Yeshuât Den Pat Âlepŋe

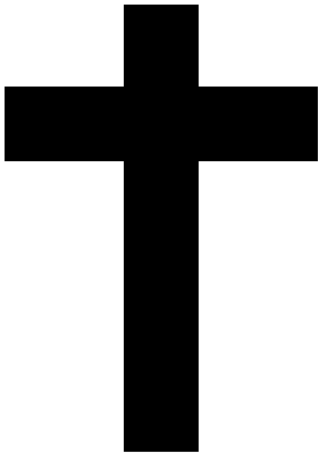

The New Testament in the Selepet Language of Papua New Guinea

Yeshuât Den Pat Âlepŋe

The New Testament in the Selepet Language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
995083d2-705e-5a60-af47-1e36806cccbc

Contents

Mataio 1
Mareko 79
Luka 127
Yoane 204
Aposolo 256
Roma 323
1 Korinti 359
2 Korinti 395
Galatia 418
Epeso 431
Pilipi 443
Kolosai 452
1 Tesalonike 460
2 Tesalonike 467
1 Timoteo 471
2 Timoteo 482
Tito 489
Pilemon 494
Hewuraio 497
Yakowo 525
1 Petoro 534
2 Petoro 545
1 Yoane 552
2 Yoane 561
3 Yoane 563
Yut 565
Hâmbâi 569

Mataio
Yesuhât Den Pat Âlepŋe Mataioŋe kulemguop.

Yesuhât tâmbâlipŋe yeŋgât kutyeŋe
(Luka 3:23-28)

1 Yura lohimbi nengât tâmbânenŋe, yamâ kutŋe Awaraham sâm, yâkât
senâmbâ gâtŋe Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlembâ Yesu teteop
yamâ Anitâŋe hâŋgângumu giop. Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem
gawi ya yeŋgât kutyeŋe yuwu.
2 Topŋe katmâ Awarahamgât nanŋe, kutŋe Isaka sâm ya teteop.
Isakahât nanŋe Yakop sâm ya teteop. Yakopgât nanŋe Yura sâm, ya
teteop. Otmu imilipŋe dondâ meyehop. 3 Yuraŋe imbi âlâ, kutŋe Tama
sâm, ya miop. Yaŋeâmâ naom yâhâp meyelehop, yâk yetgât kutyetŋe,
Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nanŋe Hesoron teteop. Hesorongât
nanŋe Lam teteop. 4 Lamgât nanŋe Aminarap teteop. Aminarapgât
nanŋe Nason teteop. Nasongât nanŋe Salamon teteop. 5 Salamonŋe imbi
miop yamâ kutŋe Lahap, yaŋeâmâ nanyetŋe Boasi miop. Boasiŋe imbi,
kutŋe Lut sâm, ya memu yâkŋe nanyetŋe Owet sâm ya miop. Owetgât
nanŋe Yese teteop. 6 Yesehât nanŋe Dawiti teteop.
Dawitiŋeâmâ lok kutdâ otmâ manmâ bukuŋe, kutŋe Uria sâm, yâkât
imbi hârem mewaŋgiop. Imbi yaŋe nanyetŋe Solomon ya miop.
7 Solomongât nanŋe Lehowoam teteop. Lehowoamgât nanŋe Awia
teteop. Awiahât nanŋe Asa teteop. 8 Asahât nanŋe Yosapata teteop.
Yosapatahât nanŋe Yoram teteop. Yoramgât nanŋe Usia teteop. 9 Usiahât
nanŋe Yotam teteop. Yotamgât nanŋe Ahasi teteop. Ahasihât nanŋe
Hisikia teteop. 10 Hisikiahât nanŋe Manase teteop. Manasehât nanŋe
Amon teteop. Amongât nanŋe Yosia teteop. 11 Yosiahât nanŋe Yekonia
teteop. Otmu imilipŋe nombotŋe meyehop.
Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kutŋe Bawilonia sâm, yan
tâmbâlipnenŋe yeŋgât kasalipyeŋaŋe taka yongom kiom tuhuyiŋgiwi.
Kiom tuhuyiŋgim meyekmâ ari Bawilonia yan katyekŋetâ yâk yeŋgât
hoŋ bawa otmâ manbi. 12 Bawilonia kapi manbi yakât kakŋan
Yekoniahât nanŋe, kutŋe Salatie sâm ya teteop. Salatiehât nanŋe
Seruwawe teteop. 13 Seruwawehât nanŋe Awiuru teteop. Awiuruhât
nanŋe Eliakim teteop. Eliakimgât nanŋe Asoro teteop. 14 Asorohât
nanŋe Sarok teteop. Sarokgât nanŋe Akim teteop. Akimgât nanŋe Eliut
teteop. 15 Eliutgât nanŋe Eliasa teteop. Eliasahât nanŋe Matan teteop.
Matangât nanŋe Yakop teteop. 16 Yakopgât nanŋe Yosep teteop. Yosepgât
imbi sâŋetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Marianŋeâmâ Yesu miop yamâ
Anitâŋe hâŋgângumu yâkâlen gemu miop ya nâŋgâmain.
17 Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gaŋetâ gaŋetâ tânâmyeŋambâ
Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlembâ lok komotŋe komotŋe
tetem gaŋetâ ya yeŋgât sen yaŋe menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem gaŋetâ gaŋetâ Bawilonia hânân ari manbi sen yaŋe
menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbi yaŋak
manmâ gaŋetâ gaŋetâ Anitâŋe nanŋe tihitnenŋe olâk sâm hâŋgângumu

yuân giop sen yaŋe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesuŋe giop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

Yesu teteop
(Luka 2:1-7)

18 Anitâŋe Yesu hâŋgângumu gemu Marianŋe miop yakât topŋe yuwu tap. Mâmâŋe Maria yamâ Yosepgât pat kuwaŋgiwi. Yâhâmâ sihan ikŋiâk ikŋiâk manmâ gamutâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Maria mâmâŋe otbaŋgimu, lokŋe orop, konohân ki manowot yan, imbiâk ya tepŋe olop. 19 Sâp yan Yosepŋe Anitâhât den tâŋ tâŋâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. "Âo, yuâmâ nâhât pat kunihiwi. Yamâ benŋe lok nombotŋe orop mon manmai. Yawu gârâmâ nâŋe lok sen senân watmune aŋulakmap," yawu sâm biwiŋanâk nâŋgâm manop. 20 Yawu nâŋgâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâm ekuop. "Yosep gâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâm ekgohomune nâŋgâ. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Maria mâmâŋe otbaŋgimu tepŋe oap. Yawu gârâmâ gâŋe ki nâŋgârâ bâlewuap. 21 Yâkŋe nanŋe membuap. Nanŋe memu kutŋe Yesu kunbuat. Yâhâ kutŋe yakât topŋe yuwu. Yen yâkât komot manmâ otmâ hilipgum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap." Aŋeloŋe yawu sâm Yosep ekum ariop.

22-25 Yawu sâm Yosep ekuop ya nâŋgâmu ârândâŋ otmu imbiŋe memu orowâk manowot. Yawu manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepŋe naom ya kutŋe Yesu sâm kunop. Yakât topŋe teteâkgât Anitâŋe emet inânŋan yuwu sâmu poropete âlâŋe kulemguop.

"Imbi sihan âlâŋe naom membuap. Yâhâ kutŋe âlâmâ Imanue sâm kunbuap."

Yawu sâmu kulemguop. Kut kunop yakât topŋeâmâ yuwu tap. Anitâŋe nen orop sâp ârândâŋâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiŋe Yesu mepaewi.

1 Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutŋe Herot sâm, ya manop. Sâp yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâm yan manowot. Kapi yan Marianŋe Yesu miop. Memu yakât kakŋan lok nombotŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe papato yaŋe pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topŋe nâŋgâne sâm emetsenŋe ga takamawângembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipŋe yuwu sâm âiyongowi. 2 "Yuân naom âlâ teteop yaŋeâmâ hâmbâi yeŋgât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekbin. Naom ya mepaene sâm kapi kâlepŋehembâ takain." Yâhâmâ wosapâ tap?" Yawu sâm âiyongowi.

3 Yakât den pat ya nâŋgâm lok kutdâ Herotŋe nâŋgâm yâkŋe pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nâŋgâm gorâwaŋgiop. Otmu bukulipŋaŋe gurâ yawuâk nâŋgâm gorâyiŋgiop. 4 Herotŋe den pat ya nâŋgâm hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhuyekmâ yuwu sâm âiyongop. "Anitâŋe hâmbâi hâŋgângumu gewuap sâmai yamâ kapi wosan tetewuap yakât topŋe eknohoŋetâ nâŋgâwe." Yawu sâop.

5-6 Sâmu sâwi. "Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yawu tap.

"Lok kutdâ âlâ tetem galem otbuap yâkât topŋe yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yeŋgât kunyeŋe otmâ galemyongowuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nâŋgâŋetâ yahatbuap." Yawu kulemguop tap." Yawu sâwi.

7 Yawu sâŋetâ Herotŋe naom ya tetemu sâp kâlep me tâlâwâk oap, yakât topŋe nâŋgâwe sâm pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiyekmâ yuwu sâm âiyongop. "Pitu ekmâ takawi ya sâp girawuân tetemu ekbi?" Sâmu yakât topŋe ekuwi. 8 Ya sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. "Bâiŋ, âlepŋe yen Betelem kapiân ariŋet. Ari naom ya ekmâ taka eknohoŋetâ nâku yawuâk ari ekmâ heroŋe otbaŋgim mepaewom." Yawu sâm kâityongop.

9 Yawu sâm kâityongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yaŋe kulet sâm dâiyekmu ari emet mâpuŋan laŋinŋe hâumu siliŋ siliŋ sâmu ekbi. Yaŋe yâhâpŋe torokatmâ yawu hâumu siliŋ siliŋ sâmu ari naom tipiŋe emelan talowân yâhâwi. 10 Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tamboŋan tatmu yelekmâ heroŋe nâŋgâm mepaewi. 11 Otmu goli, iri sikum, to kukŋe suksuk âlepŋe nanŋe âlâ memâk takawi ya aksihâk gotyetŋan kutakum hâwuruwi. Hâwurum âwurem ariwi. 12 Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi. Herotgâlen purik sâm ari den pat yu ki ekumai sâm Anitâŋe ekyongop. Yawu ekmâ yok pilâm mâtâp âlâengembâ ba kapiyeŋehen ariwi.

Yosepŋe Yesu mâmâŋeit meyelekmu Aihita hânân ariwi.

13 Purik sâm âwurem ariŋetâ Yosepŋe aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâm ekuop. "Sâmune nâŋgâ. Herotŋe Maria nanŋahât hâkâŋ otmâ hilipguwom sâm nâŋgâm mansap. Yawu gârâmâ gâ yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari mannomai. Yan ari manŋetâ nâŋe den girawu sâwom yakât mambotmâ mannomai." Yawu sâop. 14-15 Otmu emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

"Nannaŋe Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap." Yawu tap.

Aŋeloŋe Yosep ekuop yanâk imbiŋe naomŋe meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonŋe teteop.

Herotgât tembe lâulipŋaŋe Betelem yeŋgât nanlipyeŋe yongowi.

16 Otmu pitu ekmâ takawi yaŋe Herot kâimboŋmâ ariwi yakât nâŋgâmu bâleop. Nâŋgâmu bâlemu yaŋak Yesu ki manâkgât nâŋgâop. Yawu gârâmâ mâmâŋaŋe memu manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotŋe tetewi. Yakât otmâ Herotŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlâŋmâ tai yan nimnaom titipâ teteŋetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongoŋetâ muwi. 17 Otmu emet inânŋan umatŋe ya tetewuap ya ekmâ poropete âlâ, kutŋe Yeremia sâm, yâkŋe yuwu sâm kulemguop yakât bonŋe teteop.

18 "Imbi âlâ, kutŋe Lahe sâm, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem mannomai ya yeŋgât nanlipyeŋe yongoŋetâ munomai yakât isem tep bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ lohimbi nombotŋaŋe ya ekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ki sânduk sâwuap, yawu."

Yâhâ Herotŋe sâmu nanlipyeŋe kerehâk yongoŋetâ muwi yan bonŋe teteop.

Yosepŋe Yesu mâmâŋeit meyelekmu Aihita hân pilâm âwurem ariwi.

19 Otmu Herotŋe mumu yanâmâ Yosepŋe Aihita hânân manmâ awun
ehop. Ekmu yan Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâm ekuop. 20 “Mariahât
nanŋe hilipguwe sâm kasa otminiop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe
naomge meyelekdâ âwurem Yuraia hânân ariŋet,” Yawu sâm ekuop.
21 Yawu sâm ekumu hân ya pilâm Yosepŋe imbiŋe naomŋe dâiyelekmâ Yu-
raia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop
ya bonŋe teteop.
22 Yâhâ Yosepŋe âwurem ari den pat yuwu nâŋgâop. “Herotŋe mumu
yaŋak nanŋe kutŋe Akelao sâm, yâkŋe âwâŋahât welâmŋan kinmâ Yuraia
yeŋgât lok kutdâ mansap.” Yawu sâŋetâ nâŋgâop. Den ya nâŋgâm nanne
hilipgumap sâm gorâwaŋgimu Yuraia hân pilâm ariwe sâm biwi yâhâp
olop. Yawu otmâ im awun ekmu Anitâŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ Yuraia
hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomai.” Yawu sâop. 23 Yawu sâmu yapâ
pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutŋe Nasaret sâm, yan manbi. Otmu
emelâk emet inânŋan poropete âlâŋe den yuwu kulemguop ya bonŋe yan
teteop.
“Yâhâmâ Nasaret kapi amboŋe.”
Yawu kulemguop. Yosepŋe imbiŋe naomŋe meyelekmu Nasaret
kapiân ari manbi yakât den ya bonŋe teteop. Otmu yan manŋetâ naom
ya lok olop.

3

Yoaneŋe âi topŋe kalop.
(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)
1 Yesu lok otmu yanâmâ bukuŋe Yoane Baptis yâkŋe âi topŋe katbe
sâm Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimbi
dondâŋe ari ekne sâm ariŋetâ yuwu sâm ekyongop. 2 “Anitâŋe tihityeŋe
otbe sâm oap yakât orotmemeyeŋe kiŋgoŋ ya kerek betbaŋgim yâkâlen
torokatmâ manŋet.” Yawu sâm ekyongop. 3 Otmu den ya ekyongom
gaop yakât emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe Yoanehât
nâŋgâm lohimbi biwiyeŋe pâroŋ sâm kuwihaknomai yakât kulemguop.
Den yakât bulâŋe ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

> “Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen
> arinomai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâŋe tohowuap
> yakât kaweŋe mem pitim mâtâp mewaŋgiŋet. Otmu pumŋe lauŋe uk
> sâm huruŋ sâm, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârândâŋ merândâŋ
> tuhuŋetâ talâk.”

Yawu sâm ekyongop. Den yawu kulemguop yakât bulâŋe ya Yoane
yâkâlen teteop.
4 Otmu Yoaneŋe poropete âi ya topŋe katmâ tuhuwe sâm lok ki
manmaiângen ari manop. Otmu senŋe âlâlâ, hâk katipŋe, me petŋe,
yamâ soŋgo âlâ, kutŋe kamele sâm, yakât somotŋaŋe mendeŋmâ mem
kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topŋe yaŋe mem sâhâm kurat-
guakminiop. Yâhâ sot yamâ neŋgopdâ, goŋgaraŋ, otmu dopon yawuya
neminiop. 5 Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nengât kapi kunŋe
Yerusalem ya ambolipŋe otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlâŋmâ manbi,
otmu Yoran to nombot nombot manbi ya ambolipŋe nombotŋaŋe yâkâlen
ariwi. 6 Yâkâlen ari orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ gawi ya kerehâk sâm
teteakŋetâ Yoran toen mem katyehop.

7-8 Yawu otŋetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotŋaŋe yâkŋe toen mem katnenehâk sâm yâkâlen ariwi. Ariŋetâ yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ lok perâkŋe. Otŋetâ bâlem gamap yakât matŋe Anitâŋe meŋet sâmu yakât yeŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ bâleŋe ya pilai mâne âlepŋe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nâŋgâŋetâ ki ârândâŋ oap. 9 Yawu otmâmâ yuwu mon nâŋgânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâŋe mansain. Yakât otmâ Anitâŋe nengât ki nâŋgâm bâleningimap.” Yawu ki nâŋgânomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe sâmu kât yuŋe Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matŋe hâmbâi menomai. 10 Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Emelâk unam sâtŋe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonŋe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâŋ sâmu kâlâpŋe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

11 Yakât otmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya sâm tetem Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ toen mem katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topŋe katbuap yâhâmâ wâtŋe pato tatbaŋgiap. Yakât otmâ nâŋe yâkât itâkat ya gurâ mem kâpekmâ golewaŋgiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkŋeâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotŋe manman âiloŋgoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotŋeâmâ hâhiwin kakŋan katyekmu mannomai. 12 Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeŋeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikŋiâk ikŋiâk katmai. Neneŋahât pat otmap ya konohân mem hâwuruŋetâ tatmap. Yâhâ ki neneŋahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopŋeâk yâkŋe taka biwinenŋahât topŋe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topŋe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikŋan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotŋaŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbaŋgim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kioŋmâ hâhiwin nâŋgâmbisâi.” Yawu sâop.

Yoaneŋe Yesu mem toen kalop.
(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)

13 Sâp yanâmâ Yesuŋe Galilaia hân pilâm Yoaneŋe toen mem katnehâk sâm yâkâlen ariop. 14 Arimu Yoaneŋe ekmu umatŋe otmu yuwu sâm ekuop. “Gâŋe nâ toen mem katnekdâ ârândâŋ otbâp. Yamâ gâŋe nâhâlen takarâ nâŋgâmune umatŋe oap.” Yawu sâop.

15 Sâmu sâop. “Anitâŋe sâm kalop ya otmutŋe nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâmu Yoaneŋe nâŋgâmu ârândâŋ olop. 16 Nâŋgâmu ârândâŋ otmu toen mem katmu ginŋan yâhâ kinmutâ yanâk himbim pâroŋ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe kembâ hâtgum ge Yesu mâmâŋe otbaŋgiop. 17 Gemu yanâk himbimâmbâ Anitâŋe yuwu sâm ekyongop. “Ya ekŋet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinaŋe yâkâlâk nâŋgâman.” Yawu sâop.

4

Satanŋe Yesuhât biwiŋahât topŋe ekbe sâm olop.
(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)

1 Otmu weke bâleŋe ya yeŋgât kunyeŋe, kutŋe Satan sâm, yâkŋe Yesuhât wâtŋe tatbaŋgiap me bia ya ekmâ biwiŋahât topŋe nâŋgâwe sâm olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop. 2-3 Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po waŋgimu wâtŋe houŋ sâop. Yawu otmu yanâk lohotŋe olâk

sâm Satanŋe yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Gâ bonŋanâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonŋanâk Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

4 Ekumu sâop. “Âlepŋe yarâke yamâ benŋe Anitâhât den âlâ yuwu tap.
“Anitâŋe haoŋmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap. Yawu gârâmâ sotŋak konok wâtnenŋe miaŋgim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâŋe den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunŋe ârândâŋ otbuap yakâ.”
Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya ki nâŋgâwom.” Yawu sâop.

5 Yawu sâmu yanâk Satanŋe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukŋahât gimbâŋan yâhâowot. 6 Yâhâm Satanŋe yuwu sâm ekuop. “Anitâŋe sâmu den âlâ kulemguwi ya yuwu tap.
“Kâlân kâihan teŋ sâmapgât Anitâŋeâmâ aŋelolipŋe hâŋgânyongomu ge tihitge otŋetâ ki hiliwahowuat.”
Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâŋanâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ yupâ soŋ pilâm kioŋ. Kioŋdâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâŋgâwom. “O, bulâŋanâk lok yuâmâ Anitâhât nanŋe mansap.” Yawu sâwom.

7 Sâmu sâop. “Bâiŋ, den âlâ yuwu tap.
“Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”
Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya nâŋgâmune tâŋât oap.” Yawu sâop.

8 Yawu sâmu pumŋe gip gipŋan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânŋe hânŋe lok kutyeŋe pato ya yeŋgât senŋe âlâlâ dondâ tatyiŋgiop ya tiripgum yuwu sâop. 9 “Senŋe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâŋe yukât kunyeŋe manman. Gâŋe mepaenekbuat yanâmâ senŋe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

10 Sâmu sâop. “Main, Anitâŋe den âlâ sâop ya yuwu tap.
“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoŋ bawaŋgim mannom.”
Den yawu tap. Yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap. Gâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

11 Yawu sâmu pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk himbimâmbâ aŋelo nombotŋaŋe ge tihitŋe otmâ tânguwi.

Yesuŋe topŋe katmâ den kâsikum yiŋgiop.
(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)

12 Ya pesuk sâmu yakât kakŋan lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot Antipa sâm, yâkŋe Galilaia yeŋgât galem manop. Yâkŋe sâmu Yoane mem pâi emetŋan katŋetâ talop. Pat ya nâŋgâm Yesuŋe yahatmâ Galilaia hânân ariop. 13 Yan ari Nasaret kapi ya wangim kapi âlâ, kutŋe Kapanaum sâm, kapi yan hân âlâ kutŋe, Sewulun yet Naptali sâm, yan ari manop. Otmu Kapanaum kapi yamâ deŋgân âlâ, kutŋe Galilaia sâm, yakât ginŋan tap. 14 Yesuŋe kapi yan ariop yakât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâm, den ekumu kulemguop yakât bonŋe teteop.Den yamâ yuwu tap.

15 “Sewulun otmu Naptali ambolipŋe yamâ Galilaia deŋgân otmu Yoran to nombotgen tai. 16 Yan tainŋe biwiyeŋe maŋguakmâ kopa olop. Otmu omoŋ bâleŋan manmâ mumuhât pat otmâ manmâ gawi. Yawuhât otmâ laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm biwiyeŋan hâumu haŋ sâm

keterakyiŋgiwuap. Yawu otmu topŋe ekmâ nâŋgâŋetâ biwiyeŋan hâuwuap."

17 Den yawu tap. Yesuŋe kapi yan ari manop yan den yakât bulâŋe teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sâm ekyongop. "Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap. Yakât otmâ otŋetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyeŋe yâkâlen katŋetâ kinbuap." Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe imbât meyehop.
(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)

18 Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetŋe Simon yet Anderea. Ataŋahât kutŋeâmâ Simon otmu yâkâlâk kutŋe âlâ Petoro sâmai. Yâhâ imiŋeâmâ kutŋe Anderea sâm, yâhâmâ deŋgân tânâmŋan ba iŋan itâŋe toen pilâm kinowot. 19 Yawu otmutâ Yesuŋe yelekmâ yuwu sâm ekyotgop. "Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânom. Sâp yiwereŋe yuâmâ iŋan dâim mansawot. Yâhâ nâŋe meyeleksan yanâmâ nâhât wâtnan kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnomai." Yawu sâop. 20 Yawu sâmu yanâk iŋangât senŋe âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

21 Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetŋe Yakowo yet Yoane sâm, Yeweri nanyâhâtŋe. Yâhâmâ âwâyetŋe orowâk iŋan itâŋe gârem kinbi. 22 Yawu otmutâ Yesuŋe yotgonmu in yawu âwâyetŋe pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

Yesuŋe lohimbi dondâ mem heŋgemyongop.
(Luka 6:17-19)

23 Yesuŋe Galilaia hânân miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâm gem Anitâŋe tihitnenŋe oap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Otmu lohimbi mesek otmâ umatŋe topŋe topŋe yaŋe mem bâleyekmu manbi ya heŋgemyongop. 24 Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutŋe Siria sâm, yan pen pen sâm ariop. Pen pen sâm arimu nâŋgâŋetâ yaŋak kapi ambolipŋaŋe yawuâk kundat mesek topŋe topŋe otbi ya meyekmâ yâkâlen takawi. Weke bâleŋaŋe mâŋgâeyehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya ŋerehâk meyekmâ yâkâlen tohoŋetâ heŋgemyongop. 25 Heŋgemyongop yakât den pat sâm haŋ tuhuŋetâ Galilaia ambolipŋe, otmu ya hâlâŋmâ kapi bâlâk ŋerek tatmâ arap, ya yeŋgât kutyeŋe pato âlâmâ Dekopoli sâm, ya ambolipŋaŋe yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipŋe. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipŋe. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipŋaŋe menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe den ekyongop.

1 Otmu lohimbi dondâŋe menduhuakmâ tatŋetâ Yesu ikŋiâk pumŋan yâhâop. Yâhâ tatmu hoŋ bawalipŋe yâhâŋetâ yuwu sâm ekyongop. 2 "Den bonŋe sâmune nâŋgâŋet.

Tepnenŋe heroŋe otmu mannom.
(Luka 6:20-23)

3 Biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemap. Yeŋeâmâ yuwu nâŋgânomai. "Nenâmâ emelâk Anitâŋe himbimgât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom." Yawu nâŋgâm we âlep nâŋgâŋet. 4 Yâhâ we

bâle nâŋgâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitâŋe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyeŋe heroŋe otmu mannomai.

5 Meŋetâ huruŋ huruŋ otmap ya yen hâmbâi Anitâŋe meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nâŋgâm manŋet.

6 Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâm yakât nâŋgâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu manmâ yâhânomai. Yakât otmâ biwiyeŋe heroŋe olâk.

7 Buku nombotŋaŋe kasa otyiŋgiŋetâ umam sâyiŋgimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitâŋe meyekmâ umam sâyiŋgiwuapgât biwiyeŋe heroŋe olâk.

8 Otmu Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim denŋe tiŋâk lâum manmâ gamai yamâ hâmbâi Anitâŋe meyekmu orowâk mannomai yakât biwiyeŋe heroŋe olâk.

9 Otmu bukulipyeŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manŋetâ buku nombotŋaŋe hioŋakmâ ahone sâm otŋetâ yan mem lohotŋe tuhuyekmai yamâ hâmbâi Anitâŋe meyekmâ “Nine nanne baratne bulâŋe,” yawu sâwuap. Yakât biwiyeŋe heroŋe olâk.

10 Otmu Anitâhât den lâum manŋetâ torehenlipyeŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgim mem ge katyekne sâm mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyiŋgiŋetâ ki lohotŋe otmai. Yamâ Anitâŋe himbimgât pat kuyiŋgiop. Yakât biwiyeŋe heroŋe olâk.

11 Otmu nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ lohimbi nombotŋaŋe hakyeŋan sâm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâŋgânomai. 12 “Âo, bonŋanâk. Aŋgoân emelâk Anitâhât poropete yawuâk otyiŋgiŋetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwereŋe gurâ otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe menom.” Yawu nâŋgânomai. Yakât otmâmâ biwiyeŋaŋe heroŋe olâk.

Kâtembe otmu lambe yakât dop
(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)

13 Yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Kâtembe ihim solân hoŋmunŋe yanâmâ sot ya nemunŋe launennan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi hohetyeŋan manŋetâ yan yekmâ Anitâ heroŋe nâŋgâwaŋginomai. Yâhâ kâtembe heleŋân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmŋe otbuap. Yawu otmu girawu tuhumunŋeâmâ âlâkuâk ukenŋe otbuap? Yamâ ki orotŋe. Pâlâmŋe oap yaŋe âlâ yu me ya tuhumunŋe ukenŋe âlâ tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlâmŋe oap sâm pilâmunŋe arimap.

14 Otmu yakât topŋe tetem heŋgeŋguâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi hânŋan kulemŋan mansai ya yeŋgât laŋinŋe otmâ mannomai. Otmu kapi pato âlâ pumŋe sok sohân tatbuap. Yâhâ ambolipŋaŋe kasa yeŋgât senyeŋan âlâ ari misiŋguraknomaihât dop ki tap. Yawu. 15 Otmu âlâen hâum sâwe. Lambe âlâ saum emet kâlehen katmunŋe kâtâpŋan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotŋe. Lambe saum heleŋân gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe yanâmâ ekmâ gem yâhâmain. 16 Yakât otmuâmâ lambe ya laŋinŋe pilâmap, me kapi pato tetekŋan tatmap yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât den lâum manŋetâ manmanyeŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu awoŋnenŋe himbimân tatmap ya mepaenomai. Yawu.

Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop yakât topŋe

17 Otmu âlâ sâmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ nâhât yuwu mon nâŋgâm mansai. “Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu poropetelipŋe den ekyongomu kulemguwi yamâ mem ge katbe sâm oap.” Nâhât yawu mon nâŋgâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâŋe ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâŋe sâwi ya lâum manmune bonŋe teteâkgât otman. 18 Yakât yuwu sâwe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikŋe tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâŋe tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senŋe âlâlâ kerek biatmâ metewuap. 19 Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe girem den konohâk loŋgâenomai yakât bulâŋe ki menomai. Otmâmâ buku nombotŋaŋe yawuâk otmâ mannet sâm meme sâsâ tuhuyekmâ mannomai yaŋe hâmbâi yakât matŋe himbimân yâhâ lok geheŋe otnomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe girem den ya biwiyeŋaŋe tiŋâk lâum manŋetgât tânyongom mannomai yaŋe himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâŋe otnomai. 20 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâm heŋgeŋguŋet. Yeŋe Anitâhât den lâune sâm Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaioŋe otmai yan ki torokatnomai. Yâkŋe den perâkŋe sâmai. Yenâmâ Anitâhât den bulâŋe ya lâum manmâ yaŋak himbim manman yakât bulâŋe menomai. Yawu.

Buku oraŋgim mannom.
(Luka 12:57-59)

21 Otmu Moseŋe girem den kulemguop yakât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâŋe buku âlâ kuŋetâ mumbuap. Yamâ papatolipyeŋaŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ tosa pato menomai. Yawu.” 22 Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâm bâlenomai yamâ Anitâŋe yawuâk nâŋgâm bâleyiŋgiwuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyeŋaŋe mem den âiân katyekmâ den yiŋginomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpgât pat otnomai. 23-24 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâ hoŋ bawaŋgine sâm otnomai yan buku âlâŋe lok âlâhât nâŋgâm bâlem manbuap ya nâŋgâmu tetemu aŋgoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kakŋan hoŋ bawaŋginomai. Yawu.

25 Yakât âlâ yuwu sâwe. Yeŋgât buku âlâ me âlâŋe kuk otyiŋgim den âiân katyekne sâm kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâm teteŋetâ kaok naŋgaŋginomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâm tetemu mem pâi emetŋan katyekbuap. 26 Pâi emetŋan tatmâ yeŋe ombeân kiâk kârik kârikŋe genomai. Kiapŋe pâi emetŋan tatnomai sâm sâp katyiŋgiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.

Ekŋâle ekŋâle yakât topŋe

27 Otmu den âlâ sâwe. Moseŋe girem den âlâ kulemguowân yuwu tap. “Lok âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yeŋgât imbilipyeŋe ki yekmâ otnomai.” Yawu tap. 28 Yakât otmâ nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe biwiyeŋan imbi âlâhât naŋgai yamâ emelâk biwiyeŋaŋe otmâ tâpikguai lok yaŋe tosa miai. 29 Yakât otmâ nâŋe den mâmâŋe âlâ yuwu sâwe. Bulâŋe hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlâ me âlâŋe hemgât pat otmaihât senŋe nombolâk bâlewuap. Yakât otmâ senŋe bâlewuap yaok hâum gusuhutmâ pilânomai. Wongât? Matŋe umatŋe

memaihât. Yawu otmâmâ senŋe âlâ âlepŋe oap yaŋahâk mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ manman kârikŋan arinomai. 30 Otmu hiliwahom hemgât pat otmaihât yawuâk bâtŋe nombot yaŋe otmâ bâlewuap yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâleŋan yan kioŋmaihât. Yawu otmâmâ bâtyeŋe nombotŋe âlepŋeâk tatbuap yaŋe âi tâŋ tâŋâk tuhum manman âiloŋgoân arinomai. Yawu." Yesuŋe den yan hâum sâop.

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.
(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

31 Otmu den yuwu torokalop. "Nombotŋaŋe yuwu sâmai. "Lok âlâŋe imbiŋâit manmâ yâhâromawot yamâ nâŋgâmu umatŋe otmu imbiŋe ya imbiâk pilâwuap. Pilâwuap yakât topŋe kulemgum bâtŋan katmu ariwuap." Yeŋeâmâ yawu sâmai. 32 Yakât otmâ nâŋe yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâhât imbiŋaŋe âlepŋe nanŋe manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk watmu arimu lok âlâŋe imbi ya hârem membuap yamâ lohimbi ya orowâk tosa mendomawot." Yawu sâop.

Sâm kârikŋe ki tuhunomai.

33 Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. "Emelâk tâmbâlipnenŋaŋe yuwu sâm alahuminiwi. "Nen Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâm, sâm kârikŋe tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom." Yawu sâminiwi. 34 Yakât nâŋgâmune bâleap. Yawu gârâmâ yiwereŋe yeŋe Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâm, den sâm kârikŋe tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. Yâhâ yakât topŋe yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yeŋe yan ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. 35 Otmu Anitâŋe hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâŋe tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. 36 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyeŋe iwit kaok ya sâŋetâ heleŋ gâwu gâwu otbuapgât dop ki tap. Me somotyeŋe heleŋ gâwu gâwu ya sâŋetâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap. 37 Yawu gârâmâ yeŋe wonân me wonân gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomaihât dop ki tap. Anitâ konok manmanyeŋahât amboŋe tatmap. Yawu gârâmâ denyeŋe bonŋanâk sânomai. Yawu sâŋetâ nâŋgâŋetâ ârândâŋ otmu pesuk sâwuap. Yawu.

Mem âlâlâ tuhunenekŋetâ yakât matŋe ki kâpekyiŋginom.
(Luka 6:29-30)

38 Otmu den âlâ kulemguwi ya yuwu tap. "Lok âlâ me âlâhât kasaŋaŋe senŋe nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matŋe senŋe nombolâk hâum gusuhutbaŋgiwuap. Me lok âlâŋe buku âlâhât sâtŋe ya kum parandaŋ pilâmu yâku yawuâk matŋe kum parandaŋ pilâwuap." 39 Yawu tap. Yakârâmâ nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâ mem yawu mâŋgâeŋetâ yakât matŋe ki kâpekbuap. 40 Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe amboŋahât bâleŋe hân meyiŋgim yaŋak kiapgâlen meyekmâ arinomai. Meyekmâ ariŋetâ mâtâwânâk yeŋe hân âlâkuâk yiŋginetâ pesuk sâwuap. 41 Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe yeŋe itâ pare miakmâ umat karat otnomai yan yuwu mon sânomai. "Tânnongom itâ pare mem ari ninginet." Yawu sâm ekyongoŋetâ ihilâk denyeŋe nâŋgâm hewewenâk mem ari katyeknomai. 42 Otmu lok âlâ me âlâŋe yu me ya ninginet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yiŋginomai. Me lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ ekmâ kandi mene

sâm âiyongonomai yamâ ihilâk yiŋginomai. Yawu otmâ manŋetâ ârândâŋ otbuap.

Kasalipnenŋe yeŋgât nâŋgâm buku otyiŋginom.
(Luka 6:27-28,32-36)

43 Otmu den âlâ yuwu sâŋetâ nâŋgâmain. “Lok âlâ me âlâŋe buku otyiŋginomai yamâ yengu tep heroŋe nâŋgâm buku otyiŋginomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kasa otyiŋgiŋetâ yengu yawuâk kasa otyiŋginomai.” Yawu sâmai. 44-45 Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitâŋe lohimbi âlepŋe otmâ manmai ya tânyongomap. Otmu lohimbi bâleŋe ya gurâ yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yeŋe kasalipyeŋe ihilâk buku otyiŋginomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait kakyeŋan pilânomai yamâ Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait lohimbi kakyeŋan Anitâŋe pilânomai yamâ lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeŋe ya yeŋgât umam sâyiŋginomai. Umam sâyiŋgim himbim awoŋnenŋe ulitguŋetâ heroŋe nâŋgâyiŋgim nine nanne baratne bulâŋe mansai sâm meyekbuap. 46 Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotŋaŋe perâk sâm lohimbi kâityongom tewetsenŋe kombo meyiŋgimai ya yekŋetâ lok bâleŋe otmai. Yâkŋe bukulipyeŋe tânyongom mansai. Otmu lok nombotŋaŋe yen orop buku konok manne sâm tânyongoŋetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ otmap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgimai yamâ yeŋe buku ki otyiŋgimai. Yawu otmai yakât nâŋgâmune yawuâk ki ârândâŋ otmap. 47 Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe lok nombotŋe orop buku ki oraŋgimai. Yawu otmai yan bukulipyeŋe ya orowâk buku oraŋgimai yamâ nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Lok nombotŋe Anitâhât ki nâŋgâmai yaŋe gurâ yawuâk otmai. 48 Yawuhât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Himbim awoŋnenŋaŋe manman uwawapŋe bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ manŋetâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topŋe

1 Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipyeŋaŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋetâ yahalâkgât yâk yeŋgât senyeŋanâk kinmâ lohimbi umburuk manmai ya tânyongonomai. Lohimbiŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Himbim Âwâyeŋaŋe yekmu dondâ bâlemap. 2 Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe senŋe âlâlâhât pâin guin otmâ manmai. Yawu manmai yamâ lohimbiŋe nenekŋetâ yahalâk sâm lohimbi nombotŋe biwiyeŋe kurihiakmaiŋe lok senyeŋan kinmâ nembe kalem otyiŋgimai. Yakât otmâ Anitâŋe yakât hâmeŋe ki yiŋgimu menomai. Yuwu sâwuap. “Emelâk yekŋetâ yahalopgât pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap. 3 Yakât otmâ yeŋe lok nombotŋe senŋe âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyiŋgine sâm tihângen kinmâ tânyongoŋetâ yan bukulipyeŋaŋe yakât topŋe ki yekmâ nâŋgânomai. 4 Yawu otŋetâ Anitâŋe tihângen ekmapŋe yekmâ yakât matŋe âlepŋe yiŋgiwuap.” Yesuŋe yawu sâop.

Anitâ orop den otnom yakât topŋe yuwu tap.
(Luka 11:2-4)

5 Den âlâ yuwu sâop. “Yeŋe yok pilâm kinmâ Anitâ ulitgunomai. Yâhâ
lok nombotŋaŋe yeŋe topyeŋe kurihim lok senyeŋan kinmâ bukulip-
nenŋaŋe nengât nâŋgâŋetâ yahalâk sâm sâtŋak Anitâ ulitgumai. Yeŋe
yawu otnomai otmuâmâ Anitâŋe hâmbâi yuwu sâm ekyongowuap.
“Emelâk lohimbi senyeŋan otŋetâ yan yekŋetâ yahalop. Yakât otmâ
pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap. 6 Anitâ ki ekmain yâkŋeâmâ
biwinenŋe ekmap. Yakât otmâ yeŋe yâk orop den huhune sâm yan yok
pilâm tatmâ ekuŋetâ nâŋgâyiŋgiwuap.
7 Yakât nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe ulitgune sâm biwi yâhâp
otmâ ki ulitgunomai. Lohimbi Anitâhât topŋe ki nâŋgâm eŋgat yâhâp
manmaiŋe yuwu nâŋgâmai. “Nenŋe den pâŋe konok gurâ sâmunŋe
Anitâŋe ki nâŋgâningimap.” Yawu nâŋgâm den dâiak dâiahâk otmai. 8 Yeŋe
yâkŋe otmai yawu ki otnomai. Yeŋe âwâyeŋe ki ulitguŋetâek biwiyeŋahât
topŋe emelâk naŋgap. 9 Yakât yeŋe yuwu mon sâm ulitgum mannomai.
“Himbim awoŋnenŋe, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâŋgâm mepae-
hekmâ mannom. 10 Gike sâtgât otmâ aŋelolipgaŋe haoŋmâ ârândâŋ
hoŋ bahihimai yawuâk nenŋe gurâ tem lâuhihim mannom. 11 Otmu
gâŋe hilâm ârândâŋ tihitnenŋe otmâ dopnenŋanâk ningimat. 12 Otmu
lohimbi nombotŋaŋe mem bâlenenekmâ tai ya yeŋgât nâŋgâm umam
sâyiŋgim tosayeŋe pilâyiŋgimain yakât dopŋeâk gâŋe umam sâningim
tosanenŋe pilâningiwuat. 13 Otmu Satanŋe kendâningimu otmunŋe
bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi.”
Yeŋe yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.
14 Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi nombotŋaŋe sâm bâleyiŋgim
mem ge katyeknomai ya yeŋgât yeŋe tosayeŋe pilâŋetâ yakât otmâ him-
bim âwâyeŋaŋe yen gurâ tosayeŋe yawuâk pilâwuap. 15 Yawu gârâmâ lo-
himbi nombotŋaŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nâŋgâm yeŋe matŋe
yiŋgine sâm otmâ mannomai yamâ himbim âwâyeŋaŋe yen gurâ otŋetâ
bâlewuap yakât matŋe kâpekyiŋgiwuap.

Bukulipnenŋaŋe nâŋgâningiŋetâ yahalâkgât ki nâŋgânom.

16 Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotŋaŋe yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu
topyeŋe kurihiakmâ yuwu nâŋgâmai. “Nenŋe Anitâ ulitgunom yanâmâ
lohimbiŋe nenekmâ nâŋgâningiŋetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulit-
gunom.” Yawu nâŋgâmai. Yamâ Anitâŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu yuwu
sâwuap. “Emelâk bukulipyeŋaŋe yekmâ nâŋgâyiŋgiŋetâ yahalop yaŋak
pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matŋe ki yiŋgiwom.” Yawu sâwuap.
17 Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ
ulitgum yan toŋe kun kundenyeŋe piriakmâ somotyeŋe hâluhuakmâ
âiloŋgo tatmâ ulitgunomai. 18 Yawu otmâ mannomai yanâmâ yeŋe sot
barahâk tatnomai yakât topŋe bukulipyeŋaŋe ki yekmâ nâŋgânomai.
Yawu otnomai yamâ awoŋnenŋe Anitâ biwinenŋahât topŋe nâŋgâmapŋe
yakât matŋe yiŋgiwuap.” Yawu sâop.

Senŋe âlâlâ tatningiap ya ki alitnom.
(Luka 12:33-34)

19 Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Hângât senŋe âlâlâ iri sikum
me hop sambe tatyiŋgiap yaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem dâimu
yanâk arimu manmai. Yamâ talaŋe kumap, me seloŋe hâremap, me
bumbumgumap me kombo otmai. Yakât otmâ yeŋe tatningiâk sâm ki
aliraŋginomai. Otmu biwiyeŋe yan ki ariwuapgât naŋgan. 20-21 Yeŋe

biwi konohâk otmâ nembe kalem oraŋginomai. Orotmeme ya otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Otmu himbimgât pat kuyiŋgiop ya bonŋe menomai. Yawuhât Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manŋetâ ârândâŋ otbuap. Yawu." Yawu sâop.

Sennenŋe yamâ lambehât laŋinŋe yakât dop oap.
(Luka 11:34-36)

22 Den âlâen yuwu hâum sâop. "Senyeŋe yamâ lambe laŋinŋe yakât dop oap. Senyeŋe ya âlepŋe tatmu yan bam gamai. 23 Yâhâ senyeŋe gara garaŋe pik sâwuap me senyeŋe bok sâwuap, yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukŋan kioŋnomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Biwiyeŋan Anitâhât laŋinŋe panmap ya bok sâmapgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom manman âlepŋeâk torokatmâ manmâ yâhânomai. Biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe pâlâmŋe otmâ omoŋe kurihiwuap yamâ manman bâleŋan yâhâ hiliwahonomai. Yakât yeŋe ya otmaihât biwi golâek mannomai. Yawu."

Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ ki gorâningimu mannom.
(Luka 16:13 Luka 12:22-31)

24 Den âlâen yuwu hâum sâop. "Lok konokŋe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiŋaŋe kepeim heroŋe kakŋan tuhuwaŋgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâŋ kakŋan nep ya ki tuhum heŋgeŋguwuap. Yakât topŋe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyeŋe arimu manmaiŋe girawu otmâ Anitâ tem lâuwaŋgim mannomai? Yamâ ki orotŋe." Yawu sâop.

25 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgât manman yamâ Anitâŋe emelâk senŋe âlâlâ lâtâkuyiŋgimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. "Nenŋe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom." Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakŋan mannomai. 26 Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kembâ yekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nâŋgâmai. Yamâ himbim amboŋaŋe haoŋmâ ârândâŋ sot yiŋgimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâŋe haoŋmâ ârândâŋ tânyongom gamap. 27 Yawu gârâmâ yeŋahât girawu mannom sâm yakât ki nâŋgâm kiwiliŋ otnomai.

28 Yeŋe iri sikum me sâŋgum lawa lawa yan biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikuŋetâ dondâ bâlewuap. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. 29 Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunŋe âiloŋgo loŋgo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Solomon sâm, yâkŋe hâk katipŋe kulem melem mânuŋakmâ manop. Yaŋe hahop suriŋe sekŋe âlepŋe tetemap yakât dopŋe gurâ ki miop. 30 Yâhâ hahop suriŋe ekmunŋe âiloŋgo otmap. Yawu gârâmâ ikŋahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririŋ sâm kinmap. Anitâŋe nâŋgâopgât yawu kinmap. Yiwereŋeâmâ tetem âiloŋgo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyeŋaŋe yuwu ki nâŋgânomai. "Anitâŋe pâlâmŋe otmâ ki tihitnenŋe otmap." Yawu ki nâŋgâm mannomai. 31 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bulâŋanâk Anitâŋe haoŋmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. 32 Yawu gârâmâ lok nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmaiŋe sâŋgum me iri sikum me senŋe âlâlâ yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yawu otŋetâ ki ârândâŋ otmap. Yakât otmâ otmaiân yeŋe ki torokatnomai. 33 Yeŋe yuwu

nâŋgânomai. “Bulâŋanâk Anitâŋe haoŋmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap.” Yawu nâŋgânomai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋet sâm yâkât den ekyongoŋetâ nâŋgânomai. Yawu otmâ manŋetâ himbim awoŋnenŋe topyeŋe nâŋgâmapŋe dopyeŋan yiŋgimu ki umburuk mannomai. 34 Yeŋe umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâm oap?” Yawu nâŋgâm ki biwi yâhâp otmâ nâŋgâm kiwilinomai. Senŋe âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âun teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânomân hâmenenŋe kinbuap me bia yamâ himbim awoŋnenŋaŋe ikŋak nâŋgâmap. Yakât ki gorâningimu nenŋe biwi yâhâp otmâ nâŋgâm ketet manmâ yâhânom.” Yesuŋe yawu sâop.

7

Bukulipnenŋe ki sâm hâreyiŋginom.
(Luka 6:37-38,41-42)

1 Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe yeŋgât den sâm hâreyiŋgiwuap. Yakât otmâ yeŋe lohimbi yeŋgât den ki sâm hâreyiŋginomai. Yâhâ yeŋe buku nombotŋe sâm hâreyiŋginomai yamâ yeŋe otnomai yakât dopŋeâk Anitâŋe yen sâm hâreyiŋgimu matŋe menomai. 2 Yâhâ yeŋe senŋe âlâlâ yu me ya otyiŋginomai. Dop ya tâŋ tâŋâk Anitâŋe yen gurâ mem purik katyiŋgiwuap. 3 Yakât topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Gâŋe bukuhahât sennan wahap tipiŋe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipiŋe pato tap ya ki eŋakmâ naŋgaŋgimâk bukuhahât yuwu mon sâwuat. 4 “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihiwe.” Gâ yawu mon sâwuat otmuâmâ lok perâkŋe. 5 Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukuhahât sennan wahap tatbuap ya hâluhum pilâwaŋgiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâleŋe yakât nâŋgârâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ bukuhaŋe otmu kiŋgoŋ otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

6 Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenŋe sotnenŋe sâsâŋe ya um yan buku ondop yeŋgât soso ya waŋmunŋe nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenŋe um waŋmunŋe nembuap yaŋak purik pilâm nen ningiwuap. Yâhâ âlâen hâum sâwe. Bau hulin hâkŋe ki kilikmain. Hâkŋe ki kilikmaingât otmâ hâknenŋe kukŋe ki nâŋgâmap. Gârâmâ mem lohotŋe tuhune sâm sot um waŋnom yamâ purik sâm ningiwuap. Yakât topŋeâmâ yuwu. Nenŋe Anitâhât pat kukuŋe ya lok ihilâk ki katyiŋginom.” Yesuŋe yawu sâop.

Tihit Amboŋe yamâ Anitâ
(Luka 11:9-13)

7 Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe wuân me wuângât nâŋgâm Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim ulitguŋetâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap. 8 Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sâŋetâ nâŋgâyiŋgimu emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeâk Anitâ ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgiwuap. Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim ulitgumai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepŋe ikŋak mâmâŋe otyiŋgimu biwiyeŋe sânduk sâwuap. Otmu yâkâlen torokatne sâm otnomai ya gurâ âlepŋe meyekbuawâk. 9-10 Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nanŋaŋe po waŋgimu âwâŋe ulitgumu

yan âwâŋaŋe ki neneŋe ya waŋbuapgât dop ki tap. 11 Otmu yen nombotŋaŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋgumaiŋe nan baralipyeŋe yawu otyiŋgimai. Anitâ awoŋnenŋe himbimân tatmapŋe nen ikŋiâk ikŋiâk topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmâ yeŋe otyiŋgimai ya wangim lok âlâ me âlâŋe yu me yakât ulitguŋetâ ya gurâ tâŋ tâŋâk yiŋgimap. 12 Den ekyongoan yukât emelâk Mose otmu poropete yaŋe Anitâhât den kâsikum yiŋgiminiwi. Yakât topŋe yuwu tap. Bukulipyeŋaŋe tânyongoŋetgât nâŋgâmai yeŋe gurâ nâŋgâmai dop yawuâk tânyongonomai." Yesuŋe den yawu sâm ekyongop.

Mâtâp yâhâp
(Luka 13:24)

13 Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâŋe yan arimai. 14 Yâhâ manman kârikŋahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikŋe otmu bârâŋ bârâŋ, yanâmâ lok sambeŋe ki arimai. Lok konok konokŋe arimai. Yenâmâ manman kârikŋahât mâtâp ya ekmâ nâŋgâm watmâ arinomai.

Nak topŋe topŋe
(Luka 6:43-44)

15 Otmu âlâ sâmune nâŋgâŋet. Poropete lok nombotŋaŋe eŋgatyeŋaŋak otmâ den imbiâk sâm ekyongomai. Yaŋeâmâ lohimbiŋe nenekmâ topnenŋe nâŋgâmai sâm moroakmâ orotmemeyeŋe bâleŋe kurihim mansai. Topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ lok hilipyongone sâm otmai. Yakât lok yawuya yeŋgât topyeŋe ekmâ nâŋgâm galemyeŋe tiŋâk otmâ heŋgeŋgunomai. 16-18 Yâhâ yeŋe topyeŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nak esenŋe omoŋ omoŋ pilâmap yanâmâ bonŋe bâleŋe ki kinmap. Yâhâ nak esenŋe gimbaŋgumap yanâmâ bulâŋe âlepŋe âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatŋe manam ki otmap. Otmu manamŋe kiat ki otmap. Otmu giŋ gârârâŋ yaŋe ham ki otmap. Otmu hamŋe giŋ gârârâŋ ki otmap. Yamâ topyeŋe ikŋiâk ikŋiâk. 19 Yawuhât nak âlâ bonŋe bâleŋe yamâ kârâm pilâmunŋe mum haraŋ haraŋ otmu kâlâwân umunŋe semap. 20 Yeŋe den yu nâŋgâm heŋgeŋgum poropete lok perâkŋe eŋgatyeŋaŋak otmâ imbiâk sâmai ya yekmâ topyeŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yawu.

Lohimbi perâk
(Luka 13:25-27)

21 Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâŋe mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kerekŋe himbimgât pat ya ki otnomai. Himbim awoŋnahât tem lâum manmaiŋeâmâ himbimân yâhânomai. 22 Yâhâ lok dondâŋe sâp pato tâlâhuwuawân yan yuwu mon sâm buiakmâ eknohonomai. "Kutdâ, gâ nâŋgâ. Nenŋe denge sâm haŋ pilâmunŋe ariop. Otmu gâhât âi tuhum weke bâleŋaŋe lok mâŋgâeyehop ya watyiŋgimunŋe gaiakmâ ariwi. Gâŋeâmâ mâmâŋe otningirâ kulem topŋe topŋe mewin." Yawu sâm buiaknomai. 23 Yawu sâŋetâ nâŋe matŋe yuwu sâm purik pilâyiŋgiwom. "Nâ yeŋe den yai ya nâŋgâmune ki teteap, pâpguan. Yeŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeim manbi gârâmâ nâhât komot bulâŋe ki otmâ mansai. Yeŋe orotmeme kiŋgoŋ maŋgoŋ manminiwi yakât keterakŋetgât naŋgan," sâwom.

Lok nâŋgân nâŋgânŋe orop otmu lok kopa
(Luka 6:47-49)

24 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen gaŋetâ den ekyongomune nâŋgâm heŋgeŋgum lâumaiŋe dop yuwu mansai. Lok nâŋgân nâŋgânyeŋe orop yaŋeâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yaŋe kânâŋgâm emet tuhuŋetâ tiŋ tiŋ kinbuap.
25 Yawu gârâmâ to mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya. 26 Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betbaŋgim manmai, lok ya yeŋgât topyeŋeâmâ yuwu. Lok kopa nombotŋaŋe emetyeŋe tuhune sâm hân kendâm saran kakŋeâk kânâŋgânomai. 27 Yawu tuhuŋetâ emet ya saranŋe kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu." Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe Anitâhât sâtgât sâop.

28-29 Yesuŋe Anitâhât sâtgât den ya topŋambâek sâm tetem ekyongop. Ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. "Anitâhât sâtgât topŋambâek yap yuŋe Mosehât girem kâsikum ningimai ya kerek yeŋgât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap." Yawu sâwi.

8

Lok âlâ hâk bâle tetewaŋgimu manop ya Yesuŋe heŋgeŋguop.
(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)

1 Yesuŋe den ya sâm pesuk pilâm pumŋehembâ gemu lohimbi dondâŋe watmâ ariwi. 2 Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewaŋgimu manopŋe Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâm ekuop. "Lok pato, gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ naŋgan. Yawuhât nâŋgânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihiâkgât naŋgan." Yawu sâm âikuop.

3 Yawu sâmu walipgum yuwu sâm ekuop. "Nâŋgâhihian. Âlepŋe, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk." Yawu sâm walipgumu yanâk biatbaŋgimu âlepŋe olop. 4 Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâm ekum hâŋgânguop. "Gâmâ otgihian yukât den pat bukulipge nombotŋe ki sâm tetem ekyongowuat. Hotom umai yeŋgâlenâk arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ gekmâ yuwu sânomai. "O, lok hâk bâle tetewaŋgiop ya emelâk biatbaŋgiap. Girawu otmâ yawu oap?" Yawu sâmâmâ yakât topŋe nâŋgânomai." Yawu sâm hâŋgângumu ariop.

Yesuŋe hoŋ bawa âlâ heŋgeŋguop.
(Luka 7:1-10)

5 Yesuŋe yapâ pilâyekmâ gem ari ikŋe kapi tipiŋe Kapanaum yan yâhâmu Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe âlâŋe yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. 6 "Lok pato, nâhât hoŋ bawa âlâ mesek sâtŋan kinsap.

7 Sâmu sâop. "Âlepŋe ari heŋgeŋguwom."

8 Sâmu sâop. "Lok pato, nâ lok âlepŋe bia. Yakât gâŋe nâhât emelan ariwuatgât ki naŋgan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ hoŋ bawane ya âlepŋe otbuapgât naŋgan. 9 Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwaŋgim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaŋe nâ gurâ buku nombotŋe yeŋgât kunyeŋe sâm nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariŋet sâmune âlepŋe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhuŋet sâm âi yiŋgiman ya gurâ âiloŋgo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe otbuapgât naŋgan." Yawu sâop.

10 Den yawu sâmu Yesuŋe nâŋgâmu ewe membe olop. Nâŋgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betŋan sâwi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâŋgâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu naŋgan. Isirae yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den yap yu ekmune âiloŋgo oap. 11 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Hâmbâi lok topŋe topŋe, emetsenŋe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlipyeŋe Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heroŋ maroŋ manŋetâ Anitâŋe tihityeŋe otbuap. 12 Yawu gârâmâ emelâk Anitâŋe yeŋgât sâm pat kuyiŋgiop ya lok ondop mem yiŋgimu yeŋeâmâ hâmbâi belângen ari hem nâpumŋan kioŋmâ hâhiwin bâleŋe nâŋgâm hu halak tuhunomai.” Yawu sâm ekyongop. 13 Benŋe tembe lâu ya yuwu sâm ekuop. “Gâŋe biwihe nâhâlen katsat yakât bulâŋe emetgan ari tetemu ekbuat.” Yawu sâmu ba ariop. Sâp yanâk yâkât hoŋ bawa mesek kuop ya hâkŋe sânduk sâmu âlepŋe olop.

Yesuŋe Petoro hewunŋe mem heŋgeŋguop.
(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)

14 Ya pesuk sâmu yapâ ari Petoro hewunŋe mesek pato kumu hâkŋe kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekuŋetâ emelan yâhâop. 15 Yâhâ wâimu kundatŋe biatmu hâkŋe sânduk sâop. Yawu otmâ sot um yiŋgimu newi. Um yiŋgimu nem tatŋetâ yan emetsâpŋe olop.

16 Emetsâpŋe otmu sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipŋe weke bâleŋaŋe mâŋgâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otŋetâ Yesuŋe sâmu weke bâleŋaŋe ya yeŋgâlembâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya gurâ yawuâk yâkâlen dâiyekmâ ariŋetâ heŋgemyongop. 17 Yawu olop yamâ emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe den kulemguop ya yan bonŋe Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

“Mesek otmu hâhiwin topŋe topŋe teteningiop yamâ yâkŋe mâmâŋe otningimu tisi mesek biatningiop.”

Den yakât bulâŋe teteâkgât Yesuŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâk mem heŋgemyongop.

Lok yâhâp Yesu watde sâm olowot.
(Luka 9:57-60)

18 Mem heŋgemyongomu lohimbi dondâŋe mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otŋetâ kapi ya pilâm âlâengen arine sâm yakât hoŋ bawalipŋe ekyongomu waŋga mem deŋgân hâtikgum ariwi. 19 Yawu otŋetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

20 Sâmu sâop. “Nine topne hâum pâpguatgât yuwu sâmune nâŋgârâ keterahâk. Soŋgoâmâ nak duwiŋan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakŋan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?” Yawu sâop. 21 Yawu sâmu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâm ekuop. “Lok pato, nâ awoŋne bâleap yakât gâ nâŋgânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom.” Yawu sâop.

22 Sâmu sâop. “Yawu ki tap. Lohimbi nombotŋe pâlâmŋe biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yaŋe kurihiŋet. Yâhâ gâmâ yiwereŋe nâ orowâk arirehât naŋgan.” Yawu sâop.

Yesuŋe siru kuwaŋgimu nâŋ nâŋ sâop.
(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)

23 Den yawu sâm tiŋ pilâm yahatmâ hoŋ bawalipŋe meyekmu orowâk
ariwi. 24 Arim tatŋetâ deŋgân tânâmŋan siru pato pilâmu to dondâ bâleop.
25 Yawu otmu waŋga kâlehen to gemu guhulakbe sâm olop. Guhulakbe
sâm olop yan Yesu waŋga hâmeŋan aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu
hoŋ bawalipŋaŋe mândem yuwu sâm ekuwi. “Pato, toŋe harannon-
gomap. Yakât yahatmâ tânnongo,” sâm mândewi.
26 Mândeŋetâ sâop. “Wongât yen kiŋgityeŋahât oai? Anitâŋe haoŋmâ
ârândâŋ tihitnenŋe otmap yakât topŋe yen ki naŋgai me? Wongât biwi
yâhâp oai? Nâŋe yeŋgât galem tatman yakât yu ya otŋetâ tânyongowomgât
dop ki tap” yawu mon naŋgai?” Yawu sâm yahatmâ siru ya kuwaŋgimu to
yaŋe nâŋ nâŋ sâop. 27 Nâŋ nâŋ sâmu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Bâe,
lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu denŋe lâum sânduk sâmu to yaŋe
nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yeŋgâlen ariwi.
(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)

28 To nâŋ nâŋ sâmu deŋgân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ,
kutŋe Gerasene sâm, yan ariwi. Yan ari waŋgaembâ lâum kioŋmâ ariŋetâ
lok yâhâp sumângembâ takamutâ eŋakbi. Yâhâ ya yetgât topyetŋeâmâ
yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaŋe mâŋgâeyelekmu sâp kâlep manmâ gamin-
iowot. Lohimbi dondâŋe mâtâp tete yelekmâ kiŋgityeŋahât otmâ ge tiok
taok otmâ mâtâp âlâengembâ ba ariminiwi. Topyetŋe yawu. 29 Yesu orop
eŋakbiân weke bâleŋe mâŋgâeyelekbiŋe yuwu sâm ekuwi. “Gâ Anitâhât
nanŋe mansat. Gârâmâ gâŋe hâhiwin umatŋe ningiwuat yakât sâp ki
tâlâhuap. Yakât gâŋe girawu otningiwe sâm takat?” Yawu sâwi.
30 Yâhâ ya hâlâŋmâ bau kiŋgitŋe orowâkŋe tomot tuhum kinbi.
31 Tomot tuhum kinŋetâ yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâŋe
watnenekbe sâm oat otmâmâ âlepŋe watnenekdâ bau enda yeŋgâlen
ari karaknom.” Yawu sâwi.
32 Sâŋetâ sâop. “Âlepŋe naŋgai yawuâk otŋet.” Yawu sâmu yâk
yetgâlembâ gaiakmâ bau ya yeŋgâlen ge karakbi. Yawu otŋetâ bau
yaŋe sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoŋ sâm deŋgânân kioŋetâ ha-
ranyongop. 33 Haranyongomu yan bau galemyongom manbiŋe ekmâ
sururuk sâm ari kapi ya ambolipŋe ekyongowi. 34 Ekyongoŋetâ nâŋgâm
kuk otmâ Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât nâŋgâm kapiyeŋambâ toho
yakât ekuwi. Yawu.

9

Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosa pilâwaŋgiop.
(Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)

1 Yawu nâŋgâm ekuŋetâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm
waŋgaen yâhâm âwurem ikŋe kapi, kutŋe Kapanaum, yan ariwi. 2 Ari
kinŋetâ yapâ lok pareŋe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi.
Lâum ariŋetâ Yesuŋe biwiŋahât topŋe ekmâ nâŋgâm lok pareŋe ya yuwu
sâm ekuop. “Anitâŋe tosahe yiwereŋe pilâhihiap.” Yawu sâop.
3 Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe
den sâop ya nâŋgâŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “Anitâ ikŋak konok tosanenŋe
âlepŋe pilâningimap. Lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâm
oap. Yawu otmu ki ârândâŋ oap.” Yawu sâm Yesuhât nâŋgâŋetâ bâleop.

4 Nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyeŋahât topŋe ekmâ yan yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâleŋe otmu yan biwiyeŋaŋe yawu naŋgai. Ya nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 5 Wuân âi tuhumune ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. 6 Yakât nine topne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosayeŋe pilâyiŋgim mansan. Anitâŋe âi sâm nihiop yukât topŋe ekmâ nâŋgâŋetgât oan.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongom topŋe ekmâ keterakŋetgât lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

7 Yawu sâmu senyeŋanâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ ariop. 8 Arimu lohimbi nombotŋaŋe Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ âi miop ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmuâmâ “Lok yu ki orotŋe oap.” Yawu sâwi. Yawu sâm yan Anitâ mepaewi.

Yesuŋe lok tosayeŋe orop dâiyekbe sâm giop.
(Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)

9 Yesuŋe yapâ arimâmâ lohimbi yeŋgâlen takesihât tewetsenŋe meyiŋgiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkŋe nekmâ yuwu sâm eknohop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât naŋgan.” Yawu sâm eknohomu nâŋe yanâk yahatmune orowâk ariwit.

10 Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâm otmâ sâmune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutŋe hoŋ bawalipŋe kerehâkŋe net watnelekmâ gaŋetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunŋe sâp yanâk bukulipne otmu lok nombotŋe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkŋe nengâlen gaŋetâ orowâk menduhuakmâ sot newin. 11 Nem tatmunŋe Parisaio lok nombotŋaŋe nen aposolo nenekŋetâ ki ârândâŋ otmu âinongowi. “Wongât Yesuŋe lok bâleŋe yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâm âinongowi.

12-13 Yawu sâm âinongoŋetâ Yesuŋe den ya nâŋgâm yuwu sâm matŋe ekyongop. “Aŋgoân topŋe katmâ Anitâŋe sâmu lok âlâŋe kulemguop yamâ topŋe yuwu. “Yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe me tosayeŋahât otmâ hotom ya uŋetâ nâŋgâwan. Yamâ âlepŋe oap. Yaŋe yu ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap tâŋât. Gârâmâ yeŋe biwiyeŋaŋe konohâk otnomai yamâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop. Den topŋe yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok mesekyeŋe biaŋe dokta yeŋgâlen ki arimai. Lok kundatyeŋe orop me hâhiwin teteyiŋgimapŋeâmâ dokta yeŋgâlen arimai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋetâ keterahâk. Yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe yuwu sâmai. “Nen lok âlepŋe, orotmeme âiloŋgo loŋgo otmâ mansain.” Yawu sâmai. Yawu gârâmâ lok yawuya yeŋgât sâm ki gewan. Gârâmâ nâmâ yeŋe lok bâleŋe sâm betyongoŋetâ manmai yawuyaŋe Anitâhâlen biwiyeŋe katŋetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoŋ bawalipŋe sâp sâsâŋan sot barak ki manminiwi. orotmeme âiŋe yaŋe dop konohâk ki oawot.
(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

14 Yawu sâmu Yoane Baptis orop manbiŋe ga yuwu sâm Yesu âikuwi. “Nen Anitâŋe nâŋgâningimu âlepŋe olâkgât sâp sâsâŋan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuâk otmai. Yâhâ gâhât hoŋ bawalipgaŋeâmâ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

15 Sâŋetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok patoŋe
imbi miakbe sâm bukulipŋe meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um
nem heroŋe otnomai. Sot um nem heroŋe otnomaiân sot barak ki
tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeŋaŋe taka bukuyeŋe kuŋetâ
mumbuap yanâmâ eŋgat hako nâŋgâm sot barak mannomai. Yakât yuwu
sâmune nâŋgâŋet. Yiwereŋeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep
nâŋgâmai. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohoŋetâ mumbom. Sâp yan eŋgat hako
nâŋgânomai.” Yawu sâop.

16 Yawu sâm kinmâ orotmeme embâŋân aŋgoân otmâ manmâ gawi ya
otmu ikŋe orotmeme âiŋe kâsikum yiŋgiop yaŋe ki lâuahowot. Yakât yâhâp
yâhâp ya menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ
keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenŋe sot me salup
me âlâlâ hâpu golâenâk mânuŋmâ titâkgum umunŋe sem heŋgeŋgumap.
Yâhâ nenŋe hâpu tekaŋan mânuŋmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaŋe
ya sem huhumu sot yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop. 17 Otmu âlâen
yuwu hâum sâop. “Otmu imbi âlâŋe lepa dorokum tâk masipguwuap.
Masipgum katmu sâp kâlep tatmâ hâŋgiŋe otbuap. Otmu yakât kakŋan
tâk âiŋe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senŋe âlâlâ
mem mânuŋbuawân yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ
tâk âiŋaŋak menduhum lowaimain. Lowaim iri osom senŋe âlâlâ umatŋe
mânuŋnomân yamâ dâimu ŋirik ŋirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hâŋgiŋe otmu
âiŋe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotŋe.” Yawu
sâop.

Imbi âlâ mesek umatŋe tetewaŋgiopŋe Yesuhât sâŋgum walipgum âlepŋe olop.

(Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

18 Yesuŋe den yawu sâm ekyongom kinmu yanâk Yura nengât pato-
nenŋe âlâŋe ga yuwu sâm ekuop. “Baratne yiwereŋeâk pârâk sân sânâk
bâleap. Yakât gâŋe mem yahatbuatgât naŋgan.” Yawu sâop.

19 Yawu sâmu Yesuŋe yahatmâ nen hoŋ bawalipŋe menenekmu ariwin.
Arimunŋe imbi âlâ watnenehop yâkât topŋeâmâ yuwu. 20 Imbilipnenŋe
emetsenŋe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenŋe ekmâ
yâhâmu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop. 21 Yâhâ imbi yaŋe Yesuhât
betŋan watmâ ari biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “O nâ Yesu tetekŋan mem
wâiwom yamâ ki orotŋe. Aŋulakmangât ki wâiwom. In sâŋgumŋeâk
walipgum âlepŋe otbe.” Yawu nâŋgâop. 22 Yawu nâŋgâm watmâ arimu
Yesuŋe sâŋgum bârârâhâk kâlep mânuŋahop. Yan ari sâŋgum potonŋan in
walipgumu eŋgatŋe kakŋambâ olelem ekmâ yuwu sâop. “Wa, toune, gâŋe
yiwereŋe biwihaŋe nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu
hepge saŋ yap.” Yawu sâm ekuop. Yawu sâmu yanâk âlepŋe olop.

23 Nenŋe yapâ gem ari lok galemŋahât baratŋe bâleop yâkât emet ya
hâumâk otmâ ariwin. Arimunŋe emet yakât kâlehen lohimbi dondâŋe
kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâwi. 24 Yawu otmâ isem tatŋetâ yuwu
sâm ekyongop. “O, baratyetŋe yuâmâ ki bâleap. In aman pâlâmŋe iap.
Yakât yen yahatmâ yaehen kioŋet.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm
ekyongomu nâŋgâŋetâ nahat otmu giriŋbaŋgiwi. 25 Giriŋbaŋgiŋetâ senŋan
geŋetâ hâŋgânyongomu yaehen gewi. Geŋetâ mumuŋambâ mem yahalop.
26 Otmu kulem miop yakât den pat ya sâm haok tuhuŋetâ kapi gotŋe tete
ya ambolipŋaŋe den pat ya nâŋgâwi.

Lok yâhâp senyetŋe suk sâmu ehowot.

27 Yesuŋe kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetŋe bok sâsâŋe yaŋe
kulem miop yakât den pat nâŋgâm betŋan ari yuwu sâm ekuowot. “Wâe,
Dawitihât sen. Netgât tepge nâŋgâ. Gâŋe âlepŋe tânnotgowuatgât dop tap
me bia? “Yawu sâowot. 28 Yawu sâm âikum yaŋak Yesuhât kâiŋe munŋeâk
nâŋgâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâop. “Nâŋe
sâmune senyetŋe suk sâmu emet galemŋe ekde sâm naŋgawot, me bia?”
Sâmu sâowot. “Oŋ, yawu naŋgait.”

29 Yawu sâmutâ senyetŋan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen biwiyetŋaŋe
nâŋgâm kepeiawot yakât bulâŋe teteyitgiâk.” Yawu sâop. 30 Yawu sâmu
senyetŋe suk sâmu emet galemŋe ehowot. Ekmutâ yuwu sâm ekyotgop.
“Kulem yetgâlen tetemu eksawot yu ki sâmutâ pen pen sâmu nâŋgânomai.”
31 Yawu sâm ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâm tetemutâ pen pen
sâm arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi.

Lok kopa âlâŋe den olop.

32 Yâhâ Yesu pilâm arimutâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem
taka yuwu sâwi. “Lok yuâmâ weke bâleŋaŋe mâŋgâemu den pâpgum kopa
otmâ manmap,” sâwi. 33 Yawu sâŋetâ weke bâleŋe watmu gaiakmâ arimu
lauŋe hâreakmu den huhuop. Den huhumu ekmâ kinbiŋe alahu gulahu
otmâ yuwu sâwi. “Nen embâŋâmbâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekmâ
gamain.” Yawu sâwi. 34 Yawu otmuâmâ Parisaio nombotŋaŋe Yesuŋe
kulem miop ya ekmâ nâŋgâŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke
bâleŋe ya yeŋgât amboyeŋaŋe mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâmâ weke
bâleŋaŋe den tem lâuwaŋgim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotŋe âlâŋe tânnongoŋetgât Anitâ ulitgumunŋe katyehâk.

35 Yesuŋe kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya biwiŋan miti emetŋe
tap dopŋan yâhâm gem Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat
âlepŋe ekyongom manop. Yâhâ lohimbi nombotŋe mesek me hâhiwin
topŋe topŋe teteyiŋgiop ya gurâ heŋgemyongop. 36 Heŋgemyongom yekmâ
biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. Lama galemyeŋe biaŋe ihilâk mahilâk manmai
yakât dopŋeâk lohimbi gurâ amboyeŋe bia otmu ihilâk mahilâk manmâ
gai. Yawu manŋetâ yekmâ tepŋe nâŋgâyiŋgiop. 37 Tepŋe nâŋgâyiŋgim
nen hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Kalamân sot
pato tap. Yâhâ bonŋe mem menduhunomaihât lok getek âlâ. 38 Yakât
otmâmâ yeŋe kalam amboŋe, Anitâ, ulitguŋetâ âlâkuâk lok katyekbuap.
Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâm eknon-
gop.

10

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâm yiŋgiop.
(Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)

1 Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp menenekmu bamunŋe yuwu
sâm eknongop. “Weke bâleŋaŋe lohimbi mem mâŋgâeyekbuap yamâ
yeŋe watyiŋginomai. Me mesek me hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋgimu
heŋgemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâm ningim yan mâmâŋe otnin-
giop.

2 Otmu nen aposolo menenehop nengât kutnenŋe yamâ yuwu. Simon
yâkât kutŋe âlâ Petoro sâm, iminŋe Anderea, otmu Yeweri nanyâhâtŋe,
kutyetŋe Yakowo yet Yoane. 3 Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma,

otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ aŋgoân lok yeŋgâlen takesihât tewetsenŋe meminiwan. Otmu âlâ Alipaio nanŋe Yakowo, âlâmâ Taraio. 4 Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtŋe topyeŋe yuwu. Roma lok ya yeŋgât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtŋe. Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kioŋop ya.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu ariwi.
(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)

5 Otmu Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongom hâŋgânnongop. “Lama ya yeŋgât galem ki otŋetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbi nombotŋe yu hiliwahone sâm oai yakât yâk yeŋgâlen tâŋ tâŋâk ari tânyongonomai. 6 Tânyongom Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat ekyongonomai. 7 Yawu gârâmâ yeŋe aŋgoân Samaria otmu pâku lohimbi yeŋgâlen ari nep ki tuhunomai. Isirae ambolipŋe nenŋanâk yâhâm gem nep tuhunomai.” Yawu sâop. 8 Yawu sâm yan nep denŋe yuwu sâm ningiop. “Lohimbi munomai yawuya sâŋetâ mumuŋambâ yahatnomai. Me nombotŋe kundat otmâ mansai ya mem heŋgemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem heŋgemyongonomai. Me weke bâleŋaŋe mâŋgâeyekmâ mansai. Yawuya watyiŋginomai. Yawu otyiŋginomai yakât hâmeŋe mene sâm ki nâŋgânomai. Ninak mâmâŋe otyiŋgim yakât hâmeŋe ki meman yakât yengu yawuâk hâmeŋe ki menomai.

9-10 Yâhâ âi topŋe katne sâm bât barak arinomai. Howan ki mem tinaŋgunomai. Me hâk katipŋe me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ arinomai. Me kâi katipŋe katmâ yakât kakŋan âlâ ki menomai. Hâkyeŋan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai me tewetsenŋe hakyeŋan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâŋe nep tuhunomai yakât hâmeŋe sâm yiŋgiŋetâ meŋetâ ârândâŋ otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

11 Otmu aŋgoân hâŋgânyongomune arinomai yan kapi ambolipŋaŋe yuwu mon sânomai. “Wongât takai yakât topŋe sâŋetâ nâŋgâne.” Yawu sâm âiyongoŋetâmâ yeŋe âlepŋe topŋe ekyongonomai. Topŋe ekyongoŋetâ lok âlâ me âlâŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. 12 Dâim yâhâ katyekŋetâ yanâmâ yuwu sânomai. “Anitâŋe tihityeŋe otmu yâkât wâtŋan kinmâ yâhâm heroŋe kakŋan mannomai.” Yawu sânomai. 13 Otmâ yâkŋe yekmâ heroŋe nâŋgâyiŋgim denyeŋe nâŋgâne sânomai yamâ âlepŋe yâk yeŋgâlen bulâŋe tetewuap. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ denyeŋe nâŋgâŋetâ gemu betyiŋginomai. Yawu otyiŋgiŋetâ yengu yawuâk betyiŋgim arinomai. 14 Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai. Nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yiŋgiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe kâiyeŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gewuap. Ya gemu betyiŋgim pilâyekmâ arinomai. Ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai. 15 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp patoen Anitâŋe Sotom otmu Gomora kapi ambolipŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otminiwi yakât matŋe yiŋgimu menomai. Gârâmâ yeŋe kapi âlâen ariŋetâ betyiŋginomai. Yamâ ya yeŋgât tosa ya tatyiŋgiwuap. Yakât matŋe Anitâŋe hâmbâi umatŋe dondâ yiŋgiwuap.” Yawu sâm eknongop.

Umatŋe âlâlâ teteningimu yan ki lohotŋe otmâ mannom.
(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)

16 Otmu Yesuŋe nen topnenŋe naŋgaŋginehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lama yamâ pâlâmŋe kinmai. Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yiŋgim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hâŋgânyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai. Arinomai yan kiŋgityeŋahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Soŋgo âlâ kutŋe hewam yamâ nâŋgân nâŋgânŋe tapgât ekmâ nâŋgâm galemahomap. Yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyeŋaŋe golâek manmâ sâtŋe metŋe ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tatmu ekmain. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohotŋan tuhum mannomai. 17 Nep tuhum miti emetŋe tap dopŋan hawamgum nep tuhum mannomai. Nep tuhum manŋetâ kapi ambolipŋaŋe kasa otyiŋgim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyiŋgiŋetâmâ biwiyeŋe ki orotok sâwuap. 18 Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yeŋe nâhât den yu lâum manŋetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai. 19 Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâpŋe girawu watmâ sâm ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap,” yawu nâŋgâm ki gorâyiŋgiwuap. 20 Sâp yanâmâ Awoŋnenŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge den âlâlâ nâŋgân nâŋgânyeŋan katmu nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai.

21 Otmu sâp yan umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imi ata yeŋahâk ahom hioŋaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yeŋgâlen ari den âiân karaknomai. Otmu âwâ nan yeŋahâk ahom hioŋaknomai. Hioŋakmâ lok kunŋe yeŋgâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karakŋetâmâ nombotŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ yongoŋetâ munomai. 22 Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin nâŋgâman yakât dopŋeâk yen gurâ hâhiwin yiŋginomai. Hâhiwin yiŋgiŋetâ yanâmâ hâkyeŋe ki ihiwe ihiwe otmu lohotŋe otmâ betnihinomai. Yeŋe kârihem kinnomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai. 23-25 Yâhâ mitihât kasaŋe yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyekŋetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan mannomai. Hâhiwin kakŋan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kasalipyeŋaŋe taka nimnaomlipyeŋe me âwâ mâmâlipyeŋe yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyeŋe kapam hewewen yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyeŋe me lok inŋe ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuyeknomai. Lok kunŋe me hoŋ bawalipyeŋe ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyeŋe otmune yeŋe nâhât den tem lâum hoŋ banihim mansai. Gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe nâhât imbiâk yuwu nâŋgâm hilipgumai. Nâhâitŋe weke bâleŋe yeŋgât kunyeŋe kutŋe Satan, otmâ kutŋe âlâ Besewulu yaŋe mâmâŋe otbaŋgimu âi yu mem manmap yawu nâŋgâmai yamâ imbiâk nâŋgâmai. Yeŋgât gurâ dop yawuâk nâŋgâm kasa otyiŋgim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ Isirae kapi ambolipŋe yeŋgâlen âi ki tuhum pesuk pilâŋetâek Awoŋnaŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtŋe âlâ me âlâŋe ki lohotŋe otmâ pilânekmâ âlâhâlen ariwuapŋe yakât matŋe âlepŋe menomai.

Nimbilam yâhâp ki otnom.
(Luka 12:2-7)

26 Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai.
Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekŋan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ
kurihiakmai. Ya gurâ tetekŋan tetemu eknom. 27 Yakârâmâ yuwu sâmune
nâŋgâŋet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotŋe
nenŋiâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi ekyongoŋetâ nâŋgânomai. Yâhâ
nâŋe den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yeŋe lok
senyeŋan kinmâ ekyongonomai.

Anitâŋe tihitnenŋe otmap.

28 Ekyongonomai yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok senyeŋan
kinmâ den ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ nahat otmu yen nombotŋe yongoŋetâ
munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyeŋe ki hilipgunomai. Lok
topnenŋe yawu tap. Yakât otmâ yeŋe ya yeŋgât ki kiŋgityeŋahât otnomai.
Yâhâ Anitâhât topŋeâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkŋe konok umut
biwiyeŋe hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeŋe yâkât den konok
lâum mannomai. 29 Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain
nen haoŋmâ ârândâŋ Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe nâŋgâŋetâ
keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Giroŋ giroŋ ekmain
yamâ nâi tâŋât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giroŋ giroŋ âlâ
mumbuap yakât topŋe himbim amboŋaŋe emet inânŋan nâŋgâmu tap.
30-31 Yawu gârâmâ nenâmâ giroŋ giroŋ yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ
ikŋe kundenŋe towat manmain. Yawu otmâ Anitâŋe topnenŋe kerehâk
naŋgap. Somotnenŋe tipi tapi yakât topŋe gurâ nâŋgâmu tawâk. Yâkŋe
tihitnenŋe otmap. Yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenŋe ki kurihiakmâ Yesu betbaŋginom.
(Luka 12:8-9)

32 Lohimbi âlâ me âlâŋe "Yesuhâlen biwinaŋe kepeim tem lâuwaŋgim
mansan," yawu sâm lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâŋe him-
bim awoŋnahât senŋan kinmâ topyeŋe sâm tetemune Anitâŋe manman
kârikŋan katyekbuap. 33 Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe topyeŋe kurihi-
akmâ "Nâ Yesu ki nâŋgâwaŋgian," yawu sânomai otmuâmâ nâku himbim
awoŋnahât senŋan kinmâ "Nâ ki nâŋgâyiŋgian," yawu sâwom. Lohimbi
yawu otmai yaŋe matŋe umatŋe menomai. Yawu.

Yesuŋe giop yakât lohimbi hioŋakmâ mansai.
(Luka 12:51-53 14:26-27)

34 Otmu âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ nâhât yuwu ki sânomai,
"Nâhâit yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop." Yawu ki
sânomai. Yakât sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe hânân gewan yakât yen
hioŋaknomai. 35 Nanlipyeŋaŋe âwâlipyeŋe betyiŋginomai. Me bar-
alipyeŋaŋe mâmâlipyeŋe betyiŋginomai. Me imbilipyeŋaŋe iranlipyeŋe
betyiŋginomai. 36 Yawu otmâ hep torehenlipyeŋe hioŋakmâ kasa
oraŋginomai. 37 Otmu yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi
âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe âwâŋe mâmâŋe yeŋgâlenâk katmâ
kepeiyekmâ nâhât âi yakât nâŋgâmu giap. Me nanŋe baratŋe yeŋgât bi-
winaŋe kepeiyekmâ nâhât âi yakât nâŋgâmu giap. Lok yawu otmai yeŋgât
nâŋgâmune ki ârândâŋ otmap. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otŋetâ yanâmâ
Anitâŋe umatŋe yiŋgimu menomai. 38 Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât
den lâum âi tuhuŋetâ bukulipyeŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgim hilipyongone
sâm otŋetâ yanâmâ, "Bukulipnaŋe hâhiwin nihimai" sâm hâkyeŋe alitmâ
mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otŋetâ yanâmâ Anitâŋe umatŋe

yiŋgimu menomai. 39 Otmu lok âlâ me âlâŋe ikŋe manmanŋe âlepŋe yawuâk mem mete tuhum manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgâmu bulâŋe otmu ikŋe manmanŋe ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâŋe manman kârikŋe waŋmune manmâ yâhâwuap.

Buku oraŋgim mannom yakât hâmeŋe menom.
(Mareko 9:41)

40 Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi âlâ me âlâŋe nâ buku otnihimai. Lohimbi yaŋe nâ otnihiain sâm yan awoŋne hâŋgânnohomu gewan ya otbaŋgimai. Gârâmâ benŋe nâŋe yawuâk hâŋgânyongomune ariŋetâ buku otyiŋginomai. Lohimbi yaŋe yen gurâ otyiŋgiain sâm yan nâ otnihinomai. 41 Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât hoŋ bawa âlâ ekmâ buku otbaŋginomai. Yawu otnomai yakât matŋe hâmbâi Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâmeŋe waŋbuap dop yawuâk lohimbi ya yiŋgiwuap. 42 Yâhâ lohimbi biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmai. Yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ pâinmâ manŋetâ lok nombotŋaŋe towat yekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâm tânyongonomai, me to osom yiŋgiŋetâ nenomai yakât hâmeŋe gurâ hâmbâi menomai. Yawu." Yesuŋe den yawu sâm hoŋ bawalipŋe nen eknongop.

11

Yesuŋe Yoanehât sâop.
(Luka 7:18-35)

1 Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp eknongom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlâŋmâ tatmâ arap ya yeŋgâlen ari den kâsikum yiŋgiop.

2 Sâp yanâmâ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop. Katŋetâ talowân Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yakât pat ya nâŋgâm biwi yâhâp otmâ yuwu nâŋgâop. "Lok pato kulet sâwaŋgi sâm Anitâŋe âi nihiop ya tuhum mansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom." Biwiŋaŋe yawu nâŋgâm hoŋ bawalipŋe nombotŋe hâŋgânyongomu, ari yuwu sâm Yesu âikuwi. 3 "Anitâŋe lok âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?"

4 Yawu sâm âikuŋetâ yuwu sâm ekyongop. "Yenâmâ ari kulem topŋe topŋe mian yukât Yoane ekunomai. 5 Nâŋe senyeŋe bok sâsâŋe ya walipyongomune senyeŋe suk sâmu eksai. Otmu lok pareŋe manmai ya heŋgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heŋgemyongomune âlepŋe otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe ya gurâ heŋgemyongomune ândâpyeŋe pâroŋ sâmu den naŋgai. Otmu nombotŋe bâlewi ya mumuŋambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekŋetâ mansai ya nine den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋe heroŋe otmâ mansai." Yawu sâm Yoane ekunomai. 6 Yakât âlâ sâwe. Yawu otyiŋgim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmai ya yeŋgât nâŋgâmune tepne heroŋe oap." Yawu sâm ekyongom hâŋgânyongomu âwurewi.

7 Hâŋgânyongomu âwurem ariŋetâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. "Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbiŋe ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. 8 Yawu olop ya ekne sâm yakât ariwi me bia? Me lok âlâŋe hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânuŋakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipŋe sekŋe

âlepŋe mânuŋakmaiŋeâmâ lok kutdâ yeŋgât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? 9 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nâŋgâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipŋaŋe yâkât den tâmbâlipyeŋe ekyongom manbi ya yeŋgât kunyeŋe pato oap. 10 Yâkât nâŋgâm emelâk Anitâŋe den sâop ya yuwu tap. “Gâŋe nine topne sâm tetem ekyongorâ nâŋgâŋetgât nine hoŋ bawane hâŋgângumune kulet sâhihim mâtâp meŋgihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

11-15 Yawu gârâmâ Yoanehât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotŋaŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâk Yoaneŋe potonŋe sâm teteop.

Yawu otmâ yeŋe biwiyeŋaŋe yuwu mon nâŋgâmai. “Emelâk poropete âlâ, kutŋe Elia sâm yâkŋe yâhâpŋe hohetnenŋan tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewaŋgiwuap.” Biwiyeŋaŋe yawu nâŋgâmai yakât bonŋe yamâ Yoanehâlen teteap. Yoanehât yawu nâŋgâŋetâ keterahâkgât biwiyeŋan katmâ nâŋgâm mannomai.

Otmu torokatmâ sâwe. Yoaneŋe ya topŋe katmâ mem gaop. Topŋe katmâ, Anitâŋe bulâŋanâk tihitnenŋe otmap ya ekyongomu nâŋgâm biwiyeŋe heroŋe otmu yakât bonŋe mene sâm manmâ gai. Otmu yakât den yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yoane nep waŋmu miop yakât nâŋgâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneŋe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nâŋgâm heŋgeŋgum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den pat âlepŋe yu nâŋgâm Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe katnomai yaŋeâmâ Yoane wanginomai.

Yesuhât den hâkâŋ otmâ betbaŋgiwi.

16 Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât keterakyiŋgiâkgât den girawu yaen hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom titipâŋe sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. 17-19 “Nenŋe yahatmâ kep tuhum âlâlâ otbin. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunŋe ki tânnongowi.” Yawu otnomai yakât topŋe teteâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yakât dopŋeâk Yoaneŋe heroŋe olâkgât nâŋgâwi. Yamâ nâŋgâwi yawu Yoaneŋe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâŋ otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nâŋgâm otmâ ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeŋe ki nenekbi. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopŋeâk yeŋe otmâ mansai. Gârâmâ yeŋe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâŋ oai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Yoaneŋe to kârikŋe me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkŋe ki neminiop. Yakât yeŋe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ weke bâleŋaŋe mâmâŋe otbaŋgimu yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeŋe nâhât yuwu mon nâŋgâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oraŋgim gamai.” Nâhât yawu sâmai. Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâŋe den sâop ya tiŋâk lâum manmai ya yeŋgât orotmemeyeŋe ekmâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuŋe sârekyongop.
(Luka 10:13-15)

20 Emelâk Yesuŋe kapi hawamgum kerehâk manmâ kulem topŋe topŋe memu ekbi. Yakât otmâ orotmemeyeŋe bâleŋe me kiŋgoŋ ya ki pilâm metem biwiyeŋaŋe Anitâhâlen kepeim manbi. Yakât nâŋgâm hemgât pat otbi yakât sârekyongom yuwu sâm ekyongop. 21 “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipŋe yen, Yeŋgâlen kulem topŋe topŋe mem gamune ekŋetâ tâŋât otmâ gamap. Yamâ Tiro Siron kapi ambolipŋaŋe kulem yawu ya ekbi mâne orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyeŋe Anitâhâlen katbâi. 22 Yawu gârâmâ yeŋe manman bâleŋe mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyeŋe katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipŋaŋe umatŋe menomai ya wangim yeŋe umatŋe amokŋan menomai. 23 Otmu Kapanaum kapi ambolipŋe yeŋgât sâwe. Yen gurâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâk mepae otmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk himbimgât pat otmâ mansain.” Yawu sâmai. Ya ki tap. Yeŋgâlen kulem topŋe topŋe mem gamune ekŋetâ tâŋât otmâ gamap. Yakât yuwu sâwe. Sotom kapi ambolipŋe kulem yawuya ekbi mâne orotmemeyeŋe bâleŋe ya pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katŋetâ matŋe kâlâpŋe ki seyekbâp. 24 Yawu gârâmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya ki betbaŋgim Anitâhâlen biwiyeŋe katsai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe otmâ gawi yakât matŋe menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmemeyeŋe bâleŋe torokatmâ mansai yakât yeŋeâmâ Sotom ambolipŋaŋe menomai ya wangim umatŋe pato hâliliŋe menomai.” Yawu sâop.

Yesuŋe biwi sânduhân katnenekbuap.
(Luka 10:21-22)

25 Yawu sâm Yesuŋe yuwu sâm âwâŋe ekuop. “Awoŋ, hân himbim kândikyotgon amboŋe, gâhât tep âlep pato nâŋgâhihian. Otmu lok nombotŋaŋe gâhât topge nâŋgâne sâm nâŋgân nâŋgân emetŋan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâŋe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopŋeâk yâkŋe lâum manmâ gai mâne ârândâŋ otbâp. Yakât topŋe nâŋgâmaihât nâŋgân nâŋgânyeŋe ki mem hewewen tuhuyiŋgimat. Yawu gârâmâ lok nombotŋe, kutyeŋe bia, belângen manmai yaŋeâmâ topne nâŋgâŋetgât gâŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe mem hewewen tuhuyiŋgimat. 26 Âo, gâŋe nâŋgâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâŋe ekuop.

27 Âwâŋe yawu sâm ekum yaŋak purik sâm yuwu eknongop. “Himbim amboŋe tatmap yâhâmâ awoŋne. Yâkŋe mâmâŋe otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâŋe awoŋnahât topŋe nâŋgâwaŋgim heŋgeŋguan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe awoŋnahât topŋe nâŋgâŋetgât sâwom yamâ yâkŋak nâŋgâŋetâ keterakbuap.

28 Otmu ninahât topne sâwe. Nâ lohotŋan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nâŋgâman yamâ ki gorânihimap. Bia. 29 Otmu nâŋe yen tihityeŋe otbe sâm oan. Yakât yen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu hâhiwin me gorâ kakŋan manŋetâ biwiyeŋe orotok sâmapgât nâhâlen gaŋetâ biwi sânduk yiŋgimune lohotŋan mannomai. 30 Otmu nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yanâmâ mâmâŋe otyiŋgimune nâhât wâtnan kinmâ biwiyeŋe ki orotok sâwuap. Otmu umatŋe teteyiŋgimu yan ki pârâk pilânomai.” Yawu sâm eknongop.

12

Yesu hoŋ bawalipŋe orop tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.
(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)

1 Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen kerek menenekmu âi kalam biwiŋambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmŋan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotŋe yeŋgât kalamân sot talop ya mem newin. 2 Mem nemunŋe Parisaioŋe nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseŋe girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ naŋgain. Girawu otmâ hoŋ bawalipge orop ari buku nombotŋe yâk yeŋgât sot golâ mem niai? Ya otŋetâ yekmunŋe ki ârândâŋ oap.” Yawu sâm ekuwi.

3 Yawu sâŋetâ purik pilâyiŋgim sâop. “Emelâk embâŋân Dawitiŋe olop yakât den pat sâlikum ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. 4 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiŋe baŋga tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkŋe konok neminiwi. Lok inŋeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikŋe tembe lâulipŋe po ondop yiŋgiop. Yawu otmâ yâkŋe Anitâhât miti selepŋan yâhâm ya ihilâk mem newi. 5 Yakât den yuwu sâmune nâŋgâŋet. Moseŋe sâmu kulemguwi ya topŋe sâlikum ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândâŋâk hotom um manbiŋe yapâ mem neminiwi. Neŋetâ ki bâleop. Yakât denŋe ki teteop. 6 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe hâŋgânnohomu gem tem lâuwaŋgim manman. Yakât otmâ hotom uminiwi ya yeŋgât denyeŋe ya wangimune ârândâŋ oap. Yakât denŋe bia. 7 Yâhâ hotom uminiwi yakât topŋe teteâkgât Anitâŋe yuwu sâmu kulemguwi. “Nâŋe tosanenŋe bialâk sâm hotom umai yakât nâŋgâmune tâŋât otmap. Yawu gârâmâ nâŋe orotmeme âlepŋeâk, buku konok oraŋgiŋetgât ukenŋe nâŋgâman.” Den tap yakât topŋe ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai mâne lohimbiŋe otŋetâ bâlemap ya yekmâ ki mem ge katyekbâi. 8 Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan yamâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp yakât ambonŋe. Otmu yakât bonŋeâmâ nâŋe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yahatmâ ba ariwin.

Yesuŋe lok âlâ heŋgeŋguop.
(Mareko 3:1-6 Luka 6:6-11)

9 Otmu Yesuŋe yapâ arimâmâ miti emetŋe âlâen yâhâop. Yâhâmu lok âlâ bâtŋe mum pâlâmŋe olop yaŋe yan tatmu ehop. 10 Ekmâ yan Parisaio nombotŋaŋe Yesu mem den âiân katne sâm gotyetŋan ba yuwu sâm âikuwi. “Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan âi tuhumaingât Moseŋe sâm kuningiop. Yawu gârâmâ lok pareŋe yu heŋgeŋgunomgât dop me bia.” Yawu sâwi. 11 Sâŋetâ sâop. “Yakât topŋe teteâkgât âlâen hâum sâwe. Yeŋan gâtŋe âlâ me âlâhât lamaŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lâmân kioŋmu amboŋaŋe girawu otbuap? Âlepŋe lâm kâlehembâ mem katbuap me bia? Amboŋaŋe âlepŋe mem dâiwuapgât dop. 12 Otmuâmâ lama yamâ wahap tâŋât. Lok nenŋeâmâ wahap bulâŋe. Nenŋe Anitâhât senŋan lama ya kerek wangiyeksain. Yakât otmâ lohâmâ heŋgemyongonom me tânyongonomgât dop tap. Yakât otmuâmâ lok pareŋe yu heŋgeŋguwom.” Yawu sâop. 13 Yawu sâm yahatmâ lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge

kuwihak." Yawu sâmu bâtŋe kuwihahop. 14 Kuwihakmu ekmâ Parisaioŋe nâŋgâm bâlewaŋgim pilâyekmâ ari menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuŋetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesu yamâ Anitâhât hoŋ bawa bulâŋe

15 Yawu otŋetâ Yesuŋe alahuwi yakât halop nâŋgâm yapâ pilâyekmâ âlâengen ariop. Arimu lohimbi nombotŋe watmâ ariwiŋe yâkât den pat nâŋgâm bukulipyeŋe mesek otbi ya meyekmâ yâkâlen ariŋetâ heŋgemyongop. 16 Yawu olop yakât den pat ya buku nombotŋe ki ekyongonomai sâm kuyiŋgiop. 17 Otmu yawu olop yakât emelâk Anitâŋe sâmu poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe kulemguop ya yuwu tap.

18 "Lok yuâmâ nine hoŋ bawane bulâŋe manmap. Nâŋe emelâk âi sâm waŋban. Yakât nine Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumune mâmâŋe otbaŋgimu manman kârikŋe yakât den pat ya lohimbi kerek sâm tetem ekyongowuap.

19 Yâhâ lohimbi den kâwâ kârik ki tuhuyekbuap. Yawu otmâ mem lohotŋan katyekbuap.

20 Otmu lohimbi biwiyeŋe orotok sâmu mansai, me tep bâle nâŋgâm mansai ya mem hewewen tuhuyekmu biwiyeŋe sânduk sâwuap. Yawu otmâmâ torokatmâ mem dâiyekmâ manman âlepŋan katyekbuap.

21 Otmu lohimbi yaehen mansaiŋe biwiyeŋaŋe yâkâlen kepeim mannomai."

Den ya yawu tap. Otmuâmâ Yesuŋe lohimbi nombotŋe kundat me umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiop yamâ mem heŋgemyongop. Yesaiaŋe den kulemguop yakât bulâŋe heŋgemyongop yan teteop.

Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe walop.
(Mareko 3:20-30 Luka 11:14-23 Luka 12:10)

22 Otmu sâp yanâmâ lok senŋe bok sâŋe âlâ dâim yâkâlen ariwi. Lok yamâ weke bâleŋaŋe mâŋgâemu kopa otmâ manop. Yesuŋe lok ya ekmâ sâmu lauŋe hâreakmu den sâop. Otmu senŋe suk sâmu emet galem ehop. 23 Yawu otmu yan lohimbi kiŋgitŋe orowâk kinbiŋe ekmâ pârâk pilâm eŋgat yâhâp otmâ yuwu sâwi. "Yesu yuâmâ Dawitihât senân gâtŋe mon?" Yawu sâwi. 24 Yawu sâŋetâ Parisaioŋe ekŋetâ bâlemu lauyeŋe butelim yuwu sâm alahu gulahu otbi. "Yâkât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaŋe mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâ ya yeŋgât patoyeŋe, kutŋe Besewulu sâm, kutŋe âlâ Satan yâkât wâtŋan kinmâ watyekmap." Yawu sâwi. 25 Yawu sâŋetâ Yesuŋe biwiyeŋahât topŋe ekmâ nâŋgâm yuwu sâm ekyongop. "Yeŋe nâŋgâm tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok komot konohâk mansaiŋe yahatmâ ahom hioŋakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyeŋe biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiŋe, yeŋahâk yahatmâ ahom hioŋaknomai yamâ kâwurumyeŋeâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe. 26 Satangât komotŋak ahom hioŋaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kuriŋ sânomai. Yâhâ nâŋe Satangât wâtŋan kinmâ âi yu mian mâne bulâŋe ki tetembâp. 27-28 Nâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekmâ yan amboyeŋe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâitŋe Satangât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksap yawu nâŋgâmai. Yakât nâŋe yuwu sâm purik pilâmune nâŋgâŋet. Yeŋe âlâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksai? Yeŋe "Anitâhât wâtŋan kinsain" yawu sâmai. Girawu

otmuâmâ nâhât yawuâk ki nâŋgâmai? Yeŋe nâhât nâŋgâm tâpikgumai, yawu naŋgan. Yawu gârâmâ Anitâŋe tihityeŋe otmâ wawaeyekmâ nâ hâŋgânnohomu ge âi yu mem mansan."

29 "Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok sâtŋe âlâŋe hâmbâŋe mem haŋgalakmâ tembe talam lâuakmâ teŋgâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaŋaŋe taka kombo mewaŋgiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasaŋaŋe kum itit kiom bâleŋe tuhuwaŋgiwuap. Yakât dopŋeâk nâŋe Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arai.

30 Yakât torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe nâhât nâŋgâŋetâ tâŋât otmap yâkŋeâmâ nâhât kasa manmai, yawu naŋgan. Yâhâ nombotŋe biwiyeŋe pâlâmŋe manmâ ki tânnohomaiŋeâmâ mâtâp maŋgunihimai dop yawu otmap. Yawu naŋgan. 31-32 Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlewuap. Me Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu gewan nâhât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Me nâhât nâŋgâŋetâ giâkgât lohimbi biwiyeŋan kioŋnomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai ya yeŋgât tosa yamâ Anitâŋe pilâyiŋgiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. "Bâe, âi yukât amboŋe yamâ Satan." Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yeŋgât tosa Anitâŋe pilâwaŋgiwuapgât dop âlâ ki tap. Lohimbi yawuyaŋe tosa pato menomai." Yawu sâop.

Anitâŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ nâŋgâmap.
(Luka 6:43-45)

33-35 Otmu Yesuŋe ikŋe biwiŋahât topŋe nâŋgâŋetâ teteâkgât den âlâen hâum Parisaio yuwu sâm ekyongop. "Nenâmâ be yakât topŋe naŋgain. Be esenŋe ya ekmâmâ bonŋe yamâ ketŋe niap me galaŋ siap me bia, yakât ki nâŋgâmain. Galaŋ semu yanâmâ be yu bâleŋe sâm hindâm kârâm tâtuk memain. Yâhâ bonŋe âlepŋe otmuâmâ hindâm mem ari um nemain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topŋe naŋgain. Esenŋe gimbaŋgum kinmuâmâ bonŋe âlepŋe ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenŋe aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonŋe âiloŋgo kinbuap yawu sâmain. Yawu gârâmâ nenŋe kâpi esenŋaŋe towatŋe girawu tetemap ya ekmâ yanâmâ gâmâlâk kâpi bonŋe girawu kinbuap yakât be nâŋgâmain. Yawu gârâmâ lok nenŋe topnenŋe dop yawuâk ekmâ nâŋgâmain. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ âlepŋe otmap ya yekmâ lok mulunŋe sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu kiŋgoŋ manmai ya yeŋgât lok bâleŋe sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâmune nâŋgâŋetâ keterahâk. Nâŋe lok heŋgemyongom mansan ya yeŋe ekmâ imbiâk nâhâitŋe Satanŋe mâmâŋe otbaŋgimu heŋgemyongoap nâŋgâmai. Yakât nâŋgâmune bâleap. Yenâmâ lok perâkŋe, biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe bâleŋe. Yakât otmâmâ lauyeŋambâ den perâk yawuâk ga takamap. Yawu yekmâ naŋgan. 36-37 Yawu gârâmâ sâp patoen yanâmâ yeŋe den perâkŋe, me den guruk, den yawuya sâmai. Anitâŋe manmanyeŋe ekmâ yakât matŋe ikŋiâk ikŋiâk kâpekyiŋgiwuap." Yawu sâop.

Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioŋe ekuwi.
(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)

38 Yesuŋe den ya sâm tetemu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nombotŋaŋe yuwu sâm ekuwi. "Lok pato. Gâŋe

kulem topŋe topŋe mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topŋe nâŋgânehât naŋgain." Yawu sâwi. 39 Yawu sâŋetâ yuwu sâm purik pilâyiŋgiop. "Lohimbi hârok yeŋgât topyeŋe girawu tap yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imbi kondarâŋe lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yeŋe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nâŋgâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Aŋgoân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâhâmâ iŋan patoŋe kereŋgetmu tepŋe kâlehen ge hilâm kalimbu talop. 40 Yakât ninan hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmune hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ yahatbom. 41 Otmu torokatmâ sâwe. Yawu gârâmâ Yonaŋeâmâ kapi âlâ, kutŋe Niniwe sâm, ya ambolipŋe ari girem den ekyongomu orotmemeyeŋe bâleŋe pilâm yâkât den nâŋgâwi. Yâhâ otbi yamâ yeŋe oai yakât dop bia. Yeŋeâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm orotmemeyeŋe kiŋgoŋ torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kapi ambolipŋaŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe witgum oai yeŋgât topyeŋe mem tetem aŋun yiŋgiŋetâ ekbom. Nâ Yonahât kunŋe mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kuŋetâ nâŋgâmune bâleap. 42 Yakât den âlâ sâwe. Aŋgoânâmâ lok âlâ, kutŋe Solomon sâm, Dawiti nanŋe ya nâŋgân nâŋgânŋe pato tatbaŋgiop. Otmu yâkât kut patŋe ya emelâk sâm haŋ tuhuŋetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepŋehen manopŋe nâŋgâop. Nâŋgâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmune nâŋgâŋet. Solomongât nâŋgân nâŋgân pato tatbaŋgiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunŋe mansan. Otmu nâŋe kapi kâlepŋehen ki mansan. Hohetyeŋan manmâ den kâsikum yiŋgim mansan. Yamâ yeŋeâmâ nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe nâhât den kum mansai yeŋgât topyeŋe sâm tetemu aŋulaknomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe âlâku ikŋeâk ikŋeâk yiŋgiwuap.

Weke bâleŋaŋe weke bâleŋe nombotŋe dâiyekmu lok mâŋgâeyekmai.

43 Nâŋe yeŋgât topyeŋe yu sâm pitiŋgum heŋgeŋgumune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu nâŋgâm tâpikgumai. "Nenŋahâk kuwihakmâ manman âiloŋgo manmâ yâhânom." Yen yawu nâŋgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleŋaŋe lok âlâ mâŋgâemap ya gaiakmâ emet sondaŋângen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâm yakât pâinmâ manbuap. 44 Pâinmu biatmu yuwu nâŋgâwuap. "O, emelâk lok âlâ mem mâŋgâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karakbom." Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. "Bâe, lok yuâmâ heŋgemahom mansap. Nâhât wâtne tipiŋe. Yakât otmâ weke bâleŋe nombotŋe wâtyeŋe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk menduhuakmâ lok yu mâŋgâenom." Yawu sâop. 45 Yawu sâm ari weke bâleŋe bât nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok aŋgoân hâhiwin kakŋan manop yamâ witgum mâŋgâeŋetâ umatŋe dondâ tetewaŋgimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yeŋahâk heŋgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap." Yawu sâop.

Yesuhât hep torehenlipŋe
(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)

46 Den yawu sâm ekyongom tatmu yanâk iknɟe hepnɟe torehenlipnɟanɟe
taka tirek topnɟan kinmâ yuwu sâwi. “Atanennɟe gâ tat me?” Yawu sâwi.
47 Yawu sâŋetâ lok âlâ yan talopnɟe yahatmâ yuwu sâm ekuop. “Wâe,
emba nâŋgâ. Torehenlipganɟe taka tirek topnɟan kinmâ gâhât yai.” 48 Yawu
sâmu Yesunɟe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka
kinsai. 49-50 Yawu gârâmâ yuwu sâwe. Awonɟne himbim amboŋahât tem
lâum manmaiŋeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâŋe oai.” Yawu sâop.

13

Hote alikŋan hâum sâop.
(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)

1-3 Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kioŋmâ giop. Yawu
otmâ gem yan deŋgân ginŋan ari tatbin. Yan tatmunɟe lohimbi dondâŋe
taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnongoŋetâ yapâ
pilâyekmâ waŋgaen yâhâop. Waŋgaen yâhâmu lohimbi takawi yanɟe ginŋan
ge tatbi. Ge tatŋetâmâ waŋgaen kinmâ iknɟe den pat yakât topnɟe den âlâen
hâum yuwu sâm eknongomu nâŋgâwin.

“Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâiloŋbe sâm newângen ariop. 4-8 Ari
hote alikŋe ya nombot nombot hâiloŋmu giop. Nombotŋe mem hâiloŋmu
mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ mem hâiloŋmu hân toŋe biaen ge
talop. Yâhâ nombotŋeâmâ hele bâleŋe iowân giop. Yâhâ nombotŋeâmâ
tep tep kum hân mem âiloŋgo loŋgo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ
hote mem hâiloŋmu âlâen âlâen giop yakât topnɟeâmâ yuwu. Nombotŋe
mâtâwân ge talop yamâ nâiŋe taka kârâm nem metewi. Yâhâ nom-
botŋeâmâ hân toŋe biaen giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ
sikop kârikŋe kumu yan in yawu mum hâlâlâŋ sâop. Yâhâ nombotŋeâmâ
hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âlepnɟe pururuk sâm teteop.
Pururuk sâm tetemu hewukŋanɟe langumu derepgum gimbaŋgumu orok
sâop. Yâhâ nombotŋe hân âiloŋgoân giop yaŋeâmâ pururuk sâm âiloŋgo
yahalop. 9 Nâŋe den yan yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai.”
Yawu sâop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâen hâum sâop.
(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)

10 Otmu lohimbi ya kerehâk ariŋetâ nenŋiâk kinmâ Yesu yuwu sâm
âikuwin. “Lohimbi yeŋgât senyeŋan kinmâ yan girawuhât gâŋe den âlâen
hâum sâm teteat? Yawu sârâ yâkŋe nâŋgâŋetâ ki keteraksap. 11 Yawu sâm
âikumunɟe yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâŋe tihityeŋe otmâ gamap. Yakât
topnɟe ya yeŋe tipiŋe naŋgai. Ya nâŋgâŋetâ keterahâkgât topŋambâek sâm
tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotŋe Anitâ ki nâŋgâwaŋgim pâlâmŋe
otmâ mansai yaŋeâmâ Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap ya ki ekmâ
nâŋgâŋetâ keteraksap. Yawuhât yâkŋeâmâ Anitâhât topnɟe nâŋgâŋetâ
keterahâkgât den âlâen hâum sâman. 12 Yeŋe emelâk Anitâhât topnɟe
nâŋgâne sâm biwiyeŋe nâhâlen katbi. Yawuhât otmâ den âlâen hâum
sâmune âlepnɟe nâŋgâŋetâ topnɟe tetemap. Yâhâ nombotŋe nâhât hâkâŋ oai
yaŋeâmâ Anitâhât topnɟe nâŋgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum
ekyongomune topnɟe ki nâŋgâŋetâ keterakmap. 13 Yawuhât poropete lok
âlâ, kutnɟe Yesaia sâm, yâkŋe emet inânŋan den yuwu kulemguop yakât
bonnɟe yu teteap. 14

“Lohimbi yu yeŋgât topyeŋe yuwu. Yâkŋe biwi pâlâmŋe otmâ nâhât
den pat âiloŋgo ya nâŋgâŋetâ tâŋât oap.

15 Yâhâ nâhât hâkâŋ otmâ nâŋgâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât
benŋe biwiyeŋe alitmâ nâhât topne ki nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap.
Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyeŋe yawu."
16-17 Yawuhât topne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk embâŋân Anitâhât
poropete lok otmu lohimbi nombotŋe yâkât tem lâum manbi yaŋe kulem
nâŋe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu
yakât dopŋeâk yâkŋe himbimgât den pat nâŋe ekyongom mansan yu
nâŋgâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmune
nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ sâp yiwereŋe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topŋe
topŋe ekmâ nâhât den nâŋgâm heroŋe kakŋan mansai.

Hote mem hâiloŋmu giop yakât topŋe
(Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)

18-19 Otmu hote mem hâiloŋmu giop yakât topŋe yuwu sâm ekyon-
gomune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe hote mem hâiloŋmu mâtâwân ge talop
yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbi nombotŋaŋe nâhât den nâŋgâŋetâ ki
keterakyiŋgimu manmai. Yawu manŋetâ Satanŋe den ya kum mem gulip
tuhumap.
20-21 Otmu hote mem hâiloŋmu nombotŋe hân toŋe biaen giop yakât
topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm
heroŋe otmâ manmai. Nâŋgâŋetâ kakŋeâk gem biwiyeŋan gihitŋe kârikŋe
ki memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kiŋgityeŋahât
otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyeŋe nombotŋaŋe senyeŋan geŋetâ yan
lohotŋe otmâ pilâmai.
22 Otmu hote mem hâiloŋmu nombotŋe hele biwiŋan giop yakât topŋe
yuwu. Lohimbi nombotŋe den ekyongomune nâŋgâŋetâ bonŋe otmap.
Nâŋgâŋetâ bonŋe otmu sâp kâlep ki otmâek hângât iri sikum me senŋe
âlâlâ ekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe yan hikum nâŋgâm manmai.
Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manŋetâ manman âlepŋe ki
teteyiŋgimap.
23 Yâhâ hote mem hâiloŋmu nombotŋe hân toŋe orowân giop yakât
topŋe yuwu. Lok yawuyaŋeâmâ den pat âlepŋe nâŋgâm heŋgeŋgumai.
Nâŋgâm heŋgeŋgum tiŋâk lâum manŋetâ manman âiloŋgo loŋgo
teteyiŋgimap. Yâk yeŋgât topyeŋe yawu. Nâŋe hoteân hâum yan yamâ
topnenŋeâmâ yawu." Yawu sâop.

Hote otmu kainde

24 Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitâŋe kasalipŋe in yawu ki yongom
itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipŋe orowâk oset guset otmâ manmâ
yâhânom yakât topŋe nâŋgânehât den âlâen hâum yuwu sâm eknon-
gop. "Lok âlâŋe kalamângen ari hote mem hâiloŋmu giop. Hâiloŋmu
gemu emetsâpŋe otmu âwurem kapiŋan ariop. 25 Âwurem kapiŋan arimu
omoŋdâŋe kasaŋaŋe yok pilâm taka sait mewaŋgiop. Sait mewaŋgimu
yaŋak kainde yaŋe hote orop oset guset teteop. 26 Yawu otmâ hote
ya pururuk sâm tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot. 27 Yawu
tetemutâ nep amboŋe yakât âi lok manbiŋe ekmâ yuwu sâm patoyeŋe
ekuwi. "Lok pato, hote hâiloŋdâ pururuk sâop ya kainde yaŋe osetŋe tete
pururuk sâmu ekmunŋe ki ârândâŋ oap." 28 Sâŋetâ sâop. "Yakât topŋe
naŋgan. Kasanenŋaŋe toho âinenŋe mem bâleningiop." Sâmu sâwi. "Yakât
girawu naŋgat? Yakât yiwereŋe ari kainde harutmâ pilânom me bia?"
Yawu sâwi. 29 Sâŋetâ sâop. "Yawu otmâ kaindeâk sâm hote nombotŋe

harutmaihât pilâŋetâ talâk. 30 Hâmbâi hâŋgânyongomune kainde otmu
hote ya towatyetŋe ekmâ yan hindâm kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum
panŋetâ hâlâlâŋ sâmu uŋetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot
ikŋiâk katŋetâ tatbuap." Yawu sâop.

Bândup yakât topŋe
(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)
31 Yesuŋe nen biwinenŋe Anitâhâlen katmunŋe tihitnenŋe oap yakât
topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâop. 32 "Nak âlâ kutŋe bândup
yamâ lok âlâŋe kehetŋe tipiŋe âlâ mem ari kalamŋan katbuap. Katmu
yapâ kâmŋe ga taka yaŋak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotŋe
wangiyekmap. Yawu otmâ nâi wosapâ wosapâ yaŋe menduhuakmâ ya
awatŋe kun kunŋan kerem tatmai." Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topŋe
33 Otmu torokatmâ yuwu sâm eknongop. "Lok komotŋe komotŋe
wosapâ wosapâ mansaiŋe biwiyeŋe nâhâlen katmâ tem lâunihiŋetgât
yeŋe ari nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. Yakât topŋe teteâkgât
den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. "Imbi âlâŋe dâmbia golaŋguwuap. Go-
laŋgumâmâ matuk mendâremu keluŋe gemu dâmbia orop menduhumu
ukenŋe bâleŋe otbuap. Dop yawu." Yawu sâop.

Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mareko 4:33-34)
34 Yesuŋe lohimbi yawu sâm den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ
aŋgoân embâŋânâk poropete âlâŋe den kulemguop yakât bonŋe yan
teteop. 35 Otmu den yuwu kulemguop tap.
"Den topŋe topŋe Anitâŋe aŋgoân ki sâm tetemu nâŋgâm gawiŋak
manmâ gawi. Ya yiwereŋe yuâmâ nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen
hâum yakât topŋe ekyongowom."
Yawu kulemguop. Den sâop yan bonŋe teteop.

Hote otmu kainde yakât topŋe
36 Yesuŋe lohimbi tatbi ya pilâyekmâ emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ
yâhâ yuwu sâm âikuwin. "Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât
topŋe sârâ nâŋgâne." Yawu sâwin. 37 Sâmunŋe sâop. "Lok âlâŋe hote
mem hâiloŋmâ ariop yakât dop yamâ Anitâŋe nâ yu hâŋgânnohomu
gewan. 38 Aiop, kalamgât sâop yamâ yen hânŋan kulemŋan mansai. Yâhâ
hotehât sâop yamâ lohimbi Anitâhât amutgen manŋetâ tihityeŋe otmap
ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den loŋgâem betnihim manmai
ya. Lohimbi kaindehât dop manmaiŋeâmâ Satan orowâk bâlenomai.
39 Aiop, kasaŋe taka sait mewaŋgiop yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonŋe
tetewuapgât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân
yakât bonŋe tetewuap. Yâhâ âi loklipŋaŋe kainde hindâm menduhum
kâlâwân unomaihât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi Anitâŋe aŋelolipŋe
hâŋgânyongomu ge lohimbi betnohomai ya aksihâk mem matŋe bâleŋe
kâpekyiŋginomai. 40 Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilâŋetâ sewuapgât yan,
ya bonŋanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitâŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu
gewom. 41 Gem aŋelolipne hâŋgânyongowom. Hâŋgânyongomune ari
lohimbi orotmemeyeŋe kiŋgoŋ otmâ manmai me bukulipyeŋe otŋetâ
bâleâk sâm kendâyiŋgimai komot yâhâp yâhâp ya mem matŋe bâleŋe
kâpekyiŋginomai. 42 Matŋe kâpekyiŋgim pilâyekŋetâ hem nâpumân ge

hâhiwin pato nâŋgâmbisâi. 43 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ awoŋnaŋe dâiyekmâ ikŋe laŋinŋan katyekmu manman kârikŋan mannomai. Den yuâmâ biwiyeŋanâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu." Yawu sâop.

Lok âlâŋe tewetsenŋe hanguop yan hâum sâop.

44 Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. "Anitâŋe tihityeŋe otmâ manman kârikŋan katyekmu bonŋe menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlâŋe tewetsenŋe mem ari misiŋgulop. Misiŋgutmâmâ ikŋe muop. Gâmâlâk mâneâmâ lok âlâŋe taka tewetsenŋe ya mem teteop. Mem tetem imbiâk nâhâitŋe kombo miap sâm nâŋgâmaihât yuwu nâŋgâop. "Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senŋe âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât hâmeŋambâ membomŋeâmâ âwurem taka hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenŋe yâhâp yâhâp ambokuwom." Yawu nâŋgâop. Nâŋgâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenŋe ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop. Yâhâ dop yawuâk yeŋe manman kârikŋe yakât bonŋe mene sâm senŋe âlâlâ tatyiŋgiap yakât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkŋe yan hâum sâop.

45 Otmu yakât topŋe nâŋgâmunŋe keterahâkgât torokatmâ âlâ yuwu sâop. "Anitâŋe tihityeŋe otmâ manman kârikŋe yiŋgimu yakât bonŋe menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisinisi lok âlâŋe pânu hâkŋe âiloŋgo nandoroŋe ya membe sâm pâinmâ ariwuap dop yawu ya. 46 Lok yaŋe pânu hâkŋe ekmâmâ miakbe sâm ari iri sikum senŋe âlâlâ tatbaŋgiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmeŋambâ membuap yaŋeâmâ âwurem ari pânu hâkŋe ya puluhuwuap. Yawu.

Iŋan itâŋe pilâŋetâ giop yan hâum sâop.

47 Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitâŋe tihitnenŋe otmâ menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap yakât topŋe âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotŋaŋe iŋan itâŋe pilâŋetâ gemu iŋan topŋe topŋe yakât kâlehen ge kutakulakmai. 48 Ge kutakulakŋetâmâ mem dâiŋetâ gamap. Mem dâiŋetâ gamu yan âlepŋe yamâ mem ketetmâ waŋgaen katmai. Yâhâ iŋan ki neneŋe yamâ pilâŋetâ arimap. Dop yawu. 49-50 Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yu yan yukât bonŋe tetewuap. Aŋelolipne hâŋgânyongomune ge lohimbi yeŋgât biwiyeŋe ekmâ mem kiwiliyekmâ bâleŋahât pat mansai yamâ meyekmâ matŋe umatŋe yiŋginomai. Yiŋgim kâlâp kâlehen panyekŋetâ ge hâhiwin hilâm ârândâŋ nâŋgâm yâhâmbisâi. Yâhâ âlepŋe mansai yamâ hâmeŋe âiloŋgo yiŋginomai." Yesuŋe den yawu sâm teteop.

Mosehât girem den otmu ikŋe den.

51 Den ya sâm tiŋ pilâm yuwu sâm âinongop. "Yen den yan yukât topŋe nâŋgâŋetâ keteraksap me bia? Sâmu yuwu sâwin, "Oŋ. yat ya naŋgain." Yawu sâmunŋe sâop. 52 "Otmu yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den yu nâŋgâmâmâ biwiyeŋe nâhâlen katmâ mannomai. Yakât topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet amboŋaŋe senŋe âlâlâ emelâk gâtŋe otmu âiŋe yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukulipŋe tânyongomap dop yawu. Ya nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Moseŋe girem den ekyongop ya sâm tetemune

topŋe naŋgai. Otmâ den yiwereŋe yan yukât topŋe naŋgai. Yeŋe den yâhâp yâhâp ya nâŋgâm Anitâhât topŋe kâsikum yiŋgim mansai yawu.

Yesu ikŋe kapi ambolipŋaŋe betbaŋgiwi.
(Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)

53 Yesuŋe den âlâen hâum sâm tiŋ pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. 54 Yahatmâ ikŋe kapiân ariwin. Yan ari miti emetŋan yâhâ den kâsikum yiŋgiop. Den kâsikum yiŋgimu kapilipŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu pârâk pilâm yahatmâ yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtŋe. Wosapâ ari kândiwahom nâŋgân nâŋgân topŋe topŋe yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhum mansap? Yu ekmunŋe sâtŋe oap. 55 Ikŋe topŋe naŋgain. Âwâŋe Yosepŋeâmâ emet tuhum manmap. Yâhâ mâmâŋeâmâ nenŋan gâtŋe, kutŋe Maria. Otmu imilipŋe ya gurâ nâŋgâyiŋgiainâk, kutyeŋe. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi. 56 Otmu garilipŋe yawuâk.” Yawu sâwi. Topŋe kerek nâŋgâwi yakât otmâ den kâsikum yiŋgim manop ya nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betguwi. 57 Yawuhât Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipŋaŋe kapi hawamgum ari yâkât den kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yâhâ yâkŋe hep torehenlipyeŋe den kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâŋetâ tâŋât otmap.” Yawu sâop. 58 Yesuŋe den kâsikum yiŋgimu nâŋgâŋetâ tâŋât olop yakât otmâ ikŋe kapi ambolipŋaŋe yâkâlen biwiyeŋe ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yeŋgât hohetyeŋan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kuŋetâ muop.
(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

1 Otmu sâp yanâmâ Galilaia yeŋgât lok kunŋe âlâ manop, kutŋe Herot Antipa sâm, yâkŋeâmâ Yesuŋe âi âlâlâ mem manop yakât den pat nâŋgâop. 2 Pat ya nâŋgâmâmâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ, kutŋe Yoane sâm, yâkŋe embâŋâmbâek topŋe katmâ lohimbi toen mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipne hâŋgânyongomune ari kuŋetâ muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topŋe topŋe yu mem gap mon?” Yawu sâm ekyongop.

3 Yâhâ Herotŋe sâmu Yoane kuŋetâ muop yakât topŋe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Aŋgoân Pilipŋeâmâ imbi, kutŋe Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaŋe lokŋe hâkâŋ otmâ pilâmuâmâ kahaŋe Herot ya orop miahowot. 4 Yawu otmâ manmutâ Yoaneŋe yelekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

5 Yawu sâm kuyitgimu yanâmâ Herotŋe kumune muâkgât nâŋgâop. Yawu gârâmâ lohimbi inŋaŋe “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâm nâŋgâwaŋgiŋetâ yahalop. Yakât otmâ Herotŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Lok yu kumune muâkgât naŋgan. Yâhâ kumune mumbuap yanâmâ lohimbi sesenŋgâlâkŋe nâhât nâŋgâŋetâ dondâ gemu sâm bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nâŋgâm tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetŋan katŋetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

6 Otmu sâp âlâen Herotŋe teteop yakât heroŋe otne sâm bukulipŋe nombotŋe taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem heroŋe otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop. 7 Kep ândemu Herotŋe ekmâ biwiŋe heroŋe otmâ yuwu sâm ekuop. “Anitâhât senŋan kinmâ sâmune

nâŋgâ. Gâŋe wuân me wuângât nâŋgâm sârâ âlepŋe gihiwom." Yawu sâop. Yawu sâmu sururuk sâm ari mâmâŋe yuwu sâm ekuop. "Awoŋnaŋe iri sikum ikŋambâ gâtŋe ya kâsikum nihiwomgât sâm naŋgap. Yakât otmâ wuân membomgât naŋgat?"

8 Sâmu sâop. "Yoane yamâ kuŋetâ muâkgât naŋgan. Yakât otmâ eŋgatŋe hâreŋetâ kunŋe mem ga tiripnohorâ ekbom." Yawu sâm baratŋe hâŋgângumu âwurem ari âwâŋe yuwu sâm ekuop. "Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ Yoane eŋgatŋe hârem kunŋe kondoân katmâ mem ga nihiŋet." Yawu sâm ekuop. 9 Yawu sâmu Herotŋe den ya nâŋgâm biwiŋaŋe ki ârândâŋ olop. Yamâ benŋe emelâk Anitâhât senŋan sâm kârikŋe tuhuop. Yakât otmâ bukulipŋaŋe nâŋgâwaŋgiŋetâ gemapgât den ya launan miop. 10-11 Yawu otmâ tembe lâu âlâ hâŋgângumu pâi emetŋan yâhâ Yoane eŋgatŋe hâreop. Eŋgatŋe hârem kunŋe mem kondoân katmâ mem ge baratyetŋe waŋop. Waŋmu lâum mâmâŋahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe heroŋe olop. 12 Yakât den pat ya Yoane hoŋ bawalipŋaŋe nâŋgâm lâum ari hanguwi. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwi.

Lok 5000 ya sot yiŋgiŋetâ newi.
(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

13 Yesuŋe den pat ya nâŋgâm ikŋe kapi pilâm nen orowâk waŋga mem deŋgân ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunŋe lohimbi nombotŋaŋe kapi ya pilâm nen watnenekmâ deŋgân ginŋe watmâ ariwi. 14 Watmâ ariŋetâ waŋgaembâ kioŋmunŋe yanâk peneningiwi. Otmu lohimbi dondâŋe bukulipyeŋe mesek topŋe topŋe otbi ya meyekmâ takaŋetâ Yesuŋe yekmâ weŋe nâŋgâm heŋgemyongop.

15 Yawu otmâmâ emetsâpŋe otmu yan yuwu sâm ekuwin. "Emetsenŋe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlâŋmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yiŋgimapgât gâ âlepŋe hâŋgânyongorâ yahatmâ kapiyeŋehen ari sot um nenomai."

16 Sâmunŋe sâop. "O yawu ki tap. Yeŋe sot kâsikum yiŋgiŋetâ nen orowâk tatmâ neŋetgât naŋgan. 17 Sâmu sâwin. "Bâe, nenâmâ sot pato ki tatningiap. Baŋga kândâkdâmâ mome otmu iŋan yâhâp âlâ kârikŋe yawuâk tap." Yawu sâwin.

18 Sâmunŋe sâop. "Sot ya mem ga nihiŋet." Yawu sâmu mem yâhâ waŋbin. 19 Waŋmunŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ge tatŋetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândâŋâk kâsikum yiŋgim ariwin. 20 Yiŋgimunŋe neŋetâ dopyeŋan olop. Dopyeŋan otmu, nombotŋe talop ya hâwurum mânuŋmunŋe saka saka kâiân yâhâp pik sâop. 21 Otmu lok sot newi ya sâlikyoŋgomunŋe 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomlipyeŋe yamâ ki sâlikyongowin.

Yesu to kakŋambâ tâlim takaop.
(Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)

22 Sot nem pesuk pilâŋetâ Yesuŋe hâŋgânnongom yuwu sâop. "Yeŋe waŋga mem kulet sâm ba ariŋet. Nâŋeâmâ lohimbi yu hâŋgânyongomune ariŋetâ yeŋgât betyeŋan watyekbom." Yawu sâop. 23 Yawu sâm hâŋgânnongomu arimunŋe lohimbi ya gurâ yawuâk hâŋgânyongomu yahatmâ itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Ariŋetâ ikŋiâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâm pumŋan yâhâop. Pumŋan yâhâ âwâŋe orop den otmutâ emet ŋiŋ sâop. 24 Emet ŋiŋ sâmu nenâmâ waŋga mem ari emelâk deŋgân tânâmgum

tatbin. Tânâmgum tatmunŋe ariwinângembâ siru pato pilâm waŋga mem kopa kopa tuhuop.

25 Yâhâ emet eŋgatŋe nâŋgâmu yan Yesuŋe to kakŋambâ takaop. 26 Takamu ekmâ tepnenŋe hindakmu hu halak tuhum yuwu sâm alahuwin. “O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâm kiŋgitnenŋahât otmâ kâi bâtnenŋe sân sân sâop.

27 Yawu otmunŋe yuwu sâm eknongop. “Yen wongât otmâ kiŋgityeŋahât otmâ kâi bâtyeŋe sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ.” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu tepnenŋe welâmŋan gemu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ wuân lok mansat yakât topge nâŋgâwe. Sârâ nâku kioŋmâ to kakŋambâ gâhâlen gawe.” Yawu sâm âikuop.

29 Âikumu sâop. “Âlepŋe, kioŋmâ ga.” Sâmu kioŋmâ baop. 30 Bam to yaŋe dondâ bâleop ya ekmâ pârâk pilâm eŋgat yâhâp otmâ yaŋak to kâlehen ge gulip otbe sâm olop. 31 Yawu otmâ yuwu sâop. “Getek bâtnan me.”

Sâmu bâtŋan mem yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât eŋgat yâhâp oat?” Yawu sâop. 32 Yawu sâm mem yahatmu yanâk siru ya sânduk sâm nâŋ nâŋ sâop. 33 Yawu otmu ekmâ biwinenŋaŋe yuwu nâŋgâwin. “Bulâŋanâk lok yuâmâ Anitâhât nenŋe mansap.” Yawu sâwin. Yawu sâm yapâ orowâk ariwin.

Yesuhât sâŋgum wâim âlepŋe otbi.
(Mareko 6:53-56)

34 Deŋgân ya hâtikgum hân âlâ, kutŋe Genesaret sâm, yan ari kioŋmâ waŋga hikumunŋe kinop. 35 Hikumunŋe kinmu kapi ya ambolipŋe Yesu ekmâ nâŋgâwi. Ekmâ nâŋgâm den katŋetâ kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap ya ambolipŋaŋe nâŋgâwi. Nâŋgâm kundat, me mesek, me umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiop ya meyekmâ yâkâlen ariwi. 36 Meyekmâ ari Yesuŋe mem heŋgemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi. “Lok pato. Nengâlen gâtŋe kundat me umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunŋe gotyeŋanâk arirâ gâhât sâŋgum ya konok wâim yan âlepŋe otŋetgât naŋgain.”

Sâŋetâ sâop. “Den yai ya âlepŋe otŋet.” Yawu sâmu nombotŋaŋe sâŋgumŋe wâim yaŋak âlepŋe otbi.

15

Launenŋaŋak ki mepaem mannom.
(Mareko 7:1-13)

1 Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârokŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât den lâum kinmâ sot nene sâm bâtyeŋe piriakmâ sot mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok yaŋe Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. 2 “Hoŋ bawalipgaŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât den kum bâtyeŋe ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk neŋetâ yekmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

3 Sâŋetâ purik pilâyiŋgim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyeŋe yâhâp. Anitâŋe den sâm kalop ya kum yeŋe nâŋgân nâŋgânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otŋetâ yekmune dondâ bâleap. 4 Yakât topŋe yuwu sâwe. Anitâŋe Mose ekumu kulemguop yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgim denyeŋe lâum manŋet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe den bâleŋe ki hâiyeknomai. Me

ki sâm bâleyiŋginomai. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai." Den yawu tap. 5 Yeŋe den ya kum mansai yakât sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. "Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe yuwu mon sâm ekyotgonomai. 6 "Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ sot me senŋe âlâlâ âlepŋe tânyotgowom." Yawu sâm ekyotgonomai. Yawu gârâmâ sombo otdomawolân yuwu mon sâm ekyongonomai. "Senŋe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetŋan ari katmunŋe tatbuap yakât yaŋe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset." Yawu sâm betyotgoŋetâ umatŋe kakŋan mandomawot. Nanlipyeŋaŋe tewetsenŋe mem miti emetŋan katmai yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâŋeâmâ yawu yakât nâŋgâmu dondâ gemap. Yeŋe yawu otmâ yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmap. 7 Yen lok perâkŋe. Anitâŋe yeŋgât topyeŋe tap yakât nâŋgâm poropete Yesaia ekumu kulemguop ya yuwu tap.

8 "Lohimbi yuŋe lauyeŋaŋak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyeŋaŋeâmâ ki hikunekmai. 9 Yâkŋe lok senyeŋan kinmâ yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ den sâm nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyeŋaŋak perâk perâk sâm orotmemeyeŋe yakâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu."

Den kulemguop yakât bulâŋe yeŋgâlen teteap." Yawu sâop.

Orotmeme yuŋe mem bâlenenekbuap.
(Mareko 7:14-23)

10 Yesuŋe yawu sâmu lohimbiŋe yâkât gotŋan baŋetâ yuwu sâm ekyongop. "Yuwu sâmune nâŋgâm biwiyeŋan katŋet. 11 Yu me ya lauyeŋambâ neŋetâ tepyeŋan gemap yaŋeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nâŋgân nâŋgânyeŋambâ tetemu sâŋetâ lauyeŋambâ ga takamap. Yaŋeâmâ dondâ mem bâleyekmap." Yawu sâop.

12 Yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. "Den yat ya Parisaio lok yaŋe nâŋgâŋetâ biwiyeŋan hâumu nâŋgâm bâlehihiai." 13 Sâmunŋe sâop. "Awoŋne himbim amboŋaŋe âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyekbuap. 14 Yawu awoŋnaŋe Parisaio âi ki sâm yiŋgiop. Yawuhât yeŋe yâk yeŋgât nâŋgâm ki gorâyiŋgiâk. Parisaio yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok senyeŋe bok sâsâŋaŋak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kioŋnomai. Kioŋmâ hiliwahonomai." Yawu sâop.

15 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. "Kutdâ, den âlâen hâum yat yakât topŋe sârâ nâŋgâne." Yawu sâop. 16 Sâmu sâop. "Bâe, haoŋmâ ârândâŋ den topŋe topŋe sâman yamâ girawu otmâmâ kiâk nâŋgâŋetâ keterakmap? 17 Yeŋe sot lauyeŋambâ neŋetâ tepyeŋan gemap. Otmu yaŋak tetmâ pilâŋetâ wahap tâŋât otmap. 18 Yâhâ wahap bulâŋe yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan tatmap ya sâŋetâ lauyeŋambâ ga takamap. 19 Orotmemeyeŋe yuwu yaŋe umut biwiyeŋe otmu nâŋgân nâŋgânyeŋe mem bâlemap. Nâŋgâm bâleaŋgimai. Me den hakoa oraŋgimai. Me den belângen sahaŋgimai. Me kombo miaŋgimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimbi sihan eŋakŋâlemai. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Karasuŋa me sait bâleŋe topŋe topŋe yawu otmai. Me den imbiâk biwiyeŋambâ tetemu den golâ gahaemai. 20 Yu sâm aran yuŋeâmâ biwiyeŋe mem bâlemap. Yâhâ bâtyeŋe pirim me ki pirim sot nemai yaŋeâmâ tâŋât oap." Yawu sâop.

Kanan gâtŋe, imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.
(Mareko 7:24-30)

21 Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetŋe Tiro otmu
Siron yan ariwin. 22 Yan arimunŋe kapi âlâ, kutŋe Kanan sâm, yan gâtŋe
pâku imbi âlâ yaŋe Yesuhâlen taka yuwu sâm ulitguop. “Gâ Dawitihât sen,
yuwu sâmune nâŋgâ. Weke bâleŋaŋe baratne mem mâŋgâemu mansap.
Yakât gâŋe watdâ ariâkgât naŋgan.” Yawu sâop. 23 Yawu gârâmâ aŋgoân
Yesuŋe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâŋe sâm waŋop. Yakât
otmâmâ den ya nâŋgâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi
yaŋe witgum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâm ekuwin.
“Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkâŋ oain. Yakât
otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.
24 Yawu sâmunŋe Yesuŋe imbi ya yuwu sâm ekuop. “Isirae lohimbi
gulip malap mansai yaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetgât
iknak hâŋgânnohomu gewan. Pâku lohimbi yeŋgâlen nep tuhuwomgât ki
hâŋgânnohomu gewan.” Yawu sâm ekuop.
25 Yawu sâmu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâŋe nâ yiwereŋeâk
tânnohohât naŋgan.”
26 Sâmu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnennŋe sot nem
tatŋetâ yan sot lauyeŋambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”
27 Sâmu sâop. “Lok pato, den yu nâŋgâmune bulâŋe oap. Gârâmâ nâŋe
yuwu sâwe. Nan baralipyeŋe sot neŋetâ wahapŋe lauyeŋambâ gemap
yamâ sosoŋe nemai.”
28 Sâmu sâop. “Imbi, biwihaŋe yawu nâŋgâm den yat ya nâŋgâmune
ârândâŋ oap. Gikak naŋgat ya yawuâk tetehihiâk.” Yawu sâm ekuop.
Yawu sâm ekumu yanâk weke bâleŋe gaiakbaŋgim ba ariop. Yâhâ imbi
yaŋe emetŋan âwurem ari baratŋe ekmâ biwiŋe heroŋe olop.

Kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya Yesuŋe mem heŋgemyongop.

29 Yesuŋe menenekmu Galilaia deŋgân ya ginŋan ge pâku lohimbi
yeŋgât hân horatŋambâ ariwin. Ari pumŋe âlâen yâhâ tatbin. 30 Yâhâ tat-
munŋe kapi ambolipŋaŋe bukulipyeŋe umatŋe teteyiŋgiop ya dâiyekmâ
nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋe. Otmu
ândâpyeŋe bok sâsâŋe. Otmu kâiyeŋe goŋ goŋe. Me bâtyeŋe pareŋe. Me
kopa. Me kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya. 31 Dâiyekmâ takaŋetâ Yesuŋe
kerehâk heŋgemyongomu ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae
nengât Anitâ mepaewi.

Lok 4000 ya sot yiŋgiŋetâ newi.
(Mareko 8:1-10)

32 Anitâ mepaeŋetâ yanâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâm
eknongop. “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu pesuk
yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ
tepne nâŋgâyiŋgian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yiŋgimu sen biri
yiŋgimapgât inâk ki arinomai naŋgan.” Yawu sâop.
33 Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot
wosapâ mem yiŋgimunŋe neŋetâ dopyeŋan otbuap?” Yawu sâwin.
34 Sâmunŋe sâop. “Yeŋgâlen wuân sot tap?”
Sâmu sâwin. “Baŋga kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu iŋan getek âlâ.”
Yawu sâwin.
35 Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi.” 36 Ekyongomu
ge tatŋetâ Anitâ mepaem baŋga otmu iŋan ya mem ningiop. Ningimu
kâsikum yiŋgimunŋe mem newi. 37 Neŋetâ dopyeŋan otmu hâŋgânyongomu

ariwi. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya menduhum mânuŋmunŋe saka saka nombolân yâhâp pik sâop. 38 Yâhâ lok papato sâlikyongomunŋe 4000 ya wangiop. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

39 Yesuŋe hâŋgânyongomu ariwi. Ariŋetâ nenâmâ waŋga âlâ mem kapi âlâ, kutŋe Maharan sâm, yaken ariwin.

16

Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioŋe ekuwi.
(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)

1 Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotŋaŋe Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. “Anitâŋe hâŋgângohomu ge mansat sâmai. Ya perâk me bulâŋanâk. Yakât otmâ gâŋe sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nâŋgâne.” Yawu sâwi.

2 Sâŋetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topŋe ekmâ hâum pâpguai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpgunomai. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpŋe otmu yan himbim topŋe palalaŋ sâm kuririŋgumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâmai. “O, yuâmâ emet heŋgeŋguwe sâm oap. Me sikop otbe sâm oap.” Yawu sâmai. 3 Yâhâ himbim topŋe ya heleŋgumap. Yanâmâ yeŋe yuwu nâŋgâmai. “O, yuâmâ toŋgelâk otbe sâm oap.” Yawu sâmai. Yeŋeâmâ to yambu otmu sikop yakât topŋe ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai. Yâhâ nâŋe kulem âlâlâ memune eksai yakât topŋeâmâ girawuhât ki ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai? 4 Yakât yâhâpŋe torokatmâ sâwe. Lohimbi yu yeŋgât topyeŋe teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotŋaŋe loklipyeŋe betyeŋehen kioŋmai yakât dopŋeâk yeŋeâmâ Anitâhât betŋehen kioŋetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâm yakât âinohoai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Embâŋân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipŋaŋe ekbi. Yakât dopŋeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu waŋgaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yeŋgât matuk keluŋe

5 Waŋga mem deŋgân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin. 6 Sot barak arimunŋe yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât matuk keluŋaŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋginomai.” Yawu sâop.

7 Yawu sâmu nenŋe yakât topŋe nâŋgâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

8 Yawu sâm alahumunŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ yuwu sâm eknongop. Yen sotgâlâk biwiyeŋe katmâ den yan yukât topŋe ki nâŋgâŋetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiyeŋaŋe ki tiŋâk kepeiai. 9 Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yenâmâ sotgâlâk naŋgai. Yakât sâwe. Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yiŋgimunŋe neŋetâ dopyeŋan olop. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânuŋetâ pik sâop? 10 Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ baŋga nombolân yâhâp yaŋahâk yiŋgimunŋe newi. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânuŋetâ pik sâop? 11 Den ekyongoan yu nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimbâp. Yâhâ yeŋe imbiâk nâhâitŋe “sotgât yap” sâm nâŋgânihiai. Yakât yâhâpŋe sâmune nâŋgâm heŋgeŋguŋet. Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât matuk keluŋe yaŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋginomai.” Yawu sâop.

12 Yawu sâm eknongomu nâŋgâmunŋe keterakmu yuwu sâwin. “O, yâhâmâ sotgât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât den nâŋgâm lohotŋe otmaingât yap.” Yawu sâwin.

Petoroŋe Yesuhât topŋe sâm teteop.
(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)

13 Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutŋe Kaisaria sâm, kutŋe âlâmâ Pilip sâm, yan ariwin. Yan arimunŋe Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbiŋe nâhât âlâ sâmai?”

14 Sâmu sâwin. “Nombotŋaŋe gâhât yuwu sâmai. “Yoane Baptis emelâk kuŋetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ poropete âlâ, kutŋe Elea, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ “Poropete âlâ, kutŋe Yeremia, me poropete âlâ mumuŋambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” Yawu sâm ekuwin.

15 Sâmunŋe sâop. “Yâhâ yeŋeâmâ nâhât âlâ sâmai?”

Yawu sâmu Petoro, kutŋe âlâmâ Simon sâm, yâkŋe yuwu sâop. 16 “Anitâŋe hâŋgângohomu ge mansat ya nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap. Yakât otmâ gâmâ yâkât nanŋe tâŋ tâŋ ya naŋgain.”

17 Sâmu sâop. “Simon, Yoane nanŋe, bukulipgaŋe ekgohoŋetâ ki yat. Awoŋne himbimân tatmapŋe den yu biwihan katmu yat yakât Anitâŋe nâŋgâhihimu âlepŋe oap. Yakât biwihe heroŋe otbuap. 18 Yâhâ gike kutgeâmâ Petoro, kut yukât topŋeâmâ “Kât” yawu tap. Gârâmâ nenŋe kât mem emet tuhumunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâmap ya ki putuk sâm liwarakbuap. Yakât dopŋeâk lohimbi nâhâlen ga torokatmai ya ki hiliwahonomai. 19 Yakât sâwe. Nâŋe mâmâŋe otgihimune lohimbi yeŋgât kunyeŋe manbuat. Yanâmâ yâkŋe otŋetâ bâlemapgât gâŋe sâm kuyiŋgiwuat nâku yawuâk kuyiŋgiwom. Yamâ yâkŋe âlepŋe otŋetgât sâm yiŋgiwuat nâku yawuâk nâŋgâwom.” Yawu sâop.

20 Otmu yuwu sâm kuningiop. “Nâ bulâŋanâk Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbi ihilâk ki ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesuhât mâtâp maŋguwaŋgiwe sâm olop.
(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)

21 Otmu sâp yan Yesu sâm bâlewaŋgim mem âlâlâ tuhunomai yakât teteknan eknongop. “Topŋe katmâ Yerusalem kapiân yâhâmune yan Isirae nengât kunlipnenŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yeŋgât kunlipyeŋe kerekŋe sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yaŋak mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop.

22 Yawu sâm eknongomu Petoroŋe dâimu pereŋ pilâm ba yetŋiâk kinmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, umatŋe topŋe topŋe otnihinomai sâm tat ya ki tetewuapgât naŋgan. Bia kârikŋe.” Yawu sâop.

23 Sâmu purik pilâm yuwu sâm ekuop. “Gâŋe mâtâp ki maŋgunihi. Mâtâp maŋgunihirâmâ Satanŋe tepŋe heroŋe otbuap. Gâŋe den yat yu Anitâŋe sâm nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân yat. Ya nâŋgâmune ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

Manmannenŋe ki alitmâ manmâ yâhânom.

24 Yawu sâm ekum yaŋak purik pilâm yuwu sâm eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyeŋe nâhâlen katmaiŋe nâhâlen torokatne sâm yan

yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me senŋe âlâlâ tatyiŋgiap ya biatningimap sâm yakât ki nâŋgâm ketet otmâ eŋgat yâhâp otnomai. Nâhât den haoŋmâ ârândâŋ nâŋgâm tem lâunihim mannomai. 25 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe manmanyeŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ manŋetâ yongoŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. 26 Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ, iri sikum me manman topŋe topŋe yan torokatmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe yan hikum munomai yaŋe mumuŋambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matŋe âlepŋe Anitâŋe yiŋgiwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 27 Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoŋnaŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyeŋahât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekmâ yiŋgiwom. 28 Yen ki mum meteŋetâek nâ lok bulâŋe mansanŋe galemyeŋe otmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

17

Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.
(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)

1 Yâhâ yakât kakŋan hilâm nombolân konok pesuk sâmu Yesuŋe Petoro, Yakowo otmu iminje Yoane ya yeŋeâk meyekmu nen katnenekmâ pumŋe âlâen yâhâwi. 2 Yan yâhâŋetâ Yesuhât kun kundenŋaŋe âlâ otmu ekbi. Otmu senŋeâmâ dewutâ senŋe gam irik irik sâmap yawuya teteop. Yâhâ sâŋgumŋaŋeâmâ kaok bolaŋ bolaŋ otmâ kâlâp kokotŋe laŋ laŋ sâmap yawuya olop.

3 Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâŋe meyelehop yaŋe yanâk pârâk sânsânâk tetemutâ orowâk den alahu gulahu otbi. 4 Den alahu gulahu otŋetâ Petoroŋe ekmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, kulem aŋgo teteap yukât yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunŋe âiloŋgo oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ nâŋe selep kalimbu kumbomgât naŋgan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâop.

5 Yawu sâmu yanâk kuleworjboŋ ge lâum kurihiyehop. Lâum kurihiyekmu yakât biwiŋambâ Anitâŋe yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe biwinaŋe yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyeŋan katmâ tem lâuwaŋgim mannomai.” Yawu sâop. 6 Yawu sâmu hoŋ bawalipŋaŋe nâŋgâm kiŋgityeŋahât otmâ kun kundenyeŋe mem kurihiakmâ hânân ge pare pare iwi. 7 Yawu otŋetâ Yesuŋe gotyeŋan ba yuwu sâm ekyongop. “Ki kiŋgityeŋahât otŋet. Yahatŋetâ arine.” 8 Yawu sâmu yahatmâ lok yâhâp ya yelekŋetâ bialop. Yawu otmâ Yesu ikŋiâk kinmu ekbi.

9 Yaŋak pumŋambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Ewan pumŋan Mose yet Elea tetemutâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoŋetâ mum yahatbom yakât kakŋanâmâ yu eksai yukât sâm tetem ekyongoŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

10 Yawu sâmu hoŋ bawalipŋaŋe Elea tetemu ekbi yakât nâŋgâm yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimaiŋeâmâ yuwu sâmai. “Aŋgoân Eleaŋe yâhâpŋe tetemuâmâ Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yâkât mâtâp mewaŋgiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

11 Sâŋetâ sâop. “Yamâ bulâŋanâk yai. Elea yâhâpŋe tetem mâtâp yai ya heŋgeŋguwuap. 12 Yawu gârâmâ yai yakât nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet.

Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yeŋgât kunlipyeŋaŋe ekmâ yâkât topŋe ki nâŋgâm kuŋetâ muop. Yâhâ Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu gewan yawuâk nohoŋetâ mumbom." Yawu sâop.

13 Yawu sâmu nâŋgâŋetâ keterakmu yuwu sâwi. "O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ Yoaneŋe tetem toen mem katyehop yâkât yap." Yawu sâwi.

Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâpguwi.
(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)

14 Mâtâwân gem tatŋetâ yan lohimbi dondâŋe lok âlâhât nanŋe ya nengâlen dâim takaŋetâ tângune sâm hâum pâpgum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunŋe bukulipnenŋe pumŋehembâ ge peneningiwi. Peneningiŋetâ yan naom yakât âwâŋaŋe Yesu ekmâ gotŋan ga yuwu sâm ekuop. 15 "Lok pato, gâ ihilâk nannahât nâŋgâwaŋgi. Weke bâleŋaŋe nanne mem mâŋgâemuâmâ toen kioŋmap. Otmu senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm kâlâwân kioŋmu semap. 16 Yawuhât nâŋe dâim hoŋ bawalipgaŋe sâŋetâ weke bâleŋaŋe yâkâlembâ gaiakmâ ariâkgât sâmune hâum pâpgum pilai." Yawu sâop.

17 Sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâm eknongop. "Yen wongât nâhâitŋe ki tânnongowuap yawu naŋgai? Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Nâ yen orop sâp kâlep manmâ yâhâwomgât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yeŋe girawu mannomai?" Yawu sâop. 18 Yawu sâm lok sihan yakât sâop. "Yen nâhâlen mem gaŋet." Yawu sâop. Mem yâhâŋetâ weke bâleŋaŋe mâŋgâeop ya watmu gaiakmâ ba arimu yanâk âlepŋe olop.

19 Âlepŋe olop yakât topŋe nâŋgâne sâm Yesu yuwu sâm âikuwin. "Yu topŋe girawuhât nenŋe weke bâleŋe ya watne sâm hâum pâpguain?"

20 Sâmunŋe sâop. "Yen nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manmai mâne âlepŋe yuwu mon sâmbâi. "O, pumŋe enda huhuakmâ orotok sâm giâk." Sâŋetâ âlepŋe huhuakmâ orotok sâm gembâp. Otmu âi nombotŋe tap ya âlepŋe torokatmâ membâi. 21 Yamâ weke bâleŋe watmune ariap yaŋe kârikŋe bâleŋe. Yakât otmâ yeŋeâmâ den in sâŋetâ ki gaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâleŋe yawuya ekmâmâ topŋe katmâ sot barak manmâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim ulitguŋetâ denyeŋe nâŋgâm gaiakmâ ariwuap." Yawu sâop.

Yesuŋe ikŋak mumbuap yakât sâop.
(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)

22 Yawu sâmu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilaia hânângen ariwin. Ari Yesuŋe yuwu sâm eknongop. "Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan nâhât kasalipnaŋe nohoŋetâ mumbom. 23 Nohoŋetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuŋambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap." Yawu sâm eknongomu biwinenŋaŋe nâŋgâmunŋe umatŋe bâleŋe olop.

Miti emetŋe yakât takesi kalowot.

24 Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawiŋan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunŋe lok nombotŋe opon kâmbukŋahât takesi meminiwi yaŋe taka Petoro yuwu sâm âikuwi. "Yeŋgât patoyeŋaŋe opon kâmbukŋahât takesi katmap me ki katmap?" Yawu sâm âikuwi. 25 Yawu sâŋetâ Petoroŋe sâop. "Oŋ, yawu otmapgâ."

Yawu sâmu emet kâlehen yâhâmunŋe Yesuŋe Petoro yuwu sâm âikuop. "Petoro, den yai yakât nâŋgârâ girawu oap? Yuwu sâm âihohowe. Lok

komot girawuyaŋe tewetsenŋe mem hângât lok kutdâ yiŋgim mansai? Hângât lok kutdâ ya yeŋgât bukulipyeŋaŋe me kasalipyeŋaŋe?" Yawu sâop.
26 Sâmu sâop. "Bukulipyeŋe kapi ambolipŋaŋe tewetsenŋe ki katmai. Yâhâ kasalipyeŋe mem ge katyekŋetâ yâk yeŋgât amutyeŋan mansai yâkŋak tewetsenŋe katmai." Sâmu sâop. "Bonŋanâk yat. 27 Yawu gârâmâ nen Anitâhât komolân torokatmâ mansainŋe opon kâmbukŋan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepŋe. Yakât denŋe bia. Gârâmâ nâŋgâŋetâ bâlemapgât gâŋe netgât takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. Gâŋe iŋan itâŋe mem ari deŋgânân pilârâ giâk. Gemu yan aŋgoân iŋan kioŋbuap ya mem tepŋe gâim duhatbuat. Tepŋe gâim duhatmâ tewetsenŋe yapâ mem tetewuat. Ya mem ari gike umut otmu nâhât umut katbuat." Yawu sâop.

18

Huruŋ huruŋ manmâ yâhânom.
(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)
1 Yawu sâm ekumu Yesu yuwu sâm âikuwin. "Sâp patoen Anitâŋe tihitnenŋe otmuâmâ orowâk manmâ yâhânom yanâmâ nengâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nâŋgârâ kunnenŋe manbuap?" Yawu sâm âikuwin.
2 Yawu sâmunŋe naom tipiŋe âlâ gotnenŋan kinop ya hâum tiripnongom yuwu sâm eknongop. 3 "Âinohoai yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe Anitâhât den nâŋgâm in yawu biwiyeŋaŋe lâum yâkât komot otmai. Yakât dopŋeâk otnomai yanâmâ Anitâŋe âlepŋe yen meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ Anitâhât komolân torokatnomaihât dop âlâ ki tap. 4 Yâhâ nimnaom titipâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai. Yakât dopŋeâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ mannomai. Lok yawuya yeŋgât nâŋgâmune yahatbuap. 5 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe naom tipiŋe yuwuya yakât nâŋgâŋetâ yahatmu buku otbaŋginomaiŋe nâ hoŋ banihimai yakât dop oap.

Otŋetâ bâleâk sâm ki kendâyiŋginom.
(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)
6 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nimnaom titipâ nâhât pat manmai ya yeŋgât mâtâp maŋguyiŋgimai. Yamâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai. 7 Den yan yakât torokatmâ âlâen hâum yuwu sâwe. Satanŋe yen kerek mem ge katyekbe sâm otmu yakât lohotŋe otne sâm oai. Yakât tepne naŋgan. Lohimbi âlâ me âlâŋe Satangât tem lâum yan, bukulipyeŋe otŋetâ bâleâkgât kendâyiŋgimai yakât matŋe Anitâŋe umatŋe yiŋgiwuap. Yawu.
8 Yakât torokatmâ sâwe. Bulâŋe hârenomaihât ki sâwom. Topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyeŋaŋe me kâiyeŋaŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgum bâtyeŋahât me kâiyeŋahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâwân kioŋmapgât ya hârem pilânomai. Topŋe yuwuhât yan. Lok âlâ me âlâŋe dâiyekmu yu me ya otŋetâ bâlemu hemgât pat otmaihât ya pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katnomai. Yawu otŋetâ manman kârikŋe yiŋgiwuap. 9 Otmu yawuâk lok âlâ me âlâŋe senŋe nombot me nombot yaŋe orotmeme bâleŋe ekmâ biwiyeŋe yan ariwuap. Biwiyeŋe yan arimu yakât otmâ tâpikgum senyeŋahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâpgât pat otmap sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhâŋetâ manman kârikŋe yiŋgiwuap. Yawu.

Lama âlâ gulip otbaŋgimu ki pilâwuap yan hâum sâop.
(Luka 15:3-7)

10 Yâhâ nimnaom ya yeŋgât âlâku sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe aŋelolipŋe nombotŋe naom titipâ yu galemyongoŋet sâm âi yiŋgiop yaŋeâmâ yâkât senŋan âiloŋgo mansai. Yakât yeŋe naom titipâ yu yeŋgât nâŋgâŋetâ ki gewuap. 11 Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yeŋe hem nâpumân ge hiliwahomaihât Anitâŋe yeŋgât sâm hâŋgânnohomu gewan. Yakât nâŋe mem kuwikyekmune manman âiloŋgoân mannomai.

12-13 Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâhât lama 100 yawu kinbaŋgiai. Gârâmâ ya yeŋgât hohetyeŋambâ konok âlâŋe misiŋgurakbuap. Yawu otmu amboŋaŋe nombotŋe ya katyekmu kinŋetâ konok misiŋgurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotŋe katyekmu kinnomai ya yeŋgât ki nâŋgâm ketet otbuap. Yâhâ misiŋgurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepŋe welâmŋan giâk sâm yakât otbuap. 14 Yakât dopŋeâk awoŋnaŋe nan baralipŋe âlâ me âlâŋe hiliwahomaihât haoŋmâ ârândâŋ tihityeŋe otmap.

Orotmeme bâleŋe otninginomai yan yuwu otnom.

15 Otmu den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bukuhe âlâŋe topŋe âlâlâ mâŋgâehekmu mem dâirâ yok pilâm yetŋiâk alahuromawot. Alahumutâ ârândâŋ otmu buku konok mandowawot. 16 Yâhâ bukuhaŋe gâhât den ki nâŋgâwuap otmuâmâ emelâk Moseŋe den yuwu kulemguop ya watbuat.

> “Lok konokŋe ikŋiâk bukulipŋe âlâ me âlâhât topyeŋe teteâkgât sâm hâreyiŋgiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yaŋe denyeŋe sânomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nâŋgâŋetâ bonŋe (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotŋe konok me yâhâp meyelekdâ gam yâkŋe heŋgeŋguromawot. 17 Yâhâ bukuhaŋe iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yeŋgât senyeŋan heŋgeŋgunomai. Yâhâ yâk yeŋgât senyeŋan iliwetmâ denyeŋe ki nâŋgâwuawâmâ yuwu sâm ekunomai. “Gâmâ kunge kârikŋe otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatdâ mannomgât dop bia.” Yawu sâm ekum watŋetâ ari manbuap.

Den sâm hâreyiŋgine sâm aŋgoân Anitâ âikum eknom.

18 Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bukulipyeŋaŋe yu me ya âlepŋe otmai ya yeŋe ekŋetâ ârândâŋ otmap yawuâk Anitâŋe ekmu ârândâŋ otbuap. Yâhâ bukulipyeŋaŋe otŋetâ bâlemapgât yeŋe kuyiŋginomai ya yawuâk Anitâŋe mâtâp maŋguyiŋgiwuap. Yawu.

19 Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe menduhuakmâ lok âlâhât den sâm hârewaŋginomai yan biwiyeŋe konok otmu Anitâ âikuŋetâ topŋe mem tetekŋan tuhumu nâŋgânomai. 20 Otmu nâŋe yeŋgât hohetyeŋan kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum den sâm hârewaŋginomai. Otmu Anitâŋe gurâ yawuâk hârewaŋgiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Neŋŋe lohimbi otyiŋgim mannom yakât dopŋeâk Anitâŋe otningiwuap.

21 Sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, bukune âlâŋe orotmeme kiŋgoŋ mâŋgâenekmu tosa pilâwaŋgimune amon otmu yan pesuk sâwuap? Nombolân yâhâp otmu yan pesuk sâwuap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâwuap?” Yawu sâm topŋe nâŋgâwehât âikum nâŋgâop.

22 Sâmu sâop. “Yawu bia. Ihilâk, gâŋe tosaŋe pilâwaŋgim yâhâwuat. 23 Yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Anitâŋe tihityeŋe otmâ den sâm

hâreyiŋgiwuap. Yakât topŋe teteâkgât lok kutdâ orotmemeyeŋan hâum sâwe. Yâkŋe ikŋe âi loklipŋe yeŋgât tosa tatyiŋgiop ya mem âwureŋet sâm ekyongop. Ekyongomu tatyiŋgiop ya amboŋan amboŋan yâkâlen ba sâm tetewi. 24 Otmu aŋgoân gaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop. 25 Yâhâ lok yaŋe tewetsenŋe ki tatbaŋgiopgât otmâ ya kâpekbâpgât dop bia. Yawu gârâmâ lok kutdâŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ, imbihe naomge âi tuhum tewetsenŋe mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândâŋ katmâ yâhânomai.” Yawu sâop. 26 Yawu sâmu lok yaŋe yuwu nâŋgâop. “Nenŋe âi yu girawu torokatmâ hâhiwin kakŋan tuhum manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ kâpekbomgât dop âlâ ki tap, bia kârikŋe.” Yawu nâŋgâm lok kutdâ ya yuwu sâm ulitguop. “Yawu gârâmâ gâ nengât tepge nâŋgâningi. Hâmbâi mâtâp teteningimu âlepŋe kâpeknom. Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâningiwuat.” Yawu sâop. 27 Yawu sâm ulitgumu ekmâ tepŋe nâŋgâm tosaŋe ya pilâwaŋgiop.

28 Yawu gârâmâ âi lok yaŋe bukuŋe âlâ mem teteop. Otmu bukuŋahât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbaŋgiop. Mem tetem tosaŋe kâpehâkgât ekuop. 29 Ekumu yuwu sâm ulitguop. “Gâ tepge nâŋgânihim tipiŋe mambotdâ yan kâpekbom.” Yawu sâop. 30 Yawu sâop ya ki nâŋgâm pâi emetŋan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâm ekuop. “Gâ yuânâk tatdâ hep torehenlipgaŋe tewetsenŋe gihiŋetâ pâi emetŋe puluhum gewuat.” Yawu sâop.

31 Yawu otmu âi lok yakât bukulipŋaŋe nâŋgâm bâlewaŋgim patoyeŋe ekuwi. 32 Ekuŋetâ den ya nâŋgâm olop amboŋe ya kunmu gamu yuwu sâm ekuop. “Gâ lok bâleŋe. Aŋgoân tosahe ya kâpekbâtgât dop. Yamâ nâŋe tosahe pilâhihiwan. 33 Gâku yawuâk bukuhahât tosa ki pilâwaŋgiat yakât nâŋgâmune umatŋe oap.” Yawu sâop. 34 Otmu biwiŋaŋe nâŋgâmu umatŋe otmu mem pâi emetŋan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ waŋetgât tembe lâulipŋe ekyongop. “Lok yu wawi oap yakât hâhiwin waŋetâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm ekyongop. 35 Yakât topŋe yuwu tap. Bukulipyeŋaŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tosa ki pilâyiŋginomai. Yamâ Himbim Awoŋnenŋaŋe yen gurâ yawuâk tosa ki pilâyiŋgiwuap.” Yawu sâop.

19

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.
(Mareko 10:1-12 Luka 16:18)

1 Yesuŋe den ya sâm pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilaia hân ya pilâm yaŋak Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. 2 Arimunŋe lohimbi dondâŋe denŋe nâŋgâne sâm betnenŋan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ ariŋetâ yâkŋe lohimbi dondâ heŋgemyongop.

3 Otmu Parisaio lok nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâm tâpikgumu den âiân katne,” nâŋgâm yuwu sâm Yesu âikuwi. “Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ imbilipyeŋe pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?”

4 Sâŋetâ sâop. “Yen Anitâhât den nâŋgâmai me bia? Den yamâ yuwu tap.

“Anitâŋe topŋe katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimbi yâhâp katyelehop. 5 Katyelekmâ yan den yuwu sâm ekyotgop. “Lok âlâ me

âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋâit mandomawot.” Den yawu tap.

6 Yakât otmâ ki hioŋakmâ ikŋiâk ikŋiâk otdomawot. Anitâŋe menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki hioŋyeleknomai.” Yawu sâop.

7 Sâmu sâwi. “Ya âlepŋe yat. Gârâmâ Moseŋe girem den âlâ yuwu kulemguop tap.

“Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe pilâwe sâm âlepŋe pilakdomawot yakât topŋe kulemgum waŋmu miakmu watmu ariwuap.”

Yawu tap. Otmu Moseŋe ya otnomgât âlepŋe sâop. Gâŋe den yat yuŋeâmâ Mosehât den ya orop ki lâuaksawot. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe ki ârândâŋ oap.” Yawu sâwi.

8 Yawu sâŋetâ Yesuŋe Moseŋe den sâop yakât yuwu sâm ekyongop. Moseŋe girem den yawu kulemguop yamâ kuyiŋgiwehât nâŋgâm ki kulemguop. Yeŋgât tâmbâlipyeŋaŋe biwiyeŋe kârikŋe otmu yeŋahâlâk nâŋgâm manminiwi yakât kulemguop. Yâhâ kândikum yawu ki otbi. 9 Yakât otmâmâ nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâhât imbiŋaŋe mâtâp ki tâpikgum manmu lokŋaŋe imbiâk pilâm ba imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe membuap.” Yawu sâop.

10 Yesuŋe yawu sâmu nenŋe yuwu sâm ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbi imbiâk hioŋakmâ mansai. Yawu oraŋgimaihât nâŋgâm lok yawuyaŋe imbi barak mannomai.” Yawu sâwin.

11-12 Sâmunŋe sâop. “Lok kerekŋe imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotŋaŋe mâmâlipyeŋe yeŋgât tepyeŋambâ pâlâmŋe mannomaihât yawu tetemai. Nombotŋaŋeâmâ imbi memai sâm mâtâp maŋguyiŋgimai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ Anitâhât nep yakâlâk nâŋgâm tiŋ tiŋâk mem mannom nâŋgâm imbi barak manmai. Yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu lok nombotŋaŋe den yu biwiyeŋaŋe ekmâ topŋe nâŋgâm yâhâŋetâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe nan baralipyeŋe lukuleyehop.
(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)

13 Otmu sâp yanâmâ lohimbi nombotŋaŋe nan baralipyeŋe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyeŋan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ nenŋe yekmunŋe ki ârândâŋ otmu kuyiŋgiwin. 14 Kuyiŋgimunŋe Yesuŋe nenekmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâŋe nimnaom titipâ yu yeŋgât tihityeŋe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaŋet. Yeŋe kuyiŋgiŋetâ ekmune ki ârândâŋ oap. 15 Yawu sâm Anitâ ulitgum kunyeŋan memu yaŋak kapi ya pilâm âlâengen ariwin.

Lok iri sikumyeŋe pato tatyiŋgiap yâk yeŋgât topyeŋe.
(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)

16 Sâp âlâen lok âlâŋe Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, nâŋe âlâ girawu otmune ârândâŋ otmu yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

17 Sâmu sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboŋe yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepŋeâk otbehât naŋgat otmuâmâ girem den hârohâk nâŋgâm lâuwuat.

18 Sâmu sâop. “Girem den girawuya?” Sâmu sâop. “Mosehât girem den yukât yan.

"Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ
otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyeŋan ki sâwuat. Me den perâk
ki sâm kâityongowuat.
19 Gâ âwâhe mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat. Otmu
nenŋahât naŋgaŋgimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe
yeŋgât nâŋgâmunŋe yahatbuap." Yawu tap. nâŋgâmat yawuâk buku
nombotŋe tânyongowehât nâŋgâwuat. Yawu."
20 Sâmu sâop. "Girem den yu sâm arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme
girawuya ki otman ya otbom yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat
kunihiwuap?" Yawu sâop.
21 Sâmu sâop. "Senŋe âlâlâ pato tatgihiap yamâ mem buku nom-
botŋe umburuk mansai ya yiŋgiwuat. Yawu otdâmâ Anitâŋe manman
kârikŋahât pat kuhihiwuap. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk
arinom." Yawu sâop.
22 Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ pato tatbaŋgiop yakât nâŋgâmu
biwiŋe umatŋe otmu, Yesuŋe sâop ya ekmu hâi hâiŋe otmu pilâm âlâengen
ba ariop.
23 Ba arimu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. "Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok
iri sikum pato tatyiŋgiap yaŋeâmâ Anitâhâlen torokatne sâm otŋetâ hâi
hâiŋe otmap. 24 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Pusiŋe
seloŋ watmu pin pinŋan arimu yan watmâ bawe sâm hâum pâpgumap.
Yakât dopŋeâk lok iri sikumyeŋe pato tatyiŋgiapŋe Anitâŋe tihityeŋe
olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otbuap. Lok nom-
botŋe iri sikum pato tatyiŋgiapŋe yeŋahâlâk nâŋgâmai. Lok yawuyaŋe
himbimân Anitâhât gotŋan ki yâhânomai." Yawu sâop.
25 Yawu sâmu nâŋgâmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâwin. "Âo, yu yat yuâmâ
lok girawu yaŋeâmâ himbimgât pat otbuap?"
26 Yawu sâmunŋe Yesuŋe sennenŋe topŋan dâŋâk nenekmâ yuwu sâop.
"Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nâŋgân nâŋgânân arino-
maihât dop ki tap. Yamâ Anitâ konokŋe nâŋgâningimap. Yakât otmâ yeŋe
yu me ya otne sâm Anitâhât nâŋgân nâŋgânân watmâ otnomaihât dop
tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yiŋgimu mem manmâ yâhânomai."
Yawu sâop.
27 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. "Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ
kerek betbaŋgim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmain. Yakât
nenŋe girawu menomgât naŋgat?" Yawu sâop.
28 Sâmu sâop. "Hâmbâi sâp pato tetewuawân Anitâŋe yâhâpŋe nâ
hâŋgânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâm nihiop yakât bulâŋe
tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeŋe nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ
orowâk tatnomai. Tatmâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yeŋgât
topyeŋe ya sâm tetenom. Otmu yeŋeâmâ kunlipyeŋe otmâ galemyongom
mannomai. 29 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe
âwâ mâmâlipyeŋe, me imi garilipyeŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyiŋgimap
ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekŋe nâhât den nâŋgâŋetgât nâhât
komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom.
Tatmunŋe yakât matŋe âiloŋgo yiŋgimune menomai. 30 Yâhâ lohimbi
nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai.
Yâhâ nombotnaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya
Anitâŋe meyekmu ikŋan torokatnomai." Yawu sâop.

20

Anitâhât hoŋ bawaŋgimunŋe yakât hâmeŋe ningiwuap.

1 Yesuŋe den âlâ yuwu sâm eknongop. “Anitâhât hoŋ bawaŋgiŋetâ yakât hâmeŋe yiŋgiwuap yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbaŋgiopŋe omoŋânâk nep tuhuŋet sâm kapiân yâhâ nep lok meyehop. 2 Lok meyekmâ, “Âi tuhunomai yakât hâmeŋe kina konok konok yiŋgiwom,” sâmu nâŋgâŋetâ âlepŋe otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

3 Yawu otmâ omoŋânâk 9 kilok otmu yan lok nombotŋe âlâ meyekbe sâm kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tatbi ya yehop. 4 Yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetŋetâmâ yakât hâmeŋe kina konok konok yiŋgiwom.” Yawu sâm ekyongomu ari nep tuhuwi. 5 Nep tuhum tatŋetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotŋe âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotŋe âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

6 Nep tuhum tatŋetâ emelâk emetsâpŋe olop. Emetsâpŋe otmu nep lok nombotŋe âlâ meyekbe sâm kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâm âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

7 Sâmu sâwi. “Lok âlâŋe âi tuhuŋet sâm ki sâm ningiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sâŋetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhuŋet,” sâop. Yawu sâmu ari nep tuhuwaŋgiwi.

8 Nep tipiŋe tuhuŋetâ emetsenŋe potok sâmu nep amboŋaŋe yahatmâ nep loklipŋe yeŋgât galem ya yuwu sâm ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmeŋe meŋet.” Yawu sâm ekuop.

Aiop, galem yaŋe nep loklipŋe ya ekyongomu gaŋetâ bâiŋe meyehop yâk yeŋgâlembâ topŋe katmâ tewetsenŋe yiŋgiop. Yiŋgim arim arim aŋgoân meyehop ya bâiŋe yiŋgiop. 9 Yawu otmâ lok emetsâpŋe taka âi mewi ya kina konok konok yiŋgiop. 10 Yawu otmu aŋgoân takawi yaŋe yekŋetâ bâlemu yuwu nâŋgâwi. “Nenŋe sâm omoŋânâk taka âi topŋe katsain. Yakât otmâ tewetsenŋe pato membâmgât dop.” Yawu nâŋgâwi. Yawu nâŋgâwi yamâ aŋgoân takawi me betŋan takawi ya hârohâk dop konohâk yiŋgiop. 11 Dop konohâk yiŋgimu yakât tepyeŋan tâlimu nep amboŋahât dondâ nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâm ekuwi. 12 “Lok nombotŋe emetsâpŋan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omoŋânâk menenekdâ nep tuhumunŋe sikopŋe irik irik sâm dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ gâŋe mem ge katnenekmâ emetsâpŋe takai ya orop dop konohâk ningiat? Yakât nâŋgâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

13 Yawu sâŋetâ nep amboŋaŋe lok hohetyeŋan kinmâ sâop ya yuwu sâm ekuop. “Buku, nâŋe ki otmâ tâpikguan. Meyeksan yan kina konok konok yiŋgiwom sâmune nâŋgâŋetâ ârândâŋ oap. 14 Yakât otmâ yiŋgian yu miakmâ ariŋet. Nâŋe yen yiŋgian otmu bâiŋe takai ya yiŋgian yuâmâ nine eŋgatneâk watmâ yiŋgian. 15 Nâŋe tewetsenŋe yu kâsikum yiŋgian yamâ nâhât wahap. Yeŋe ki galemnohoai. Yakât otmâ yeŋe nâŋgâm bâlenihiai yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

16 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp yiwereŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim hoŋ banihiai. Otmu sâp âlâen komot topŋe topŋe yaŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim hoŋ banihinomai. Yen me yâk hârohâk hâmeŋe dop konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kerekŋe manman kârikŋan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuŋe mumbuap yakât sâm hoŋ bawalipŋe ekyongop.
(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)

17 Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâwe sâm nen hoŋ bawalipŋe
menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesuŋe yuwu
sâm eknongop. 18 "Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwereŋe Yerusalem
kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom
umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgât bâtyeŋan
katnekbuap. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât
den sâm hârenihinomai. 19 Den sâm hârenihim Roma lok yeŋgâlen
katnekŋetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ
tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. Otmu benŋe howanân nohoŋetâ
mumbom. Mumune hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât
kakŋan mumuŋambâ yahatbom." Yawu sâop.

Bukulipnenŋe yâk yeŋgât hoŋ bayiŋginom.
(Mareko 10:35-45)

20 Sâp yanâmâ Yewerihât imbiŋaŋe nanyâhâtyetŋe dâiyelekmâ ba Yesu
yuwu sâm ekuop. "Kutdâ, nanyâhâtne yu nâŋgâyitgihât naŋgan." Yawu
sâop.

21 Sâmu sâop. "Gâ biwihaŋe girawu nâŋgâm dâiyelekmâ takat?"

Sâmu sâop. "Sâp patoen gâŋe lohimbi kerek galemnenŋe manbuat
yanâmâ nâhât nanyâhâtne yu orowâk tatmâ tângohomutâ galem manno-
mai." Yawu sâop.

22 Yawu sâmu Yakowo yet Yoane yuwu sâm âiyotgop. "Yakât topŋe ki
nâŋgâm denâk sâm yawot. Umatŋe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom
yawuâk nâŋgâromawot me?"

Sâmu sâowot. "Ya âlepŋe yat. Umatŋe nâŋgâwualân net gurâ yawuâk
nâŋgâromgât naŋgait." Yawu sâowot.

23 Sâmutâ sâop. "Bonŋanâk yawot. Umatŋe âlâlâ tetenihimu hâhiwin
nâŋgâwom ya yet gurâ yawuâk nâŋgâromawot. Yakât sâwe. Lok âlâ me
âlâŋe tânnohoŋetâ kunlipyeŋe mannom yakât Anitâ ikŋahâk nâŋgâmu
tap." Yawu sâop.

24 Yawu sâm ekyotgomu yakât den pat nâŋgâmunŋe bâlemu Yakowo
yet Yoane yetgât nâŋgâm bâleyitgiwin. 25 Nâŋgâm bâleyitgimunŋe Yesuŋe
nâŋgâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. "Lok pa-
patolipyeŋaŋe nâŋgâmai dopŋan lohimbi galemyongoŋetâ yâk yeŋgât
amutyeŋan manmâ hâhiwin kakŋan manmai. 26-28 Yeŋeâmâ papa-
tolipyeŋaŋe otyiŋgimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiŋe
nâhât hoŋ bam gam nâ tânnohoŋetgât ki gewan. Nâŋeâmâ lohimbi hoŋ
bayiŋgim sârereyekmâ kinmune nohoŋetâ mumbom. Mum yan tosayeŋe
pilâyiŋgiwom. Yawu otbomgât awoŋnaŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu
ge mansan. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyeŋaŋe
nâŋgâyiŋgiŋetâ yahalâkgât meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yeŋgât amu-
tyeŋan mannomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe nenekmu
ârândâŋ olâkgât nâŋgâm yawuâk bukulipyeŋe yeŋgât hoŋ bayiŋginomai.
Yawu." Yawu sâop.

Lok senyetŋe bok sâsâŋe ya heŋgemyotgop.
(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)

29 Yesuŋe menenekmu Yeriko kapi pilâm yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbi
dondâŋe betnenŋan watnenekmâ ariwi. 30 Arimunŋe lok yâhâp senyetŋe

bok sâsâŋe mâtâp ginŋan talowot. Tatmutâ lohimbi yaŋe “Yesu takap” sâŋetâ nâŋgâm yahatmâ halahum yuwu sâowot. “Lok pato, Dawitihât sen, gâ netgât wehe nâŋgânitgi.” Yawu sâowot.

31 Yawu sâmutâ lohimbi gotyetŋan kinbiŋe kuyitgim yuwu sâwi. “Bâe, girawu otmâ den kârikŋe sâm halahum tawot? Den nâŋgânâk tatset.” Yawu sâwi. Yawu sâŋetâ iliwetmâ witgumâk sâowot.

32 Sâmutâ yuwu sâm âiyotgop. “Girawu otyitgiwehât naŋgawot?”

33 Sâmu sâowot. “Lok pato, sârâ sennetŋe hâreakmu ekdehât naŋgait.” Yawu sâowot.

34 Yawu sâmutâ senyetŋan mem walipgumu hâreakmu ekmâ, Yesu betŋan sâmutâ orowâk ariwin.

21

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.
(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

1 Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi âlâ, kutŋe Betepahe sâm, ya Oliwa pumŋan tap yan yâhâwin. 2 Yan yâhâ Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâm hâŋgânyotgop. “Kapi tipiŋe ewapâ tap yan doŋgi nanŋe otmu mâmâŋe hikum katyelekŋetâ kinsawot ya holaŋmâ meyelekmâ geromawot. 3 Holaŋyelekmutâ lok âlâ me âlâŋe yelekmâ âiyotgoŋetâmâ yuwu sâm ekyongoromawot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ kutdânetŋaŋe yu meyelekdehât hâŋgânnotgomu takait. Meyelekmâ arimutŋeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekyongoromawot.” Yawu sâop.

4-7 Yawu sâm hâŋgânyotgomu yâhâowot. Yâhâ doŋgi ya holaŋmâ meyelekmâ takamutâ hâk katipŋe kâlep katbin ya holaŋmâ lotohom kakŋan katbin. Katmunŋe kakŋan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân yâhâop yakât emet inânŋan poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipŋe nâŋgâŋet. Papatolipyeŋaŋe orotmeme yuwu otmâ mansai. Yaŋeâmâ bam gane sâm yan hâk meme otmâ beâsi kakŋanâk bam gamai. Otmâmâ yeŋgât lok kutdâ yuŋeâmâ yeŋe otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikŋahât nâŋgâmu gemap. Yakât otmâ doŋgi kakŋanâk lohotŋan ariop.”

Den yawu tap yakât bonŋe Yesuŋe doŋgi kakŋan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

8 Kapiân yâhâmu yan lohimbi kiŋgitŋe orowâk hâruhuakbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋe sâŋgum kâkâlep ya holaŋmâ mâtâp tete liŋgatmâ ariwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ âliwahap esenŋe hârem yaŋe liŋgatmâ ariwi. Liŋgatŋetâ doŋgi yaŋe yakât kakŋambâ ariop. 9 Yâhâ nombotŋe hâruhuakbi yaŋe yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenŋe Dawitihât sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâŋe âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heroŋe otgihim mepaeheksain.” Yawu sâm mepaewi.

10 Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipŋaŋe ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Main. Lok yuâmâ wonân gâtŋe? Me âlâhât nanŋe?”

11 Yawu sâŋetâ lohimbi betŋan sâwiŋe yuwu sâm ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlâ, kutŋe Yesu, kapi tipiŋe, kutŋe Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yapâ gâtŋe.” Yawu sâwi.

Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehop.
(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

12-13 Yawu sâŋetâ Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunŋe Yesuŋe doŋgi kakŋambâ kioŋmu yaŋak yapâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukŋe kâlehen lohimbiŋe senŋe âlâlâ aŋgi guŋgi otmâ hâmeŋe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yuwu sâm ekyongop. "Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

"Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai."

Den sâop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeŋe mem yahatmâ aŋgi guŋgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune aŋgim bero emetŋe yawuya oap. Opon kâmbukŋe yu kâlehen ki orotŋe otŋetâ ekmune bâleap." Yawu sâm kakŋan tat tat, tewo, kembâ mem emetŋe tuhum ya kâlehen katŋetâ talop, senŋe âlâlâyeŋe mem purik pilâyiŋgim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

14 Gem tiok taok otmâ arim kinŋetâ lok nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋe otmu lok pareŋe ya yâkâlen ariŋetâ heŋgemyongop. 15 Heŋgemyongomu naom titipâŋe Yesu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâm mepaewi. "Dawitihât sen, kâwiâk watyekdâ kioŋsai yakât heroŋe oain." Yawu sâŋetâ yan hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi.

16 "Naom titipâ kutyeŋe biaŋe mepaeheksai ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap. Yakât kuyiŋgirâ hutuk sâŋet," yawu sâm Yesu ekuwi.

Sâŋetâ sâop. "Mepaenekŋetâ nâŋgâmune ârândâŋ oap. Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

"Anitâŋe nimnaom titipâ yeŋgât biwiyeŋan kioŋmu heroŋe otbaŋgiai."

Den yawu kulemguwi tap yakât bulâŋe yu tetemu eksai." 17 Yawu sâm ekyongom yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omoŋ sâmu iwin.

Lakop sâwaŋgimu hâlâlâŋ sâm kinop.
(Mareko 11:12-14,20-24)

18 Yan imunŋe emet haŋ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunŋe Yesu po waŋgiop. 19 Po waŋgimu senŋe pilâm lakop âlâ mâtâp ginŋan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetŋe mem nembom sâm gotŋan ari ekmâ kehetŋe âlâ ki kinop. Esenŋaŋak âi omoŋ omoŋ otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop. "Âo, yu kehetŋe ki kinsap. Esenŋeâk tap. Yakât otmâ lakop yukât kehetŋe âlâ ki menomai." Yawu sâop. Sâmu yaŋak esenŋe gimbaŋguop.

20 Yawu otmu nenŋe ekmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâm âikuwin. "Bâe, yuâmâ topŋe girawuhât esenŋe in yawu gimbaŋguap."

21 Sâmunŋe sâop. "Sâmune nâŋgâŋet. Biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâm waŋsan yawuâk otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu mon otnomai. Pumŋe âlâ ekmâ "Huhuakmâ orotok sâm giâk" yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitguŋetâ âlepŋe huhuakmâ orotok sâm gewuap. Yawu. 22 Yeŋe yu me ya otne sâmâmâ aŋgoân biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe Anitâhâlen kepeim ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgimu yanâmâ yakât bulâŋe âlepŋe tetemu eknomai." Yawu sâop.

Yesuŋe âlâhât sâtgât otmâ âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.
(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)

23 Yawu sâm eknongomu Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukŋan tatmunŋe lohimbi nombotŋe yan tatbi ya den pat âlepŋe ya ekyongop. Hotom uminiwi otmu Yura nengât papatolipnenŋaŋe yuwu sâm âikuwi. "Gâŋe oran âlâhât sâtgât Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?" Yawu sâm âikuwi.

24 Sâŋetâ sâop. "Âinohoai gârâmâ nâku yawuâk âiyongomune yeŋe den matŋe kâpeknihiŋetâ yanâmâ nâŋe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. 25 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe toen mem katyehop yamâ âlâhât sâtgât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop yeŋgât sâtgât âi ya tuhuop yakât sâŋetâ nâŋgâwe." Yawu sâm âiyongop.

Yawu sâmu matŋe kâpekbaŋgine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. "Nenŋe yuwu mon sânom. "Yoane yamâ Anitâŋe âi sâm waŋmu tuhuop." Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. "O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen biwiyeŋe ki katbi?" Yawu sâmu den matŋe girawu sâm kâpekbaŋginom? Aŋulaknom yakâ. 26 Yâhâ âlâ yuwu mon sânom. "Yâhâmâ lok yeŋgât sâtgât otmâ nep ya tuhuop." Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe yuwu sânomai. "O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?" Yawu sâm yan nengât nâŋgâŋetâ bâlewuap. Nâŋgâŋetâ bâlemu nongomaihât ki ekunom?" Yakât otmâ hâum pâpgum pilâwi. 27 Yakât otmâ yuwu sâm ekuwi. "Yoaneŋe âlâhât sâtgât âi ya meminiop ya nen ki naŋgain." Sâŋetâ sâop. "Nâku yawuâk. Âlâhât sâtgât âi yu tuhum gaman yakât ki ekyongowom." Yawu sâop.

Lohimbi girawu yaŋe Anitâhât den lâuwi.

28 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. "Lok âlâhât nanyâhâtŋe yâhâp. Otmu âwâyetŋaŋe ataŋe yuwu sâm ekuop. "Nan, gâ âinenŋehen ari nep kâmet." Yawu sâop. 29 Sâmu sâop, "O, awoŋ, nâmâ hâkâŋ oan." Yawu sâop. Yâhâ tipiŋe tatmâ yaŋak ihilâk yahatmâ ari âi ya miop. 30 Yawu otmu âwâyetŋaŋe iminahâlen ari yawuâk sâm ekuop. Yawu sâmu iminaŋe yuwu sâop. "Awoŋ, âlepŋe ariwom," sâop. Yamâ benŋe pilâm ki ariop. 31-32 Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtŋe âlâŋe âwâyetŋahât den ya tem lâuowot?"

Yawu sâm âiyongomu yuwu sâwi. "O, yamâ ataŋaŋe âwâyetŋahât tem lâuop," yuwu sâwi.

Sâŋetâ sâop. "Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe man-man âlepŋe yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ yeŋe denŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu yeŋe lok nombotŋe yekŋetâ bâlemu sâm ge katyeksai. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe takesihât tewetsenŋe meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotŋe lok ihilâk orop manminiwi yaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya sâm tetem bet pilâŋetâ yan Yoaneŋe toen mem katyehop. Yeŋeâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ yâkât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap. Yakât otmâ tewetsenŋe kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawuyaŋe hewewen otmâ kulet sâyiŋgim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Yeŋeâmâ Yoanehât den nâŋgâŋetâ nahat otmu biwiyeŋe alitmâ Anitâhât komot bulâŋe yan ki torokatsai.

Wain kalam amboŋahâlen hâum sâop.
(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)

33 Otmu yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok
pato âlâŋe wain kâmetŋet sâm nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân
sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ
gewuapgât waŋga hâwiwi. Otmu emetyeŋe tuhuwi. Ya tuhum tiŋ
pilâŋetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop. 34 Sâp kâlep
manmu wain kehetŋe puru pato kinop ya amboŋaŋe hâruhunihiŋet sâm
hoŋ bawalipŋe yakembâek hâŋgânyongomu takawi. 35 Hâŋgânyongomu
takaŋetâ nep galemŋe katyehop yaŋe nombotŋe yongom watyekbi, yâhâ
nombotŋeâmâ kâtŋe yongoŋetâ muwi. 36 Benŋe sâp âlâen hâŋgânyongomu
takaŋetâ nombotŋe yongoŋetâ muwi. Yâhâ nombotŋeâmâ watyekŋetâ
purik sâm amboŋahâlen ariwi. 37 Ariŋetâ amboŋaŋe den pat ya nâŋgâm
yuwu nâŋgâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne ombe bisine
hâŋgângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nâŋgâop.
38 Biwiŋaŋe yawu nâŋgâm ikŋe nanŋe hâŋgângumu takamu ekmâ yuwu
sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenŋe ikŋe nanŋaŋe takap. Âwâŋe mumu yan
kalam yuâmâ yâkŋe ambokumapgât kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu
yan kalam yuâmâ nengât otbuap.” 39 Yawu sâm kum kekae topŋehen
pilâŋetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matŋe sâŋetâ nâŋgâwe.

40 Yawu otŋetâ âi amboŋe ya girawu otbuap?” Yawu sâm âiyongop.

41 Âiyongomu sâwi. “Yawu otŋetâmâ âi amboŋe yaŋe taka yongomu
muŋetâ nep lok ondop meyekmâ kaweyeŋan katyekbuap. Katyekmu
yan tem lâuwaŋgim hoŋ bawaŋginomai.” Yawu sâwi.

42 Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât poropete âlâŋe
yuwu kulemguop ya yeŋe ki mon sâlikum nâŋgâmai.

“Nep lokŋe nak âlâ ekmâ bâleŋe sâm mem ketetbi. Bâleŋe sâm mem
ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap.
Yâhâ emet tuhuwiŋe ekmâ yuwu nâŋgânomai. “Bâe, yuâmâ patoŋe
nâŋgâmu teteap. Ekmunŋe sâtŋe oap.” Yawu nâŋgânomai.” Yawu
kulemguop tap.

43 Den sâop yakât bulâŋe yiwereŋe nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ
yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe nâhât nâŋgâŋetâ gemu hâkâŋ otmâ bet-
nihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimbi meyekmune
nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manŋetâ kunyeŋe pato otmâ
yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe. 44 Lok âlâ me âlâŋe kuhupin yu
ekmâ betbaŋginomai yamâ hâhiwin nâŋgânomai. Yawu gârâmâ kuhupin
yuŋe putuk sâm kioŋmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu
munomai. Yawu.” Yawu sâop.

45 Yawu sâmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, nenŋe haoŋmâ ârândâŋ Yesu
betbaŋgimain. Yakât otmâ Anitâŋe nen pilânenekbuapgât den yu yap.”
Yawu sâm alahum nâŋgâŋetâ bâleop. 46 Nâŋgâŋetâ bâlemu Yesu mem
pâi emetŋan katne sâm otbi yamâ yuwu nâŋgâwi. “Lohimbi, seseŋgâlâk
Yesuhâlen torokatmâ mansaiŋe yuwu naŋgai. “Yesu yu poropete âlâ
mansap,” Yawu nâŋgâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetŋan katne sâm
otbi ya gorâyiŋgimu pilâwi.

22

Lok kutdâ âlâhât nanŋaŋe imbi miop yan hâum sâop.
(Luka 14:16-24)

1 Yesuŋe den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlip-
nenŋe ya yuwu sâm ekyongop. 2 “Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap.
Yakât topŋe yuwu tap. Lok kutdâ mansai yeŋgâlen hâum sâmune
nâŋgâŋet. Lok kutdâ âlâhât nanŋaŋe imbi membe sâm soŋgo bau otmu
sot kâle topŋe topŋe um hâwurumu kinop. 3 Otmu nanŋaŋe imbi membe
sâmu yan âwâŋaŋe hoŋ bawalipŋe nombotŋe yuwu sâm hâŋgânyongomu
ariwi. “Yen yâhâm gem bukulipnenŋe meyekŋetâ takaŋet.” Yawu sâop.
Yawu sâm hâŋgânyongomu ari ekyongoŋetâ ki takawi.
4 Yawu otŋetâ âlâkuâk hoŋ bawalipŋe nombotŋe yuwu sâm
hâŋgânyongomu ariwi. “Aŋgoân bukulipyeŋe hâŋgânyongomune ari
ekyongoŋetâ ki takai ya yeŋe âlâkuâk ari yuwu sâm ekyongoŋet. “Yen
nâŋgâŋet. Soŋgo bau otmu sot kâle yamâ emelâk mem dinŋan tuhumunŋe
tap. Yakât takaŋetâ nanŋaŋe imbi membuap yakât heroŋe otmâ nenom.”
Yawu sâm ekyongoŋet,” sâm hâŋgânyongomu ariwi.
5 Hâŋgânyongomu hoŋ bawalipŋaŋe yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi.
Den ya ekyongoŋetâ nâŋgâm nâŋgâm âlâku nâŋgâop dopŋan dopŋan ariwi.
Nombotŋe kalamângen nep tuhuakne sâm ariwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ
bisinisi tuhuakne sâm ariwi. Nombotŋe ihilâk mahilâk arim kinbi. 6 Yâhâ
nombotŋaŋeâmâ lok kutdâŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu den mem
ariwi ya yongoŋetâ muwi.
7 Yawu otŋetâ lok kutdâ yaŋe den pat nâŋgâm kuk otmâ tembe
lâulipŋe hâŋgânyongomu ariwi. Ari kapiyeŋanâk yongom itit kiom bâleŋe
tuhuyiŋgiwi. 8 Otmu lok kutdâ yaŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop.
“Bukulipnenŋaŋe hâkâŋ otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâle emelâk
um katŋetâ tap ya bâlemapgât yuwu otnom. 9 Hâŋgânyongomune mâtâp
kunŋan ari kinmâ lohimbi yuken yaken arine sâm oai ya ekyongoŋetâ
taka sot yu neŋet.” Yawu sâop. 10 Yawu sâm ekyongom hâŋgânyongomu
hoŋ bawalipŋaŋe den sâop yawuâk mâtâp kunŋan yâhâm gem lohimbi
âlepŋe bâleŋe ya ekyongowi. Ekyongoŋetâ taka lok imbi miop ya
âwâŋahât emelan yâhâ pik ŋâtâk ŋâtâk sâwi.
11 Yâhâ lok kutdâ yaŋe lohimbi takawi ya yekbe sâm emet kâlehen
yâhâop. Yâhâ tatbi yapâ gâtŋe lok âlâŋe sâŋgum tok sâsâŋe latmâ taka
talop ya ekmâ nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâm ekuop. 12 “Bâe, gâmâ
girawuhât nannaŋe imbi membe sâm otmu sâŋgum tok sâsâŋe latmâ
taka tat? Ya ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop. Yawu sâmu den matŋe
sâwehât nâŋgâmu umatŋe otmu aŋulakmâ inâk talop. 13 Yan tatmu lok
kutdâ yaŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe lok yu kâiŋe
bâtŋe nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilâŋetâ giâk. Pilâŋetâ ge
yaehen hâhiwin pato nâŋgâmbisâp. Yawu.” Yawu sâm ekyongop. 14 Yawu
gârâmâ den yuân hâum yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋeâmâ
lohimbi kerehâk dâiyekbe sâm oap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâŋe
yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu
mannomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunŋe tatmap ya waŋnom.
(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)

15 Den ya sâm tiŋ pilâmu Parisaio yeŋeâk pereŋ pilâm ba kinmâ
yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yuŋeâmâ nengât topnenŋe miap.
Yakât nâŋgâmunŋe bâleap. Yakât benŋe girawu otmâ sâmunŋe Roma
tembe lâuŋe Yesu mem ari pâi emetŋan katŋet.” Yawu sâwi. 16 Yawu

sâm hoŋ bawalipyeŋe otmu Herotgât âi lok nombotŋaŋe Yesu âikuŋetâ sâm tâpikgumu topŋe mem tetenehât hâŋgânyongowi. Hâŋgânyongoŋetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topge naŋgain. Gâŋe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat ya nâŋgâmunŋe bonŋeâk otmap. Otmu lohimbiŋe nâŋgâhihiŋetâ yahalâkgât nâŋgâm âi ki tuhumat. Gâŋe lok âlâhât nâŋgârâ yahatmu âlâhât nâŋgârâ gemu yawu ki otmat. Gâŋe uwawapŋe bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nâŋgâne. 17 Roma lok âlâ kunnenŋe mansap, kutŋe sisa sâm, yâhâmâ haoŋmâ ârândâŋ takesi waŋmain. Yawu gârâmâ ya waŋmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.

18 Yawu sâŋetâ biwiyeŋe ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâhâitŋe sâm tâpikguwuap sâm âinohoai me? Yenâmâ nimbilamyeŋe boho boho. 19 Yakât otmâ kât nanŋe mem nihiŋetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu mem waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. 20 “Kât nanŋe yu ekŋet. Yuân âlâhât towat? Me âlâhât kutŋe kinsap.” Yawu sâop.

21 Sâmu sâwi. “Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa sâm, yâkât umutŋe yakâ.”

Sâŋetâ sâop. “Sisahât pat sâm katŋetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katŋetâ tatmap yâk waŋnomai.” 22 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu pilâm yahatmâ ariwi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.
(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)

23 Sarukaio lok yuwu nâŋgâmai. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâmap.” Yawu nâŋgâmai. Yâkŋe yakât topŋe nâŋgânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. 24 “Bawapi, aŋgoân Moseŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewaŋgimu lok ya mumbuap. Mumu iminaŋe yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseŋe yawu kulemguop tap. Yakât topŋe sâm eknongohât yuwu sâmunŋe nâŋgâ. 25-27 Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ aŋgoân atayeŋe kunŋaŋe imbi âlâ memu imbiŋaŋe naom ki mewaŋgimu inâk manmâ muop. Mumu iminaŋe ataŋahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyeŋe yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyeŋe yâku yawuâk muop. 28 Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap?” Yawu sâm âikuwi.

29 Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe poropetelipŋe otmu lok nombotŋe den ekyongomu kulemguwi yakât topŋe yeŋe ki naŋgai. Otmu Anitâ ikŋe wâtŋe pato tatbaŋgiap yakât topŋe gurâ ki naŋgai. Yawu gârâmâ yeŋe nâŋgâm hilipgum den yawu yai. 30 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lohimbi mumuŋambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât aŋelolipŋaŋe ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai. 31 Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. 32 Emelâk Anitâŋe yuwu sâm Mose ekuop.

“Nâŋe Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu seseŋe Yakop yâk yeŋgât kunyeŋe tatmâ gaman.” Yawu kulemguop.

Anitâŋe Mose den ekumu kulemguop yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaŋetâ gaŋetâ benŋe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâm sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenŋe yamâ Anitâ. Topŋe yawu tap." Yawu sâop.

33 Yawu sâmu lohimbi yan kinbiŋe den ya nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ olop.

Mosehât girem den girawu yaŋe kun kunŋe oap?
(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)

34 Otmu Sarukaioŋe Yesuhât den matŋe sâne sâm hâum pâpgum pilâwi yakât den pat Parisaioŋe nâŋgâŋetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi. 35 Ari yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopŋe yahalop. Yahatmâ Yesuŋe den sâm hilipgumu pâi emetŋan katŋetâ talâkgât yuwu sâm âikuop. 36 "Bawapi, yuwu âihohomune nâŋgâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop yapâ gâtŋe girawu ya yakât nâŋgârâ yahatsap?"

37 Sâmu sâop. "Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.
"Isirae ambolipŋe yen ekyongomune nâŋgâŋet. Nengât Kutdânenŋe yamâ Anitâ ikŋe konok tatmap. Nenŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nâŋgâm lâum watmâ mannom." Yawu tap.

38 Den yan yuŋe kunŋe oap. 39 Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.
"Nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe yahatbuap." Yawu tap.

40 Anitâhât den yâhâp yan yuŋeâmâ kunŋe pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâŋe manbiŋe den yâhâp yukât nâŋgâm den topŋe topŋe kulemguwi."

Dawitihât senâmbâ gâtŋe yakât sâm Yesuŋe Parisaio âiyongop.
(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)

41 Yawu sâm benŋe purik pilâm yuwu sâm âiyongop. 42 "Anitâŋe hâŋgângumu gewuap. Yakât topŋe girawu naŋgai?"

Sâmu sâwi. "Gewuap yamâ Dawitihât sen."

43 Sâŋetâ sâop. "Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâŋahât Heakŋe Dawiti mâmâŋe otbaŋgimu den kulemguop ya yuwu tap.

44 "Anitâŋe nâhât patone yuwu sâm ekuop. "Gâŋe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat." Yawu sâop."

45 Dawitiŋe den yawu sâop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yakât Dawitiŋe yuwu sâop. "Yamâ patone," sâop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ "Yâkŋe hâmbâi ge galemnongowuap," sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiŋe den sâop ya orop ki lâuaksawot." Yawu sâop.

46 Yawu sâm âiyongomu matŋe kâpekbaŋgine sâm hâum pâpgum pilâm gem itoŋ galaŋ otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

Parisaioŋe otminiwi yawu ki otmâ mannom.
(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)

1 Yesuŋe lohimbi nombotŋe otmu hoŋ bawalipŋe nen yuwu sâm eknongop. 2-3 "Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yeŋgât den ya biwinenŋaŋe kepeim lâum manmâ yâhânom. 4 Yamâ nenŋe yâk yeŋgât amutgen manmunŋe yu ya otŋetgât den undipŋe topŋe topŋe sâm

ningimai yamâ yeŋe gurâ denyeŋe ya ki lâum watmai. Yakât otmâmâ yâkŋe otmai memai yawu ki otnom. Yâkŋe den sâm ningimai yan umatŋe kakŋan manmain. Yawu manmunŋe biwinenŋe mem huruŋ pilânehât ki tânnongomai. 5 Nenŋe nâŋgâyiŋgimunŋe yahalâkgât nengât sennenŋan kinmâ orotmeme topŋe topŋe yuwu otmai. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyeŋan sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk katipŋe kâkâlep, senŋe âlâlâ hâmeŋe pato, mânuŋakŋetâ holuŋ holuŋ sâmu miti emetŋan yâhâm gemai.

6 Miti emetŋan yâhâ lohimbi senyeŋan ewanâk tatnehât nâŋgâmai. 7 Otmu lohimbi hawamyongom tatmaiŋe nenekŋetâ yahatmu mepaenenekŋetgât nâŋgâmai. Yawu otmâ manŋetâ ya ekmune bâleap.

8 Otmu yakât torehenŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipnaŋe nekŋetâ yahatmu mepaenekŋetgât nâŋgânomai otmuâmâ yakât nâŋgâmune dondâ bâlewuap. Nâ konok Kutdâyeŋe mansan.

9-10 Otmuâmâ nâ konok kunyeŋe mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnenŋe mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnenŋe, me awoŋnenŋe Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ awoŋnenŋe ki sânomai. 11 Yâhâ den yan yukât topŋeâmâ yuwu tap. Yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu lohimbi hoŋ bayiŋgiwuap ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu yahatbuap. 12 Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatbuap ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu gewuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe Parisaio sârekyongop.
(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

13 Yawu sâmâmâ benŋe Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yeŋeâmâ topyeŋe kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nâŋgâmai. Yeŋeâmâ lohimbi nombotŋaŋe bulâŋanâk Anitâŋe tihitnenŋe olâkgât nâŋgâm mansai yâk mem ge katyekmâ mâtâp maŋguyiŋgimai. Yawu otmai yakât nâŋgâmune bâleapgât yeŋgâlen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. 14 Otmu imbi kambut emetyeŋambâ watyekmâ senŋe âlâlâyeŋe kombo meyiŋgimai. Yawu otmâ lohimbi senyeŋan topyeŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkŋe. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe kâpekyiŋgiwuap.

15 Otmu yeŋeâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekŋetâ yeŋgâlen torokatmâ denyeŋe lâum manmai. Yâhâ yeŋeâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yeŋgât den lâum mansai yaŋe gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

16 Otmu yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋaŋeâmâ opon kâmbukŋahât gahatŋan kinmâ den hikumai yamâ bonŋe bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo goliŋak tuhuwi yakât gotŋan kinmâ den hikumai yamâ bulâŋanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. 17 Yawu sâmai yamâ topŋe nâŋgâm tâpikgum sâmai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Girawuyakât nâŋgâŋetâ yahatmap? Kondo me senŋe âlâlâ yakât me opon kâmbukŋe kâlehen kondo me senŋe âlâlâ katŋetâ tatmap yakât? Yeŋe gurâ yakât topŋe ki naŋgai.

18 Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋahât alata gotŋan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ

bonŋe bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denŋe bia. Yâhâ yâkŋe hotom une sâm alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yaŋeâmâ bulâŋe otbuap yamâ lâunomaihât dop tap." Yawu sâmai. 19 Yawu sâm nâŋgâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sâŋet. Girawu yakât nâŋgâŋetâ yahatmap? Senŋe âlâlâ Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yeŋe yakât topŋe nâŋgâm hâum pâpguai yakât sâmune nâŋgâŋet. 20 Lohimbi nombotŋaŋe hotom une sâm alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yaŋeâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topŋe yawu. 21 Yâhâ lohimbi opon kâmbukŋan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbukŋahât ki hikumai. Opon kâmbukŋahât amboŋe yamâ Anitâ. Yakât otmâ yâkât senŋan kinmâ den hikumai. 22 Otmu himbimân Anitâ Kutdânenŋe tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim amboŋe Anitâ yâkât senŋan kinmâ den hikumai.

23 Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yeŋeâmâ topŋe ya nâŋgâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yeŋeâmâ wahap tâŋât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk ŋerek osetyeŋan konok ya mem Anitâhât pat kuwaŋgimai. Yâhâ Anitâhât den nombotŋe umatŋe pato ekyongomu kulemguwi yamâ loŋgâemai. Loŋgâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yeŋgât den sâm hâreyiŋgimai yan Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ olâkgât ki nâŋgâmai. Yawu otmâ den tâŋ tâŋâk ki sâm hâreyiŋgimai. Otmu buku nombotŋe yeŋgât weyeŋe ki nâŋgâm tânyongomai. Otmu biwiyeŋe Anitâhâlenâk ki katŋetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiwuap. 24 Yu ya otmai yakât den âlâen hâum sâwe. Lok nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋaŋe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât den bulâŋe ya betbaŋgim den tâŋât tâŋât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matŋe umatŋe menomai."

25 Otmu torokatmâ yuwu sâop. "Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yenâmâ lok perâk, nimbilamyeŋe yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Imbi âlâŋe amaŋ mem hâkŋeâk pirimu biwiŋan sot wahapŋe yawuâk tatbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe bukulipyeŋaŋe yekŋetâ yahalâkgât hâkyeŋeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleŋe, me nâŋgâm bâle, me orotmemeyeŋe kiŋgoŋ ya biwiyeŋaŋe nâŋgâmai. Yawu nâŋgâŋetâ yaŋe mem bâleŋe tuhuyekmap. Yeŋgât topyeŋe yawu tap yamâ ki eŋakmâ naŋgaŋgimai. 26 Biwiyeŋan yawu tap gârâmâ aŋgoân yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yâhâ ki otnomai yamâ yiwereŋe umatŋe teteyiŋgimap yu wangim umatŋe pato witgumâk teteyiŋgiwuap.

27-28 Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningim mansai yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kurihiyekmain ya yeŋgât sum kakŋanâmâ awu tawu kâmetmunŋe baŋbaŋ sâm sekŋe âlepŋe otmâ imap. Yâhâ lâm kâlehenâmâ tâtuk sâm nane gorewaŋ yaŋe ololoŋ sâm kinmap. Yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ hâkyeŋe piriakŋetâ salek olâkgâlâk nâŋgâmai. Yamâ biwiyeŋanâmâ nane gorewaŋ yawu yaŋe tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan Anitâhât den bulâŋe ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe mem purik pilâyiŋgimu matŋe umatŋe menomai.

Parisaioŋe matŋe umatŋe menomai.
(Luka 11:47-51)

29 Otmu yeŋeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok, otmu lohimbi nombotŋaŋe âiloŋgo loŋgo manmâ gam muwi ya yeŋgât sumân awu tawu kâmetmunŋe baŋbaŋ sâm sekŋe âlepŋe otmâ imap.” 30 Yawu sâm yaŋak âlâmâ yuwu sâmai. “Bâe, aŋgoânâk tâmbâlipnenŋe manbiân yan nenŋe manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâmai. 31 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk tâmbâlipyeŋaŋe poropete yongoŋetâ muwi ya yeŋgât yuwu sâmai. “Nenŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât sen mansain.” Yawu sâmai. 32-33 Yakât otmâ tâmbâlipyeŋaŋe otminiwi yakât Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiwuap. Yawu gârâmâ tâmbâlipyeŋaŋe orotmeme bâleŋe otminiwi ya yeŋe yawuâk torokatmâ mansai yakât matŋe umatŋe dondâ yiŋgiwuap. Yamâ yeŋe wangiyekmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulâŋanâk teteyiŋgiwuap.

34 Otmu topyeŋe teteâkgât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoŋ bawalipne nombotŋe âi sâm yiŋgimune yeŋgâlen taka Anitâhât topŋe kâsikum yiŋgim mannomai. Yamâ yeŋe nâhât den pat bialâkgât yongom mem ge katyeknomai. Nombotŋeâmâ howanân yongom kânâŋgâyeknomai. Nombotŋeâmâ den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tiok taok otmâ arim kinnomai. 35 Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâŋe ikŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu denŋe lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyeŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopŋe ya yeŋe menomaiâk. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Embâŋân topŋe katmâ tâmbâlipyeŋaŋe lok âlâ, kutŋe Awe sâm, ya kuŋetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutŋe Sekaraia, yamâ opon kâmbukŋan hotom um bam gam kinmu yanâk kuŋetâ muop. 36 Yawu gârâmâ poropete lok kerek yongoŋetâ muwi yakât huhopŋe yen gurâ umatŋe menomaiâk.

Yesuŋe Yerusalem kapi ambolipŋe mem ikŋan katyekbe sâm olop.
(Luka 13:34-35)

37 Bâe, Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât topyeŋe yuwu tap. Yeŋgâlen âi meŋetgât Anitâŋe ikŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu takaŋetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmâŋaŋe kurâk sâm nanlipŋe dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopŋeâk menduhuyekmune nâhât hikinnan manŋetgât sâman. Yamâ yeŋe nâhât hâkâŋ otmâ mansai. 38 Yawuhât Anitâŋe betyongomu kasalipyeŋaŋe taka yongom watyekŋetâ kapi yu kâwurumŋaŋak kinbuap. 39 Yakât otmâ nâŋe pilâyekmâ ariwom. Benŋe sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenŋaŋe tihitnenŋe otbe sâm mat hâŋgângohomu taka. Yakât otmâ biwinenŋaŋe heroŋe pato naŋgain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuŋe yawu sâop.

24

Kasalipyeŋaŋe taka opon kâmbukŋe huhum itoŋ galaŋ menomai.
(Mareko 13:1-2 Luka 21:5-6)

1 Yesuŋe menenekmu opon kâmbukŋe pilâm ge kambenenŋe kakŋambâ olelem ekmunŋe âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ yuwu sâm âikuwin. “Pato, yu nâŋgâ. Opon kâmbukŋe pato nandoroŋe yu ekmunŋe âiloŋgo oap. Yakât gâŋe ekdâ girawu oap? Ya sârâ nâŋgâne.”

2 Sâmunŋe yuwu sâm eknongop. “Opon kâmbukŋe yu ekŋetâ âiloŋgo loŋgo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyeŋaŋe taka huhum gahaem senŋe âlâlâ kâlehen tap yu mem itoŋ galaŋ tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.
(Mareko 13:3-13 Luka 21:7-19)

3 Yawu sâm eknongomu nenŋe pumŋe âlâ, kutŋe Oliwa sâm, yan yâhâwin. Yan yâhâ yok pilâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Gâ opon kâmbukŋahât den eknongoat yakât bulâŋe sâp girawuân tetewuap? Yâhâ sâp pato tâlâhumu gâŋe âwurem gewuat. Sâp yan wuân kulem tetemu ekmâ nâŋgâmunŋe keterakningiwuap?” Yawu sâwin.

4-5 Sâmunŋe sâop. “Lok nombotŋaŋe taka den perâkŋe yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâm kâityongoŋetâ lohimbi dondâŋe denyeŋe nâŋgâm lohotŋe otmâ yâk yeŋgâlen torokatnomai. Yawu otmâ yeŋgât biwiyeŋan kioŋetâ denyeŋe nâŋgâm yâk yeŋgâlen torokatmaihât galemyeŋe oraŋgim mannomai. 6-8 Otmu kuk kapam topŋe topŋe tetewuap yakât nâŋgâm ki gorâyiŋgiwuap. Yawu otmâ yuwu nâŋgânomai. “Bâe, emet inânŋan Yesuŋe eknongop yakât bulâŋe teteap. Yamâ yu tetewuapgât Anitâŋe embâŋân sâm kalop.” Yawu nâŋgâm imbiâk nâhâitŋe “In yawu âwurem gewuap” yawu ki nâŋgânomai. Aŋgoân lohimbi hânŋan kulemŋan hânŋe mansai dondâhâlâkŋe kasa oraŋgim ahonomai. Otmu sâp yan po pato tetewuap. Otmu mososoŋ membuap. Yawu otmu umatŋe topŋe topŋe tetewuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imbilipyeŋaŋe naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ memai. Hâliliakmâ tatmâ naom gemu yanâmâ hâkyeŋe sânduk sâmap. Yakât dopŋeâk umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât kakŋan âwurem gewom. Gemune yanâmâ pesuk sâwuap.

9 Yâhâ mitihât kasaŋaŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ nahat otmâ hakyeŋan sâm den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yanâmâ yen nombotŋe yongoŋetâ munomai. 10 Otmu hilipnongomai sâm yen nombotŋaŋe kiŋgityeŋahât otmâ topyeŋe kurihiakmâ nâhât komolâmbâ hioŋakmâ betyeŋehen kioŋmâ kasa oraŋginomai.

11 Otmu sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋaŋe yahatmâ yeŋahâlâk nâŋgâm yuwu sâm kâityongonomai. “Nenâmâ Anitâhât poropete bulâŋe mansain.” Yawu sâm kâityongoŋetâ lohimbi dondâŋe yâk yeŋgâlen torokatmâ hiliwahonomai. 12 Otmu lohimbi nombotŋaŋe bukulipyeŋe otŋetâ bâleâkgât bukulipyeŋe kendâyiŋgiŋetâ yâk yeŋgâlen torokatmâ sambe otnomai. Yawu otnomai yakât huhopŋe yamâ Anitâhât komolân gâtŋe nombotŋe hioŋakmâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmu buku ki oraŋgim mannomai. 13 Yawu gârâmâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap yan lohimbi nombotŋaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim sâtgum mannomai. Yamâ Anitâŋe bulâŋanâk mem manman âlepŋan katyekbuap. 14 Yâhâ Anitâŋe lohimbi kerek yeŋgât tihityeŋe otbuap yakât den pat âlepŋe ya lohimbiŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetgât yeŋe hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Ekyongoŋetâ ârândâŋ otmu Anitâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋetâ kâwurumŋaŋak kinbuap.
(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)

15-16 Yesuŋe kapam me âlâlâ umatŋe tetewuap yakât yuwu sâm eknongop. “Poropete âlâ, kutŋe Danie sâm, yâkŋe umatŋe topŋe topŋe tetewuap yakât emet inânŋan yuwu kulemguop tap.
“Kasalipyeŋaŋe yeŋe lok kutdâ yeŋahât umutŋe lâum opon kâmbukŋan yâhâ kânâŋgâŋetâ kinbuap.” Yawu kulemguop.

Danieŋe den kulemguop ya nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mannomai. Otmu kasalipyeŋaŋe taka yawu otŋetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipŋaŋe kapi yeŋe pilâm itoŋ galaŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai. 17 Otmu Yerusalem kapi ambolipŋaŋe gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiŋguraknomai. Yawu otmâ emetyeŋan yâhâ itâ pareŋe miakne sâm yakât ki nâŋgânomai. 18 Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaiŋe gurâ âwurem taka emetyeŋan iri sikumyeŋe me senŋe âlâlâyeŋe ya miaknehât ki nâŋgânomai. Yawu otmâ in yawu sururuk sâm hewukŋehen ari misiŋguraknomai.

19-21 Sâp yanâmâ imbi tepdâek umat karat mannomai. Otmu ŋaŋa hewâk hewâhâk mem hikakmâ mannetâ wâtyeŋe ki tiŋ tiŋ sâwuap yaŋe hiliwahomaihât yeŋe Anitâ ulitgunomai. Otmu kasalipyeŋaŋe to yambu sâpŋan me tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai. Kasalipyeŋaŋe takanomai yanâmâ umatŋe pato nandoroŋe kakyeŋan yâhâwuap. Kândikum Anitâ lohimbi katyelehop yapâek umatŋe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatŋe kakyeŋan yâhâwuap yukât kakŋan yuwuya âlâ ki tetewuap. 22 Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe lohimbilipŋe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop.”

23 Otmu sâp yan lok nombotŋaŋe nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgângumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hâŋgângumu endaken ge mansap.” Yawu sâŋetâ ki nâŋgâyiŋginomai. 24 Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋaŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemyeŋe manbehât Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbi bulâŋe yaŋe yâk yeŋgâlen torokatŋetgât kulem topŋe topŋe menomai. Yawu otŋetâ yekmâ betyiŋgim mannomai. 25 Yâhâ emet inânŋan den ekyongoan yu biwiyeŋan katmâ galem oraŋginomai.

26 Yâhâ sâp yan lok nombotŋaŋe den mem yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâŋe hâŋgângumu âwurem ge lok ki manmaiângen mansap.” Yawu sâŋetâ yâk ekne sâm yaken ki arinomai. Me lok nombotŋaŋe den mem yuwu sânomai. “Anitâŋe hâŋgângumu âwurem ge wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongoŋetâ yâk yeŋgât den ya ki nâŋgânomai.

27 Yakât torokatmâ sâwe. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. Himbim belek sâmu laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm nombotgembâ nombot otmâ haŋ sâmap yakât dopŋeâk Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbi hânŋan kulemŋan mansai kerekŋe nâhât laŋinŋe ekmâ topŋe nâŋgânomai. 28 Yâhâ umatŋe âlâlâ tetewuap yakât emet inânŋan ekyongom gaman. Yukât bulâŋe hâmbâi tetewuawân ekmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.

Yesuŋe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topŋe topŋe tetemu eknom.
(Mareko 13:24-27 Luka 21:25-28)

29 Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenŋe otmu
omoŋgât emetsenŋe yamâ bok sâmu omoŋ sahakbuap. Omoŋ sahakmu
pitu yaŋe himbimâmbâ pek sâm genomai. 30 Sâp yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe
nâ hâŋgânnohomu âwurem gewom yan wâtne tetemu lohimbiŋe ekmâ kâi
bât sân sân otmâ hu halak tuhunomai. Sâp yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe
hâŋgânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune nekŋetâ sâtŋe ot-
buap. 31 Âwurem gewom yan aŋelone âlâŋe lâmunŋe kunmu aŋelolipne
hâŋgânyongomune emetsenŋe gahaŋehen geheŋehen hân ewun embun
arinomai. Ari nâhât lohimbi manman kârikŋahât pat Anitâŋe kuyiŋgimu
mannomai ya kerek menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop.
(Mareko 13:28-31 Luka 21:29-33)

32 Sâp yan âwurem gewom yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen
hâum yuwu sâwe. Nenâmâ bândup baiako huhuakmu ekmâ yanâmâ
“Emet kinbe sâm oap,” sâmain. 33 Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât
bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuŋe emet inânŋan den
eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain. Âwurem gewuapgât sâp tâlâhuap.”
Yawu sânomai.
34 Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muŋetâek bulâŋe
tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk
tetewuap. 35 Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ
metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat
kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuŋe âwurem gewuap sâp ya ki naŋgain.
(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)

36 Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp gewom lohimbi
kerekŋe yakât ki naŋgai. Otmu aŋelo himbimân tatmai yâkŋe gurâ
yawuâk ki naŋgai. Otmu ninak gurâ ki naŋgan. Awoŋne himbim amboŋe
ikŋahâk naŋgap. 37-39 Âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânâk gewom.
Yâhâ âwurem gewom yakât sâpŋe tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme gi-
rawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk embâŋân
Noaŋe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noaŋe
manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeŋe âi yeŋahâlâk nâŋgâm
manbi. Yawu manŋetâ Noaŋeâmâ waŋga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen
âlepŋe mansainâk sâm gulip malap manmâ gaŋetâ yan Anitâŋe nâŋgâmu
toŋgelâk pato gemu to niŋ niŋ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum
metewi. Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe âlepŋe mansainâk sâm
otŋetâ yan Anitâŋe yâhâpŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem gewom.
40 Gewom yan lohimbi âi kalamyeŋe tuhum gulip malap man-
nomai yamâ Anitâŋe nombotŋe ya meyekbuap. Nombotŋe yamâ
pilâyekbuap. 41 Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotŋe meyekmâ nom-
botŋe pilâyekbuap. 42 Yawu gârâmâ nâ Kutdâyeŋe gewom yakât sâp yeŋe
ki naŋgai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai.
43 Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyeŋaŋe sâp
girawuân taka yongom itit kiom tuhuyiŋginomai yakât ki ekyongomai.
Inâk pârâk sân sânâk takamaihât kapi ambolipŋaŋe sen galem manmâ
emet kapiyeŋe galemgunomai. 44 Yakât dopŋeâk Anitâŋe hâŋgânnohomu
âwurem gewom yakât sâp yeŋe ki naŋgai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ

mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heroŋe nâŋgânomai.

Hoŋ bawa âlepŋe bâleŋe yâk yetgât topyetŋe
(Luka 12:42-46)

45 Yakât yâhâpŋe den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâŋe kapiŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sâm yan hoŋ bawaŋe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâŋe nep lok nombotŋe galemyongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaŋe âi ya biwiŋaŋe mem galemyongomu âiloŋgo mannomai. 46 Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patoŋaŋe âwurem taka heroŋe otbaŋgiwuap. 47 Yawu otbaŋgim galem pato katmu ikŋe senŋe âlâlâŋe yakât galem otbuap. 48 Yâhâ purik pilâm sâmune nâŋgâŋet. Hoŋ bawa yaŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâŋe âi yu membom?” 49 Yawu sâm biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu ki galemyongom heŋgeŋguwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yawu otmâ lok bâleŋe yeŋgâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. 50-51 Yawu otmâ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu patoŋaŋe pârâk sân sânâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.” Yawu sâm eknongop.

25

Imbi sihan bât nombot nombot hârok yan Yesuŋe hâum sâop.

1 Yesuŋe sâp patoen âwurem gewuawân Anitâŋe menenekmâ ikŋan katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâŋe imbi membuap yâkât pat kuwaŋgiwi. Otmu ya taka membom sâm den katmu takaop. Yamâ imbi membuap yakât bukulipŋe bâtnombot nombot hârok menduhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbaŋgiwi. 2-4 Otmu yâk yeŋgâlen gâtŋe imbi mome yamâ biwiyeŋe golâek manmâ lambe otmu lambe toŋe yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome âlâmâ biwi pâlâmŋe manbi yakât otmâ lambeyeŋe ya toŋe saŋ sâop. Otmu lambe toŋe gurâ ki kâsikum miakmâ ariwi. 5 Yawu manŋetâ sâp kâlewâk otmu amangât yekmu iwi.

6 Im tatŋetâ omoŋ derepŋan lok yaŋe takaop. Takamu kapi yakât mâtâpgât galemŋe kinop yaŋe ekmâ ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwaŋgiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewaŋgiŋet.” 7 Yawu sâm mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeyeŋe toŋe orowâk mem manbiŋe tipiŋe âlâ sem talop ya meŋetâ laŋinŋe pato olop. 8 Yawu otŋetâmâ bukulipyeŋaŋe yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe toŋe bia. Yakât otmâ nombotŋe gâim ninginet.” sâm ulityongowi. 9 Sâŋetâ sâwi. “Bia, to yu dopnennanâk miain. Yawu gârâmâ yeŋak aŋgim bero emetŋehen ari puluhum miakmâ takaŋet.” 10 Yawu sâŋetâ aŋgim bero emetŋehen ba ariwi. Ari yaken manŋetâ bukulipyeŋaŋe ge lok ya penawaŋgiŋetâ orowâk emet kâlehen yâhâ gahatŋe maŋgum sot newi.

11 Nem tatŋetâ imbi nombotŋe ya belângen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatŋe meningirâ kâlehen gane.” 12 Sâŋetâ sâop. “Bia, ba ariŋet. Nâ ki nâŋgâyiŋgian. Yen wonân gâtŋe?” Yawu sâm watyehop.

13 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ sâp girawuân takawom ya
yen ki naŋgai. Yakât otmâ galemahom heŋgeŋgum nâhât sen dâi dâi otmâ
mannomai.

Lok hilâm ihi, konam yakât topŋe
(Luka 19:11-27)

14 Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe kapi kâlepŋehen
ariwe sâm âi loklipŋe yongonmu gaŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Senŋe
âlâlâ tatnihiap yu galemgum mannomai.” Yawu sâop. 15 Yawu sâm
âi loklipŋe tewetsenŋe mem dopyeŋan âlâku ikŋiâk ikŋiâk yiŋgiop yamâ
yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop waŋmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât
dop waŋmu miop. Bâiŋeâmâ 1000 kina yakât dop waŋmu miop. Yawu
yiŋgim yaŋak pilâyekmâ ariop. 16 Yâhâ 5000 kina yakât dop miopŋeâmâ
âi topŋe topŋe tuhum yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem
menduhumu 10,000 kina yakât dop olop. 17 Otmu 2000 kina yakât dop
miopŋe âi topŋe topŋe tuhumu 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât
dop olop. 18 Yâhâ 1000 kina yakât dop miopŋe âi ki tuhuop. Yâkŋeâmâ
tewetsenŋe ya mem itâ hambuŋan mânuŋmâ tuŋgu topŋan katmu in
tatmâ gaop.

19 Otmu patoyeŋaŋe sâp kâlep manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipŋe
tewetsenŋe yiŋgiop ya yongonmu gaŋetâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâm
âiyongop. “Tewetsenŋe yiŋgiwan yaŋe mem âi tuhuŋetâ amon teteap?”
Yawu sâm âi yongop. 20 Yâhâ lok 5000 kina miopŋeâmâ 5000 kina yâhâpŋe
teteop ya mem ga yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâŋe 5000 kina nihion
yaŋe mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâm bâtŋan kalop.
21 Bâtŋan katmu patoŋaŋe yuwu sâm ekuop. “Âi mendâ âiloŋgo oap. Yakât
otmâ tepne heroŋe nâŋgâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuat.”
Yawu sâop.

22 Yawu sâmu arimu lok 2000 kina miopŋe ga ekuop. “Lok pato,
gâŋe 2000 kina nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku 2000 kina teteop.”
23 Yawu sâm waŋmu sâop. “Âi mendâ âiloŋgo oap. Yakât otmâ tepne
heroŋe nâŋgâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuat.” Yawu sâop.

24 Yawu sâmu arimu lok 1000 miopŋe ga ekuop. “Lok pato, gâhât
topge nâŋgâm heŋgeŋguan. Gâ lok sâtŋe. Lok âlâ me âlâŋe gâhât
nep kâmetŋetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâŋetâ
nâŋgâman. 25 Yakât otmâmâ gâhât kiŋgitnahât otmâ tewetsenŋe nihion ya
biatgihimap sâm itâ hambuŋan mânuŋmâ katmune tatmâ gamap.” Yu
mem yawu sâm waŋop.

26-27 Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk naŋgat. Lok âlâ
me âlâŋe nâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ
gâŋe tewetsenŋe gihiwan yu mem kât emetŋan katdâ tatmu tewetsenŋe
âlâkuâk teteop mâne gâŋe mem bâtnan katdâ ârândâŋ otbâp. 28 Yawu ki
olon yakât yuwu naŋgan. Bukuhaŋe 5000 kina mem kinsapŋe nâhât tem
lâum âi torokatmâ tuhum gap. Yakât otmâ gâhât bâtgambâ 1000 kina
yu mem bukuhe waŋbom. 29 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lok
âlâ me âlâ âi sâm yiŋgimu biwiyeŋaŋe kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem
mâmâŋe otyiŋgimu âiloŋgoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi
sâm yiŋgimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. 30 Yakât otmâ lok konam
imap yu watŋetâ yaehen ge hemgât pat manmâ hâhiwin nâŋgâm hu halak
tuhumbisâp.” Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem ge mem kâsip misip tuhunenekbuap.

31 Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem
kâsipyongomune komot yâhâp otŋetâ matŋe yiŋgiwom yakât sâwe. Anitâŋe
yâhâpŋe hâŋgânnohomu purik sâm gewom yanâmâ aŋelolipne kerek
meyekmune yeŋgât den sâm hâreyiŋginomgât genom. 32 Yakât otmâ den
âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu noniŋ konohân kinŋetâ galemŋe
hohetyeŋan ba kinmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama
komot ikŋiâk otmu noniŋ komot ikŋiâk kinnomai. 33 Nâŋe dop yawuâk
lohimbi kerek mem ketetyekbom. Nombotŋe nine pat mannomai yamâ
bonângen katyekbom, otmu nombotŋe hemgât pat mannomai yamâ
kanehen katyekbom. 34-36 Otmu nine lohimbi Anitâŋe hân himbim
ki kalowân yan manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yâhâmâ yuwu sâm
ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihiŋetâ newan. Me
tohât hâŋ hâŋâk nehop yanâmâ osom nihiŋetâ newan. Me yeŋgâlen
pup takawan yanâmâ buku otnihiwi. Me kundat tetenihiop yanâmâ
tihitne otbi. Me senŋe âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânnohowi.
Me papatolipnaŋe pâi emetŋan mem katnekŋetâ tatban yan nâhât
tepyeŋe nâŋgâm buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât awoŋne tihit
amboŋaŋe manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâm
ekyongowom.

37 Ekyongomune sânomai. “Lok pato, gâŋe den eknongoat yu
nâŋgâmunŋe ki keterakningiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me
âlâlâhât sârâ buku otgihiwin? 38 Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupŋe
gekmâ yan buku otgihiwin? 39 Me pâi emetŋan talon yan, me kundat
umatŋe topŋe topŋe tetehihiowân nen yawu tângohowin? Nenâmâ yawu
ki otgihiwin naŋgain.” Yawu sânomai.

40 Sâŋetâ sâwom. “Yeŋe nâhât komolân gâtŋe âlâ me âlâ geheŋe manbi
ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyiŋgiain sâm nâ otnihiwi.” Yawu
sâwom.

41-43 Yawu sâm ekyongom benŋe kanehen kinnomai ya yuwu sâm eky-
ongowom. “Nâŋe sotgât po nihimu manban yan ki um nihiŋetâ newan.
Me tohât hâŋ hâŋâk nehop yan ki osom nihiŋetâ newan. Me yeŋgâlen
pup takawan yan dâinekmâ emetyeŋan yâhâ ki katnekbi. Me senŋe
âlâlâhât umburuk otbanân ki tânohowi. Me kundat umatŋe tetenihiop,
me pâi emetŋan mem katnekŋetâ tatban yan gurâ ki taka buku otnihiwi.
Yawu otnihiminiwi yakât Anitâŋe emelâk kâlâpgât pat kuyiŋgimu tap.
Yeŋe pilânekmâ Satan otmu hoŋ bawalipŋe yeŋgâlen torokatmâ orowâk
tatŋetâ kâlâpŋe seyekmu hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâi.”

44 Yawu sâm ekyongomune yâkŋe yuwu sâm buiaknomai. “Sâp gi-
rawuân gâŋe sotgât, me tohât, me senŋe âlâlâhât sârâ ki tângohowin? Me
sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihekmâ yâhâ katgekbin.
Me kundat tetehihiowân, me pâi emetŋan katgekŋetâ talonân yan ki
tângohowin? Yakât sârâ nâŋgâneâyâ.”

45 Yawu sâm buiakŋetâmâ yuwu sâwom. “Yeŋe nâhât komolân gâtŋe âlâ
me âlâ geheŋe manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyiŋgiain sâm
nâ otnihiwi.” Yawu sâwom. 46 Yawu sâm hâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato
sem kilik kilik sâm kinmawân kioŋnomai. Yâhâ lohimbi nombotŋe nâhât
pat mansai yamâ meyekmune nine manmanân torokatmâ ya ambokum
heroŋ maroŋ manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.
(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

1 Yesuŋe den yawu sâm tiŋ pilâm benŋe girawu tetewaŋgiwuap yakât nen hoŋ bawalipŋe eknongop. 2 “Halihu Tihit tihit hombaŋ tetemu yanâmâ Anitâŋe nanŋe bulâŋe nâ hâŋgânnohomu gewan yakât topŋe teteâkgât howanân nohom kânâŋgâneknomai.” Yawu sâop.

3-4 Sâp yanâmâ hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura nengât papatolipnenŋaŋe Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunŋe mumbuap sâm yakât den hikuwi. 5 Yawu gârâmâ Yesu mem kuŋetâ mumu lohimbiŋe ekŋetâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunŋe mumbuap yakât den hikuwi.

Imbi âlâŋe to kukŋe mem Yesuhât kunŋan motelemu giop.
(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)

6 Sâp yanâmâ Yesuŋe menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Simon sâm, hâk bâle tetewaŋgimu manminiop ya heŋgeŋguop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. 7 Sot nem tatmunŋe imbi âlâŋe to kukŋe suk sukŋe âlâ, hâmeŋe yahat yahatŋe, ya mem emelan tatbinân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kunŋan motelemu giop. 8 Motelemu gemu nen Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe ekmunŋe ki ârândâŋ otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukŋe suk sukŋe yu imbiâk mem motelemu kunŋan giap. Ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap. 9 Nenŋe to yu âlepŋe mem arimunŋe lok nombotŋaŋe puluhuŋetâ yakât hâmeŋe mem lok umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwin.

10 Yawu sâmunŋe Yesuŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâop. “Imbi yunŋeâmâ kulem oap yukât wongât nâŋgâŋetâ bâleap? Nâŋe nâŋgâmune âiloŋgo oap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 11 Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manŋetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. 12 Nâmâ mumune hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuŋe to kukŋe suk sukŋe ya motelemu kunnan giap. 13 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâhât den pat âlepŋe yu hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuŋe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongoŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

Yurasiŋe Yesu betŋehen kioŋbuapgât sâop.
(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)

14 Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Yurasi sâm, yâkŋe hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋe yeŋgâlen ariop. 15 Ari yuwu sâm âiyongop. “Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimune menomai yakât matŋe wuân nihinomai?”

Sâmu sâwi. “Yakât hâmeŋeâmâ nenŋe kât nanŋe 30 gihinom.” Yawu sâm kât nanŋe ya waŋbi. 16 Waŋetâ miakmâ yakât kakŋan girawu otmâ lohotŋan menomaihât nâŋgâm manop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.
(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

17 Otmu Tihit tihit Hombaŋ ya kutŋe âlâmâ Natik Hombaŋ ya tâlâhumu nenŋe yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natik Hombaŋ tâlâhuap yakât hândâhân lohimbi dondâŋe menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunŋe orowâk nenom?”

18 Sâmunŋe sâop. “Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu
sâm ekunomai. “Nengât bawapinennŋaŋe yuwu yap. “Emelâk nâhât sâp
tâlâhuap. Yakât otmâ nâŋe hoŋ bawalipne meyekmune gâhât emelan
yâhâ menduhuakmâ sot um nenom.” Yawu yap.” Yawu sâm ekunomai.”
Yesuŋe den yawu sâm eknongop. 19 Otmu nennŋe Yesuŋe sâop yawuâk
menduhuakmâ sot newin.
20 Emet omoŋ otmu menduhuakmâ sot nem tatmunŋe yuwu sâm
eknongop. 21 “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe lok âlâŋe betnehen
kioŋmâ kasalipne yeŋgât bâtyeŋan mem katnekbuap.” Yawu sâop.
22 Yawu sâmu nâŋgâm biwinennŋaŋe umatŋe otmu yakât topŋe nâŋgâne
sâm nennŋe ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâm âikuwin. “Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât
yat?”
23-24 Yawu sâm âikumunŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe sâmu
kulemguwi yakât bonŋe nâhâlen tetemu nohoŋetâ mumbom yakât sâp
tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe oto konohân nâ orop
sot nendomait yâkŋe betnehen kioŋmâ kasalipne meyekmâ takawuap.
Yawu otnihiwuap yakât matŋe hâmbâi umatŋe dondâ membuap. Yakât
otmâ mâmâŋaŋe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu naŋgan.”
Yawu sâop.
25 Yawu sâmu yanâk Yurasiŋe âikuop. “Lok pato, den yat yu nâhât mon
yat?”
Sâmu sâop. “Nâ gâhât yan.”

Natik newi.
(Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

26 Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe baŋga mem Anitâ mepaem mo-
tokmâ ningim yuwu sâm eknongop. “Yu mem neŋet. Yuâmâ nâhât
sunumne yawu oap.” Yawu sâop.
27 Ningimu nemunŋe yaŋak wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim
ningim yuwu sâm eknongop. “Yen to yu mem neŋet. 28 To yuâmâ
nâhât hep yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gamu mumbom Anitâŋe
nâhât nâŋgâm den sâm kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu
otmu lohimbi kerek yeŋgât tosayeŋe Anitâŋe pilâyiŋgiwuapgât mâtâp
tetem heŋgeŋguwuap. 29 Nâ sâp yiwereŋe wain to yu yen orowâk ki
nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunŋe ki pesuk yap. Hâmbâi An-
itâŋe âlâkuâk hâŋgânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem
yâhânom.” 30 Yawu sâm tiŋ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki
mewaŋgim ya pilâm Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoroŋe betbaŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.
(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

31 Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe emet
inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.
“Nâŋe sâmune lama yeŋgât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk
watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu
kulemguop tap.
Den yakât bonŋe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka
menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arino-
mai. 32 Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ
yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyiŋgim
tatmune yen aksihâk ariŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

33 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan
yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ
ariwomgât naŋgan.” Yawu sâop.
34 Sâmu sâop. “Naŋgat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nâŋgâwaŋgian,”
sâwuat. Yawu sârâ kalimbuŋe otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu
sâop.
35 Sâmu sâop. Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâŋe gâ ki
pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgitnahât gurâ ki otbom. Nâŋe gâhât topgahât
âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yan gurâ nâ orowâk
tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenŋe gurâ yâkŋe sâop
yawuâk sâwin.

Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.
(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)

36 Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâm, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu
sâm eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe pereŋ pilâm ba awoŋ orop den
tipiŋe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin. 37 Yan ge tatmunŋe Petoro,
otmu Yeweri nanyâhâtŋe meyekmu yeŋiâk bawi. Ba kinmâ umatŋe
tetewaŋgiwe sâm olop yakât nâŋgâmu biwiŋaŋe umatŋe otmu yuwu sâm
ekyongop. 38 “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâmu biwine umatŋe
dondâ oap.”
39 Yawu sâm ekyongom pereŋ pilâm ge pare im Anitâ ulitgum yuwu
sâop. “O awoŋ, umatŋe tetenihiwe sâm oap yu nâŋgârâ ki teteâkgât
naŋgan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk
watmâ otbuat.” Yawu sâop.
40 Yawu sâm yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmŋe iŋetâ
mândiyekmâ Petoro yuwu sâm ekuop. “Yen wongât aman pâlâmŋe
iai? Nâ yiwereŋe pilâyekboman. Yakât pâlâmŋe ki otŋet. 41 Biwiyeŋeâmâ
hewewen oap. Yâhâ wâtyeŋeâmâ houŋ sâmu aman iai. Yen lohotŋe otmâ
pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitguŋet.” Yawu sâop.
42 Yawu sâm yâhâpŋe purik sâm ba Anitâ ulitgum sâop. “Awoŋ, sâp
yiwereŋe umatŋe yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuatgât
dop ki otbuap otmuâmâ naŋgat yawuâk teteâk. Gike ombeheâk watmâ
otbuat.” Yawu sâop. 43 Yawu sâm yahatmâ âwurem ba hoŋ bawalipŋe
yeksan mâne aman pâlâmŋe iwi.
44 Yawu otŋetâ kalimbuŋe âwurem ba den sâop yawuâk sâm ulit-
guop. 45 Âwâŋe orop den otmutâ pesuk sâmu âwurem ba hoŋ bawalipŋe
mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen naŋgai me? Wongât aman pâlâmŋe im
tai? Emelâk Anitâŋe yu otbomgât hâŋgânnohomu gewan. Yakât topŋe
teteâkgât kasalipnaŋe menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap.
46 Bâiŋ, yen yahatmâ enda yekŋet. Nâhât den halop alahum mansai.
Gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe betnehen kioŋsapŋe taka kinsap. Yakât yahatŋetâ
ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewi.
(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

47 Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe
otmu Yura nengât papatolipnenŋaŋe lok seseŋgâlâk hâŋgânyongoŋetâ
bukunenŋe Yurasiŋe dâiyekmu Yesu mene sâm takawi. Takaŋetâ nen
orop ahomaingâtbân nâŋgâm kapamgât wahap miakmâek takawi. 48 Lok
takawi ya Yurasiŋe kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâm

ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

49 Gotnennŋan takamâmâ kasa ya kinŋetâ Yurasiŋe Yesu gotŋan tâŋ tâŋâk ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâm parahuop.

50 Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “O bukune, girawu nâŋgâm takat ya âlepŋe ot.” Yawu sâmu kasalipŋaŋe in yawu ga mewi.
51 Meŋetâ kinmu yanâk nengâlen gâtŋe âlâŋe yahatmâ tewetŋe mem hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋahât hoŋ bawa ya ândâpŋe nombot topŋambâek kârâm hâreop. 52 Kârâm hâremu Yesuŋe ekmu bâlemu yuwu sâm ekuop. “Ya otdâ bâleap. Yu oat yukât matŋe hâmbâi tewet yuŋahâk purik sâhihimapgât ya pilâ.” 53 Gâ nâhât topne ki naŋgatgât yawu oat. Nâŋe âlepŋe awoŋne ekumune aŋelolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe tânohoŋetgât hâŋgânyongomu ge kasalipne yu yongom watyekŋetâ arinomaihât dop tap. 54 Yawu gârâmâ awoŋ ekumune aŋelolipŋe hâŋgânyongomu yawu otbâiâke yamâ iknak âi sâm nihiop yakât mâtâp maŋguŋetâ bonŋe ki tetewuap. Yakât otmâ sâm nihiop ya ârândâŋ olâkgât naŋgan. Yawu sâop.

55 Yawu sâm kasalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtŋe metŋe âlâlâ mem takai. Yeŋe nâhât lok bâleŋe sâm menekne sâm takai me? Me lok bâleŋe âlâ kune sâm takai? Ya ekmune bâleap. Hilâm ârândâŋ nâmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ den kâsikum yiŋgim gaman. 56 Yan bân menekbâi yamâ emet inânŋan Anitâŋe poropetelipŋe den ekyongomu kulemguwi yakât bulâŋe âun teteap.” Yawu sâmu ekmunŋe hâknenŋe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

Yesu muâkgât sâm den hakŋan sâwi.
(Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

57-58 Nenâmâ kerehâk kiŋgitnenŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunŋe Petoroŋe iknjâk betyeŋehen tihâk watyekmâ ariop. Otmu hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe, kutŋe Kaipa sâm, yâkâlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yanâmâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnennŋaŋe menduhuakmâ kinbi. Menduhuakmâ kinŋetâ Petoro yâhâmâ emet ginŋan tembe lâuŋe emet yakât galem kinbi ya yeŋgât hohetyeŋan ari kinmâ den girawu hikunomai sâm yakât ândâp katmâ nâŋgâop.

59 Ândâp katmâ nâŋgâmu âi pâi tuhuwi. Otmu girawu tuhumunŋe muâkgât den golâ topŋe topŋe gahaem hakŋan sâwi. 60 Yawu otmâ lok dondâŋe den girawuân hâum sâŋetâ kunlipyeŋaŋe nâŋgâŋetâ ârândâŋ otbuap yakât pâpguwi. 61 Yawu gârâmâ hohetyeŋan gâtŋe lok yâhâp yaŋe yahatmâ emelâk Yesuŋe den sâop ya nâŋgâm hilipgum den imbiâk hakŋan sâowot. “Lok yuŋeâmâ yuwu sâmu nâŋgâwit. “Anitâhât opon kâmbukŋe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpŋe hilâm kalimbu kâlehen tuhum maŋguwom. Lok âlâ me âlâŋe ki tânnohonomai.” Yawu sâop.” Yawu hakŋan sâmutâ Yesuŋe olotoŋâk kinop.

62 Olotoŋâk kinop yakât Kaipaŋe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunŋe yakât matŋe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunŋe ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop. 63 Yawu sâmu bennŋe Yesuŋe yâhâpŋe olotoŋâk kinop. Olotoŋâk kinmu witgum sâop. “Bâiŋ witgumâk âihohowe. Anitâ manman amboŋahât sennŋan âihohowoman yukât

matŋe sârâ nâŋgâne. Gâ Anitâŋe ikŋe nanŋe bulâŋe ya hâŋgângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâŋgâne." Yawu sâop.

64 Sâmu sâop. "Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe wâtŋe nihim âlâkuâk hâŋgânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ âwurem ge yeŋgât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtŋe ya nâhâlen tetemu eknomai." Yawu sâop.

65-66 Yawu sâmu Kaipaŋe nâŋgâmu bâlemu yahatmâ ikŋe sâŋgum mem duhatmâ bukulipŋe yuwu sâm ekyongop. "Bâe, ikŋahât nâŋgâmu yahatmu Anitâhât kaweŋan kinbe sâm oap. Yuâmâ den kâmbukŋe hâliliŋe yap. Yakât girawu tuhunomgât naŋgai?" Yawu sâm âiyongop.

Sâmu sâwi. "Kuŋetâ muâk," yawu sâwi.

67 Yawu sâm kundenŋan tâpguwi. Tâpgum gâtŋaŋe sâŋgum âlâ mem senŋe sâhâm kâtâpguŋetâ kinop. Senŋe sâhâm kâtâpgum ândâpŋe huhuwi. Ândâpŋe huhum nombotŋaŋe yuwu sâm âikuwi. 68 "Bâiŋ, ândâpge âlâŋe huhuap? Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan sâmat. Ya bulâŋe sâmat otmuâmâ yiwereŋe âlâŋe ândâpge huhumu eksat yakât sârâ nâŋgâne." Yawu sâm kum senŋan gem mem âlâlâ mâŋgâewi.

Petoroŋe Yesu betbaŋgiop.
(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

69 Otmu Petoroŋe emet ya hawiŋanâk kinmu hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunyeŋahât hoŋ bawa imbi âlâŋe ekmâ yuwu sâm âikuop. "Gâmâ Yesu Galilaia amboŋe orop manŋetâ yekman." Yawu sâop.

70 Yawu sâmu lok dondâhâlâk kinbiŋe nekmâ nâŋgâmaihât Petoroŋe kurihiakmâ yuwu sâop. "Gâŋe den yat yakât ki naŋgan." 71 Yawu sâm pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlâŋe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. "Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtŋe yâk orowâk manŋetâ yekman."

72 Yawu sâm ekyongomu sârereakmâ yuwu sâop. "Anitâhât senŋan kinmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ lok yakât ki nâŋgâwaŋgiman." Yawu sâop.

73 Sâmu sâwi. "Yesuâmâ Galilaia hânân gâtŋe naŋgain. Yâhâ gâ gurâ yawuâk Galilaia yeŋgât eŋgat ya sârâ naŋgain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtŋe geksain." Yawu sâwi.

74 Sâŋetâ sârereakmâ sâop. "Bâiŋ, âlepŋe Anitâhât senŋan den membom otbuawâmâ yâkŋe matŋe nihiwuap. Lok sâm tai yuâmâ bulâŋanâk ki nâŋgâwaŋgian." Yawu sâop. Yawu sâm oan mâne yanâk gokorok isiop. 75 Gokorok isian mâne Yesuŋe emet inânŋan den ekuop ya nâŋgâmu teteop. "Gâŋe nâhât "ki nâŋgâwaŋgian" sârâ kalimbuŋe otmu yan gokorok isewuap." Den ya nâŋgâmu tetemu biwiŋe ŋasinâk pato otmu pilâyekmâ ikŋiâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

27

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.
(Mareko 15:1 Luka 23:1-2 Yoane 18:28-32)

1-2 Otmu emet haŋ sâmu yanâk hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura nengât kunlipnenŋaŋe Yesu muâkgât sâm den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtŋan kum sâhâm dâim Roma yeŋgât kiap âlâ, kutŋe Pilato sâm, yâkât den sâsâ emetŋan ariwi.

Yurasi hiwawahop.
(Aposolo 1:18-19)

3 Otmu bukunenŋe Yurasiŋe Yesu mumbuapgât den sâm hârewaŋgiwi yakât den pat nâŋgâmu bâleop. Nâŋgâmu bâlemu yâkŋe kât nanŋe 30 waŋbi ya mem sururuk sâm ari yuwu sâm ekyongop. 4 “Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ tosaŋe bia yamâ nâŋe otmâ tâpikguwan. Yawu otmâ tosa umatŋe mian.” Sâmu sâwi. “Tosa amboŋe. Gikak heŋgeŋguwuat.”

5 Yawu sâŋetâ nâŋgâmu bâlemu pilâyekmâ tewetsenŋe waŋbi ya mem ari opon kâmbukŋan yâhâ sorokenâk pilâmu giop. Pilâm gem sururuk sâm ari hiwawahop.

6 Yâhâ hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋaŋe tewetsenŋe pilâop ya mem yuwu sâwi. “Tewetsenŋe yuâmâ Yurasiŋe Yesu betŋehen kioŋop yakât hâmeŋe. Yawu gârâmâ yuŋe opon kâmbukŋahât pat sâm katmunŋe ki ârândâŋ otbuap. Yawu gârâmâ yuwu mon otnom? 7 Yu mem lok âlâŋe amaŋ tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlepŋehembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâwi. 8 Yawu otmâ hân ya puluhuwi yakât kutŋe yuwu, “Hepŋak puluhuwi,” yawu kunbi. Sum yakât kutŋe yawuâk tap.

9-10 Otbi yakât bonŋe teteop yamâ emet inânŋan Anitâŋe sâmu poropete âlâ, kutŋe Yeremia sâm, yâkŋe kulemguop ya yuwu. “Isirae nengât kunlipnenŋaŋe lok âlâ muâkgât sâm hârewaŋgim yakât kât nanŋe 30 kasaŋe waŋbi. Tewetsenŋe waŋbi ya mem ari lok âlâ amaŋ tuhuminiop yâkâlen hân puluhunomai sâm Anitâŋe den eknohop.” Yawu sâm kulemguop tap.

Yesuŋe olop miop yakât Pilatoŋe âikuop.
(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)

11 Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋaŋe Yesu mem Pilatoŋe sâm hâreâkgât yâkâlen ari den âiân katbi. Katŋetâ tatmu Pilatoŋe yuwu sâm âikuop. “Yura yeŋgât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Oŋ, den bulâŋe yat.” Yawu sâop.

12 Otmu Yesu mem ariwi nombotŋaŋe yâkât hakŋan sâwi. Hakŋan sâŋetâ den matŋe ki sâop. 13 Ki sâm olotoŋâk kinmu Pilatoŋe topŋe nâŋgâwe sâm Yesu yuwu sâm âikuop. “Girawu otmâ den sâm tai yakât matŋe ki kâpekyiŋgiat?”

14 Yawu sâm âikumu den biaek kinop. Yawu kinop yakât ekmu sâtŋe olop.

Yesuŋe kuŋetâ muâkgât Pilatoŋe den sâm hârewaŋgiop.
(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

15-19 Otmu Pilatoŋe yuwu nâŋgâop. “Lohimbi dondâŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yeŋgât kunlipyeŋaŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yaŋak muâkgât sâm hârewaŋgim nâhâlen mem takai.” Yawu nâŋgâm eŋgat yâhâp otmâ kinmu yanâk imbiŋaŋe yuwu sâm den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yakât topŋe yuwu. Yesu yamâ tosaŋe bia. Gârâmâ gâŋe ihilâk ki otbaŋgiwuat.” Den yawu sâm katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit hombaŋ ârândâŋâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otŋetâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ me âlâhât lohimbiŋe nâŋgâŋetâ dopŋan otmu lok âlâ holaŋbuat sâminiwi ya holaŋyekmu geminiwi. Yakât otmâ Yesu me lok bâleŋe, kutŋe Yesu Barawa sâm, âlâ me âlâ holaŋmu gewuapgât nâŋgâm Pilatoŋe lohimbi ya yuwu sâm âiyongop.

“Âlâ holaŋmune gewuap? Barawa me Yesu holaŋmune yeŋgâlen giâkgât naŋgai?”
20 Yawu sâm âiyongomu hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu
Yura nengât kunlipnenŋaŋe lohimbi biwiyeŋan kioŋmâ yuwu sâwi.
“Barawa holaŋdâ gemu Yesu kuŋetâ muâk,” sâŋet sâm eŋgatyeŋan gewi.
21 Yâhâ Pilatoŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâm âiyongop. “Yenâmâ âlâ ho-
laŋmune giâkgât naŋgai.”
Sâmu sâwi. “Barawa holaŋdâ giâkgât naŋgain.” Sâŋetâ sâop. 22 “Yesu
yuâmâ Anitâŋe hâŋgângumu giop sâmai yâkât girawu otbaŋgiwomgât
naŋgai?”
Sâmu ŋerekŋe berendeŋâk sâwi. “Yâk howanân kum kânâŋgâŋetâ
muâk.”
23 Sâŋetâ âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotŋe. Wuân otmu bâleopgât yawu
yai?”
Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânâŋgâŋetâ
muâkgât naŋgain.” Yawu sâwi.
24 Yawu sâm kunyeŋe kârikŋe otŋetâ kuk pato tetemap sâm Pilatoŋe
yahatmâ kinmâ topyeŋe teteâkgât to osom katmâ senyeŋanâk bâtŋe
piriakmâ ekyongop. “Yu otne sâm oai yamâ yeŋgât tosa. Yuŋe nâhât
wahap ki oap. Yawu gârâmâ senyeŋanâk kinmâ to yu piriakmune
neksai.” 25 Sâmu sâwi. “Sâmunŋe kuŋetâ mumbuap yukât tosa yamâ nen
otmu nengât sen tetem sambe otnomai ârândâŋ menenekbuap.” Yawu
sâm hârewi.
26 Yawu sâm hâreŋetâ Pilatoŋe sâmu Barawa ya holaŋetâ giop. Yawu
otmâmâ tembe lâulipŋe ekyongomu Yesu mem kândâtŋe lawitŋetâ
hepŋak kiŋ pisiliŋ sâop. Yawu otŋetâ Pilatoŋe hâŋgânyongomu howanân
kuŋetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipŋaŋe Yesu mem âlâlâ tuhuwi.
(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)

27 Tembe lâulipŋaŋe Yesu mem ya pilâm emet âlâen katŋetâ talop.
Yawu otmâ tembe lâu bukulipyeŋe nombotŋe meyekŋetâ gawi. 28 Gam
Yesuhât hâk katipŋe tuhum pilâwaŋgim hâk katipŋe kâkâlep, kuriŋ
takop takop yamâ lok kutdâŋe mânuŋakmâ manminiwi yawuya ya mem
mânuŋbaŋgiwi. 29 Yawu otmâ tâk âlâ sâtŋe metŋe, hatman yawuyaŋe
mem goŋgoŋgum lok papato yeŋgât ŋerendeŋ ya dop kum kunŋan kepeim
âlihitbaŋgiwi. Âlihitbaŋgim kapam âlâ bâtŋe bonângen waŋetâ memu
gotŋan ba sennan gem giriŋbaŋgim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yeŋgât
lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât naŋgain.” Yawu sâm
sennan gewi. 30 Sennan gem kundennan tâpguwi. Otmu kapam waŋbi
yaŋak bâtŋan hindâm kunŋan lawitbi. 31 Yawu otmâmâ hâk katipŋe
kuriŋ ya mem tuhum pilâm ikŋe hâk katipŋe mânuŋbaŋgim yaŋak mem
howanân kum kânâŋgâne sâm dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.
(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

32 Ariwi yamâ ikŋahâk howanŋe lâuakmu ariwi yakât otmâ wâtŋe
houŋ sâmu lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yamâ Kirene gâtŋe ya mem tetem
sâwaŋgiŋetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. 33 Ari
hân âlâengen, kutŋe Golihata sâm, yan ariwi. Kut yakât topŋeâmâ “Lok
Kunŋe Hahitŋe,” yawu. 34 Yan ari Yesuŋe hâhiwin dondâ nâŋgâmapgât

wain to otmu to ŋasin bâleŋe ya orowâk menduhum gâim waŋetâ nemu ŋasinbaŋgimu ukum pilâop.

35 Otmu hâk katipŋe tuhum pilâmâmâ ikŋe howanân kum kânâŋgâŋetâ kinmu hâk katipŋe ya mem "Âlâŋe miakbuap?" sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katŋetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amaŋân mânuŋetâ giop. Mânuŋetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meŋetâ kut teteop yaŋe miahop. 36 Yawu otmâ yakât kakŋan in ge tatmâ ekbi. 37 Yawu otmâ howan yakât kunŋan yuwu kulemgum katbi. "Lok yu kutŋe Yesu. Yâhâmâ Yura yeŋgât lok kutdâ." Yawu sâm kulemguwi. 38 Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot.

39 Otmu lohimbi nombotŋe mâtâp ya watmâ howan hâlâŋmâ arim takawiŋe Yesu ekmâ lauyeŋe butelim yuwu sâwi. 40 "Gâŋe emelâk yuwu sârâ nâŋgâwin. "Opon kâmbukŋe yamâ nâŋe liakum hilâm kalimbu biwiŋan tuhum maŋguwom," yawu sârâ nâŋgâwin. Yawu gârâmâ howanâmbâ pek sâm kâpehakmâ ge. Gerâ yanâmâ nenŋe "O, Anitâhât nanŋe bulâŋe" sânom." Yawu sâwi.

41 Yawu sâŋetâ benŋe hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe senŋan gem lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongowi. 42 "Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâmai. Yuŋe lok nombotŋe tânyongomu ekmain. Yâhâ girawu otmuâmâ ikŋeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehakmâ giap? Kâpehakmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenŋe yâkâlen katmâ tem lâuwaŋginom. Yâhâ ki kâpehakmâ gewuawâmâ yuwu sânom. "Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap." Yawu sânom. 43 Yawu otmâmâ ikŋak yuwu sâop. "Nâmâ Anitâhât nanŋe bulâŋe. Biwine yâkâlenâk kinsap." Ikŋahât yawu sâop. Gârâmâ bâiŋ Anitâŋe tângumu howanâmbâ kâpehakmâ gemu ekne." Yawu sâwi.

44 Yawu sâm senŋan gem kinŋetâ yanâk lok bâleŋe yotgom kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot yâku yawuâk senŋan giowot.

Yesu muop.
(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

45 Otmu hilâm kârikŋan, 12 kilok olop yan Anitâŋe nâŋgâmu emetsenŋe bok sâmu omoŋ sahahop. 46 Omoŋ sahakmâ yapâ ari emetsâpŋe 3 kilok otmu emet laŋinŋe âlâkuâk pilâop. Yawu otmu Yesuŋe kândâtŋe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. "Eli, Eli lama sapaktani." Yawu sâop. Sâop yamâ topŋe yuwu. "O, Awoŋ, wongât nâŋgâm kâkâsuk otmâ betnihiat?" Yawu sâop.

47 Otmu lok nombotŋaŋe nâŋgâm tâpikgum yuwu sâwi. "Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap." 48 Yawu sâŋetâ hohetyeŋan gâtŋe âlâŋe sururuk sâm ari sâŋgum âlâ mem nak bâtbâtŋe potonŋan pâŋ pâŋ kepeim wain to bâleŋe yan katmâ mem yâhâ Yesuŋe niâkgât lauŋan kalop. 49 Yawu otmu bukulipŋaŋe yuwu sâm ekuwi. "Pilâ. Elianŋe himbimâmbâ ge tânguâkgât nâŋgâm kutŋe kunsap mon? Pilârâ in ekne." Yawu sâwi. 50 Yawu sâm kinŋetâ Yesuŋe kârikŋeâk halahum yaŋak bâiŋe kambiamŋe tok sâmu muop.

51 Otmu emelâk lohimbi innaŋe opon kâmbukŋe yakât biwiŋe ekmai sâm sâŋgum kâlep pato hikuŋetâ ya kâtâpguminiop. Sâŋgum yaŋe pâŋambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekŋan olop. Yawu otmu mososoŋ pato miop. 52 Mososoŋ pato memu yan hân orotok sâmu

lohimbi nombotŋaŋe emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yeŋgât sum aŋ sâm kinmu pindilakmâ yahatbi. 53 Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yaŋe ari Yesuŋe mumuŋambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhâŋetâ yan kapi ambolipŋe orowâk eŋakbi.

54 Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlâŋmâ kinbiŋe mososoŋ pato miowân kulem âlâlâ tetemu ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulâŋanâk Anitâhât nanŋe.” Yawu sâwi.

55 Otmu imbi nombotŋe yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât hoŋ baminiwi yamâ kutyeŋe yuwu. 56 Âlâmâ Maria Matala kapiân gâtŋe, âlâmâ Mariahât nambeŋe Yakowo yet Yose mâmâyetŋe, yâhâ âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetgât mâmâyetŋe.

Yesu lâum ari hanguwi.
(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

57 Emet ŋiŋ sâmu yan lok âlâ, kutŋe Yosep sâm, yâhâmâ Arimata kapi amboŋe. Yâkât iri sikumŋe pato tatbaŋgiop. Otmu yâkŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manop. 58 Lok yaŋe Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewaŋgiop. Tetewaŋgimu lauŋan mem tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari howanâmbâ Yesu mem waŋbi. 59-60 Mem waŋetâ bukulipŋe orop Yesu lâum ari kât mâtâpŋe âlâ dikin yawuya emelâk Yosepŋe yan hannohonomai sâmu nanlipŋaŋe kât mâtâpŋe kusânmâ mem tiŋgâloŋetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sâŋgum kaok âiŋe yaŋe katipgum kâlehen lâum ba katŋetâ talop. Katŋetâ tatmu kât âlâ lâum hâpunŋetâ ba mâtâpŋe ya maŋguop. 61 Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboŋe otmu nambeŋe Yakowo yet Yose mâmâyetŋaŋe yan ge tatmâ we bâle nâŋgâm talowot.

Tembe lâu katyekŋetâ galem kinbi.

62 Otmu emet haŋ sâmu, tatmâ nâŋgâminiwin sâp yakât omoŋânâk hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋe otmu Parisaio yaŋe Pilatohâlen ariwi. 63 Ari yuwu sâm ekuwi. “Patonenŋe, den tipiŋe sâmunŋe nâŋgâ. Yesu lok perâk yaŋe emelâk den âlâ yuwu sâop ya naŋgat. “Nâ nohoŋetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâop. 64 Ya ki yahatbuap yawu naŋgain. Yawu gârâmâ hoŋ bawalipŋaŋe lâum ari âlâengen misiŋgutŋetâ tatmu den imbiâk yuwu sâm lohimbi kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuŋambâ yahatsap.” Yawu sâm kâityongom aŋgoân yakât nâŋgâŋetâ yahalop ya witgum torokatŋetâ umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap. Yâhâ yawu otmaihât gâŋe tembe lâu nombotŋe katyekdâ ari sum yakât galemŋe kinŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâekgât naŋgain.” Yawu sâm ekuwi.

65 Sâŋetâ sâop. “Bâiŋ nâhât tembe lâu meyekŋetâ ari sum galemgum kinnomai.” Yawu sâop.

66 Yawu sâmu tembe lâulipŋe meyekmâ sumângen ariwi. Ari kât hâpunmu mâtâpŋe maŋguop ya ekmâ deŋgop kutakum mem ginŋan katŋetâ merakiop. Yawu otmâ Yesuhât bukulipŋaŋe tuhum gik beretek pilâm kâlehen yâhâmaihât Sisahât towat deŋgowân katbi. Deŋgowân katmâ tembe lâu galem katyekŋetâ kinŋetâ âwurewi.

28

Yesuŋe mumuŋambâ yahalop.
(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

1 Emet haŋ sâmu yanâk Maria, Matala kapiân gâtŋe otmu nambeŋe
orowâk sumângen ariowot. 2 Arimutâ yanâk mososoŋ pato memu aŋelo
âlâ hâk katipŋe kaok bolaŋ bolaŋ yaŋe himbimâmbâ pârâk sânsânâk giop.
Ge kât pato âlâ Yosep bukulipŋaŋe lâum hâpunŋetâ ba sum mâtâpŋe
maŋguop ya yâkŋe lâum hâpunmâ pilâm kakŋan yâhâ talop. 3 Otmu
aŋelo yakât kundenŋaŋe laŋinŋe dondâek pilâop. 4 Kât pat kakŋan ge
tatmu ekmâ tembe lâu yaŋe umutyeŋe arimu kâi bâtyeŋe sân sân sâm
derepyongop. 5 Yawu otmâ aŋeloŋe imbi yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Yet
kiŋgityetŋahât ki otset. Yetŋe Yesu howanân kuwi ya ekde sâm takawot
ya naŋgan. 6 Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuŋambâ yahatbom sâop
yawuâk otmâ yahatmâ arap. 7 Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm
ekmâ nâŋgâm in yawu âwurem ari hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongoro-
mawot. “Kutdânenŋaŋe emelâk mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânângen
ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ariŋetâ penaŋginomai.” Yawu sâm
ekyongoromawot.”

8 Yawu sâmu nâŋgâm koahowot yamâ biwiyetŋe heroŋe pato
nâŋgâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâm hoŋ bawalipŋe yeŋgâlen
ariowot. 9 Arimutâ Yesuŋe mâtâwân teteyitgim yuwu sâop. “Wa,
imbi yâhâp.” Yawu sâmu koahowot yamâ ekmâ nâŋgâm mepa saŋgan
otbaŋgiowot. 10 Yawu otbaŋgimutâ yuwu sâop. “Yet ki nâŋgâm koakset.
Yerâmâ sururuk sâm hoŋ bawalipne ari ekyongomutâmâ Galilaia hânân
ari mambotnihinomai.” Yawu sâop.

Tembe lâu yaŋe den golâ gahaem sâm haok tuhuwi.

11 Yawu sâm ekyotgomu mâtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum
galemŋe kinbiŋe sururuk sâm ari kapi patoen yâhâ hotom uminiwi
yeŋgât kunlipyeŋe kulem teteop yakât ekyongowi. 12 Yakât ekyon-
goŋetâ opon kâmbukŋahât galemlipyeŋe orowâk menduhuakbi. Men-
duhuakmâ den hikum tembe lâu yaŋe Yesuhât sum galem kinbi ya
tewetsenŋe hâmeŋe pato yiŋgim “den golâ yuwu sânomai,” sâm eŋgatyeŋan
gewi. 13 “Nen omoŋ derep kâmbukŋan aman pâlâmŋe imunŋe Yesu hoŋ
bawalipŋaŋe tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sânomai.
14 Yawu gârâmâ Pilatoŋe den yu nâŋgâm hilipyongomapgât nenŋe
sârereyekmâ topŋe yu kurihinom. Yakât ki nâŋgâm ketet otnomai.” Yawu
sâwi.

15 Yawu sâm hâmeŋe yiŋgiŋetâ miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ
yamâ sâm haok tuhum alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiwereŋe yu Yura
kapi ambolipŋaŋe den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesuŋe den bâiŋe sâm ekyongop.
(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

16 Otmu yakât kakŋan nen hoŋ bawalipŋe kâiân konok Galilaia hânân
ariwin. Ari Yesuŋe pumŋe âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ men-
duhuakbin. 17 Menduhuakmâ kinmunŋe Yesu teteningimu ekmâ biwi
hero pato nâŋgâm mepaewin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe ekmâ
eŋgat yâhâp otbi. 18 Yâhâ Yesuŋe gotnennan ga kinmâ yuwu sâm eknon-
gop. “Anitâ Awoŋnaŋe mâmâŋe otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ himbimân
gâtŋe me hânân gâtŋe, ehekŋe ki ehekŋe kerek yeŋgât kunyeŋe tatmâ
yâhâmbisâm. 19 Yawu gârâmâ den kâsikum yiŋgim gan yu mem hânŋan
kulemŋan ari lohimbi kâsikum yiŋgiŋetâ nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim
mannomai. Yawu gârâmâ Awoŋne otmu nâ otmu Wâtgât mâmâŋahât

Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yeŋe nengât kulân lohimbi toen mem katyekŋetâ nenŋe tihityeŋe otmâ yâhânom. 20 Otmu nâŋe yen orowâk manmâ den kâsikum yiŋgim gan ya kerehâk kâsikum yiŋgiŋetâ biwiyeŋaŋe tiŋâk lâum mannomai. Otmu sâp ârândâŋ mâmâŋe otyiŋgimune nâ orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp pesuk sâwuap yanâmâ âwurem gemune penaŋgiaknom." Yawu sâm den bâiŋe eknongop. Bâiŋ, den pesuk yap.

Mareko
Yesuhât Den Pat Âlepŋe Marekoŋe kulemguop.

Yoaneŋe âi topŋe kalop.
(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

1 Anitâhât nanŋe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepŋe yakât topŋe ya yuwu. 2 Poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâm, Anitâŋe yuwu sâm ekumu kulemguop.

"Anitâŋe nanŋe yuwu sâm ekuop. "Nine hoŋ bawa âlâ ekum hâŋgângumune kulet sâm ari mâtâp meŋgihiwuap." Yawu sâm nanŋe ekuop."

3 Yawu sâmâmâ torokatmâ mâtâp mewaŋgiwuap yâkât yuwu sâop.

"Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâm ekyongowuap. "Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitiŋet. Otmu mâtâp mewaŋgiŋet. Otmu uk sâm huruŋ sâm, pumŋe launŋe yamâ kum kilikmâ mem ârândâŋ merândâŋ tuhuŋetâ ya talâk."

Yawu sâm ekyongop." Yesaianŋe den yawu kulemguop tap yakât bulâŋe yamâ Yoanehâlen teteop.

4 Yoaneŋe lohimbi toen katyekbe sâm yakât topŋe katmâ yahatmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâŋe yâk ekne sâm ariŋetâ yuwu sâm ekyongop. "Orotmemeyeŋe kiŋgoŋ âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbaŋgiŋetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgiwuap." Yawu sâm ekyongop. 5 Yawu sâmu ya nâŋgâm hân pato âlâ, kutŋe Yuraia sâm, ya ambolipŋe otmu kapi âlâ, kutŋe Yerusalem sâm, ya ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ari orotmemeyeŋe bâleŋe ya kerehâk sâm teteŋetâ Yoran toen katyehop.

6 Yâhâ Yoaneŋe hâk katipŋe yamâ soŋgo âlâ, kutŋe kamele sâm, yakât somotŋaŋe mendeŋmâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkŋaŋe let yawu pâŋan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, neŋgopdâ, me goŋgaraŋ yawuya nem manminiop.

7 Yawu manmâ lohimbi yuwu sâm ekyongop. "Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtŋe pato tatbaŋgiap. Nâmâ lok tâŋât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâŋe yâkât itâkat kâpekmâ golewaŋgiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.

8 Otmu yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgiŋetâmâ toen katyekbom. Yâhâ biwiyeŋe yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgiwuap. Mâmâŋe otyiŋgimu manman bulâŋe mannomai." Yoaneŋe Kutdâhât nâŋgâm yawu sâm ekyongop.

Yoaneŋe Yesu toen kalop.
(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

9 Otmu sâp yan Yesuŋe kapi âlâ, kutŋe Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen kapi ya pilâm Yoane ekbe sâm Yoran to ginŋehen ariop. Yan arimu Yoaneŋe mem toen kalop. 10 Toen mem kalop sâp

yanâk himbim pâroŋ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe kembâ hâtgum ge Yesu mâmâŋe otbaŋgiop. 11 Giop yanâk himbimâmbâ Anitâŋe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaŋe gâhâlâk nâŋgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

12 Otmu yakât kakŋan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yesu hâŋgângumu hewukŋe kârikŋe lok ki manmaiângen ariop. 13 Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâleŋe yeŋgât kunyeŋe, kutŋe Satan sâm, yâkŋe Yesuhât biwiŋahât topŋe ekmâ nâŋgâwe sâm olop. Yawu otmu yakât kakŋan Anitâŋe aŋelolipŋe hâŋgânyongomu ge Yesuhât tihitŋe otmâ tânguwi.

Yesuŋe âi topŋe kalop.
(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

14 Yawu otmâ yakât kakŋan Yoane mem pâi emetŋan katŋetâ talop yakât den pat Yesuŋe nâŋgâop. Ya nâŋgâmâmâ nep topŋe katbe sâm âwurem Galilaia hânângen ariop. Ari Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât den pat yuwu sâm ekyongop. 15 “Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm oap. Yakât otmâmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgim den pat âlepŋe ekyongoan yukâlâk nâŋgâm mem mete tuhum manŋet.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe imbât meyehop.
(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

16 Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia deŋgân pato yakât ginŋan ari imi ata yâhâp yelehop. Kutyetŋe Anderea yet Simon. Yâhâmâ iŋan mem dâire sâm deŋgân tânâmŋan ba iŋan itâŋe pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelekmâ yuwu sâm ekyotgop. 17 “Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwereŋe iŋan dâim mansawot. Gârâmâ nâŋe meyelekmune nâhât wâtnan kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnomai.” Yawu sâm ekyotgop. 18 Yawu sâmu yanâk senŋe âlâlâ yetŋe pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

19 Yapâ ari lok âlâ, kutŋe Yeweraio sâm, yâkât nanyâhâtŋe, kutyetŋe Yakowo yet Yoane orowâk kinŋetâ yehop. Otmu Yeweraioŋe âi lok meyekmu orowâk waŋgaen tatmâ iŋan itâŋe hâreahop ya gârem tatbi. Gârem tatŋetâ yekmâ yan nanyâhâtŋe yotgonop. 20 Yotgonmu nâŋgâm âwâyetŋe otmu âi loklipŋe pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watmu gaiakmâ ariop.
(Luka 4:31-37)

21 Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manŋetâ Yura nengât tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp yan Yesuŋe miti emetŋan kapi ambolipŋe orowâk menduhuakŋetâ Anitâhât topŋe sâm ekyongop. 22 Ekyongomu nâŋgâŋetâ bonŋe otmu biwiyeŋaŋe heroŋe otmâ yuwu sâwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimaiŋe den sâmai ya nâŋgâmunŋe porap otmap. Yâhâ lok yuŋeâmâ den eknongoap yu nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

23 Yawu sâm kinŋetâ lok âlâ weke bâleŋaŋe mem mâŋgâemu manminiop yaŋe miti emetŋan yâhâop. Yâhâmu weke bâleŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe mem purik pilâmu kârikŋan halahum yuwu sâop. 24 “Bâe, Yesu Nasaret amboŋe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâm takat me?

Gâhât topge naŋgan. Gâmâ, Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat. Otmu Anitâŋe hâŋgângohomu bukulipne orowâk hilipnongowe sâm gion." Yawu sâop.
25 Yawu sâmu yuwu sâm sâwaŋgiop. "Kâmbukŋe. Gâ gaiakmâ ba ari."
26 Sâmu weke bâleŋe yaŋe gaiakmâ ba arimu lok ya senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâmu launŋe barakŋaŋak pato otmâ ge iop. 27 Yawu otmâ ge imu lohimbi miti emetŋan tatbiŋe ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâm alahuwi. "Bâe, girawu? Ki orotŋe oap. Wâtŋe pato tatbaŋgiap yakât otmâ weke bâleŋe sâwaŋgimu denŋe lâum gaiakmâ ba arap." Yawu sâwi. 28 Yâkât den pat ya sâŋetâ Galilaia hân nombot nombot huhum liŋgarakmâ ariop.

Yesuŋe sâmu Petoro hewunŋe âlepŋe olop.
(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)

29 Yesuŋe miti emetŋambâ gem Yakowo yet Yoane meyelekmu Simon yet Anderea yetgât emelan yâhâwi. Otmu Simon hewunŋe hâkŋe kâlâp otmu im talop. 30 Yesuŋe kâlehen yâhâmu emelan tatbiŋe mesek kuop yakât topŋe ekuwi. 31 Ekuŋetâ mândemu yahatmu yanâk hâkŋe sânduk sâop. Hâkŋe sânduk sâmu emetsenŋe purik sâowân sot um yiŋgiop.
32-33 Sot um yiŋgimu nem tatŋetâ omoŋ olop. Omoŋ otmu yan kapi ya ambolipŋaŋe lohimbi kundat yongop otmu weke bâleŋaŋe mâŋgâeyekmu manminiwi ya meyekmâ ari emet yakât gotŋanâk menduhuakmâ kinbi. 34 Menduhuakmâ kinŋetâ Yesuŋe kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya sâmu âlepŋe otbi. Otmu weke bâleŋaŋe mâŋgâeyehop ya gurâ watyekmu gaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topŋe ekmâ nâŋgâwi. Ya lohimbi sâm tetem ekyongoŋetâ nâŋgâmai sâm kuyiŋgiop. Otmu omoŋ sâmu kapi yan iwi.

Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongop.
(Luka 4:42-44)

35 Otmu emet eŋgatŋe nâŋgâm Yesuŋe yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot. 36 Alahum tatmutâ Simon bukulipŋe orop yahatmâ pâinŋetâ biatmu yuwu sâwi. "Yu wosaken arap?" Yawu sâm pâinmâ kapi ya pilâm ari mem tetewi. 37 Ari ekmâ yuwu sâm ekuwi. "Kapi ambolipŋaŋe taka pâingeksai. Yakât âwurem bane."
38 Yawu sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. "Yu hâlâŋmâ kapi tatmâ arai yâkŋe yawuâk Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât gewan. Yakât otmuâmâ pilâyekmâ kapi nombotŋe yeŋgâlen arinehât naŋgan." Yawu ekyongom meyekmu ariwi. 39 Meyekmâ ari Galilaia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yakât ambolipŋaŋe den pat âlepŋe nâŋgâŋetgât miti emetŋe ârândâŋ yâhâm gem ekyongop. Otmu weke bâleŋaŋe lohimbi mâŋgâeyekbi ya gurâ kerek watyehop.

Lok âlâ hâk bâle tetewaŋgiop ya Yesuŋe mem heŋgeŋguop.
(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)

40 Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewaŋgimu manopŋe Yesu ekmâ gotŋan ba yuwu sâm ekuop. "Gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ naŋgan. Yakât otmâ âlepŋe otbomgât nâŋgâwuat yamâ âlepŋe otbom." Yawu sâop.
41 Yawu sâmu Yesuŋe weŋe nâŋgâm ekuop. "Nâŋgâhihian. Âlepŋe walipgohomune hâk bâle ya biatgihiâk." 42 Yawu sâm walipgumu biatbaŋgimu âlepŋe olop. 43 Yawu otmu yuwu sâm ekum hâŋgânguop. 44 "Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yeŋgâlen konok arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den

kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiŋe hâk bâle biatgihiap yukât topŋe nâŋgânomai." 45 Yawu ekum hâŋgângumu ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Yakât otmuâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuŋe tânyongoâkgât pawarak guwarak otmaihât yaŋak Yesuŋe kapi tete ki yâhâm giop. Otmu yaŋak kapi ya pilâm lok ki manmaiângen ari manop. Lok ki manmaiângen manop yakât patŋe nâŋgâm lohimbi dondâŋe ari mem tetewi. Ari mem teteŋetâmâ mem heŋgemyongop.

2

Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosa pilâwaŋgiop.
(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)

1 Yesuŋe tipiŋe tatmâ âwurem Kapanaum kapiân ariop. Ari emetŋan yâhâop. Emetŋan yâhâop yakât den pat ya kapi ambolipŋaŋe nâŋgâm yâkât emelan ari titâkuwi. 2 Ari titâkuŋetâmâ kawe biatmu nombotŋe emet umbiŋan kinmâ ândâp katbi. Yawu otŋetâ den pat âlepŋe ekyongop. 3 Ekyongom tatmu yanâk lok pareŋe âlâ talop yâkât bukulipŋe imbât yaŋe Yesuŋe mem kuwihâk sâm mem gerelân katmâ yâkâlen lâum tohowi. 4 Lâum tohowi yamâ lohimbi dondâŋe emet umbiŋan kinmâ mâtâp maŋguyiŋgiwi. Mâtâp maŋguyiŋgiŋetâ yakât otmâ yâk yeŋgâlen hâum pâpgum "Girawu tuhune tuhune?" otmâ mâtâpgât pâinbi. Mâtâpgât pâinmâ emet gimbâŋan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâŋe mem kusatmâ mem katŋetâ Yesuhât gotŋan giop. 5 Otmu Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi yakât topŋe ekmâ lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. Anitâŋe tosahe yiwereŋe pilâhihiap." Yawu sâm ekuop.

6 Yawu sâm ekumu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe den sâop ya nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyeŋaŋe yuwu nâŋgâwi. 7 Anitâ ikŋak otmapgât dop. Yâkŋe konok tosanenŋe pilâningimap. Gârâmâ lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâm oap. Yamâ ekmunŋe bâleap. Yawu sâm Yesuhât nâŋgâŋetâ bâleop.

8 Nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyeŋe ekmâ yuwu sâm ekyongop. "Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâleŋe otmune biwiyeŋaŋe yawu naŋgai. Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. 9 Wuân âi tuhumune ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. "Nâŋe tosahe pilâhihian." Yawu sâwom me? Me "Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari," sâwom? 10 Yakât nine topne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosayeŋe haoŋmâ pilâyiŋgim mansan. Anitâŋe nep sâm nihiop yukât topŋe ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât yu otbe." 11 Yawu sâm ekyongom yaŋak lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. "Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari." Yawu sâop.

12 Yawu sâmu senyeŋanâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ emetŋehen ariop. Arimu lohimbi hâlâŋmâ kinbiŋe Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ nep miop ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. "Lok yuwuyaek âlâ ki ekmain.Yâhâ yiwereŋe puwâk otmu eksain." Yawu sâm Anitâ mepaewi.

Yesuŋe hoŋ bawaŋe âlâ miop ya kutŋe Lewi
(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)

13 Otmu hilâm âlâen Yesuŋe Kapanaum kapi ya pilâm Galilaia deŋgân ginŋehen ariop. Arimu lohimbi dondâŋe denŋe nâŋgâne sâm kapiyeŋe pilâm watmâ ariwi. Watmâ ari penewaŋgiŋetâ Anitâhât topŋe ekyongop.

14 Ekyongom pesuk pilâmu itoŋ galoŋ otŋetâ kapiân âwurem ariop. Ari mâtâwânâk Alipaio nanŋe, kutŋe Lewi sâm, yâkŋeâmâ takesi membe sâm tewetsenŋe emetŋan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât naŋgan.” Yawu sâop.

15 Yawu sâmu Lewiŋe tewetsenŋe meminiop nep ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. Orowâk ari Lewihât emelan yâhâmutâ Yesu hoŋ bawalipŋaŋe peneyitginetâ orowâk tatmâ den alahuwi. Den alahum tatŋetâ Lewihât bukulipŋe otmu lok nombotŋe Mosehât girem den ki lâum manminiwiŋe Yesuhât den nâŋgâne sâm emelan yâhâŋetâ orowâk tatmâ sot um newi. 16 Nem tatŋetâ Parisaio nombotŋe Mosehât girem den sâm kâsikum ningiminiwiŋe belângembâ kinmâ yekŋetâ ki ârândâŋ otmu hoŋ bawalipŋe yuwu sâm âiyongowi. “Wongât Yesuŋe lok bâleŋe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâm âiyongowi.

17 Yawu sâm âiyongoŋetâ Yesuŋe den ya nâŋgâm Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok mesekyeŋe bianŋe dokta yeŋgâlen ki arimai. Lok kundatyeŋe orop me hâhiwin teteyiŋgimap yaŋe konok dokta yeŋgâlen arimai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋetâ keterahâk. Yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe yuwu sâmai. “Nen lok âlepŋe, nen orotmemenenŋe âiloŋgo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâm pâlâmŋe manmai. Lok yawuya yeŋgât sâm ki gewan. Yeŋe lok bâleŋe sâm kewilâyekŋetâ belângen manmai yawuyaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe pilâm Anitâhâlen biwiyeŋe kepeim denŋe lâum bulâŋe mem teteŋetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoŋ bawalipŋe sâp sâsâŋan sot barak ki manminiwi.
(Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)

18 Yoane bukulipŋe otmu Parisaio lok nombotŋaŋe Anitâhât âi menehât nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe hikum sâp sâsâŋanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. “Nen Anitâŋe nâŋgâningimu ârândâŋ olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât hoŋ bawalipganeâmâ otmain yawu ki otmai. Wongât hilâm ârândâŋ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

19 Sâŋetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok patoŋe imbi miakbe sâm bukulipŋe meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heroŋe otnomai. Heroŋe otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeŋaŋe taka bukuyeŋe kuŋetâ mumbuap yanâmâ eŋgat hako nâŋgâm sot barak mannomai. 20 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwereŋeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohoŋetâ mumbom sâp yan eŋgat hako nâŋgânomai.” Yawu sâop.

21 Otmu orotmeme embâŋân otminiwi ya otmu ikŋe orotmeme âiŋe kâsikum yiŋgiop yaŋe ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâm yan hâpu golâenâk mânuŋmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekaŋan mânuŋmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaŋe ya sem huhumu sot yaŋe golâ kinmap.” Yawu sâop. 22 Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâŋe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hâŋgiŋe otbuap. Yâhâ yakât kakŋan tâk âiŋe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senŋe âlâlâŋe mânuŋbuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap.

Yakât otmuâmâ nenŋe tâk âiŋaŋak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senŋe âlâlâ umatŋe mânuŋnomân yamâ dâimu ŋirik ŋirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hâŋgiŋe otmu âiŋe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotŋe." Yawu sâop.

Yesu hoŋ bawalipŋe orop tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya kuwi.
(Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)

23 Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen kerek menenekmu âi kalam biwiŋambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmŋan po ningiop. Yawu otmuâmâ buku nombotŋe yeŋgât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunŋe Parisaioŋe nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. 24 "Gâ wongât ândâp bok oat? Moseŋe girem den kulemguop ya lâumâun ya tatmâ naŋgain. Yakât girawu otmuâmâ hoŋ bawalipgaŋe bukulipyeŋe yeŋgât kalamâmbâ sot mem golâ niai? Ya otŋetâ yekmunŋe bâleap. Yakât otmâ gâŋe kuyiŋgirâ âlâku ki otnomaihât naŋgain." Yawu sâwi.

25-26 Yawu sâŋetâ purik pilâyiŋgim sâop. "Emelâk embâŋân Dawitiŋe olop yakât den pat sâlikum ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Dawitiŋe olop sâp yan hotom uwi ya yeŋgât lok kunŋe âlâ manop, kutŋe Awiata sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiŋe baŋga tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkŋe konok neminiwi. Lok inŋeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikŋe tembe lâulipŋe sotgât bâleŋetâ yan ikŋak Anitâhât miti selepŋan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataŋe sot kâmbukŋe sâm kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotŋe talop ya mem tembe lâulipŋe ge kâsikum yiŋgimu newi. 27 Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp yukât topŋe sâmune nâŋgâŋetâ keterahâk. Emelâk embâŋân Anitâŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâm kuningim kalop. Yamâ nenŋe Anitâ heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaem biwi sânduk mannehât sâm kalop. 28 Yâhâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ yakât amboŋe. Otmu yakât bonŋeâmâ nâŋe konok mem teteman." Yawu sâm ekyongop.

3

Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe lok âlâ heŋgeŋguop.
(Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)

1 Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bâtŋe mum pâlâmŋe olop yanâk tatmu ehop. 2 Yawu gârâmâ "Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan Yesuŋe lok pareŋe ya mem heŋgeŋguwuap me bia?" sâm Parisaio nombotŋaŋe Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbiŋe gotyetŋan ba kinbi. 3 Gotyetŋan ba kinŋetâ Yesuŋe lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. "Yahatmâ kin." 4 Sâmu yahatmâ kinmu benŋe Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. "Moseŋe den kulemguop ya topŋe girawu tap? Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok heŋgemyongonom me hilipyongonom?" Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu biwiyeŋe umatŋe otmu olotoŋâk kinbi. 5 Olotoŋâk kinŋetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyeŋe kârikŋe otmâ hiliwahonomai yakât nâŋgâm tepŋe nâŋgâyiŋgiop. Tepŋe nâŋgâyiŋgim lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. "Bâtge kuwihak." Yawu sâmu bâtŋe pilâmu kuwihahop. 6 Panmu kuwihakmu Parisaioŋe ya ekmâ yakât nâŋgâm bâlewaŋgim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulipyeŋe nombotŋaŋe lok pato âlâ, kutŋe Herot Antipa sâm, yâkâlen torokatmâ manbi ya yeŋgâlen

ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuŋetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe kâsikum yiŋgiop.

7 Otmu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen menenekmu miti emetŋambâ gem Galilaia deŋgân ginŋehen ariwin. Arimunŋe kapi gotŋe tete ya ambolipŋe dondâŋe Yesuŋe mem heŋgemnongoâkgât nengâlen takaŋetâ heŋgemyongop. Heŋgemyongop yakât den pat alahum sâm haok tuhuŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe kapi âlâembâ âlâembâ taka menduhuakbi yamâ yu ambolipŋe. 8 Nombotŋeâmâ Yuraia hân yakât kapi kunŋe, kutŋe Yerusalem sâm, ya ambolipŋe. Otmu kapi pato ya hawamgum kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋeâmâ Irumaia ambolipŋe. Yâhâ nombotŋeâmâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋeâmâ kapi kutyetŋe Tiro otmu Siron ya ambolipŋe. 9-10 Lohimbi yawuyaŋe heŋgemnongoâk sâm taka hawamnongowi. Hawamnongoŋetâ lohimbi dondâ heŋgemyongop. Heŋgemyongom tatmu mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekbi. Mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nâŋgâm Yesuŋe eknongomu waŋga âlâ deŋgân ginŋan talop ya mem dâimunŋe gotnenŋanâk gaop.

11 Otmu lohimbi nombotŋe weke bâleŋaŋe mâŋgâeyehop ya Yesuŋe watyekmu gaiakmâ den kârikŋan halahum yuwu sâwi. “Nenŋe topge naŋgain. Gâmâ Anitâhât nanŋe bulâŋe.” Yawu sâwi. 12 Yawu nâŋgâwi yakât otmâ lohimbi ekyongoŋetâ nâŋgâmaihât sâm kuyiŋgiop.

Yesuhât hoŋ bawalipŋe yeŋgât kutyeŋe
(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)

13 Otmu yakât kakŋan Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp nengât âi sâm ningiwe sâm otmâ nongonmu lohimbi ya pilâyekmâ ari ekbin. 14 Arim ekmâ orowâk pumŋan yâhâmunŋe yuwu sâm eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topŋe kâsikum yiŋgiwomgât meyeksan. Den kâsikum yiŋgim hâŋgânyongomune ari nâhât den pat âlepŋe sâm ekyongonomai. 15 Ekyongom yan weke bâleŋaŋe lohimbi nombotŋe mâŋgâeyekmap ya watyekŋetâ gaiakmâ arinomai.” Yawu sâop.

16 Nen menenehop yamâ kutnenŋe yuwu. Simon, yamâ kutŋe âlâmâ Petoro sâm kunop. 17 Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtŋe. Yâkŋe nep kârikŋe tuhuowot ya ekmâ yan Yesuŋe kutyetŋe âlâ yuwu sâm yotgonop. “Boanesi” sâm yotgonop. Yakât topŋeâmâ yuwu. “Denyetŋe kou kâlâp.” 18 Âlâmâ Anderea yamâ Simon imiŋe. Otmu nombotŋeâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaio nanŋe Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtŋe ya yeŋgât topyeŋe yuwu. Kasalipnenŋe Roma lok ya yeŋgât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtŋe. 19 Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kioŋop ya. Yesuŋe âi ningim yawu sâm eknongomu orowâk pumŋambâ gewin.

Yesuŋe Satan mem ge katbuap yakât sâop.
(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)

20 Pumŋambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâm ot tatmunŋe lohimbi dondâŋe Yesuŋe mem heŋgemnongoâk sâm nengâlen toho emet ya titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekŋetâ sot ki newin. Inâk tatmunŋe Yesuŋe sot ki

niop yakât otmâ lohotŋe olop. Lohotŋe olop yamâ lohimbi dondâŋe gâŋak bamat nâŋak baman otmâ hâmbiŋ gumbiŋ tuhuŋetâ hâpunakmâ heŋgemyongop. Nep tuhum tatmu wâtŋe houŋ sâop. Wâtŋe houŋ sâmu yan lok nombotŋaŋe ekmâ nâŋgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Yesuŋe kunŋe itoŋ galaŋ otmu ki galemahom mansap.” 21 Yawu sâŋetâ ikŋe hepŋe torehenlipŋaŋe den pat ya nâŋgâm tângune sâm emetyeŋe pilâm tohowi.

22 Mâtâwân tohoŋetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋe Yerusalem kapiângembâ toho tatbiŋe ekmâ yuwu sâwi. “Weke bâleŋe ya yeŋgât amboyeŋe, kutŋeâmâ Besewulu sâm, kutŋe âlâmâ Satan, yâkŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu yâkât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksap.” Yawu sâwi.

23 Yawu sâŋetâ nâŋgâm yuwu sâm purik pilâyiŋgiop. “Satangât weke bâleŋaŋe ki ahom hioŋakmai. 24 Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaiŋe yahatmâ ahom hioŋakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyeŋe kâwurumŋaŋak kinbuap. 25 Yâhâ hep torehenŋe komot konohâk otmâ mansaiŋe yahatmâ ahom hioŋakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutyeŋe biatbâp. 26 Yakât torokatmâ sâwe. Yiwereŋe Satangât komotŋak ahom hioŋakmâ mansai otmuâmâ den yan yuwuâk hiliwahom kuriŋ sânomai.”

27 “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok sâtŋe kârikŋe âlâ me âlâŋe ikŋe manmanŋe torokatmâ teteâkgât hâmbâŋe mem haŋgalakmâ tembe talam lâuakmâ teŋgâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaŋaŋe taka kombo mewaŋgiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasaŋaŋe kum itit kiom bâleŋe tuhuwaŋgiwuap. Dop yawuâk nâŋe Satan mem ge katbom. Yamâ aŋgoân yâkât weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arai.”

28-30 “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâitŋe senduk baneârâ bâleŋaŋe mâmâŋe otbaŋgimu âi memap nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm tâpikguai yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâleap. Me Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu gewan nâhât nâŋgâŋetâ tâŋât oap. Me lohimbiŋe nâhât nâŋgâŋetâ giâkgât sâm biwiyeŋan kioŋnomai. Lok yawuyaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilânomai ya yeŋgât tosa yamâ Anitâŋe pilâyiŋgiwuapgât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwuap. “Bâe, âi yukât amboŋe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitmâ yâhâmbisâp. Lok yawuyaŋe tosa pato dâiwuap yamâ Anitâŋe tosa ya pilâwaŋgiwuapgât dop âlâ ki tap.”

Yesuhât hepŋe torehenlipŋe
(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)

31 Yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikŋe hepŋe torehenlipŋe takawi. Taka tirek topŋan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenŋe gâ ge.” 32 Yawu sâŋetâ lok âlâ yan talopŋe yahatmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Wae, emba nâŋgâ. Torehenlipgaŋe taka tirek topŋan kinmâ gâhât yai.” 33-34 Yawu sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. Yawu gârâmâ yuwu sâwe. 35 Anitâhât tem lâum mansai yeŋeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâŋe oai.” Yawu sâm eknongop.

4

Hote alikŋan hâum sâop.
(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)

1 Hilâm âlâen Yesuŋe Galilaia deŋgân ginŋan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepŋe ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimbi dondâŋe taka mem hawam mewam tuhuwi. Mem hawam mewam tuhuŋetâ yapâ pilâyekmâ waŋgaen yâhâop. Waŋgaen yâhâmu lohimbi takawi ya deŋgân ginŋan ge tatŋetâ waŋga orotok sâm endâŋân baop. 2 Endâŋân bam waŋgaen kinmâ ikŋe den pat yakât topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

3-8 “Den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâiloŋbe sâm newângen ariop. Ari hote alikŋe ya nombot nombot mem hâiloŋmu giop. Nombotŋeâmâ mem hâiloŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ mem hâiloŋmu hân toŋe biaen ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ hele bâleŋe iowân giop. Yâhâ nombotŋeâmâ tep tep kum hân âiloŋgo loŋgo tuhuwi yan mem hâiloŋmu ge talop. Yawu gârâmâ hote alikŋe mem hâiloŋmu âlâen âlâen giop yakât topŋeâmâ yuwu. Nombotŋe mâtâwân ge talop yamâ nâiŋe in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotŋeâmâ hân toŋe biaen giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikŋe kumu yan in yawu mum hâlâlâŋ sâop. Yâhâ nombotŋeâmâ hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âiloŋgo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukŋaŋe langumu derepgum gimbaŋgumu orok sâop. Yâhâ nombotŋe hân âlepŋan giop yaŋeâmâ tetem pururuk sâm âiloŋgo yahalop. Yâhâ nombotŋeâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotŋeâmâ hote pawut purik papato sâmain dop yawuya teteop.

9 Nâŋe den yan yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)

10 Otmu lohimbi kerekŋe yahatmâ itoŋ galaŋ otmâ gem ariwi. Ariŋetâ nombotŋe yamâ konok konok âwurem gawi. Âwurem gaŋetâ nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwin. “Den âlâen hâum kinmâ yat ya nâŋgâmunŋe ki keteraksap. Yamâ topŋe sârâ nâŋgâmunŋe keterahâk.” Yawu sâwin. Yawu sâm âikumunŋe yuwu sâop.

11 Anitâŋe tihitnenŋe otmâ gamap yakât topŋe yeŋe tipiŋe naŋgai. Yâhâ lok nombotŋe nâhâlen ki torokatmâ mansaiŋeâmâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ mansai. Biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ manŋetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. 12 Yakât otmâ

> “yâkŋe nâhât hâkâŋ otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyeŋe alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nâŋgâŋetâ keterakmap. Yâhâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ nâhât den pat yu nâŋgâŋetâ tâŋât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nâŋgâm heŋgeŋguai mâne biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ denŋe lâuŋetâ tosayeŋe emelâk pilâyiŋgimbâp.” ”

Hote mem hâiloŋmu giop yakât topŋe
(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)

13 Yawu sâm benŋe yuwu sâm eknongop. “Nâŋe den yan yu ki nâŋgâm heŋgeŋguai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâum sâmune yeŋe nâŋgâŋetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâmune nâŋgâŋet. 14 Lok hote alikŋe mem

hâiloŋmu giop yamâ nenŋe Anitâhât den lohimbi sâm ekyongomunŋe nâŋgâmai yakât dop. 15 Yâhâ alikŋe nombotŋe mem hâiloŋmu mâtâwân giop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den nâŋgâmai yanâmâ Satanŋe den ya kum mem gulip tuhumap.

16 Yâhâ hote mem hâiloŋmu nombotŋe hân toŋe biaen giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm heroŋe otmâ manmai. Nâŋgâŋetâ den ya kakŋeâk gem biwiyeŋan gihitŋe kârikŋe ki memap. 17 Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipŋe takaŋetâ yekmâ kiŋgityeŋahât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyeŋe nombotŋaŋe senyeŋan gemai yan lohotŋe otmâ pilâmai.

18 Yâhâ hote nombotŋe mem hâiloŋmu hele biwiŋan giop yakât topŋe yuwu. Lohimbi nombotŋe den ekyongomune nâŋgâŋetâ bonŋe otmap. 19 Nâŋgâŋetâ bonŋe otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenŋe, me âlâlâ ekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe yan hikum nâŋgâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manŋetâ manman âlepŋe ki teteyiŋgimap.

20 Yâhâ hote mem hâiloŋmu nombotŋe hân toŋe orowân giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuyaŋeâmâ den pat âlepŋe nâŋgâm heŋgeŋgumai. Nâŋgâm heŋgeŋgum tiŋâk lâum manŋetâ manman âiloŋgo loŋgo teteyiŋgimap. Yâk yeŋgât topyeŋe yawu. Nâŋe hoteân hâum yan yamâ topnenŋeâmâ yawu." Yawu sâop.

Lok topnenŋe Lambeân hâum sâop.
(Luka 8:16-18)

21 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. "Nenŋe emet kâlehen tatmâ lambe saum tuŋguŋan ki katmain. Gârâmâ heleŋân gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. 22 Yakât topŋe yuwu. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekŋan otmu eknom. Yâhâ omoŋ kâtâpŋan otŋetâ ki ekmain yamâ hâmbâi mâne haŋ sâmâ tetekŋan eknom. 23 Nâŋe den yan yu biwiyeŋanâk katmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai."

24 Otmu den âlâ yuwu torokalop. "Den yan yukât topŋe teteâkgât sâmune nâŋgâŋet. Yen oap amboŋe ikŋiâk ikŋiâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nâŋgâm lâunomai me kum pilânomai yakât matŋe Anitâŋe yiŋgimu âlâku amboŋan amboŋan menomai. 25 Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mannomaiŋe ya nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu bet pilânomaiŋe biwiyeŋe pâlâmŋe manmâ ki nâŋgâŋetâ keterakmâ heŋgeŋguwuap." Yawu sâm eknongop.

Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe

26 Yawu sâm Anitâŋe tihitnenŋe otmâ menenekbuap yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. "Lok âlâŋe newân ari yu me ya kehetŋe katmap. 27 Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâm ga takamap. Pururuk sâm ga takamap yakât topŋe ki nâŋgâmain. 28 Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâm ga takam yaŋak esenŋe huhumap. Esenŋe huhum yaŋak pato otmâ yan bonŋe otmap. Yamâ kehetŋe hânâmbâ pururuk sâmap yapâ gâtŋaŋe bonŋe otmawân osetŋe ya tatmain yakât ki nâŋgâm ketetmâ gulip malap otmain. 29 Bonŋe otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nemain. Yakât topŋe yuwu sâmune

nâŋgâŋet. Anitâhât den lok biwiyeŋan katmunŋe tatmu yâk yeŋgâlen bonŋe tetewuap yakât ki gorâningimap." Yawu sâop.

Bândup yakât topŋe
(Mataio 13:31-32,34 Luka 13:18-19)

30 Yawu sâm den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. "Yeŋe biwiyeŋe Anitâhâlen kepeiŋetâ tihityeŋe oap yakât topŋe teteâkgât wuân denân hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakbuap? Yuân hâum sâmune nâŋgâŋet. 31 Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe tipiŋe âlâ mem ari kalamŋan kalop. 32 Katmu tatmu kâmŋe ga takam yaŋak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotŋe wangiyekmap. Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatŋe kun kunŋan kerem tatmai." Yawu sâop.

33 Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâm ekyongominiop. 34 Sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ ârândâŋ otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen ariminiop. Pilâyekmâ nenŋeâk tatbin yan topŋe nâŋgâmunŋe keterahâkgât den kâsikum ningiminiop.

Yesuŋe sâmu to siru nâŋ nâŋ sâop.
(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)

35 Yesuŋe den yawu sâm tiŋ pilâm emetsâpŋe otmu yuwu sâm eknongop. "Waŋgaen yâhâ deŋgân yu hâtikgum nombotgen arine," sâmu nenŋe lohimbi ya pilâyekmâ waŋgaen yâhâ hâtikgum nombotgen ariwin. 36 Arimunŋe nombotŋe gurâ betnenŋan watnenekmâ tohowi. 37 Deŋgân ya tânâmgumunŋe yanâk siru puŋ puŋ sâm pilâop. Siru puŋ puŋ sâm pilâmu toŋe waŋga kâlehen gemu guhutbe sâm olop. 38 Guhutbe sâm olop yan Yesuŋeâmâ kum ihi ya katmâ ya kakŋambâ aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu nen hoŋ bawalipŋaŋe yahatmâ waŋga hâmeŋehen yâhâ mândem ekuwin. "Wa, waŋga yu deŋgân kâlehen guhulakbe sâm oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?" Yawu sâwin.

39 Yawu sâmunŋe yahatmâ siru ya kuwaŋgiop. Kuwaŋgimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. 40 Nâŋ nâŋ sâmu yuwu sâm âinongop. "Yen wongât kiŋgityeŋahât oai? Anitâŋe haoŋmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap yakât topŋe ki naŋgai hâ? Wongât biwi yâhâp oai? Nâŋe tânyongowomgât dop ki tap. Yawu mon sâm oai?" Yawu sâm eknongop.

41 Yawu sâm eknongomu yuwu sâm alahuwin. "Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu yaŋak to yaŋe nâŋ nâŋ yap." Yawu sâwin.

5

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yeŋgâlen ariwi.
(Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)

1 To nâŋ nâŋ sâmu deŋgân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâm, yan ariwin. 2 Yan ari waŋgaembâ lâum kioŋmâ arimunŋe lok âlâ weke bâleŋaŋe mâŋgâeminiop yamâ sumângembâ takamu ekbin. 3-5 Yâhâ yâkât topŋe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâleŋaŋe mâŋgâemu omoŋe hilâmŋe sumângen ari im yahatmâ isem hu halak tuhuminiop. Hu halak tuhum kâlân, me nak duwiŋan, me hân teŋ sâŋan me âlâen âlâen yan ikŋe kun kândâtŋe ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtŋe kârikŋe otmu kapi ya ambolipŋaŋe ari kâiŋe bâtŋe mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ tâk kârikŋe, kutŋe sein sâm, yaŋe kâiŋe bâtŋe mem menduhum

sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yawu otmu ekŋetâ tepyeŋe hindâm pilâm kapiyeŋan ariwi. Lok yakât topŋe yawu.

6 Lok yaŋe ewâŋân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâm yakât ulitguwe sâm in yawu yâkâlen giop. 7-8 Yâkâlen ge kinmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watbe sâm otmâ yuwu sâm ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâm ulitguop. “Yesu, topge naŋgan. Gâ Anitâhât nanŋe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât naŋgan.” Yawu sâm ulitguop.

9 Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâŋgâwe.”

Sâmu sâop. “Nâŋe weke bâleŋe nombotŋe meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem mâŋgâem mansain. Yakât nengât kutnenŋe “Komot Pato,” yawu. 10 Aiop, gâŋe nâŋgâningirâ sumânâk manmâ yan kâlepŋehen ki arinehât naŋgain.” Yawu sâwi.

11 Yâhâ talapŋan bau seseŋgâlâkŋe tomot tuhum kinŋetâ yekbi. 12 Yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbuat otmuâmâ, âlepŋe watnenekdâ bau enda yeŋgâlen arinom.” Yawu sâwi. 13 Yawu sâŋetâ watyekmu yâkâlembâ gaiakmâ bau ya yeŋgâlen ge mânuŋakbi. Bau yeŋgâlen ge mânuŋakmâ mâŋgâyekŋetâ sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoŋ sâm deŋgânân kioŋetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kiŋgitŋe orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

14 Bau kiŋgitŋe orowâkŋe deŋgânân kioŋetâ haranyongop. Yakât otmâ galemyongom manbiŋe ekmâ sururuk sâm kapi ambolipŋe ya ekyongowi. Ekyongoŋetâ yakât topŋe nâŋgâne sâm Yesuhâlen takawi. 15 Otmu emelâk weke bâleŋaŋe lok mâŋgâeŋetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgimu hâk katipŋe mânuŋakmâ tatmu ekbi. Ekŋetâ sâtŋe otmu lohimbi Yesu orop kinbi ya âiyongowi. 16 Âiyongoŋetâ Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau mem hilipyongowi yakât den pat ekyongowi. 17 Ekyongoŋetâ nâŋgâm kuk otmâ Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

18 Yakât otmâ Yesuŋe menenekmu waŋgaen yâhâmunŋe yan lok weke bâleŋe watbaŋgiop yaŋe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât naŋgan.”

19 Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiwereŋe Anitâŋe nâŋgâhihimu nâŋgân nâŋgânge keterakgihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepge torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

20 Yawu sâmu kapi bâlâk ŋerek tatmâ arap ya yeŋgâlen ari yakât den pat ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe olop.

Imbi âlâ mesek umatŋe tetewaŋgiopŋe Yesuhât sâŋgum walipgum âlepŋe olop.

(Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)

21 Yawu otmâ Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm waŋga mem âwurem ariwin. Âwurem ari waŋgaembâ ge deŋgân ginŋan kinmunŋe lohimbi dondâŋe Yesu ekne sâm taka hawamnongom kinbi. 22 Yawu otmâ kinŋetâ miti selepŋahât galem ya yeŋgât lok kunŋe, kutŋe Yairo sâm, yâkŋe gotŋan ga mepaem ekuop. 23 “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâm oap. Yawu gârâmâ gâŋe ari wâirâ âlepŋe olâkgât naŋgan.” Yawu sâop. 24 Yâhâ nenŋe takawin yakât den pat

ya lohimbi dondâŋe nâŋgâm Yesu ekne sâm taka mem hawam mewam tuhunenekŋetâ orowâk ariwin.

25 Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topŋeâmâ yuwu. Imbilipnennaŋe
emetsennŋe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsennŋe ekmâ
yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. 26 Yambu kâiân yâhâp yu biwiŋan
dokta yeŋgâlen arimu hep ya saŋ sâekgât âi pato meŋetâ tewetsennŋe
pato imbiâk pilâminiop. 27 Yawu otminiop yakât otmâ Yesu takaop pat
ya nâŋgâm peneningimu orowâk ariwin. 28 Orowâk arim yan biwiŋaŋe
yuwu nâŋgâop. “O, nâmâ Yesu wâiwomgât dop ki oap. Yawu gârâmâ
sâŋgum potonŋan in walipguwom.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâop.

29 Yawu otmâ walipgumu yanâk hepŋe saŋ sâmu hâkŋe nâŋgâmu
âiloŋgo olop. 30 Yâhâ walipguop yanâk Yesuŋe hâkŋe katmâ nâŋgâop.
Hâkŋe katmâ nâŋgâm yaŋak eŋgatŋe kakŋambâ olelem yekmâ “Âlâŋe
walipnohoap?” sâm âiyongop.

31 Yawu sâm âiyongomu yan kurihiakŋetâ nennan gâtŋe âlâŋe yuwu
sâop. “Lohimbi dondâŋe hawam mewam tuhunenekŋetâ wâiakmâ kin-
sain. Yakât otmâ gâ girawu nâŋgâm yat? Yan gâtŋaŋe mon walipgohoai.”
32 Yawu sâm ekumu sennŋe sennŋe olop. 33 Sennŋe sennŋe otmu imbi yaŋe kâi
bâtŋe kârâŋ kârâŋ sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotŋan ba walipgum
yan âlepŋe olop yakât topŋe kerek ekuop.

34 Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitâŋe nâŋgâhihimu
hepge saŋ yap. Lohotŋan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

35 Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe
emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ
lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

36 Yawu sâŋetâ Yesuŋe nâŋgâm ki nâŋgâm yawu otmâ Yairo yuwu sâm
ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Biwihe nâhâlen katmâ eŋgat yâhâp ki ot.”
Yawu sâop. 37 Yawu sâm lohimbi nombotŋe katyekmu kinŋetâ Petoro,
Yakowo otmu iminŋe Yoane meyekmu ariwi. 38 Ari Yairohât emet gotŋan
ba kinmâ gilâp nâŋgâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbi dondâŋe kahân
tatmâ isem we bâle pato nâŋgâwi. 39 Yawu otmâ isem tatŋetâ yuwu sâm
ekyongop. “Baratyetŋe ki bâleap, in aman pâlâmŋe iap. Yakât wongât
otmâ olo gilâp bâleŋe oai?”

40 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ ki bonŋe otmu giriŋbaŋgiwi.
Giriŋbaŋgiŋetâ Yesuŋe hâŋgânyongomu yaihen kioŋbi. Yaihen kioŋetâ
âwâŋe mâmâŋe otmu hoŋ bawalipŋe kalimbu ya meyekmu imbi sihan
talowân yâhâwi. 41 Yâhâŋetâ Yesuŋe imbi sihan ya bâtŋan mem denyeŋan
yuwu sâm ekuop. “Talita, koum.” Yakât topŋeâmâ yuwu. “Barat tipiŋe,
yahatmâ kin.”

42 Sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâŋe mâmâŋaŋe
ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. 43 Yawu otmuâmâ Yesuŋe sâmu sot um waŋetâ
niop. Yawu otmâ bukulipyetŋe ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

6

Yesuhât kapilipŋaŋe betbaŋgiwi.
(Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)

1 Yawu otmâ Yesuŋe ikŋe kapiân âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu
orowâk yahatmâ ariwin. 2 Ari manmunŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen
Yesuŋe miti emetŋan yâhâ den kâsikum yiŋgiop. Den kâsikum yiŋgimu

lohimbi dondâŋe nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtŋe. Âlâŋe nâŋgân nâŋgân topŋe topŋe yu ekumu taka kâsikum ningiap? Me wosapâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu ekmunŋe sâtŋe oap. 3 Yamâ hep torehenlipŋe nâŋgâyiŋgiain. Imilipŋe, kutyeŋe Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipŋe ya gurâ nâŋgâyiŋgiain. Yâhâ mâmâyeŋe Maria yâhâmâ nennan gâtŋe. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nâŋgânom?” Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipŋe nâŋgâyiŋgiwi yakât otmâ den kâsikum yiŋgim manop yamâ nâŋgâŋetâ nahat otmu betguwi.

4 Yawuhât Yesuŋe biwiyeŋahât topŋe ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipŋaŋe kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yâhâ yâkŋe hep torehenlipyeŋe den kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâŋetâ nahat otmap.” Yawu sâop.

5-6 Yesuŋe den kâsikum yiŋgimu nâŋgâŋetâ nahat olop yakât otmâ lohimbi dondâŋe biwiyeŋe yâkâlen ki katbi. Lohimbi nombotŋaŋe biwiyeŋe yâkâlen katŋetâ heŋgemyongop yamâ getek âlâ. Yawu otŋetâ yekmâ nâŋgâmu sâtŋe otmu hohetyeŋan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikŋe kapi pilâm kapi âlâlâ yeŋgâlen ari Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den kâsikum yiŋgiop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâm yiŋgiop.
(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)

7 Otmu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp nen menduhunenekmâ yuwu sâm eknongop. “Sâmune nâŋgâŋet. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topŋe sâm ekyongonomai yamâ nâŋe mâmâŋe otyiŋgimune weke bâleŋe watyekŋetâ gaiakmâ arinomai. 8 Hâŋgânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topŋe katne sâm sot me senŋe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenŋe hakyeŋan ki tatbuap. 9 Me pet me hâk katipŋe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyeŋahât katipŋe katmâ howan konok tinaŋgunomai. 10 Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyeŋe Anitâhâlen katŋet sâm nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. 11 Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyeŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gemu betyiŋgim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai.” Yawu sâop.

12 Yawu sâm eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyeŋe Anitâhâlenâk katnomaihât Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowin. 13 Den pat âlepŋe ekyongom yan weke bâleŋaŋe mâŋgâeyekbi ya gurâ watyekmunŋe gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotŋe mesek otbi me kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop yamâ meyekmâ nak âlâ, kutŋe oliwa sâm, yakât kehetŋahât toŋaŋe mem kunyeŋan lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunŋe âlepŋe otbi.

Yoane kuŋetâ muop.
(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)

14 Nenŋe yawu otyiŋgiwin yakât den patŋe pereren sâm arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Nâŋgâmâmâ nombotŋaŋe Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ,

kutŋe Yoane sâm, yâkŋe embâŋâmbâek topŋe katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutŋe Herot sâm, yâkŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari kuŋetâ muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ kulem topŋe topŋe yu mem gap." Yawu sâwi.

15 Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. "Poropete lok âlâ, kutŋe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe mon purik sâm ge kulem âlâlâ yu me mansap." Yawu sâwi.

Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. "Emelâk embâŋân poropete lok nombotŋaŋe Anitâhât tem lâum kulem topŋe topŋe mem âiyeŋe tuhuwi. Yakât dopŋeâk lok yuŋe Anitâhât den eknongom kulem topŋe topŋe memap." Yawu sâwi.

16 Yawu sâm alahuŋetâ Herotŋeâmâ denyeŋe nâŋgâm yuwu sâop. "Yoane yamâ sâmune eŋgatŋe hârewi. Yâkŋe mumuŋambâ yahatmâ kulem topŋe topŋe yu miap." Yawu sâop. 17-18 Otmu Herotŋe sâmu Yoane kuŋetâ muop yakât topŋe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Aŋgoân Pilipŋeâmâ imbi, kutŋe Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaŋe lokŋe hâkâŋ otmâ pilâmuâmâ kahaŋe Herot ya orop miahowot. Yakât otmâ Yoaneŋe nâŋgâmu bâlemu yuwu sâop. "Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap." Yawu sâop.

19-20 Yawu sâm kuyitgimu imbi yaŋe Yoanehât dondâ nâŋgâm bâlewaŋgiop. Nâŋgâm bâlewaŋgim yan Yoane girawu otmâ kuŋetâ muâk nâŋgâm manminiop. Yâhâ Yoaneŋe Anitâhât lauŋe lâum uwawapŋe bia manmâ gaop yakât Herotŋe ekmâ nâŋgâmu âlâ kândâkdâ otmu gorâwaŋgiop. Gorâwaŋgimu yan imbiŋahât mâtâp maŋguwe sâm otmâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetŋan katŋetâ tatminiop. Yan tatmâ Herotgât sâtgât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum waŋmu nâŋgâm heroŋe otminiop. Yawu gârâmâ den sâop ya nâŋgâmu biwiŋan hâumu biwi yâhâp otminiop.

21 Yawu otminiop yamâ imbiŋaŋeâmâ Yoane kuŋetâ muâkgât nâŋgâminiop. Mâne mâne mâne yakât bonŋe teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotŋe teteop yakât nâŋgâm heroŋe otne sâm bukulipŋe nombotŋe taka sot um nene sâm menduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotŋe, otmu tembe lâulipŋe ya yeŋgât kunlipyeŋe, otmu kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yeŋgât papatolipyeŋe kerehâk menduhuakmâ sot nem heroŋe nâŋgâwaŋgiwi. 22-23 Sot nem heroŋe otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyeŋe âlepŋe otmu heroŋe nâŋgâwi. Heroŋe nâŋgâŋetâ Herotŋe yuwu sâm ekuop. "Barat. Anitâhât sennan kinmâ sâmune nâŋgâ. Iri sikum senŋe âlâlâ tatnihiap yu me ya ekŋâlemat ya âlepŋe eknohorâ nombotŋe kâsikum gihiwom."

24 Yawu sâm ekumu imbi yaŋe ari mâmâŋe yuwu sâm ekuop. "Awoŋnaŋe ikŋe iri sikumŋe me senŋe âlâlâ tatbaŋgiap ya "nombotŋe gihiwom," yap. Yakât otmâ wuân membomgât naŋgat?" Sâmu sâop. "Yoane yamâ kuŋetâ muâkgât naŋgan. Yakât otmâmâ "Yoane eŋgatŋe hârem kunŋe mem ga nihiŋet," yawu sâm ekuwuat." Yawu sâop.

25 Yawu sâmu baratŋaŋe tepŋe yahatmu sururuk sâm âwurem ari yuwu sâm ekuop. "Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ in yawu ari Yoane eŋgatŋe hârem kunŋe kondoân katmâ mem ga nihiŋetgât naŋgan." Yawu sâop.

26 Yawu sâmu âwâŋaŋe Anitâhât sennan sâm kârikŋe tuhuop yakât nâŋgâm biwiŋaŋe umatŋe dondâ olop. Yawu otmu bukulipŋe yeŋgât

senyeŋan kinmâ den ya ekuop yakât aŋulakman sâm den ya lauŋan miop.
27 Yawu otmâ tembe lâu âlâ hâŋgângumu sururtuk sâm pâi emetŋan yâhâ
Yoane eŋgatŋe hâreop. 28 Eŋgatŋe hârem kunŋe mem kondoân katmâ mem
ge waŋop. Waŋmu lâum mâmâŋahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe heroŋe
olop. 29 Yakât den pat ya Yoane hoŋ bawalipŋaŋe nâŋgâm lâum ari kât
giopŋe âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yiŋgiwi.
(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

30 Yâhâ emelâk Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe hâŋgânnongomu kapi âlâen
âlâen ari yâkât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgiwin. Kâsikum yiŋgim pesuk
pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho den kâsikum yiŋgiwin
me otbin mewin yakât ekuwin. 31 Orowâk den alahum tatmunŋe yan
lohimbi dondâŋe bam gam hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekŋetâ sot ki um
newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Lohimbi
dondâŋe nengâlen taka mem awawi guwawi tuhunenekŋetâ girawu
otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nâŋgâm den alahunom? Yakât
otmâ pilâyekmâ ari nenŋiâk tatmâ nâŋgâm hâknenŋe menom.” Yawu
sâop. 32 Yawu sâmu kapi ya pilâm ge waŋga âlâ mem deŋgân ya hâtikgum
lok ki manmaiângen ariwin.

33 Kapi ya pilâmunŋe lohimbi nombotŋaŋe nenekmâ ya pilâm deŋgân
ginŋeâk watnenekmâ ariwi. Ariŋetâ kapi âlâlâ deŋgân ginŋan tatmâ
arap ya ambolipŋaŋe kapiyeŋe pilâm peneyiŋgiŋetâ ari ari deŋgân ginŋan
kinmâ mambotningiwi. 34 Yawu otmâ kinŋetâ waŋgaembâ gemunŋe
Yesuŋe yekmâ yuwu nâŋgâop. “Lama amboyeŋe biaŋe manmai yakât
dopŋeâk lohimbi yuŋe ihilâk mahilâk mansai.” Yekmâ weŋe nâŋgâm An-
itâhât den topŋambâek kâsikum yiŋgiop. 35-36 Kâsikum yiŋgimu emetsâpŋe
otmu yan yuwu sâm ekuwin. “Emetsenŋe emelâk purik yap. Gârâmâ
yu tain yu hâlâŋmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yiŋgimu wâtyeŋe
houŋ sâmapgât gâŋe hâŋgânyongorâ ariŋet. Hâŋgânyongorâ ari yeŋahâk sot
puluhum um nenomai.”

37 Yawu ekumunŋe yuwu sâm eknongop. “Âlepŋe yeŋahâk sot kâsikum
yiŋgiŋet.”

Sâmu sâwin. “Lohimbi dondâ taka tai. Yakât otmuâmâ nen girawu
otmuâmâ lohimbi dondâ yuâmâ sot um yiŋgimunŋe neŋetâ dopyeŋan
otbuap? Nenŋe sot puluhum um yiŋginom yuâmâ lok âlâŋe emetsenŋe
nombolân yâhâp yakât biwiŋan âi tuhum pesuk pilâm hâmeŋe memap
yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmuâmâ yat yu watnom? Yu
ki orotŋe.” Yawu sâwin.

38 Sâmunŋe sâop. “Yeŋgâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sâŋetâ
nâŋgâwe.”

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâm ekuwin. “Nengâlen baŋga kândâkdâ
mome otmu iŋan yâhâp yawuâk tap.” Yawu sâwin.

39 Sâmunŋe sâop. “Yeŋe lohimbi yu ekyongoŋetâ kâsiwahom komot tipi
tapi tatmâ ariŋet.” Yawu sâop. 40 Yawu sâmu komot tipi tapi tatŋetâ
komot 50 olop. 41 Ge tatŋetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ
mepaeop. Anitâ mepaem baŋga ya motokmâ tipi tapi tuhum ningimu lo-
himbi ya kerehâk yiŋgimunŋe newi. 42 Yâhâ iŋan gurâ yawuâk yiŋgimunŋe
neŋetâ dopyeŋan olop. 43 Neŋetâ dopyeŋan otmu sot nombotŋe talop ya

hâwurum mânuŋmunŋe saka saka kâiân yâhâp pik sâop. 44 Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunŋe 5000 yakât dop olop.

Yesuŋe to kakŋambâ tâlim takaop.
(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)

45 Sot nem pesuk pilâŋetâ Yesuŋe hâŋgânnongom yuwu sâop. "Yeŋe waŋga yu mem kulet sâm Besaita kapiân ariŋet Ariŋetâ nâmâ lohimbi yu hâŋgânyongomune ariŋetâ yeŋgât betyeŋan watyekbom." Yawu sâop. 46 "Yawu sâm hâŋgânnongomu arimunŋe lohimbi ya gurâ hâŋgânyongomu yahatmâ itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Ariŋetâ ikŋiâk tatmâ Anitâ ekuwe sâm pumŋan yâhâop. 47 Pumŋan yâhâ âwâŋe orop den otmutâ emet omoŋ olop. Âwâŋe orop den otmutâ pesuk sâmu gem deŋgân ginŋehen kinmâ nenehop. Nenâmâ ari deŋgân tânâmgum nip nip otbin. 48 Yawu arim tatmunŋe ariwinângembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmu arine sâm ba hâum pâpgum tatmunŋe emet emelâk orotok sâop. Yawu otmu tânâmŋan hâum pâpgu gupgu ot tatmunŋe Yesu ikŋak to kakŋambâ tâlim takamu ekbin. 49-50 To kakŋambâ takamu ekmâ tepnenŋe hindakmâ hu halak tuhum yuwu sâwin. O, yuâmâ weke mon takap." Yawu sâm kiŋgitnenŋahât otmâ kâi bâtnenŋe sân sân sâop.

Yawu otmunŋe yuwu sâm eknongop. "Yen wongât otmâ kiŋgityeŋahât otmâ kâi bâtyeŋe sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ." 51 Yawu sâm waŋgaen mem pitik pilâmu siru ya sânduk sâm ŋiniŋ ŋiniŋ sâop. Sânduk sâm ŋiniŋ ŋiniŋ sâop ya ekmunŋe âlâ kândâkdâ olop. 52 Yawu gârâmâ emelâk baŋga mome motokmâ kâsikum yiŋgimu lok 5000 yaŋe neŋetâ dopyeŋan olop ya ekmâ Yesuhât topŋe nâŋgâwin mâne saru kakŋan takamu siru ŋiniŋ ŋiniŋ sâop ya ekmunŋe ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe pâlâmŋe olopgât Yesuŋe yu ya olop yakât topŋe ki ekmâ nâŋgâmunŋe keterahop.

Yesuhât sâŋgumŋe wâim âlepŋe otbi.
(Mataio 14:34-36)

53 Deŋgân ya hâtikgum hân âlâ, kutŋe Genesaret sâm, yan ari kioŋmâ waŋga hikumunŋe kinop. 54 Hikumunŋe kinmu kapi ya ambolipŋe taka Yesu ekmâ nâŋgâwi. 55 Ekmâ nâŋgâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap yan ari lohimbi kundat, me mesek, me umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiop ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesuŋe wosaken ariop yan lâuyekmâ ari heŋgemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi. 56 "Lok pato, Nengâlen gâtŋe kundat me umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunŋe gotyeŋanâk arirâ gâhât sâŋgum ya konok wâim yan âlepŋe otŋetgât naŋgain." Sâŋetâ sâop. "Den yai ya âlepŋe otŋet." Yawu sâmu nombotŋaŋe sâŋgumŋe wâim yaŋak âlepŋe otbi.

7

Launenŋaŋak ki sâm mepaem mannom.
(Mataio 15:1-9)

1-4 Parisaio kerekŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât den lâum kinmâ sot mem nene sâm bâtyeŋe piriakmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk aŋgoân pirim heŋgeŋgumâmâ um neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenŋe yeŋgât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom

bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tuhum yan neminiwi. Otmu buku nombotŋaŋe yawuâk otŋet sâm kendâyiŋgiŋetâ yaŋak lok kiŋgitŋe orowâkŋe denyeŋe lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yeŋgât topyeŋe yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhuŋetâ yan nenŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât den kum bâtnenŋe ki pirim newin.

5 Yawu otmunŋe nenekmâ nâŋgâŋetâ bâlemu Yesu yuwu sâm âikuwi. “Hoŋ bawalipgaŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât den kum bâtyeŋe ki pirim niai. Yawu otmâ sot inâk neŋetâ nâŋgâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

6 Sâŋetâ purik pilâyiŋgim yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyeŋe yâhâp. Yakât otmuâmâ embâŋân emet inânŋan poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe yeŋgât topyeŋe teteâkgât den kulemguop ya yuwu.

“Lohimbi yuŋe lauyeŋaŋak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyeŋaŋeâmâ ki hikunekmai. 7 Yâkŋe lok senyeŋan kinmâ yeŋe eŋgâtyeŋeâk otmâ den sâm nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyeŋaŋak perâk perâk sâm orotmemeyeŋe yakâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

8 Den kulemguop yakât bulâŋe yeŋgâlen teteap. Yeŋe Anitâhât den bulâŋe yamâ betbaŋgim tâmbâlipyeŋe yeŋgât nâŋgân nâŋgânyeŋan teteop ya nâŋgâŋetâ yahatmu ya konok lâum manmai. 9 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâhât den bulâŋe ya katipgum yeŋe nâŋgân nâŋgânyeŋan tetemap ya sâm lohimbi biwiyeŋan kioŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. 10 Yakât topŋe yuwu sâwe. Anitâŋe Mose ekumu girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgim denyeŋe lâum manŋet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeŋe den bâleŋe ki hâiyeknomai. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. 11 Yawu gârâmâ yeŋe girem den ya kum mansai yakât sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ nâŋe sot me senŋe âlâlâ âlepŋe tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai.” Yawu gârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât topŋe yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Topŋe yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Senŋe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetŋan ari katmune tatbuap yakât yaŋe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” 12 Yawu sâm betyotgoŋetâ hâhiwin kakŋan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwereŋe nanlipyeŋaŋe âwâ mâmâlipyeŋe betyiŋgim tewetsenŋe mem miti emetŋanâk katŋetgât yeŋe kendâyiŋginomai. 13 Yamâ Anitâŋeâmâ yakât nâŋgâmu dondâ gemap. Yeŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yeŋe orotmemeyeŋe âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulâŋe betbaŋgim yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmap.”

Orotmeme yu otmunŋeâmâ yaŋe mem bâlenenekbuap.
(Mataio 15:10-20)

14 Yesuŋe Parisaio lok yawu sâm ekyongomu ariŋetâ lohimbi inŋe manbi ya yâhâpŋe sâmu yâkâlen gaŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nâŋgâm biwiyeŋan katŋet. 15 Wuân me wuân neŋetâ tepyeŋan gemap yaŋeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ nâŋgân nâŋgânyeŋan tetemap ya sâŋetâ lauyeŋambâ ga takamap yaŋeâmâ bulâŋanâk mem

bâleyekmap. 16 Den yan yu biwiyeŋan katnomai yanâmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai." Yawu sâop.

17 Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât topŋe eknongomu nâŋgâne sâm âikuwin. 18-19 Âikumunŋe sâop. "Bâe, hilâm ârândâŋ den ekyongom gaman yamâ girawu otmuâmâ ki nâŋgâŋetâ keterakmap? Lohimbi inŋe nâŋgâm pâpgumai yakât dopŋeâk yeŋe nâŋgâm pâpgumai. Yakât âlâkuâk sâmune nâŋgâŋet. Sot neŋetâ tepyeŋan gemap yaŋak tetmâ pilâmai. Yawu gârâmâ sot nemai yaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ki mem bâleyekmap." Yawu sâm eknongop. Yakât yuwu nâŋgâmain. Sot, me hân tete topŋe topŋe, me nâi soŋgo topŋe topŋe kalop yamâ âlepŋeâk hârok. Yaŋe ki mem bâlenenekmap. Yawu nâŋgâmain.

20 Otmu Yesuŋe torokatmâ yuwu sâop. "Yu me ya nâŋgân nâŋgânyeŋambâ tetemap yamâ lauyeŋambâ ga takamap. Yaŋeâmâ dondâ mem bâleyekmap. 21 Orotmemeyeŋe yuwu otmai yaŋe umut biwiyeŋe otmu nâŋgân nâŋgânyeŋe mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo mianŋgimai. Me ahomai. 22 Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me loklipyeŋe yeŋgât betyeŋehen kioŋmai. Me tepyeŋe umatŋe otmap, me nem ŋatak, me wawi. Me kâirahomai, me nâŋgâm bâleaŋgimai, me den hakoa oraŋgimai, me den guruk sahaŋgimai, me den belângen sahaŋgimai, me den imbiâk sâmai, me den golâ sâmai. Me karasuŋa, me sait topŋe topŋe karaŋgimai. Me kâut pilaŋgimai. 23 Yu sâm aran yuŋeâmâ lok nâŋgân nâŋgânyeŋambâ tetemap. Yakât otmâ yuŋe mem bâleyekmap."

Imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.
(Mataio 15:21-28)

24 Yawu sâm menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlâŋmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunŋe lohimbi dondâŋe taka mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekmaihât Yesuŋe sâmu emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbi nombotŋaŋe Yesu ekmâ den katŋetâ arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. 25-26 Yâhâ imbi âlâ, Poinikia kapi Siria hânân tap yapâ gâtŋe âlâŋe Yesu taka talop yakât den pat ya nâŋgâm takaop. Yâhâ weke bâleŋaŋe baratŋe mâŋgâeminiop ya Yesuŋe watmu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

27 Ulitgumu yuwu sâm ekuop. "Gâmâ pâku imbi. Yawu gârâmâ Awara-hamgât sen ya yeŋgâlen sâm ge âi membomgât hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgârâ keterahâk. Nan baralip-nenŋe sot um yiŋgimunŋe nemai. Nem tatŋetâ lauyeŋambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain."

28 Sâmu sâop. "Lok pato, den yat yu nâŋgâmune bulâŋe oap. Gârâmâ gâku yuwu sâmune nâŋgâ. Nan baralipyeŋe sot neŋetâ lauyeŋambâ wahapŋe gemap ya gurâ sosoŋe ihilâk nemai." Yawu sâop.

29 Sâmu sâop. "Imbi, biwihaŋe yawu nâŋgâm den yat yu nâŋgâmune ârândâŋ oap. Yakât otmâ weke bâleŋe yiwereŋeâk gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotŋan ari." Yawu sâop.

30 Yawu sâmu yanâk emetŋan âwurem ari baratŋe ya ehop. Emelâk weke bâleŋe gaiakmâ arimu hâkŋe sânduk sâmu talop.

Yesuŋe lok kopa heŋgeŋguop.

31 Yesuŋe Galilaia deŋgân yan âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk ŋerek tap, yapâ ari Galilaia deŋgân ginŋan ga takawin. 32 Ga takamunŋe lok âlâ ândâpŋe bok sâsâŋe kopa kum den awawi guwawi sâminiop ya bukulipŋaŋe mem Yesuhâlen takawi. Mem taka Yesuŋe wâimu ândâpŋe pâroŋ sâmu nimbilamŋe keterakmâ hewewen olâk sâm ulitguwi. 33 Ulitguŋetâ lohimbi ya pilâyekmâ memu ba pereŋ pilâm baowot. Ba ikŋe bâtŋan tâp tuhum lok yakât ândâpŋan wâim yaŋak nimbilamŋan wâiop. 34 Yawu otmâ himbimân pak sâm ekmâ “Epapata” sâop. Den sâop yakât topŋe yuwu. “Pâroŋ sâek.”

35 Yawu sâmu ândâpŋe pâroŋ sâop. Yawu otmu lauŋe hewewen otmu den sâop. 36 Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesuŋe kulem miop yakât buku nombotŋe ki ekyongonomai sâm lohimbi ya kuyiŋgiop. Kuyiŋgiap yamâ denŋe ki nâŋgâwi. Yawu otmâ den ya sâm haok tuhuŋetâ lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Yakât otmâ kuyiŋgim yâhâmu nâŋgâwi yamâ iliwetmâ sâm haok tuhuwi. 37 Sâm haok tuhuŋetâ nâŋgâm yuwu sâwi. “Lok yuŋe lohimbi umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu mansai ya heŋgemyongom mansap yakât nâŋgâmunŋe âiloŋgo dondâ oap. Lohimbi ândâpyeŋe bok sâmu mansai ya sâmu pâroŋ sâmu den nâŋgâmai. Otmu kopa otmâ mansai ya sâmu lauyeŋe hewewen otmu den sâmai.” Yawu sâwi.

8

Lok 4000 ya sot kâsikum yiŋgiwi.
(Mataio 15:32-39)

1 Yesuŋe lok kopa ya mem heŋgeŋguop yakât den pat ya lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâm Yesuhât denŋe nâŋgâne sâm taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatŋetâ den kâsikum yiŋgimu hilâm kalimbu pesuk sâmu sotyeŋe nem tiŋ pilâwi. Yakât otmuâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâm eknongop. 2 “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tiŋ pilai. Yakât tepne nâŋgâyiŋgian. 3 Yâhâ nombotŋe tai yuâmâ kâlepŋehembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yiŋgimapgât inâk ki arinomai.”

4 Yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yiŋgimunŋe neŋetâ dopyeŋan otbuap?” Yawu sâwin. 5 Sâmunŋe sâop. “Yeŋgâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Baŋga kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

6 Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ekyongomu ge tatŋetâ Anitâ mepaem baŋga ya mem motokmâ ningiop. Ningimu kâsikum yiŋgimunŋe newi. 7 Otmu iŋan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hioŋmâ ningimu kâsikum yiŋgimunŋe newi. 8 Neŋetâ dopyeŋan otmu hâŋgânyongomu ariwi. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya menduhum mânuŋmunŋe saka saka nombolân yâhâp pik sâop. 9 Yâhâ lohimbi ya sâlipyongomunŋe 4000 yakât dop wangiop. 10 Lohimbi yaŋe ariŋetâmâ menenekmu waŋgaen yâhâ kapi âlâ, kutŋe Dalimanuta, yaken ariwin.

Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioŋe ekuwi.
(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)

11 Dalimanuta kapi mem waŋgaembâ gemunŋe Parisaio nombotŋaŋe Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitâŋe hâŋgângohomu gion ya perâk me

bulâŋanâk sâmai? Yakât sârâ Anitâŋe nâŋgâhihimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nâŋgâne." Yawu sâwi.

12 Yawu sâŋetâ biwiyeŋe ekmâ nâŋgâm biwiŋe umatŋe otmu yuwu sâm ekyongop. "Bâe, yeŋeâmâ wongât kulem tetemu ekne sâm naŋgai? Ya nâŋgâmune ki ârândâŋ oap yakât ya ki otbom." 13 Yawu sâm pilâyekmu waŋgaen yâhâm deŋgân nombot hâtikgum ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yeŋgât matuk keluŋe
(Mataio 16:5-12)

14 Waŋgaen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin. 15 Yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. "Parisaio otmu Herot yâk yeŋgât matuk keluŋaŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋginomai." Yawu sâop.

16 Yawu sâmu nenŋe yakât topŋe nâŋgâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. "Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap."

17-18 Yawu sâm alahumunŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ yuwu sâm eknongop. "Yen wongât sotgâlâk biwiyeŋe katmâ den yan yukât topŋe ki nâŋgâŋetâ keteraksap? Me kulem topŋe topŋe mem gaman ya ekmâ topŋe ki nâŋgâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe. 19 Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yiŋgimunŋe neŋetâ dopyeŋan olop. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mânuŋetâ pik sâop?"

Sâmu sâwin. "Kâiân yâhâp pik sâop," sâwin.

20 Sâmunŋe sâop. "Sâp âlâen lohimbi 4000 ya gurâ baŋga nombolân yâhâp yaŋahâk yiŋgimunŋe newi. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânuŋetâ pik sâop?" Sâmu sâwin. "Nombolân yâhâp pik sâop yakâ," sâwin.

21 Sâmunŋe sâop. "Yakât otmâ den yan yukât topŋe emelâk nâŋgâmbâiâyâ." Yawu sâm eknongop.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe heŋgeŋguop.

22 Yawu sâm eknongomu ari Besaita kapi mewin. Waŋgaembâ gemunŋe yan kapi ambolipŋaŋe Yesu ekmâ nâŋgâm lok âlâ senŋe bok sâsâŋe ya dâim toho Yesuŋe wâimu âlepŋe olâkgât ulitguwi. 23 Ulitguŋetâ lok ya dâim ari kapi betŋehen kinmâ bâtŋan tâp tuhum senŋan wâim yuwu sâm âikuop. "Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?"

24 Yawu âikumu senŋe tipiŋe hâreakmu ekmâ sâop. "Âe, nâ lok yu yekmuneâmâ âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai." Yawu sâop.

25 Yawu sâmu yâhâpŋe bâtŋan tâp tuhum senŋan wâiop. Wâimu senŋe hâreakmu pak sâm ekmu keterahop yakât otmâ yuwu sâm ekuop. 26 "Gâ kapiân ki yâhâwuat. Kapi betŋehembâ hawamgum ari emetgan yâhâwuat." Yawu sâm ekum hâŋgângumu ariop.

Petoroŋe Yesuhât topŋe sâm teteop.
(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)

27 Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutŋe Kaisaria sâm, kutŋe âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlâŋmâ tatmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunŋe yuwu sâm âinongop. "Lohimbiŋe nâhât girawu nâŋgâmai?"

28 Sâmu sâwin. "Nombotŋaŋe gâhât yuwu sâmai. "Yoaneŋe lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kuŋetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap," yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ, "Poropete âlâ, kutŋe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap," sâmai.

Yâhâ nombotŋaŋeâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” 29 Sâmunŋe sâop. “Yawu gârâmâ yeŋeâmâ nâhât girawu nâŋgâmai?”

Sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Anitâŋe hâŋgângohomu ge mansat ya nâŋgâmunŋe bulâŋe oap.” Yawu tetekŋan sâop.

30 Sâmu yuwu sâm kuningiop. “Yeŋe nâhât topne ki sâm tetem lohimbi ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesuhât mâtâp maŋguwaŋgiwe sâm olop.
(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)

31 Otmu sâp yapâek âlâlâ otbaŋginomai yakât tetekŋan eknongop. Yamâ yuwu sâm eknongop. “Nâ lok bulâŋe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yeŋgât kunlipyeŋe otmu Isirae nengât papatolipnenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekŋe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benŋe yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop.

32 Yawu sâm eknongomu Petoroŋe sâmu pereŋ pilâm yetŋiâk ba kinmâ kuwaŋgiwe sâm olop. 33 Kuwaŋgiwe sâm otmu yanâk Yesuŋe nengât orowâk nâŋgâŋet sâm purik pilâm nenekmâ yuwu sâm den matŋe kâpekbaŋgiop. “Yawu yatgât Satanŋe tepŋe heroŋe otbuap. Yâhâ Anitâŋe den sâm nihiop ya den yat yuŋe ki miap. Gâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân yat. Ya nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

34 Yawu sâm ekumu peneningimutâ Yesuŋe lohimbi dondâ mambotbaŋgim kinbi ya ekyongomu gotnenŋan gaŋetâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyeŋe nâhâlen katmâ orowâk manne sâm yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatyiŋgiap yakât ki nâŋgâm ketet otmâ eŋgat yâhâp otnomai. Nâhât den haoŋmâ ârândâŋ nâŋgâm tem lâunihim mannomai. 35 Yawu gârâmâ benŋe lok âlâ me âlâŋe manmanyeŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ nâhât den pat âlepŋe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongoŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. 36 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe iri sikum me manman topŋe topŋe yan biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikum manmâ munomai yaŋe girawu otnomai. Yeŋahâk mumuŋambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. 37 Yawu gârâmâ manman yawuyakât matŋe umatŋe Anitâŋe yiŋgiwuapgât. 38 Lohimbi yu yeŋgât topyeŋe teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotŋaŋe loklipyeŋe betyeŋehen kioŋmai yakât dopŋeâk yeŋeâmâ Anitâhât betŋehen kioŋmâ orotmemeyeŋe otmai ya ekmune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâŋe den kâsikum yiŋgim mansan. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matŋe yuwu kâpekyiŋgiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoŋnaŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâop.

9

1 Yesuŋe yawu sâm eknongomu lohimbi yaŋe itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Ariŋetâmâ yuwu sâm eknongop. “Yakât topŋe sâmune nâŋgâŋet. Yen ki

mum meteŋetâek Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm lok bulâŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem ge tihityeŋe otbisâm." Yawu sâop.

Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)

2 Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmu yakât kakŋan Yesuŋe Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumŋe âlâen yâhâwi. 3 Yâhâ kinŋetâ Yesuhât kun kundenŋe âlâ otmu sâŋgumŋaŋe laŋinŋe pilâm kaok bolaŋ bolaŋ otmu sikopŋe elemân hâumu kaok siliŋ siliŋ otmap yakât dopŋe ki olop, ya wangiop. 4 Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâŋe meyelehop yaŋe tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi. 5-6 Mose yet Elea tetemutâ hoŋ bawalipŋaŋe yelekmâ umutyeŋe ariop. Umutyeŋe arimu hâmbiŋ gumbiŋ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanŋe tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. "Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunŋe âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ selep kalimbu tuhunehât naŋgan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ." Yawu sâop.

7 Yawu sâmu yanâk elem patoŋe ge pumŋe ya kâtâpgumu yakât biwiŋambâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâop. "Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyeŋan katmâ tem lâuwaŋgim mannomai." Yawu sâop. 8 Yawu sâmu elem ya hâreakmu Yesu ikŋeâk kinmu ekbi.

9 Yaŋak pumŋambâ âwurem ge mâtâwân tatŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. "Pumŋan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoŋetâ mum yahatbom yakât kakŋanâmâ kulem eksai yukât topŋe ekyongoŋetâ nâŋgânomai." Yawu sâop.

10 Yawu sâmu ki ekyongowi. Yâhâ ikŋak "mum yahatbom" sâop yakât nâŋgâm kiwilim yeŋiâk alahuwi. 11 Yawu gârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nâŋgâm Yesu yuwu sâm âikuwi. "Mosehât girem den kâsikum ningimaiŋeâmâ yuwu sâmai. "Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu gewuap yamâ Eleaŋe yâhâpŋe tetewuap yan kulet sâm mâtâp mewaŋgiwuap." Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?"

12-13 Sâŋetâ sâop. "Yamâ bulâŋanâk yai. Elea yâhâpŋe tetewuawân yai yakât mâtâp mewaŋgiwuap. Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Anitâŋe poropete den ekyongomu kulemguwi yakât topŋe yuwu tap. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu gewuap yamâ Yura ambolipŋaŋe mem âlâlâ tuhum betguŋetâ sâtgum mumbuap. Den yawu tap yakât topŋe girawu tap? Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopŋeâk lok âlâŋe tetem manmu ekbi yamâ yeŋgât papatolipyeŋaŋe nâŋgâm hilipgum eŋgatyeŋeâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemguwi yakât bonŋe teteop." Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâpguwi.
(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)

14 Mâtâwân gem tatŋetâ yan lohimbi dondâŋe lok âlâhât nanŋe nengâlen dâim takaŋetâ tângune sâm hâum pâpgum pilâwin. Hâum pâpgum pilâmunŋe yanâk Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe sennenŋan geŋetâ sahaŋgim kinmunŋe bukulipnenŋe pumŋehembâ gem peneningiwi. 15 Peneninginetâmâ lohimbi yaŋe Yesu ekŋetâ tepyeŋe yahatmu yâkâlen ba heroŋe otbaŋgiwi. 16 Heroŋe otbaŋginetâ Yesuŋe

yuwu sâm âinongop. “Yeŋe Mosehât girem den kâsikum ningimai ya orop girawuhât den sahaŋgiai?”

17 Yawu sâm âinongomu yanâk naom yakât âwâŋaŋe yuwu sâop. “Lok pato, hoŋ bawalipgaŋe tânnotgoŋet sâm nanne yu dâim takan yakât topŋe yuwu. 18 Weke bâleŋaŋe nanne mâŋgâemu kopa manmâ gamap. Yâhâ mâŋgâemap yan senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm hânân ge imu nekamŋe kâtiŋ sâm launŋe barak barak otmap. Yawuhât hoŋ bawalipge yuŋe weke bâleŋe yu watŋet sâm dâim taka ekyongomune hâum pâpgum pilai.” Yawu sâop.

19 Yawu sâmu Yesuŋe ya nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gam. Yamâ wongât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe ki tânnongowuap naŋgai? Yawu nâŋgâm biwiyeŋaŋe nâhâlen tiŋâk ki kepeiai yakât nâŋgâm biwine giap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan girawu mannomai?” Yawu sâm eknongom âwâŋe ekumu nanŋe dâim gaop.

20 Naom ya dâim gamu weke bâleŋaŋe Yesu ekmâ mâŋgâemu senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm hânân ge kârâŋ kârâŋ sâm launŋe barak barak otmu iop.

21 Yawu otmu Yesuŋe âwâŋe yuwu sâm âikuop. “Umatŋe yu amâti tetewaŋgiop?”

Sâmu sâop. Lepatŋambâek tetewaŋgimu yuwu otmâ gamap. 22 Weke bâleŋaŋe sâpŋanâk mem mâŋgâemu toen ge hanahomap. Me senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm kâlâwân kioŋmap. Yawu otmap yan bâsok hiliwahomap. Yawu gârâmâ tepge nâŋgânitgim tânnotgowuatgât dop tap me bia?” Yawu sâop.

23 Sâmu sâop. “Gâŋe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohoat? Yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeimaiŋe yu me ya otnehât nâŋgâmai yamâ tânyongomune ârândâŋ otmap.” Yawu sâop.

24 Sâmu sâop. “Den yat yu nâŋgâmune bulâŋe otmâ biwinaŋe gâhâlen kepeiwe sâm oan. Yamâ gikak nâŋgânihirâ den yat yukât bulâŋe teteni-hiâkgât naŋgan.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu lohimbi dondâŋe taka hawam mewam tuhuwihât Yesuŋe weke bâleŋe yuwu sâm ekuop. “Weke bâleŋe, yuwu sâmune nâŋgâ. Gâŋe naom yu mâŋgâerâ kopa manmâ gap yâkâlembâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâpŋe ki âwurem taka mâŋgâewuat.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmu weke bâleŋaŋe mâŋgâem hu halak tuhum kâroŋbaŋgim yâkâlembâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbi gotŋan kinbiŋe yuwu sâwi. “Bâe, yu hiliwahoap yukâ.” 27 Yawu sâŋetâ Yesuŋe bâtŋan memu yahatmâ kinop.

28 Yahatmâ kinmu lohimbi ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâm Yesu âikuwin. “Yu topŋe girawuhât nenŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâpguain?”

29 Sâmunŋe sâop. “Yamâ weke bâleŋe watmune ariap yuâmâ kârikŋe bâleŋe. Yâhâ yeŋe watne sâm hâum pâpguai. Yawu gârâmâ weke bâleŋe yuwuya âlâ ekmâmâ aŋgoân biwiyeŋaŋe Anitâhâlen kepeim ulitgunomai yanâmâ watŋetâ denyeŋe nâŋgâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe ikŋak mumbuap yakât sâop.
(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)

30-31 Yesuŋe den kâsikum ningiwe sâm otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâm Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunŋe Yesu Anitâŋe hâŋgângumu giop kasalipŋaŋe sâp ki kâlep

otmuâk kuŋetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuŋambâ yahatbuap yakât eknongop. 32 Eknongomu nâŋgâmunŋe ki keterahop. Yakât otmâ yâhâpŋe âikune sâm otmunŋe umatŋe otmu pilâwin.

Huruŋ huruŋ manmâ yâhânom.
(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)

33-34 Mâtâwân ari nengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe sâp patoen kunnenŋe pato otbuap yakât sâm pawarak guwarak otbin. Yakât sahaŋgim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunŋe Yesuŋe yuwu sâm âinongop. "Mâtâwân ya wongât sahaŋgiai?" Yawu sâmu in den nâŋgânâk tatbin. 35 Yawu tatmunŋe yuwu sâm eknongop. "Yeŋambâ gâtŋe âlâ me âlâŋe kunyeŋe pato otne sâm otnomai yaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ hoŋ bayiŋginomai. Hoŋ bayiŋgim manbuap lok yawuyakât nâŋgâmune ârândâŋ oap." Yawu sâop.

36 Yawu sâm naom tipiŋe âlâ gotnenŋan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâm eknongop. 37 "Lohimbi âlâ me âlâŋe tem lâunihim naom tipiŋe yuwuya buku otbaŋginomai. Lohimbi yaŋe otbaŋgiain sâm yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiain sâm awoŋne hâŋgânnohomu gewan yâk buku otbaŋginomai." Yawu sâop.

Lohimbiŋe nengât ki nâŋgâŋetâ gemap yaŋe buku otningimai.
(Luka 9:49-50)

38 Yawu sâmu Yoaneŋe yuwu sâm ekuop. "Lok pato, lok ondowân gâtŋe âlâŋe kutgan gohonmâ weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nenŋe nâŋgâm bâlewaŋgim kuwaŋgiwin."

39 Sâmu sâop. "Lok âlâ me âlâŋe kutnan nohonmâ kulân kulem âlâ menomai yaŋe yakât kakŋan ki sâm bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyiŋginomai. 40 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe nengât ki nâŋgâŋetâ gemap yaŋe nengât buku manmai. Biwinaŋe yawu naŋgan. 41 Yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum mannomai. Yanâmâ manŋetâ lohimbi âlâ me âlâŋe manmanyeŋe ekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâm, buku otyiŋgim tânyongonomai yakât hâmeŋe hâmbâi menomai. Yawu."

Otŋetâ bâleâk sâm ki kendâyiŋginom.
(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)

42 "Yawu gârâmâ nimnaom titipâ yeŋgâlen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nimnaom titipâ nâhât pat manmai yu yeŋgât mâtâp maŋguyiŋginomai. Yamâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai.

43-44 Yakât torokatmâ sâwe. Bulâŋe hârenomaihât ki sâwe. Topŋe nâŋgâŋetgât yakât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyeŋaŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipguŋetâ bâtyeŋahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi. Topŋe yuwuhât yan. Wuân me wuânŋe lok âlâ me âlâ dâiyekmu otŋetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmaihât ya pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikŋe menomai.

45-46 Torokatmâ âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâŋe yu me ya ekŋâlem kâiyeŋaŋe sururuk sâm ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyeŋahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâwân arimapgât ya

hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi.

47 Otmu âlâen hâum sâwe. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe senyeŋe nombot me nombot yaŋe yu me ya ekŋâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyeŋahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâpgât pat otmap sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ tem lâuwaŋgim mannomai yamâ manman kârikŋe yiŋgiwuap. 48 Yawu gârâmâ hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi. 49 Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyiŋgiwuap.

50 Yâhâ yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nenâmâ kâtembe mem solân hoŋmain yanâmâ sot ya nemunŋe launenŋan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi yeŋgât hohetyeŋan mannomai yanâmâ manmanyeŋe ekŋetâ heroŋe otbuap. Kâtembe yamâ ukenŋe. Yawu gârâmâ nenŋe heleŋân ki hikum ikaimunŋe yamâ pâlâmŋe otmap. Pâlâmŋe otbuap yamâ girawu otmunŋe yâhâpŋe ukenŋe otbuap. Yakât otmuâmâ yeŋe tem lâunihim buku oraŋgim mannomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap." Yawu sâop.

10

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.
(Mataio 19:1-12 Luka 16:18)

1 Yesuŋe yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ ari Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. Arimunŋe lohimbi dondâŋe denŋe nâŋgâne sâm takaŋetâ emelâk den kâsikum yiŋgiminiop yawuâk kâsikum yiŋgiop. 2 Den kâsikum yiŋgim tatmu Parisaio nombotŋaŋe taka "Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâm tâpikgumu yaŋak den âiân katnom," yawu nâŋgâm yaŋak yuwu sâm âikuwi. "Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâŋe imbilipyeŋe pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?" Yawu sâwi.

3 Sâŋetâ sâop. "Âinohoai yakât matŋe nâku âiyongomune sâŋet. Den yai yakât emelâk Moseŋe girem den kulemguop ya sâŋetâ nâŋgâwe."

4 Sâmu sâwi. "Moseŋe girem den âlâ yuwu kulemguop. "Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe pilâwe sâm âlepŋe pilakdomawot yakât topŋe kulemgum waŋmu miakmu watmu ariwuap." Moseŋe ya otnomgât âlepŋe sâop." Yawu sâwi.

5 Yawu sâŋetâ Moseŋe den kulemguop yakât Yesuŋe yuwu ekyongop. "Tâmbâlipyeŋaŋe biwiyeŋe kârikŋe otmu yeŋahâlâk nâŋgâm manminiwi. Yakât otmâmâ Moseŋe kuyiŋgiwehât otmâ ki kulemguop. 6 Gârâmâ kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim kândikyotgop yan lohimbi yâhâp ya katyelehop. 7-8 Katyelekmâ den yuwu sâm ekyotgop. "Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋâit mandomawot." Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk manmâ biwi nâŋgân nâŋgânyetŋe konohâk otbuap. Yakât otmâ ki hioŋakmâ ikŋiâk ikŋiâk otdomawot. 9 Anitâŋe menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki hioŋyeleknomai." Yawu sâop.

10 Yawu sâm ekyongomu ariŋetâ emelan yâhâ den sâop yakât sâm âikuwin. 11 Âikumunŋe yuwu sâop. Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe yakât hâkâŋ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe

membuap. 12 Otmu imbi âlâ me âlâŋe lokŋe pilâm lok ondop membuap ya gurâ yawuâk tosa umatŋe membuap." Yawu sâop.

Yesuŋe nan baralipyeŋe lukuleyehop.
(Mataio 19:13-15 Luka 18:15-17)

13-14 Hilâm âlâen lohimbi nombotŋaŋe nan baralipyeŋe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyeŋan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ nenŋe yekmunŋe ki ârândâŋ otmu kuyiŋgiwin. Kuyiŋgimunŋe Yesuŋe nenekmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâm eknongop. "Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâŋe nimnaom titipâ me gin mandu yeŋgât tihityeŋe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaŋet. 15 Yakât sâmune nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe Anitâhât den nâŋgâm in yawu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeimai. Yâhâ oai yakât dopŋeâk âwâ mâmâlipyeŋaŋe otnomai yamâ Anitâŋe meyekbuap." 16 Yawu eknongom nimnaom titipâ ya âlâku ikŋeâk ikŋeâk lâuyekmâ kunyeŋan mem Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitguop.

Lok iri sikumyeŋe pato tatyiŋgiop yâk yeŋgât topyeŋe.
(Mataio 19:16-30 Luka 18:18-30)

17 Otmu kâlâwahom arine sâm otmunŋe lok âlâ sururuk sâm taka yuwu sâm âikuop. "Bawapi, manman koko salek amboŋe mansat. Yakât otmâ sârâ nâŋgâwe. Nâŋe girawu otmune ârândâŋ otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?"

18 Sâmu sâop. "Wongât nâhât "Manman koko salek amboŋe" yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboŋe tatmap. 19 Yakât otmâ gâŋe âinohoat yakât matŋe yuwu sâmune nâŋgâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop ya sâlikum nâŋgâmat me bia? Ya yuwu tap. Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Otmu buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Kombo ki meyiŋgiwuat. Hakyeŋan ki sâwuat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat."

20 Sâmu sâop. "Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŋaŋanambâek lâum manmâ gaman." Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. "Yuwu otbuat. Senŋe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotŋe umburuk mansai ya yiŋgiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiwuap." Yawu sâop. 22 Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ dondâ tatbaŋgiop yakât nâŋgâmu biwiŋe umatŋe otmu hâmeŋe bâleop. Yawu otmâ yaŋak pilâm âlâengen ba ariop.

23 Ba arimu nengu kapi ya pilâm mâtâwân ari tatmâ Yesuŋe eŋgatŋe kakŋambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. "Lok iri sikum pato tatyiŋgiapŋeâmâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap." Yawu sâop. 24-25 Yawu sâmu nâŋgâmunŋe ki keterakmu yakât den âlâen torokatmâ yuwu sâm eknongop. "Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Pusiŋe seloŋ watmu pin pinŋan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopŋeâk lohimbi iri sikumyeŋe pato tatyiŋgiapŋe Anitâŋe tihityeŋe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otbuap. Lohimbi nombotŋe iri sikum pato tatyiŋgimap yaŋe yeŋahâlâk nâŋgâmai. Lohimbi yawuyaŋe Anitâhâlen biwiyeŋe katnomaihât nâŋgâŋetâ umatŋe otmap." Yawu sâop.

26 Yawu sâmu nâŋgâmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbi girawu yaŋe otŋetâ ârândâŋ otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap?”

27 Yawu sâmunŋe Yesuŋe sennenŋe topŋanâk ekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nâŋgân nâŋgân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topŋe âlâ tap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâm yâkât nâŋgân nâŋgân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yiŋgimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbaŋgim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmâ gain.” Yawu sâop.

29 Sâmu sâop. “Lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋe katŋetgât lok âlâ me âlâŋe nâhât den lohimbi ekyongomaiŋe âwâ mâmâlipyeŋe, me imi garilipyeŋe, me nan baralipyeŋe, me hep torehenlipyeŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyiŋgiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. 30 Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi bâleŋaŋe yekŋetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin nâŋgânomai. Yawu otmâ nâhât lohimbi orop biwi konohâk hikuakmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyeŋe orop heroŋe otminiwi ya wangim heroŋe pato kakŋan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai. 31 Otmu lohimbi nombotŋaŋe yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe ki meyekbuap. Yâhâ nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmâ ikŋan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

Yesu ikŋak mumbuap yakât âlâkuâk ekyongop.
(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)

32 Yesuŋe yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ Yerusalem kapiângen yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ umatŋe âlâlâ yâkâlen tetewuap yakât topŋe yuwu sâm eknongop. 33 “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwereŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgât bâtyeŋan katnekbuap. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. 34 Den sâm hârenihim Roma lok yeŋgâlen katnekŋetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ yan hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop. Yawu sâm eknongomu Yerusalem yâhânom yakât nâŋgâmunŋe biwinenŋe umatŋe otmu nâŋgâm ketet otbin.

Bukulipnenŋe yâk yeŋgât hoŋ bayiŋginom.
(Mataio 20:20-28)

35 Otmu sâp yan Yewerihât nanyâhâtŋe, Yakowo yet Yoaneŋe, Yesuhâlen ba yuwu sâm âikuowot. “Bawapi, netŋe yu me yakât naŋgait ya sâmutŋe âlepŋe otnitgiwuatgât dop me bia?”

36 Ekumutâ sâop. “Yetŋe biwiyetŋaŋe girawu naŋgawot ya sâmutâ nâŋgâwe.”

37 Sâmu sâowot. “Sâp patoen gâŋe lohimbi kerek tihitnenŋe otdâ heroŋe nâŋgâhihim mepaeheknom. Yanâmâ nâŋgânitgirâ orowâk tatmâ tângohomutŋe lohimbi kunlipyeŋe mannomgât naŋgait.”

38 Sâmutâ sâop. “Yakât topŋe ki nâŋgâm denâk sâm yawot. Umatŋe âlâlâ
tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom yawuâk nâŋgâromawot me? Otmu hâhiwin
kakŋan katnekŋetâ sâtgum mumbom yakât dopŋeâk sâtgum mundoma-
wot me?”
39 Sâmu sâowot. “Ya âlepŋe yat. Umatŋe nâŋgâwualân net gurâ yawuâk
nâŋgâromgât naŋgait.”
Sâmutâ sâop. “Bonŋanâk yawot. Umatŋe âlâlâ tetenihiwuawân hâhiwin
nâŋgâm sâtgum mumbom ya yet gurâ yawuâk nâŋgâm mundomawot.
40 Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâŋe tânnohoŋetâ kunlipyeŋe mannom yakât
Anitâ ikŋahâk nâŋgâmu tap.” Yawu sâop.
41 Yawu sâm ekyotgomu yakât den pat nâŋgâmunŋe bâlemu Yakowo
yet Yoane yetgât nâŋgâm bâleyitgiwin. 42 Nâŋgâm bâleyitgiwin yakât
Yesuŋe nâŋgâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok
papatolipyeŋaŋe nâŋgâmai dopŋan lohimbi galemyongoŋetâ yâk yeŋgât
amutyeŋan manmâ hâhiwin kakŋan manmai. 43-45 Yeŋeâmâ papa-
tolipyeŋaŋe otyiŋgimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiŋe
nâhât hoŋ bam gam nâ tânohoŋetgât ki gewan. Nâŋeâmâ lohimbi hoŋ
bayiŋgim sârereyekmâ kinmune nohoŋetâ mumbom. Mum yan tosayeŋe
pilâyiŋgiwom. Yawu otbomgât awoŋnaŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu
gewan. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyeŋaŋe
nâŋgâyiŋgiŋetâ yahalâkgât meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yeŋgât amu-
tyeŋan mannomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe nenekmu
ârândâŋ olâkgât nâŋgâm yawuâk bukulipyeŋe yeŋgât hoŋ bayiŋginomai.
Yawu.” Yawu sâop.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe heŋgeŋguop.
(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)

46 Yawu sâm eknongomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm
yâhâmunŋe lohimbi dondâŋe betnenŋan watnenekbi. Arimunŋe lok âlâ
senŋe bok sâsâŋe, kutŋe Batimaio sâm, yamâ Timaio nanŋe, mâtâp ginŋan
talop. Tatmâ senŋe âlâlâhât umburuk otmâ yaŋak lohimbi mâtâwân bam
gaŋetâ ulityongom tatminiop. 47 Ulityongom tatmu lohimbi yaŋe “Yesu
takap,” sâŋetâ nâŋgâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Dawitihât sen, gâŋe
nâhât wehe nâŋgânihi.” Yawu sâop.
48 Yawu sâmu lohimbi gotŋan kinbi yaŋe kuwaŋgiwi. Kuwaŋgiŋetâ
witgum halahuop.
49 Yesuŋe ya nâŋgâm mâtâwân kinmâ “Ekuŋetâ gaek,” sâm lohimbi ya
ekyongop. Ekyongomu senŋe bok sâsâŋe ya yuwu sâm ekuwi. “Gâhât
yap. Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.” 50 Yawu sâŋetâ nâŋgâm in yawu
yahatmu dâim yâkâlen bawi.
51 Dâim yâkâlen baŋetâ yuwu sâm âikuop. “Girawu otgihiwehât naŋgat?”
Sâmu sâop. “Bawapi, sârâ senne hâreakmu ekbehât naŋgan.”
52 Sâmu sâop. “Gâŋe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya
bulâŋe tetehihiâk.” Yawu sâmu yan senŋe hâreakmu ekmâ Yesu betŋan
sâop.

11

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.
(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

1 Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi yâhâp kutyetŋe
Betepahe otmu Betani sâm, ya Oliwa pumŋan tap yan yâhâwin. Yan

yâhâ Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâm hâŋgânyotgop. 2 “Kapi
tipiŋe ewapâ tap yan doŋgi nanŋe âlâ hikum katŋetâ kinsap ya lok ki
kakŋan tatmai ya holaŋmâ mem geromawot. 3 Holaŋmutâ lok âlâŋe yuwu
mon sâm âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holaŋsawot?” Yawu sâmuâmâ
yuwu sâm ekuromawot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ patonetŋaŋe yu
mendehât hâŋgânnotgomu takait. Mem arimutŋeâmâ âi ya tuhum pesuk
pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekuromawot.”

4 Yesuŋe yawu sâm hâŋgânyotgomu yâhâ doŋgi nanŋe ya emet âlâ
hawiŋan hikum katbi ya holaŋowot. 5 Holaŋmâ kinmutâ lok yan kinbiŋe
yelekmâ yuwu sâm âiyotgowi. “Bâe. Yet âlâŋe sâmu yu holaŋde sâm
oawot?”

6 Yawu sâm âiyotgoŋetâ yâku Yesuŋe den ekyotgop yawuâk yawuâk sâm
ekyongowot. 7 Ekyongomutâ nâŋgâyitgiŋetâ holaŋmâ mem giowot. Mem
gemutâ nenŋe hâk katipŋe kâlep katbin ya holaŋmâ lotohom kakŋan
katbin. Katmunŋe kakŋan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân
yâhâwin. 8 Yâhâmunŋe lohimbi dondâ hâruhuakbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ ya-
hatmu yeŋe sâŋgum kâkâlep ya holaŋmâ mâtâp tete liŋgatmâ ariwi. Yâhâ
nombotŋaŋeâmâ âliwahap esenŋe hârem yaŋe liŋgatmâ ariwi. Liŋgatmâ
ariŋetâ doŋgi yaŋe ya kakŋan tâlim tâlim ariop. 9 Otmu lohimbi kiŋgitŋe
orowâk hâruhuakbiŋe yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenŋe Dawiti sen.
Gike ombeheâk ki takat. 10 Anitâŋe âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen
mat takat. Tâmbânenŋe Dawitiŋe olop yakât dopŋeâk galemnongowe sâm
otmâ takat. Yakât nâŋgâm heroŋe otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

11 Yawu sâŋetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunŋe Yesuŋe
opon kâmbukŋan yâhâop. Opon kâmbukŋan yâhâ senŋe âlâlâ mem aŋgi
guŋgi otbi ya in yekmâ purik sâm giop. Otmu emetsenŋe potok sâwe sâm
otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwin.

Lakop sâwaŋgimu hâlâlâŋ sâm kinop.
(Mataio 21:18-19)

12 Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim
tatmunŋe Yesu po waŋgiop. 13 Po waŋgimu senŋe pilâm lakop âlâ mâtâp
ginŋan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetŋe mem nembom sâm gotŋan ariop.
Ari eksan mâne esen yambuŋaŋak pato otmu kehetŋe ki kinop. 14 Yawu
kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetŋe ki kinsap. Yakât otmâ lakop
yukât kehetŋe âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nâŋgâwin.

Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâm watyehop.
(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

15 Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunŋe Yesuŋe doŋgi
kakŋambâ kioŋmu yaŋak opon kâmbukŋan yâhâwin. Yâhâm yan
opon kâmbukŋe kâlehen lohimbi senŋe âlâlâ aŋgi guŋgi otmâ hâmeŋe
hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuŋe nâŋgâm bâleyiŋgim watyehop.
Watyekmâ kakŋan tat tat, tewo, kembâ emetŋe tuhum ya kâlehen katŋetâ
talop, senŋe âlâlâyeŋe mem purik pilâyiŋgimu tiok taok otmâ kinbi.
16 Watyekmu tiok taok otmâ kinŋetâ yan lohimbiŋe senŋe âlâlâyeŋe
ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yaehen kioŋmai sâm mâtâp
maŋguyiŋgiop. 17 Mâtâp maŋguyiŋgim kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Yu
oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya
yuwu tap.

"Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai."

Den sâop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeŋe mem yahatmâ aŋgi guŋgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune aŋgim bero emetŋe yawuya oap." Yawu sâm ekyongop.

18 Yakât otmuâmâ hotom uminiwi yeŋgât lok kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe den sâop yakât nâŋgâŋetâ bâlemu Yesu mem pâi emetŋan katne sâm otbi. Yamâ benŋe yuwu nâŋgâwi. "Lohimbi seseŋgâlâkŋe Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkŋe den sâmap ya nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu nâŋgâwaŋgiŋetâ yahatmap." Yawu nâŋgâm mem pâi emetŋan katne sâm nâŋgâŋetâ umatŋe otmu pilâwi. 19 Yâhâ Yesuŋe yawu sâm ekyongomu nenŋe yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

Lakop âlâ kinop yakât Yesuŋe sâmu hâlâlâŋ sâop yakât topŋe
(Mataio 21:20-22)

20 Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunŋe Yesuŋe lakop yakât sâop yaŋe esenŋe mum hâlâlâŋ sâm kinop. 21 Yawu otmâ kinmu Petoroŋe ekmâ Yesuŋe lakop yakât sâop ya nâŋgâmu tetemu yuwu sâm ekuop. "Bawapi, enda ek. Gâŋe oran lakop endakât sâon ya esenŋe mum hâlâlâŋ sâm kinsap."

22-23 Yawu sâmu eŋgatŋe kakŋambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. "Yeŋe yu me ya otne sâmâmâ aŋgoân biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe Anitâhâlen kepeim ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgimu yanâmâ yakât bulâŋe tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe pumŋe yukât Anitâ yuwu mon sâm ulitgunomai. "Pumŋe yuŋe huhuakmâ orotok sâm giâk," yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunomai otmuâmâ nâŋgânomai yawuâk tetewuap. 24 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yu me ya Anitâŋe sâmu teteâkgât nâŋgâm ulitgunomai. Yanâmâ biwiyeŋaŋe kepeim yuwu nâŋgânomai. "Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim ulitgumunŋe nâŋgâningimap yakât dopŋan teteningiwuap. Yawu. 25 Yakât torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbi nombotŋaŋe yen mem bâleyekbi ya yeŋgât tosayeŋe pilâyiŋginomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâyeŋaŋe yeŋgât tosa ya gurâ yawuâk pilâyiŋgiwuap. 26 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yen mem bâleyekbi yakât nâŋgâm matŋe kâpekyiŋginomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyeŋaŋe yen gurâ otŋetâ bâlem gap yakât matŋe kâpekyiŋgiwuap." Yawu sâop.

Yesuŋe âlâhât sâtgât âi miop yakât ki ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)

27 Yawu sâm yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yan yâhâmunŋe hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnenŋaŋe Yesuhâlen bam yuwu sâm âikuwi. 28 "Gâŋe oran âlâhât sâtgât otmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?"

29 Sâŋetâ sâop. "Yeŋe âinohoai gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihiŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. 30 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe âlâhât sâtgât

otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yeŋgât sâtgât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâŋetâ nâŋgâwe." Yawu sâop.

31 Yawu sâmu matŋe kâpekbaŋgine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. "Nenŋe yuwu mon sânom. "Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâm waŋmu tuhuop." Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. "O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop?" Yawu sâmu nenŋe matŋe girawu sâm kâpekbaŋginom? Aŋulaknom yakâ. 32 Otmu âlâ yuwu mon sânom. "Yâhâmâ lok yeŋgât sâtgât otmâ âi ya miop." Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe "Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtgât âi mem manop," yawu nâŋgâmai yakâ. Yakât otmuâmâ nenŋe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nâŋgâm nongonomai yakâ." Yawu nâŋgâwi. 33 Yawu nâŋgâm yuwu sâm ekuwi. "Yoaneŋe âlâhât sâtgât âi meminiop ya nen ki naŋgain."

Sâŋetâ sâop. "Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom." Yawu sâop.

12

Wain kalam amboŋahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)

1 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. "Lok pato âlâŋe wain kâmetŋet sâm nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapgât waŋga hâwiwi. Otmu emetyeŋe tuhuwi. Âi ya tuhum tiŋ pilâŋetâ nep ya galemgunomai sâm katyekmâ ikŋe âlâengen ari sâp kâlep manop. 2 Arim sâp kâlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ hululuŋ sâop. Yawu otmu amboŋaŋe ikŋahât hâruhunihiŋet sâm hoŋ bawa âlâ yakembâek hâŋgângumu takaop. 3 Takamu wain galemŋe manbiŋe kum watŋetâ âwurem ariop. 4 Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu takaop. Hâŋgângumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋetâ âwurem ariop. 5 Yakât otmâ yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawaŋe kalimbuŋe hâŋgângumu takamu kuŋetâ muop. Kuŋetâ mumu kalam amboŋaŋe hoŋ bawalipŋe dondâhâlâk hâŋgânyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongoŋetâ muwi. 6 Aiop, kalam amboŋaŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. "Nine nanne ombe bisine hâŋgângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai." Biwiŋaŋe yawu nâŋgâm ikŋe nanŋe hâŋgângumu ariop. 7 Hâŋgângumu arimu ekmâ yuwu sâwi. "Bâe, yuâmâ patonenŋe ikŋe nanŋaŋe takap. Âwâŋe mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap." Yawu sâwi. 8 Yawu sâm kum kekae topŋehen pilâŋetâ iop. Yawu.

9 Yawu otŋetâ kalam amboŋaŋe taka girawu otbuap? Yâkŋe taka yongomu muŋetâ lok ondop meyekmâ kaweyeŋan katyekmu kinnomai.

10 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât poropete âlâŋe den yuwu kulemguop ya yeŋe ki mon sâlikum nâŋgâmai?

"Nep lokŋe emet tuhum nak âlâ ekŋetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap.

11 Yâhâ emet tuhuwiŋe ekmâ yuwu nâŋgânomai. "Bâe, yuâmâ patoŋe

nâŋgâmu teteap. Ekmunŋe sâtŋe oap." Yawu nâŋgânomai." Yawu kulemguop tap.

12 Yesuŋe den âlâen hâum sâop yuŋe hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunŋe otmu bukulipyeŋe yeŋgât topyeŋe miop. Yakât nâŋgâŋetâ biwiyeŋan tâlimu Yesu mem pâi emetŋan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yeŋgât nâŋgâm gorâyiŋgimu pilâm gem ariwi.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunŋe tatmap ya waŋnom.
(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)

13 Otmu sâp yanâmâ Parisaioŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ gemu menduhuakmâ den yuwu sâm hikuwi. "Nenŋe den girawu yaen hâum Yesu âikumunŋe matŋe sâm tâpikguwuap? Matŋe sâm tâpikguwuap otmuâmâ Roma tembe lâu ekyongomunŋe mem pâi emetŋan katŋetâ tatbuap." Yawu sâm den hikuwi. Yawu otmâ bukulipyeŋe nombotŋe otmu Herotgât âi lok nombotŋe Yesuhât topŋe ekŋetgât hâŋgânyongowi. 14 Hâŋgânyongoŋetâ Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuwi. "Bawapi, gâhât topge naŋgain. Gâŋe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nâŋgâmunŋe bonŋeâk otmap. Otmu lohimbiŋe girawu nâŋgâhihiai yakât nâŋgâm ki gorâhihimap. Gâŋe lok âlâhât nâŋgârâ yahatmu âlâhât nâŋgârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yakât den tâŋ tâŋâk eknongomat. Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nâŋgâne. Roma lok âlâŋe kunnenŋe mansap, kutŋe Sisa sâm, yâhâmâ haoŋmâ ârândâŋ takesi waŋmain. Yawu gârâmâ yawuâk waŋmâ yâhânom me bia? Yakât gâŋe girawu naŋgat? Sârâ nâŋgâne."

15 Yawu sâm âikuŋetâ biwiyeŋe ekmâ yuwu sâm ekyongop. "Yeŋe nâhâitŋe sâm tâpikguwuap sâm âinohoai me? Yawu gârâmâ kât nanŋe âlâ mem nihiŋetâ ekbe." Yawu sâop.

16 Yawu sâmu waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. "Kât nanŋe yu ekŋet. Âlâhât towat kât nanŋe yuân tap? Me âlâhât kutŋe tap?"

Sâmu sâwi. "Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa sâm, yakâ."

17 Sâŋetâ sâop. "Sisahât pat sâm yu ya katŋetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katŋetâ tatmâ yâk waŋnomai." Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu yahatmâ ariwi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.
(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)

18 Ariŋetâ bukulipyeŋe, kutyeŋe Sarukaio sâm, yaŋe tohowi. Yâkŋe yuwu nâŋgâmai. "Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâmap." Yawu nâŋgâmai. Yâkŋe yakât topŋe nâŋgânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. 19 "Bawapi, aŋgoân Moseŋe den kulemguop ya yuwu tap.

"Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewaŋgimu lok ya mumbuap. Mumu iminaŋe yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap."

Moseŋe yawu kulemguop tap. Yakât topŋe sâm eknongohât yuwu sâmunŋe nâŋgâ. 20 Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ aŋgoân atayeŋe kunŋaŋe imbi memu imbiŋaŋe naom ki mewaŋgimu inâk manmâ muop. 21 Mumu iminaŋe ataŋahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk

naom barahâk muop. 22 Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyeŋe yawuâk
mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyeŋe yâku yawuâk muop. 23 Imi
ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu
Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe
membuap. Yawu sâwi.
24 Sâŋetâ sâop. "Anitâŋe poropetelipŋe otmu lok nombotŋe den eky-
ongomu kulemguwi yakât topŋe ki naŋgai. Otmu Anitâ ikŋe wâtŋe
pato tatbaŋgiap yakât topŋe gurâ ki naŋgai. Yawu gârâmâ yeŋe nâŋgâm
hilipgum den yawu yai. 25 Anitâŋe lohimbi mem yahatyekbuap yanâmâ
himbimân Anitâhât aŋelolipŋaŋe ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ ikŋiâk
ikŋiâk mannomai. 26 Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap
yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nak topŋan kâlâp semu laŋ laŋ
sâop ya Moseŋe ekbe sâm gotŋan baop. Gotŋan bamu Anitâŋe yuwu sâm
ekuop.
"Nâŋe Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu seseŋe Yakop yâk yeŋgât
kunyeŋe tatmâ gaman." Yawu sâm ekumu kulemguop.
27 Anitâŋe Mose den ekumu kulemguop yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk
nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ
gaŋetâ gaŋetâ benŋe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem
mannomai. Nen kerek nengât kunnenŋe yamâ Anitâ. Topŋe yawu tap.
Yamâ yeŋe den ya nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimbâp." Yawu sâop.

Mosehât girem den ya girawu yaŋe kun kunŋe oap?
(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)

28 Yesuŋe Sarukaio yeŋgât den yawu sâm purik pilâyiŋgimu nâŋgâŋetâ
sâtŋe dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopŋe den ya
nâŋgâmâmâ yahatmâ yuwu sâm âikuop. "Anitâŋe girem den Mose ekumu
kulemguop yapâ gâtŋe girawu ya yakât nâŋgârâ yahatsap."
29 Sâmu sâop. "Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop ya yuwu
tap.
"Isirae yen ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâ ambonenŋe pato yâk ikŋe
konok tap. 30 Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe
kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum hoŋ
bawaŋgim yâhânom."
31 Otmu den âlâmâ yuwu tap.
"Nenŋahât naŋgaŋgimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk bukulipnenŋe
yeŋgât nâŋgâmunŋe yahatbuap."
Den yâhâp yan yuŋeâmâ Anitâŋe den âlâlâ sâop ya hârohâk mem
menduhuap." Yawu sâop.
32 Sâmu sâop. "Bawapi, den bulâŋe sârâ nâŋgâmune ârândâŋ oap. Anitâ
ikŋe konok kunnenŋe pato tatmap. Âlâ ki tap. 33 Yakât otmâ nen biwi
nâŋgân nâŋgânnenŋe yâkâlen kepeim tem lâuwaŋgim manmâ yâhânom.
Yâhâ nenŋahât naŋgaŋgimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe
yeŋgât nâŋgâmunŋe yahatbuap. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgâningiâkgât
noniŋ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp
yat yu loŋgâem hotom umunŋe yakât Anitâŋe nâŋgâmu dondâ bâlemap."
Yawu sâop.
34 Yawu sâmu Yesuŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmu yuwu sâm ekuop. "Gâŋe
Anitâhât topŋe tipiŋe naŋgat. Yakât otmâ biwihaŋe yâkâlen kepeim
manbuat otmuâmâ tihitge otmâ manman kârikŋahât pat kuhihiwuap."
Yawu sâop.

Yawu sâmu nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulipyeŋaŋe Yesuŋe den sâm tâpikguâkgât ki âikuwi.

Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yakât Yesu âikuwi.
(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)

35 Yesuŋe den matŋe yawu purik pilâwaŋgim yuwu sâm Parisaio âiyongop. "Yeŋgâlen gâtŋaŋe Mosehât girem den kâsikum yiŋgim yuwu sâmai. "Anitâŋe hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap." yawu sâmai. Den yawu tap yamâ nâŋgâmune bulâŋe oap. Yamâ yeŋe yakât topŋe pâpgum mansai. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. 36 Emelâk Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe tâmbânenŋe Dawiti biwiŋan kioŋmu yuwu sâop.

"Anitâŋe nâhât patone yuwu sâm ekuop. "Gâŋe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat." Yawu sâop." 37 Den yakât yuwu sâwe. Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yakât Dawitiŋe yuwu sâop. "Yamâ patone," sâop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ "Yâkŋe hâmbâi ge galemnongowuap," sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiŋe den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nâŋgâmune keterahâkgât yeŋe eknohoŋetâ nâŋgâwe." Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matŋe sâne sâm hâum pâpgum pilâwi.

Parisaioŋe orotmeme otbi yawu ki otnom.
(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)

Hâum pâpgum pilâm ariŋetâ lohimbi nombotŋaŋe yâkât den nâŋgâŋetâ âiloŋgo olop. 38 Yawu otmâ den kâsikum yiŋgim yuwu sâop. "Lohimbi nombotŋaŋe nenekŋetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum yiŋgimaiŋe sâŋgumyeŋe kâkâlep mânuŋakmai yaŋe holuŋ holuŋ sâmu yâhâm gemai. 39 Otmu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu miti emetŋan me lohimbi senyeŋan ewanâk tatnehât nâŋgâmai. 40 Yawu otmâ imbi kambut emetyeŋambâ watyekmâ senŋe âlâlâyeŋe kombo meyiŋgimai. Yawu otmâ topyeŋe kurihiakmâ lohimbi senyeŋan kinmâ oain sâm oain sâm Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yawu otmai yakât hâmbâi Anitâŋe matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. Yâk yeŋgât topyeŋe yawu tap yakât otmâ yâkŋe biwiyeŋan kioŋmaihât biwiyeŋe galemahom mannomai."

Imbi kambut âlâŋe nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp kalop.
(Luka 21:1-4)

41 Yawu sâm ekyongomu nenŋe pereŋ pilâm ba tewetsenŋe kondoân katmai yakât gotŋan kinbin. Kinmunŋe lok iri sikum pato tatyiŋgiop dondâhâlâkŋe yâhâ tewetsenŋe mem kondoân katbi. 42 Yawu katŋetâmâ imbi kambut âlâ senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manopŋe nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp mem yâhâ kalop. 43-44 Yesuŋe ya yekmâ eknongomu nenŋe gotŋan bamunŋe yuwu sâm eknongop. "Lok iri sikumyeŋe pato tatyiŋgiapŋe tewetsenŋe nombotŋeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuŋeâmâ nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp kârikŋe tatbaŋgimap ya bâiŋe katsap. Yakât otmâ Anitâŋe imbi kambut yu ekmu âiloŋgo oap. Yâhâ lok iri sikumyeŋe oropŋe tewetsenŋe nombotŋeâk katsai ya yekmu ki dopŋan oap. Yawu." Yawu sâop.

13

Kasalipyeŋaŋe taka opon kâmbukŋe huhum itoŋ galaŋ menomai yakât Yesuŋe sâop.
(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

1 Yawu sâm tiŋ pilâmu opon kâmbukŋambâ kioŋmâ yaehen gewin. Yaehen ge kambenenŋe kakŋambâ olelem opon kâmbukŋe ekmunŋe âiloŋgo olop. Yawu otmu bukunenŋe âlâŋe yuwu sâm Yesu ekuop. “Pato, yu nâŋgâ. Opon kâmbukŋe pato nandoroŋe yu ekmunŋe senŋe âlâlâ kârikŋaŋak tuhuwi yaŋe âiloŋgo loŋgo oap. Yakât gâŋe ekdâ girawu oap?” Yawu sâop.

2 Sâmu sâop. “Opon kâmbukŋe yu ekŋetâ âiloŋgo loŋgo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyeŋaŋe taka huhum itoŋ galaŋ mem senŋe âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.
(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

3 Yawu sâm eknongomu ya pilâm pumŋe âlâ, kutŋe Oliwa sâm, yan gem yâhâwin. Yan yâhâ tatmâ opon kâmbukŋe yamâ turembe nombotgen kinsap gârâmâ ya ekmâ yakât den alahuwin. 4 Den alahum pilâm Petoro, Yakowo, Yoane otmu Anderea yâkŋe Yesu orop pereŋ pilâm ba kinmâ yuwu sâm âikuwi. “Gâŋe opon kâmbukŋahât den eknongoat yakât bonŋe sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nâŋgâmunŋe keterakningiwuap?” Yawu sâm âikuwi.

5-6 Sâŋetâ sâop. “Lok nombotŋaŋe taka den perâkŋe yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâŋetâ lohimbi dondâŋe denyeŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâk yeŋgâlen torokatnomai. Yakât otmâ eŋgatyeŋan geŋetâ loholemaihât biwiyeŋe galemgum mannomai. 7 Otmu sâp yan kapam gotyenan me kâlepŋehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nâŋgâm ki gorâyiŋgiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâŋe emelâk sâm kalop yakât bulâŋe teteap,” yawu nâŋgânomai. Otmu kapam topŋe topŋe tetemu yan yeŋe nâhâitŋe “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nâŋgânomai. 8 Aŋgoân lohimbi hânŋan kulemŋan mansai dondâhâlâkŋe kasa oraŋgim ahonomai. Otmu mososoŋ hânŋan kulemŋan mososoŋ awawi guwawi membuap. Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Imbilipyeŋaŋe naom mene sâm otmai yan naomŋe hâliliakmâ tatmu hâhiwin kakŋan kinmai. Yawu otmâ naom ya kioŋmu yanâmâ hâkyeŋe sânduk sâmap. Yakât dopŋeâk umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât kakŋanâmâ âwurem gewom.

9 Yeŋe galem tiŋ tiŋ oraŋgim mannomai. Mitihât kasaŋaŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm yen hakyenan sâm den âiân katyeknomai. Otmu yeŋe miti emetŋan yâhâ nâhât den pat sâm ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyeŋaŋe den sâm hâreyiŋgiŋetgât yâk yeŋgât senyenan katyekŋetâ kinnomai. Yâk yeŋgât senyenan kinmâ nâhât den pat âlepŋe sâm tetem ekyongonomai. 10 Nâhât den pat yu lohimbi hânŋan kulemŋan manmaiŋe nâŋgâŋetgât yeŋe mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitâŋe sâm kalop. 11 Otmu ekyongoŋetâ lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyiŋgiŋetâ “Den mâtâpŋe girawu

watmâ sâm ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap," yawu nâŋgâm ki gorâyiŋgiwuap. Sâp yanâmâ Awoŋnenŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge den âlâlâ nâŋgân nâŋgânyeŋan katmu nâhât den pat âlepŋe sâm kusânmâ ekyongonomai. 12 Otmu sâp yan umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imi ata yeŋahâk ahom hioŋaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipyeŋe yeŋgâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oraŋgiŋetâ kunlipyeŋaŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ yongoŋetâ munomai. Otmu âwâ nan yâkŋe gurâ yawuâk oraŋgiŋetâ yongoŋetâ munomai. 13 Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Yeŋe nâ orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin nâŋgâman yakât dopŋeâk yen gurâ hâhiwin yiŋginomai. Hâhiwin yiŋgiŋetâ yanâmâ hâkyeŋe ki biuk sâwuap. Yeŋe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai." Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋetâ kâwurumŋaŋak kinbuap.
(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)

14 Otmu torokatmâ yuwu sâop. "Emelâk emet inânŋan poropete âlâŋe den yuwu kulemguop.

"Kasalipyeŋaŋe opon kâmbukŋan yâhâm orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otnomai. Yawu otŋetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipŋaŋe pilâm itoŋ galaŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai." Yawu kulemguop.

Den kulemguop yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm mannomai. Yawu mannomai gârâmâ kasalipyeŋaŋe otŋetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât yahatmâ itoŋ galaŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai. 15 Otmu Yerusalem kapi ambolipŋaŋe gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiŋguraknomai. Yawu otmâ emetyeŋan âwurem ari itâ pareŋe miakne sâm yakât ki nâŋgânomai. 16 Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaiŋe âwurem taka emetyeŋan iri sikumyeŋe miaknehât ki nâŋgânomai. Yekmâ yapâek hewukŋehen ari misiŋguraknomai. 17 Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai otmu ŋaŋa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manŋetâ wâtyeŋe ki tiŋ tiŋ sâwuap yaŋe hiliwahomaihât yeŋe Anitâ ulitgunomai. 18 Otmu kasalipyeŋe to yambu sâpŋan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai.

19 Kasalipyeŋaŋe takanomai yanâmâ umatŋe pato nandoroŋe kakyeŋan yâhâwuap. Kândikum Anitâŋe lohimbi katyelehop yapâek umatŋe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatŋe kakyeŋan yâhâwuap yukât kakŋan yuwuya âlâ ki tetewuap. 20 Anitâŋe ikŋe lohimbilipŋe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop. Yâhâ ki sâm kalop mâne lohimbi hârok muŋetâ hâmeyeŋe ki kinbuapgât dop tetembâp.

21 Otmu lok nombotŋaŋe nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. "Anitâŋe Yesu hâŋgângumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hâŋgângumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap," sâm ekyongoŋetâ yâk yeŋgât den ya ki nâŋgânomai. 22 Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋaŋe topyeŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ yuwu sâm ekyongonomai. "Nâ galemyeŋe manbehât Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu ge mansan." Yawu sâm nâhât lohimbi bulâŋe yaŋe yâk yeŋgâlen torokatŋetgât kulem topŋe topŋe menomai. Yawu otŋetâ yekmâ betyiŋgim mannomai. 23 Yawu gârâmâ yâkŋe eŋgatyeŋan geŋetâ

lohotŋe otmaihât emet inânŋan den ekyongoan yu biwiyeŋan katmâ galem oraŋginomai.

Yesuŋe âwurem gewuap yanâmâ aŋelolipŋaŋe meneneknomai.
(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)

24 Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenŋe otmu omoŋgât emetsenŋe yamâ bok sâmu omoŋ sahakbuap. 25 Omoŋ sahakmu pitu yaŋe himbimâmbâ pek sâm genomai. 26 Yawu otmu yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekŋetâ ae seŋ seŋ otbuap. 27 Sâp yanâmâ aŋelolipne hâŋgânyongomune emetsenŋe gahaŋehen geheŋehen hân ewun embun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop
(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)

28 Sâp yan âwurem gewom yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. 29 Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuŋe emet inânŋan den eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain.” Yawu sânomai. 30 Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muŋetâek bulâŋe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap. 31 Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuŋe âwurem gewuap sâp ya ki naŋgain.
(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)

32 Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp gewom lohimbi kerekŋe yakât ki naŋgai. Otmu aŋelo himbimân tatmai yâkŋe gurâ yawuâk ki naŋgai. Otmu ninak gurâ ki naŋgan. Awoŋne himbim amboŋe ikŋahâk naŋgap. 33 Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki naŋgai. Yakât otmâ biwi pâlâmŋe manmaihât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. 34 Lok kutdâ âlâŋe emetŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari tipiŋe manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâm otmâ âi loklipŋe âi sâm yiŋgim yuwu sâm ekyongowuap. “Âi sâm yiŋgian yu tiŋâk mem menomai.” Yawu sâm lok âlâ mem “Hâŋgi yukât galem kin,” sâm katmâ ariwuap. 35-36 Katmâ arimu yâkŋe galem kinbuap gârâmâ lok kutdâŋe sâp girawuân âwurem takawuap ya ki naŋgap. Omoŋ derep kâmbukŋan, me emet eŋgatŋe nâŋgâmu yan, me emetsâpŋe, me sâp girawuân me girawuân takawuap ya ki naŋgap. Yakât otmâ yâkŋe sen galemâk otmâ manbuap. Yâhâ yakât dopŋeâk nâŋe sâp girawuân taka yen meyekbom ya ki naŋgai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâm yiŋgiwan ya tiŋâk mem mannomai. 37 Yâhâ den yan yuâmâ yeŋgâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimbi tetem mannomaiŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe nâhâlen kepeim mannomai kerek yeŋgât yan.” Yawu sâop.

14

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.
(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

1 Otmu Tihit tihit hombaŋ ya tâlâhuop. Otmu hombaŋ yakât kutŋe âlâmâ “Natik Hombaŋ” yawu sâmain. Hombaŋ ya tâlâhumu yanâmâ

hotom uwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe menduhuakmâ Yesu kumunŋe mumbuap sâm yakât den hikuwi. 2 Yawu otmâ benŋe yuwu sâm alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Hombaŋ otbuap. Yakât otmâ halihu lohimbi dondâŋe taka menduhuaknomai. Yawu gârâmâ sâp yan nenŋe Yesu mem pâi emetŋan katmunŋe tatmu lohimbiŋe eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmunŋe kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu mem kumunŋe mumbuap. Yawu sâm den hikuwi.

Yesuhât kunŋan imbi âlâŋe to kukŋe orop mem motelemu giop.
(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)

3 Otmu Yesuŋe menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Simon sâm, hâk bâle tetewaŋgimu manminiop ya heŋgeŋguop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmunŋe imbi âlâŋe to kukŋe suk sukŋe âlâ, hâmeŋe yahat yahatŋe ya mem emelan tatbinân gaop. Ga maŋguŋe mem hindâm Yesuhât kunŋan motelemu giop. 4 Motelemu gemu lok nombotŋaŋe ekŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukŋe suk sukŋe yu imbiâk mem motelemu kunŋan giap. Ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap. 5 Nenŋe to yu âlepŋe mem arimunŋe lok nombotŋaŋe l000 kina yawuyaŋe puluhuŋetâ yakât hâmeŋe mem ari lohimbi umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâm imbi ya ekmâ sâwi.

6 Ekmâ sâŋetâ Yesuŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukŋe. Pilâŋet. Imbi yuŋeâmâ kulem oap yukât nâŋe nâŋgâmune âiloŋgo oap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 7 Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manŋetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. 8 Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuŋe to kukŋe suk sukŋe ya motelemu kunnan giap. 9 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâhât den pat âlepŋe yu hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuŋe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongoŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

Yurasiŋe Yesu betŋehen kioŋbuapgât sâop.
(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)

10 Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenŋe âlâ kutŋe Yurasi sâm, yâkŋe hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋe yeŋgâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmeŋe membuap yakât ekyongop. 11 Ekyongomu nâŋgâm heroŋe otmâ hâmeŋe waŋnomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhum yok pilâm meŋetâ lohimbiŋe ki eknomai yakât nâŋgâm manop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.
(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

12 Otmu emet haŋ sâmu nenŋe yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natik Hombaŋ tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanŋe âlâ gâim katmunŋe mem Anitâhât hotom unomai. Yawu gârâmâ emet wosan ari sot umunŋe orowâk nenom?” Yawu sâwin.

13 Yawu sâm âikumunŋe Yesuŋe bukuyâhâtnenŋe yâhâp yuwu sâm hâŋgânyotgop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ hoŋ bawa lok âlâ âsâpŋe lâuakmu ekdomawot. 14 Lok ya ekmâ betŋan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât amboŋe yuwu sâm ekuromawot. “Nengât bawapinenŋaŋe yuwu yap. “Nâŋe hoŋ

bawalipne meyekmune emet yukât biwiŋe âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwiŋe ya tiripnotgorâ ekde." Yawu sâm ekuromawot. 15 Yawu sâm ekumutâ lok yaŋe dâiyelekmâ emet biwiŋe âlâ mem heŋgeŋguŋetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuromawot." Yawu sâm hâŋgânyotgomu yâhâowot. 16 Yâhâ Yesuŋe den ekyotgop ya watmâ senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuowot.

17 Mem dinŋan tuhumutâ emetsâpŋe otmu yan Yesuŋe menenekmu emelan yâhâ sot newin. 18 Nem tatmunŋe Yesuŋe yuwu sâop. "Sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe nâ orop manmâ lau konok nem buku oraŋgim manmain. Yamâ yeŋgâlembâ lok âlâŋe betnehen kioŋmâ kasalipne yeŋgât bâtyeŋan mem katnekbuap." Yawu sâop.

19 Yawu sâmu nâŋgâmunŋe biwinenŋe umatŋe otmu yakât topŋe nâŋgâne sâm nenŋe ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâm âikuwin. "Gâŋe nâhât yat me âlâhât yat?"

20-21 Yawu sâm âikumunŋe yuwu sâm eknongop. "Anitâŋe sâmu kulemguwi yakât bonŋe nâhâlen tetemu nohoŋetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkŋe yawu otnihiwuap. Yawu otnihiwuap yakât matŋe hâmbâi umatŋe dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmâŋaŋe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu naŋgan." Yawu sâop.

Natik newi.
(Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

22 Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe baŋga mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâm eknongop. "Yu mem neŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap." Yawu sâm mem ningimu newin.

23 Ningimu nemunŋe yaŋak wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim ningimu newin. 24 Ya mem nemunŋe yuwu sâm eknongop. "Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gemu mumbom Anitâŋe nâhât den sâm kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimbi kerek yeŋgât tosayeŋe Anitâŋe pilâyiŋgiwuapgât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap. 25 Nâ sâp yiwereŋe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunŋe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâŋe âlâkuâk hâŋgânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom." 26 Yawu sâm tiŋ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewaŋgim ya pilâm Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoroŋe betbaŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.
(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

27 Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâm eknongop. "Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

"Nâŋe sâmune lama yeŋgât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai." Yawu kulemguop tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. 28 Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyiŋgim tatmune yen aksihâk ariŋetâ menduhuaknom." Yawu sâop.

29 Yawu sâmu Petoroŋe matŋe yuwu purik pilâwaŋgiop. “Gâhât kasa
takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia,
nâ ki pilâhekmâ ariwomgât naŋgan.” Yawu sâop.
30 Sâmu sâop. “Naŋgat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nâŋgâwaŋgian,”
sâwuat. Yawu sârâ kalimbuŋe otbuap yan gokorok yâhâpŋe isewuap.”
Yawu sâop.
31 Yawu sâmu kârikŋe otmâ yuwu sâop. “Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu
tetehihimu nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgitnahât gurâ ki otbom.
Nâŋe gâhât topgahât âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai
yanâmâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenŋe
gurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ âwâŋe ulitguop.
(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)

32 Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâm, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu
sâm eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe awoŋ orop ba den tipiŋe alahure.”
Yawu sâmu yan ge tatbin.
33 Yan ge tatmunŋe Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yeŋiâk bawi. Ba
kinmâ umatŋe tetewaŋgiwe sâm olop yakât nâŋgâmu biwiŋaŋe umatŋe
otmu yuwu sâm ekyongop. 34 “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâmu
biwine umatŋe dondâ oap.” Yawu sâm ekyongop.
35 Yawu sâm katyekmâ pereŋ pilâm ge pare im Anitâŋe nâŋgâmu
umatŋe ya pesuk sâwaŋgiâkgât yuwu sâm ulitguop. 36 “O Awoŋ, gâmâ
yu me ya otbe sâm ki hâum pâpgumat. Umatŋe yu tetenihiwe sâm oap ya
nâŋgârâ ki teteâkgât naŋgan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat.
Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.
37 Yawu sâm yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmŋe iŋetâ
mândeyekmâ Petoro yuwu sâm ekuop. “Simon, aman pâlâmŋe im tat
yukâ. Nâ yiwereŋe pilâyekboman. Yakât pâlâmŋe ki ot.” 38 Yawu sâm
ekum benŋe yuwu sâop. “Biwiyeŋeâmâ hewewen oap. Yâhâ wâtyeŋeâmâ
houŋ sâmu aman iai. Yen lohotŋe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ
ulitguŋet.” Yawu sâop.
39 Yawu sâm ekyongom benŋe pereŋ pilâm ba kinmâ aŋgoân sâop
yawuâk sâm Anitâ ulitguop. 40 Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba hoŋ
bawalipŋe yeksan mâne aman pâlâmŋe iwi. Yawu iŋetâ mândeyehop.
Mândeyekmu yahatmâ aŋulakmâ den biaek otbi.
41 Yawu otŋetâ benŋe kalimbuŋe pereŋ pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulit-
gum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâm ekyongop. “Bâe, yen
naŋgai me? Wongât aman pâlâmŋe im tai. Emelâk Anitâŋe yu otbomgât
hâŋgânnohomu gewan. Yakât topŋe teteâkgât kasalipnaŋe menekmâ ari
hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap. 42 Bâiŋ, yen yahatmâ enda yekŋet.
Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe betnehen
kioŋsapŋe taka kinsap. Yakât yahatŋetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewi.
(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

43 Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe
otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât pa-
patolipnennaŋe lok seseŋgâlâk hâŋgânyongoŋetâ bukunenŋe Yurasiŋe
dâiyekmu Yesu mene sâm takawi. Takaŋetâ nen orop ahomaingât nâŋgâm
kapamgât wahap miakmâek takawi. 44 Lok takawi ya Yurasiŋe kulem

girawu otmu menomai yakât yuwu sâm ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

45 Gotnennŋan takamâmâ kasa ya kinŋetâ Yurasiŋe Yesu gotŋan ga
parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” 46 Yawu sâm
parahumu yanâk ga Yesu mewi. 47 Meŋetâ kinmu yanâk nengâlen gâtŋe
âlâŋe yahatmâ tewetŋe mem hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋahât hoŋ
bawaŋe ya ândâpŋe nombot ya topŋambâek kârâm hâreop. 48 Kârâm
hâremu Yesuŋe yuwu sâm âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât
sâtŋe metŋe âlâlâ mem takai. Yeŋe nâhât lok bâleŋe sâm menekne sâm
takai me? Me lok bâleŋe âlâ kune sâm takai? Ya ekmune bâleap. 49 Hilâm
ârândâŋ nâmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ den kâsikum yiŋgim gaman.
Yan bân menekbâi yamâ emet inânŋan Anitâŋe poropetelipŋe den ekyon-
gomu kulemguwi yakât bulâŋe yu teteap.” Yawu sâop.

50 Yawu sâmu ekmunŋe hâknenŋe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ
arim kinbin.

51 Tiok taok otmâ arim kinmunŋe yanâmâ lok sihan âlâ sâŋgum kaok
latmâ kinopŋe betyeŋehen ariop. 52 Betyeŋehen arimu ekmâ mem
hilipgum sâŋgumŋeâk mem kon pilâŋetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâm
ariop.

Yesu muâkgât den hakŋan sâwi.
(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

53-54 Nenâmâ kerehâk kiŋgitnenŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arim
kinmunŋe Petoroŋe ikŋiâk betyeŋehen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi
ya yeŋgât kunyeŋe yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp
yan hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunlipyeŋe otmu Yura lok nengât
kunlipnennŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerekŋe
emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuakŋetâ tembe
lâu emet yakât galem kinbiŋe kâlâp uŋetâ semu nâŋgâm ikaiakmâ tatbi.
Yawu otmâ tatŋetâ Petoroŋe yâk yeŋgât hohetyeŋan ba kâlâp nâŋgâm
ikaiakmâ talop.

55-56 Otmu emet yan yâhâ menduhuakbiŋe girawu tuhumunŋe
muâkgât nâŋgâm den golâ topŋe topŋe gahaem hakŋan sâwi. Yawu
otmâ lok dondâŋe den girawuân hâum sâŋetâ kunlipyeŋaŋe nâŋgâŋetâ
ârândâŋ otbuap yakât pâpguwi. Den sâm ariwi yaŋe ki lâuahop.

57 Yâhâ lok nombotŋaŋe yahatmâ yuwu sâm hakŋan sâwi. 58 “Lok
yuŋeâmâ den âlâ yuwu sâmu nâŋgâwin. “Opon kâmbukŋe emelâk
tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpŋe hilâm kalimbu kâlehen tuhum
maŋguwom. Lok âlâ me âlâŋe ki tânnohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nâŋgâm
tâpikgum hakŋan sâwi. 59 Otmu den sâwi yaŋe gurâ ki lâuahop.

60 Otmu hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋaŋe yahatmâ kinmâ Yesu
yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunŋe yakât matŋe
ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunŋe ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

61 Yawu sâmu benŋe Yesuŋe olotoŋâk kinop. Olotoŋâk kinmu witgum
âikuop. “Bâiŋ, witgumâk âihohowe. Gâ Anitâŋe ikŋe nanŋe bulâŋe ya
hâŋgângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop.

62 Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan.
Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe wâtŋe nihim âlâkuâk hâŋgânnohomu elem
kulewoŋboŋ kakŋambâ âwurem ge yeŋgât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm.
Sâp yan Anitâhât wâtŋe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

63 Yawu sâmu den ya nâŋgâmu bâlemu yahatmâ ikŋe sâŋgum mem
duhatmâ bukulipŋe yuwu sâm ekyongop. “Bâiŋ, den kâmbukŋe hâliliŋe
sâmu nâŋgâmunŋe pesuk yap. 64 Ikŋahât nâŋgâmu yahatmu Anitâhât
kaweŋan kinbe sâm oap. Yakât otmâ girawu tuhunomgât naŋgai?” Yawu
sâm âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otŋetâ biwiyeŋe konohâk otmu
yuwu sâwi. “Bâiŋ, yu otmu bâleapgât muâkgât naŋgain.” Yawu sâm
hârewaŋgiwi.

65 Sâm hârewaŋgim nombotŋaŋe yahatmâ tâpguwi. Tâpgum gâtŋaŋe
sâŋgum âlâ mem senŋe sâhâm kâtâpguŋetâ kinop. Senŋe sâhâm kâtâpgum
ândâpŋe huhuwi. Ândâpŋe huhum nombotŋaŋe yuwu sâm âikuwi. “Bâiŋ,
ândâpge âlâŋe huhuap? Yakât sârâ nâŋgâne.” Yawu otŋetâ pesuk sâmu
tembe lâu emet yakât galem kinbiŋe kum me âlâlâ tuhuwi.

Petoroŋe Yesu betbaŋgiop
(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

66 Yawu otbaŋgiŋetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ
talop. 67 Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunyeŋahât hoŋ
bawa imbi âlâŋe towatŋe ekmâ yuwu sâm ekuop. “Âe, gâmâ Yesu Nasaret
amboŋe orop manŋetâ yekman.” Yawu sâm ekuop.

68 Yawu sâmu nâŋgâm kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, gâŋe den yakât ki
naŋgan. Gâŋe den yat yakât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋguan.” Yawu sâm
yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

69 Gokorok isemu imbi yaŋe yâhâpŋe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâm
ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulipŋe orop manŋetâ yekman.”
70 Yawu sâmu Petoroŋe yâhâpŋe kurihiahop.

Kurihiakmu sâp kâlep ki otmuâk yan kinbiŋe Petoro towatŋe ekmâ
yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? Gâhât towatge gekmâ naŋgain.
Bulâŋanâk gâmâ Galilaia amboŋe.” Yawu sâm ekuwi.

71 Yawu sâm ekuŋetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâiŋ, yuwu sâmune
nâŋgâŋet. Nâ Anitâhât sennŋan kinmâ den membom otmuâmâ yâkŋe
matŋe nihiwuap. Lok yai yakât nâŋe bulâŋanâk ki nâŋgâwaŋgian.” Yawu
sâop.

72 Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpŋe isiop. Gokorok isian mâne
Yesuŋe emet inânŋan den ekuop ya nâŋgâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki
nâŋgâwaŋgian” sârâ kalimbuŋe otbuap yan gokorok yâhâpŋe isewuap.”
Yawu sâop ya nâŋgâmu tetemu isiop.

15

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.
(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)

1 Otmu emet haŋ sâmu yan hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe,
Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋe
hârokŋe in yawu menduhuakmâ Yesu muâk sâm den hikuwi. Yawu otmâ
Yesu bâtŋan sâhâm dâim Roma yeŋgât kiap âlâ, kutŋe Pilato sâm, yâkât
den sâsâ emetŋan ariwi. 2 Dâim Pilatohâlen ariŋetâ yâkŋe yuwu sâm
âikuop. “Yura yeŋgât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Oŋ, den bulâŋe yat.” Yawu sâop.

3 Yawu otmâ hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋaŋe den golâ topŋe
topŋe sâm Yesu hakŋan sâwi. 4 Yakât otmâ Pilatoŋe Yesu yuwu sâm âikuop.

“Den topŋe topŋe gâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ girawuhât otmâ matŋe ki kâpekyiŋgiat?” 5 Yawu sâmu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilatoŋe ekmu sâtŋe olop.

Pilatoŋe Yesu muâkgât sâm hârewaŋgiop.
(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

6 Otmu Tihit tihit hombaŋ ârândâŋâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otŋetâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ me âlâhât lohimbiŋe nâŋgâŋetâ dopŋan otmu lok âlâ holaŋbuat sâminiwi ya holaŋyekmu geminiwi.

7 Yâhâ sâp yan lok bâleŋe âlâ, kutŋe Barawa sâm, yâkŋe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetŋan mem katŋetâ tatmâ gaop. 8-10 Yawu gârâmâ Pilatoŋe yuwu nâŋgâop. “Lohimbi dondâŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yeŋgât kunlipyeŋaŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yaŋak muâkgât sâm hârewaŋgim nâhâlen mem takai.” Yawu nâŋgâop. Yâhâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetŋan tatbi yapâ gâtŋe âlâ holaŋmu giâkgât ekuwi. Ekuŋetâ yuwu sâm âiyongop. “Nâŋe Yura yeŋgât lok kutdâ yu holaŋmune giâkgât naŋgai me bia?” Yawu sâm âiyongop.

11 Yawu sâm âiyongomu hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋaŋe lohimbiŋe Pilato ekuŋetâ Barawa holaŋmu giâkgât eŋgatyeŋan gewi. Yakât otmâ lohimbi yaŋe Barawa holaŋmu giâkgât ekuwi. 12 Yawu ekuŋetâ Pilatoŋe yuwu sâm âiyongop. “Yawu gârâmâ yeŋgât lok kutdâ yakât girawu otbaŋgiwomgât naŋgai?” Yawu sâop.

13 Yawu sâmu yahatmâ den yuwu halahum sâwi. “Yâk howanân kum kânâŋgâŋetâ muâk.”

14 Sâŋetâ sâop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânâŋgâŋetâ muâkgât naŋgain.” Yawu sâm sâm hârewi.

15 Otmu Pilatoŋe lohimbi yaŋe ikŋahât nâŋgâŋetâ yahalâkgât lauyeŋan mem tembe lâulipŋe ekyongomu Barawa holaŋetâ gem ariop. Otmu Yesu mem kândâtŋe lawitŋetâ hepŋak kiŋ pisiliŋ sâop. Yawu otŋetâ Pilatoŋe hâŋgânyongomu howanân kuŋetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipŋaŋe Yesu mem âlâlâ otbaŋgiwi.
(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)

16 Tembe lâulipŋaŋe yahatmâ Yesu mem ya pilâm emet âlâen katŋetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyeŋe meyekŋetâ ga menduhuakbi. 17 Menduhuakmâ hâk katipŋe kâkâlep, kuriŋ takop takop yamâ lok kutdâŋe mânuŋakmâ manminiwi yawuya mem mânuŋbaŋgiwi. Yawu otmâ tâk âlâ sâtŋe metŋe, hatman yawuyaŋe mem goŋgoŋgum lok papato yeŋgât ŋerendeŋ ya dop kum kunŋan kepeim âlihitbaŋgiwi. 18 Yawu otbaŋgim gotŋan ba sennan gem giriŋbaŋgim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yeŋgât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât naŋgain.” Yawu sâm sennan gewi. 19 Sennan gem kundennan tâpguwi. Tâpgum kapam âlâ mem kunŋan lawitbi. 20 Sennan geŋetâ dopŋan otmu hâk katipŋe kuriŋ ya mem tuhum pilâm ikŋe hâk katipŋe mem mânuŋbaŋgim yaŋak mem howanân kum kânâŋgâne sâm dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.
(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

21 Dâim mâtâwân arim tatŋetâ lok âlâ takamu ekbi, yamâ kutŋe Simon sâm, Alesande yet Lupu yetgât âwâyetŋe. Yâhâmâ Kirene hânân gâtŋe. Mem tetem Yesu wâtŋe houŋ sâopgât sâwaŋgiŋetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. 22 Ari hân âlâ, kutŋe Golihata sâm, yan ariwi. Kut yakât topŋeâmâ “Lok Kunŋe Hahitŋe,” yawu.

23 Yan ari Yesuŋe hâhiwin dondâ nâŋgâmapgât wain to otmu to ŋasin bâleŋe, kutŋe Miri sâm, ya orop menduhum gâim waŋetâ nemu ŋasinbaŋgimu ukum pilâop. 24 Ukum pilâmu yâkât hâk katipŋe tuhum pilâmâmâ ikŋe howanân kum kânâŋgâŋetâ kinmu hâk katipŋe ya mem “Âlâŋe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katŋetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk yan kulemgum amaŋân mânuŋetâ giop. Mânuŋetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meŋetâ kut teteop yaŋe miahop. Yawu otbi. 25 Yâhâ omoŋânâk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kânâŋgâwi. 26 Yawu otmâ howan yakât kunŋan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yeŋgât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemguwi. 27 Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot. 28 Yawu otbi yan Anitâŋe emet inânŋan den sâop yakât bonŋe teteop. Den yamâ yuwu. “Nâŋe nine hoŋ bawa hâŋgângumune gemu lohimbiŋe ekŋetâ lok bâleŋe yawu olop.” Yakât bonŋeâmâ lok bâleŋe yâhâp orop yongom lâum kânâŋgâyekŋetâ kinbi.

29 Otmu lohimbi nombotŋaŋe mâtâp ya watmâ howan hâlâŋmâ arim takawiŋe Yesu ekmâ lauyeŋe butelim yuwu sâwi. “Bâe, gâŋe emelâk yuwu sârâ nâŋgâwin. “Opon kâmbukŋe yamâ nâŋe liakum hilâm kalimbu biwiŋan tuhum maŋguwom,” yawu sârâ nâŋgâwin. 30 Yawu gârâmâ howanâmbâ kâpehakmâ ge.” Yawu sâwi.

31-32 Yawu sâŋetâ benŋe hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe senŋan gem yuwu sâm alahuwi. “Lok yuâmâ Anitâŋe hâŋgângumu ge Yura nengât tihitnenŋe otmâ kutdânenŋe mansap sâmai. Lok yuŋe lohimbi nombotŋe tânyongmu ekmain. Yâhâ girawu otmâmâ ikŋeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehakmâ giap? Kâpehakmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenŋe yâkâlen katmâ tem lâuwaŋginom. Yâhâ ki kâpehakmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom.” Yawu sâm senŋan gewi. Senŋan geŋetâ lok bâleŋe yotgom kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot yâkŋe gurâ yawuâk senŋan giowot.

Yesu muop.
(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

33 Otmu hilâm kârikŋan, 12 kilok olop yan, Anitâŋe nâŋgâmu emetsenŋe ya omoŋ sahahop. Omoŋ sahakmâ yapâ ari emetsâpŋe 3 kilok otmu emet laŋinŋe âlâkuâk pilâop. 34 Yawu otmu Yesuŋe kândâtŋe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani,” yawu sâop. Sâop yamâ topŋe yuwu. “O, Awoŋ, wongât nâŋgâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

35 Yawu sâmu lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eli-ahât mon sâm ahom kuakmâ tap.” 36 Yawu sâŋetâ hohetyeŋan gâtŋe âlâŋe sururuk sâm ari sâŋgum âlâ mem nak bâtbâtŋe potonŋan pâŋ pâŋ kepeim yaŋe wain to bâleŋe yan katmâ mem yâhâ launan kalop. Yawu otmâ bukulipŋe yuwu sâm ekyongop. “Elianŋe himbimâmbâ ge tânguâkgât

nâŋgâm kutŋe kunsap mon?. In ekne." Yawu sâop. 37 Yawu sâmu Yesuŋe
den kârikŋe halahum yaŋak muop.
38 Otmu emelâk lohimbi inŋaŋe opon kâmbukŋe yakât biwiŋe ek-
mai sâm sâŋgum kâlep pato hikuŋetâ ya kâtâpguminiop. Sâŋgum yaŋe
pâŋambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekŋan olop.
39 Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yeŋgât kunyeŋe âlâ hâlâŋmâ
kinopŋe ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. "Lok yuâmâ Anitâhât
nanŋe bulâŋe." Yawu sâop.
40 Otmu imbi nombotŋe pereŋ pilâm endâŋân ba kinbi ya yeŋgât
hohetyeŋan kinbi ya yeŋgât kutyeŋe Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala
kapiân gâtŋe, otmu âlâmâ Mariahât kut nambeŋe otmu yâkât nanyâhâtŋe
yâhâp, kutyetŋe Yose otmu imiŋe Yakowo yâhâmâ lok sihan. 41 Imbi
yongonsan yamâ Yesu orop Galilaia hânân manmâ hoŋ bawaŋgim gawi.
Yâhâ imbi nombotŋeâmâ Tihit tihit hombaŋ ya ekne sâm Yerusalem
kapiân Yesu orowâk yâhâwi yaŋe kinbi.

Yesu lâum ari hanguwi.
(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)
42-43 Otmu lok âlâ, kutŋe Yosep sâm, yâkât topŋeâmâ yuwu. Lok
yamâ Arimata kapi yapâ gâtŋe. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura
nengât papatolipnenŋaŋe yâk orop menduhuakmâ den otminiwi. Yakât
otmâ lohimbi sesenŋgâlâkŋe nâŋgâwaŋgiŋetâ yahalop. Otmu Anitâŋe ikŋe
hoŋ bawa hâŋgângumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnenŋe otmâ
yâhâwuap yakât biwiŋaŋe mem mambotmâ manmâ gaop. Topŋe yawu.
Yâhâ Yesuŋe muop yan lohimbi kerekŋe Tihit tihit Hombaŋ emet haŋ
sâmu tetewuap yakât nâŋgâm sot kâle otmu senŋe âlâlâ mem dinŋan
tuhuwi. Yakât nâŋgâm Yosepŋe ikŋe hâknahât tihitŋe ki nâŋgâm Yesu
lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewaŋgiop. 44 "Yesu muap,"
sâm ekumu nâŋgâm Pilatoŋe eŋgat yâhâp olop. Yakât otmâ tembe lâu
âlâŋe ari ekmâ taka sâmu nâŋgâwe sâm hoŋ hâŋgângumu ariop. 45-46 Ari
ekmâ âwurem taka "Emelâk muap," sâm Pilato ekuop. Ekumu Pilatoŋe
Yosep nâŋgâwaŋgiop. Nâŋgâwaŋgimu yâkŋe sâŋgum kaok âlâ puluhuop.
Yawu otmâ bukulipŋe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sâŋgum yaŋe
katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpŋe âlâ, dikin yawuya, yamâ
emelâk kusânmâ mem tiŋgâloŋetâ kinop yan lâum ari katbi. Lâum ari
katmâ kât âlâ lâum hâpunŋetâ ba mâtâpŋe ya maŋguop. 47 Maŋgumu
ariŋetâ Maria Matala kapiân gâtŋe otmu nambeŋe, Yose mâmâŋe, orop
yan tatmâ ehowot.

16

Yesuŋe mumuŋambâ yahalop.
(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)
1 Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya pesuk sâmu Maria Matala kapiân gâtŋe,
nambeŋe ya Yakowo mâmâŋe, otmu Salome yâkŋe Yesu pirinom sâm
kendiŋân ari to kukŋe suk suk âlâ puluhuwi. 2 Puluhum emet âlâen yâhâ
iwi. Otmu haŋ sâmu yahatmâ sumângen ariwi. Mâtâwân arim yeŋiâk
alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. 3 "Yâhâlen kât pato nandoroŋe hâpunŋetâ
mâtâpŋe ya maŋguop. Yakât otmâ âlâŋe tânnongom kât ya hâpunŋetâ
kâlehen banom?" Yawu sâwi. 4 Yawu sâm alahum ariwi. Ari senyeŋe
pilâm eksain mâne kât pato ya emelâk hâpunŋetâ mâtâpŋe ya tetekŋan

kinmu ekbi. 5 Ekmâ kâlehen yâhâwi. Kâlehen yâhâm lok sihan âlâ hâk katipŋe kaok kâlep mânuŋahop yaŋe tatmu ekbi. Ekmâ umutyeŋe ariop.
6 Lok yaŋe yuwu sâm ekyongop. “Yen kiŋgityeŋahât ki otŋet. Yesu Nasaret amboŋe howanân kuwi ya ekne sâm takai ya naŋgan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuŋambâ yahatmâ arap. Ga gewâkŋeâk ekŋet. 7 Ekmâ arimâmâ Petoro otmu hoŋ bawalipŋe nombotŋe ya yuwu sâm ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ari yâk penewaŋginomai.” Yawu sâm ekyongonomai.” Yawu sâop.
8 Yawu sâm ekyongomu kiŋgityeŋahât otmâ kâi bâtyeŋe sân sân sâm yapâ pilâm sururuk sâm ba ariwi. Ari lohimbi nombotŋe yakât ki ekyongowi.

Yesuhât den pat âlepŋe Marekoŋe kulemguop yakât den potonŋe âlâ lok âlâŋe yuwu kulemguop tap.

Yesuŋe Maria Matala kapiân gâtŋe tetewaŋgiop.
(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)
9 Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya pesuk sâop. Gârâmâ emet haŋ sâmu yanâmâ Yesuŋe mumuŋambâ yahalop. Otmu Maria Matala kapiân gâtŋe, ikŋak emelâk weke bâleŋe nombolân yâhâp watyekmu yâkâlembâ gahaeakmâ ariwi. Aŋgoân yâkâlen tetewaŋgiop. 10 Tetewaŋgimu yanâmâ yâkŋe ari Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe menduhuakmâ yâkât we bâle nâŋgâm tatbi ya yuwu sâm ekyongop. 11 “Yesuŋe mumuŋambâ yahatmâ tetenihiap,” sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ porap olop.

Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp teteyitgiop.
(Luka 24:13-35)
12 Otmu yakât kakŋan Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp mâtâwân teteyitgiop. Teteyitgimu ekmutâ kun kundenŋaŋe âlâ olop. 13 Lok yaŋe ekmâ âwurem sururuk sâm ari bukulipyetŋe yakât ekyongomutâ nâŋgâŋetâ yawuâk porap olop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongop.
(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)
14 Otmu sâp âlâenâmâ Yesu hoŋ bawalipŋe kâiân konok hârohâk menduhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunŋe Yesuŋe teteningiop. Otmu mumuŋambâ yahatmu ekmâ taka bukulipnenŋaŋe eknongoŋetâ nâŋgâmunŋe porap olop yakât Yesuŋe den sâningiop.
15 Otmu yuwu sâm eknongop. “Den kâsikum yiŋgim gan yu mem hânŋan kulemŋan ari lohimbi kâsikum yiŋginomai. 16 Kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâŋetâ bonŋe otmu biwiyeŋaŋe nâhâlen kepeiŋetâ toen katyeknomai. Lohimbi yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋeâmâ nâhât den pat ya nâŋgâŋetâ ki bonŋe otmu biwiyeŋe alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgimu menomai.
17 Lohimbi nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomaiŋeâmâ nâhât wâtnan kinmâ kulem topŋe topŋe yuwu menomai. Nâhât wâtnan kinmâ weke bâleŋe watyekŋetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyeŋe purik sâmu den aŋgo sânomai. 18 Otmu sâtŋe metŋe topŋe topŋe otmu hambe gumbamŋe ki hilipyongoŋetâ munomai. Otmu lohimbi kundat umatŋe teteyiŋgiwuap ya gurâ tânyongoŋetâ âlepŋe otnomai.” Yawu sâm eknongop.

Yesu himbimân yâhâop.
(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)

19 Yawu sâm eknongomu pesuk sâmu Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwâŋe orop dop konohâk tawot. 20 Otmu yakât kakŋan kutdânenŋaŋe mâmâŋe otningimu kapi tipi tapi tatmâ arap ya hawamgum yâkât den pat âlepŋe lohimbi ekyongom manbin. Yawu otmâ kulem topŋe topŋe memunŋe ekmâ den pat ya nâŋgâŋetâ bonŋe olop.

Luka
Yesuhât Den Pat Âlepŋe Lukaŋe kulemguop.

O bukune Teopilo,

1 Yesuŋe hohetnenŋan manmâ kulem topŋe topŋe memu lohimbi yâk orop manmâ ya ekbiŋe den pat âlepŋe ya kâsikum ningiwi. 2 Den pat ya lok seseŋgâlâkŋe kulemguwi. 3-4 Otmu nâŋe gurâ den pat ya topŋambâek nâŋgâm heŋgeŋgum kulemgum katgihian. Yakât otmâ pepa yu sâlikumâmâ aŋgoân Yesuhât den pat kâsikum gihiwi ya nâŋgâm heŋgeŋguwuat. Den pat ya yuwu tap.

Aŋelo âlâŋe Sakaria yâkâlen teteop.

5 Emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot sâm, yâkŋe Yuraia ambolipŋe yeŋgât kunyeŋe otmâ galemyongom manop. Sâp yan Anitâhât hotom uminiwi ya yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Sakaria sâm. Yâhâmâ Awiahât senâmbâ gâtŋe. Yâkŋe imbi âlâ, kutŋe Elisapet sâm, ya miop. Yâhâmâ Aron yâkât senâmbâ gâtŋe. 6-7 Otmu lohimbi yuŋe inâk kâsi manmâ gam sombo olowot. Yawu manmâ tem lâuwaŋgim gamutâ Anitâŋe yelekmu ârândâŋ olop.

8 Yâhâ Anitâhât hotom uminiwiŋe amboŋan amboŋan hotom um gaminiwi. 9 Otmu hotom u uhât sâp ya tâlâhumu Sakaria mem katŋetâ opon kâmbukŋahât biwiŋe âlâen yâhâ hotom uop. 10 Hotom uop sâp yan lohimbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋe yakât dâmân kâlehen yâhâ kinmâ Anitâ ulitguwi. 11 Ulitgum kinŋetâ Anitâhât aŋelo âlâ, kutŋe Gawirie sâm, hotom uminiwi yakât alata bonângen tetem kinop. 12 Tetem kinmu Sakariaŋe ekmâ pârâk pilâop.

13 Yawu otmu aŋelo yaŋe yuwu sâm ekuop. “Sakaria, ki kiŋgitgahât ot. Imbihaŋe naom miâk nâŋgâm Anitâ ulitgum gamat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu imbihaŋe naom membuap. Naom yakât kutŋe Yoane sâm kunbuat. 14 Tetewuap yan lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yet orop heroŋe nâŋgâwaŋginomai. 15 Nanyetŋe yaŋe tem lâuwaŋgim manmu Anitâŋe nâŋgâwaŋgimu ârândâŋ otbuap. Târârâhâk manmâ to kârikŋe ki nembuap. 16 Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgimu Isirae lohimbi kuwikyekmu Kutdâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai. 17 Emelâk embâŋân Anitâhât poropete âlâ, kutŋe Elia sâm, yaŋe yâkât wâtŋan kinmâ yu ya otminiop ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ otminiop. Yakât dopŋeâk nanyetŋaŋe manmâ Kutdâhât mâtâp mewaŋgiwuap. Yâhâ âwâlipyeŋaŋe nan baralipyeŋe kuk otyiŋgimai ya biwiyeŋe mem huruŋ tuhuyiŋgimu kaok oraŋginomai. Otmu lohimbi kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât den kumai ya ekyongomu orotmemeyeŋe bâleŋe pilâm tem lâuwaŋgim mannomai. Nanyetŋaŋe yawu otmâ Kutdâhât mâtâp mewaŋgiwuap. Yawu.”

18 Yawu sâmu, Sakariaŋe yuwu sâm âikuop. “Net emelâk sombo oait. Yakât otmâ gâhât den ya nâŋgâm biwi yâhâp oan. Girawu otmâ yakât nâŋgâmune bulâŋe otbuap?” Yawu sâop.

19 Sâmu sâop. “Ahonakmune nâŋgâ. Nâ Gawirie, Anitâhât hoŋ bawaŋgiman. Yâkŋe hâŋgânnohomu ge den yu ekgohoan. 20 Yawu gârâmâ

den ekgohomune nâŋgâm biwi yâhâp oat yakât matŋe den biaek manbuat. Yâhâ den ekgohoan yukât bulâŋe tetewuawânâk lauhe hâreakmu den otbuat." Yawu sâm yanâk biatmu, lok sombo ya ikŋiâk kinop.

21 Lok sombo ya opon kâmbukŋan yâhâ sâp kâlep talop. Yakât otmâ lohimbi yaehen kinbiŋe "Girawu otmâ kâihumboŋ ot tap?" sâm mambotbaŋgiwi. 22 Yawu otŋetâ yâk yeŋgâlen ge den ekyongowe sâm otmu eŋgatŋe maŋguakmu kopa olop. Kopa otmâ kinmu ekmâ yuwu sâwi. "Opon kâmbukŋan yâhâmu Anitâŋe biwiŋe mem purik pilâwaŋgimu kulem âlâ tetemu eksap mon?" Yawu sâŋetâ den sâwe sâm bâtŋaŋak kai toka olop.

23 Otmu nep sâpŋe pesuk sâmu kapiân âwurem gem ariop. 24-25 Otmu yakât kakŋan imbiŋe ya tepŋe olop. Tepŋe otmâ yuwu sâop. "Anitâ Kutdâŋe nâŋgânihimu tepne oan yakât otmâ ki aŋulakbom." Yawu sâm emetŋanâk tatmu emetsenŋe mome pesuk sâop.

Aŋeloŋe Maria yâkâlen teteop.

26 Emetsenŋe mome pesuk sâmu yan, Anitâŋe aŋelo, kutŋe Gawirie, ya yâhâpŋe hâŋgângumu giop. Hâŋgângumu ge Nasaret kapi Galilaia hânân tap yan imbi sihan âlâ, kutŋe Maria sâm, ya tetewaŋgiop. 27 Yâhâ imbi sihan ya Dawitihât senâmbâ gâtŋe yakât otmâ lok âlâ, kutŋe Yosep sâm, yâkât pat kuwaŋgiŋetâ manop. 28 Aŋelo yaŋe tetewaŋgim yuwu sâop. "Anitâŋe nâŋgâhihim mâmâŋe otgihiap yakât otmâ biwihaŋe heroŋe otbuat."

29 Yawu sâm ekumu nâŋgâm kiwilim biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. "Den eknohoap yakât topŋe girawu?"

30 Biwiŋaŋe yawu nâŋgâmu yuwu sâm ekuop. "Anitâŋe nâŋgâhihiap. Yakât otmâ biwihe sânduk sâek. 31 Gâŋe tepge otmâ naom membuat yâkât kutŋe Yesu sâm kunbuat. 32 Lohimbiŋe yâkât nâŋgâwaŋgiŋetâ yahatmu "Anitâ pato nandoroŋe yâkât nanŋe" sânomai. Otmu emelâk embâŋân Kutdânenŋe Anitâŋe tâmbânenŋe Dawiti lok kutdâ sâm katmu bukulipŋe galemyongom manop. Yakât dopŋeâk Anitâŋe nange âi sâm waŋmu 33 Yakop sen nengât kunnenŋe kinmâ tihitnenŋe otbisâp." Yawu sâop.

34 Sâmu sâop. "Nâ lok orop ki mansan. Yakât otmâ den yat yakât bulâŋe girawu tetewuap?" Yawu sâop. 35 Sâmu sâop. "Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwihan gemu Anitâŋe mâmâŋe otgihimu tepge otmâ naom membuat. Yakât otmâ naom ya koko salehâk manbuap. Yawuhât lohimbiŋe ekmâ kutŋe "Anitâhât nanŋe" sâm kunomai. 36-37 Den âlâ torokatmâ sâmune nâŋgâ. Anitâŋe yu ya otbe sâm yakât ki hâum pâpgumap. Yawu otmâ bukuhe Elisapet kâsi manmâ gamap ya nâŋgâwaŋgimu tepŋe otmâ manmâ gamu emetsenŋe nombolân konok pesuk yap. Imbi kâsi sâmai ya yawu tetewaŋgiap." Yawu sâop.

38 Sâmu sâop. "Nâ Kutdâhât hoŋ bawa imbi. Yakât otmâ den yat ya bulâŋe teteâkgât naŋgan." Yawu sâmu aŋeloŋe pilâm ariop.

Mariaŋe Elisapet arim ehop.

39 Sâp kâlep ki otmuâk Mariaŋe Sakaria imbiŋeit yetgâlen ariwe sâm kapiŋe pilâm kapi âlâ Yuraia hân yakât halângen tap yan ariop. 40 Yan arim yâk yetgât emelan yâhâm Elisapet ekmâ heroŋe otbaŋgiop. 41 Heroŋe otbaŋgimu yanâk tepŋe kâlehen naom talop yaŋe kâlâwahomu nâŋgâop. Yawu otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Elisapet

mâmâŋe otbaŋgimu bukuŋe yuwu sâm ekuop. 42-43 “O bukune, Anitâŋe gâ nâŋgâhihim mâmâŋe otgihiap. Yakât otmâ imbi kerekŋe gâhât nâŋgâhihiŋetâ yahatbuap. Otmu naom membuat ya Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgimu tihitnenŋe otmu Kutdânenŋe sâm tem lâuwaŋgim mannom. Nâmâ imbi inŋe mansan. Yamâ gâŋe nâhâlen takarâ nâŋgâmune âlâ kândâkdâ oap. 44 Taka nohondâ yanâk naom tepnan tap yuŋe kâlâwahomu naŋgan. 45 Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nâŋgâ. Anitâŋe aŋelo âlâ hâŋgângumu ge den ekgohop yakât bulâŋe tetewuap yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki oat. Yawu otmâ biwi heroŋe naŋgat.” Yawu sâop.

Marianŋe Anitâ mepaem heroŋe otbaŋgiop.

46 Yawu sâmu Marianŋe yuwu sâm ekuop.

47-48 “Nâ Anitâhât hoŋ bawa mansan. Yawu gârâmâ Kutdâne Anitâ tihitnenŋe otmapŋe nâŋgânihim mâmâŋe otnihiap. Yakât otmâ lohimbi komotŋe komotŋe tetem mannomaiŋe nâhât nâŋgâŋetâ yahatmu “Anitâŋe nâŋgâwaŋgiap,” sânomai. 49 Anitâ Manman koko salek Amboŋaŋe mâmâŋe otnihim kulem miap yukât nâŋgâmune ewe membe otmu mepaem mansan. 50 Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât nâŋgâm tem lâuwaŋgimai ya wawaeyekmap. 51 Wâtŋe pato nandoroŋe tatbaŋgiap. Yakât otmâ yu yakât ki pâpgumap. 52 Lohimbi yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ manmâ hâkyeŋe mepaeakmai ya mem ge katyekmap. Otmu lok kutdâlipyeŋaŋe lohimbi mem bâleyekmai ya mem ge katyekmap. Mem ge katyekmâ lok geheŋe ya mem yâhâ katyekmap. 53 Otmu lok iri sikumyeŋe orowâk ya misihem manmai ya mem ge katyekmu umburuk otmâ manmai. Yâhâ lohimbi po manmai ya tihityeŋe otmâ sot kâle yiŋgimap. 54 Emelâk embâŋân tâmbâlipnenŋe yeŋgât pat kuyiŋgiop ya mem mete tuhum Isirae lohimbi nengât tihitnenŋe otmâ gamap. 55 Yawu otmâ tâmbânenŋe Awaraham yâkât pat kuwaŋgiop. Pat yakât bulâŋe nen yâkât sen nengâlen teteap. Yawu.” Yawu sâop.

56 Marianŋe yawu sâm Elisapet ekuop. Otmu yâk orop manmu emetsenŋe kalimbu pesuk sâmu kapiŋehen âwurem ariop.

Yoane teteop.

57-58 Maria âwurem ariop yakât kakŋan Elisapetŋe nanŋe miop. Yâhâ Kutdâŋe nâŋgâwaŋgimu nanŋe miop yakât nâŋgâm hep torehenlipŋe otmu kapi ambolipŋaŋe heroŋe nâŋgâwaŋgiwi.

59 Otmu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yan hep torehenlipŋaŋe menduhuakmâ naom yakât hâkŋahât undip tuhuwaŋgine sâm, âwâŋe Sakaria, yâkât kutŋe membuap sâwi. 60 Yawu sâŋetâ mâmâŋaŋe kuyiŋgim yuwu sâop. “Bia, kutŋe Yoane sâm kunom.” Yawu sâop.

61 Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Âlepŋe yat yamâ bukulipge me hep torehenlipge yeŋgât kut âlâ yawuya ki tap.” 62 Yawu sâm kuaŋgiwi. Otmu “Âwâŋaŋe girawu naŋgap?” sâm bâtyeŋaŋe kai toka otmâ tape kiripi mem waŋbi.

63 Tape kiripi mem waŋetâ yuwu kulemguop. “Kutŋe Yoane sâm kunom,” yawu kulemguop. Kulemgumu ekmâ nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ olop. 64 Yawu otmâ Sakariahât launŋe hâreakmu Anitâ mepaeop. 65-66 Yawu otmâ Anitâŋe naom ya mâmâŋe otbaŋgim ikŋe den biwiŋan katmu lohimbi ekyongowuap yakât sâm mepaeop. Kulem yawu teteop yakât nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu kapi ambolipŋaŋe yakât den pat sâm haok

tuhuŋetâ lohimbi Yuraia halângen manmâ ariwiŋe nâŋgâm yuwu sâm alahuwi. “Naom yu lok otbuawân girawu otbuap?” Yawu sâm nâŋgâwi.

Sakariaŋe Yesuhât sâm ekyongop.

67 Sakariaŋe Anitâ mepaeop yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem hewewen tuhumu yuwu sâop.

68-69 “Ambonennŋe Anitâŋe nen lohimbilipŋe manman bâleŋambâ menenekmâ tihitnennŋe otbe sâm tâmbânennŋe Dawiti yâkât senâmbâ gâtŋe âlâ kânâŋgâwuap. Yawu otmâ mâmâŋe otbaŋgimu yâkŋe manman âlepŋan katnenekbuap. Yakât otmâ mepaene. 70-71 Yâhâ kasalipnennŋaŋe nongom itit kiom tuhuningimaihât sârerenenekmâ tihitnennŋe otmu mannom. 72 Yakât nâŋgâm emelâk embâŋân tâmbâlipnennŋe yeŋgât pat kuyiŋgiop yakât ki nelâmguop. Ya mem mete tuhum poropetelipŋe ekyongomu kulemguwi. 73-74 Yâhâ yâkŋe kasalipnennŋe yeŋgât bâtyeŋambâ menenekmu biwinennŋe sânduk sâm tem lâuwaŋgim manmâ yâhânomgât pat Awarahamgât kuwaŋgiop. 75 Yakât otmâ nen Isirae lohimbiŋe tem lâuwaŋgim ki kiŋgitnenŋahât otmâ manmâ yâhânom. Yawu otmâ uwawapŋe bia manmunŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm mepaeop.

76-77 Otmu den âlâ torokatmâ nannŋahât yuwu sâm ekyongop.

“Nanne yuŋe Kutdânennŋe kulet sâwaŋgim ari mâtâp mewaŋgiwuap. Otmu nennŋe orotmemenennŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwinennŋaŋe kepeimunŋe tosanennŋe pilâningiwuap yakât den eknongomu nâŋgânom. Yakât otmâ lohimbi biwihâlâkŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu “Anitâ yahat yahatŋe yâkât poropete” sânomai. 78 Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nen omoŋ bâleŋan dop yawu manmain. Yâhâ emet haŋ sâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmŋe papato yaŋe tetemu tatmâ yaŋak emet haŋ sâmap. Emet haŋ sâmu emetsennŋe ga takamap. 79 Yakât dopŋeâk Anitâŋe kaok nâŋgâningim ikŋe hoŋ bawa himbimâmbâ hâŋgângumu ge ikŋe laŋinnŋe biwinennŋan pilâmu haŋ sâningimu yâkât mâtâp watmâ yâhâmunŋe manman kârikŋan katnenekbuap. Yawu.”

Sakariaŋe yawu sâm ekyongop.

80 Otmu naom ya kâiŋe hâwimu lok otmâ nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgiop. Yawu otmâ âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ ari lok ki manmaiângen manop. Yan ari manmâ Isirae lohimbi hohetyeŋan âwurem taka âi tuhuwuap yakât mambotmâ manop.

2

Yesu teteop.
(Mataio 1:18-25)

1-2 Yâhâ Elisapetŋe nannŋe Yoane miop sâp yan kiap pato âlâ, kutŋe Kurinio sâm, yâhâmâ Siria lohimbi yeŋgât kunyeŋe pato manop. Otmu Roma lok yeŋgât lok kutdâ âlâ manop, kutŋe Ahusto sâm. Yâkŋe puwâk lohimbi amon mansai ya yeŋgât dop nâŋgâwe sâm olop. Yakât otmâ Roma yeŋgât amutgen lohimbi hân âlâen âlâen tatmâ ariwi yeŋgât kutyeŋe kulemgunomaihât den katyiŋgim ariop. 3 Yakât otmâ lok kerekŋe kutyeŋe katne sâm kapiyeŋe tâmbâŋan ariwi.

4-5 Otmu emelâk embâŋân Isirae yeŋgât lok kutdâ âlâ manop, kutŋe Dawiti sâm, yâkŋe Yuraia hânân kapi âlâ, kutŋe Betelem, yan teteop.

Yawu gârâmâ Ahustoŋe den katyiŋgiop yan Dawitihât senâmbâ gâtŋe, lok âlâ, kutŋe Yosep sâm, yâku yawuâk kapiŋe tâmbâŋan ariop yamâ yuwu. Yosepgât imbi sâm pat kuwaŋgiwi, yamâ kutŋe Maria sâm, yâhâmâ tepdâek manop. Yawu gârâmâ orowâk kapiyetŋe, kutŋe Nasaret, Galilaia hânân tap, ya pilâm Betelem hân tâmbâŋan ariowot. 6 Arimutâ omoŋ otmu kapi yan lombaŋe ari emet iminiwi ya kândikum ariwiŋe gewâk meŋetâ pik sâop. Yakât otmâ emetgât ekmutâ biatmu bulimakaohât emetŋan yâhâ talowot. 7 Tatmutâ yanâk naom kâlâpgumu nanŋe miop. Mem bulimakaoŋe sot kondoân neminiwi yan sâŋgumân katipgum katmu iop.

Lama galemyongom tatbi yakât den pat

8 Otmu kapi ya gotŋan lok nombotŋaŋe bau âlâ, kutŋe lama sâm, ya galemyongom tatbi. 9 Tatŋetâ yan Anitâhât aŋelo âlâŋe yâk yeŋgâlen tetemu, yâkât laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâmu ekmâ umutyeŋe ariop.

10 Umutyeŋe arimu yuwu sâm ekyongop. “Kiŋgityeŋahât ki otŋet. Nâŋe den âiloŋgo ekyongowe sâm teteyiŋgian. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 11 Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgângumu ge sârereyekmâ tihityeŋe otbuap sâmai ya yiwereŋe Dawitihât kapiân teteap. Yâkât kutŋe Kiristo. Yâkŋe kutdâyeŋe otmâ tihityeŋe otbuap yakât nâŋgâm lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe heroŋe otnomai. 12 Otmu mâmâŋaŋe ŋaŋa ya sâŋgumân katipgum bulimakaoŋe sot kondoân nemai yan katmu iap ya ari mem tetenomai. Ya mem tetenomai yan den ekyongoan yukât nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

13 Yawu sâm ekyongomu yanâk aŋelo kiŋgitŋe orowâkŋe tetem bukuyeŋe penewaŋgim yuwu sâm Anitâ kiki mewaŋgim mepaewi.

14 “Anitâŋe lohimbi yekmu ârândâŋ otmap yâhâmâ biwi sânduhân katyekmu buku oraŋginomai. Yakât otmâ yeŋe heroŋe otmâ Anitâ Himbim Amboŋe mepaeŋet.”

15 Yawu sâm kiki mewaŋgim mepaem himbimân âwurem yâhâŋetâ lama galemguwiŋe yuwu sâwi. “Kutdâŋe aŋelo hâŋgângumu ge den eknongoap. Yakât otmâ kapiân yâhâm ekne.”

16 Yawu sâm lama ya katyekmâ kapiân sururuk sâm yâhâ Maria, Yosep, nanyetŋe mem teteyekbi. Mem tetem yan Marianŋe nanŋe ya sâŋgumân katipgum katmu iop ya ekbi. 17 Ekmâ yan aŋeloŋe teteyiŋgim ŋaŋa yakât den pat ekyongomu nâŋgâwi ya ekyotgowi. 18 Ekyotgoŋetâ nâŋgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. 19 Yawu gârâmâ Marianŋeâmâ den ya nâŋgâm biwiŋan katmâ manop. 20 Yâhâ Anitâhât aŋeloŋe lama galemŋe den ekyongop ya ekŋetâ bulâŋe otmu yâkŋe âwurem ari Anitâ mepaem heroŋe otbaŋgiwi.

Simion yet Hana yâk yetgât den

21 Yesu teteop yakât kakŋan hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkŋahât undip tuhuwaŋgim kutŋe Yesu sâm kunbi. Yâhâ Marianŋe tepŋe ki olop sâp yan aŋeloŋe tetewaŋgim kutŋe Yesu sâm kunbuat sâop ya watmâ kunbi.

Yesuŋe Kutdâhât hoŋ bawaŋgiwuapgât Yosep yet Marianŋe pat kuwaŋgiowot.

22-24 Isirae imbiŋe naom meŋetâ hepyeŋe saŋ sâwuap yan salek otmâ mannomaihât Anitâŋe Mose den âlâ ekumu kulemgum katyiŋgiop yamâ yuwu tap. “Âwâŋe mâmâŋaŋe kembâ me upu kutulup yâhâp mem hotom unihiromawot.” Yawu tap. Den ya lâum Maria yet Yosepŋe Yesu lâum

Yerusalem kapiân yâhâowot. Yâhâ emelâk Anitâŋe Mose den âlâ ekumu kulemguop yamâ yuwu. “Nanlipyeŋe kunŋe tetenomai yamâ Kutdâhât hoŋ bawaŋginomaihât pat kuwaŋginomai.” Den yâhâp ya lâum Yesu lâum opon kâmbukŋan yâhâowot.

25 Sâp yan Yerusalem kapiân lok âlâ manop, kutŋe Simion. Yâhâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgimu Anitâhât tem lâuwaŋgim uwawapŋe bia manmâ gaop. Yawu manmâ Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgângumu ge Isirae lohimbi tihityeŋe otmâ kasalipyeŋe watyekmu arinomai yakât mambotmâ manop. 26 Yâhâ emelâk Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan kioŋmu Anitâhât hoŋ bawaŋe tetem Isirae lohimbi yeŋgât tihityeŋe otbuap ya ekbuap yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki olop. 27 Aiop, Yosep yet Marianŋe Yesu lâum opon kâmbukŋan yâhâowot sâp yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Simion mem hewewen tuhumu yawuâk opon kâmbukŋan yâhâop. Yâhâ kinmu Maria yet Yosepŋe Anitâhât den lâum Yesu lâum yâhâowot. 28 Yâhâmutâ ekyotgomu nanyetŋe waŋmutâ lâum yuwu sâm Anitâ mepaeop.

29 “O Kutdâ pato, gâŋe nâŋgânihirâ yiwereŋe Isirae nengât tihitnenŋe otbuap yâk eksangât biwine huruŋ yap. Yakât otmâ inâk ki mumbom. 30-31 Yâhâ naom yu pato otmu lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom yan gâŋe nengât tihitnenŋe otmâ manman âlepŋan mem katnenekdâ manmâ yâhânom. 32 Yâhâ pâku lohimbiŋe manman âlepŋahât mâtâp ekmâ watnomaihât gâhât laŋingaŋe biwiyeŋan pilâmu haŋ sâyiŋgiwuap. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim Isirae nengât heroŋe nâŋgâninginomai.” Yawu sâop.

33 Yesu lâum yawu sâm Anitâ mepaemu, âwâŋe mâmâŋaŋe nâŋgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. 34 Yawu otmâ Anitâŋe yâk yetgât nâŋgâyitgiâkgât Simionŋe ulitguop. Yawu otmâ mâmâŋe yuwu sâm ekuop.

“Sâmune nâŋgâ. Nen Isirae lohimbiŋe nangahât nâŋgâmâmâ hioŋaknomgât Anitâŋe sâm kalop. Nombotŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menom. Yâhâ nombotŋeâmâ yâk betbaŋgim hiliwahonomaihât pat mannomai. 35 Yawu mannetâ Anitâŋe ikŋe kai toka sâm senyeŋan katmu kinbuap. Katmâ kinmu sâm ge katnomai ya yeŋgât topyeŋe mem tetewuap. Yawu gârâmâ kuŋetâ mumbuap yan we bâle pato nâŋgâwuat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

36 Otmu Simionŋe den yawu sâm ekuop sâp yanâk imbi sombo âlâ Anitâhât den sâm tetem lohimbi ekyongom manopŋe mem teteyehop. Imbi sombo yakât topŋe yuwu. Imbi yakât kutŋe Ana sâm, yâhâmâ Panue baratŋe, Asehât senâmbâ gâtŋe. Yâkŋe loknjeit miakmâ manmutâ yambu 7 pesuk sâmu loknje muop. 37 Loknje mumu ikŋe kambut manmâ gamu yambu 84 pesuk sâop. Yâhâ imbi sombo yaŋe omoŋe hilâmŋe opon kâmbukŋan tatmâ Anitâ mepaeminiop. Otmu sâp sâsâŋan sot barak manmâ ulitguminiop. 38 Otmu yâkŋe naom ya mem tetem yâku yawuâk Anitâ mepaeop. Otmu Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgângumu ge Isirae tihityeŋe otmâ kasalipyeŋe watyekbuapgât nâŋgâm biwiyeŋaŋe mem manbi ya Yesuhât ekyongop.

39 Yâhâ Maria yet Yosepŋe Anitâhât den tiŋâk lâum hotom uwaŋgimutâ pesuk sâmu opon kâmbukŋambâ ge Nasaret kapi Galilaia hânân tawân

âwurem ariowot. 40 Yan ari manmutâ naom ya Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgimu kâiŋe hâwimu nâŋgân nâŋgânŋe keterahop.

Maria yet Yosepŋe Yesu dâim Yerusalem kapiân yâhâowot.

41 Yura yeŋgât Tihit tihit Hombaŋ ya tâlâhumu Yosep yet Marianŋe nanyetŋe orowâk Yerusalem kapiân yâhâwi. 42 Sâp yan Yesuâmâ yambuŋe kâiân yâhâp otbaŋgiop. 43-44 Hombaŋ ya ekŋetâ pesuk sâmu lohimbi itoŋ galaŋ kapiyeŋehen arim kinbi. Sâp yan Maria yet Yosepŋe nanyetŋe ki ekmâ lohimbi nombotŋe orop arap nâŋgâowot. Yawu nâŋgâm yetŋiâk Yerusalem kapi pilâm âwurem ariowot. Mâtâwân arim tatŋetâ ŋiŋ sâop. Emet ŋiŋ sâmu bukulipyetŋe yeŋgâlen ba pâinmutâ bialop. 45 Emet haŋ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem ari iowot. 46 Imutâ haŋ sâmu pâinmâ opon kâmbukŋan yâhâowot. Yâhâ lok Mosehât girem den lohimbi kâsikum yiŋgiminiwi ya yeŋgât denyeŋe nâŋgâm Yesuŋe topŋahât âiyongom talop yan mem teteowot. 47 Otmu Yesuŋe yâk orop den huhuwi ya lohimbi yan tatbiŋe nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ olop. 48 Yâhâ âwâŋe mâmâŋaŋe mem tetem pârâk pilâowot. Yawu otmâ mâmâŋaŋe yuwu sâm ekuop. “Net âwâheit pâingekmutŋe biatmu gorâ kakŋan takait. Gâŋe wongât otmâ mâŋgâeneleksat?”

49 Sâmu sâop. “Nâŋe awoŋnahât nep tuhuan ya emelâk nâŋgâmbâwât. Yamâ wongât pâinnekmâ takawot?”

50 Yawu sâmu nâŋgâmutâ ki keterakyitgiop. 51 Yamâ mâmâŋaŋeâmâ nanŋahât den ya biwiŋan katmâ nâŋgâm gaop.

Yawu otmâ âwâŋe mâmâŋe orop Nasaret kapiân âwurem ari manmâ tem lâuyitgim manmâ gam kundenŋe sânduk sâop. 52 Otmu Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgimu nâŋgân nâŋgânŋe keterakmâ heŋgeŋguop. Yawu gamu lohimbŋe ekŋetâ âiloŋgo olop.

3

Yoaneŋe âi topŋe kalop
(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Yoane 1:19-28)

1 Roma yeŋgât lok kutdâ âlâ, kutŋe Tiwerio Sisa sâm, yâk kânâŋgâŋetâ lohimbi kerek nengât kunnenŋe pato otmâ galemyongomu yambu 15 pesuk sâop. Otmu sâp yan kiap âlâ, kutŋe Pontio Pilato sâm, yâhâmâ Yuraia ambolipŋe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot, yâhâmâ Galilaia ambolipŋe galemyongom manop. Yâhâ imiŋe Pilip, yâhâmâ Ituria otmu Tarakoniti ambolipŋe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutŋe Lisania sâm, yâkŋeâmâ Awilene kapi ambolipŋe galemyongom manop. 2 Yâhâ Anitâhât opon kâmbukŋan hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe lok yâhâp manowot, kutyetŋe Anasi yet Kaipa. Aiop, sâp yan Sakaria nanŋe, kutŋe Yoane sâm, yâkŋe lok ki manmaiângen ari manmâ âi topŋe kalop. 3 Yan manmu Anitâŋe ikŋe den biwiŋan katmu Yoran to nombot nombot bam gam lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Orotmemeyeŋe bâleŋe ya kerek betguŋetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgiwuap.” Yawu sâm ekyongop. 4 Yâhâ emelâk emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâm, Anitâŋe yuwu sâm ekumu kulemguop tap.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitiŋet. Otmu mâtâp mewaŋgiŋet. 5 Otmu uk sâm huruŋ sâm,

pumŋe launŋe ya kum kilikmâ mem ârândâŋ merândâŋ tuhunŋetâ ya talâk. Otmu mâtâp goŋgoŋ maŋgoŋ ya heŋgeŋgunomai. Otmu mâtâp gâwikŋe ya mem perereŋ tuhunomai. 6 Yawu otmâ Anitâŋe lohimbi kerek yeŋgât tihityeŋe otbe sâm oap yakât topŋe nâŋgânomai." Yawu sâm ekyongowuap."

Yesaiaŋe den yawu kulemguop tap yakât bulâŋe yamâ Yoanehâlen teteop.

7-8 Yoaneŋe den yawu ekyongop sâp yan lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâkŋe toen mem katnenehâk sâm yâkâlen ariwi. Ariŋetâ yekmâ yuwu sâm ekyongop. "Yenâmâ lok perâkŋe. Otŋetâ bâlem gamap yakât matŋe Anitâŋe meŋet sâmu yakât yeŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ bâleŋe ya pilai mâne âlepŋe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nâŋgâŋetâ ki ârândâŋ oap.

Yawu otmâmâ yuwu mon nâŋgânomai, "Nenâmâ Awarahamgât komot bulâŋe mansain. Yakât otmâ Anitâŋe nengât ki nâŋgâm bâleningimap." Yawu ki nâŋgânomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe sâmu kât yuŋe Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matŋe hâmbâi menomai.

9 Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Emelâk unam sâtŋe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonŋe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâŋ sâmu kâlâpŋe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai."

10 Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. "Nenŋe wuân otmunŋe ârândâŋ otbuap?"

11 Sâŋetâ sâop. "Lok âlâ me âlâ hâk katipŋe yâhâp tatyiŋgiwuapŋe bukulipyeŋe âlâ me âlâ umburuk mannomai ya yekmâmâ âlepŋe âlâ ya yiŋginomai. Otmu sotgât po manmai ya gurâ yawuâk nembe kalem otyiŋginomai." " Yawu sâop.

12 Yawu sâm ekyongomu takesi meme lok nombotŋaŋe yawuâk toen mem katnenehâk sâm yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. "Lok pato, nenŋe wuân otmunŋe ârândâŋ otbuap ya eknongorâ nâŋgâne."

13 Sâŋetâ sâop. Kunlipyeŋaŋe "Takesihât dop yuwu meŋet" sânomai yawuâk menomai. Yeŋe andemŋe ya waŋgim âlâ torokatmâ ki menomai."

14 Yawu sâm ekyongomu Roma yeŋgât tembe lâu yawuâk yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. "Girawu naŋgat? Nenŋeâmâ wuân otmunŋe ârândâŋ otbuap?" Yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. "Yeŋe lok ki mem âlâlâ tuhuyekmâ kombo meyiŋginomai. Otmu tewetsenŋe yiŋgiŋetgât ki hakyeŋan sânomai. Otmu âi memai yakât hâmeŋahât kunlipyeŋaŋe puluhuyeknomai yakât nâŋgâŋetâ ârândâŋ otbuap. Yawu." Yawu sâm ekyongop.

Yoaneŋe lohimbi ya Yesuhât ekyongop.

15 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu nâŋgâm yuwu sâwi. "Anitâŋe ikŋe hoŋ bawaŋe hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap ya Yoane mon?"

16 Yawu sâŋetâ nâŋgâm yuwu sâm ekyongop. "Yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgiŋetâmâ toen katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topŋe katbuap yâhâmâ wâtŋe pato tatbaŋgiap. Yakât otmâ nâŋe yâkât itâkat ya mem kâpekmâ golewaŋgiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkŋeâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotŋe manman âiloŋgoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotŋeâmâ hâhiwin

kakŋan katyekmu mannomai. 17 Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeŋeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikŋiâk ikŋiâk katmai. Neneŋahât pat otmap ya konohân mem hâwuruŋetâ tatmap. Yâhâ ki neneŋahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopŋeâk yâkŋe taka biwinenŋahât topŋe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topŋe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikŋan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotŋaŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbaŋgim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kioŋmâ hâhiwin nâŋgâmbisâi." Yawu sâop.

18 Yâhâ Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Yawu otmâ orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgiŋet sâm den âlâlâ ekyongom eŋgatyeŋan giop.

Herotŋe otmâ hilipguop.

19 Sâp yan lok kutdâ, kutŋe Herot sâm, yâkŋe imiŋahât betŋehen kioŋmâ kahaŋe, kutŋe Herotia sâm, ya miop. Otmu orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ gaop. Yakât otmâ Yoaneŋe ekmu bâlemu yakât girem den ekuop. 20 Girem den ekuop ya nâŋgâmu bâlemu imbiâk mem pâi emetŋan katmu talop. Yawu otmâ tosa âlâ miop.

Yoaneŋe Yesu mem toen kalop.
(Mataio 3:13-17 Mareko 1:9-11)

21 Yoaneŋe toen mem katnenehâk sâm lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ariwi. Yâkâlen ariŋetâ toen mem katyehop. Sâp yan Yesu gurâ yawuâk yâkâlen ariop. 22 Arimu toen mem katmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu himbim pâroŋ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe kembâ hâtgum Yesu kakŋan ge mâmâŋe otbaŋgiop. Yawu otmu himbimâmbâ Anitâŋe yuwu sâop. "Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaŋe gâhâlâk nâŋgâm kepeihekman." Yawu sâop.

Yesuhât tâmbâlipŋahât kutyeŋe
(Mataio 1:1-17)

23-38 Topŋe katmâ Anitâŋe Atam Ewa katyelehop. Atamgât nanŋe, Set sâm, ya teteop. Setgât nanŋe, Enosi sâm, ya teteop. Enosihât nanŋe, Kenan sâm, ya teteop. Kenangât nanŋe, Mahalali sâm, ya teteop. Mahalalihât nanŋe, Yaret sâm, ya teteop. Yaretgât nanŋe, Enok sâm, ya teteop. Enokgât nanŋe, Metusela sâm, ya teteop. Metuselahât nanŋe, Lamek sâm, ya teteop. Lamekgât nanŋe, Noa sâm, ya teteop. Noahât nanŋe, Sem sâm, ya teteop. Semgât nanŋe, Arapasat sâm, ya teteop. Arapasatgât nanŋe, Kenan sâm, ya teteop. Kenangât nanŋe, Sela sâm, ya teteop. Selahât nanŋe, Ewe sâm, ya teteop. Ewehât nanŋe, Pelek sâm, ya teteop. Pelekgât nanŋe, Lahau sâm, ya teteop. Lahauhât nanŋe, Seruk sâm, ya teteop. Serukgât nanŋe, Neho sâm, ya teteop. Nehohât nanŋe, Tara sâm, ya teteop. Tarahât nanŋe, Awaraham sâm, ya teteop. Awarahamgât nanŋe, Isaka sâm, ya teteop. Isakahât nanŋe, Yakop sâm, ya teteop. Yakopgât nanŋe, Yura sâm, ya teteop. Yurahât nanŋe, Peresi sâm, ya teteop. Peresihât nanŋe, Hesoron sâm, ya teteop. Hesorongât nanŋe, Arani sâm, ya teteop. Aranihât nanŋe, Aramin sâm, ya teteop. Aramingât nanŋe, Aminarap sâm, ya teteop. Aminarapgât nanŋe, Nason sâm, ya teteop. Nasongât nanŋe, Salamon sâm, ya teteop. Salamongât nanŋe, Boasi sâm, ya teteop. Boasihât nanŋe, Owet sâm, ya teteop. Owetgât nanŋe, Yese sâm, ya teteop. Yesehât nanŋe, Dawiti sâm, ya teteop. Dawitihât nanŋe, Natan sâm, ya teteop. Natangât nanŋe, Matat

sâm, ya teteop. Matatgât nannje, Mena sâm, ya teteop. Menahât nannje, Melia sâm, ya teteop. Meliahât nannje, Eliakim sâm, ya teteop. Eliakimgât nannje, Yonam sâm, ya teteop. Yonamgât nannje, Yosep sâm, ya teteop. Yosepgât nannje, Yura sâm, ya teteop. Yurahât nannje, Simion sâm, ya teteop. Simiongât nannje, Lewi sâm, ya teteop. Lewihât nannje, Matat sâm ya teteop. Matatgât nannje, Yorim sâm, ya teteop. Yorimgât nannje, Eliese sâm, ya teteop. Eliesehât nannje, Yosua sâm, ya teteop. Yosuahât nannje, Ere sâm, ya teteop. Erehât nannje, Elimatam sâm, ya teteop. Elimatamgât nannje, Ati sâm, ya teteop. Atihât nannje, Meliki sâm, ya teteop. Melikihât nannje, Neri sâm, ya teteop. Nerihât nannje, Salatie sâm, ya teteop. Salatiehât nannje, Seruwawe sâm, ya teteop. Seruwawehât nannje, Lesa sâm, ya teteop. Lesahât nannje, Yoanan sâm, ya teteop. Yoanangât nannje, Yota sâm, ya teteop. Yotahât nannje, Yosek sâm, ya teteop. Yosekgât nannje Semen sâm, ya teteop. Semengât nannje, Matatia sâm, ya teteop. Matatiahât nannje, Mata sâm, ya teteop. Matahât nannje, Nahai sâm, ya teteop. Nahaihât nannje, Esili sâm, ya teteop. Esilihât nannje, Nahum sâm, ya teteop. Nahumgât nannje, Amosi sâm, ya teteop. Amosihât nannje, Matatia sâm, ya teteop. Matatiahât nannje, Yosep sâm, ya teteop. Yosepgât nannje, Yanai sâm, ya teteop. Yanaihât nannje, Meliki sâm, ya teteop. Melikihât nannje, Lewi sâm, ya teteop. Lewihât nannje, Matat sâm, ya teteop. Matatgât nannje, Eli sâm, ya teteop. Elihât nannje, Yosep sâm, ya teteop. Otmu Yosepgât yuwu nâŋgâm hilipguwi. “Yosepgât nannje, Yesu sâm, ya teteop.” Yawu gârâmâ Yesu ya Anitâŋe himbimâmbâ hâŋgângumu ge manop. Otmu Yesuŋe manmu yambu 30 otbaŋgimu nep topŋe kalop.

4

Satannje Yesuhât biwiŋahât topŋe ekbe sâm olop.
(Mataio 4:1-11 Mareko 1:12-13)

1 Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu Yoran to ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. 2 Yan ari sot barak manmâ gamu hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po waŋgimu wâtŋe houŋ sâop.

3 Yawu otmu Satannje biwiŋahât topŋe nâŋgâwe sâm yuwu sâm ekuop. “Gâ bonŋanâk Anitâhât nannje mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonŋanâk Anitâhât nannje bulâŋe mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

4 Sâmu sâop. “Âlepŋe yarâke yamâ bennje Anitâhât den âlâ yuwu tap.
“Anitâŋe haoŋmâ ârândâŋ tihitnennje otmap. Yawu gârâmâ sotŋak konok wâtnennje mianŋgim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâŋe den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunŋe ârândâŋ otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya ki nâŋgâwom.” Yawu sâop.

5 Yawu sâmu pumŋe gip gipŋan dâim yâhâop. Dâim yâhâm yanâmâ hânŋe hânŋe lok kutyeŋe pato ya yeŋgât sennje âlâlâ dondâ tatyiŋgiop ya tiripgum yuwu sâm ekuop. 6 “Sennje âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâŋe yukât kunyeŋe manman. Otmu yu kerek nâhât pat oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe galemyeŋe katnek sâm eknohonomai yamâ âlepŋe galemyeŋe katbom. Yamâ nâhât wahap. 7 Yakât otmâ gâŋe nâ mepaenekbuat

yanâmâ galemyeŋe katgekmune senŋe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

8 Sâmu sâop. “Maiŋ, Anitâŋe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoŋ bawaŋgim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

9-11 Yawu sâmu yanâk Satanŋe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukŋahât gimbâŋan yâhâowot. Yâhâm Satanŋe yuwu sâm ekuop. “Anitâŋe sâmu den âlâ kulemguwi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teŋ sâmapgât Anitâŋeâmâ aŋelolipŋe hâŋgânyongomu ge tihitge otŋetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâŋanâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ yupâ soŋ pilâm kioŋ. Kioŋdâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâŋgâwom. “O, bulâŋanâk lok yuâmâ Anitâhât nanŋe mansap.” Yawu sâwom.”

12 Sâmu purik pilâwaŋgim sâop. “Bâiŋ, den âlâ yuwu tap.

“Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya nâŋgâmune tâŋât oap.” Yawu sâop.

13 Yawu sâmu Satanŋe pilâm sâp girawuân topŋe mem tetewom nâŋgâm manop.

Yesuŋe topŋe katmâ den kâsikum yiŋgiop.
(Mataio 4:12-17 Mareko 1:14-15)

14 Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu lok ki manmaiângembâ Galilaia hânân âwurem ariop. Âwurem ariop yakât den pat kapi ambolipŋaŋe sâm haok tuhuŋetâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe kerekŋe nâŋgâwi. 15 Yawu otmâ miti emetŋe ârândâŋ ari den kâsikum yiŋgimu heroŋe otbaŋgiwi.

Nasaret kapi ambolipŋaŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ giop.
(Mataio 13:53-58 Mareko 6:1-6)

16 Yawu otmâ ikŋe kapi Nasaret yan ariop. Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândâŋâk miti emetŋan yâhâ Anitâ mepaeminiop yawuâk olop. Emelâk Anitâŋe poropetelipŋe ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya sâlikuwe sâm yahatmâ kinop. 17 Yahatmâ kinmâ poropete Yesaiaŋe pepa kulemguop ya waŋetâ miop. Mem gahaem ekmâ den yuwu kulemguop ya mem teteop.

18-19 “Kutdâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihim âi yuwu sâm nihiop. Lohimbi biwiyeŋe orotok sâmu mansai ya yeŋgâlen ari den pat âlepŋe ekyongowom. Yâhâ lohimbi umatŋe kakŋan mansai yâk holaŋyekbom. Yâhâ lohimbi senyeŋe bok sâsâŋe ya heŋgemyongomune senyeŋe hâreakmu eknomai. Yâhâ lohimbi mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin nâŋgâmai ya mem hewewen tuhuyekmune biwi heroŋe nâŋgânomai. Yâhâ Kutdâŋe lohimbi nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmâ manman âlepŋan katyekmu manmâ heroŋe nâŋgâwaŋginomai yakât sâp tâlâhuap yakât den pat ekyongowom. Yawu.”

20 Den ya sâlikum pepa ya mem goŋgoŋgum hoŋ bawa âlâ waŋmâ ge talop. Ge tatmu miti emetŋan tatbi kerekŋe denŋe nâŋgâne sâm ândâp

katbi. 21 Ândâp katŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Den sâlikum ekyongomune naŋgai yukât bulâŋe yiwereŋe teteap.”

22 Yawu sâm ekyongomu yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu den âiloŋgo eknongoap sâm nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu olowâke yamâ nombotŋaŋe yâkât nâŋgâŋetâ gemu yuwu sâwi. “O yu Yosep nanŋe yukâ.”

23 Yawu sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi yeŋe yuwu sâm eknohonomai. “Lohimbi heŋgemyongomat gârâmâ gike tânaho.” Otmu den âlâmâ yuwu sâm eknohonomai. “Kapanaum kapiân kulem mem gat yakât den pat sâŋetâ nâŋgâmain. Yukât otmâ yuân yawuâk mendâ ekne.” Yawu sâm eknohonomai. 24 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât poropetelipŋaŋe kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yâhâ yâk hep torehenlipyeŋe den kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâŋetâ tâŋât otmap.

25 Yakât den âlâ torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Anitâhât poropete, Isirae lok âlâ, kutŋe Elia sâm, ya manop. Sâp yan emet pato kinmu yambu kalimbu otmu emetsenŋe nombolân konok ya pesuk sâop. Yawu otmâ sot biatmu lohimbi kerekŋe poyeŋahât otmâ manbi. 26 Otmu sâp yan Isirae lohimbi yeŋgâlen imbi kambut seseŋgâlâk manbiâke yamâ Anitâŋe Elia ekumu ikŋe kapi pilâm Sarepat kapi Siron hânân tap yan imbi kambut âlâ manop yâkâlen ariop. Yâkâlen arimu Anitâŋe kambut ya tângumu yâkŋe Elia sot um waŋminiop.

27 Den âlâ torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât poropete âlâ, kutŋe Elisa sâm, manop, sâp yan Isirae kapi ambolipŋe seseŋgâlâkŋe hâk bâle otbi. Otmu yâk yeŋgâlen gâtŋe ki âlepŋe otbi. Yâhâ lok âlâ, kutŋe Naman sâm, yâhâmâ Siria hânân gâtŋe, yâk konok âlepŋe olop.” Yawu sâm ekyongop.

28 Yawu sâm ekyongomu miti emetŋan tatbiŋe nâŋgâŋetâ bâlemu kuk bâleŋe otbi. 29 Yawu otmâ yahatmâ kapi betŋehen hem bâleŋe tap yapâ hâpuŋetâ giâkgât Yesu mem gewi. 30 Mem gewi yamâ Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgimu pilâyekmâ âlâengen ariop.

Yesuŋe Kapanaum kapiân ari den kâsikum yiŋgiop.
(Mareko 1:21-28)

31 Yapâ pilâyekmâ kapi âlâ Galilaia hânân tap, kutŋe Kapanaum sâm, yan ariop. Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen miti emetŋan yâhâ den kâsikum yiŋgiop. 32 Den kâsikum yiŋgimu nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuŋe Anitâhât sâtgât otmâ den kâsikum ningiap. Nâŋgâmunŋe yawu oap.” Yawu sâwi.

33-34 Yâhâ lok âlâ weke bâleŋaŋe mem mâŋgâemu manminiop yaŋe miti emetŋan tatmâ Yesuhât denŋe nâŋgâop. Yawu otmâ weke bâleŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe mem purik pilâmu kârikŋan halahum yuwu sâop. “Bâe, Yesu Nasaret amboŋe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâm takat me? Gâhât topge naŋgan. Gâmâ Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat. Otmu Anitâŋe hâŋgângohomu nâ bukulipne orowâk hilipnongowe sâm gion.” Yawu sâop.

35 Yawu sâmu yuwu sâm sâwaŋgiop. “Kâmbukŋe. Gâ gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu weke bâleŋe yaŋe gaiakmâ ba arimu lok ya senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâmu launŋe barakŋaŋak pato otmâ ge iop.

36 Yawu otmâ ge imu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, wâtŋe pato tatbaŋgiap yakât otmâ weke bâleŋe sâwaŋgimu tem lâuwaŋgim

gaiakmâ ba arap." Yawu sâwi. 37 Yakât den pat ya sâm haok tuhuŋetâ kapi nombot nombot huhum liŋgarakmâ arimu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâwi.

Yesuŋe sâmu Simon hewunŋe âlepŋe olop.
(Mataio 8:14-17 Mareko 1:29-34)

38 Yesuŋe yahatmâ miti emetŋambâ gem ariop. Ari lok âlâ, kutŋe Simon Petoro, yâkât hewunŋe mesek pato kumu hâkŋe kâlâp otmu im talop. Yakât ekuŋetâ emelan yâhâop. 39 Emelan yâhâm ekmâ yan mesek ya sâwaŋgimu hâkŋe sânduk sâop. Yawu otmu imbi yaŋe yahatmâ sot um yiŋgimu newi. 40 Um yiŋgimu nem tatŋetâ emetsenŋe purik sâop yan sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipŋe kundat âlâlâ otbi ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otŋetâ kunyeŋan mem heŋgemyongop. 41 Otmu weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ ari kârikŋan halahum yuwu sâwi. "Gâ Anitâhât nanŋe." Yawu sâwi yakât otmâ Yesuhât topŋe sâm tetem lohimbi ekyongomaihât kuyiŋgiop.

Yesuŋe den pat âlepŋe ya Yuraia lohimbi ekyongop.
(Mareko 1:35-39)

42 Emet haŋ sâmu emelambâ gem lok biaengen ariop. Arimu kapi ambolipŋaŋe pâinŋetâ biatmu kapi ya pilâm betŋan watmâ ariwi. Ari mem tetem pilânenekmâ âlâengen arimap sâm mem alitbi. 43 Mem alitŋetâ yuwu sâm ekyongop. "Nâ kapi ârândâŋ ari Anitâhât den kâsikum yiŋgimune lâum mannomai yakât hâŋgânnohomu gewan." Yawu sâop.

44 Yawu sâm Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari miti emetŋe ârândâŋ yâhâm gem den kâsikum yiŋgiop.

5

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nombotŋe meyehop.
(Mataio 4:18-22 Mareko 1:16-20)

1 Hilâm âlâen Yesuŋe Genesaret deŋgân ginŋan ari kinop. Ari kinmu lohimbi dondâŋe Anitâhât den nâŋgâne sâm yâkâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. 2 Yawu otŋetâ waŋga yâhâp talop yakât ambolipŋaŋe waŋgaembâ gem iŋan itâŋe pirim kinbi. 3 Pirim kinŋetâ Yesuŋe lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yâkât waŋgaen yâhâm yuwu sâm ekuop. "Ga puli kuŋetâ endun bane." Yawu sâmu puli kum endun baŋetâ lohimbi yaŋe deŋgân ginŋan ge tatbi. Ge tatŋetâ Yesuŋe yahatmâ waŋga hâmeŋan yâhâ kinmâ den kâsikum yiŋgiop. 4 Den kâsikum yiŋgimu pesuk sâmu Simon yuwu sâm ekuop. "Deŋgân tânâmŋan ba iŋan itâŋe pilâŋetâ gemu iŋan dondâŋe yakât kâlehen kutakulakŋetâmâ mem dâiŋetâ gawuap."

5 Sâmu sâop. "Lok pato, nenŋe omoŋe iŋan itâŋe pilâmunŋe giap yamâ iŋan âlâ ki miain. Yawu gârâmâ gâhât den ya lâum yâhâpŋe ba iŋan itâŋe ihilâk pilâmunŋe gewuap." Yawu sâop. 6 Yawu sâmu iŋan itâŋe pilâŋetâ gemu iŋan dondâhâlâk yakât kâlehen kutakulakŋetâ mem dâiŋetâ tiririk sâm tok sâwe sâm olop. 7 Tok sâwe sâm otmu yaŋak benŋe bukulipyeŋe waŋga âlâen kinbi ya sâŋetâ ga tânyongowi. Tânyongoŋetâ iŋan itâŋe ya mem dâiŋetâ waŋga yâhâp pik sâmu guhulakde sâm olowot.

8-10 Yawu otmu Petoro otmu bukuyâhâtŋe, imi ata, kutyetŋe Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtŋe, yâkŋe iŋan dondâ ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât otmâ Simon Petoroŋe Yesu

mepaem yuwu sâop. “Maiŋ, Kutdâ, mat oarâke. Gâmâ lok âlepŋe. Yawu gârâmâ nâmâ lok bâleŋe. Yakât otmâ nâŋe hâmehan kinbomgât dop bia.”

Sâmu sâop. “Biwi yâhâp ki ot. Yiwereŋe iŋan dâiat. Yâhâ hâmbâi lok meyekdâ nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai.” 11 Yawu sâm ekumu puli kuŋetâ waŋga ya deŋgân ginŋan yâhâmu yan âiyeŋe pilâm Yesuhâlen torokatŋetâ orowâk manbi.

Lok âlâ hâk bâle tetewaŋgimu manop ya Yesuŋe heŋgeŋguop.
(Mataio 8:1-4 Mareko 1:40-45)

12 Yesuŋe kapi ya pilâm âlâen arimu lok âlâ hâk bâle kârikŋe tetewaŋgimu manopŋe Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâm âikuop. “Lok pato, gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ naŋgan. Yakât otmâ nâŋgânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihiâkgât naŋgan.” Yawu sâm âikuop.

13 Sâmu sâop. “Nâŋgâhihian. Âlepŋe, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâm walipgumu yanâk biatbaŋgimu âlepŋe olop. 14 Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yeŋgâlen konok ari ekyongowuat. Ekyongom yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya watmâ kinmâ Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiŋe hâk bâle biatgihiap yukât topŋe nâŋgânomai.” Yawu sâm ekumu ariop.

15 Yapâ ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu den pat ya liŋgarakmâ kapi ârândâŋ arimu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât den nâŋgâne sâm yâkâlen ariwi. Yâhâ lohimbi kundat otbi gurâ Yesuŋe mem heŋgemnongoâk sâm yâkâlen ariwi. 16 Yâkâlen ari mem hawam mewan tuhuŋetâ yakât pilâyekmâ lok biaengen ari Anitâ orop den olowot.

Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosaŋe pilâwaŋgiop.
(Mataio 9:1-8 Mareko 2:1-12)

17 Hilâm âlâen Yesuŋe lohimbi den kâsikum yiŋgiop. Yawu otmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi ya nombotŋe kapi âlâlâ Galilaia otmu Yuraia hânân tatmâ arap ya pilâm yâkâlen ariwi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Yerusalem kapi pato yapâ ariwi. Kapi âlâlâ ya pilâm lohimbi yâk yeŋgâlen ari tatmâ yâk orop oset guset otmâ kinbi. Yawu otŋetâ Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu lohimbi heŋgemyongowuapgât dop teteop. 18 Sâp yan lok pareŋe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum ariŋetâ lohimbi dondâŋe emet umbiŋan kinmâ mâtâp maŋguyiŋgiwi. 19 Mâtâp maŋguyiŋgiŋetâ yakât otmâ yâk yeŋgâlen hâum pâpguwi. Hâum pâpgum mâtâpgât pâinmâ emet gimbâŋan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâŋe mem kusatmâ mem katŋetâ lohimbi hohetyeŋan Yesuhât gotŋan giop. 20 Otmu Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi yakât topŋe ekmâ lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. “Anitâŋe tosahe yiwereŋe pilâhihiap.”

21 Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi otmu Parisaio yâkŋe nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyeŋe ekmâ yuwu sâm ekyongop. 22 “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâleŋe otmune biwiyeŋaŋe yawu naŋgai. Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. 23 Wuân âi tuhumune ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. 24 Yakât nine topne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosayeŋe

pilâyiŋgim mansan. Anitâŋe âi sâm nihiop yukât topŋe ekmâ nâŋgâŋetgât oan." Yawu sâm ekyongop.

Yawu sâm ekyongom topŋe ekmâ keterakŋetgât lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. "Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari." Yawu sâop.

25 Yawu sâmu in yawu yahatmâ Anitâ mepaem geretŋe lâuakmâ emetŋehen ariop. 26 Arimu lohimbi hâlâŋmâ kinbiŋe Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ nep miop ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. "Âun yukârâmâ wahap ki orotŋe tetemu eksain." Yawu sâwi.

Yesuŋe hoŋ bawaŋe âlâ miop ya kutŋe Lewi.
(Mataio 9:9-13 Mareko 2:13-17)

27 Otmu Yesuŋe emelambâ gem ariop. Ari takesi meme lok âlâ, kutŋe Lewi sâm, yâkŋe tewetsenŋe emetŋan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâm ekuop. "Ga. Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât naŋgan." 28 Yawu sâm ekumu Lewiŋe tewetsenŋe meminiop ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. 29 Yawu otmâ Lewiŋe Yesuhât heroŋe nâŋgâwaŋgim dâimu emetŋan yâhâowot. Emetŋan yâhâmutâ takesi meme lok otmu lok nombotŋe meyekmu gaŋetâ sot pato uyiŋgimu newi. 30 Nem tatŋetâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwiŋe belângen kinmâ yekmâ nâŋgâŋetâ bâlemu hoŋ bawalipŋe yuwu sâm âiyongowi. "Wongât Yesuŋe takesi meme lok otmu lok bâleŋe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?"

31 Yawu sâm âiyongoŋetâ Yesuŋe den ya nâŋgâm Parisaio yuwu sâm ekyongop. "Den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok mesekyeŋe biaŋe dokta yeŋgâlen ki arimai. 32 Yâhâ lok kundatyeŋe orop me hâhiwin teteyiŋgimap yaŋe konok dokta yeŋgâlen arimai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋetâ keterahâk. Yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe yuwu sâmai. "Nen lok âlepŋe, nen orotmemenenŋe âiloŋgo dondâ otmâ mansain." Yawu sâm pâlâmŋe manmai. Lok yawuya yeŋgât sâm ki gewan. Yeŋe lok bâleŋe sâm kewilâyekŋetâ belângen manmai yawuyaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe pilâm Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim denŋe lâum bulâŋe mem teteŋetgât gewan." Yawu sâop.

Yesuhât hoŋ bawalipŋe sot barak ki manminiwi.
(Mataio 9:14-17 Mareko 2:18-22)

33 Yesuŋe den yawu sâm ekyongomu lok nombotŋaŋe yuwu sâm ekuwi. "Yoane bukulipŋe otmu Parisaio lok nombotŋaŋe Anitâhât âi menehât nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe hikum sot barak manmâ Anitâ mepaem manmai. Yamâ gâhât hoŋ bawalipgaŋeâmâ sot kutakamai."

34 Sâŋetâ sâop. "Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok patoŋe imbi miakbe sâm bukulipŋe meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heroŋe otnomai. Heroŋe otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeŋaŋe taka bukuyeŋe kuŋetâ mumbuap yanâmâ eŋgat hako nâŋgâm sot barak mannomai. 35 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwereŋeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohoŋetâ mumbom sâp yan eŋgat hako nâŋgânomai." Yawu sâop.

36 Otmu orotmeme embâŋân otminiwi ya otmu ikŋe orotmeme âiŋe kâsikum yiŋgiop yaŋe ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. "Nen sot me salup me âlâlâ une sâm hâpu golâenâk mânuŋmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekaŋan mânuŋmâ

kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaŋe ya sem huhumu sot ya golâ kinmap." Yawu sâop. 37 Otmu den âlâen hâum yuwu sâop. "Imbi âlâŋe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hâŋgiŋe otbuap. Yâhâ yakât kakŋan tâk âiŋe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osom senŋe âlâlâ mânuŋbuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. 38 Yakât otmuâmâ nenŋe tâk âiŋaŋak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senŋe âlâlâ umatŋe mânuŋnomân yamâ dâimu ŋirik ŋirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hâŋgiŋe otmu âiŋe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotŋe. 39 Otmu yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imbilipnenŋaŋe senŋe âlâlâ mem iri âiŋan mânuŋmâ hikâm arimai ya lândem iri hâŋgiŋe bâleŋan ki mânuŋmâ hikâm arimai. Iri âiŋahâlâk nâŋgâmai. Yawu." Yawu sâop.

6

Yesu hoŋ bawalipŋe orop tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya kuwi.
(Mataio 12:1-8 Mareko 2:23-28)

1 Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesu otmu hoŋ bawalipŋe âi kalam biwiŋambâ gem ariwi. Gem ari mâtâp tânâmŋan po irik irik yiŋgiop. Yawu otmuâmâ buku nombotŋe yeŋgât kalamân sot talop ya mem newi. 2 Mem neŋetâ Parisaioŋe yekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. "Moseŋe girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ naŋgain. Yakât girawu otmuâmâ hoŋ bawalipgaŋe bukulipyeŋe yeŋgât kalamâmbâ sot mem niai? Ya otŋetâ yekmunŋe bâleap. Yakât otmâ gâŋe kuyiŋgirâ âlâku ki otnomaihât naŋgain." Yawu sâwi.

3-4 Yawu sâŋetâ purik pilâyiŋgim sâop. "Emelâk embâŋân Dawitiŋe olop yakât den pat sâlikum ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Dawitiŋe olop sâp yan hotom uwi ya yeŋgât lok kunŋe âlâ manop, kutŋe Awiata sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiŋe baŋga tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkŋe konok neminiwi. Lok inŋeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikŋe tembe lâulipŋe sotgât bâleŋetâ yan ikŋak Anitâhât miti emetŋan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataŋe sot kâmbukŋe sâm kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotŋe talop ya mem tembe lâulipŋe ge kâsikum yiŋgimu newi. 5 Yâhâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ yakât amboŋe. Otmu yakât bonŋeâmâ nâŋe konok mem teteman." Yawu sâm ekyongop.

Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe lok âlâ heŋgeŋguop.
(Mataio 12:9-14 Mareko 3:1-6)

6 Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋan yâhâm den kâsikum yiŋgiop. Yâhâ lok âlâ bâtŋe bonângen mum pâlâmŋe olop yan tatmu ehop. 7 Yawu gârâmâ "Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan Yesuŋe lok pareŋe ya mem heŋgeŋguwuap me bia?" sâm Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi ya nombotŋaŋe Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbiŋe gotyetŋan ba kinbi. 8 Gotyetŋan ba kinŋetâ Yesuŋe biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. "Yahatmâ kin."

9 Sâmu yahatmâ kinmu benŋe Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. "Sâŋetâ nâŋgâwe. Moseŋe den kulemguop ya topŋe girawu tap? Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok heŋgemyongonom me hilipyongonom? Yakât sâŋetâ nâŋgâwe." 10 Yawu sâm âiyongomu biwiyeŋe umatŋe otmu olotoŋâk kinbi.

Olotoŋâk kinŋetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyeŋe kârikŋe otmâ hiliwahonomai yakât nâŋgâm tepŋe nâŋgâyiŋgiop. Tepŋe nâŋgâyiŋgim lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâtŋe pilâmu kuwihahop. 11 Panmu kuwihakmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwiŋe ya ekmâ biwiyeŋe kâlâp otmu gem ariwi. Gem ari Yesu girawu otbaŋgine sâm den alahu gulahu otbi.

Yesuŋe aposololipŋe meyehop.
(Mataio 10:1-4 Mareko 3:13-19)

12 Emet ŋiŋ sâmu Anitâ orop den otbe sâm Yesuŋe pumŋan yâhâop. Yâhâmu Anitâ orop den otmutâ emet haŋ sâop. 13 Emet haŋ sâmu yan lok orowâk manbi ya sâlipyongom yâk yeŋgâlen gâtŋe lok kâiân yâhâp meyekmâ âi sâm yiŋgiop. Yawu otmâ kutyeŋe pato Aposolo sâm yiŋgiop. Lok yamâ kutyeŋe yuwu. 14 Simon yâkât kutŋe âlâ Petoro sâm iminje Anderea, imi ata Yakowo yet Yoane, lok âlâmâ Pilip, Batolomaio, 15 Mataio, Toma, Alipaio nanŋe Yakowo. Âlâmâ Simon yâhâmâ komot âlâen gâtŋe ya yeŋgât topyeŋe yuwu. Kasalipyeŋe Roma lok ya yeŋgât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtŋe. Âlâmâ Yakowo nanŋe Yurasi. 16 Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kioŋop ya.

Yesuŋe lohimbi mem heŋgemyongop.
(Mataio 4:23-25)

17-18 Meyekmâ pumŋehembâ gâlikŋan gemu lok nombotŋe denŋe nâŋgâm watbiŋe peneyiŋgiwi. Peneyiŋgiŋetâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâm yâkâlen ariwi. Lohimbi yâkâlen ariwi yamâ yuwu. Nombotŋe Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Tiro Siron kapi yâhâp saru ginŋan tap ya ambolipŋe. Lohimbi yaŋe yâkâlen ariŋetâ den kâsikum yiŋgiop. Yâhâ lohimbi nombotŋe weke bâleŋaŋe mâŋgâeyehop ya ekyongomu gaiakmâ ariŋetâ âlepŋe otbi. Otmu kundat otbi ya heŋgemyongop. 19 Yâhâ wâtŋe pato tatbaŋgiop yakât otmâ lohimbi in wâiwiŋe âlepŋe otbi. Yakât otmâ lohimbi sambeŋe wâim âlepŋe otnehât mem hawam mewam tuhuwi.

Yesuŋe lohimbi den ekyongop.
(Mataio 5:1-12)

20 Yawu otŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Den bonŋe sâmune nâŋgâŋet. Yen senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manmai yamâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ tihityeŋe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ tepyeŋe heroŋe otmu mannomai. 21 Yâhâ po manmai yen gurâ Anitâŋe sot kâle yiŋgimu neŋetâ ârândâŋ otyiŋgiwuap. Yakât otmâ tepyeŋe heroŋe otmu mannomai. Yâhâ we bâle nâŋgâm manmai yenâmâ hâmbâi Anitâŋe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyeŋe heroŋe otmu mannomai. 22-23 Otmu lok bulâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ lohimbi nombotŋaŋe hakyeŋan sâm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâŋgânomai. “Âo, bonŋanâk. Aŋgoân emelâk tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhât poropete yawuâk otyiŋgiŋetâ bâleop. Otmu âun yu gurâ yawuâk otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe mem heroŋe kakŋan mannom.” Yawu nâŋgâm tepyeŋe heroŋe otmu mannomai.

24 Yawu sâm ekyongom lohimbi manman sânduhân manŋetâ tepyeŋe
umatŋe otmap ya yeŋgât yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi senŋe
âlâlâ tatyiŋgiapŋe hop sambe kakŋan manmai. Yae, hâmbâi man-
man bâleŋan ari olo gilâp otnomai. 25 Yâhâ lohimbi sot pato kakŋan
kinmai yaŋe hâmbâi sotgât umburuk otmâ olo gilâp otnomai. Yâhâ
lohimbi heroŋe kakŋan manmai yamâ hâmbâi gilâp amokŋan isem
mannomai. 26 Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Emelâk
embâŋân poropete perâkŋaŋe Anitâhât den kelaŋgatmâ papatolipyeŋe
kâityongominiwi. Kâityongoŋetâ ki nâŋgâmâk papatolipyeŋaŋe heroŋe
otyiŋgiwi. Heroŋe otyiŋgiwiâke yamâ den perâkŋe sâwi yakât matŋe
Anitâŋe yiŋgimu mewi. Yawu gârâmâ lohimbiŋe yeŋgât nâŋgâm heroŋe
otyiŋginomai yan biwi golâ mannomai. Yâhâ heroŋe otyiŋginomai yan
lohimbiŋe heroŋe otningiai yakât otmâ Anitâŋe gurâ yawuâk nenekmu
ârândâŋ oap yawu ki nâŋgânomai.”

Kasalipnenŋe buku otyiŋginom.
(Mataio 5:38-48)

27 Yâhâ den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Sâmune nâŋgâŋet.
Yeŋe kasalipyeŋe buku otyiŋginomai. Otmu lohimbiŋe yeŋgât hâkâŋ
otmai yâk gurâ yawuâk buku otyiŋginomai. 28 Otmu lok âlâ me âlâŋe
Anitâŋe mem bâleyehâkgât lohimbi sait kakyeŋan pilânomai yamâ An-
itâŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ
tuhuyeknomai yamâ yeŋe ya yeŋgât umam sâyiŋginomai. 29 Lok âlâ me
âlâŋe mâŋgâeyeknomai yan yakât matŋe ki kâpekyiŋginomai. Lok âlâ me
âlâŋe amboŋahât bâleŋe hân meyiŋgim yaŋak kiapgâlen yen meyekmâ
arinomai. Meyekmâ ariŋetâ mâtâwânâk yeŋe hân âlâkuâk yiŋgiŋetâ
pesuk sâwuap. 30 Lok âlâ me âlâŋe yu me ya ninginet sâm ulityongonomai
yamâ in yawu yiŋginomai. Me lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ ekmâ kandi
meyiŋginomai yakât purik sâm ninginet ki sânomai. 31 Bukulipyeŋaŋe
tânyongoŋetgât nâŋgâmai yeŋe gurâ nâŋgâmai dop yawuâk tânyongonomai.

32 Yâhâ lok nombotŋaŋe yen buku otyiŋgiŋetâ yengu yâk konok buku
otyiŋginomai yakât Anitâŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otbuap. Yâhâ lok nom-
botŋaŋe ki buku otyiŋgiŋetâ yengu yawuâk yâk ki buku otyiŋginomai
yakât Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap. 33-34 Yâhâ lok nombotŋaŋe yen
orop buku konok manne sâm tânyongoŋetâ yengu yakât matŋe yâk konok
tânyongomai. Yawu otmai yaŋe lok bâleŋe bukulipyeŋe orop tânahomai
orotmeme ya ki wangiwuap. Yakât otmâ Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap.

35 Yeŋe kasalipyeŋe buku otyiŋginomai. Otmu yu me yakât umburuk
manmai ya bât belaiâk yiŋgim yakât matŋe ninginetgât ki nâŋgânomai.
Yawu otyiŋginomai yanâmâ Anitâ yahat yahatŋaŋe meyekmâ nine nanne
baratne sâm tihityeŋe otmu mannomai. 36 Anitâŋe yen lok bâleŋe umam
sâyiŋgimu yakât matŋe ki miai. Yakât otmâ lohimbi nombotŋaŋe mem
âlâlâ tuhuyekŋetâ yengu yakât matŋe ki kâpekyiŋginomai.

Lohimbi yeŋgât den ki sâm hâreyiŋginom.
(Mataio 7:1-5)

37 Otmu yeŋe lohimbi yeŋgât den ki sâm hâreyiŋginomai otmuâmâ
Anitâŋe gurâ yawuâk yeŋgât ki sâm hâreyiŋgiwuap. Otmu yeŋe lohimbi
yekmâ ki sâm ge katyeknomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yen yekmâ
ki sâm ge katyekbuap. Yâhâ yeŋe lohimbi yeŋgât tosayeŋe pilâyiŋginomai
otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yeŋgât tosayeŋe pilâyiŋgiwuap. 38 Yeŋe

lohimbi tânyongom senŋe âlâlâ yiŋginomai otmuâmâ Anitâŋe ya wangim hop sambe yiŋgiwuap. Iri mânuŋmâ tâtâkumunŋe pik pato otmap yakât dopŋeâk Anitâŋe yiŋgiwuap. Yakât otmâ Anitâŋe yiŋgimap yakât dopŋeâk yengu yiŋginomai."

Yesuŋe den âlâen hâum sâm ekyongop.

39 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. "Lok senyeŋe bok sâsâŋaŋak dâiakmâ arinomai yamâ mâtâp tâpikgum ari hemân kioŋnomai. Kioŋmâ hiliwahonomai. 40 Otmu naom âlâ me âlâŋe bawapilipyeŋe ki wangiyeknomai. Naom âlâ me âlâŋe yu me yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai yanâmâ bawapilipyeŋaŋe nâŋgâmai yakât dopŋeâk nâŋgânomai." Yawu sâop.

41 Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. "Gâŋe bukuhahât senŋan wahap tipiŋe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap pato tap ya ki eŋakmâ naŋgaŋgimâk bukuhahât yuwu mon sâwuat. 42 "Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihiwe." Gâ yawu sâwuat otmuâmâ lok perâkŋe. Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukuhahât senŋan wahap tatbuap ya hâluhum pilâwaŋgiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâleŋe yakât nâŋgârâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ bukuhaŋe otmu kiŋgoŋ otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândâŋ otbuap." Yawu sâop."

Nak topŋe topŋe
(Mataio 7:17-20 Mataio 12:33-35)

43-44 Otmu Lohimbiŋe yeŋe topyeŋe naŋgaŋgiŋetgât Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Nak esenŋe omoŋ omoŋ pilâmap yanâmâ bonŋe bâleŋe ki kinmap. Yâhâ nak esenŋe gimbaŋgumap yanâmâ bulâŋe âlepŋe âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatŋe manam ki otmap. Otmu manamŋe kiat ki otmap. Otmu giŋ gârârâŋ yaŋe ham ki otmap. Otmu hamŋe giŋ gârârâŋ ki otmap. Yamâ topyeŋe ikŋiâk ikŋiâk. 45 Lok âlâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlepŋe me bâleŋe tatmap ya yawuâk launambâ ga takamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyeŋan nâŋgân nâŋgân âlepŋeâk tatmapŋe orotmemeyeŋe âlepŋe otmâ uwawapŋe bia manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyeŋan nâŋgân nâŋgân bâleŋeâk tatmapŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ bukulipyeŋe mâŋgâeyekmai. Yawu."

Lok nâŋgân nâŋgânŋe orop otmu lok kopa
(Mataio 7:24-27)

46 Yesuŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. "Yeŋe "Kutdânenŋe Kutdânenŋe," sâm nohonmaiâke yamâ den ekyongoman yamâ ki lâumai. 47 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen gaŋetâ den ekyongomune nâŋgâm heŋgeŋgum lâumai yaŋe dop yuwu manmai. 48 Lok nâŋgân nâŋgânyeŋe orop yaŋeâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yaŋe kânâŋgâm emet tuhuŋetâ tiŋ tiŋâk kinbuap. Yawu gârâmâ mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya.

49 Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betbaŋgim manmai, lok ya yeŋgât topyeŋeâmâ yuwu. Lok kopa nombotŋaŋe emetyeŋe tuhune sâm hân kendâm saran kakŋeâk kânâŋgânomai. Yawu tuhuŋetâ emet ya saranŋe kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu." Yawu sâm ekyongop.

7

Yesuŋe hoŋ bawa âlâ heŋgeŋguop.
(Mataio 8:5-13)

1 Yesuŋe den yawu ekyongom yapâ pilâyekmâ Kapanaum kapiân ariop.
2 Kapanaum kapiân ariop sâp yan Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe âlâhât
hoŋ bawaŋe mesek sâtŋan kinop. Yâhâ tembe lâu yaŋe ikŋe nanŋahât
nâŋgâwaŋgimap yakât dopŋeâk hoŋ bawaŋe yakât nâŋgâwaŋgiop. 3 Yakât
otmâ “Yesu taka tap,” yawu sâŋetâ nâŋgâm tembe lâu yaŋe Yesuŋe
ga hoŋ bawaŋe heŋgeŋguâkgât Yura yeŋgât papatolipyeŋe nombotŋe
hâŋgânyongomu yâkâlen ariwi. 4-5 Ari yuwu sâm ekuwi. “Roma tembe
lâu yeŋgât kunyeŋe âlâ nengâlen biwiŋaŋe kepeimu nen orop mansain.
Lok yuŋe ikŋe tewetsenŋaŋe lok puluhuyekmu nengât miti emetŋe ya
tuhuningiwi. Yakât otmâ denŋe nâŋgâm ari tânguwuatgât naŋgain.” Yawu
sâwi.
6 Yawu sâm ekuŋetâ nâŋgâyiŋgimu orowâk ariwi. Ariŋetâ emet ya
tâlâhumuâk otmu bukulipŋe hâŋgânyongomu Yesuhâlen ba yuwu sâm
ekuwi. “O lok pato, bukunenŋe yuwu yap. 7 “Nâ lok âlepŋe bia. Yakât
gâŋe nâhât emelan gawuatgât ki naŋgan. mâtâwânâk kinmâ denâk
sârâ hoŋ bawane yu âlepŋe otbuapgât naŋgan. 8 Yâhâ nâ nineâmâ lok
patonahât tem lâuwaŋgim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaŋe
nâ gurâ buku nombotŋe yeŋgât kunyeŋe sâm nihimu manman. Yakât
otmâ nâŋe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariŋet sâmune âlepŋe
nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhuŋet sâm âi yiŋgiman
ya gurâ âiloŋgo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe
otbuapgât naŋgan.” Yawu sâm den kalop ya bukulipŋaŋe Yesu ekuwi.
9 Den yawu ekuŋetâ Yesuŋe nâŋgâmu ewe membe olop. Nâŋgâmu ewe
membe otmu Isirae lohimbi betŋan sâwi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâtne
pato tatnihiap yakât nâŋgâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât
yuwu naŋgan. Isirae yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ
ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den katnihiap yu
ekmune âiloŋgo oap.” Yawu sâm ekyongop. 10 Yawu sâm ekyongomu
tembe lâu bukulipŋaŋe purik sâm yapâ pilâyekmâ âwurem ari emelan
yâhâm hoŋ bawa âlepŋe olop ya ekbi.

Yesuŋe lok âlâ mumuŋambâ mem yahalop.

11 Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ kapi âlâ, kutŋe Nain sâm yan
ariŋetâ lohimbi dondâhâlâkŋe betyeŋan sâŋetâ ariwi. 12 Kapi ya hâumâk
otŋetâ imbi kambut âlâhât nanŋe sihanâk muop ya hangune sâm
bukulipŋaŋe gerelân katmâ lâum gewi. Yawu otmâ lohimbi tem pato
betyeŋan sâŋetâ gewi. 13 Otmu Kutdâŋe kambut ya ekmâ tepŋe nâŋgâm
“Ki ise,” sâm ekuop. 14 Yawu sâm ekum geret lâum gewi yan memu
inâk kinbi. Inâk kinŋetâ lok sihan ya ekmâ yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ
kin.” 15 Yawu sâm ekumu mumuŋambâ yahatmâ dendât otmu ekŋetâ
sâtŋe bâleŋe olop. Otmu imbi kambut ya nanŋeit yetgât Yesuŋe “lohotŋan
manset” sâm ekyotgop.
16 Otmu lohimbi yan kinbiŋe ya ekŋetâ sâtŋe otmu Anitâ mepaem
yuwu sâwi. “Anitâŋe ikŋe poropete âlâ hâŋgângumu taka hohetnenŋan
mansap.” Yâhâ nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Lok yuŋe tihitnenŋe otmâ
manman âlepŋan katnenekmu mannomgât Anitâŋe hâŋgângumu taka
mansap.” Yawu sâwi.

17 Yesuŋe lok sihan ya mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat ya
lohimbiŋe sâm haok tuhuŋetâ kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya
ambolipŋe kerekŋe nâŋgâwi.

Yesuŋe Yoanehât sâop.
(Mataio 11:2-19)
18 Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop yâkâlen ari hoŋ bawalipŋaŋe Yesuŋe
lohimbi heŋgemyongop yakât den pat ekuwi. 19 Ekuŋetâ nâŋgâm hoŋ
bawayâhâtŋe yâhâp den yuwu sâm ekyotgom Kutdâhâlen hâŋgânyotgomu
ariowot. “Ari yuwu sâm âikuromawot. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa
hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mam-
botmâ mannom?”
20 Yawu sâm ekyotgom hâŋgânyotgomu Yesuhâlen ari yuwu sâm
ekuowot. “Yoaneŋe lohimbi toen mem katyekmapŋe yuwu sâm
hâŋgânnotgomu takait. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgângumu ge tihitnenŋe
otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?” yawu yap.”
Yawu sâowot.
21 Otmu sâp yan Yesuŋe lohimbi kundat otbi ya dondâhâlâk
heŋgemyongop. Otmu weke bâleŋaŋe lohimbi mâŋgâeyekbi ya watyekmu
gaiakmâ ariwi. Otmu lohimbi senyeŋe bok sâsâŋe ya senyenan
walipyongomu senyeŋe suk sâmu ekbi. 22 Yawuhât Yesuŋe Yoanehât hoŋ
bawayâhâtŋe ya yuwu sâm ekyotgop. “Yerâmâ ari kulem topŋe topŋe
memune eksai yukât Yoane ekuromawot. Nâŋe senyeŋe bok sâsâŋe ya
walipyongomune senyeŋe suk sâmu eksai. Otmu lok pareŋe manmai
ya heŋgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya
gurâ heŋgemyongomune âlepŋe otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe
ya gurâ heŋgemyongomune ândâpyeŋe pâroŋ sâmu den naŋgai. Otmu
nombotŋe bâlewi ya mumuŋambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu
kewilâyekŋetâ mansai ya nine den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm
biwiyeŋe heroŋe otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekuromawot. 23 Yakât
âlâ sâwe. Yawu otyiŋgim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât biwi
nâŋgâm yâhâp ki otmai ya yeŋgât nâŋgâmune tepne heroŋe oap.” Yawu
sâm ekyotgom hâŋgânyotgomu âwureowot.
24 Hâŋgânyotgomu âwurem arimutâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimbi yan
kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop
ya lohimbiŋe ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum
sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai.
25 Yawu olop ya ekne sâm ariwi me bia? Me lok âlâŋe hâk katipŋe sekŋe
âlepŋe mânuŋakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipŋe sekŋe
âlepŋe mânuŋakmaiŋeâmâ lok kutdâ yeŋgât emelanâk tatmai. 26 Yâhâ
lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken
ariwi? Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe Anitâhât den pat sâm
tetem gaop ya nâŋgâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipŋaŋe
yâkât den tâmbâlipyeŋe ekyongom manbi ya yeŋgât kunyeŋe pato oap.
27 Yâkât nâŋgâm emelâk Anitâŋe den sâop ya yuwu tap. “Gâŋe nine topne
sâm tetem ekyongorâ nâŋgâŋetgât nine hoŋ bawane hâŋgângumune kulet
sâhihim mâtâp meŋgihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.
28 Otmu yakât den yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yoane nep waŋmu
miop yakât nâŋgâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Yoane
wanginomaihât dop ki tap. Yoaneŋe kulet sânihim âi mem gaop yamâ
nine topne ki nâŋgâm heŋgeŋgum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me

âlâŋe nâhât den pat âlepŋe yu nâŋgâm Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe katnomai yaŋeâmâ Yoane wanginomai.

29 Yawu sâm ekyongomu lohimbi seseŋgâlâk, lohimbi inŋe, takesi meme lok, yawuyaŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yâhâmâ emelâk Yoaneŋe Anitâhât den ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu toen mem katye-hop. 30 Yamâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den lohimbi kâsikum yiŋgiminiwi yâkŋeâmâ Anitâhât mâtâp Yoaneŋe ekyongop yakât hâkâŋ otmâ denŋe nâŋgâŋetâ tâŋât olop. Yakât otmâ toen ki katyehop.

31 Otmu Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiâkgât den girawu yaen hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yuwu mon? 32-34 Nimnaom titipâŋe sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. “Nenŋe yahatmâ kep tuhum âlâlâ oain. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunŋe ki tânnongoai. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe bâleap.” Yawu otnomai yakât topŋe teteâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yakât dopŋeâk Yoaneŋe heroŋe olâkgât nâŋgâwi. Yamâ nâŋgâwi yawu Yoaneŋe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâŋ otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiŋe komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nâŋgâm ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeŋe ki nenekbi. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopŋeâk yeŋe otmâ mansai. Gârâmâ yeŋe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâŋ oai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Yoaneŋe to kârikŋe me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkŋe ki neminiop. Yakât yeŋe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeŋe nâhât yuwu mon nâŋgâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakamap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oraŋgim gamai.” Nâhât yawu sâmai. 35 Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâŋe den sâop ya tiŋâk lâum manmai ya yeŋgât orotmemeyeŋe ekmâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Imbi âlâŋe Yesuhât kâiŋe piriop.

36 Parisaio lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yâkŋe Yesu memu emetŋan yâhâ bukulipŋe orowâk menduhuakmâ sot newi. 37 Yâhâ Yesu orowâk sot newi yakât den pat imbi kondarâ âlâŋe nâŋgâmâmâ to kukŋe suk sukŋe âlâ mem emet tatbiân yan yâhâop. 38 Mem yâhâ Yesu betŋehen kinmâ isemu gilâpŋe târâŋ sâm kâiŋan giop. Kâiŋan gemu somotŋe kâlep pato yaŋe mem gowasiŋmâ kereŋ mewaŋgiop. Yawu otmâ to kukŋe ya moselemu kâiŋan gemu pirim mepaeop. 39 Yawu otmu Simonŋe ekmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Imbi kondarâ yuŋe ki orotŋe oap. Yawuhât Yesu Anitâhât poropete mansap mâne imbi yukât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum kuwaŋgimu ki otbâp.

40 Yawu nâŋgâmu Yesuŋe biwiŋahât topŋe nâŋgâm yuwu sâm ekuop. “Simon, den sâmune nâŋgâ.” Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ nâŋgâwe.”

41 Sâmu sâop. “Den âlâen hâum sâmune nâŋgâ. Lok âlâŋe bukuyâhâtŋe tewetsenŋe yitgiop, âlâmâ 50 kina, âlâmâ 5 kina. 42 Tewetsenŋe yitgimu mem ari yaŋe senŋe âlâlâ puluhuahowot. Otmu yakât kakŋan “matŋe nihiromawot” sâm ekyotgop. Yawu gârâmâ tewetsenŋe ki tatyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Tewetsenŋe ki tatnitgiap.

Yakât otmâ girawu otmâ tosa matŋe kâpekmutŋe pesuk sâwuap?" Yawu sâm ekumutâ yuwu sâop. "Bât belaiâk yitgiwan. Pesuk yap, âlepŋe ariyet." Yawu sâop. Yakât otmâ yuwu âihohomune nâŋgâ. Bukuyetŋaŋe tosayetŋe pilâyitgimu pesuk sâop. Yakât otmâ bukuyâhâtŋe lok girawu yaŋe heroŋe pato nâŋgâwaŋgiop, 50 kina waŋop yaŋe me 5 kina waŋop yaŋe?

43 Sâmu sâop. 50 kina waŋop yaŋe heroŋe pato nâŋgâwaŋgiop."

Sâmu sâop. "Âlepŋe yat." 44 Yawu sâm imbi ya ekmâmâ Simon yuwu sâm ekuop. Nâŋe emetgan gamune to ki gâim katdâ piriaksan. Yamâ imbi yuŋeâmâ isemu gilâpŋaŋe kâinan gemu pirim somotŋaŋe gowasiŋmâ kereŋ menihiap. 45 Gâŋe ki parahuneksat. Yamâ imbi yuŋeâmâ mepaenekmâ tap. 46 Gâŋe nak toŋe ki katnihiat. Yamâ imbi yuŋeâmâ to kukŋe suk sukŋe, hâmeŋe yahat yahatŋe ya moselemu kâinan gemu pirineksap. 47 Imbi yuŋeâmâ nâŋgânihiap. Yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguwuatgât yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâŋe bukuŋahât tosa umatŋe pilâwaŋgimu yakât heroŋe pato nâŋgâwaŋgiwuap. Yâhâ lok âlâŋeâmâ bukuŋahât tosa hewewen pilâwaŋgimu yakât heroŋe kakŋeâk nâŋgâwaŋgiwuap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Anitâŋe imbi yukât tosa umatŋe emelâk pilâwaŋgiap. Yakât otmâ mepaenekmâ tap.

48 Yawu sâm imbi ya yuwu sâm ekuop. "Tosahe pilâhihian."

49 Yawu sâmu, Parisaio orowâk tatmâ sot newiŋe den ya nâŋgâm biwiyeŋaŋe yuwu nâŋgâwi. "Lok yukât topŋe girawu? Girawu otmâ "Tosahe pilâhihian" yawu yap." Biwiyeŋaŋe yawu nâŋgâwi.

50 Yesuŋe imbi ya yuwu sâm ekuop. "Nâhâlen biwihaŋe kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiap. Yakât nâŋgâm lohotŋan ari." Yawu sâop.

8

Imbi nombotŋe Yesu orowâk ariwi ya yeŋgât topyeŋe

1 Sâp yakât kakŋan Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya ârândâŋ yâhâm gewi. Otmu lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ tihityeŋe otyiŋgiwuap yakât den pat âlepŋe Yesuŋe ekyongop. 2 Otmu imbi nombotŋe orowâk ariwi ya yeŋgât topyeŋe yuwu. Imbi nombotŋe emelâk kundat otbi ya heŋgemyongop. Yâhâ nombotŋe âlâmâ weke bâleŋaŋe mâŋgâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Yâhâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Maria, Matala kapiân gâtŋe, ya weke bâleŋe nombolân yâhâpŋe mâŋgâeŋetâ watbaŋgiop. 3 Yâhâ âlâmâ, kutŋe Yoana sâm. Yâhâmâ Herotgât hoŋ bawa âlâ, kutŋe Kusa sâm, yâkât imbiŋe. Yâhâ âlâmâ, kutŋe Susana sâm. Otmu imbi nombotŋe iri sikumyeŋe orop yâkŋe Yesu otmu hoŋ bawalipŋe tânyongowi. Imbi topyeŋe sâm aran yu orowâk ariwi.

Hote alikŋan hâum sâop.
(Mataio 13:1-9 Mareko 4:1-9)

4 Lohimbi dondâŋe kapiyeŋe pilâm Yesuhâlen ari menduhuakŋetâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. 5-8 "Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâiloŋbe sâm newângen ariop. Ari hote alikŋe ya nombot nombot mem hâiloŋmu giop. Nombotŋeâmâ mem hâiloŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ mem hâiloŋmu hân toŋe biaen ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ hele bâleŋe iowân giop. Yâhâ nombotŋeâmâ tep tep kum hân âiloŋgo loŋgo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote alikŋe mem hâiloŋmu

âlâen âlâen giop yakât topŋeâmâ yuwu. Nombotŋe mâtâwân ge talop yamâ lohimbiŋe bam gam tâlim laŋ tuhuŋetâ nâiŋe kârâm newi. Yâhâ nombotŋeâmâ hân toŋe biaen giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ in yawu mum hâlâlâŋ sâop. Yâhâ nombotŋeâmâ hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âiloŋgo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukŋaŋe langumu derepgum gimbaŋgumu orok sâop. Yâhâ nombotŋe hân âlepŋan giop yaŋeâmâ tetem pururuk sâm âiloŋgo yahalop. Nâŋe den yan yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai." Yawu sâm ekyongop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mataio 13:10-17 Mareko 4:10-12)

9 Yawu sâm ekyongomu hoŋ bawalipŋaŋe den ya topŋahât nâŋgâne sâm âikuwi. Âikuŋetâ sâop. 10 "Anitâŋe tihitnenŋe otmâ gamap yakât topŋe yeŋe tipiŋe naŋgai. Yâhâ lok nombotŋe nâhâlen ki torokatmâ mansaiŋeâmâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ mansai. Biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ manŋetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. Yakât otmâ yâkŋe nâhât nâŋgâm hâkâŋ otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyeŋe alitmai. Yakât otmâ nâhât den pat yu nâŋgâŋetâ tâŋât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nâŋgâm heŋgeŋguai mâne biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ denŋe lâuŋetâ tosayeŋe emelâk pilâyiŋgimbâp."

Hote mem hâiloŋmu giop yakât topŋe
(Mataio 13:18-23 Mareko 4:13-20)

11 Hote alikŋan hâum ekyongoan yakât topŋe sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât den yamâ hote alikŋahât dop oap. 12 Yâhâ lok hote alikŋe mem hâiloŋmu giop yamâ nenŋe Anitâhât den lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâmai yakât dop. Hote alikŋe nombotŋe mem hâiloŋmu mâtâwân giop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeimaihât Satanŋe den ya kum mem gulip tuhumap. 13 Yâhâ hote mem hâiloŋmu nombotŋe hân toŋe biaen giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm heroŋe otmâ manmai. Nâŋgâŋetâ den ya kakŋeâk gem biwiyeŋan gihitŋe kârikŋe ki memap. Yawu gârâmâ umatŋe âlâ kakyeŋan yâhâmap yan lohotŋe otmâ pilâmai. 14 Yâhâ hote mem hâiloŋmu nombotŋe hele biwiŋan giop yakât topŋe yuwu. Lohimbi nombotŋe den ekyongomune nâŋgâŋetâ bonŋe otmap. Nâŋgâŋetâ bonŋe otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenŋe, me âlâlâ ekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe yan hikum nâŋgâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manŋetâ manman âlepŋe ki teteyiŋgimap. 15 Yâhâ hote mem hâiloŋmu nombotŋe hân toŋe orowân giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuyaŋeâmâ den pat âlepŋe nâŋgâm heŋgeŋgumai. Nâŋgâm heŋgeŋgum tiŋâk lâum manmâ yâhâŋetâ manman âiloŋgo loŋgo teteyiŋgimap. Yâk yeŋgât topyeŋe yawu. Nâŋe hoteân hâum yan yamâ topnenŋeâmâ yawu." Yawu sâm ekyongop.

Lok topnenŋe lambeân hâum sâop.
(Mareko 4:21-25)

16 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. "Nenŋe emet kâlehen tatmâ lambe saum tuŋguŋan ki katmain. Gârâmâ heleŋân gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. 17 Yakât topŋe yuwu. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekŋan otmu eknom. 18 Yakât otmâ den ekyongoan yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm

heŋgeŋgunomai. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mannomaiŋe ya nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu bet pilânomaiŋe biwiyeŋe pâlâmŋe manmâ ki nâŋgâŋetâ keterakmâ heŋgeŋguwuap." Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hepŋe torehenlipŋe
(Mataio 12:46-50 Mareko 3:31-35)

19 Yawu sâm ekyongom tatmu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâm mem hawam mewam tuhum kinbi. Yawu kinŋetâ ikŋe hepŋe torehenlipŋaŋe taka gotŋan bane sâm otŋetâ lohimbiŋe mâtâp maŋguyiŋgiŋetâ betyeŋehen kinbi. 20 Betyeŋehen kinŋetâ lok âlâ Yesu gotŋan talopŋe yuwu sâm ekuop. "Torehenlipgaŋe taka betnenŋehen kinmâ gâhât yai."

21 Yawu sâmu Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. "Anitâhât tem lâum mansai yaŋeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâŋe oai."

Yesuŋe sâmu to siru nâŋ nâŋ sâop.
(Mataio 8:23-27 Mareko 4:35-41)

22 Hilâm âlâen Galilaia deŋgân pato ya hâtikgum nombotgen arine sâm waŋgaen yâhâwi. Waŋgaen yâhâm hâtikgum nombotgen ariwi. 23 Arim tatŋetâ Yesu amangât katmu aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu deŋgân ya tânâmguŋetâ yanâk siru puŋ puŋ sâm pilâop. Siru puŋ puŋ sâm pilâmu toŋe waŋga kâlehen gemu guhulakbe sâm olop. 24 Guhulakbe sâm olop yan ekŋetâ sâtŋe otmu hoŋ bawalipŋaŋe mândem yuwu sâwi. "Wâe, lok pato, waŋga yu deŋgân kâlehen guhulakbe sâm oap. Harannongomap."

Yawu sâm ekuŋetâ yahatmâ siru kuwaŋgiop. Kuwaŋgimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. Nâŋ nâŋ sâmu yuwu sâm ekyongop. 25 "Wongât biwi yâhâp oai? "Nâŋe tihityeŋe otbomgât dop ki tap," yawu mon naŋgai?" Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm alahuwi. "Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu yaŋak to yaŋe nâŋ nâŋ yap." Yawu sâwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yeŋgâlen ariwi.
(Mataio 8:28-34 Mareko 5:1-20)

26 To nâŋ nâŋ sâmu deŋgân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâm, yan ariwi. 27-29 Yan ari waŋgaembâ lâum kioŋmâ ariŋetâ kapi amboŋe, lok âlâ weke bâleŋaŋe mâŋgâeminiop, ya takamu ekbi. Yâhâ yâkât topŋe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmu weke bâleŋaŋe mâŋgâemu hâk katipŋe tuhum pilâm hâk barahâk manmâ gaop. Otmu ikŋe kapi ambolipŋaŋe ari tâk kârikŋe, kutŋe sein sâm, yaŋe kâiŋe bâtŋe mem menduhum sâhâminiwiâke yamâ tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yawu otma weke bâleŋaŋe mâŋgâemu lok ki manmaiângen ari ihilâk mahilâk manminiop. Lok yakât topŋe yawu. Lok yaŋe ewan kinmâ Yesu ekmâ yâkât gotŋan ge kinop. Gotŋan ge kinmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watbe sâm yuwu sâm ekuop. "Lok yukâlembâ gaiakmâ ari."

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâm ulitguop. "Yesu, topge naŋgan. Gâ Anitâhât nanŋe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât naŋgan." Yawu sâm ulitguop.

30 Ulitgumu sâop. "Ahonakdâ nâŋgâwe."

Sâmu sâop. "Nâŋe weke bâleŋe nombotŋe orowâk tatmâ lok yu mem mâŋgâem mansain. Yakât otmâ nengât kutnenŋe "Komot Pato," yawu. 31 Aiop, gâŋe nâŋgâningirâ sumânâk mannom. Hem topŋan ki hâŋgânnongorâ arinom." Yawu sâwi.

32 Yâhâ talapŋan bau sesenŋgâlâkŋe tomot tuhum kinŋetâ yekbi.
Yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbuat otmuâmâ, âlepŋe
watnenekdâ gaiakmâ bau enda yeŋgâlen arinom.” Yawu sâwi. Yawu
sâŋetâ watyekmu gaiakmâ bau ya yeŋgâlen ge mânuŋakbi. 33 Bau
yeŋgâlen ge mânuŋakmâ mâŋgâeyekŋetâ sururuk sâm ba hem patoembâ
tâwoŋ sâm deŋgânân kioŋetâ haranyongop.
34 Deŋgânân kioŋetâ haranyongomu galemyongom manbiŋe ekmâ
sururuk sâm kapi ambolipŋe ya ekyongowi. 35 Ekyongoŋetâ yakât
topŋe nâŋgâne sâm Yesuhâlen takawi. Otmu emelâk weke bâleŋaŋe lok
mâŋgâeŋetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâŋgân nâŋgânŋe keterak-
baŋgimu hâk katipŋe mânuŋahop ya ekbi. Ekŋetâ sâtŋe otmu lohimbi Yesu
orop kinbi ya âiyongowi. 36 Âiyongoŋetâ Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu
gaiakmâ ariŋetâ nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgiop yakât den pat ekyon-
gowi. 37 Ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen
ariâkgât ekuwi.
Yakât otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu waŋgaen yâhâwi.
38 Waŋgaen yâhâŋetâ yan lok weke bâleŋe watbaŋgiop yaŋe yuwu sâop.
“Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât naŋgan.”
39 Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yakât otmâ kapihehen ari
gike hep torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.
Yawu sâmu kapiân yâhâ Yesuŋe heŋgeŋguop yakât den pat kapilipŋe
ekyongop.

Yesuŋe Yairo baratŋe mumuŋambâ mem yahalop.
(Mataio 9:18-26 Mareko 5:21-43)

40 Yawu otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm waŋga
mem âwurem ariwi. Âwurem ari waŋgaembâ geŋetâ deŋgân ginŋan lo-
himbi dondâŋe Yesu ekne sâm taka kinbi.
41 Yawu otmâ kinŋetâ miti emetŋahât galemlipyeŋe yeŋgât lok kunŋe,
kutŋe Yairo sâm, yâkŋe gotŋan ba mepaem yuwu sâm ekuop. 42 “Baratne,
ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâm oap. Yawu gârâmâ gâŋe
ari heŋgeŋguhât naŋgan.” Yawu sâop.
Yawu sâm ekumu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu ya pilâm Yairohât
emelan ariwi. Mâtâwân arim tatŋetâ Yesu takaop yakât den pat ya
lohimbi dondâŋe nâŋgâm ekne sâm yâkâlen ariŋetâ orowâk ariwi.
43 Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwi yâkât topŋeâmâ yuwu. Imbilipnenŋaŋe
emetsenŋe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenŋe ekmâ
yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. Yambu kâiân yâhâp yu biwiŋan dokta
yeŋgâlen arimu hep ya saŋ sâekgât âi pato mewiâke yamâ yawuâk otmâ
gaop. 44 Yâhâ imbi yaŋe Yesuhât betŋan bam yâkât sâŋgum potonŋan
in walipgumu yanâk hepŋe saŋ sâop. 45 Yâhâ walipguop yanâk Yesuŋe
eŋgatŋe kakŋambâ olelem yekmâ “Âlâŋe walipnohoap?” sâm âiyongop.
Yawu sâm âiyongomu yan kurihiakŋetâ Petoroŋe yuwu sâop. “Lohimbi
dondâŋe mem hawam mewam tuhunenekŋetâ pâŋ sâm kinsain. Yakât
otmâ gâ girawu nâŋgâm yat? Yan gâtŋaŋe mon walipgohoai.”
46 Sâmu sâop. “Walipnohoap yan hâkne katmâ naŋgan.” 47 Yawu sâmu
imbi yaŋe kâi bâtŋe kârâŋ kârâŋ sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât sâŋgum
potonŋan walipgumu hepŋe sâŋ sâop yakât topŋe kerek ekuop. 48 Sâmu
sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katsat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu
hepge saŋ yap. Lohotŋan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

49 Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe
emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ
lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”
50 Yawu sâŋetâ Yesuŋe nâŋgâm Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki
gorâhihiâk. Nâhâlen biwihaŋe kepeim eŋgat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.
51 Yawu sâm Yairohât emet gotŋan ba kinmâ lohimbi nombotŋe
katyekmu yaehen kinbi. Yaehen kinŋetâ Petoro, Yakowo, otmu iminje
Yoane, Yairo, imbiŋeit meyekmu emet kâlehen yâhâwi. 52 Yâhâ lohimbi
dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâm tatbi. Yawu ot tatŋetâ
yuwu sâm ekyongop. “Baratyetŋe ki bâleap, in aman pâlâmŋe iap.
Yakât otmâ ki iseŋet.” 53 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ nahat otmu
giriŋbaŋgiwi. Emelâk katnenekmâ arap nâŋgâwi. 54 Yâhâ Yesuŋe imbi
sihan ya bâtŋan mem yuwu sâm ekuop. “Barat tipiŋe, yahatmâ kin.”
55 Yawu sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu Yesuŋe sâmu sot
um waŋetâ niop. 56 Otmu âwâŋe mâmâŋaŋe ya ekmutâ âlâ kândâkdâ olop.
Yawu otmâ bukulipyetŋe ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

9

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâm yiŋgiop.
(Mataio 10:5-15 Mareko 6:7-13)

1 Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp menduhuyekmâ âi sâm yiŋgim
yuwu sâm ekyongop. “Yen nâhât sâtgât otmâ ari weke bâleŋaŋe lo-
himbi mâŋgâeyekŋetâ mansai ya watyiŋgiŋetâ gaiakmâ arinomai. Otmu
lohimbi kundat otmâ mansai ya heŋgemyongonomai.” Yawu sâm eky-
ongop. 2 Otmu lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ tihityeŋe
otbuap yakât den pat ekyongom kapi âlâen âlâen ari kundat otbi ya
heŋgemyongonomaihât mâmâŋe otyiŋgiop. 3 Mâmâŋe otyiŋgim yuwu sâm
ekyongom hâŋgânyongop. “Âi topŋe katne sâm sot me senŋe âlâlâ
umatdâek ki miakmâ arinomai. Natik ki miaknomai. Me itâkat ki
goleaknomai. Me tewetsenŋe hâkyeŋan ki tatbuap. Me pet me hâk
katipŋe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Me howan ki tinaŋgum arinomai.
4 Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk
tatnomai. Kapi ya ambolipŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgim bi-
wiyeŋe Anitâhâlen katŋet sâm nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. 5 Yâhâ
kapi âlâen ari den ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ nahat otmu bet pilânomai
yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiwuap. Yakât otmâ kâiyeŋan
wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ
gewuap. Ya gemu betyiŋgim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Ariŋetâ
towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai.” Yawu sâm ekyongop.
6 Yawu sâm ekyongom hâŋgânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den
pat âlepŋe ekyongowi. Den pat âlepŋe ekyongom yan lohimbi mesek otbi
ya mem heŋgemyongowi.

Herotŋe Yesuhât den pat nâŋgâop.
(Mataio 14:1-2 Mareko 6:14-16)

7 Otmu sâp yanâmâ Galilaia yeŋgât lok kutdâ âlâ manop, kutŋe Herot
Antipa sâm, yâkŋeâmâ Yesuŋe olop miop yakât den pat nâŋgâop. Lohimbi
nombotŋaŋe yuwu sâŋetâ nâŋgâop. “Herotŋe tembe lâulipŋe ekyongomu
Yoane kuŋetâ muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi.
8 Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâŋetâ nâŋgâop. “Poropete lok âlâ, kutŋe
Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe mon purik sâm ge mansap,”

yawu sâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâŋetâ nâŋgâop. “Anitâhât poropetelipŋe emelâk muwi yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ yaŋe mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. 9 Yawu sâŋetâ Herotŋe nâŋgâm eŋgat yâhâp otmâ yuwu sâop. “Emelâk tembe lâulipne ekyongomune Yoane eŋgatŋe hârewi. Yakât otmâ lok girawu yaŋe yu ya otmâ mansap yakât den pat sâŋetâ naŋgan?” Yawu sâm Yesu ekbehât nâŋgâm manop.

Lok 5000 ya sot yiŋgiŋetâ newi.
(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Yoane 6:1-13)

10 Emelâk Yesuŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepŋe ekyongowi. Ekyongom pesuk pilâm yâkâlen âwurem ari otbi mewi yakât ekuwi. Ekuŋetâ meyekmu yeŋiâk tatmâ nâŋgâne sâm Besaita kapiân ariwi. 11 Kapi yan ariwi yakât den pat lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâm betyeŋehen watyekmâ ariwi. Ariŋetâ yan Yesuŋe tepŋe nâŋgâyiŋgim Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ tihityeŋe otbuap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Otmu bukulipyeŋe mesek topŋe topŋe otbi ya meyekmâ takaŋetâ mem heŋgemyongop.

12 Yawu otmâ Anitâhât den topŋambâek kâsikum yiŋgimu emetsâpŋe otmu yan hoŋ bawalipŋaŋe yuwu sâm ekuwi. “Yu tain yu hâlâŋmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yiŋgimu wâtyeŋe houŋ sâmapgât gâŋe hâŋgânyongorâ ariŋet. Hâŋgânyongorâ ari yeŋahâk sot puluhum um nenomai.” Yawu sâwi.

13 Sâŋetâ sâop. “Âlepŋe yeŋe sot kâsikum yiŋgiŋet.”

Sâmu sâwi. “Nengâlen baŋga kândâkdâ mome otmu iŋan yâhâp yawuâk tap. Lohimbi dondâ taka tai. Yawu gârâmâ nenŋe katgekmâ ari sot puluhuyiŋgim lâum takanomgât naŋgat me?” Yawu sâwi. 14 Yâhâ lohimbi taka tatbi ya yeŋgât dowâmâ 5000 yawuya. Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe lohimbi yu ekyongoŋetâ kâsiwahom komot tipi tapi, komot 50 dop yawuya tatmâ ariŋet.” Yawu sâop. 15 Yâhâ lohimbi ekyongoŋetâ den sâop yawuâk otbi. 16 Otmu Yesuŋe sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem baŋga ya motokmâ tipi tapi tuhum hoŋ bawalipŋe yiŋgimu lohimbi ya kerehâk yiŋgiŋetâ newi. Yâhâ iŋan gurâ yawuâk yiŋgiŋetâ neŋetâ dopyeŋan olop. 17 Neŋetâ dopyeŋan otmu sot nombotŋe talop ya hoŋ bawalipŋaŋe hâwurum mânuŋetâ saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

Petoroŋe Yesuhât topŋe sâm teteop.
(Mataio 16:13-19 Mareko 8:27-29)

18 Otmu hilâm âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe katyekmu tatŋetâ ikŋiâk ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâmu hoŋ bawalipŋe yâkâlen ariŋetâ yuwu sâm âiyongop. “Lohimbiŋe nâhât girawu nâŋgâmai?”

19 Sâmu sâwi. “Nombotŋaŋe gâhât yuwu sâmai. “Yoaneŋe lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kuŋetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ, “Poropete âlâ, kutŋe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ, “Anitâhât poropetelipŋe emelâk muwi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe mumuŋambâ yahatmâ mansap,” gâhât yawu sâmai.” Yawu sâwi.

20 Sâŋetâ sâop. “Yawu gârâmâ yeŋeâmâ nâhât girawu nâŋgâmai?” Sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Anitâŋe hâŋgângohomu ge mansat ya nâŋgâmunŋe bulâŋe oap.” Yawu sâop.

21 Yâhâ yakât topŋe sâm tetem lohimbi ekyongomaihât sâm kuyiŋgiop.

Yesu kuŋetâ mumbuap yakât sâop.
(Mataio 16:20-28 Mareko 8:30-9:1)
22 Den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ lok bulâŋe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yeŋgât kunlipyeŋe otmu Isirae nengât papatolipnenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekŋe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhunekmâ nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benŋe yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

Manmannenŋe ki alitmâ manmâ yâhânom.
23 Otmu Yesuŋe lohimbi kerehâk yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyeŋe nâhâlen katmaiŋe nâhâlen torokatne sâm yan yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me senŋe âlâlâ tatyiŋgiap ya biatningimap sâm yakât ki nâŋgâm ketet otmâ eŋgat yâhâp otnomai. Nâhât den haoŋmâ ârândâŋ nâŋgâm tem lâunihim mannomai. 24 Yawu gârâmâ benŋe lok âlâ me âlâŋe manmanyeŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ nâhât den pat âlepŋe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongoŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. 25 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe iri sikum me manman topŋe topŋe yan biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikum manmâ munomai yaŋe girawu otnomai. Yeŋahâk mumuŋambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. Nâ lok bulâŋe den kâsikum yiŋgim mansan. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matŋe yuwu kâpekyiŋgiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoŋnaŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matŋe umatŋe menomai. 26 Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoŋnaŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyeŋahât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekmâ yiŋgiwom. 27 Yuwu sâm ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mannomai. Yen ki mum meteŋetâek Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm lok bulâŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem ge tihityeŋe otbisâm.” Yawu sâop.

Yesuŋe Mose yet Elea orop den alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Mareko 9:2-13)
28 Den yawu ekyongop yakât kakŋan hilâm nombolân yâhâp mon pesuk sâmu Yesuŋe Anitâ ulitguwe sâm olop. Yakât otmâ Petoro, Yakowo, otmu iminje Yoane, meyekmu hoŋ bawalipŋe nombotŋe âlâmâ katyekŋetâ tatŋetâ yeŋiâk pumŋe âlâen yâhâwi. 29 Yâhâ kinŋetâ Yesuŋe Anitâ ulitgum kun kundenŋe âlâ otmu sâŋgumŋaŋe laŋinŋe pilâm kaok bolaŋ bolaŋ olop. 30 Yawu otmu Mose Elea emelâk Anitâŋe meyelehop yaŋe in yawu tetem kinmutâ 31 himbimâmbâ laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm hâuyelekmu yâk orop den alahuwi. Yawu otmâ Yesuŋe Yerusalem kapiân ari Anitâŋe yâkât mâtâp sâm kalop ya lâumu Yura papatolipyeŋaŋe kuŋetâ mumbuap yakât ekyotgop.

32 Mose yet Elea tetemutâ den otbi yan hoŋ bawalipŋaŋe aman pâlâmŋe iwi. Yâhâ Mose yet Eleaŋe Yesu pilâm arire sâm otmutâ kâlâwahom yahatmâ yekbi. Yekŋetâ Petorohât hanŋe tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunŋe

âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ selep kalimbu tuhunehât naŋgan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ." Yawu sâop. 33 Otmu Mose yet Elia Yesu pilâm arire sâm otmutâ Petoroŋe kulem yakât topŋe ki nâŋgâmâk Yesu yawu sâm ekuop.

34 Yawu sâmu yanâk elem patoŋe ge pumŋe ya mem kâtâpgumu kiŋgityeŋahât otbi. 35 Kiŋgityeŋahât otŋetâ elem yakât biwiŋambâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâop. "Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe âi sâm waŋmâ hâŋgângumune giop. Yakât otmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyeŋan katmâ tem lâuwaŋgim mannomai." Yawu sâop.

36 Den ya sâm tiŋ pilâmu Yesu ikŋeâk kinmu ekbi. Yâhâ hoŋ bawalipŋaŋe kulem ya ekbi yakât ki sâm tetem bukulipyeŋe ekyongowi.

Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâm pâpguwi.
(Mataio 17:14-21 Mareko 9:14-29)

37 Emet haŋ sâmu pumŋehembâ geŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe ari mem teteyekbi. 38 Mem teteyekŋetâ hohetyeŋambâ lok âlâŋe halahum yuwu sâm Yesu ekuop. "Lok pato, gawot. Nine nanne ombe bisine yu gam ek. 39 Yakât topŋe yuwu. Weke bâleŋaŋe pârâk sânsânâk mâŋgâemu senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm hânân ge imu nekamŋe kâtiŋ sâm launŋe barak barak otmu halahumap. Weke bâleŋe yaŋe haoŋmâ ârândâŋ yawu mâŋgâemap. 40 Yawuhât hoŋ bawalipganŋe watŋet sâm dâim taka ekyongomune pâpgum pilai." Yawu sâop.

41 Yawu sâmu Yesuŋe olelem hoŋ bawalipŋe yekmâ yuwu sâm ekyongop. "Yen orop sâp kâlep manmâ gain. Yamâ wongât nâhâitŋe ki tânnongowuap yawu naŋgai? Yawu nâŋgâm biwiyeŋaŋe nâhâlen tiŋâk ki kepeiai yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ hâmbâi nâŋe pilâyekmâ yâhâwom yan yeŋe girawu mannomai?" Yawu sâm ekyongom âwâŋe ekumu nanŋe ya dâim Yesuhâlen baop.

42 Dâim bamu weke bâleŋaŋe mâŋgâemu senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm hânân ge kârâŋ kârâŋ sâm launŋe barak barak otmâ iop. Yawu otmuâmâ Yesuŋe weke bâleŋe ya watmu gaiakmâ arimu âlepŋe otmâ âwâŋahâlen ba kinop. 43 Yâhâ Yesuŋe kulem miop yan Anitâhât wâtŋe tetemu ekŋetâ ewe membe olop.

Yesu kuŋetâ mumbuap yakât âlâkuâk sâop.
(Mataio 17:22-23 Mareko 9:30-32)

Yesu kulem miop ya ekŋetâ ewe membe olop sâp yan hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop.

44 "Den yuwu sâm ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mannomai. Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu ge mansan. Nâhât kasalipnaŋe sâp ki kâlep otmuâk meneknomai." Yawu sâop. 45 Yawu sâm ekyongowâke yamâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe mem kopa tuhuyekmu nâŋgâŋetâ ki keterahop. Yakât otmâ âikune sâm otŋetâ umatŋe otmu pilâwi.

Huruŋ huruŋ manmâ yâhânom.
(Mataio 18:1-5 Mareko 9:33-37)

46 Sâp âlâen Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe osetyeŋan gâtŋe âlâ me âlâŋe kunyeŋe pato otbuap yakât sâm pawarak guwarak otbi. 47 Yawu otmâ sahaŋgiŋetâ Yesuŋe biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm yan naom tipiŋe âlâ lâum gotyeŋan katmu kinmu 48 yuwu sâm ekyongop. "Lok âlâ me âlâŋe tem lâunihim naom tipiŋe yuwuya buku otbaŋginomai. Lohimbi yaŋe naom tipiŋe otbaŋgiain sâm yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiain sâm

Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan yâk buku otbaŋginomai. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu yahatmap." Yawu sâop.

Lohimbiŋe nengât ki nâŋgâŋetâ gemap yaŋe buku otningimai.
(Mareko 9:38-40)

49 Yawu sâm ekyongomu Yoaneŋe yuwu sâm ekuop. "Lok pato, lok
ondowân gâtŋe âlâŋe kutgan gohonmâ weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ
ariwi ya nenŋe ekmâ nâŋgâm bâlewaŋgim kuwaŋgiwin." Yawu sâop.
50 Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. "Lohimbi nombotŋaŋe yeŋgât ki
nâŋgâŋetâ gemap yaŋe yeŋgât buku manmai. Yakât otmâ lok yawuya ki
kuyiŋginomai." Yawu sâop.

Samaria kapi ambolipŋaŋe Yesu ekmâ ki buku otbaŋgiwi.

51 Yesuŋe himbimân âwurem yâhâwuap yakât sâp tâlâhuop. Yakât
otmâ Samaria hân tânâmŋambâ Yerusalem kapiân ariwe sâm biwiŋaŋe
nâŋgâop. 52 Yawu otmâ Samaria ya yeŋgât kapi âlâen ari inomaihât
hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe kulet sâm ari emet âlâ mem heŋgeŋguŋet
sâm hâŋgânyongomu ariwi. 53 Ari kapi ambolipŋe ya ekyongoŋetâ
Yesu Yerusalem kapiân ariwuap yawu nâŋgâmâmâ emetyeŋe alitbi.
54 Emetyeŋe alitŋetâ hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp, Yakowo yet Yoane, yakât
nâŋgâmutâ bâlemu yetŋe eŋgatyetŋeâk otmâ Yesu yuwu sâm âikuowot.
"Lok pato, nâŋgânitgirâ sâmutŋe himbimâmbâ kâlâp punduŋ sâm ge
seyehâk."
55-56 Yawu sâmutâ kuyitgimu kapi ya pilâm âlâengen ariwi.

Lok yuwuyaŋe Yesuhât tem lâuwaŋgim mannomai.
(Mataio 8:19-22)

57 Mâtâwân arim tatŋetâ lok âlâŋe mem teteyekmâ Yesu yuwu sâm
ekuop. "Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk."
58 Sâmu sâop. "Nine topne hâum pâpguatgât yuwu sâmune nâŋgârâ
keterahâk. Soŋgoâmâ nak duwiŋan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakŋan kerem
tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ
ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmuâmâ girawu otnom?"
Yawu sâm ekuop.
59 Yesuŋe lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekuop. "Nâhâlen torokatdâ
orowâk mandehât naŋgan."
Sâmu sâop. "Lok pato, awoŋ âun bâleap. Yakât otmâ nâŋgânihirâ ari
awoŋne kurihiwe. Kurihim âwurem gamune orowâk arirom."
60 Sâmu sâop. "Lohimbi biwi pâlâmŋe manmâ Anitâhât den ki lâum
manmaiŋe hanguŋet. Gâŋeâmâ katyekmâ taka Anitâhât den pat âlepŋe
lohimbi ekyongowuat." Yawu sâop.
61 Yâhâ lok âlâŋe Yesu yuwu sâm ekuop. "Lok pato, gâ orowâk arirehât
naŋgan. Yawu gârâmâ nâŋgânihirâ hep torehenlipne yeŋgâlen âwurem
arimune iseaŋgim katyekmâ âwurem gamune arirom."
62 Sâmu sâop. "Den yat yakât matŋe den âlâen hâum yuwu sâmune
nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatne sâm hep torehenlipyeŋe
katyekŋetâ kinŋetâ waŋgaen yâhânomai. Yawu otmâ tepyeŋe nâŋgâyiŋgim
purik sâm âwurem ari yekne sâm otnomaiŋe nâhâlen torokatŋetâ âi sâm
yiŋgiwomgât dop ki tap." Yawu sâop.

10

Anitâhât den ekyongoŋet sâm Yesuŋe lok 72 hâŋgânyongop.

1 Sâp yakât kakŋan Yesu Kutdânenŋaŋe lok 72 mem sâlipyongop. Yawu otmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ kulet sâwaŋgim mâtâp mewaŋginomaihât âi sâm yiŋgim hâŋgânyongop. 2 Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongom hâŋgânyongop. “Kâlâmân sot pato tap. Yâhâ Anitâŋe nep lok katyekmu mem hâwurum kinsaiâkâ yamâ ki dopŋan oap. Yakât otmâ Anitâŋe lok âlâkuâk katyehâkgât ulitgum mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

3 Otmu hoŋ bawalipŋaŋe topyeŋe naŋgaŋgiŋetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lama yamâ pâlâmŋe kinmai. Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yiŋgim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hâŋgânyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai.

4 Hâŋgânyongomune arinomai yan bât barahâk arinomai. Itâkat ki goleaknomai. Me kâi katipŋe katnomai yakât houŋe âlâ ki menomai. Me tewetsenŋe hâkyeŋan ki tatbuap. 5 Otmu kapi wosapâ arine sâm otnomai yan mâtâwân lok orop den kâlep ki huhunomai. Inâk tâŋ tâŋâk kapiân arinomai.

Otmu kapi ambolipŋe âlâ me âlâŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yan yuwu sânomai. “Anitâŋe tihityeŋe otmu yâkât wâtŋan kinmâ yâhâm heroŋe kakŋan mannomai.” 6-7 Yawu sâm ekyongoŋetâ heroŋe otyiŋginomai otmuâmâ yan tatmâ nâhât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâm yanâmâ bulâŋe yâk yeŋgâlen tetewuap.

Yâhâ kapi ambolipŋaŋe buku otyiŋginomai yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâ nep sâm yiŋgiŋetâ tuhumai yakât hâmeŋe meŋetâ ârândâŋ otmap. Yakât otmâ kapi ambolipŋaŋe yen buku otyiŋgim sot um yiŋginomai otmuâmâ kapi yan tatnomai.

Yâhâ nombotŋaŋe denyeŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu betyiŋginomai otmuâmâ yengu yawuâk betyiŋginomai.

8 Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu buku otyiŋginomai otmuâmâ 9 yan tatmâ lohimbi kundat otnomai ya mem heŋgemyongonomai. Yawu otmâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ tihityeŋe otbuapgât den pat âlepŋe ekyongonomai.

10 Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ nahat otmu betyiŋginomai otmuâmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yiŋgiwuap. Yakât otmâ kapiân ari lohimbi senyeŋan kinmâ yuwu sâm ekyongonomai. 11 “Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap. Yamâ yeŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbaŋgiai. Yakât otmâ kâinenŋan wahap me bokosok me yu ya horatsap yamâ tâlim gik beretek memunŋe gemu betyiŋgim arinom.” Yawu sâm ekyongom pilâyekmâ ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai.

12 Kapi ambolipŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya ki betbaŋgim Anitâhâlen biwiyeŋe katsai ya yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otminiwi yakât matŋe menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmeme bâleŋe torokatmâ otmâ mansai. Yakât otmâ yeŋeâmâ Sotom ambolipŋaŋe matŋe menomai ya wangim matŋe umatŋe pato hâliliŋe menomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuŋe sârekyongop.
(Mataio 11:20-24)

13 Lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ki pilâm Anitâhâlen biwiyeŋaŋe
kepeim manbi. Yakât otmâ Yesuŋe sârekyongom yuwu sâm ekyongop.
“Maiŋ, Korasin otmu Besaita kapi ambolipŋe yeŋgât sâwe. Yeŋgâlen
kulem topŋe topŋe mem gamune ekŋetâ tâŋât otmap. Yamâ emelâk
embâŋân Tiro Siron kapi ambolipŋaŋe kulem yawu ya ekbi mâne orot-
meme bâleŋe otmâ gawi ya betbaŋgim Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepe-
imbâi. 14 Yawu gârâmâ yeŋe orotmeme bâleŋe otmâ mansai ya ki
pilâm Anitâhâlen biwiyeŋe katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi
ambolipŋaŋe matŋe umatŋe menomai ya wangim yeŋe umatŋe amokŋan
menomai. 15 Otmu Kapanaum kapi ambolipŋe yeŋgât sâwe. Yen
gurâ yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaeakmâ yuwu sâmai.
“Nenâmâ emelâk Anitâŋe himbimgât pat kuningimu mansain’ ” Yawu
sâmaiâke yamâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya ki
betbaŋgim Anitâhâlen biwiyeŋe katsai. Yakât otmâ yenâmâ hemgât pat
mansai. Hâmbâi mâne Anitâŋe yakât matŋe umatŋe pato hâliliŋe yiŋgimu
menomai.” Yawu sâop.

16 Ya yeŋgât yawu sâm hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Den
ekyongoan yu nine den bia. Yu Anitâŋe sâm nihiop ya ekyongoan.
Yakât otmâ lohimbiŋe denyeŋe nâŋgânomai yan yeŋgât den naŋgain sâm
nâhât den nâŋgânomai. Yâhâ lohimbiŋe denyeŋe nâŋgâŋetâ nahat otbuap
yan yeŋgât den nâŋgâmunŋe nahat oap sâm nâhât den nâŋgâŋetâ nahat
otbuap. Otmu lohimbiŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otbuap yamâ
Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan yâkât den nâŋgâŋetâ nahat otbuap.” Yawu
sâm ekyongop.

Lok 72 hâŋgânyongomu ariwi yaŋe âwurem takawi.

17 Lok 72 âi sâm yiŋgim hâŋgânyongomu ariwi yaŋe âwurem taka otbi
mewi yakât heroŋe nâŋgâwaŋgim Yesu yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, kutgan
gohonmâ weke bâleŋe watyekmunŋe gaiakmâ ariwi yakât nâŋgâmunŋe
âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

18 Sâŋetâ sâop. “Yeŋe ari weke bâleŋe watyekbi yan hâkne katmâ
nâŋgâwan. Yawu otmâ belek sâmu ekmain yakât dopŋeâk Satanŋe him-
bimâmbâ ge kumu ekban.

19 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Soroŋ hambeŋe me sâtŋe metŋe
kakŋan tâliŋetâ yan hilipyongomap sâm mâmâŋe otyiŋgim yâhâwom.
Otmu nâhât sâtgât otmâ weke bâleŋe me yu ya lohimbi mâŋgâeyekmai
ya sâyiŋgiŋetâ yeŋgât tem lâuyiŋginomai. 20 Yawu gârâmâ weke bâleŋaŋe
yeŋgât tem lâuyiŋginomai yakât nâŋgâm Anitâ mepaenomai. Yâhâ Anitâŋe
himbimân tatmâ kutyeŋe nâŋgâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu
tap yakât otmâ Anitâhât nâŋgâm heroŋe pato otbaŋginomai.” Yawu sâm
ekyongop.

Yesuŋe tep hero nâŋgâm Anitâ mepaeop.
(Mataio 11:25-27 Mataio 13:16-17)

21 Yawu sâm ekyongop sâp yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe
biwiŋan gemu biwi hero pato nâŋgâm Anitâ yuwu sâm mepaeop. “Awoŋ,
hân himbim kândikyotgon amboŋe, gâhât tep âlep pato nâŋgâhihian.
Otmu lok nombotŋaŋe gâhât topge nâŋgâne sâm nâŋgân nâŋgân emetŋan
yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâŋe gâhât
den lâum manmâ gan yakât dopŋeâk yâkŋe lâum manmâ gai mâne
ârândâŋ otbâp. Yakât topŋe nâŋgâmaihât gâŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe ki

mem hewewen tuhuyiŋgimat. Yawu gârâmâ lok nombotŋe, kutyeŋe bia, belângen manmai yaŋeâmâ topne nâŋgâŋetgât gâŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe mem hewewen tuhuyiŋgimat. Gâŋe nâŋgâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan." Yawu sâm âwâŋe ekuop.

22 Âwâŋe yawu sâm ekum tiŋ pilâm benŋe lok 72 âwurem takawi ya yuwu sâm ekyongop. "Himbim amboŋe tatmap yâhâmâ awoŋne. Yâkŋe mâmâŋe otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâŋe awoŋnahât topŋe nâŋgâwaŋgim heŋgeŋguan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe awoŋnahât topŋe nâŋgâŋet sâm ekyongowom yaŋe nâŋgâwaŋgim heŋgeŋgunomai." Yawu sâm ekyongop.

23-24 Yawu sâm ekyongom katyekmu ariŋetâ hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp yuwu sâm ekyongop. "Emelâk embâŋân Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotŋe yâkât tem lâum manbi yaŋe kulem nâŋe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopŋeâk yâkŋe himbimgât den pat nâŋe ekyongom mansan yu nâŋgâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ sâp yiwereŋe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topŋe topŋe memune ekmâ nâhât den nâŋgâm heroŋe kakŋan mansai." Yawu sâm ekyongop.

Lok âlâŋe kasaŋe ekmâ buku otbaŋgiop.

25 Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiopŋe Yesuhâlen ariop. Ari Yesuŋe den sâm hilipgumu pâi emetŋan katŋetâ talâkgât yuwu sâm âikuop. "Lok pato, sârâ nâŋgâwe. Nâŋe girawu otmune ârândâŋ otmu yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?"

26 Sâmu sâop. "Moseŋe girem den kulemguop ya sârâ nâŋgâwe."

27 Sâmu sâop. "Anitâŋe girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

"Isirae ambolipŋe yen ekyongomune nâŋgâŋet. Nengât Kutdânenŋe yamâ Anitâ ikŋe konok tatmap. Nenŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nâŋgâm tem lâuwaŋgim mannom. Otmu mâtâp sâm ningiop ya tâŋ tâŋâk watmâ yâhânom." Yawu tap. Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

"Nenŋahât naŋgaŋgimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe yahatbuap." Yawu tap."

28 Sâmu sâop. "Âlepŋe yat. Yawu otmâ manmâ yâhâwuat otmuâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiwuap." Yawu sâop.

29 Yawu sâmu lok yaŋe irelakmâ yuwu sâm ekuop. "Nâ bukune âlâ?"

30 Yawu sâmu Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. "Yura lok âlâ Yerusalem kapi pilâm Yeriko kapiângen ariop. Mâtâwân arim tatmu kasalipŋaŋe mem tetem kum panŋetâ ge iop. Ge imu senŋe âlâlâŋe ya kombo mewaŋgim pilâm ariwi. Pilâm ariŋetâmâ mumbe sâm olop. 31 Mumbe sâm otmu Anitâhât hotom umai ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe mâtâp yawuâk ari ekmâ lauŋe butelim inâk wangim ariop. 32 Otmu opon kâmbukŋahât hoŋ bawa âlâ, Lewi senâmbâ gâtŋaŋe mâtâp yawuâk ari mem tetem gotŋan bam ekmâ biwi pâlâmŋe otmâ ariop. 33 Yâhâ Yura lohimbiŋe Samaria lohimbi ya yeŋgât nâŋgâŋetâ gemu betyiŋgimai. Yawu otyiŋgimaiâkâ yamâ Samaria gâtŋe lok âlâ mâtâp yawuâk ari Yura lok ya mem teteop.

34 Ekmâ tepŋe nâŋgâm gotŋan bam hepŋe piriwaŋgim, marasin mem
lâwâlem sâhâwaŋgiop. Otmu lok ya lâum ikŋe doŋgi kakŋan katmâ
mem kapiân ari lombaŋe emet iminiwi yan katmu tatmu omoŋ konok
galemguop. 35 Yâhâ emet haŋ sâmu ariwe sâm otmâ emet yakât amboŋe
tewetsenŋe waŋmâ yuwu sâm ekuop. “Tihitŋe otmâ mandâ tewetsenŋe
gihian yu ekdâ ki ârândâŋ otbuap otmuâmâ hâmbâi âwurem takawom yan
eknohorâ âlâ gihiwom.” Yawu sâm ariop.
36 Otmu yakât âihohowe. Lok kalimbu ya yeŋgâlen gâtŋe girawu yaŋe
buku otbaŋgiop naŋgat?”
37 Sâmu sâop. “Samaria gâtŋe lok yaŋe tepŋe nâŋgâwaŋgim tihitŋe olop
ya.”
Sâmu sâop. “Bukulipge tânyongomat dop yawuâk kasalipge
tânyongowuat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Mata yet Maria

38 Yawu sâm ekum Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu lohimbi katyekmâ
kapi âlâen ariwi. Kapi ariwi yan imbi âlâ, kutŋe Mata sâm, gariŋeit
manowot. Yâkŋe Yesu otmu hoŋ bawalipŋe dâiyekmu emetyetŋan yâhâwi.
39 Yâhâ tatŋetâ gariŋe, kutŋe Maria sâm, yâkŋe Kutdâhât gotŋan ba tatmu
den kâsikum waŋop. 40 Yâhâ Mataŋe ikŋiâk sot uyiŋgimu gariŋaŋe ki
tânguop. Yakât nâŋgâm bâlewaŋgim sâop. “Kutdâ, garineâmâ konam. Nâ
niniâk sot uan. Yakât nâŋgâmune bâleap. Ekurâ tânnohoâkgât naŋgan.”
41 Sâmu sâop. “Mata, gâ wahap tâŋât yakât nâŋgârâ yahatsap.
42 Garihaŋeâmâ nâhât den nâŋgâwe sâm otmu yakât nâŋgâmune âlepŋe
oap. Yakât otmâ den âlâ ki sâwe. Pesuk yap.” Yawu sâop.

11

Anitâ orop den otnom yakât topŋe yuwu tap.
(Mataio 6:9-15 Mataio 7:7-11)

1 Sâp âlâen Yesuŋe Anitâ ulitgum talop. Ulitgum tiŋ pilâmu hoŋ bawaŋe
âlâŋe gotŋan ba yuwu sâm ekuop. “Kutdâ den âlâ ekgohowe. Yoanehât
hoŋ bawalipŋaŋe wuân me wuângât sâm Anitâ ulitgunomai yakât topŋe
ekyongop yawuâk eknongorâ nâŋgâne.”
2 Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. “Anitâ yuwu sâm ulitgunomai.
“Himbim awoŋnenŋe, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâŋgâm mepae-
hekmâ mannom. Gike sâtgât otmâ aŋelolipgaŋe haoŋmâ ârândâŋ hoŋ
bahihimai yawuâk nenŋe gurâ tem lâuhihim mannom. 3 Otmu gâŋe
hilâm ârândâŋ tihitnenŋe otmâ dopnenŋanâk ningimat. 4 Otmu lohimbi
nombotŋaŋe mem bâlenenekmâ tai ya yeŋgât nâŋgâm umam sâyiŋgim
tosayeŋe pilâyiŋgimain yakât dopŋeâk gâŋe umam sâningim tosanenŋe
pilâningiwuat. Otmu Satanŋe kendâningimu otmunŋe bâlemap sâm ulitgo-
hoaingât mâtâp meningi.” Yeŋe yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.”
Yawu sâop.
5-6 Otmu den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Omoŋ derep
kâmbukŋan yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukuyeŋahât emet hawiŋan ari
kinmâ kotok kunmâ yuwu sâm ekunomai. “O bukune, sâmune nâŋgâ.
Lomba âlâ nâhât emelan taka tap. Nâ emetnan sot ki tap. Yakât
otmâ sot kâsikum nihirâ mem ari um waŋmune niâk.” 7 Yawu sâmu
emetŋanâk tatmâ yuwu sâwuap. “Girawu otmâ omoŋ derep kâmbukŋan
mândeneneksat? Emet gahatŋe emelâk maŋguain. Gârâmâ yahatmâ ki

mem gihiwom." Yawu sâm ekuwuap. 8 Yâhâ bukuŋaŋe emelanâk tatmâ sot ki waŋbuap otmuâmâ den otmâ dewaemu yahatmâ sot ya ihilâk waŋbuap. 9 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. "Yeŋe wuân me wuângât nâŋgâm Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim ulitguŋetâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap.
10 Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâm, "Wâe tat me?" sâŋetâ nâŋgâyiŋgimu yanâmâ emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeâk Anitâ ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgiwuap. Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim ulitgumai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepŋe ikŋak mâmâŋe otyiŋgimu biwiyeŋe sânduk sâwuap.
11-12 Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nanŋaŋe po waŋgimu âwâŋe ulitgumu yan âwâŋaŋe ki neneŋe ya waŋbuapgât dop ki tap. 13 Otmu yen nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋgumaiŋe nan baralipyeŋe yawu otyiŋgimai. Anitâ awoŋnenŋe himbimân tatmapŋe nen ikŋiâk ikŋiâk topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgiâkgât Anitâ ulitgunomai yan yeŋe nan baralipyeŋe otyiŋgimai ya wangim tâŋ tâŋâk yiŋgiwuap. Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyehop.
(Mataio 12:22-30 Mareko 3:20-27)

14 Weke bâleŋaŋe lok âlâ mâŋgâemu lauŋe maŋguakmu den biaek manmâ gaop. Otmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watmu gaiakmâ arimu lauŋe hâreakmu den olop. Yawu otmu lohimbi yan kinbiŋe ekŋetâ sâtŋe olop. 15 Yawu gârâmâ Parisaio lok nombotŋaŋe ekmâ Yesu nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi. "Yâkât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaŋe mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâ ya yeŋgât patoyeŋe, kutŋe Besewulu sâm, kutŋe âlâmâ Satan yâkât wâtŋan kinmâ watyekmap." Yawu sâwi.
16 Yâhâ Yesuŋe otmâ hilipgumu mem pâi emetŋan katŋetâ talâkgât nombotŋaŋeâmâ topyeŋe kurihiakmâ yuwu sâwi. "Anitâŋe nâŋgâhihimap otmuâmâ sârâ kulem âlâ himbimâmbâ tetemu ekmâ topge nâŋgânom."
17 Yawu sâŋetâ Yesuŋe biwiyeŋahât topŋe ekmâ nâŋgâm yuwu sâm ekyongop. "Yeŋe nâŋgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok komot konohâk mansaiŋe yahatmâ ahom hioŋakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyeŋe biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiŋe yeŋahâk yahatmâ ahom hioŋaknomai yamâ kâwurumyeŋeâk kinbuap.
18 Yakât den âlâ torokatmâ sâwe. "Besewuluŋe mâmâŋe otnihimu weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arimai," yawu sâmai. Yawu gârâmâ Satangât komotyeŋahâk ahom hioŋaknomai yamâ den ekyongoan yuwuâk tetemu Satangât kutŋe biatbâp. 19-20 Nâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekmâ yan amboyeŋe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâitŋe Satangât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksap yawu nâŋgâmai. Yakât nâŋe yuwu sâm purik pilâmune nâŋgâŋet. Yeŋe âlâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksai? Yeŋe "Anitâhât wâtŋan kinsain" yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nâŋgâmai? Yeŋe nâhât nâŋgâm tâpikgumai, yawu naŋgan. Yawu gârâmâ Anitâŋe tihityeŋe otmâ wawaeyekmâ nâ hâŋgânnohomu ge âi yu mem mansan."
21 Otmu torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe hâmbâŋe mem haŋgalakmâ tembe talam lâuakmâ yâhâm gem senŋe âlâlâŋe galemgumu âiloŋgo tatbaŋgimap.

22 Yawu gârâmâ kasaŋe lok sâtŋe kârikŋaŋe taka kum itit kiom bâleŋe tuhuwaŋgiwuap otmuâmâ yâkât tembe talam, kapamgât senŋe âlâlâ, iri sikum, ya kerek mewaŋgim ariwuap. Yakât dopŋeâk nâŋe weke bâleŋe amboyeŋe, Satan, mem ge katbom.

23 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok buku ki otnihimaiŋeâmâ kasa otnihimai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe ki tânnohomaiŋeâmâ mâtâp maŋgunihimai dop yawu otmap. Yawu."

Weke bâleŋaŋe weke bâleŋe nombotŋe dâiyekmu lok mâŋgâeyekmai.
(Mataio 12:43-45)

24 Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. "Nâŋe yeŋgât topyeŋe yu sâm pitiŋgum heŋgeŋgumune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu nâŋgâm tâpikgumai. "Nenŋahâk kuwihakmâ manman âiloŋgo manmâ yâhânom." Yen yawu nâŋgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleŋaŋe lok âlâ mâŋgâemap ya gaiakmâ emet sondaŋângen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâm yakât pâinmâ manbuap. Pâinmu biatmu yuwu nâŋgâwuap. "O, emelâk lok âlâ mem mâŋgâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlenâk karakbom." 25 Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. "Bâe, lok yuâmâ heŋgemahom mansap. Nâhât wâtne tipiŋe. Yakât otmâ weke bâleŋe nombotŋe wâtyeŋe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk lok yu mâŋgâenom." Yawu sâop.

26 Yawu sâm ari weke bâleŋe bât nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok aŋgoân hâhiwin kakŋan manop yamâ witgum mâŋgâeŋetâ umatŋe dondâ tetewaŋgimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yeŋahâk heŋgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap." Yawu sâop.

27 Yesuŋe den yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ lohimbi hohetyeŋan imbi âlâ kinop yaŋe yuwu sâm ekuop. "Den eknongoat ya nâŋgâmune ewe membe oap. Yakât otmâ âi mem mansat ya mâmâhaŋe ekmâ gâhât tepŋe heroŋe nâŋgâhihim mepaehekmâ mansap yawu naŋgan."

28 Sâmu sâop. "Âlepŋe yat yamâ Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu lâum manmai yaŋeâmâ heroŋe kakŋan mannomai." Yawu sâop.

Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioŋe ekuwi.
(Mataio 12:38-42 Mareko 8:12)

29 Yesuŋe kulem âlâ tuhumu eknehât nâŋgâm lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otŋetâ yuwu sâm ekyongop. "Yeŋe yuwu otŋetâ ekmune bâlemap. Yeŋe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk memune eknehât nâŋgâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nâŋgâŋet. 30-32 Aŋgoân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipŋaŋe ekbi. Yakât dopŋeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai. Yakât den âlâ sâwe. Aŋgoânâmâ lok âlâ, kutŋe Solomon sâm, Dawiti nanŋe, ya nâŋgân nâŋgânŋe pato tatbaŋgiop. Otmu yâkât kut patŋe ya emelâk sâm haŋ tuhuŋetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepŋehen manopŋe nâŋgâop. Nâŋgâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmune nâŋgâŋet. Solomongât nâŋgân nâŋgân pato tatbaŋgiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunŋe mansan. Otmu nâŋe kapi kâlepŋehen ki mansan. Hohetyeŋan manmâ den kâsikum yiŋgim mansan. Yamâ yeŋeâmâ nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe nâhât

den kum mansai yeŋgât topyeŋe sâm tetemu aŋulaknomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe âlâku ikŋeâk ikŋeâk yiŋgiwuap.

Sennenŋe yamâ lambehât laŋinŋe yakât dop oap.
(Mataio 5:15 Mataio 6:22-23)

33 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenŋe emet kâlehen tatmâ lambe saum tuŋguŋan ki katmain. Gârâmâ heleŋân gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. 34 Senyeŋe yamâ lambe laŋinŋe yakât dop oap. Senyeŋe âlepŋe tatmu yanâmâ ekmâ gem yâhâmai. Yâhâ senyeŋe bok sâwuap yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukŋan kioŋnomai. 35 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Biwiyeŋan Anitâhât laŋinŋaŋe pilâmap ya bok sâmapgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom manman âlepŋeâk manmâ yâhânomai. 36 Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ lambeŋe sem laŋinŋe pilâmu emet biwiŋe haŋ sâmu ekmâ tatmai yakât dop otbuap.

Parisaioŋe otminiwi yawu ki otmâ mannom.
(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 20:45-47)

37 Den yawu sâm tiŋ pilâmu Parisaio âlâŋe Yesu dâim emetŋan yâhâop. Yan yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi yâk orop sot newi. 38 Yawu gârâmâ aŋgoân Yesuŋe bâtŋe ki piriahop. Sot ya inâk mem nemu ekŋetâ sâtŋe otmu pârâk pilâwi. 39 Pârâk pilâŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Parisaio yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imbi âlâŋe amaŋ mem hâkŋeâk pirimu biwiŋan sot wahapŋe yawuâk tatbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe bukulipyeŋaŋe yekŋetâ yahalâkgât hâkyeŋeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleŋe, me orotmemeyeŋe kiŋgoŋ ya biwiyeŋaŋe nâŋgâmai. Yawu nâŋgâŋetâ yaŋe mem bâleŋe tuhuyekmap. 40 Yeŋgât topyeŋe yawu tap yamâ ki eŋakmâ naŋgaŋgimai. Anitâŋe lohimbi kândikyotgop yan hâkyetŋe biwiyetŋe yâhâp yâhâp ya katyitgiop. 41 Yakât otmâ aŋgoân yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ yiwereŋe umatŋe teteyiŋgim gap yu wangim umatŋe pato teteyiŋgiwuap.

42 Parisaio yeŋeâmâ nâŋgâm tâpikgumai. Yeŋeâmâ wahap tâŋât, hote, gitâk, wahap yawuya mem ketetmâ bâlâk ŋerek osetyeŋan konok ya mem Anitâhât pat kuwaŋgimai. Yâhâ Anitâhât den ekyongomu kulemguwi yamâ loŋgâemai. Loŋgâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yeŋgât den sâm hâreyiŋgimai yan Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ olâkgât ki nâŋgâmai. Yawu otmâ den tâŋ tâŋâk ki sâm hâreyiŋgimai. Otmu buku nombotŋe yeŋgât weyeŋe ki nâŋgâm tânyongomai. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiwuap.

43 Yeŋe miti emetŋan yâhâ lohimbi senyeŋan ewanâk tatnehât nâŋgâmai. Otmu lohimbi hawamyongom tatmaiŋe nenekŋetâ yahatmu mepaenenekŋetgât nâŋgâmai. Yawu otmâ manŋetâ ya ekmune bâleap. 44 Parisaio yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emelâk lok muŋetâ hanyongowi ya yeŋgât sum kakŋambâ ki nâŋgâmâk bam gamai.” Yawu sâm ekyongop.

45 Yawu sâm ekyongomu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi hohetyeŋan gâtŋe lok âlâŋe yuwu sâm ekuop. “Bawapi, gâŋe Parisaio lok den sâyiŋgiat yaŋe nen gurâ yawuâk meneneksap.”

46 Sâmu sâop. “Nennje yeŋgât amutgen manmâ yu ya otnehât den
undipŋe topŋe topŋe sâm ningimai. Yamâ yeŋeâmâ denyeŋe ya ki lâum
watmai. Den sâm ninginetâ umatŋe kakŋan manmain. Yawu manmunŋe
biwinennje mem huruŋ pilâninginehât ki tânnongomai. Yakât otmâ Anitâŋe
matŋe umatŋe yiŋgimu menomai.
47 Yeŋeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok mum gawi ya yeŋgât sumân
awu tawu kâmetmunŋe baŋbaŋ sâm sekŋe âlepŋe otmâ imap.” Yawu
sâmai. Yamâ yeŋgât tâmbâlipyeŋaŋe poropete lok ya yongoŋetâ muwi.
48 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Tâmbâlipyeŋaŋe poropete yongoŋetâ
muwi ya yeŋgât sumân yeŋe awu tawu kâmetmâ galemgumai. Yawu
otmâ yongowi yakât nâŋgâŋetâ ârândâŋ oap yawu yeksan. 49 Otmu
pepa âlâ, kutŋe “Anitâhât nâŋgân nâŋgânŋe” sâm, yan den âlâ yuwu
kulemguwi tap. “Hoŋ bawalipne nombotŋe âi sâm yiŋgimune yeŋgâlen
taka Anitâhât topŋe kâsikum yiŋgim mannomai. Yamâ yeŋe nâhât den pat
bialâkgât nombotŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ
yongoŋetâ munomai.” Den yawu tap. 50 Yakât yuwu sâwe. Emelâk
Anitâŋe ikŋe poropete hâŋgânyongomu denŋe lâum manmâ gawi ya gurâ
yawuâk tâmbâlipyeŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yongom mem ge katyekbi.
Yakât huhopŋe ya yeŋe menomai. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât
yuwu sâwe. 51 Embâŋân topŋe katmâ tâmbâyeŋe lok âlâ, kutŋe Awe sâm,
ya ataŋaŋe kumu muop. Otmu poropete âlâ, kutŋe Sekaraia, yamâ opon
kâmbukŋan yâhâ hotom um bam gam kinmu yanâk kuŋetâ muop. Yawu
gârâmâ Awe kumu muop yapâek manmâ gam poropete kerek yongoŋetâ
muwi yakât huhopŋe ya yeŋe menomaiâk.
52 Mosehât girem den kâsikum ningimai yeŋeâmâ Anitâhât den kuri-
hiŋetâ tap. Yeŋeâmâ Anitâhât hâkâŋ otmâ yâkât den nâŋgâm hâum
pâpgumai. Yawu otmâ lohimbi nombotŋaŋe yâkât den nâŋgâm tem
lâuwaŋgine sâm otmai ya yeŋgât mâtâp maŋguyiŋgimai. Yawu otmai yakât
nâŋgâmune bâleap. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap.” Yawu
sâm ekyongop.
53 Yawu sâm ekyongom emelambâ gem ariop. Sâp yakât kakŋan
Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwiŋe Yesuhât nâŋgâm
bâlewaŋgim sâm ge katbi. 54 Otmu den sâm hilipgumu nâŋgâm den âiân
katne sâm yu yakât âi pâi tuhum gawi.

12

Nimbilam yâhâp ki otnom.
(Mataio 10:26-27)

1 Otmu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât den nâŋgâne sâm taka pâŋ
sâwi. Taka pâŋ sâm Yesu hoŋ bawalipŋe mem awawi guwawi tuhuyekbi.
Yawu otmâ kinŋetâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Pari-
saio yâk yeŋgât matuk keluŋaŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋgim
mannomai. Parisaio yamâ nimbilamyeŋe yâhâp otmâ topyeŋe kurihi-
akmâ manmai. 2 Yakât otmâ ya yeŋgât den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet.
Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekŋan
tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekŋan
tetemu eknom. 3 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenâmâ nâ orowâk
manmain. Yawu gârâmâ den nombotŋe nenŋiâk tatmâ ekyongoman ya
hâmbâi yeŋe lohimbi ekyongoŋetâ nâŋgânomai.

Anitâŋe wawaeneneksap.
(Mataio 10:28-31)

4 Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok senyeŋan kinmâ den
ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ nahat otmu yen nombotŋe yongoŋetâ munomai.
Yongonomai yamâ umut biwiyeŋe ki hilipgunomai. Lok topnenŋe
yawu tap. Yakât otmâ ya yeŋgât ki kiŋgityeŋahât otnomai. 5 Yâhâ
Anitâhât topŋeâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkŋe konok umut biwiyeŋe
hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeŋe yâkât den konok lâum manno-
mai.
6 Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haoŋmâ
ârândâŋ yâkŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den
âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Giroŋ giroŋ ekmain yamâ nâi tâŋât.
Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giroŋ giroŋ âlâ mumbuap yakât
topŋe himbim amboŋaŋe emet inânŋan nâŋgâmu tap. 7 Yawu gârâmâ
nenâmâ giroŋ giroŋ yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikŋe kundenŋe towat
manmain. Yawu otmâ Anitâŋe topnenŋe kerehâk naŋgap. Somotnenŋe
tipi tapi yakât topŋe gurâ nâŋgâmu tawâk. Yâkŋe tihitnenŋe otmap. Yakât
nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenŋe ki kurihiakmâ Yesu betbaŋginom.
(Mataio 10:19-20,32-33 Mataio 12:32)

8 Lohimbi âlâ me âlâŋe “Yesuhâlen biwinaŋe kepeim tem lâuwaŋgim
mansan,” yawu sâm lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâ lok
bulâŋaŋe himbim awoŋnahât aŋelolipŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ topyeŋe
sâm tetemune Anitâŋe manman kârikŋan katyekbuap. 9 Yâhâ lohimbi
âlâ me âlâŋe “Nâ Yesu ki nâŋgâwaŋgian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku
lok bulâŋe himbim awoŋnahât aŋelolipŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ “Nâ ki
nâŋgâyiŋgian,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yaŋe matŋe umatŋe
menomai. Yawu.
10 Yakât otmâ den âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Anitâŋe âi sâm nihim
hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgâŋetâ
tâŋât otbuap. Me nâhât nâŋgâŋetâ giâkgât lohimbi kendâyiŋginomai.
Orotmeme yawuya ki witgum mannomai otmuâmâ ya yeŋgât tosa yamâ
Anitâŋe pilâyiŋgiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me
âlâŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yu me ya otbuap ya ekmâmâ
yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboŋe yamâ Satan.” Yawu sâm yan
âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yeŋgât Anitâŋe
pilâyiŋgiwuapgât dop âlâ ki tap. Lok yawuyaŋe tosa pato menomai.
11 Otmu den âlâ sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe galem tiŋâk oraŋgim man-
nomai. Kasalipyeŋaŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu
yen meyekmâ miti emetŋan me kiap yeŋgâlen ari den âiân katyekmâ
âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyiŋgiŋetâ “Den mâtâpŋe girawu watmâ
sâm ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap,” yawu nâŋgâm ki
gorâyiŋgiwuap. 12 Sâp yanâmâ Awoŋnenŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât
Heak hâŋgângumu ge den âlâlâ nâŋgân nâŋgânyeŋan katmu nâhât den pat
âlepŋe sâm kusânmâ ekyongonomai.

Senŋe âlâlâ yakât nâŋgâmunŋe yahatbuap.

13 Lohimbi kinbi ya yeŋgât hohetyeŋambâ lok âlâŋe Yesu yuwu sâm
ekuop. “Lok pato, sâmune nâŋgâ. Awoŋnetŋahât bâtŋe bâiŋe ya atanaŋe
ikŋiâk mem alitmâ mansap. Yawu gârâmâ gâŋe ekurâ nombotŋe hioŋmâ
nihiâkgât naŋgan.”

14 Sâmu sâop. “Nâŋe yet galemyotgom manbehât lok kunnenŋaŋe
ki sâm nihiop. Yakât otmâ imbiâk nâhâlen ga den ya eknohoat.
15 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Senŋe âlâlâ me iri sikum ya
Anitâŋe biwinenŋahât ki sâm katningiop. Yamâ hâknenŋahât sâm kalop.
Yawuhât bukulipnenŋe iri sikumyeŋe orop manmai ya yekmâ tep bâle
ki nâŋgâyiŋginom.”

16 Yawu sâm den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok kutdâ âlâhât kalamân
siwit kehetŋe pato teteop. 17 Yawu otmu biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Siwit
kehetŋe pato tap yu mem emet girawuân katmune tatbuap? 18 Yuwu
otbom mon? Emet tipiŋe siwit kehetŋe katman ya kândoŋmâ pato
tuhum yan siwit kehetŋe katmune tatbuap. 19 Katmune tatmu yanâmâ
hop sambe kakŋan manmâ heroŋe maroŋe nâŋgâm manmâ yâhâwom.”
20 Yawu sâmu Anitâŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ kopa. Omoŋdâŋe mumbuat.
Yakât otmâ iri sikumge wawaerâ tatgihimap ya lok âlâŋe membuap.”
Yawu sâop.

21 Yâhâ den ekyongoan yukât topŋe yuwu tap. Lohimbiŋe iri
sikumyeŋahât tepyeŋe umatŋe otmâ mansai ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu
bâlemap. Yakât otmâ muŋetâ pesuk sâmap.” Yawu sâop.

Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ ki gorâningiwuap. (Mataio 6:25-34)

22-23 Yawu sâm lohimbi ekyongom benŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm
ekyongop. Senŋe âlâlâ me iri sikumyeŋe yakât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap.
Manmanyeŋahât bulâŋe yamâ umut biwiyeŋe. Yâhâ yeŋgât manman
yamâ Anitâŋe emelâk senŋe âlâlâ lâtâkuyiŋgimu manmai. Yakât otmâ
yuwu ki nâŋgânomai. “Nenŋe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri
sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm
biwi yâhâp otmâ gorâ kakŋan mannomai. 24 Yawu gârâmâ den âlâen
hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kembâ ekmain. Yâhâmâ âi kalam ki
tuhum hâhiwin nâŋgâmai. Yamâ himbim amboŋaŋe haoŋmâ ârândâŋ sot
yiŋgimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ
yawuâk Anitâŋe haoŋmâ ârândâŋ tânyongom gamap. 25-26 Yawu gârâmâ
yeŋahât girawu mannom sâm yakât ki nâŋgâm kiwiliŋ otnomai. Yeŋe
wâtyeŋan torokatmâ manmâ yâhânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu otnomai
yan hâum pâpgunomai.

Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. 27 Hahop ekmain. Hahop yamâ titi
pan pan pilâmu ekmunŋe âiloŋgo loŋgo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ,
kutŋe Solomon sâm, yâkŋe hâk katipŋe kulem melem mânuŋakmâ manop.
Yaŋe hahop suriŋe sekŋe âlepŋe tetemap yakât dopŋe ki miop. 28 Yâhâ
hahop suriŋe ekmunŋe âiloŋgo otmap. Yawu gârâmâ ikŋahâk ki yahatmâ
titi pan pan otmâ kuririŋ sâm kinmap. Anitâŋe nâŋgâopgât yawu kinmap.
Yiwereŋeâmâ tetem âiloŋgo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge
tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ
biwiyeŋaŋe yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâŋe pâlâmŋe otmâ ki tihitnenŋe
otmap.” Yawu ki nâŋgâm mannomai.

29 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bulâŋanâk Anitâŋe haoŋmâ ârândâŋ
tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. 30 Yawu
gârâmâ lok nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmaiŋe sâŋgum me iri sikum
me senŋe âlâlâ yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yawu otŋetâ ki ârândâŋ

otmap. Yakât otmâ otmaiân yeŋe ki torokatnomai. 31 Yeŋeâmâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋet sâm yâkât den ekyongoŋetâ nâŋgânomai. Yawu otmâ manŋetâ himbim awoŋnenŋe topyeŋe nâŋgâmapŋe dopyeŋan yiŋgimu ki umburuk mannomai.

Bukulipnenŋe tânyongonom.
(Mataio 6:19-21)

32 Yakât otmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim ki gorâyiŋgimu mannomai. Awoŋnenŋe Anitâŋe heroŋe nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmâ yâhâmbisâp. Yawu otmâ hâmbâi mâne manman kârikŋan mem katyekmu manmâ yâhâmbisâi. 33 Yakât otmâ senŋe âlâlâ tatyiŋgiap yamâ mem buku nombotŋe ki tatyiŋgiap ya kâsikum tânyongonomai. Yawu otŋetâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Otmu himbimân mannomaihât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yiŋgimu menomai. Otmu himbimân manman sânduhân mannomai yan talaŋe ki kumbuap, me seloŋe ki hârewuap, me ki bumbumguwuap, me kombo ki otnomai. 34 Yawuhât Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manŋetâ ârândâŋ otbuap." Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe âwurem gewuap sâp ya ki naŋgain.

35-36 Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. "Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Hoŋ bawalipŋe yeŋgât lok kutdâyeŋaŋe kapi kâlepŋehembâ âwurem taka emet hawiŋan kinmâ kotok kunmu nâŋgâm in yawu gahatŋe mewaŋginomai. Yakât otmâ lambeyeŋe saum katŋetâ sem tatmu mambotbaŋginomai. 37 Yawu otmâ mambotbaŋgim tatnomai yanâmâ âwurem taka mem teteyekmâ heroŋe nâŋgâyiŋgiwuap. Heroŋe nâŋgâyiŋgim itâŋe kâpekmâ katmu tatmu sot um yiŋgiwuap. 38 Yâhâ omoŋ derepŋan kapi ambolipŋe kerekŋe aman pâlâmŋe inomai yanâmâ âwurem takawuap. Taka hoŋ bawalipŋe sen golâ otmâ mambotbaŋgim tatŋetâ mem teteyekbuap otmuâmâ buku otyiŋgiwuap. Buku otyiŋgimu yâkŋe heroŋe nâŋgâwaŋginomai. 39 Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyeŋaŋe sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyiŋginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânâk takamaihât kapi ambolipŋaŋe sen galem manmâ emet kapiyeŋe galemgunomai. 40 Yakât dopŋeâk Anitâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom yakât sâp yeŋe ki naŋgai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heroŋe nâŋgânomai." Yawu sâm ekyongop.

Hoŋ bawa âlepŋe bâleŋe yâk yetgât topyetŋe
(Mataio 24:45-51)

41 Yesuŋe yawu sâm ekyongomu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. "Kutdâ den âlâen hâum eknongoat yu nengâlâk yat me lok kerek nengât yat?"

42 Yawu sâm âikumu Yesuŋe purik pilâwaŋgim den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. "Lok kutdâ âlâŋe kapiŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari kandi manmâ âwurem takawuap. Yaken ariwe sâm yan hoŋ bawaŋe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. "Arimuneâmâ gâŋe nep lok nombotŋe galemyongowuat." Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaŋe âi ya biwiŋaŋe mem galemyongomu âiloŋgo mannomai. 43 Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patoŋaŋe âwurem taka heroŋe otbaŋgiwuap. 44 Yawu otbaŋgim galem pato katmu ikŋe senŋe âlâlâŋe yakât galem otbuap. 45 Yâhâ purik pilâm sâmune nâŋgâŋet. Hoŋ bawa yaŋe biwiŋaŋe

yuwu nâŋgâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâŋe âi yu membom?” Yawu sâm biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu ki galemyongom heŋgeŋguwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yawu otmâ lok bâleŋe yeŋgâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. 46 Yawu otmâ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu manbuap yan patoŋaŋe pârâk sân sânâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.

47 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe nâhât den nâŋgâm heŋgeŋgunomai yanâmâ yakât nâŋgâŋetâ gemu betbaŋginomai. Yawu otnomai yakât matŋe Anitâŋe matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. 48 Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ nâhât den nâŋgâm pâpgumai yaŋe otŋetâ bâlemap yâhâmâ Anitâŋe matŋe kakŋeâk yiŋgimu menomai. Yakât otmu yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâ âi sâm yiŋgimune ya tuhum heŋgeŋgunomai ya yeŋgât nâŋgâmune ârândâŋ otbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâ âi pato sâm yiŋgimune ya biwiyeŋaŋe tiŋâk lâum tuhunomai ya yeŋgât gurâ yawuâk nâŋgâmune ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm ekuop.

Yesuŋe giop yakât lohimbi hioŋakmâ mansai.
(Mataio 10:34-36)

49 Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe lohimbi yeŋgât biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm kâsipyongom matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk yiŋgimu menomai yakât hâŋgânnohomu gewan. Yâhâ matŋe yiŋgimu meŋetâ pesuk sâmbâp. 50 Otmu umatŋe âlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom ya tetenihim pesuk sâekgât naŋgan. 51 Otmu den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâhât yuwu ki sânomai. “Nâhâit yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Nâŋe hânân gewan yakât yen hioŋaknomai. Hioŋakmâ yuwu oraŋginomai. 52 Lohimbi nanŋe baratŋe mome manmaiŋe hioŋakmâ komot yâhâp otnomai. Komot âlâhât yâhâp, âlâhârâmâ kalimbu yawu otnomai. 53 Âwâ nan me mâmâ barat kuk oraŋgim hioŋaknomai. Otmu iranŋe iranŋe ya gurâ yawuâk kuk oraŋgim hioŋaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe kulem âlâlâ tuhuop yakât topŋe hâum pâpguwi.
(Mataio 16:2-3 Mareko 8:11-13)

54 Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yawu sâm ekyongomâmâ benŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Op surumbup memuâmâ yuwu sâmai. “Gelâk gewe sâm oap”. Sâŋetâ yawu otmap. 55 Otmu elem tok sâwe sâm otmuâmâ yuwu sâmai “Sikop kumbe sâm oap.” Sâŋetâ yawu otmap. 56 Yen lok perâkŋe. Yeŋe elem kuleworŋboŋ yakât topŋe ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai. Yâhâ nâŋe kulem âlâlâ memune eksai yakât topŋeâmâ girawuhât ki ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai?

57 Wongât eŋgatyeŋeâk otmâ orotmeme âlepŋe me bâleŋe ya ki ekmâ kiwilim mansai? Yen lok perâkŋe yakâ.”

Den sâm tetem kaok naŋgaŋginom.
(Mataio 5:25-26)

58 Bukulipyeŋe âlâ me âlâŋe kuk otyiŋgim den âiân katyekne sâm dâiyekmâ kiapgâlen arinomai. Yamâ mâtâwânâk ari sâm tetem kaok naŋgaŋginomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen ari den sâm teteŋetâ yâkŋe mem pâi emetŋan katyekbuap. Pâi emetŋan katyekmu tatmâ yeŋe ombeyeŋeâk yaihen ki genomai. 59 Kiapŋe pâi emetŋan

tatnomai sâm sâp katyiŋgiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai." Yawu sâm ekyongop.

13

Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom.

1 Yawu sâm ekyongop sâp yanâk lok nombotŋaŋe Yesuhâlen ari den pat yuwu sâm ekuwi. "Galilaia ambolipŋaŋe noniŋ bulimakao gâim Anitâhât hotom uwi sâp yan kiap âlâ, kutŋe Pilato sâm, yâkŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu Galilaia ambolipŋe yongoŋetâ hepyeŋe gemu noniŋ bulimakao hepŋe orop oset guset olop." 2 Yawu sâm ekuŋetâ yuwu sâm ekyongop. "Pilatoŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu yawu yongowi yakât yuwu mon sâmai. "Muwi yeŋgât tosa bâleŋe yaŋeâmâ Galilaia lok ondop yeŋgât tosa ya wangim amokŋan miap." 3 Yawu ki tap. Yawu gârâmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ki pilâm Anitâhât den lâunomai otmuâmâ yawuâk matŋe yiŋgimu menomai. Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. 4 Yerusalem kapi ambolipŋe kâi nombotgen kalimbu Siloam hem topŋan kinŋetâ kândun kum ge kurihiyehop ya yeŋgât yuwu ki sânomai. "Tosayeŋe bâleŋe yaŋeâmâ Yerusalem kapi ambolipŋe nombotŋe yeŋgât tosayeŋe wangiop. Yakât otmâ hân ya kândun kum ge kurihiyekmu muwi." Yawu ki tap. 5 Yakât otmâ âlâku sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ki pilâm Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai otmuâmâ yengu yawuâk hiliwahonomai."

6 Den ya sâm tiŋ pilâm den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. "Lok âlâŋe koset âlâ kalop. Koset ya pato otmâ bulâŋe kinbuapgât sâpŋe tetemu taka amboŋaŋe bulâŋe hâuwe sâm ekmu bia olop. 7 Yakât otmâ kalam galemŋe yuwu sâm ekuop. "Bulâŋe hâuwe sâm ekmune biatmu yu yambu kalimbu oap. Yakât otmâ koset ya kârâm pilârâ ge iâk." Yawu sâop.

8 Sâmu sâop. "Lok pato, pilârâmâ yambu yu inâk kinâk. Hâmbâi topŋe lawitmâ pitimunŋe yanâmâ bulâŋe kinbuap. 9 Yâhâ ki kinbuap otmuâmâ kârâm pilâmune ge imbuap." Yawu."

Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan Yesuŋe imbi âlâ heŋgeŋguop.

10 Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâm den kâsikum yiŋgiop. 11 Den kâsikum yiŋgiop sâp yan imbi âlâ talop yamâ weke bâleŋaŋe mâŋgâemu kun kândâtŋe konok otmâ pareŋe manmâ gamu yambuŋe kâi nombotgen kalimbu pesuk sâop. 12 Yesuŋe imbi ya ekmâ kunŋan mem yuwu sâm ekuop. "Imbi, yiwereŋeâk âlepŋe otbuat." 13 Yawu sâm kunŋan memu kuwihakmâ tâŋ tâŋâk kinmâ Anitâ mepaeop.

14 Yâhâ Yesuŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan imbi ya heŋgeŋguop gârâmâ miti emetŋahât galemŋaŋe galemŋaŋe nâŋgâmu bâlemu lohimbi yuwu sâm ekyongop. "Nep tuhu tuhuhât sâpŋe yamâ hilâm nombolân konok tap yan takaŋetâ heŋgemyongombâpgât dop. Yawu gârâmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan imbi heŋgeŋguap yu ekmune dondâ bâleap. Ya ki orotŋe."

15 Yawu sâmu Yesuŋe purik pilâwaŋgim yuwu sâop. "Bâe, yen lok perâkŋe. Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋe ârândâŋ yeŋe doŋgi bulimakaoyeŋe pekeâmbâ holaŋyekmâ dâim ari to yiŋginomaihât dop tap. Yawu gârâmâ doŋgi me bulimakao umutyeŋe bia yakât nâŋgâmune tâŋât otmap. 16 Yâhâ imbi yuâmâ Awarahamgât senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Satangât weke bâleŋaŋe mâŋgâemu pareŋe otmâ manmâ gap. Nâŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan heŋgeŋgumune ki bâleap." 17 Yawu sâm ekyongomu sâm ge katbiŋe

nâŋgâm aŋulakbi. Yâhâ lohimbi inŋaŋe Yesuŋe olop miop ya ekmâ heroŋe otbaŋginiwi.

Bândup yakât topŋe
(Mataio 13:31-33 Mareko 4:30-32)

18 Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ tihityeŋe otmap yakât topŋe teteâkgât wuân denân hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakbuap? 19 Yuân hâum sâmune nâŋgâŋet. “Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe âlâ mem ari kalamŋan kalop. Katmu tatmu kâmŋe ga takam yaŋak yâhâm kâlep pato otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topŋe

20 Otmu torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok komotŋe komotŋe wosapâ wosapâ mansaiŋe biwiyeŋe nâhâlen katmâ tem lâunihiŋetgât yeŋe ari nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. 21 Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Imbi âlâŋe dâmbia golaŋguwuap. Golaŋgumâmâ matuk mendâremu keluŋe gemu dâmbia orop menduhumu ukenŋe bâleŋe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Himbimgât mâtâpŋe yamâ gâwik gâwikŋe
(Mataio 7:13-14,21-23)

22 Yerusalem kapi pato yakât mâtâp arap ya hâlâŋmâ kapi tipi tapi tap. Kapi yan ari Yesuŋe Anitâhât den lohimbi kâsikum yiŋgiop. 23 Yawu otmu lok âlâŋe yuwu sâm Yesu âikuop. “Lok pato, yuwu sâm âihohowe. Lok getek âlâ himbimân yâhânomai me girawu?”

24 Sâmu sâop. “Himbimgât mâtâp yamâ gâwik gâwikŋe. Yakât otmâ yapâ lohimbi sambeŋe arine sâmâmâ hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hâum pâpgunomai. Yakât otmâ yeŋe mâtâp ya tâŋ tâŋâk watmâ arinomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 25 Nâ mâtâp amboŋe. Yakât otmâ mâtâp maŋguyiŋgimune lok dondâhâlâkŋe arine sâm hâum pâpgum amutgen kinmâ yuwu sânomai. “Lok pato, nâŋgâningirâ gane.”

Sâŋetâ sâwom. “Nâ ki nâŋgâyiŋgian. Yen wonân?”

26 Yawu sâm âiyongomune yuwu sâm eknohonomai. “Gâŋe kapinenŋan taka tatmâ den kâsikum ningirâ orowâk tatmâ sot newin.”

27 Sâŋetâ sâwom. “Yen wonân? Nâ ki nâŋgâyiŋgian. Yeŋe orotmeme bâleŋe otmai. Yakât otmâ ariŋet.” Yawu sâwom. 28 Yâhâ hâmbâi mâne Anitâŋe yen mem ketetyekbuap. Yawu otmâ Awaraham, Isaka, Yakop, otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe tatmâ sot nem heroŋe otbaŋginomai ya yekmâ yeŋe tep bâle nâŋgânomai. Yawu otmâ hâhiwin nâŋgâm hu halak tuhumbisâi. 29 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp yanâmâ lok topŋe topŋe, emetsenŋe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ, otmu torehen torehen kiŋgitŋe orowâkŋe taka menduhuakmâ nem heroŋe otŋetâ Anitâŋe tihityeŋe otbuap. 30 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmap yaŋe Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai yamâ Anitâŋe meyekmu ikŋan torokatnomai.

Yesuŋe Herotgât sâop.
(Mataio 23:37-39)

31 Sâp yanâk Parisaio lok nombotŋaŋe ari yuwu sâm Yesu ekuwi. “Herotŋe gohowe sâm oap. Yakât otmâ kapi yu pilâm âlâengen ari.”

32 Sâŋetâ sâop. “Sâp yuâmâ weke bâleŋe watyekmâ mansan. Otmu kundat otmâ mansai ya heŋgemyongom mansan. Yâhâ hândâhân yuwuâk otbom. Yâhâ halihu nep sâm nihiop ya tuhum pesuk pilâwom.” Den ekyongoan yu Herot, lok perâkŋe ya, ekunomai. 33 Nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât poropetelipŋaŋe ikŋahât den sâminiwi ya kerek Yerusalem kapi ambolipŋaŋe yongoŋetâ muwi. Yakât otmâ âun hândâhân âi tuhuwom. Gârâmâ halihuâmâ Yerusalem kapiân ari âi tuhum pesuk pilâwom.”

Yesuŋe Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât topŋe nâŋgâop.

34 Yawu sâm ekyongom Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tepŋe nâŋgâm yuwu sâop. “Bâe, Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât topyeŋe yuwu tap. Yeŋgâlen âi meŋetgât Anitâŋe ikŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu takaŋetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmâŋaŋe kurâk sâm nanlipŋe dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopŋeâk menduhuyekmune nâhât hikinan manŋetgât sâman. Yamâ yeŋe nâhât hâkâŋ otmâ mansai. 35 Yawuhât Anitâŋe betyongomu kasalipyeŋaŋe taka yongom watyekŋetâ kapi yu kâwurumŋaŋak kinbuap. Yakât otmâ nâŋe pilâyekmâ ariwom. Benŋe sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenŋaŋe tihitnenŋe otbe sâm mat hâŋgângohomu takat. Yakât otmâ biwinenŋaŋe heroŋe pato naŋgain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuŋe yawu sâop.

14

Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok âlâ bitâp tetewaŋgiop ya Yesuŋe walipgumu orok sâop.

1 Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Parisaio yeŋgât kunyeŋaŋe bukulipŋe nombotŋe Yesu orop dâiyekmu emetŋan yâhâ tatmâ sot newi. Nem tatbi yan Yesuŋe otmâ hilipguwuap me bia yakât Parisaioŋe ekmâ tatbi. 2 Ekmâ tatŋetâ lok âlâ bitâp pato tetewaŋgiopŋe Yesu ekbe sâm yâhâop. 3 Yâhâmu Yesuŋe ekmâmâ Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi otmu Parisaio ya yuwu sâm âiyongop. “Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan âi ki tuhunomgât Moseŋe girem den âlâ kulemguop. Yawu gârâmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lohimbi heŋgemyongowomgât dop tap me bia? Sâŋetâ nâŋgâwe.”

4 Yawu sâm âiyongomu biwiyeŋe umatŋe otmu olotoŋâk tatbi. Olotoŋâk tatŋetâ Yesuŋe lok ya bitâpŋan walipgumu orok sâmu emelambâ kioŋmâ ariop. 5 Arimuâmâ emelan tatbi ya Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan naom âlâ me bulimakao âlâ lâmân kioŋmu ya pilâŋetâmâ lâmânâk tatbuap me mem dâiŋetâ gawuap?” 6 Yawu sâm âiyongomu yawuâk olotoŋâk tatbi.

Hâknenŋe ki mepaeaknom.

7 Yâhâ emet yakât biwiŋan Parisaio nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu kou senŋan yâhâ tatbi ya yekmâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. 8 “Bukuyeŋe âlâŋe yen orowâk tatmâ sot um nenom sâm dâiyekmu emetŋan yâhâ kou senŋanâk tatne yawu ki nâŋgânomai. 9 Yâhâ lok papato nombotŋe yen orowâk dâiyekbuap yâkŋe kou senŋanâk tatnomaihât nâŋgâwuap. Yawu gârâmâ yeŋe kulet sâyiŋgim kou senŋan tatnomai yan lok papato takaŋetâmâ emet amboŋaŋe yen yuwu mon sâm ekyongowuap. “Wa, bukulipne, yuâmâ yeŋgât kawe bia, keterakŋet.”

Yawu sâm ekyongomu aŋulakmaihât aŋgoân yâhâmâmâ kou topŋan tatnomai. 10 Yawu tatŋetâ emet amboŋaŋe kundup mem kou sennan liŋgatbuap. Liŋgatmâ “gam yâhâ tatŋet” sâm ekyongomu yanâmâ yâhâ tatnomai. Yawu otŋetâ yanâmâ bukulipyeŋaŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ âiloŋgo otbuap. 11 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gewuap ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu yahatbuap.”

12 Yawu sâm ekyongom emet amboŋe ya yuwu sâm ekuop. “Kapi ambolipŋe orop heroŋe otmâ sot um nenom sâm imi atalipge, me wârâ toulipge, me hep torehenlipge, me bukulipge, me lok iri sikumyeŋe orop mansai ya ki dâiyekmâ garâ sot nenomai. Yâhâ lok yawuya dâiyekmâ garâ sot nenomai otmuâmâ hâmbâi yakât matŋe sâm dâihekŋetâ yâk orop sot neŋetâ pesuk sâwuap. 13 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Gâŋe heroŋe otmâ sot um lok dâiyekbuat otmuâmâ lok tâŋât, kopa, pareŋe, senyeŋe bok sâsâŋe yawuya dâiyekbuat. 14 Lok yawuya dâiyekmâ bât belaiâk sot um yiŋgirâ nem heroŋe otnomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe lohimbi mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yan ikŋak yakât matŋe gihiwuap. Yakât otmâ biwihaŋe heroŋe nâŋgâwuat.” Yawu sâop.

Himbimân heroŋe otnomgât sâop.
(Mataio 22:1-10)

15 Yawu sâm ekumu nem tatbi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe den ya nâŋgâmâmâ yuwu sâm ekuop. “Anitâŋe himbimân mannomgât pat kuningimu mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâhât kapiân tatmâ sot nem heroŋe otnom yakât nâŋgâmune tepne heroŋe oap.”

16 Yawu sâm ekumu den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâŋe bukulipŋe orowâk heroŋe otmâ sot um nenomai yakât sâp kalop. 17 Yâhâ sâpŋe otmu yan soŋgo bau me sot kâle topŋe topŋe um hâwurumu eŋ âtâmun kinop. Ya ekmu ârândâŋ otmu hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu ari yâkât bukulipŋe yuwu sâm ekyongop. “Soŋgo bau sot kâle yamâ emelâk umunŋe siap. Yakât otmâ gaŋetâ heroŋe otmâ nenom,” yawu yap” sâm ekyongop. Ekyongomu hâkâŋ otbi.

18 Lok aŋgoân ekuop yaŋe yuwu sâop. “Nâmâ hân puluhuan ya ekbe sâm ariwom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nâŋgânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

19 Yâhâ âlâŋeâmâ yuwu sâop. “Bulimakao bâlâk ŋerek puluhumune kapi kâlepŋehen tap ya ari meyekmâ takawom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nâŋgânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

20 Yâhâ âlâŋeâmâ yuwu sâop. “Yiwereŋeâk imbi mian. Yakât otmâ ki gawom?” Yawu sâop. 21 Yawu sâŋetâ hoŋ bawa yaŋe âwurem ari lok kutdâŋe den sâwi ya ekumu nâŋgâmu bâleop. Nâŋgâmu bâlemu hoŋ bawaŋe ya yuwu sâm ekuop. “In yawu ari mâtâp kunŋan kinmâ lok umburuk, me lok pareŋe, me ândâpyeŋe bok sâsâŋe, me senyeŋe bok sâsâŋe, lok yawuya yuken yaken arine sâm oai ya ekyongorâ taka sot yu neŋet.” Yawu sâm ekum hâŋgângumu ari mem teteyekmâ ekyongomu taka emetŋan yâhâ tatbi. Yâhâ tatŋetâ hoŋ bawaŋe yaŋe yâkâlen yâhâ yuwu sâm ekuop. 22 “Lok kutdâne, den yat ya oan. Otmu emelan yâhâ tai yamâ ki pik yai. Yakât otmâ girawu naŋgat?”

23 Sâmu sâop. “Yakât otmâ âlâku ari lohimbi kewilâyekŋetâ mansai ya mem teteyekmâ ekyongorâ takanomai. Takaŋetâ yanâmâ emetne

pik sâwuap. 24 Yâhâ bukulipne aŋgoân ekyongoat yamâ nâhâlen ki takanomai." Yawu sâop." Yesuŋe yawu sâm ekuop.

Manmannenŋe ki alitmâ manmâ yâhânom.
(Mataio 10:37-38)

25 Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesu betŋan ariŋetâ purik sâm yuwu sâm ekyongop. 26 "Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatmâ orowâk mannom yawu nâŋgânomai otmuâmâ âwâ mâmâlipyeŋe, me imbi naomlipyeŋe, me imi atalipyeŋe, me wârâ toulipyeŋe betyiŋginomai. Otmu yeŋe manmanyeŋe ki alitnomai. 27 Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât den lâum âi tuhuŋetâ bukulipyeŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgim hilipyongone sâm otnomai yanâmâ hâkyeŋe alitmâ betnihinomai. Lok yawuya nâhât pat ki otnomai. 28 Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe emet tuhune sâm aŋgoân tewetsenŋe amon yaŋe senŋe âlâlâ puluhum emet ya tuhunomai yakât nâŋgânomai. 29 Gârâmâ yawu ki otnomai otmuâmâ emet ya mem kânâŋgâŋetâ tewetsenŋe biatmu pâŋan pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ lohimbiŋe emet ya torehenŋeâk kinmu ekmâ yakât den pat alahu gulahu otmâ senyeŋan gem giriŋyiŋgim yuwu sânomai. 30 "Lok yuŋeâmâ saran kânâŋgâŋetâ giop yamâ tewetsenŋe biatmu pâŋan pilâŋetâ inâk tap." Yawu sânomai.

31 Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok kutdâ âlâ me âlâŋe kasalipyeŋe orop ahonomai yanâmâ in yawu yâk yeŋgâlen ki surutuk sâm arinomai. Yamâ aŋgoân biwiyeŋaŋe yuwu nâŋgânomai. "Nen yu getek âlâ, lok 10,000 yawu mansain. Yâhâ kasalipnenŋe endaken lok kiŋgitŋe orowâk, 20,000 yawu mansai. Yakât otmâ nenŋe yongonomgât dop ki otbuap." 32 Yeŋahât yawu nâŋgânomai otmuâmâ ki kundutmâ arinomai. Aŋgoân kasalipyeŋe orop buku konok manne sâm hoŋ bawalipyeŋe hâŋgânyongoŋetâ ari mem lohotŋe tuhuyeknomai. 33 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâyeŋe me iri sikumyeŋe kerehâk pilâm nâhâlen torokatnomai otmuâmâ nâŋgâyiŋgimune orowâk mannom.

Kâtembe yakât dop
(Mataio 5:13 Mareko 9:50)

34 Yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Kâtembe ihim solân hoŋmâ sot ya nemunŋe launenŋan memap. Yakât dopŋeâk yenâmâ lohimbi hohetyeŋan manmâ manman âiloŋgo manŋetâ yekmâ Anitâ heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaenomai. 35 Yâhâ kâtembe heleŋân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmŋe otbuap. Yawu otmu girawu tuhumunŋe âlâkuâk ukenŋe otbuap? Yamâ ki orotŋe. Pâlâmŋe sâm lâum pilâmain. Den yuâmâ biwiyeŋanâk katmâ manmâ yâhânomai." Yawu sâop.

15

Lama âlâ gulip otbaŋgimu ki pilâwuap yan hâum sâop.
(Mataio 18:12-14)

1 Sâp âlâen takesi meme lokŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu lohimbi kâityongom takesi mem yahatmâ kombo meyiŋgiminiwi yâk otmu lok nombotŋe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi ya dondâhâlâkŋe Yesuhât den nâŋgâne sâm yâkâlen ariwi. 2 Ariŋetâ yan Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi otmu Parisaio lok yâkŋe

nâŋgâŋetâ bâlemu Yesuhât yuwu sâwi. “Yesuŋe takesi meme lok otmu lok nombotŋe Mosehât girem den ki lâumai ya meyekmu orowâk sot niai. Yawu otmu dondâ bâleap.”

3 Yawu sâŋetâ nâŋgâm Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.
4 Lok âlâhât lama 100 yawu kinbaŋgiwuap. Gârâmâ ya yeŋgât hohetyeŋambâ konok âlâŋe misiŋgurakbuap. Yawu otmu amboŋaŋe nombotŋe ya katyekmu kinŋetâ konok misiŋgurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotŋe katyekmu kinnomai ya yeŋgât ki nâŋgâm ketet otbuap. 5-6 Yâhâ misiŋgurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepŋe welâmŋan gemu lâum kapiân âwurem ariwuap. Kapiân âwurem ari bukulipŋe yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Lama misiŋgurahop ya mem tetean. Yakât otmâ sot um nem heroŋe otne.” Yawu sâwuap.
7 Yakât dop kum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok 99, yâkŋe yuwu nâŋgâmai. “Nen lok âlepŋe, orotmemenenŋe âiloŋgo otmâ mansain.” Yawu nâŋgâm biwi pâlâmŋe mansai. Lok yawuya yeŋgât Anitâŋe heroŋe pato ki nâŋgâyiŋgimap. Gârâmâ, lok konohâkŋe orotmemeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgiwuap yanâmâ Anitâŋe heroŋe pato nâŋgâwaŋgiwuap. Yawu.”

Tewetsenŋe kioŋbaŋgimu pâinbuap yan hâum sâop.

8 Yâhâ Anitâŋe lohimbi meyekmâ tihityeŋe otmap yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Imbi âlâ kina yâhâp yakât dop tatbaŋgiwuap. Yâhâ 20 toea kioŋbaŋgimuâmâ ki pilâwuap.
9 Yakât pâinmâ arim mem tetem yanâmâ bukulipŋe yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Wâe, tewetsenŋe kioŋnihiop ya mem tetean. Yakât otmâ heroŋe otne.” Yawu sâwuap. 10 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok konohâkŋe orotmemeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgiwuap yanâmâ himbimân Anitâhât aŋelolipŋaŋe lok yakât heroŋe nâŋgâwaŋginomai.”

Lok âlâ nanŋaŋe iri sikum mem gulip tuhuop yan hâum sâop.

11 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ nanyâhâtŋe yâhâp manbi. 12 Manŋetâ nanŋe betŋan gâtŋaŋe âwâŋe yuwu sâm ekuop. “Awoŋ, senŋe âlâlâ nâhât sâsâŋe ya nihirâ miakbe.” Yawu sâmu senŋe âlâlâ yâkât sâsâŋe ya kâsikum waŋmu miop. 13 Yawu otmu nanŋe ya nep tuhum getek manmâ, senŋe âlâlâ ya puluhum yakât hâmeŋe tewetsenŋe miakmâ mâtâp kâlewângen ariop. Ari heŋ otmâ ihilâk mahilâk manmâ tewetsenŋe miakmâ ariop ya kerek pilâm metem umburuk manop.
14-16 Umburuk manop yan po pato teteop. Po pato tetemu naom yaŋe sotgât pâinmâ kapi amboŋe âlâhâlen arimu bau galemguwuap sâm âi waŋop. Bau galemgum kinop yan po dondâ waŋgimu bau yakât sot wahapŋe mem nembe sâm otmu kuwaŋgiwi. 17 Yawu otbaŋgiŋetâ nâŋgân nâŋgânŋe tetemu yuwu nâŋgâop. “Awoŋnahât nep loklipŋaŋe sot pato nem mansai. Nâ nanŋe tâŋ tâŋ yamâ yuân manmâ sotgât otmâ hiliwahowoman. 18 Yakât otmâ yahatmâ awoŋnahâlen âwurem ari yuwu sâm ekuwom. “Awoŋ, otmune bâleop yakât tosa Anitâhâlen otmu gâhâlen umatŋe oap. 19 Yakât otmâ aŋulaksan. Yawu gârâmâ nâŋgânihim nep lok sâm menekdâmâ hoŋ bahihim manbom.” Yawu sâm ekuwom.” Yawu nâŋgâop.

20 Yawu nâŋgâm yahatmâ kapi ya pilâm akŋangen takamu âwâŋaŋe
senŋe pilâm ehop. Ekmâ tepŋe nâŋgâm sururuk sâm ari nanŋe lâum
hâmeŋe hârem niop.
21 Yawu otmu nanŋaŋe yuwu sâm ekuop. “Awoŋ, otmune bâleop
yakât tosa gâhâlen otmu Anitâhâlen umatŋe oap. Yawu otmâ aŋun pato
gihiwan. Otmu nâhurâ aŋulaksan.”
22-24 Yawu sâm ekumu âwâŋaŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop.
“Nanne emelâk betnohom ariop ya âwurem takap. Yâhâ “emelâk muop
mon,” yawu nâŋgâm manmâ gaman. Yamâ âwurem takamu ekmâ tepne
hâlâlâk welâmŋan giap. Yakât otmâ in yawu ba hâk katipŋe âiŋe mem ga
mânuŋbaŋgiŋet. Yawu otmâ handop âlâ mem barahanŋan katŋet. Otmu
kâi katipŋe katbaŋgiŋet. Nenŋe heroŋe otbaŋginomgât bulimakao nanŋe
gâim uŋetâ siâk.” Yawu sâm ekyongomu bulimakao nanŋe gâim uŋetâ
semu nem heroŋe otbaŋgiwi.
25-26 Heroŋe otbaŋgiŋetâ yan nanŋe kunŋe yaŋe newângembâ taka kapi
ginŋan kinmâ heroŋe maroŋe giriŋ get get otmâ kinbi ya nâŋgâm hoŋ
bawa âlâ kunmu gamu yuwu sâm âikuop. “Wongât heroŋe otmâ tai?”
27 Sâmu sâop. “Imihe ari gulip olop ya âwurem takap. Yakât otmâ
âwâyetŋaŋe eknongomu bulimakao nanŋe ya kum gâim umunŋe siap.”
Yawu sâop.
28 Yawu sâm ekumu nâŋgâm âwâŋahât nâŋgâm bâlewaŋgim kapi
betŋehen kinop. Yâhâ hoŋ bawa yaŋe âwâŋe ekumu âwâŋaŋe ba kinmâ
“Nan, ga,” sâm ekuop.
29 Ekumu hâkâŋ otmâ yuwu sâop. “Naŋgat. Nâŋe tem lâuhihim âi mem
manmâ gamune yambu dondâ pesuk yap. Yawu otgihiman yamâ gâŋe
ki heroŋe otnihimat. Otmu noniŋ nanŋe âlâ ki nihirâ bukulipne orop
um nem heroŋe otmain. 30 Yawu gârâmâ nangaŋe senŋe âlâlâ hârok
gâwârehihim ari imbi kondarâ orop manmâ tewetsenŋe pilâm meteop.
Yâkŋe âun âwurem takamu hoŋ bawalipge ekyongorâ bulimakao nanŋe
kum gâim uŋetâ semu nem heroŋe otbaŋgiai. Yakât nâŋgâmune dondâ
bâleap.”
31 Yawu sâmu âwâŋaŋe yuwu sâm ekuop. “Nanne, gâŋe nâ orop sâp
kâlep manmâ gamat. Otmu senŋe âlâlâ tatnihiap ya gâhât pat sâm
kuhihimune tap. 32 Yawu gârâmâ imihe “emelâk muop mon,” yawu
nâŋgâm manmâ gan ya âwurem takap. Yakât otmâ heroŋe otbaŋgimunŋe
ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

16

Galemŋe senŋe âlâlâ mem ihilâk tuhuop yan hâum sâop.

1 Yesuŋe hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok
kutdâ iri sikumŋe tewetsenŋe otmu âlâlâ ya pato dondâ tatbaŋgiop. Yakât
otmâ lok âlâ mem galemgunihiâkgât sâm âi waŋop. Yawu gârâmâ lok
yaŋe lok kutdâŋahât tewetsenŋe mem gulip tuhuop. Yawu otmu lok
kutdâ yakât hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe yakât den pat yuwu sâm ekuwi.
“Lok âlâ galem sâm âi waŋon yâkŋe senŋe âlâlâ mem ihilâk tuhuhihiap.”
2 Yawu sâm ekuŋetâ lok kutdâyeŋe yaŋe lok ya yuwu sâm ekuop. “Gâŋe
nâhât tewetsenŋe mem gulip tuhunihiat” yawu sâŋetâ naŋgan. Yakât
otmâ galem âlâku ki katgekbom. Yakât otmâ puluhu puluhu pepa ya
mem garâ senŋe âlâlâ tatnihiap yakât topŋe mem tetewom.”

3 “Yawu sâm hâŋgângumu ari biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Lok kutdâne watnekbomap. Yakât otmâ giratbe? Wâtne pato ki tatnihiap. Yakât otmâ âi umatŋe tuhuwomgât dop âlâ ki tap. Otmu senŋe âlâlâ gewe yâhâwe yakât lok bât kandi bero manbom sâm yakât aŋulaksan. 4 Yiwereŋe nâŋgâmune teteap. Bukulipne yeŋgât tosa pato lok kutdânahâlen tap ya mem gemune heroŋe nâŋgânihinomai. Yawu nâŋgânihim lok kutdânaŋe watnekbuap yanâmâ menekŋetâ orowâk mannom.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâop.

5 Yawu nâŋgâm bukulipŋe yeŋgât tosa pato lok kutdâŋahâlen talop yâk âlâku ikŋiâk ikŋiâk mem dâiyehop. Yâhâ aŋgoân gaop ya yuwu sâm âikuop. “Gâhât tosa lok kutdânahâlen amon tap?”

6 Sâmu sâop. “Nak bulâŋahât toŋe ya âsâp 100.” Sâmu sâop. “Âlepŋe tosahahât pepa yu mem 50 ya kulemgu.”

7 Yawu sâm ekumu arimu lok âlâ gamu yuwu sâm âikuop. “Lok kutdânahâlen tosa amon tap?”

Sâmu sâop. “Siwit kehetŋe ya itâ 1000.”

Sâmu sâop. “Tosahahât pepa yu mem 800 ya kulemgu.”

8 Yawu ekyongop yakât den pat nâŋgâm lok kutdâŋaŋe galemŋe yakât nâŋgân nâŋgânŋe pato tatbaŋgiap nâŋgâm heroŋe pato nâŋgâwaŋgiop. Wongât? Yuwuhât. Anitâhât den ki lâumai nombotŋaŋe iri sikumyeŋe galemgum manman sânduhân manmai yakât nâŋgân nâŋgânyeŋe pato tap. Yuwu otmâ Anitâhât den lâumai ya yeŋgât nâŋgân nâŋgânyeŋe ya wangiap.

9 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâhât tem lâuwaŋgim iri sikum, me tewetsenŋe, senŋe âlâlâ ya galemgum heŋgeŋgum lohimbi yu me yakât umburuk oai ya kâsikum yiŋgim tânyongonomai. Buku otyiŋgim manmâ yâhâŋetâ hâmbâi sâp pesuk sâwuawân Anitâŋe manman kârikŋan katyekmâ yakât hâmeŋe yiŋgimu menomai. Yawu.”

Âi tâŋât me âi pato yakât topŋe.

10 Yesuŋe den yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâŋe âi tâŋât biwiyeŋaŋe tiŋâk lâum tuhum manmaiŋeâmâ âi pato yawuâk biwiyeŋaŋe lâum tuhum heŋgeŋgunomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe âi tâŋât tuhum hilipgumaiŋeâmâ yakât dopŋeâk âi pato tuhum hilipgunomai. 11 Yakât otmâ yeŋe tewetsenŋe me hângât wahap topŋe topŋe yawuya ki galemgum heŋgeŋgunomai otmuâmâ hâmbâi Anitâŋe manman bulâŋe ki yiŋgiwuap. 12 Yâhâ bukulipyeŋe yeŋgât senŋe âlâlâ hilipgunomai otmuâmâ Anitâŋe yeŋgât pat kuyiŋgiop ya hâmbâi ki yiŋgimu menomai.

13 Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. “Lok konokŋe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiŋaŋe kepeim heroŋe kakŋan tuhuwaŋgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâŋ kakŋan nep ya ki tuhum heŋgeŋguwuap. Yakât topŋe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyeŋe arimu manmaiŋe girawu otmâ Anitâ tem lâuwaŋgim mannomai? Yamâ ki orotŋe.” Yawu sâop.

Yesuŋe Parisaio den ekyongop.

14 Yesuŋe yawu sâm ekyongomu Parisaio nombotŋe iri sikumyeŋe alilakmâ manbiŋe nâŋgâŋetâ gemu sennan gewi. 15 Sennan geŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbiŋe yekŋetâ yahatmu koko salehâk mansai yawu sâŋetgât yeŋe lohimbi senyenan kinmâ Anitâhât den lâuain sâm otmai.

Yamâ Anitâŋeâmâ yeŋgât biwiyeŋahât topŋe naŋgap. Yu ya otmâ manmai ya lohimbiŋe ekŋetâ âlepŋe otmap yamâ Anitâŋe ekmu bâlemap."
16 "Den âlâ sâmune nâŋgâŋet. Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe den kulemguwi ya tatmâ gam Yoane teteop yan andemŋe oap. Otmu Yoane teteop sâp yapâek lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ tihityeŋe otbuap yakât den pat âlepŋe ekyongom gan. Yawu otmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yakât bulâŋe mene sâm oai. 17 Hân himbim gulip otbuapgât Anitâŋe sâm kalop. Yamâ Mosehât girem den ya kum gulip tuhunomgât dop âlâ ki tap."
18 "Den âlâ sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe imbiŋahât hâkâŋ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe membuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe imbi pilâ pilâŋe ya membuap ya yawuâk tosa umatŋe membuap. Otmu imbi âlâŋe lok pilâ pilâŋe ya membuap ya yawuâk tosa umatŋe membuap." Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sukumŋe orop otmu lok umburuk ya yetgât den.

19 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. "Lok kutdâ âlâ iri sikum tewetsenŋe pato tatbaŋgiopŋe yuwu otmâ manminiop. Hâk katipŋe âiloŋgo loŋgo haŋgalakmâ hilâmŋe hilâmŋe sot topŋe topŋe nem hop sambe kakŋan manminiop. 20 Yâhâ lok âlâ umburuk manop, yâkât kutŋe Lasaro sâm. Yâhâmâ use kârikŋe tetewaŋgimu hâhiwin kakŋan manminiop. 21 Yawu otmâ lok kutdâ yaŋe emetŋan tatmâ sot nemu wahapŋe gowelan kioŋop ya mem nembe sâm Lasaro emet gowetŋan iminiop. Emet gowetŋan im tatmu sosoŋe taka useŋe ya nimbilakuminiwi. 22 Sâp âlâen lok umburuk ya mumu Anitâhât aŋelolipŋaŋe lâum yâhâ Awaraham gotŋan katŋetâ talop. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk lok kutdâ ya yawuâk mumu hanguwi. 23 Yâhâ mumu umutŋaŋe hem topŋan kâlâp sem talowân ge tatmâ hâhiwin pato nâŋgâop. Yawu otmâ senŋe pilâm Awaraham yet Lasaro yelehop.
24 Yelekmâ den kârikŋan halahum yuwu sâm Awaraham ekuop. "Awoŋ, yuwu sâmune nâŋgâ. Kâlâp kâlehen tatmâ hâhiwin bâleŋe naŋgan. Yakât otmâ Lasaro ekurâ hâlipŋaŋe to wâimâmâ nimbilamnan katmu sânduk sâek."
25 Yawu sâmu Awarahamŋe yuwu sâop. "Nanne, yuwu sâmune nâŋgâ. Emelâk heroŋe otmâ hop sambe kakŋan manon ya pesuk yap. Lasaro yâhâmâ hâhiwin kakŋan manop ya gurâ yawuâk pesuk yap. Yakât otmâ tep hero kakŋan tap. Gâmâ hâhiwin pato nâŋgâm tat. 26 Yâhâ hohetnenŋan hem pato kinsap. Yakât otmâ yupâ gâtŋe âlâ me âlâŋe gâhâlen gene sâm hâum pâpgunomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yuân gane sâm yawuâk hâum pâpgunomai."
27-28 Sâmu sâop. "Awoŋ, den âlâ sâmune nâŋgâ. Kapinan imilipne mome mansai. Yâkŋe yuân ge hâhiwin nâŋgâmaihât Lasaro hâŋgângurâ ari girem den ekyongomu nâŋgân nâŋgânyeŋe pâroŋ sâekgât naŋgan."
29 Sâmu sâop. "Yawu bia. Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe den kulemguwi ya sâlikum nâŋgânomai. Nâŋe ki hâŋgângumune âwurem gewuap."
30 Sâmu sâop. "Awoŋ, yuwu sâmune nâŋgâ. Moseŋe den kulemguop otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe den kulemguwi ya sâlikumai yamâ ki tem lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe mumuŋambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâ tem lâuwaŋginomai."

31 Sâmu sâop. “Nanne, yuwu sâmune nâŋgâ. Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe den kulemguwi ya sâlikum nâŋgâŋetâ nahat otmu ki lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yeŋgâlen gâtŋaŋe mumuŋambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ yakât dopŋeâk yâkât den nâŋgâŋetâ nahat otmu ki lâunomai. Yakât otmâ ki hâŋgângumune âwurem gewuap.” Yawu sâm ekuop.” Yesuŋe den âlâen hâum yawu sâm ekyongop.

17

Tosa yakât topŋe
(Mataio 18:6-7,21-22 Mareko 9:42)

1 Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi kerekŋe lohotŋe otmâ yuwu yawu otŋetâ bâlemu tosa meŋetgât Satanŋe kendâyiŋgimap. Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe bukulipyeŋaŋe otŋetâ bâleâkgât kendâyiŋgimai yamâ Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgimu menomai. 2 Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe kendâyiŋgiŋetâ otŋetâ bâlemap yâhâmâ mâmâlipyeŋaŋe ki mem ga katyekbâi yamâ mem ga katyekbi. 3 Yakât otmâ biwiyeŋe galemahom manmâ yâhânomai.

Bukuhe âlâŋe bâleŋe topŋe topŋe mâŋgâehekmu ekurâ yetŋiâk tatmâ den heŋgeŋguromawot. Yawu otmutâ ârândâŋ otmu buku konok mandomawot. 4 Yâhâ hilâm konok yakât biwiŋan bukuhaŋe orotmeme kiŋgoŋ mâŋgâehekmâ yahatmu nombolân yâhâpŋe otbuap. Yawu gârâmâ mâŋgâehekbuap ya sâm tetem tosaŋe pilâwaŋgiwuatgât ekgohowuap otmuâmâ âlepŋe tosaŋe pilâwaŋgiwuat.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeinomgât sâop.

5 Yawu sâmu hoŋ bawalipŋaŋe yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, den eknongomat ya kerek nâŋgâmunŋe yakât bulâŋe tetewuapgât naŋgain. Yakât otmâ mem hewewen tuhunenekdâ gâhâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim mannom.” Yawu sâwi.

6 Sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nak âlâ, kutŋe bândup, yamâ lok âlâŋe kehetŋe tipiŋe âlâ mem ari kalamŋan kalop. Katmu tatmu kâmŋe ga takamu yaŋak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotŋe wangim kinmap. Yakât dopŋeâk nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ yâhâ lakop endo kinsap enda ekuŋetâ denyeŋe nâŋgâm hindakmâ saruân kioŋbuap.” Yawu sâop.

Nenŋe Anitâhât nep mem yuwu otmâ mannom.

7 Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâhât hoŋ bawalipyeŋaŋe noniŋ bulimakao galemgum nep tuhum emetsâpŋan kapiân âwurem gaŋetâ yuwu ki sâm ekyongonomai. “Emetyeŋan yâhâ tatŋetâ sot um yiŋgiwe.” 8 Yawu bia. Yuwu mon sâm ekyongonomai. “Sot um nihiŋetâ nemune ârândâŋ otmu yeŋe sot um nenomai.” Yawu sâm ekyongonomai. 9 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok kutdâlipyeŋaŋe hoŋ bawalipyeŋe nep sâm yiŋgimai ya tuhuŋetâ ki mepaeyekmai. In nâŋgâyiŋgiŋetâ ârândâŋ otmap. 10 Yeŋgât topyeŋe yawu tap. Nep sâm yiŋgimune ya tuhum pesuk pilânomai yan yuwu sânomai. “Nen hoŋ bawa mansain. Nep sâm ningiop ya konok tuhumain.” Yawu sânomai. Yawu sâm ekyongop.

Lok hâk bâle teteyiŋgiop ya Yesuŋe heŋgemyongop.

11 Yesuŋe Yerusalem kapiân ariwe sâm Galilaia hân tânâmŋambâ arim yaŋak Samaria hân hâlâŋmâ kapi bâiŋehen tap yan ariop. 12 Yâhâ kapi ya ambolipŋe lok nombolân imbât hâk bâle teteyiŋgimu manminiwi. Otmu Samaria gâtŋe lok âlâ hâk bâle tetewaŋgimu manminiopŋe yâk yeŋgâlen torokatmu lok bât nombot nombot hârok yawu otbi. Yâkŋe Yesu ekmâ kâlepŋehembâ kinmâ 13 den kârikŋan yuwu sâm ekuwi. “Wâe lok pato, Yesu, gâŋe nâŋgâningihât naŋgain.” Yawu sâwi.

14 Sâŋetâ sâop. “Hotom umai yeŋgâlen ariŋetâ hâkyeŋe eknomai.” Yawu sâm ekyongomu ariwi.

Yâhâ mâtâwân arim tatŋetâ hâkyeŋe âlepŋe olop. 15-16 Hâkyeŋe âlepŋe otmu eŋakmâ Samaria gâtŋe ya ikŋiâk âwurem ari Yesuhât gotŋan ba kinmâ heroŋe otbaŋgim mepaeop.

17 Yawu otmu Yesuŋe lohimbi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok bât nombot nombot hârok heŋgemyongoan. Yamâ lok nombolân imbât yamâ wonâmbâ? 18 Wongât Samaria gâtŋe yuŋak Anitâ mepaewe sâm âwurem takap?” Yawu sâm ekyongop.

19 Yâhâ lok ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwihaŋe kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu âlepŋe oat. Yakât otmâ lohotŋan bam ari.”

Yesu âwurem gewuap yakât sâop.
(Mataio 24:23-28,37-41)

20 Sâp âlâen Parisaio lok nombotŋaŋe Yesu yuwu sâm âikuwi. “Sâp girawuân Anitâŋe tihitnenŋe otmu manman sânduhân mannom?” Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe topŋe katmâ tihityeŋe otbuap sâp yan kulem topŋe topŋe ki tetemu ekmâ kiwilinomai. 21 Yakât otmâ yuwu ki sânomai. “Yuân topŋe katmâ tihitnenŋe otbuap. Me endaken topŋe katmâ tihitnenŋe otbuap.” Yawu ki sânomai. Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe emelâk tihityeŋe otbe sâm hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâop.

22 Yawu sâm ekyongomu ariŋetâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi sâp âlâen nâ lok bulâŋe âwurem ge tihityeŋe otmune biwiyeŋe sânduk sâekgât biwiyeŋaŋe ya mem mannomai. Gârâmâ sâp yan ki âwurem gemune neknomai. 23 Yawu gârâmâ sâp yan lok nombotŋaŋe yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgângumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hâŋgângumu ge endaken mansap, me wosaken me wosaken ge mansap.” Yawu sâm ekyongoŋetâ yâk yeŋgât den ya ki nâŋgânomai. Yawu otmâ ki pâinnekmâ âlâen âlâen arinomai. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. 24 Himbim belek sâmu laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm nombotgembâ nombot otmâ haŋ sâmap yakât dopŋeâk Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbi hânŋan kulemŋan mansai kerekŋe nâhât laŋinŋe ekmâ topŋe nâŋgânomai. 25 Yâhâ aŋgoânâmâ Yura nengât papatolipnenŋaŋe nâhât hâkâŋ otmâ hâhiwin nihiŋetâ sâtgum mumbom. 26 Yâhâ âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânâk gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpŋe tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet.

Emelâk embâŋân lok âlâ, kutŋe Noa sâm, manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. 27 Emelâk Noaŋe manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeŋe âi yeŋahâlâk nâŋgâm manbi. Yawu manŋetâ Noaŋeâmâ waŋga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepŋe mansainâk sâm gulip malap manmâ gaŋetâ yan Anitâŋe nâŋgâmu toŋgelâk pato gemu to niŋ niŋ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum metewi.

28 Yâhâ yakât dopŋeâk lok âlâ, kutŋe Lot sâm, yâkŋe manmu towat
teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Lotŋe manop yanâmâ lohimbi
gulip malap otmâ soŋgo bau sot kâle nem yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahalop.
Imbi aŋgi guŋgi otbi. Emet opon tuhuwi. Nep topŋe topŋe tuhuŋetâ Lotŋe
Sotom kapi ya pilâm ariop. 29 Yawu otmâ nen âlepŋe mansainâk sâm
gulip malap manŋetâ Anitâŋe nâŋgâmu himbimâmbâ kâlâpŋe punduŋ
sâm ge kapi ambolipŋe kerek sem gulip tuhuyehop. 30 Yakât dopŋeâk
lohimbi nombotŋaŋe âlepŋe mansainâk sâm otŋetâ yan Anitâŋe yâhâpŋe
nâ hâŋgânnohomu gewom.

31 Sâp yan yuwu otnomai. Lok âlâ me âlâ kapi hâlâŋmâ mannomaiŋe
kasalipyeŋe takaŋetâ yekmâ emetyeŋan ki âwurem ari itâ pareŋe meno-
mai. Otmu lohimbi newân kinnomaiŋe kasalipyeŋe takaŋetâ yekmâ
âwurem ari emetyeŋan iri sikumyeŋe miaknehât ki nâŋgânomai. 32 Emelâk
embâŋân himbimâmbâ kâlâpŋe punduŋ sâm ge Sotom kapi ambolipŋe
sem gulip tuhuyehop sâp yan Lot imbiŋaŋe kambeŋe kakŋambâ olelem
ekmâ kâtembe olop. Yakât den pat yeŋe nâŋgâm hâkyeŋe miaŋgim
mannomai. 33 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe
manmanyeŋe alitnomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe
nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâunihiŋetâ yan lohimbi belângen man-
saiŋe yekŋetâ bâlemu yongoŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ
mem yahatyekbuap. 34 Sâp gewom yan lok oponân inomai yamâ Anitâŋe
nombotŋe ya meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap. 35 Yâhâ lohimbi âi kalam
tuhum gulip malap mannomai gurâ nombotŋe meyekmâ nombotŋe
pilâyekbuap. 36 Yâhâ hat mannomai gurâ nombotŋe meyekmâ nombotŋe
pilâyekbuap."

37 Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. "Kutdâ, kapi wonân mem
kâsipnongowuat?"

Sâŋetâ sâop. "Yâhâ umatŋe âlâlâ tetewuap yakât emet inânŋan eky-
ongom gaman. Yukât bulâŋe hâmbâi tetewuawân ekmâ topŋe nâŋgâm
heŋgeŋgunomai." Yawu sâop.

18

Imbi kambutŋe kiap ulitguminiop yan hâum sâop.

1 Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe hilâm ârândâŋ Anitâ orowâk den otmâ
ki lohotŋe otnomaihât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. 2 "Kiap
âlâ lohimbi yeŋgât den sâm hâreyiŋgim yan Anitâhât nâŋgâmu gemu ki
ewe katyehop. 3 Yâhâ kapi amboŋe, imbi kambut âlâ, yakâlen ari sâm
guhuŋmâ yuwu sâm ekuminiop. "Âlepŋe den sâm hârerâ imbi âlâŋe
mâŋgâenehop yakât matŋe kâpekbaŋgiwom."

4 Yawu sâm ekuminiop yamâ denŋe ki nâŋgâm gaop. Yawu otmâ gamu
sâp kâlep otmu biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. "Anitâhât nâŋgâmune gemap.
Otmu lohimbi ki ewe katyekman. 5 Yawu gârâmâ imbi kambut yuŋe
haoŋmâ ârândâŋ kâi kâi liŋnihim tatmâ mem kopa tuhunekmapgât ihilâk
nâŋgâwaŋgiwom." Yawu sâop.

6 "Yâhâ imbi yaŋe kiap ya ekumu tânguop yamâ yuwu. 7 Nen Anitâhât
tem lâuwaŋgim manmainŋe haoŋmâ ârândâŋ ulitgum yâhânom otmuâmâ
nâŋgâningiwuap. Yâkŋe biwi pâlâmŋe otmâ dennenŋe ki nâŋgâwuapgât
dop âlâ ki tap. 8 Ulitgumunŋe in yawu nâŋgâningiwuap. Yawu nâŋgânomai.
Yawu gârâmâ Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu himbimâmbâ âwurem

gewom sâp yan lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim mambotnihim mannomai me bia?" Yawu sâop.

Parisaio yet takesi meme lok

9 Lok nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu "nen lok âlepŋe, uwawapŋe bia mansain" sâm bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemap. Lok yawuya yeŋgât nâŋgâm Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâop. 10 "Lok yâhâp opon kâmbukŋan yâhâm Anitâ ulitguowot. Âlâmâ Parisaio. Otmu âlâmâ takesi meme lok. 11 Parisaio yaŋeâmâ ikŋahât nâŋgâmu yahatmu senŋe ewan pilâm ekmâ yuwu sâop. "O Anitâ, yuwu sâmune nâŋgâ. Lok nombotŋaŋe kapam kumai, kombo otmai, otŋetâ bâlem gap. Nâ yawuya bia. Otmu takesi meme lok endo kinsap nâ endawuya bia. 12 Hilâm nombolân yâhâp yakât biwiŋan hilâm yâhâp sot barak manmâ nâŋgâhihim mepaehekman. Otmu tewetsenŋe senŋe âlâlâ tatnihiap yakât sâsâŋambâ konok hârem gâhât pat kuhihiman." Yawu sâop.

13 Otmu takesi meme lok yaŋeâmâ guluŋan kinmâ kâmgum den tâlâwâk yuwu sâop. "O Anitâ, tepge nâŋgânihi. Nâ lok bâleŋe mansanâke yamâ ki pilânekbuat," yawu sâop.

14 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe takesi meme lok yâkât nâŋgâwaŋgim tosaŋe pilâop. Yâhâ Parisaio yâhâmâ tosaŋe yawuâk tatbaŋgiop. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe hâkyeŋe mepaeakmâ manmai yamâ Anitâŋe mem ge katyekbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu yahatbuap." Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe nan baralipyeŋe lukuleyehop.
(Mataio 19:13-15 Mareko 10:13-16)

15 Sâp yanâmâ lohimbi nombotŋaŋe nan baralipyeŋe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyeŋan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ hoŋ bawalipŋaŋe yekŋetâ ki ârândâŋ otmu kuyiŋgiwi. 16 Kuyiŋgiŋetâ Yesuŋe nimnaom ekyongomu gaŋetâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. "Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâŋe nimnaom titipâ yu yeŋgât tihityeŋe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaŋet. Yeŋe kuyiŋgiŋetâ ekmune ki ârândâŋ oap. 17 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe Anitâhât den nâŋgâm in yawu lâuwaŋgim manŋetâ tihityeŋe otmap. Yakât dopŋeâk yeŋe tem lâuwaŋginomai yanâmâ Anitâŋe tihityeŋe otbuap. Yawu otmâ sâp pato tetewuawân meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai otmuâmâ Anitâŋe betyongomu belângen tatnomai." Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sikumyeŋe pato tatyiŋgiap yâk yeŋgât topyeŋe
(Mataio 19:16-30 Mareko 10:17-31)

18 Yawu sâm ekyongomu Yura yeŋgât papatolipyeŋe âlâŋe Yesu yuwu sâm âikuop. "Bawapi, manman koko salek amboŋe mansat. Yakât otmâ sârâ nâŋgâwe. Nâŋe girawu otmune ârândâŋ otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?"

19 Sâmu sâop. "Wongât nâhât "Manman koko salek amboŋe" yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboŋe tatmap. 20 Yakât otmâ gâŋe âinohoat yakât matŋe yuwu sâmune nâŋgâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop ya sâlikum nâŋgâmat me bia? Ya yuwu tap. Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Kombo

ki meyiŋgiwuat. Hakyeŋan ki sâwuat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat."

21 Sâmu sâop. "Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŋaŋanambâek lâum manmâ gaman." Yawu sâop.

22 Sâmu sâop. "Yuwu otbuat. Senŋe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotŋe umburuk mansai ya yiŋgiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiwuap." Yawu sâop.
23 Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ dondâ tatbaŋgiop yakât nâŋgâmu biwiŋe umatŋe otmu hâmeŋe bâleop.

24 Hâmeŋe bâlemu ekmâ Yesuŋe yuwu sâm hoŋ bawalipŋe ekyongop. "Lok iri sikum pato tatyiŋgiapŋeâmâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap. 25 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Pusiŋe seloŋ watmu pin pinŋan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopŋeâk lohimbi iri sikumyeŋe pato tatyiŋgiapŋe Anitâŋe tihityeŋe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otbuap.

26 Yawu sâmu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâm âikuwi. "Lohimbi girawuyaŋe otŋetâ ârândâŋ otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap?"

27 Sâŋetâ sâop. "Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nâŋgân nâŋgân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topŋe âlâ tap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâm yâkât nâŋgân nâŋgân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yiŋgimu mem manmâ yâhânomai." Yawu sâop.

28 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâop. "Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbaŋgim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmâ gain." Yawu sâop.

29 Sâmu sâop. "Lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋe katŋetgât lok âlâ me âlâŋe nâhât den ekyongonomaiŋe âwâ mâmâlipyeŋe, me imi garilipyeŋe, me imbi naomlipyeŋe, me hep torehenlipyeŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyiŋgiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. 30 Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyeŋe orop heroŋe otminiwi ya wangim heroŋe pato kakŋan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai." Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe mumbuap yakât kalimbuŋe sâop.
(Mataio 20:17-19 Mareko 10:32-34)

31 Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp meyekmâ yuwu sâm ekyongop. "Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwereŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe emelâk emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋaŋe lok bulâŋe nâhât den kulemgum gawi yakât bulâŋe tetewuap. 32 Yâhâ lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgât bâtyeŋan katnekbuap. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. Den sâm hârenihim Roma lok yeŋgâlen katnekŋetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. 33 Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mumunŋe hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom." Yawu sâm ekyongop.

34 Yawu sâm ekyongomu Yerusalem yâhânomai yakât nâŋgâŋetâ biwiyeŋe umatŋe otmu nâŋgâm ketet otbi.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe heŋgeŋguop.
(Mataio 20:29-34 Mareko 10:46-52)

35 Mâtâwân arim tatŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe betyeŋan watyekbi. Yawu otmâ ariŋetâ Yeriko kapi tâlâhumu mâtâp ginŋan lok âlâ, senŋe bok sâsâŋe talop. Tatmâ senŋe âlâhât umburuk otmâ yaŋak lohimbi mâtâwân bam gaŋetâ ulityongom tatminiop. 36 Yawu otmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe mâtâp yawuâk ariŋetâ kâiyeŋe munŋe nâŋgâmâmâ yakât âiyongomu sâwi. 37 "Yesu Nasaret kapiân gâtŋe takap." Yawu sâwi.

38 Yawu sâŋetâ nâŋgâm den kârikŋan halahum yuwu sâop. "Yesu Dawitihât sen, gâŋe nâhât wehe nâŋgânihi."

39 Yawu sâmu lohimbi gotŋan kinbiŋe kuwaŋgiwi. Kuwaŋgiŋetâ witgum halahuop.

40-41 Witgum halahumu Yesuŋe nâŋgâm mâtâwân kinmâ "Ekuŋetâ gaek," sâm lohimbi ekyongop. Ekyongomu senŋe bok sâsâŋe ya lok nombotŋaŋe dâim yâkâlen baŋetâ yuwu sâm âikuop. "Girawu otgihiwehât naŋgat?"

Sâmu sâop. "Lok pato, sârâ senne hâreakmu ekbehât naŋgan."

42 Sâmu sâop. "Gâŋe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâŋe tetehihiâk."

43 Yawu sâmu yan senŋe hâreakmu ekmâ Yesu betŋan sâm Anitâ mepaeop. Yawu otmu lohimbiŋe ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yâku yawuâk Anitâ mepaewi.

19

Lok tâlâwâk, kutŋe Sakaio sâm, yâkât den pat

1-2 Yesuŋe Yeriko kapiân yâhâmu lok âlâ, iri sikumŋe pato tatbaŋgiop, kutŋe Sakaio sâm, yâhâmâ takesi meme lok yeŋgât kunyeŋe manminiop. 3 Yâhâmâ lok tâlâwâk yakât otmâ lohimbi hohetyeŋan kinmâ tik sâm Yesu ekbe sâm otmu ki ihiop. 4 Yakât otmâ yahatmâ wangiyekmâ sururuk sâm ari nak âlâ mâtâp ginŋan kinop ya lâum pitik pitik yâhâ kakŋan tatmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. "Yesu yupâ gam bamu ekbom." 5 Yawu nâŋgâm tatmu Yesuŋe nak amutgen ga kinmâ senŋe pilâm ewun Sakaio ekmâ yuwu sâm ekuop. "Sakaio, âun gâhât emelan yâhâ tatmâ nâŋgâwom. Yakât otmâ in yawu pilâm gerâ arine."

6 Yawu sâm ekumu pilâm ge heroŋe otmâ dâimu emetŋan ariowot. 7 Emetŋan ari yâhâmutâ lok kerekŋe ekŋetâ bâlemu sâm guhuŋmâ yuwu sâwi. "Wongât otmâ Yesuŋe lok bâleŋahât emelan yahap? Ya ki orotŋe." Yawu sâwi.

8 Yâhâ Sakaioŋe Yesu yuwu sâm ekuop. "Kutdâ, sâmune nâŋgâ. Tewetsenŋe me senŋe âlâlâ tatnihiap ya mem hioŋmâ lohimbi umburuk mansai ya kâsikum yiŋgiwom. Otmu lohimbi kâityongom yeŋgât tewetsenŋe konok meyiŋgiwan gârâmâ yakât matŋeâmâ nâŋe imbât yiŋgiwom." Yawu sâop.

9-10 Sâmu sâop. "Lohimbi bâleŋe hem nâpumân ge hiliwahomaihât nâŋgâm Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ yanâmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap. "Yâhâ gâ Awaraham sen. Gâŋe nâhâlen biwihaŋe kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiap.

Lok hilâm ihi, konam yakât den
(Mataio 25:14-30)

11 Yeriko kapi ya pilâm Yerusalem kapi gotŋan ariwi. Yesuhât den nâŋgâm lohimbi orowâk ariwi yaŋe biwiyeŋaŋe yuwu nâŋgâwi. “Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu kasalipnenŋe watyekmu arinomai. Yâkŋe yawu otmâ manman sânduhân katnenekbuap yakât sâpŋe tâlâhuap.”

12 Biwiyeŋaŋe yawu nâŋgâwi yakât otmâ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâŋe lok âlâ mem kânâŋgâmu yâkŋe lo-himbi galemyongowuapgât sâpŋe tâlâhuop. 13 Yawu otmâ lok yaŋe lok kutdâŋahâlen ariwe sâm âi loklipŋe bâlâk ŋerek yongonmu gaŋetâ tewetsenŋe kina bâlâk ŋerek ya ârândâŋâk yiŋgim yuwu sâm ekyongop. “Pilâyekmâ kâlepŋehen ariwom. Yawu gârâmâ tewetsenŋe yiŋgian yuŋe mem âi tuhuŋetâ tewetsenŋe tetewuap yakât dopŋe âwurem takamune tiripnohoŋetâ ekbom.” 14 Yawu sâm pilâyekmâ ariop. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe lok yakât hâkâŋ otmâ galemyeŋe ki olâkgât nâŋgâm lok hoŋ hâŋgânyongoŋetâ lok kutdâyeŋahâlen ari yakât denŋe sâwi.

15 Denŋe sâŋetâ lok kutdâyeŋaŋe ki nâŋgâyiŋgiop. Yawu otmâ lok yawuâk galem sâm kânâŋgâop. Yawu gârâmâ lok kapi kâlepŋehen ariop yaŋe âwurem taka âi loklipŋe tewetsenŋe yiŋgiop ya yongonmu gaŋetâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenŋe yiŋgiwan yaŋe mem âi tuhuŋet amon teteap?” Yawu sâm âiyongop.

16 Yâhâ âi lok aŋgoân gaopŋe yuwu sâop. “Lok pato. Gâŋe kina bâlâk ŋerek nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku kina bâlâk ŋerek teteop.”

17 Sâmu sâop. “Âlepŋe, tewetsenŋe tipiŋe gihiwan yaŋe mem âi tuhurâ âiloŋgo teteap. Yakât otmâ nâŋe galem katgekmune kapi bâlâk ŋerek ya ambolipŋe galemyongowuat.”

18 Yawu sâmu hoŋ bawa âlâŋe gam sâop. “Lok pato. Gâŋe kina bâlâk ŋerek nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku kina bâtnombot teteop.”

19 Sâmu sâop. “Âlepŋe, nâŋe galem sâm katgekmune kapi bâtnombot ya galemyongowuat.”

20-21 Yawu sâm ekumu arimu hoŋ bawa âlâŋeâmâ ga sâop. “Lok kutdâ, pato, gâhât topge nâŋgâm heŋgeŋguan. Gâ lok sâtŋe. Lok âlâ me âlâŋe gâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâŋetâ nâŋgâman. Yakât otmâmâ gâhât kiŋgitnahât otmâ tewetsenŋe nihion ya biatgihimap sâm sâŋgumnaŋe kurihim katmune tatmap.” Yawu sâm kina bâlâk ŋerek ya amboŋahât bâtŋan kalop.

22 Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Gikak den yat yawuâk mem purik pilâhihiwe. Sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ ninahâk neman yawu sâŋetâ naŋgat. 23 Yakât otmâ tewetsenŋe gihiwan yu mem kât emetŋan katdâ tatmu tewetsenŋe âlâkuâk teteop mâne nâŋgâmune ârândâŋ otbâp.”

24 Yawu sâm ekum lohimbi yan kinbi yuwu sâm ekyongop. “Bukuŋaŋe kina bâlâk ŋerek mem kinsapŋe nâhât tem lâum âi tuhum gap. Yakât otmâ lok yukât bâtŋambâ kina bâlâk ŋerek ya mem bukuŋe waŋet.”

25 Sâmu sâwi. “Yawu gârâmâ emelâk kina bâlâk ŋerek miap.”

26 Sâŋetâ sâop. “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lok âlâ me âlâ âi sâm yiŋgimu biwiyeŋaŋe kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâŋe otyiŋgimu âiloŋgoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yiŋgimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. 27 Yâhâ nâŋe galemyeŋe ki manbehât yeŋe lok kutdânenŋahâlen ari denne sâwi. Yawu gârâmâ lok ya ekyongoŋetâ yuân

ga sennennŋanâk yongoŋetâ muŋet.” Yawu sâm ekyongop.” Yesuŋe den yan hâum ekyongop.

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.
(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Yoane 12:12-19)

28 Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ yapâ ariŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe betyeŋan sâwi. 29 Yawu otmâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi yâhâp, kutyetŋe Betepahe otmu Betani sâm, ya Oliwa pumŋan tap yan yâhâwi. 30 Yan yâhâ Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâm hâŋgânyotgop. “Kapi tipiŋe ewapâ tap yan doŋgi nanŋe âlâ hikum katŋetâ kinsap ya lok ki kakŋan tatmai. Ya holaŋmâ mem geromawot. 31 Holaŋmutâ lok âlâŋe yuwu mon sâm âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holaŋsawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâm ekuromawot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ patonetŋaŋe yu mendehât hâŋgânnotgomu takait.” Yawu sâm ekuromawot.

Yesuŋe yawu sâm hâŋgânyotgomu yâhâ ekyotgop yawuâk mem teteowot. 32 Doŋgi nanŋe emet âlâ hawiŋan hikum katbi ya holaŋowot. Holaŋmutâ amboŋaŋe yelekmâ sâop. 33 “Bâe. Yet âlâŋe sâmu yu holaŋde sâm oawot?”

34-35 Sâmu sâowot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ patonetŋaŋe yu mendehât hâŋgânnotgomu takait.” Yawu sâm ekumutâ nâŋgâyitgimu holaŋmâ mem giowot. Mem ge yetŋe hâk katipŋe kâlep kalowot ya holaŋmâ lotohom kakŋan kalowot. Katmutâ kakŋan yâhâ talop. 36 Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwi. Yâhâŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâk hâruhuakbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋe hâk katipŋe kâkâlep ya holaŋmâ mâtâp tete liŋgatmâ ariwi. Liŋgatmâ ariŋetâ doŋgi yaŋe ya kakŋan tâlim tâlim ariop.

37 Yâhâ Yerusalem kapi pato ya tâlâhumu Oliwa pumŋe yakât talapŋan gewi. Geŋetâ kulem âlâlâ tuhumu ekmâ gawiŋe yakât nâŋgâm heroŋe otbaŋgim Anitâ mepaem den kârikŋan halahum yuwu sâwi. 38 “Gâmâ tâmbânenŋe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâŋe âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heroŋe otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

39 Yawu sâm mepaeŋetâ Parisaioŋe yuwu sâm Yesu ekuwi. “Lok pato, mepaehekmâ mansai ya kuyiŋgirâ hutuk sâŋet.”

40 Sâŋetâ sâop. “Nâŋe kuyiŋgimune hutuk sânomaiâmâ kât yuŋe âlepŋe heroŋe otnihim den sâm mepaeneknomai.”

Yesuŋe Yerusalem kapi ekmâ isiop.

41 Yerusalem kapi ginŋan ari tatmâ ekmâ tepŋe nâŋgâm isem yuwu sâop. 42 “O, kapi ambolipŋe. Biwi sânduhân manne sâm yakât mâtâpŋe yiwereŋe teteap yamâ ekŋetâ ki keterakyiŋgiap. 43-44 Yiwereŋe Anitâŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâm hâŋgânnohomu takanâke yamâ nâhât nâŋgânihiŋetâ tâŋât oap. Yakât matŋe sâp âlâen kasalipyeŋaŋe taka hawamyongom mâtâp maŋguyiŋginomai. Mâtâp maŋguyiŋgim paŋ kârikŋe tap enda limbâroŋgum ge emetyeŋe huhum gahaem itit kiom tuhuyiŋgim yongoŋetâ munomai. Yawu otyiŋgiŋetâ kapi yuŋe kâwurumŋaŋak kinbuap.” Yawu sâop.

Yesu opon kâmbukŋan yâhâ watyehop.
(Mataio 21:12-17 Mareko 11:15-19 Yoane 2:13-22)

45 Yawu sâmu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. Yâhâŋetâ Yesuŋe doŋgi
kakŋambâ kioŋmu yaŋak yapâ opon kâmbukŋan yâhâwi. Yâhâ opon
kâmbukŋe kâlehen lohimbiŋe senŋe âlâlâ aŋgi guŋgi otmâ kinbi ya yekmâ
Yesuŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yuwu sâm ekyongop. 46 "Yu oai yukât emet
inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.
"Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâhât opon yukât kâlehen
yâhâ mepaeneknomai."
Den sâop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ
lohimbi kâityongom hâmeŋe mem yahatmâ aŋgi guŋgi otmâ gai. Yawu
otmâ gai yu ekmune aŋgim bero emetŋe yawuya oap. Opon kâmbukŋe yu
kâlehen ki orotŋe otŋetâ ekmune bâleap." Yawu sâm watyekmu yahatmâ
tiok taok otmâ arim kinbi.
47 Otmu hilâm ârândâŋ Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi den
kâsikum yiŋgiop. Yawu otmu hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe
otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi otmu Yura yeŋgât pap-
atolipyeŋaŋe Yesu kune sâm otbi. 48 Yawu gârâmâ lohimbi kiŋgitŋe
orowâkŋe Yesuhât denŋe nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mem hawam
mewam tuhum kinbi. Yakât otmâ kune sâm hâum pâpgum pilâwi.

20

Yesuŋe âlâhât sâtgât âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Mareko 11:27-33)

1 Sâp âlâen Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ kinmâ ikŋe den pat âlepŋe
lohimbi kâsikum yiŋgiop. Sâp yan hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe,
otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi, otmu Yura yeŋgât papa-
tolipyeŋaŋe yâkâlen ba yuwu sâm âikuwi. 2 "Gâŋe oran âlâhât sâtgât otmâ
Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?" Yawu sâm âikuwi.

3 Sâŋetâ sâop. "Yeŋe âinohoai gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den
matŋe kâpeknihiŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topŋe
ekyongowom. 4 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe âlâhât sâtgât
otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yeŋgât sâtgât otmâ âi
ya tuhuop? Ya sâŋetâ nâŋgâwe." Yawu sâop.

5 Yawu sâmu matŋe kâpekbaŋgine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu
sâwi. "Nenŋe yuwu mon sânom. "Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi
sâm waŋmu tuhuop." Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. "O,
yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop?" Yawu
sâmu nenŋe matŋe girawu sâm kâpekbaŋginom? Aŋulaknom yakâ. 6 Otmu
âlâ yuwu mon sânom. "Yâhâmâ lok yeŋgât sâtgât otmâ âi ya miop." Yawu
sânom yamâ lohimbi dondâŋe "Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yâkât
sâtgât âi mem manop," yawu nâŋgâmai yakâ. Yakât otmâ nenŋe yawu
sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nâŋgâm nongonomai yakâ." Yawu
nâŋgâwi. 7 Yawu nâŋgâm yuwu sâm ekuwi. "Yoaneŋe âlâhât sâtgât âi
meminiop ya nen ki naŋgain." 8 Sâŋetâ sâop. "Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât
sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom." Yawu sâop.

Wain kalam amboŋahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Mareko 12:1-12)

9 Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. "Lok pato âlâŋe
wain kâmetŋet sâm nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm
hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ

gewuapgât waŋga hâwiwi. Âi ya tuhum tiŋ pilâŋetâ nep ya galemgunomai sâm katyekmâ ikŋe âlâengen ari sâp kâlep manop. 10 Ari sâp kâlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ hululuŋ sâop. Yawu otmu amboŋaŋe ikŋahât hâruhunihiŋet sâm hoŋ bawa âlâ yakembâek hâŋgângumu takaop. Takamu wain galemŋe manbiŋe kum watŋetâ âwurem ariop. 11 Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu takaop. Hâŋgângumu takamu arimu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋetâ âwurem ariop. 12 Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawaŋe kalimbuŋe hâŋgângumu takamu yawuâk mâŋgâeŋetâ âwurem ariop. 13 Âwurem arimu kalam amboŋaŋe “Giratbe” sâm nâŋgâop. Nâŋgâmu tetemu biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Nine nanne ombe bisine hâŋgângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâm ikŋe nanŋe hâŋgângumu takaop. 14 Hâŋgângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenŋe ikŋe nanŋaŋe takap. Âwâŋe mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. 15 Yawu sâm kum kekae topŋehen pilâŋetâ iop.

“Yawu otŋetâ kalam amboŋaŋe taka girawu otbuap? 16 Yâkŋe taka yongomu muŋetâ lok ondop meyekmâ kaweyeŋan katyekmu kinnomai.” Yawu sâop.

Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ porap otmu “Yawu ki otyiŋgiwuap yakâ” sâwi.

17 Yawu sâŋetâ yuwu sâm âiyongop. “Anitâhât poropete âlâŋe den kulemguop yukât topŋe eknohoŋetâ nâŋgâwe.

“Nep lokŋe emet tuhum nak âlâ ekŋetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap.” Yawu kulemguop tap.

18 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kuhupin yu ekmâ betbaŋginomai yamâ hâhiwin nâŋgânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuŋe putuk sâm kioŋmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunŋe tatmap ya waŋnom.
(Mataio 22:15-22 Mareko 12:13-17)

19 Yesuŋe den âlâen hâum sâop yuŋe hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi ya yeŋgât topyeŋe miop. Yakât nâŋgâŋetâ biwiyeŋan tâlimu Yesu mem pâi emetŋan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yeŋgât nâŋgâm gorâyiŋgimu pilâm Yesuŋe den sâm tâpikguwuap nâŋgâm yakât ekmâ kinbi. 20 Yâhâ Yesuŋe sâm tâpikguwuap yanâmâ mem Roma lok yeŋgât bâtyeŋan katŋetâ yâkŋeâmâ mem pâi emetŋan katŋetâ talâkgât nâŋgâm lok perâkŋe nombotŋe meyekmâ tewetsenŋe yiŋgim eŋgatyeŋan gewi. Eŋgatyeŋan geŋetâ yâkŋe Yesuŋe den sâm tâpikguâkgât yâkâlen ari topyeŋe kurihiakmâ yuwu sâm âikuwi. 21 “Bawapi, gâhât topge naŋgain. Gâŋe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nâŋgâmunŋe bonŋeâk otmap. Otmu lohimbiŋe gâhât girawu nâŋgâhihiai yakât nâŋgâm ki gorâhihimap. Gâŋe lok âlâhât nâŋgârâ yahatmu âlâhât nâŋgârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yakât den tâŋ tâŋâk eknongomat. 22 Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nâŋgâne. Roma lok âlâŋe kunnenŋe mansap, kutŋe Sisa sâm, yâhâmâ

haoŋmâ ârândâŋ takesi waŋmain. Yawu gârâmâ yawuâk waŋmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nâŋgâne."

23 Yawu sâm âikuŋetâ biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm yuwu sâm ekyongop.
24 "Kât nanŋe âlâ mem nihiŋetâ ekbe." Yawu sâop.

Yawu sâmu waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. "Kât nanŋe yu ekŋet. Âlâhât towat kât nanŋe yuân tap? Me âlâhât kutŋe tap?" Sâmu sâwi. "Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa, yakâ."

25 Sâŋetâ sâop. "Sisahât pat sâm sâsâŋe sâm yu ya katŋetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katŋetâ tatmap yâk waŋnomai."
26 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu den biaek kinbi. Yawu otmâ Yesuŋe lohimbi senyeŋan kinmâ sâm tâpikgumu mem Roma lok yeŋgât bâtyeŋan katne sâm otbi yamâ pâpgum pilâm ariwi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.
(Mataio 22:23-33 Mareko 12:18-27)

27 Sarukaio lok yuwu nâŋgâmai. "Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâmap." Yawu nâŋgâmai. Yâkŋe yakât topŋe nâŋgânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. 28 "Bawapi, aŋgoân Moseŋe den kulemguop ya yuwu tap.

"Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewaŋgimu lok ya mumbuap. Mumu iminaŋe yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap."

Moseŋe yawu kulemguop tap. Yakât topŋe sâm eknongohât yuwu sâmunŋe nâŋgâ. 29 Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ aŋgoân atayeŋe kunŋaŋe imbi memu imbiŋaŋe naom ki mewaŋgimu inâk manmâ muop. 30 Mumu iminaŋe ataŋahât kambut ya mem manmâ yâku inâk muop. 31 Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyeŋe yawuâk mem manmâ inâk muwi. 32 Aiop, kambutyeŋe yâku yawuâk muop. 33 Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap." Yawu sâwi.

34 Sâŋetâ sâop. "Hânân yuân imbi aŋgi guŋgi otmâ miakmâ manmai. 35 Yâhâ Anitâŋe lohimbi mumuŋambâ mem yahatyekmu manman kârikŋan mannomai. Sâp yanâmâ himbimân Anitâhât aŋelolipŋaŋe ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ yeŋe ikŋiâk ikŋiâk mannomai. 36 Anitâŋe nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmu aŋelolipŋe yeŋgât dop otmâ manman kârikŋan mannomai. 37 Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nak topŋan kâlâp semu laŋ laŋ sâop yakât den pat Moseŋe kulemguop. Den kulemguop yan Kutdâhât yuwu kulemguop. "Yâhâmâ Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu seseŋe Yakop yâk yeŋgât kunyeŋe tatmâ gamap." Yawu kulemguop tap. 38 Den kulemguop yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaŋetâ gaŋetâ benŋe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenŋe yamâ Anitâ. Topŋe yawu tap. Yamâ yeŋe den ya nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimbâp." Yawu sâop.

39-40 Yawu sâmu den âlâhât ekune sâm otŋetâ umatŋe otmu pilâm Mosehât den kâsikum yiŋgiminiwi nombotŋaŋe yuwu sâm ekuwi.

“Bawapi, den purik pilâningim eknongoat yakât nâŋgâmunŋe ârândâŋ oap.” Yawu sâm ekuwi.

Anitâŋe hâŋgângumu gewuap sâminiwi yakât Yesuŋe âiyongop.
(Mataio 22:41-46 Mareko 12:35-37)

41 Yawu gârâmâ Yesuŋe yuwu sâm âiyongop. “Anitâŋe hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. 42 Yawu gârâmâ Dawiti ikŋak yuwu sâop.

“Anitâŋe nâhât patone yuwu sâm ekuop.

43 Gâŋe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” 44 Dawitiŋe den yawu sâop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yakât Dawitiŋe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ “Yâkŋe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiŋe den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nâŋgâmune keterahâkgât yeŋe eknohoŋetâ nâŋgâwe.” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matŋe sâne sâm hâum pâpgum pilâwi.

Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi ya Yesuŋe sâm ge katyehop.
(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 11:37-54)

45 Yâhâ lohimbi yan kinbiŋe denŋe nâŋgâm biwi golâek mannŋetgât den kârikŋan yuwu sâm hoŋ bawalipŋe ekyongop. 46 “Lohimbi nombotŋaŋe nenekŋetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum ningimaiŋe sâŋgumyeŋe kâkâlep mânuŋakmâ yaŋe holuŋ holuŋ sâmu yâhâm gemai. Otmu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu miti emetŋan yâhâ sennŋanâk tatnehât nâŋgâmai. 47 Yawu otmai yamâ imbi kambut emetyeŋambâ watyekmâ senŋe âlâlâyeŋe kombo meyiŋgimai. Yawu otmâ topyeŋe kurihiakmâ lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ hâkyeŋaŋak mepaemai. Yawu otmai yakât otmâ Anitâŋe matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. Yâk yeŋgât topyeŋe yawu tap yakât otmâ yâkŋe biwiyeŋan kioŋmaihât biwiyeŋe galemahom mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

21

Imbi kambut âlâŋe nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp kalop.
(Mareko 12:41-44)

1 Yawu sâm ekyongomâmâ Yesuŋe senŋe pilâm lohimbi iri sikumyeŋe pato tatyiŋgiopŋe tewetsenŋe mem kondoân katmâ ariŋetâ yehop. 2 Katmâ ariŋetâmâ imbi kambut âlâ senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manopŋe tewetsenŋe nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp mem yâhâ kalop. 3-4 Katmu Yesuŋe ekmâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Lok iri sikumyeŋe pato tatyiŋgiapŋe tewetsenŋe nombotŋeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuŋeâmâ nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp kârikŋe tatbaŋgimap ya bâiŋe katsap. Yakât otmâ Anitâŋe imbi kambut yu ekmu âiloŋgo oap.” Yawu sâop.

Kasalipyeŋaŋe taka opon kâmbukŋe huhum itoŋ galaŋ menomai.
(Mataio 24:1-2 Mareko 13:1-2)

5 Yawu sâmu lohimbi kinbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋe ekŋetâ âiloŋgo otmu yuwu sâwi. “Anitâhât opon kâmbukŋe yu senŋe âlâlâ kârikŋaŋak tuhuwi yu ekmunŋe âiloŋgo loŋgo otmâ sem sereakmâ iap.”

6 Yawu sâŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Opon kâmbukŋe yu ekŋetâ âiloŋgo loŋgo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyeŋaŋe taka huhum itoŋ galaŋ

mem senŋe âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai." Yawu sâop.

Umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.
(Mataio 24:3-14 Mareko 13:3-13)

7 Sâmu sâwi. "Bawapi, gâŋe opon kâmbukŋahât den eknongoat yakât bonŋe sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nâŋgâmunŋe keterakningiwuap?" Yawu sâwi.

8 Sâŋetâ sâop. "Lok nombotŋaŋe taka den perâkŋe yuwu sâm kâityongonomai. "Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan," yawu sânomai. Me yuwu mon sânomai. "Sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ tem lâunihiŋetâ nep menom," yawu sânomai. 9 Otmu sâp yan kapam gotyeŋan me kâlepŋehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nâŋgâm ki gorâyiŋgiwuap. Yawu tetemu yanâmâ "Anitâŋe emelâk sâm kalop yakât bulâŋe teteap," yawu nâŋgânomai. Otmu kapam topŋe topŋe tetemu yan yeŋe nâhâitŋe "Getek âwurem gewomap," yawu ki nâŋgânomai. 10 Aŋgoân lohimbi hânŋan kulemŋan mansai dondâhâlâkŋe kasa oraŋgim ahonomai. 11 Otmu himbimâmbâ kulem topŋe topŋe tetemu yan umatŋe âlâlâ yuwu teteyiŋgiwuap. Hânŋan kulemŋan mososoŋ awawi guwawi membuap. Po pato teteyiŋgiwuap. Mesek topŋe topŋe teteyiŋgimu lohimbi dondâhâlâkŋe munomai.

12 Yawu gârâmâ umatŋe âlâlâ sâm aran yu ki tetewuap yan mitihât kasaŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu hakyeŋan sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yiŋginomai. Otmu yeŋe miti emetŋan yâhâ nâhât den pat âlepŋe ya ekyongoŋetâ yâkŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otbuap. Yawu otmâ meyekmâ lok kunlipyeŋaŋe den sâm hâreyiŋgiŋetgât yâk yeŋgât senyeŋan katyekŋetâ kinnomai. 13 Yâk yeŋgât senyeŋan kinmâ yeŋe nâhât den pat âlepŋe sâm tetem ekyongonomai. 14 Sâp yan "Den mâtâpŋe girawu watmâ ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap" yakât ki nâŋgâm gorâyiŋgiwuap. 15 Sâp yanâmâ nâŋe den âlâlâ nâŋgân nâŋgânyeŋan katmune lauyeŋe hewewen otmu den pat âlepŋe sâm kusânmâ ekyongonomai. Sâm kusânmâ ekyongoŋetâ kasalipyeŋaŋe denyeŋe ya kuyiŋgine sâm hâum pâpgunomai. Yakât ki nâŋgâm kiwiliŋ otnomai. 16-17 Sâp yan yeŋe nâ orop biwinenŋaŋe kepeakmâ konohâk otmu mannomai yakât nâŋgâm âwâ mâmâlipyeŋe, imi atalipyeŋe, wârâ toulipyeŋe, hep torehenlipyeŋe, bukulipyeŋe, otmu lohimbi kerekŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ gemu hakyeŋan sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ nombotŋe yongoŋetâ munomai. 18-19 Yawu otyiŋgiŋetâ yanâmâ hâkyeŋe ki biuk sâwuap. Yeŋe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai." Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋetâ kâwurumŋaŋak kinbuap.
(Mataio 24:15-21 Mareko 13:14-19)

20 Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. "Kasalipyeŋe yeŋgât hep bero kiŋgitŋe orowâkŋe taka Yerusalem kapi hawamgum kinŋetâ kapi ambolipŋaŋe yekmâ yuwu nâŋgânomai. "Nongom itit kiom tuhunenekne sâm takai mon?" Yawu nâŋgânomai. 21 Yerusalem kapi hawamgum kinŋetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipŋaŋe pilâm itoŋ galaŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai. Otmu Yerusalem kapi ambolipŋaŋe gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiŋguraknomai. Yâhâ nep

tuhuakmâ mannomaiŋe âwurem taka kapiân iri sikumyeŋe miaknehât ki nâŋgânomai. Yekmâ yapâek hewukŋehen ari misiŋguraknomai. 22 Sâp yan Yura lohimbiŋe otŋetâ bâlemap yakât matŋe menomai yakât nâŋgâm emelâk emet inânŋan miti pepaen kulemguwi.

23 Imbi tepdâ umat karat mannomai, otmu ŋaŋa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manŋetâ wâtyeŋe ki tiŋ tiŋ sâwuap yaŋe hewukŋehen arine sâm otŋetâ ki ihiwuap. Sâp yan umatŋe pato nandoroŋe kakyeŋan yâhâwuap. 24 Nombotŋe yongoŋetâ munomai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ hikum meyekmâ kapi âlâengen ariŋetâ hoŋ bayiŋgim mannomai. Yawu otyiŋgim Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋetâ kâwurumŋaŋak kinbisâp yakât Anitâŋe sâm kalop. Yâhâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu âlâkuâk âwurem taka kasalipyeŋe watyekŋetâ ariŋetâ kapiyeŋe ya mem miwirikunomai." Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topŋe topŋe tetemu eknom.
(Mataio 24:29-31 Mareko 13:24-27)

25-26 "Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenŋe, omoŋgât emetsenŋe, pitu âlâlâ himbimâmbâ pek sâm geŋetâ kulem topŋe topŋe tetemu ekmâ kiŋgityeŋahât otmâ "Wosapâ ari misiŋguraknom," sâm tepyeŋe hârok hindânomai. 27-28 Kulem yawuya tetewuap yan nâŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikŋan katyekmune mannomaihât sâpŋe tâlâhuap sâm senyeŋe ewaken pilâm nâ neknomai. Sâp yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekŋetâ ae seŋ seŋ otbuap.

Bândup baiako yakât dop.
(Mataio 24:32-35 Mareko 13:28-31)

29-30 Sâp yan âwurem gewom yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ "Emet kinbe sâm oap," sâmain. 31 Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. "Âo, yu Yesuŋe emet inânŋan den eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain." Yawu sânomai.

32 Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muŋetâek bulâŋe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap. 33 Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp." Yawu sâm ekyongop.

Biwi golâek mannom.

34-35 Otmu Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. "Gakom katŋetâ seloŋe ga goka nem gakom ya kum pesuk pilâmu dâk dâk hutuk kumap yakât dopŋeâk nâŋe pârâk sânsânâk tetem gemune yanâmâ lohimbi kerekŋe otmai memai yakât matŋe Anitâŋe yiŋgimu menomai. Yakât otmâ yeŋe to kârikŋe ki nem biwi hâlim otnomai. Me sot kâle, soŋgo bau, me senŋe âlâlâ topŋe topŋe miakmâ manman sânduhân manne sâm yakâlâk biwiyeŋe ki hikum mannomai. 36 Yawu otmâ manmâ umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu biwiyeŋe orotok sâmu loholemaihât biwi golâek manmâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim ulitgum mannomai. Yawu manŋetâ nâŋe âwurem ge lohimbi biwiyeŋahât topŋe ekmâ nâŋgâm den sâm hâreyiŋgiwom yanâmâ yeŋe ki aŋulaknomai." Yawu sâm ekyongop.

37-38 Yâhâ omoŋânâk ârândâŋ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât
denŋe nâŋgâne sâm opon kâmbukŋan yâhâ tatŋetâ den kâsikum yiŋgim
gaop. Yawu otmâ emet ŋiŋ sâowân kapi ya pilâm Oliwa pumŋan kapi âlâ
tap yan yâhâ iminiop.

22

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.
(Mataio 26:1-5,14-16 Mareko 14:1-2,10-11 Yoane 11:45-53)

1 Otmu Natik Hombaŋ ya tâlâhuop. Otmu hombaŋ yakât kutŋe âlâmâ
"Tihit tihit Hombaŋ" yawu sâmai. 2 Hombaŋ ya tâlâhumu yanâmâ ho-
tom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum
yiŋgiminiwiŋe menduhuakmâ Yesu kumunŋe mumbuap sâm yakât den
hikuwi. Yawu gârâmâ Yesu mem kuŋetâ mumu lohimbiŋe ekmâ kuk
otmaihât yok pilâm lohotŋan mem kuŋetâ mumbuap yakât den hikuwi.

Yurasiŋe Yesu betŋehen kioŋbuapgât sâop.

3-4 Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp yâk yeŋgâlen
gâtŋe âlâ, kutŋe Yurasi sâm, yâkât biwiŋan Satanŋe kioŋop. Sa-
tanŋe biwiŋan kioŋmu hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋe otmu opon
kâmbukŋahât tembe lâu yeŋgât kunlipyeŋe yeŋgâlen ariop. Ari Yesu
menomai yakât ekyongop. 5 Ekyongomu nâŋgâm heroŋe otmâ hâmeŋe
waŋnomai yakât ekuwi. 6 Otmu girawu tuhum yok pilâm meŋetâ lohim-
biŋe ki eknomai yakât nâŋgâm manop.

Yesu hoŋ bawayâhâtŋaŋe sot um mem dinŋan tuhuowot.
(Mataio 26:17-25 Mareko 14:12-21 Yoane 13:21-30)

7 Natik Hombaŋ ârândâŋ lama nanŋe gâim katmâ Anitâhât hotom
uminiwi. 8 Sâp ya tetemu Yesuŋe Petoro yet Yoane yuwu sâm ekyot-
gom hâŋgânyotgop. "Yetŋe kulet sâm Yerusalem kapiân yâhâ sot umutâ
gamunŋe orowâk nenom."

9 Sâmu sâowot. "Emet wosan ari sot umutŋe semu gaŋetâ orowâk
nenom?"

10 Sâmutâ sâop. "Kapiân yâhâmutâ hoŋ bawa lok âlâ âsâpŋe lâuakmâ
arimu ekdomawot. Lok ya ekmâ betŋan watmâ ari emet âlâen yâhâmu
ekmâ yan yâhâromawot. 11 Yâhâmâmâ emet yakât amboŋe yuwu sâm
ekuromawot. "Nengât bawapinenŋaŋe yuwu yap. "Nâŋe hoŋ bawalipne
meyekmune emet yukât biwiŋe âlâen tatmâ sot um nenom." Yawu yap
yakât otmâ emet biwiŋe ya tiripnotgorâ ekde," yawu sâm ekuroma-
wot. 12 Yawu sâm ekumutâ lok yaŋe dâiyelekmâ emet biwiŋe âlâ mem
heŋgeŋguŋetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senŋe âlâlâ
mem dinŋan tuhuromawot."

13 Yawu sâm hâŋgânyotgomu yâhâowot. Yâhâ Yesuŋe den ekyotgop
watmâ senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuowot.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.
(Mataio 26:26-30 Mareko 14:22-26 1 Korinti 11:23-25)

14 Mem dinŋan tuhumutâ emetsâpŋe otmu yan Yesuŋe hoŋ bawalipŋe
nombotŋe meyekmu yâhâ sot newi. 15 Nem tatŋetâ Yesuŋe yuwu sâm
ekyongop. "Sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât den ki lâum manmaiŋe menekmâ
Roma yeŋgât bâtyeŋan katnekŋetâ yâkŋe mem âlâlâ tuhunekŋetâ sâtgum
mumbom. Yakât otmâ aŋgoân yen orop tatmâ lau konok sot nem buku
oraŋgim mannomgât nâŋgâm biwinaŋe mem manmâ gan. 16 Yâhâ hâmbâi

Anitâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom yanâmâ nâhât âine yakât bulâŋe bâiŋe tetewuap. Sâp yanâmâ nenŋe menduhuakmâ orowâk tatmâ sot nem yâhânom."

17 Yawu sâm wain to mem Anitâ mepaem yiŋgim yuwu sâm ekyongop. "Wain to yu mem gâim aŋgim neŋet. 18 Nâŋe sâp yupâek wain to yu yen orowâk tatmâ ki nem yâhâwom. Yamâ bennŋe nenomain yuŋak ki pesuk sâwuap. Hâmbâi Anitâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk tatmâ nem yâhâmbisâin.

19 Otmu baŋga mem Anitâ mepaem motokmâ yiŋgim yuwu sâm ekyongop. "Yu mem aŋgim neŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap. Nâŋe yeŋgât matyeŋe membom. Yakât otmâ sâp sâsâŋan baŋga nem yâhânomai yan nâ nâŋgânihim mannomai. Yawu sâm mem yiŋgimu newi.

20 Sot nem tiŋ pilâŋetâ Yesuŋe wain to ya yâhâpŋe mem yiŋgim yuwu sâm eknongop. "Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gemu mumbom yan Anitâŋe nâhât den sâm kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmâ Anitâŋe lohimbi kerek yeŋgât tosayeŋe pilâyiŋgiwuapgât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap. 21 Yawu gârâmâ yeŋgâlembâ lok âlâŋe betnehen kioŋmâ kasalipne yeŋgât bâtyeŋan mem katnekbuap. 22 Nâ lok bulâŋe nohoŋetâ mumbom ya Anitâŋe sâm kalowâke yamâ lok yaŋe yawu otnihiwuap yakât matŋe Anitâŋe matŋe umatŋe waŋmu membuap." Yawu sâop.

23 Yawu sâm ekyongomu topŋe nâŋgâne sâm "âlâhât yap" sâm âiahowi.

Yesu hoŋ bawalipŋaŋe sâm kuaŋgiwi.

24 Yesu hoŋ bawalipŋe yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe sâp patoen kunyeŋe pato otbuap yakât sâm kuaŋgiwi. 25 Sâm kuaŋgiŋetâ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. "Lok papatolipyeŋaŋe nâŋgâmai dopŋan lohimbi galemyongomai. Galemyongoŋetâ lohimbiŋe yâk yeŋgât amutyeŋan manmâ "Kutdâlipnenŋe" sâm heroŋe nâŋgâyiŋgimai. 26 Papatolipyeŋaŋe otyiŋgimai yawu yeŋeâmâ ki otnomai. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâ bukulipyeŋaŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋetâ yahalâkgât yeŋe meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yeŋgât amutyeŋan mannomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yeŋgât kunyeŋe pato tatne nâŋgâmaiŋe bukulipyeŋe yeŋgât hoŋ bayiŋginomai. 27 Sâŋetâ nâŋgâwe. Lok girawuya yeŋgât lohimbiŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmap? In tatmâ sot nemai ya yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmap me sot, sot um hoŋ kakoloŋ otyiŋgimai ya yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatmap? Bulâŋanâk in tatmâ sot nemai ya yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmap yakâ. Yawu gârâmâ nâŋeâmâ hoŋ bayiŋgiman.

28 Nâ hâhiwin kakŋan manmâ gamune yeŋe ki pilânekmâ âlâengen arai. 29 Yakât otmâ sâp patoen nâŋe tihityeŋe otmâ galemyongowomgât pat awoŋnaŋe kunihiop. Yakât dopŋeâk yeŋe Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp ya galemyongonomaihât nâŋe nep sâm yiŋgian. 30 Sâp patoen orowâk tatmâ nenom. Yanâmâ yeŋe Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp ya yeŋgât den sâm hâreyiŋginomai ya sâm yiŋgian." Yawu sâop.

Petoroŋe betbaŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.
(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Yoane 13:36-38)

31 Yawu sâm ekyongom bennŋe Simon Petoro yuwu sâm ekuop. "Simon, den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâ. Matuk mendâremunŋe toŋe gemu helekŋe mem pilâmunŋe arimap yakât dopŋeâk Satannŋe topyeŋe mem tetewe sâm hâhiwin yiŋgiwuapgât Anitâ ekuop. 32 Ekumu Anitâŋe

nâŋgâwaŋgim ya sâm kalop. Yawu gârâmâ biwiyeŋe houŋ sâmapgât Anitâ ulitguwan. Ulitgumune yakât otmâ gâ gikiâk betnohowuat. Yawu otmâ sâp ki kâlep otmuâk nâhâlen biwihaŋe tiŋâk kepeim bukulipge mem hewewen tuhuyekbuat." Yawu sâop.

33 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. "Kutdâ, gâ pâi emetŋan katgekŋetâ tatbuat yamâ nâ orowâk yan tatdomgât naŋgan. Me gâ gohoŋetâ mumbuat yanâmâ nâ orowâk notgonomaihât naŋgan. Nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom."

34 Sâmu sâop. "Petoro, yuwu sâmune nâŋgâ. Gâ betnohom ki nâŋgâwaŋgian sâm kurihiakbuat. Kurihiakdâ kalimbuŋe otmu gokorok isewuap." Yawu sâop.

Kapam yâhâp mem ariwi.

35 Yawu sâm ekum benŋe hoŋ bawalipŋe kerek yuwu sâm ekyongop. "Emelâk hâŋgânyongomune tewetsenŋe, itâkat, kâi katipŋe, senŋe âlâlâ barahâk ari den kâsikum yiŋgiwi sâp yan umburuk otmâ manbi me bia?" Sâmu sâwi. "Bia."

36-37 Sâŋetâ sâop. "Emelâk yawu otbiâke yamâ yiwereŋe yuâmâ tewetsenŋe, itâkat senŋe âlâlâ ya miakmâ arinomai. Yâhâ emelâk emet inânŋan nâhât nâŋgâm den âlâ yuwu kulemguwi yakât bulâŋe nâhâlen tetewuap. "Yâkât nâŋgâŋetâ lok bâleŋe yawu oap." Den yakât bulâŋe nâhâlen tetewuap yakât otmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâ kapam ki tatyiŋgiap yâkŋeâmâ yeŋgât hâk katipŋe tuhum pilâm yaŋe mem kapam puluhunomai.

38 Sâmu sâwi. "Kutdâ, yu ek, kapam yâhâp tap."

Sâŋetâ sâop. "Pesuk yap, yakât denŋe âlâ ki sâwe."

Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.
(Mataio 26:36-46 Mareko 14:32-42)

39 Yâhâ Yesuŋe omoŋ ârândâŋâk Yerusalem kapi ya pilâm kapi âlâ Oliwa pumŋan tap yan yâhâ iminiop. Yakât otmâ hoŋ bawalipŋe meyekmu Yerusalem pilâm Oliwa pumŋan yâhâwi. 40 Mâtâwân yâhâm tatŋetâ hoŋ bawalipŋe katyekbe sâm yuwu sâm ekyongop. "Biwiyeŋe houŋ sâmu lohotŋe otmâ pilânekmaihât Anitâ ulitguŋet."

41 Yawu sâm ekyongom pereŋ pilâm bam gâtŋaŋe ge tatmâ Anitâ ulitgum yuwu sâop. 42 "O awoŋ, umatŋe tetenihiwe sâm oap yu nâŋgârâ ki teteâkgât naŋgan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat." Yawu sâm ekuop. 43 Yawu sâm ekumu biwiŋe houŋ sâmapgât aŋelo âlâŋe himbimâmbâ ge mâmâŋe otbaŋgiop. 44 Yawu otmu hâkŋe biuk sâmu nâŋgâm Anitâhâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim ulitguop. Ulitgumu ohowak birik birik kumu hep kâtŋe papato tiriŋ târâŋ sâm gemu ekmain yakât dopŋe tiriŋ târâŋ sâm hânân giop.

45 Yawu otmâ ulitgum tiŋ pilâm yahatmâ hoŋ bawalipŋe yeŋgâlen ba yekmu biwiyeŋe umatŋe otmu yaŋak aman pâlâmŋe iwi. 46 Aman pâlâmŋe iŋetâ mândeyekmâ yuwu sâm ekyongop. "Yen wongât aman pâlâmŋe iai? Lohotŋe otmâ pilânekmaihât yahatmâ golâek tatmâ Anitâ ulitguŋet." Yawu sâop.

Yesu mewi.
(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Yoane 18:3-12)

47 Yawu sâm ekyongomu bukuyeŋe âlâ, kutŋe Yurasi, yâkŋe lok seseŋgâlâk dâiyekmu takawi. Takaŋetâ Yurasi kulet sâyiŋgim Yesuhâlen

ba parahuop. 48 Parahumu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “Menekŋetgât dop
kum parahunekdâ ekmune bâleap.” Yawu sâop.
49 Yawu sâm ekumu Yesu mem âlâlâ tuhumai sâm hoŋ bawalipŋaŋe
yuwu sâm âikuwi. “O kutdâ, nâŋgâningirâ tewet mem lawityekne.”
50 Yawu sâŋetâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe yahatmâ tewetŋe mem ho-
tom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋahât hoŋ bawaŋe ya ândâpŋe bonângen
ya topŋambâek kârâm hâreop. 51 Kârâm hâremu Yesuŋe “Pilâŋet,” sâm
kuyiŋgiop. Yawu sâm kuyiŋgim hoŋ bawa yakât ândâpŋe ya mem katmu
katarahop.
52 Yawu otmâ hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe, otmu opon
kâmbukŋahât tembe lâu yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura yeŋgât papa-
tolipyeŋe yekmâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tewet otmu
kapamgât sâtŋe metŋe âlâlâ lâum takai. Yeŋe nâhât lok bâleŋe sâm
menekne sâm takai me? Me lok bâleŋe âlâ kune sâm takai? Yu ekmune
bâleap. 53 Nâŋe hilâm ârândâŋ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi
den kâsikum yiŋgim gaman. Yan bân menekbâi. Yamâ sâp yiwereŋe yu
Omoŋgât Amboŋaŋe biwiyeŋe mem hâlimgumu meneknomaihât Anitâŋe
sâm kalop.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesu betbaŋgiop.
(Mataio 26:57-58,69-75 Mareko 14:53-54,66-72 Yoane 18:12-18,25-27)
54 Yesuŋe yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe
pato yâkât emelan dâim ariwi. Dâi ariŋetâ Petoroŋe yok pilâm betyeŋan
watyekmâ ariop. 55 Yesu mem emelan yâhâŋetâ tembe lâu yaŋeâmâ emet
hawiŋan ba kâlâp uŋetâ semu nâŋgâm ikaiakmâ tatbi. Yâhâ Petoro yâku
yawuâk kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ talop. 56 Yawu tatŋetâ hoŋ bawa imbi
âlâŋe Petoro ekmâ yuwu sâm tembe lâu tatbi ya ekyongop. “Lok yuâmâ
yâk orop manŋetâ yekman.” Yawu sâop.
57 Yawu sâmu Petoroŋe kurihiakmâ yuwu sâop. “Lok enda ki
nâŋgâwaŋgian.” Yawu sâop.
58 Yawu sâmu tatŋetâ benŋe lok âlâŋe ekmâ yuwu sâop. “Gâ yâk orop
manmat.”
Sâmu sâop. “Nâ bia.”
59 Yawu sâmu sâp ki kâlep otmuâk benŋe lok âlâŋe ekmâ yuwu sâop.
Yesuâmâ Galilaia amboŋe. Otmu gâ gurâ yawuâk Galilaia gâtŋe. Yakât
otmâ gâmâ yâkât komolân gâtŋe geksan. Nâŋgâmune yawu oap.” Yawu
sâop.
60 Sâmu sâop. “Lok sâm tai endamâ bulâŋanâk ki nâŋgâwaŋgian.” Yawu
sâm oan mâne gokorok isiop. 61 Gokorok isian mâne Yesu Kutdâŋe purik
sâm Petoro ehop. Ekmu yan Yesuŋe emet inânŋan den yuwu sâm ekuop
ya nâŋgâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki nâŋgâwaŋgian” sârâ kalimbuŋe otmu
yan gokorok isewuap.” 62 Den ya nâŋgâmu tetemu biwiŋe ŋasinâk pato
otmu pilâyekmâ ikŋiâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

Yesu mem âlâlâ tuhuwi.
(Mataio 26:67-68 Mareko 14:65)
63 Otmu tembe lâu nombotŋe Yesu galemgum kinbiŋe senŋe sâhâm
kâtâpgum ândâpŋe huhuwi. 64 Ândâpŋe huhum nombotŋaŋe yuwu sâwi.
“Bâiŋ, ândâpge âlâŋe huhuap?” 65 Yawu sâm senŋan gem hâim hilitbi.

Yesuŋe ikŋe topŋe sâm tetem ekyongop.
(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Yoane 18:19-24)

66 Yawu otŋetâmâ emet haŋ sâmu yanâk Yura yeŋgât papatolipyeŋe,
otmâ hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe, otmu Mosehât girem den
kâsikum yiŋgiminiwiŋe menduhuakŋetâ tembe lâulipyeŋaŋe Yesu mem
yâhâ katŋetâ kinmu yuwu sâm âikuwi. 67 “Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm
hâŋgângohomu ge mansat me bia?”

Sâŋetâ sâop. “Nine topne sâm tetem ekyongomuneâmâ nâŋgâŋetâ ki
bulâŋe otbuap. 68 Yâhâ den âlâ âiyongomuneâmâ yeŋe matŋe ki sânomai.
69 Yawu gârâmâ nâ lok bulâŋaŋe pilâyekmâ himbimân yâhâwom. Him-
bimân yâhâ Anitâ yahat yahatŋe, Wâtgât Amboŋe, yâk orowâk tatdom.”

70 Yawu sâmu nâŋgâm pârâk pilâm yuwu sâm ekuwi. “Kutne “Lok
Bulâŋe” sâm gikak ahonakmat. Yakât nâŋgâmunŋe “Anitâhât Nanŋe”
yawu oap. Yakât sârâ nâŋgâne. “Nâ Anitâhât nanŋe mansan,” yawu sâmat
me.”

Sâŋetâ sâop. “Den yu yai yakâ. Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan.”

71 Sâmu sâwi. “Bâiŋ, den kâmbukŋe hâliliŋe sâmu nâŋgâmunŋe pesuk yap.
Ikŋahât nâŋgâmu yahatsap.” Yawu sâwi.

23

Yesu dâim Pilatohâlen ariwi.
(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Yoane 18:28-38)

1 Yawu sâm yahatmâ Yesu dâim Pilatohâlen ariwi. 2 Yâkâlen dâim ari
katŋetâ kinmu yuwu sâm hakŋan sâwi. “Roma lok yeŋgât kunyeŋe pato
yâk takesi ki waŋet” sâm lohimbi eŋgatyeŋan gemap. Otmu ikŋahât
nâŋgâmu yahatmu yuwu sâm ekyongomap. “Nâ Kiristo, lok kutdâ. Ninak
galemyongom manmâ yâhâwom.” Yawu sâm hakŋan sâwi.

3 Yawu sâm Pilato ekuŋetâ yâkŋe purik sâm Yesu yuwu sâm âikuop.
“Yura lohimbi yeŋgât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

Sâmu sâop. “Oŋ, den bulâŋe yat.” Yawu sâop.

4 Yawu sâmu hotom uminiwi otmu lohimbiŋe denŋe nâŋgâne sâm ga
kinbi ya Pilatoŋe yuwu sâm ekyongop. “Lok yukât tosa ki mem tetean.”

5 Yawu sâmu iliwetmâ yuwu sâwi. “Yawu gârâmâ Galilaia Yuraia hânân
kapi tatmâ arap yan lok yuŋe yâhâm gem kapi ambolipŋe den kâsikum
yiŋgim eŋgatyeŋan gemu kuk kapam otmâ emet mem yâhâ katmai.”
Yawu sâwi.

Yesu dâim Herotgâlen ariwi.

6 Yawu sâm Pilato ekuŋetâ yuwu sâm âiyongop. “Lok yuâmâ Galilaia
gâtŋe me?”

7 Sâmu sâwi. “Oŋ, yan gâtŋe.”

Sâŋetâ sâop. “Ya Herotgât wahap, nâhât bia.” Yawu sâop.

Sâp yan Herotŋe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân ari tatmâ
nâŋgâop. Yakât otmâ Pilatoŋe ekyongomu Yesu dâim Herotgâlen ariwi.
8 Yâhâ Yesuŋe olop miop yakât den pat ya Herotŋe emelâk nâŋgâop.
Yakât otmâ Yesuŋe kulem âlâlâ tuhumu ekbeâk nâŋgâm manmâ gaop.
Yakât otmâ Yesu dâim yâkâlen ariŋetâ ekmâ tep âlep nâŋgâop. 9 Otmu
den hakŋan sâwi yakât âikumu den biaek kinop. 10 Den biaek kinmu
hotom uminiwi otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwiŋe yahatmâ
kinmâ den topŋe topŋe hakŋan sâwi. 11 Yawu otŋetâ Herotŋe otmu tembe
lâulipŋe orowâk senŋan gem hâim hilitbi. Yawu otŋetâ Herotŋe tembe
lâulipŋe ekyongomu hâk katipŋe kâkâlep, kuriŋ takop takop lok kutdâŋe
mânuŋakminiwi yawuya mem katbaŋgiwi. Yawu otbaŋgim Pilatohâlen

dâim âwurem ariwi. 12 Dâim âwurem ariŋetâ ekmâ “Herotŋe nâŋgânihiap,” sâm Pilatoŋe Herotgât nâŋgâmu yahatmu buku olowot. Yawu gârâmâ emelâk emet inânŋan kasa oraŋgim gaowot ya sâp yan pesuk sâop.

Yesu den sâm hârewaŋgiwi.
(Mataio 27:15-26 Mareko 15:6-15 Yoane 18:39-19:16)

13 Yâhâ Pilatohâlen dâim âwureŋetâ hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura papatolipyeŋe ya yeŋgât den Pilatoŋe katmu ikŋe den sâsâ emetŋan ari menduhuakbi. Menduhuakŋetâ yan lohimbi inŋe dondâhâlâkŋe yekmâ denyeŋe nâŋgâne sâm ba hawamgum kinbi. 14 Pilatoŋe yuwu sâm ekyongop. “Lok yuŋe lohimbi yeŋgât eŋgatyeŋan gemu kuk kapam otmai,” yawu sâm yeŋe nâhâlen dâim takai. Nâhâlen dâim takaŋetâ senyeŋanâk âi pâi tuhum sâm hârewaŋgim ekmune tosaŋe bia oap. 15 Yakât otmâ Herotŋe sâm hârewaŋgiâkgât yâkâlen hâŋgânyongomune dâim arai. Otmu yâkŋe gurâ âi pâi tuhumu biatmu benŋe nâhâlen yâhâpŋe mem takai. Bulâŋanâk yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok yukâlen tosa âlâ ki mem tetean.” Yawu sâop.

16-17 Tihit tihit Hombaŋ ârândâŋâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otŋetâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ me âlâhât lohimbiŋe nâŋgâŋetâ dopŋan otmu lok âlâ holaŋbuat sâminiwi ya holaŋyekmu geminiwi. Yakât otmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok yu kumunŋe mumbuap yamâ tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ nâŋgânihiŋetâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin waŋetâ holaŋmune gewuap.” Yawu sâop.

18-19 Yâhâ sâp yan lok bâleŋe âlâ, kutŋe Barawa sâm, yâkŋe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetŋan mem katŋetâ tatmâ gaop yakât lohimbi kerekŋe den kârikŋan halahum yuwu sâwi. “Barawa holaŋdâ giâk. Yâhâ Yesu yamâ kuŋetâ muâk.”

20 Yawu sâwiâke yamâ Pilatoŋe Yesu holaŋmu giâkgât nâŋgâm âlâkuâk sâop. “Nâmâ Yesu holaŋbom.”

21 Yawu sâmu lohimbi yaŋe iliwetmâ den kârikŋan halahum yuwu sâwi. “Yesu howanân kum kânâŋgâŋetâ muâk, Howanân kum kânâŋgâŋetâ muâk.”

22 Yawu sâŋetâ Pilatoŋe âlâkuâk yuwu sâm ekyongop. “Wuân otmu bâleap? Nâŋe âi pâi tuhum tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin waŋetâ yanâmâ holaŋmune gewuap.”

23 Yawu sâmu kunyeŋe kârikŋe otmâ sâwi. “Howanân kum kânâŋgâŋetâ muâk.” Yawu sâŋetâ Pilatoŋe loholem lauyeŋan miop. 24 Lauyeŋan mem Yesu kuŋetâ muâk sâm sâm hârewaŋgiop. 25 Yâhâ Barawahât nâŋgâŋetâ yahalop gârâmâ yâk holaŋmu giop.

Yesu howanân kuwi.
(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Yoane 19:17-27)

26 Pilatoŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Yesu dâim ariwi. Dâim mâtâwân arim tatŋetâ lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yâhâmâ Kirene hânân gâtŋe, newângembâ takamu mewi. Mem Yesuhât howan ya kambeŋan katŋetâ lâum Yesu betŋan sâop. Otmu lohibi dondâhâlâkŋe betyeŋan watyekmâ ariwi.

27 Yâhâ imbi nombotŋe Yesuhât we bâle nâŋgâm dondâ isem orowâk ariwi. 28 Iseŋetâ Yesuŋe purik sâm yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâhât ki iseŋet, yeŋe otmu nimnaomlipyeŋe yeŋahât iseaŋgiŋet. 29 Hâmbâi umatŋe

topŋe topŋe teteyiŋgimu yuwu sânomai. “Bâe, imbi kâsi, imbi sihan, yâhâmâ naom barak mansai. Yakât otmâ yâk yeŋgât nâŋgâmunŋe âlepŋe oap. Nenŋeâmâ girawu otmâ arinom.” Yawu sânomai. 30 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe pumŋe yukât yuwu sânomai. “Bâok sâm kurihinenehâk. Otmu kât kândun kum kurihinenehâk.” Yawu sânomai. Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. 31 Nâ nak golâ yakât dop oan, yenâmâ nak mumuŋe yakât dop oai. Nak golâ uŋetâ semu kâliŋgumap yamâ nak mumuŋe uŋetâ sem laŋ laŋ sâmap. Nâ nohoŋetâ mumbom yamâ yenâmâ yongom meteyeknomai. Yakât otmâ yeŋahât iseaŋgiŋet.” Yawu sâm ekyongop.

32 Yâhâ tembe lâulipyeŋaŋe pet kulem lok yâhâp orowâk yongone sâm meyekmâ ariwi. 33 Arim hân âlâ, kutŋe, Lok Kunŋe Hahitŋe sâm, yan ari Yesuhât hâk katipŋe tuhum pilâm ikŋe howanân kum kânâŋgâŋetâ kinop. Yawu otmâ pet kulem lok yâhâp ya yotgom lâum kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot. 34 Yawu otyiŋgiŋetâ Yesuŋe yuwu sâm Anitâ ulitguop. “Awoŋ, otnihiai yukât topŋe ki naŋgai. Yakât otmâ tosayeŋe pilâyiŋgihât naŋgan.”

Yawu sâmu tembe lâulipyeŋaŋe yâkât hâk katipŋe mem “Âlâŋe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katŋetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk yan kulemgum amaŋân mânuŋetâ giop. Mânuŋetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meŋetâ kut teteop yaŋe miahop. Yawu otbi.

35 Otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe Yesu giriŋbaŋgim lohimbi ekmâ kinbi ya yuwu sâm ekyongowi. “Lok yuŋe lohimbi nombotŋe tânyongomu ekmain. Yâhâ Anitâŋe hâŋgângumu ge Yura nengât tihitnenŋe otmâ kutdânenŋe mansap otmuâmâ ikŋe tânahom howanâmbâ kâpehakmâ giâk.” Yawu sâm senŋan gewi.

36 Otmu tembe lâulipyeŋaŋe gurâ yawuâk senŋan gem giriŋbaŋgiwi. Yawu otmâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe ari sâŋgum âlâ mem nak bâtbâtŋe potonŋan pâŋ pâŋ kepeim yaŋe wain to bâleŋe yan walipgum mem yâhâ lauŋan kalop. 37 Lauŋan katmâ yuwu sâm senŋan giop. “Gâmâ Yura yeŋgât lok kutdâ mansat otmuâmâ kâpehakmâ ge.” Yawu sâop.

38 Yâhâ howan yakât kunŋan den yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yeŋgât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemguwi.

39 Yâhâ pet kulem lok yâhâp yotgom kânâŋgâyelekŋetâ kinowot ya âlâŋe yawuâk senŋan gem yuwu sâm sâwaŋgiop. “Bâe, lok kopa. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm hâŋgângohomu ge mansat. Yakât otmâ kâpehakmâ gem net orowâk tânnotgorâ gene.”

40 Yawu sâmu bukuŋaŋe nekamŋan yuwu sâop. “Girawu otmâ Anitâ ki ewe katsat? Papatolipnenŋaŋe dop konohâk sâm hâreningiai. 41 Yâhâ netŋeâmâ otmutŋe bâleop. Yakât otmâ sâm hârenitgim notgoŋetâ mundom yaŋe ârândâŋ oap. Yâhâ lok yuâmâ tosa ki olop yamâ imbiâk kuai. 42 Yawu sâm bukuŋe ekuop. Denŋe purik sâm Yesu yuwu sâm ekuop. “Yesu, yuwu sâmune nâŋgâ. Anitâŋe hâŋgângohomu âwurem ge galemnongowuat yan nâ nâŋgânihiwuat.”

43 Sâmu sâop. “Emet ki ŋiŋ sâmuâk mum yâhâ manman sânduhân tatdom.”

Yesu muop.
(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Yoane 19:28-30)

44 Yawu sâm ekumu hilâm kârikŋan, 12 kilok olop yan Anitâŋe nâŋgâmu
emetsenŋe bok sâmu omoŋ sahahop. Omoŋ sahakmâ yapâ ari emetsâpŋe
3 kilok otmu emet laŋinŋe âlâkuâk pilâop. 45 Otmu emelâk lohimbi inŋe
opon kâmbukŋe yakât biwiŋe ekmai sâm sâŋgum kâlep pato hikuŋetâ
ya kâtâpguminiop. Sâŋgum yaŋe pâŋambâek tok sâm hâreakmâ nombot
nombot otmu tetekŋan olop. 46 Sâp yanâk Yesuŋe den kârikŋan halahum
yuwu sâm Anitâ ekuop. "Awoŋ, mumbe sâm oan. Yakât otmâ umutne
me.
47 Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yeŋgât kunyeŋe âlâ hâlâŋmâ
kinopŋe ekmu âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâop. "Yuâmâ
lok âlepŋe." Yawu sâop. 48 Otmu lohimbi kinbiŋe kulem âlâlâ tetemu
ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu muop yakât nâŋgâm biwiyeŋe umatŋe otmu
emetyeŋehen âwurem ariwi.
49 Otmu imbi nombotŋaŋe Galilaia hân pilâm Yesu betŋan takawi yâkŋe
bukulipyeŋe orowâk kâlepŋan kinmâ kulem teteop ya ekbi.

Yesu lâum ari hanguwi.
(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Yoane 19:38-42)
50-51 Otmu lok âlâ, kutŋe Yosep sâm, yâkât topŋeâmâ yuwu. Lok
yamâ Arimata kapi ya Yuraia hânân tap yapâ gâtŋe. Otmu Anitâŋe
Isirae lohimbi yeŋgât tihityeŋe otmâ ikŋe hoŋ bawaŋe hâŋgângumu
gewuap sâminiwi yâkât mambotmâ lohotŋan manmâ gaop. Yâhâ
emelâk hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den
kâsikum yiŋgiminiwi otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe Yesu muâkgât
den sâm hârewaŋgiwiâke yamâ yâkŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu sâyiŋgiop.
Lok yaŋe Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewaŋgiop.
52-53 Tetewaŋgimu launan memu bukulipŋe meyekmu ari howanâmbâ
Yesu mem sâŋgum kaokŋe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpŋe âlâ,
dikin yawuya, yamâ emelâk kusânmâ mem tiŋgâloŋetâ kinop yan lâum
ari katbi. 54 Yâhâ momeŋe emetsâpŋe sâp yan lâum ari katbi.
55 Emet ŋiŋ sâwe sâm otmu yan imbi nombotŋaŋe Galilaia hân pilâm
Yesu betŋan takawiŋe Yosep orowâk ari sâŋgum kaokŋe Yesu katipgum
kât mâtâpŋan katŋetâ talop ya ekbi. 56 Ekmâ to kukŋe suk suk âiloŋgo
mem ga Yesu pirine sâm otmâ kapiân âwurem ariwi. Yâhâ emelâk
embâŋân Moseŋe girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. "Tatmâ nâŋgâ
nâŋgâ sâpŋan âi ki tuhunomai." Den ya lâum kapiân in tatmâ nâŋgâwi.

24

Yesuŋe mumuŋambâ yahalop.
(Mataio 28:1-10 Mareko 16:1-8 Yoane 20:1-10)
1 Emet haŋ sâmu imbi yaŋe yahatmâ to kukŋe suk suk mem sumângen
ariwi. 2 Ari senyeŋe pilâm eksain mâne kât pato lâum hâpunŋetâ ba
mâtâpŋe ya maŋguop ya âlâengen ba talop. Yawu otmu mâtâpŋe ya
tetekŋan kinmu ekbi. 3 Ekmâ kâlehen yâhâm Yesuhât pâinbi. 4 Yesuhât
pâinŋetâ biatmu kinŋetâ yanâk aŋelo yâhâp yâk yetgât hâk katipŋe kaok
bolaŋ bolaŋ yaŋe pârâk sânsânâk teteyiŋgim kinowot. 5 Teteyiŋgim kin-
mutâ yelekmâ pârâk pilâm umutyeŋe ariop.
Umutyeŋe arimu yuwu sâm imbi ya ekyongowot. "Yenâmâ wongât lok
senŋe golâ ya pâinmâ sumân takai? 6 Emelâk yahatmâ arap. Emelâk yeŋe
Galilaia hânân yâk orop manŋetâ den ekyongop yakât nelâm yongoap
me? 7 Emelâk yuwu sâm ekyongop. "Lok âlâŋe nâ lok bulâŋe nâŋgâm

bâlenihim Roma yeŋgât bâtyeŋan mem katnekmu nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbom." Yesuŋe yawu sâm ekyongop." Yawu sâowot."

8 Yawu sâm ekyongomutâ nâŋgân nâŋgânyeŋe pâroŋ sâmu nâŋgâŋetâ teteop. 9 Nâŋgâŋetâ tetemu pilâyelekmâ âwurem ari yakât den pat Yesu hoŋ bawalipŋe kâiân konok otmu bukulipyeŋe nombotŋe 10 ekyongowi. 10 Imbi sumân ariwi ya yeŋgât kutyeŋeâmâ yuwu. Maria, Matala kapiân gâtŋe, âlâmâ Yoana, âlâmâ Maria Yakop mâmâŋe. Yâkŋeâmâ bukulipyeŋe orowâk ari den pat ya Yesu hoŋ bawalipŋe ekyongowi. 11 Ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ porap olop. 12 Yawu gârâmâ Petoroŋe yahatmâ sumângen sururuk sâm ari lâm sâtŋanâk kinmâ ehop. Eksan mâne sâŋgum kâlep mem Yesu katipgum katbi yaŋahâk tatmu ehop. Ekmâ "wuân kulem eksan" sâm nâŋgâm kiwilim emetŋan âwurem ariop.

Lok yâhâp Emausi kapiângen ariowot.
(Mareko 16:12-13)

13 Sâp yanâk Yesuhât komolân gâtŋe lok yâhâp Emausi kapi Yerusalem kapi gotŋanâk tap yan ariowot. 14 Mâtâwân arim tatmâ papatolipyeŋaŋe Yesu kuŋetâ muop yakât alahum weyetŋe nâŋgâowot. 15 Yawu otmâ arim tatmutâ Yesuŋe teteyitgimu orowâk ariwi. 16 Orowâk ari kundenŋe ehoworâke yamâ lok ondop orop arain yawu nâŋgâowot. 17 Yawu nâŋgâmutâ Yesuŋe yuwu sâm âiyotgop. "Wuân denŋe alahuawot?" Sâmu hâmeyetŋe bâlemu kinowot.

18 Yawu otmâ bukuŋe âlâ, kutŋe Keleopa sâm, yâkŋe yuwu sâop. "Yâhâlen papatolipnennŋaŋe otbi yakât den pat Yerusalem kapi ambolipŋe kerekŋe naŋgain. Yakât otmâ girawu otmâ yakât pâpguat?"

19 Sâmu sâop. "Wuân otbihât yat?"

Sâmu sâop. "Wâe, wonângen? Yesu, Nasaret amboŋe otbaŋgiwi yakât alahum gait. Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu yâkât den kâsikum ningim kulem topŋe topŋe tuhum manmâ gaop. 20 Yakât otmâ lohimbi kerekŋe nâŋgâwaŋgiŋetâ yahatminiop. Yamâ hotom umai otmu papatolipnennŋaŋe yâkât den nâŋgâŋetâ nahat otmu "Kuŋetâ muâk" sâm sâm hârewaŋgiwi. Yawu sâm hârewaŋgim Roma lok galemlipnenŋe ekyongoŋetâ yâkŋe lauyeŋan mem howanân kuŋetâ muop. Yakât den pat alahum gait. 21 Yâkŋe Isirae nengât kasalipnenŋe yongom watyekmu arinomai yawu nâŋgâm biwinennŋaŋe mem manmâ gawin. Yamâ yâhâlen kuŋetâ muop. 22-23 Âun emet haŋ sâmu imbi nombotŋaŋe sumângen ari kulem âlâ tetemu eksai. Kulem tetemu ekmâ âwurem taka yakât yuwu sâm eknongoai. "Aŋelo yâhâp teteningim "Yesu mumuŋambâ yahatsap" yawu sâm eknongoawot." 24 Imbi yaŋe yawu sâm eknongoŋetâ bukulipnetŋe nombotŋaŋe sumângen ari imbi yaŋe den yai ya yeŋe senyeŋan Yesu ekŋetâ ki tap."

25 Yawu sâm ekumutâ Yesuŋe yuwu sâop. "Nâŋgân nâŋgânyetŋe umatŋe. Emelâk Anitâŋe poropetelipŋe den ekyongomu kulemguwi ya nâŋgâmutâ ki keterakyitgimap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâyet. 26 Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm ikŋe hoŋ bawaŋe hâŋgângumu ge manmu kuŋetâ hâhiwin nâŋgâm muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ tatmâ yâhâmbisâp ya Anitâŋe sâm kalop." 27 Yawu sâm topŋe katmâ Mose otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe miti pepaen den kulemguwi ya sâm kusânmâ ekyotgop.

28 Yawu otmâ Emausi kapi ginŋan ariwi. Yan arimâmâ Yesuŋe
katyelekmâ kapi âlâengen ariwe sâm olop. 29 Yawu otmu alitmâ yuwu
sâowot. “Emet ŋiŋ yap yakât otmâ orowâk yuân tatne.” Yawu sâm
emetyetŋan orowâk yâhâwi. 30 Yâhâ tatmâ sot um newi. Sot um nem
tatŋetâ Yesuŋe baŋga mem Anitâ mepaem motokmâ torehenŋe yitgiop.
31 Yitgimu yanâk nâŋgân nâŋgânyetŋe pâroŋ sâmu kundenŋe ekmutâ
keterakyitgiop. Ekmutâ keterakyitgimu yanâk gulip olop. 32 Gulip otmu
bukuŋe âlâ yaŋe bukuŋe yuwu sâm ekuop. “Mâtâwân takain yan Anitâhât
poropetelipŋe nombotŋe otmu Moseŋe miti pepaen den kulemguwi
yakât topŋe sâm kusânmâ eknotgomu nâŋgâm biwine yahatsap.” Yawu
sâop.

33 Yawu otmu in yawu yahatmâ Emausi kapi ya pilâm âwurem
Yerusalem kapiân ariowot. Âwurem ari Yesu ikŋe hoŋ bawalipŋe kâiân
konok otmu bukulipyeŋe nombotŋe orowâk menduhuakmâ tatbi yâk
yeŋgâlen yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâm ekyotgowi. 34 “Kutdâ mu-
muŋambâ yahatmâ Simon Petoro tetewaŋgimu eksap.”

35 Yawu sâm ekyotgoŋetâ benŋe kutdâŋe mâtâwân yâk teteyitgim
emetyetŋan ari baŋga mem motokmâ yitgimu yan kundenŋe ekmutâ
keterakyitgiop yakât ekyongowot.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân konok teteyiŋgimu ekbi.
(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Yoane 20:19-23)

36 Den ya ekyongomutâ yanâk Yesuŋe pârâk sânsânâk teteyiŋgiop.
37 Teteyiŋgimu ekmâ “weke takap,” sâm pârâk pilâm kiŋgityeŋahât otbi.
38-39 Yawu otŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Wongât biwiyeŋe ahom niak-
sap? Nâŋe teteyiŋgian yuwu weke ki teteyiŋgimap. Yakât otmâ kâine
bâtne yu walipnohom nâŋgâm heŋgeŋguŋet. Weke bia. Nâ ninak gamune
eŋaksain. Yakât otmâ biwiyeŋe sânduk sâek.” Yawu sâop.

40-41 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ porap olop yamâ kâiŋe bâtŋe
kuwi ya tiripyongomu ekmâ olowâke yamâ heroŋe nâŋgâwaŋgiwi. Yawu
otŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Sot âlâ tap otmuâmâ mem nihiŋetâ nembe.”
42-43 Yawu sâm ekyongomu iŋan âlâ hot um katbi ya waŋetâ mem niop.
Mem nemu ekmâ “weke bia” sâm tepyeŋe hâlâlâk nâŋgâwi.

44 Yesuŋe iŋan ya nem tiŋ pilâm yuwu sâm ekyongop. “Emelâk yen
orowâk manmâ den topŋe topŋe kâsikum yiŋgim gawan yan den âlâ yuwu
sâm ekyongowan. “Emelâk emet inânŋan Mose, Dawiti, otmu Anitâhât
poropetelipŋe nombotŋaŋe nâhât nâŋgâm miti pepaen den kulemgumini
yakât bulâŋe tetem heŋgeŋguwuapgât Anitâŋe sâm kalop.” Yawu sâm
ekyongowan.” 45 Yawu sâm ekyongom den kulemguwi ya kâsikum
yiŋgimu nâŋgâŋetâ.

46 Den ya nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimu den bâiŋe yuwu sâm ekyongop.
Emelâk emet inânŋan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât topŋeâmâ
yuwu tap. Anitâŋe lohimbi kerek yeŋgât tihityeŋe otbe sâm ikŋe
hoŋ bawa hâŋgângumu ge manbuap. Manmu lok bâleŋaŋe mem âlâlâ
tuhuŋetâ hâhiwin nâŋgâm mumbuap. Mumu hanguŋetâ hilâm kalimbu
pesuk sâmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatbuap. 47-48 Yakât otmâ
lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeino-
mai otmuâmâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgim meyekbuap. Otmu yeŋe ari
nahat den pat âlepŋe sâm haok tuhuŋetâ lohimbi hânŋan kulemŋan
manmâ araiŋe nâŋgânomai. 49 Otmu nâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak

hâŋgângumune ge âi sâm yiŋgian yukât mâmâŋe otyiŋgimu menomai ya awoŋnaŋe sâm kalop. Yakât otmâ Yerusalem kapiân tatmâ mambotnomai." Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe himbimân âwurem yâhâop.
(Mareko 16:19-20 Aposolo 1:9-12)

50 Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi âlâ, kutŋe Betani sâm, ya tap. Yan meyekmâ ari Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgiâkgât ulitguop. 51 Yawu otmâ pilâyekmâ himbimân yâhâop. 52 Himbimân yâhâmu mepaem tepyeŋe heroŋe otmu Yerusalem kapiân âwurem ariwi. Âwurem ari opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ mepaewi. Yawu.

Nâ bukuhe,
Luka

Yoane
Yesuhât Den Pat Âlepŋe Yoaneŋe kulemguop.

Yesuhât topŋe

1 Anitâhât Kai Toka yaŋeâmâ embâŋâmbâek Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop dopyetŋe konohâk tatmâ gaowotŋak tatmâ gawot. 2-3 Kândik mindikum topŋambâek Kai Toka yaŋe Anitâ orop tatmâ gaowot yan Anitâhâlen kândiwahom himbimân dewutâ, emetsenŋe, pitu topŋe topŋe ekmain ya otmu hânân âliwahap topŋe topŋe ehekŋe, ki ehekŋe kerehâk kândikyongop. Yamâ ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe ikŋahâk ki teteop, bia kârikŋe. 4 Kai Toka yaŋe manman kârikŋahât ambonŋe oap. Yakât otmâmâ laŋinŋe ikŋambâ gâtŋe yaŋe lohimbi biwinenŋan pilâmu haŋ sâningim gamap. 5 Yawu otmâ omoŋ bâleŋan pilâmu omoŋ kâlehen manmaiŋe kâtâpgune sâm hâum pâpgum gamai.

6-7 Otmu Kai Toka yakât laŋinŋaŋe lohimbi biwinenŋan pilâmu ya ekmâ nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu yâkâlen biwinenŋaŋe katnehât Anitâŋe lok âlâ, kutŋe Yoane, ya âi sâm waŋmu takaop. 8 Taka laŋinŋe amboŋahât amutgen manmâ kulet sâm mâtâp mewaŋgim yâkât den pat âlepŋe sâm tetem eknongom manminiop. 9 Yâhâ laŋinŋahât amboŋe yakât topŋe yuwu tap. Yâkŋe lohimbi kerek nengât biwinenŋan laŋinŋe pilâmu ekmâ nâŋgâmunŋe keterakningiâkgât ge hohetnenŋan manop.

10 Kai Toka yaŋe ge hohetnenŋan manop yan lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe topŋe nâŋgâm hâum pâpgum ki ekŋetâ keterahop. Ikŋak Anitâhâlen kândiwahom lohimbi katyelekmu yapâ tetem gawiŋe amboyeŋe ekmâ topŋe hâum pâpguwi. 11 Yâhâ dop yawuâk ikŋe torehenlipŋe yeŋgât hohetyeŋan takamu ekŋetâ ki keterakyiŋgiopgât betbaŋgiwi. 12 Yawu gârâmâ nen lok nombotŋaŋe yâkâlen biwinenŋe katbin yamâ mâmâŋe otningimu Anitâhât nan baralipŋe otmâ mansain. 13 Anitâhât nan baralipŋe otmâ mansain yakât topŋe yuwu tap. Lohimbi katyelekmu yapâ tetem gamunŋe gamunŋe sambe sambe oain yakât otmâ Anitâhât nan baralipŋe ki otbin. Me lok nombotŋaŋe nengât sen yaŋe tetem sambe otŋet sâm imbi miakmâ manbi yaŋe gurâ bia. Anitâ ikŋak mâmâŋe otningimu yakât nan baralipŋe otmâ gain.

14 Bâiŋ, Kai Toka yaŋe ge imbi tepŋambâ tetem lok otmâ hohetnenŋan manmâ tep âlep nâŋgâningiop. Nâŋgâningimu manmanŋe ekmunŋe bulâŋe otmu Anitâhât nanŋe ombe bisiŋe dopyetŋe konohâk yawu otmutâ yelekbin. 15 Yâhâ lok otmâ manmu Yoaneŋe ekmâ lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Emelâk lok yukât nâŋgâm yuwu sâm ekyongowan. “Nâŋe embâŋâmbâek meŋnahât tepŋambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâmâ nâŋe kulet sâm mâtâp mewaŋgim yâkât amutgen mansan.” Yawu sâm ekyongowan.” Yawu sâop.

16 Yawu gârâmâ manman kârikŋe yakât amboŋaŋe tep âlep nâŋgâningimap ya pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yamâ witgum nâŋgâningim yâhâwuap. 17 Emelâk Anitâŋe Mose ekumu girem den topŋe topŋe kulemguop ya ekmunŋe manman tawi tawiŋe oap. Yâhâ sâp yiwereŋeâmâ Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge wawaeneneksap

ya ekmunŋe bulâŋe dondâ oap. 18 Nenŋe Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ yâkŋe ikŋe nanŋe ombe bisiŋe hâŋgângumu ge manop. Yâkŋe yawu olop yan nenŋe Anitâhât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunehât yâkŋe sâm tetekŋan tuhumu nâŋgâm heŋgeŋguwin.

Yoaneŋe lohimbi toen katyehop.
(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Luka 3:2-18)

19 Kândikum lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya betbaŋgiŋetâ Yoaneŋe âi topŋe katmâ toen katyehop. Toen katyekmu yakât topŋe nâŋgâne sâm hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋaŋe bukulipyeŋe nombotŋe hâŋgânyongowi. Hâŋgânyongoŋetâ hoŋ bawalipyeŋe meyekŋetâ orowâk Yerusalem kapi pato pilâm ge Yoanehâlen ari âikuwi. “Gâ topgahât sârâ nâŋgâne.”

20 Âikuŋetâ sâop. “Anitâŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otmâ galemnongowuap sâmai ya nâ bia.”

21 Sâmu sâwi. “Yawu yatgât âlâkuâk sârâ nâŋgâne. Emelâk embâŋân poropete âlâ, kutŋe Elia sâm, manop. Yâkŋe yâhâpŋe tetem hohetnenŋan manmâ Anitâŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otmâ galemnongowuap yakât mâtâp mewaŋgiwuap yamâ gâ me âlâhât mambotmain.”

Sâŋetâ sâop. “Bia, yai yamâ nâ bia.”

Sâmu sâwi. “Anitâŋe poropete âlâ hâŋgângumu ge mâtâp meningiwuap nâŋgâmain ya gâ me âlâhât mambotmain.

Sâŋetâ sâop. “Lok ya nâ bia.”

22 Sâmu sâwi. “Topge ki eknongoat. Yakât otmâ yiwereŋe âwurem ari papatolipnenŋe girawu sâm ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ ârândâŋ otbuap? Bâiŋ, gike topge tâŋ tâŋâk sârâ nâŋgâneâyâ.”

23 Sâŋetâ sâop. “Nâŋe lok ki manmaiângen manmune lohimbiŋe nâhâlen takaŋetâ yuwu sâm ekyongom mansan.

“Pumŋe launŋe uk sâm huruŋ sâm ya kum kilikmâ mem ârândâŋ merândâŋ tuhuŋetâ tatbuap. Yawu otmâ lok kutdâhât mâtâp mewaŋgiŋet.”

Den yu poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe kulemguop.”

24 Yawu sâmu Parisaio lok orowâk takawiŋe yuwu sâm âikuwi. 25 “Anitâŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otmâ galemnongowuap sâmain ya “nâ bia” yawu yat. Me Elianŋe yâhâpŋe tetewuap ya gurâ bia. Me poropete lok âlâ me âlâ gurâ bia. Yawu yat gârâmâ topŋe girawuhât otmâ lohimbi toen katyekmâ mansat?”

26 Sâŋetâ sâop “Nâmâ toen mem katyekman. Yâhâ lok kutdâ âlâ hohetyeŋan mansap yâkât wâtŋe âlâ tatbaŋgiap ya ekŋetâ ki keteraksap. 27 Hâmbâi lok yaŋe âi topŋe katmâ tuhumu eknomai. Nâmâ lok inŋe mansan. Yakât otmâ nep tuhuwuap yawuya tuhuwomgât dop bia. Me yâkât itâkat gurâ kâpekmâ golewaŋgiwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâm iknahât nâŋgâmu giop.

28 Yâhâ Yoaneŋe kapi âlâ, kutŋe Betani sâm, ya Yoran to nombotgen tap yan manmâ toen katyekminiop. Den matŋe yawu ekyongomu purik sâm Yerusalem kapiân âwurem ariwi.

Yoaneŋe Yesu toen kalop.

29 Otmu emet haŋ sâmu Yesuŋe Yoanehâlen ariop. Arimu akŋangembâek ekmâ yuwu sâm lohimbi mem toen katyehop ya ekyongop. “Lok enda ekŋet. Endamâ Anitâŋe hâŋgângumu ge lamahât dop otbuap. Yakât

otmâ dop kum sâmune nâŋgâŋet. Nengât tosa pesuk sâningiâkgât opon kâmbukŋahât galem mansaiŋe hotom une sâm yan lama nanŋe kum gâim uŋetâ semu hotomŋaŋe yâhâmu Anitâŋe nâŋgâningimap. Yakât dopŋeâk lok endaŋe tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ mumbuap yakât otmâ Anitâŋe hâŋgângumu ge mansap. 30 Otmu emelâk lok yukât topŋe yuwu sâm ekyongowan. “Hâmbâi yâkŋeâmâ âi topŋe katmâ tuhumu eknomai. Nâŋe embâŋâmbâek meŋnahât tepŋambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâ nâŋe kulet sâm mâtâp mewaŋgim yâkât amutgen mansan.” 31 Emelâk ki nâŋgâwaŋgiwan. Yâhâlen puwâk takamu ekban. Otmu yen Isirae lohimbiŋe yâkât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât nâŋe mâtâp mewaŋgim toen mem katyeksan.

32-33 Nâhâlen takamu toen katban yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk nâŋe yâkât topŋe ki nâŋgâm manban yan Anitâŋe nâŋe toen katyekbom yakât yuwu âi sâm nihim hâŋgânnohop. “Gâŋe lohimbi toen katyekbuat yanâmâ nine Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumune ge lok âlâhât kunŋan tatbuap lok yaŋe lohimbi manman âiloŋgoân katyekmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgiwuap.” Yawu sâm eknohop. Yawu sâm eknohomu launŋe lâum lohimbi toen katyekmâ yaŋak lok eksai yu toen katban. Toen katmune yanâk himbim pâroŋ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe kembâ hâtgum ge mâmâŋe otbaŋgiop. 34 Mâmâŋe otbaŋgimu yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguan. Yâhâmâ Anitâhât nanŋe mansap.” Yoaneŋe Yesu takamu ekmâ yawu sâop.

Yesuŋe nâ otmu Anderea menelehop.

35 Emet haŋ sâmu Yoaneŋe ikŋe hoŋ bawayâhâtŋe, nâ otmu lok âlâ, kutŋe Anderea, Simon Petorohât iminŋe, menelekmu deŋgân âlâ, kutŋe Galilaia sâm, yakât ginŋehen ariwin. 36 Arimunŋe Yesuŋe gam wanginenekmâ bamu Yoaneŋe ekmâ yuwu sâm eknotgop. “Lok yu wanginenekmâ bap enda ekset. Yâhâmâ Anitâŋe hâŋgângumu ge lamahât dop otmâ nengât tosahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ mumbuap yakât otmâ Anitâŋe hâŋgângumu giop.” Yawu sâop.

37 Yawu sâmu, nâŋgâmutŋe bonŋe otmu Yoane pilâm Yesu betŋan sâmutŋe orowâk ariwin. 38 Yesuŋe purik sâm yuwu sâm eknotgop. “Yet wongât betnan watneksawot?” Sâmu sâwit. “Kutdâ, gâ emet girawuân imat?” 39 Sâmutŋe sâop. “Orowâk ari emet ya tiripyotgowom.” Yawu sâmu orowâk ari emetŋan yâhâ tatmâ den huhuwin. Den huhum tatmunŋe emetsenŋe emelâk purik sâm giop.

40-41 Otmu bukune Andereaŋe, pilânelekmâ yahatmâ, ari ataŋe, kutŋe Simon, mem tetem yuwu sâm ekuop. “Anitâŋe lok âlâ hâŋgângumu Yura nengât tihitnenŋe otmâ galemnongowe sâm ge mansap ya eksait.” Yawu sâop. Lok yakât kutŋeâmâ Kiristo. 42 Yawu sâm netgâlen dâim takamu Yesuŋe Simon ekmâ yuwu sâm ekuop. “Simon, Yoane nanŋe, gâmâ yiwereŋe kutge âiŋe, Kepa sâm gohonsan.” Yawu sâop. Kut yamâ Girik yeŋgât denân Petoro. Yakât topŋeâmâ benben me kon yawu.

Yesuŋe Pilip yet Natanae meyelehop.

43 Otmu emet haŋ sâmu Yesuŋe Galilaia hânângen ariwe sâm olop. Yawu otmâ yanâk lok âlâ, kutŋe Pilip sâm, ya ekmâ yuwu sâm ekuop. “Garâ, orowâk arire.” 44 Otmu Pilip yamâ Anderea yet Petoro, orop kapiyeŋe kutŋe Besaita, ya ambolipŋe. 45 Yesuŋe Pilip memu yâkŋe in yawu ari bukuŋe âlâ, kutŋe Natanae sâm, ya yuwu sâm ekuop. “Emelâk

Anitâŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu ge tihitnennŋe otmâ galemnongom manbuap yakât Mose otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe kulemguwi ya eksain. Yâhâmâ Yosep nanŋe, Nasaret kapi amboŋe," yawu sâop. 46 Yawu sâmu sâop. "Yakât nâŋgâmune gemap. Nasaret kapi ambolipŋe âlâ me âlâŋe tânnongonomaihât dop âlâ ki tap." Sâmu sâop. "Bâiŋ. Gam ek."

47 Yawu sâmu Natanaeŋe Yesuhâlen takamu yan, yuwu sâm eknongop. "Yu ekŋet. Lok yuâmâ Isirae amboŋe otmu tâŋ tâŋâk mansap." Yawu sâop. 48 Yawu sâmu Natanaeŋe âikum sâop. "Gâ wonângen manmune nehongât yawu yat? Sâmu sâop. "Gâ Pilipŋe ki gohonsap yan lakop kuriŋ amutgen Anitâ mepaem tatdâ geksan." 49 Sâmu sâop. "Kutdâ gâ Anitâhât nanŋe. Isirae nengât kunnenŋe mansat." 50 Sâmu sâop. "Lakop kuriŋ amutgen geksan yakât otmâ topge naŋgan. Yu sâm tetem ekgohoan yakât otmâ yat. Yawu gârâmâ hâmbâi kulem topŋe topŋe memune ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap." 51 Yawu sâm ekum benŋe yuwu sâm eknongop. "Bulâŋanâk yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe bulâŋanâk hâŋgânnohomu gewan yakât topŋe teteâkgât ewapâ himbim pâroŋ sâmu yâkât aŋelolipŋaŋe mâmâŋe otnihim yâhâm gem otŋetâ yekmâ nâhât topne ekmâ nâŋgânomai." Yawu sâm eknongop.

2

Kana kapiân Yesuŋe kulem miop.

1 Yawu sâm eknongomu hilâm yâhâp pesuk sâmu yan kapi âlâ, kutŋe Kana sâm ya Galilaia hânân tap yan gâtŋe âlâŋe imbi membe sâm otmu bukulipŋaŋe heroŋe nâŋgâyitgim menduhuakbi. 2 Menduhuyehop ya amboŋaŋe Yesu ikŋe otmu mâmâŋe otmu nen hoŋ bawalipŋe dâinenekmu orowâk emetyetŋan yâhâwin. 3 Yâhâ menduhuakmâ nem tatmunŋe wain to ya biatmu Yesu mâmâŋaŋe yakât sâm ekuop.

4 Ekumu sâop. "Meŋ, yakât ki nâŋgârâ gorâhihiâk. Anitâ ikŋak nâŋgâmu âi topŋe katbehât naŋgan."

5 Sâmu mâmâŋaŋe emet amboŋe yakât hoŋ bawa âlâ yuwu sâm ekuop. "Nannaŋe yu me ya otŋet sâwuap yawuâk otnomai."

6 Otmu emet ya kâlehen amaŋ papato bât nombolân konok ya tatyiŋgiop yakât topŋe yuwu. Yura lohimbi Anitâŋe nâŋgâningimu ârândâŋ olâkgât to yaŋe mem sot nenehât senŋe âlâlâ ya piriminiwin. Otmu yapâ gâtŋaŋe to osom neminiwin. Otmu kâi bâtnenŋe piriakminiwin.

7 Yakât otmâ Yesuŋe emet amboŋahât hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. "Ba to osom mem ga amaŋân gâiŋetâ pik sâek." Yawu sâmu to osom ga gâiŋetâ pik sâop. 8 Yawu otŋetâ yuwu sâm ekyongop. "Aiop, yupâ to osom ba galemyeŋe ya waŋetâ niâk." Yawu sâmu osom mem ba waŋetâ niop.

9 Yawu gârâmâ to yaŋe emelâk purik sâm wain olop. Yawu otmu galemyeŋaŋe nemu ukenŋe otmu biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. "Wain toŋe emelâk biatningiap. Yu nemune ukenŋe oap yu wosapâ mem gai?" Yawu nâŋgâm yakât topŋe hâum pâpguop. Yawu gârâmâ to osom mem waŋbiŋe yakât topŋe nâŋgâwi. Yâhâ wain to ya nemu ukenŋe otmu yaŋak lok imbi miop ya yuwu sâm ekuop. 10 "Aŋgoânâmâ wain ukenŋe sâm bukulipyeŋe gâim yiŋgiŋetâ nem biwiyeŋe hâlim otŋetâ yakât kakŋanâmâ wain pâlâmŋe gâim yiŋgimai. Yâhâ gâŋeâmâ wain to yu kuratgum tatgât bet mem ga ningirâ nem nâŋgâmune âlâ oap." Yawu sâop.

11 Yesuŋe Kana kapi yan âi topŋe katmâ kulem memu ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu yâkâlen biwinennŋaŋe kepeiwin.

12 Otmu ya pesuk sâmu Yesuŋe imilipŋe otmu mâmâŋe meyekmu Kana kapi ya pilâm Kapanaum kapi yan orowâk gem ariwin. Gem ari yan tatmunŋe hilâm mome pesuk sâop.

Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lok watyehop.
(Mataio 21:12-13 Mareko 11:15-19 Luka 19:45-46)

13 Otmu sâp yanâmâ Yura nengât Tihit tihit Hombaŋ ya tâlâhumu Yesuŋe menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. 14-16 Otmu opon kâmbukŋan yâhâmunŋe yan lok nombotŋaŋe kembâ puluhum tatbi otmu lama bulimakao me senŋe âlâlâ aŋgi guŋgi otmâ hâmeŋe hâukum kinbi ya Yesuŋe yahatmâ yuwu sâm sâyiŋgiop. "Awoŋnahât opon yu kâlehen ki orotŋe otŋetâ aŋgim bero emetŋahât dop oap." Den yawu sâm tewetsenŋe hâukum kinbi ya yeŋgât kakŋan tat tat, tewo, me senŋe âlâlâyeŋe mem purik pilâyiŋgiop. Yawu otmâ lama bulimakao ya yongom watyekmu tiok taok otmâ arim kinbi. Yawu olop. 17 Otmu tâmbânenŋe, kutŋe Dawiti sâm, yâkŋe den kulemguop ya nâŋgâmunŋe teteop ya yuwu tap.

"O Anitâ, lohimbi nombotŋaŋe gâhât opon kâlehen yâhâ tatmâ ki orotŋe otmai sâm biwinaŋe kou kâlâp siap."

Den yawu tatmap ya nâŋgâmunŋe teteop.

18 Yawu otmâ watyekmu ariŋetâ Yura papatolipnennŋaŋe ekŋetâ bâlemu yuwu sâm ekuwi. "Gâŋe oat yu nâŋgâmunŋe dondâ bâleap. Âlâŋe mâmâŋe otgihimu yu oat? Gâŋe wuân kulem mendâ nenŋe gekmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu oat yawu nâŋgâmunŋe ârândâŋ otbuap?" Yawu sâwi.

19 Sâŋetâ sâop. "Yeŋe Anitâhât opon yu liakunomai. Otmuâmâ nâŋeâmâ sâp kâlep bia, hilâm kalimbu yakât biwiŋan tuhum maŋguwom." Yawu sâop. 20 Yawu sâm ekyongomu sâwi. "Maiŋ, papatolipnennŋaŋe opon kâmbukŋe yu yambu 46 biwiŋan tuhuwi. Gârâmâ gâŋeâmâ girawu otmâmâ "hilâm kalimbu biwiŋan tuhum maŋguwom" yat. Den yat yakât nâŋgâmunŋe ki ârândâŋ oap." Yawu sâwi.

21-22 Yesuŋe den sâop yakât topŋe yamâ âlâ miop. Yuwuhât sâop. Yâhâmâ kuŋetâ mumu hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbuap yakât topŋe sâop. Yakât otmâ mumuŋambâ yahalop sâp yanâmâ den sâop ya nâŋgâmunŋe bulâŋe olop.

23 Yesuŋeâmâ Tihit tihit Hombaŋ yan Yerusalem kapiân tatmâ kulem topŋe topŋe memu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe ekŋetâ bonŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katbi. 24-25 Yawu otŋetâ lohimbi nengât biwinenŋe ekmapŋe topyeŋe ekmâ nâŋgâop. Topyeŋe nâŋgâm yaŋak yâk yeŋgâlen ki torokalop.

3

Nikotemoŋe manman kârikŋahât Yesu âikuop.

1 Otmu Parisaio yeŋgâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Nikotemo sâm, yâkŋe Yura nengât lok kunŋe manop. 2 Omoŋ âlâen lok yaŋe Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuop. "Kutdâ, gâhât topge naŋgain. Gâŋe kulem topŋe topŋe memat yu lok nombotŋe Anitâ orop ki mansaiŋe kulem yuwuya menomaihât dop âlâ ki tap."

3 Sâmu sâop. “Âinohowe sâm oat ya emelâk naŋgan. Yakât yuwu sâmune
nâŋgâ. Lok âlâ me âlâ Anitâŋe tihityeŋe olâk sâm mâmâlipyeŋe yeŋgât
tepyeŋambâ tetewi yakât dopŋeâk yâhâpŋe teteŋetgât naŋgan.”
4 Sâmu sâop. “Bâe, nâ emelâk lok oan. Yakât girawu otmâmâ âlâkuâk
meŋnahât tepŋe kâlehen yâhâ tatmune yâhâpŋe menekbuap. Ya ki
orotŋe.” Yawu sâop.
5 Sâmu sâop. “Yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe orotmemeŋe
bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwiyeŋe katnomai yamâ toen katyekno-
mai. Toen katyekŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu
Anitâŋe tihityeŋe otbuap. 6 Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Nen kerekŋe
mâmâlipnenŋe yeŋgât tepyeŋambâ tetem towat konohâk oain. Yâhâ
umut biwinenŋe yamâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningim
mem hewewen tuhunenekmu manman kârikŋahât mâtâp teteningimap.
7 Yawu gârâmâ “mâmâhahât tepŋambâ teteon yakât dopŋeâk yâhâpŋe
tetewuat,” sâm ekgohoan yakât ki nâŋgârâ sâtŋe otbuap. 8 Yakât den
âlâen hâum sâmune den ya nâŋgârâ keterakgihiâk. Siru ya wosapâ
topŋe katmâ takamap? Otmu wosaken bâiŋe arimap? Yakât topŋe
ki nâŋgâmain. Siru pilâmap ya munŋeâk nâŋgâmain. Yakât dopŋeâk
Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu biwiyeŋe hewewen
otmâ Anitâhâlen katmai. Biwiyeŋe âlâhâlen kinmap yakât ki eŋakmâ
naŋgaŋgimai.” Yawu sâop.
9 Sâmu sâop. “Bâe, den yat ya nâŋgâm pâpguan. Âlâkuâk sârâ nâŋgâwe.”
10 Sâmu sâop. “Gâŋeâmâ Anitâhât den Isirae lohimbi kâsikum yiŋgirâ
yakât nâŋgâhihiŋetâ yahatmap. Yakât girawuhât otmâ den yan yukât
topŋe ki naŋgat? 11 Yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Nenŋe sennenŋaŋe
ekmain otmu biwinenŋan tetemu nâŋgâmain ya sâm tetem Parisaio yen
ekyongom mansain. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ dennenŋe nâŋgâŋetâ gemu
bet pilâmai. 12 Yâhâ nâŋe manman topŋe topŋe yakât ekyongomuneâmâ
nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap. Yakât otmâmâ girawu otmâ himbimgât
topŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuap? 13 Lok âlâŋe himbimân ki
yâhâm purik sâm ge yakât topŋe lohimbi ekyongomap. Nâ konok Anitâŋe
himbimâmbâ hâŋgânnohomu ge yakât topŋe ekyongom mansan.
14 Emelâk Moseŋe yuwu otbomgât dop olop. Isirae lohimbiŋe lok ki
manmaiângen manmâ otŋetâ bâleop yakât matŋe hambe sâtŋe metŋe
yaŋe yiŋgimu muwi. Yakât otmâ Moseŋe hambe umutŋe hâwim nahân
kepeim kânâŋgâmu ekmâ yan âlepŋe otbi. Yakât dopŋeâk lohimbi
kerekŋe otŋetâ bâlemap ya yeŋgât tosayeŋe biatyiŋgiâkgât Anitâŋe sâmu
nâ howanân nohom kânâŋgânekŋetâ kinbom. 15 Howanân kinmune
yapâ gâtŋaŋe lok âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe nâhâlen kepeim
mannomai yamâ tosayeŋe biatyiŋgimu manman kârikŋan mannomai.”
Yawu sâop.
16 Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ lohimbi kerek wawaenenekmâ ikŋe
nanŋe ombe bisiŋe hâŋgângumu ge nengât kawenenŋan kinmu howanân
kuŋetâ muop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenŋe kepeim manmâ yâhânom
yanâmâ manman kârikŋe ya menom. 17 Anitâŋe nanŋe hâŋgângumu
ge manman kârikŋan torokatnenehop. Yakât otmâ nenŋe yâkâlen bi-
winenŋaŋe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ sâp patoen den âiân ki
katnenekbuap. 18 Otmu nen Yesuhâlen biwinenŋaŋe hikum manmain
nenâmâ emelâk manman kârikŋahât pat kuningimu tap. Yakât den âiân
katnenekbuapgât dop ki tap. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâ nanŋahât

biwiyeŋaŋe pâlâmŋe otmu betbaŋgim mansai yamâ emelâk kâlâwân seyekbuapgât pat kuyiŋgiop. 19-21 Yâhâ Anitâŋe nen lohimbi kerek mem kiwilinenekmâ matŋe ningimu menom yakât topŋe yuwu tap. Nen lohimbi kerekŋe orotmeme bâleŋe otne sâm yan bukulipnenŋaŋe nenekmâ nâŋgâm bâleningimai sâm kurihiakmâ tihân otmâ gamain. Yâhâ nenâmâ Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim mansainŋe topnenŋe ki kurihiakmain. Nenŋe lok senyeŋan kinmunŋe manmannenŋe tetekŋan ekmai. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya witgumâk otmâ mansaiŋe topyeŋe kurihiakmâ Yesu, laŋinŋe amboŋahât hâkâŋ otmâ betbaŋgimai.

Yoaneŋe ikŋe topŋe sâm tetem ekyongop.

22 Otmu Nikotemoŋe pilâm arimu yakât kakŋan Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe menenekmu Yerusalem kapi pilâm Yuraia hânân ari manbin. Yan manmunŋe Yesuhât sâtgât otmâ lohimbi nombotŋe toen mem katyekbin. 23-24 Otmu sâp yan Herotŋe ki sâmu Yoane mem pâi emetŋan katŋetâ talop. Sâp yan Yoaneŋe kapi âlâ, kutŋe Ainon sâm, ya Salim kapi gotŋan tap yan ariop. Yan arimu to senŋe sambe yan tap yakât ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ariŋetâ toen katyehop.

25 Toen mem katyehop yan Yura lok âlâŋe Yoanehât hoŋ bawalipŋe yeŋgâlen arimu Yura ambolipŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâk sâm to piriakbi orotmeme yakât den sahaŋgiwi. 26 Den sahaŋgiŋetâ Yoanehât hoŋ bawalipŋaŋe ari yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Emelâk gâ orowâk Yoran to nombotgen manmunŋe lok âlâŋe gâhâlen takamu yâkât nâŋgârâ yahalop. Lohimbi seseŋgâlâkŋe nâŋgâningiŋetâ gemu lok yakâlenâk ariŋetâ toen mem katyeksap. Yakât nâŋgâmunŋe dondâ bâleap,” yawu sâwi.

27 Yawu sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe lohimbi biwiyeŋe mem hewewen tuhumu yâkât nâŋgâwaŋgiŋetâ yahatmu yâkâlen ariai. Lohimbiŋe nengâlen torokatŋetgât eŋgatyeŋan ki kioŋnom. Yamâ wongât? Anitâ ikŋak yakât amboŋe oap. 28 Yawu gârâmâ lok yakât yai ya emelâk yâkât topŋe yuwu sâm ekyongowan. “Anitâŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otmâ galemnongowuap ya nâ bia. Nâmâ kulet sâm mâtâp mewaŋgian.” Yawu sâwan.

29 Yakât otmâmâ den âlâen hâum sâmune topŋe nâŋgâŋetâ keterahâk. Lok âlâ yayalipŋaŋe imbi yâkât pat kuwaŋginomai. Pat kuwaŋgiŋetâ manbuap. Manmâ yâhâm miakdomawot yan heroŋe otnomai. Yakât dopŋeâk lohimbi seseŋgâlâkŋe Yesuhâlen torokatŋetâ heroŋe oan. 30 Sâp yiwereŋe yupâek lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâwaŋgiŋetâ yahatmu yâkâlen torokatnomai. Yâhâ nâmâ nâŋgânihiŋetâ gemu âi tuhum tiŋ pilâm gulip otbom.” Yawu sâop.

Yoaneŋe Yesuhât topŋe sâm ekyongop.

31-32 Yoane den yawu sâm ekyongop yakât topŋeâmâ yuwu. Nenŋe meŋlipnenŋe yeŋgât tepyeŋambâ tetewin. Gârâmâ manmannenŋahâlâk nâŋgâm alahu gulahu otmain. Yâhâ Anitâŋe Yesu hâŋgângumu giop. Yakât otmâ kunnenŋe pato otmâ âwâŋahât topŋe eknongom mansap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâŋe denŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim mansai. 33-35 Anitâŋe nanŋe wawaemu biwiyetŋe kepeiakmâ konohâk otmu tatmawot. Yawu tatmawot yamâ âwâŋaŋe âi sâm waŋmâ hâŋgângumu giop. Gem yan kunnenŋe manmâ Wâtgât Mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgimu âwâŋahât den ya tâŋ tâŋâk

eknongom mansap. Yâkŋe den eknongop ya nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu yâkâlen biwinennŋaŋe kepeimain. 36 Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe Anitâ nannŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yamâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop ya menomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe yâkât den betbaŋgim mannomai yamâ Anitâŋe kuk otmâ hâhiwin yiŋgimu nâŋgâm tatbisâi.

4

Yesuŋe Samaria yeŋgâlen ariop.

1-2 Lohimbi dondâŋe Yoanehâlen ariŋetâ toen katyehop. Yawu gârâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmu yâkâlen takaŋetâ yâkât sâtgât nen hoŋ bawalipŋaŋe toen katyekbin. Toen katyekbin yakât Parisaioŋe nâŋgâŋetâ bâleop. 3 Nâŋgâŋetâ bâlemu yaŋak Yesuŋe Yuraia hân pilâm Galilaia hânângen âwurem ariwe sâm otmu orowâk ariwin. 4 Ari Samaria yeŋgât hân tânâmŋambâ hârem ariwin. 5 Ari kapi âlâ, kutŋe Sika sâm, ya mewin. Otmu emelâk embâŋânâk kapi yakât gotŋan tâmbânennŋe âlâ, kutŋe Yakop sâm, yâkŋe tohât lâm kâlep pato kendâop. Kendâmu yapâek to hindakmâ tumuŋan tatmu osom nemai. Otmu lâm kendâop ya nannŋe Yosep pilâwaŋgiop. 6 Nen mâtâwân arim tatmunŋe sikopŋe dondâ nongop. Yakât otmâ to ya ginŋan ge tatmâ hâknennŋe mewin.

Manman kârikŋahât to yakât amboŋe yamâ Yesu.

7-8 Yesuâmâ yan tatmu nenâmâ pilâm sot puluhune sâm kapiân yâhâwin. Katmâ yâhâmunŋe yan ikŋiâk tatmu imbi âlâŋe to osowe sâm kapiângembâ giop. Gemu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “To osom niŋdâ nembehât naŋgan.” Yawu sâop.

9 Yawu sâmu yan biwiŋaŋe nâŋgâop. “Yen Yura lohimbiŋe nenekmâ nâŋgâm bâleningim nengât tera me osom bero yaŋe ki katmâ nemai.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâm yakât otmâ pârâk pilâm yuwu sâop. “Gâmâ Yura lok. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ tohât ulitnohoat? Ya kâmbukŋe yakâ.” Yawu sâop.

10 Sâmu sâop. “Anitâŋe hewewenâk otmâ lâtâpnongomap yakât topŋe gâŋe ki naŋgat. Otmu nine topne gurâ ki naŋgat. Naŋgat mâne emelâk manman kârikŋahât to yakât ulitnohombât.” Yawu sâm ekuop.

11 Sâmu sâop. “Lok pato, to yuâmâ lâm kâlep pato. Yawu gârâmâ to osowuatgât wahap barahâk tat yukâ. Wuânŋe mem manman kârikŋahât to yat ya osowuat? 12 Yâhâ tâmbânennŋe Yakopŋeâmâ lâm yu kendâm yupâ to osom neminiop. Otmu nanlipŋe otmu lama bulimakao osom yiŋgimu neminiwi. Yâhâmâ to yupâek nem manminiwi. Yakopŋe otmâ manminiop ya wangim otbuatgât nâŋgâm yu yat me?”

13 Sâmu sâop. “To yuâmâ lok âlâ me âlâŋe neŋetâ yâhâpŋe tohât kân kânâk katyekbuap. 14 Yawu gârâmâ nine manman kârikŋahât to osom yiŋgimune nenomai. Ya nenomai yakât otmâ yeŋgâlembâ to yaŋe punduŋ punduŋ sâm ga takamu ya nem manman kârikŋe manmâ yâhânomai. Yakât otmâ tohât kân kânâk katyekbuapgât dop âlâ ki tap.”

15 Sâmu sâop. “Maiŋ, lok pato. Nâŋe hilâm ârândâŋ to yupâ osowe sâm kapi pilâm gem yâhâm tatman. Yawuâk otmâ manmangât gike to osom niŋdâ nemune yâhâpŋe tohât ki katnekbuapgât naŋgan.”

16 Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ gâ ari lokge dâirâ orowâk takayet.”

17 Sâmu sâop. “Nâmâ lokne bia.”

Yawu sâmu yuwu sâm purik pilâwaŋgiop. 18 “Gâ lok imbât yaŋe mem
pilâhekbi. Yamâ yiwereŋe meŋgekmu mansawot yamâ lokge bulâŋe bia.
Yamâ kombo mansawot. Yakât den yat yuâmâ bonŋe.”
19 Sâmu sâop. “Maiŋ, lok pato. Gâmâ Anitâhât poropete geksan. 20 Yawu
gârâmâ ekgohomune nâŋgâ. Emelâk tâmbâlipnenŋaŋe pumŋe yuân yâhâ
kinmâ Anitâ mepaeminiwi. Yâhâ Yura lok yeŋeâmâ Yerusalem kapiân
yâhâ Anitâ mepaemai. Yamâ lohimbi wosanŋe bonŋe otmai?” Yawu sâm
âikuop.
21-24 Sâmu sâop. “Wâe. Imbi, sâmune nâŋgâ. Hâmbâi mâne yen Samaria
lohimbi pumŋe yuân Anitâ ki mepaenomai. Otmu nengu yawuâk
Yerusalem kapiân Anitâ ki mepaenom. Anitâmâ nen yuwuya bia. Yâkât
topŋeâmâ ikŋiâk tap. Yâhâmâ pumŋe me kapi âlâen ki tatmap. Yakât
otmâmâ sâp yupâek kapi me pumŋe âlâen me âlâen yâhâ kinmâ Anitâ
mepaenom yamâ hâliŋe bia. Yakât otmâ Anitâ awoŋnenŋaŋe ikŋe Wâtgât
mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otningimu awoŋnenŋahâlen bi-
winenŋaŋe kepeim mepaemunŋe nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. Yen Samaria
ambolipŋeâmâ Anitâhât topŋe ki nâŋgâmâk imbiâk mepaemai. Yawu
gârâmâ Anitâŋe hoŋ bawaŋe âlâ hâŋgângumu ge Yura hohetnenŋan tetem
yen me nen kerek tihitnenŋe otbuap yakât sâop. Yakât otmâ nenŋeâmâ
Anitâhât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguain.” Yawu sâop.
25 Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ Anitâŋe hoŋ bawaŋe âlâ hâŋgângumu ge
tihitnenŋe otbuap ya emelâk sâŋetâ nâŋgâwan. Gem yan wuân me wuân
teteningiwuap ya bunewâk eknongowuap.” Yawu sâop. Hoŋ bawa yakât
kutŋeâmâ Kiristo.
26 Sâmu sâop. “Hoŋ bawa yakât yat yamâ nâ. Anitâŋe hâŋgânnohomu ge
mansan.” Yawu sâop. 27 Sâm tan mâne nenŋe sot puluhum takam Yesuŋe
imbi ya orop den alahuowot ya ekmâ pârâk pilâm imbi yaŋe wuân den
âikuop yakât ki âikum topŋe nâŋgâwin. Me Yesuŋe wongât imbi ya orop
den alahuowot yakât gurâ yawuâk.
28 Yawu otmu imbi yaŋe âsâpŋe pilâm kapiângen sururuk sâm ariop.
Sururuk sâm ari kapi ambolipŋe yuwu sâm ekyongop. 29 “Wâe. Lok âlâŋe
to lâmŋe ginŋan taka tatmâ biwine ekmâ otman meman ya hârohâk sâm
tetem eknohoap. Anitâŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu gewuap sâmai yaŋe
takap mon.” 30 Yawu sâmu nâŋgâm ekne sâm kapi pilâm takawi.
31 Mâtâwân gem tatŋetâ nenŋe sot ne sâm Yesu ekuwin.
32 Ekumunŋe sâop. “Tatnihiap ya nem mansan. Yeŋe yakât topŋe ki
naŋgai.”
33 Yawu sâmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwin. “Nenŋe yu pilâm kapiân
yahain yan lok âlâŋe sot waŋmu niap mon?” Yawu sâm âlâhuwin.
34 Yawu sâmunŋe sâop. “Nâmâ Awoŋnaŋe hâŋgânnohomu ge tem
lâuwaŋgim nepŋe tuhum mansan yaŋe nâhât sot kâle oap.
35 Otmu nengât nep topŋahât nâŋgâŋetâ keterahâkgât âlâen hâum
sâmune nâŋgâŋet. Emetsenŋe imbât pesuk sâmu yan kalamân gâtŋe
âlemu mem nemain. Yawu gârâmâ lohimbiŋeâmâ kalamân sot âlem tap
yakât dopŋeâk biwiyeŋe hewewen otmâ manman kârikŋan arine sâm
otmâ tai. Yeŋeâmâ lohimbi dondâŋe mansai ya yeŋgât nâŋgâm âi meŋet.
36-37 Yakât torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Lok nombotŋaŋe nep tuhumai.
Yâhâ nombotŋaŋeâmâ âlemu mem konok tuhumai. Yâhâ lok âlâ me
âlâŋe nâhât nep tuhumai me yakât bonŋe menomai ya yâhâp yâhâp
heroŋe kakŋan mannomai. Yâhâ bonŋe âlemu mem katŋetâ tatbuap

yaŋeâmâ lohimbiŋe hewewеŋ otmâ Anitâhâlen biwiyeŋe kepeim manmâ manman kârikŋe menomai yakât dopŋeâk oap. 38 Otmu emelâk lok nombotŋaŋe nâhât nep tuhuwi ya bonŋe âlem kinsaiŋe manman kârikŋe meŋetgât yen hâŋgânyongomune ari meyekŋet." Yawu sâop.

39 Otmu Yesuŋe Samaria gâtŋe imbi yakât biwiŋe ekmâ olop miop ya tâŋ tâŋâk sâm tetem ekuop yakât kapi ambolipŋe ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen takawi. 40 Taka "Nen orowâk torokatmâ manbuat," yawu sâm ekuŋetâ nâŋgâyiŋgiop. Nâŋgâyiŋgimu kapiyeŋan yâhâ hilâm yâhâp tatbin. 41 Tatmunŋe den pat âlepŋe ekyongomu lohimbi dondâŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. 42 Biwiyeŋaŋe kepeim imbi ya yuwu sâm ekuwi. "Aŋgoân gâŋe den sârâ nâŋgâmunŋe bulâŋe olop. Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ yâkŋe sârerenenekmâ manman kârikŋe ningiwe sâm ge mansap ya ikŋe lauŋambâ eknongomu nâŋgâmunŋe bulâŋanâk oap. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeiain." Yawu sâwi.

Yesuŋe kiap âlâhât nanŋe nâŋgâwaŋgimu âlepŋe olop.

43 Yesuŋe hilâm yâhâp tatmâ den ekyongomu pesuk sâmu orowâk Galilaia hânângen ariwin. 44 Mâtâwân arim tatmunŋe Yesuŋe Yerusalem kapi ambolipŋe den ekyongomu nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi yakât yuwu sâm eknongop. "Anitâhât poropetelipŋaŋe yeŋe kapi me hep torehenlipyeŋe orowâk tatmâ den kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâŋetâ nahat otmap." Yawu sâop. 45 Galilaia hânân arimunŋe kapi tatmâ arap ya ambolipŋe emelâk tihit tihit hombaŋ ekne sâm Yerusalem kapiân yâhâ Yesuŋe kulem topŋe topŋe mem ikŋe den pat âlepŋe ekyongomu nâŋgâŋetâ bonŋe olop yaŋe nenekmâ buku otningiwi.

46 Yawu otninginetâ ya pilâm âwurem Yesuŋe aŋgoân Kana kapiân kulem âlâ memu to ya purik sâm wain olop yan ariwin. Arimunŋe Kapanaum amboŋe, kiap âlâhât nanŋe ya mesek sâtŋan kinop. 47 Mesek sâtŋan kinmu yan âwâŋaŋe Yesuŋe Kana kapiân âwurem taka tap nâŋgâm kapiŋe pilâm Yesuhâlen taka ekuop. "Nanne mesek sâtŋan tatmâ pilânenekbe sâm oap. Yakât otmâ ari heŋgeŋguhât naŋgan."

48 Sâmu sâop. "Bâe, Galilaia ambolipŋaŋe kulem topŋe topŋe memune ekneâk naŋgai. Ekŋetâ sâtŋe otmu yanâk nâhâlen biwiyeŋe katmai."

49 Sâmu sâop. "O, lok pato, nanne pilânenekmapgât in yawu ari heŋgeŋguhât naŋgan." 50 Sâmu sâop. "Nâŋgâwaŋgiangât âlepŋe hâmeŋe kinbuap. Yakât otmâ gikiâk emetgan âwurem ari." Yawu sâop ya nâŋgâmu bulâŋe otmu âwurem ariop. 51 Mâtâwân arim tatmu hoŋ bawalipŋaŋe nanŋe talop yakembâ taka yuwu sâm ekuwi. "Nange yamâ emelâk âlepŋe oap." 52 Yawu sâŋetâ yuwu sâm âiyongop. "Sâp girawuân âlepŋe oap?" Sâmu sâwi. "Oran hilâm tânâmŋan kundatŋe sânduk sâop," sâwi. 53 Yawu sâŋetâ kiapŋe yuwu nâŋgâop. "O, bulâŋanâk. Yesuŋe eknohop sâp yanâk nanne âlepŋe olop." Yawu nâŋgâm Yesuhâlen biwiŋe kalop. Yawu otmâ ari hep torehenlipŋe yakât ekyongomu kerekŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katbi.

54 Kândikum Yesuŋe Yuraia hân pilâm Kana kapiân ari kulem memu to ya purik sâm wain olop. Yâhâ kulem yâhâpŋe miop yamâ naom tipiŋe ya âlepŋe olop.

5

Yesuŋe lok pareŋe mem heŋgeŋgumu geretŋe lâuakmâ ariop.

1 Yakât kakŋan Yura nengât hombaŋ âlâ tetemu Anitâ mepaene sâm
lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yerusalem kapi patoen menduhuakbi. Otmu
sâp yan Yesuŋe menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. 2 Yerusalem
kapi ya hawamgum paŋ sâhâwi yakât hâŋgi âlâ, kutŋe Lama sâm, yakât
ginŋan bomba âlâ tap, kutŋe Betesira sâm. Otmu bomba yakât ginŋan
selep bâtnombot tuhuwi. 3 Otmu selep yan lohimbi tatbi yamâ topyeŋe
yuwu. Nombotŋe pareŋe otbi, nombotŋeâmâ kâiyeŋe goŋgoŋe, nombotŋe
âlâmâ senyeŋe bok sâ sâŋe. 4 Tatbi yaŋe yuwu otminiwi. Sâp âlâen
âlâen Anitâhât aŋelo âlâŋe himbimângembâ ge bomba kâlehen gemu luk
luk sâminiop. Luk luk sâmu yanâmâ tatbi ya yeŋgâlen gâtŋaŋe aŋgoân
toen geminiop yamâ wuân me wuân hâhiwin ya in yawu biatbaŋgiminiop.
Yawu otminiwi.

5 Otmu tatbi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe pareŋe otmâ tatmâ gamu yambu
38 pesuk sâop. 6 Yâhâmâ selep âlâen tatmâ aŋelo bomba kâlehen gemu luk
luk sâmu gewe sâm yakât mambotminiop. Yâhâ Yesuŋe lok ya sâp kâlep
yawu otmâ gamap ya ekmâ nâŋgâm âikuop. “Gâ âlepŋe otbehât naŋgat me
bia?”

7 Sâmu sâop. “Oŋ, yawu naŋgan yukâ. Yawu gârâmâ to yu luk luk sâmu
gewe sâm ok bititik ki otmuneâk lok dondâŋe in yawu gemai. Yakât âlâŋe
tânnohomu nâŋe sâm gembâm.”

8 Sâmu sâop. “Bâiŋ gâ yahatmâ geretge lâuakmâ lohotŋan ari.” 9 Yawu
sâmu yanâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ ariop.

10 Geretŋe lâuakmâ arimu lohimbi yan kinbiŋe ekmâ nâŋgâm
bâlewaŋgim yuwu sâwi. “In tatmâ naŋgain. Yawu gârâmâ gâŋe geretge
lâuakdâ gekmunŋe ki ârândâŋ oap. Papatolipnenŋaŋe tatmâ nâŋgâmain
sâwân âi tuhunomgât samut katbi yakât otmâmâ pilâ.” Yawu sâwi.

11 Sâŋetâ sâop. “Yiwereŋe lok âlâ heŋgemnohoapŋe yuwu yap. “Yahatmâ
geretge lâuakmâ ari.” Yawu sâmu âlepŋe otmâ yaŋahâmâ yu oan.”

12 Sâmu sâwi. “Lok heŋgeŋgohoap ya kutŋe kundâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.
13 Yâhâ Yesuŋe emelâk yok pilâm lohimbi dondâ kinbi ya hohetyeŋambâ
gem ba ariop. Yakât otmâmâ lok yaŋe Yesu ekmâ tiripyongowe sâm senŋe
senŋe otmâ yâhâm giop yamâ ki ehop.

14 Otmu yapâ pilâm ge opon kâmbukŋan yâhâ Yesu mem teteop. Mem
tetemu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “Naŋgat. Nâŋe heŋgeŋgohoan. Yakât
otmâ yâhâpŋe otmâ hilipguwuat yamâ hiliwahowuat.”

15 Yawu sâmu lok yaŋe Yura papatolipnenŋe yeŋgâlen ari “Yesuŋe
heŋgemnohoap” sâm ekyongop. 16 Yâhâ Yesuŋe tatmâ nâŋgâminiwin
sâpŋan lok ya heŋgeŋguop. Yakât otmâmâ Yura papatolipnenŋaŋe Yesu
mem ge katne sâm den hikuwi.

Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeim manman bulâŋe menom.

17 Den hikuŋetâ benŋe Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Awoŋnaŋe hilâm
ârândâŋ âi memap. Yakât otmâ nâku yawuâk âi membomgât sâm ni-
hiop.” Yawu sâop. 18 Yâhâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok ya heŋgeŋguop
yakât nâŋgâŋetâ bâleop. Yawu otmâ Yesuŋe Anitâhât “Awoŋne” sâmu
yakât otmâ Yura papatolipnenŋaŋe yuwu nâŋgâwi. “Yâhâmâ Anitâ orop
dopnetŋe konohâk oap sâm ikŋahât nâŋgâmu yahatsap,” yawu sâm yakât
kune sâm otbi.

19-20 Yawu otŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Nine topne ekyongomune nâŋgâŋet. Nâŋe nine eŋgatneâk âi ki meman. Âi meman yamâ awoŋnaŋe wawaenekmâ tiripnohomu ikŋahâk âi memap yawuâk nâ gurâ meman. Yakât otmâ hâmbâi âi âlâ tiripnohom mâmâŋe otnihimu memune ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. 21 Awoŋnaŋe lok âlâ me âlâhât manmanyeŋe torokatbuapgât dop tap. Otmu nâku yawuâk manman kârikŋe yiŋgiwomgât dop tap. 22 Otmu lohimbiŋe otŋetâ bâlem gamap ya awoŋnaŋe bâiŋe ki sâm hâreyiŋgiwuap. Âi ya nâŋak bâiŋe sâm hâreyiŋgiwomgât sâm nihiop. 23 Yâhâ lohimbiŋe Awoŋne ewe katmai yakât dopŋeâk nâ gurâ ewe katnekŋet sâm âi ya nihiop. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe betnihimai yaŋe nâ betnihiain sâm Awoŋne hâŋgânnohomu gewan ya betbaŋgimai. 24 Lok âlâ me âlâŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe awoŋnahâlen katmâ denŋe lâum mannomai ya awoŋnaŋe emelâk manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Yakât otmâ manman kârikŋahât mâtâwân manŋetâ den âiân ki katyekbuap.

25 Den âlâ yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Awoŋne Anitâŋe hâŋgânnohomu ge nine den pat âlepŋe ekyongom mansan. Ekyongomune lohimbi biwi pâlâmŋe mansai ya yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yaŋeâmâ manman kârikŋahât bulâŋe menomai. 26 Yakât topŋeâmâ yuwu. Awoŋne yamâ manman amboŋe. Yawu gârâmâ manman yakât galemŋe sâm nihimu yan dopnetŋe konok oap. 27 Otmu hâŋgânnohomu ge lohimbiŋe otbi mewi yakât bâiŋe sâm hâreyiŋgiwomgât sâm nihiop. 28 Yakât otmâ sâp patoen lohimbi muwi yamâ kerek mândeyekmune mumuŋambâ yahatmâ otbi mewi yakât matŋe menomai. 29 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâ betbaŋgim otŋetâ bâlem gaop yamâ den âiân katyekmune yakât matŋe umatŋe menomai. Yâhâ nombotŋaŋe Anitâhât tem lâuwaŋgim âlepŋe manbi yaŋeâmâ manman kârikŋe mannomai. 30 Nine eŋgatneâk âi ki tuhuman. Anitâŋe biwinan katmu tem lâuwaŋgim den sâm hâreyiŋgiman yamâ nâŋgâmu ârândâŋ otmap.

Yesuŋe kulem âlâlâ miop yan ikŋe topŋe tetem heŋgeŋguop.

31 Topne teteâkgât ninak sâman mâne nâŋgâŋetâ nahat otbâp. 32 Awoŋne manman amboŋaŋe nâhât topne ekmâ nâŋgâŋetgât kulem mem gamap yamâ nâŋgâwaŋgimune bulâŋanâk otmap. 33 Aŋgoân hoŋ bawalipyeŋe hâŋgânyongoŋetâ Yoanehâlen ariŋetâ nâhât topne bulâŋanâk ekyongop. 34 Yâhâ Yoane me lok âlâŋe nâhât topne ki sâm tetewi mâne mâtâp âlâ tetenihimbâpgât dop otbâp. Yawu gârâmâ yâkŋe nâhât topne ekyongop ya yiwereŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu manman kârikŋan manŋetgât yan. 35 Yoanehât nâŋgâŋetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋeâmâ balamgât dop olop. Balam sem laŋinŋe pilâmu ekmain yakât dopŋeâk yâkŋe den ekyongomu biwiyeŋan hâumu haŋ sâyiŋgiop. Haŋ sâyiŋgimu aŋgoân hewewenâk nâŋgâwi. Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk betbaŋgiwi. 36 Nâhât topne yamâ yâkŋe bulâŋanâk ekyongop. Yawu gârâmâ awoŋnaŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu kulem topŋe topŋe memune yan nâhât topne tâŋ tâŋâk tetemu ekmai. 37 Yawu gârâmâ awoŋne ki ekmâ denŋeâk nâŋgâm gamai. 38 Otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe gurâ ki kepeim manmai. Yakât otmâ awoŋnaŋe poropetelipŋe ekyongomu kulemguwi ya nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimap. Otmu nâhât gurâ nâŋgâŋetâ nahat otmu yawuâk nâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeimai.

39 Yeŋeâmâ manman kârikŋe mene sâm poropetelipŋe den kulemguwi ya
haoŋmâ ârândâŋ sâlikum ekmâ tatmai. Yawu gârâmâ yeŋe nâhât topne
ekŋetâ keterahâkgât den yu poropetelipŋaŋe kulemguwi. Yu sâlikum
heŋgeŋgumai mâne âlepŋe nâhât topne nâŋgâm heŋgeŋgumbâi. 40 Yamâ
yeŋe manman kârikŋe mene sâm yan nâhât hâkâŋ otmâ biwiyeŋe nâhâlen
ki katmai.
41 Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgâŋetâ yahalâkgât ki
gewan. 42 Yawu gârâmâ biwiyeŋe Anitâhâlen ki ari kinmap ya emelâk
naŋgan. 43 Yakât otmâ awoŋnaŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu gewan
yakât nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu betnihim mansai. Yawu gârâmâ lok
âlâ me âlâŋe eŋgatyeŋeâk otmâ yeŋgâlen taka den ekyongomai lok
yawuya yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatmu buku otyiŋgimai. 44 Yeŋe yeŋahâlâk
naŋgaŋgiŋetâ yahatmap. Yawu gârâmâ Anitâ ikŋak yekmu ârândâŋ
olâkgât ki nâŋgâmai. Ya otmai yakât nâŋgâŋetâ porap otmap. Gârâmâ
nâhât den pat yamâ girawu nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuap? 45-47 Yeŋeâmâ
nâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm nâhâlen biwiyeŋe ki katmai. Yamâ
nâŋe awoŋnahât senŋan kinmâ den âiân ki katyekbom. Yakât yuwu
sâmune nâŋgâŋet. Moseŋe Anitâhât girem den kulemguop yamâ “lâum
manmunŋe Anitâŋe tihitnenŋe otbuap.” yawu sâmai. Yawu gârâmâ
nâhât topne nâŋgâŋetâ keterahâkgât Moseŋe den ya kulemguop. Yakât
otmâmâ Moseŋe den kulemguop ya yeŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap mâne
emelâk biwiyeŋe nâhâlen katbâi. Yawu gârâmâ den ya nâŋgâŋetâ porap
otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuap?”
Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ opon kâmbukŋambâ gem ariwin.

6

Lok 5000 ya Yesuŋe sot kâsikum yiŋgimu newi.
(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Luka 9:10-17)

1 Otmu yakât kakŋan Galilaia deŋgân, kutŋe âlâmâ Tiweria deŋgân,
Yesuŋe yakât nombotgen ariwe sâm hoŋ bawalipŋe menenekmu orowâk
ariwin. 2 Yâhâ emelâk Yesuŋe mesek topŋe topŋe heŋgemyongop
ya ekbi yakât otmâ arimunŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe betnenŋan
watnenekbi. 3 Watnenekŋetâ ari lohimbi ya pilâyekmâ Yesu orop pumŋe
âlâen yâhâ tatbin. 4 Tatmâ Tihit tihit hombaŋ ya tâlâhuop yakât alahuwin.
5 Alahum tatmunŋe lohimbi dondâŋe watnenekmâ takawi ya Yesuŋe
yekmâ yuwu sâm Pilip âikuop. “Lohimbi dondâ takai yu wosapâ sot
puluhum yiŋgimunŋe neŋetâ dopyeŋan otbuap?” sâm âikuop. 6 Yâhâ
sot kâsikum yiŋgimu neŋetâ dopyeŋan otbuap ya nâŋgâop. Yawu gârâmâ
Pilipgât biwiŋe girawu talop ya sâm tetemu nâŋgânehât Pilip âikumu
yuwu sâop. 7 “Âo, lohimbi dondâŋe taka tai. Yakât otmâ sot tipiŋe ikŋak
ikŋiâk nenomai yamâ tewetsenŋe pato pilâm sot puluhunom. Lok âlâŋe
emetsenŋe nombolân yâhâp biwiŋan âi tuhum hâmeŋe membuap yakât
dop otbuap. Yakât otmâ gâŋe den yat yu lauhan menomgât dop bia.”
8 Yawu sâmu nengâlen gâtŋe âlâ, Simon Petoro imiŋe, kutŋe Anderea
sâm, yâkŋe yuwu sâm ekuop. 9 “Naom tipiŋe âlâ taka tapŋe baŋga
mome otmu iŋan yâhâp mem tap. Yawu gârâmâ girawu otne? Sot yuŋe
dopyeŋan ki otbuap yukâ.” Yawu sâop.
10 Yawu sâmu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Yeŋe lohimbi yu eky-
ongoŋetâ ge tatŋet.” Yawu sâmu lauŋan mem lok yeŋgât dowâmâ
5000 yawuya ekyongomunŋe ge tatbi. 11 Ge tatŋetâ Yesuŋe baŋga ya

mem Anitâ mepaem motokmâ tipi tapi tuhum mem ningimu âr**â**ndâŋâk kâsikum yiŋgimunŋe newi. Yâhâ iŋan gurâ yawuâk mem ningimu kâsikum yiŋgimunŋe neŋetâ dopyeŋan olop. 12 Neŋetâ dopyeŋan otmu yuwu sâm eknongop. “Sot nombotŋe tap ya bâlemapgât hâwurum saka sakaen mânuŋetâ giâk.” 13 Yawu sâmu hâwurum mânuŋmunŋe saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

14 Yesuŋe kulem ya memu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Poropete âlâ hohetnenŋan tetewuap sâŋetâ nâŋgâm mambotmain ya yu mon?” Yawu sâwi. 15 Yawu sâŋetâ Yesuŋe biwiyeŋe ekmâ yâkŋe kutdâyeŋe mem kânâŋgânekmaihât nâŋgâm pilâyekmâ gem ba pumŋe âlâen yâhâop.

Yesuŋe to kakŋambâ takaop.
(Mataio 14:22-33 Mareko 6:45-52)

16-17 Emet omoŋ otmu Yesuŋe in yawu ki âwurem takaopgât nenŋe yapâ pilâm Kapanaum kapiân arine sâm deŋgân ginŋan gewin. 18 Ge waŋga mem arim tatmunŋe siru pato pilâmu to dondâ bâleop. 19 Yawu otmu puli kum tânâmgum arim tatmunŋe kilomita bâtnombot me nombolân konok dop yawu olop. Yawu otmu arimunŋe Yesuŋe to kakŋambâ takaop. Takamu ekmâ “wuânŋe takap?” sâm ekmâ umutnenŋe ariop. 20 Umutnenŋe arimu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâop. “Nâ ninak takan. Yawu gârâmâ kiŋgityeŋahât ki otŋet.” Yawu sâop. 21 Yawu sâmu tepnenŋe welâmŋan gemu in yawu memunŋe waŋgaen yâhâop. Waŋgaen yâhâmu nenŋe in yawu ari kapi ya mewin.

22 Kapi pilâm tohowin yakât ambolipŋaŋe emet haŋ sâmu Yesuhât pâinmâ yuwu sâwi. “Oran waŋga konohâk ekbin yamâ Yesu hoŋ bawalipŋaŋe yeŋiâk mem ariwi.”

23 Yawu sâm pâinbi. Otmu Tiweria kapi ambolipŋaŋe Yesuhât pat nâŋgâm waŋga âlâlâ mem kapiyeŋehembâ taka emelâk Kutdânenŋaŋe sot mem yan Anitâ mepaem yiŋgimu newi yanâk taka tatbi. 24 Taka Yesuhât pâinŋetâ biatmu yaŋak waŋga ya yâhâpŋe mem Kapanaum kapiân ari pâinbi.

Manman kârikŋahât sot yakât amboŋe yamâ Yesu.

25 Waŋgayeŋe Kapanaum kapiân karakmâ ge Yesu mem tetem yuwu sâm âikuwi. “Wa, lok pato gâ amâti takaon.”

26 Yawu sâm âikuŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yaihât sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe kulem topŋe topŋe memune ekmâ topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. Yâhâ sot yiŋgimune neŋetâ tepyeŋe pik sâop yakât nâŋgâm pâinnekmâ takai. 27 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sot nemain yaŋe kâlep ki tatmâ yâhâwuap. Yamâ tatmâ getek ŋâsukŋe pilâmap. Yakât otmâ sot nemain yakâlâk ki nâŋgânomai. Yawu gârâmâ sot topŋe âlâ ikŋiâk tap ya nem manman kârikŋe manmâ yâhânomai yakâlâk nâŋgânomai. Yawu gârâmâ Awoŋne Anitâŋe nâŋgânihimu ârândâŋ otmu âi sâm nihim hâŋgânnohomu ge yâkât sâtgât manman kârikŋahât sot yiŋgiwom.” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu yuwu sâm âikuwi. “Anitâhât den lâune sâm girawu tuhunomgât naŋgat?”

29 Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ nâhâlen biwiyeŋe katmâ mannomaihât naŋgap.”

30-31 Sâmu sâwi. “Emelâk tâmbâlipnenŋe lok ki manmaiângen manŋetâ Anitâŋe himbimâmbâ sot âlâ, kutŋe mana sâm, yiŋgimu nem manbi yakât

topŋe miti pepaen yuwu tap. “Himbimâmbâ sot yiŋgimu nem manbi.” Yawu tap. Yawu gârâmâ gâŋe kulem âlâ mendâ ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu den yat yu nâŋgâmunŋe bulâŋe otbuap. Wuân mendâ topge tetemu ekmunŋe bulâŋe otbuap?” Yawu sâwi.

32 Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe himbimâmbâ sot bulâŋe yiŋgimap yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Moseŋe himbimâmbâ sot bulâŋe ya ki mem tetem yiŋgiop. Bia. Himbimâmbâ sot bulâŋe yamâ yiwereŋe Awoŋnaŋe yiŋgimu mansai. 33 Sot bulâŋe yamâ Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikŋe yiŋgim mansan.”

34 Sâmu sâwi. “Bâe. Lok pato, gâ den yat, yuâmâ sot ya haoŋmâ ârândâŋ ningirâ nem yâhânom.”

35 Sâŋetâ sâop. “Manman kârikŋahât sot yan yuâmâ ninahât yan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe nâ kepeinekmâ mannomai. Yâhâmâ nâŋe mâmâŋe otyiŋgimune manman kârikŋahât sot yakât yâhâpŋe ki po yiŋgiwuap. Me manman kârikŋahât to yakât yâhâpŋe ki yekbuap.

36 Yawu gârâmâ kulem topŋe topŋe memune yeŋe ekmâ topŋahât hâum pâpgum nâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeim mansai. 37 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetgât Awoŋnaŋe meyekmu mansai. Meyekmu nâhâlen torokatmâ biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ ki betyongowom. 38-40 Awoŋnaŋe âi sâm nihim himbimâmbâ hâŋgânnohomu gewan. Gem yâkât tem lâum manmune lohimbi âlâ me âlâŋe nekmâ topne nâŋgâm heŋgeŋgum nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeimai. Lohimbi yawu otmai yamâ nâŋe sâp patoen mumuŋambâ mem yahatyekmune manman kârikŋahât pat emelâk Anitâŋe kuyiŋgimu tap yakât bulâŋe yiŋgimu menomai.” Yawu sâop.

41 Yawu gârâmâ “sot bulâŋe yamâ Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikŋe yiŋgim mansan,” ya sâop yakât papatolipnenŋaŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yuwu sâm alahu gulahu otbi. 42 “Nenâmâ yâkât topŋe naŋgain. Yâhâmâ Yosep nanŋe yakâ. Âwâŋe mâmâŋe yetgât topyetŋe naŋgain. Gârâmâ wongât “Nâ himbimâmbâ gem mansan,” yap? Yakât nâŋgâmunŋe bâleap.” Yawu sâwi.

43 Sâŋetâ sâop. “Kâmbukŋe. Nâŋgâm bâlenihiŋetâ ki ârândâŋ oap. 44 Awoŋnaŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekbuap yâkŋak nâhâlen torokatnomai. Nâhâlen torokatmâ mannomai yamâ sâp patoen nâŋe mumuŋambâ mem yahatyekmune nâ orowâk tatmâ yâhânom. 45 Emelâk emet inânŋan poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap. “Anitâ ikŋak denŋe lohimbi biwiyeŋan katmu nâŋgâŋetâ keterakbuap.” Yawu kulemguop. Den yakât bonŋe teteâkgât awoŋnaŋe denŋe lohimbi biwiyeŋan katmu nâŋgâŋetâ hâumu nâhâlen torokatmai. 46 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe Awoŋnahâlen ki yâhâŋetâ den kâsikum yiŋgimap. Yawu ki tap. Nâŋe konok Anitâ Awoŋne orop tatmâ yâkât sâtgât otmâ gewan.

47 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai yamâ manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimune tap. 48 Yâhâmâ manman kârikŋahât sot yiŋgimune nem manmâ yâhânomai. 49 Manman kârikŋahât sot yakât yâhâpŋe torokatmâ sâwe. Tâmbâlipnenŋaŋe lok ki manmaiângen manminiwi yan Anitâŋe himbimâmbâ sot âlâ, kutŋe mana sâm, ya yiŋgimu nem gawi. Otmu ya gurâ emelâk mum metewi. 50 Gârâmâ himbimâmbâ manman kârikŋahât

sot yamâ nâ. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nine hepne sunumne nemaiŋeâmâ ki hiliwahonomai. 51 Yâhâ manman kârikŋahât bulâŋe teteyiŋgiâkgât nâŋe konok himbimâmbâ ge nine hepne sunumne yu yeŋgât pat kuyiŋgiwan yu yiŋgimune nem manman kârikŋan mannomai." Yawu sâop.

52 Yawu sâmu Yura nengât papatolipnenŋaŋe nâŋgâm alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. "Lok yuŋeâmâ ki orotŋe yap. Girawu otmâmâ ikŋe sunumŋe ya gahaeakmâ ningimu nenomgât yap? Ki orotŋe yukâ." Yawu sâwi.

53 Yawu sâm alahuŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. "Ninahât sâmune nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgiap yakât âlâku sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ lok bulâŋe mansan. Yakât otmâ nine hepne sunumne yu ki nenomai yamâ manman kârikŋan ki mannomai. 54-56 Yawu gârâmâ nine hepne sunumne yuŋeâmâ manman kârikŋe yakât bulâŋe oap. Yakât otmâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nine hepne sunumne nem mannomai yamâ sâp patoen mumuŋambâ mem yahatyekmune biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ orowâk manmâ yâhânom. 57 Awoŋne manman amboŋaŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ yâkât wâtŋanâk kinmâ yâkŋe tatmap yakât dopŋeâk nâ gurâ mansan. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nine hepne sunumne yu nemai yen gurâ nâŋe manmâ yâhâwom yakât dopŋeâk manmâ yâhânomai. 58 Yawu gârâmâ emelâk tâmbâlipnenŋaŋe sot âlâ, kutŋe mana sâm, newi yan manman kârikŋe ki ekbi. Yawu otmâ mum gawi. Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ nine hepne sunumne nenomai yamâ manman kârikŋan manmâ yâhânomai." Yawu sâop. 59 Yesuŋe Kapanaum yeŋgât miti emetŋan yâhâ den yu ekyongop.

Yesuŋe manman kârikŋe yakât topŋe ekyongop.

60 Yesuŋe nengât papatolipnenŋe yawu sâm ekyongomu yan lohimbiŋe denŋe nâŋgâne sâm yâkâlen torokatmâ manbi nombotŋaŋe alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. "Den yap yuâmâ nâŋgâmunŋe umatŋe oap yakât otmâ yâkât den yu âlâŋe nâŋgâwuap?" Yawu sâwi.

61 Yawu sâm hâkâŋ otŋetâ Yesuŋe biwiyeŋe ekmâ yuwu sâop. "Den yan yukât âlâŋe ki ekyongop? Girawuhât otmâ nâŋgâŋetâ umatŋe oap? 62 Gârâmâ nâŋe hâmbâi himbimân âwurem yâhâmune nekmâ yanâmâ girawu nâŋgânomai? Nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu nâhâlen biwiyeŋe katnomai me bia? 63 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋe eŋgatyeŋaŋak otmâ manman kârikŋan mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak yâkŋak mâmâŋe otyiŋgimu manman kârikŋan mannomaihât dop tap. Yakât otmâmâ den yan yu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu biwiyeŋe nâhâlen katmâ manman kârikŋe mannomai. 64 Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋane ki nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap." Yawu sâop. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe biwiyeŋe Yesuhâlen ki katbi yâhâmâ emelâk topyeŋe nâŋgâop. Yâhâ lok âlâŋe Yesuhât betŋehen kioŋbuap ya gurâ yawuâk emelâk topŋe nâŋgâop. 65 Yakât nâŋgâm yuwu torokatmâ ekyongop. "Emelâk ekyongoan ya âlâkuâk sâmune nâŋgâŋet. Awoŋnaŋe lohimbi âlâ me âlâ mem hewewen tuhuyekbuap yâkŋak nâhâlen torokatnomai." Yawu sâop.

66 Yawu sâopgât lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ umatŋe otmu pilâm âlâengen ariwi. 67 Ariŋetâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp yuwu sâm eknongop. "Yen gurâ yawuâk pilânekmâ arine sâm oai me bia?"

68-69 Sâmu Petoroŋe sâop. “Kutdâ, gâŋe konok Anitâhât nanŋe bulâŋe manmâ manman kârikŋahât topŋe eknongorâ nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap. Gâhât topge emelâk nâŋgâwin yakât otmâ pilâhekmâ lok âlâhâlen ari denŋe lâum manman kârikŋan mannomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.
70 Yawu sâmu yuwu sâm eknongop. “Bulâŋanâk nâŋe konok meyekban. Yawu gârâmâ weke bâleŋe ya yeŋgât amboyeŋe kutŋe Satan sâm yâkŋe yeŋgâlen gâtŋe âlâhât biwiŋan kioŋmu yâkât tem lâum mansap.” Yawu sâop. 71 Yâhâ Yesuŋe den sâop yaŋe bukunenŋe Yurasi, Simon nanŋe, yamâ Karioto kapi amboŋe ya miop. Yâkŋe gâmâlâk Yesuhât betŋehen kioŋbuap yakât.

7

Anitâhât sâtgât otmâ Yesuŋe den kâsikum yiŋgiminiop.

1 Otmu yakât kakŋan Yura nengât papatolipnenŋaŋe Yesu kune sâm otbi. Yawu otŋetâ yaŋak Yuraia hân panmâ kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yeŋgâlen ari den kâsikum yiŋgim manop. 2 Yan ari manmu tâmbâlipnenŋaŋe selep tuhuminiwi yakât hombaŋ ya tâlâhuop.
3-5 Otmu Yesu imilipŋaŋe denŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu yuwu sâm ekuwi. “Selep tuhuminiwi yakât hombaŋ tâlâhuap. Yakât otmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yerusalem kapi patoen menduhuakmâ heroŋe otnomai. Gâŋe yan kulem mendâ lohimbiŋe eknomaihât kapi yu pilâm Yuraia hânân ari. Yan ari lohimbi nombotŋaŋe gâhât den nâŋgâne sâm otmâ mansai ya senyeŋan kulem âlâlâ mendâ ekmâ gâhât den pat sâm haok tuhunomai. Lohimbi kerekŋe gâhât nâŋgâŋetâ yahalâkgât gâ tetekŋan kinmâ kulem mendâ eknomaihât naŋgain. Gârâmâ kapi tipi tapi yuânâk manbuat yamâ girawu otmâ kutge pato otbuap?” Yawu sâwi.
6-8 Sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe eŋgatyeŋaŋak otmâ yu me ya âlepŋe otmai. Yakât otmâ Yerusalem kapi patoen yâhâ hombaŋ ekne sâm âlepŋe ekmâ heroŋe otnomai. Heroŋe otŋetâ yanâmâ nengât papatolipnenŋaŋe yekmâ ki kuk otyiŋginomai. Yâhâ nâmâ eŋgatneâk ki otman. Awoŋnaŋe sâm nihiop ya watmâ otman. Yakât otmâ lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmai yakât kuk otnihimai. Yawu gârâmâ nine topne tetemu eknomaihât sâp ki tâlâhuap. Yakât otmâmâ ki yâhâwom. Gârâmâ yeŋeâmâ âlepŋe hombaŋ ari ekŋet.” Yawu sâop. 9 Yawu sâmu imilipŋaŋe pilâm yeŋiâk ba ariwi.
10 Pilâm ariŋetâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe menenekmu belângen watyekmâ yâhâwin. 11 Yâhâmunŋe lohimbiŋe menduhuakmâ sot um nem heroŋe otbi yan Yura nengât papatolipnenŋaŋe Yesuhât pâinbi. Pâinmâ “Yesu wosapâ tap?” sâm âiyongom yâhâm gewi. 12-13 Âiyongom yâhâm geŋetâ lohimbi dondâŋe kiŋgityeŋahât otmâ Yesuhât den lohotŋan alahu gulahu otbi. Alahum hioŋakmâ nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Yesuŋe âiloŋgo tânnongom mansap,” sâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ sâwi. “Bia. Yâkŋeâmâ lohimbi kâityongomu mâtâp tâpikgum otmâ hilipgumai,” sâwi.
14 Otmu hombaŋ ya tânâmgumu Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi kinbi ya den kâsikum yiŋgiop. 15 Den kâsikum yiŋgimu papatolipnenŋaŋe ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Yâhâmâ ekap emetŋan ki yâhâop. Yawu gârâmâ miti yap yuâmâ girawu nâŋgâmapgât yap?” Yawu sâwi.
16 Yawu sâŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Den yan yuâmâ nine den bia. Anitâŋe hâŋgânnohomu ge yâkât sâtgât otmâ denŋe ekyongoan. 17 Yakât otmâ nine eŋgatnaŋak ki otman ya lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât

tem lâumaiŋeâmâ nâŋgâm heŋgeŋgumai. 18 Lok âlâ me âlâŋe yeŋahâk den
ekyongomai yaŋeâmâ lohimbiŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ yahalâkgât den ekyon-
gomai. Yâhâ nâmâ Anitâ orop biwinetŋe konohâk otmu âi sâm nihim
hâŋgânnohop. Hâŋgânnohomu gewan yâkâlâk nâŋgâŋetâ yahalâk nâŋgâm
uwawapŋe bia tuhum manmâ den imbiâk ki sâman. 19 Yawu gârâmâ yeŋe
gurâ Moseŋe girem den kulemguop ya kerek ki lâumai. Yakât otmâ topŋe
girawuhât otmâmâ nâ nohone sâm oai?" Yawu sâop.

20 Yawu sâm ekyongomu lohimbi kinbiŋe yuwu sâwi. "Maiŋ, wonânŋe
gohone sâm oai? Gâmâ weke bâleŋaŋe mâŋgâehekmu biwihe hâlim milim
otmu yat."

21 Sâŋetâ sâop. "Nâmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok pareŋe
âlâ heŋgeŋguwan. Heŋgeŋgumune kulem ya ekŋetâ sâtŋe olop yakât
nâŋgâŋetâ bâleap. 22-23 Nâŋe otmune ki bâleop. Yakât yuwu sâmune
nâŋgâm heŋgeŋguŋet. Tâmbâlipnennŋaŋe hâkyeŋahât torehennŋan undip
tuhuaŋgiminiwi ya yeŋe torokatmâ otmâ yâhânomaihât Moseŋe girem
den kulemguop. Yakât otmâmâ girem den lâuain sâmai yamâ tatmâ
nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan nanlipyeŋe ihilâk hâkyeŋahât torehennŋan undip
tuhuyiŋgimai. Yawu gârâmâ nâŋe gurâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok
pareŋe heŋgeŋguwan yakât topŋe girawuhât nâŋgâŋetâ bâleap. 24 Lok
âlâ me âlâŋe otmai memai ya yeŋeâmâ kakŋeâk kakŋeâk ekmâ yakât
sâmai. Wongât otmai memai ya ki ekmâ nâŋgâm heŋgeŋgum sâmai. Yakât
nâŋgâmune ki ârândâŋ oap." Yawu sâop.

Kapi ambolipŋaŋe Yesuhât nâŋgâm biwi yâhâp otbi.

25 Yawu sâmu Yerusalem kapi ambolipŋe nombotŋaŋe yuwu sâwi. "Lok
yuâmâ papatolipnennŋaŋe kune sâm oai. 26 Lok yuâmâ tetekŋanâk kinmâ
den kâsikum yiŋgim mansap. Yakât otmâmâ wongât papatolipnennŋaŋe
ki kuwaŋgim mansai? Anitâŋe hâŋgângumu giop yawu nâŋgâm yakât ki
kuwaŋgimai mon? 27 Yâhâ Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yâkât hep tore-
henlipŋe ki nâŋgânom. Otmu topŋe yamâ hâum pâpgunom. Yâhâ Yesuhât
hep torehenlipŋe yeŋgât hârok nâŋgâyiŋgiain. Yakât otmâ Anitâŋe ki
hâŋgângumu giop yawu oap." Yawu sâwi.

28 Yawu sâŋetâ Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ den kâsikum yiŋgim yuwu
sâm ekyongop. "Bulâŋanâk yeŋe hep torehenlipne yeŋgât naŋgai. Yamâ
benŋe nâhât topne nâŋgâm hâum pâpguai. Nâmâ nine eŋgatneâk otmâ
ki gewan. Manman bulâŋahât amboŋaŋe hâŋgânnohomu gewan. Yamâ
benŋe yâkât topŋeâmâ yeŋe ki naŋgai. 29 Nâmâ yâkŋe hâŋgânnohomu
gewan yakât otmâ yâkât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguan." Yawu sâop.

30 Yawu sâmu papatolipnennŋaŋe nâŋgâŋetâ bâlemu mem pâi emetŋan
katne sâm otbi. Yawu gârâmâ mumbuapgât sâp kalop ya ki tâlâhuop
yakât membâihât dop ki olop. Yakât otmâ pilâwi. 31 Yawu gârâmâ
lohimbi nombotŋaŋe denŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu alahu gulahu otmâ
yuwu sâwi. "Yesuŋe kulem topŋe topŋe mem gap ya Anitâhât hoŋ
bawaŋe âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap sâmai yaŋe wangim âlâlâ
ki membuap." Yawu gârâmâ lok sâmai ya bulâŋanâk Yesu sâm yâkâlen
biwiyeŋe katbi.

32 Otmu lohimbi nombotŋaŋe yawu sâm alahu gulahu otŋetâ Pari-
saioŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yakât hotom uminiwi yeŋgâlen ariŋetâ den
hikum Yesu mem pâi emetŋan katne sâm tembe lâulipyeŋe hâŋgânyongowi.
33 Hâŋgânyongoŋetâ Yesuhâlen ariŋetâ yuwu sâm ekyongop. "Nâ yen orop

sâp tâlâwâk manmâmâ hâŋgânnohomu takan yâkâlen âwurem ariwom.
34 Âwurem arimune pâinneknomai. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeŋe
arinomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâpŋe ki neknomai." Yawu
sâop.
35-36 Yawu sâmu yâkŋe yuwu sâm alahu gulahu otbi. " "Pâinneknomai
yan ki neknomai. Otmu ariwom yan gurâ arinomaihât mâtâp ki tap,"
yap. Yakât otmâ wosaken arimu yan pâinmâ ki mem tetenom? Anitâhât
dengât pâpgumai yeŋgâlen emelâk bukulipnenŋaŋe den kâsikum yiŋgim
mansai. Ya orop ari mannomaihât yap me wosaken ariwuapgât yap?"
Yawu sâwi.
37 Otmu selep tuhuminiwi yakât hombaŋ ya bia otbe sâm otmu yan
lohimbi kerekŋe menduhuakmâ kai toka pato otminiwi. Yâhâ men-
duhuakbiân Yesuŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. "Lohimbi
âlâ me âlâ manman kârikŋahât to yakât yeksap yamâ nâhâlen ga neŋet.
38 Emet inânŋan poropete nombotŋaŋe den âlâen hâum kulemguwi yakât
topŋe yuwu tap. "Lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim
mannomai yamâ biwiyeŋambâ manman kârikŋahât to ya hindakmâ
hirik hirik sâm imbuap." Kulemguwi yakât topŋe yawu tap." Yawu sâop.
39 Yesuŋe den yu sâop yamâ tohât ki sâop. Yâhâ Yesu himbimân ki
âwurem yâhâopgât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak ki hâŋgângumu
giop. Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ nenŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe
Yesuhâlen katmunŋe yanâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nengâlen ge
mâmâŋe otningimap yakât sâop.
40 Yawu sâmu nâŋgâm lohimbi nombotŋaŋe yuwu sâwi. "Yamâ
poropete pato takawuap sâmain ya mat takamu eksain" 41 Yâhâ nom-
botŋaŋeâmâ yuwu sâwi. "Bulâŋanâk Anitâŋe lok yuŋe tihitnenŋe olâkgât
hâŋgângumu ge mansap." Yawu sâwi. Yawu gârâmâ nombotŋaŋeâmâ
nâŋgâm hilipgum yuwu sâwi. "Bâe, Yesu yuâmâ Galilaia amboŋe.
42 Yamâ Anitâŋe lok âlâŋe tihitnenŋe otbuapgât hâŋgângumu gewuap
yamâ Dawitihât senân gâtŋe. Otmu Betelem kapiân tetewuap. Yâkât
topŋe yawu miti pepaen kulemguwi tap. Yakât otmâ Yesu yuâmâ Anitâŋe
ki hâŋgângumu giop, yawu eksain." Yawu sâwi. 43 Yesuhât topŋahât yawu
sâm alahum hioŋakbi. 44 Yâhâ nombotŋaŋeâmâ pâi emetŋan mem katne
sâm otŋetâ umatŋe otmu pilâwi.

Parisaioŋe Yesuhât nâŋgâm betbaŋgiwi.

45 Yawu otŋetâ Parisaio otmu hotom uminiwi yeŋgât tembe
lâulipyeŋaŋe purik sâm kunlipyeŋe yeŋgâlen ariŋetâ yuwu sâm âiyongowi.
"Yen wongât Yesu ki mem takai?" 46 Sâŋetâ sâwi. "Yâkŋe den sâmu
nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâek otmu yaŋak inâk takain. Yâhâmâ topŋe
ikŋiâk." Yawu sâwi.
47 Yawu sâŋetâ Parisaioŋeâmâ yuwu sâwi. "Bâe, Yenâmâ denŋe
nâŋgâŋetâ biwiyeŋe gulip oap. 48 Nenŋeâmâ denŋe nâŋgâmunŋe porap
otmap. Otmu kunlipnenŋaŋe nâŋgâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ
nenâmâ biwinenŋe alitmâ mansain. 49 Yamâ lohimbi inŋe mansai yaŋe
Mosehât girem den ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. Yakât otmâ Anitâŋe hem
nâpumân pilâyekmu ge matŋe umatŋe menomai." Yawu sâwi.
50 Yawu sâŋetâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Nikotemo sâm, yâhâmâ
emelâk Yesuhâlen arimu den huhuowot. Yâkŋe yuwu sâm ekyongop.
51 "Mosehât girem den âlâ yuwu tap. "Lok âlâŋe ikŋe topŋe ki sâm tetem

sârereakmuâk yâkât tosa yakât sâm hârewaŋginomgât dop âlâ ki tap.” Den yawu tap yakât nenŋe Yesuhât in yawu sâm hârewaŋgimunŋe ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

52 Yawu sâmu bukulipŋaŋe nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi. “Bâe, gâmâ Galilaia ambolipŋe yeŋgât nâŋgârâ yahatmap yukâ. Emelâk miti pepaen kulemguwi ya sâlikum yuwu ekbuat. Anitâŋe Galilaia amboŋe âlâ poropete âi ki sâm waŋmap.” Yawu sâwi. 53 Yawu sâm gem itoŋ galoŋ otmâ emetyeŋehen ariwi.

8

Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeinom yanâmâ den âiân ki katnenekbuap.

1 Otmu Yesuŋe Yerusalem kapi pilâm gem Oliwa pumŋan yâhâop. 2 Emet haŋ sâmu kapiân âwurem ari opon kâmbukŋan yâhâmu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâm menduhuakbi. Menduhuakŋetâ den kâsikum yiŋgiop. 3 Den kâsikum yiŋgimu yanâmâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe imbi âlâŋe lokŋe betŋehen kioŋmu mem tetewi. Imbi ya dâim Yesuhâlen den âiân katne sâm ariwi. Otmu Yesuŋe den sâm hilipgumu topŋe mem tetenom nâŋgâwi. 4 Ari yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, imbi yuâmâ lokŋe betŋehen kioŋmu mem teteain. 5 Yawu gârâmâ imbi âlâ me âlâŋe loklipyeŋe betyeŋehen kioŋnomai yamâ kâtŋak yongomunŋe munomaihât Moseŋe girem den âlâ kulemguop. Bâiŋ, gâŋeâmâ girawu naŋgat?” 6 Yawu sâŋetâ Yesuŋe den nâŋgânâk tatmâ bâtŋaŋe hânân kulemguop. 7 Kulemgum tatmu witgum âikuŋetâ kuwihakmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋgâlen gâtŋe âlâ tosaŋe bia yaŋe topŋe katmâ imbi yu kumu yan yen hârokŋe kunomai.” Yawu sâop. 8 Yawu sâm yâhâpŋe yawuâk den nâŋgânâk tatmâ hânân kulemguop. 9 Yawu sâmu nâŋgâŋetâ umatŋe otmu aŋgoân kunlipyeŋaŋe sâm yahatmâ kulet sâm ariŋetâ ariŋetâ lok ya hârok arim tiŋ pilâwi. Arim tiŋ pilâŋetâ imbi yamâ Yesu orop yetŋiâk kinowot. 10 Kinmutâ Yesuŋe kuwihakmâ yuwu sâm ekuop. “Wa tou. Den âiân katgekne sâm oai ya wosapâ arai?”

11 Sâmu sâop. “Lok pato, lok ya hârok arai.”

Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ nâŋe gurâ otdâ bâleap yakât den âiân ki katgekbomgât naŋgan. Yawu gârâmâ gâŋe otdâ bâleap yamâ yâhâpŋe ki otbuat.” Yawu sâop.

Yesuŋe laŋinŋan katnenekmu tatmain.

12 Yesuŋe ekumu arimu lohimbi kinbi ya ikŋan hâum yuwu sâm ekyongop. “Nâ hânŋan kulemŋan lohimbi mansai yeŋgât laŋinŋe otmâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai yamâ sâmune laŋinŋe biwiyeŋan pilâmu omoŋ bâleŋambâ ga manman kârikŋahât pat otmai.” Yawu sâop.

13 Yawu sâmu Parisaioŋe yuwu sâm ekuwi. “Gâ gikgahâlâk mepaeakmâ sâm tat. Yamâ nâŋgâmunŋe bonŋe ki oap.” Yawu sâwi.

14 Sâŋetâ sâop. “Nâmâ wosakembâ gewan yakât topŋe naŋgan. Me wosaken âwurem ariwom yakât topŋe gurâ nâŋgâm heŋgeŋguan. Yawu otmâ nâ ninahât topne sâm tetemune bonŋe otmap. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ nâhât topne ki nâŋgâm heŋgeŋguai. Yakât otmâ den yai yu nâŋgâmune ki dopŋan oap. 15 Yen gurâ lokgât nâŋgân nâŋgân watmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyiŋgine sâm otmaiân topyeŋe kakŋeâk kakŋeâk nâŋgâm sâm hâreyiŋgimai. Yâhâ nâmâ lok âlâ me

âlâhât ki sâm hâreyiŋgiman. 16 Yawu gârâmâ sâm hâreyiŋgim mansan mâne Awoŋnaŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu gewan yâkât sâtgât sâm hâreyiŋgimune bonŋe otbâp.

17 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Moseŋe girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâŋe ikŋiâk bukulipŋe yeŋgât topyeŋe teteâkgât sâm hâreyiŋgiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yaŋe denyeŋe hikunomai ya lâuakmâ konok otmap yamâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap.” Yawu tap. 18 Yakât ninahât topne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Awoŋnaŋe hâŋgânnohomu gewan yâku yawuâk nâhât topne teteâkgât mâmâŋe otnihimu kulem topŋe topŋe memune ekmâ gamai ya.” Yawu sâop.

19 Sâmu sâwi. “Âwâhe wosaken mansap? Ya sârâ nâŋgâne.” Sâŋetâ sâop. “Yeŋe nâhât topne ki naŋgai. Gârâmâ Awoŋnahât topŋe gurâ ki naŋgai. Yawu gârâmâ nâhât topne naŋgai mâne Awoŋnahât topŋe nâŋgâwaŋgimbâi.” Yawu sâop.

20 Otmu opon kâmbukŋe kâlehen tewetsenŋe katŋetâ geminiop yan lohimbi menduhuakŋetâ Yesuŋe den kâsikum yiŋgiop. Sâp yan Parisaio yawu sâm ekyongop. Yawu gârâmâ Yesu pâi emetŋan mem katnehât nâŋgâwi yamâ mumbuapgât sâp ki tâlâhuop yaŋak ki mewi.

Yesuŋe Himbim Âwâŋahât sâmu ki nâŋgâŋetâ keterahop.

21 Yesuŋe yâhâpŋe yuwu sâm ekyongop. “Nâ pilâyekmâ ariwom. Arimune yen munomaiân yanâmâ nâ ki neknomai. Ki nekmâ yan orotmemeyeŋe bâleŋe tâtâem otŋetâ yakât matŋe umatŋe kâpekyiŋgimu hiliwahonomai. Yâhâ nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu yuwu sâm alahu gulahu otbi. “ “Nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap,” yawu yap. Yamâ girawuhât yap? “Hiwawakbom” sâm nâŋgâm yap mon?” Yawu sâwi.

23 Sâŋetâ sâop. “Nâmâ himbimâmbâ gewan. Yenâmâ hân yuân tetem manmâ gai. Yawu gârâmâ nine topne âlâ, ikŋiâk tap. Yenâmâ hân lok bâleŋe. 24 Yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe tâtâem otŋetâ yakât otmâ matŋe umatŋe kâpekyiŋgimu hiliwahonomai. Yawu gârâmâ awoŋnaŋe hâŋgânnohomu ge manman amboŋe mansan. Yakât nâhâlen biwiyeŋe katmâ orotmemeyeŋe kiŋgoŋ bet pilânomai yamâ ki hiliwahonomai.” Yawu sâop.

25 Sâmu lauyeŋe butelim yuwu sâwi. “Gâ wuân lok kinmâ yu yat?”

Sâŋetâ sâop. “Emelâk ekyongoan ya. 26 Yakât otmâ nâ yeŋgât topyeŋe sâm tetem den âiân katyekbomgât dop tap. Yawu gârâmâ hâŋgânnohopŋe yu me ya otmap yamâ bulâŋanâk. Yakât otmâ yâkât den yawuâk ekyongoman.” Yawu sâop.

27 Yawu gârâmâ Yesuŋe Himbim Âwâŋahât ekyongop yamâ ki nâŋgâŋetâ keterahop. 28 Yakât den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋeâmâ nâ lok bulâŋe howanân nohom kânâŋgâneknomai ya ekmâ nâ manman amboŋe mansan yakât topŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu keterakyiŋgiwuap. Otmu Awoŋnaŋe den sâm nihiop yawuâk ekyongom gan ya nine eŋgatneâk ki otman ya gurâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai. 29 Hâŋgânnohomu gewan yâk orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwaŋgimune nekmu ârânâdâŋ otmap. Yakât otmâ ki betnohomap.” Yawu sâop. 30 Yawu sâmu lohimbi dondâŋe den sâop ya nâŋgâŋetâ bonŋe olop.

Parisaioŋe Awarahamgât sen manbi.

31-32 Nâŋgâŋetâ bonŋe otmu benŋe yuwu sâm ekyongop. “Yiwereŋe biwiyeŋe hewewen otmu nâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe oap. Yawu nâŋgâm yâhânomai yanâmâ meyekmune nâhât hoŋ bawalipne bulâŋe otnomai. Yawu otmâ Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu holaŋyekbom.” Yawu sâop.

33 Sâmu sâwi. “Bâe, nenâmâ Awarahamgât sen mansain. Gârâmâ lok âlâ me âlâŋe ki menenekŋetâ hoŋ bayiŋgim mansain. Yakât otmâ topŋe girawuhât otmâ “holaŋyekbom,” yat? Den yat yakât nâŋgâm hâum pâpguain.” Yawu sâwi.

34 Sâŋetâ sâop. “Nâŋe den bulâŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmaiŋe yeŋe wâtyeŋanâk kinmâ ya bet pilâm manman âiloŋgoân torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Orotmeme bâleŋe ya tâtâemâk otmâ manmâ manman bâleŋahât amboŋe ya hoŋ bawaŋginomai.

35 Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâhât nanŋaŋe âwâŋe orop haoŋmâ ârândâŋ manmâ yâhâromawot. Yawu gârâmâ âwâŋahât hoŋ bawalipŋaŋe gurâ hâmbâi pilâyelekmâ ondop yeŋgâlen ari hoŋ bayiŋgim mannomai. 36 Yawu gârâmâ nâŋeâmâ Anitâhât nanŋe mansan. Gârâmâ nâŋe holaŋyekbom yamâ manman bâleŋahât amboŋe hoŋ ki bawaŋginomai.

37 Yen nombotŋaŋe Awarahamgât sen mansain sâŋetâ ya naŋgan. Yawu gârâmâ nâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm nâhâitŋe kumunŋe muâk sâmai. 38 Nâmâ Awoŋne orop biwinetŋan den tatmap yamâ tâŋ tâŋâk ekyongom gaman. Yâhâ yeŋeâmâ amboyeŋahât sât lâum yu ya otmâ mansai.” Yawu sâop.

39 Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Nenâmâ Awarahamgât sen.” Sâŋetâ sâop. “Yenâmâ Awarahamgât sen bulâŋe mansai mâne yâkŋe olop miop yawuâk watmâ manbâi. 40 Anitâŋe den bulâŋe eknohomu nâŋgâm gewan yawuâk ekyongoman. Yâhâ yeŋeâmâ ya nâŋgâmâk tatmâ tatmâ nâ nohoneâk nâŋgâm manmai. Yeŋe oai yu Awarahamŋe olop ya lâuap. 41 Yamâ yeŋeâmâ amboyeŋaŋe olop yawuâk otmâ manmai.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Imbi kondarâŋe ki menenekŋetâ san mansain. Awoŋnenŋeâmâ Anitâ ikŋe konok tap.”

Parisaioŋe manman bâleŋe amboŋahât tem lâuminiwi.

42 Sâŋetâ sâop. “Nine eŋgatneâk otmâ ki gewan. Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan. Yakât otmâmâ âwâyeŋe Anitâ mâneâmâ nâhât den nâŋgâm buku otnihimbâi. 43 Yawu gârâmâ nâŋe den ekyongomune nâŋgâŋetâ umatŋe otmu pilâmai. Yakât otmâ den sâmune nâŋgâŋetâ biwiyeŋan ki hâuyekmap. 44 Âwâyeŋe Satan manman bâleŋahât amboŋe, yâkât tem lâunehât nâŋgâmai. Otmu kândikum emelâk orotmeme kiŋgoŋ otmâ gawiŋeâmâ yâkâlen kândiwahom otŋetâ bâlem gamap. Yâhâmâ manman âlepŋan ki manmâ gaopŋak manmâ gamap. Yâhâmâ perâk yakât mâmâŋe pato oapgât ikŋe eŋgatŋeâk watmâ kâityongomap. Yawu gârâmâ orotmeme âlepŋe otbuapgât dop âlâ ki tap.

45 Yawu gârâmâ yenâmâ yâkât tem lâum mansaihât nâŋe den bulâŋe yan yuâmâ nâŋgâŋetâ nahat otmap. 46 Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe den âiân katnekmâ tosa orop mansap sâm nâhâlen gâitbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nâŋe den bulâŋe ekyongoman yamâ topŋe girawuhât otmâ

nâŋgâŋetâ paha den otmap? 47 Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât pat manmai yaŋe yâkât denŋe haoŋmâ ârândâŋ lâumai. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat ki manmai. Yakât otmâ nâhât den hâkâŋ otmâ pilâmai." Yawu sâop.

Awaraham ki manop yapâek Yesuŋe tatmâ gamap.

48 Yawu sâmu yuwu sâm bâlewaŋgiwi. "Bâe, Gâmâ Samaria kapi amboŋe. Yakât otmâ weke bâleŋaŋe nâŋgân nâŋgânge mem hâlim tuhumu den yu yat." Yawu sâwi.

49 Sâŋetâ sâop. "Nâ weke bâleŋaŋe ki mâŋgâenekmu den sâman. Nâmâ Awoŋne ewe katmâ tem lâuwaŋgiman. Yâhâ yeŋeâmâ nâ ki ewe katnekmâ tem lâunihim mansai. 50 Yawu gârâmâ lohimbiŋe ewe katnekŋetgât ki naŋgan. Awoŋne Anitâ ikŋiâk nâŋgânihim lohimbiŋe ewe katnekmâ tem lâunihiŋetgât nâŋgâmap. 51 Yakât otmâ den bulâŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhât tem lâunihim manmai yaŋeâmâ manman kârikŋan mannomai." Yawu sâop.

52-53 Sâmu sâwi. "Bâe, Awarahamâmâ emelâk muop. Otmu poropete ya gurâ emelâk muwi. Yâhâ gâŋeâmâ "nâhât tem lâum mannomaiŋeâmâ manman kârikŋan mannomai," yawu yat. Yawu sâm muwi ya yeŋgât kunyeŋe mansan yawu nâŋgâmat. Ya ki orotŋe. Yakât otmâ bulâŋanâk weke bâleŋaŋe mâŋgâehekmu biwi hâlim oat yawu naŋgain. Gâ yawu sâm mepaeaksat yakât nâŋgâmunŋe dondâ bâleap." Yawu sâwi.

54 Sâŋetâ sâop. Nâŋe nine mepaeaksan mâne nâŋgâŋetâ porap otbâp. Yawu gârâmâ Awoŋne hâŋgânnohomu gewan yâkŋeâmâ mâmâŋe otnihimu kulem topŋe topŋe memune ekŋetâ yahatmap. Yâhâ yeŋeâmâ Awoŋnahât topŋe ki nâŋgâm "Anitâ Ambonenŋe" sâm imbiâk kunmai.

55 Nâŋeâmâ yâkât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguan. Yawu gârâmâ "ki nâŋgâwaŋgian," sâman mâne lok perâkŋe otmâ den membâm. Yeŋe den mem lohimbi kâityongomai yakât dopŋeâk otbâm. Yawu gârâmâ nâmâ yâkât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum tem lâuwaŋgimune ârândâŋ otmap. 56 Tâmbâyeŋe Awarahamŋe nâ tetem âi tuhumune bulâŋe tetemu ekbehâlâk nâŋgâm nâhâlen biwiŋaŋe kepeim heroŋe otmâ manop." Yawu sâop.

57 Sâmu sâwi. "Bâe, Awaraham ya emelâhâk manop. Yâhâ gâmâ sihan mansat. Yawu gârâmâ girawu otmâ Awarahamgât topŋe nâŋgâm yu yat?" yawu sâwi.

58 Sâŋetâ sâop. "Nâ ninahât topne sâm tetemune nâŋgâŋet. Embâŋân Awaraham ki manop yapâek tatbanŋak tatmâ gawanŋak tatmâ gaman." Yawu sâop.

59 Yawu sâmu nâŋgâŋetâ bâlemu "O, Anitâ konok embâŋân talopŋak tatmâ gamap." Yawu nâŋgâm kât lâum kune sâm otŋetâ misiŋgurakmâ opon kâmbukŋambâ yok pilâm gem ariop.

9

Lok âlâ senŋe bok sâsâŋe Yesuŋe heŋgeŋguop.

1-2 Otmu hilâm âlâen tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp yan nen Yesuhât hoŋ bawalipŋe mâtâwân ariwin. Ari lok âlâ senŋe bok sâsâŋe ekbin. Lok yamâ mâmâŋahât tepŋambâ yawuâk teteop. Ekmâ yuwu sâm Yesu âikuwin. "Kutdâ, lok yuâmâ âlâhât tosahât otmâ mâmâŋahât tepŋambâ senŋe bok sâsâŋe yuwuâk teteop. Ikŋe orotmeme bâleŋe yakât me âwâŋe mâmâŋe yetgât tosa yakât yu olop?"

3 Yawu sâm âikumunŋe yuwu sâop. “Ya bia. Ikŋe orotmemeŋe bâleŋe me
âwâŋe mâmâŋe yetgât tosahât bia. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ
heŋgeŋgumune ekŋetâ âlâ kândâkdâ olâkgât mâmâŋahât tepŋambâ yuwuâk
teteop. 4-5 Yakât nâŋgâŋetâ teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet.
Nâŋe kulem topŋe topŋe mem den ekyongomune yan laŋinŋaŋe bi-
wiyeŋan pilâmu haŋ sâyiŋgimap. Yakât otmâmâ nâ hâŋgânnohomu gewan
yâkŋe mâmâŋe otningimu tem lâuwaŋgim manmunŋe yan lohimbiŋe
yâkât wâtŋahât bulâŋe ya eknomai. Yawu gârâmâ hâmbâi katyekmâ
arimune yan omoŋ sahakmu âi tuhunomaihât dop ki otbuap.”
6 Yawu sâm hân mem tâpgum golaŋgumu toâk toâk otmu lok yakât
senŋan lâwâlem yuwu sâm hâŋgânguop. 7 “Gâ arimâmâ Siloam deŋgânân
senge hâmehe piriakbuat.” Yawu sâop. Otmu kut Siloam yakât topŋeâmâ
yuwu, “hâŋgânnohop” yawu. Yawu sâm hâŋgângumu ari to piriakmu
senŋe suk sâmu ehop.
8 Yawu otmâ âwurem arimu bukulipŋe otmu lohimbi emelâk topŋe
nâŋgâminiwiŋe ekmâ yuwu sâwi. “O, lok senŋe bok sâsâŋe mâtâp ginŋan
tatmâ ulitnongomap ya yu mon?” Yawu sâm alahuwi. 9 Nombotŋaŋe
sâwi. “Lok ya yukâ,” sâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ sâwi. “Bia, lok yuâmâ
lok yai yawuya,” sâwi.
Yawu sâŋetâ lok ya ikŋahâk yahatmâ sâop. “Yai, yamâ nâ yukâ.” Yawu
sâop. 10 Yawu ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Gâ girawu otmâ senge
hâreakmu eksat?”
11 Sâŋetâ sâop. “Lok âlâ, kutŋe Yesu sâm, yâkŋe hân mem tâpgum
golaŋgum sennan lâwâlem yuwu sâm eknohoap. “Gâ Siloam deŋgânân
ari senge hâmehe piriak.” Yap yawuâk watmâ ari piriakmune senne
hâreakmu eksan.”
12 Yawu sâmu âikum sâwi. “Lok ya wosapâ tap?” sâwi. Sâŋetâ “Nâ ki
naŋgan,” sâop.

Parisaioŋe âi pâi tuhuwi.

13-14 Yawu gârâmâ Yesuŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok ya heŋgeŋguop.
Yakât otmâ lok nombotŋe ekmâ kinbiŋe lok ya mem den âiân katne
sâm Parisaio yeŋgâlen dâim ariwi. 15 Dâim ariŋetâ Parisaioŋe girawu
otmâ senŋe hâreakmu ehop yakât âikuwi. Âikuŋetâ yuwu sâm ekyongop.
“Yesuŋe hân mem tâpgum golaŋgum sennan lâwâlemu yaŋak ari Siloam
deŋgânân piriakmune senne hâreakmu eksan.” Yawu sâop.
16 Yawu sâmu Parisaio nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Yesuŋe tatmâ nâŋgâ
nâŋgâ sâpŋan hân mem tâpgum golaŋguop yamâ âi miop yawuhât dop
oap. Yakât otmâ ekmunŋe Anitâŋe ki hâŋgângumu giop oap.” Yawu sâwi.
Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Orotmeme bâleŋe otmâ manmap
mâne kulem yuwuya ki membâp.” Yawu sâm hioŋakbi.
17 Hioŋakmâ yaŋak witgum lok ya yuwu sâm âikuwi. “ “Mem sennan
lâwâlemu hâreakmu eksan,” yat. Yakât otmâ topŋe tipiŋe nâŋgâwaŋgiat ya
sârâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.
Sâŋetâ sâop. “Yâhâmâ Anitâhât sâtgât heŋgemnohop yakât ekmune
poropete oap.” Yawu sâop.
18 Yâhâ Parisaio nombotŋaŋe senŋe hâreakmu ehop yakât den pat
nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop. Yakât otmâ topŋe yâhâpŋe sâŋetâ nâŋgâne
sâm âwâŋe mâmâŋe yuwu sâm âiyotgowi. 19 “Nanyetŋe senŋe bok sâsâŋe
yawuâk teteop sâmawot. Yamâ yiwereŋeâmâ girawu otmâ eksap? Yakât
sâmutâ nâŋgâne,” sâm âiyotgowi.

20-23 Yâhâ emelâk Yesuŋe lok ya ki heŋgeŋguop yan Parisaioŋe den yuwu hikuwi. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm Yesu hâŋgângumu giop yakât "lohimbi âlâ me âlâŋe yawu sânomai yamâ kewilâyekmunŋe miti emetŋan ki yâhâm yaehen mannomai." Yawu sâwi. Yawuhât âwâŋe mâmâŋaŋe kewilânelekŋetâ yaehen manmait sâm kiŋgityetŋahât otmâ yuwu sâowot. "Netgât nannetŋe yu bulâŋanâk senŋe bok sâsâŋe yawuâk mem ga katbit ya naŋgait. Yawu gârâmâ topŋe girawuhât otmâ senŋe hâreakmu eksap ya ki naŋgait. Yamâ yâkŋe ŋaŋa tap mâne yâkât topŋe ekyongombâit. Gârâmâ ikŋe âikuŋetâ topŋe ekyongoâk." Yawu sâowot.

24 Yawu sâmutâ nanyetŋe yâhâpŋe yuwu sâm âikuwi. "Anitâhât senŋan kinsat yakât otmâ den bulâŋanâk sârâ nâŋgâne. Nenâmâ Yesuhât topŋe naŋgain. Yâhâmâ lok bâleŋe. Gâŋe yâkât girawu naŋgat?"

25 Yawu sâm âikuŋetâ sâop. "Bâe, yeŋe lok bâleŋe yai yamâ ki naŋgan. Nâmâ senne bok sâmu manminiwan yamâ sâp yiwereŋe lok yaŋe senne lâwâlemu hâreakmu eksan yamâ naŋgan." Yawu sâop.

26 Yawu sâmu kunyeŋe kârikŋe otmâ sâwi. "Sârâ nâŋgâne. Gâ girawu otgihimu yan senge yu hâreahop?" Yawu sâwi.

27 Sâŋetâ sâop. "Âo, nâmâ emelâk ekyongoan. Wongât yeŋe usut usulâk âi pâi tuhuneksai? Yeŋe yâkât hoŋ bawaŋgine sâm âinohom tai me?" Yawu sâop.

28 Yawu sâmu sârekguwi. "Wae, gâŋeâmâ yâkât den lâuon. Yâhâ nenŋeâmâ Mosehât girem den lâumain. 29 Aŋgoân Anitâŋe girem den Mose ekuop yamâ naŋgain. Yâhâ lok yuâmâ âlâhât sâtgât otmâ âi memap? Topŋe ki naŋgain." Yawu sâwi.

30 Sâŋetâ sâop. "Bâe, yai ya nâŋgâmune nahat oap. Lok yaŋe sennan lâwâlemu hâreakmu ekban yamâ yeŋe girawuhât otmâ âlâhât sâtgât otnihiop yakât nâŋgâm pâpguai? 31 Yawu gârâmâ nenâmâ yuwu naŋgain. Orotmeme bâleŋe otmâ manmaiŋe âi tuhune sâm Anitâ ulitguŋetâ ki nâŋgâyiŋgimap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe ewe katmâ tem lâuwaŋgimaiŋe ulitguŋetâ âlepŋe nâŋgâyiŋgimap. 32 Yawu gârâmâ kândikum emelâk Anitâŋe lohimbi katyelekmu yapâek tetem gawiân kulem yuwu yakât pat âlâ ki nâŋgâman. Yakât otmâmâ yuwu naŋgan. 33 Lok yuâmâ Anitâŋe ki hâŋgângumu giop mâne ki heŋgemnohombâp." Yawu sâop.

34 Sâmu sâwi. "Bâe, Gâmâ mâmâhaŋe meŋgehop yapâek manman bâleŋe manmâ gamat. Yakât gâŋe girawu otmâ den kâsikum ningiwe sâm oat? Pilâm ânmâ ari," sâm watŋetâ ba ariop.

Senŋe bok sâsâŋe heŋgeŋguop yaŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.

35 Watŋetâ ariop yakât den pat Yesuŋe nâŋgâop. Lok ya mem tetem yuwu sâm ekuop. "Gâŋe lok bulâŋahâlen biwihaŋe kepeim mansat me bia?"

36 Sâmu sâop. "Lok pato, gâ âlâhât yat? Yiwereŋe tiripnohorâ ekmâ biwinaŋe yâkâlen kepeim manbehât naŋgan." Yawu sâop. 37 Sâmu sâop. "Nâ ninahât yan."

38 Sâmu sâop. "Kutdâ, biwine gâhâlen katsan," sâm mepaeop.

39 Yawu sâm mepaemu yuwu sâop. "Nâ lohimbi topyeŋe ekmâ kâsipyongowehât gewan. Lok nombotŋeâmâ "emelâk nâŋgâmain" sâm mepaeakmai yamâ hâum pâpgunomai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ "ki nâŋgâmain" sâmai yamâ sâmune nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgiwuap." Yawu sâop.

40 Yawu sâmu Parisaio yan kinbiŋe nâŋgâm yuwu sâm âikuwi. “Maiŋ,
nenŋe mepaeakmaingât hâum pâpgum ki naŋgaingât yat me?”
41 Sâŋetâ sâop. “Nâhât topne nâŋgâm biwiyeŋe nâhâlen kepeimai
mâne emelâk tosayeŋe biatyiŋgimbâp. Yâhâ yeŋeâmâ “emelâk nâŋgâm
pesuk pilain” sâm biwiyeŋe nâhâlen ki kepeimai yakât otmâ tosayeŋe ya
yawuâk tatmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

10

Yesuŋe tihit otningimap.

1 Yesuŋe ikŋan hâum yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nâŋgâŋet.
Lama amboyeŋaŋe peke tuhum lama ya kâlehen katyekmu kinmai. Yâhâ
lok âlâ me âlâŋe lama kombo mene sâm lama galemŋe tirek topŋan kin-
map yakât otmâ peke betŋehembâ mem pitik pilâm yâhâm kâlehen kioŋmâ
kombo membuap. 2 Yâhâ lama amboyeŋaŋe dâiyekmâ nak sândukŋehen
katyekmu kinŋet sâm peke betŋehembâ ki kioŋmap. 3 Yâkŋeâmâ tirek
tâŋ tâŋâk yakât galemŋe ekumu nâŋgâwaŋgimu kâlehen ba lama kutyeŋe
ikŋiâk ikŋiâk yongomap. 4 Yongonmu ga peke hindâmu denŋe nâŋgâm
amboyeŋe watmâ arimai. 5 Yâhâ lok ondopŋe pup taka dâiyekmâ ariwe
sâm yongonbuap yamâ eŋgat towatŋe aŋgo nâŋgâm ki betŋan watnomai.”
Yawu sâop.

6 Yesuŋe den yu ikŋan hâum sâmu nâŋgâŋetâ ki keterahop.

7 Nâŋgâŋetâ ki keterahopgât yuwu sâop. “Nâmâ lama yeŋgât amboyeŋe
bonŋe. 8 Aŋgoân nâ hânân ki gewan yanâmâ lok komborâ nombotŋaŋe
Anitâhât lama taka dâiyekmâ âlâengen arine sâm yongonŋetâ denyeŋe
ki nâŋgâyiŋgiwi. 9 Nâmâ tirek galemŋe kinman. Lohimbi âlâ me âlâŋe
manman sânduhân manne sâm otmai yamâ nâhâlembâ gam ba peke
kâlehen kinŋetâ tihityeŋe otmune kilik milik mannomai. 10 Otmu lok
komborâ yâhâmâ lohimbi mem bâleyekmâ itit kiom tuhuyiŋgimai. Yâhâ
nâmâ manman kârikŋe yiŋgimune yan manmâ yâhâŋetgât gewan. Yawu.

11 Otmu âlâkuâk ninahât sâwe. Nâmâ lama galemyeŋe âlepŋe mansan.
Yakât otmâmâ lok bâleŋe âlâ me âlâŋe nâhât lama hilipyongone sâm
takanomai yamâ in yawu sârereyekmune nohonomai. 12-13 Yâhâ lama am-
boyeŋaŋe nep lok meyekmu yâkât lama galemyongom yan hâmeŋahâlâk
nâŋgâmai. Yawu gârâmâ soso hulin âlâŋe lama neyekbe sâm takawuap
yamâ kiŋgityeŋahât otmâ pilâyekmâ arinomai. Ariŋetâ soso yaŋe nom-
botŋe neyekmu nombotŋe tiok taok otmâ arim kinnomai. Yawu.

14-15 Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Anitâ orop biwinetŋe hikuakmâ
konohâk otmu naŋgaŋgiait. Yakât dopŋeâk nine lama orop biwinenŋaŋe
kepeiakmâ konohâk otmu naŋgaŋgiain. Yakât otmâmâ nâŋe tihityeŋe
otmâ sârereyekmune nohoŋetâ mumune yâkŋe manman sânduhân man-
nomai. 16 Nohoŋetâ mumbom yakât kakŋan nine lama nombotŋe emelâk
Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu wosapâ me wosapâ mansai,
ya gurâ yongonmune denne nâŋgâm yeŋgâlen torokatmâ komot konohâk
otŋetâ nâ ninak amboyeŋe otmâ yâhâwom.

17-18 Yâhâ tihityeŋe otmâ sârereyekmâ mumbomgât awoŋnaŋe
hâŋgânnohomu gewan. Gem biwinetŋe konok oap yakât otmâ launŋe
lâum hewewenâk otmâ kaweyenan kinmune nohoŋetâ mumbom. Yakât
otmâmâ awoŋne orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk otmait.

Otmu nine manmannahât topne naŋgaŋgian yakât otmâ lok âlâ me
âlâŋe yeŋahât otmâ hilipnohonomaihât dop bia. Yawu gârâmâ hâmene

ki kinbuap sâwaŋgât nohoŋetâ mumbom. Yaŋak benŋe mumuŋambâ yahatbom yangât yawuâk otbom." Yawu sâop.

19 Yesuŋe den yawu sâmu Parisaioŋe nâŋgâm hioŋakmâ nombotŋaŋe yuwu sâwi. 20 "Weke bâleŋaŋe mâŋgâemu biwi hâlim otmâ den yu yap. Yakât otmâ wongât ki kuwaŋgiai? " 21 Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. "Weke bâleŋaŋe lok senyeŋe bok sâsâŋe heŋgemyongonomaihât dop ki tap. Yâkŋe den sâmu nâŋgâmunŋe sâtŋe otmap. Gârâmâ weke bâleŋaŋe lok mâŋgâeyekmu den ihilâk mahilâk sâmai yakât dop ki oap." Yawu sâwi.

Parisaioŋe Yesu kâtŋak kune sâm otbi.

22 Otmu emelâk hâkulipnenŋaŋe yâhâpŋe opon kâmbukŋe mem miwirikum yaŋak hotom um Anitâ mepaewi yakât hombaŋ tâlâhuop. Otmu hombaŋ ya gelâk sâpŋan teteop. 23 Gârâmâ emelâk opon ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutŋeâmâ Solomongât selep yan Yesuŋe yâhâop. 24 Yan yâhâmu Parisaioŋe mem hawam mewam tuhum âi pâi tuhum yuwu sâm âikuwi. "Wongât topge kurihiakdâ nenŋe eŋgat yâhâp oain? Anitâŋe hâŋgângumu gewuap sâminiwi ya gâ me? Me âlâhât mambotnom? Topge tâŋ tâŋâk eknongorâ nâŋgâne." Yawu sâwi.

25 Sâŋetâ sâop. "Nâ yakât emelâk ekyongom gaman. Yamâ yeŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap. Yâhâ Awoŋnaŋe mâmâŋe otnihimu kulem topŋe topŋe memune ekŋetâ yan topne tetemap. 26 Yawu gârâmâ yenâmâ nâhât lama bulâŋe ki manmai. Nâhât lama bulâŋe manmai mâne kulem memune ekŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe nâhâlen katbâi. 27 Yawu gârâmâ nâhât lama bulâŋe ya yeŋgât topyeŋe nâŋgâm yongonmune betnan watnekmai. 28 Yawu otmai yamâ nâhât wâtnan kinmâ manman kârikŋan mannomai. Yamâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yaŋe nâhâlembâ mem dâiyekŋetâ hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. 29-30 Yâhâ Awoŋne kunnenŋe pato tatmapŋe nâhât lama yaŋe nâ orowâk mannomgât pat kuyiŋgim wawaeyekmap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yaŋe yâkâlembâ mem dâiyekŋetâ hiliwahonomaihât dop gurâ ki tap. Yâhâ Awoŋ orop dopnetŋe konohâk oap." Yawu sâop.

31 Yesuŋe yawu sâmu nâŋgâŋetâ bâlemu kâtŋe mem kune sâm otbi. 32 Kune sâm otŋetâ sâop. "Awoŋnaŋe âi sâm nihiop ya âiloŋgo mem gamune ekmai. Yakât otmâmâ wuân otmune bâleapgât kâtŋe mem nohone sâm oai?" Yawu sâop.

33 Sâmu sâwi. "Âi âiloŋgo mem gaman yat yakât bia. Gâŋe "Anitâ orop dopnetŋe konok oap," sâmat yakât nâŋgâmunŋe bâlemu gohone sâm oain. Gâmâ lok bâleŋe." Yawu sâwi.

34 Sâŋetâ sâop. "Bâe, Anitâŋe den sâop ya yeŋgât miti pepaen lok âlâŋe kulemguop ya yuwu tap. "Yenâmâ nâhât dowâk mansai." Anitâŋe den yawu sâop ya kulemguop. 35 Yâhâ miti pepaen den hârok kulemguwi tap ya bulâŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe tâmbâlipyeŋe yeŋgât galemlipyeŋe âi sâm yiŋgim yan "Yenâmâ nâhât dowâk mansai," sâm ekyongop. 36 Otmu yâk yeŋgât sâop yawuâk nâhât sâm âi nihim hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ "Nâ Anitâhât nanŋe mansan," yawu sâm ekyongomune ya nâŋgâmâk tatmâ nâhâitŋe Anitâhât kaweŋan kinbe sâm oap sâmai ya nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Anitâŋe emelâk yâk yeŋgât sâop yawuâk nâhât sâop. 37 Yâhâ nâŋe kulem topŋe topŋe mem gaman ya ekŋetâ Awoŋnahât dop ki otmap otmuâmâ âlepŋe denne nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yawu

gârâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ denne nâŋgâŋetâ gemu betnihim mansai.
38 Yakât otmâ kulem meman ya ekmâ nâŋgâm Awoŋ orop dopnetŋe
konohâk oap yakât nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiâk." Yawu sâop.

39 Yawu sâmu nâŋgâŋetâ bâlemu mem pâi emetŋan katne sâm otŋetâ
hohetyeŋambâ gem ba ariop.

40 Ari Yoran to nombotgen emelâk Yoaneŋe lohimbi mem toen
katyekmu manbi yan ari manop. 41-42 Yan manmu lohimbi kiŋgitŋe
orowâkŋe arim ekmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim yuwu sâm alahu gu-
lahu otbi. "Yoaneŋe kulem âlâ ki miop. Yawu gârâmâ yâkŋe Yesuhât
topŋe eknongop yamâ bulâŋanâk sâop." Yawu sâwi.

11

Lasaro bâleop.

1-2 Otmu sâp yakât kakŋan lok âlâ, Betani kapi amboŋe mesek sâtŋan
kinop, kutŋe Lasaro sâm, touyâhâtŋe Maria yet Mata. Yâhâ mesek
ki kuop yan Marianeâmâ to kukŋe suk suk âlâ mem Yesuhât kâiŋan
moselemu gemu pirim somotŋaŋe kereŋ mewaŋgiop. 3 Yâhâ mesek
sâtŋan kinmâ pilâyelekbe sâm otmu touyâhâtŋaŋe Yesuhât yuwu sâm den
katmutâ ariop. "Lok pato, gâ nâŋgâ. Bukuhe yamâ mesek sâtŋan kinsap."
Yawu sâowot. 4 Den yawu katmutâ Yesuŋe nâŋgâm matŋe yuwu sâm
katmu âwureop. "Imiyetŋaŋe ki pilânenekbuap. Mesek sâtŋan kinsap yakât
huhopŋe yamâ lohimbi dondâŋe Awoŋne netgât nâŋgâŋetâ yahatbuap."
Yawu sâop. 5 Yâhâ Yesuŋe Mata Maria, Lasaro yâk yeŋgât tepŋe dondâ
nâŋgâop. 6 Yawu gârâmâ den pat ya nâŋgâm hilâm kalimbu pesuk sâmu
yaŋak nen hoŋ bawalipŋe yuwu sâm eknongop. 7 "Yahatŋetâ Yuraia
hânân âwurem arine."

8 Yawu sâmu nenŋe yuwu sâm ekuwin. "Lok pato, nengât papatolip-
nenŋaŋe yâhâlenâk gâ gohone sâm otbi. Yakât yiwereŋe âwurem arinom
yamâ gohonomai yakâ."

9 Yawu sâmunŋe Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. "Anitâŋe
emet haŋgât me omoŋgât dop yawu katmu tetemap. Yawu gârâmâ
hilâmân nenŋe mâtâp ekmâ kilik milik arim gamain. Yawu otmâ
kâinenŋan ki teŋ sâmap. 10 Yâhâ omoŋdâŋe ki ekmâ heŋgeŋgum arim
gamain. Yawu otmâ kâinenŋan teŋ sâmap. 11 Yiwereŋeâmâ hilâmgât dop
otmu mansain. Yakât otmâ bukunenŋe Lasaro in aman pâlâmŋe iap
gârâmâ ari mândemune yahatbuap." Yawu sâop.

12-13 Otmu Lasaro yamâ emelâk bâleop. Yâkŋe den kelaŋgatmâ eknon-
gomu nâŋgâmunŋe ki keterakmu yuwu sâm ekuwin. "Kutdâ, yamâ aman
in iapgât yahatbuap. Yakât otmâ ki arinehât naŋgain."

14 Yawu sâmunŋe Yesuŋe den tâŋ tâŋâk yuwu sâm eknongop. "Lasaroŋe
emelâk bâleop. Gârâmâ orowâk tatbit mâne ki bâlembâp. 15 Emelâk bâleop.
Gârâmâ kulem memune ekmâ topne nâŋgâm heŋgeŋgum biwiyeŋaŋe
nâhâlenâk kepeinomai. Yakât otmâ tepne heroŋe oap. Bâiŋ, yahatŋetâ
arine," yawu sâop.

16 Yawu sâmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Toma sâm, kutŋe âlâmâ Boho boho,
yuwu sâm eknongop. "Kutdânenŋaŋe arinom naŋgap. Yakât âlepŋe nen
hârok arimunŋe nongoŋetâ muneâyâ." Yawu sâop.

Yesuŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

17 Yawu sâmu yahatmâ Betani kapiân ariwin. Yâhâ “Lasaro ya emelâk
bâlemu kurihiŋetâ hilâm imbât oap” yawu sâm eknongowi. 18-19 Yâhâ
Betani kapi yamâ Yerusalem kapi pato ya hâlâŋmâek tap yakât otmâ
bukulipyeŋe dondâŋe kapi pilâm kahân takawi.
20 Yâhâ Mataŋe “Yesu mâtâwân takam tap,” sâŋetâ nâŋgâm gariŋe pilâm
penewaŋgiwe sâm giop. 21 Gem ekmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ gâ nen
orowâk tatbin mâne iminetŋaŋe ki pilânenekbâp. 22 Yawu gârâmâ gâŋe
wuân me wongât Anitâ ulitguwuat ya âlepŋe nâŋgâhihiwuap.” Yawu sâm
ekuop.
23 Sâmu sâop. “Imihe âlepŋe mumuŋambâ yahatbuap.”
24 Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp patoen yahatbuap yamâ naŋgan.”
25 Sâmu sâop. “Manman amboŋe yamâ nâ. Otmu mumuŋambâ ya-
hatmâ mannomai ya gurâ amboŋe nâek. 26 Yakât otmâmâ lohimbi âlâ
me âlâŋe biwiyeŋe nâhâlen katmâ manmaiŋe munomai yakât kakŋan
mumuŋambâ yahatmâ mannomai. Manmâ yâhâpŋe munomaihât dop
âlâ ki tap. Den yan yu nâŋgârâ bonŋe oap me bia?” Yawu sâop.
27 Sâmu sâop. “Kutdâ, yat yamâ nâŋgâmune bonŋe oap. Otmu Anitâŋe
tihitnenŋe olâk sâm nanŋe hâŋgângumu gewuap sâmain yamâ gâ ya
naŋgan.” Yawu sâop.

Yesuŋe weŋe nâŋgâop.

28 Yawu sâm âwurem ari gariŋe den halowâk ekuop. “Kutdânenŋe
mâtâwân taka kinmâ gâhât yap.”
29-30 Yawu sâmu Marianŋe Yesu penewaŋgiwe sâm yahatmâ sururuk sâm
ariop. 31 Yahatmâ arimu bukulipŋe kak takawi yaŋe “Marianŋe weŋe
nâŋgâm sumângen ari isewe sâm oap,” sâm yahatmâ betŋan watbi.
32 Marianŋe sururuk sâm ari Yesu penewaŋgim isem kinmâ yuwu sâm
ekuop. “Kutdâ, gâ nen orowâk tatbin mâne iminetŋaŋe ki pilânenekbâp,”
Yawu sâop. 33 Yawu sâm isemu bukulipŋe watbiŋe orowâk isewi. Iseŋetâ
yekmâ Yesuŋe tepŋe nâŋgâyiŋgim yuwu sâm âiyongop. 34 “Yâk wosapâ
kurihiwi?”
Sâmu sâwi. “Pato, yuân ga ek,” sâwi.
35 Yawu sâŋetâ Yesuŋe yekmâ tepŋe nâŋgâyiŋgim isem kinop. 36 Yakât
otmâ lohimbi kinbiŋe ekmâ yuwu sâwi. “Ekŋet. Nâŋgân nâŋgânŋe yâkâlen
kepeim manmapgât yawu oap.” Yawu sâwi. 37 Yâhâ nombotŋaŋeâmâ
yuwu sâwi. “Lok senŋe bok sâsâŋe ya emelâk senŋe lâwâlemu hâreakmu
ehop. Yawu gârâmâ Lasaro heŋgeŋguop mâne ki mumbâp. Ki heŋgeŋguop
yakât nâŋgâmunŋe bâleap.” Yawu sâwi.

Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop.

38 Yawu sâŋetâ Yesuŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu sumângen ariop.
Lasaro yamâ kârikin kâlehen katŋetâ tatmu kât pato âlâŋe mâtâpŋe
maŋguwi. 39 Ya ekmâ “Kât ya hâpunŋetâ ariâk,” sâm ekyongop.
Ekyongomu Mataŋe sâop. “Kutdâ, kurihimunŋe hilâm imbât pesuk
yap. Yakât emelâk tâtuk sâm korokŋe pilap.” Yawu sâop.
40 Sâmu sâop. “Yamâ nâhâlen biwihaŋe kepeim manbuat yanâmâ nâŋe
Anitâhât wâtŋan kinmâ kulem membom ya ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap
yakât emelâk ekgohowan.” Yawu sâop.
41 Yesuhât sâtgât otmâ kât pato ya hâpunŋetâ arimu yâkŋe him-
bimân pak sâm ekmâ yuwu sâm ulitguop. “Awoŋ, gâ ulitgohomune
nâŋgânihimat ya naŋgan. 42 Yawu gârâmâ lohimbi kinsai yuŋe gurâ gâŋe

hâŋgânnohorâ gewan ya ekmâ nâŋgâŋetâ bulâŋe olâkgât senyeŋan kinmâ ulitgohoan." 43 Yawu sâm purik pilâm Lasaro kunop. "Lasaro, yahatmâ ge." 44 Sâmu uk sâm yahalop. Yâhâ kâiŋe bâtŋe yamâ mem sâŋgum kaok yaŋe sâhâm kuratguwi. Otmu kun kundenŋe ya gurâ sâŋgumŋak sâhâm kurihiwi. Yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. "Sâŋgum ya holaŋmâ pilâŋet." Yawu sâop.

Kaipa otmu Parisaioŋe Yesu mumbuap sâm den hikuwi.
(Mataio 26:1-5 Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2)

45 Yesuŋe kulem miop yan lohimbi dondâŋe kak taka kinbiŋe ekmâ biwiyeŋe yâkâlen katbi. 46 Yâhâ nombotŋaŋeâmâ kulem miop yakât den pat Parisaio ekyongowi. 47 Ekyongoŋetâ yaŋak Parisaioŋe hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe ari yuwu sâm ekyongowi. "Lok yuŋe kulem topŋe topŋe memap yakât girawu otne? 48 Mâtâp ki maŋguwaŋginom yamâ lohimbi kerekŋe yâkâlen torokatnomai. Yâkâlen torokatŋetâ Roma kunlipnenŋaŋe nâŋgâŋetâ bâlemu tembe lâulipyeŋe hâŋgânyongoŋetâ taka nengât opon kâmbukŋe kândoŋmâ itit kiom tuhuneneknomai." Yawu sâwi.

49 Yawu sâŋetâ hotom uminiwi ya yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Kaipa sâm, yamâ yambu yan hotom uwi ya yeŋgât kunyeŋe pato manop. Yâkŋeâmâ yahatmâ yuwu sâm ekyongop. "Yenâmâ nâŋgâm hâum pâpgumai. 50 Yakât otmâmâ yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Nen Yura lohimbi kerekŋe hiliwahomaingât lok yuŋahâk muâk sânom." Yawu sâop. 51 Yawu gârâmâ den sâop ya ikŋahâk ki sâm teteop. Yâhâmâ yambu yakât hotom uwi ya yeŋgât kunyeŋe manop. Yawuhât den ya sâop yakât bulâŋe yamâ Yesuŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. 52 Yâhâ Yura nengâlâk ki muop. Lohimbi wosapâ me wosapâ mansaiŋe Anitâhâlen biwiyeŋe katnomai kerek menduhunenekmu komot konohâk otnom. Otmâ emelâk manman kârikŋahât pat kuningiop ya menomgât kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. 53 Otmu Kaipaŋe sâop yapâek topŋe katmâ Yesu muâkgât den hikum mâtâpgât pâinmâ gawi. 54 Yakât otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe menenekmu Yuraia hân pilâm, kapi âlâ, kutŋe Eparaim sâm ya lok ki manmai yakât horatŋehen ariwin. 55 Yakât kakŋanâmâ nengât Tihit tihit hombaŋ tâlâhumu yan lohimbi dondâŋe Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu ârândâŋ olâkgât toen piriakne sâm Yerusalem kapi patoen yâhâwi. 56-57 Sâp yanâmâ hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋe otmu Parisaioŋe lohimbi yuwu sâm ekyongowi. "Yesu takawuap otmâmâ lok âlâ me âlâŋe ekmâ ga eknongomu nenŋe pâi emetŋan mem katnom," sâwi. Yakât otmâmâ Yesu ekŋetâ biatmu opon kâmbukŋan yâhâm yuwu sâm alahu gulahu otbi. "Yen girawu naŋgai. Yesu hombaŋ yu kakŋe ki mon ekbuap." Yawu sâwi.

12

Mariaŋe to kukŋe âiloŋgo moselemu Yesu kâiŋan giop.
(Mataio 26:6-13 Mareko 14:3-9)

1 Yâhâ Yura lohimbiŋe menduhuakmâ Yesuhât mambotŋetâ bialop. Otmu yakât kakŋan hilâm nombolân konok pesuk sâmu Tihit tihit hombaŋ tetewuap ya utâpgumu Yesuŋe menenekmu Eparaim kapi pilâm Betani kapiân ariwin. Yâhâ Betani kapi yamâ Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop. 2 Yan arimunŋe kapi ambolipŋe nombotŋaŋe Yesuhât heroŋe otmâ orowâk menduhuakmâ sot uŋetâ newin. Nem tatmunŋe Lasaroŋe Yesu hâlâŋmâ talop. Otmâ Mataŋe sot um hâum

ningimu newin. 3 Nem tatmunŋe gariŋaŋe nak âlâ toŋe kukŋe suk suk, hâmeŋe yahat yahatŋe, moselemu Yesuhât kâiŋan gemu somotŋe kâlep pato yaŋe mem gowasiŋmâ kereŋ mewaŋgiop. Otmu kukŋe yaŋe pindindiŋ sâm hâmenenŋan yâhâop. 4 Kukŋe nâŋgâm nengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Yurasi, Karioto kapi amboŋe yamâ gâmâlâk Yesuhât betŋehen kioŋbuap yaŋe sâop. 5 “Bâe. To kukŋe suk suk yu mem ari lok nombotŋe yiŋgimunŋe yakât hâmeŋe, wan tausen kina yawuya ninginetâ lohimbi umburuk mansai kâsikum tânyongombâingât dop.” Yawu sâop. 6 Otmu yâhâmâ den yu sâop yuâmâ lok umburuk manbi ya tânyongonehât ki sâop. Yâhâmâ nengât tewetsenŋe katipŋe galemgum kinmâ yapâ kombo meningiminiop. Yakât otmâ iknahât nâŋgâm sâop. 7-8 Yawu sâmu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “Kâmbukŋe, ki sâm guhuŋmâ tatŋet. Kulem miap yu ekmune ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ nâ getek nohoŋetâ mumbom yan to torehenŋe tap yuŋe mem yâhâpŋe pirinekbuap. Yawu gârâmâ yu ki mem hâŋgângum tewetsenŋe mem lohimbi umburuk tânyongomai. Yamâ wongât? Yâhâmâ yen orop sâp kâlep manŋetâ tânyongonomai.” Yawu sâop.

9 Otmu Yesuŋe Betani kapiân yâhâ talop yan lohimbi dondâŋe nâŋgâm ekne sâm takawi. Otmu yakâlâk bia. Emelâk Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop ya nâŋgâwihât ekne sâm takawi. 10-11 Taka Lasaroŋe mumuŋambâ yahalop yakât ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu biwiyeŋe Yesuhâlen katbi. Yakât otmâmâ hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋaŋe nâŋgâŋetâ bâlemu den yuwu sâm hikuwi. “Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop ya nâŋgâm yâkâlen torokatmaihât yâhâp yâhâp yotgomunŋe mundomawot,” sâwi.

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâmu heroŋe otbaŋgiwi.
(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40)

12 Emet haŋ sâmu nenŋe yahatmâ Betani kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâwin. Betani kapi pilâmunŋe lohimbi dondâŋe Tihit tihit hombaŋ ekne sâm Yerusalem kapiân taka tatbiŋe Yesu kapiân takawuap ya nâŋgâwi. 13 Ya nâŋgâm kapi pilâm gem matuk yawuyaek yakât esenŋe hârem mâtâwân kinŋetâ gamunŋe heroŋe otbaŋgim sâwi. “Anitâŋe Isirae nengât tihitnenŋe otbuat sâm kunnenŋe katgekmâ âi sâm gihim hâŋgângohomu mat takat. Yakât otmâ Anitâ mepaeain,” sâm heroŋe otbi. 14 Heroŋe otŋetâ Yesuŋe doŋgi nanŋe âlâ mem kakŋan yâhâ tatmâ kapiân yâhâop. Otmu yâhâop yakât emet inânŋan poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

15 “Yen Yerusalem kapi ambolipŋe nâŋgâŋet. Yeŋgât kutdâyeŋe doŋgi nanŋe kakŋan tatmâ yeŋgâlen takamu ekmâ heroŋe nâŋgâwaŋginomai. Yakât otmâ âlâkuâk ki gorâyiŋgiwuap.”

Den kulemguop ya yawu tap. 16 Otmu sâp yanâmâ hoŋ bawalipŋe nenŋe doŋgi ya dâim ge waŋmunŋe kakŋan tatmâ kapiân yâhâop. Kapiân yâhâop yan den yakât bulâŋe teteop yakât hâum pâpguwin. Yâhâ Yesuŋe himbimân âwurem yâhâop yakât kakŋan yukât nâŋgâmunŋe keterahop.

17-18 Otmu emelâk Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop yakât lohimbi dondâŋe ekbi. Otmu yâkŋe bukulipyeŋe ki ekbi ya ekyongoŋetâ nâŋgâwihât Yesu ekne sâm mâtâwân ge penewaŋgim heroŋe otmâ orowâk kapiân yâhâwi. 19 Heroŋe otbaŋginetâ Parisaio nombotŋaŋe ekmâ nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Bâe, nenŋe lohotŋe ot tatmunŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen torokatnomosai

yukâ. Yakât otmâ girawu otmunŋe yan Yesu watmâ tai yu pilâŋet?" Yawu sâwi.

Yesuŋe mumbuap yakât Pilip yet Anderea ekyotgop.

20 Otmu sâp yanâmâ Girik kapi ambolipŋe nombotŋaŋe Anitâ mepaene
sâm Yerusalem kapiân yâhâwi. 21 Kapiân yâhâ Yesu ekne sâm bukunenŋe
âlâ, Pilip sâm, yamâ Besaita kapi yamâ Galilaia hânân tap yan gâtŋe,
yâkâlen toho Yesuhât âikuwi. 22 Yesuhât âikuŋetâ Pilipŋe bukuŋe Anderea
ekumu orowâk Yesuhâlen ari den ya ekuowot. 23 Ekumutâ nâŋgâm matŋe
yuwu sâm ekyotgop. "Bâiŋ, Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan.
Nâhât topne tetemu nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomaihât
sâpŋe tâlâhuap. 24 Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâmutâ keterahâk.
Seŋgo alikŋe ki mondotmâ hân kâlehen katmain yamâ kâmŋe ki gamu
bonŋe ki otmap. Yâhâ seŋgo alikŋe hân kâlehen katmunŋe tatmâ kâmŋe
pururuk sâm yahatmâ esennŋe huhumap. Yawu otmâ suriŋe pilâm yaŋak
bonŋe otmap. Yawu gârâmâ seŋgo alikŋe konok yapâek bonŋe pato
tetemap. Yakât dopŋeâk nohoŋetâ mumune hânân katnekŋetâ gemune
yapâ gâtŋaŋe lohimbi dondâŋe manman bulâŋe mem tetenomai. 25 Yakât
yuwu sâmune nâŋgâyet. Lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋe manmanyeŋahâlâk
mem mete tuhum mannomai yamâ hâmbâi hiliwahonomai. Yâhâ lok
âlâ me âlâŋe manmanyeŋahât ki mem mete tuhum nâhâlâk biwiyeŋe
katmâ mannomai yaŋeâmâ manman kârikŋan mannomai. 26 Yâhâ lok
âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatmâ hoŋ banihinomai yaŋeâmâ tem lâunihim
mannomai. Yawu mannetâ Awoŋnaŋe meyekmâ nâhâlen torokatyekmu
biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ orowâk manbisâin.

27 Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yu biwine umatŋe oap. Biwine umatŋe
otmu yakât girawu sâwom. Yuwu mon sâwom? Awoŋ, umatŋe bâleŋe
yu kaknan yâhâmapgât nâŋgânihirâ pilâm ariwehât naŋgan. Yamâ benŋe
yawu bia. Umatŋe yu kaknan yâhâmu sâtgum mumbehât hâŋgânnohorâ
gewan. 28 Yakât otmâ sârâ umatŋe yu me ya kaknan yâhâwuap yu ekmâ
lohimbi dondâŋe mepaehekŋetgât naŋgan." Yawu sâop.

Yawu sâmu himbimâmbâ âwâŋaŋe yuwu sâop. "Emelâk kulem topŋe
topŋe mem garâ ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaenekmâ gamai. Yawu
gârâmâ âlâkuâk kulem mendâ ya ekmâ mepaeneknomai." Yawu sâop.

29 Yawu sâmu lohimbi yan kinbiŋe denŋe nâŋgâm sâwi. "Âo, himbim
guŋguruŋ sâmu naŋgain." Yâhâ nombotŋaŋe sâwi. "Bia, aŋelo âlâŋe den
ekumu ombeŋe munŋaŋe ŋawaŋ ŋawaŋ sâm arimu naŋgain," yawu sâwi.

30 Yawu sâŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. Anitâŋe den yiwereŋe
eknohomu naŋgai yuâmâ biwine houŋ sâmapgât ki yap. Yeŋe nâhât
nâŋgânihiŋetâ keterahâkgât yap. 31 Sâp yiwereŋe yupâek Anitâŋe lohimbi
yeŋgât biwiyeŋe ekmâ mem kiwiliyekmâ sâm hâreyiŋgiwuap. Yâhâ lo-
himbi bâleŋe yeŋgât amboyeŋe, kutŋe Satan sâm, ya mem ge katmune
yâkât wâtŋe pesuk sâwuap. 32 Yakât topŋeâmâ yuwu. Nâ howanân nohom
kânâŋgânekŋetâ kinbom. Yawu otbom yan lohimbi kerek dâiyekmune
nâhâlen torokatnomaihât naŋgan." Yawu sâop. 33 Mem âlâlâ tuhuŋetâ
mumbuap yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiâkgât Yesuŋe yawu sâm
ekyongop.

34 Yawu sâm ekyongomu lohimbi yan kinbiŋe nâŋgâŋetâ ki ârândâŋ
otmu yuwu sâm âikuwi. "Bâiŋ, yat yawu bia. Moseŋe den âlâ kulemguop
ya yuwu tap. Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yamâ manman kârikŋan

manmâ yâhâwuap. Yawu gârâmâ gâŋeâmâ yuwu sâmat. “Anitâŋe lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan,” ya sâmat. Yamâ girawuhât otmâ “Howanân nohom kânâŋgâneknomai” yat. Yakât otmâ Anitâŋe lok bulâŋe hâŋgângumu gewuap yakât topŋe yamâ nâŋgâm hilipgumat. Yakât otmâ lok âlâhât yat?” Yawu sâwi.

35-36 Sâŋetâ sâop. “Sâp yiwereŋe yuâmâ sâmune laŋinŋaŋe biwiyeŋan pilâmu haŋ sâyiŋgimap. Yawu gârâmâ laŋinŋe bok sâmu omoŋ bâleŋe sahakmapgât yeŋe laŋinŋahât amboŋahâlen biwiyeŋe kepeim laŋinŋanâk mannomai. Yâhâ sâp ki kâlep otmâek laŋinŋe bok sâmu yan omoŋ sahakbuap. Yawu otmu omoŋân mannomaiŋe bam gane sâm mâtâp ki ekmâ awawi guwawi otmâ ari hiliwahonomai.” Yawu sâop. Yesuŋe den sâm tiŋ pilâm pilâyekmâ ge misiŋgurahop.

Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe biwiyeŋe Yesuhâlen ki katbi.

37 Yesuŋe hânân manop yan kulem topŋe topŋe memu Yura lohimbiŋe yakât topŋe ekŋetâ ki keterakmu yaŋak yâkâlen biwiyeŋe ki katbi. 38 Yâkâlen biwiyeŋe ki katbi yakât emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâm, kulemguop yakât bulâŋe teteop.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepŋe ekyongomunŋe kapi ambolipŋaŋe nâŋgâŋetâ ki bonŋe otmap. Otmu gâŋe mâmâŋe otningirâ kulem topŋe topŋe memunŋe ekŋetâ ki keterakmap. Yakât otmâ gâhâlen biwiyeŋaŋeâmâ ki kepeimai.” Yawu kulemguop. 39 Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeiwi yakât topŋe teteâkgât Yesaiaŋe den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

40 “Lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ nâŋgâm kâkâsuk mansai. Yakât otmâ biwiyeŋe alitmâ hiliwahoŋetgât yâkŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe mem gulip tuhuyiŋgimu ki nâŋgâŋetâ hâumap. Otmu senyeŋe mem kâtâpgumu ki ekŋetâ keterakmap.” Yawu kulemguop.

41 Yâhâ Yesu âwâŋaŋe âi sâm waŋop ya tuhum tiŋ pilâm mumuŋambâ yahatmu ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap ya Yesaiaŋe emet inânŋan ekmâ nâŋgâm kulemguop.

Miti emetŋahât galem nombotŋaŋe biwiyeŋe Yesuhâlen katbi.

42-43 Yawu gârâmâ Yura nengât miti emetŋahât galem nombotŋaŋeâmâ biwiyeŋe Yesuhâlen katbi. Yawu gârâmâ bukulipyeŋaŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ yahalâkgât lohotŋanâk manbi. Yawu manbi yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ oap me bia yakât ki nâŋgâwi. Yawu nâŋgâm Parisaioŋe nâŋgâm bâleyiŋgim miti emetŋambâ kewilâyekŋetâ yaehen manmaihât Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi yakât ki sâwi.

44-45 Yesuŋe torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋe kepeimai yamâ biwiyeŋe nâhâlen kepeiain sâm awoŋne hâŋgânnohomu gewan yâkâlen kepeimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlâk nâŋgâmai yamâ nâŋgânihiain sâm awoŋne hâŋgânnohomu gewan yâk nâŋgâwaŋgimai. 46 Yâhâ balam sem laŋinŋe pilâmu lohimbiŋe ekmâ heŋgeŋgumai yakât dopŋeâk nâŋe hohetyeŋan ge manmune nâhât manmannahât laŋinŋaŋe biwiyeŋan pilâmu haŋ sâyiŋgimap. Yawu otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe omoŋân torokatmâ manmaihât biwiyeŋe nâhâlen kepeim manŋetâ haŋ sâyiŋgiâkgât gewan.

47 Nâŋe lohimbi den âiân katyekmâ matŋe yiŋgiwehât ki gewan. Nâmâ sârereyekmâ manman kârikŋan mem torokatyekbe sâm gewan. Yakât

otmâ lohimbi nombotŋaŋe nâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm manmai yamâ den âiân ki katyekmâ matŋe yiŋgiwom yakât topŋe yuwu. 48 Den ekyongomune nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmai den yuŋahâk sâp patoen topyeŋe mem tetemu Anitâŋe matŋe yiŋgiwuap. 49 Nâŋe den ekyongom gaman yuâmâ nine eŋgatneâk ki ekyongoman. Awoŋnaŋe den yu ekyongowuat sâm hâŋgânnohomu gewan. 50 Yakât topŋe yuwu tap. Awoŋnahât den ekyongom gaman yu lâum mannomai yanâmâ manman kârikŋan manmâ yâhânomai ya nâŋgâmune bulâŋe otmap. Yakât otmâmâ awoŋnaŋe den yu ekyongowuat sâm nihiop. Yawuâk ekyongoman." Yesuŋe yawu sâop.

13

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yeŋgât kâiyeŋe piriop.

1 Emet omoŋ otmu haŋ sâwuap yan Tihit tihit hombaŋ tetemu Yesuŋe pilânenekmâ âwâŋahâlen âwurem yâhâwuap yakât nâŋgâop. Yakât otmâ nen wawaenenekmâ manmâ gaop yawuâk torokatmâ manbuap yakât nâŋgâmunŋe keterahâkgât menenekmu emet âlâen menduhuakmâ sot um newin. 2 Otmu bukunenŋe âlâ orowâk um nem tatbin yamâ Simon nanŋe, kutŋe Yurasi sâm, Karioto yan gâtŋe. Yamâ Satanŋe emelâk yâkât biwiŋan kioŋmu Yesu betŋehen kioŋbuap yakât biwiŋe kalop. 3 Yawu gârâmâ Yesu âwâŋaŋe wâtŋe waŋmâ hâŋgângumu ge wuân me wuân otbuapgât dop tatbaŋgiop yakât nâŋgâop. Yawu gârâmâ umatŋe tetewaŋgimu yakât kakŋan âwâŋahâlen âwurem yâhâwuap yakât gurâ nâŋgâm manmanŋe ki alilop. 4 Yawu otmâ nenŋe bukulipnenŋe yeŋgât nâŋgâm hoŋ bayiŋginehât Yesuŋe nem tatbin yapâ uk sâm yahatmâ sâŋgum kâlep mânuŋahop ya tuhum pilâm kereŋ âlâ mem pâŋan kepeiop. 5 Yawu otmâ yahatmâ to mem kondoân gâiop. To gâim katmâ nen hoŋ bawalipŋe konok konok kâinenŋe piriningiop. Pirimâmâ kereŋ meningiop. 6 Yawu otmâ, Simon Petoro yâkât kâiŋe piriwaŋgiwe sâm otmu yakât Petoroŋe nâŋgâmu umatŋe otmu yuwu sâm ekuop. "Kutdâ, girawuhât otmâ kâine piriwe sâm oat? Pilâhât naŋgan."

7 Sâmu sâop. "Wongât kâihe pirihihian yakât ki naŋgat. Hâmbâi mâne gâmâ topŋe nâŋgârâ keterakbuap."

8 Sâmu sâop. "Gâmâ kâine ki piri. Kâmbukŋe, pilâ."

Sâmu sâop. "Nâŋe kâihe ki piriwom yamâ gâ nâ pilânekmâ gikiâk manbuatgât naŋgan."

9 Sâmu sâop. "Bâiŋ, âlepŋe gâŋe pirinekbe sâm oat gârâmâ kâine konohâk ki piriwuat. Gâŋe bâtne otmu senne hâmene ya orowâk pirinekbuatgât naŋgan."

10 Sâmu sâop. "Yen kerekŋe omoŋânâk piriaksaihât salehâk tai. Yawu gârâmâ mâtâp tâlim takai yakât otmâmâ kâiyeŋe konok pirian. Yawu gârâmâ yen tai yu osetyeŋan gâtŋe âlâmâ salehâk ki mansap." Yawu sâop. 11 Yurasiŋe ikŋe betŋehen kioŋbuap yakât nâŋgâm sâop.

12 Otmu kâiyeŋe ya kerehâk pirim pesuk pilâm sâŋgumŋe holaŋmâ kalop ya yâhâpŋe mem mânuŋahop. Mânuŋakmâ gewâkŋan ge tatmâ yuwu sâm eknongop. "Yiwereŋe kâiyeŋe piriyeksan yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 13 Yeŋeâmâ "Patonenŋe" me "Kutdânenŋe" sâm nohonmai. Nâŋe yeŋgât kunyeŋe manman yakât nohonmai ya nâŋgâmune ârândâŋ oap. 14-15 Yawu gârâmâ nâŋe kunyeŋe oan yakât otmâmâ yeŋe hoŋ bawaŋgiakmâ mannomaihât dop kum

kâiyeŋe pirian. Yakât otmâ yengu towat tiripyongoan yuwuâk otmâ mannomai. 16 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe hoŋ banihim mansai. Yakât otmâ kutdâlipne mannomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ nâŋe hoŋ hâŋgânyongomune nâhât tem lâum mannomai. Yawu otŋetâ amutyeŋan manbomgât dop bia. 17 Yakât nâŋgâm sâp yiwereŋe yu hoŋ bayiŋgian yakât dopŋeâk hoŋ bawaŋgiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmu biwi heroŋe mannomai.

Yesuŋe ikŋe betŋehen Yurasiŋe kioŋbuap yakât sâop.

18 Nâmâ biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm tem lâunihim manŋetgât meyekmune mansain. Yawu gârâmâ kerek yeŋgât ki yan. Miti pepaen den âlâ yuwu tap. “Bukune lau konok niait yaŋeâmâ mem purik pilânehop.” Den yawu tap yakât bonŋe teteâkgât yen tai yu osetyeŋan gâtŋe âlâŋe mem bâlenekbuap. 19 Nâŋe sâp yiwereŋe yu den ekyongoan yukât bonŋe tetewe sâm oap. Tetemu ekmâ yan Anitâ orop dopnetŋe konohâk oap yakât topŋe ekmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai. 20 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe buku otnihimai yaŋe nâ otnihiain sâm yan awoŋne hâŋgânnohomu gewan yâk otbaŋgimai. Yawu gârâmâ nâŋe yawuâk hâŋgânyongomune ariŋetâ buku otyiŋginomai. Yawu otyiŋginomai yaŋe yen otyiŋgiain sâm yan nâ otnihinomai” Yawu sâop.

Yurasiŋe Yesu betŋehen kioŋbuapgât sâop
(Mataio 26:20-25 Mareko 14:17-21 Luka 22:21-23)

21 Yesuŋe yawu sâm biwiŋe umatŋe otmu yuwu sâop. “Bulâŋanâk ekyongomune nâŋgâŋet. Yen tai yu osetyeŋan gâtŋe âlâŋe betnehen kioŋbuap.” 22 Den sâop yamâ âlâhât sâop ya ki nâŋgâmunŋe teteop. 23-24 Yâhâ nâ otmu Yesu biwinetŋe hikuakmâ konohâk olopgât nâmâ yâk hâlâŋmâ tatban. Yakât otmâmâ Petoroŋe senŋaŋak otmu ândâp katmune halowângen eknohom sâop. “Ya ekum ehâ. Yu âlâhât yap?” Yawu sâop.

25 Yawu sâm eknohomu nâŋgâm nâŋe Yesu yuwu sâm âikuwan. “Bâe, gâ yat yamâ âlâhât yat? Ya sârâ nâŋgâwe.” 26 Âikumune sâop. “Sot mem motokmâ waŋmune nembuap yakât yan.” Yawu sâm sot mem motokmâ Yurasi waŋmu miop. 27 Miop yanâk Satanŋe biwiŋan kioŋop. Biwiŋan kioŋmu yaŋak Yesuŋe nâŋgâm yuwu sâm ekuop. “Gâ yiwereŋe yu me ya otbehât naŋgat. Ya âlepŋe otbuat.” Yawu sâop. 28 Yesuŋe Yurasi yawu sâm ekuop yakât topŋe bukulipŋaŋe ki nâŋgâwi. 29 Yâhâ Yurasiŋe nengât tewetsenŋe galemgum manminiop. Yakât otmâ bukulipŋe nombotŋaŋe yuwu nâŋgâwi. “Yurasiŋe tewetsenŋe mem ari sot puluhuâkgât Yesuŋe ekuap,” yawu nâŋgâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ “Yurasiŋe tewetsenŋe sâlikum nombotŋe hârem lok umburuk mansai ya yiŋgiâkgât ekuap,” yawu nâŋgâwi. 30 Yesuŋe sot mem motokmâ waŋmu miop yanâk Yurasiŋe yahatmâ pilânenekmâ ariop.

Biwinenŋaŋe kepeiakmâ buku oraŋgim mannom.

31-32 Yurasi gem arimu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan yakât topŋe lohimbi kerekŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât kulem âlâ nâhâlen tetewuap. Tetemu lohimbi dondâŋe ekmâ nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomai. Yâhâ nâŋe Anitâhât tem lâumune kulem tetemu ekŋetâ ewe membe otmu yaŋak Anitâ mepaenomai.

33 Bukulipne, emelâk Parisaio ekyongowan ya yawuâk ekyongomune nâŋgâŋet. Sâp kâlep ki otmuâk pilâyekmâ ariwom. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeŋe arinomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ pâinneknomai yamâ ki neknomai. 34 Yawuhât den âlâ yuwu ekyongomune lâum mannomai. Nâŋe biwinaŋe kepeiyekmâ mansan yakât dopŋeâk yengu biwiyeŋaŋe kepeiakmâ buku oraŋgim mannomai. 35 Yawu oraŋgim mannomai yanâmâ yeŋe nâhât hoŋ banihim mansai yakât yen yekmâ nâŋgâyiŋgim heŋgeŋgunomai." Yawu sâop.

Petoroŋe Yesu betguwuap yakât Yesuŋe sâop.
(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34)

36 Yesuŋe yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. "Kutdâ, gâ wosaken ariwuat?"

Sâmu sâop. "Yen pilâyekmâ arimune watneknomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ nâhâlen torokatnomai." Yawu sâop.

37 Sâmu sâop. "Kutdâ, wongât gâ orop ki arinom yat? Yâhâ kasalipgaŋe gohoŋetâ mumbuat yamâ nâ orowâk notgonomaihât naŋgan."

38 Sâmu sâop. "Bukune, yuwu sâmune nâŋgâ. Gâŋe nâ betnohom topne kurihiwuat. Betnohorâ kalimbuŋe otmu gokorok isewuap." Yawu sâop.

14

Yesuŋe himbimân kawenenŋe heŋgeŋguwuap yakât sâop.

1 Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm eknongop. "Nâŋe pilâyekmâ ariwom yakât ki nâŋgâm ketet otnomai. Yeŋe Anitâ tihit tihit amboŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai yakât dopŋeâk nâhâlen gurâ biwiyeŋaŋe kepeim mannomai. 2 Awoŋe tatmap yan emet biwiŋe dondâ tap. Yawu ki tap mâne, nâŋe emelâk yakât sâm tetem ekyongombâm. Nâ in ki ariwom. Yeŋgât kawe memune yan ari tatnomaihât ariwom. 3 Ari kaweyeŋe heŋgeŋgum yanâmâ âwurem taka meyekmune nâ orowâk ari mannom. 4 Yâhâ nâŋe Anitâhât tem lâum âi sâm nihiop ya tuhum metem âwurem yâhâwomgât mâtâp ya emelâk ekyongowan."

Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeinom otmuâmâ Anitâhâlen yâhânom.

5 Yawu sâmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Toma sâm, yâkŋe yuwu sâm âikuop. "Kutdâ, gâ wosaken ariwuat ya ki naŋgain. Yakât otmâmâ nengu mâtâp girawu ya watmâ gâhâlen takanom?"

6 Sâmu sâop. "Nâ ninak Anitâhâlen arinomai yakât mâtâp oan. Otmu Bulâŋe Amboŋeâmâ nâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ Anitâhât den ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu nâhâlen torokatmâ mannomai yaŋe manman kârikŋan mannomai. 7 Yeŋe nâhât topne nâŋgâm metewi mâne Awoŋnahât topŋe emelâk nâŋgâmbâi. Yawu gârâmâ sâp yupâek nâ nekmâ nâŋgânomai yamâ Awoŋnahât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai." Yawu sâop.

8 Yawu sâmu Pilipŋe sâop. "Kutdâ, awoŋnenŋe tiripnongorâ eknehât naŋgain. Ekmunŋe biwinenŋe huruŋ sâwuap."

9 Sâmu sâop. "Pilip, yenâmâ nâ orop sâp kâlep manmâ gain. Yakât otmâ girawuhât otmâ nâhât topne ki naŋgat? Anitâ orop dopnetŋe konohâk oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât topne naŋgap yamâ Awoŋnahât topŋe gurâ naŋgap. Topnetŋe yawu tapgât wongât "awoŋnenŋe tiripnongorâ ekne" sâm eknohoat? 10 Nâmâ Awoŋ orop biwi nâŋgân nâŋgânnetŋe hikuakmâ dop konohâk otmu tatmait yakât topŋe

naŋgat." Yawu sâm ekum yuwu sâm eknongop. "Nâŋe den ekyongoman yuâmâ nine eŋgatneâk me ninahâlâk otmâ ki sâman. Awoŋ orop biwi nâŋgân nâŋgânnetŋe konohâk otmâ tatmait. Yakât otmâ yâkŋe mâmâŋe otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ kulem topŋe topŋe mem gaman. 11 Yawu gârâmâ Awoŋ orop biwi nâŋgân nâŋgânnetŋe hikuakmâ konohâk tatmait ya nâŋgâŋetâ bulâŋe olâkgât naŋgan. Ya nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otbuap otmuâmâ kulem topŋe topŋe mem gamune ekmai yakât nâŋgânomai yanâmâ netgât nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuapgât naŋgan. 12 Bulâŋanâk ekyongomune nâŋgâŋet. Awoŋnaŋe mâmâŋe otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ âi memune bulâŋe tetemap. Yakât otmâ Awoŋnahâlen âwurem yâhâwom yanâmâ âi bulâŋe pato tetemu eknomai. Dop yawuâk lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ mâmâŋe otyiŋgiwom. Yawu otyiŋgimune nâhât wâtnan kinmâ âi meŋetâ bulâŋe tetewuap. 13 Awoŋnahâlen arimune yan yeŋe biwiyeŋaŋe nâhâlen kepeim yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwom. Nâŋgâyiŋgimune bulâŋe tetemu lohimbiŋe ekmâ Awoŋne mepaenomai. 14 Yakât yâhâpŋe sâmune nâŋgâm heŋgeŋguŋet. Yeŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim yu me yakât ulitnohonomai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwom.

Wâtgât mâmâŋahât Heak gewuap yakât Yesuŋe sâop.

15 Yeŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yakât bonŋe yamâ nâhât tem lâum mannomai. 16 Yawu manŋetâ nâŋe Awoŋne ulitgumune yâkŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgimu yâkât wâtŋan mannomai. 17 Yâhâ yeŋe yâkât wâtŋan mansai. Yakât otmâ yeŋe yâkât topŋe naŋgai. Yâhâ hâmbâi yâkŋe biwiyeŋan ge mâmâŋe otyiŋgiwuap. Lohimbi biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ belângen mansaiŋe yâkât topŋe ki naŋgai. Yakât otmâmâ ya yeŋgâlen ki ge mâmâŋe otyiŋgiwuap.

18 Nâ yiwereŋe pilâyekmâ ariwoman. Yâhâ yen mandu yawu otmâ manmaihât nâŋe âwurem gewom. 19 Yâhâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakŋan lohimbi biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ belângen manmaiŋe âlâkuâk ki neknomai. Yawu gârâmâ yenâmâ âlâkuâk neknomai. Otmu nâŋe mumuŋambâ yahatmâ manman kârikŋan manmâ yâhâwom. Yakât otmâ yeŋe gurâ mumuŋambâ yahatmâ nâhâlen torokatŋetâ orowâk manmâ yâhânom. 20 Yâhâ mumuŋambâ yahatbom yanâmâ nâ Awoŋ orop biwi nâŋgân nâŋgânnetŋe hikuakmâ konohâk tatmait yakât topŋe yeŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Otmu yen orop biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe hikuakmâ konohâk mansain ya gurâ nâŋgâŋetâ keterakbuap.

21 Lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai yamâ nâhât den nâŋgâm tem lâunihimai. Otmu nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yamâ Awoŋnaŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otbuap. Otmu yeŋe nâ orop konohâk otŋetâ yanâmâ nâŋe biwiyeŋan gemune topne nâŋgâm heŋgeŋgunomai." Yawu sâop.

22 Yawu sâmu Yurasi Simon nanŋe yâkât nambeŋaŋe yuwu sâm ekuop. "Kutdâ, sârâ nâŋgâwe. Biwinenŋe gâ orop kepeiakmâ konohâk otmu yan biwinenŋan gerâ topge nâŋgâm heŋgeŋgunom. Yâhâ wongât otmâ lohimbi belângen mansai ya yeŋgât biwiyeŋan ki gerâ topge nâŋgânomai?" Yawu sâop.

23 Sâmu sâop. "Lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manmaiŋe nâhât denne nâŋgâm lâumai. Lohimbi yawuya Awoŋnaŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otmu net orowâk manmâ yâhânomai.

24 Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe nâhâlen ki kepeim manmaiŋe nâhât den ki lâumai. Yâhâ nâŋe den kâsikum yiŋgim gaman yuâmâ nine eŋgatneâk otmâ ki kâsikum yiŋgiman. Awoŋnaŋe sâm nihiop ya kâsikum yiŋgiman. 25 Yâhâ sâp yiwereŋe yu pilâyekmâ yâhâwom yakât topŋambâek ekyongoan. 26 Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâmune yakât kakŋan Awoŋnaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge nâhât âi torokatmâ tâtâem mâmâŋe otyiŋgimu nâŋe den kâsikum yiŋgiminiwan ya bunewâk nâŋgâŋetâ keterak yiŋgiwuap.

27 Nâ pilâyekmâ yâhâwoman. Biwiyeŋe itoŋ galaŋ otmapgât biwi sânduhân katyeksan. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe yen biwi sânduhân katyekne sâm otnomai yamâ imbiâk otnomai. Yâkŋe otnomai yawu ki otbom. Nâŋeâmâ yen orowâk manmâ biwi sânduhân katyekmune yanâk manmâ yâhânomai. Yakât nâŋgâm ki gorâyiŋgiâk. 28 Emelâk yuwu sâm ekyongoan. “Nâ pilâyekmâ yâhâwom. Hâmbâi mâne âwurem gewom.” Ya naŋgai. Yâhâ yeŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai mâne nâŋe Awoŋnahât sâtgât âi tuhum pesuk pilâm yâkâlen âwurem yâhâwom yakât nâŋgâm heroŋe nâŋgâmbâi. 29 Nâŋe yiwereŋe den ekyongoan yukât bulâŋe tetemu eknomai. Tetemu ekmâ yan topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. 30 Yiwereŋe manman bâleŋahât amboŋaŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu taka meneknomai. Yakât otmâ nâŋe yen orop den kâlep huhunomgât sâp bia. Yamâ benŋe manman bâleŋahât amboŋe yakât amutgen ki mansan. 31 Yawu gârâmâ nâŋe Awoŋnahâlen biwinaŋe kepeim yâkât amutgen manman ya lohimbi kerekŋe nâŋgâŋetgât Awoŋnahât tem lâuwaŋgiman. Lâuwaŋgim umatŋe tetenihiwuap yu ki tetenihiâk sâm ki ulitguwom. Yakât otmâmâ yahatŋetâ arine.” Yawu sâop.

15

Yesuŋe wain tâkŋan hâum ikŋahât topŋe sâop.

1 Yesu ikŋan hâum yuwu sâm eknongop. “Nâ wain tâkŋe yan hâum ninahât topne sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Nâmâ wain topŋe yawuya. Yâhâ yenâmâ wain kele awatŋe yawuya. Yâhâ Awoŋneâmâ wain kalam yakât amboŋe yawuya. Ikŋahâk wain bulâŋe kiŋgitŋe orowâk kinâkgât hârâtŋe kum heŋgeŋgumap. 2 Yâhâ awatŋe âlâhât bonŋe ki kinmap yamâ Awoŋnaŋe hârem panmu hâlâlâŋ sâmap. Yâhâ awatŋahât bonŋe kinmap yamâ bonŋe kiŋgitŋe orowâk kinâkgât hârâtŋe kum heŋgeŋgumap.

3 Yakât dopŋeâk nâŋe den kâsikum yiŋgim gaman ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋaŋe nâhâlen torokatmai. 4 Nâhâlen torokatŋetâ biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmu nâhât wâtnan manmâ yâhânomai. Yakât torokatmâ hâum sâwe. Wain awatŋe pak sâm gewuap otmuâmâ yan bonŋe âlâ ki kinbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe nâhâlembâ dâiakmâ mannomai yanâmâ bonŋe yeŋgâlen ki tetewuap.

5 Nâŋeâmâ wain topŋe yakât dop oan. Yâhâ yeŋeâmâ wain kele awatŋe yakât dop oai. Gârâmâ yeŋe nâhâlen torokatŋetâ orowâk mannom yamâ yeŋgâlen bonŋe âiloŋgo tetewuap. Yâhâ yeŋe nâ pilâneknomai yamâ yeŋgâlen bonŋe âlâ ki tetewuap. 6 Yâhâ wain awatŋe âlâŋe bonŋe ki tetewuap yamâ hârem panmu hâlâlâŋ sâwuap. Hâlâlâŋ sâmu kâlâwân uŋetâ sewuap. Yakât dopŋeâk lohimbi âlâ me âlâŋe pilâneknomai yamâ Awoŋnaŋe panyekmu hem nâpumân ge kioŋetâ kâlâpŋe seyekbuap. 7 Yâhâ yeŋe nâhât den lâum manŋetâ biwinenŋaŋe hikuakmâ

konohâk otbuap yan yeŋe yu me yakât ulitnohonomai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwom. 8 Yeŋe nâ orop manmâ tem lâunihinomai yanâmâ yakât bonŋe manman âiloŋgo yeŋgâlen tetewuap. Yeŋgât manman tetemu lohimbiŋe yekmâ nâhât hoŋ bawalipne sâm Awoŋne mepaenomai. 9 Yâhâ Awoŋnaŋe wawaenekmâ tihitne otmâ gap yakât dopŋeâk nâku yawuâk wawaeyekmâ tihityeŋe otmâ gan. Yakât otmâmâ ki betnohonomaihât naŋgan. 10 Nâŋe Awoŋnahât tem lâum manmune yaŋak yâkŋe biwiŋaŋe kepeinekmâ gamap. Yakât dopŋeâk yeŋe nâhât tem lâum mannomai yanâmâ nâku yawuâk biwinaŋe kepeiyekmâ yâhâwom.

11 Yeŋe nâhât den nâŋgâm biwiyeŋan katmâ heroŋe kakŋan manŋetgât nâŋe ninan hâum ekyongoan. Yakât otmâ tem lâunihim mannomai. Yanâmâ yeŋgât nâŋgâm nâku yawuâk biwi hero nâŋgâyiŋgiwom. 12 Yâhâ den âlâ yuwu sâm ekyongomune lâum manŋetgât naŋgan. Nâ orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgiain yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannomai. 13 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât tep âlep nâŋgâwaŋgim sârereŋetâ yakât yongoŋetâ munomai yuŋe buku orotgât mâtâp âlâlâ kerek wangiap. 14 Otmu yeŋe nâhât tem lâum mannomai yamâ nâhât bukulipne yawu mannomai.

15 Yâhâ lok kunŋe âlâŋe ikŋe biwiŋan den tatmap ya hoŋ bawalipŋe ki ekyongomap. Yawu gârâmâ Awoŋnaŋe den eknohomap yamâ nâŋe kerehâk ekyongom gan. Yawu otman yakât nâŋgâm hoŋ bawalipne ki sâyiŋgiwom. Yamâ bukulipneâk sâmune ârândâŋ otbuap. 16 Yawu gârâmâ yeŋe ki menekbi. Nâŋe yen meyekmâ âi sâm yiŋgim hâŋgânyongomune arinomai. Ari lohimbi nâhât den pat âlepŋe ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu manman kârikŋan mannomai. Yakât otmâ yeŋe wuân me wongât nâŋgâm nâhât wâtnan kinmâ Awoŋne ulitgunomai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap. 17 Yakât den emelâk yan ya yâhâpŋe sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ buku oraŋgim mannomai.

Lohimbi belângen manmaiŋe Yesuhât komot yeŋgât hâkâŋ otmai.

18 Lohimbi belângen manmaiŋe kasa otyiŋginomai yanâmâ ki pârâk pilânomai. Kândikum emelâk nâ kasa otnihiwi yawuâk yeŋgât kasa otyiŋginomai. 19 Yâhâ orotmeme bâleŋe otmâ mansai ya yeŋgâlen torokatmâ yawuâk otmai mâne buku otyiŋgimbâi. Yawu gârâmâ yenâmâ emelâk nâŋe nine pat kuyiŋgim meyekmune nâhâlen torokatbi. Yawu torokatbi yakât otmâ lohimbi yaŋe yeŋgât hâkâŋ otmâ mem ge katyekne sâm otmai.

20 Nâŋe emelâk den yuwu ekyongowan ya biwiyeŋan katmâ nâŋgânomai. Lohimbiŋe lok kunŋe otmu yakât hoŋ bawalipŋe yamâ kapam dop konohâk yongom hâhiwin yiŋginomai. Yawu gârâmâ nâ mem âlâlâ tuhunekmâ hâhiwin nihim mansai yakât dopŋeâk yen yawuâk mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe nâ buku otnihim denne nâŋgâmai mâne yen gurâ yawuâk lohimbi nombotŋaŋe buku otyiŋgim denyeŋe nâŋgâmbâi. 21 Lohimbi belângen mansaiŋe Awoŋnaŋe hâŋgânnohomu gewan yâkât topŋe ki naŋgai. Topŋe ki naŋgai yakât otmâ yen gurâ kasa otyiŋgim mem âlâlâ tuhuyeknomai. 22 Yawu gârâmâ nâŋe hânân yu ki ge Awoŋnahât topŋe ekyongowan mâne yâkŋe betnihimbâi yakât tosa ki membâi. Yamâ tosa miai yakât âlâ me âlâhâlen gâitmâ tâwâeyeknomaihât dop âlâ ki otbuap. 23 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhât hâkâŋ otmâ betnihim manmai yaŋe nâ otnihiain sâm Awoŋne

otbaŋgimai. 24 Yakât torokatmâ sâwe. Nâŋe hohetyeŋan manmâ kulem topŋe topŋe ki orotŋe ya mewan mâne ki ekŋetâ tâŋât otmu tosa membâi. Yawu gârâmâ kulem meman ya ekmai yamâ Awoŋnâit betnitgim mansai. 25 Yawu gârâmâ yeŋgât miti pepaen den âlâ tap yakât bonŋe teteâkgât yawu oai. Den ya yuwu tap. “Lokŋe imbiâk kasa otnihiai.” Den yawu tap.

26 Nâmâ hâmbâi Awoŋne ekumune ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu gewuap. Ge lohimbi biwiyeŋan kioŋmu nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuap. 27 Otmu yenâmâ nâ orowâk manmâ âi topŋe katmâ gain yakât mem hewewen tuhuyekmu nâhât den pat âlepŋe sâm haŋ tuhunomai.”

16

1 Yesuŋe den âlâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yiŋginomai yanâmâ ekmâ ki pârâk pilâm betnihim biwiyeŋe âlâhâlen katmaihât den yu ekyongoan. 2 Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbiŋe yeŋgât hâkâŋ otmâ miti emetŋambâ kewilâyekŋetâ ge yaehen mannomai. Yâhâ hâmbâi mâne belângen mannomai yaŋe Anitâhât sâtgât oain sâm yongoŋetâ munomai. 3 Yamâ Awoŋ orop netgât topnetŋe ki nâŋgâm heŋgeŋgum mem âlâlâ tuhuyeknomai. 4 Yâhâ emelâk yakât ki ekyongowan. Yawu gârâmâ pilâyekmâ ariwoman yakât emet inânŋan den yu ekyongoan. Arimune yeŋiâk tatŋetâ mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ den ekyongoan yu nâŋgâm mannomai.

Wâtgât mâmâŋahât Heakgât nep

5 Nâmâ hâŋgânnohomu gewan yâkâlen purik sâm âwurem yâhâwom. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât topŋe girawuhât yâhâwuat sâm ki âinohomai. 6 Nâŋe katyekmâ yâhâwom sâmune nâŋgâŋetâ biwiyeŋe umatŋe oap.

7 Bukulipne, bulâŋanâk sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe ki pilâyekmâ âwurem yâhâwom mâneâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ki ge mâmâŋe otyiŋgiwuap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ âwurem yâhâwom yanâmâ hâŋgângumune ge mâmâŋe otyiŋgim biwi sânduhân katyekbuap. 8-9 Gem yan lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeim tosa otmai ya eŋgatyeŋan gemu nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap. 10 Otmu Anitâŋe lohimbi yekmu ârândâŋ olâkgât âi sâm nihiop ya tuhum tiŋ pilâm katyekmâ âwurem yâhâwom yakât topŋe gurâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai. 11 Otmu Anitâŋe manman bâleŋahât amboŋe sâm hârewaŋgim mem ge kalop yakât nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yawu nâŋgâm heŋgeŋgum nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai.

12 Nâŋe sâp yiwereŋe den umatŋe topŋe topŋe tap ya kâsikum yiŋgimbâm. Yamâ yiwereŋe yakât topŋe nâŋgânomaihât dop bia. 13 Hâmbâi mâne Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge den bulâŋe ekyongomu nâŋgânomai. Yawu otmu yâkât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yâkŋeâmâ ikŋe eŋgatŋeâk ki watmâ ekyongowuap. Anitâhât den ya konohâk ekyongom mâmâŋe otyiŋgimu yu me ya tetewuap ya ekmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. 14 Yâhâ lohimbi nine pat mannomai ya yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem kusânyiŋgimu nâhât topne nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap. Nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimu nâhât nâŋgâŋetâ yahatmu mepaeneknomai. 15 Otmu den bulâŋe Awoŋnahât nâŋgân

nâŋgânŋan tap ya eknohomap. Yawu eknohomu yaŋak nâku yawuâk Wâtgât mâmâŋahât Heak ekumune topŋe sâm tetem ekyongowuap.

Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe eŋgat hako sâp kâlep ki nâŋgâwi.

16 Nâ yen orop sâp kâlep ki mannom. Pilâyekmâ yâhâwom. Manmâ
sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom." 17 Yesuŋe yawu sâm eknongomu
nâŋgâm pâpguwin. Nâŋgâm pâpgum nennŋahâk yuwu sâm alahu gulahu ot-
bin. "Yamâ girawuhât yawu yap. "Nâ pilâyekmâ Awoŋnahâlen yâhâmune
ki neknomai." Otmu "pilâyekbom ya kâlep ki otmuâk âwurem gemune
neknomai." yawu yap. 18 Yawu yap yamâ topŋe girawuhât otmâ yap?"
sâm yakât topŋe pâpgum alahu gulahu otbin.

19 Yawu sâm alahu gulahu otmâ yakât Yesu âikune sâm otbin. Yawu
nâŋgâmunŋe biwinenŋe ekmâmâ yuwu sâm eknongop. " "Nâŋe pilâyekmâ
yâhâwom gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom," yawu ekyon-
gomune nâŋgâm biwi yâhâp otmâ topŋahât âinohone sâm oai. 20 Yakât
yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Nâŋe pilâyekmâ ariwom yan nâhât
isem eŋgat hako nâŋgânomai. Eŋgat hako nâŋgânomai yanâmâ lohimbi
belângen mansaiŋe kândâtyeŋe kuwiknomai. Otmu yeŋgât biwi nâŋgân
nâŋgânyeŋe umatŋe otbuap yamâ sâp kâlep ki otbuap. Yakât kakŋanâmâ
âlâkuâk heroŋe pato nâŋgânomai. 21 Den yukât topŋe nâŋgâŋetâ keter-
ahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Imbilipnennŋaŋe naom mene
sâm hâliliakmâ tatmâ memai. Otmu naom ya kioŋmu yan hâkyeŋe
sânduk sâmu heroŋe pato nâŋgâm yakât kakŋan hâhiwin nâŋgâmai ya
nelâmyongomap. 22 Yakât dopŋeâk nâŋe pilâyekmâ arimune eŋgat hako
nâŋgânihinomai. Otmu sâp kâlep ki otmuâk âwurem gemune nekmâ
tepyeŋe sânduk sâmu heroŋe pato nâŋgânomai. Heroŋe nâŋgâŋetâ lok
âlâ me âlâŋe yâhâpŋe eŋgat hakoân ki katyeknomai. 23 Yâhâ sâp yan
nine topne ki nâŋgâm pâpgunomai. Yakât otmâ âi pâi ki tuhuneknomai.
Den bulâŋanâk sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe biwiyeŋaŋe nâhâlen kepeim wuân
me wongât nâŋgâm awoŋne ulitgunomai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap.
24 Yamâ emelâk âi topŋe katbin yapâek yeŋe wuân me wuângât awoŋne
ki ulitgum gaŋetâ yu oap. Yâhâ sâp yiwereŋe yupâek âlepŋe nâhâlen bi-
wiyeŋaŋe kepeim awoŋne ulitgum manŋetâ nâŋgâyiŋgimu heroŋe kakŋan
manmâ yâhânomai.

25 Nâŋe yu me yakât den âlâen hâum ekyongoman. Gâmâlâhâmâ
awoŋnahât topŋe ya nâŋgâŋetâ keterakbuapgât tâŋ tâŋâk ekyongowom.
26 Sâp yanâmâ nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim awoŋne tâŋ tâŋâk ulitguno-
mai. Yakât otmâmâ nâŋe yeŋgât kaweyeŋan kinmâ hilâm ârândâŋ ki
ulitguwom. 27 Nâmâ âi topŋe ki katmâek awoŋne orop embâŋâmbâek
tatmâ gam yaŋak pilâm hânân yuân gewan ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu
biwiyeŋaŋe nâhâlen kepeim mansai. Yawu mansai yakât Awoŋnaŋe
wawaeyekmâ tihityeŋe otmap. 28 Bulâŋanâk nâ Awoŋnahâlembâ gewan.
Yakât otmâ âi tuhum pesuk pilâm âwurem yâhâwe sâm oan." Yawu sâop.

29 Yesuŋe yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. "Yiwereŋeâk eksain. Gâŋe den
tâŋ tâŋâk eknongorâ yakât topŋe tetemu nâŋgâmunŋe âlepŋe oap. 30 Gâŋe
biwinenŋe kerek ekmâ nâŋgâmat. Yawu gârâmâ biwinenŋan tap yakât
ki hâum pâpgumat. Yakât otmâ Anitâŋe hâŋgângohomu ge mansat yakât
nâŋgâmunŋe bulâŋe oap." Yawu sâwin.

31 Sâmunŋe sâop. "Âlepŋe nâhât topne yiwereŋe nâŋgâm biwiyeŋaŋe
nâhâlen tiŋâk kepeim mansai. 32 Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk

kiŋgityeŋahât otmâ pilânekmâ tiok taok otmâ âlâhu kapiŋan kapiŋan arinomai. Ariŋetâ nâmâ niniâk ki tatbom. Awoŋne orowâk tatdom. 33 Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe nâhâlen torokatŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu biwi sânduhân mannomaihât den yu ekyongoan. Yeŋe yawu manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ ki lohotŋe otnomai. Yamâ nâŋe emelâk manman bâleŋahât amboŋe mem ge katmâ kunyeŋe pato mansan ya nâŋgâm mannomai.”

17

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâ ulitguop.

1 Yesuŋe den yawu sâm eknongom senŋe pak sâm himbimân ekmâ âwâŋe yuwu sâm ekuop. “Awoŋ, lohimbiŋe nekŋetâ yahatmu mepaeneknomaihât sâp tâlâhuap. Yawu gârâmâ gâŋe mâmâŋe otnihirâ tem lâuhihim mansan. Yakât otmâ lohimbi kerek wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâm oat yakât bulâŋe ekmâ mepaehekmâ mannomai. 2 Emelâk “Lohimbi kerek yeŋgât kunyeŋe otmâ manbuat” sâm âi nihion. Yakât otmâ emelâk lohimbi yeŋgât manman kârikŋahât pat kuyiŋgion yamâ biwiyeŋe mem hewewen tuhurâ nâhâlen torokatnomai yamâ yakât bulâŋe yiŋgiwom. 3 Yâhâ manman kârikŋahât topŋe yuwu. Gâ konok Anitâ bulâŋe tatmâ gamat. Otmu gâŋe tihityeŋe otbe sâm nâ hâŋgânnohorâ gewan. Ya lohimbiŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu netgâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yamâ manman kârikŋe yiŋgimune menomai. 4 Gâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohorâ gewan ya tuhum pesuk pilâwom yanâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe ekmâ mepaeheknomai. 5 Awoŋ, embâŋân hân himbim ki kândikyotgon yan biwinetŋe konohâk otmâ orowâk tatmâ gawit. Yawu gârâmâ himbim pilâm hân yuân ge mansan. Yakât otmâ sâp yiwereŋe yuâmâ gâhâlen âwurem gamune emelâk orowâk tatmâ gawit yawuâk orowâk tatmâ yâhârom.

6 Awoŋ, aŋgoân lok kâiân konok yu lok bâleŋe yeŋgâlembâ meyehon. Meyekdâ nâhâlen torokatŋetâ gâhât topge sâm tetem ekyongoman. Ekyongom gamune yan nâhât tem lâum manmai. 7-8 Gâŋe den eknohon yamâ kerehâk sâm tetem ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Otmu gâŋe hâŋgânnohorâ gewan ya gurâ yawuâk nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap.

9-10 Yawu nâŋgâm nâhât âi torokatmâ tuhum tiŋ pilâm net orop mannomgât mâmâŋe otyiŋgihât naŋgan. Mâmâŋe otyiŋgirâ nâhât wâtnan kinmâ den pat âlepŋe ekyongoŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâm mepaenekmâ mannomai. Yawu otmâ ya yeŋgât nâŋgâm ekgohoan. Yâhâ lohimbi belângen manmai ya yeŋgât ki ekgohoan. 11 O, Anitâ Awoŋne. Topge ikŋiâk tap. Tat tatge âlâ kândâkdâ tatmâ gaonŋak tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâwuat. Yiwereŋeâmâ hoŋ bawalipne pilâyekmâ gâhâlen âwurem gawom. Yawu gârâmâ nâhât hoŋ bawalipne yuŋe yuân torokatmâ lok bâleŋe yeŋgât hohetyenan mannomai yamâ gâŋe mâmâŋe otyiŋgim tihityeŋe otbuat. Mâmâŋe otyiŋgirâ netŋe biwinetŋaŋe konohâk otmap yakât dopŋeâk lok yuŋe biwi konok otmâ mannomai. 12 Yawu gârâmâ hoŋ bawalipne yu orowâk manmâ gain yuŋe pilânekmâ ari hiliwahomaihât mâmâŋe otyiŋgim gaman. Yâhâ gâŋe mâmâŋe otnihimat yawuâk mâmâŋe otyiŋgiman. Otmu miti pepaen den âlâ tap yakât bulâŋe teteâkgât bukuyeŋe âlâ osetyenan gâtŋe âlâŋe pilânenekmâ arap. Yâhâmâ hem nâpumân ge hiliwahowuapgât pat mansap.

13 Yâhâ nâ gâhâlen gawoman. Yakât otmâ âi sâm nihion ya memune heroŋe nâŋgânihimat yakât dopŋeâk hoŋ bawalipnaŋe nâhât âi torokatmâ tuhunomai yan heroŋe nâŋgâyiŋgiwom. Yakât topŋe nâŋgâm heroŋe kakŋan mannomaihât nâŋe senyeŋan kinmâ den ekgohoan yu naŋgai. 14 Yâhâ emelâk nâmâ himbimâmbâ ge gâhât den kâsikum yiŋgimune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm nâhâlen torokatmâ himbimgât pat oai. Yakât otmâ lok bâleŋaŋe ya yeŋgât nâŋgâm hâkâŋ otmai. 15-16 Yâhâ nâhâlen torokatmâ himbimgât pat mansai. Yakât otmâ gâŋe mem dâiyekdâ pilâm gâhâlen yâhâŋetgât ki naŋgan. Yawu gârâmâ Bâleŋahât Amboŋaŋe mem hilipyongomapgât mâmâŋe otyiŋgihât naŋgan. 17 Mâmâŋe otyiŋgirâ orotmeme bâleŋambâ keterakmâ gâhât den bulâŋe lâum manmâ yâhânomai. 18-19 Gâŋe aŋgoânâk âi sâm nihim hâŋgânnohorâ ge tem lâuhihim gâhât den pat âlepŋe ekyongom gan. Yakât dopŋeâk nâku âi sâm yiŋgim hâŋgânyongomune ari lohimbi den pat âlepŋe yakât ekyongonomai.

Yesuŋe ikŋe komolipŋe nengât nâŋgâm Anitâ ulitguop.

20 Awoŋ, sâp yiwereŋe yuâmâ nâhâlen torokatmâ mansai ya yeŋgâlâk ki sâm ulitgohoan. Hâmbâi lohimbi dondâŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe nâhâlen katnomai ya yeŋgât ulitgohomune nâŋgâ. 21 Awoŋ, gâ orop biwi nâŋgân nâŋgânnetŋaŋe kepeiakmâ konohâk oait. Yakât dopŋeâk lohimbi yaŋe netgâlen biwiyeŋaŋe kepeim konohâk otmâ mannomaihât naŋgan. Yâhâ biwi konohâk otmâ mannomai yanâmâ lohimbi belângen mansaiŋe manmanyeŋe ekmâ yuwu nâŋgânomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgimu yaŋak biwi konok otmâ buku oraŋgimai.”

22-23 Otmu gâŋe hâŋgânnohom mâmâŋe otnihirâ ge hohetyeŋan manmune biwinetŋe konohâk otmait yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguai. Yakât dopŋeâk nâŋe hâŋgânyongom mâmâŋe otyiŋgimune nâ orop biwiyeŋe konohâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yanâmâ lohimbi hânŋan kulemŋan mansaiŋe gâŋe wawaenekmat yawuâk wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâm nâ hâŋgânnohorâ gewan yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomaihât ulitgohoan.

24 Awoŋ, lohimbiŋe biwiyeŋe nâhâlen katmai yamâ nâ orowâk himbimân tatnom yakât emelâk pat kuyiŋgion. Otmu gâŋe embâŋân hân himbim ki kândikyotgon yan biwihaŋe kepeinekmâ gâ orowâk himbimân tatbisâit yakât sâm nihion. Yakât otmâ pat kuyiŋgion yakât bulâŋe tetemu himbimân net orowâk tatmâ mepaeneleknomaihât ulitgohoan.

25-26 Awoŋ, lohimbi belângen mansaiŋe gâhât topge ki naŋgai. Yawu gârâmâ nâŋeâmâ gâhât topge nâŋgâm lok yuŋe nâhâlen biwiyeŋe katmâ mansai ya ekyongomune tipiŋe nâŋgâŋetâ keteraksap. Yakât otmâ gâŋe wawaenekmâ hâŋgânnohorâ gewan ya nâŋgâm heŋgeŋguai. Yâhâ nâŋe kulem membom yan gâŋe wawaeyekmat yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

18

Parisaio yeŋgât tembe lâulipyeŋaŋe Yesu mewi.
(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53)

1 Yesuŋe yawu sâm âwâŋe ekumu pesuk sâmu hoŋ bawalipŋe nen menenekmu ba to tipiŋe âlâ, kutŋe Kitoron sâm, ya hâtikguwin. Ya hâtikum

nak âlâ, kutŋe Oliwa, ya kambatŋe kâmetbi yan yâhâwin. 2 Yâhâ emelâk manmâ gawin yan Yesuŋe menenekmu yan yâhâ tatmâ nâŋgâminiwin. Yakât otmâ Yurasi kapi ya nâŋgâop. 3 Yakât otmâ Yurasiŋe betŋehen kioŋmâ Parisaio otmu hotom uminiwi ya yeŋgât sâtgât otmâ tembe lâulipyeŋe dâiyekmu unam, tewet, kapamgât senŋe âlâlâ miakmâ balam saum nengâlen tohowi. 4 Toho mem tetenenekŋetâ umatŋe yu Yesu kakŋan yâhâwuap ya emelâk nâŋgâop yakât otmâ katnenekmâ gotyeŋan ba yuwu sâm âiyongop. “Yen âlâhât pâinsai?” sâop.

5-6 Sâmu sâwi. “Nenâmâ lok âlâ, kutŋe Yesu, yamâ Nasaret kapi amboŋe yâkât pâinsain,” sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Lok yamâ nâ yu.”

Sâmu Yurasi otmu orowâk takawiŋe denŋe nâŋgâm pârâk pilâm umutyeŋe arimu hânân ge pare iwi.

7 Yawu otmâ yâhâpŋe âiyongom sâop. “Yen âlâhât pâinsai?”

Sâmu yahatmâ kinmâ sâwi. “Lok âlâ, kutŋe Yesu, yamâ Nasaret kapi amboŋe,” sâwi.

8 Sâŋetâ sâop. “Nâ emelâk ekyongoan. Lok yamâ nâ yu. Nâ pâinneksai yakât otmâ hoŋ bawalipne yu pilâyekŋetâ yahatmâ ariŋetgât naŋgan.” Yawu sâop. 9 Yawu sâm yan den emelâk yuwu sâop yakât bulâŋe teteop. “Awoŋ, gâŋe lok yu mâmâŋe otyiŋgirâ nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yu yeŋgât tihityeŋe otmune âlâ ki hiliwahoap.” 10 Yawu sâmu Petoroŋe tewetŋe mem yahatmâ hotom um manbi ya yeŋgât kunyeŋe manop yâkât hoŋ bawaŋe, kutŋe Maiko sâm, yamâ ândâpŋe nombot ya topŋambâek kârâm hâreop. 11 Kârâm hâremu Yesuŋe ekmu bâlemu yuwu sâm ekuop. “Yawu otdâ bâleap. Umatŋe yu tetenihimu sâtgum mumbomgât Awoŋnaŋe mâtâp sâm nihiop ya ki watbomgât naŋgat hâ? Âlâŋe yakât ki ekgohop?” Yawu sâop.

Yesu mem Anasihâlen ariwi.

12-13 Yesuŋe yawu sâm ekumu Roma tembe lâu ya yeŋgât kunyeŋaŋe sâmu tembe lâulipŋe otmu Parisaio yeŋgât tembe lâulipyeŋaŋe Yesu mem bâtŋe sâhâm menduhuwi. Yawu tuhum mem lok sombo âlâ, kutŋe Anasi sâm, yâkât emelan yâhâwi. Anasi yamâ lok âlâ, kutŋe Kaipa sâm, yâkât lamatŋe. Yâhâ Kaipa yamâ hombaŋ yakât hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe pato manop. 14 Yawu gârâmâ Kaipaŋeâmâ nen Yura lohimbi kerekŋe hiliwahomaingât Yesu konok mumbuapgât nâŋgâm papatolipnenŋe ekyongop.

Peteroŋe Yesu betguop.
(Mataio 26:69-70 Mareko 14:66-68 Luka 22:55-57)

15 Yâhâ Yesu mem Anasihât emelan yâhâŋetâ Petoro otmu bukunenŋe âlâŋeâmâ Yesu watmâ ariowot. Yâhâ Anasiŋeâmâ bukunenŋe ya nâŋgâwaŋgimap. Yakât otmâmâ Yesu mem emelan yâhâŋetâ yawuâk watyekmâ betyeŋan yâhâop. 16 Yawu otmâmâ Petoroŋeâmâ emet hawiŋan peke yakât hâŋgi hâlâŋmâ kinop. Yawu gârâmâ bukuŋe Anasihât emelambâ ge hoŋ bawa imbi âlâŋe hâŋgi galemgum kinop ya ekumu hâŋgi hindâmu yanâk Petoro gurâ kâlehen yâhâop. 17 Kâlehen yâhâmu imbi yaŋe ekmâ sâop. “Âo gâmâ Yesu hoŋ bawaŋgim manmat. Yawu geksan.”

Sâmu sâop. “Yu yat yamâ imbiâk yat,” sâop.

18 Otmu sâp yanâmâ bâlâpŋe bâleŋe olop. Yakât otmâ tembe lâu nombotŋaŋe kâlâp uŋetâ semu hoŋ bawa nombotŋe orowâk menduhuakmâ kâlâp nâŋgâm kinbi. Kâlâp nâŋgâm kinŋetâ Petoroŋe hohetyeŋan ga kinmâ kâlâp nâŋgâop.

Kaipaŋe Yesu âi pâi tuhuop.
(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Luka 22:66-71)

19 Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe menenekmâ den kâsikum ningiminiop. Otmu otbin mewin yakât topŋe hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋaŋe nâŋgâwe sâm âikuop.

20-21 Âikumu sâop. “Wongât âinohoat? Kapi ambolipŋe orop miti emetŋan me opon kâmbukŋan yâhâ menduhuakŋetâ den kâsikum yiŋgim gaman. Otmu kapi tipi tapi tatmâ arap, me wosapâ me wosapâ kapi ambolipŋaŋe menduhuakmai yan lok senyeŋanâk kinmâ den ekyongom gaman. Nâmâ tik tik ki ekyongoman. Yakât otmâ nâ ekyongomune nâŋgâmai ya âiyongorâ yâkŋe sânomai.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu tembe lâu âlâŋe yahatmâ Yesu ândâpŋe huhum yuwu sâm ekuop. “Gâmâ girawu otmâ hotom umai yeŋgât kunyeŋe ya nekamŋan yat?” Yawu sâop.

23 Sâmu sâop. “Nâ den bâleŋe yan otmuâmâ yakât topŋe sârâ nâŋgâwe. Nâmâ den âlepŋe yan. Yamâ girawuhât ândâpne huhuat?” Yawu sâop.

24 Benŋe, Anasiŋe sâmu Yesu bâtŋe sâhâm menduhuwi ya ki holaŋmâek mem lamatŋe, kutŋe Kaipa sâm, yâkâlen dâim ariwi.

Petoroŋe Yesu âlâkuâk betguop.
(Mataio 26:71-75 Mareko 14:69-72 Luka 22:58-62)

25 Yâhâ Petoro yamâ yawuâk kâlâp nâŋgâm kinop. Nâŋgâm kinmu lohimbi orowâk kinbiŋe towatŋe ekmâ nâŋgâmâmâ yuwu sâm ekuwi. “Gâ gurâ Yesu orowâk manmat, yawu geksain.” Yawu sâŋetâ topŋe kurihiakmâ “Nâ bia,” sâm irelahop.

26 Sâmu hotom umai ya yeŋgât kunyeŋahât hoŋ bawa âlâhât ândâpŋe Petoroŋe kârâm hâreop yakât hep torehenŋe âlâ orowâk kinbiŋe Petoro ekmâ yuwu sâop. “Bulâŋanâk Yesu miai yan gâ orowâk kinŋetâ yeksan.” Yawu sâm ekuop.

27 Yawu sâmu “nâ bia” sâm irelahop. Irelakmu yanâk gokorok isiop.

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.
(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Luka 23:1-5)

28 Otmu Yesu mem Kaipahât emelan ariŋetâ yan mumbuapgât den sâm hârewaŋgiwi. Otmu emet haŋ sâmu emelambâ mem ge Roma lok yeŋgât kiap âlâ, kutŋe Pilato sâm, yâkât emelan ariwi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombaŋ yan lama gâim um neminiwi sâp yan lohimbiŋe aŋgoân pâku lohimbi yeŋgât emetyeŋan yâhâmai sâm samut katbi. Yakât otmâ Yesu mem ari Pilatohât emet umbiŋan kinbi. 29 Emet umbiŋan kinŋetâ Pilatoŋe emelambâ ge yuwu sâm âiyongop. “Lok yuâmâ wongât nâhâlen mem takai?”

30 Âiyongomu sâwi. “Lok yuŋe otmu bâleap. Yâhâ ki otmu bâleap mâne wongât yuwu mem takambâin.” Yawu sâwi.

31 Sâŋetâ sâop. “Yeŋe girawu otbaŋginom naŋgai ya âlepŋe yeŋe girem den watmâ otbaŋgiŋet.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Emelâk mumbuapgât den sâm hârewaŋgiain. Yawu gârâmâ nenŋe lok âlâ kumunŋe mumbuapgât mâtâp maŋguningiwi. Yawuhât

otmâ gâŋe konok sâm hârewaŋgirâ mumbuapgât gâhâlen mem takain." Yawu sâwi.
32 Yâhâ aŋgoânâmâ Yesuŋe "Nohom howanân kânâŋgâneknomai," sâop yakât bonŋe teteâkgât Yura nengât kunlipnenŋaŋe Yesu mem Pilatohâlen ariwi.
33 Bâiŋ, yawu sâŋetâ Pilatoŋe purik sâm emetŋan yâhâ Yesuhât sâmu mem gaŋetâ yuwu sâm âikuop. "Yura yeŋgât lok kutdâ sâmai ya gâ me?"
34 Sâmu sâop. "Gike eŋgatgeâk otmâ yat me lok âlâŋe ekgohomu nâŋgâm yat?"
35 Sâmu sâop. "Nâmâ Roma gâtŋe. Nâŋe Yura yeŋgât topyeŋe ki nâŋgâman. Gâŋe girawu olongât papatolipgaŋe meŋgekmâ nâhâlen takai?"
36 Sâmu sâop. "Nâmâ lohimbi yu yeŋgât lok kutdâ ki manbe sâm oan. Yâhâ nâŋe yâk yeŋgât lok kutdâ manbe sâm oan mâne papatolipnenŋaŋe menekmai sâm nine hoŋ bawalipnaŋe yahatmâ tânnohom kapam kumbâi. Nâmâ yuân mansai yeŋgât kutdâyeŋe mansan." Yawu sâop.
37 Sâmu sâop. "Gâ bulâŋanâk lok kutdâ mansat?"
Sâmu sâop. "Yu yat yakâ. Nâmâ den bulâŋe yakât topŋe ekyongowehât hân yuân gewan. Yakât otmâ lohimbiŋe den bulâŋe nâŋgâne sâm otmai yaŋe nâhâlen torokatmâ mansai." Yawu sâop.
38 Sâmu sâop. "Wuân den bonŋe ondop âlâ tap yakât yat? Yamâ ki tap."

Pilatoŋe Yesu muâkgât sâm hârewaŋgiop.
(Mataio 27:15-31 Mareko 15:6-20 Luka 23:13-25)

Yawu sâm benŋe emet umbiŋan gem Yura nengât papatolipnenŋe yuwu sâm ekyongop. "Lok yukât tosa ki eksan. 39 Yawu gârâmâ Tihit tihit hombaŋ ârândâŋ pâi emetŋan lok tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ kapi ambolipŋaŋe sâŋetâ holaŋyekmune geminiwi. Yakât otmâ Tihit tihit hombaŋ yuân lok kutdâ yu sâmune holaŋetâ ge manâkgât naŋgai me bia? Me lok âlâ sâmune holaŋetâ gewuap?" Yawu sâop.
40 Yawu sâmu yahatmâ halahum yuwu sâwi. "Yawu bia. Barawa ya pâi emetŋambâ holaŋdâ giâk." Yawu sâwi.
Yawu gârâmâ Barawahât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ lok yongomu yakât otmâmâ pâi emetŋan katŋetâ talop.

19

Pilatohât tembe lâulipŋaŋe Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

1 Yawu sâŋetâ Pilatoŋe ikŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Yesu mem tâk âlâ sâtŋe metŋe yaŋe kândâtŋan lawitmâ hâkŋe orowâk mem gahaewi.
2 Lawitmâ tâk âlâ, sâtŋe metŋe, kon pan pan me hatman yawuya yaŋe mem kunŋan pâŋ pâŋ kepeiwaŋgiwi. Yawu otmâ sâŋgum kuriŋ pâwâwâŋ yamâ lok kutdâŋe katmâ manminiwi yawuya ya mem latbaŋgiwi. 3 Yawu otmâ sennan gem yuwu sâm ekuwi. "Bâe. Yura yeŋgât lok kutdâ pato. Gâŋe torokatmâ kinmâ yâhâwuatgât naŋgain." Yawu sâm ândâpŋe huhuwi. 4 Yawu otbaŋgiŋetâ sâtgum kinmu benŋe Pilatoŋe emet umbiŋan ge yuwu sâm lohimbi ya ekyongop. "Yeŋgât lok kutdâ yukâlen tosa âlâ ki eksan. Yakât otmâ sâmune mem geŋetâ yeŋe senyeŋaŋe ekŋet." Yawu sâop. 5 Yawu sâmu Yesu tâk sâtŋe metŋe ya kunŋan kepeiwaŋgiwi otmu sâŋgum kuriŋ latbaŋgiwi ya yawuâk tatmu mem geŋetâ yuwu sâm

ekyongop. “Yeŋgât lok kutdâ yu holaŋmune giâkgât naŋgan.” Yawu sâm ekyongop.

6 Yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋaŋe otmu tembe lâulipyeŋaŋe Yesu ekmâ kârikŋan halahuwi. “Howanân kuŋetâ muâk,” sâm yawuâk yawuâk sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Ki otmu bâleap yakât tosa âlâ yâkâlen ki eksan. Yawu gârâmâ naŋgai ya yeŋahâk mem ari howanân kunomai.”

7 Sâmu sâwi. “Lok yuŋe “Nâ Anitâhât nanŋe mansan,” sâop. Yawu sâop yaŋe nengât girem den loŋgâeop. Yakât matŋe muâkgât sâm hârewaŋgiain.” Yawu sâwi.

8 Yawu sâŋetâ nâŋgâm kiŋgitŋahât dondâ otmâ purik sâm Yesu mem emet kâlehen yâhâop. 9 Yâhâ yuwu sâm âikuop. “Gâ wonân gâtŋe?” Sâmu den olotoŋâk kinop. 10 Yawu kinmu sâop. “Wongât olotoŋâk kinsat? Holaŋgekŋetâ ge manbuat me howanân gohoŋetâ mumbuat yamâ nâhât sâlâk watnomai.” Yawu sâop.

11 Sâmu sâop. “Anitâŋe papatolipge ya biwiyeŋan kioŋmu galem sâm katgekbi. Yakât otmâ lok kasa otnihim gâhâlen hâŋgânnohomu takan yaŋeâmâ tosa miat ya wangim tosa amokŋan miap.” Yawu sâop.

12 Yawu sâmu Pilatoŋe holaŋmune ariâk sâm nâŋgâm ketet olop. Nâŋgâm ketet otmu hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋaŋe tâtâemâk yuwu sâm ekuwi. Lok âlâ me âlâŋe “Nâ lok kutdâ pato mansan,” sâmapŋe gâhât patohe, kutŋe Sisa sâm, ya mem ge katbe sâm oap. Yesuŋe yawu oap ya eksain. Yakât otmâ gâŋe Yesu yu holaŋdâ ariwuap yanâmâ Sisa ki buku otbaŋgiwuat. Yakât otmâ umatŋe teteap yukât Sisa ekumunŋe sâm hârehihiwuap.” Yawu sâwi.

13 Yawu sâŋetâ Yesu mem yaehen katmu kinmu ikŋeâmâ sâm hâre hâre kaweŋan yan ge talop. Yâhâ kawe yakât kutŋe yamâ Yura nengât denân “Gawata” yawu. Yâhâ yakât topŋeâmâ yuwu tap. “kawe konŋak tuhuwi” yawu. 14 Yâhâ emetsenŋe purik sâwe sâm otmu yan Pilatoŋe kawe yan ge talop. Yâhâ emet omoŋ otmu yan Tihit tihit hombaŋ ya tetemu âi ki menomaihât sâwi. Yakât otmâ Pilatoŋe yuwu sâm ekyongop. “Ekŋet. Lok yuâmâ yeŋgât lok kutdâ.”

15 Sâmu sâwi. “Lok yuŋe muâkgât naŋgain. Yakât otmâ howanân kuŋetâ muâk,” yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Lok kutdâyeŋe yu howanân kuŋetâ muâkgât naŋgai hâ?”

Sâmu hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋaŋe yuwu sâwi. “Nengât lok kutdâ âlâ ki tap. Sisa konohâk mansap,” yawu sâwi.

16 Yawu sâŋetâ Pilatoŋe Yesu ya howanân kuŋetâ muâkgât sâm hâreop. Sâm hâremu dâim ariwi.

Yesu dâim ari howanân kuwi.
(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43)

17 Yesu ikŋahâk howanŋe ya lâuakmu ariwi. Otmu kapi pato ya pilâm gem hân âlâ, kutŋe yamâ Yura nengât denân Golihata sâm, yan gewi. Yâhâ kut yakât topŋeâmâ yuwu tap. “Lok Kunŋe Hahitŋe,” yawu. 18-19 Yan mem ge howanân kuwi. Kuŋetâ Pilatoŋe den âlâ yuwu sâm howan kunŋan kulemguop. “Yesu, Nasaret kapi amboŋe, Yura yeŋgât lok kutdâ.” Yawu kulemguop. Yâhâ den kulemguop yamâ Yura nengât denân, Roma yeŋgât denân, Girik yeŋgât denân kulemguop. Yawu kulemgumu lâum kânâŋgâwi. Otmu sâp yanâk lok yâhâp yotgom lâum kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot. 20 Yâhâ Yesu yamâ

Yerusalem kapi pato yakât nombotgen kuwi. Yakât otmâ Yura lohimbi dondâ bam gawiŋe ekmâ sâlikuwi. 21 Yâhâ hotom umai ya yeŋgât kunlipyeŋaŋe ya nâŋgâm Pilatohâlen ari yuwu sâm ekuwi. “ “Yura yeŋgât lok kutdâ,” yawu kulemgum katsat ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ ya gulipgum yuwu kulemgu. “Lok yuŋeâmâ “Nâmâ Yura yeŋgât lok kutdâ,” yawu sâmap.” Yawu kulemgu.” Yawu sâwi.

22 Sâŋetâ sâop. “Kulemguan ya pilâŋetâ yawuâk talâk.” Yawu sâop.

23 Otmu tembe lâu Yesu mem howanân kuwiŋe yâkât senŋe âlâlâ mem kâsikuŋetâ komot imbât olop. Otmu âlâku konok konok aŋgim miakbi. Yâhâ sâŋgumŋe âlâ yamâ kâlep pato ya ewakembâ giop yamâ ki gâre gâreŋe. 24 Yakât otmâmâ ekmâ yuwu sâwi. “Yu nenŋan gâtŋe konokŋe hâlulâek miakbuap yamâ âlepŋe,” sâwi. Yawu sâm pepa tipi tapi mem duhatmâ kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amaŋân mânuŋetâ ge talop. Mânuŋetâ tatmu mem gulip malap tuhuwi. Gulip malap tuhum pepa âlâ mewi yan lok kutŋe teteop yaŋe sâŋgum ya hâlulâek miop. Yawu otbi. Otbi yakât emelâk lok âlâŋe miti pepaen kulemguop yakât bulâŋe teteop yamâ yuwu.

“Nâhât senŋe âlâlâ yamâ mem kâsikum aŋgim miaksai. Otmu sâŋgumne kâlep pato ya âlâhât kutŋe teteap yaŋe hâlulâek miaksap.”

Yawu kulemguop yakât bulâŋe teteâkgât orotmeme yu otbi.

25-26 Yesu howanân kuŋetâ kinop yakât gotŋan imbi imbât kinbi yamâ yuwu. Âlâmâ ikŋe mâmâŋe, âlâmâ mâmâŋahât gariŋe, âlâmâ Maria ya Kelopa apetŋe, otmu bâiŋeâmâ Maria, Matala kapiân gâtŋe yâk orowâk kinbi. Yâhâ nâmâ Yesu mâmâŋahât gotŋan kinban. Yawu kinmunŋe Yesuŋe mâmâŋe ekmâ tepŋe nâŋgâm yuwu sâm ekuop. “Meŋ, pilâyekboman. Gâmâ Yoane orop mandâ galemge otbuap.” 27 Yawu sâm ekum yuwu sâm eknohop. “Buku, meŋnetŋe yuâmâ gâŋe galemguwuat,” sâm eknohop. Yawu sâmu yapâek nâhâlen torokatmu orowâk manmâ galemguwan.

Yesu bâleop.
(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49)

28 Otmu sâp yan âwâŋaŋe Yesu âi sâm waŋop ya tuhum pesuk pilâop ya nâŋgâop. Nâŋgâm yan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât bulâŋe bunewâk teteâkgât kândâtŋe kuwihakmâ den kârikŋe halahum yuwu sâop. “Nâ tohât neksap.” Yawu sâop.

29 Yawu sâmu kondo âlâ talop yan wain to yakât ukenŋe biatmu pâlâmŋe olop ya gâiŋetâ yan giop. Otmu yan kinbiŋe kereŋ wahapŋe mem keleân sâhâm menduhum wain kâlehen katŋetâ ge bârâtguop. Bârâtgumu mem yâhâ Yesu launan katŋetâ niop. 30 Nem yan “Âi sâm nihiop ya dopŋan oap.” sâop. Yawu sâm goselek sâm bâleop.

31 Yâhâ emetsâpŋan bâlemu omoŋ otmu yan Tihit tihit hombaŋ pato ya tetewuawân howanân yawuâk kinmaihât hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋaŋe ari Pilato yuwu sâm ekuwi. “Yura nengât Tihit tihit hombaŋ tetemu yan lok bâleŋe ya howanân kinŋetâ yekmunŋe bâlewuap. Yawu gârâmâ gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ ari in yawu kâiyeŋe kum lotohoyekŋetâ munomai. Muŋetâ yanâmâ howanâmbâ mem kâpekyeknomai.” Yawu sâwi.

32 Yawu sâŋetâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari lok yâhâp yawuâk kâiyetŋe kum lotohoyelekŋetâ muowot. 33 Kâiyetŋe kum lotohoyelekmâ

Yesuhâlen ba eksain mâne emelâk muop yakât otmâ kâiŋe ki kum lotohowi. 34 Yawu gârâmâ tembe lâu âlâŋe iŋgepŋe mem Yesuhât gasumŋan hâumu yapâ hep otmu toto gam giop. 35 Yâhâ nâmâ gotyeŋanâk kinmâ yekban. Yakât otmâ den kulemguan yu sâlikum nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetgât yu tâŋ tâŋâk kulemguan. 36 Yâhâ miti pepaen den âlâ tap yamâ otbaŋgiwi yan yakât bulâŋe teteop ya yuwu.

"Yakât hahitŋe konok âlâ ki kum lotohonomai."

37 Yâhâ den bulâŋe âlâ yawuâk teteop ya yuwu.

"Lok âlâ hâuŋetâ kinmâ mumbuap ya eknomai." Yawu tap.

Yesu howanâmbâ membe sâm Yosepŋe Pilatohâlen ariop.
(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Luka 23:50-56)

38 Yawu otmâ lok âlâ, kutŋe Yosep, yâhâmâ Arimata kapi amboŋe. Yâkŋe biwiŋe Yesuhâlen katmâ manmap. Yawu gârâmâ emelâk Yura nengât papatolipnenŋe yeŋgât kiŋgitŋahât otmâ topŋe kurihiakmâ manop. Yakât otmâ Yesu howanâmbâ membe sâm yok pilâm ari Pilato ekuop. Ekumu nâŋgâwaŋgimu ari bukulipŋe meyekmu ari Yesu mewi.

Yesu lâum ari hanguwi.

39 Yâhâ Nikotemo yamâ aŋgoân omoŋ âlâen Yesuhâlen arimu den huhuowot yâkŋeâmâ Yesu piriwe sâm otmâ to kukŋe suk suk âlâ miop. Yawu gârâmâ to yamâ umatŋe pato yakât lok âlâ memu Yosepgâlen lâum ariowot. 40 Yâhâ Yosep yet Nikotemoŋe hangure sâm Yura nengât orotmeme watmâ yuwu olowot. Yesu mem to kukŋe yaŋe piriowot. Pirim sâŋgum kâkâlep yaŋak katipguowot. 41 Yâhâ Yesu howanân kuwi yaken ya kalam âlâ talop. Kalam yan kât giopŋe âlâ emelâk kusânmâ mem tiŋgâloŋetâ in kamen kinminiop. 42 Yawu gârâmâ Yura nengât Tihit tihit hombaŋân yu me ya tuhumain sâm samut katbi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombaŋ ya tâlâhuop. Yakât otmâ lâum kâlepŋehen arinomaihât sâp biatmu lâm ya kâlehen lâum ba katbi.

20

Yesu mumuŋambâ yahalop.
(Mataio 28:1-8 Mareko 16:1-8 Luka 24:1-12)

1 Emet eŋgatŋe nâŋgâm Maria, Matala kapi amboŋe, sumângen ariop. Ari kât pato âlâ hâpunŋetâ ge lâm mâtâpŋe kum bâp maŋguop ya hindakmu mâtâpŋe kinop ya ehop. 2 Ekmâ pârâk pilâm purik sâm Petoro orop netgâlen taka yuwu sâm eknotgop. "Papatolipnenŋaŋe Kutdâ sumâmbâ lâum ari wosaken âlâ misiŋgutsai?" Yawu sâop.

3-4 Yawu sâmu net gurâ sumângen ariwit. Nâŋe sururuk sâm Petoro wangim kulet sâwan. 5 Kulet sâm ariwan yamâ lâm kâlehen ki bawan. Yâhâmâmâ lâm sâtŋanâk kinmâ olelem eksan mâne sâŋgum kâkâlep mem Yesu katipgum katbi yaŋahâk tatmu ekban. 6 In ekmâ kinmune Petoroŋe belângen takaop yaŋak burunduŋâk gam kâlehen baop. Kâlehen ba sâŋgum kâkâlep yawuâk ehop. 7 Otmu sâŋgum tipiŋe mem Yesu kunŋe katipguwi ya âlâŋe kitâ mem ketetmâ heŋgeŋgum katmu talop ya ehop. 8 Yawu otmuâmâ nâku yawuâk kâlehen bawan. Yâhâ kunŋe katipguwi yawuâk ekmâmâ Yesu mumuŋambâ yahalop nâŋgâwan. 9 Yawu gârâmâ sum kamen kinmu ekbit yakât poropete nombotŋaŋe emet inânŋan

Yesu mumuŋambâ yahatbuap yakât topŋe kulemguwi ya ki nâŋgâmutŋe keterahop. 10 Yawu otmâ benŋe purik sâm âwurem ariwit.

Yesuŋe Maria, Matala kapi amboŋe, tetewaŋgiop.
(Mareko 16:9-11)

11 Otmu Marianŋe betnetŋan taka lâm sâtŋan isem kinop. Isem kinmâ kâlehen ehop. 12 Ekmu aŋelo yâhâp yaŋe Yesu katŋetâ iop ya hâlâŋmâ nombot nombot talowot. Konokŋeâmâ kunŋehen talop. Yâhâ âlâ yaŋeâmâ kâiŋehen ge talop. 13 Yawu tatmâ yuwu sâm âikuowot. “Wongât isem kinsat?”

Sâmutâ sâop. “Kutdâne yupâ lâum ari wosaken âlâ misiŋgutsai?” yawu sâop.

14-15 Yawu sâm kambeŋe kakŋambâ olelem Yesu ehop. Ekmâ yan “Yuâmâ kalam yukât amboŋe mon?” nâŋgâop. Yawu nâŋgâmu Yesuŋe âikuop. “Imbi, gâmâ âlâhât pâinmâ isem tat.” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Lok pato, gâŋe sârâ Yesu lâum ari âlâengen misiŋgutsai otmuâmâ âlepŋe eknohorâ bukulipŋe ari ekyongomune taka menehât naŋgan.”

16 Yawu sâmu kunop. Kunmu purik sâm Yesu towatŋe ekmâ nâŋgâm Yura nengât denân “Kutdâ” sâop. Den yukât topŋe yamâ “Kutdâne.”

17 Sâmu sâop. “Nâ Awoŋnahâlen irak yâhâwoman yakât otmâ ki wâinek. Gâŋe âwurem ari bukulipne ekyongowuat. Ekyongom nâhâitŋe yamâ “Anitâ awoŋnenŋahâlen ewun âwurem yahap” sâm ekyongowuat.” Yawu sâop. 18 Yawu sâmu Marianŋe taka den ya nen hoŋ bawalipŋe eknongop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe teteyiŋgiop.
(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49)

19 Otmu emet omoŋ otmu yanâmâ nen hoŋ bawalipŋe papatolipnenŋe yeŋgât kiŋgitnenŋahât otmâ emet âlâen yâhâ menduhuakmâ gahatŋe kârikŋe maŋgum tatbin. Menduhuakmâ tatmunŋe Yesuŋe hohetnenŋan pârâk sânsânâk teteningiop. Teteningim eknongop. “Biwiyeŋe huruŋ sâek.” Yawu sâop. 20 Yawu sâmâmâ biriŋe bâtŋe kuwi otmu iŋgepŋe gasumŋan hâuop yakât gut tiripnongomu ekbin. Tiripnongomu ekmâ biwinenŋe heroŋe olop. 21 Yawu otmâ kinmunŋe yâhâpŋe sâop. “Yen biwiyeŋe huruŋ sâek. Awoŋnaŋe nâ hâŋgânnohomu gewan yakât dopŋeâk nâku yen hâŋgânyongomune arinomai,” sâop. 22 Yawu sâm kahapumŋaŋe hâŋgutnenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yenâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu yâkât wâtŋan kinnomai. 23 Wâtŋan kinmâ yâkât sâtgât lok âlâ me âlâhât tosa pilâyiŋginomai yamâ Anitâŋe buku otyiŋgiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâhât tosa ki pilâyiŋginomai yamâ matŋe umatŋe yiŋgiwuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe gutŋe Toma tiripgumu ehop.

24 Yâhâ Yesuŋe teteningimu gutŋe ekbin sâp yan bukunenŋe âlâ, kutŋe Toma sâm, kutŋe âlâmâ Boho boho, yâhâmâ nen orowâk ki tatbin.

25 Yakât otmâ belângen Toma ekmâ yuwu sâm ekuwin. “Kutdânenŋe nengâlen tetemu den huhuwin.” Sâmunŋe sâop. “Âo, yenâmâ den miai. Yawu gârâmâ biriŋe bâtŋe kuwi otmu iŋgepŋe gasumŋan hâuop yakât gutŋe nine sennan ekmâ mem walipguwom yanâmâ nâŋgâmune bulâŋe otbuap.” Yawu sâop.

26 Yâhâ Sande âlâ otmu yan emelan âlâkuâk yâhâ menduhuakmâ gahatŋe kârikŋe maŋgum tatbin. Sâp yanâmâ Toma orowâk tatbin.

Menduhuakmâ tatmunŋe Yesuŋe teteningim sâop. “Yen biwiyeŋe huruŋ sâek,” sâop. 27 Yawu sâm purik pilâm Toma yuwu sâm ekuop. “Bâtnan gut yu wâim ekmâ yaŋak gasumnan ya yawuâk mem nâŋgâ. Nâ bulâŋanâk Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan yakât otmâ biwihaŋe nâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otbuat.”

28 Sâmu sâop. “O, Kutdâne, bulâŋanâk gâ Anitâ orop dopyetŋe konohâk mansat.” 29 Sâmu sâop. “Gâŋe yiwereŋe gut yu mem eksat yakât otmâ biwihaŋe nâhâlen kepeiat. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe ki nekmâ biwiyeŋaŋak nâhâlen kepeim mannomai yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe huruŋ sâmu heroŋe otmâ mannomai.” Yawu sâop.

30 Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yamâ kerehâk ki kulemguan. 31 Yâhâ olop miop ya ekbin yakât den pat kulemguan yu sâlikum eknomai. Yu sâlikum ekmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ nanŋe Yesu hâŋgângumu giop yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim denŋe lâum mannomai yanâmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop ya menomai.

21

Yesuhât sâtgât otmâ hoŋ bawalipŋaŋe iŋan dondâ mewi.

1 Sâp yakât kakŋan nen hoŋ bawalipŋe nombotŋe Tiweria deŋgân yakât ginŋan menduhuakmâ tatmunŋe Yesuŋe teteningiop yamâ yuwu. 2 Nâ otmu atane, kutŋe Yakowo, otmu âlâmâ Simon Petoro, âlâmâ Toma, yâkâlâk kutŋe âlâ Boho boho, âlâmâ Natanae Galilaia hânân kapi âlâ Kana sâm yan gâtŋe, otmu lok yâhâp biwiyetŋe Yesuhâlen kepeim manowot ya orowâk menduhuakbin. 3 Menduhuakmâ tatmunŋe emet ŋiŋ sâwe sâm otmu Petoroŋe yuwu sâm eknongop. “Nâmâ ge iŋan dâiwehât naŋgan.”

Sâmu sâwin. “Nen orowâk arinom,” sâm gemunŋe waŋgaen orowâk yâhâwin. Ari omoŋe pâlâmŋe manbin.

4 Emet haŋ sâmu yan Yesuŋe deŋgân ginŋan kinop. Yâhâ nenâmâ kâlewângen ki tatbin. 100 mita, dop yawuyaen tatbin yamâ towatŋe ekmunŋe ki keterahop. 5 Yâhâ Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Bukulipne, yen iŋan miai, me bia?”

Sâmu “Bia,” sâwin.

6 Yakât otmâ yuwu sâm eknongop. “Iŋan itâŋe ya waŋga nombotgembâ panŋetâ gewuap yanâmâ iŋan mem dâinomai.” Yawu sâmu yaŋak benŋe waŋga nombotgembâ pilâmunŋe gemu iŋan dondâhâlâk ge kutakulakbi. Ge kutakulakŋetâ mem dâim waŋgaen katne sâm otmunŋe umatŋe dondâ olop.

7 Yawu otmu nâŋe Petoro ekuwan. “Lok endamâ Kutdânenŋe yakâ.” Ekumune uk sâm petŋe tuhum katmâ âi tuhuop yakât otmâ tiŋginŋe yawuâk mem kepeiakmâ saruân kioŋmâ Kutdâhâlen yoloŋ otmâ ariop. 8 Yawu otmuâmâ nenâmâ waŋgaenâk tatmâ puli kum iŋan itâŋe dâim deŋgân ginŋan yâhâ kioŋbin. 9 Yesuŋe baŋga âlâ mem katmu talop. Katmu tatmu iŋan mem hot umu siop. 10 Yawu otmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Yiwereŋe iŋan miai ya nombotŋe mem katŋetâ siâk.”

11 Yawu sâmu Petoroŋe waŋga hâmeŋan yâhâ iŋan itârâek mem dâim ginŋan gaop. Yâhâ iŋan 153 ya itâ kâlehen kutakulakbi. Yawu gârâmâ iŋan yamâ papatoek yamâ benŋe iŋan itâŋe ya ki berendeŋ sâop. 12-13 Iŋan nombotŋe katmunŋe semu orowâk newin. Orowâk nem tatbin yamâ âi pâi tuhunomgât nâŋgâmunŋe umatŋe otmu pilâwin.

14 Yâhâ Yesuŋe mumuŋambâ yahalop yakât kakŋan deŋgân ginŋan
menduhuakmâ tatbin yan teteningiop yaŋe kalimbuŋe olop.

Yesuŋe Petoro den bâiŋe ekuop.

15 Nem pesuk pilâmunŋe Yesuŋe Simon Petoro yuwu sâm âikuop. “Si-
mon, Yoane nanŋe, gâŋeâmâ bukulipgaŋe biwiyeŋaŋe hikunekmâ man-
sai ya wangiyekmâ biwihaŋe tiŋâk hikunekmâ mansat me girawu?”
Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâŋe. Nâmâ buku otgihiman ya naŋgat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen yiwereŋeâk torokatmâ man-
sai ya yeŋgât tihityeŋe otbuat.” 16 Yawu sâm yaŋak yâhâpŋe yuwu sâm
âikuop. “Simon, Yoane nanŋe, gâŋe biwihaŋe tiŋâk hikunekmâ mansat
me bia?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâŋe. Nâŋe buku otgihiman ya
naŋgat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen emelâk torokatmâ mansai ya
galemyongowuat.” 17 Yawu sâm kalimbuŋe yuwu sâm âikuop. “Simon,
Yoane nanŋe, gâŋe buku otnihimat me bia?” Yawu sâop.

Yâhâ Yesuŋe kalimbuŋe âikuop. “Gâŋe buku otnihimat me bia?” yawu
sâop yakât Petoroŋe nâŋgâmu biwiŋan hâumu yuwu sâop. “Kutdâ, gâhât
sengan senŋe âlâlâ ki tik tatmap. Yakât otmâ nâŋe buku otgihiman ya
naŋgat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen torokatmâ mansai ya galemy-
ongom wawaeyekmâ manbuat.

18 Yâhâ hâmbâi yu me ya tetehihiwuap yakât topŋe sâwe. Gâŋe aŋgoân
sihan manon yanâmâ petge mem lalakmâ kapi wosapâ wosapâ ari-
wehât nâŋgâminion yanâmâ âlepŋe arim tohominion. Yâhâ gâŋe sombo
otbuat yanâmâ bâtge pilârâ lok bâleŋaŋe sâhâm menduhum ki ariwe
nâŋgâwualângen dâihekmâ arinomai.” Yawu sâm ekuop. 19 Yâhâ Yesuŋe
topŋe yuwuhât ekuop. Hâmbâi Petoroŋe Yesuhât tem lâuwaŋgim manmu
umatŋe yawu tetewaŋgiwuap. Umatŋe tetewaŋgiwuap yan ki lohotŋe
otmu kuŋetâ mumbuap. Yâhâ ki lohotŋe otbuap ya lohimbiŋe ekŋetâ
sâtŋe otmu Anitâ mepaenomai. Yakât otmâ yuwu sâm ekuop. “Gâmâ
biwihaŋe nâhâlen tiŋâk kepeim tem lâunihim manbuat.” Yawu sâop.

20 Yawu sâmu Petoroŋe kambeŋe kakŋambâ olelem nâ nehop. Yâhâ
nâ Yesu orop biwinetŋe hikuakmâ konohâk olopgât menduhuakmâ sot
bâiŋe newin yan yâk orop hâlâŋakmâ tatbit. Yawu tatbit yakât otmâ âlâŋe
betŋehen kioŋbuap yakât âikuwan. 21 Yâhâ Petoroŋe nekmâmâ yuwu sâm
Yesu âikuop. “Kutdâ, lok yuâmâ girawu?”

22 Sâmu sâop. “Yâk tatmuâk âwurem takawom me girawu yamâ nâhât
wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nâŋgâm ketet otbuat.”
Yawu sâm ekuop.

23 Den yawu sâop yamâ bukulipnaŋe nâŋgâm hilipgum kelaŋgatbi.
Kelaŋgatmâ nâhâitŋe “ki bâlewuap” sâwi. Yawu gârâmâ Yesuŋe ya ki sâop.
Yâhâ yuwu sâop. “Gârâmâ yâk tatmuâk nâ âwurem takawom me girawu
yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nâŋgâm ketet
otbuat,” yawu sâm Petoro ekuop.

24 Den sâop yuâmâ nine orowâk tatmâ nâŋgâminiwan. Yakât otmâ den
kulemguan yu bulâŋe dondâ.

25 Otmu Yesuŋe olop miop yakât pâŋe konok kulemguan. Yawu gârâmâ
âlâlâ olop ya kerek kulemgum metewomgât dop ki oap.

Aposolo yeŋgât den pat

Yesuŋe aposololipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân yâhâop.

O bukune Teopilo,

1-2 Emelâk Anitâŋe Yesu hâŋgângumu ge lok nombotŋe meyekmâ Anitâhât den kâsikum yiŋgim âi sâm yiŋgiop. Âi yawu tuhum manmâ gam benŋe âwurem himbimân yâhâwe sâm olop yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan kioŋmu hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân âwurem yâhâop. Yakât den pat ya emelâk kulemgum katgihiwan. 3 Roma yeŋgât tembe lâuŋe Yesu kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu hoŋ bawalipŋe teteyiŋgim Anitâŋe tihityeŋe otbuap yakât topŋe ekyongom manmâ gamu hilâm lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. Yawu otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmu ekbi yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. 4 Otmu sâp âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan Yesuŋe yuwu sâm ekyongop, “Yerusalem kapi in yawu ki pilâm arinomai. Awoŋnaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgiwuap yakât emelâk ekyongomune nâŋgâwi ya. Yakât otmâ tipiŋe tatmâ mambotnomai. 5 Yoaneŋe lohimbi mem toen katyehop. Yawu gârâmâ sâp ki kâlep otmuâk Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgimu manmâ yâhânomai.”

Yesuŋe himbimân yâhâop.

6 Yesuŋe den bâiŋe aposololipŋe ekyongop yan yuwu sâm âikuwi. “Kutdâ, gâŋe sâp yiwereŋe yu Isirae lok menenekdâ Roma lok watyekmunŋe ariŋetâ nenŋahâk galemahom mannom me?”

7 Sâŋetâ sâop. “Sâp girawuân me girawuân yakât bulâŋe tetewuap ya Awoŋne Anitâŋe ikŋahâk nâŋgâmu tap. Otmu sâp ya tâlâhumu kulem girawuya tetemu ekmâ nâŋgânomai ya gurâ ikŋahâk nâŋgâmu tap. Yeŋe yakât topŋe nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap. 8 Konohâk tap yamâ yuwu. Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgimu nâhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongonomai. Aŋgoân topŋe katmâ Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongonomai. Yawu otmâ benŋe lohimbi Yuraia, Samaria otmu kâlepŋehen manmâ arai ya yeŋgâlen ari den pat ya ekyongonomai.”

9 Yawu sâm ekyongom yan katyekmu kinŋetâ elem kakŋambâ yâhâop. Yawu otmu elem yaŋe kâtâpgumu ki ekbi.

10 Yawu otmâ himbimângenâk ekmâ kinŋetâ aŋelo yâhâp, yâk yetgât hâk katipŋe kaok bolaŋ bolaŋ, yaŋe pârâk sânsânâk teteyiŋgiowot. 11 Teteyiŋgim yuwu sâm ekyongowot. “Galilaia ambolipŋe yeŋe wongât himbimângenâk senyeŋe pilâm ekmâ kinsai? Yesu ekmâ kinŋetâek pilâyekmâ himbimân yahap yawuâk himbimângembâ âwurem gemu eknomai.

Yesuhât aposololipŋe yeŋgât kutyeŋe

12 Yawu sâm ekyongom arimutâ benŋe aposolo yaŋe Oliwa pumŋambâ ge Yerusalem kapiân bawi. 13 Yerusalem kapiân ba emelâk Yesu ki kuwi yan emet biwiŋe âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan yâhâwi. Otmu aposololipŋe yeŋgât kutyeŋe yuwu. Petoro, imiŋe Anderea, Yakowo,

iminɲe Yoane, Pilip, Toma, Batolomaio, Mataio, Alipaio nannɲe Yakowo, otmu Yakowo nannɲe Yurasi. Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtɲe topyeɲe yuwu. Roma lok ya yeŋgât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtɲe.

Yurasihât gewâkŋan lok âlâ kinâk sâm Anitâ ulitguwi.

14 Yesuhât aposololipŋaŋe ikŋe mâmâŋe imilipŋe otmu imbi nombotŋe menduhuyekŋetâ orowâk tatmâ biwi konohâk otmâ Anitâ ulitguwi.

15 Sâp yan lohimbi nombotŋaŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi, lohimbi 120, yawuyaŋe menduhuakmâ tatŋetâ Petoroŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. 16-20 “Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yesuŋe lok âlâ, kutŋe Yurasi sâm, yâk orowâk menenekmâ nep sâm ningimu hoŋ bawaŋgim gamain. Yâhâ Yurasiŋe betŋehen kioŋmâ lok bâleŋe dâiyekmu taka Yesu mewi.” Yawu sâop.

Otmu Yurasiŋe Yesu mem bâtyeŋan kalop yakât hâmeŋe sâm hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋaŋe tewetsenŋe waŋbi. Tewetsenŋe waŋetâ yaŋe mem ari hân âlâ puluhuop. Yawu gârâmâ Yesu betŋehen kioŋop yakât Yurasiŋe nâŋgâm otmâ hilipguan sâm aŋulahop. Yawu nâŋgâm yaŋak ari hiwawahop. Hiwawakmu tok sâmu ge kum tepŋe bâok pilâop. Tepŋe bâok pilâmu tepŋe komŋe kerek hindakmâ giop. Yawu olop yakât den pat nâŋgâm Yerusalem kapi ambolipŋaŋe hân yakât kutŋe “Akerama” sâm kunbi. Yâhâ kut yakât topŋeâmâ yuwu tap. “Hepŋak puluhuwi” yawu.

Otmu Yurasi hiwawahop yakât nâŋgâm Petoroŋe yuwu sâop. “Emelâk emet inânŋan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe tâmbânenŋe Dawiti yâkât biwiŋan den âlâ katmu Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop yakât bulâŋe teteap.

“Lok âlâ emetŋan ki tatmu emetŋe kamen kinbuap.”

Otmu kep âlâ yuwu kulemguop.

“Nepŋe pilâop ya lok âlâŋe mem galemguwuap.” Yawu kulemguop tap.

21 Yakât otmâ nenŋe bukunenŋe âlâ mem Yurasihât gewâkŋan katmunŋe kinbuap. 22 Kândikum emelâk Yoaneŋe âi topŋe katmâ lohimbi mem toen katyehop sâp yapâek nenŋe Yesuhâlen torokatmâ biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmâ manmâ gain. Nengâlen gâtŋe âlâ mem tetem orowâk tânahom Kutdânenŋe Yesu mumuŋambâ yahalop yakât den pat âlepŋe lohimbi ekyongonom.” Yawu sâop.

23 Petoroŋe yawu sâm ekyongomu lok yâhâp mem teteyelekbi. Lok âlâ kutŋe Yosep Yusito, kutŋe âlâmâ Basawa sâm, otmu âlâmâ Matia. 24 Mem teteyelekmâ yuwu sâm Anitâ ulitguwi. “O Kutdâ, gâŋe biwinenŋahât topŋe kerehâk nâŋgâmat. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât nâŋgârâ ârândâŋ oap yâkât kutŋe biwinenŋan katdâ ekmâ nâŋgânom. 25 Yâhâ Yurasiŋe nepŋe pilâm ikŋe mâtâwân ariop yakât gewâkŋan lok ya katmunŋe kinmâ yâhâwuap.” Yawu sâm ulitguwi. 26 Yawu sâm ulitgum pepa duwatmâ yan kutyetŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amaŋ kâlehen katbi. Yawu otmâ bukuyeŋe âlâŋe yapâ kutŋe Matia kulemguop ya mem teteop. Mem tetemu benŋe aposolo kâiân konok yâk yeŋgâlen torokalop.

2

Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge aposolo mâmâŋe otyiŋgiop.

1 Yesu mumuŋambâ yahalop yakât kakŋan Sande nombolân yâhâp
pesuk sâop. Ya pesuk sâmu Sande tatbi yakât kutŋe “Pentikosi hombaŋ”
yawu kunbi. Pentikosi hombaŋ otmu yan lohimbi Yesuhâlen biwiyeŋaŋe
kepeim manbiŋe Anitâ mepa saŋgan otbaŋgine sâm emet âlâen men-
duhuakmâ tatbi. 2 Menduhuakmâ tatŋetâ mun pato âlâ, siru pato
memap, mun yawuya himbimâmbâ pilâmu nâŋgâwi. 3 Yawu otmâ wahap
âlâ, balam nimbilamŋe yawuyaŋe kunyeŋe kakŋan teteop. 4 Yawu otmu
Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyiŋgim lauyeŋe mem hewewen
tuhumu denŋe denŋe sâm ariwi.

5-6 Sâp yan Yura lohimbi Anitâhât den lâum manminiwiŋe Pen-
tikosi hombaŋ ya ekne sâm kapiyeŋe pilâm âlâengembâ âlâengembâ
takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâ tatbi. Yawu otmâ mun pato ya
himbimâmbâ pilâmu nâŋgâm lohimbi seseŋgâlâkŋe emet yanâk men-
duhuakmâ Yesuhât lohimbi yeŋgât denyeŋe nâŋgâwi. Yawu otmâ lo-
himbi Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbiŋe Yura yeŋgât denânâk
sâwiâke yamâ benŋe lohimbi takawi yaŋe den ya nâŋgâŋetâ denyeŋe
âlâku ikŋiâk ikŋiâk olop. 7 Yawu olop yaŋak benŋe nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ
otmu yuwu sâm alahuwi. “Yesuhât lohimbi den oai yu Galilaia am-
bolipŋe kerek. Nenŋan gâtŋe bia. 8 Yakât otmu girawu otmâ nenŋe den
sâŋetâ naŋgain? 9 Nengât topnenŋeâmâ yuwu. Nen kapi kâlepŋehembâ
takain. Nen nombotŋe Pata ambolipŋe, nombotŋe âlâmâ Meria am-
bolipŋe, nombotŋe âlâmâ Elam ambolipŋe, nombotŋe Mesopotamia am-
bolipŋe, nombotŋe Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe,
nombotŋe Kaparokia ambolipŋe, nombotŋe Ponto ambolipŋe, nombotŋe
Asia ambolipŋe, 10 nombotŋe Pirihia ambolipŋe, nombotŋe Pampilia
ambolipŋe, nombotŋe Aihita ambolipŋe, nombotŋe Apirika ambolipŋe,
nombotŋe Kirene kapi nombotŋe Liwia hân nombot nombot tatmâ
arap ya ambolipŋe. 11 Nombotŋe Kereta ambolipŋe, nombotŋe Arawia
ambolipŋe, otmu nombotŋe Roma ambolipŋe. Nen yawuŋe tain. Nen
nombotŋe Yura lohimbi bulâŋe. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ Yura nengâlen
torokatŋetâ orowâk mansain. Nen lok topŋe topŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe
kulem yu ya otmâ gaop yakât den pat Galilaia kapi ambolipŋaŋe nenŋe
denânâk sâŋetâ naŋgain.” Yawu sâwi. 12 Yâhâ den ya nâŋgâŋetâ âlâ
kândâkdâ otmu yakât topŋe nâŋgâne sâm pâpguwi. Yawu otmâ “Kulem
yukât topŋe girawu?” sâm alahuwi.

13 Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe Yesuhât lohimbi yekmâ
senyeŋan gem yuwu sâwi. “Yeŋe wain to dondâ neŋetâ biwiyeŋe hâlim
oap.” Yawu sâwi.

Petoroŋe yahatmâ kulem ekbi yakât topŋe ekyongop.

14 Yawu sâŋetâ Yesuhât aposololipŋaŋe yahatmâ kinmâ Petoroŋe lo-
himbi takawi ya yuwu ekyongop. “Bukulipne otmu lomba taka tai yen
kulem tetemu eksai yukât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. 15 Omoŋânâk
wain to ki nemain. Yakât otmâ lok yeksai yuŋe wain to ki niai. 16 Emelâk
emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yoele sâm, yâkŋe den kulemguop yakât
bulâŋe yiwereŋe tetemu eksai yu. Emelâk den kulemguop ya yuwu.

17 “Anitâŋe yuwu sâm eknohop. Hâmbâi sâp pato tâlâhuwuap yan nâŋe
nine Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumune ge lohimbi mâmâŋe
otyiŋgiwuap. Mâmâŋe otyiŋgimu lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe

kepeim mannomai yaŋe nâhât den sâm tetem lohimbi ekyongonomai. Otmu biwiyeŋe mem purik pilâmu kulem âlâlâ tetemu eknomai. Otmu amanân awun eknomai. 18 Bulâŋanâk sâp yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe hoŋ bawalipne mâmâŋe otyiŋgimu nâhât den sâm tetem ekyongonomai. 19-20 Otmu lohimbi kerek matŋe yiŋgimune menomai yakât sâp tâlâhumu yan nâŋgâmune himbimân kulem âlâlâ yuwu tetemu eknomai. Hilâmgât emetsenŋe bok sâmu omoŋ bâleŋe sahakbuap. Yâhâ omoŋgât emetsenŋe yaŋeâmâ kuriŋ hep barak barak yawuya otbuap. Otmu umatŋe topŋe topŋe yuwu tetewuap. Kapam tetewuap. Otmu emet kapi kâlâp sewuap. Yawu tetemu ekŋetâ sâtŋe otmu hu halak tuhunomai. 21 Sâp yan lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yamâ meyekmune ki hiliwahonomai." Anitâŋe yawu sâm eknohop." Den yawu kulemguop tap.

Petoroŋe Yesuhât topŋe ekyongop.

22 Petoroŋe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. "Bukulipne, den âlâ torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yesu Nasaret amboŋe ya mâmâŋe otbaŋgimu hohetnenŋan manmâ kulem topŋe topŋe memu ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu Anitâŋe hâŋgângumu giop yawu nâŋgâmain. 23 Yawu gârâmâ yeŋe Yesuhât hâkâŋ otmâ lok bâleŋe yeŋgât bâtyeŋan katŋetâ yâkŋe mem howanân kuŋetâ muop. Yawu otbaŋgiwi yakât Anitâŋe emelâk emet inânŋan nâŋgâmu ârândâŋ otmu mâtâp ya sâm waŋop. Mâtâp ya sâm waŋmu yaŋak benŋe howanân kuŋetâ sâtgum muop. 24 Kuŋetâ muop yamâ sumânâk tatbuapgât dop âlâ ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. 25 Emelâk emet inânŋan tâmbânenŋe Dawitiŋe Yesuŋe mumuŋambâ yahatbuap yakât nâŋgâm yuwu kulemguop tap.

"Kutdâ gâ orowâk manmâ gan. Yakât otmâ ki pilânekbuat yawu naŋgan. Biwi yâhâp otmangât mâmâŋe otnihim gamat. 26-27 Yakât otmâ biwine âlepŋe otmu tem lâuhihim heroŋe nâŋgâhihian. Otmu mumbom yan umutne membuat. Otmu mumuŋambâ mem yahatnekbuat. Yawu otnihiwuat nâŋgâm biwine ki houŋ sâwuap. 28 Gâŋe nâŋgân nâŋgânne mem pâroŋ pilânihirâ manmangât mâtâp yakât topŋe nâŋgâm ba takaman. Otmu gâ orop manmâ yâhâwom yakât nâŋgâm biwine heroŋe otmâ manmâ yâhâwom." Yawu kulemguop tap.

29 Tâmbânenŋe Dawiti yâkât yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Yâkât sumŋe ekmain. 30 Anitâŋe poropete âi sâm waŋmu yâkât den lohimbi ekyongom manmâ gaop. Yawu otmâ Anitâŋe pat kuwaŋgim yuwu sâop. "Gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap ya mem kânâŋgâmune kawehan kinmâ nine lohimbi galemyongowuap." 31 Anitâŋe yawu sâm pat kuwaŋgiop. Otmu Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatbuap yakât nâŋgâm Dawitiŋe emet inânŋan den yuwu kulemguop.

"Mumu yan Anitâŋe umutŋe miop. Otmu hâkŋe tâtuk sâmapgât mumuŋambâ mem yahalop." Yawu kulemguop.

32 Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu nen kerekŋe ekbin. 33 Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu ikŋe orop tawot. Otmu emet inânŋan âwâŋe Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu gewuap

yakât pat kuop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hâŋgângumu ge mâmâŋe otningimu denŋe denŋe sâmunŋe naŋgai.

34 Otmu Dawiti ikŋak himbimân ki yâhâop. Yuwu gârâmâ emelâk emet inânŋan den yuwu kulemguop.

"Anitâŋe nâhât Kutdâne yuwu sâm ekuop.

"Gâ gotnan ga kindâ mâmâŋe otgihimune 35 kasalipge yongom mem ge katyekbuat." Yawu sâop." Yawu kulemguop tap.

36 Yakât otmâ yuwu sâm ekyongomune nâŋgâm biwi yâhâp ki otnomai. Yesu mem howanân kuŋetâ muop ya yeŋe amboŋe oai. Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu kunnenŋe tap. Yakât otmâ Kutdânenŋe sâmain. Yawu."

Lohimbi dondâhâlâkŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katbi.

37 Petoroŋe yawu sâm lohimbi ekyongomu nâŋgâŋetâ biwiyeŋan hâumu aposolo nombotŋe ya orop yuwu sâm âiyongowi. "Wâe, nenŋe girawu otmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yakât sâŋetâ nâŋgâne."

38-39 Sâŋetâ sâop. "Anitâ Kutdânenŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge yen otmu lohimbi kâlepŋehen mansai mâmâŋe otyiŋgimu Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yakât pat emelâk kuyiŋgiop. Yakât otmâ orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgiwuap. Yawu otŋetâ benŋe nenŋe Yesu Kiristohât kulân toen mem katyekmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyiŋgimu mannomai." Yawu sâop.

40 Petoroŋe biwiyeŋan kioŋmâ den kâlep torokatmâ girem den yuwu sâm ekyongop. "Lohimbi perâkŋe ihilâk mahilâk manmai ya Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgimu menomai. Yawu gârâmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ yâkŋe tihityeŋe otbuap." 41 Yawu sâm ekyongomu lohimbi kiŋgitŋe orowâk, dopyeŋe 3,000 yawuyaŋe Petorohât denŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe katbi. Yawu otŋetâ aposololipŋaŋe toen mem katyekŋetâ Yesuhât komolân torokatbi.

Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbiŋe biwi konok otmâ manbi.

42 Yesuhât komolân torokatŋetâ aposololipŋaŋe yâkât den kâsikum yiŋgiwi. Kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâm biwiyeŋe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepa saŋgan otbaŋgim manbi. Otmu sâp sâsâŋan menduhuakmâ buku oraŋgim sot newi. 43 Otmu aposololipŋaŋe kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbi belângen manbiŋe kulem ya ekŋetâ sâtŋe olop. 44 Yâhâ lohimbi Yesuhâlen biwiyeŋe kepeiwiŋe biwi konok otmâ sot kâle senŋe âlâlâ mem menduhum konohân katŋetâ tatmu yaŋe mem tânahom manbi. 45 Otmu lohimbi nombotŋaŋe iri sikumyeŋe puluhum yakât hâmeŋe mewi ya mem bukulipyeŋe nombotŋaŋe yu me yakât umburuk manbi ya kâsikum yiŋgiwi. 46 Yawu otmâ hilâm ârândâŋ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ menduhuakmâ biwi konohâk otmâ Kiristohât den alahuminiwi. Yawu otmâ emetsâpŋe ârândâŋ emetyeŋan yâhâ menduhuakmâ sot um neminiwi. Yawu otmâ tep heroŋe nâŋgâm Anitâ mepaem manbi. 47 Yawu otŋetâ lohimbi belângen manbi nombotŋaŋe orotmemeyeŋe ya ekŋetâ yahalop. Yawu otmâ Yesuhâlen biwiyeŋe katmâ yâkât komolân torokatmâ sambe otbi.

3

Petoroŋe lok pareŋe mem heŋgeŋguop.

1 Isirae lohimbi orotmeme âlâ yuwu otmai. Emetsâpŋe ârândâŋâk opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ ulitgumai. Emetsâpŋe âlâen Petoro yet Yoaneŋe Anitâ ulitgure sâm opon kâmbukŋan yâhâowot. 2 Otmu lok âlâ mâmâŋahât tepŋambâek pareŋe teteopŋe bukulipŋe ekyongomu hilâm ârândâŋ opon kâmbukŋahât gahatŋe âlâ, kutŋe “Mâtâp âiloŋgo loŋgo” sâm yan lâum ari katŋetâ tatminiop. Yan tatmâ lok opon kâmbukŋan yâhâm geminiwi yaŋe tewetsenŋe nihiŋet sâm ulityongominiop. 3 Otmu sâp yan Petoro yet Yoane opon kâmbukŋan yâhâmutâ yelekmâ ulityotgop. 4 Ulityotgomu Petoroŋe nâŋgâm “Wa, buku” sâm in ekmâ sâop. 5 In ekmâ sâmu lok pareŋe yaŋe tewetsenŋe nihiwomap sâm tepŋe kilik kilik sâmu talop. 6 Yawu otmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Senŋe âlâlâ ki tatnihiap yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Yesu Kiristo Nasaret amboŋaŋe gâ heŋgeŋgohowuapgât dop tap. Yakât otmâ yahatmâ bam ga.” 7 Yawu sâm ekum bâtŋe bonângen memu yahalop. Memu yanâk kâiŋe sâsilipŋe tâŋ tâŋ otmu heweweŋâk yahatmâ kinop. 8 Yahatmâ kinmâ yâk orowâk opon kâmbukŋan yâhâwi. Yâhâ lok yaŋe heroŋe otmâ soŋ pilâm bam gam Anitâ mepaeop. 9-10 Yawu otmâ mepaemu lohimbi kâlehen tatbiŋe ekmâ yuwu sâwi. “Lok pareŋe yuŋe opon kâmbukŋahât mâtâp âiloŋgo loŋgo yan tatmâ senŋe âlâlâhât ulitnongomap. Âlepŋe oap yakât nâŋgâmunŋe ki orotŋe oap,” yawu sâm nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ olop. 11 Otmu emelâk opon kâmbukŋe ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutŋe “Solomongât selep” sâwi. Lok yaŋe Petoro yet Yoane yetgâlen torokatmu selep yan yâhâŋetâ lohimbi dondâhâlâkŋe betyeŋan yâhâm mem hawam mewam tuhuyekmâ kulem yakât alahu gulahu otbi.

Petoroŋe Yesuhât topŋe ekyongop.

12 Yawu otŋetâ Petoroŋe yekmâ yuwu sâm âiyongop. “Wongât mem hawam mewam tuhuneneksai? Kulem yu netgât wahap bia. Netŋe wâtnetŋambâek lohimbi heŋgemyongoromgât dop âlâ ki tap. Net uwawapŋe bia ki mansait. Yakât otmâ ki nâŋgânitgiŋetâ yahalâk. 13 Topŋe yuwu tap. Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu seseŋe Yakop yâk yeŋgât Anitâ, tâmbâlipnenŋe yeŋgât Anitâ, yâkŋe ikŋe nanŋe Yesu hâŋgângumu ge hohetnenŋan manop. Yâkât kulân lok yu memutŋe Anitâŋe heŋgeŋgumu bam gamu eksai. Yâhâ yeŋeâmâ Yesuhât nâŋgâŋetâ gemu pâku lohimbi yeŋgât bâtyeŋan katbi. Yawu otŋetâ Pilatoŋe holaŋbe sâmu yan yeŋeâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ Yesu ya sâm ge katbi. 14 Yâkŋe uwawapŋe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ yeŋe hâkâŋ otmâ betbaŋgim lok bâleŋe, kutŋe Barawa sâm, yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu Pilato ekuŋetâ lauyeŋan mem Barawa holaŋmu arimu Yesu kuŋetâ muop. 15 Kuŋetâ muop yamâ lok inŋe ki kuŋetâ muop. Manman kârikŋahât amboŋe ya kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmâ teteningimu ekbin. 16 Lok pareŋe yuŋe âlepŋe oap yukât topŋe sâmune nâŋgâŋet. Yesuhât kulân lok pareŋe yu memutŋe Yesuhâlen biwiŋe katsapgât Anitâŋe heŋgeŋgumu bam gamu eksai.

17 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe papatolipyeŋaŋe orop Yesuhât topŋe pâpgum gamai. Yakât otmâ kuŋetâ muop. 18 Emelâk emet inânŋan Anitâŋe Yesuhât nâŋgâm poropetelipŋe yeŋgât biwiyeŋan den katmu yuwu kulemguwi. “Tihitnenŋe otbuap yâkŋe aŋgoân

hâhiwin nâŋgâm mumbuap.” Yawu kulemguwi tap. 19 Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgiâkgât yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋet. 20 Yawu otmâ manŋetâ Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu biwiyeŋe sânduk sâmu mannomai. Sâp yuâmâ Yesu Kutdânenŋaŋe himbimân tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp pato tetewuawân Yesuŋe tihitnenŋe olâk sâm Anitâŋe hâŋgângumu âwurem gewuap yakât pat kuningimu tap. 21 Anitâŋe embâŋâmbâek emet inânŋan poropetelipŋe yeŋgât biwiyeŋan den katmu kulemguwi yakât topŋe yuwu tap. Manmannenŋe kuwikningiwuap yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmu Yesu hâŋgângumu âwurem gewuap. 22 Yakât torehenŋe Moseŋe yuwu kulemguop.

“Kutdânenŋe Anitâŋe nâ menekmâ âi sâm nihimu taka ikŋe den kâsikum yiŋgim mansan yakât dopŋeâk Anitâŋe nengât komolân gâtŋe lok âlâ mem poropete âi sâm waŋmu ikŋe den kâsikum yiŋgimu lohimbiŋe tem lâuwaŋginomai. 23 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋeâmâ denŋe nâŋgâm hâkâŋ otmâ kunomai ya mem ketetyekmâ hilipyongowuap.” Den yawu kulemguop tap.

24 Otmu emelâk emet inânŋan lok âlâ, kutŋe Samue, yâk otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe Yesu Kiristoŋe tetem manmâ kulem topŋe topŋe membuap yakât den yawuâk kulemguwi. 25 Emelâk embâŋân Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgim yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtŋe lok âlâŋe tetem lohimbi hânŋan kulemŋan mannomai ya menduhuyekmâ manman âiloŋgoân katyekmu heroŋe nâŋgâwaŋgim mannomai.” Yawu sâm ekuop. Yâhâ Anitâhât poropetelipŋaŋe den ya torokatmâ lohimbi sâm tetem ekyongom manmâ gawi. Otmu Anitâŋe tâmbâlipyeŋe yeŋgât pat kuyiŋgiop ya yen gurâ pat yaŋe meyeksap. Gârâmâ yakât bulâŋe yen gurâ yawuâk menomai. 26 Yâhâ nen Isirae lohimbiŋe orotmemenenŋe bâleŋe bet pilâm Anitâ nanŋahâlen biwinenŋaŋe kepeim manman âiloŋgoân manmâ heroŋe nâŋgânomgât aŋgoân Anitâŋe yâk hâŋgângumu nengâlen giop.

4

Petoro yet Yoane meyelekmâ pâi emetŋan katyelekŋetâ talowot.

1-3 Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat âlepŋe ya Petoro yet Yoaneŋe lohimbi ekyongowot. Ekyongom tatmutâ opon kâmbukŋahât tembe lâu yeŋgât kunyeŋe otmu Sarukaio otmu Anitâhât hotom uminiwiŋe den pat ya nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop. “Yesu mumuŋambâ ki yahalop. Ya ki orotŋe,” yawu nâŋgâm den hâreyitgim meyelekmâ ari pâi emetŋan katyelekŋetâ talowot. Pâi emetŋan tatmutâ emet haŋ sâop. 4 Yâhâ Petoroŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâk Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhât komolân torokatbi ya yeŋgât dowâmâ 5000 yawu.

Petoroŋe Yesuhât den pat âlepŋe Yura yeŋgât papatolipyeŋe ekyongop.

5 Emet haŋ sâmu Yura yeŋgât papatolipyeŋe otmu hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi yâkŋe Yerusalem kapiân menduhuakbi. 6 Sâp yan opon kâmbukŋahât lok kunŋe âlâ, kutŋe Anasi, otmu lamatŋe, kutŋe Kaipa, otmu bukuyâhâtŋe Yoane yet Alesanda otmu hep torehenlipyeŋe orowâk menduhuakbi. 7 Otmu Anasiŋe tembe lâu ekyongomu Petoro yet Yoane otmu lok pareŋe âlâ

mem heŋgeŋguowot ya meyekmâ ari den âiân katyekbi. Otmu Anasiŋe yuwu sâm âiyotgop. “Âlâhât sâtgât otmâ lok pareŋe yu heŋgeŋguowot?”

8 Yawu sâm âiyotgomu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Petoro mâmâŋe otbaŋgimu yahatmâ kinmâ yuwu sâop. “Yura papatolipnenŋe otmu Anitâhât hotom umai yeŋgât kunlipyeŋe yen yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. 9 Netŋe lok pareŋe yu ekmâ tepnetŋe nâŋgâwaŋgim memutŋe âlepŋe olop yakât otmâ yeŋe menenekmâ den âiân katnenekŋetâ kinsain. 10 Yakât otmâ lok âlepŋe olop yukât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Topŋe yuwu. Yesu Kiristo, Nasaret amboŋe, yâhâmâ howanân kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât wâtŋan kinmâ lok yu memutŋe âlepŋe otmâ mansap. Yawu gârâmâ yeŋe lok yukâlen kulem teteop yakât den pat Yura lohimbi kerek ekyongoŋetâ nâŋgânomai. 11 Emelâk embâŋân Miti pepaen den âlâ yuwu kulemguwi yakât bulâŋe Yesuhâlen teteap.

“Emet tuhum nep lokŋe nak âlâ ekŋetâ bâlemu mem ketetbi. Nak mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe oap.” Den yawu kulemguwi tap.

Yeŋeâmâ emet tuhuwi ya yeŋgât dop otmâ Yesu betbaŋgim kuŋetâ muop. 12 Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yesu hâŋgângumu ge manman kârikŋe yakât mâtâp meningiop. Yakât otmâ yâkât wâtŋanâk kinmâ man-man kârikŋan mannomgât dop tap. Lok ondopŋe mâmâŋe otningimu manman kârikŋan mannomgât dop âlâ ki tap.”

Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe Petoro yet Yoane sâm hâreyitgiwi.

13 Petoro yet Yoane, yâhâmâ nâŋgân nâŋgân emetŋan ki yâhâowot. Yawu gârâmâ Yura papatolipyeŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ den ya kâlâpŋe orowâk ekyongowot. Yawu ekyongomutâ yâkŋe denyetŋe ya nâŋgâŋetâ ewe membe olop. Yawu otmu nâŋgân nâŋgânyeŋe pâroŋ sâmu yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ kândikum Yesu orop manmâ gawi. Yakât otmâ den kâlâpŋe orowâk eknongomutâ naŋgain.” yawu sâwi. 14 Otmu Petoro yet Yoaneŋe lok heŋgeŋguowot yâk orowâk kinbi yakât otmâ den purik pilâyitgine sâm hâum pâpgum pilâwi. 15 Yakât otmâ hâŋgânyongoŋetâ emet betŋehen ge kinŋetâ Petoro yet Yoane yetgât alahum yuwu sâwi. 16 “Nenŋe lok yâhâp yu girawu otyitgine? Yâkŋe Yesuhât wâtŋan kinmâ lok pareŋe emba memutâ âlepŋe olop yakât den pat Yerusalem kapi ambolipŋaŋe emelâk nâŋgâm meteai. 17 Yawu gârâmâ den yuŋe kapi ârândâŋ pererеŋ sâm arimu nâŋgâmaihât nenŋe kuyitgimunŋe yâkŋe ki âlâkuâk Yesuhât wâtŋan kinmâ lohimbi yâkât den kâsikum yiŋginomai.” Yawu sâwi.

18 Otmu tembe lâu ekyongoŋetâ meyekmâ âwurem gaŋetâ yuwu sâm Petoro yet Yoane ekyotgowi. “Yetŋe ki âlâkuâk Yesuhât den ya lohimbi kâsikum yiŋgiromawot.”

19 Yawu sâŋetâ Petoro yet Yoaneŋe yuwu sâowot. “Yeŋak nâŋgâm ekŋet. Yeŋgât den lâum Anitâhât den pilâmutŋe yâkŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otbuap. 20 Yesu Kiristoŋe den âlâlâ eknongom kulem topŋe topŋe mem gaop yakât den pat ya netŋe mem kurihiromgât dop ki tap. Ya sâm haok tuhurom yakâ.”

21 Yawu sâmutâ yâhâpŋe kuyitgim holaŋyelekŋetâ gem ariowot. Lohimbi inŋe kiŋgitŋe orowâkŋe kulem ya ekmâ Anitâ mepaem aposololipŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ yahalop. Yakât otmâ Yura

papatolipyeŋaŋe wahap âlâ ki otyitgiwi. 22 Lok âlepŋe olop yâkŋe pareŋe
otmâ manmu yambu lok yâhâp ŋerek olop.

Anitâŋe Yesuhât aposololipŋe mâmâŋe otyiŋgiâkgât yâkât lohimbiŋe ulitguwi.

23 Yura papatolipyeŋaŋe Petoro yet Yoane holaŋyelekŋetâ gem
bukulipyetŋe yeŋgâlen âwurem ariowot. Ari papatolipyeŋaŋe kuyitgiwi
yakât den ya ekyongowot. 24 Ekyongomutâ nâŋgâm biwiyeŋaŋe
kepeiakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. "Ambonenŋe
Anitâ. Gâŋe hân himbim kândikyotgom wahap topŋe topŋe kalon.
25-26 Otmu emelâk emet inânŋan gâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe
tâmbânenŋe Dawiti yâkât biwiŋan den âlâ katmu yuwu kulemguop.

"Wongât Anitâhât ki nâŋgâmaiŋe yeŋahât naŋgaŋgiŋetâ yahatmu biwiyeŋe kâlâp siap? Wongât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hâlim milim otmu Anitâ yet hoŋ bawaŋe mem ge katyelekne sâm oai? Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm ikŋe hoŋ bawa hâŋgângumu gewuap. Yawu gârâmâ Anitâhât ki nâŋgâmai ya yeŋgât papatolipyeŋaŋe biwi konok otmâ mem ge katyeleknomaihât dop âlâ ki tap." Dawitiŋe den yawu kulemguop tap.

27 Otmu torokatmâ yuwu sâm ulitguwi. "Ambonenŋe Anitâ, den âlâ
sâmunŋe nâŋgâ. Dawitiŋe den kulemguop yakât bulâŋe teteop yakât
topŋe yuwu. Gâŋe tihitnenŋe otbe sâm Yesu hâŋgângurâ ge tem lâuhihim
uwawapŋe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ Herot yet Pilatoŋe Roma
lok otmu Yura nengât papatolipnenŋe menduhuyekmutâ orowâk tatmâ
Yesu mem ge katne sâm den hikuwi. 28 Yawu otbi yan yeŋe eŋgatyeŋeâk
ki watbi. Emelâk emet inânŋan gâŋe gike eŋgatgeâk otmâ yu ya tetewuap
ya sâm kalon. 29 Yakât otmâ yâkŋe kuniŋgiŋetâ lohotŋe otmaingât
gâŋe mâtâp maŋguyiŋgim nen hoŋ bawalipge mâmâŋe otningirâ Yesu
Kiristohât den pat âlepŋe sâm haok tuhunom. 30 Yawu otmâ Yesuhât
wâtŋan kinmâ lohimbi mesekyeŋe orop ya heŋgemyongonom. Otmu
kulem topŋe topŋe memunŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât otmâ
mâmâŋe otningihât nâŋgâm ulitgohoain." Yawu sâm ulitguwi.

31 Yawu sâm ulitguŋetâ emet menduhuakmâ tatbi ya gâsuk gâsuk sâop.
Otmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu
yapâ ari Yesuhât den pat âlepŋe ya sâm haok tuhum lohimbi ekyongowi.

Yesuhât lohimbiŋe biwiyeŋe hikuakmâ konohâk otmâ buku oraŋgim manbi.

32 Yesuhât lohimbiŋe biwiyeŋe hikuakmâ konohâk otmu senŋe âlâlâ
tatyiŋgiop ya menduhum konohân katŋetâ tatmu yaŋe mem tânahom
manbi. 33 Yawu manmâ Yesuŋe mumuŋambâ yahalop yakât den pat
ya aposololipŋaŋe lohimbi belângen manbi ya ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ
bulâŋe olop. Otmu Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu kulem topŋe topŋe meŋetâ
lohimbi kerekŋe yekmâ heroŋe nâŋgâyiŋgiwi. 34 Otmu senŋe âlâlâyeŋe
kâsikum aŋgim tânahom manbi. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki umburuk manbi. Lohimbi nombotŋaŋe senŋe âlâlâyeŋe puluhuŋetâ yapâ
tewetsenŋe mem aposolo yiŋgiŋetâ galemguwi. 35 Otmu tewetsenŋe
menduhuminiwi yapâ aposoloŋe mem lohimbi umburuk manbi ya
tânyongoŋetâ manbi.

36 Otmu sâp yan Kipiro kapi amboŋe, lok âlâ, kutŋe Yosep sâm, yâkât
yuwu sâmune nâŋgâ. Lok yakât kutŋe âlâmâ Banawa yawu sâm aposoloŋe

kunminiwi. Kut yakât topŋeâmâ yuwu, “Biwi sânduk”. Yosep yâhâmâ Lewi senâmbâ gâtŋe yakât otmâ opon kâmbukŋahât âi mem manop.
37 Yâkŋe ikŋe hân puluhuŋetâ yapâ tewetsenŋe mem aposolo yiŋgiop.

5

Anania imbiŋâitŋe otmutâ bâleop.

1 Lok âlâ, kutŋe Anania sâm, yâkât imbiŋe, kutŋe Sapira, biwi konohâk otmâ yuwu olowot. Hânyetŋe puluhuŋetâ yapâ tewetsenŋe miowot.
2 Yawu gârâmâ tewetsenŋe nombotŋe ya mem mesambutmutâ tatyitgiop. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Ananianŋe mem ari aposolo yiŋgiop.
3 Otmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Anania, yuwu sâmune nâŋgâ. Girawu otmâ Bâleŋahât Amboŋe Satanŋe biwihan kioŋbe sâm otmu ki kârikŋe otmâ kinsat. Yetŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak kâitgum hânyetŋe puluhuwi yakât tewetsenŋe nombotŋe mem mesambutmutâ tap.
4 Hân ya ki puluhuwi yan yetŋe Anitâhât pat ki otbuap yawu nâŋgâm den hikuowot mâne tewetsenŋe alitsawot yuŋe âlepŋe otbâp. Yâhâ tewetsenŋe yuŋe Anitâhât pat otbuap yawu sâm kâitnongom nombotŋeâk katsawot. Yawu otmâ nen ki kâitnongoawot. Anitâ kâitguawot.”
5-6 Yawu sâmu Ananianŋe den ya nâŋgâm yanâk mum iop. Mum imu lok nombotŋaŋe emet kâlehen yâhâm sâŋgum âlâ mem kurihim lâum ge hanguwi. Yâhâ Anitâ kâitguop yakât matŋe mum imu lohimbi yan kinbiŋe ekŋetâ sâtŋe olop.
7 Otmu ki kâlep otmuâk imbiŋaŋe lokŋahât den pat ki nâŋgâmâk Petorohâlen takaop.
8 Takamu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Hânyetŋe puluhuŋetâ yapâ tewetsenŋe miowot ya lokgaŋe kerehâk ningiap me?”

Sâmu sâop. “Wae, wonângen, kerehâk yiŋgiap yakâ.”

9 Sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Wongât yetŋe biwi konohâk otmâ Kutdâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak kâitguawot? Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Lokge emelâk mumu lâum ari hangum pilâm ga gâhât mambotgihiai. Yiwereŋe gâhurâ mundâ lâuhekmâ ari hangohonomai.”
10 Yawu sâm ekumu yâku yanâk kâiŋe topŋan purik sâm ge muop. Mumu lok ya emet kâlehen yâhâ Sapira lâum ge lokŋe lâum ge hanguwi yanâk lâum ge hanguwi.
11 Otmu muowot yakât den pat Yesuhât komotŋe nâŋgâŋetâ sâtŋe olop. Yawu.

Yesuhât apososolipŋaŋe kulem topŋe topŋe mewi.

12 Aposolo yâkŋe kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu Yesuhât komotŋe biwiyeŋe kepeiakmâ konohâk otmu hilâm ârândâŋ Solomongât selep yan yâhâ menduhuakmâ Anitâ mepaeminiwi.
13 Yawu otminiwi yan lohimbi dondâhâlâkŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ yahalop yamâ Yura papatolipyeŋaŋe hilipnongomai sâm yâk yeŋgâlen ki torokatbi.
14 Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe Yesu Kutdânenŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeim yâkât komolân torokatmâ manbi.
15 Otmu kapi ambolipŋaŋe bukulipyeŋe pareŋe otmâ manminiwi otmu tisi mesek otbi ya Yesuhât aposololipŋaŋe heŋgemyongoŋet sâm gerelân katyekmâ lâuyekmâ ari mâtâwân katyekŋetâ tatbi. Otmu yuwu nâŋgâwi. “Petoroŋe mâtâp watmâ gam ariwuap yan umutŋaŋe loŋgâeyekmu âlepŋe otnomai.”
16 Otmu Yerusalem hâlâŋmâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋaŋe bukulipyeŋe tisi mesek otbi otmu weke bâleŋaŋe mâŋgâeyekmu manminiwi ya meyekmâ aposolo yeŋgâlen takaŋetâ heŋgemyongowi.

Anitâhât aŋelo âlâŋe aposolo pâi emetŋambâ mem holaŋyekmu gem ariwi.

17 Aposoloŋe yawu otbi yakât den pat ya hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe otmu ikŋe bukulipŋe Sarukaio komolân gâtŋaŋe nâŋgâŋetâ bâleop. 18 Nâŋgâŋetâ bâlemu aposolo meyekmâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi. 19 Katyekŋetâ tatŋetâ emet ŋiŋ sâmu iwi. Otmu omoŋ tânâmŋan Kutdâhât aŋelo âlâŋe mândeyekmu yahatŋetâ meyekmâ ge yaehen yuwu sâm ekyongop. 20 "Yeŋe opon kâmbukŋan yâhâ manman kârikŋahât den pat âlepŋe ya topŋambâek lohimbi kâsikum yiŋginomai." 21 Yawu sâmu emet haŋ sâmu den ya lâum opon kâmbukŋan yâhâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yiŋgiwi.

Otmu hotom uminiwi yeŋgât kunyeŋaŋe bukulipŋe meyekmu Yura yeŋgât papatolipyeŋe yeŋgâlen ariŋetâ orowâk menduhuakmâ den emetŋan yâhâwi. Yâhâ tatmâ aposolo meyekmâ takaŋet sâm opon kâmbukŋahât tembe lâu nombotŋe hâŋgânyongoŋetâ pâi emetŋan yâhâwi. 22 Yâhâm pâinyekŋetâ biatmu âwurem taka yuwu sâm ekyongowi. 23 "Nen pâi emetŋan arim takain. Yâhâ pâi emetŋahât galem yaŋe gahatŋe kârikŋe maŋgum galem kinŋetâ yeksain. Yawu gârâmâ aposolo meyekne sâm takain," sâm ekyongomunŋe gahatŋe mem pilâŋetâ kâlehen yâhâ pâinyekmunŋe biatsap."

24 Yawu sâŋetâ hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu tembe lâu yeŋgât kunyeŋaŋe den ya nâŋgâm "Girawu otmâ gulip oai," sâwi. 25 Yawu otmâ tatŋetâ yanâk lok âlâŋe taka yuwu sâm ekyongop. "Wâe, lok pâi emetŋan mem katyekbi ya opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi den kâsikum yiŋgim kinŋetâ yeksain."

26 Yawu sâm ekyongomu yâkŋe opon kâmbukŋahât tembe lâu hâŋgânyongoŋetâ ari lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe denyeŋe nâŋgâm kinbi ya yekmâ "Yâkŋe kât mem nongomai" sâm aposolo ya lohotŋan meyekmâ den emetŋan ariwi.

Aposoloŋe Yesuhât topŋe Yura yeŋgât papatolipyeŋe ekyongowi.

27 Aposolo meyekmâ yâhâ Yura yeŋgât papatolipyeŋe yeŋgât senyeŋan katyekŋetâ kinŋetâ hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋaŋe yuwu sâm ekyongop. 28 "Oran Yesuhât den lohimbi ki kâsikum yiŋgiŋet sâm kuyiŋgiwin. Yamâ yeŋe nengât den ya kum Yesuhât den lohimbi kâsikum yiŋgiŋetâ yâkŋe sâm haok tuhuŋetâ lohimbi kapiân tai ya kerekŋe naŋgai. Otmu Roma tembe lâuŋe Yesu kuŋetâ muop yakât tosa ya nengâlen gâitsai." Yawu sâwi.

29 Yawu sâŋetâ Petoroŋe purik pilâyiŋgim yuwu sâm ekyongop. "Yeŋgât den ya lâum Anitâhât den kunomgât dop âlâ ki tap. 30 Yeŋgât sâtgât otmâ Roma lokŋe Yesu mem howanân kuŋetâ muop. Mumu hanguwi yamâ topŋe yuwuhât otmâ tâmbâlipnenŋe yeŋgât Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. 31 Isirae lok nenŋe Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiwuapgât yâkŋe Kutdânenŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu himbimân orowâk tawot. 32 Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâhât denŋe lâum manmai ya yeŋgât nâŋgâm Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgimap. Nenŋe yawu otmâ mansain yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem sânduk tuhuningimap. Yawu otmâ mâmâŋe otningimu kulem topŋe topŋe mem mansain." 33 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ bâlemu aposolo yongone sâm otbi.

Parisaio âlâŋe yahatmâ bukulipŋe sâm sânduk menduk tuhuyehop.

34 Aposolo yongone sâm otŋetâ yan Parisaio lok kutdâ âlâŋe Mosehât girem den kâsikum yiŋgim manop, ya kutŋe Gamalie, yâkŋe yahatmâ kinmâ tembe lâulipyeŋe ekyongomu aposolo meyekmâ emet betŋehen ge kinŋetâ bukulipŋe yuwu sâm ekyongop. 35 “Bukulipne, yeŋe lok yu in yawu mem bâleyekmaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe nâŋgâm heŋgeŋgumâmâ girawu otyiŋginomai yakât topŋe tetemu ekmâ nâŋgânomai. 36 Emelâk lok âlâ, kutŋe Teuta, ikŋahât nâŋgâmu yahatmu, “Roma lok kasalipnenŋe watyekmunŋe ariŋet” sâm lok 400 ekyongomu yâkâlen torokatbi. Yawu otŋetâ ikŋe kuŋetâ mumu loklipŋe itoŋ galaŋ otmâ kinbi. Yawu otmâ otŋetâ ki ihiop. 37 Yakât betŋan Roma lok kunyeŋaŋe Yura nengât dopnenŋe nâŋgâwe sâm otmu sâlipnongowi sâp yan lok âlâ, Galilaia gâtŋe, kutŋe Yurasi, yâkŋe lohimbi meyekmu Roma lok watyekne sâm otbi. Yawu otmu yâkurâ yawuâk kuŋetâ mumu loklipŋe kerek yongom watyekŋetâ tiok taok otmâ ariŋetâ kutyeŋe bialop. 38 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe aposolo yu ki yekmâ sâŋet. Yâkŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ den ya lohimbi kâsikum yiŋgim gai otmuâmâ nep yu gulip otbuap. 39 Yâhâ lok yuŋe Anitâhât sâtgât otmâ den yu lohimbi kâsikum yiŋgim gai otmuâmâ nep yu mem ge katyekne sâm otmunŋe hâi hâiŋe otmu pilânom. Otmu nep yukât amboŋe Anitâ mem ge katne sâm otnom. Biwinaŋe yawu naŋgan. Yawu.” 40 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ ârândâŋ otmu tembe lâulipyeŋe ekyongoŋetâ aposolo yongowi. Yongom Yesuhât den pat âlepŋe ya lohimbi ki kâsikum yiŋginomai sâm kuyiŋgim pilâyekŋetâ ariwi.

41 Otmu aposoloŋe Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yiŋgiwi yakât matŋe papatolipyeŋaŋe yongowi yakât nâŋgâŋetâ biwiyeŋe âlepŋe olop. 42 Yawu otmâ hilâm ârândâŋ opon kâmbukŋan otmu emet tete yâhâm gem Yesu Kiristohât den pat âlepŋe ya kâsikum yiŋgim manbi.

6

Lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yiŋgiwi.

1 Sâp yan lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katmâ yâkât komolân torokatmâ manbi. Manmâ senŋe âlâlâyeŋe konohân menduhuŋetâ tatmu yapâ mem tânahom manbi. Yawu gârâmâ Girik kapi ambolipŋe Yerusalem kapiân kandi taka tatbiŋe Yerusalem kapi ambolipŋe orop senŋe âlâlâ menduhum katminiwi yakât nekamân otbi. Nekamân otmâ Girik kapi ambolipŋaŋe yuwu sâwi. “Senŋe âlâlâ menduhum katmunŋe tap yapâ nep lokŋe mem nengât kambut ki dopŋan tânyongoai. Ya ekmunŋe dondâ bâleap.”

2 Yawu sâŋetâ Yesuhât aposololipŋaŋe lohimbi ya menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongowi. “Nenŋe senŋe âlâlâ menduhum katŋetâ tap yuâk galemgum mannom otmuâmâ Anitâhât den yu lohimbi kâsikum yiŋginomgât mâtâp ki tetewuap. 3 Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu mansai komot yapâ gâtŋe lok nombolân yâhâp mem teteyekŋetâ nep yiŋgimunŋe senŋe âlâlâ yu galemgum kambulipyeŋe kâsikum yiŋginomai. 4 Yawu otŋetâ benŋe nenŋeâmâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yiŋgim Anitâ ulitgum mannom.” Yawu sâwi.

5 Den yawu sâŋetâ nâŋgâŋetâ ârândâŋ olop. Yakât otmâ lok mem katyekbi ya yeŋgât kutyeŋe yamâ yuwu. Setepano yâkŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim Anitâhât den lâum manop. Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgim gaop. Otmu nombotŋe âlâmâ kutyeŋe yuwu. Pilip, Porokoro, Nikano, Timon, Pamena, otmu bâiŋeâmâ Nikolao. Nikolao yamâ Antiok kapi pilâm Yura yeŋgâlen torokatmâ Anitâ mepaem manmâ gaop. 6 Lok yu meyekmâ aposolo yeŋgâlen gaŋetâ yâkŋe kunyeŋan mem Anitâ ulitguwi.

7 Otmu Yesuhât komotŋe yâkât den pat âlepŋe sâm haok tuhuŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katmâ yâk yeŋgâlen torokatŋetâ sambe sambe otbi. Yawu otmâ hotom uminiwi yeŋgâlen gâtŋe dondâŋe denyeŋe ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe katbi.

Setepano mewi.

8 Anitâŋe Setepano nâŋgâwaŋgim mâmâŋe otbaŋgimu kulem topŋe topŋe memu lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. 9 Yawu gârâmâ lok nombotŋe Kirene, Alesandiria, Liwia, Kilikia, Asia, kapi yu ambolipŋaŋe opon kâmbukŋan yâhâ Setepanohât den kakŋan sâwi. 10 Den kakŋan sâŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Setepano mâmâŋe otbaŋgimu den sâmu denyeŋe ya kum ge kalop.

11 Yawu otyiŋgimu ari lok yaŋe lok nombotŋe mem teteyekmâ eŋgatyeŋan geŋetâ yâkŋe yuwu sâm Setepano hakŋan sâm lohimbi ekyongowi. “Setepanoŋe Mosehât girem den kelaŋgatmâ den aŋgo lohimbi kâsikum yiŋgimap. Otmu Anitâhât opon kâmbukŋahât nâŋgâmu gemu Anitâ sâm bâlewaŋgimu naŋgain.” 12 Yawu sâŋetâ Yura yeŋgât papatolipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi otmu lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ biwiyeŋe kou kâlâp semu Setepano mem den emetŋan yâhâ den âiân katbi. 13 Den âiân katmâ aŋgoân lok eŋgatyeŋan gewi ya ekyongoŋetâ ga Setepano hakŋan yuwu sâwi. “Lok yuŋe haoŋmâ ârândâŋ Anitâhât opon kâmbukŋahât nâŋgâmu gemu Mosehât girem den sâm ge katmap. 14 Yuwu sâmu naŋgain. “Yesu Nasaret kapi amboŋaŋe opon kâmbukŋe huhum itoŋ galaŋ tuhuwuap. Otmu Moseŋe girem den otmu opon kâmbukŋahât orotmeme sâm ningiop ya kum orotmeme aŋgo ningiwuap.” Yawu sâmu naŋgain.” Yawu sâm Setepano hakŋan sâwi. 15 Hakŋan sâŋetâ menduhuakbiŋe Setepano ekŋetâ yâkât kundenŋaŋe aŋelo kundenŋe yawuya teteop.

7

Setepanoŋe Yura tâmbâlipyeŋe yeŋgât topyeŋe sâop.

1 Hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋaŋe Setepano yuwu sâm âikuop. “Den yai yu bulâŋe yai me?”

2 Sâmu Setepanoŋe yahatmâ yuwu sâop. “Papatolipne otmu bukulipne den sâmune nâŋgâŋet.

Awarahamgât sâop.

Tâmbânenŋe Awaraham yâkŋe Mesopotamia kapi ki pilâm Haran kapiân ariop sâp yan Anitâ yahat yahatŋe, Laŋinŋe Amboŋaŋe tetewaŋgim yuwu sâm ekuop. 3 “Gâŋe kapihe tâmbâŋe, hep torehenlipge, bukulipge pilâyekmâ nâŋe kapi âlâ tiripgohowom yan ari manbuat.”

4 Yawu sâmu tem lâuwaŋgim Kairia hân pilâm Haran kapiân ari manop.
Yan manmâ âwâŋe bâleop. Âwâŋe bâleop yakât kakŋan Anitâŋe yâhâpŋe
tetewaŋgim yuwu sâm ekuop. “Hân âlâen ari in kandi manbuat.”
Yawu sâm ekumu yahatmâ Haran kapi pilâm nenŋe mansainân yuân
emelâk takaop. 5 Yuân taka kandi manop. Yâhâ Awarahamŋe im-
biŋâit kâsi manoworâke yamâ benŋe yâkât tepŋan gâtŋaŋe hân yu am-
bokunomaihât Anitâŋe pat kuwaŋgiop. 6 Yawu otmâ den âlâ yuwu sâm
ekuop. “Gâhât senŋe hân yu pilâm kapi âlâen ari manmâ kapi am-
bolipŋe hoŋ bayiŋgim manmâ yâhâŋetâ yambu 400 pesuk sâwuap. 7 Hoŋ
bayiŋgim manŋetâ hâhiwin yiŋginomai. Yakât otmâ nâŋe lohimbi ya matŋe
umatŋe yiŋgimune pilâyekŋetâ âwurem hân yuân taka manmâ nâhât tem
lâunihim mepaenekmâ mannomai.” 8 Yawu sâm ekum pat kuwaŋgiop.
Pat kuwaŋgiop ya nâŋgâm mannomaihât hâkyeŋahât torehennŋan undip
tuhuaŋgim manmâ yâhânomai ya sâm kalop. Otmu yakât kakŋan Awara-
ham nanŋe Isaka tetemu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkŋahât
torehennŋan undip tuhuwaŋgiop. Otmu Isaka nanŋe Yakop tetemu yâk
gurâ yawuâk hâkŋahât torehennŋan undip tuhuwaŋgiop. Otmu Yakop
nanlipŋe kâiân yâhâp teteŋetâ yâk gurâ yawuâk hâkyeŋahât torehennŋan
undip tuhuyiŋgiop.

Yosepgât sâop.

9 Otmu Yosep atalipŋaŋe yâkât hâkâŋ otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Yawu
tuhum lok nombotŋaŋe taka Yosep puluhum dâim Aihita hânân ariwi.
Atalipŋaŋe yawu otbaŋgiwiâke yamâ Anitâŋe tihitŋe olop. 10 Otmu nâŋgân
nâŋgânŋe pato tetewaŋgimu Aihita lok nombotŋaŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ
otmu kunyeŋe, kutŋe Parao sâm, yâkâlen dâim ariwi. Dâim ariŋetâ An-
itâŋe mâmâŋe otbaŋgimu Paraoŋe yâkât orotmemeŋe ekmu ikŋan gâtŋe
otmu ikŋe emet otmu Aihita kapi ambolipŋe ya galemyongom manâkgât
âi sâm waŋop.

11 Otmu sâp yan Aihita otmu Kanan hân yuân po pato teteop. Yawu
tetemu tâmbâlipnenŋaŋe sotgât umburuk otbi. 12 Yawu manmâ Aihita
hânân sot tap yawu sâŋetâ nâŋgâm Yakopŋe nanlipŋe yan hâŋgânyongomu
ariwi. 13 Aihita arim âwurem taka yakât den pat âwâyeŋe ekuŋetâ manmâ
manmâ benŋe âlâkuâk hâŋgânyongomu ariwi. Ariŋetâ Yosepŋe atalipŋe
teteyiŋgim ikŋahâk topŋe sâm tetem ekyongop. Teteyiŋgim atalipŋe
dâiyekmâ Paraohâlen ariŋetâ topyeŋe sâm tetemu nâŋgâop. 14 Yakât
kakŋan Yosepŋe âwâŋahât den katmu âwâŋaŋe ikŋe senŋe âlâlâŋe otmu
hep torehenlipŋe lohimbi 75 meyekmu Aihita hânân ariwi. 15 Yan ari
manmâ Yakop ya muop. Otmu nanlipŋe gurâ yawuâk muwi. 16 Otmu
emet inânŋan Awarahamŋe Sikem kapiân Hemohât nanlipŋe yeŋgâlen
hân âlâ puluhuop yan hahityeŋe lâum ari kurihiyekbi.

Mosehât sâop.

17-18 Tâmbâlipnenŋaŋe Aihita hânân tetem sambe sambe otbi. Yawu
otmâ manŋetâ Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe meno-
maihât sâp ya tâlâhuop. Sâp yan Aihita yeŋgât kunyeŋe âlâ belângen
tetem manopŋe Yosepgât topŋe ki nâŋgâop. 19 Lok yaŋe tâmbâlipnenŋe
mem ge katyekmâ hâhiwin yiŋgiop. Otmu nimnaomlipyeŋaŋe tetem
sambe sambe otmai sâm nanlipyeŋe tetewi ya lâum kapi betŋehen
pilâyekŋetâ muwi. 20 Yawu gârâmâ tâmbânenŋe Mose tetemu âwâŋe
mâmâŋaŋe emetyetŋan tihâk mesambutmutâ tatmu emetsenŋe kalimbu

pesuk sâop. 21 Emetsenŋe kalimbu pesuk sâmu hahitŋe tiŋ tiŋ sâmu
ekmutâ iwit nanŋe olop. Yawu otmu saka saka kum kâlehen katmâ
toen kalowot. Toen katmutâ to kakŋan yoloŋ yoloŋ otmâ bam gam
tatmu Parao baratŋaŋe ekmâ mem taka ikŋahâk galemguop. 22 Lok
otmâ Parao loklipŋe yeŋgât nâŋgân nâŋgân emetŋan yâhâmu den kâsikum
waŋetâ nâŋgân nâŋgân pato miop. Nâŋgân nâŋgân pato memu Aihita
ambolipŋaŋe ekŋetâ sâtŋe otmu ewe katminiwi.
23 Manmu yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâmu Isirae bukulipŋe girawu
mansai sâm yâk yeŋgâlen ari yehop. 24 Arim yekmu Aihita lok âlâŋe
Isirae lok âlâ kumu ekmâ Isirae lok ya tângum Aihita lok ya kumu muop.
25 Kumu mumu biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Anitâŋe mâmâŋe otnihimu
bukulipne tânyongom Paraohât bâtŋambâ dâiyekmune hân âlâengen ari
nenŋahâk galemahom mannom ya nâŋgâm heŋgeŋguai,” biwiŋaŋe yawu
nâŋgâop. Yawu gârâmâ Isirae lohimbiŋe ya ki nâŋgâwi. 26 Aiop, emet haŋ
sâmu Moseŋe âlâkuâk ari Isirae lok yâhâp ahom tatmutâ mem teteyele-
hop. Yawu otmutâ mem hâreyelekmâ yuwu sâm ekyotgop, “Wongât yetŋe
ahoawot?”
27 Yawu sâmu kapam kândikuopŋe yuwu sâm denŋe kakŋan sâop. “Gâ
ki nâŋgâhihiain. Âlâŋe galem sâm katgekmu takat? 28 Oran Aihita lok âlâ
kundâ muop yawuâk nohowe sâm oat hâ?” 29 Yawu sâmu nâŋgâm Moseŋe
Aihita hân pilâm Mirian hânângen ari manop. Yan manmâ imbi âlâ yaken
gâtŋe memu yâkŋe nanyâhâtŋe yâhâp meyelehop.
30 Manmâ gamu yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâmu hân ya pilâm lok
ki manmaiângen ariop. Yan ari Sinai pumŋe topŋan kinmu aŋelo âlâŋe
nak topŋan kâlâp semu yan tetem kinmu ehop. 31 Ekmu sâtŋe otmu
“Enda wonŋe oap?” sâm ya ekmâ heŋgeŋguwe sâm gotŋan bamu Kutdâŋe
yuwu sâm ekuop. 32 “Nâmâ Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu seseŋe
Yakop yâk yeŋgât kunyeŋe tatmâ gaman.” Yawu sâmu Moseŋe kâiŋe
bâtŋe sân sân sâmu senŋe kâtâpgum kâmgum kinop. 33 Yawu otmâ kinmu
Anitâŋe yuwu sâm ekuop. “Hân kinsat yu kâmbukŋe. Yakât otmâ kâihe
katipŋe tuhum pilâ. 34 Yuwu sâmune nâŋgâ. Komolipne Aihita hânân
manŋetâ kapi ambolipŋaŋe yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ manmâ gai.
Yawu manmâ gaŋetâ yekmâ umatŋe yapâ holaŋyekbe sâm gâ tetehihian.
Yakât otmâ mâmâŋe otgihim hâŋgângohomune Aihita hânân âwurem ari
tânyongowuat.” Anitâŋe yawu sâm ekuop.
35 Yâhâ Moseŋe Aihita hânân talop yan Isirae lok âlâŋe yâkât nâŋgâmu
gemu yuwu sâm ekuop. “Âlâŋe galem sâm katgekmu takat?” yawu
sâop. Yawu gârâmâ Moseŋe bukulipŋe tânyongom kasalipyeŋe yeŋgât
bâtyeŋambâ dâiyekmu hân âlâengen ari mannomai sâm nak topŋan kâlâp
siop yan aŋelo âlâŋe tetewaŋgim kinmâ mâmâŋe otbaŋgiop.
36 Anitâŋe Mose hâŋgângumu Aihita hânân âwurem ari kulem âlâlâ
memu ekŋetâ sâtŋe kârikŋe olop. Yawu otmâ bukulipŋe dâiyekmu Aihita
hân pilâm taka saru âlâ, kutŋe saru kuriŋ sâm, yan kulem âlâ memu ekbi
yamâ yuwu. Anitâŋe nâŋgâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu
mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyeŋe hân liŋmâ nombotgen takawi. Taka
lok ki manmaiângen manŋetâ Moseŋe kulem topŋe topŋe mem gamu
yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. 37 Otmu Moseŋe tâmbâlipnenŋe yuwu
sâm ekyongop. “Anitâŋe hâŋgânnohomu taka tânyongomune âlepŋe mansai
yuwuâk nengât komolân gâtŋe âlâ hâŋgângumu yâkât den kâsikum yiŋgim
tihityeŋe otbuap.” 38 Yawu sâm ekyongop. Otmu Moseŋe tâmbâlipnenŋe

orop lok ki manmaiângen manmâ Anitâhât den kâsikum yiŋgim gaop. Otmu ikŋe Sinai pumŋan yâhâmu aŋelo âlâŋe Anitâhât girem den kârikŋe sâm ekumu âwurem ge ekyongop.

39 Anitâhât den ya ekyongop yamâ benŋe papatolipnenŋaŋe biwiyeŋe
kârikŋe otmâ den ya hâkâŋ otmâ Mose betbaŋgim Aihita hânângen âwurem
arine sâm otbi. 40 Yawu otŋetâ Moseŋe âlâkuâk katyekmâ Sinai pumŋan
yâhâop. Pumŋan yâhâ Anitâ orop den alahumutâ lohimbi yaŋe Mose
iminje, kutŋe Aron sâm, yuwu sâm ekuwi. “Moseŋe Aihita hânângembâ
dâim taka katnenekmâ nengât ki nâŋgâm gulip oap. Yakât otmâ gâŋe nak
âlâ mem hâwim kânâŋgârâ kinmu mepaene. Yawu otmâ lâum âwurem
Aihita hânân arinom.” 41 Yawu sâm ekuŋetâ bulimakao umutŋe hâwim
kânâŋgâmu kinmu sot um gotŋan katmâ heroŋe otbaŋgim mepaewi.
42 Yawu otŋetâ Anitâŋe yekmu bâlemu betyiŋgimu biwiyeŋe gulip otmu
pitu mepaewi. Yawu otbi yakât poropete âlâŋe den yuwu kulemguop.

“Anitâŋe yuwu yap. Isirae ambolipŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yen
lok ki manmaiângen manmâ bulimakao ki gâim nâhât hotom um
gawi. Yawu otmâ kasalipyeŋe yeŋgât Porom Lâpiohât hotom um
manmâ gaŋetâ yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. 43 Otmu pitu
mepaem yan kasalipyeŋe yeŋgât Porom Lâpioyeŋe, kutyetŋe Molok
yet Lepan, ya yetgât umutyetŋe hâwim selep tuhum yakât kâlehen
lâum kânâŋgâyelekŋetâ kinmutâ mepaeyelekbi. Mepaeyelekbi yakât
matŋe sâmune Bawilon kapi ambolipŋaŋe taka meyekmâ kapiyeŋan
ariŋetâ yeŋe yâk hoŋ bayiŋgim mannomai.” Anitâŋe yawu yap.” Den
yawu kulemguop tap.

Tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhât selep tuhuwi.

44 Emelâk embâŋân tâmbâlipnenŋaŋe Aihita hân pilâm lok ki man-
maiângen taka manŋetâ Anitâŋe ikŋe selep tuhuŋet sâm yakât topŋe
Mose ekuop. Topŋe ekuop yawuâk watmâ tuhuwi. 45 Tâmbâlipnenŋaŋe
yakât kâlehen yâhâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manmâ gaŋetâ benŋe
Yosuaŋe galemyeŋe olop sâp yan Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu kasalipyeŋe
yongom watyekŋetâ ariŋetâ selep ya yan lâum taka katmâ mepaem
manbi. Yawu otmâ manmâ gaŋetâ lok kutdâ âlâ, kutŋe Dawiti sâm,
yâkŋe galemyongop. 46 Dawitiŋe galem yongom manmu Anitâŋe ekmu
ârândâŋ olop. Yakât otmâ opon kâmbukŋe pato tuhuwaŋgiwe sâm Anitâ
ekuop. 47 Ekumu ki nâŋgâwaŋgiop. Yakât otmâ Dawiti nanŋe, kutŋe
Solomon sâm, yâkŋe opon ya tuhuwaŋgiop. 48 Yakât otmâ yuwu sâmune
nâŋgâŋet. Anitâ ambonenŋe yahat yahatŋe nenŋe emet me opon mem
kânâŋgâmain yan ki tatmap. Yakât otmâ Anitâŋe poropete âlâ yuwu
ekumu kulemguop.

49-50 “Nâ ninahâk hân himbim kândikyotgowan. Otmu senŋe âlâlâ saruân
hikiân tatmap ya ninahâk katyekban. Nâ himbimân otmu hânân
ârândâŋ otmâ tan. Yawuhât opon kâmbukŋan yâhâ tat sâm tuhuni-
hiŋetâ ârândâŋ otbuapgât dop âlâ ki tap. Nâŋe oponân ki tatman.”
Den yawu kulemguop tap.

Setepanoŋe sâyiŋgiop.

51 Yen biwiyeŋe kârikŋe. Biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ki pâroŋ yap.
Tâmbâlipyeŋaŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak betgum manbi yen
gurâ yawuâk otmâ manmâ gai. 52 Emelâk emet inânŋan Anitâhât
poropetelipŋaŋe ikŋe hoŋ bawa âlâ tetem koko salek manbuap yakât

den pat kulemguwi ya kerehâk tâmbâlipyeŋaŋe hilipyongowi. Otmu yakât bulâŋeâmâ Yesu teteop ya yeŋe betbaŋgim howanân kuŋetâ muop. 53 Otmu Anitâŋe ikŋe aŋelolipŋe hâŋgânyongomu ge girem den poropete ekyongoŋetâ yâkŋe kulemguwi ya yeŋe ki lâum mansai. Yawu."

Setepano kuŋetâ muop.

54 Setepanoŋe den yawu sâm ekyongomu biwiyeŋan hâumu kuk nâŋgâwaŋgiwi. 55 Yawu otŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgimu himbimân senŋe pilâm eksan mâne Yesu Anitâ orop tatmutâ yelekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm ekyongop. 56 "Himbim pâroŋ sâmu Yesu, lok bulâŋe, Anitâ orop tatmutâ yeleksan." Yawu sâop.

57-58 Yawu sâmu "Den kâmbukŋe hâliliŋe yap" sâm lâum dâim kapi betŋehen gewi. Kapi betŋehen gem kunlipyeŋaŋe yeŋe hâk katipŋe kâkâlep katbi ya tuhum pilâm lok pato âlâ, kutŋe Saulo sâm, yâkât kâiŋe topŋan katŋetâ tatmu kât mem kuwi. 59 Setepano ya kâtŋe kuŋetâ Yesu ulitgum yuwu sâop. "O Kutdâ Yesu, umutne me." 60 Yawu sâm pilakbe sâm otmâ yuwu sâop. "Kutdâ, tosa pilâyiŋgihât naŋgan." Yawu sâm pilahop.

Kuŋetâ mumu Sauloŋe nâŋgâmu ârândâŋ olop.

8

Sauloŋe Yesuhât komot mem bâleyehop.

1-3 Setepano kuŋetâ muop yan lok nombotŋe Anitâhât tem lâum manbiŋe isem lâum sumyeŋan ari hanguwi. Otmu Sauloŋeâmâ Yesuhât komot hilipyongowe sâm emet ârândâŋ yâhâm gem pâinyehop. Otmu nombotŋe mem teteyekmâ tembe lâulipŋe ekyongomu meyekmâ ari pâi emetŋan katyekbi. Yawu otyiŋgiŋetâ lohimbi nombotŋaŋe Yerusalem kapi pilâm itoŋ galaŋ otmâ kapi tipi tapi Yuraia Samaria hânân tatmâ arap yan arim kinbi. Yâhâ Yesuhât aposololipŋeâmâ Yerusalem kapiânâk tatbi.

Pilipŋe Samaria ambolipŋe den pat âlepŋe ekyongop.

4 Yesuhât komot Yerusalem kapi pilâm itoŋ galaŋ otmâ ariwi yaŋe Yesuhât den pat âlepŋe kapi ambolipŋe ekyongowi. 5-6 Yawu otbi yan yâk yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Pilip sâm, yâkŋe Samaria yeŋgâlen ari Yesuŋe tihitnenŋe olâkgât Anitâŋe hâŋgângumu giop yakât den pat ekyongop. Den pat ya ekyongom kulem topŋe topŋe memu lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu denŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. 7 Otmu lohimbi nombotŋe weke bâleŋaŋe mâŋgâeyekmu manminiwi ya watyiŋgimu gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâmâ senyeŋe bok sâsâŋe otmu pareŋe otmâ tatminiwi ya mem heŋgemyongop. 8 Yawu otyiŋgimu kapi ambolipŋaŋe biwiyeŋe heroŋe olop.

9 Yâhâ kapi yan lok kâmbukŋe âlâ manop, kutŋe Simon sâm, yâkŋe ikŋe mepaeakmâ hawat topŋe topŋe tuhuyiŋgimu ekŋetâ sâtŋe otminiop. 10-11 Yakât otmâ kapi ambolipŋe, lok geheŋe yahat yahatŋe, lok kutyeŋe orop, kutyeŋe bia, kerehâkŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu yuwu sâm mepaeminiwi. "Wâtge kârikŋe tatgihiap. Yakât otmâ gekmunŋe Anitâhât dop oap." Yawu sâm yâkât kutŋe "Wâtgât Amboŋe," sâm yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu manminiwi. 12 Aiop, Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm Yesu hâŋgângumu giop yakât den pat âlepŋe Pilipŋe ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ toen katyehop. 13 Yâhâ Simon lok kâmbukŋe ya gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiŋe

katmu toen kalop. Toen katmu yâkŋe Pilip orop manmâ kulem topŋe topŋe memu ekmu âlâ kândâkdâ otmu yakâlâk nâŋgâm manop.

Petoro yet Yoaneŋe Samaria kapiân ariowot.

14 Samaria kapi ambolipŋaŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe Yesuhâlen katbi yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ Yerusalem kapiân arimu aposoloŋe nâŋgâwi. Pat ya nâŋgâm lohimbi yaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manŋetgât Petoro yet Yoane hâŋgânyotgoŋetâ ariowot. 15-17 Arimutâ topyeŋe yuwu sâm ekyotgowi. “Emelâk biwinenŋe Kutdânenŋe Yesuhâlen katmunŋe yâkât kulân toen katnenekbi. Toen katnenekbi yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ki ge mâmâŋe otningiop.” Yawu sâm ekyotgoŋetâ nâŋgâm Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyiŋgiâkgât kunyeŋan meyekmâ Anitâ ulitguowot. Kunyeŋan meyekmâ Anitâ ulitgumutâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgiop.

18-19 Mâmâŋe otyiŋgimu Simonŋe ya ekmu âlâ kândâkdâ otmu yawuâk otbehât nâŋgâm tewetsenŋe mem ari yuwu sâm âiyotgop. “Nâŋe lohimbi kunyeŋan meyekmune yawuâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyiŋgiâkgât tewetsenŋe yu yitgimune nâŋgânihimutâ nâku yawuâk otbom.” Yawu sâop.

20-21 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgimap ya gâŋe tewetsenŋaŋe puluhuwuatgât dop âlâ ki tap. Anitâŋe biwihe ekmu ki ârândâŋ otmu kâlâpgât pat mansat. Yakât otmâ netgâlen ki torokatbuat. Tewetsenŋe ya miakmâ ari.

22-23 Biwihahât topŋe yuwu naŋgan. Netŋe kunyeŋan meyekmutŋe kulem tetemu ekdâ biwihe bâleap. Yâhâ yawuâk biwi bâle otmâ mandâ Anitâŋe yakât matŋe gihimu mem hiliwahomatgât nâŋgân nâŋgânge bâleŋe ya pilâm biwihe Yesuhâlen kepeim ulitgu. Yawu.”

24 Sâmu sâop. “Den yat yu tetenihimapgât yetŋak nâŋgânihim Anitâ ulitguyet.” Yawu sâop.

25 Aiop, Petoro yet Yoaneŋe Yesuhât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgim Yerusalem kapiân âwurem ariowot. Otmu mâtâwân ariowot yan kapi tipi tapi mâtâp hâlâŋmâ tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomutâ nâŋgâwi.

Pilipŋe Yesuhât den pat âlepŋe Itiopia lok ekuop.

26 Otmu yakât kakŋan kulem âlâ Pilipgâlen teteop yakât sâmune nâŋgâ. Aiop, Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân geminiwi mâtâp ya ki arim takam tatŋetâ aŋgom kâtiŋ sâop. Yâhâ ki kâtiŋ sâop sâp yan Anitâhât aŋelo âlâŋe Pilip tetewaŋgim yuwu sâm ekuop. “Gâŋe yahatmâ emet kakŋe ari Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân gemai mâtâp yawuâk watmâ ariwuat.” Yawu sâm ekuop.

27-28 Yawu sâm ekum hâŋgângumu ariop. Aiop, Itiopia kapi ambolipŋe yeŋgât imbi kutdâ âlâ manop, kutŋe Kandake. Otmu Kandakeŋe ikŋe tewetsenŋahât galem pato âlâ hâŋgângumu Yerusalem kapiân ari opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ mepaem hotom uwaŋgiop. Hotom uwaŋgim pesuk pilâm ikŋe hân waŋgaŋe beâsi betŋehen hikum pilâŋetâ dâiop yan yâhâ tatmu dâimu kapiŋan âwurem ariwe sâm olop. Mâtâwân arim tatmâ emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ, kutŋe Yesaia, den ekumu kulemguop ya mem mewalakum sâlikuop. Tatmâ sâlikum gemu Pilipŋe ehop. 29 Ekmu

yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâm Pilip ekuop. “We, beâsiŋe hân waŋgaŋe dâim arap endan bam ek.” 30 Yawu sâm ekumu Pilipŋe sururuk sâm ari lok yaŋe den sâlikuop ya ekmâ yuwu sâm âikuop. “Den sâlikuat yakât topŋe naŋgat me?”

31 Sâmu sâop. “Wâe, lok âlâŋe yukât topŋe sâm kusânmâ eknohomu nâŋgâmbâm. Yakât otmâ gâŋe hân waŋgaŋan garâ orowâk tatmâ topŋe eknohoâyâ.” Yawu sâmu Pilipŋe yâhâ hâlâŋbaŋgim tatmu orowâk ariowot.

32-33 Otmu emelâk embâŋân Anitâŋe Yesaia den yuwu sâm ekumu kulemguop.

“Lama kum gâine sâm yan lohotŋan tatmu lâum arimai yakât dopŋeâk lok âlâ kune sâm otŋetâ lohotŋan kinop. Yawu otmu ki den nepŋe pato otmâ in yawu lâum ari kuwi. Otmu lama kune sâm otmâ aŋgoân somotŋe hâreŋetâ pâlâmŋe tatmap. Yakât dopŋeâk yâkŋe pâlâmŋe otmâ denyeŋe kakŋan ki sâop. Yâhâ kuŋetâ muowâke yamâ benŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai ya sâlipyongonomaihât dop âlâ ki tap.” Den yawu kulemguop.

34 Den ya sâlikum lok kutdâ yaŋe yuwu sâm Pilip âikuop. “Anitâŋe âlâhât nâŋgâm poropete ekumu den yu kulemguop? Poropete ikŋahât me lok âlâhât sâop?” 35 Yawu sâm âikumu den ya sâm kusânmâ Yesuhât den pat âlepŋe ya ekumu nâŋgâm ariowot. 36 Ari to âlâ mâtâp ginŋan giop yan arimutâ lok kutdâ yaŋe ekmâ yuwu sâm ekuop. “E, nâ toen katnekgât naŋgan. Ya nâŋgârâ girawu oap?”

37 Sâmu sâop. “Biwihe Yesuhâlen katsat otmuâmâ, âlepŋe kioŋmâ toen katgekbom.”

Sâmu sâop. “Yesu yamâ Anitâ nanŋe. Yakât otmâ emelâk biwine yâkâlen katsan.”

38 Yawu sâm beâsi mem sânduk pilâmu kinmu hân waŋgaŋambâ kioŋmâ toen giowot. Ge Pilipŋe mem toen kalop. 39 Otmu toembâ gamutâ yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Pilip lâum âlâengen arimu lok yaŋe ekmu bialop. Ekmu biatmu biwi heroŋe pato nâŋgâm ariop. 40 Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Pilip lâum Asito kapiân ari katmu kinop. Otmu Pilipŋe kapi ya ambolipŋe otmu kapi tipi tapi ya hâlâŋmâ tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongop. Yawu otmâ benŋe Kaisaria kapiân ariop.

9

Kutdâŋe Saulo tetewaŋgiop.

1 Sâp yan Sauloŋe biwiŋe kâlâp semu Kutdâhât komot hilipyongowe sâm otmâ manop. 2 Yawu gârâmâ Damasiko kapiân ari Yesuhât komot pâinyekbe sâm otmâ hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe yâkâlen ari yakât ekuop. Ekumu launan mem pepa âlâ kulemgum Saulo waŋop yakât topŋe yuwu. Sauloŋe pepa ya mem ari Yura yeŋgât papatolipyeŋe Damasiko kapiân manbi ya yiŋgimu yâkŋe nâŋgâwaŋgiŋetâ yanâmâ Yesuhât komot Damasiko kapiân manbi ya meyekmâ Yerusalem kapiân âwurem taka pâi emetŋan katyekmu tatnomai. Topŋe yawu.

3 Pepa ya mem Yerusalem kapi pilâm ariop. Mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumuâk otmu yanâk himbimâmbâ laŋinŋe âlâ kândâkdâ yaŋe siliŋ siliŋ sâm hâuop. 4 Siliŋ siliŋ sâm hâumu hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hânân

ge pare iop. Hânân ge pare imu yan Yesu Kutdâŋe yuwu sâm ekuop. “Saulo, Saulo, gâŋe wongât iliwetsat?”

5 Sâmu sâop. “Gâ âlâ?”

Kâpekbaŋgim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. 6 Gâŋe yahatmâ kapiân yâhâwuat yan lok âlâŋe yu ya otbuat yakât sâm tetem ekgo-howuap.” Yawu sâop.

7 Yawu sâmu orowâk ariwiŋe den sâop yawuâk nâŋgâwi yamâ Yesu ikŋe ki ekbi. Yakât otmâ den biaek kinbi. 8 Yawu otmâ kinŋetâ Sauloŋe yahatmâ senŋe omoŋgumu ki ehop. 9 Yakât otmâ bukulipŋaŋe dâim Damasiko kapiân yâhâwi. Kapiân yâhâ tatmâ sot me to barahâk tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop.

Ananiaŋe Saulo mem toen kalop.

10 Aiop, Damasiko kapi amboŋe âlâŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manop, kutŋe Anania. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu Yesuŋe tetewaŋgim kutŋan kunmu ehop. Ekmâ sâop. “Kutdâ, nâ yu tan.”

11 Yawu sâmu Kutdâŋe yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ mâtâp âlâ, kutŋe “mâtâp tâŋ tâŋâk” sâm, yan lok âlâ kutŋe Yurasi, yâkât emelan yâhâwuat. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Saulo, Taso kapi amboŋe emelan yan tap ya mem tetewuat. 12 Oran ulitnohomu nâŋe biwiŋe mem purik pilâmune yuwu ehop. Gâŋe yâkâlen ari kunŋan mendâ senŋe suk sâmu ekbuap.” Yawu sâop.

13 Yawu sâm ekumu sâop. “Kutdâ. Saulohât topŋe emelâk sâŋetâ nâŋgâman. Yerusalem kapi ambolipŋe nombotŋe gâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya hilipyongom hâhiwin yiŋgim mansap. 14 Otmu Damasiko kapi ambolipŋe nenŋe gâhâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain nen menenekmâ Yerusalem kapiân âwurem ari pâi emetŋan katnenekbe sâm hotom umai ya yeŋgât kunyeŋaŋe hâŋgânguŋetâ takaop.”

15 Sâmu sâop. “Yuwu ekgohomune nâŋgâ. Isirae lohimbi, pâku lohimbi otmu papatolipyeŋaŋe nâhât topne nâŋgâŋetgât Saulo âi sâm waŋmâ hâŋgângumune yâk yeŋgâlen ari nine den pat âlepŋe ekyongowuap. 16 Ekyongomu nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuap. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ nâŋgâŋetâ tâŋât otmu mem âlâlâ tuhuŋetâ hâhiwin kakŋan manbuap yakât topŋe ekuwom. Yakât otmâ yahatmâ arim ek.”

17 Yawu sâmu Ananiaŋe yahatmâ emet sâpŋe kuwaŋgiop yan yâhâ Saulohât kunŋan mem yuwu sâop. “Bukune Saulo. Yuwu sâmune nâŋgâ. Yesu Kutdânenŋaŋe mâtâwân tetehihimu ehonŋe nâ hâŋgânnohomu taka kungan memune Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otgihimu senge suk sâmu ekbuat.” 18 Yawu sâm ekumu senŋe gara gara gemu suk sâm ekmâ yahatmu toen mem kalop. Yawu otmâ sot um waŋetâ nemu wâtŋe tiŋ tiŋ sâmu 19 Damasiko ambolipŋaŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi yâk orowâk manbi.

Sauloŋe Yesuhât topŋe Damasiko kapi ambolipŋe ekyongop.

20 Sâp ki kâlep otmuâk Sauloŋe Yura yeŋgât miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâ Yesuhât topŋe ekyongom sâop. “Yesu kuŋetâ muop yamâ Anitâhât nanŋe bulâŋe.” Yawu sâop.

21 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu yâkât yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Emelâk bukulipnenŋaŋe Yerusalem kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi yâk hilipyongowe sâm otmâ hâhiwin

yiŋgim watyekmu nengâlen taka tai. Yakât otmâ meyekmâ âwurem ari den âiân katyekmu kinŋetgât hotom umai ya yeŋgât kunyeŋaŋe hâŋgânguŋetâ takaop. Yawu gârâmâ girawu otmâ Yesuhât den nâŋgâmu bulâŋe otmu yakât eknongoap. Ya ekmunŋe sâtŋe oap." Den yawu sâm alahu gulahu otbi.

22 Yesuŋe tihitnenŋe olâkgât Anitâŋe hâŋgângumu giop yakât topŋe Sauloŋe Yura lohimbi ekyongomu dondâhâlâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yawu otbi yakât otmâ Yura lok nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yâkât den kakŋan sâne sâm hâum pâpguwi. 23 Hâum pâpgum yaŋak benŋe kune sâm yakât den hikuwi. 24 Yawu otmâ Saulo kune sâm mâtâp sâtŋan sip galem otmâ kinbi. 25 Sip galem otbi yakât den pat nâŋgâm omoŋdâŋe Saulo bukulipŋaŋe saka saka pato yakât kâlehen Saulo katŋetâ talop. Tatmu ip yaŋe saka saka yan sâhâm ip potonŋan mem tatŋetâ paŋ kârikŋe kâlep pato yakât manu lauŋambâ yaehen kioŋmâ ba ariop.

Sauloŋe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

26 Yerusalem kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi ya yeŋgâlen Sauloŋe torokatbe sâm otmâ Damasiko kapi pilâm âwurem Yerusalem ariop. Âwurem ari biwiŋe Yesuhâlen kalop yakât topŋe ekyongop. Yamâ emelâk Yesuhât komot hilipyongom hâhiwin yiŋgiminiop yakât otmâ denŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu betbaŋgiwi. 27 Betbaŋgiŋetâ aposolo âlâ, kutŋe Banawa sâm, yâkŋe Saulo dâim aposolo yeŋgâlen ari sârereop. Sârerem yuwu sâop. "Sauloŋe arimu Damasiko mâtâwân Kutdâŋe tetewaŋgiop. Tetewaŋgimu yâkâlen biwiŋaŋe kepeim Damasiko kapiân yâhâ yâkât den pat âlepŋe Damasiko ambolipŋe pahâk ekyongop." Yawu sâop.

28 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâm Saulo buku otbaŋgiŋetâ orowâk manmâ Yerusalem kapi yâhâm gem Kutdâhât den pat âlepŋe pahâk ekyongop. 29 Otmu Yura lohimbi nombotŋe Girik kapiân tetewiŋe nâŋgâm denŋe kakŋan sâwi. Yawu otmâ kune sâm den hikuwi. 30 Otmu Den hikuŋetâ Yesuhât komotŋe ya nâŋgâm Saulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. Yan ari katŋetâ waŋgaen yâhâmu mem ikŋe kapi, kutŋe Taso sâm, yan ari katmu manop.

31 Sauloŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manop. Yakât otmâ emet hok imu Yesuhât komotŋe lohotŋan manmâ biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu Yesuhât den pat âlepŋe pahâk ekyongoŋetâ nâŋgâm lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâk yeŋgâlen torokatŋetâ sambe sambe otbi.

Petoroŋe Yesuhât wâtŋan kinmâ lok pareŋe heŋgeŋguop.

32 Petoroŋe Yesuhât komot Lita kapiân manbi ya yeŋgâlen ariop. 33 Otmu kapi ya amboŋe, kutŋe Ainea sâm, yâhâmâ pareŋe otmâ manmu yambu nombolân kalimbu pesuk sâop. Petoroŋe lok ya ekmâ yuwu sâm ekuop. 34 "Ainea. yuwu sâmune nâŋgâ. Yesu Kiristoŋe heŋgeŋgohoapgât yahatmâ gikak kundupge mem lotohom siwitgu." Yawu sâmu âlepŋe otmâ yahalop. 35 Yakât den pat Lita otmu Seron kapi ambolipŋaŋe nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katbi.

Petoroŋe Tapita mumuŋambâ mem yahalop.

36 Kapi âlâ, kutŋe Yopa sâm, yamâ Lita kapi hâlâŋmâ tap yakât den pat yuwu. Yopa kapi ambolipŋe nombotŋaŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi ya yeŋgâlen gâtŋe, imbi âlâ, kutŋe Tapita sâm, kutŋe âlâmâ Dokasi, yamâ nenŋe denân kutŋe “maŋgen”. Imbi yaŋe lohimbi umburuk manminiwi ya tânyongom manminiop. 37 Tapita ya mesek umatŋe tetewaŋgimu muop. Yakât otmâ lohimbi tânyongominiop yaŋe to kukŋe suk sukŋe yaŋe hâkŋe pirim lâum emet biwiŋe âlâen katŋetâ talop. 38 Yâhâ Yopa kapi yamâ Lita kapi ginŋanâk tap. Otmu sâp yan Petoroŋe Lita kapiân ari talop yakât den pat Yesuhât komot Yopa kapiân manbiŋe nâŋgâm lok yâhâp hâŋgânyotgoŋetâ ari yuwu sâm Petoro ekuowot. “Imbi âlâ bâlemu miakmâ kinsain yakât otmâ dâihekmutŋe orowâk arine.”

39 Yawu sâmutâ Petoroŋe kâlâwahom yahatmâ orowâk ariwi. Ari imbi ya katŋetâ talop yan dâim yâhâwi. Dâim yâhâŋetâ imbi kambut yaŋe mem hawamgum isewaŋgim tatŋetâ yehop. Yâhâ Tapitaŋe ki muop yan sâŋgumyeŋe gâreyiŋginiop ya mem tiripguŋetâ ehop. 40 Petoroŋe ya ekmâ ekyongomu yaehen ge kinŋetâ Tapita gotŋan ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum imbi ya yuwu sâm ekuop. “Tapita yahat.” Sâmu yanâk senŋe suk sâm Petoro ehop. 41 Petoroŋe bâtŋan memu yahatmâ kinop. Yawu otmâ Petoroŋe den sâmu lohimbi yaŋe emet kâlehen yâhâ Tapita ekbi. 42 Petoroŋe Tapita mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ Yopa kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katbi. 43 Otmu kapi yan lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yâkŋe bulimakao hâkŋe gahaem yu ya gârem katmu puluhuŋetâ tewetsenŋe meminiop. Petoroŋe yâk orop yan im manop.

10

Aŋelo âlâŋe Konelio tetewaŋgiop.

1 Kaisaria kapiân lok âlâ manop, kutŋe Konelio, yâhâmâ Roma yeŋgât hep bero ya yeŋgât kunŋe. 2 Yâkŋe hep torehenlipŋe orowâk Anitâ mepaem tem lâuwaŋgim manminiwi. Otmu yâkŋe Yura lohimbi umburuk manminiwi ya yeŋgât tepŋe nâŋgâyiŋgim Anitâ ulitgum tânyongominiop. 3 Yawu otmâ manminiop gârâmâ hilâm âlâen emetsâpŋe otmu yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu aŋelo âlâŋe tetewaŋgim kutŋan kunop. 4 Kunmu pârâk pilâm ekmâ sâop. “Kutdâ girawu?”

Sâmu sâop. “Gâŋe Anitâ tem lâuwaŋgim lohimbi umburuk manmai ya tânyongom gat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu âlepŋe otmap. 5-6 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâm, yâkŋe Yopa kâpiân nambeŋe orop im mansawot. Otmu nambeŋahât emet ya saru ginŋan tap yan lok hâŋgânyongorâ ari Simon Petoro dâim takanomai.” 7 Yawu sâm ekum pilâm ba ariop. Arimu Konelioŋe hoŋ bawayâhâtŋe lok yâhâp otmu hep bero âlâŋe Anitâhât denŋe lâum manminiop ya ekyongomu gawi. 8 Gaŋetâ aŋeloŋe tetewaŋgim den ekuop ya ekyongom hâŋgânyongomu Yopa kapiân ariwi.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Petoro biwiŋe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

9 Ari mâtâwân im yahatmâ yapâ sâwi yaŋak hilâm kârikŋan Yopa kapiân ba takawi. Aiop, sâp yan Petoroŋe Anitâ ulitguwe sâm emet biwiŋe

âlâen yâhâop. 10 Anitâ ulitgum tatmu po waŋgiop. Yakât otmâ imbi tatbi
ya ekyongomu sot uŋetâ siop. Yawu otŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe
biwiŋe mem purik pilâmu yuwu ehop. 11 Himbim pâroŋ sâmu aŋelo âlâŋe
wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunŋe mem menduhum katmu
hânân giop. 12 Yakât biwiŋan soŋgo, hambe, nâi topŋe topŋe, neneŋe ki
neneŋe katyehop ya tatmu ehop. 13 Gemu yan Kutdâŋe Petoro kunmâ
yuwu sâm ekuop. “Wa, Petoro. Yu kum ne.”

14 Sâmu sâop. “Kutdâ yu ki nembom. Ki neneŋe bâleŋe sâmain yuwuya
âlâ ki neman.”

15 Sâmu sâop. “Yu kum ne sâm ekgohoan yukât ki hâkâŋ otmâ pilâwuat.”
Yawu sâop. 16 Den ya kalimbuŋe ekum yakât kakŋan aŋelo yaŋe mem
himbimân yâhâop.

17-18 Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Petoro biwiŋe mem purik pilâmu
kulem tetemu ehop yakât topŋe nâŋgâm koahop. Nâŋgâm koakmâ tatmu
Koneliohât hoŋ bawalipŋaŋe Yopa kapiân taka Simongât emet mem
tetem gahatŋan kinmâ den sâwi.

19 Yâhâ Petoroŋe kulem tetemu ehop yakât nâŋgâm koakmâ tatmu
Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâm ekuop. “Naŋgat. Lok
kalimbu gâ pâingekmâ takai. 20 Yakât otmâ orowâk arine sâm ekgohoŋetâ
gâŋe ki nâŋgâm kiwiliŋ otbuat. Yahatmâ gem yek.” 21 Yawu sâmu
Petoroŋe yahatmâ gem yekmâ “Wongât takai?” sâm âiyongop.

22 Sâmu sâwi. “Topŋe yuwuhât takain. Hep bero kunnenŋe, kutŋe
Konelio, yâkŋe Anitâ mepaem manmu nâŋgâwaŋgimu ârândâŋ otmap.
Otmu Yura ambolipŋaŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahatmap. Aiop, yâhâlen
Anitâhât aŋelo âlâŋe tetewaŋgim yuwu sâm ekuop. “Lok âlâ, kutŋe Simon
Petoro sâm, yâkŋe taka den âlâ ekgohoâkgât naŋgan. Yakât otmâ lok
hâŋgânyongorâ ari dâim takaŋetâ den ekgohowuap.” Yawu sâm ekuop
yakât otmâ hâŋgânnongomu takain.” 23 Yawu sâŋetâ Petoroŋe dâiyekmu
emelan yâhâ iwi.

Petoroŋe Konelio ari ehop.

Emet haŋ sâmu yahatmâ Yopa kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe
kepeim manbi yâk orowâk ariwi. 24 Mâtâwân ari im yahatmâ yapâ
sâwi yaŋak Kaisaria kapiân ba takawi. Otmu Konelioŋe bukulipŋe
otmu hep torehenlipŋe meyekmu ya yeŋgât mambotmâ tatŋetâ takawi.
25 Takaŋetâ Konelioŋe Petoroŋe ekmâ gem lâum parahum heroŋe
nâŋgâwaŋgim mepaeop. 26 Yawu otmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Anitâ
konok mepaenomgât dop tap. Yakât otmâ nâ wongât mepaeneksat? Nâ
lok gâ yuwuya.

27 Yawu sâm ekumu emelan yâhâ menduhuakmâ tatbi ya yuwu sâm
ekyongop. 28 “Yeŋe Yura nengât topnenŋe naŋgai. Nenŋe yen pâku
lohimbi yekmâ betyiŋgimain. Otmu nenŋe yen orop tatnomgât dop âlâ
ki tap. Yakât samut kârikŋe tap. Yakât otmâ nâŋe pâku lok yekmâ bâleŋe
sâm nâŋgâyiŋgimune gemap. Yawu nâŋgâyiŋgim gaman yamâ yâhâlen
Anitâŋe “Yawu ki nâŋgâwuat” sâm yakât topŋe eknohop. 29 Yakât otmâ
Konelioŋe lok hâŋgânyongomu nâhâlen ariwi yan yekmâ ki pâpguwan.”
Yawu sâm Konelio yuwu sâm âikuop. Wongât dâinekŋetâ takain yukât
sârâ nâŋgâwe.” Yawu sâm Konelio âikuop.

30 Yawu sâm âikumu Konelioŋe yuwu sâm ekuop. “Wâtgât mâmâŋahât
Heakŋe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban yapâek

manmâ gamunŋe hilâm imbât pesuk yap. Ya ekgohomune nâŋgâ. Hilâm âlâen emetsâpŋe Anitâ mepaem tatmune lok âlâ, hâk katipŋe laŋinŋe orowâk, yâkŋe tetenihim yuwu sâm eknohop. 31 “Anitâ mepaem mandâ nâŋgâhihimu ârândâŋ otmap. Otmu lohimbi umburuk mansai ya tânyongomat yakât nâŋgâmu âiloŋgo otmap. 32 Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâm, yâkŋe Yopa kapiân nambeŋe orop im mansawot. Nambeŋaŋe bulimakao hâkŋe gahaem yu ya gârem katmu puluhumai yâkât emet saru ginŋan tap. Yakât otmâ lok hâŋgânyongorâ ari Simon Petoro yan tap ya dâim takanomai.” 33 Yawu eknohomu sâm nâŋe lok yu hâŋgânyongomune gâhâlen ari dâihekŋetâ orowâk takai. Gâŋe takarâ biwine heroŋe oap. Yakât otmâ gâŋe Kutdâhât den sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop.

34 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Anitâŋe lok nengât orotmemenenŋahât nâŋgâmu yâhâwe gewe ki otmap ya yiwereŋe nâŋgâm heŋgeŋguan. 35 Otmu lohimbi komotŋe komotŋe hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgât nâŋgâmu yâhâwe gewe ki otmap. Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ ewe katmâ tem lâuwaŋgim manmai yâhâmâ meyekbuap. 36 Yâkŋe nanŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge Yura lok nengâlen teteop. Yawu gârâmâ Yesuŋe Yura lohimbi nengâlâk ki giop. Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi kerek nengât kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe otbisâp yakât den pat âlepŋe kâsikum ningim manmâ gaop ya naŋgai. 37-38 Otmu nenŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim manŋet sâm Yoaneŋe den eknongom toen katnenekmâ manop. Sâp yapâek Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yesu Nasaret kapi ambonŋe mâmâŋe otbaŋgimu Galilaia otmu Yuraia hân nombot nombot yâhâm gem kulem topŋe topŋe memu ekmunŋe âlâ kândâkdâ otminiop. Satangât weke bâleŋaŋe lohimbi mem mâŋgâeyekbi ya Yesuŋe watmâ heŋgemyongom manop. 39 Yâkŋe Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap yan yâhâm gem yu ya olop miop ya ekbin. Yawu gârâmâ Yura papatolipnenŋe yeŋgât sâtgât otmâ Yesu howanân kuŋetâ muop. 40 Mumu hanguŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. 41 Mumuŋambâ mem yahatmu lok ihilâk ki teteyiŋgiop. Mumuŋambâ yahatmâ nenâk teteningimu eknom ya emet inânŋan Anitâŋe sâm kalop. Yakât otmâ nengâlen tetemu orowâk tatmâ sot nem den alahu gulahu otbin. 42 Yâhâ lohimbi emelâk muwi, me sâp yiwereŋe mansain, me hâmbâi tetem mannomai nen kerek den âiân katnenekmâ den sâm hâreningiwuap ya Anitâŋe Yesu Kiristo sâm waŋop. Yawu gârâmâ sâm hâreningiwuap yakât topŋe otmu ikŋe den pat âlepŋe ya lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgâlen ari ekyongomunŋe nâŋgâŋetgât Yesuŋe nep sâm ningiop. 43 Emelâk embâŋâmbâek Anitâhât poropetelipŋaŋe Yesuhât nâŋgâm den yuwu kulemguwi.

Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât nanŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai ya yeŋgât tosa pilâyiŋgiwuap.” Yawu kulemguwi tap.”

Petoroŋe den yawu sâm ekyongop.

Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe pâku lohimbi mâmâŋe otyiŋgiop.

44 Petoroŋe yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu yâk yeŋgâlen giop. 45-46 Ge mâmâŋe otyiŋgim nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâm Anitâ mepaewi. Aiop, Yura lohimbi, Yopa kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyeŋe katbi yaŋe Petoro betŋan sâŋetâ Kaisaria takawi. Yâhâ pâku

lohimbiŋe den sâsâŋe ki sâsâŋe sâm Anitâ mepaewi ya lohimbi takawi yaŋe yekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge pâku lohimbi yu mâmâŋe otyiŋgimu ekmunŋe âlâ kândâkdâ oap.”

47 Yawu sâŋetâ Petoroŋe sâop. “Emelâk Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge nen mâmâŋe otningiop yakât dopŋeâk pâku lohimbi yu yeŋgâlen hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgimu yeksain. Yakât otmâ toen mem katyeknomgât dop tap.” 48 Yawu sâm ekyongomu yâkŋe Yesuhât kulân pâku lohimbi ya toen mem katyekbi. Yakât otmâ Petoro alitŋetâ yâk orowâk tipiŋe tatmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yiŋgiop.

11

Petoroŋe pâku lohimbi yeŋgât den pat aposolo ekyongop.

1 Pâku lohimbiŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ aposolo otmu Yura lohimbi nombotŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbiŋe yakât den pat nâŋgâwi. Yawu gârâmâ nombotŋaŋeâmâ nâŋgâŋetâ bâleop. Yâkŋe yuwu nâŋgâmai. Pâku lok âlâ me âlâŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katmâ yâkât komolân torokatne sâm otnomai yamâ aŋgoân hâkyeŋahât torehenŋan undip tuhuyiŋginom. Yawu nâŋgâwi. 2 Yawu gârâmâ Petoroŋe Yerusalem kapiân yâhâmu lok yaŋe yuwu sâm ekuwi. 3 “Gâŋe wongât pâku lohimbi yeŋgât emelan ari bâtyeŋambâ sot mem nion? Lok yaŋe hâkyeŋahât torehenŋan undip ki tuhuaŋgim mansai yakât nâŋgâmunŋe dondâ bâleap.” 4 Yawu sâŋetâ Petoroŋe yu ya teteop ya topŋambâek yuwu sâm ekyongop.

5 “Nâŋe Yopa kapiân ari Kiristohât den pat kâsikum yiŋgim manban. Otmu hilâm kârikŋan Anitâ ulitgum tatmune Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu yuwu ekban. Himbim pâroŋ sâmu aŋelo âlâŋe wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunŋe mem menduhum katmu gotnan giop. 6 Gemu yuwu ekban. Yakât biwiŋan soŋgo, hambe, nâi topŋe topŋe, neneŋe ki neneŋe katyehop ya tatmu ekban. 7 Tatmu ekban yan Anitâŋe nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Petoro, yu kum ne.”

8 Sâmu sâwan. “Kutdâ, yu ki nembom. Ki neneŋe bâleŋe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

9 Yawu sâmune yan himbimâmbâ Kutdâŋe yuwu sâm eknohop. “Yu kum ne sâm ekgohoan yukât ki hâkâŋ otmâ pilâwuat.” Yawu sâop. 10 Kutdâŋe den ya kalimbuŋe eknohomu yakât kakŋan aŋelo yaŋe mem himbimân yâhâop.

11 Himbimân mem yâhâmu yanâk lok kalimbu Kaisaria kapi pilâm emet tatbanân taka yaehen kinbi. 12 Taka yaehen kinŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâm eknohop. “Orowâk arine sâm ekgohoŋetâ gâŋe ki nâŋgâm kiwiliŋ otbuat.” Yawu sâop. Otmu Yesuhât komot ya yeŋgâlen gâtŋe lok nombolân konok yaŋe betnan sâŋetâ Kaisaria kapiân orowâk ariwin.

Ari hep bero kunyeŋe yâkât emelan yâhâmunŋe den yuwu sâm eknohop. 13 “Nâ emetnan tatmune aŋelo âlâŋe tetenihim yuwu sâm eknohop. “Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâm, yâkŋe Yopa kapiân tap yakât otmâ lok hâŋgânyongorâ ari dâim takanomai. 14 Dâim takaŋetâ yâkŋe gâ otmu hep torehenlipge den ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Anitâŋe tosayeŋe pilâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mannomai.”

Aŋeloŋe yawu sâm eknohop.” 15 Konelioŋe yawu sâm eknohomu nâŋe
Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowan. Den ekyongomune emelâk An-
itâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak nengâlen ge mâmâŋe otningiop yakât
dopŋeâk yâk yeŋgâlen ge mâmâŋe otyiŋgiop. 16 Yâk yeŋgâlen ge mâmâŋe
otyiŋgiop ya ekmâ emet inânŋan Kutdâŋe den âlâ yuwu sâm eknongop
ya nâŋgâmune teteop. Den eknongop yamâ yuwu. “Yoaneŋe lohimbi
toen mem katyehop. Yawu gârâmâ lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋe kat-
nomai yanâmâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumune ge
mâmâŋe otyiŋgiwuap.” Kutdâŋe yawu sâm eknongop. 17 Otmu nenŋe
Yesuhâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak
nengâlen hâŋgângumu ge mâmâŋe otningiop yakât dopŋeâk pâku lohimbi
yeŋgâlen hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgiop. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgân
nâŋgân âlâ katbuap ya nâŋe kuwaŋgiwomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ
nâŋgâmune ârândâŋ oap.” Yawu sâm ekyongop.

18 Petoroŋe yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu ki denŋe
kakŋan sâwi. Yawu otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Nâŋgâmunŋe âiloŋgo
loŋgo oap. Nen Yura lohimbiŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim
manmunŋe Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningimu tap. Yâhâ yakât
dopŋeâk pâku lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ manman
kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap.” Yawu sâm Anitâ mepaewi.

Banawaŋe Antiok kapiân ari ya ambolipŋe Yesuhât den kâsikum yiŋgiop.

19 Setepano kuŋetâ muop yan Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe Yesuhât
komot yongom watyekŋetâ itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Nombotŋe Poinike
otmu Antiok kapiân ariwi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ mâtuŋa âlâ, kutŋe
Kipiro sâm, yan ariwi. Aŋgoân ariwi yaŋe Yesuhât den pat âlepŋe
yamâ Yura lok imbi yawuâk ekyongowi. 20 Yawu gârâmâ pâku lo-
himbi Kipiro otmu Kirene kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim
manbi. Nombotŋaŋe kapiyeŋe pilâm Antiok kapiân ari Kutdâ Yesuhât
den pat âlepŋe ya kapi ambolipŋe ekyongowi. 21 Ekyongowi yan Wâtgât
mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu pâku lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe
Yesuhât den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe
kepeiwi.

22 Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi yakât den pat ya sâm haok
tuhuŋetâ Yerusalem kapiân arimu Yesuhât komotŋe nâŋgâm Banawa
hâŋgânguŋetâ Antiok kapiân ariop. 23-24 Ari Anitâŋe tihityeŋe otmu
lohotŋan manbi ya ekmâ heroŋe nâŋgâyiŋgiop. Otmu Banawaŋe
Yesuhâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim tem lâuwaŋgim manminiop. Yakât
otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgimu pâku lohimbi
yaŋe Kutdâhâlenâk biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim mannomaihât Yesuhât
den kâsikum yiŋgim biwiyeŋe mem hewewen tuhuyehop. Yawu otmu
lohimbi seseŋgâlâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋaŋe
kepeiwi.

25 Otmu Sauloŋe tânnohoâk sâm Banawaŋe Antiok kapi pilâm Taso
kapiân ari pâinop. 26 Ari Saulo mem tetem Antiok kapiân âwurem ari-
owot. Âwurem ari orowâk manmâ Yesuhât den kâsikum yiŋgim manmutâ
yambu konok pesuk sâop. Otmu Antiok kapi yan aŋgoân Yesuhât komot
ya yeŋgât kutyeŋe pato, “Kiristohât lohimbi”, sâm yongonbi.

27 Sâp yan lok nombotŋe Anitâhât den sâm tetewiŋe Yerusalem kapi
pilâm Antiok kapiân ariwi. 28 Yâhâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Ahawo

sâm, emet inânŋan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe po pato tetewuap yakât den biwiŋan katmu sâm teteop. Yawu gârâmâ yakât kakŋan Roma yeŋgât kunyeŋe âlâ, kutŋe Kalaurio manop sâp yan po pato ya teteop. 29 Emet inânŋan Ahawoŋe den yawu sâm tetem Yesuhât komot ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya tânyongone sâm tewetsenŋe dopyeŋanâk menduhuwi. 30 Tewetsenŋe menduhum Banawa yet Saulo yitgiŋetâ mem ari Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya yeŋgât galemlipyeŋe yiŋgiowot.

12

Herotŋe sâmu Petoro mem pâi emetŋan katŋetâ talop.

1-3 Tihit tihit Hombaŋ ya kutŋe âlâmâ Natik Hombaŋ ya tâlâhumu sâp yan lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot sâm, yâkŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Yesuhât komot yongom mem âlâlâ tuhuyekmâ nombotŋe mem pâi emetŋan katyekbi. Yawu otmâ tembe laulipŋe ekyongomu Yoane ataŋe, Yakowo ya mem eŋgatŋe hâreŋetâ muop.

Yawu otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe yakât nâŋgâŋetâ âlepŋe olop. 4 Otmu tembe lâulipŋe ekyongomu Petoro gurâ yawuâk mem pâi emetŋan katŋetâ tatmu tembe lâu kâi nombotgen konok yaŋe galemgum kinbi. Galemgum kinbi yan komot imbât imbât yawu galemgum kinbi. Yawu otmâ Yura lohimbiŋe natik ya nem pesuk pilânomai yan Herotŋe Petoro mem dâim den âiân katmu kinbuap yakât mambolop. 5 Yawu otmâ Petoro mem pâi emetŋan katŋetâ talop yakât den pat nâŋgâm Yesuhât komotŋe menduhuakmâ Petorohât nâŋgâwaŋgim Anitâ ulitguwi.

Aŋelo âlâŋe Petoro pâi emetŋambâ holaŋmu gem ariop.

6 Otmu emet haŋ sâmu yanâmâ Herotŋe Petoro mem den âiân katmu kinbuap. Yâhâ omoŋe yan Petoro tembe lâu yâhâp hohetyetŋan tatmu ip kârikŋaŋe mem bâtyeŋe menduhum sâhâm iwi. Otmu tembe lâu nombotŋe âlâŋeâmâ pâi emetŋe yakât gahatŋan galemgum kinbi. 7 Yawu galemgum kinŋetâ Kutdâhât aŋelo âlâŋe Petoro tetewaŋgim kinmu, yâkât laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm pâi emetŋe kâlehen hâuop. Yawu otmu aŋelo yaŋe Petoro mândem yuwu sâm ekuop. “Getek, yahat.” Sâmu ip kârikŋe ya holaŋakmâ gemu Petoro yahalop. 8 Yahatmu aŋeloŋe yuwu sâm ekuop. “Petge mem latmâ kâi katipŋe karak. Otmu hâk katipŋe kâlep pato ya mânuŋakmâ betnan sârâ kioŋde.” 9 Yawu otmâ pâi emetŋambâ gemutâ Petoroŋe biwi yâhâp otmâ yuwu nâŋgâop. “Oait yu bulâŋe me amanân eksan.” 10 Yawu nâŋgâm gahatŋan tembe lâu galem kinbi ya wangiyekmâ, gahatŋe âlâen ge yawuâk wangiyekmâ ge paŋ sâhâwi yan bamutâ gahatŋe paŋ sâmu yaehen giowot. Yaehen ge mâtâwân bam tatmutâ aŋelo yaŋe yapâek gulip olop.

11 Gulip otmu Petoro nâŋgân nâŋgânŋe tetemu yuwu nâŋgâop. “Yiwereŋe nâŋgâmune teteap. Kutdâ ikŋahâk aŋelo âlâ hâŋgângumu ge Herot otmu Yura papatolipnenŋe yeŋgât bâtyeŋambâ holaŋneksap.”

12 Yawu nâŋgâm yapâ ari Yoane Mareko mâmâŋe, kutŋe Maria sâm, yâkât emelan yâhâop. Yâhâ hetahân kinmâ lohimbi dondâŋe menduhuakmâ yâkât nâŋgâwaŋgim Anitâ ulitgum tatŋetâ nâŋgâop. 13 Yawu nâŋgâm emet gahatŋan kinmâ den tuhuop. 14 Den tuhumu hoŋbawa imbi âlâ, kutŋe Lota sâm, yâkŋe gahatŋan ba ombeŋe towatŋe nâŋgâop. Yawu nâŋgâm tepŋe yahatmu inâk âwurem ba “Petoro gahatŋan taka kinsap,”

sâm ekyongop. 15 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâm "Ândâpge maŋgumu sâmat," yawu sâm ekuwi.

Yawu sâm ekuŋetâ kârikŋe otmâ sâop. "Bulâŋanâk, gahatŋan taka kinsap."

Sâmu sâwi. "Yaehen gâtŋe otmâ umutŋaŋe taka teteningimap."

16 Yawu sâm alahuwi. Otmu belângen gahatŋe mem pilâm Petoro kinmu ekmâ biwiyeŋe huruŋ sâop. 17 Yâhâ Petoroŋe emet kâlehen yâhâ ekyoŋgomu den hutuk tatŋetâ Kutdâŋe aŋelo âlâ hâŋgângumu ge pâi emetŋambâ holaŋmu yaehen giop yakât den pat ekyongop. Ya sâm tiŋ pilâm yuwu sâm ekyongop. "Den pat yu Yakowo otmu bukulipnenŋe nombotŋe ari ekyongonomai." Yawu sâm ekyongom âlâengen ariop.

18 Emet haŋ sâmu tembe lâu yaŋe Petoro ekŋetâ biatmu "Girawu oap?" sâm pâinmâ yâhâm gewi. 19 Pâinŋetâ biatmu Herotŋe kuk otmâ tembe lâulipŋe nombotŋe hâŋgânyongomu omoŋe Petoro galemguwi ya yongoŋetâ muwi. Yakât kakŋan Herotŋe Yuraia hân pilâm, ikŋe kapi, kutŋe Kaisaria sâm, yan ari manop.

Herot bâleop.

20 Herotŋe Kaisaria kapiân manop sâp yan Tiro otmu Siron kapi ambolipŋaŋe otmâ hilipguŋetâ yakât nâŋgâm kuk olop. Yâhâ kapi yâhâp ya ambolipŋaŋe Kaisaria yapâ sot puluhum nem manminiwi. Yakât otmâ Herotŋe sâm hâreyiŋgimu sot ki memaihât nâŋgâm Herot orop den heŋgeŋgune sâm yâkâlen ariwi. Ari lok âlâ, kutŋe Bilasto, yâhâmâ Herotgât hoŋbawalipŋe yeŋgât kunŋe manop ya tetewaŋgim tewetsenŋe waŋbi. Tewetsenŋe waŋetâ yâkŋe Herot ekumu den heŋgeŋgunomaihât sâp kalop. 21 Sâp kalop ya tetemu Herotŋe lok kutdâhât senŋe âlâlâŋe ya memu hakŋan yâhâmu ikŋe kakŋan tat talân yâhâ tatmâ den ekyongop. 22 Den ekyongomu lohimbi nâŋgâŋetâ ewe membe otmu lok kerekŋe den kârikŋan yuwu sâm ekuwi. "Den eknongoat yu lok denŋe bia. Yu Anitâhât den yawuya." Yawu sâm mepaewi. 23 Yawu sâm mepaeŋetâ Herotŋe ikŋahât nâŋgâmu yahalop. Yakât otmâ Kutdâhât aŋeloŋe ge kumu hom papato bâleŋaŋe tepŋe ihim lândemu muop. 24 Herot muop yakât den pat nâŋgâm lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Anitâ ewe katmâ Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi.

25 Otmu Yesuhât komot Antiok kapiân manbiŋe tewetsenŋe menduhum katbi ya Banawa yet Sauloŋe mem toka Yesuhât komot Yerusalem kapiân manbi ya yeŋgât galemlipyeŋe yiŋgiwi. Yawu otmâ Yerusalem kapi pilâm Yoane Mareko ekumutâ orowâk Antiok kapiân âwurem ariwi.

13

Banawa yet Saulo âi sâm yitgim hâŋgânyotgowi.

1 Yesuhât komot Antiok kapiân manbi ya yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe Anitâhât den sâm tetem lohimbi ekyongominiwi. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ yâkât den kâsikum yiŋgim manminiwi. Lok ya yeŋgât kutyeŋe yuwu. Banawa, Simion, kutŋe âlâ Heleŋ, lok âlâmâ Lukio Kirene kapi amboŋe, âlâmâ Manaen, yâkŋe lok kutdâ Herot lepatŋambâek yâk orop manmâ gam lok olop. Otmu âlâmâ Saulo. 2 Anitâ ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgiwuapgât lok yaŋe sot barak tatmâ Anitâ ulitguwi. Yawu otŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâm ekyongop. "Banawa yet Saulo nep sâm yitgimune tuhuromawot yakât yeŋe kunyetŋan

mem hâŋgânyotgoŋetâ ariromawot.” 3 Yawu sâm ekyongomu yâkŋe
âi memutâ bulâŋe tetewuapgât kunyetŋan mem Anitâ ulitguwi. Ulit-
gum hâŋgânyotgoŋetâ lok âlâ, kutŋe Yoane Mareko sâm, betyetŋan sâmu
orowâk ariwi.

Pauloŋe Elima ekumu senŋe omoŋ olop.

4 Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Saulo, Banawa otmu Yoane
Mareko mâmâŋe otyiŋgimu Selukia kapiân ariwi. Yan ari yapâ waŋga
pato âlâen yâhâŋetâ meyekmâ ari pâku lohimbi yeŋgât mâtuŋa âlâ, kutŋe
Kipiro sâm, yan ari katyekmu gewi. 5 Waŋgaembâ ge pâku lohimbi yeŋgât
kapi pato âlâ, kutŋe Salami, yan yâhâ Saulo yet Banawaŋe Yura yeŋgât
miti emetŋe tatmâ arap ârândâŋ yâhâ lohimbi Yesu Kiristohât den pat
âlepŋe ekyongowot.

6 Kapi yapâ ari kapi tipi tapi mâtâp pato hâlâŋmâ tatmâ arap ya
ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowot. Yawu otmâ Papo kapi
patoen ariwi. Yan ari Yura gâtŋe, lok kâmbukŋe yan manmap yâkât kutŋe
Barayesu, yâhâ Girik denân kutŋe Elima sâm kumai. Yâkŋe ikŋe topŋe
kurihiakmâ “Anitâŋe hâŋgânnohomu yâkât den ekyongoman,” yawu sâm
kapi ambolipŋe kâityongominiop. 7 Otmu kiap âlâ, kutŋe Serehio Polasi,
yâk orop buku oraŋgim manowot. Yâhâ Serehio Polasi yâhâmâ nâŋgân
nâŋgânŋe pato. Yâkŋe Anitâhât den nâŋgâwe sâm Banawa yet Saulo eky-
otgop. 8 Ekyotgomu yâkâlen ari den ekumutâ Serehio Polasiŋe Yesuhât
den nâŋgâm yâkâlen biwiŋe katmapgât Elimaŋe denyetŋe kakŋan sâm
kuyitgiop. 9 Kuyitgimu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Saulo, kutŋe
aŋgo Paulo, mâmâŋe otbaŋgimu Elima ekmâ yuwu sâm ekuop. 10 “Gâ
Satangât lok. Orotmeme kiŋgoŋ otmat. Gâŋe Kutdâhât den bulâŋe
kelaŋgatmâ lohimbi kâityongomat. Gâ biwihe bâp sâsâŋe. 11 Yawu otmat
yakât Kutdâŋe matŋe gihimu senge omoŋ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu senŋe omoŋ otmu lok âlâŋe bâtŋan memu ariromawot
yakât nâŋgâm lok yeŋgât pâinyehop. 12 Yawu otmu Serehio Polasiŋe ekmu
sâtŋe bâleŋe olop. Yawu otmâ Yesu Kutdânenŋahât den pat nâŋgâmu
bulâŋe otmu yâkâlen biwiŋaŋe kepeiop.

Pauloŋe Pisitia hânân ari den pat âlepŋe lohimbi ekyongop.

13 Pauloŋe bukuyâhâtŋe orowâk Papo kapi ya pilâm waŋgaen yâhâŋetâ
yapâ meyekmâ ari pâku lohimbi yeŋgât hân âlâ, kutŋe Pampilia
sâm, Perehe kapi tap yan ari katyehop. Katyekmu Yoane Marekoŋe
pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. 14 Pilâyelekmâ arimu
yetŋeâk Perehe kapi ya pilâm pâku lohimbi yeŋgât hân âlâ, kutŋe Pisitia
sâm, yan kapi âlâ, kutŋe Antiok sâm, yan ariowot. Yan ari tatmâ
nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yura yeŋgât miti emetŋan yâhâ kapi ambolipŋe
orop menduhuakbi. 15 Menduhuakmâ yâk yeŋgât galem âlâŋe yahatmâ
Mosehât girem den otmu Anitâŋe poropete ekyongomu den kulemguwi
ya kâsikum yiŋgiop. Kâsikum yiŋgim tiŋ pilâmu galemlipyeŋaŋe Paulo
yet Banawa heroŋe otyitgim yuwu sâm ekyotgowi. “Den eknongomutâ
nâŋgâm biwinenŋe hewewen olâk.” 16 Yawu sâŋetâ Pauloŋe yahatmâ
“Den nâŋgânâk tatŋet,” sâm ekyongomu ândâp katŋetâ yuwu sâm eky-
ongop. “Yura bukulipnetŋe, otmu yen pâku lohimbiŋe Anitâhâlen bi-
wiyeŋaŋe kepeim mansai yen kerek yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet.
17 Yura lok nengât ambonenŋe Anitâ yâkŋe tâmbâlipnenŋe wawaeyekmâ
manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Otmu yakât kakŋan yâkŋe Aihita

hânân ari kandi manŋetâ Anitâŋe lukuleyekmu tetem sambe sambe otbi. Anitâ wâtŋe pato tatbaŋgiapŋe Aihita bâtyeŋambâ holaŋyekmu taka lok ki manmaiângen manbi. 18 Lok ki manmaiângen manbi sâp yan tihityeŋe otmu yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. 19 Otmu Kanan hânân takawi yan Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu lohimbi komot nombolân yâhâp ya mem ge katyekmâ hânyeŋe ya mem ambokum manbi. 20 Yawu manŋetâ yambu 450 pesuk sâmu Anitâŋe kunlipyeŋe mem kânâŋgâyekmu yâkŋe lohimbi galemyongom manbi. Galemyongom manmâ gaŋetâ poropete âlâ, kutŋe Samue sâm, ya teteop. 21 Sâp yan Isirae tâmbâlipnenŋaŋe lok kutdâ âlâŋe galemnongomu manne sâm Samue ekuwi. Yakât otmâ Samueŋe lauyeŋan mem Anitâ ulitgumu Benyamingât senâmbâ gâtŋe lok âlâ, kutŋe Kisi sâm, yâkât nanŋe, kutŋe Saulo, yâk kânâŋgâmu kunyeŋe manmâ galemyongomu yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. 22 Yambu lok yâhâp ŋerek pesuk sâmu yâkât gewâkŋan Anitâŋe Yese nanŋe, kutŋe Dawiti sâm, ya kânâŋgâm yuwu sâm lohimbi ekyongop. “Yese nanŋe, kutŋe Dawiti, yâkŋe tem lâunihim mansap. Yakât otmâ wuân me wuângât ekumune denne lâum hoŋ banihiwuap. Yakât otmâ nâŋgâwaŋgian,” yawu sâop. 23-24 Dawitihât senâmbâ gâtŋe âlâ, kutŋe Yesu, Yura lohimbi nengâlen tetem tihitnenŋe otbuapgât pat Anitâŋe emelâk embâŋân kuningiop. Pat yakât bulâŋe tetewuap nâŋgâm Anitâŋe aŋgoân Yoane Yura nengâlen hâŋgângumu takaop. Otmu nenŋe orotmemenenŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe toen mem katnenekbuap yakât den eknongop. 25 Otmu Anitâŋe Yoane âi sâm waŋop ya tuhum pesuk pilâwe sâm otmâ yan lohimbi yuwu sâm âiyongop. “Yeŋe nâhât girawu nâŋgâmai? Anitâŋe lok âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap nâŋgâmai yamâ nâ bia. Nâmâ lok inŋe. Lok ya nâhât betnehen taka mansap. Nâŋe yâkât itâkat kâpekmâ golewaŋgiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ bia. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

26 Bukulipne, Awarahamgât sen, yen otmu pâku lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai yen yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. “Nen kerekŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe manman kârikŋahât pat kuningiwom nâŋgâm Anitâŋe Yesu hâŋgângumu giop. 27 Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipŋe otmu Yura papatolipnenŋaŋe Yesuhât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋguwi. Yawu otmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋe ârândâŋ miti selepŋan yâhâ poropete yeŋgât den sâlikum nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimu manminiwi. Yakât otmâ yâkŋe sâm hârewaŋgiŋetâ kuŋetâ muop yan poropete yeŋgât den yakât bulâŋe tetem heŋgeŋguop. 28 Yesu hakŋan tosa âlâ ki mem tetewi yamâ imbiâk “Howanân kuŋetâ muâk” sâm Pilato ekuŋetâ nâŋgâyiŋgimu kuŋetâ muop. 29 Otmu yuwu yawu yu ya otbaŋgim howanân kuŋetâ muop sâp yan emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋaŋe Yesuhât den kulemguwi yakât bulâŋe teteop. Yawu otmu Yesu howanâmbâ meŋetâ gemu lâum ari kât mâtâpŋe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânmâ mem tiŋgâloŋetâ kinop yan lâum ba katŋetâ talop. 30 Muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. 31 Mumuŋambâ mem yahatmu lohimbiŋe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân orowâk ariwi ya teteyiŋgimu orowâk den huhum ariwi. Yakât otmâ lohimbi yaŋe itoŋ galaŋ otmâ ari yâkât den pat âlepŋe Yura kapi ambolipŋe ekyongowi. 32-33 Anitâŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetemu menomgât Yesu mumuŋambâ mem yahalop. Yakât

otmâ Yesuhât den pat âlepŋe ekyongom mansait. Yâhâ Yesu mumuŋambâ mem yahatbuap yakât nâŋgâm Anitâŋe emet inânŋan Dawiti ekumu kep kulemguop yakât boŋ yâhâp yan den yuwu tap.

"Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwereŋe yu yakât topŋe sâm teterâ lohimbi kerekŋe ekmâ nâŋgâŋet sâm katgeksan." Yawu tap.

34 Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu âlâku ki mumbuap, yakât den âlâ emet inânŋan yuwu sâop.

"Nâŋe Dawitihât pat kuwaŋgiwan yakât bulâŋe kerek gâhâlen tetewuap." Yawu sâop.

35 Otmu Dawitiŋe Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop.

"Anitâ pato, gâŋe lok bulâŋe nâ ki pilânekdâ mum tâtuk sâwom." Yawu tap.

36 Anitâŋe Dawiti âi sâm waŋop ya tuhum lohimbi tihityeŋe otmâ manmâ gam muop. Mumu seselipŋe yeŋgât sumân hanguŋetâ tâtuk sâop. 37 Yâhâ Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu ki tâtuk sâop. Yâkŋe tihitnenŋe otmap. 38-39 Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi nenŋe Mosehât girem den ya watmâ tem lâuwaŋgine sâm pâpgumain. Yakât otmâ nenŋe Anitâhât senŋan kinmâ sârereaknomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yeŋgât tosa pilâyiŋgimap. Otmu yeŋe gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ Anitâŋe bulâŋanâk tosayeŋe pilâyiŋgiwuap. Yakât otmâ den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe olâkgât tâmbâlipnenŋe yeŋgâlen hâum sâmune nâŋgâŋet. 40 Emelâk embâŋân tâmbâlipnenŋe yeŋgât kasalipyeŋaŋe taka yongom itit kiom tuhuyekbi yakât den emet inânŋan Anitâhât poropete âlâŋe ekyongomu ya nâŋgâŋetâ tâŋât olop. Poropeteŋe den kulemguop ya yuwu tap.

41 "Nâhât den nâŋgâŋetâ gemap ya yeŋgâlen kulem âlâ memune ya ekŋetâ tâŋât otbuap. Otmu poropetelipnaŋe kulem yakât topŋe sâm tetem ekyongoŋetâ gurâ yawuâk nâŋgâŋetâ tâŋât otmu munomai." Anitâŋe den yawu sâm poropete ekumu kulemguop.

Yâhâ tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ tâŋât otmu muwi yakât dopŋeâk yeŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe yu nâŋgâŋetâ tâŋât otmu hiliwahomaihât den yu ekyongoan." Pauloŋe yawu sâm ekyongop.

42 Yawu sâm ekyongomu Paulo yet Banawa miti emetŋambâ giowot. Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen den eknongoromawot sâm galemlipyeŋaŋe ekyotgoŋetâ ariowot. 43 Miti emetŋambâ gem arimutâ Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Yura yeŋgâlen torokatmâ Anitâ mepaem manbi yâkŋe betyetŋan sâwi. Otmu yâkŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manŋetâ tihityeŋe otbuapgât Paulo yet Banawaŋe den kâsikum yiŋgim biwiyeŋe mem hewewen tuhuyehowot. 44 Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen pâku lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Kutdâhât den nâŋgâne sâm miti emetŋan yâhâwi. 45 Miti emetŋan yâhâŋetâ pik sâmu Yura lohimbiŋe yekmâ nâŋgâm bâleyiŋgim Paulo ekmâ sâwi. 46 Yawu otŋetâ Paulo yet Banawaŋe kârikŋe otmâ yuwu sâm ekyongowot. "Netŋe Anitâhât den yen ekyongoromgât sâm nitgimu taka ekyongom mansait. Yamâ yeŋe yâkât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu manman kârikŋahât pat ki menehât naŋgai. Yakât otmâ netŋe yen pilâyekmâ pâku lohimbi yeŋgâlen ari den pat âlepŋe yu ekyongorom. 47 Emelâk embâŋân Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop den yakât bulâŋe netgâlen teteap. Den ya yuwu tap.

"Omoŋe balam saumunŋe laŋinŋe pilâmu mâtâp ekmâ arim takamain yakât dopŋeâk yen hâŋgânyongomune pâku lohimbi yeŋgâlen ari manman kârikŋahât den pat ekyongoŋetâ nâŋgâm biwiyeŋan haŋ sâyiŋgimu Kutdâhât mâtâp ekmâ watnomai."

Den yawu kulemguop yakât bulâŋe netgâlen teteap yu."

48 Yawu sâm ekyongomutâ den ya pâku lohimbiŋe nâŋgâm tep hero otmâ Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yawu otmâ manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menomaihât Anitâŋe emet inânŋan sâm kalop.

49 Otmu Kutdâhât den pat âlepŋe ya sâm haok tuhuŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi.

Paulo yet Banawa watyelekŋetâ ariowot.

50 Yesuhât den pat âlepŋe sâm haok tuhuwi. Yakât otmâ Yura papatolipyeŋaŋe yakât nâŋgâŋetâ bâlemu kapi ya ambolipŋe yeŋgât kunlipyeŋe otmu imbi kunŋe Yura yeŋgâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiwi ya kendâyiŋgiŋetâ Paulo yet Banawa watyelekŋetâ ariowot.
51 Kapi yapâ ariowot yan hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yiŋgiwuap yakât otmâ yuwu otmâ kâi kalowot. Kâiyetŋan wahap âlâ horalop ya tâlim gik beretek memutâ gemu betyiŋgim Antiok kapi ya pilâm Ikonion kapiân ariowot. 52 Arimutâ benŋe kapi ambolipŋaŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi ya Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu heroŋe kakŋan manbi.

14

Paulo yet Banawaŋe Ikonion kapiân ariowot.

1 Ikonion kapiân ari Yura yeŋgât miti emetŋan yâhâm Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomutâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yura lohimbi otmu kapi ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe biwiyeŋe Yesuhâlen katbi. 2 Yâhâ Yura lok nombotŋaŋe biwiyeŋe kârikŋe otmâ Yesuhât den nâŋgâm hâkâŋ otbi. Yawu otmâ kapi ambolipŋe nombotŋe biwiyeŋan kioŋetâ Paulo yet Banawa yetgât nâŋgâm bâleyitgiwi. 3 Yawu gârâmâ yâkŋe kapi yanâk tatmâ Kutdâhât den pahâk ekyongomutâ emetsenŋe yâhâp mon pesuk sâop. Otmu Anitâŋe lohimbi tihityeŋe otbe sâm oap yakât topŋe ekyongomutâ nâŋgâŋetâ bulâŋe olâk sâm Anitâŋe mâmâŋe otyitgimu kulem topŋe topŋe miowot. 4 Yâhâ kapi ambolipŋaŋe hioŋakmâ nombotŋe Yura galemlipyeŋe yeŋgât den hohewi. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ aposolo yetgât den hohewi.

5 Yawu otmâ hioŋakbi yakât otmâ Yura galemlipyeŋaŋe kapi ambolipŋe otmu Yura lok nombotŋe yaŋe alahuŋetâ biwiyeŋe kâlâp semu aposolo ya mem âlâlâ tuhuyelekmâ kâtŋe yotgonom nâŋgâm yakât den hikuwi. 6 Den hikuwi yakât pat nâŋgâm aposoloŋe kapi ya pilâm Likaonia hânân kapi yâhâp tap kutyetŋe Lisitera otmu Derewe yan ariowot. 7 Yan ari manmâ Yesuhât den pat âlepŋe kapi ya ambolipŋe ekyongom manowot.

Paulo yet Banawa Lisitera kapiân ariowot.

8 Lisitera kapiân lok âlâ mâmâŋahât tepŋambâek kâiŋe pareŋe tetem manmâ gaop. 9 Yâhâ Pauloŋe Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongop ya ândâp katmâ nâŋgâm tatmu Pauloŋe ekmâ yuwu nâŋgâop. "Lok yuŋe biwiŋe Yesuhâlen katmu Anitâŋe heŋgeŋguwuapgât dop tap." 10 Yawu nâŋgâm yuwu sâm ekuop. "Yahatmâ kin." Yawu sâmu lok yaŋe uk sâm yahatmâ kinmâ bam gaop. 11 Yawu otmu lohimbi yan kinbiŋe kulem

ya ekmâ Likanio yeŋe denyeŋan den sâwi. Den sâwi yakât topŋe yuwu. “Hewukŋe lok yâkŋe lok hâtgum hohetnennŋan taka tetem kinsawot.” 12 Yawu sâm Banawa ekmâ hewukŋe lok âlâ, kutŋe Yusi sâm, ya kunbi. Yâhâ Paulonŋeâmâ den ekyongop yakât otmâ hewukŋe lok âlâ, kutŋe Hemesi sâm, ya kunbi. 13 Yawu sâm yotgonmâ Paulo yet Banawa yetgât hotom uyitgine sâm otbi. Otmu hewukŋe lok Yusi yakât lok kâmbukŋaŋe lohimbi sâyiŋgimu birâm topŋe topŋe lotohom bulimakao eŋgatŋan sâhâm pilâŋetâ gemu eŋgatŋe hârene sâm dâim opon kâmbukŋe kapi betŋehen kinsawân ariwi.

14 Hotom uyitgine sâm otŋetâ Paulo yet Banawaŋe ya nâŋgâm pârâk pilâm sururuk sâm hohetyeŋan ari kinmâ yetgât hâk katipŋe kâkâlep mânuŋahowot ya mem duwalowot. 15 Mem duwatmâ yuwu sâm kuyiŋgiowot. “Bâe, yeŋe girawu otne sâm oai? Nerâmâ lok, yen yuwuyaek. Wongât hotom unitgine sâm oai? Yeŋeâmâ hewukŋe lok tâŋât ya betyiŋgim Anitâ Manman Amboŋaŋe hân himbim kândikyotgom yu ya kerek kalop yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋet sâm yâkât den pat ekyongore sâm takawit. 16 Otmu emelâk embâŋâmbâek pâku lohimbi hânŋan kulemŋan mansai ya yeŋgât tâmbâlipyeŋaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ gawi yan undip ki katyiŋgiop. 17 Yawu gârâmâ ikŋe topŋe tetekŋan ekŋetgât hop sambe lâtâpyongomap. Yâkŋe sâpŋanâk gelâk hâŋgângumu gemu kalamyeŋan hop sambe tetemap. Yawu tetemu heroŋe kakŋan manmai.” 18 Den yawu sâm ekyongomutâ lok nombotŋaŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ bâsok hotom uyitgiwi.

Paulo kâtŋe kuwi.

19 Otmu sâp yanâmâ Yura lok nombotŋaŋe Antiok kapi Pisitia hânân tap ya otmu Ikonion kapi ya pilâm Paulo yet Banawa talowolân taka kapi ambolipŋe yeŋgât eŋgatyeŋan geŋetâ Paulo dâim kapi betŋehen ari kâtŋe kuwi. Otmu yâkŋe Paulohât muap sâm pilâm ariŋetâ derepgum talop. 20 Yawu otmâ kapi ambolipŋe nombotŋe Yesuhâlen biwiyeŋe kepeiwiŋe kapiângembâ ge ekŋetâmâ yahatmâ kapiân yâhâop. Otmu yan imutâ emet haŋ sâmu Banawa orowâk kapi ya pilâm Derewe kapiân ariowot.

21 Derewe kapiân ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomutâ kapi ambolipŋe lok kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Otmu mâtâp ariowot ya yawuâk watmâ Lisitera, Ikonion, Antiok kapiân âwurem ariowot. 22 Âwureowot yan kapi ârândâŋ Yesuhât komot tatbi ya yeŋgât biwiyeŋe orotok sâmapgât mem kârikŋe tuhuyekmâ yuwu sâm ekyongowot. “Nenŋe yen orop biwinenŋaŋe Yesu Kiristohâlen kepeimain. Yawu otmâ manmunŋe lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuneneknomai. Yawu otninginetâ ki lohotŋe otmâ mannom otmuâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe ningimu menom.” Yawu sâm ekyongowot.

23 Otmu Anitâhât nâŋgân nâŋgânŋan tatmap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem biwi nâŋgân nâŋgânyetŋan katmu nâŋgâmutâ keterakyitgiâkgât sot barak tatmâ ulitguowot. Yawu otmutâ nâŋgâyitgimu yâkŋe Yesuhât komotŋe komotŋe ya yeŋgâlen ari galemlipyeŋe mem katyehowot. Otmu Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu Kutdâhâlen biwiyeŋaŋe tinâk kepeim manŋetgât ulitgum pilâyehowot.

24 Kapi ya pilâm Pisitia hân ya inâk wangim Pampilia hânân takaowot.
25 Yan taka Yesuhât den pat âlepŋe Perehe kapi ambolipŋe ekyongom
yapâ pilâyekmâ Atalia kapi saru ginŋan tap yan giowot. 26 Otmu yapâ
waŋga patoen yâhâmutâ meyelekmâ ari Antiok kapi patoen katyelekmu
giowot. Yâhâ kândikum pâku lohimbi yeŋgâlen ki ariowot sâp yan Anitâŋe
mâmâŋe otyitgimu nepŋe memutâ bulâŋe tetewuap nâŋgâm Yesuhât
komotŋe Anitâ ulitgum hâŋgânyotgoŋetâ yapâ ariowot.
27 Otmu Paulo yet Banawaŋe Antiok kapiân âwurem taka Yesuhât
komot menduhuyehowot. Menduhuyekmâ Anitâŋe mâmâŋe otyitgim
mâtâp meyitgimu Yesuhât den pat âlepŋe pâku lohimbi ekyongomutâ
yâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi yakât den
pat kerek ekyongowot. 28 Otmu yan yâkŋe Yesuhât komot orop sâp
kâlewâk manbi.

15

Paulo yet Banawa Yerusalem kapiân ariowot.

1 Lok nombotŋaŋe Yuraia hân pilâm Antiok kapiân ari yuwu
sâm Yesuhât komot ekyongowi. “Nanlipnenŋe teteŋetâ hilâm
nombolân kalimbu pesuk sâmu yanâmâ hâkyeŋahât torehenŋan undip
tuhuyiŋginomgât Moseŋe girem den âlâ kulemguop.” Den yawu tap ya
yen pâku lohimbiŋe ki lâum mannomai otmuâmâ Anitâŋe ki meyekmâ
manman kârikŋan katyekbuap.”
2 Yawu sâm ekyongoŋetâ benŋe Paulo yet Banawaŋe denyeŋe kakŋan
sâmutâ kuk pato otbi. Yawu otbi yakât otmâ yuwu sâm den hikuwi.
“Paulo yet Banawa lok nombotŋe orowâk hâŋgânyongomunŋe Yerusalem
kapiân ari aposolo otmu Yesuhât komot yeŋgât galemlipyeŋe ekyon-
goŋetâ umatŋe teteap yu sâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâwi.
3 Yawu sâm hâŋgânyongoŋetâ ariwi. Yapâ ari Poinike otmu Samaria
hânân ariwi. Yan ari kândikum Yesuhât den pat âlepŋe pâku lohimbi
ekyongomutâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kutdâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi
yakât den pat Yesuhât komot tatmâ arai ya ekyongoŋetâ nâŋgâm tepyeŋe
heroŋe pato olop. 4 Otmu Yerusalem kapiân ariŋetâ aposolo, Yesuhât
komot, otmu yâk yeŋgât galemlipyeŋaŋe yekmâ heroŋe otyiŋgiwi.
Heroŋe otyiŋgim Anitâŋe mâmâŋe otyitgimu pâku lohimbi yeŋgâlen nep
miowot yakât topŋe ekyongowot. 5 Ekyongomutâ Parisaio lok nom-
botŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwiŋe yahatmâ yuwu sâm ekyongowi.
“Pâku lokŋe Mosehât girem den watmâ hâkyeŋahât torehenŋan undip
tuhuaŋgiŋetâ âiloŋgo otbuap.” Yawu sâwi.

Petoroŋe den ekyongop.

6 Den ya heŋgeŋgune sâm aposolo otmu galemlipyeŋaŋe yeŋiâk men-
duhuakbi. 7 Menduhuakmâ den sahaŋgim tatŋetâ Petoroŋe yahatmâ
yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe pâku
lohimbi yeŋgâlen ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm
Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeinomaihât Anitâŋe mem sâlipnohom âi sâm ni-
hiop ya naŋgai. 8 Anitâŋe nen lok kerek biwinenŋahât topŋe nâŋgâmapŋe
ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu Yura nengâlen giop. Otmu
yakât dopŋeâk Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge pâku lo-
himbi biwiyeŋe mem hewewen tuhumu Yesuhâlen biwiyeŋe katbi. Yakât
otmâ Anitâŋe pâku lohimbi nâŋgâyiŋgimap. 9 Nen Yura lohimbi otmu pâku
lohimbi orop dop konohâk mansain. Pâku lohimbiŋe biwiyeŋe Yesuhâlen

katbi yan yâk yeŋgât tosa pilâyiŋgiop. 10 Yakât otmâ yeŋe wongât Anitâ wangim umatŋe âlâ pâku lohimbi kakyeŋan katne sâm oai? Emelâk embâŋâmbâek tâmbâlipnenŋaŋe girem den lâum hâum pâpguminiwi. Otmu nen gurâ yawuâk lâum hâum pâpgumain. 11 Yakât otmâ girem den lâuŋet sâm nenŋe ki sâyiŋginom. Yesu Kutdâŋe pâku lohimbi mâmâŋe otyiŋgimu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeimai. Yakât otmâ yâkŋe manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe yiŋgimu menomai. Otmu nen gurâ yawuâk." Yawu sâop.

12 Otmu Anitâŋe Paulo yet Banawa mâmâŋe otyitgimu pâku lohimbi yeŋgâlen ari kulem topŋe topŋe memutâ ekŋetâ ewe membe olop yakât den pat ekyongomutâ nâŋgâwi.

Yakowoŋe den ekyongop.

13 Paulo yet Banawaŋe den sâm tiŋ pilâmutâmâ Yakowoŋe yahatmâ den yuwu sâm ekyongop. "Bukulipne, den sâmune nâŋgâŋet. 14 Anitâŋe pâku lohimbi tihityeŋe otmu nombotŋaŋe ikŋan biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât den pat Simonŋe eknongomu naŋgain. 15 Emelâk emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâŋe tetemu eksain. Den ya yuwu tap.

16 "Kutdâŋe yuwu yap. "Hâmbâi Dawitiŋe Isirae lohimbi galemyongoap ya yeŋgât kasalipyeŋaŋe taka yongom itit kiom tuhuyiŋgiŋetâ kapi kâwurumŋeâk kinbuap. Otmu nâŋgâmune ârândâŋ otmu sese hâkulipyeŋaŋe âwurem taka kâwurum ya pitim kapi âiŋe tuhum yan mannomai. Sâp yan Dawitihât senâmbâ gâtŋe mem kânâŋgâmune lohimbi tihityeŋe otmu âiloŋgo loŋgo mannomai. 17 Yawu otmâ pâku lohimbi hânŋan kulemŋan mannomai ya nine pat kuyiŋgiwan yâkŋe Kutdâhâlen ari hoŋ bawaŋgim mannomai.

18 Emelâk emet inânŋan Kutdâŋe den yawu sâm teteop."

Poropete den yawu kulemguop.

19 Yakât otmâ biwinaŋe yuwu naŋgan. Pâku lohimbiŋe Anitâhât den lâum Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeine sâm otmai ya yeŋgât ki undip katyiŋginom. 20-21 Emelâk embâŋâmbâek Yura nengât papatolipnenŋaŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândâŋ miti emetyeŋan yâhâ Mosehât girem den sâlikum manmâ gawi. Otmu âun yu nen gurâ yawuâk sâlikum nâŋgâm manmain. Yakât otmâ girem den yuwu kulemgum katyiŋginom. "Pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyeŋan katnomai yapâ gâtŋe ki mem nenomai. Otmu noniŋ bulimakao eŋgatŋe sâhâm maŋguŋetâ mumbuap ya otmu yakât hepŋe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai." Den yawu kulemgum katyiŋginom. Yawu." Yakowoŋe den yawu sâop.

Pâku lohimbiŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi ya yeŋgât pepa kulemgum katyiŋgiwi.

22 Yawu sâmu aposolo otmu galemlipyeŋaŋe Yesuhât komot orop menduhuakmâ biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu lok yâhâp mem teteyelekŋetâ Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomaihât pâinyelekbi. Yawu otmâ lok yâhâp, kutyetŋe Yurasi Basawa yet Sila sâm, yâk mem katyelekbi. 23 Lok yâhâp yuŋe Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomai sâm pâku lohimbi yeŋgât pepa yuwu kulemgum yiŋgim hâŋgânyongowi.

"O Bukulipnenŋe,

Yen pâku lohimbi, Antiok, Siria, Kirikia kapi ambolipŋaŋe Yesu Kristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yen Anitâŋe meyekmu nen orop komot konohâk oain. Yakât otmâ nen aposolo otmu Yesuhât komot Yerusalem kapiân mansai ya yeŋgât galemlipyeŋaŋe heroŋe nâŋgâyiŋgim pepa yu kulemgum katyiŋgiain. 24 Umatŋe âlâ yeŋgâlen teteop ya nengâlembâ lok nombotŋaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ yeŋgâlen taka den topŋe topŋe ekyongoŋetâ nâŋgâwi. Nenŋe lok ya ki âi sâm yiŋgim hâŋgânyongowin. 25-27 Yakât otmâ nenŋe menduhuakmâ lok yâhâp, kutyetŋe Yurasi yet Sila sâm mem katyelekmâ hâŋgânyotgomunŋe taka den ekyongomutâ nâŋgânomai. Yâkŋe Banawa yet Paulo yâk orop yeŋgâlen takanomai. Paulo yet Banawaŋe Kutdâ Yesu Kiristo hoŋ bawaŋgim hâhiwin kakŋan manmawot. 28 Anitâŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋan katmu nâŋgâmunŋe tetemu undip ki katyiŋginom yawu naŋgain. Yâhâ girem den pâŋe tâlâwâk ekyongoain yu lâuŋetâ ârândâŋ otbuap. 29 Pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyeŋan katnomai yapâ gâtŋe ki mem nenomai. Otmu noniŋ bulimakao eŋgatŋe sâhâm maŋguŋetâ mumbuap ya otmu yakât hepŋe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai. Girem den yu lâum manŋetâ ârândâŋ otbuap. Yawu. Nen bukulipyeŋe Yerusalem kapiân mansain."

30 Pepa yawu kulemgum yiŋgim hâŋgânyongoŋetâ mem Antiok kapiân ariwi. Antiok kapiân ari Yesuhât komotŋe mem menduhuyekmâ pepa ya yiŋgiwi. 31 Pepa ya yiŋgiŋetâ sâlikum nâŋgâwi. Otmu biwiyeŋe orotok sâmapgât lohotŋan mannomai sâm kulemguwi ya sâlikum nâŋgâŋetâ tepyeŋe heroŋe olop.

32 Anitâŋe Yurasi yet Sila mâmâŋe otyitgimu yâkŋe lohimbi ya den kâlewâk ekyongom biwiyeŋe mem hewewen tuhuyehowot. 33-34 Yawu otmâ Yesuhât komot Yerusalem kapiân âwurem ariyet sâm hâŋgânyotgowi. Yawu sâm hângonyotgowi yamâ Silaŋeâmâ pilâm yan manmu Yurasiŋe ikŋiâk âwurem Yerusalem ariop.

Paulo yet Banawa pilahowot.

35 Paulo yet Banawaŋe Antiok kapiân manmâ Yesuhât komolân gâtŋe lok nombotŋe orop Kutdâhât den lohimbi kâsikum yiŋgiwi. 36 Sâp âlâen Pauloŋe Banawa yuwu sâm ekuop. "Netŋe aŋgoân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari Kutdâhât den kapi ambolipŋe ekyongomutŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yâkŋe girawu mansai yakât nâŋgâm ari yekdom."

37 Yawu sâmu Banawaŋeâmâ Yoane Mareko orowâk arinom sâop. 38 Emelâk Yoane Marekoŋe âi pâŋan pilâm Pampilia hân yan pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. Yakât otmâ Banawaŋe Yoane Mareko orowâk arinom sâop ya Pauloŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ olop. 39 Yakât otmâ Paulo yet Banawa sâm kuaŋgim pilahowot. Pilakmâ Banawaŋe Yoane Mareko memu orowâk waŋga pato âlâen yâhâmutâ meyelekmâ Kipiro mâtuŋa yan ari kioŋowot. 40 Yâhâ Pauloŋeâmâ Sila memu Kutdâŋe tihityetŋe olâk sâm Yesuhât komotŋe hâŋgânyotgoŋetâ ariowot. 41 Ari Siria, Kirikia hân ya hâtikgum Yesuhât komolipŋe kapi tipi tapi yan manmâ arai yâk yeŋgât biwiyeŋe orotok sâmapgât mem kârikŋe tuhuyehowot.

16

Pauloŋe Timoteo memu orowâk ariwi.

1 Paulo yet Silaŋe Kirikia hân ya pilâm Derewe otmu Lisitera kapiân
ariowot. Lisitera kapi yan lok âlâ manop, kutŋe Timoteo, yâkât topŋeâmâ
yuwu. Âwâŋe yamâ Girik lok. Yawu gârâmâ âwâŋaŋe Yura imbi
miop. Yawu gârâmâ Timoteo mâmâŋâitŋe Yesuhâlen biwiyetŋaŋe kepeim
manminiowot. 2 Lisitera otmu Ikonion kapi ambolipŋe Yesuhâlen bi-
wiyeŋaŋe kepeim manminiwiŋe Timoteohât nâŋgâŋetâ yahalop yakât
otmâ yâkât topŋe Paulo ekuwi. 3 Paulo ekuŋetâ nâŋgâm Timoteo orowâk
arirom sâm yakât ekyongop. Yawu gârâmâ Yura lohimbi yan man-
biŋe Timoteo âwâŋe ya Girik amboŋe ya nâŋgâm metewi. Yakât otmâ
Pauloŋe Mosehât girem den lâum Timoteo hâkŋahât torehennan undip
tuhuwaŋgiop. 4 Yawu otmâ kapi ârândâŋ ari aposolo otmu Yesuhât
komotŋe Yerusalem kapiân manbi yâk yeŋgât galemlipyeŋaŋe girem
den kulemgum katyiŋgiwi ya lâum mannomai sâm Yesuhât komolipŋe
ekyongowi. 5 Yawu otŋetâ Yesuhât komotŋe Kutdâhâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk
kepeim Anitâhât den lâum manbi. Otmu yawu manŋetâ hilâm ârândâŋ
pâku lohimbi nombotŋe âlâŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim yâk yeŋgâlen
torokatŋetâ sambe sambe otbi.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

6 Paulo yet Silaŋe kapi tipi tapi Asia hânân tatmâ arap yan ari
Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongore sâm otmutâ Anitâhât Wâtgât
mâmâŋahât Heakŋe undip katyitgiop. Yakât otmâ kapi tipi tapi Pirihia
otmu Galatia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe
ekyongom ariowot. 7 Yawu otmâ Misia hân bâiŋehembâ ari Bitinia
hânân arire sâm otmutâ Yesuhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yawuâk
undip katyitgiop. 8 Undip katyitgimu Misia hân ya hâtikgum ari saru
ginŋan Toroa kapi tawân gemutâ nâŋe mem teteyelekmâ yâk yetgâlen
torokatban. 9 Yawu otmâ emet ŋiŋ sâmu orowâk iwin. Otmu omoŋdâŋe
Yesuhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem purik pilâmu
kulem âlâ yuwu tetemu ehop. Makeronia gâtŋe lok âlâŋe tetem kinmâ
Paulo ulitgum yuwu sâop. “Gâŋe Makeronia nengâlen ga tânnongowuat.”
10 Kulem tetemu ehop ya Pauloŋe eknotgomu nâŋgâm yuwu sâwin.
“Makeronia hânân ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongonomgât Anitâŋe
sâm ningiap.” Yawu sâm Makeronia hânângen arine sâm mitiwahom
tatbin.

11 Otmu emet haŋ sâmu waŋga patoen yâhâmunŋe menenekmâ
Toroa kapi ya pilâm ari emet ŋiŋ sâowân Samotarake mâtuŋa yan ari
katnenekmu gewin. Emet haŋ sâmu yapâ menenekmâ ari Niapoli
kapiân katnenekmu gewin. 12 Otmu kapi ya pilâm Pilipi kapiân ari-
win. Pilipi kapi yamâ Makeronia hân yakât kapi kunŋe. Roma lo-
himbi kiŋgitŋe orowâkŋe yan manbi. Pilipi kapi yan tatmunŋe hilâm
mome mon pesuk sâop. 13 Otmu kapi betŋehen to âlâ tap yan Yura
lohimbiŋe Anitâ ulitguminiwi yakât kawe âlâ tap. Yakât otmâ tatmâ
nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok pâinyekmâ yan gewin. Yan ge imbi nombotŋe
mem teteyekmâ yâk orop ge tatmâ Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowin.
14 Otmu Tiatira kapi amboŋe, imbi âlâ, kutŋe Litia sâm, yâkŋeâmâ
sâŋgum gârem katmu puluhuŋetâ yapâ tewetsenŋe miakmâ manminiop.
Imbi yaŋe Anitâ mepaem manminiop yakât otmâ Kutdâŋe biwiŋe mem
hewewen tuhumu ândâp katmâ Paulohât den nâŋgâmu bulâŋe otmu

Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeiop. 15 Yakât otmâ imbi ya otmu ikŋe sen ya
kerehâk toen mem katyekbi. Toen mem katyekŋetâ imbi yaŋe yuwu sâm
eknongop. “Kutdâhâlen biwinaŋe kepeimune manman kârikŋahât pat
kunihiap yakât otmâ nâhât emelan takaŋetâ yan orowâk tatnom.” Yawu
sâmu nenŋe yâkât emelan yâhâwin.

Roma yeŋgât tembe lâuŋe Paulo yet Sila meyelekmâ pâi emetŋan
katyelekbi.

16 Sâp âlâen Anitâ ulitgum manminiwi yakât kaweŋan gemunŋe,
hoŋbawa imbi âlâŋe mem tetenenehop. Otmu weke bâleŋaŋe kakŋan
memu lohimbi yeŋgâlen ari yu ya teteyiŋgiwuap yakât topŋe sâm tetem
ekyongominiop. Yawu otmu tewetsenŋe me senŋe âlâlâ yakât hâmeŋe
sâm waŋminiwi ya mem ari galemlipŋe yiŋgiminiop. 17 Aiop, imbi yaŋe
Paulo ekmâ betnenŋan gam den kârikŋan yuwu sâop. “Lok yuŋe Anitâ
yahat yahatŋe hoŋ bawaŋgim manman kârikŋan manmâ yâhânomgât
topŋe eknongone sâm takai.” 18 Hilâm ârândâŋ betnenŋan gam yawu
otningiminiop. Yakât otmâ Pauloŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu purik
sâm weke bâleŋe ya yuwu sâm ekuop. “Nâŋe Yesu Kiristohât sâtgât
ekgohomune gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu yanâk weke bâleŋe yaŋe
yâkâlembâ gaiakmâ ba ariop. 19 Yâhâ imbi yakât galemlipŋaŋe tewet-
senŋe me senŋe âlâlâ yâkâlembâ âlâku ki menomai ya nâŋgâwi. 20 Yakât
otmâ Paulo yet Sila mem dâiyelekmâ sombemân yâhâ Roma yeŋgât
kiaplipyeŋe yeŋgât senyeŋan katyelekŋetâ kinmutâ yuwu sâm hâkyetŋan
sâwi. “Yura lok yuŋe kapinenŋan taka ki orotŋe otŋet sâm meme sâsâ
tuhunenekmutâ nâŋgâmunŋe dondâ bâleap. 21 Yâkŋe orotmeme âiŋe, nen
Roma lohimbiŋe ki otmain ya otŋet sâm kâsikum ningim tawot.” 22 Yawu
sâŋetâ lohimbi sombemân kinbiŋe nâŋgâm bâleyitgiŋetâ Roma yeŋgât
kiaplipyeŋaŋe yetgât hâk katipŋe mem duwatmâ tuhum pilâm tembe
lâulipyeŋe ekyongoŋetâ kapamŋe dondâ yotgowi. 23 Yotgoŋetâ hâkyetŋe
bâŋ bâlâŋgum hewâk pato otmu pâi emetŋan mem yâhâ katyelekŋetâ
tatmutâ gahatŋe ya kârikŋeâk maŋgum heŋgeŋgum katyelekŋetâ tatset
sâm galem ya ekuwi. 24 Ekuŋetâ pâi emetŋe yakât biwiŋe âlâ tânâmŋan
tap yan dâim ari katyelekmâ nak âlâ hioŋmâ nombot nombot tuhuwi
yapâ kâiyetŋe pilâmutâ arimu nak ya mem menduhum sâhâŋetâ yan
talowot.

25 Otmu omoŋ tânâmŋan Paulo yet Silaŋe kep mem Anitâ mepaem
tatmutâ lok nombotŋe pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi yaŋe nâŋgâyitgiwi.
26 Yawu otmâ mososoŋ pato mem pâi emetŋe ya gâsuk gâsuk sâmu yakât
gahatŋe kerek hindakmâ aŋ sâm kinop. Otmu pâi emetŋan ip kârikŋaŋe
sâhâyekŋetâ tatbi ya yeŋgât ip kârikŋe ŋerek holaŋakmâ kisik pâsok sâop.
27 Yawu otmu galem yaŋe amanâmbâ yahatmâ gahatŋe ya aŋ sâm kinmu
ya ehop. Ya ekmâ lok bâleŋe kerek yaehen kioŋmâ arai sâm tewetŋe mem
dâim ikŋe eŋgatŋe kârâm hâreakbe sâm olop. 28 Yawu otmu ekmâ Pauloŋe
yuwu sâop. “Nen hârok tain yakât otmâ gike eŋgatge ki hâreak.”

29-30 Yawu sâmu galem yaŋe balamgât sâmu bukulipŋaŋe balam saum
waŋetâ pâi emetŋan yâhâm gem yehop. Tatŋetâ yekmâ kâi bâtŋe kârâŋ
kârâŋ sâmu, Paulo yet Sila dâiyelekmâ gemâmâ yuwu sâm âiyotgop. “Nâŋe
girawu otmune Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

31 Sâmu yuwu sâm ekuowot. “Kutdâ Yesu Kiristohâlen biwihaŋe
kepeim manbuat otmuâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihi-
wuap. Otmu imbihe naomge yâku yawuâk.” 32 Yawu sâm Yesu

Kutdâhât den pat âlepŋe yâk otmu hep torehenlipŋe yawuâk ekyongowot. 33 Ekyongomutâ galem yaŋe hepyetŋe piriyitgiop. Piriyitgimu ikŋe otmu imbiŋe naomŋe hârok mem toen katyehowot. 34 Yawu otmâ Paulo yet Sila dâiyelekmu ikŋe emelan yâhâ sot um yitginetâ niowot. Otmu Anitâhâlen biwiyenaŋe kepeiwi yakât biwi hero pato otbi.

35 Emet haŋ sâmu Paulo yet Sila holaŋyelekŋetâ ariromawotgât Roma yeŋgât kiaplipyenaŋe tembe lâu hâŋgânyongoŋetâ pâi emetŋan ariwi.

36 Pâi emetŋan ari "holaŋyelekdâ kioŋmâ ariyet" sâm galem ya ekuwi. Ekuŋetâ pâi emetŋan yâhâ Paulo yuwu sâm ekuop. "Kiaplipnenŋaŋe den katŋetâ takap. Yakât otmâ holaŋyelekmune kioŋmâ ariromawot."

37 Yawu sâmu Pauloŋe tembe lâu ya yuwu sâm ekyongop. "Nerâmâ "Roma lok". Yakât otmâ wongât aŋgoân kiaplipyenaŋe ki âinotgom topnetŋe nâŋgâwi? Yawu otmâ lok senyenan kapamŋe imbiâk notgom pâi emetŋan mem katnelekŋetâ tait. Yamâ yeŋe netgât yohân kioŋmâ ariyet sâm hâŋgânyongoŋetâ taka eknotgoŋetâ nâŋgâmune ki dopŋan oap. Kiaplipyeŋe yeŋak taka eknotgoŋetâ yanâmâ kioŋmâ arirom." Yawu sâm ekyongop.

38 Yawu sâm ekyongomu tembe lâu yaŋe purik sâm ari kiaplipyeŋe teteyiŋgiwi. "Paulo yet Sila yamâ Roma lok." Yawu sâm kiaplipyeŋe ekyongoŋetâ yâkŋe nâŋgâm pârâk pilâwi. 39 Pârâk pilâm yâk yetgâlen ari den lohotŋan ekyotgom pâi emetŋambâ dâiyelekmâ ge hâŋgânyotgoŋetâ kioŋowot. 40 Yapâ kioŋmâ Tiatira kapiân ari Litiahât emelan yâhâowot. Yan yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ biwiyeŋe orotok sâmapgât den ekyongom biwiyeŋe mem hewewen tuhum yapâ pilâyekmâ ariowot.

17

Paulo yet Sila Tesalonike kapiân ariowot.

1 Paulo yet Silaŋe kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetŋe Ampipoli otmu Apolonia, yan ariowot. Yan ari yan Yura yeŋgât miti emetŋe ki tap yakât otmâ kapi yâhâp ya wangim Tesalonike kapiân ariowot. 2 Yan ari Yura yeŋgât miti emetŋan yâhâ Yura lok orop Anitâhât den emelâk miti pepaen kulemguwi yakât alahuŋetâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp kalimbu pesuk sâop. 3 Yawu otmâ Yesuhât topŋe yuwu sâm ekyongowot. "Yesuŋe tihitnenŋe olâk" sâm Anitâŋe hâŋgângumu giop. Gemu lok bâleŋaŋe kum mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtgum muowâke yamâ benŋe Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât topŋe emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋaŋe miti pepaen kulemguwi tap." Yawu sâm ekyongowot. 4 Yawu sâm ekyongomutâ Yura lohimbi getek âlâ otmu kapi yakât lok papatolipŋe yeŋgât imbilipyeŋe nombotŋe otmu Girik lohimbi Yura yeŋgâlen torokatŋetâ Anitâ mepaeminiwi. Lohimbi yuŋe Paulo yet Banawaŋe den sâowot ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenaŋe kepeiwi.

5 Yawu gârâmâ Yura lohimbi sesenŋgâlâkŋe den ya nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu lok hilâm ihi nombotŋe mâtâwân in yâhâm gewi ya ekyongoŋetâ menduhuakbi. Menduhuakŋetâ Yura lok yaŋe lok menduhuyekbi ya tepyenan kânâŋgâŋetâ dâiakmâ Paulo yet Sila pâinyelekmâ Yasongât emelan ariwi. 6 Emelan ari pâinyelekŋetâ biatmu Yason otmu Yesuhât komolân gâtŋe lok nombotŋe meyekmâ papatolipyeŋe yeŋgâlen ari den âiân katyekmâ yuwu sâwi. "Yasonŋe lok yâhâp dâim emetŋan katyelekmu tawot. 7 Yâkŋe lohimbi kendâyiŋgimutâ kuk kapam otmai. Yâkŋe nengât kapiân taka tatmâ Roma kunnenŋahât den bet pilâm lok kutdâ âiŋe,

kutŋe Yesu sâm, “yâkŋe tihitnenŋe otmap” yawu sâm yâkât den lohimbi eknongom tawot.” 8 Yawu sâŋetâ kapi ambolipŋe otmu papatolipyeŋaŋe den ya nâŋgâm biwiyeŋan tâlimu kuk pato otbi. 9 Yawu otmâ papatolipyeŋaŋe Yason otmu bukulipŋe ekyongoŋetâ tewetsenŋe katmâ pâi emetŋe puluhum kioŋbi.

Pauloŋe Yesuhât topŋe Berea kapi ambolipŋe ekyongop.

10 Emet omoŋ otmu Yesuhât komotŋe Paulo yet Sila yohân hâŋgânyotgoŋetâ Berea kapiân ariowot. Yan ari Yura lohimbi yeŋgât miti emetŋan yâhâ Pauloŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongop. 11 Yâhâ Tesalonike kapiân Yura lohimbiŋe biwi kârikŋe otmâ denyetŋe nâŋgâŋetâ giop. Yâhâ Berea kapiânâmâ lohimbi yaŋe biwi hewewen otmâ ândâp katmâ Paulohât den nâŋgâneâk otbi. Yawu otmâ “Den eknongoap ya bulâŋe me bia” sâm hilâm ârândâŋ yakât alahu gulahu otmâ Anitâhât den miti pepaen kulemguwi ya sâlikuwi. 12 Yawu otmâ yâk yeŋgâlen gâtŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Otmu Girik lohimbi yahat yahatŋe nombotŋaŋe yawuâk.

13 Yawu gârâmâ Pauloŋe Berea kapiân ari Anitâhât den ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe olop yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ Tesalonike kapiân arimu Yura lohimbiŋe nâŋgâŋetâ bâleop. Nâŋgâŋetâ bâlemu Berea kapiân ari kapi ambolipŋe biwiyeŋan kuiŋ kuiŋ kendâyiŋgiwi. 14 Yawu otŋetâ Sila yet Timoteo yamâ Berea kapiân talowot. Yâhâ Paulo yamâ Yesuhât komotŋe ekuŋetâ kapi ya pilâm saru ginŋan ariop. 15 Otmu Yesuhât komolân gâtŋe lok nombotŋaŋe Paulo dâim ari Aten kapiân katmâ âwurene sâm otŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe Sila yet Timoteo ekyotgoŋetâ in yawu takaromawot.” Yawu sâm ekyongomu âwurem Berea ariwi.

16 Pauloŋe Sila yet Timoteo yetgât mambotyitgim Aten kapiân talop. Yan tatmâ Porom Lâpio topŋe topŋe hâwim kânâŋgâŋetâ talop ya ekmâ biwiŋe kâlâp siop. 17 Yawu otmâ Yura lohimbi yeŋgât miti emetŋan yâhâ Yura lok nombotŋe otmu Girik lok nombotŋaŋe Yura yeŋgâlen torokatmâ Anitâ mepaeminiwi yâk orop tatmâ den sahaŋgiwi. 18-21 Aten kapi ambolipŋe otmu lok nombotŋe kâlepŋehembâ taka yan kandi manbiŋe den aŋgo teteminiop yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgune sâm alahu gulahu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Pauloŋe hilâm ârândâŋ sombemân ari lohimbi ya Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomu den sahaŋgiminiwi. Otmu kapi yan lok nâŋgân nâŋgânyeŋe orop komot yâhâp manbi, kutyeŋe Epikue, otmu âlâmâ Sitoik. Komot yapâ gâtŋaŋe Paulo orop tatmâ den sahaŋgiwi. Nombotŋaŋe Paulohât yuwu sâwi. “Lok yuŋe den ihilâk sâmap. Nâŋgân nâŋgânŋe bia.” Yawu sâwi. Otmu Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat âlepŋe Pauloŋe ekyongomu nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Lok yuŋe lohimbi ondowângen mansai ya yeŋgât Porom Lâpio yakât yap.” Yawu sâm den âiân katne sâm den sâsâ emetŋe âlâ, kutŋe Aripako sâm, yan dâim yâhâ katŋetâ kinmu yuwu sâm âikuwi. “Gâŋe den aŋgo eknongom gat ya nâŋgâmunŋe ki keterakningimap. Yakât otmâ topŋe sâm heŋgeŋgurâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.

Pauloŋe Anitâhât den ekyongop.

22 Yawu sâŋetâ Pauloŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Aten kapi ambolipŋe yeŋgât orotmemeyeŋe âlâlâ ekmâ yuwu naŋgan. 23 Yeŋe Porom Lâpioyeŋe topŋe topŋe mepaem manmai. Nâŋe kapiyeŋan bam

gam Porom Lâpioyeŋe dondâ hâwim kânâŋgâŋetâ kinsap ya eksan. Yawu gârâmâ lâpio âlâhât kaweŋe inâk tap yan den yuwu kulemgum katŋetâ tap ya sâlikuan. “Lâpio âlâhât topŋe ki nâŋgâmain yâkât kaweŋe.” Ki nâŋgâmai ya imbiâk mepaemai yâkât topŋe âun yuân ekyongomune nâŋgânomai. 24 Kutŋeâmâ Anitâ. Anitâŋe hân himbim amboŋe oap. Yâkŋe hân himbim kândikyotgom wahap topŋe topŋe katmâ meteop. Opon kâmbukŋe tuhumain yan ki tatmap. 25 Anitâŋe tihitnenŋe otmâ galemnongomu manman âiloŋgo manmain. Yakât otmâ nenŋe wuân me wuângât Anitâŋe umburuk otmu tângunomgât dop âlâ ki tap. 26 Kândikum emelâk yâkŋe topŋe katmâ lok, kutŋe Aram sâm, ya tuhuop. Yawu gârâmâ yâkâlembâ gâtŋaŋe lok topŋe topŋe tetem gaŋetâ gaŋetâ sambe sambe otmâ hânŋan kulemŋan manmâ arain. 27 Biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe pâroŋ sâmu Anitâhât towatŋe mem tetenomgât tetem manmâ mumain yakât dop yâkŋe katningimap. Otmu yupâ yapâ ari tatnom sâmunŋeâmâ yakât andemŋe yâkŋak sâm ningiop. Yâkŋe kâlepŋehen ki ya tap. 28 Yakât otmâ lok âlâŋe den yuwu kulemguop tap.

“Yâkŋe kurihinenekmu mansain.”

Otmu yeŋgâlembâ gâtŋe lok nombotŋaŋe yuwu sâmai,

“Nen yâkât sen mansain.” Yawu sâmai.

29 Anitâŋe umut biwinenŋe katningimu yâkât sen mansain. Yakât otmâ nenŋe eŋgatnenŋeâk otmâ kât, goli, me siliwa, yaŋe mem Anitâhât kundenŋe tuhunomgât dop âlâ ki tap. 30 Anitâhât topŋe hâum pâpgum manmâ gamai yakât nâŋgâm ki hilipyongop. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ya pesuk yap. Âun yukârâmâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arain nen kerekŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwaŋginomgât sâop. 31 Otmu ikŋe hoŋ bawaŋaŋe nen lohimbi kerek den âiân katnenekmâ topnenŋe mem tetem matŋe ningimu ârândâŋ otbuap yakât sâpŋe kalop. Otmu nen kerekŋe lok yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomgât Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop.” Yawu sâm ekyongop.

32 Yâhâ “mumuŋambâ mem yahalop” yawu sâm ekyongomu lok nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ tânyeŋe hutuk sâmu senŋan gem giriŋbaŋgiwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâm ekuwi. “Den yat yu sâp âlâen âwurem ga âlâkuâk sârâ nâŋgânom.” 33 Yawu sâŋetâ Paulonje pilâyekmâ kioŋop. 34 Otmu lok nombotŋaŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim Paulohâlen torokatbi. Yâk yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Dionisio sâm, yâhâmâ nâŋgân nâŋgânŋe pato. Yâkŋe Aripako emelan yâhâ lok nombotŋe orop den otminiwi. Otmu imbi âlâ, kutŋe Damari sâm, otmu lohimbi nombotŋe ki yongonsan.

18

Paulonje Korinti kapiân ariop.

1-2 Paulonje Aten kapi pilâm Korinti kapiân ariop. Yura gâtŋe lok âlâ, kutŋe Akuila sâm, yâhâmâ Ponto hânân teteop. Otmu imbiŋe, kutŋe Pirisila sâm, miakmâ Roma kapiân manowot. Kapi yan manmutâ Roma yeŋgât kunyeŋe, kutŋe Kalaurio sâm, yâkŋe Yura lohimbi kerek yapâ watyekmu kapi ya pilâm itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Yawu otmâ yâkŋeâmâ Korinti kapiân taka manowot. Otmu Paulonje âi yuwu mem manminiop. Yâkŋe sâŋgum kârikŋe gârem kândâkdâek pato yaŋe mem selep tuhumu lohimbiŋe puluhuŋetâ yapâ tewetsenŋe mem manminiop.

3 Otmu Akuila imbiŋâitŋe nep yawuâk mem manminiowot. Paulonge
Akuila imbiŋâit mem teteyelekmu emetyekŋan dâimutâ ari nep mem
orowâk manbi. 4 Manmâ Paulonge tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândâŋâk Yura
lohimbi yeŋgât miti emetŋan yâhâ Yura otmu Girik lohimbi Yesuhâlen
biwiyeŋaŋe kepeiŋetgât eŋgatyeŋan gem yâkât den pat âlepŋe ekyongo-
miniop.

5 Otmu Sila yet Timoteonge Makeronia hânângembâ takamutâ pe-
naŋgiakbi. Yapâek Paulonge âi ya pilâm Anitâŋe Yesu hâŋgângumu ge
tihitnenŋe otmap yakât den pat haoŋmâ ârândâŋ ekyongom manop. 6 Ya
ekyongomu nâŋgâŋetâ tâŋât otmu bet pilâm sâm ge katbi. Yakât otmâ
Paulonge yâk yeŋgât nâŋgâmu giop yakât dop kum hâk katipŋe kâlep ya
mem pâŋ pâŋgumu wahap gemu yuwu sâm ekyongop. “Hiliwahonomai
yakât tosa nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ yeŋe wahap. Sâp yupâek yen be-
tyiŋgim pâku lohimbi yeŋgâlen ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowom.”
7 Yawu sâm ekyongom miti emetŋambâ pilâyekmâ kapi amboŋe lok âlâ,
kutŋe Titio Yasto sâm, yâkŋe Yura yeŋgâlen torokatmâ Anitâ mepaem
manminiop. Yâkât emet miti emetŋe gotŋan tuhumu talop. Yawu gârâmâ
Paulonge yan arimu yâk orop manowot. 8 Yan manmâ Paulonge Yesuhât
den pat âlepŋe lohimbi ekyongomu miti emetŋe yakât galemŋe, kutŋe
Kirisipo sâm, yâk otmu hep torehenlipŋe orowâk nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu
Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Otmu Korinti kapi ambolipŋe kiŋgitŋe
orowâkŋe Yesuhât den pat ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe
kepeiŋetâ toen mem katyekbi.

9-10 Otmu omoŋ âlâen Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem
purik pilâmu Kutdâŋe tetewaŋgim yuwu sâm ekuop. “Biwihe orotok
sâmu lohotŋe otmatgât ninâk mâmâŋe otgihimune den pat âlepŋe pahâk
ekyongom yâhâwuat. Kapi yukât ambolipŋe dondâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe
kepeim mansai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuheknо-
maihât dop âlâ ki tap.” 11 Yawu sâm tetewaŋgim ekumu kapi yanâk
manmâ Yesuhât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgim manmu yambu konok
otmu kakŋan emetsenŋe nombolân konok pesuk sâop.

Paulo hakŋan sâm den âiân katbi.

12 Sâp yan Roma kunyeŋaŋe kiap âiŋe âlâ, kutŋe Galio sâm, ya
mem Akaia kapi ambolipŋe yeŋgât kiap pato sâm katmu galemyongom
manop. Yawu gârâmâ Yura lok nombotŋaŋe den hikuŋetâ biwiyeŋaŋe
konohâk otmu Paulo mem kiapgâlen ari den âiân katbi. 13 Den âiân
katmâ yuwu sâm hakŋan sâwi. “Nen Yura lohimbiŋe Mosehât girem lâum
manmain ya lok yuŋe kelaŋgatmâ den aŋgo kâsikum ningim yu lâuŋet sâm
meme sâsâ tuhunenekmâ mansap.” Yawu sâwi.

14 Yawu sâŋetâ Paulonge den matŋe kâpekyiŋgiwe sâm otmu yanâk
Galionge den hârewaŋgim Yura lok yuwu sâm ekyongop. “Yen Yura lok,
yeŋe meme sâsâ tuhunekŋetâ nâŋgâmune bâleap. Lok yuŋe yu me ya otmu
bâleap mâne denyeŋe nâŋgâyiŋgimbâm. Yawu ki oap yakât otmâ yuâmâ
yeŋgât wahap. 15 Lok kutŋe me girem denyeŋe yuwu yawu tap yakât sâm
tai. Yakât otmâ yeŋak sâm heŋgeŋgunomai. Yu nâhât wahap bia.” 16 Yawu
sâm watyekmu gewi.

17 Ge kapi ambolipŋaŋe nâŋgâm bâlem miti emetŋahât galemŋe pato,
kutŋe Sostene sâm, ya kuwi. Yawu otbaŋgiŋetâ kiapŋe yekmâ ki yekmâ
yawu olop.

Paulonge Yerusalem kapiân âwurem ariop.

18 Paulonge Korinti kapi yan Yesuhât komolipnge orop sâp kâlep manbi. Yâhâ sâp yan Kengeria kapiân ari "wahap âlâ gâmâlâk otbom," sâm yakât dop kum bukulipnge ekyongomu somotnge korotok hârewangiwi. Somotnge korotok hârewangingetâ Korinti kapiân âwurem ariop. Âwurem ari Akuila yet Pirisila meyelekmu Yesuhât komot pilâyekmâ Siria hânângen arine sâm wangaen yâhâwi. 19 Wangaen yâhângetâ meyekmâ ari Epeso kapiân katyekmu pilakbi. Pilakmâ Paulonge Yura yengât miti emetngan yâhâ Yesuhât den pat âlepnge ekyongomu yakât alahu gulahu otbi. 20 Otmu Paulonge yâk orop yan sâp kâlewâk manâkgât ekungetâ kuyingim yuwu sâm ekyongop. 21 "Anitânge nângânihiwuap otmuâmâ yengâlen yâhâpnge âwurem takam yekbom." Yawu sâm pilâyekmâ wangaen yâhâop.

Wangaen yâhâmu yapâ mem Kaisaria kapiân ari katmu giop. 22 Yapâ ari Yesuhât komolipnge Yerusalem kapiân manbi yâk orop tipinge tatmâ bennge yapâ pilâyekmâ Antiok kapiân ariop. 23 Otmu Antiok kapi ya pilâm ari Yesuhât komolipnge Galatia otmu Pirihia hânân manmâ ariwi yange biwiyenge Yesuhâlenâk katmâ mannetgât mem hewewen tuhuyehop.

Apolonge Epeso otmu Korinti kapiân ari den pat âlepnge ekyongop.

24 Yura lok âlâ nângân nângânnge pato manop, kutnge Apolo sâm, yâhâmâ Alesandiria kapi ambonge. Yâknge âmâ Anitâhât den kulemguwi ya sâlikum nângâm pesuk pilâm hewewen otmâ den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop. 25 Otmu Yoanenge emelâk toen mem kalop yakât otmâ Yesuhât den yamâ tipinge nângâop. Yawu tipinge nângâowâke yamâ biwinge hewewen otmu den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop. 26 Yawu otmâ Yura lohimbi yengât miti emetngan yâhâ Yesuhât den pahâk ekyongomu Akuila yet Pirisilange dennge nângâm emetyetngan dâim ari orowâk manmâ Anitâhât den mâtâpnge sâm hengengum ekumutâ nângâop. 27-28 Otmu Apolonge Epeso kapi pilâm Akaia hânân ariwe sâm olop. Yakât otmâ Akaia arimu buku otbangginomaihât nângâm Yesuhât komotnge pepa âlâ kulemgum wangetâ iknak miakmâ ariop. Mem ari Yesuhât komot Korinti kapiân manbi pepa ya tiripyongomu sâlikum ekmâ buku otbangingetâ orowâk manbi. Otmu Wâtgât mâmângahât Heaknge mâmângge otbangimu emelâk Anitâhât poropetelipngange yâkât den kulemguwi ya topngambâek kâsikum yingiop. Otmu Anitânge tihitnennge otbe sâm Yesu hângângumu giop yakât topnge sâm kusânmâ ekyongomu nângângetâ bulânge olop. Otmu Yura lok nombotnge orop den sahangiwi ya den amoknan ekyongomu nângâm pâpguwi. Yawu otmâ Yesuhât komot mem hewewen tuhuyekmu biwiyenge Yesuhâlenâk kinop.

19

Paulonge Epeso kapiân ariop.

1 Apolonge Korinti kapiân ari manop sâp yan Paulonge pumnge âlâ hâtikgum nombot ari Epeso kapiân gem Yesuhât komot âlâ mem teteyekmâ yuwu sâm âiyongop. 2 "Kândikum biwiyenge Yesuhâlen katbi yan Anitânge iknge Wâtgât mâmângahât Heak hângângumu ge mâmângge otyingiop me bia?"

Yawu sâm âiyongomu sâwi. "Anitâhât Wâtgât mâmângahât Heak yakât ki nângâmain."

3 Sângetâ sâop. "Yen toen mem katyekbi yakât topnge sângetâ nângâwe."

Sâmu sâwi. “Yoaneŋe lohimbi den ekyongom toen mem katyehop yawu otmâ toen mem katnenekbi.”
4 Sâŋetâ sâop. “Lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilânomaihât Yoaneŋe toen mem katyehop. Yawu gârâmâ den âlâ yuwu torokatmâ sâop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai.” Den sâop ya Yesuhât sâop.
5 Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhât kulân toen mem katyekbi. 6 Toen mem katyekbi yan Pauloŋe kunyeŋan memu Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgim nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâwi. Yawu otmâ ari Anitâhât den lohimbi ekyongowi. 7 Lok kâiân yâhâp yaŋe yawu otbi.
8 Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândâŋ Pauloŋe Yura yeŋgât miti emetŋan yâhâ Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm Yesu hâŋgângumu giop yakât den pat âlepŋe ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe yâkâlen katŋetgât eŋgatyeŋan giop. Yawu otmu emetsenŋe kalimbu pesuk sâop.
9 Lohimbi nombotŋaŋe den pat ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ ândâpyeŋe kârikŋe otmâ biwiyeŋe alitbi. Yawu otmâ lohimbi senyeŋan kinmâ Yesuhât den ya sâm bâlewi. Yakât otmâ Pauloŋe pilâyekmâ ari Tirano den emetŋan hilâm ârândâŋ Yesuhât komot orop menduhuakmâ yâkât den alahuwi. 10 Yawu otmâ manŋetâ yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Kutdâhât den ya sâm haok tuhuŋetâ Asia hânân arimu yan Yura lohimbi otmu kapi ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Kutdâhât den pat ya nâŋgâwi.

Siwa nanlipŋaŋe otmâ tâpikguwi.

11 Anitâŋe Paulo mâmâŋe otbaŋgimu kulem topŋe topŋe memu lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. 12 Lohimbi nombotŋaŋe Paulohât sâŋgum otmu sâŋgum tipiŋe ârit piriakmap ya mem bukulipyeŋe kundat otbi yâk yeŋgâlen ari yaŋe wâiyekŋetâ âlepŋe otbi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ wâiyekŋetâ weke bâleŋaŋe gaiakmâ pilâyekmâ ariwi. 13-14 Yura yeŋgât miti emetŋe âlâhât lok kunŋe, kutŋe Siwa sâm, nanlipŋe nombolân yâhâpŋe kapi tatmâ arap ya hawamgum ari weke bâleŋe watyekmâ manminiwi. Yawu otmâ Paulohât nep sâŋgumŋe wâiyekŋetâ weke bâleŋaŋe gaiakmâ ariwi yakât den pat nâŋgâŋetâ yahatmu Yesu Kutdâ kutŋe kunmâ weke bâleŋe âlâ watne sâm yuwu sâm ekuwi. “Yesu Kutdâhât den Pauloŋe lohimbi ekyongomap yâkât sâtgât otmâ gaiakmâ ari.”
15 Yawu sâŋetâ yuwu sâm purik pilâyiŋgiop. “Yesu nâŋgâwaŋgian, otmu Paulo gurâ nâŋgâwaŋgian. Yâhâ yenâmâ âlâlâ? Yenâmâ ki nâŋgâyiŋgian.”
16 Yawu sâm lok weke bâleŋaŋe mâŋgâeminiop yaŋe naom ya yongom hâk katipŋe otmu petyeŋe lâum duwatyiŋgim mem âlâlâ tuhuyehop. Yongom mem âlâlâ tuhuyekmu hâkyeŋe hewâk hewâk papato yaŋe emelambâ gem hâk barahâk ariwi. 17 Otmu yakât den pat kapi ambolipŋe nombotŋaŋe sâm haok tuhuŋetâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipŋe kerekŋe nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu Kutdâ Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop. 18 Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyeŋe katbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât komot yeŋgâlen ari yu ya otŋetâ bâleminiop ya sâm tetewi. 19 Otmu hawat topŋe topŋe, kara suŋa mem manbiŋe yakât pepa kerehâk mem ga lohimbi senyeŋan kinmâ kâlâwân pilâŋetâ sem gulip olop. Pepa uŋetâ siop yakât hâmeŋe emelâk tewetsenŋe âlâhât tipiŋe yaŋe puluhuwi. 20 Yawu otmâ Kutdâhât den lâum manŋetâ manmanyeŋe

kilihahop. Otmu Kutdâhât den ya sâm haok tuhuŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi.

21 Otmu yakât kakŋan Pauloŋe Yesuhât komot Epeso kapiân manbi yuwu sâm ekyongop. “Yesuhât komot Makeronia otmu Akaia hânân manmâ arai ya yeŋgâlen ari biwiyeŋe mem hewewen tuhuyekmâmâ yapâ Yerusalem kapiân ariwom. Yan ari tipiŋe tatmâ pilâyekmâ yapâ ari Roma kapiân ariwom.” 22 Yawu sâm ekyongom lok yâhâp, orowâk nep tânâhom manbi, kutyetŋe Timoteo yet Erasto, yâk hâŋgânyotgomu Makeronia hânângen kulet sâm ariowot. Otmu ikŋeâmâ Asia hânânâk tipiŋe manop.

Epeso kapiân umatŋe âlâ Yesuhât komot teteyiŋgiop.

23 Yâhâ sâp yan Epeso kapi ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Porom Lâpioyeŋe bet pilâm Kutdâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi. Yakât otmâ umatŋe âlâ teteop yakât topŋe yuwu. 24 Lok âlâ, kutŋe Demetirio, yâkŋe ikŋe bisinisi yuwu tuhum manminiop. Kât âiloŋgo loŋgo âlâ, kutŋe siliwa, yaŋe mem Lâpioyeŋe âlâ, kutŋe Atemi sâm, yâkât opon kâmbukŋe yakât umutŋe tuhum manminiop. Umutŋe tuhumu kapi ambolipŋe otmu kandi taka yan manminiwiŋe ya puluhuŋetâ yapâ tewetsenŋe pato mem nombotŋe ikŋe nep loklipŋe puluhuyekminiop.

25 Yâhâ kapi ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Porom Lâpioyeŋe bet pilâwi yakât otmâ Demetirioŋe nep loklipŋe otmu bukulipyeŋe nombotŋe menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, Atemi opon kâmbukŋahât umutŋe tuhum yapâ tewetsenŋe pato memain ya naŋgai. 26 Yawu gârâmâ lok âlâ, kutŋe Paulo, yâkŋe Epeso nengâlen taka kapi yu ambolipŋe otmu Asia ambolipŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâk yuwu sâm ekyongomap. “Lok âlâlâŋe eŋgatyeŋaŋak nâŋgâm Porom Lâpio me yu yakât umutŋe tuhumai yamâ bulâŋe bia.” 27 Yawu sâm ekyongom mem biwi hâlim tuhuyekmap. Yakât otmâ topŋe yuwuhât nâŋgâm ketet oan. Nen Epeso kapi ambolipŋe, kapi nombotŋe Asia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe otmu lohimbi hânŋan kulemŋan mansai, nen kerekŋe Atemi yâkât nâŋgâmunŋe yahatmu mepaem manmâ gain. Yawu gârâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Atemi bet pilâm âlâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai otmuâmâ yâkât opon kâmbukŋe yu gaho gaho membuap. Otmu nengât âi yu biatningiwuap.”

28 Yawu sâm ekyongomu biwiyeŋe kum den kârikŋan yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nâŋgâmunŋe yahât yahatŋe otmap.” 29 Yawu sâm den kârikŋan sâŋetâ kapi ambolipŋe kerekŋe nâŋgâŋetâ bâleop. Nâŋgâŋetâ bâlemu menduhuakmâ Makeronia hânân gâtŋe, lok yâhâp, kutyetŋe Gaio yet Arisatako, Paulo orop takawi yâk yetgâlen pârâk sânsânâk ari yotgone sâm mem dâiyelekmâ sombemân ariwi. 30 Yawu otbi yakât den pat Pauloŋe nâŋgâm yâk yetgâlen ariwe sâm otmu yan Yesuhât komotŋe mem alitbi. 31 Otmu Paulo bukulipŋe lok papato nombotŋaŋe yâk ki arim yelekbuap sâm den katŋetâ arimu Pauloŋe nâŋgâm ki arim yelehop.

32 Yâhâ lok nombotŋaŋe topŋe ki nâŋgâmâk imbiâhâk ari lok menduhuakbi ya torokatyekmâ kuk otmâ den ihilâk mahilâk otbi. 33 Yawu otŋetâ umatŋe yu nengâlen gâitmai sâm Yura lok nombotŋaŋe bukuyeŋe âlâ, yâkŋe yahatmâ kapi ambolipŋe kuyiŋgimu pilâŋet sâm mem katŋetâ senyeŋan yâhâ kinop. 34 Yâhâ kinmâ bâtŋe pilâm kum kuratyongom den

ekyongowe sâm otmu kundenŋe ekŋetâ Yura gâtŋe otmu den emelâk sâwi ya witgum den beresenŋâk yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nâŋgâmunŋe yahat yahatŋe otmap” yawu sâwi.

35 Yawu sâŋetâ sâp kâlewâk otmu Epeso yeŋgât kaunsoli kuskus yâkŋe sâm lohotŋe tuhuyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Epeso kapi ambolipŋe, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋak Atemihât opon galemgumain. Otmu himbimângembâ kât pato âlâ giop ya mem manmain. Yakât topŋe lohimbi hânŋan kulemŋan mansai kerekŋe naŋgai. 36 Yakât otmâ lok girawu yaŋe ya sâm ge katnomai? Yakât otmâ mete pirik otmaihât biwiyeŋe giâk. 37 Lok meyelekmâ gai yuŋe Lâpionenŋahât oponân ki yâhâ kombo meningiawot. Otmu Atemi ki mem bâleawot. Yeŋeâmâ imbiâk lok yâhâp yu mem dâiyelekmâ takai. 38 Yâhâ Demetirio otmu nep loklipŋaŋe lok âlâhât nâŋgâŋetâ bâlemu den âiân katne sâm oai otmuâmâ kiap yeŋgâlen mem ari sâp sâsâŋan sâm tetenomai. 39 Gârâmâ den âlâ tap ya sâm heŋgeŋgune sâm oai otmuâmâ papatolipnenŋe yâk yeŋgâlen ari sâm heŋgeŋgunomai. 40 Yamâ âun yu den ekyongoŋetâ tepyeŋe yahatmu kuk otmâ kapam tetewe sâm oap. Yakât otmâ lok kutdânenŋaŋe nâŋgâm yukât âinongowuap otmuâmâ sârereaknomgât dop âlâ ki otbuap. Yakât otmâ pilâŋet.” Yawu sâop. 41 Yawu sâmu nâŋgâŋetâ ârândâŋ otmu itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Umatŋe bâleŋe Yesuhât komot teteyiŋgiop yakât topŋe yawu.

20

Pauloŋe Makeronia otmu Akaia hânân arim takaop.

1 Kapi ambolipŋe tepyeŋe welâmŋan gemu itoŋgaloŋ otbi yakât kakŋan Pauloŋe Yesuhât komolipŋe menduhuyekmâ den bâiŋe ekyongom biwiyeŋe mem hewewen tuhuyekmâ Makeronia hânân ariop. 2 Hân yan Yesuhât komot manmâ ariwi yâk yeŋgâlen ari Yesu Kiristohât den kâsikum yiŋgim biwiyeŋe mem hewewen tuhum yapâ pilâyekmâ Akaia hân, nengâlengen âwurem takaop. 3 Nengâlen takamu orowâk manbin. Yâkŋe Yesuhât komot den kâsikum ningimu emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. Otmu pilânenekmâ Siria hânângen ariwe sâm saru sâtŋan ge waŋgaen yâhâwe sâm otmu Yura lok nombotŋaŋe kune sâm den hikuwi yakât den pat nâŋgâm lok nombotŋe orowâk Makeronia hân yapâ ariwi. 4 Otmu lok orowâk ariwi ya yeŋgât kutyeŋe yuwu. Piro nanŋe, kutŋe Sopata sâm, yâhâmâ Berea kapi amboŋe. Âlâmâ Tesalonike kapi amboyâhâtŋe, kutyetŋe Aristako yet Sekundo. Yâhâ âlâmâ Derewe kapi amboŋe, kutŋe Gaio. Âlâmâ Timoteo, otmu Asia hân yapâ gâtŋe lok yâhâp, kutyetŋe Tikiko yet Toropimo. 5 Lok yamâ pilânenekmâ kulet sâm ari Toroa kapi Asia hânân tap yan ari mambotningim manbi. 6 Yâhâ nenŋe Pilipi kapiân tatmunŋe Natik Hombaŋ ya pesuk sâmu kapi ya pilâm waŋga patoen yâhâmunŋe menenekmâ ariop. Ari hilâm mome pesuk sâmu Toroa kapiân ari katnenekmu ge yâhâm peneyiŋgiwin. Peneyiŋgim yan yâk orop tatmunŋe hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop.

Pauloŋe lok âlâ mumuŋambâ mem yahalop.

7 Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋe pesuk sâmu natik nene sâm emet âlâen yâhâ menduhuakbin. Otmu emet haŋ sâmu kapi ya pilâm arinom gârâmâ yakât otmâ Pauloŋe den kâlep pato eknongomu tatmunŋe omoŋ kâmbukŋe olop. 8 Otmu emet biwiŋan tatbin yan balam saum katŋetâ sem

haŋ sâmu tatbin. 9 Yâhâ Paulonge den kâlep eknongomu, lok âlâ, kutŋe Yutiko sâm, yaŋe Paulohât den nâŋgâm senŋe aman aman otmu siru meme kuwi yan iop. Yan im tatmu yapâ kum kioŋop. Yâhâ emet yakât biwiŋe kalimbu kakŋan amokŋan tuhuwi yapâ kioŋmâ kumu muop. Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe in yawu ge mem ekmâ "bâleap", yawu sâm eknongowi. 10 Yawu otmâ Paulonge ge lok ya mem yuwu sâm ekyongop. "Ki iseŋet. Yu tepŋe yawuâk mândim tap." 11 Yawu sâmu lok ya yahatmu emelan yâhâŋetâ sot um nem tatmunŋe Paulonge Yesuhât den kâsikum ningimu den alahu gulahu otmunŋe emet haŋ sâop. Emet haŋ sâmu pilâyekmâ ariwin. 12 Otmu lok mumuŋambâ mem yahalop yakât tepyeŋe welâmŋan gemu emetyeŋan ariwi.

Paulonge Toroa kapi pilâm Milete kapiân ariop.

13 Paulonge saru hâlâŋmâ Aso kapiân ariwe sâm katnenekmâ arimu nenŋe waŋgaen yâhâmunŋe menenekmu Aso kapiân ariwin. 14 Yan arimunŋe penaŋgiakmâ orowâk ariwin. Yawu otmâ Mitilene kapiân ariwin. 15 Yapâ ari emet haŋ sâmu yâhâpŋan Kio mâtuŋa wangim ari kalimbuŋan Samo mâtuŋa yan ariwin. Yapâ ari imbâtŋan Milete kapi mewin. 16 Yâhâ Pentikosi hombaŋ tâlâhuop. Yakât otmâ Paulonge Yerusalem kapiân in yawu ariwe sâm olop. Otmu yapâ ari Yesuhât komot Epeso kapiân mansaiŋe alitnenekŋetâ yan tatmunŋe sâp kâlep otmapgât kapi ya wangim Milete kapiân tâŋâk ariwin.

Paulonge Epeso yeŋgât galemlipyeŋe den ekyongop.

17 Milete kapi ari waŋgaembâ gemunŋe Paulonge lok âlâ hoŋ hâŋgângumu Epeso kapiân ari Yesuhât komot yeŋgât galemlipyeŋe ekyongom dâiyekmu takawi. 18 Takaŋetâ Paulonge den yuwu sâm ekyongop. "Aŋgoân nâŋe Asia hân pato yuân taka yen orop manban. Taka manmâ âi topŋe katmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yiŋgim gawan ya naŋgai. 19 Kutdâhât tem lâuwaŋgim huruŋ huruŋ manmâ hoŋ bayiŋgim manban. Otmu Yura lohimbi nombotŋaŋe nohom mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan manban. 20 Yawu gârâmâ ki lohotŋe otmâ Yesuhât den kurihiwan. Yen manman âlepŋan mannomaihât lohimbi senyeŋan kinmâ Yesuhât den pat âlepŋe pahâk ekyongowan. Otmu emetyeŋan gurâ ari Yesuhât den topŋambâek kâsikum yiŋgim manban. 21 Yawu otmâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Kutdâ Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannet sâm girem den ekyongom eŋgatyeŋan gewan. 22 Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinan kioŋmu tem lâuwaŋgim pilâyekmâ Yerusalem kapiân ariwe sâm oan. Yawu gârâmâ arimune girawu otnihinomai ya ki nâŋgâm heŋgeŋguan. 23 Yawu gârâmâ kapi ârândâŋ arim takamune yan Wâtgât Mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋan tap ya mem biwinan katmu Yerusalem ariwom yan pâi emetŋan katnekmâ mem âlâlâ tuhuneknomai ya naŋgan. 24 Yawu gârâmâ Anitâŋe lok kerek tihitnenŋe otbe sâm oap yakât den pat âlepŋe lohimbi ekyongowomgât Kutdâ Yesuŋe âi sâm nihiop. Nep yu tuhum pesuk pilâwom sâm yakât biwinaŋe mem nine manmannahât nâŋgâmune ki yahatsap.

25 Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgim gan. Otmu arimune yen orop âlâku ki eŋaknom. 26-27 Yakât otmâ yiwereŋe den yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe lok kerek

nengât tihitnennŋe otbe sâm nannŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge kawenennŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai ya Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu heroŋe kakŋan mannomai. Yakât otmâ den topŋambâek kâsikum yiŋgim gan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe den yakât nâŋgâŋetâ gemu Yesu betgunomai otmuâmâ tosa ya nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ amboŋe ikŋe. 28 Anitâhât nanŋaŋe kawenennŋan kinmu kuŋetâ muop yâkâlen biwinennŋaŋe kepeim manmain otmuâmâ ikŋe pat kuningiop yakât bulâŋe ya menom. Yâkât komotŋe lohotŋe otmaihât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yen meyekmâ galem yongomap. Yawu otmu yeŋe biwi golâek manmâ yâkât wâtŋan kinmâ Yesuhât komot galemyongonomai.

29 Pilâyekmâ ariwom yan wuân teteyiŋgiwuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lama yamâ pâlâmŋe kinmai. Yawu kinŋetâ yan soso hulinŋe taka nombotŋe yingim neyekmai. 30 Yakât dopŋeâk yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋaŋe Yesu Kiristohât lohimbi den pat âlepŋe kelaŋgatmâ ekyongonomai. 31 Yakât otmâ biwiyeŋaŋe golâek mannomai. Otmu nâŋe omoŋe hilâmŋe Anitâhât den topŋambâek yen kerek otmu ikŋiâk ikŋiâk kâsikum yiŋgim hâhiwin kakŋan manmâ gamune yambu kalimbu pesuk yap. Den kâsikum yiŋgim gaman ya mem mete tuhum mannomai.

32 Otmu yukârâmâ katyekmâ arimune Anitâŋe tihityeŋe otbuap. Anitâŋe tihityeŋe otmap yakât den pat âlepŋe nâŋgâm manmâ yâhâŋetâ biwiyeŋe ki houŋ sâwuap. Yâkât den tiŋâk lâum yâkât amutgen mannomaiŋe otmuâmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe menomai.

33-35 Yesuŋe den âlâ yuwu sâop. “Sot me iri sikum me senŋe âlâlâ bukulipnenŋe yeŋgât tatyiŋgiap yapâ mem kâsikum ninginetâ heroŋe nâŋgâmain. Yawu gârâmâ sot me iri sikum senŋe âlâlâ tatningiap yapâ mem kâsikum yiŋgimâmâ heroŋe pato nâŋgâmain.” Yawu sâop. Den sâop ya watmâ yeŋe tânnohom tewetsenŋe me hâk katipŋe me senŋe âlâlâ kâsikum nihiŋet sâm ki ulityongominiwan. Yamâ nâ ninâk nep mem yapâ tewetsenŋe mem dâim sot me senŋe âlâlâ puluhum nine otmu bukulipne orowâk Anitâ hoŋ bawaŋgimain ya tânahom manmain. Otmu lohimbi mesek otbi me wâtyeŋe gemu manbi ya tânyongom gan ya gurâ yeŋe naŋgai. Yakât otmâ nâŋe kâi towat otmâ gan yawuâk watmâ manŋetgât naŋgan.” Yawu sâm ekyongop.

Den yawu sâm ekyongomu kâmguŋetâ ulitguop. 36-38 Otmu Pauloŋe “Arimune âlâku ki eŋaknom” sâop yakât nâŋgâŋetâ tepyeŋe dondâ hako otmu iseaŋgim lâum parahuakmâ katŋetâ waŋgaen yâhâop.

21

Pauloŋe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

1 Katyekmâ waŋgaen yâhâmunŋe menenekmâ mâtuŋa âlâ, kutŋe Kosi sâm, yan tâŋ tâŋâk ariop. Emet haŋ sâmu yapâ pilâm ari Loto mâtuŋa wangim Patara kapiân ariwin. 2 Yan ari waŋga pato âlâ Poinike kapiân ariwe sâm olop ya mem tetewin. Otmu yapâ waŋga yan yâhâmunŋe menenekmâ ariop. 3 Ari sennenŋe pilâm Kipiro mâtuŋa ekmunŋe gâwu gâwu olop. Ya wangim ari Siria hânân kapi âlâ, kutŋe Tiro sâm, ya saru ginŋan tap yan ariwin. Otmu waŋgaembâ gemunŋe nep lokŋe

waŋgaen yâhâ senŋe âlâlâ yapâ lâum ba kendiŋ emetŋan katŋetâ talop.
4 Yawu otŋetâ nenŋeâmâ kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ
orowâk manmunŋe hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Sâp yan Anitâhât
Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lohimbi ya yeŋgât biwiyeŋan kioŋmu Pauloŋe
Yerusalem kapiân ki ariwuapgât nâŋgâm yakât ekuwi. 5 Otmu waŋga
yaŋe kapi ya pilâm ariwe sâm otmu yan lohimbi yaŋe nimnaomlipyeŋe
meyekmâ saru sâtŋan ge kinŋetâ orowâk tatmâ Anitâ mepaewin. 6 Yawu
otmâ parahuakmâ waŋgaen yâhâmunŋe yâhâmâ kapiân âwurem takawi.

Lok âlâ, kutŋe Ahawo sâm, yâkŋe Paulo den ekuop.

7 Waŋgaen yâhâmunŋe menenekmâ Tiro kapi ya pilâm Tolemai kapiân
ari katnenekmu ge kapiân yâhâwin. Kapiân yâhâ Yesuhât komot mem
teteyekmâ orowâk tatmâ den huhuwin. 8 Otmu emet haŋ sâmu pilâyekmâ
Kaisaria kapiân ari lok âlâ, kutŋe Pilip sâm, yâkât emelan yâhâ tatbin.
Pilip ya emelâk Yerusalem kapiân Yesuhât komotŋe lok nombolân yâhâp
meyekmâ nep sâm yiŋgiwi ya yeŋgâlen gâtŋe. 9 Otmu baralipŋe imbât,
imbi tat tatŋe manbiŋe Anitâhât den lohimbi kâsikum yiŋgim manbi.
10 Nenŋe yâk orowâk tatmunŋe lok âlâ, kutŋe Ahawo sâm, yâkŋe Anitâhât
den sâm tetem manminiop. 11 Yakât otmâ yâkŋe Yuraia hân pilâm
nengâlen taka Paulohât letŋe mem holaŋbaŋgimâmâ ikŋe kâiŋe bâtŋe
menduhum sâhâm yuwu sâm eknongop. “Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât
Heakŋe yuwu yap. “Let yukât amboŋe Yerusalem kapiân ariwuap yan
Yura nengât papatolipnenŋaŋe yuwu sâhâm pâku lok yeŋgât bâtyeŋan
katnomai.” Yawu yap.”

12 Ahawoŋe yawu sâm eknongomu, nâŋgâm nen otmu kapi
ambolipŋaŋe “Pauloŋe Yerusalem kapiân arimap,” sâm kuwaŋgiwin.
13 Kuwaŋgimunŋe sâop. “Wongât tepyeŋe bâlemu kunihiai? Nâŋe
Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongowom.
Yawu gârâmâ Yura nengât papatolipnenŋaŋe pâi emetŋan mem
katneknomai yakât ki nâŋgâm gorânihiwuap. Otmu yâkŋe nohonomai
yanâmâ hâkne ki biuk sâwuap.” Yawu sâop.

14 Yawu sâmu witgum ekuwin yamâ nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu iliwelop.
Yakât otmâ pilâm yuwu sâwin. “Wuân me wuân Kutdâhât biwiŋan tap ya
tetewaŋgiwuap. Ya Anitâhât wahap.” Yawu sâwin.

15 Otmu nenŋe Pilip orop tipiŋe tatmunŋe Pauloŋe eknongomu kapi ya
pilâm Yerusalem kapiângen ariwin. 16 Yâhâ Kaisaria kapi ambolipŋaŋe
Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi ya nombotŋe orowâk ariwin. Otmu
lok âlâ, Kipiro mâtuŋa yan gâtŋe, kutŋe Neson sâm, yâhâmâ embâŋâmbâek
Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manmâ gaop yâkât emetŋe mâtâp pato ya
hâlâŋmâ tap yan yâhâ iwin.

17 Otmu emet haŋ sâmu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât
komotŋe orowâk manbin. 18 Emet haŋ sâmu yahatmâ Yakowohât emelan
yâhâwin. Yan yâhâ tatmunŋe Yesuhât komot ya yeŋgât galemlipyeŋe
kerekŋe taka peneninginetâ orowâk tatmâ den huhuwin. 19 Yawu otmâ
Anitâŋe Paulo mâmâŋe otbaŋgimu pâku lohimbi yeŋgâlen ari Yesuhât den
pat âlepŋe ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe katbi
yakât den pat ekyongop.

Pauloŋe Mosehât girem den lâuop.

20 Paulonɛ den pat ya ekyongomu nâŋgâŋetâ Anitâ mepaem yuwu sâm
Paulo ekuwi. “Bukunennɛ, yuwu sâm ekgohomunnɛ nâŋgâ. Yura lo-
himbi kiŋgitnɛ orowâknɛ Yesuhâlen biwiyenanɛ kepeim manmâ Mosehât
girem den lâumai. 21 Yâknɛ gâhât yuwu sâŋetâ naŋgain. “Yura lo-
himbi nombotnɛ pâku lohimbi yâk yeŋgâlen ari mansainɛ Mosehât
girem den pilâŋet sâm gânɛ enŋgatyenan gemat. Otmu nanlipyenɛ yeŋgât
hâkyenahât torehennan undip ki tuhuyiŋgiŋet sâm kuyiŋgimat. Yawu
otmâ Yura lohimbi nengât orotmemenennɛ pilâŋet sâm kuyiŋgimat.
Yawu sâŋetâ naŋgain. 22 Otmu gâ Yerusalem kapiân taka tat yakât
den pat getek nâŋgânomai. 23 Yâhâ yâknɛ nâŋgâm bâlehihimaihât yuwu
otbuatgât naŋgain. Nengâlen gâtnɛ, lok imbât yâknɛ yuwu sâm den
hikuwi. “Nennɛ Mosehât girem den lâum wahap âlâ otmunnɛ pesuk
sâwuap yan Anitâhât hotom uwaŋgim somotnennɛ korotok hâreaŋginom.”
Yawu sâm den hikuwi. Yawu gârâmâ tewetsennɛ ki tatyiŋgiap. Yakât
otmâ opon kâmbuknan ki yâhâm Anitâhât hotom uwaŋgim somotyenɛ
korotok hâreaŋgiai. Inâk manŋetâ sâp emelâk katbi ya tâlâhuap. 24 Yakât
otmâ hândâhân gâŋɛ opon kâmbuknan yâhâ tânyongom tewetsennɛ
katyiŋgiwuat. Yawu otdâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu Anitâhât
hotom uwaŋgim somotyenɛ korotok hâreaŋgiŋetâ pesuk sâwuap. Yawu
otdâ lohimbinɛ gekmâ yuwu nâŋgânomai. “Paulo haknan sâŋetâ naŋgain
ya imbiâk sâŋetâ naŋgain. Yâknɛâmâ Mosehât girem den lâumu eksain.”
Yawu sânomai. 25 Yawu gârâmâ pâku lohimbinɛ Yesuhâlen biwiyenanɛ
kepeim manmai ya yeŋgât pepa yuwu kulemgum katyiŋgiwin. “Pâku
lohimbinɛ belângen manmainɛ Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenan
katnomai yapâ gâtnɛ ki mem nenomai. Otmu noniŋ bulimakao enŋgatnɛ
sâhâm maŋguŋetâ mumbuap ya otmu yakât hepnɛ ki nenomai. Otmu
kâwâ konda ki otnomai.” Yawu sâm den katmunnɛ ariop.” Yawu sâm
Paulo ekuwi.
26 Yawu sâŋetâ Paulonɛ lauyenan mem lok imbât ya yeŋgâlen
torokalop. Emet haŋ sâmu yâk orowâk opon kâmbuknan yâhâwi.
Opon kâmbuknan yâhâ Anitânɛ yekmu ârândâŋ olâkgât hotom umai
ya ekyongomu piriyekbi. Otmu lok imbât yanɛ “Mosehât girem den
lâum wahap âlâ otnom,” sâm den hikuwi ya sâp girawuân lama gâim
hotom unetâ pesuk sâwuap yakât sâp Paulonɛ sâm kalop.

Yura lohimbi nombotnanɛ Paulo mem kune sâm otbi.

27 Hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu, Paulonɛ opon kâmbuknan
yâhâmu Yura lok nombotnɛ Asia hânângembâ kandi taka tatbinɛ ekmâ
nâŋgâm bâlewaŋgiwi. 28 Yawu otmâ Paulohât yuwu sâm lohimbi yan kinbi
ya den kâlâp ekyongowi. “Wâe, Isirae lok, yuwu sâmunnɛ nâŋgâŋet. Pâku
lohimbinɛ nengât nâŋgâm bâleningiŋetgât lok yunɛ ya yeŋgâlen ari sâm ge
katnenekmâ enŋgatyenan gemap. Otmu Mosehât girem den otmu nengât
opon kâmbuknahât orotmeme ya gurâ yawuâk sâm ge katmap. Otmu
âun yukârâmâ pâku lok âlâ dâim nengât opon kâmbuknan orowâk yâhâm
giawot. Yawu otmâ nennɛ yan yâhâ Anitâ mepaem yuwu yawu otnom
yakât undip katningiap.” Yawu sâwi yamâ topnɛ yuwuhât imbiâk sâwi.
29 Emelâk Paulonɛ Epeso kapi ambonɛ âlâ, kutnɛ Toropimo sâm, yâk orop
kapi tânâmnan bam gam otmutâ yelekmâ “Imbiâk yâku opon kâmbuknan
yâhâm giawot,” yawu sâm hilipguwi.
30 Paulohât yawu sâm ekyongonetâ nâŋgâm yapâ Yura lohimbi kiŋgitnɛ
orowâknɛ tepyenɛ kâlâp punduŋ sâmu nombotnanɛ in yawu sururuk

sâm opon kâmbukŋan yâhâm Paulo mem gewi. Mem geŋetâ yan opon kâmbukŋahât tembe lâu âlâŋe yekmâ “opon kâlehen yâhâ otŋetâ bâlemap,” sâm gahatŋe maŋguop. 31 Gahatŋe maŋgumu Paulo mem kune sâm otŋetâ yan lok âlâŋe yekmâ sâop. “Yerusalem kapi ambolipŋe kerekŋe kapam kune sâm otmâ menduhuaksai,” yawu sâm den katmu Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe pato yâkâlen arimu nâŋgâop. 32 Nâŋgâm pârâk pilâm tembe lâu yeŋgât kunlipyeŋe ekyongomu tembe lâu kiŋgitŋe orowâk meyekmâ opon kâmbukŋan ariwi. Yan ariŋetâ Yura lok nombotŋe Paulo kum kinbiŋe yekmâ kiŋgityeŋahât otmâ pilâŋetâ talop. 33 Pilâŋetâ tatmu tembe lâu yeŋgât kunyeŋe patoŋe tembe lâu nombotŋe ekyongomu Paulo mem ip kârikŋe yâhâp mem yaŋe bâtŋe sâhâwi. Yawu otŋetâ kunyeŋaŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm âiyongop. “Lok yu wonân gâtŋe. Wuân otmu bâleap yakât kune sâm oai?”

34 Yawu sâm âiyongomu den ihilâk mahilâk nâku sâwe gâku sâwe otŋetâ gulip malip olop. Yawu otmu topŋe nâŋgâm heŋgeŋguwe sâm tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim kiap yeŋgât emetyeŋehen ariwi. 35-36 Emetyeŋehen ari tirehân yâhâne sâm otŋetâ yan lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe kuk bâleŋe otmâ “Paulo mem kumunŋe muâk,” sâm mem hawam mewam tuhuyekmâ mâtâp maŋguyiŋgiwi. Mâtâp maŋguyiŋgiŋetâ tembe lâu yaŋe Paulo dâim limbârоŋyekmâ emet gahatŋan yâhâ kinbi.

37 Emet gahatŋan yâhâ kinŋetâ Pauloŋe Girik yeŋgât denân yuwu sâm tembe lâu yeŋgât kunyeŋe âikuop. “Den âlâ ekgohowe sâm oan.”

Sâmu sâop. “Ae, gâ Girik den nâŋgâmat. 38 Nâŋe nâŋgâm tâpikguan. Emelâk Aihita kapi amboŋe âlâŋe Roma lok watnenekbe sâm lok 4,000 meyekmu lok ki manmaiângen ari menduhuakbi. Gâhât lok ya sâm oan. Yawu gârâmâ Girik denân yat. Yakât otmâ nâŋe nâŋgâm tâpikguan yawu naŋgan.”

39 Sâmu sâop. “Nâmâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi pato tap ya amboŋe. Âlepŋe, gâŋe nâŋgânihirâ lohimbi yu den âlâ ekyongowe.”

40 Yawu sâmu nâŋgâwaŋgimu Pauloŋe tirek kunŋan kinmâ bâtŋe pilâm kum kuratyongomu den hutuk sâŋetâ Yura yeŋe denân yuwu sâm ekyongop.

22

Pauloŋe ikŋe topŋe sâm tetem ekyongop.

1 “Bukulipne otmu papatolipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok nombotŋaŋe den haknan sâŋetâ naŋgai yakât matŋe yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet.” Yawu sâop. 2 Yura yeŋe denyeŋan yawu sâm ekyongomu nâŋgâm den biaek tatmâ ariwi. 3 Yawu otŋetâ yâkŋe torokatmâ yuwu sâop. “Nâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi tap ya amboŋe. Yawu gârâmâ awoŋnaŋe menekmâ Taso kapi pilâm taka opon kâmbukŋahât nâŋgân nâŋgân emetŋan katnekmu manmâ pato otban. Otmu bawapi yeŋgât kunlipyeŋe pato âlâ, kutŋe Gamalie sâm, yâkŋeâmâ Anitâhât den kâsikum nihimu mem mete tuhum manmâ gan. Yakât otmâ Moseŋe girem den topŋe topŋe kulemguop ya kerek nâŋgâm ba takaman. Otmu papatolipnenŋaŋe den âlâlâ torokatmâ kulemgum manmâ gawi ya tâŋ tâŋâk watmâ âlâ ki wangian. Otmu yeŋe Anitâhât tem lâune sâm otmai, nâ gurâ yawuâk otman. 4 Yawu otmâ lohimbiŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ tembe lâu ekyongomune lohimbi ya kiŋgitŋe orowâk hikum pâi emetŋan katyekŋetâ

tatbi. Otmu nombotŋe yongoŋetâ muwi. Yawu otyiŋgim manban.
5 Yâhâ Anitâhât hotom umai ya yeŋgât kunyeŋe pato otmu Yura nengât
papatolipnenŋaŋe otban mewan ya kerek naŋgai. Yâkŋeâmâ Yura nengât
papatolipnenŋe Damasiko kapiân manbi ya yeŋgât pepa âlâ nihim
yuwu sâm hâŋgânnohoŋetâ mem ariwan. “Pepa yu papatolipnenŋe
yiŋgirâ nâŋgâhihiŋetâmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai
ya mem teteyekmâ bâtyeŋan hikuyekmâ meyekmâ âwurem takarâ matŋe
yiŋginom.” Yawu sâm pepa ya nihiŋetâ mem Damasiko kapiân ariwan.

Pauloŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeiop yakât den pat

6 Otmu hilâm kârikŋan mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumâk otmu
yanâk himbimâmbâ laŋinŋe âlâ kândâkdâ yaŋe siliŋ siliŋ sâm hâunehop.
7 Siliŋ siliŋ sâm hâunekmu hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hânân ge pare imune
Yesu Kutdâŋe yuwu sâm eknohop. “Saulo, Saulo, gâŋe wongât iliwetsat?”
8 Sâmu sâwan. Gâ âlâ?”
Sâmune sâop. “Nâ hilipnohom gat ya. Nâ Yesu, Nasaret kapi amboŋe.”
9 Yawu sâmu bukulipne nâ orop ariwiŋe laŋinŋe ya ekbiâke yamâ benŋe
den eknohop yamâ ki nâŋgâwi. 10 Yawu otmu nâku Yesu yuwu sâm
âikuwan. “Kutdâ, yaŋak nâ girawu otbomgât naŋgat?”
Sâmune sâop. “Yahatmâ Damasiko kapiân yâhârâ yan yu ya otbuat
yakât emelâk Anitâŋe lok âlâ sâm kalop yâkŋe ekgohomu nâŋgâwuat.”
11 Yawu sâop. Yawu otmu laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm senne hâum omoŋgumu
ki ekban. Yakât otmâ bukulipnaŋe dâinekŋetâ Damasiko kapiân yâhâwin.
12 Damasiko kapiân lok âlâ manop, kutŋe Anania. Yâkŋe Anitâ
mepaem Mosehât girem den tiŋâk lâum manmu Yura lohimbiŋe yâkât
nâŋgâŋetâ yahalop. 13 Yâkŋe nâhâlen ga sâop. “Bukune Saulo, senge
suk sâmu ek.” Yawu sâm eknohomu yanâk senne suk sâmu ek-
ban. 14-15 Otmu den torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Anitâŋe emelâk
embâŋâmbâek Yura tâmbâlipnenŋe yeŋgât tihityeŋe otmâ gaop. Otmu
nen gurâ yawuâk tihitnenŋe otmap. Otmu ikŋe biwiŋan tap ya gâŋe
nâŋgâm tem lâuwaŋgiwuatgât yâkŋe nâŋgâhihim ikŋe nanŋe koko salek
Amboŋe ya hâŋgângumu ge tetehihim den ekgohomu nâŋgâon. Yesuŋe
den ekgohomu naŋgat otmu wuân me wuân ekmâ manmâ gat ya lohimbi
ekyongorâ nâŋgânomaihât Anitâŋe meŋgekmâ âi sâm gihiop. 16 Yakât
otmâ Yesuhâlen biwihaŋe kepeirâ yâkât kulân toen mem katgekmune
tosahe pilâhihiwuap.” Yawu sâm eknohop. Otmu Ananianŋe den eknohop
ya otban.
17 Yawu otmâ Damasiko kapi pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka
opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ mepaewan. 18 Anitâ mepaem tatban yan
yâkŋe biwine mem purik pilâmu Kutdâne tetenihim yuwu sâm eknohop.
“Gâŋe nâhât den pat âlepŋe kapi yu ambolipŋe ekyongorâ nâŋgâŋetâ tâŋât
otmu bet pilânomai. Yakât otmâ in yawu yahatmâ kapiâmbâ gem ari.”
19 Yawu sâm eknohomu yuwu sâm purik pilâwaŋgiwan. “Yesu Kutdâ,
âlepŋe yat. Yawu gârâmâ nâŋe opon kâmbukŋahât tembe lâu meyekmâ
miti emetŋe ârândâŋ ari lohimbi gâhâlen biwiyeŋe kepeim manbi ya
mem teteyekban. Mem teteyekmâ tembe lâu ekyongomune kapamŋe
yongom pâi emetŋan mem katyekŋetâ tatbi. 20 Otmu Setepanoŋe
gâhât den pat âlepŋe Yura nengât papatolipnenŋe ekyongop yan yâkŋe
mânuŋak mânuŋakyeŋe kâlep ya menduhum nâhâlen katŋetâ galemgum
kinmune kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yakât nâŋgâmune ârândâŋ olop.

Yawu otyiŋgiwan yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ Yura lohimbi kerekŋe naŋgai."
21 Yawu sâm ekumune Kutdâŋe yuwu sâm eknohop. "Gâŋe kapi yu pilâm pâku lohimbi yeŋgâlen ari nâhât den pat âlepŋe ekyongowuatgât naŋgan. Yakât otmâ kapiâmbâ gem ari." Yawu sâop.

Paulo kune sâm otbi.
22 Lok nombotŋaŋe hewewen otmâ ândâpyeŋe katmâ denŋe nâŋgâwi. Yamâ benŋe Pauloŋe "pilâyekmâ pâku lohimbi yeŋgâlen ariwom" yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ bâlemu in yawu kuk otmâ yahatmâ yuwu sâm halahuwi. "Lok bâleŋe yuwuya emelâk kuŋetâ mumbâwâ. Yakât otmâ dâim ari kuŋetâ muâk." 23 Yawu sâm kuk bâleŋe otmâ yakât dop kum mânuŋak mânuŋakyeŋe kâlep ya tuhum pilâm nukum alatmâ kuŋetâ yahalop. 24 Yawu otŋetâ tembe lâu yeŋgât kunyeŋe patoŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim emet biwiŋan yâhâwi. Otmu Yura lohimbiŋe topŋe girawuhât kuk otmâ Paulo kuŋetâ muâkgât sâwi ya Pauloŋe sâm tetemu nâŋgâwehât tembe lâu kunyeŋaŋe "kum âlâlâ tuhuŋet" sâm yiŋgiop.
25 Yawu otmâ bâtŋe kâiŋe sâhâm kune sâm otŋetâ yan Pauloŋe tembe lâu yeŋgât kunlipyeŋe âlâ gotŋan kinop ya yuwu sâm âikuop. "Nâmâ Roma amboŋe. Yakât otmâ wongât aŋgoân den âiân ki katneksai. Ihilâk kapamŋe nohone sâm otŋetâ nâŋgâmune ki ârândâŋ oap."
26 Yawu sâm ekumu tembe lâu yeŋgât kunyeŋe pato yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. "Lok kune sâm oain ya Roma amboŋe. Yakât otmâ wuân otbaŋginomgât naŋgat?"
27 Yawu sâm ekumu Paulohâlen ari yuwu sâm âikuop. "Gâmâ Roma amboŋe me bia?"
Sâmu Pauloŋe "oŋ" sâop.
28 Yawu sâm ekumu tembe lâu yeŋgât kunyeŋaŋe ikŋahât yuwu sâm ekuop. "Nâŋe kut "Roma amboŋe" mewan yamâ tewetsenŋe pato yiŋgimune kut ya sâm ninginetâ mewan."
Sâmu sâop. "Nâmâ Roma amboŋe tetewan."
29 Yawu sâmu Yura lohimbiŋe topŋe girawuhât kuk otbi ya tembe lâulipŋe âikune sâm otbiŋe pârâk pilâm dâiakmâ kinbi. Otmu kunyeŋe patoŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Roma amboŋe mem kâiŋe bâtŋe sâhâm bâsok kuwi yakât nâŋgâm pârâk pilâm gorâwaŋgiop. Yakât otmâ Paulo dâim ari pâi emetŋan mem katŋetâ talop.
30 Emet haŋ sâmu Yura lohimbiŋe topŋe girawuhât kuk otmâ Paulo kune sâm otbi yakât topŋe nâŋgâwe sâm otmâ tembe lâu yeŋgât kunyeŋe patoŋe hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋe ekyongomu den sâsâ emetŋan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakŋetâ tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo holaŋmâ dâim yâhâ senyeŋan katŋetâ kinop.

23

Pauloŋe Yura yeŋgât papatolipyeŋe den ekyongomu den kakŋan sahaŋgim hioŋakbi.
1 Pauloŋe Yura yeŋgât papatolipyeŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ yuwu sâm ekyongop. "Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe Mosehât girem den otmu poropete yeŋgât den ya kerehâk lâum manmâ gamune Anitâŋe nekmu ârândâŋ otmap. Biwinaŋe yawu naŋgan."

2 Yawu sâmu hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe, kutŋe Anania sâm,
yâkŋe lok nombotŋe Paulohât gotŋan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe
ândâpŋe huhuŋet.”
3 Yawu sâm ekyongomu Pauloŋe yuwu sâm purik pilâwaŋgiop. “Nim-
bilamge yâhâp. Yakât otmâ Anitâŋe gohowuap. Mose otmu papatolip-
nenŋaŋe den kulemguwi ya gâŋe lâum lohimbi sâm hâreningiwuatgât
papatolipnenŋaŋe âi sâm gihim katgekŋetâ kinsat. Yawu gârâmâ gâŋe
nâhât “Ândâpŋe huhuŋet” sâm ekyongoat yan girem den ya loŋgâeat.”
Yawu sâop.
4 Yawu sâmu gotŋan kinbiŋe yuwu sâm ekuwi. “Anitâhât hotom umai
ya yeŋgât kunyeŋe ya hâim hilitsat.”
5 Sâŋetâ sâop. “Bâe, otmâ tâpikguan. Moseŋe den âlâ yuwu kulemguop.
“Papatolipyeŋe âlâ me âlâhât ki sâm bâleyiŋgiwuat.” Den yawu
kulemguop tap. Yawu gârâmâ lok yu Anitâhât hotom umai ya yeŋgât
kunyeŋe otmâ mansap ya ki nâŋgâmâk den oan.” Yawu sâop.
6 Yâhâ lok menduhuakmâ tatbi ya nombotŋe Sarukaio. Yâhâ
nombotŋeâmâ Parisaio. Yakât otmâ Pauloŋe yuwu sâm ekyongop.
“Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ Parisaio komolân gâtŋe.
Otmu awoŋne sesene yawuâk Parisaio lok manowot. Yawu otmâ Anitâŋe
mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yawu nâŋgâm biwinaŋe memâk
mansan. Topŋe yakât otmâ den âiân katnekŋetâ kinsan.”
7 Yawu sâm ekyongomu Parisaio otmu Sarukaioŋe den kakŋan sa-
haŋgim hioŋakbi. 8 Topŋe yuwuhât den kakŋan sahaŋgim hioŋakbi. Pari-
saioŋe den kalimbu yu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. “Anitâŋe mumuŋambâ
mem yahatnenekbuap.” Otmu âlâmâ yuwu “aŋelo katyekmu tai”.
Otmu bâiŋeâmâ yuwu, “Weke bâleŋaŋe lohimbi nombotŋe mâŋgâeyekmu
umatŋe kakŋan manmai.” Yâhâ Sarukaioŋeâmâ den kalimbu yu
nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap. 9 Yakât otmâ Paulohât den ya nâŋgâm
denyeŋe kakŋan sahaŋgiwi. Yawu otmâ ariŋetâ Parisaio nombotŋaŋe
Mosehât girem den lohimbi kâsikum yiŋgiminiwi yâkŋe yahatmâ yuwu
sâm Sarukaio ekyongowi. “Nen Parisaio lok yukât nâŋgâmunŋe tosa âlâ
ki tatbaŋgiap oap. Yâhâ aŋelo me weke bâleŋaŋe den ya biwiŋan katmu
lohimbi ekyongomap mâne yakât gurâ den âlâ ki sâmbâin. Pesuk yap.
10 Yawu sâm Sarukaio ekyongoŋetâ tepyeŋe yahatmu kuk oraŋgiŋetâ
tembe lâu yeŋgât kunyeŋaŋe yekmâ tepŋe kalihumu Paulo mem kuŋetâ
mumap sâm tembe lâulipne ekyongomu hohetyeŋan ge Paulo dâim eme-
tyeŋehen âwurem ari katŋetâ talop.
11 Otmu emet omoŋ otmu yan Kutdâŋe Paulo tetewaŋgim yuwu sâm
ekuop. “Biwihe ki orotok sâmu manbuat. Nâhât den pat âlepŋe
Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongorâ naŋgai yakât dopŋeâk ari Roma
kapi ambolipŋe ekyongorâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

Yura lok nombotŋaŋe Paulo kune sâm den hikuwi.

12-13 Emet haŋ sâmu Yura lok nombotŋe, lok yâhâp ŋerek mon,
yawuyaŋe biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ den yuwu sâm
hâreaŋgim hikuwi. “Sot barak manmâ yâhâ hâmbâi Paulo kumunŋe
mumbuap yanâmâ sot nenom.” Yawu sâm samut kuaŋgiwi. 14 Yawu otmâ
hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋe
yeŋgâlen ari den hikuwi ya ekyongowi. 15 Otmu den torokatmâ yuwu
sâm ekyongowi. “Yeŋe den mem Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe yuwu

sâm kâitgunomai. “Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim nengâlen ga katŋetâ kinmu denŋe yâhâpŋe sâm heŋgeŋgunom.” Yawu sâm kâitguŋetâ Paulo dâim genomai yan nenŋe mâtâwân teŋgâ tatmâ kunom.” Yawu sâwi.

Den hikuwi ya Paulo behâtŋaŋe nâŋgâm taka yayaŋe ekuop.

16 Den sâm hikuwi ya Paulo behâtŋaŋe nâŋgâop. Nâŋgâm tembe lâu yeŋgât oponyeŋan yâhâ yayaŋe ekuop. 17 Ekumu Pauloŋe tembe lâu yeŋgât kunlipyeŋe âlâ yuwu sâm ekuop. “Yeŋgât kunyeŋe pato yâkâlen naom yu dâim arirâ den umatŋe âlâ ekuwuap.”

18 Yawu sâm ekumu dâim kunyeŋe yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Naom yu gâhâlen dâim takamune den umatŋe âlâ ekgohoâk sâm Pauloŋe eknohomu dâim gâhâlen takan.”

19 Yawu sâm ekumu kunyeŋe yaŋe lok sihan ya dâim endâŋân ba kinmâ halowân yuwu sâm âikuop. “Wuân den eknohowe sâm takat?”

20 Sâmu sâop. “Hândâhân Yura lok nombotŋaŋe den perâkŋe yuwu sâm katŋetâ takawuap. “Hotom umai ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe nen orowâk menduhuakmâ Paulohât den yâhâpŋe sâm heŋgeŋgunom. Yakât otmâ tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim genomai.” Den perâkŋe yawu sâm katŋetâ takawuap. 21 Yawu gârâmâ lok dondâŋe, lok yâhâp ŋerek mon, yawuyaŋe biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sot barak mansai. Yawu manmâ Paulo kuŋetâ mumbuap yanâmâ sot nenomai yakât sâm hâreaŋgim den hikuai. Yawu otmâ hândâhân tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim mâtâwân genomai yan lok yaŋe teŋgâen tatmâ kunomai. Yakât otmâ den matŋe katyiŋgiwuat yakât mambotsai.”

22 Sâmu sâop. “Bâiŋ, den eknohoat yu lok âlâ kiâk kârikŋe ekuwuat.” Yawu sâm hârewaŋgim hâŋgângumu gem ariop.

Tembe lâu yaŋe Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.

23-24 Tembe lâu yeŋgât kunyeŋe patoŋe tembe lâu yeŋgât kunlipyeŋe yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Tembe lâulipne 200 meyekmutâ kâiyeŋe hân tâlim arinomai. Otmu lok 70 meyekmutâ yâkŋeâmâ beâsi kakŋan arinomai. Otmu lok 200 meyekmutâ yâkŋeâmâ iŋgep lâuakmâ arinomai. Paulo ikŋeâmâ beâsi kakŋan ariwuapgât naŋgan. Yawu otmâ Paulo galemgum heŋgeŋgum kiap pato âlâ, kutŋe Peliki, Kaisaria kapiân tap yâkâlen dâim arinomai.” 25 Yawu sâm ekyotgom Pelikihât pepa yuwu kulemgum katbaŋgiop.

26 “O bukune Peliki.

Âlepŋe nanŋe gâ kiap pato mansat. Nâŋe tep âlep nâŋgâhihim topŋe yuwuhât ekap yu kulemgum katgihian. 27 Tembe lâulipnaŋe lok mem gâhâlen takai yukât kutŋe Paulo sâm. Yâkât topŋe yuwu. Yura lok nombotŋaŋe mem kune sâm otbi. Yuwu gârâmâ lok yu Roma amboŋe. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne meyekmune ari Yura bâtyeŋambâ mem kâpekbin. 28 Otmu yâkŋe topŋe girawuhât kune sâm otbi ya nâŋgâwe sâm yâhâlen hotom umai ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋe ekyongomune menduhuakmâ den âiân katbi. 29 Den âiân katmâ mem âi pâi tuhuwi yamâ denyeŋe nâŋgâmune kumunŋe mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetŋan katmunŋe tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap. Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe lok yu orop girem denyeŋe

yakât sâm den kakŋan sahaŋgiŋetâ nâŋgâwan. 30 Otmu oran lok nombotŋaŋe Paulo kune sâm otmâ den hikuwi yakât den pat nâŋgâm gâhâlen hâŋgângumune takap. Yakât otmâ Yura lok nombotŋaŋe Paulo hakŋan sâwi ya ekyongomune gâhâlen taka sâm tetem ekgohoŋetâ nâŋgâm den âiân katbuat. Den yawuâk.

Nâ bukuhe,
Kalaurio Lisia."

31 Pelikihât ekap yawu kulemguop ya yitgimu tem lâuwaŋgim tembe lâulipŋe meyekmutâ Paulo mem Antipatiri kapiân ariwi. 32 Otmu emet haŋ sâmu tembe lâu nombotŋe kâiyeŋe hân tâlim ariwiŋe purik sâm âwurem ariwi. Yâhâ beâsi kakŋan ariwiŋeâmâ Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. 33 Kaisaria kapiân yâhâ pelikihât emelan ari pepa ya mem waŋetâ sâlikuop. 34 Sâlikum yuwu sâm Paulo âikuop. "Gâ wonân gâtŋe?"

Sâmu sâop. "Nâ Kilikia hânân gâtŋe."

35 Sâmu sâop. "Den âiân katgekne sâm oaiŋe takaŋetâ gâhât den sâm hârehihinom." Yawu sâm tembe lâu ekyongomu Paulo dâim lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot, yâkât emelan yâhâ katŋetâ tatmu mem galemgum tatbi.

24

Yura lok yaŋe Kaisaria kapiân ari Paulo hakŋan sâwi.

1 Hilâm mome pesuk sâmu hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe pato âlâ, kutŋe Anania sâm, ya otmu Yura papatolipyeŋe nombotŋe otmu den tângu tângu lok âlâ, kutŋe Tetulo sâm, yâk kerekŋe Kaisaria kapiân ge kiap Peliki yâkâlen ba Paulohât hakŋan sâwi. 2 Den hakŋan sâŋetâ, kiapŋe tembe lâu ekyongomu Paulo dâim den âiân katŋetâ kinmu Tetuloŋe yahatmâ kiap yuwu sâm ekuop.

"O Kiapnenŋe Peliki. Âlepŋe nanŋe galemnongorâ buku konok manmain. 3 Otmu kuwiknenekdâ orotmemenenŋe âlepŋeâk otmâ manmain. Yakât otmâ nen kerekŋe heroŋe nâŋgâhihim mepaeheksain. 4 Yawu gârâmâ den sâmune kâlep otmapgât gâŋe gârâmâ nâŋgânihirâ den tâlâwâk âlâ sâwe. 5 Lok den âiân kinsap yukât nâŋgâmunŋe dondâ bâleap. Komot âlâ, kutyeŋe Nasaret sâm, yâk yeŋgât kunyeŋe otmâ manmâ lok yuŋe Anitâhât den kelaŋgatmâ lohimbi biwiyeŋan gemap. Yawu otmâ hânŋan kulemŋan ari Yura lohimbi kuk otŋetâ kapam teteâkgât kendâyiŋgim meme sâsâ tuhuyekmâ mansap. 6 Otmu nenŋe Anitâ mepaem nengât opon kâmbukŋan yâhâ orotmeme âlâlâ otmain yakât mâtâp maŋguningiwe sâm otmâ pâku lok âlâ dâimu opon kâmbukŋan yâhâre sâm otmutâ yan mewin. Yawu otmâ Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop ya lâum den sâm hârewaŋgine sâm otbin. 7 Yawu otmunŋe kiap pato Lisiaŋe taka nengât bâtnenŋambâ miop. 8 Yawu otmâ gâhâlen taka den âiân katŋet sâm hâŋgânnongomu takain. Yakât otmâ topŋe girawuhât den âiân katmunŋe kinsap ya gikak âikurâ sâm tetewuap." 9 Tetuloŋe yawu sâm ekumu Yura lok orowâk takawiŋe tângum denŋe hohewi.

Pauloŋe sârereakmâ kiap Peliki den ekuop.

10 Tetuloŋe yawu sâm ekumu Pelikiŋe Paulo ekmâ hâmeŋaŋak otmu yahatmâ yuwu sâm ekuop. "Gâ nengât kiap pato mandâ yambu sambe pesuk yap. Yawu otmâ nengât orotmeme kerehâk nâŋgâm meteat. Yakât otmâ ki nâŋgâm kiwiliŋmâ den ekgohowe. 11 Emelâk nâŋe Anitâ mepaewe sâm Yerusalem kapiân yâhâwan. Yawu otmune hilâm kâiân

yâhâp pesuk yap. Sâp ki kâlep oap yakât otmâ yu ya otmâ gan ya ekgohomune nâŋgârâ biwihe yâhâp otbuap otmuâmâ lohimbiŋe nekbi ya âiyongorâ sâm tetem ekgohonomai.

12 Aiop, opon kâmbukŋan yâhâwan yan lohotŋan tatmâ lok âlâ me âlâhât den kakŋan âlâ ki sâwan. Me miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâm gem me kapi sombemân bam gam otban yan gurâ lohotŋanâk manmâ lohimbiŋe kapam kuŋetgât âlâ ki kendâyiŋgiwan. Yâku lohotŋanâk manmune nekbi. 13 Yakât otmâ lok yuŋe imbiâk haknan sâm den ekgohoai yakât bulâŋe âlâ tiripgohonomaihât dop âlâ ki tap. 14 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Mâtâp âiŋe teteop yakât Yura papatolipnenŋaŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe oawâke yamâ benŋe nâŋeâmâ nâŋgâmune bulâŋe otmap. Yawu gârâmâ, emelâk Moseŋe den kulemguop otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe den kulemguwi ya nâŋe tiŋâk lâuman. 15 Otmu Anitâŋe lohimbi âlepŋe otmu lohimbi bâleŋe ya kerehâk mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât lok yuŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Otmu nâhurâ yawuâk nâŋgâmune bulâŋe otmap. 16 Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe nâŋgâm bâlenihimai sâm uwawapŋe bia otmâ manmâ gan. Yawu otmâ manmune Anitâŋe biwine ekmu ârândâŋ otmap biwinaŋe yawu naŋgan.

17 Yâhâ emelâk embâŋân nâŋe Yerusalem kapi pilâm kâlepŋehen ari manmune yambu nombolân yâhâp mon pesuk sâop. Yawu gârâmâ kapi ya ambolipŋaŋe bukulipne Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâm tewetsenŋe menduhum nihiŋetâ hoŋ bayiŋgim mem âwurem takawan. Âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâ bukulipne yiŋgimune mewi. 18 Otmu sâp yan Yura nengât orotmeme âlâ tap ya watmâ Anitâhât hotom umbe sâm opon kâmbukŋan yâhâwan. Opon kâmbukŋan yahan mâne lok haknan sâm taiŋe mem tetenekbi. Mem tetenekbi sâp yan lohimbi yan kinbiŋe kuk otmâ kapam âlâ ki kuwi. 19 Yawu gârâmâ Yura lok nombotŋaŋe Asia hânângembâ kandi taka tatbiŋe den haknan sâwi. Otmu girawu otmâ hilipguwan yakât âlepŋe gâhâlen den sânomai. 20 Yâhâ tembe lâu yeŋgât kunyeŋe patoŋe hotom umai ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura nengât papatolipnenŋe ekyongomu menduhuakmâ den âiân mem katnekŋetâ kinban. Yawu otmâ âi pâi tuhunekmâ wuân tosa otmune mem tetewi ya lok kinsai yuŋe sâm ekgohoŋetgât naŋgan.

21 Yâhâ den âiân katnekŋetâ kinmâ den konohâk ekyongomune nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ bâleop yamâ yuwu. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap biwinaŋe yuwu naŋgan. Yakât otmâ den âiân katnekŋetâ kinsan.” Yawu sâm ekyongowan.

22 Yawu sâm ekuop. Yâhâ Pelikiŋe Yesuhât den pat âlepŋe nâŋgâm heŋgeŋguop. Yakât otmâ kuyiŋgim yuwu sâm ekyongop. “Tembe lâu yeŋgât kunyeŋe pato, kutŋe Lisia sâm, yâkŋe Yerusalem kapiângembâ takawuap yan denyeŋe sâm hârewom.” 23 Yawu sâm tembe lâu âlâŋe Paulo galemgum kinop ya yuwu sâm ekuop. “Paulo mem lohotŋan galemgum kinbuat. Otmu bukulipŋaŋe ga tângune sâm otnomai yanâmâ ki kuyiŋgiwuat.” Yawu sâop.

Paulo mem pâi emetŋan katŋetâ tatmu yambu yâhâp pesuk sâop.

24 Pelikiŋe Yura imbi miop, kutŋe Durusila sâm. Yakât otmâ imbiŋâit den sâsâ emetŋan yâhâ tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim gawi. Dâim gaŋetâ kinmâ lohimbiŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim biwi sânduhân manmai yakât topŋe ekyotgop. 25 Yawu gârâmâ den topŋe

topŋe torokatmâ yuwu ekyotgop. Nenŋe buku oraŋgim uwawapŋe bia manmain yakât topŋe ekyotgop. Otmu âlâmâ biwinenŋe galemahom lohotŋan manmain yakât topŋe ekyongop. Otmu âlâmâ sâp patoen lohimbi kerekŋe otmai memai yakât topŋe Anitâŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk den âiân mem katyekmâ matŋe yiŋgiwuap yakât topŋe ekyotgop. Yawu ekyotgomu nâŋgâm Pelikiŋe gorâwaŋgimu yuwu sâm ekuop. “Yiwereŋe sâp pesuk yap. Yakât otmâ hâmbâi tembe lâulipne âlâkuâk ekyongomune meŋgekmâ gaŋetâ den huhurom.” 26 Yawu sâop. Yawu sâm tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim ariwi. Yâhâ Pauloŋe pâi emetŋe puluhum tewetsenŋe nihimu membom sâm Pelikiŋe yâk orop den kâlep huhum manmâ gaowot.

27 Otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe heroŋe nâŋgâwaŋgiŋetgât Pelikiŋe Paulo ki holaŋop. Yakât otmâ pâi emetŋanâk tatmâ gamu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Peliki arimu yâkât gewâkŋan kiap âlâ, kutŋe Porokio Pesto sâm, ya Roma yeŋgât kunyeŋaŋe hâŋgângumu taka galemyeŋe otmâ manop.

25

Roma yeŋgât kunyeŋaŋe den sâm hârewaŋgiâkgât Pauloŋe sâop.

1 Roma yeŋgât kunyeŋaŋe kiap Pesto âi sâm waŋmâ hâŋgângumu Kaisaria kapiân takaop. Takamu hilâm kalimbu pesuk sâmu Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâop. 2 Yan yâhâmu hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe yâkâlen menduhuakmâ Paulohât hakŋan sâwi. Otmu “Pauloŋe Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân takamu teŋgâen tatmâ kunom,” sâm den hikuwi. Yakât otmâ 3 “Paulo Yerusalem kapi yuân hâŋgângunŋetâ takaek,” yawu sâm Pestoŋe den katmu tembe lâulipŋe yeŋgâlen ariâkgât ulitguwi.

4 Ulitgunŋetâ Pestoŋe yuwu sâm ekyongop. “Paulo Kaisaria kapi yakât pâi emetŋan tap. Nâŋe kapi yuân tipiŋe tatmâ âwurem gewom. 5 Yakât otmâ yeŋgât kunlipyeŋe nâ orowâk Kaisaria kapiân arimunŋe Paulo den âiân mem katmune kinmu hakŋan sânomai.”

6 Yawu sâm ekyongomu hilâm bâlâk ŋerek mon pesuk sâmu, Yerusalem kapi pilâm Kaisaria kapiân gewi. Yâhâ emet haŋ sâmu Pestoŋe den sâsâ emetŋan yâhâ tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim ga katŋetâ kinop. 7 Yawu otmâ Yura yeŋgât papatolipyeŋe Yerusalem kapiângembâ gewiŋe hawamgum kinmâ den umatŋe âlâlâ hakŋan sâwi yamâ bulâŋeâmâ ki teteop. 8 Yawu otŋetâ Pauloŋe sârereakmâ denyeŋe kakŋan yuwu sâop. “Nâŋe Yura nengât girem den âlâ ki loŋgâem manmâ gan. Me opon kâmbukŋan ki yâhâm otmâ hilipguman. Me Roma yeŋgât kunyeŋe ki sâm ge katman. Me yâkât ki nâŋgâm bâlewaŋgiman.”

9 Yawu sâmu Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe heroŋe nâŋgâwaŋgiŋetgât nâŋgâm Pestoŋe yuwu sâm Paulo âikuop. “Tembe lâulipne ekyongomune meŋgekmâ Yerusalem kapiân yâhâŋetâ yan denge sâm hârehihiwomgât naŋgat me bia?”

10 Sâmu sâop. “Roma yeŋgât den sâsâ emetŋe yuân katnekŋetâ kinsan. Yakât otmâ gâŋe yuân tatmâ nâhât den sâm hârenihiwuat. Gikahâmâ nâhât topne naŋgat. Nâŋe Yura lohimbi âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ manmâ gan. 11 Yawu gârâmâ girem den âlâ kum kâpekban mâne âlepŋe nohombâi. Yâhâ gâŋe den âiân katnekdâ kinsan. Otmu yâkŋe den haknan sânomai yakât bulâŋe ki tetewuap otmuâmâ lok âlâ me âlâŋe menekmâ yâk yeŋgât

bâtyeŋan katneknomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Roma yeŋgât kunyeŋe ikŋak denne sâm hârenihiwuapgât naŋgan." Yawu sâm ekuop.

12 Yawu sâm ekumu Pestoŋe yakât topŋe nâŋgâwe sâm ikŋe bukulipŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe orop yakât âiyongop. Âiyongomu alahu gulahu otmâ matŋe ekuwi. Matŋe ekuŋetâ lauyeŋan mem Paulo yuwu sâm ekuop. "Roma nengât kunnenŋe ikŋak den sâm hârehihiwuapgât naŋgat. Yakât otmâ yâkâlen hâŋgângohomune ariwuat. Yawu." Yawu sâm ekuop.

Lok kutdâ ala, kutŋe Akiripa sâm, yâkŋe Pestohâlen ariop.

13 Hilâm âlâen lok kutdâ âlâ, kutŋe Akiripa sâm, gariŋâit Pesto heroŋe otbaŋgire sâm Kaisaria kapiân giowot. Yâhâ Akiripa gariŋe yâkât kutŋe Beanike. 14 Hilâm âlâen Pestoŋe Paulohât den pat ya Akiripa yuwu sâm ekuop. "Kiap hâŋgiŋe, kutŋe Peliki sâm, yâkŋe lok âlâ, kutŋe Paulo sâm, pâi emetŋan katmu tatmu âi pilâm ariop. 15 Otmu Yerusalem kapiân yâhâwan sâp yan Anitâhât hotom umai ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe nâhâlen ga menduhuakbi. Yawu otmâ nâŋe Paulohât den sâm hârewaŋgimune kuŋetâ mumbuapgât nâŋgâm den âlâlâ hakŋan sâwi. 16 Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe lok âlâhât hakŋan sâmai yanâmâ nâŋe Roma nengât orotmeme âlâ watmâ aŋgoân lok ya mem den âiân katman. Yawu otmune den amboŋaŋe lok yakât senŋan kinmâ hakŋan sâŋetâ yan sârereakmâ ya sâm purik pilâyiŋgimap. Yawu otmâ den sâm hâreyiŋgiman yakât topŋe Yura papatolipŋe ekyongowan. 17 Otmu sâp ki kâlep otmuâk Paulo hakŋan sâne sâm otmâ nâhâlen takawi. Otmu emet haŋ sâmu ekyongomune gaŋetâ den sâsâ emetŋan yâhâ menduhuakbin. Yawu otmâ tembe lâulipne ekyongomune Paulo dâim ga katŋetâ kinop. 18 Yawu otmâ Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe den hakŋan sâŋetâ nâŋgâmune tâŋât olop. Yâkŋe Paulo orop yeŋgât girem den âlâhât sâm kuaŋgim tatbi. 19 Otmu lok âlâ, kutŋe Yesu sâm, emelâk muowâke yamâ benŋe "Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu mansap," yawu nâŋgâm Pauloŋe lohimbi ekyongomap. Yakât otmâ Pauloŋe den yawu ekyongomap ya gurâ yawuâk den kakŋan sahaŋgiwi. 20 Yawu oraŋgim kinbi yakât otmâ girawu otmâ den bulâŋe mem tetewom sâm kopa otban. Yawu otmâ Paulo yuwu sâm ekuwan. "Tembe lâulipne ekyongomune meŋgekmâ Yerusalem kapiân yâhâŋetâ yan denge sâm hârehihiwomgât naŋgat me bia?"

21 Sâmune sâop. "Roma yeŋgât kunyeŋe ikŋak denne sâm hârenihiwuapgât naŋgan. Yakât otmâ pâi emetŋan katnekdâ tatmâ yâkât mambotmâ manbom." Yawu sâop. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune pâi emetŋan mem katŋetâ tatmâ gap."

22 Pestoŋe yawu sâm ekumu Akiripaŋe yuwu sâop. "Lok ya ikŋe launambâ den gemu nâŋgâwehât naŋgan."

Sâmu sâop. "Hândâhân ekgohomu nâŋgâwuat."

23 Emet haŋ sâmu Akiripa yet Beanike yâkŋe meŋâleakmâ den sâsâ emetŋan yâhâmutâ tembe lâu yeŋgât kunyeŋe pato otmu kapi ambolipŋe yahat yahatŋe betyetŋan yâhâwi. Otmu Pestoŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo dâim ga katŋetâ kinop. 24 Sâp yan Pestoŋe yuwu sâm ekyongop. "Lok kutdâ Akiripa otmu bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yura lohimbi Kaisaria otmu Yerusalem kapiân mansaiŋe nâhâlen taka lok kinsap yu kumunŋe mumbuapgât den hakoek eknohomai. 25 Yawu gârâmâ nâŋe den âiân katmune kinmu âi pâi tuhum tosa âlâ ki mem

tetewan. Yawu gârâmâ ikŋe nâŋgân nâŋgânŋaŋeâmâ Roma kunnenŋaŋe denŋe sâm hârewaŋgiwuapgât naŋgap. Yakât otmâ yâkâlen hâŋgângumune ariwuap. 26-27 Yâhâ yâkŋe wuân otmu bâleop yakât pâi emetŋan katmune kinsap yakât topŋe nâŋgâm pâpguan. Yakât otmâ den imbiâkbân kulemgum kunnenŋahâlen hâŋgângumune arimap sâm pilâwan. Yawu otmâ lok kutdâne Akiripa otmu bukulipne yeŋe âi pâi tuhuŋetgât tembe lâulipne ekyongomune dâim ga katŋetâ kinsap. Wuân otmu bâleop yakât topŋe yeŋe mem tetenomai otmuâmâ yakât den pat kulemgum katmune ariwuap." Yawu sâm Akiripa ekuop.

26

Pauloŋe ikŋe topŋe sâm Akiripa ekuop.

1 Yawu otmâ Akiripaŋe Paulo yuwu sâm ekuop. "Gâku sârereakdâ nâŋgâwe." Yawu sâm ekumu yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekuop.

2 "Yura loknje den haknan sâmai. Yakât otmâ âun yukârâmâ lok kutdâne Akiripa gâŋe nâŋgânihirâ sârereakmâ nine topne ekgohowe. Yakât otmâ heroŋe nâŋgâhihian. 3 Gâŋe Yura nengât orotmemenenŋe nâŋgâm meteat. Otmu Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop yakât nâŋgâm sâm kuaŋgiain ya gurâ yawuâk naŋgat. Yakât otmâ nâŋgânihirâ nine topne ekgohowe.

4 Nâ naom tipiŋe tâŋâlâmbâek Yerusalem kapiân manmâ gan. Yakât otmâ Yerusalem kapi ambolipŋe otmu kapi âlâlâ Kilikia hânân tatmâ arap ya ambolipŋaŋe nâŋgânihiai. 5 Parisaio loknje Yura nengât girem den âlâlâ tiŋâk lâum orotmemenenŋe tâŋ tâŋâk watmâ Anitâ mepaem manmai. Otmu nâŋe aŋgoân opon kâmbukŋan yâhâwan sâp yan embâŋâmbâek yâk yeŋgâlen torokatmâ manmâ gan. Yâhâ lok haknan sâm kinsaiŋe yakât topŋe naŋgai. Yakât otmâ den yukât âiyongorâ ekgohonomaihât dop tap. 6-7 Nâ pâi emetŋan mem katnekŋetâ mansan yakât topŋe ya âlâhât bia. Anitâŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât nâŋgâm manman kârikŋahât kuningiop yakât bulâŋe mene sâm nen Isirae komot kâiân yâhâp mansain nen kerekŋe omoŋe hilâmŋe Anitâ mepaem biwinenŋaŋe hikum mansain. O, lok kutdâne Akiripa yuwu sâm ekgohomune nâŋgâ. Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe membomgât naŋgan. Yakât otmâ Yura lok yuŋe den âiân katnekŋetâ kinsan. 8 Yâhâ Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu tihitnenŋe otmâ tap. Yawu gârâmâ Anitâŋe lohimbi mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yakât Yura lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap.

9 Emelâk Yesu Nasaret kapi amboŋe yâkât nâŋgâmune giop. Yakât otmâ yâkât den pat âlepŋe ki sâm haok tuhuŋet sâm lohimbi yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manminiwi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yiŋgiminiwan. 10 Yerusalem kapiân manban yan topŋe katmâ Anitâhât hotom umai ya yeŋgât kunlipyeŋe yeŋgâlen ari ekyongomune pepa kulemgum nihiwi. Pepa ya mem sâtyeŋe lâum tembe lâu ekyongomune lohimbiŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manminiwi ya kiŋgitŋe orowâk meyekmâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi. Otmu nombotŋe den âiân mem katyekmâ yongoŋetâ munomaihât sâm hâreyiŋginetâ nâŋgâmune ârândâŋ olop. 11 Otmu nâŋe Yura nengât miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâ mem teteyekmâ Yesu betguŋet sâm mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yiŋgiwan. Yawu otmâ tepne kâlâp sem pâku lohimbi yeŋgâlen ari nengât miti emetŋe kapiyenan tatmâ arap yan yâhâm gem yongom watyekmâ gawan.

12 Yawu otyiŋgiwomgât hotom umai ya yeŋgât kunlipyeŋaŋe pepa
kulemgum nihim hâŋgânnohoŋetâ bukulipne nombotŋe meyekmune
Damasiko kapiân ariwin."

Pauloŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeiop yakât den pat

13 O, lok kutdâne Akiripa, gâŋe nâŋgânihirâ den torokatmâ yuwu
sâmune nâŋgâ. Damasikohât mâtâwân ari hilâm kârikŋan himbimâmbâ
laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm hâunenehop. Siliŋ siliŋ sâm hâunenehop ya
ekmune sikopŋe kârikŋe pilâm irik irik sâmap ya wangim âlâ kândâkdâ
olop. 14 Siliŋ siliŋ sâm hâunenekmu hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hânân ge pare
imunŋe yan Yesu Kutdâŋe Yura nengât denân yuwu sâm eknohop. "Saulo
Saulo, gâ wongât iliwetsat? Sosoŋe yu me ya hilipyongomap sâm yeŋe
ipŋe mem eŋgatŋan hikuŋetâ dâiakmâ hâhiwin nâŋgâmap. Yakât dopŋeâk
nâŋe meŋgekmâ hekuhekmune dâiakmâ hâhiwin naŋgat."

15 Sâmu sâwan. "Gâ âlâ?"

Sâmune kâpeknihim sâop. "Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. 16 Nâŋe âi
sâm gihimune hoŋ banihim manmâ yâhâwuat yakât tetehihian. Yakât
otmâ yahatmâ kin. Wuân me wuân otbuat ya ekgohomune nâŋgâ. Nâŋe
sâp yiwereŋe yu tetehihim den ekgohoan yu otmu hâmbâi sâp âlâen
tetehihim den ekgohowom ya lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya
yeŋgâlen ari ekyongowuat. 17 Ekyongom ariwuat yan Yura lok otmu pâku
lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ tâŋât otmu mem âlâlâ tuhuheknomai.
Mem âlâlâ tuhuhekŋetâ yan nâŋe tihitge otmâ bâtyeŋambâ meŋgekbom.
18 Otmu mâmâŋe otgihimune lohimbi omoŋ bâleŋan manmâ Satangât
tem lâuwaŋgimai ya yeŋgâlen ari nine den pat âlepŋe ekyongorâ nâŋgâŋetâ
Anitâhât laŋinŋaŋe biwiyeŋan pilâmu haŋ sâyiŋgiwuap. Haŋ sâyiŋgimu
omoŋgât manman bâleŋambâ keterakmâ nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ
Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgiwuap. Tosayeŋe pilâyiŋgim nine nanne baratne
sâm ikŋe lohimbi yeŋgât nâŋgâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop ya
yeŋgât gurâ yawuâk kuyiŋgiwuap." Yesuŋe yawu sâm eknohop.

Pauloŋe olop miop yakât ekyongop.

19 Lok kutdâ Akiripa, torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Yesuŋe him-
bimâmbâ ge tetenihim den eknohop ya lâum manmâ gan. 20 Lohimbiŋe
orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem
lâuwaŋgim lohotŋan mannomaihât nâŋe topŋe katmâ den pat âlepŋe ya
Damasiko kapi ambolipŋe ekyongowan. Otmu kapi ya pilâm Yerusalem
kapiân âwurem taka yawuâk ekyongowan. Otmu yapâ ari kapi tipi tapi
Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe ekyongowan. Otmu bâiŋeâmâ
pâku lohimbi yeŋgâlen ari den pat âlepŋe ya ekyongowan. 21 Yawu otmâ
âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâwan. Otmu Anitâ mepaewe sâm opon
kâmbukŋan yâhâmune yan menekmâ nohone sâm otbi. 22-23 Yamâ Anitâŋe
tihitne otmâ gap. Yakât otmâ âun yukârâmâ senyeŋan kinmâ, lok yahat
yahatŋe otmu geheŋe, yen kerek Yesuhât den pat âlepŋe ekyongoan. Den
ekyongoan yu den âiŋe bia. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm ikŋe hoŋ bawa
hâŋgângumu ge lohimbi lok otmâ manop. Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe
yâkât hâkâŋ otmâ mem bâleŋe âlâlâ mâŋgâeŋetâ sâtgum muop. Muowâke
yamâ benŋe Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu tap. Yakât otmâ nen
Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbiŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepei
manmâ yâhâm munom otmuâmâ nen gurâ yawuâk Anitâŋe mumuŋambâ

mem yahatnenekbuap. Yesuhât den ekyongoan yu emelâk emet inânŋan Mose otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe kulemguwi." Yawu sâm ekyongop.
24 Paulonŋe yawu sâm ekyongomu Pestonŋe uk sâm yahatmâ den kârikŋan yuwu sâop. "Paulo, gâ biwihe gulip oap. Nâŋgân nâŋgân emetŋan sâp kâlep manmâ gaon yaŋak mon biwihe gulip oap." Yawu sâop.
25 Yawu sâmu Paulonŋe yuwu sâm purik pilâwaŋgiop. "O lok kutdâne Pesto, biwine ki gulip oap. Den ekgohoan yu bulânŋe. Gârâmâ gâŋeâmâ pup takat. Yakât otmâ Yura nengât topnennŋe ki naŋgat. 26 Yawu gârâmâ bukuhe Akiripaŋeâmâ topnennŋe nâŋgâm meteap. Emelâk embâŋâmbâek Anitâhât poropetelipŋaŋe den kulemguwi yakât bulânŋe tetekŋan tetemu ekmâ yakât topŋe ki hâum pâpgumap."
27 Paulonŋe Pesto yawu sâm ekum bennŋe purik sâm Akiripa yuwu sâm ekuop. "Lok kutdâne Akiripa, yuwu âihohowe. Anitânŋe emelâk poropetelipŋe den ekyongomu kulemguwi ya nâŋgârâ bulânŋe oap me bia? Nâŋgâmune biwihaŋe nâŋgârâ bulânŋe oap yakâ."
28 Sâmu Akiripaŋe sâop. "Gânŋe Yesuhât topŋe eknohorâ yâkâlen biwine in yawu ki katbom."
29 Sâmu sâop. "Yesuhâlen biwihe in yawu katbuat, me biwihe alitmâ manmâ yâhâwuat yakât ki naŋgan. Yawu gârâmâ Yesuhâlen biwinaŋe kepeim yâkât den pat âlepŋe ekgohoan yu gâ otmu lok kinsai yunŋe nâŋgâŋetâ bulânŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeinomaihât Anitâ ulitgum mansan. Nânŋe yu ya otmâ mansan yawuâk otmâ mannomaihât naŋgan. Yamâ ipŋe hikunekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ kinsan yakât ki yan." Yawu sâop.
30 Yawu sâm tiŋ pilâmu yahatmâ den emetŋambâ ge itoŋ galaŋ otmâ ariwi. 31 Otmu Akiripa, Pesto, Beanikeŋe yuwu sâm alahuwi. "Lok yu den âiân katmâ âi pâi tuhuainâke yamâ bennŋe kuŋetâ mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetŋan katŋetâ tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap." 32 Yakât topŋe sâm alahu gulahu otŋetâ Akiripaŋe Pesto yuwu sâm ekuop. Roma kunnennŋe ikŋak den sâm hârewaŋgiwuapgât Paulonŋe ki sâop mâne gânŋe holaŋdâ ge ari manbuap." Yawu sâop.

27

Waŋga patonŋe Paulo mem Roma kapiângen ariop.

1 Pestonŋe Paulo hâŋgângumu Roma kapi Italia hânân tap yan ariwuapgât sâpŋe kalop. Yâhâ sâp ya tâlâhumu tembe lâulipŋe ekyongomu Paulo pâi emetŋambâ mem saru ginŋan geŋetâ peneyiŋgiwin. Yâhâ Roma yeŋgât tembe lâu komot âlâ, kutyeŋe "Roma lok kutdâhât komot," ya yeŋgât kunyeŋe âlâ, kutŋe Yulio sâm, yâkŋe Paulo otmu pet kulem lok nombotŋe âlâ galemyongoâk sâm Pestonŋe bâtŋan katyekbi. 2 Otmu sâp yan waŋga pato âlâ Aramitem kapi yakembâ taka talop. Waŋga ya Asia saru ginŋan kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwe sâm olop. Yawu otmâ lok âlâ, kutŋe Aristako sâm, yâk Tesalonike kapi Makeronia hânân tap ya ambonŋe, yâk orowâk waŋgaen yâhâwin. 3 Waŋgaen yâhâmunŋe yapâ pilâm menenekmâ ariop. Emet haŋ sâmu waŋga ya Siron kapiân arimu Yulionŋe Paulo nâŋgâwaŋgimu waŋgaembâ ge bukulipŋe yeŋgâlen ariwin. Bukulipŋe yeŋgâlen arimunŋe sot um ninginetâ nemunŋe mâtâpgât sennŋe âlâlâ menduhum ningiwi. 4 Ya mem pilâyekmâ âwurem ge waŋgaen yâhâmunŋe menenekmâ ariop. Otmu ariwinângembâ siru pato pilâmu

yakât otmâ Kipiro mâtuŋa otmu Asia hân pato ya hohetyetŋan ariwin.
5 Otmu Kilikia Pampilia hân hâlâŋmâ ari saru guluŋe hâtikgum ba Mira
kapi Likia hânân tap yan ariwin. 6 Yan ari waŋgaembâ gewin. Otmu
waŋga âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop yaŋe Italia hânângen ariwe
sâm olop ya Yulioŋe mem teteop.
7-8 Yakât otmâ waŋga yan yâhâmunŋe menenekmâ ari siru pato pilâmu
yaŋak lohotŋanâk Kiniro kapiân ariop. Yan ari siruŋe wi sâm waŋga mem
purik pilâwe sâm otmu kapi ya wangim Kirit mâtuŋa yakât hân potonŋe,
kutŋe Salomoni sâm, ya waratgum ariwin. Otmu saru guluŋe âlâ, kutŋe
Saru Guluŋe Âiloŋgo sâm, ya Lasia kapi gotŋan tap yan arine sâm hâi hâiŋe
otmu ariwin.

Waŋga ya guhulakbuap yakât den Pauloŋe ekyongop.

9 Saru guluŋe yan tatmunŋe sikop sâpŋe tâlâhuop. Yakât otmâ Pauloŋe
girem den yuwu sâm Yulio, waŋga amboŋe otmu nep lok yeŋgât kunyeŋe
ekyongop. 10 “Sâmune nâŋgâŋet. Kapi yu pilâm arinomgât dop âlâ ki oap.
Yâhâ pilâm arinom otmuâmâ siru pato bâleŋe pilâmu waŋga guhulakmu
senŋe âlâlâ biatmu saruŋe nen kerek harannongowuap yakât nâŋgâm ki-
wiliŋ oan.” 11 Yawu sâm ekyongomu nep lok yeŋgât kunyeŋe otmu waŋga
amboŋaŋe denŋe kuwaŋgimutâ Yulioŋe yâk yetgât denâk nâŋgâop. 12 Yâhâ
saru guluŋan tatbin ya ekŋetâ sikop sâpŋan waŋgaŋe yan tatbuapgât dop
ki olop. Yawu gârâmâ Kirit mâtuŋa yan saru guluŋe âlâ tap, kutŋe Poiniki
sâm. Poiniki saru guluŋe yakât hân hâmeŋaŋe siru kâtâpgumap. Yakât
otmâ Yulioŋe yuwu sâm eknongop. “Poiniki saru guluŋan ari tatnom.
Otmu gelâk sâpŋe tetemu yapâ pilâm Roma kapiângen arinom.” Yawu
sâm ekyongomu yapâ pilâm ariwin.

Siru pato pilâop.

13 Otmu betnenŋehembâ siru inin kumu ip sâhâtewi ya mem dâiŋetâ
gamu waŋgaŋe menenekmu Kirit ginŋe hâlâŋmâ ariwin. 14 Arimunŋe
pumŋehembâ siru pato bâleŋe pilâop, yakât kutŋe Kahu sâm, 15 yaŋe kum
waŋga lâum purik pilâwe sâm olop. Yawu otmu hâhiwin pato nâŋgâmâmâ
pilâm in tatmunŋe ihilâk mahilâk otmâ ariop. 16 Arim arim arim mâtuŋa
tipiŋe, kutŋe Kauta sâm, yakât nombotgen arimunŋe tipiŋe âlepŋe olop.
17 Yâhâ waŋga yakât diŋgi saruân gemap sâm nep lok yaŋe mem dâiŋetâ
waŋga kakŋan yâhâmu sâhâwi. Otmu neŋ kârikŋe âlâ, yakât kutŋe Siriki
sâm, yan waŋga ya yâhâmap sâm yâkŋe sâŋgum pato ya dâiŋetâ gemu
betnenŋehembâ siru pato bâleŋe pilâmu ariwin. 18 Emet haŋ sâmu siru
pato bâleŋe kumu waŋga gemap sâm senŋe âlâlâ nombotŋe saru kâlehen
lâum pilâmunŋe gemu ariwin. 19 Otmu emet haŋ sâmu siru yawuâk kumu
yakât otmâ senŋe âlâlâ bâiŋe lâum panmunŋe giop. 20 Otmu omoŋe
hilâmŋe siru kârikŋeâk kum imu yan elem patoŋe kâtâpnongomu omoŋ
sahahop. Yawu otmâ hiliwahonom sâm biwinenŋe orotok sâop.

Pauloŋe den ekyongom mem hewewen tuhuyehop.

21 Siru kârikŋeâk kumu yan lok nombotŋe sot ki nemâk tatbi. Yawu
tatŋetâ Pauloŋe yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongowan ya nâŋgâŋetâ
bulâŋe olop mâne Kirit mâtuŋan tep sânduk tatbâin. Yawu otmâ senŋe
âlâlâ kiŋgitŋe orowâk ki gulip otbâp. 22-26 Yawu gârâmâ ambone Anitâŋe
aŋelo âlâ hâŋgângumu ge omoŋe tetenihim nohonmâ yuwu sâm eknohop.
“Gâŋe Roma yeŋgât kunyeŋe yâkâlen ari den ekuwuatgât Anitâŋe sâm

kalop. Anitâŋe nâŋgâhihimu lok gâ orop waŋgaen taiŋe ki hiliwahonomai. Yakât otmâ ki kiŋgitgahât otbuat." Yawu sâm eknohop.

Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâm biwiyeŋe huruŋ sâek. Waŋga yuŋe bulâŋanâk huhuakmâ gulip otbuawâke yamâ benŋe nenâmâ ki hilipnongowuap. Siru pato bâleŋe pilâm waŋga lâum putuk pilâmu mâtuŋa âlâhât sâtŋan kumu huhuakbuap. Yawu otmu nenŋe âlepŋe hikinŋan yâhânom. Anitâhât aŋeloŋe den yawu eknohomu nâŋgâm biwi yâhâp ki oan. Den eknohoap yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap." Pauloŋe yawu sâm ekyongom biwiyeŋe mem hewewen tuhuop.

27 Siru pato bâleŋe pilâmu waŋga ya bam gam purik gurik otmu tatmunŋe Sande yâhâp pesuk sâop. Otmu omoŋ tânâmŋan waŋga nep lokŋe "hân utâpguain mon" sâwi. 28 Yawu sâm "yakât dopŋe pilâm ekne," sâm ip pilâŋetâ amokŋan ge kumu yan yakât dopŋe mita lok konok ŋerek lok âlâhât bâlâk ŋerek yawu olop. Otmu yapâ tipiŋe ari âlâku ya pilâŋetâ ge kumu yan yakât dopŋe mita lok konok ŋerek lok âlâhât bâtnombot yawu olop. 29 Otmu neŋ kârikŋan yâhâmain sâm kiŋgityeŋahât otmâ, waŋga betŋan aŋga imbât talop ya pilâŋetâ giop. Yawu otmâ "emet haŋ sâek," sâm ulitgum tatbi. 30 Tatmâ nep lokŋe pilânenekmâ arine sâm otmâ diŋgi âlâen yâhâ den mem yuwu sâwi. "Nenŋe diŋgi yu mem waŋga hâmeŋan yâhâ waŋgahât aŋga âlâ pilâmunŋe gewuap."

31 Yawu sâŋetâ nâŋgâm Pauloŋe Yulio otmu tembe lâulipŋe yuwu sâm ekyongop. "Nep lok yuŋe pilânenekmâ ariŋetâmâ, nen saruân gemunŋe harannongowuap."

32 Yawu sâm ekyongomu ipŋe mem diŋgi sâhâwi ya hârem pilâŋetâ diŋgi ya saru kakŋan ihilâk mahilâk bam ariop.

33 Emet eŋgatŋe nâŋgâmu yan Pauloŋe lok kerehâk yuwu sâm eknongop. "Nen sot ki nem tatmunŋe Sande yâhâp pesuk yap. 34 Yâhâ wâtnenŋe houŋ sâmapgât sot nene. Sot nemunŋe wâtnenŋe tiŋ tiŋ sâmu waŋgaŋe neŋ kârikŋan yâhâm huhuakbuap yan âlepŋe hikiângen yâhânom." 35 Yawu sâm eknongom Anitâ mepaem sot âlâ mem niop. 36 Otmu nenŋe ekmâ biwinenŋaŋe holaŋakmu sot mem newin. 37 Yâhâ waŋgaen tatbin nen lok 276 sot ya mem nemunŋe tepnenŋe ârândâŋ olop. 38 Yawu otmâ nep lokŋe waŋga biwiŋambâ sot lâum saruân pilâŋetâ gemu waŋga yaŋe hewewen otmâ ariop.

Waŋga ya huhuahop.

39-40 Emet haŋ sâmu hân ya ekmunŋe ki keterahop. Yawu otmâ saru ateŋe âlâen yâhâmunŋe neŋ biaen ekmâ, nep lokŋe "waŋgaŋe yan ari ginŋan yâhâek," sâm waŋgahât aŋga yakât ip hâreŋetâ gemu sâŋgum pato ya dâiŋetâ yâhâmu siruŋe memu saru ginŋan yâhâwe sâm olop. 41 Yawu gârâmâ ya wangim neŋ kârikŋan yâhâop. Neŋ kârikŋan yâhâmu hâmeŋe kârikŋe otmâ tatmu saru pato pilâm waŋga betŋe ya kumu huhuahop.

42 Kumu huhuakmu "pet kulem lokŋe saru kakŋambâ yoloŋ otmâ arimai," sâm tembe lâuŋe yongone sâm otbi. 43 Yongone sâm otŋetâ yan kunyeŋaŋe Paulo ya kumai sâm kuyiŋgiop. Kuyiŋgim "yoloŋ otmâ manmaiŋe soŋ pilâm gem ariŋet," sâm ekyongomu lok nombotŋaŋe soŋ pilâm ge yoloŋ otmâ ba hikiângen yâhâwi. 44 Otmu yoloŋ ki otmâ manbiŋe wahap âlâ, nak papaŋe pato yawuya mem kakŋan yâhâŋetâ lokoyekmu yâhâwi. Yawu otmâ nen kerekŋe hikiângen yâhâwin.

28

Melite mâtuŋan ariwi.

1 Hikiângen yâhâ mâtuŋa yakât kutŋe nâŋgâne sâm ambolipŋe
âiyongomunŋe kutŋe “Melite” sâm eknongowi. 2 Yâhâ gelâk ningimu
bâlâpŋahât otmunŋe yâkŋe buku otningim kâlâp hâwurum uŋetâ semu
nâŋgâm ikaiakmâ tatbin. 3 Kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ tatmunŋe yan
Pauloŋe lauŋaŋe kârâŋ kârâŋ sâm kâlâp âlâ hâwurum katmu siop. Yawu
otmu hâmiwuk âlâ kâlâp biwiŋambâ ga yolondoŋ sâm bâtŋan ihim kepeim
kinop. 4 Yawu otmu kapi ambolipŋaŋe ekmâ yuwu sâm alahuwi. “Lok âlâ
kumu muop yakât matŋe. Saruŋe ki harangumu muap. Yawu gârâmâ
saru ginŋan yâhâmu matŋe yu tetewaŋgiap.” 5 Yawu sâŋetâ Pauloŋe
hâmiwuk ya bâtŋambâ kum pilâmu gemu kâlâpŋe siop. Kâlâpŋe semu
Paulo hâmiwukŋe ki ihiop yawuyaek otmâ bâtŋe welâm welâm olop.
6 Yawu otmu ekmâ yuwu sâwi. “Hâmiwukŋe ihimu yakât hâkŋe suk sâmu
in yawu gem mumbuap mon?” Yawu sâm dâŋâk ekmâ kinbi. Ekmâ
kinmâ yu ya ki tetewaŋgiop yakât otmâ ekmâ sâwi. “Lok yu hewukŋe
lok. Hâkŋe yâhâp.”

Lok âlâ mesek olop ya Pauloŋe heŋgeŋguop.

7 Lok kutdâ âlâ, kutŋe Popilio sâm, yâkŋe kapi tatbin ya hâlâŋmâ
manop. Yâhâ lok yaŋe buku otningim emetŋan dâinenekmu yâhâ orowâk
im tatmunŋe hilâm kalimbu pesuk sâop. 8 Otmu Popilio âwâŋaŋe tepŋan
arimu mesek olop. Mesek otmâ tatmu Pauloŋe yâkâlen ba Anitâ ulitgum
kunŋan mem heŋgeŋguop. 9 Mem heŋgeŋguop yakât den pat ya sâm haok
tuhuŋetâ nâŋgâm lohimbi mesek topŋe topŋe teteyiŋgiopŋe takaŋetâ
mem heŋgemyongop. 10 Mem heŋgemyongomu yakât matŋe lohimbi
nombotŋaŋe tep âlep nâŋgâwaŋgim senŋe âlâlâ yahat yahatŋe mem taka
ningiwi. Yawu otmâ mâtuŋa yan manmunŋe emetsenŋe kalimbu pesuk
sâop. Yâhâ gelâk sâpŋe tâlâhumu kapi ya pilâm arine sâm otmunŋe kapi
ambolipŋaŋe heroŋe nâŋgâningim mâtâpgât natik lâum waŋgaen katŋetâ
talop.

Melite ya pilâm Roma kapi patoen ariwi.

11 Otmu emelâk sikop sâpŋe tâlâhuop sâp yan waŋga pato âlâ Ale-
sandiria kapiângembâ taka talop. Yâhâ Alesandiria kapi ambolipŋaŋe
lâpioyeŋe yâhâp, boho boho, ya ulityotgom manmai. Yakât otmâ waŋga
amboŋaŋe lâpio yakât umutŋe hâwim waŋga hâmeŋan lâum kânâŋgâmu
kinop. Yakât otmâ waŋga yakât kutŋe “Lâpionenŋe boho boho” sâm
kunbi. 12 Waŋgaen yâhâmunŋe yapâ menenekmâ ari Sirakusi kapiân
ariop. 13 Yan ari tatmunŋe hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ ari siru
pato pilâm mem awawi guwawi tuhunenekmu Lehiom kapiân ariwin.
Emet haŋ sâmu, betnenŋehembâ siru pato pilâmu ari hilâm yâhâp pesuk
sâmu yan Puteoli kapi Italia hânân tap yan ariwin. 14 Yan ari waŋgaembâ
gemunŋe kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbiŋe taka
mem buku otninginetâ orowâk manmunŋe sande konok pesuk sâop.
Otmu yapâ pilâm Roma kapiângen ariwin. 15 Mâtâwân arim tatmunŋe
Yesuhât komotŋe Roma kapiân manbiŋe nengât den pat nâŋgâwi. Yawu
otmâ nombotŋaŋe taka Apio kapiân tatmâ mambotningiwi. Nenŋe
yan arimunŋe penaŋgiakbin. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ taka kapi âlâ,
kutŋe Aŋgim Bero Emet Kalimbu sâm, yan mambotninginetâ arimunŋe

penaŋgiakbin. Yan Paulonɛ yekmu biwinɛ holaŋakmu Anitâ mepaem tep heronɛ nâŋgâop.

Paulonɛ Yesuhât den pat âlepŋɛ Yura yeŋgât papatolipyenɛ ekyongop.

16 Roma kapiân arimunnɛ tembe lâu yeŋgât kunyeŋaŋe Paulo nâŋgâwaŋgimu pâi emetŋan ki katbi. Yawu otmâ emet tâŋâlân katŋetâ tembe lâu konoknɛ galemgumu orowâk manowot.

17 Hilâm kalimbu pesuk sâmu Yura yeŋgât papatolipyenɛ gaŋetâ den otnom sâm Paulonɛ den katmu yâk yeŋgâlen ariop. Yawu otmâ yâknɛ nâŋgâwaŋgim gaŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, nine topne ekyongomune nâŋgâŋet. Yura bukulipnennɛ Yuraia hânân manmai me pâku lohimbi yeŋgâlen ari manmai yâk ki mem bâleyekmâ manmâ gan. Me emelâk embâŋâmbâek tâmbâlipnenŋaŋe Mosehât girem den âlâlâ lâum orotmemenennɛ topnɛ topnɛ katningiwi ya ki loŋgâem manmâ gan. Yawu otmâ uwawapnɛ bia manmâ gawanâke yamâ bennɛ bukulipnennɛ nombotŋaŋe Roma lok yeŋgâlen ari den imbiâk haknan sâwi. Yakât otmâ Roma yeŋgât tembe lâulipŋaŋe Yerusalem kapi yakât pâi emetŋan mem katnekŋetâ tatban. 18 Pâi emetŋan mem katnekŋetâ tatmune Roma yeŋgât kunlipyeŋaŋe topnɛ girawuhât den âiân katnekbi ya nâŋgâne sâm âi pâi tuhunekbi. Âi pâi tuhunekŋetâ mumbomgât dop ki olop. Yaŋak holaŋnekne sâm otbi. 19 Yawu otbiâke yamâ bennɛ Yura papatolipnennŋaŋe kârikŋe otmâ kuyiŋgiŋetâ yapâ gâtŋaŋe Roma lok kutdâŋe denne nâŋgâm hârenihiwuapgât sâwan. Yâhâ nâŋe papatolipne den âiân katyekbe sâm ki otman. 20 Anitâŋe Yura nengât tihitnennɛ otmâ iknɛ hoŋ bawaŋe hâŋgângumu gewuapgât nâŋgâm biwinennɛ memâk manmain. Yawu gârâmâ Anitâŋe emelâk hâŋgângumu giop biwinaŋe yawu naŋgan. Yakât otmâ pâi emetŋan katnekbi. Yâhâ Anitâhât hoŋ bawaŋe yâkât topnɛ ekyongowe sâm dâiyekmune takai.”

21-22 Sâmu sâwi. “Bukulipnennɛ Yuraia hânân manmainɛ gâhât den ki kulemgum katŋetâ takap. Me lok âlâ ki hâŋgânguŋetâ nengâlen taka sâm bâlehihimu nâŋgâwin. Yawu gârâmâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Yesuhât komot yeŋgât sâm bâleyiŋgimai. Yakât otmâ gâhât nâŋgân nâŋgânân tap ya eknongorâ nâŋgâne sâm oain. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ki alahunom. Hâmbâi bukulipnennɛ nombotnɛ ki takai yâk orowâk taka tatmunnɛ den huhunom.” Yawu sâm ekuwi.

23 Yawu sâm den huhunomgât sâp katbi. Otmu sâp sâwi ya otmu omoŋânâk Yura lok dondâhâlâknɛ Paulohât emelan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakŋetâ Anitâŋe tihityenɛ otmap yakât den pat âlepŋɛ Paulonɛ ekyongomu emet ŋiŋ sâop. Otmu emelâk embâŋâmbâek Mose otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe den kulemguwi yakât bulâŋe Yesuhâlen teteop yakât topnɛ kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâwi. Yawu otmâ biwiyenɛ Yesuhâlen katŋetgât nâŋgâm eŋgatyeŋan giop. 24 Yâhâ nombotŋaŋe dennɛ nâŋgâŋetâ bulâŋe olowâke yamâ bennɛ nombotnɛ âlâŋeâmâ nâŋgâŋetâ nahat otmu bet pilâwi. 25 Yawu otmâ den kakŋan sahaŋgiŋetâ Paulonɛ yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heaknɛ poropete lok âlâ, kutnɛ Yesaia sâm, den yuwu sâm ekumu kulemguop yakât bulâŋe yeŋgâlen teteap.

26 “Gâŋe Isirae lohimbi yeŋgâlen ari yuwu sâm ekyongo. “Anitâŋe yuwu yap. Yeŋe biwi pâlâmŋe otmâ nâhât den nâŋgâŋetâ tâŋât otmap. Otmu nâhât hâkâŋ otmâ nâŋgâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. 27 Yakât

otmâ biwiyeŋe alitmâ nâhât topne ki nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai.” Den yawu tap.

28 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lohimbi kerek nengât tihitnenŋe otbe sâm oap yakât den pat pâku lohimbi yeŋgâlen ari ekyongonomgât sâm ningiop. Ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai.” 29 Pauloŋe yawu sâm ekyongomu den kakŋan sahaŋgim pilâm emelambâ gem ariwi.

Paulo Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop.

30-31 Pauloŋe Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu sâp yan lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ariŋetâ Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm nanŋe Yesu hâŋgângumu giop yakât den pat ya pahâk ekyongop. Otmu Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe katŋet sâm eŋgatyeŋan giop. Yawu. Anitâ gâ orop manbuap.

Nâ bukuhe,
Luka

Roma
Paulonge Roma yengât ekap kulemgum katyingiop.

O bukulipne,
1-5 Yen Roma kapi ambolipnge Anitângе Yesu Kiristohât pat kuyingim yâkât komolân torokatyehop. Nâ Paulo, nângе pepa yu kulemgum katyingian.

Yesu Kiristo, Anitâhât nannge, Dawitihât senâmbâ gâtnge

Bukulipne, Anitângе Yesu Kiristo hângângumu giop yâkât hong bawa manmâ gaman. Lohimbi hânnan kulemnan manmâ arainge Kiristohât topnge nângângetâ bulângе otmu biwiyenge yâkâlen katngetgât Anitângе menekmâ aposolo âi sâm nihimu den pat âlepnge ekyongom manman. Den pat yakât topngeâmâ emet inânnan Anitângе poropetelipnge ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya yuwu tap. Anitâhât nannge, Kutdânennge Yesu Kiristo yâknge Yura nengât tâmbânennge, lok pato âlâ, kutnge Dawiti sâm, yâkât senâmbâ gâtnge. Yawu gârâmâ Anitângе kulem âlâ kândâkdâ miop yamâ Yesu Kiristo mumunambâ mem yahalop. Yâkât nângâmunnge Anitâhât nannge tâng tângâk otmap. Otmu Anitângе iknahâk tep âlep nângânihim nannge hângângumu ge nâhâlen tetem aposolo âi sâm nihiop. Âi sâm nihimu yanak bennge pâku lohimbinge biwiyenge yâkâlen katmâ dennge lâunetgât ya yengâlen ari den pat âlepnge ekyongom manman. 6-7 Yen Roma kapi ambolipnange Yesu Kiristohât tem lâuwangim mannetgât Anitângе wawaeyekmâ yâkât komolân torokatyehop. Yakât otmâ Awongnennge Anitâ otmu Kutdânennge Yesu Kiristo yâknge engatyetngeâk otmâ nângâyingim tihityenge otmutâ biwi nângân nângânyenange hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nângâyingim ulitgum gaman.

Paulonge Roma kapi ariwom nângâm biwinange mem manop.

8 Topnge katmâ yuwu sâmune nângângет. Emelâk yenge Yesu Kiristohât den pat âlepnge nângângetâ bulângе otmu yâkâlen biwiyenge katmâ tem lâuwangim gai yakât den pat yu lohimbi hânnan kulemnan manmâ arainge nângângetâ âilongo otmap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtnan kinmâ yengât nângâm Anitâ Awongne mepaem mansan. 9 Yawu otmâ manmâ Anitângе âi sâm nihiop ya biwinange tingâk kepeim pâku lohimbinge yâkâlen biwiyenange kepeim mannetgât ya yengâlen ari nannahât den pat âlepnge ya ekyongomune nângâm biwiyenan katnetâ bulângе yâk yengâlen tetem gap. 10-12 Otmu dop yawuâk Roma kapi ambolipnange Yesu Kiristohâlen biwiyenange tingâk kepeim mannetâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heaknge mâmânge otyingiâkgât nangan. Yawu nângâm haongmâ ârândâng "girawu otmâ takam yekbe" sâm Anitâ ulitguman. Yawu gârâmâ Anitângе nângânihimu yengâlen takawom yanâmâ biwinennange kepeiakmâ konohâk otmu yan tânahom yâkâlen biwi nângân nângânnennange tingâk kepeimunnge kârihem tatbuap. Yawu nângâm Anitâ ulitgum manmâ gan ya yâknge nangap.

13 Yawu otmâ pâku lohimbi kapi wosapâ me wosapâ mansai yâk yengâlen ari den kâsikum yingimune biwiyenge Kiristohâlen katbi. Yakât

dopŋeâk yeŋgât bukulipyeŋe nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmaiŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetgât yeŋgâlen taka yâkât den pat âlepŋe ekyongowom. Yakât biwinaŋe hikuman yamâ mâtâpgât hâum pâpguman. 14-15 Lohimbi kerek ya yeŋgâlen ari den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetgât Anitâŋe âi sâm nihiop. Yakât nâŋgâm lohimbi nombotŋe pepa emetŋan yâhâm nâŋgân nâŋgânyeŋe orop mansai otmu nombotŋe pepa emetŋan ki yâhâwi, otmu Girik lohimbi kapi tete manmâ nep âlâlâ tuhumai, otmu pâku lohimbi kâlepŋehen me bârâ betŋehen manmai, ya hârokŋe Yesuhât topŋe nâŋgâŋetgât nâŋgâyiŋgim mansan. Yakât otmâ Roma yeŋgâlen taka den pat âlepŋe ekyongowe sâm biwine hewewen otmu mansan.

16-17 Bukulipne, Yesuhât den pat âlepŋahât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâ, nen Yura lohimbi aŋgoânâk den pat âlepŋe nâŋgâm Kiristohâlen torokatbin, me yen pâku lohimbi den ekyongomunŋe yawuâk yâkâlen torokatbi, nen hârokŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom yamâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningim manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe menom. Anitâ Wâtgât Amboŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom yamâ ki hâum pâpgunom. Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwaŋginomai yamâ manman kârikŋan mannomai.”

Pâku lohimbi yeŋgât topyeŋe

18 Bukulipne, pâku lohimbi yeŋgât nâŋgâm den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Pâku lohimbi yeŋgât topyeŋeâmâ yuwu. Yâkŋe bukulipyeŋe otmu lohimbi wosaken me wosaken mansaiŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap sâm den ya kurihim Anitâ betbaŋgim orotmeme kiŋgoŋ otmâ mansai. Yakât otmâ Anitâŋe pâku lohimbi betyongomu mansai yakât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. 19-20 Kândik mindikum, Anitâŋe ikŋe wâtŋan kinmâ hân himbim kândikyotgom wahap topŋe topŋe kalop yapâ gâtŋaŋe yâkât topŋe ikŋiâk tap ya kerek ekmâ nâŋgâmai. Wahap topŋe topŋe kalop yan ikŋe wâtŋahât towatŋe tetemu ekmai. Ekmâ tat tat memeŋe kârikŋe tatbaŋgiap yawu nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm Anitâ ki ekmain yamâ yâkŋe wahap âlâlâ kalop yan ikŋe topŋe tetemu ekmai. Yakât otmâ Anitâhât topŋe ki naŋgain sâm irelaknomaihât dop âlâ ki tap. 21 Yawu gârâmâ Anitâŋe wahap topŋe topŋe kalop yamâ lohimbi nombotŋaŋe yâkât bât towatŋe ekmâ yan ki ewe katmâ mepaemai. Yawu otmâ yaŋak nâŋgân nâŋgânyeŋe gulip malap otmu wahap tâŋât me hâliŋe bia yawuyakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yawu nâŋgâm biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe maŋguakmu nâŋgâŋetâ ki keterakmap. 22 Yawu gârâmâ nâŋgân nâŋgânnenŋe orop mansain yawu sâm nâŋgâm tâpikgumai. 23 Yawu nâŋgâm tâpikgum Manman amboŋe Anitâ yahat yahatŋe yâk betbaŋgimâmâ senŋe âlâlâ topŋe topŋe, nâi seloŋ, me soŋgo bau, me hambe gumbam, umutyeŋe hâwiŋetâ kundenyeŋe tetemu ya mepaemai. Me Porom Lâpio yawuya yeŋgât umutyeŋe hâwim kânâŋgâŋetâ kinmu yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu mepaemai.

24 Yawu otŋetâ yakât Anitâŋe betyongomu yeŋe nâŋgân nâŋgânyeŋeâk watmâ yuwu otŋetâ kiŋgoŋ otmap. Emet huhumai, me kâwâ konda otmai, me wahap ki orotŋe otmai. 25 Yâhâ Anitâhât den bulâŋe hâkâŋ otmâ bet pilâm den perâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Anitâ Hân Himbim

Amboŋe betbaŋgimai. Betbaŋgim ikŋak wahap topŋe topŋe kalop yakât nâŋgâŋetâ yahatmu yanâk biwiyeŋaŋe kepeim manmai. Yamâ nenâmâ yawu ki otnom. Nenâmâ Anitâ konok mepaem manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

26-27 Yâhâ pâku lohimbiŋe manman kiŋgoŋ manŋetâ Anitâŋe yekmu bâlemu betyongomu yaŋak yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ orotmeme kiŋgoŋ ya witgum yuwu otmâ manmai. Lohimbi miakmâ orowâk manmai orotmeme ya pilâmai. Yawu otmâ imbilipyeŋaŋe loklipyeŋe pilâyekmâ imbi bukulipyeŋe orop ekŋâleaŋgim otmâ hilipgumai. Otmu loklipyeŋe gurâ yawuâk imbilipyeŋe pilâyekmâ bukulipyeŋe orop ekŋâleaŋgim orotmeme kiŋgoŋ otmai. Yawu tâpik gupik otmâ manmai yakât huhopŋe mesek topŋe topŋe teteyiŋgimap.

28 Otmu Anitâhât den bulâŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu betbaŋgim nâŋgâm gulip manmai. Yakât otmâ Anitâŋe betyongomu biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe gulip malap otmu orotmeme kiŋgoŋ me âlepŋe ya ki ekmâ ketetmai. Yawu otmâ yan orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai. 29 Orotmeme kiŋgoŋ otneâk nâŋgâmai yamâ yuwu. Kâwâ konda otmai. Me sen buhu buhu oraŋgimai. Me bukulipyeŋe yeŋgât iri sikum me senŋe âlâlâ tatyiŋgimap ya ekŋâlem mene sâm biwiyeŋaŋe nâŋgâmai. Me dewaeak dewaeak manmai. Me wawi, me misiŋem nemai, me kâirahomai, me nâŋgâm bâleaŋgimai. Me ahom hioŋakmai. Me bukulipyeŋe yongoŋetâ mumai. 30 Me bukuhât den belângen sâsâ. Me sâm bâleaŋgimai. Me âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât lauyeŋe ki lâumai. Yawu otmai yan yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu Anitâhât nâŋgâŋetâ gemap. Otmu bukulipyeŋe yeŋgât yawuâk nâŋgâŋetâ gemu mem ge karakmai. Otmu wuân me wuân kândikum otŋetâ dondâ bâlewuap yakât nâŋgâŋetâ biwiyeŋanâk kinmap. 31 Yawu otmâ hep torehenlipyeŋe, me imi ata, me wârâ tou ya orop we âlep ki naŋgaŋgimai. Me bukulipyeŋe orop den hikumai yamâ ki watmai. Me tepyeŋe kou kâlâp semu kuk oraŋgimai yan kaok ki oraŋgimai. Kuk yawuâk tatmâ yâhâekgât den hâmeân hâluhu sâmai. Me lohimbi âlâ me âlâŋe umatŋe kakŋan manmai ya ki yekmâ nâŋgâyiŋgimai. 32 Lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe yawuya otmai yamâ hem kâlâwân ge hiliwahonomai yakât Anitâŋe den sâm kalop. Lohimbi den ya nâŋgâm heŋgeŋgumaiŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ orotmeme bâleŋe ya tâtâemâk otmâ mansai. Yawu gârâmâ buku nombotŋaŋe orotmeme bâleŋe yawu otmai yamâ yekmâ heroŋe nâŋgâyiŋgimai. Pâku lohimbi yeŋgât topyeŋeâmâ yawu.

2

Yura lohimbi yeŋgât topyeŋe

1-2 Yawu gârâmâ Yura lohimbi yeŋgât nâŋgâm yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Pâku lohimbiŋe orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai ya yeŋgât manmanyeŋe ya yeŋe ekŋetâ bâlemu nâŋgâm bâleyiŋgimai me sâm hâreyiŋgimai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmai yakât dopŋeâk yeŋe gurâ yawuâk otmai. Yakât otmâ yeŋe sâm hâreyiŋgimai yakât dopŋeâk Anitâŋe yen gurâ sâm hâreyiŋgiwuap. Yanâmâ yâkât senŋan sâm buiaknomaihât dop âlâ ki otbuap. 3 Pâku lohimbi nombotŋaŋe orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai yamâ Anitâŋe sâm hâreyiŋgim yakât matŋe yiŋgimap yaŋe ârândâŋ otmap, yeŋe yawu nâŋgâmai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yeŋgât manmanyeŋe ekmâ nâŋgâm bâleyiŋgim sâm hâreyiŋgimap yamâ

bukulipyeŋaŋe manman bâleŋe otmai yawuâk torokatmâ otmai. Yawu gârâmâ sâp patoen Anitâŋe orotmeme kiŋgoŋ wuân me wuâŋgât matŋe umatŋe yiŋgiwuap yanâmâ lohimbi yawuya ki wangiyekbuap. Yamâ yiŋgimu menomai yakâ. 4 Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâŋe wawaenenekmâ kuk in yawu ki otmap. Me ki tepŋe kou kâlâp semap. Yakât otmâ yâkŋe ki den âiân katnenekmâ matŋe umatŋe ningiwuap,” yawu ki nâŋgânomai. Yawu nâŋgânomai yamâ nâŋgâm hilipgunomai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe orotmemeyeŋe kiŋgoŋ ya bet pilâm Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetgât yâkŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâm mambotyiŋgimap. Yeŋe yakât nâŋgâŋetâ porap otmap.

5-6 Nâŋgâŋetâ porap otmu kunyeŋe kârikŋe otmâ betbaŋgimai. Yawu otmâ orotmeme kiŋgoŋ yawuya torokatmâ otmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâŋe lohimbi kerek nengât manmannenŋahât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ matŋe âlâhât tipiŋe yiŋgimu menomai.

7-11 Anitâŋe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ konohâk menduhunenekmâ matŋe dopnenŋan tâŋ tâŋâk kâpekningiwuap. Otmu sâp patoen Anitâŋe nâŋgâningimu yahatmu ikŋe sennan koko salehâk kinmâ manman kârikŋan mannom sâm lohimbi nombotŋaŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim orotmeme âiloŋgo loŋgo otmâ manmai. Yawu otmai yamâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu yahatmu nan baralipne koko salek sâm manman kârikŋahât bulâŋe yiŋgimu biwiyeŋe huruŋ sâwuap. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu tepyeŋe umatŋe otmu Anitâhât den kum manman kiŋgoŋ manmai. Lok yawuyamâ Anitâŋe kuk otyiŋgim matŋe umatŋe yiŋgimu mem hâhiwin dondâ nâŋgâmbisâi.

12-15 Anitâŋe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ otbin mewin yakât matŋe tâŋ tâŋâk kâpekningiwuap yakât topŋe sâmune nâŋgâŋet.

Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgânŋan tatmap ya Mose ekumu girem den âlâlâ kulemguop. Yakât otmâ Yura lohimbi âlâ me âlâŋe girem den ya nâŋgâm ki watmai yâhâmâ Anitâŋe yekmu ki ârândâŋ otmap. Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den âlâlâ kerek lâum mansai yâhâmâ yekmu ârândâŋ otmap. Yawu gârâmâ Yura lohimbi kerekŋe girem den ya lâum hâum pâpgum tosa miai. Yakât otmâ Anitâŋe den âiân katyekmâ matŋe umatŋe yiŋgiwuap.

Yâhâ pâku lohimbi yâhâmâ Anitâŋe girem den ya ki ekyongop. Yawu gârâmâ ki nâŋgâm yeŋahâk otmâ hilipgum tosa memai. Ya âlâkuâk torokatmâ otnomai yamâ yawuâk matŋe umatŋe yiŋgimu menomai.

Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân ya biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan katmu orotmeme âlepŋe me orotmeme bâleŋe yâhâp yâhâp ya ekmâ kiwilimai. Yawu otmâ Anitâhât nâŋgân nâŋgân ya pâku lohimbi âlâ me âlâŋe eŋgatyeŋaŋak otmâ watmai yan girem den ekyongomu watmai yawu oap. Yâhâ yawu otŋetâ ârândâŋ otmap yan biwiyeŋe sânduk sâmap. Yâhâ otŋetâ bâlemap yaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan hâumu otmâ hilipguain sâm biwiyeŋan naŋgaŋgimai. 16 Yakât otmâ den pat âlepŋe yakât pâŋe konok yuwu sâmune nâŋgâŋet. Hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân Anitâŋe sâmu Yesu Kiristoŋe nen hârok biwinenŋahât topŋe ekmâ sâm hâreningim tihân otmain memain me biwinenŋanâk nâŋgâmain yakât matŋe ya âlâku amboŋan amboŋan ningiwuap.

Yura lohimbiŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahalop.

17 Yâhâ Yura lohimbiŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu yuwu sâmai.
“Nenâmâ Yura lohimbi. Emelâk Anitâŋe nâŋgâningimu yahatmu ikŋe pat
kuningiop. Yakât kakŋan Mose ekumu girem den âlâlâ kulemguop yakât
topŋe nenŋahâk nâŋgâmain. Yakât otmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmu ikŋe
komot bulâŋe mansain.” Yawu nâŋgâm yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap.
18 Yâhâ yeŋe yuwu me yawu otŋetgât Anitâŋe sâm kalop yakât topŋe yuwu
nâŋgâmai. “Nenŋeâmâ girem den yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum yaŋak
benŋe orotmeme bâleŋe ya ekmâ ketetmâ orotmeme âlepŋeâk otmain.
19-20 Yawu otmâ girem den ya nâŋgâmunŋe biwinennan hâumu manman
bulâŋahât mâtâp ya teteningimu tâŋ tâŋâk watmain. Yakât otmâ pâku
lohimbiŋe mâtâp ya ki naŋgai yâhâmâ Anitâhât den kâsikum yiŋgimunŋe
nâŋgânomaihât dop tap. Me nombotŋaŋe girem den ya ki lâum manmâ
mâtâp tâpikgumai yamâ tiripyongomunŋe mâtâp ya tâŋ tâŋâk watno-
mai. Me nombotŋaŋe ihilâk mahilâk manmai yamâ kuwikyekmunŋe
âiloŋgo mannomai. Me nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimap yamâ
ekyongomunŋe haŋ sâyiŋgiwuap.” 21 Yeŋe nâŋgâm tâpikgum mâtâp ya
tâŋ tâŋâk ki watmai. Yamâ topŋe girawuhât otmâ bukulipyeŋe mâtâp
ya watŋet sâm den kâsikum yiŋgine sâm oai? Yâhâ lohimbiŋe senŋe
âlâlâ kombo ki mianŋgiŋet sâm ekyongomai. Yamâ wongât otmâ yeŋe
gurâ kombo mianŋgimai? 22 Me loklipyeŋe me imbilipyeŋe betyeŋehen ki
kioŋet sâm ekyongomai. Yamâ benŋe yeŋe gurâ buku nombotŋe yeŋgât
imbilipyeŋe orop ihilâk ekŋâleaŋgimai. Otmu kasalipyeŋaŋe Porom Lâpio
mepaemai ya ekŋetâ dondâ bâlemap. Yamâ wongât yeŋe gurâ yâk yeŋgât
opon kâmbukŋan yâhâ Porom Lâpio tatmawân senŋe âlâlâ kâmbukŋe
sâm katmai ya kombo meyiŋgimai? 23 Anitâŋe Yura lohimbi nengât
nâŋgâm girem den Mose ekumu kulemguop. Yeŋe yakât yawu nâŋgâm
yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yamâ benŋe girem den ya loŋgâeŋetâ
pâku lohimbiŋe yekmai yan Anitâhât nâŋgâŋetâ gemap. 24 Den yan yuŋe
emelâk poropete âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yura kapi ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe otmâ mansai. Yakât otmâ
pâku lohimbiŋe Anitâhât nâŋgâŋetâ dondâ gemap.”

25 Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yura lo-
himbi nâŋgâyiŋgim manman âlepŋahât pat kuyiŋgiop yakât otmâ hâkyeŋe
torehenŋan undip tuhuaŋgimai. Yawu tuhuaŋgim girem den tâŋ tâŋâk
watmai yanâmâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimap. Yawu gârâmâ girem den ya
kumai yanâmâ hâkyeŋan undip tap yakât nâŋgâm undip ki tuhuaŋgiwi
yawu yekmu otmap. 26 Yawu gârâmâ pâku lohimbi yeŋgât sâm manman
âlepŋahât pat ki kuyiŋgiop yakât otmâ hâkyeŋe torehenŋan undip ki
tuhuaŋgimai. Yamâ Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgânŋambâ girem den ya
Mose ekumu kulemguop. Yâhâ pâku lohimbiŋe girem den ya pâpgumai
ya yeŋgât biwiyeŋan Anitâhât nâŋgân nâŋgân tatmap ya tâŋ tâŋâk wat-
mai. Yanâmâ Anitâŋe yekmâ nâŋgâyiŋgimu hâkyeŋe torehenŋan undip
tap yawu otmap. 27 Yura lohimbi hâkyeŋe torehenŋan undip tap yeŋe
girem den sâlikum topŋe nâŋgâm heŋgeŋgumai yamâ ki lâumai. Yakât
otmâ pâku lohimbi hâkyeŋe torehenŋan undip ki tap yaŋe Anitâhât
nâŋgân nâŋgân watmaiŋe sâp patoen yen mem den âiân katyekmâ
sâm hâreyiŋginomai. 28 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe
lohimbi yeŋgât nâŋgâm manman âlepŋahât pat kuyiŋgiop ya girawu
yaŋe yakât bulâŋe menomai? Lok yaŋe imbiâk hâkyeŋe torehenŋan

undip tuhuaŋgim topyeŋe kurihiakmâ lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai yâkŋe bulâŋe ya ki menomai. 29 Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lohimbi mem hewewen tuhuyekmu Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yâkŋe bulâŋe ya menomai. Lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeimai ya yeŋgât nâŋgâyiŋgimu ârândâŋ otmap. Yaŋeâmâ bukulipyeŋaŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ yahalâkgât ki nâŋgâmai.

3

Anitâŋe Yura lohimbi kerek ki betyongop.

1 Kândikum emelâk Anitâŋe Yura nengât tâmbâlipnenŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgimu yahatmu ikŋe pat kuyiŋgiop. Yakât otmâ hâknenŋe torehenŋan undip tuhuaŋgim gamain. Anitâŋe nâŋgâningimap yakât topŋe yuwu tap. 2 Anitâŋe ikŋe den bulâŋe ya tâmbâlipnenŋe ekyongomu yakât amboŋe otbi. Yawu otmâ pâku lohimbi yeŋgâlen ari yakât topŋe ekyongoŋet sâm yiŋgiop. Sâm yiŋgiop yaŋak sâp yiwereŋe nen meneneksap.

3 Yawu gârâmâ nengâlen gâtŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeim manmâ gai. Yawu otmâ gai yakât matŋe Anitâŋe nen Yura lohimbi kerek betnongowuap me bia? 4 Yamâ bia kârikŋe. Yakât otmâ lohimbiŋe Anitâ orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den ya kelaŋgatmâ âlâ sâmai, otmu nombotŋe hârem pilâmai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmai yawu Anitâŋe ki otmap. Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“O, Anitâ, nenŋe otmunŋe bâlemap yan den sâm hâreningirâ ekmunŋe ârândâŋ merândâŋ otmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâŋgâm bâlehihiŋetâ ki bonŋe otmap.”

5 Yawu gârâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân watmâ den yuwu ekyongomune ekŋet. Nenŋe otmunŋe bâlewuap yan Anitâŋe den sâm hâreningimu lohimbiŋe nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu mepaenomai. Mepaenomai yakât kakŋan matŋe umatŋe ningiwuap yakât otmâ nâŋgâm bâlewaŋgim imbiâk umatŋe ningiap yawu sâmunŋe ki ârândâŋ otbuap. 6 Yawu gârâmâ nenŋe otmunŋe bâlemap yan Anitâŋe imbiâk matŋe umatŋe ningimap otmuâmâ sâp patoen biwinenŋahât topŋe nâŋgâm den sâm hâreningimu ki ârândâŋ otbuap. Yawu gârâmâ Anitâŋe imbiâk mambiâk otningimap yawu ki nâŋgânom.

7 Yâhâ nâŋgân nâŋgân âlâ yuwu ki nâŋgânom. Nenŋe Anitâ orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu den hikuwin. Den yamâ nombotŋe hârem pilânom. Yawu gârâmâ nenŋe otmain yawu Anitâŋe ki otmap. Yâhâ nenŋe den nombotŋe hârem pilânom yanâmâ Anitâŋe ki betnongowuap yakât nâŋgâm lohimbiŋe mepaenomai. Anitâ mepaenomai yan topŋe girawuhât otmâ den sâm hâreningim matŋe ningiwuap? 8 Yâhâ lohimbiŋe witgum mepaeŋetgât nenŋe ihilâk otneâk nâŋgânom yamâ dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe imbiâk nâhât ihilâk otmunŋe bâleâkgât nâŋgâmap sâmai. Yawu sâm den haknan sâmai. Lohimbi nombotŋaŋe yawu nâŋgâmai yamâ hâmbâi sâp patoen Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgimu menomai.

Nen kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain.

9 Bukulipne, Anitâŋe Yura lohimbi nengât nâŋgâmu yahatmu pâku lohimbi yeŋgât nâŋgâmu gemap me bia? Yamâ bia kârikŋe. Nen Yura

lohimbiŋe pâku lohimbi yeŋgât amutyeŋan katnenekmu mansain. Yawu ki tap. Nenŋe yen pâku lohimbi orop orotmemenenŋe bâleŋe me manman kiŋgoŋ otmâ gain. Yakât otmâ nen kerekŋe matŋe menomgât pat mansain. 10 Den yan yuŋe emelâk poropete nombotŋaŋe den kulemguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

"Lohimbi kerekŋe koko salek me uwawapŋe bia ki mansain.
11 Nengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgânŋe girawu
tap ya ki nâŋgâm manmain. Me lok âlâ me âlâŋe Anitâ ki ewe
katmâ mepaemain. 12 Otmu Anitâŋe mâtâp yuwuâk watmâ manŋet
sâm katningiop yamâ lok kerekŋe tâpikgum mâtâp bâleŋan manmâ
gain. Yawu gârâmâ lok hârokŋe buku oraŋgim uwawapŋe bia
mannomgât dop âlâ ki tap. 13-14 Otmu lok muŋetâ hanyongomunŋe
tâtuk sâm hâkyeŋe korokŋe bâleŋe pilâmap yakât dopŋeâk lohimbi
nombotŋaŋe den perâkŋe sâm bukulipyeŋe kâityongomai. Otmu
hâmewuk me soroŋ hambeŋe yawuyaŋe ningimu mumain yakât
dopŋeâk lohimbi yawuyaŋe bukulipyeŋe orop sâm bâleaŋgimai. Me
den bâleŋe hâiakmai. 15 Otmu lokŋe kapam kune sâm in yawu tepyeŋe
kâlâp semu yahatmâ kapam kumai. 16 Otmu haoŋmâ ârândâŋ
bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyiŋgim mem âlâlâ tuhuyekmâ
manmanyeŋe hilipgumai. 17 Yawu otmâ bukulipyeŋe orop biwi
nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe ki hikuakmâ konohâk otmap. 18 Lohimbi
yawuyaŋe Anitâhât nâŋgâm ki ewe katmai." Topnenŋeâmâ yawu.

19-20 Otmu Anitâhât den yakât topŋe yamâ yuwu. Yura lohimbi kerekŋe yâkât den tem lâuwaŋgim mannehât girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Yawu gârâmâ nenŋe yâkât girem den ya watmâ tem lâuwaŋgimain yamâ hâum pâpgumain. Yakât otmâ nenŋe pâku lohimbi orop yâkât sennan kinmâ sârereakmunŋe nenekmu ârândâŋ otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ yâkât girem den nâŋgâmain yan biwinennan hâumu tosa orop mansain sâm naŋgaŋgim aŋulakmain.

Kiristoŋe manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenehop.

21 Yawu gârâmâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningim tihitnenŋe otmap yakât mâtâp âiŋe teteop. Yakât topŋe nâŋgâmunŋe keterakningiâkgât emet inânŋan Mose otmu poropete lok nombotŋaŋe den kulemguwi. Yawu gârâmâ mâtâp âiŋe yaŋe girem den hâŋgiŋe orop ki lâuaksawot. Mâtâp âiŋe yakât topŋeâmâ yuwu. 22-24 Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk mansain. Topnenŋe kâsiwahomunŋe ikŋiâk ikŋiâk otbuapgât dop ki tap. Nen kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ki ârândâŋ otmap yawu nâŋgâmain. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hâŋgângumu ge sârerenenekmâ kawenennan kinmâ howanân kuŋetâ muop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu Kiristoŋe manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenehop.

25-26 Otmu yakât torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Emelâk embâŋân tâmbâlipnenŋaŋe orotmeme bâleŋe otmâ manbi yakât matŋe Anitâŋe in yawu ki yiŋgiop. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe otminiwi yakât nâŋgâmu dondâ bâleop yakât topŋe tetekŋan eknehât ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge nengât tosahât otmâ muop. Yawu otmu biwinenŋe yâkâlen katmunŋe Anitâŋe nengât kaok nângâniŋgim tosanenŋe pilâningiop.

27-28 Den ekyongoan yukât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋahâk otmâ Anitâhât girem den tâŋ tâŋâk lâum manmâ gamunŋe nenekmu ârândâŋ otbuapgât dop tap me bia? Yawu bia. Yawu tap mâne nenŋe hâknenŋe mepaembâin. Yakât otmâ mâtâp konok tap yamâ yuwu. Yesu Kiristohâlenâk biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap.

29 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ Tihit tihit amboŋaŋe eŋgat yâhâp ki otmap. Yawu otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi mâtâp ikŋiâk ikŋiâk ki sâm ningiop. Yâhâmâ tihitnenŋe otbe sâm menduhunenekmâ mâtâp konohâk sâm ningiop tap. 30 Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain yanâmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap. 31 Yawu gârâmâ Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop ya ki gulip olop. Yakât otmâ nenŋe biwinenŋe yâkâlen kepeim denŋe tem lâuwaŋgim manmain yan girem den ya lâumunŋe nengâlen bulâŋe tetemap yawu oap.

4

Awarahamŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim manop.

1 Nengât tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Awaraham sâm, yâkŋe manman girawu manmu Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop ya ekmâ nâŋgâne. 2 Awarahamŋe ikŋahâk otmâ manman âiloŋgo manmu yakât Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop mâne ikŋahâlâk nâŋgâmu yahatbâp. Yawu gârâmâ ikŋahât ki nâŋgâmu yahalop. 3 Yakât topŋe Moseŋe kulemguop ya yuwu tap.

> “Anitâŋe Awarahamgât pat sâm kuwaŋgiop ya Awarahamŋe nâŋgâm yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnaŋe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâŋe biwiŋe ekmu ârândâŋ olop.”

4 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe âi tuhum manmain yakât hâmeŋe sâm tewetsenŋe ningimai. Yâhâ tewetsenŋe ningimai yan “Âo, tewetsenŋe yiŋgiain yuâmâ tep âlep nâŋgâm in kâsikum yiŋgiain,” yawu ki sâmai. Âi tuhumain yakât hâmeŋe sâm tewetsenŋe ningimai. 5 Yâhâ Anitâŋe yeŋe otmai yawu ki otmap. Lok âlâ me âlâŋe nengât tosa pilâningiâk sâm Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yeŋgât biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm tosayeŋe pilâyiŋgimap. Yâhâ lok nombotŋaŋe nenŋahâk yu ya tuhunom yakât matŋe tosanenŋe pilâningiwuap yawu sâmai yamâ ki nâŋgâyiŋgimap. Topŋe yawu tap.

6 Otmu tâmbânenŋe Dawitiŋe yakât topŋe nâŋgâop yamâ yuwu. Anitâŋe nengât orotmeme bâleŋe me âlepŋe ya ki ekmâ ketetmâ yakât dopŋan matŋe kâpekningimap. Yawu otmâ lok âlâ me âlâŋe biwiyeŋe yâkâlen katŋetâ tatmap ya yeŋgât nâŋgâyiŋgimu ârândâŋ otmap. Lohimbi yawuyaŋe heroŋe kakŋan manmâ otbi mewi yakât ki gorâyiŋgiwuap. Dawitiŋe yawu nâŋgâm yan den kulemguop yamâ yuwu tap.

> 7 “Lok âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe otminiwi ya yeŋgât tosa Anitâŋe pilâyiŋgim yakât ki nâŋgâwuap. Lohimbi yawu yaŋeâmâ biwi heroŋe nâŋgâmai. 8 Yawu manmunŋe Anitâŋe matŋe umatŋe ki ningiwuap nâŋgâm heroŋe kakŋan mannomai.”

9 Yâhâ heroŋe kakŋan manmâ yâhânomai yakât Dawitiŋe kulemguop yamâ Yura lohimbi nen konok meneneksap me bia? Yamâ bia. Yen pâku lohimbi orop heroŋe kakŋan mannomgât kulemguop. Yakât otmâ

Awarahamnje olop yakât den pat Mosenje kulemguop ya yâhâpnje ekne. Yamâ yuwu tap.

"Anitânje Awarahamgât pat kuwangiop ya nângâm biwi nângân nângânnjanje Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitânje ekmu ârândâŋ olop."

10 Yâhâ Awarahamnje girawu olop yakât Anitânje ekmu ârândâŋ olop? Iknjak hâknje torehennjan undip tuhuahop yakât otmâ Anitânje ki ekmu ârândâŋ olop. 11 Anjgoân hâknje torehennjan undip ki tuhuahop yan Anitânje pat kuwangiop yakât nângâm biwi nângân nângânnjanje yâkâlen kepeim biwi yâhâp ki olop. Yawu otmu Anitânje ekmu ârândâŋ olop. Ekmu ârândâŋ olop yakât kaknjan yakât nelâmnohomap sâm hâknje torehennjan undip tuhuahop. Yakât topnje yuwu sâmune nângânjet. Awarahamnje hâknje torehennjan undip ki tuhuahop yan Anitânje biwinje ekmu ârândâŋ otmu pat kuwangiop. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyenje torehennjan undip ki tuhuangim mansainje Anitâhâlen biwiyenjanje kepeim mannjetâ yekmu ârândâŋ otmap. Yakât otmâ emelâk Awarahamgât pat kuwangiop ya yawuâk kuyingimu yâkât sen mansai. 12 Otmu Yura lohimbi hâknennje torehennjan undip tuhuangimain nengu Awarahamnje olop yawuâk otnom otmuâmâ Anitânje nengât nângâmu Awarahamgât sen bulânje otbuap.

13 Yâhâ Anitânje girem den Mose ki ekumu kulemguop yan Awarahamnje biwinje yâkâlen kepeim manop. Yawu manmu Anitânje ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmâ hân himbim kândikyotgowân wahap topnje topnje katmu yapâ tetem sambe sambe oap ya galemgum yâhâmbisâi sâm Awaraham otmu yâkât sen orowâk kuningiop. 14 Yakât topnje yuwu sâmune nângânjet. Anitânje Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulânje mene sâm nennjahâk yu ya otmâ menomgât dop talop mâne Anitânje pat kuwangiop ya hârem pilâmbâp. Yakât otmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânnennjanje kepeim tem lâuwangim manbâingât mâtâp biatbâp.

15 Yâhâ lohimbi kerekje nennjahâk Anitâhât den lâum pâpgumain. Yawu torokatmâ mannom yakât matnje Anitânje kuk otningim matnje ningimu menom. Yawu gârâmâ Anitânje girem den ki sâm kalop mâne, ki tatbâpgât otmâ ki kumbâin. Yawu gârâmâ lohimbi kerekje lâum pâpgum gamunnje bâleop.

16 Awarahamnje Anitâhâlen biwinjanje kepeim manmu ekmu ârândâŋ otmu pat kuwangiop. Yawu gârâmâ nennje yawuâk Anitâhâlen biwinennjanje kepeim mannom yakât emet inânnjan iknje enjgatnjeâk otmâ nengât sâm pat ya torokatmâ kuningiop. Pat yakât bulânje biatningimapgât nennje biwinennje Anitâhâlen kinmap me bia ya iknjak ekmâ nângâmap. Otmu girem den lâumain me ki lâumain yakât ki nângâmap. Topnje yuwuhât nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop biwinennjanje yâkâlen kepeim Awarahamgât sen bulânje mansain. Yakât otmâ pat kuwangiop yakât bulânje hâmbâi menom. 17 Yakât otmâ Anitânje Awarahamgât pat kuwangim yuwu sâm ekuop.

"Nânje lohimbi komotnje komotnje gâhât sen sâm katyekmune nângâhihinjetâ yahatbuap." Den yawu tap.

Awarahamnje biwinje Anitâhâlen tinâk kepeim manmu ekmu ârândâŋ olop yakât otmâ pat kuwangiop ya ki hârewangiwuap. Pat ya tetewuap yakât emet inânnjan nângâm kuwangiop. Yakât otmâ iknjak nângâop ya yawuâk tetem henjgenjguop. Otmu Awarahamgât pat kuwangiop ya

nengât torokatmâ kuningiop ya menomgât lohimbi kerek mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. 18 Yakât Anitâŋe Awaraham ekuop ya yuwu tap. “Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâŋe hurunduŋ sânomai.”

Yawu sâm ekumu nâŋgâmu bulâŋe otmu ya tetenihiâk sâm biwiŋaŋe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manminiop. Yawu manop yakât otmâ Yura lohimbi me pâku lohimbi nen kerekŋe yâkât sen bulâŋe mansain. 19 Yâhâ Awarahamgât yambu 100 otbomâk otmu yan Anitâŋe pat kuwaŋgim den hikuop. Yawu otmâ naom membâwâtgât dop yamâ emelâk wangimu kâsi manmâ gaowot. Yawu manoworâke yamâ Awarahamgât biwiŋe ki giop. 20-21 Yawu manmâ Anitâhât den yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gaop. Anitâŋe pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe mem tetenihiwuap sâm biwiŋaŋe yâkâlen kepeim kârikŋe otmâ manminiop. 22 Yawu nâŋgâm manminiop yakât Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop. 23 Anitâŋe den Awaraham ekuop yamâ yâkât konok nâŋgâm ki sâop. Nen Awarahamgât sen bulâŋe mansain nen kerek nengât sâop. 24-25 Anitâŋe Kutdânenŋe Yesu âi sâm waŋmâ hâŋgângumu ge tosanenŋahât otmâ sârerenenekmâ kawenenŋan kinmu kasalipnenŋaŋe kuŋetâ muop. Yakât nâŋgâm nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe nenekmu ârândâŋ otbuap nâŋgâm Kutdânenŋe Yesu mumuŋambâ mem yahalop.

5

Anitâŋe kaok nâŋgâningimap yakât nâŋgâm heroŋe otbisâin.

1 Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe tosanenŋahât otmâ muop yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu kaok nâŋgâningimap yamâ topŋe yuwu. 2 Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ tihitnenŋe otbe sâm Yesu Kiristo hâŋgângumu ge muop. Mum yahatmâ nenŋe Anitâ orop mannomgât mâtâp âiŋe mem teteningim yâkâlen yâhâop. Yawu olop gârâmâ nenŋe biwinenŋaŋe yâkâlen kepeimunŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmu manmain. Yâhâ yâk orop himbimân mannom yakât nâŋgâm heroŋe otmâ biwinenŋaŋe kepeim manmâ yâhânom. 3-4 Yawu gârâmâ biwinenŋaŋe Kiristohâlen kepeim manmunŋe lok nombotŋaŋe nâŋgâm bâleningim mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu tuhunenekmaiâke yamâ benŋe biwinenŋaŋe ki orotok sâmap. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu orowâk himbimân mannomgât pat kuningiop yakât bulâŋe menom nâŋgâm mannom. 5 Yawu manmunŋe Anitâŋe wawaenenekmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋe mem hewewen tuhumu yâkât wâtŋan manmâ yâhâm bulâŋe menom.

6 Yâhâ nen lok bâleŋe nenŋahâk tânahom pat yakât bulâŋe menomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ bulâŋahât pâpgumaingât Anitâŋe Kiristo kawenenŋan kinmâ mumbuap sâm sâp kalop ya ekmu ârândâŋ otmu hâŋgângumu ge nengât sâm muop. 7 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât nenŋan hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bukunenŋe âlâŋe tânnongom uwawapŋe bia manmap ya kasalipŋaŋe taka kune sâm otnomai yanâmâ nenŋan gâtŋe lok âlâŋe bukunenŋahâlângen otmâ nâŋgâmu heroŋe otmu sârerem kinmu kuŋetâ mumbuap. Yâhâ bukunenŋe âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋâk watmap yamâ kalemŋe orop ki manmap. Yâhâ kasalipŋaŋe taka kune sâm otnomai yanâmâ nen kerekŋe yâkâlengen otmâ ki sârerenom. “Otmap amboŋe ikŋahâk sârereahâk,”

sânom. 8 Yawu gârâmâ nenŋe bukulipnenŋe otyiŋgimain yawu Anitâŋe ki otningimap. Nenŋe otmunŋe bâlem gaop yan tosa orop manminiwin yan Anitâŋe wawaenenekmâ ikŋe nanŋe Kiristo hâŋgângumu ge sârerenenehop. Sârerenenekmâ kinmu kuŋetâ muop yan Anitâhât biwiŋe ekmain. 9-10 Yâhâ nenŋe embâŋân manmâ gawin yan Anitâ betbaŋgimunŋe nâŋgâm bâleningimu manbin. Yawu gârâmâ nanŋe hâŋgângumu ge kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yâkâlen torokatmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu kaok nâŋgâningiop. Yawu otmâ buku otningim Kutdânenŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ manman kârikŋan katnenekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâŋgâmune uruk uruhâk otmap. 11 Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâŋe buku otningiop yawu nâŋgâm mepa saŋgan otbaŋgim heroŋe kakŋan mannom.

Aramŋe Anitâhât den kuop yakât huhopŋe mumu teteop.

12 Yawu gârâmâ embâŋâmbâek orotmeme bâleŋe otminiwi yakât matŋe mum gaminiwi. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Tâmbânenŋe Aramŋe Anitâhât den kum otmâ hilipguop yakât matŋe Anitâŋe mumuhât pat kuwaŋgiop. Yawu otmu yapâek orotmeme bâleŋe torokatmâ otmâ gaŋetâ gaŋetâ sâp yiwereŋe yuâmâ nen kerekŋe yawuâk otmâ gain. Yakât otmâ mumuhât pat mansain. 13-14 Yâhâ embâŋân Aramŋe Anitâhât den ya loŋgâem otmâ tâpikguop. Otmu yapâek Anitâhât nelâm yongomu eŋgatyeŋeâk watmâ otŋetâ bâleminiop yakât huhopŋe mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ki ekumu kulemguop yan yawu otbi. Yawu otbi otmu Aramŋe kândikum Anitâhât den kum otmu bâleop ya orop ki lâuahowot, yawu nâŋgâmain.

Yâhâ den sâm aran yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât Aram yet Yesu Kiristo yetgât sâwe. 15 Yâk yetgât topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk yakât otmâ manmangât mâtâp yâhâp tiripnongowot. Âlâ yuwu. Aramŋe otmâ tâpikguop yapâek lohimbi kerekŋe orotmeme bâleŋe otmain. Yawu otmâ mumuhât pat manmâ gain. Otmu benŋe âlâmâ yuwu. Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ tihitnenŋe otmâ manman kârikŋahât pat kuningiop yakât topŋe ikŋiâk tap. Yakât bulâŋe meŋet sâm Yesu Kiristoŋe nâŋgâningim ge lohimbi kerek nengât sâm muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe menenekmu ikŋe orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâŋgâmune uruk uruhâk otmap.

16-17 Otmu Aram yet Yesu Kiristo yetgât manman bulâŋe yamâ ikŋiâk ikŋiâk oap. Aramgât yan yakâlâk sâwe. Aramŋe Anitâhât den loŋgâem otmâ tâpikguop yanâk yakât matŋe “mumbuap” sâm hârewaŋgiop yapâek mumu yu teteop. Yâhâ Yesu Kiristoŋe âwâŋahât denŋe tem lâuwaŋgim nengât tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâ Awoŋnenŋaŋe nâŋgâningim lok kiŋgitŋe orowâk tosanenŋe pilâningiop. Pilâningim ikŋahâk tihitnenŋe otmu orowâk manman kârikŋan mannom.

Kiristoŋe manman kârikŋahât mâtâp meningiop.

18-19 Yakât otmâ yuwu nâŋgânom. Aŋgoân Aramŋe Anitâhât den loŋgâem otmâ tâpikguop yapâek lohimbi kerekŋe orotmeme bâleŋe otmâ gawi. Yakât otmâ Anitâŋe Aramgât “mumbuap” sâm hârewaŋgiop. Yakât dopŋeâk munomai sâm den sâm hâreyiŋgiop. Topŋe yawuhât nen mumuhât pat manmâ gain. Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŋe âwâŋahât denŋe

tem lâuwaŋgim kawenenŋan kinmu kuŋetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ menenekmâ manman kârikŋahât pat kuningiop.

20-21 Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Aŋgoân Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân lohimbi biwiyeŋan kalop ya ki watmai. Lohimbiŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ otŋetâ bâlem gaop. Yawu gârâmâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya otmâ hilipguminiwin yakât sâlikum nâŋgâmunŋe topnenŋe tetemu aŋulakbin. Aŋulakmâ yan mumuhât pat otbin yakât nâŋgâmunŋe biwinenŋe giop. Yakât otmâ biwinenŋe dondâ gemu bâlemain sâm Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ Yesu Kiristo hâŋgângumu ge manman kârikŋahât mâtâp meningiop. Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe âwâŋaŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yawu otmâ manman kârikŋahât kapiân yâhâmunŋe orowâk manbisâin.

6

Manman bâleŋe bet pilâwin ya âlâkuâk ki miwirikum mannom.

1 Den ekyongoan yukât topŋe yuwu ki nâŋgânom. “Yesu Kiristoŋe sârerenenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu haoŋmâ ârândâŋ tosanenŋe pilâningimap. Tosanenŋe yawu pilâningim yâhâwuap nâŋgâm orotmeme bâleŋe ya witgum otmâ yâhânom.” Yawu nâŋgâmain yamâ nâŋgâm hilipgumain. 2 Mâtâp yawuya âlâ ki tap. Emelâk Kiristohâlen biwinenŋe katmâ manman bâleŋe bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotŋe. 3 Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Kiristo kuŋetâ mumu hanguwi. Yâhâ yâkâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeiwin yan manmannenŋe hâŋgiŋe ya biatningimu Kiristoŋe muop yakât dopŋeâk toen katnenekbi. 4 Anitâ Wâtgât Amboŋe ikŋe wâtŋambâ Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu yakât dopŋeâk mâmâŋe otningimu manman âiŋe mem denŋe tem lâuwaŋgim mannehât nâŋgâmap. Yakât otmâ Kiristohâlen torokatmâ manmannenŋe bâleŋe bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotŋe.

5 Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Kiristoŋe manmanŋe ki alitmâ muop yakât dopŋeâk manmannenŋe hâŋgiŋe ya pilâwin. Yawu gârâmâ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât dopŋeâk sâp pato tetewuawân mumuŋambâ mem yahatnenekmu Kiristo orowâk biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mannom. 6-7 Yawu gârâmâ nenŋe otmâ hilipgumunŋe Anitâŋe nâŋgâm bâleningiâkgât Bâleŋahât Amboŋe, Satanŋe mem lohotŋe tuhunenekmap. Yawu gârâmâ nen munom yan yâkŋe mem lohotŋe tuhunenekmu otmunŋe bâlewuapgât mâtâp ki tetewuap. Yakât otmâ yuwu nâŋgâmain. Sâp yiwereŋe yu Satanŋe mem lohotŋe tuhunenekmu hoŋ bawaŋgim otmunŋe bâlemap yakât mâtâp ya biatningiâk sâm Kiristoŋe manmanŋe pilâm howanân kuŋetâ muop. Yakât dopŋeâk manmannenŋe hâŋgiŋe pilâwin. 8 Yawu otbin yaŋak Kiristoŋe mumuŋambâ yahatmâ manman âiŋe mem tatmap yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yakât otmâ manman yawuya haŋgalakmâ orowâk manbisâin, yawu nâŋgâmain. 9-10 Yâhâ Yesu Kiristoŋe muowân lohimbi kerek nengât orotmeme bâleŋe yakât matŋe mem tosanenŋe pilâningiop. Yawu otmâ

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yahatmâ tap gârâmâ Mumuhât Amboŋe Satangât amutgen ki manmâ yâhâpŋe mumbuap. Ya bia kârikŋe. 11 Otmu yakât dopŋeâk nenŋe Mumuhât Amboŋe Satan bet-baŋgim Anitâ konok mepaem denŋe tem lâuwaŋgim mannehât Yesu Kiristoŋe âwâŋahâlen yâhâmu orowâk tawot.

12 Nenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yakât otmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetewuap ya bet pilâm Man-man Bâleŋahât Amboŋe ki hoŋ bawaŋginom. 13 Yawu otmâ yan nâŋgân nâŋgân ya ki watmâ otmâ hilipgunom. Yawu gârâmâ emelâk hiliwa-honomgât pat otbin ya Anitâŋe hârem manman kârikŋahât pat kuning-iop. Yakât otmâ yâkât wâtŋan kinmâ hoŋ bawaŋgim tâŋ tâŋâk man-nom. 14 Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ wawaenenekmâ girem den âlâlâ papatolipnenŋaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ kulemguŋetâ ya lâuminiwin yapâek holaŋnenehop. Holaŋnenekmâ mâmâŋe otningimu tem lâuwaŋgim orotmeme bâleŋe ki miwirikum Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋginom.

Manman Âlepŋahât Amboŋe Anitâ hoŋ bawaŋginom.

15 Girem den âlâlâ ya tâŋ tâŋâk watnomgât dop ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ wawaenenekmâ yapâ holaŋnenehop. Yawu otningiopgât otmâ nenŋe ihilâk mahilâk manmâ ki gorâningiwuap nâŋgânom me? Yamâ bia. 16 Nenŋe lok âlâ me âlâhât amutgen manmain yamâ hoŋ bayiŋgimain. Yakât otmâ yeŋe orotmeme bâleŋe tâtâemâk otnomai yanâmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋginomai. Yakât matŋe Anitâŋe betyongomu ge hiliwahonomai. Yawu gârâmâ yeŋe Anitâhât den tem lâuwaŋgim orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai yanâmâ yekmu ârândâŋ otbuap. 17-18 Topŋe yuwuhât Anitâ mepaeman. Kândikum emelâk yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ manmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgiminiwi. Yawu gârâmâ Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tiŋâk kepeim tâŋ tâŋâk lâuwi. Yâhâ Bâleŋe Amboŋahât paŋgoŋâmbâ Anitâŋe holaŋyekmu yapâek hoŋ bawaŋgim gamai. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaeman. 19 Yâhâ den umatŋe sâm aran yu topŋambâek ekyongoan mâne in yawu ki nâŋgâm heŋgeŋgumbâi. Yakât otmâ topŋe tipiŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât lok nenŋe orotmemenenŋan hâum eky-ongoan. Yakât ki nâŋgânihiŋetâ bâlewuap. Kândikum emelâk orotmeme bâleŋe otne sâm kendaŋgim girem den hârohâk loŋgâeminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ tânahom manno-mai.

20 Kândikum emelâk Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgim orotmeme bâleŋe otminiwi yan orotmeme âlepŋe yakât ki nâŋgâminiwi. 21 Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ otbi mewi yakât nâŋgâm aŋulakmâ mansai. Emelâk otbi yamâ bulâŋe wuân menom nâŋgâm ya otbi? Orotmeme bâleŋe ya witgum otmâ mansaiŋe hiliwahonomai. 22 Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŋe bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋyekmu Anitâhâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawaŋgimai. Yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Otmu hâmbâi manman kârikŋan mannomai. 23 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgim orotmeme bâleŋe otmai yakât matŋe ikŋe orowâk hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk wawaenenekmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge mum yahalop. Yawu olop gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe

yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yamâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

7

Lohimbiŋe miakmai yan hâum sâop.

1 Bukulipne, yuwu sâmu nâŋgâŋet. Papatolipnenŋaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ girem den topŋe topŋe ekyongominiwi ya lâum manmunŋe nenekŋetâ ârândâŋ otmap. Yawu gârâmâ munomân mâtâp yaŋe biatbuap. Yakât topŋe yeŋe emelâk nâŋgâm heŋgeŋguwi. 2-3 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi miakmai yan papatolipnenŋaŋe girem den âlâ yuwu ekyongomai. Imbi yaŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ lokŋe pilâm ari lok ondop ki membuap. Yawu gârâmâ imbi yaŋe lokŋe tatbuap ya pilâm lok ondop orop ari manbuap yanâmâ lokŋe betŋehen kioŋmâ girem den ya loŋgâeap sânomai. Yâhâ lokŋaŋe bâlemu manmâ imbi kambut yaŋe lok âlâ ari membuap yanâmâ girem den ya ki loŋgâewuap. 4 Den hâum yan yukât topŋe yuwu tap. Yesu Kiristoŋe nengât sâm muop yan papatolipnenŋaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ girem den ekyongoŋetâ kulemguwi ya pesuk sâop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeiwin yanâmâ girem den âlâlâ yaŋe yawuâk pesuk sâningiop. Yakât otmâ Kiristoŋe mumuŋambâ yahalop yâk orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu yâkât wâtŋan kinmâ Anitâ hoŋ bawaŋgim manmain. 5-6 Otmu torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Aŋgoân papatolipnenŋaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ girem den topŋe topŋe ya tâŋ tâŋâk lâunomai sâm ningiwi. Yamâ benŋe girem den lâum pâpguminiwin. Lâum pâpguminiwin yan biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemeniop. Yakât otmâ girem den ya nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâunenekminiop. Biwinenŋan hâunenekmu tepnenŋe yahatmu otneâk nâŋgâm Mumuhât Amboŋe hoŋ bawaŋgiminiwin. Yâhâ Kiristoŋe yapâ holaŋnenekmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhunenekmu Anitâ hoŋ bawaŋgimain.

Girem den nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâumap.

7 Papatolipnenŋaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ girem den âlâlâ ekyongominiwi yapâ Kiristoŋe holaŋnenehop yan biwinenŋe hewewenâk otmu Anitâ hoŋ bawaŋgimain. Yakât otmâ Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop yakât bâleŋe sânom me? Yawu ki sânom. Mosehât girem dengât topŋe nâŋgâmain yan orotmemenenŋe bâleŋe yakât topŋe keteraknigimap. Yâhâ “Lok âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yeŋgât imbilipyeŋe ki yekŋâlem ihilâk otnomai,” girem den ya ki nâŋgâwan mâne otmâ hilipgumbâm yakât biwinan ki hâunekmu keteraknihimbâp. 8 Yawu gârâmâ girem den ya nâŋgâmune biwinan hâuop yan yu ya topŋe topŋe ihilâk otmune bâleminiop. Yâhâ girem den ya ki nâŋgâwan mâne orotmemene bâleŋahât topŋe ki tetem heŋgeŋgumu ekbâm. 9 Aŋgoân girem den ki kâsikum nihiwi yan biwine sânduk sâmu lohotŋan manban. Yawu gârâmâ bukulipyeŋe yeŋgât imbilipyeŋe me iri sikumyeŋe ki ekŋâlem ihilâk otŋet sâm eknohowi. Girem den yawu tap yakât nâŋgâwan yan biwinambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe topŋe topŋe tetemu tepne yahatmu otbeâk nâŋgâminiwan. 10 Yakât otmuâmâ nenŋe orotmemenenŋe bâleŋe bet pilânehât Anitâŋe girem den kalop yaŋe biwinan hâunekmu ihilâk otbehât

nâŋgâm yan hiliwahowomgât pat otban. 11 Girem den ya nâŋgâmune biwinan hâunehop yan Kâitgu kâitgu Amboŋe, Satanŋe orotmemene bâleŋe otminiwan yaŋe mem mete tuhunihimu biwine dondâ giop. 12 Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋambâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yaŋe ki bâleop. Otmu yakât torehenŋe âlâ ki tâpihahop. Anitâŋe ya kerek ekmu ârândâŋ olop. Yawu naŋgan.

13 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât ninan hâum sâmune nâŋgâŋet. Yuwu mon sâmune yan ki ârândâŋ otbuap. “Girem den yamâ âlepŋe. Yawu gârâmâ ya nâŋgâmune biwinan hâunekmu biwine dondâ giop.” Yawu ki nâŋgâwom. Wuânŋe mem bâlenekmu biwine giop yakât yâhâpŋe sâmune nâŋgâŋet. Girem den ya nâŋgâmune biwinan hâunehop yan orotmeme bâleŋe otminiwan yakât nâŋgâmune haŋ sânihimu biwine giâkgât Kâitgu kâitgu Amboŋe Satanŋe ya mem mete tuhunihiminiop. Yawu otmâ girem den yaŋe orotmemenenŋahât topŋe mem tetekŋan tuhumu ekmain.

14 Girem den yamâ Anitâŋe ikŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋambâ Mose ekumu kulemguop ya nâŋgâmain. Yawu gârâmâ lok topnenŋeâmâ yawu bia. Nenâmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋambâ manman bâleŋe topŋe topŋe tetemu otmâ Bâleŋahât Amboŋe Satan hoŋ bawaŋgimain. 15 Yâhâ nâŋe otman meman yakât nâŋgâmune ki dopŋan otmap. Orotmeme bâleŋe ki otbom yawu sâman yamâ benŋe ihilâk ihilâk witgumâk otman. Yâhâ orotmeme âlepŋe otbeâk nâŋgâman yamâ otbe sâm pâpguman. 16 Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe bet pilâwan ya âlâkuâk ki otbom yawu sâman yamâ benŋe otman. Yawu otman yanâmâ girem den yaŋe biwinan hâunekmap. Yakât otmâ girem den yakât nâŋgâmune âlepŋe otmap. 17 Yâhâ otmune bâlemap yan nine eŋgatneâk ki otman. Nâŋgân nâŋgân bâleŋaŋe biwinan tatmâ tetemap ya watmâ otman. 18 Yakât otmâ wuân âlepŋe biwinan tatmap? Yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ nâŋe âlepŋe otbeâk nâŋgâman yamâ hâum pâpguman. 19 Hâum pâpgum yan ki otbom sâman ya otmune bâlemap. 20 Yâhâ ki otbom sâman ya otmune bâlemap yanâmâ biwinambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe tetemap ya otman. Yamâ nine eŋgatneâk ki otmâ tâpikguman. 21 Yakât otmâ yuwu nâŋgâman. Lok topnenŋeâmâ bâleŋe dondâ. Yawu tap yakât otmâ orotmeme âlepŋe otbe sâm otman yanâk biwinambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe tetemu otmune bâlemap. 22 Yâhâ Anitâhât den biwinaŋe kepeim lâuwe sâm otmâ manman. 23 Yawu gârâmâ lok biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap yakât otmâ Anitâhât den lâuwe sâm otmune hâi hâiŋe otmu otmâ tâpikguman. 24 Yakât nâŋgâmune biwine dondâ gemap. Yawu gârâmâ lok nenŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe ya watmâ hiliwahomaingât âlâŋe yapâ menenekbuap? 25 Yamâ Yesu Kiristo. Yâkŋe hiliwahombâingât mâtâwâmbâ menenehop. Yakât otmâ Anitâ mepaembisâin.

Yâhâ den sâm aran yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Lok topnenŋe yamâ bâleŋe. Yakât otmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe topŋe topŋe tatmâ tetemu yan Bâleŋahât Amboŋaŋe otŋet sâm biwinenŋan kioŋmap. Biwinenŋan kioŋmap yanâmâ nenŋe wâtnenŋanâk kinmâ Anitâhât den lâum hoŋ bawaŋgim hâum pâpgumain. Yawu gârâmâ Kiristohât wâtŋan konok kinmâ hoŋ bawaŋginomgât dop tap.

8

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu manmain.

1-2 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋe kepeimain yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu yaŋak Bâleŋe Amboŋahât amutgen ki manmain. Yawu manmâ ari hiliwahonomgât mâtâp ya pilâm manman kârikŋahât mâtâp ya watmain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu manmain nenâmâ Anitâŋe den âiân ki katnenekmâ sâm hâreningiwuap. 3-4 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok biwinenŋeâmâ bâleŋe. Yakât otmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe topŋe topŋe tetemu yan girem den ya lâune sâm hâum pâpgum tosa orowâk manminiwin.

Yawu otminiwin yakât Anitâŋe ikŋe nanŋe hâŋgângumu ge girem den yakât bulâŋe nengâlen teteâk sâm lok otmâ sârerenenekmâ nengât kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan tosanenŋahât matŋe miop. 5-8 Yamâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu manman kârikŋahât pat kuningiop. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmâ mâmâŋe otningimu yapâ biwi sânduhân manmâ hoŋ bawaŋgimain. Yâhâ lok nombotŋaŋe biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe tetemap ya otne sâm biwiyeŋe kilik kilik sâmu mansai. Lok yawuyaŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ betbaŋgim biwiyeŋe kârikŋe otmâ manmai. Yawu otmâ mannomai yamâ Anitâŋe yekmu ki ârândâŋ otmu hiliwahonomai.

9-10 Lok yawuya Kiristohât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan ki kioŋmâ mâmâŋe otyiŋgimu yaŋak Kiristohât pat ki mansai. Yawu gârâmâ yenâmâ yawu bia. Yâhâ biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap ya nâŋgâm bet pilâmai. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan kioŋmâ mâmâŋe otyiŋgimu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Yâhâ hâmbâi munomai yanâmâ tosayeŋahât matŋe umut biwiyeŋe ki hiliwahowuap. 11 Yawu otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu manmâ yâhânomai yan Anitâŋe yekmâ Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât dopŋeâk yen gurâ mumuŋambâ mem yahatyekbuap.

12 Bukulipne, Anitâŋe yuwu otmâ mannom sâm ningiop. Wâtgât mâmâŋahât Heak yâkât wâtŋan kinmâ Anitâhât tem lâuwaŋginom. 13 Yawu manmunŋe biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap ya bet pilâm tem lâuwaŋgim mannom yanâmâ manman kârikŋan katnenekbuap. Yawu gârâmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap yakâlâk nâŋgâm otmâ hilipgum yâhânom yakât huhopŋe yamâ hiliwahonomgât pat mannom.

14 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe Anitâhât denŋe tem lâuwaŋgim yâkât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem pâroŋ pilâningiâk nâŋgâmain yamâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu nanne baratne bulâŋe sâm menenekbuap. 15-16 Otmu nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe katbin yan Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋan kioŋmu ki kiŋgitnenŋahât otmâ manmain. Yâhâmâ mâmâŋe otningimu Anitâhâlen torokatmunŋe nanne baratne sâm menenehop. Yakât nâŋgâm “Awoŋnenŋe, sâm nâŋgâwaŋgimain. 17 Anitâŋe ikŋe nanŋe Kiristo hâŋgângumu gemu lohimbi belângen manbiŋe mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtgum muop. Yâhâ nenŋe yâkât tem lâuwaŋgim manmunŋe yâk otbaŋgiwi yakât dopŋeâk mem âlâlâ tuhunenekŋetâ mannom. Yawu mannom yanâmâ Anitâŋe himbimân nanŋe orowâk

tatdomawotgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe nen gurâ menom. 18 Hâmbâi
sâp patoen bulâŋe menom yanâmâ hânân yuân umatŋe topŋe topŋe
teteningimu manmain ya biatmu yakât nelâm nongowuap.

Sâp patoen Anitâŋe manman âiloŋgoân katnenekbuap.

19-21 Embâŋân Aram yet Ewaŋe otmutâ bâleop yakât matŋe Anitâŋe
hâhiwin kakŋan mandomawot sâm yitgiop. Otmu hânân âli wahap
topŋe topŋe tap ya hârohâk sait kakyeŋan pilâop. Yawu gârâmâ hâmbâi
sâp patoen Kiristoŋe âwurem gewuawân Anitâŋe nanne baratne sâm
menenekmâ manman âiloŋgoân katnenekbuap. Yanâmâ emelâk sait
kakyeŋan pilâop ya biatmu âli wahap topŋe topŋe tap yuŋe âiloŋgoâk
tatmâ yâhâwuap ya emelâk sâm kalop. 22-23 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keter-
ahâkgât den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenŋaŋe naom mene sâm naomŋe
hâliliakmu hâhiwin nâŋgâm tatmâ belângen memai. Yakât dopŋeâk hânân
âli wahap topŋe topŋe tatmâ arap otmu nen orowâk hâhiwin kakŋan man-
sain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâŋe nanne baratne sâm menenekmâ
hâknenŋe âiŋe ningimu manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menehât
nâŋgâm mansain. Yâhâ manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe ya ki
menom sâm biwi yâhâp otmaingât Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak
hâŋgângumu ge mâmâŋe otningimap yakât bulâŋe nombotŋe nengâlen
teteap yamâ yuwu. Buku oraŋgim biwi sânduhân manmain, me Anitâhât
denŋe tem lâuwaŋgimain, bulâŋe yawuya.

24 Yâhâ emelâk biwinenŋe Kiristohâlen katbin yan manman kârikŋahât
pat yakât bulâŋe hâmbâi menom yakât biwinenŋaŋe mem manmain.
Yawu gârâmâ bulâŋe ya kerehâk teteop mâne ya mene sâm biwinenŋaŋe
ki mem manbâin. 25 Yawu gârâmâ bulâŋe hâmbâi menomai sâm eknon-
gowi ya mene sâm biwinenŋaŋe tiŋâk mem manmâ yâhânom.

26-27 Yâhâ lohotŋe otmunŋe biwinenŋe gemapgât Wâtgât mâmâŋahât
Heakŋe mâmâŋe otningimu biwinenŋe ârândâŋ otmap. Yakât yuwu
sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe Anitâ ulitgunom sâm kalop. Yawu gârâmâ
wuân me wuân teteningiwuap yan ulitgumunŋe nâŋgâmu ârândâŋ ot-
buap yakât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋgumain. Yawu gârâmâ Anitâŋe bi-
winenŋahât topŋe nâŋgâmap. Yawu gârâmâ yâkât biwiŋan nâŋgân nâŋgân
âlâlâ tatmap ya ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nâŋgâm biwinenŋan
mem katmu ya sâm tetem Anitâ ulitgumain.

Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

28-30 Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem
lâuwaŋgimai yâhâmâ hân himbim ki kândikyotgop yapâek manmanyeŋahât
topŋe nâŋgâop. Manmanyeŋahât topŋe nâŋgâm ikŋe nanŋahât dop
otŋet sâm ikŋan torokatyekmâ nanŋaŋe ya yeŋgât kunyeŋe tatbuapgât
sâm kalop. Ya yeŋgât nâŋgâm sâm kalop yamâ meyekmap. Meyekmâ
yan nâŋgâyiŋgimu ârândâŋ otmu himbimgât pat kuyiŋgimap ya kârikŋe
tatmâ yâhâwuap. Ya ki biatbuap. Yakât otmâ Anitâhâlen biwinenŋaŋe
kepeimain nengât tihitnenŋe otmâ mâmâŋe otningimap. Yakât otmâ
umatŋe topŋe topŋe teteningimawâke yamâ biwi sânduhân manmain.

31 Den sâm aran yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Anitâŋe mâmâŋe
otningimu manman âlepŋan manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe
mem ge katneneknomaihât dop âlâ ki tap. 32 Anitâŋe wawaenenekmâ
ikŋe nanŋe hâŋgângumu ge kawenenŋan kinmâ mumbuap yakât nâŋgâm
ki alilop. Yawu otmâ wawaenenehop yakât nâŋgâm tihitnenŋe otmâ

yâhâwuap yakât ki gorângingiwuap. 33 Nennje yâkâlen biwinennje katmunje nenekmu ârândâŋ otmu nanne baratne sâm menenekmu manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe den âiân katneneknomaihât dop âlâ ki otbuap. 34 Yâhâ Yesu Kiristonje nengât kawenennjan kinmâ muop. Mumu Anitâŋe mumunjambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu âwâŋe orop tatmâ nengât sâm ulitgumap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki mem ge katneneknomai. 35 Yesu Kiristonje wawaenenekmâ tihitnennje otmap. Yakât otmâ umatnje topnje topnje teteningimu hâmbiŋ gumbiŋ manmain sâp yan biwi sânduhân katnenekmâ ki pâpgumap. Me po teteningimap yan gurâ tihitnennje otmâ ki pâpgumap. Me Kiristohât den pat âlepnje nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ sârerenenekmâ ki pâpgumap. Me kapam tetemu nongone sâm otmai yan biwinennje gemap sâm mâmâŋe otningim ki pâpgumap. 36 Yâhâ umatnje topnje topnje teteningimap yuwuyaŋe emelâk Anitâhât lohimbi ya yeŋgâlen teteop yakât lok âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât tem lâuhihim manmunnje kasalipnennjaŋe hilipnongone sâm watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekŋetâ sâtgum mansain.”
37 Den yawu tap yakât yuwu nâŋgânom. Umatnje topnje topnje teteningiwuap yan Kiristohât wâtnjan kinmâ kârikŋeâk manmâ yâhânom. 38-39 Anitâŋe wawaenenekmap. Yakât otmâ Kutdânennje Yesu Kiristo yâkâlen biwinennjaŋe tinjâk kepeim mannom yanâmâ umatnje topnje topnje teteningiwuap ya yawuâk wawaenenekbisâp. Yakât yuwu sâwe. Umatnje kaknjan manmâ yâhâm munom yan menenekbuap. Me weke bâlenjaŋe mâŋgâenenekne sâm otnomai yan watyekbuap. Me aŋelo âlâ me âlâŋe mem ge katnenekne sâm otnomai yan nenekmâ tihitnennje otbuap. Me lok kutdâlipnennjaŋe mem bâlenenekne sâm otnomai yan sârerenenekbuap. Me umatnje âlâlâ yiwerenje teteningiwomap me gâmâlâk teteningiwuap yan gurâ mem âlepnjan katnenekbuap. Me hân kâlehen tai me ewan himbimân tai me wosapâ wosapâ tainje mem ge katnenekne sâm otnomai yan gurâ Anitâŋe yawuâk tihitnennje otmâ yâhâwuap. Yawu nâŋgâm biwi yâhâp ki otman.

9

Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya ki biatbuap.

1 Bukulipne, nâmâ Kiristo orop biwinetnje hikuakmâ konohâk oap. Wâtgât mâmâŋahât Heaknje biwine ekmu ârândâŋ oap yawu biwinaŋe naŋgan. Yakât otmâ den sâman yuâmâ bulâŋanâk ekyongoman. 2-5 Yakât otmâ nen Yura lohimbi topnennje sâm tetem ekyongomune nâŋgâŋet. Kândikum emelâk Anitâŋe lok komotnje komotnje ya yeŋgât biwiyenje ekmâ mem sâlipyongop. Mem sâlipyongop yamâ Awaraham, nannje Isaka, sesenje Yakop, hâkunje Yura, yu yeŋgât senâmbâ tetem sambe sambe otnetâ iknje lohimbi bulâŋe sâm tihityenje otminiop. Yawu otmâ hoŋ bawanje hâŋgângumu ge manman âlepnjan katyekbuap yakât pat kuyiŋgiop. Pat kuyiŋgim yâk orop den hikum girem den âlâlâ ekyongop. Yawu otmâ iknjahâk hohetyenjan ge manbuap yakât selep tuhuwaŋgim mepaenjetâ nâŋgâmu ârândâŋ olâkgât orotmeme topnje topnje sâm yiŋgiop. Yawu manmâ ganjetâ ganjetâ yâk yeŋgât senâmbâ gâtnje, imbi âlâ, kutnje Maria, yâkâlen Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu gemu miop. Yakât otmâ Anitâ Hân Himbim Ambonje mepaem yâhâmbisâin yamâ bulâŋanâk.

Yawu gârâmâ kapilipne kiŋgitŋe orowâkŋe Kiristohât hâkâŋ otmâ mansai. Yakât otmâ kâlâpgât pat mansai. Yawu otmâ manŋetâ nâŋe biwinaŋe ki orotŋe nâŋgâyiŋgiman. Anitâŋe betnohomu hiliwahomune yâk meyekmâ nâhât welâmnan mem katyekbuapgât mâtâp tap mâne âlepŋe sâmbâm. Den ekyongoan yuâmâ bulâŋanâk. Nâŋe tosayeŋahât otmâ kaweyeŋan kinmâ mumbomgât mâtâp tap mâne yawu otbâm.

6 Yawu gârâmâ embâŋân Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya ki biatbuap. Yawu gârâmâ Isirae lohimbi nombotŋaŋak Anitâhât lohimbilipŋe bulâŋe manmâ gai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. 7 Anitâŋe yuwu sâm Awaraham ekuop.

“Gâhât sen yamâ nange Isaka yâkâlembâ tetem sambe sambe otmâ pat kuhihiwan yakât bulâŋe menomai.” Yawu sâm ekuop.

8-9 Yâhâ kândikum den ya ki ekuop yan Awaraham yet Sara yuwu sâm teteyitgiop.

“Hombaŋ kakŋan âwurem takawom yan imbihe Saraŋe naom membuap.”

Yawu sâm pat kuyitgiop yakât bonŋe yuwu. Sara ikŋak naom miop yâkât sen yamâ Anitâhât lohimbi bulâŋe otmâ pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe menomai. Yâhâ Sara potŋe Hahaŋe naom miop yâkât sen yaŋeâmâ pat yakât bulâŋe ya ki menomai.

10 Otmu torokatmâ sâwe. Isakaŋe imbi miop yamâ kutŋe Leweka. Yâhâ Lewekaŋe naom boho yâhâp meyelehop, kutyetŋe Esau yet Yakop. 11-12 Yâhâ Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk watmâ otmap yakât topŋe teteâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lewekaŋe irak meyelekbe sâm otmu Anitâŋe yuwu sâm ekuop.

“Ataŋaŋeâmâ iminje hoŋ bawaŋgiwuap.” Yawu sâop.

Yakât otmâ yuwu nâŋgânom. Olowot miowot ya Anitâŋe ki nâŋgâm ikŋe eŋgatŋeâk otmâ iminje, kutŋe Yakop, yâkât senâmbâ gâtŋaŋe ikŋe lohimbi bulâŋe otmâ Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe menomai sâm kalop. 13 Sâop yawuâk teteyiŋgiopgât Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Yakop sen ya yeŋgât nâŋgâmune yahatsap. Gârâmâ Esau sen yamâ hâkâŋ otmâ betyongowan.” Yawu ekuop.

14 Anitâŋe yawu otyiŋgiop yakât yâkŋe otmâ hilipguop yawu ki nâŋgânom. 15 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Isirae lohimbiŋe otŋetâ dondâ bâleop yakât Anitâŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yuwu sâm Mose ekumu kulemguop.

“Lohimbi otŋetâ dondâ bâleap. Yakât otmâ nine eŋgatneâk otmâ kâsipyongom nombotŋe hilipyongowom. Yâhâ nombotŋe âlâmâ yekmâ tepne nâŋgâyiŋgim umam sâyiŋgiwom. Yamâ nâhât wahap.” Yawu sâm ekumu kulemguop.

16 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemap yan Anitâŋe matŋe yiŋgiwe sâm otmap yan lohimbi ya yeŋgât biwiyeŋe ki watmâ otyiŋgimap. Me wuân me wuân otningi sâm ulitgumai ya yeŋgât lau ki watmâ otyiŋgimap. Yâku ikŋe nâŋgân nâŋgân ya konok watmu ârândâŋ otmap. 17 Yakât topŋe yuwu tap. Embâŋân Anitâŋe Aihita lohimbi yeŋgât kunyeŋe pato, kutŋe Parao sâm, den ekumu Moseŋe kulemguop ya yuwu tap.

“Gâŋe kunge kârikŋe otmâ betnohowuat. Yawu otnihirâ sâmune umatŋe topŋe topŋe lohimbilipge yeŋgâlen teteyiŋgimu hâhiwin

nâŋgânomai. Yanâmâ nâhât wâtne ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Ekŋetâ yawu otbuap yakât den pat sâm haŋ tuhuŋetâ hânŋan kulemŋan arimu nâŋgâm mepaeneknomai. Yakât otmâ yâk yeŋgât kunyeŋe sâm katgeksan." Moseŋe den yawu kulemguop tap.

18 Yakât topŋeâmâ yuwu. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemap yan Anitâŋe kâsipyongom ikŋe eŋgatŋeâk otmâ nombotŋe yekmâ mem lohotŋe tuhuyekmap. Yâhâ nombotŋe âlâmâ betyongomu yeŋahâk hiliwahonomai.

Anitâŋe den eknongop ya ki kakŋan sânom.

19 Den yawu tap yakât otmâ yuwu mon sâm âinohonomai. "Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ lohimbi nombotŋe betyongomap. Betyongomu yanâmâ otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ hiliwahonomai yan Anitâŋe otmai ambolipŋe sâm yâk yeŋgâlen gâitbuap yamâ bâlewuap. Yamâ wongât? Ikŋak betyongomu hiliwahonomai yakâ." 20-21 Yawu mon sâm âinohonomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nen kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa kakŋan manmain. Yakât otmâ Anitâŋe den eknongop ya ki kakŋan sânom. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât amaŋ tuhumai yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Imbi âlâŋe ikŋe eŋgatŋeâk deŋgop kutakum amaŋ yâhâp tuhuwuap. Tuhum pesuk pilâm âlâ mem bukuŋe waŋbuap. Waŋmu yâkŋe mem ari bukulipŋe orop yan sot um nem heroŋe otnomai. Yawu otmâ amaŋ âlâmâ bau me pâi sot um yiŋgiwom sâm mem kalop. Mem katmu amaŋ yaŋe amboŋe yuwu sâm ekuwuap. "Meŋ, gâŋe nâ tuhunekmâ bau me pâi yeŋgât sot umbom sâm mem ketetmâ katneksat yakât nâŋgâmune bâleap." Yawu sâm amboŋe ekuwuap. Yakât otmâ amboŋaŋe tuhuwe sâm nâŋgâwuap dopŋan tuhuwuap gârâmâ wuân me wuân otbuap yamâ nâŋgâwuap dopŋan otbuap. Yawu.

22 Yakât topŋeâmâ yuwu. Nen lohimbi kerek nenŋahâk otmunŋe bâlemu hiliwahonomgât pat manmâ gain. Otmu Anitâhât wâtŋe pato tetemu ekmâ sâm alahunehât kuk in yawu ki otmâ hilipnongop. Yawu otmâ orotmemenenŋe bâleŋe pilâm ikŋan biwinenŋe katnehât lohotŋan tuhunenehop. 23-24 Lohotŋan tuhunenehop yakât otmâ nen Yura lohimbi nombotŋe otmu pâku lohimbi nombotŋe mem menduhunenekmu yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yâhâ ikŋe biwiŋahât topŋe tetemu ekmâ mepaenehât ikŋahâk wawaenenekmâ umam sâningim nenekmu ârândâŋ olop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yâk orop himbimân tatmâ heroŋe kakŋan manmâ yâhânomgât emelâk sâm kalop. 25 Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Anitâŋe menenekmu biwi konohâk otmâ mansain. Den yan yuŋe emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Hosea sâm, yâk ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

"Lohimbi hâkâŋ otmâ betyongomune nâhât pat ki mansai yamâ wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyekbom. 26 Otmu emelâk hân tâmbâen manbi yan yekmâ yeŋe nine pat ki mannomai sâm betyongowan. Yamâ hâmbâi meyekbom yan "Anitâ Manman Amboŋahât nanŋe baratŋe bulâŋe," sânomai." Den yawu tap.

27-28 Otmu poropete âlâ, kutŋe Yesaia, yâkŋe emet inânŋan Isirae lohimbi yeŋgât yuwu kulemguop.

"Isirae lohimbi dopnenŋeâmâ saru sâtŋan sak ekmain dop yawu mansain. Yawu gârâmâ nengâlembâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Anitâ kutdânenŋahât hâkâŋ otmâ denŋe ki tem lâuwaŋgimai. Yakât otmâ

sâp kâlep ki otmuâk yâk yeŋgât sâm hâreyiŋgim hilipyongowuap. Hilipyongowuawân lohimbi getek âlâŋeâmâ hâmenenŋe kinbuap."

29 Otmu yakât den nombotŋe âlâ yuwu kulemguop.

"Nengât sen âlâkuâk tetem sambe sambe otnomaihât Anitâ Hân Himbim Amboŋaŋe itit kiom tuhuningim nen kerek ki mem gulip tuhunenehop. Yâhâ nen kerek mem gulip tuhunenehop mâne emelâk Sotom Gomora ambolipŋe kerek hilipyongomu kapi kâwurumŋaŋak kinop yakât dopŋeâk teteningimbâp." Yawu kulemguop.

Yura lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeiminiwi.

30 Den sâm aran yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Pâku lohimbiŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât ki nâŋgâminiwi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepŋe nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋe kepeim manŋetâ yekmu ârândâŋ otmap. 31 Yawu gârâmâ nen Isirae lohimbi Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât nâŋgâm girem den lâune sâm pâpguminiwin. Yakât otmâ nenekmu bâleop. 32-33 Nenŋeâmâ aŋgoân girem den lâum pâpgum Anitâhâlen biwinenŋaŋe ki kepeiminiwin. Nenŋahâk girem den lâum pâpguminiwin. Yakât otmâ Anitâŋe otningiop yakât nâŋgâm Kiristohât dop kum kâlân hâum sâwe. Anitâŋe mâtâwân kât kârikŋe katmu tatmap yan nengâlembâ lohimbi kiŋgitŋe orowâk yongomap. Yawu otmâ gai yan poropete âlâŋe den kulemguop yakât bulâŋe tetem gap. Den yamâ yuwu tap.

"Yuwu nâŋgâŋet. Yerusalem kapi Sion pumŋan tap yan kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipŋe yeŋgât kâiyeŋan teŋ sâwuap. Kâiyeŋan teŋ sâm yongomu ki ekmâ nâŋgâm inâk arinomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe ya ekmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai ya yeŋgâlen bulâŋe tetemu biwiyeŋe dopŋan otbuap."

10

Yura lohimbi otmu pâku lohimbi kutdâyeŋe Yesu konohâk

1 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Biwinaŋe yawu nâŋgâman. Nine kapilipnaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgiâkgât nâŋgâm ulitgum manman. 2 Yawu gârâmâ kapilipnaŋe Anitâhât mâtâp girawu tap yakât pâinmâ tem lâuwaŋgine sâm biwiyeŋaŋe hikum mansai yakât topŋe emelâk nâŋgâwan. 3 Yâhâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât mâtâp ya ekŋetâ ki keterakyiŋgimap. Yakât otmâ yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ mâtâpgât hâum pâpgumai. 4 Yâhâ girem den lâum manmâ gawi yakât bulâŋe yamâ Kiristo. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeimai yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap.

5 Yawu gârâmâ Anitâŋe Yura lohimbi nenekmu ârândâŋ otbuap yakât emelâk Moseŋe den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

"Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋâk watnomaiŋeâmâ manman kârikŋan mannomai."

Yawu gârâmâ lohimbi yawuya âlâ ki tap. 6-7 Yâhâ lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât Moseŋe den âlâ yuwu kulemguop tap.

"Biwiyeŋaŋe yuwu ki nâŋgânomai. "Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât bulâŋe himbimân ewan tatmap. Yawu gârâmâ lok âlâŋe himbimân yâhâ mem gewuapgât dop âlâ ki tap." Otmu âlâ yuwu ki nâŋgânomai.

"Âo, bulâŋe yamâ hân amutgen tatmap. Lok âlâŋe yaken ge mem gawuapgât dop gurâ ki tap." Yawu ki nâŋgânomai."

Gârâmâ Kiristoŋe ge tihitnenŋe olâk sâm âlâŋe himbimân yâhâm memu geromawot. Me âlâŋe ge embun lok mumuŋe tatmaiângen Kiristo memu âwurem garomawot. Yawu ki tap. Emelâk Kiristoŋe himbimâmbâ ge hohetnennŋan manmâ muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ tatmap. 8 Yakât otmâ Moseŋe den nombotŋe torokatmâ kulemguop yamâ yuwu tap.

"Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuapgât emelâk den kalop yamâ nâŋgâm alahumunŋe biwinennŋan tatmap." Yawu tap.

9 Yâhâ Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu tatmap yakât den pat lohimbi âlâ me âlâŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋaŋe Kiristohâlen kepeim tem lâuwaŋgim manmai. Yawu manmâ yakât topŋe sâm tetem bukulipyeŋe ekyongonomai yamâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgim meyekmu manman kârikŋan mannomai. 10 Yawu tap gârâmâ nennŋe Kiristohâlen biwinennŋaŋe kepeimain yakât otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yakât topŋe lohimbi ekyongomunŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe menom. 11 Yâhâ pat yakât bulâŋe yamâ teteningimu menom yakât Moseŋe den kulemguop ya yuwu tap.

"Lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai ya yeŋgâlen bulâŋe tetemu biwiyeŋe dopŋan otbuap." Yawu tap.

12 Yâhâ Kutdânenŋe yamâ Yesu Kiristo konok. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe "Biwinennŋe gemapgât tihitnenŋe ot" sâm ulitgunomai yamâ in yawu nâŋgâyiŋgiwuap. 13 Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

"Lohimbi âlâ me âlâ kutdâŋe tihityeŋe olâkgât biwiyeŋe yâkâlen katmâ ulitgunomai yamâ meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap." Yawu tap.

14-15 Yawu gârâmâ Kiristoŋe ikŋe den pat âlepŋe ari pâku lohimbi kâsikum yiŋginehât ki hâŋgânnongop mâne ki ari kâsikum yiŋgimbâin. Otmu den ya ki ari kâsikum yiŋgiwin mâne ki nâŋgâm heŋgeŋgumbâi. Otmu ki nâŋgâm heŋgeŋguwi mâne yâkâlen biwiyeŋe ki katbâi. Otmu aŋgoân yâkâlen biwiyeŋe ki katbi mâne "Biwinennŋe gemapgât tihitnenŋe ot" sâm ki ulitgumbâi. Yakât otmâ ari den pat âlepŋe pâku lohimbi kâsikum yiŋginom. Emelâk poropete âlâ, kutŋe Yesaia, yâkŋe den kulemguop ya yuwu tap.

"Den pat âlepŋe ya mat taka eknongoai."

16 Den yawu kulemguop gârâmâ Yura kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ helekŋe otmu bet pilâm mansai. Yakât otmâ Yesaiaŋe den yakâlâk torokatmâ kulemguop ya yuwu tap.

"Kutdâ, gâhât den pat âlepŋe ya lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bonŋe bia otmap." Yawu tap.

17 Den sâm aran yukât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya buku nombotŋe ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimu yanâmâ yâkâlen biwiyeŋe kepeim mansai.

18 Yâhâ Yura kapi ambolipŋaŋe den pat âlepŋe ya emelâk nâŋgâwi. Yakât otmâ embânân lok âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

"Lohimbi hânŋan kulemŋan mansaiŋe Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiâkgât ikŋak wahap topŋe topŋe kalop yan ekmâ ikŋe topŋe nâŋgâmai."

19 Yakât otmâ Isirae lohimbiŋe emelâk nâŋgâŋetâ keterahop. Kândikum
emelâk Anitâŋe Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.
"Yeŋe pâku lohimbi yeŋgât nâŋgâŋetâ gemap yamâ mem buku
tuhuyekbom. Yawu otyiŋgimune yeŋe eweakmâ nâŋgâm bâlenomai.
Otmu yâkŋe nâhât topne ki nâŋgâm hâlim milim mansai. Yamâ biwi
sânduhân katyekmune yeŋe yekmâ tepyeŋe kâlâp sewuap."
20 Yâhâ Anitâŋe Yesaia den ekumu kulemguop ya yuwu tap.
"Lohimbiŋe nine manman âlepŋahât mâtâp yakât topŋe ki nâŋgâm
manminiwi yaŋe nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu nâhâlen torokatsai."
21 Yawu gârâmâ Anitâŋe Isirae lohimbi yeŋgât nâŋgâm yuwu sâm
ekumu kulemguop.
"Isirae lohimbiŋe nâhâlen torokatŋetâ wawaeyekbehât nâŋgâm lo-
hotŋan ekyongom gan. Yawu gârâmâ den nâŋgâmai yamâ ândâpyeŋe
kârikŋe otmâ den ya betgumai."

11

*Anitâŋe Yura lohimbi biwiyeŋe ekmâ kiwiliyekmâ nombotŋeâk meye-
hop.*

1-2 Emelâk Anitâŋe Isirae lohimbi ikŋe pat kuyiŋgiop yamâ ândâpyeŋe
kârikŋe otmâ ki tem lâuwaŋgim gai. Yawu otbi yamâ Anitâŋe
kerehâk ki betyongop. Kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim
ki kândikyotgowâmbâek Isirae ambolipŋe yeŋgât topyeŋe nâŋgâm
heŋgeŋguop. Yakât otmâ ândâpyeŋe kârikŋe otmâ ki tem lâuwaŋgim
mansai yakât ki pârâk pilâm kerehâk betyongop. Yâkŋe kerehâk
betyongop mâne nâ gurâ orowâk betnongomu yâkâlen biwinaŋe ki
kepeim tem lâuwaŋgim gambâm. Yâhâ nâmâ Isirae amboŋe, Benyamingât
senâmbâ gâtŋe. Yakât otmâ emelâk Anitâŋe tâmbâne Awaraham yâkât
pat kuwaŋgiop ya nâku yawuâk membom. Nâmâ ki betnohop. Yâhâ nen
yu mansain nengât dowâk otmâ manminiwi yan poropete âlâ, kutŋe
Elia sâm, yâkŋe Anitâ ekum tâmbâlipnenŋe yeŋgât yuwu sâop.
3 "O Anitâ, hotom uhihimain yakât kawe kum gahaem poropete lok-
lipge watyekmâ nombotŋe yongoŋetâ muwi. Nâ niniâk tem lâuhihim
mansan. Yawu gârâmâ hilipnohone sâm pâinneksai."
4 Yawu sâmu Anitâŋe yuwu sâm ekuop.
"Nâŋe nine poropete lok 7000 yawuya mâmâŋe otyiŋgimune
kasalipyeŋe yeŋgât Lâpio âlâ, kutŋe Bali sâm, ya ki mepaem gai.
Yawu otmâ tem lâunihim mansai."
5 Yâhâ emelâk Anitâŋe Isirae lohimbi biwiyeŋe ekmâ kiwiliyekmâ
nombotŋeâk mem buku tuhuyehop. Yakât dopŋeâk sâp yiwereŋe yuâmâ
Yura lohimbi biwinenŋe ekmâ kiwilinenekmâ ikŋe eŋgatŋeâk otmâ nom-
botŋe betnongop. Otmu nombotŋe menenekmu biwinenŋaŋe yâkâlen
kepeim tem lâuwaŋgim yâkât pat mansain. 6 Yâhâ Anitâŋe otbin mewin ya
ekmâ yakât dopŋan kiwilinenekmâ nombotŋeâk umam sâningiop mâne
ikŋe eŋgatŋeâk otmâ menenekmap ya ki sâmbâin.
7 Den sâm aran yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Anitâŋe nenekmu
ârândâŋ olâk sâm Isirae lohimbi dondâŋe mâtâp katyiŋgiop ya ki watmâ
gawi. Yakât otmâ bulâŋe ki mem mansai. Yawu gârâmâ nen nombotŋe
Anitâ ikŋahâk menenekmu mansainŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim
manmunŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yâhâ bukulipnenŋe kiŋgitŋe

orowâkŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ manbi yakât huhopŋe Anitâŋe betyongomu biwi pâlâmŋe manminiwi. 8 Den yan yuŋe emelâk den nombotŋe kulemguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

"Kunyeŋe kârikŋe otbi yakât huhopŋe Anitâŋe betyongomu biwi pâlâmŋe manmâ denŋe nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimap. Otmu mâtâp watmâ pâpgumai." Topŋe yawu tap.

9-10 Yawu otminiwi yakât matŋe Anitâŋe yiŋgiâkgât Dawitiŋe den âlâen hâum yuwu sâm ulitguop.

"Kasalipnaŋe sot me âlâlâ ekmâ biwiyeŋe kilik kilik sâmu mene sâm yan ki ekmâek paŋgoŋân geŋetâ meyehâkgât naŋgan. Me ki nâŋgâm nâŋgâm otmâ ari tupaen kioŋetâ yongowuapgât sâm ekgohoan. Me umatŋe kakyeŋan yâhâmu tânyeŋe houŋ sâmu hâhiwin nâŋgâmbisâihât naŋgan." Yawu sâm ulitguop.

Anitâŋe pâku lohimbi mem buku tuhuyehop.

11 Aiop, den ekyongoan yukât topŋe âlâen hâum sâwe. Yura lohimbiŋe ki nâŋgâm nâŋgâm otmâ ari kâlân kâiyeŋan teŋ sâmu yan tupaen kioŋetâ ki yongop. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yura lohimbiŋe otmâ tâpikguminiwi. Yâhâ pâku lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeimai ya yeŋgât tosayeŋe pilâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgimap. Yâhâ yâk yeŋgâlen bulâŋe teteap yakât Yura lohimbiŋe eweakmâ nâŋgâm bâleyiŋgim bulâŋe orowâk membâinâ sânomai. 12 Yâhâ Yura lohimbiŋe biwiyeŋe alitmâ Kiristohât hâkâŋ otbi yakât huhopŋe Anitâŋe pâku lohimbi mem buku tuhuyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Yakât otmâ hâmbâi Yura lohimbi yeŋgât nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakyiŋgimu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai. Yawu otmâ pâku lohimbi orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Sâp yanâmâ Anitâŋe lukulenenekmu hop sambe kakŋan mannom.

13 Yura lohimbi nengât topnenŋe yawu tap. Yâhâ pâku lohimbi yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Pâku lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowehât yâkŋe menekmâ aposolo âi sâm nihiop ya biwinaŋe tiŋâk kepeim manman. 14 Yâhâ den pat âlepŋe ekyongomune Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yawu manŋetâ Anitâŋe Yura bukulipne betyongomu mansai yaŋe eweakmâ nâŋgâm bâleyiŋgim âlâkuâk manman kârikŋahât pat kuyiŋgiâkgât Kiristohâlen biwiyeŋe katnomaihât naŋgan. Yakât otmâ âi sâm nihiop ya tiŋâk mem manman. 15 Yura lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe biwiyeŋe alitmâ Kiristohât hâkâŋ otbi yamâ betyongop. Yâhâ pâku lohimbi seseŋgâlâkŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi ya yeŋgât kaok nâŋgâm mem buku tuhuyehop. Yâhâ hâmbâi mâne Yura lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katnomai ya mem buku tuhuyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap.

16 Tâmbânenŋe Awarahamŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim ki biwi yâhâp otmâ manminiop. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat sâm yâk otmu yâkât sen kuyiŋgiop ya ki biatbuap. Yakât topŋe den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiâk. Sot um yan torehenŋe yamâ Anitâhât pat sâm mem ketetmunŋe ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmâ nombotŋe âlâ yâkât ki mem ketetbin ya gurâ yawuâk ekmu ârândâŋ olop.

Yâhâ nen Yura lohimbiŋe yen pâku lohimbi orop Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ konohâk oain. Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Koset gihit kândârâŋe ya Anitâŋe ekmu

ârândâŋ otmap yakât dopŋeâk kele awatŋe ekmu ârândâŋ otmap. 17 Koset
alikŋe memain yakât dop yamâ nen Yura lohimbiŋe mansain. Yâhâ
pâku lohimbi yenâmâ himan ikŋak in tetemap yakât dop mansai. Yâhâ
koset awatŋan bulâŋe ki kinbuap yamâ amboŋaŋe kârâm pilâwuap. Yakât
dopŋeâk Anitâŋe Yura lohimbi nombotŋe betyongop. Yâhâ amboŋaŋe
ari himan awatŋe kârâm mem taka koset awatŋe kârâm pilâwuap yan
mem katatgumu âi omoŋ omoŋ otmâ kinbuap. Yakât dopŋeâk pâku lo-
himbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeimai yen meyekmâ Yura lohimbi
bulâŋe ya yeŋgâlen torokatyekmâ tâmbâlipyeŋe yeŋgât pat kuyiŋgiop ya
yawuâk yeŋgât kuyiŋgimu mansai. 18 Yakât otmâ awatŋe kârâm pilâwuap
yakât dopŋeâk Anitâŋe Yura lohimbi nombotŋe betyongom ya yeŋgât
kaweyeŋan yen katyehop. Yakât otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmapgât
yuwu sâmune nâŋgâŋet.

Koset amboŋaŋe topŋe lawitmâ pitim heŋgeŋgumu yanâmâ awatŋe
liŋgarakmu bulâŋe kinbuap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe aŋgoân manman
kârikŋahât pat sâm Awaraham otmu yâkât sen ya yeŋgât kuyiŋgiop. Yakât
otmâ pat kuyiŋgiop ya torokatmâ yawuâk pâku lohimbi yeŋgât sâm
kuyiŋgiop.

19 Bulâŋanâk pâku lohimbi yeŋgât kawe teteyiŋgiâkgât Anitâŋe Yura
lohimbi biwiyeŋe kârikŋe otmâ manbi ya betyongop. 20-21 Yawu gârâmâ
biwiyeŋe kârikŋe otmu Kiristohât hâkâŋ otmâ yâkâlen biwiyeŋe ki kat-
bihât Anitâŋe betyongop. Yâhâ yen pâku lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe
tiŋâk kepeim mansai. Yawuâk torokatmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe
ki betyongowuap. Yakât nâŋgâm hâkyeŋe mepaemaihât yuwu sâmune
nâŋgâŋet. Emelâk Yura lohimbiŋe kosetgât dop otmâ manbi. Yawu
gârâmâ Kiristohât hâkâŋ otŋetâ yaŋak Anitâŋe betyongop. Yâhâ yenâmâ
himangât dop oai. Yawu gârâmâ himan otmu koset topyetŋe ikŋiâk
ikŋiâk. Otmu yakât dopŋeâk yen pâku lohimbi otmu nen Yura lohimbi
topnenŋe ikŋiâk ikŋiâk. Yawuâke yamâ Anitâŋe yen meyekmâ nengâlen
torokatyekmu orowâk mansain. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Kiristo
betgunomai otmuâmâ Anitâŋe biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm amboŋan am-
boŋan betyongowuap. Yakât nâŋgâm yeŋe Anitâ ewe katmâ manŋet.

22 Den sâm aran yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Yura lohimbiŋe bi-
wiyeŋe kârikŋe otmu Kiristohât hâkâŋ otbi yamâ Anitâŋe betyongom
matŋe tâŋ tâŋâk yiŋgiop. Yawu gârâmâ yenâmâ Kiristohâlen biwiyeŋe
katbi yan umam sâyiŋgim buku tuhuyehop. Otmu biwiyeŋaŋe tiŋâk
kepeim mannomai otmuâmâ yâku yawuâk buku otyiŋgiwuap. Yâhâ yeŋe
Kiristo betgum mannomai yamâ yen yawuâk betyongowuap. 23 Anitâŋe
Yura lohimbi betyongop ya yeŋgât nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakyiŋgimu
Kiristohâlen biwiyeŋe katnomai yanâmâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgim himan
awatŋe mem katatgumu âi omoŋ omoŋ otmâ kinsap yakât dopŋeâk ikŋe
komolân torokatyekmu manman âlepŋanâk mannomai. Yawu otbuapgât
wâtŋe pato tap. 24 Yâhâ Yura lohimbi nen otmu pâku lohimbi topnenŋe
ikŋiâk ikŋiâk tap yakât torokatmâ sâwe. Nen Yura lohimbiŋe kosetgât
dop mansain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ himangât dop mansai. Yakât
otmâ Anitâŋe yen meyekmâ koset bât bâtŋan torokatyehop. Yawu
gârâmâ topyeŋe ikŋiâk tapgât otmâ kârikŋeâk ki tai. Yawu gârâmâ Yura lo-
himbi betyongop ya yeŋgât topyeŋeâmâ koset topŋe yawuâk tapgât otmâ
Anitâŋe âlâkuâk koset bât bâtŋan torokatyekmu kârikŋeâk kinnomai.

Hâmbâi Anitâŋe Yura lohimbi âlâkuâk mem buku tuhuyekbuap.

25 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yura lohimbi betyongom yen meyekmu mansai. Yakât otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmapgât yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nâŋgân nâŋgânne mem pâroŋ pilâmu Yura lohimbi topnenŋe nâŋgâm heŋgeŋguan. Isirae lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe biwiyeŋe kârikŋe otmâ mansai ya naŋgai. Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋe katmâ yâkâlen torokatnomai ya yekmâ nâŋgâmu dopŋan otbuap. Yanâmâ Isirae lohimbi nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakyiŋgimu biwiyeŋe yâkâlen katnomai. 26-27 Biwiyeŋe yâkâlen katŋetâ tosayeŋe pilâyiŋgiwuap sâp yan emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâŋe tetewuap. Den yamâ yuwu tap.

> “Nâhât sâtgât Sion pumŋan Yerusalem kapi tap yakât ambolipŋe yeŋgâlembâ lok âlâ tetem Isirae lohimbi yeŋgât tihityeŋe otmâ mem kuwikyekbuap. Yanâmâ orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm nâhâlen torokatŋetâ tosayeŋe pilâyiŋgiwom. Pilâyiŋgim orowâk mannomgât pat kuyiŋgiwom.” Den yawu tap.

28 Yawu gârâmâ Yura lohimbiŋe ândâpyeŋe kârikŋe otmu Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâŋetâ yaŋak Anitâŋe betyongop. Yakât huhopŋe yen pâku lohimbiŋe den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop, yâkŋeâmâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim tem lâuwaŋgim gawi. Yakât otmâ emelâk yâk yeŋgât nâŋgâop yakât dopŋeâk yâk sen nâŋgâyiŋgimap. 29 Yâhâ Anitâŋe tâmbâlipyeŋe nâŋgâyiŋgimu ârândâŋ otmu meyehop. Yakât otmâ bunewâk ki betyongop. 30 Yenâmâ embâŋân yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ Anitâhât ki nâŋgâwaŋgim manminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ Isirae lohimbiŋe den pat âlepŋe nâŋgâm hâkâŋ otmâ betbaŋgim mansai. Yakât huhopŋe yen pâku lohimbiŋe den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe umam sâyiŋgim tosayeŋe pilâyiŋgiop. 31 Yakât dopŋeâk Yura lohimbiŋe biwiyeŋe kârikŋe otmâ Kiristohât hâkâŋ otmâ mansai yaŋe hâmbâi yâkâlen biwiyeŋe katnomai. Yawu otnomai yan yâk yeŋgât nâŋgâm umam sâyiŋgim tosa pilâyiŋgiwuap. 32 Yâhâ nen Yura lohimbi me yen pâku lohimbi kerekŋe otmunŋe bâlem gap yakât topŋe nâŋgâmunŋe keterakningiâkgât Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan gemap. Biwinenŋan gemu keterakningimu orotmemenenŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe umam sâningim tosanenŋe pilâningimap.

33 Anitâŋe wawaenenekmâ tihitnenŋe otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ mepaean. Yâkŋe yu ya otningim gamap yakât nenŋahâk topŋe nâŋgâne sâm pâpgumain. Yâhâ biwiŋan den girawu tatmap ya nenŋahâk nâŋgânomgât dop âlâ ki tap. 34-35 Den yan yuŋe emelâk poropete lok nombotŋaŋe den kulemguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

> “Kutdâhât biwiŋan den tatmap ya lok âlâ me âlâŋe yeŋahâk nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nâŋgân nâŋgân amboŋe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe Anitâ den kâsikum waŋbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

36 Anitâ manman amboŋaŋe hân himbim kândikyotgom hânân âliwahap topŋe topŋe kalop. Yâhâ ikŋak kalowâmbâek hohem tatmâ gap, otmu

hohem tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ miti den âlâ tap ya yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet.

"Lok âlâ me âlâŋe Anitâ tosa katbaŋginomaihât dop âlâ ki tap."

Den yawu kulemguŋetâ tap yakât nâŋgâm Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonŋanâk.

12

Nenŋe Kiristohât kâiŋe bâtŋe yawu manmain.

1 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmâ manman kârikŋahât pat kuningimu mansain. Yakât dop kum sâwe. Emelâk embâŋân Anitâŋe papatolipnenŋe yeŋgât orotmeme topŋe topŋe sâm katyiŋgiop. Yakât otmâ miti lok kunlipyeŋaŋe mâtâp katyiŋgiop ya watmâ noniŋ bulimakao gâim yâkât pat sâm hotom uwaŋgiŋetâ hâmeŋan yâhâmu nâŋgâmu ârândâŋ otminiop. Yakât topŋe nâŋgâm yuwu otnomgât naŋgan. Anitâŋe mâtâp ningiop yu tâŋ tâŋâk watmâ tem lâuwaŋgim manmâ yâhânom. 2 Nenŋe girawu otmâ Anitâhât tem lâuwaŋgimunŋe nenekmu ârândâŋ otbuap? Yamâ yuwu otnom. Lohimbi belângen manmaiŋe yeŋe nâŋgân nâŋgânyeŋambâ tetemap ya watmâ orotmeme âlâlâ otmai yawu ki otnom. Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋambâ den mem biwinenŋan katmu ya lâum manmâ yâhânom.

3 Otmu Anitâŋe ikŋahâk buku otnihim aposolo âi sâm nihiop. Yâkât sâtgât otmâ yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yakât otmâ yâkŋe ikŋe âi tuhunomgât bulâŋe dopnenŋan mem teteningimap. Yakât otmâ nenŋe âlâku amboŋan amboŋan biwinenŋahât topŋe naŋgaŋginom. Yawu gârâmâ nenŋahât nâŋgâmunŋe ki yahatbuap. 4-5 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterahâk. Kiristoŋe kunnenŋe oap. Yakât otmâ nenŋeâmâ yâkât kâiŋe bâtŋe otmâ mansain. Yâhâ kâiŋe otmâ yan yâkât hoŋ bam gamain. Otmu bâtŋe otmâ yan lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋe katŋetgât âi memain. Âi sâm ikŋiâk ikŋiâk ningiop ya mem tânahom manmâ yâhânom yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 6 Nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain yakât dopŋanâk bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimap ya yawuâk otnom. Anitâhât den sâm ekyongonomgât biwinenŋe mem hewewen tuhuop yakât dopŋan ekyongonom. 7 Otmu den kâsikum yiŋginomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ yawuâk den kâsikum yiŋginom. Yâhâ Kiristohât komot tânyongonomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ yawuâk tânyongonom. 8 Otmu bukulipnenŋe yeŋgât biwiyeŋe gemap sâm mem hewewen tuhuyeknomgât biwinenŋan kalop. Otmuâmâ yawuâk otyiŋginom. Yâhâ iri sikum me senŋe âlâlâ tatningiap ya nombotŋe mem kâsikum lohimbi nombotŋe yiŋginomgât biwinenŋan kalop yamâ hewewenâk nembe kalem otyiŋginom. Otmu Kiristohât komot yeŋgât kunlipyeŋe mannet sâm katneneknomai otmuâmâ biwinenŋaŋe kepeim tâŋ tâŋâk tihityeŋe otnom. Otmu lohimbi yeŋgâlen umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap yan tânyongonomgât biwinenŋan kalop otmuâmâ heroŋe kakŋan tânyongonom.

Biwinenŋaŋe kepeiakmâ ewe karaŋgim mannom.

9 Otmu buku oraŋgine sâm yan hâkŋak hâkŋak ki oraŋginomai. Orotmeme bâleŋe pilâm orotmeme âiloŋgoâk watmâ buku oraŋginomai. 10 Otmu bukulipyeŋe orop ewe karaŋgim biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. 11 Otmu âi tuhune sâm Anitâhâlen biwiyeŋe

hikum heweweŋâk otmâ tuhunomai. 12 Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yan Anitâŋe manman kârikŋahât bulâŋe hâmbâi ningiwuap nâŋgâm yakâlâk biwiyeŋaŋe mem heroŋe kakŋan mannomai. Otmu biwiyeŋe gemapgât haoŋmâ ârândâŋ Anitâ ulitguŋetâ mâmâŋe otyiŋgiwuap. 13 Otmu bukulipyeŋe yeŋgâlen umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap yanâmâ in yawu tânyongonomai. Otmu lomba me lok pupŋe yeŋgâlen takanomai ya nembe kalem otyiŋginomai.

14 Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yakât matŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait kakyeŋan ki pilânomai. Yâhâ yâkŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. 15 Otmu lohimbi kahân ari we bâle nâŋgâmai yamâ biwiyeŋe sânduk sâekgât orowâk tatmâ biwiyeŋe mem sânduk tuhuyeknomai. Otmu bukulipyeŋaŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmu heroŋe kakŋan mansap ya yeŋe yawuâk heroŋe otbaŋginomai. 16 Otmu yenâmâ Kiristohât komot konohâk mansai. Yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tep âlep naŋgaŋginomai. Otmu âi sâm yiŋginomai ya ekmâ tâŋât sâm ki bet pilânomai. Otmu ninahâk otmune ârândâŋ otbuap sâm yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. 17 Otmu lok âlâ me âlâŋe yen mem bâleyeknomai yakât matŋe ki kâpekyiŋginomai. Yeŋe umam sâyiŋgim buku otyiŋginomai yanâmâ lohimbiŋe yekŋetâ ârândâŋ otbuap. 18 Otmu lok âlâ me âlâŋe tepyeŋe kâu kâlâp semu yahatmâ yen yongone sâm otnomai yan mem lohotŋe tuhuyeknomai. 19 Otmu lok âlâ me âlâŋe yen mem bâleyeknomai yanâmâ Anitâ ikŋak matŋe kâpekyiŋgiwuap nâŋgâm ki matŋe kâpekyiŋginomai. Yakât emelâk Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matŋe yiŋgimune umatŋe kakŋan manmâ yâhânomai.”

20 Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Kasalipyeŋe po yiŋgiwuap yanâmâ sot mem yiŋgiŋetâ nenomai. Otmu tohât yekbuap yan gurâ to osom ga yiŋgiŋetâ nenomai. Yawu otyiŋginomai yan yâkŋe aŋun pato otnomai.”

Den yawu tap. 21 Yâhâ yen mem bâleyeknomai yan matŋe kâpekyiŋgimaihât biwiyeŋe galemahom buku otyiŋginomai. Yawu otyiŋgiŋetâ kasalipyeŋaŋe kaok nâŋgânomai.

13

Gawamangât galemlipnenŋe yeŋgât amutgen mannom.

1 Bukulipne, gawaman me kiap kunlipyeŋe mansai ya yeŋgât sâwoman. Lok âlâ me âlâŋe yeŋahâk gawamangât lok kunŋe ki otmai. Anitâ ikŋahâk gawaman âi sâm yiŋgim katyekmu kinmai. Yakât otmâ gawaman patoŋe galemlipnenŋe katyekŋetâ mansai ya yeŋgât amutgen manmunŋe ârândâŋ otbuap. 2 Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe ândâpyeŋe kârikŋe otmâ gawaman yeŋgât den kumai yan Anitâhât nâŋgâŋetâ gemap. Yakât otmâ Anitâŋe den sâm hâreyiŋgimu matŋe umatŋe menomai. 3-4 Yâhâ gawamangât lok yaŋeâmâ Anitâhât sâtgât otmâ tihitnenŋe otmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe orotmeme âlepŋe otmai yaŋe gawamangât lok yeŋgât kiŋgityeŋahât ki otmai. Lok yawuya yeŋgât gawamangât lokŋe nâŋgâŋetâ yahatmap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe otnomai yakât Anitâŋe nâŋgâmu bâlewuap. Nâŋgâmu bâlemu gawamangât lok kunlipyeŋe mâmâŋe otyiŋgimu tem lâuwaŋgim matŋe yiŋginomai. Yakât otmâ lok yawuyaŋe gawamangât lok yeŋgât kiŋgityeŋahât otŋet.

5 Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe kilikmâ manne sâm otmaiŋe gawa-
mangât den lâum manŋetâ yekŋetâ ârândâŋ otbuap. Yâhâ otŋetâ bâlemu
nâŋgâŋetâ biwiyeŋan hâuyekmapgât tem lâuyiŋgim mannomai. Yawu
mannomai yanâmâ gawamangât lok yaŋe Anitâhât sâtgât otmâ hâhiwin
ki yiŋginomai.
6 Anitâŋe lohimbi tihityeŋe otŋet sâm gawamangât lok âi sâm yiŋgimap.
Yakât otmâ âiyeŋe tuhune sâm yan takesihât nanŋe katŋet sâm ekyon-
gonomai yan im in yawu katŋetâ ârândâŋ otbuap. 7 Yâhâ takesi topŋe
topŋe ya yeŋgâlen tap yakât mene sâm otŋetâ ewe katyekmâ takesihât
tewetsenŋe katnomai.

Manman kârikŋahât bulâŋe menomgât sâp utâpguap.

8 Yâhâ yeŋe lok âlâ me âlâhâlen ari wahap wuân me wuân kandi mene
sâŋetâ tepyeŋe hewewen otmu yiŋginomai. Yâhâ amboŋaŋe yakât umbu-
ruk otbuawân in yawu yiŋgiŋetâ pesuk sâwuap. Yawu otmâ bukulipyeŋe
yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋahât nâŋgâŋetâ gewuap. Yawu otmâ
manmai yanâmâ Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop ya kerek
lâumai yakât dop otmap. 9 Yâhâ girem den yamâ yukât yan.

“Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me lok nombotŋe ki yongorâ
munomai. Me kombo ki meyiŋgiwuat. Me buku âlâhât senŋe âlâlâ
ki ekŋâlem membe sâm biwihe pârâk pilâwuat.”

Girem den yu otmu nombotŋe ki ekyongoan yakât den kunŋe yuwu
tap.

“Nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yeŋgât
nâŋgâyiŋgimunŋe yahatbuap.” Den yawu tap.

10 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe den yu lâum buku âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmap,
lok yawuyaŋe buku âlâ me âlâhât ki nâŋgâm bâleyiŋgim mem ge katyek-
mai. Yawu otmâ buku konok otyiŋgim girem den kerek lâumai yakât
dopŋe otmap.
11 Yawu torokatmâ otmâ mannomgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk
Yesu Kiristohât den pat nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu yâkâlen biwinenŋe
katbin yan Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ
pat kuningiop yakât bulâŋe menomgât sâp ya utâpguap. Yakât otmâ
kâlâwahom yahatmâ Kiristohât âi tuhune. 12-13 Nen kerekŋe âi kârikŋeâk
tuhunehât biwinaŋe naŋgan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune
nâŋgâŋet. Sâp yiwereŋe yuâmâ emet haŋ sâwe sâm emet topŋe palalaŋ
yap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ manman hâŋgiŋe pilâm pesuk
pilânomai. Orotmeme bâleŋe âlâlâ ki otnomai. To kârikŋe ki nem
biwi hâlim otnomai. Me ki hioŋakmâ tep bâle naŋgaŋginomai. Orot-
meme yawuya bet pilâm yan lohimbi nombotŋaŋe lok senyeŋan kinmâ
orotmeme âlepŋe nanŋe otŋetâ yekmai yakât dopŋeâk otmâ manno-
mai. 14 Yawu manmâ lohimbiŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim
manŋetgât yâkŋe olop miop yawu otmâ tem lâuwaŋgim mannomai. Yawu
manmâ yâkât den pat âlepŋe sâm haok tuhunomai. Tem lâuwaŋgim
mannomai yan emelâk orotmeme bâleŋe ekŋâlem otmâ tâpikguminiwi ya
witgum otmain sâm biwiyeŋe galemahom mannomai.

14

*Nenŋe orotmeme tâŋât âlâlâ otmain yakât Anitâŋe ki nâŋgâmu ya-
hatmap.*

1 Den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk ki kepeim manmai yamâ yâkât den ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. Yakât otmâ lok yawuya orop den ki sahaŋginomai. Lok yawu yamâ buku otyiŋgim yâk orop biwiyeŋe hikuakmâ konohâk otbuap. 2 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok nombotŋaŋe Kiristohât den nâŋgâm heŋgeŋgum soŋgo bau ki ekmâ kiwilim nemai. Yâhâ lok nombotŋaŋeâmâ gorâyiŋgimu yuwu sâmai. “Maiŋ, soŋgo bau yukât topŋe girawu? Porom Lâpio mepaem hotom uyiŋgim yan neŋetâ torehenŋe in tap ya yu mon?” Yawu sâm soŋgo bau ya bet pilâm salup konok nemai. 3 Yâhâ soŋgo bau nemaiŋe buku âlâhât ki nâŋgâŋetâ gewuap. Otmu Anitâŋe soŋgo bau nemai ya yekmu ârândâŋ otmap. Yakât otmâ soŋgo bau ki nemaiŋe ya yeŋgât ki nâŋgâm bâleyiŋgim sâm ge katyeknomai. 4 Lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâm bâleyiŋgimai me sâm ge katyekmai yamâ Anitâ Ambonenŋaŋe yekmu bâlemap. Kutdânenŋe Kiristo ikŋak lok kerek nengât biwinenŋe ekmap. Yakât otmâ hâmbâi nenŋe otmain memain ya ekmâ sâm hâreningiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe Kiristohât tem lâuwaŋgimai yamâ mâmâŋe otyiŋgimu hâmbâi sâp patoen yâkât senŋan kinŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap.

5 Yâhâ Yura lohimbi nengât tatmâ nâŋgâ nâŋgâ hilâm me hombaŋ yamâ topŋe topŋe tap yakât sâwe. Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm lok nombotŋaŋe hilâm âlâ me âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmu yan tatmâ nâŋgâmai. Otmu lok nombotŋaŋeâmâ hilâm âlâ me âlâhât nâŋgâŋetâ dop konohâk otmu yan haoŋmâ ârândâŋ Anitâ mepaemai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatnomai yamâ yen ikŋiâk ikŋiâk eŋgatyeŋeâk otmâ yan biwi yâhâp ki otnomai. 6 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe eŋgatyeŋeâk otmâ hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yekmu ki bâlemap. Yâhâ lok âlâ me âlâ soŋgo bau nemaiŋe Anitâ mepaem neŋetâ ya gurâ yekmu ki bâlemap. Otmu lok nombotŋe âlâ salup konok nemaiŋe yawuâk Anitâ mepaem neŋetâ yekmu ki bâlemap. Yakât otmâ eŋakmâ ki sâm ge karaknomai.

7-10 Den sâm aran yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Kiristohât lohimbi emelâk muwi, me sâp yiwereŋe mansain me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât Kutdânenŋe otmâ galemnongoâk sâm Anitâŋe hâŋgângumu ge muop. Otmu mumuŋambâ mem yahatmu tatmap. Otmu yâkŋe konok kunnenŋe tatmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ nenŋahâlâk nâŋgâm mannomgât dop âlâ ki tap. Otmu sâp patoen Anitâŋe biwinenŋe ekmâ den sâm hâreningimu Kiristoŋe sârerenenekmâ manman kârikŋan mem katnenekmu orowâk manmâ yâhânom. Yakât otmâ ki sâm bâleaŋginom. 11 Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

> “Nâmâ Manman Amboŋe. Yakât otmâ lohimbi kerekŋe ewe katnekmâ metenan kinmâ “Ambonenŋe, gâhât heroŋe nâŋgâhihiain” sâm mepaeneknomai.” Yawu tap.

12 Yakât otmâ nen kerekŋe Anitâhât senŋan kinmâ otmain memain yakât ekumunŋe nâŋgâwuap.

Bukulipnenŋaŋe manman âlâ manmai ya yekmâ ki nâŋgâm bâleyiŋginom.

13 Yakât otmâ ki nâŋgâm bâleaŋginom. Yâhâ bukulipnenŋaŋe otŋetâ bâlemap sâm nenŋahâlâk ki nâŋgâmunŋe yahatmu ihilâk mannom. Yâk orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mannom. 14 Nâŋe Kiristo

orop biwinetŋe hikuakmâ konohâk oap. Yakât yuwu nâŋgâmune bulâŋe oap. Anitâŋe wahap topŋe topŋe, sot kâle, soŋgo bau, me âlâlâ, yuâmâ ki neneŋe sâm samut ki kalop. Wahap topŋe topŋe kalop yamâ neneŋeâk hârok. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe soŋgo bau me sot kâle ekmâ ki neneŋe sâm samut katmai yamâ yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ katmai. Yawu sâmai yakât kakŋan ihilâk neŋetâ biwiyeŋan hâumu aŋulaknomai yamâ yeŋe wahap. Anitâŋe orotmeme yawu otŋet sâm ki kalop. 15 Yawu gârâmâ bukulipnenŋaŋe soŋgo bau ki nemai ya yeŋgât senyeŋan soŋgo bau ihilâk nenom yamâ dondâ bâlewuap. Kiristoŋe bukulipnenŋe yawuya orowâk nengât sârerenenekmâ ge muop. Yakât otmâ nenŋe lok sen senân tatmâ soŋgo bau nemunŋe bukulipnenŋe yawuyaŋe nenekmâ nengâlen torokatŋetâ orowâk nenom yanâmâ samut katbi ya loŋgâem ihilâk neŋetâ biwiyeŋe orotok sâwuap. Biwiyeŋe orotok sâmu Kiristo bet-baŋgim orotmemeyeŋe bâleŋe pilâwi ya miwirikum otmâ hiliwahomai sâm nenŋe lok sen senân kinmâ soŋgo bau ki nenom. 16 Nenŋeâmâ soŋgo bau nemain yan biwinenŋaŋe nâŋgâmunŋe ki hâunenekmap. Yawu gârâmâ bukulipnenŋe nombotŋaŋe nenekmâ sâm bâleningimaihât lok sen senân tatmâ soŋgo bau ki nenom. 17 Yawu gârâmâ nenŋe sot kâle me soŋgo bau kiwilim nombotŋe nemain otmu nombotŋe ketetmain yakât Anitâŋe ki nâŋgâmap. Yâhâ biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwaŋgim heroŋe kakŋan mannehât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimap. 18 Yawu manmunŋe lohimbi belângen manmaiŋe nâŋgâningiŋetâ yahatmu Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap.

19-21 Yawu gârâmâ yâhâpŋe sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe sot kâle me soŋgo bau katningiop yamâ neneŋe hârok. Yawu gârâmâ bukulipnenŋaŋe nenekmâ nengâlen torokatŋetâ orowâk nemunŋe yan yeŋak samut katbi ya loŋgâemai sâm lok sen senân tatmâ soŋgo bau me to kârikŋe ki nenom. Yâhâ bukulipnenŋaŋe wuân me wuângât samut katmai yaŋe nâŋgâm bâleningimaihât ya yeŋgât senyeŋan kinmâ ya ki otnom.

Nen Anitâhât komot konok mansain yuŋe hioŋakmain sâm sot kâle me soŋgo bauhâlâk ki nâŋgânom. Yawu gârâmâ biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tihit oraŋginom yakâlâk nâŋgâm mannom. 22-23 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe soŋgo bau me senŋe âlâlâhât samut ki kalop ya nâŋgâmain. Yakât otmâ soŋgo bau me âlâlâ nemain yan biwinenŋaŋe nâŋgâmunŋe ki hâunenekmap yan heroŋe nâŋgâmain. Yawu gârâmâ bukulipnenŋe nombotŋaŋe soŋgo bau me to kârikŋe me âlâlâ yakât samut katmai ya senyeŋan kinmâ ya ki otnom. Yâhâ Anitâŋe konok biwinenŋahât topŋe nâŋgâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe biwi yâhâp kakŋan yu ya otmai me nemai yanâmâ biwiyeŋe ekmu ki ârândâŋ otmap.

15

Kiristoŋe ikŋahâlâk ki nâŋgâm manminiop yawu mannom.

1-3 Bukulipne, yeŋahâlâk nâŋgâmaihât yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Kutdânenŋe Kiristoŋe ikŋahâlâk ki nâŋgâm manminiop. Yakât emet inânŋan lok âlâŋe den kulemguop yakât bulâŋe Kiristohâlen teteop yamâ yuwu tap.

"Anitâ, lohimbi gâhât sâm bâlehihimaiŋe nâŋe tem lâuhihiman yakât mem ge katneksai." Yawu tap.

Yâhâ Kiristoŋe olop yakât dopŋeâk nenâmâ yuwu otnom. Bukulip-nenŋaŋe Anitâhât den topŋambâek ki nâŋgâmaiŋe soŋgo bau nenehât

samut katmai ya yeŋgât ki nâŋgâm bâleyiŋgim nenŋahâlâk nâŋgânom. Yawu otmâ Anitâhât den nâŋgâm heŋgeŋguŋet sâm lohotŋan den kâsikum yiŋginom. 4 Emelâk Anitâŋe den ekyongomu kulemguwi ya nâŋgâm mannom. Yawu manmunŋe umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap yan ki pârâk pilâmunŋe biwinenŋe orotok sâwuap. Emelâk manman kârikŋan mannomgât pat kuningiop yakât biwinenŋaŋe mem mannom. 5-6 Yâhâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap yan mâmâŋe otyiŋgimu ki lohotŋe otŋetâ biwiyeŋe orotok sâwuap. Otmu biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu lauyeŋe menduhum Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋe mepaeŋetgât nâŋgâm ulitgum manman.

Yura lohimbiŋe pâku lohimbi orop manman kârikŋahât bulâŋe menomai.

7 Kiristoŋe buku otningimap yan orotmemenenŋe yuwu yawu otmain yakât ki nâŋgâmap. Yakât otmâ bukulipyeŋe orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu ki sâm bâleaŋginomai. 8 Yawu otmâ Anitâ mepaem yâhânomai. Otmu emelâk Anitâŋe Awaraham, Isaka, otmu Yakop ikŋe pat kuyiŋgim den ekyongop. Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ nenŋe pat yakât nelâmguop nâŋgâmaingât nanŋe Kiristo hâŋgângumu Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetem yan nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim pat yakât bulâŋe menomgât kulem topŋe topŋe mem ikŋe den pat âlepŋe eknongop. 9 Yâhâ yen pâku lohimbiŋe yawuâk yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ Anitâŋe umam sâyiŋgim tosayeŋe pilâmu orowâk mepaem mannomgât giop. Den yan yuŋe emet inânŋan poropete nombotŋaŋe den kulemguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

"Yakât otmâ nâŋe pâku lohimbi orop manmâ kiki meŋgihim mepaeheknom."

10 Otmu âlâmâ yuwu tap.

"Emelâk Anitâŋe Isirae lohimbi meyekmâ pat kuyiŋgiop ya orop pâku lohimbiŋe menduhuakmâ heroŋe otbaŋginomai."

11 Otmu âlâmâ yuwu tap.

"Lohimbi hânŋan kulemŋan me wosapâ wosapâ mansai ya orop Kutdânenŋe Anitâ mepaene."

12 Otmu âlâmâ Yesaiaŋe kulemguop ya yuwu tap.

"Dawitihât senâmbâ gâtŋe âlâŋe tetem pâku lohimbi yeŋgât kunyeŋe manmâ tihityeŋe otbuap. Tihityeŋe otmu lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai." Den yawu tap.

13 Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe orowâk menomgât mâmâŋe otningimu yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain. Yeŋe yawu torokatmâ mannomai yan biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu heroŋe kakŋan mannomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe menomai sâm Anitâ ulitguman.

Anitâŋe Kiristohât aposolo sâm Paulo âi waŋop.

14 Bukulipne, yeŋe biwiyeŋaŋe hikuakmâ buku oraŋgim Anitâhât den yakât ki hâum pâpgum mansai. Yakât otmâ yeŋahâk den kâsikum aŋgim tânahonomaihât dop tap. Biwinaŋe yawu naŋgan. 15-17 Otmu yen pâku lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetgât Anitâŋe ikŋahâk nâŋgânihim Yesu Kiristohât aposolo sâm âi nihiop. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgim gan. Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu Anitâhât tem lâuwaŋgiŋetâ yekmu ârândâŋ olâkgât

nâŋe biwinaŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawaŋgiman. Hoŋ bawaŋgim yan Kiristo orop biwinetŋaŋe kepeiakmu mâmâŋe otnihimu âi memune bulâŋe pâku lohimbi yeŋgâlen tetemap. Yakât nâŋgâmune yahatsap. Yakât otmâ den kulemgum katyiŋgian yukât pâŋe konok konok nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât pahâk ekyongoan. 18-21 Kiristoŋe mâmâŋe otnihimu âi memune bulâŋe teteap yakât sâwe. Emelâk bukulipnaŋe Kiristohât den pat ya Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongowi. Yakât otmâ yâkŋe âi tuhuwi ya torokatmâ tuhuwomgât ki nâŋgâwan. Yawu gârâmâ nâmâ lohimbi Kiristohât den pat ki nâŋgâwi ya yeŋgâlen nâŋe sâm ari ekyongowehât nâŋgâwan. Yawu nâŋgâm Yerusalem kapi pilâm yapâ kapi nombotŋe ya yeŋgâlen nep tuhum yaŋak Ilurikon mewan. Yan ari den pat âlepŋe ekyongowan. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu kulem topŋe topŋe memune ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu Kiristohâlen biwiyeŋe katbi. Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

"Yâhâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ yâkât den pat ki naŋgai ya yeŋgâlen ari puwâk ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap." Yawu tap.

Pauloŋe Roma kapi ariwom nâŋgâm yakât ekyongop.

22 Otmu nâŋe kapi ârândâŋ yâhâm gem den pat âlepŋe ekyongowan yan yeŋgâlen takawom sâm yambuŋe berumŋe biwinaŋe hikum gaminiwan. 23 Den ekyongom gamune ârândâŋ oap gârâmâ kapi yu pilâm yeŋgâlen takawom. 24 Taka tipiŋe tatmâ nâŋgâwom yanâmâ yen orop Kiristohât den alahum tep âlep naŋgaŋginom. Yen orop yan manmâ yapâ yeŋe mâtâp menihiŋetâ Sipein hânân ari Kiristohât den pat puwâk ekyongowom. 25-27 Otmu Yerusalem kapi ambolipŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ mansai. Den pat ya Makeronia otmu Akaia ambolipŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya ekyongomune nâŋgâm tânyongone sâm nanŋe mem menduhum nihiai. Yakât otmâ biwinaŋe yuwu naŋgan. Aŋgoân nen Yura lohimbiŋe kapinenŋe pilâm pâku lohimbi yeŋgâlen ari Kiristohât den pat ekyongowin. Ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe tosa pilâyiŋgim manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Yakât matŋeâmâ pâku lohimbiŋe Yura lohimbi senŋe âlâlâhât umburuk mansai ya yeŋgât nanŋe menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yiŋgiwom. 28 Otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansaiŋe tep âlep nâŋgâyiŋgim nanŋe yu menduhum katyiŋgiai yukât den pat ekyongowom. Ekyongom yanâmâ yâk pilâyekmâ yeŋgâlen takawom. Taka yen orop yan tipiŋe tatmâ nâŋgâm benŋe yen pilâyekmâ Sipein hânân ariwom. 29 Yeŋgâlen takawom yan Kiristoŋe mâmâŋe otningimu biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heroŋe naŋgaŋgim mannom. Biwinaŋe yawu naŋgan.

30 Bukulipne, Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe sârerenenekmâ kawenennŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât yeŋe nâhât sâm Anitâ ulitguŋetâ mâmâŋe otnihimu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋe katnomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhunenekmu biwinennŋaŋe kepeiakmâ mansain. Yakât yuwuhât otmâ nâhât biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim ulitgunomai. 31 Pâku lohimbiŋe nanŋe mem menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yiŋgiwom. Yiŋgimune nâŋgâŋetâ ârândâŋ

otbuapgât ulitgunomai. Otmu Yuraia ambolipŋe Kiristohât den pat nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe mem bâlenekmaihât ulitgunomai. 32 Yawu ulitgunomai yanâmâ Anitâŋe nâŋgânihimu yeŋgâlen takamune orowâk tatmâ biwinenŋe sânduk sâmu heroŋe naŋgaŋginom. 33 Otmu Anitâ biwi sânduhân katnenekmapŋe yen orowâk tatmâ tihityeŋe olâkgât ulitguman. Ya bonŋanâk.

16

Pauloŋe Roma yeŋgât nâŋgâyiŋgiop.

1-2 Bukulipne, nâ yeŋgât tep hero nâŋgâyiŋgian. Yakât otmâ den bâiŋe yu sâm hârewe. Tounenŋe âlâ, kutŋe Piwi sâm, yâkŋe Keŋgeria ambolipŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya yeŋgât hoŋ bawa manmâ tânyongomap. Otmu nâ gurâ yawuâk tânnohomap. Yakât otmâ pepa yu bâiŋe kulemguan gârâmâ Piwi waŋmune mem Roma yeŋgâlen takawuap. Takawuap yanâmâ Kutdânenŋe Kiristoŋe buku otningiop yakât dopŋeâk yeŋgu buku otbaŋginomai. Otmu wahap wuân me wuângât umburuk otmâ âiyongowuap ya in yawu waŋnomaihât naŋgan.

3 Otmu yeŋgâlen gâtŋe lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pirisila, yâk orop biwinenŋaŋe hikuakmu Kiristohât âi meminiwin. 4 Âi orowâk meminiwin yan lohimbi belângen mansaiŋe mem bâlenekmai sâm hâkyetŋe ki biuk sâop. Yawu otmâ tânnohomutâ orowâk nep tuhum gawin. Yakât otmâ nâ otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansaiŋe yâk yetgât nâŋgâyitgiain. 5 Otmu lohimbi nombotŋaŋe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den ya alahum kiki mewaŋgim mepaemai yeŋgât nâŋgâyiŋgian.

Otmu Asia hânân gâtŋe, lok âlâ, kutŋe Epaineto sâm, aŋgoân Kiristohâlen biwiŋe kalop yâkât nâŋgâwaŋgian. 6 Otmu imbi âlâ, kutŋe Maria, yâkŋe yeŋgât nâŋgâmu yahatmu hoŋ bayiŋgim mansap yâkât nâŋgâwaŋgian. 7 Otmu bukuyâhâtne âlâmâ, kutyetŋe Andoroniko yet Yunia. Nâŋe Kiristohâlen biwine ki katban yan biwiyetŋe yâkâlen katmâ aposolo âi mem gaowot. Yakât otmâ mem pâi emetŋan katyelekŋetâ orowâk manbin. Yâk yetgât nâŋgâyitgian.

8 Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Ambiliato, yâkât nâŋgâwaŋgian. 9 Otmu lok âlâ, kutŋe Uruwano, orowâk manmâ Kiristohât âi mewit yâkât nâŋgâwaŋgian. Otmu bukune, Sitaki yakât nâŋgâwaŋgian. 10 Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Apele sâm, emelâk yâkâlen umatŋe âlâ teteop. Yawu tetewaŋgiop yamâ Kiristohâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim kârikŋeâk kinop, yakât nâŋgâwaŋgian. Otmu Aristowolohât hep torehenlipŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgian. 11 Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Herorion, yâkât nâŋgâwaŋgian. Otmu Narikisohât hep torehenlipŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya yeŋgât nâŋgâyiŋgian.

12 Otmu ata gari Tiripaina yet Tiriposaŋe Kutdâhât tem lâuwaŋgim yâkât âi tuhum mansawot ya yetgât nâŋgâyitgian. Otmu imbi âlâ, kutŋe Peasi, Kutdâhât âi yakât biwiŋaŋe tiŋâk kepeim tuhum mansap yâkât nâŋgâwaŋgian. 13 Otmu lok âlâ, kutŋe Lupo, yâhâmâ Kutdâhât tem lâuwaŋgimu ekmunŋe yahatsap. Otmu mâmâŋaŋe yâk wawaeop yakât dopŋeâk nâ wawaenekmâ gaop yâk yetgât nâŋgâyitgian. 14 Otmu lok kiŋgitŋe orowâkŋe menduhuakmâ Kutdâ mepaem manmai ya yeŋgâlen gâtŋe nombotŋeâk kutyeŋe yongonbe. Asiŋgirito, Pilehon, Herema, Patorowa, Hereme, yâk yeŋgât nâŋgâyiŋgian. 15 Otmu lohimbi yâhâp,

Pilololho yet Yulia, emetyetŋan bukulipyetŋe, Nereo otmu gariŋe, âlâmâ Olimpa, lohimbi nombotŋe kutyeŋe ki nâŋgâyiŋgian ya orowâk menduhuakmâ Kiristo mepaemai yâk yeŋgât nâŋgâyiŋgian.

16 Yakât otmâ yu sâlikum nâŋgânomai. Yawu otnomai yan Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim buku oraŋgim mansai yakât heroŋe nâŋgâm parahuaknomai. Otmu kapiŋe kapiŋe Akaia otmu Asia hânân tatmâ arap yakât ambolipŋe biwiyeŋaŋe Kiristohâlen kepeim mansaiŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgiai.

17-18 Bukulipne, den tâlâwâk ekyongomune nâŋgâm heŋgeŋgum biwiyeŋan katŋet. Aŋgoân topŋe katmâ Kiristohât komolâmbâ nombotŋaŋe yeŋgâlen toho yâkât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgiwi. Den kâsikum yiŋgiwi yamâ yeŋambâ gâtŋe lok nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu kutdânenŋe Kiristohât ki tem lâuwaŋgimai. Yâkŋe den bulâŋe ya nâŋgâm kelaŋgatmâ bukulipyeŋe lohotŋan mansai ya kâityongom biwiyeŋan kioŋetâ mâtâp tâpikgum hioŋakmaihât galemahom heŋgeŋgum mannomai. Yawu otmâ lok yawuya betyongonomai. 19 Yâhâ aŋgoân den pat âlepŋe ekyongoŋetâ nâŋgâwi yapâek yeŋe biwiyeŋe galemahom den ya tâŋ tâŋâk lâum gawi yakât sâm haŋ tuhuŋetâ nâŋgâm heroŋe otban. Yeŋe yawuâk torokatmâ manŋetâ den topŋe topŋe ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ Kiristohât den orop ki lâuakbuap ya pilânomai. Yâhâ yâkât den orop lâuakbuap yamâ nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mannomai. 20 Yawu otmâ Anitâŋe yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem konohân tuhumu hikuakmâ konohâk otmu ki hioŋaknomai. Yanâmâ yâkŋe mâmâŋe otyiŋgimu biwiyeŋe galemahom lok nombotŋaŋe Satangât tem lâuwaŋgim Kiristohât den pat kelaŋgatmai yamâ watyekŋetâ arinomai.

Yâhâ Kutdânenŋe Yesu tihitnenŋe otmapŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manŋetgât Anitâ ulitguman.

21 Timoteo orowâk manmâ âi tânahomait yâkŋe nâŋgâyiŋgiap. Otmu bukulipne, Lukio, Yason, Sosipata yâkŋe yawuâk nâŋgâyiŋgiai.

22 Otmu nâmâ kutne Tetio, Pauloŋe den yu eknohomu kulemgum katyiŋgian. Nâŋe yawuâk nâŋgâyiŋgian.

23 Otmu, lok âlâ, kutŋe Gaio, yâkât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekmain. Yâkŋe nâŋgâyiŋgiap. Otmu lok âlâ kutŋe Erasto yâhâmâ kapi ambolipŋaŋe takesi katmai ya galemgumap, yâkŋe yawuâk nâŋgâyiŋgiap. Otmu miti lok âlâ, kutŋe Kuato, yâkŋe yawuâk nâŋgâyiŋgiap. 24 Kutdânenŋe Yesu tihitnenŋe otmapŋe yen kerek biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonŋanâk.

Den bâiŋe ekyongop.

25-27 Bukulipne, den yu bâiŋe sâmune pesuk sâek. Emelâk embâŋân Yesu Kiristohât den yukât topŋe amokŋan talop. Yakât otmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ yakât topŋe pâpguminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât poropetelipŋaŋeâmâ yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum emet inânŋan den kulemguwi yu Yesu Kiristoŋe nen aposololipŋe kâsikum ningiminiop. Yawu gârâmâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe den yu nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâhât tem lâuwaŋgim manŋetgât nen gurâ ikŋe sâtgât den kâsikum yiŋgim mansain.

Yâhâ Kiristohât den kâsikum yiŋgian yu nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otnomai.

Otmu Anitâ nâŋgân nâŋgânŋe yahat yahatŋe yâkŋe ikŋahâk nanŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge kawenenŋan kinmâ muop. Mumuŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu âwâŋâit tawot. Yawu nâŋgâm nenŋeâmâ Anitâ Awoŋnenŋe sâm heroŋe otbaŋgim mepaem manbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

1 Korinti
Paulonge Korinti yengât ekap angoân kulemgum katyingiop.

O bukulipne,

1-2 Yen Korinti kapi ambolipnange Yesu Kiristo orop biwiyenange hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwangim mannetgât Anitânge meyehop. Nâ Paulo. Emelâk Awonnennge Anitânge Yesu Kiristohât aposolo sâm katnekmâ âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunennge âlâ, kutnge Sostene, yâknge nâ orop nep tânahom mansait. Yawuhât netnge heronge nângâyingim ekap yu kulemgum katyingiait. Yâhâ lohimbi hânnan kulemnan manmâ arainge Kiristohâlen biwiyenange kepeim manmai ya Anitânge meyekmu komot konohâk otmâ tem lâuwangim Kutdânennge Kiristo mepaem manmain.

3 Otmu yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. “O, Awon, gânge Kutdânennge Yesu Kiristo orop Korinti kapi ambolipnge Kiristohâlen biwiyenge katmâ mansai ya yengât nângâm tihityenge otmutâ biwi nângân nângânyenange kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâm ulitguman.

Paulonge Korinti kapi ambolipnge yengât nângâm Anitâ mepaeop.

4-5 Anitânge iknge engatngeâk otmâ meyekbe sâm Yesu Kiristo hângângumu giop. Gârâmâ yâkâlen biwiyenge katnetâ Anitânge yekmu ârândân otmap. Otmu Kiristo orop biwiyenange kepeiakmâ mannetâ mâmânge otyingimu mansai. Yawu otyingimu nângân nângânyenge holanakmu yâkât den pat âlepnge hewewenâk ekyongonetâ bukulipyenange nângânetâ âilongo oap. Yengât den pat ya nângâm Anitâ mepaeman. 6-7 Yâhâ yen emelâk biwiyenge Yesuhâlen katbi yakât nânge Kiristohât den kâsikum yingiminiwan. Ya nângâm yâkâlen biwiyenange kepeinetâ mâmânge otyingimu tem lâuwangim orotmeme bâlenge pilâwi yan ki torokatmâ manmâ gai. Yakât otmâ Wâtgât mâmângahât Heaknge mâmânge otyingimu manman âlepnahât bulânge topnge topnge yengâlen tetemu mansai. Otmu Kutdânennge Yesu Kiristonge âwurem ge meyekbuap yakât biwi nângân nângânyenge kilik kilik sâmu mambotbangim mansai. 8-9 Yawu gârâmâ Anitâ nannge Yesu Kiristo Kutdânennge orop biwi nângân nângânyenange hikuakmâ mannomaihât Anitânge meyehop. Meyehop yakât otmâ iknahâk ki betyongowuap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtnan manmâ yâhângetâ sâp patoen âwurem ge meyekbuap yan yâkât sennan koko salehâk kinnomai.

Korinti lohimbinge yenahâlâk nangangingetâ yahalop.

10-12 Bukulipne, den umatnge âlâ yengâlen tap yakât sâmune nângângnet. Yengâlen gâtnge imbi âlâ, kutnge Koloe sâm, yâkât hon bawalipnange taka yuwu sâm eknohowi. “Bukulipge Korinti kapiân mansainge yenahâlâk nangangingetâ yahatmu yuwu sâm den kaknan sahangim hionakmâ mansai. “Âo, Paulo yamâ nengât kunnennge. Yâkât den nângâmunnge bulânge otmap,” sâmai. Yâhâ buku nombotnangeâmâ hionakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nângâmunnge bulânge otmu tem lâuwangimain,” sâmai. Yâhâ nombotnangeâmâ yuwu sâmai.

“Bâe, wonângen, nenâmâ Petorohât komot. Yâkŋe kunnenŋe manmâ den bulâŋe sâmap ya konok nâŋgâmain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Oŋ, nenâmâ Yesu Kiristohât den nâŋgâm lâumain. Âlâlâ yeŋgât den nâŋgâmunŋe helekŋe otmap,” sâmai.” Den pat yawu eknohoŋetâ nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Bukulipne, Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe sârereyekmâ kaweyeŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât nâŋgâm ki hioŋakmâ ikŋiâk ikŋiâk otnomai. Yawu otmâ kaok oraŋgim biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu den kakŋan ki sahaŋginomaihât naŋgan. 13 Yawu gârâmâ yeŋgât den pat ya naŋgan. Yawu gârâmâ yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe hioŋakmâ nombotŋaŋak Kiristohât komot bulâŋe mannomaihât dop ki tap. Yesu Kiristoŋe yen komot konohâk manŋetgât menduhuyehop. Yawu gârâmâ yeŋahâk ki hioŋaknomai. Yawu gârâmâ nâŋe yeŋgât tosahât otmâ howanân ki nohoŋetâ muwan. Me manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menomaihât nâhât kulân toen ki katyekbi. Yakât otmâ girawuhât otmâ imbiâk nâhâitŋe kunnenŋe oap sâm den sahaŋgimai? 14 Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe lok yâhâp, kutyetŋeâmâ Kirisipo yet Gaio yâhâk toen katyelekban. Yakât nâŋgâmune âiloŋgo oap. Yamâ wongât? Nâŋe lok sambe toen mem katyekban mâne dondâek hioŋakŋetâ umatŋe kakyeŋan yâhâmbâp. 15-16 Âo, nelâmnohoap, ya nâŋgâmune teteap. Nâmâ Setepanas imbiŋe naomŋe hârohâk toen katyekban. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ toen katban me ki katban ya ki nâŋgâmune teteap. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe sambeŋe nâhâitŋe toen katnenehop ya ki sânomai. 17 Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŋe menekmâ âi sâm nihiowân yan lohimbi toen katyekbomgât ki eknohop. Yâhâ ikŋak sârerenenekmu howanân kuŋetâ muop yakât den pat ya kâsikum yiŋgiwomgât âi sâm nihiop. Yâhâ den kâsikum yiŋgiman yan nâhât nâŋgâŋetâ yahatmu Kiristohât den pat yakât nâŋgâŋetâ gemap sâm den pat ya tâŋ tâŋâk ekyongoman. Den ya nine nâŋgân nâŋgân watmâ ki kâsikum yiŋgiman.

Kiristoŋe sârerenenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop.

18 Yâhâ Kiristoŋe sârerenenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yakât den pat âlepŋe ya lohimbi hiliwahonomaihât pat mansaiŋe nâŋgâŋetâ tâŋât otmap. Yamâ benŋe nenâmâ manman kârikŋahât pat mansainŋe den pat ya nâŋgâmunŋe keterakningimu yâkât wâtŋan kinmâ tem lâuwaŋgimain. 19 Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

> “Lok nombotŋaŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ bukulipyeŋe den kâsikum yiŋgimai yâhâmâ biwiyeŋe mem gulip tuhumune nâŋgâŋetâ ki keterakbuap. Me lok nombotŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe oropŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ bukulipyeŋe den ekyongomai yamâ mem kopa tuhuyekmune pâpgunomai.” Den yawu tap.

20-21 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ Anitâhât den nâŋgâm pesuk pilânomaihât mâtâp yamâ ikŋe eŋgatŋeâk maŋguyiŋgiop. Yakât otmâ sâp yiwereŋe yuâmâ lok nâŋgân nâŋgânyeŋe oropŋe yeŋahâk Anitâhât den nâŋgâm pesuk pilânomaihât dop âlâ ki tap. Me lok nombotŋe pepa emetŋan yâhâmaiŋe den girawuya Anitâhât biwiŋan tap yakât nâŋgâne sâm hâum pâpgumai. Me lok nombotŋaŋe menduhuakmâ yu yakât topŋe nâŋgâne sâm den alahumai yaŋe gurâ Anitâhât den ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. Yawu otmâ Kiristohât den pat

âlepŋe nâŋgâŋetâ tâŋât otmap. Yâhâ nenŋeâmâ yâkât den nâŋgânomgât mâtâp ki maŋguningimap. Yakât otmâ denŋe nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu Anitâŋe nine nanne baratne sâm wawaenenekmâ manman kârikŋahât pat kuningiop. Yakât otmâ lokgât nâŋgân nâŋgânâmbâ tetem gap yakât nâŋgâmunŋe gemap. 22-23 Yâhâ Yura lohimbiŋe kulem topŋe topŋe tetemu ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmap yanâk Anitâhâlen biwiyeŋe katmai. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kuŋetâ muop yan kulem teteop yakât ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmai. Yâhâ Girik lohimbiŋeâmâ manmanyeŋahât topŋe lok âlâ me âlâŋe sâm kusânmâ ekyongoŋetgât nâŋgâmai. Yawu nâŋgâmai yamâ nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ tâŋât otmap. 24-25 Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŋe Anitâhât biwiŋan den âlâlâ tatmap yakât topŋe sâm teteop ya lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ tâŋât otmap. Den yakât topŋeâmâ lok âlâ me âlâŋe yeŋahâk nâŋgâm heŋgeŋgunomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ benŋe nen Yura lohimbi nombotŋe otmu yen Girik me pâku lohimbi nombotŋe Anitâŋe dâinenekmâ mâmâŋe otningimu den pat âlepŋe ya nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otmâ yâkâlen biwinennŋaŋe kepeimunŋe nine nanne baratne sâm menenehop. Yâhâ manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe nenŋahâk menomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu yâkâlen kândiwahom manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop. Mâtâp ya watmâ yâhânom yan bulâŋe ningimu menom.

26-28 Bukulipne, den sâm aran yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Anitâŋe yen dâiyekmâ Kiristohât komolân torokatyehop yan lohimbi belângen manminiwiŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ girawu teteop yakât sâwe. Yen yekmâ nâŋgân nâŋgânyeŋe geheŋe sâm nâŋgâyiŋgiŋetâ geminiop. Yakât otmâ lohimbi belângen manmâ nâŋgân nâŋgânyeŋe orop mansaiŋe yen yekmâ aŋulaknomai sâm Anitâŋe meyehop. Yâhâ yakât dopŋeâk lohimbi belângen manminiwiŋe yekmâ lok tâŋât me lok inŋe sâm nâŋgâyiŋgiŋetâ geminiop. Yawu gârâmâ Anitâŋe meyekmâ biwi sânduhân katyekmu mansai. Yakât otmâ lok papato me lok kutyeŋe orop belângen manmai yaŋe yekmâ yuwu sânomai. “Biwi sânduhân manŋetâ nenŋe hâmbiŋ gumbiŋ mansain sâm aŋulaknomai. 29 Topŋe yawuhât lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu “Nenŋahâk manmunŋe ârândâŋ oapgât manman kârikŋan mannom” sâm Anitâ ekunomaihât dop âlâ ki tap. 30 Yawu gârâmâ Anitâ ikŋahâk menenekmâ mâmâŋe otningimu Yesu Kiristo orop biwinennŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yawu otmâ yâkât biwiŋan den girawu tap ya biwi nâŋgân nâŋgânnennŋan katmu nâŋgâmunŋe keterakningimap. Keterakningimu tem lâuwaŋgimunŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yawu torokatmâ manmâ yâhânomgât manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenekmu mansain. Yakât otmâ mâtâp katningiop ya watmâ Kiristohât wâtŋan kinmâ manmâ yâhânom yanâmâ nine nanne baratne koko salek sâm menenekbuap. 31 Den yan yuŋe Anitâŋe emelâk poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe bukulipnennŋaŋe nâŋgâningiŋetâ yahalâk sâm ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeŋaŋe mâmâŋe otyiŋgmu manman âlepŋahât bulâŋe yeŋgâlen teteap yakât Kutdâyeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu bukulipyeŋe ekyongonomai.” Yawu tap.

2

Kiristohât den pat nâŋgâŋetâ hâi hâiŋe otmap sâm den hewewenâk kâsikum yiŋgiminiop.

1 Bukulipne, den sâm aran yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât ninan hâum sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe yeŋgâlen puwâk takawan yan Anitâŋe tihitnenŋe otmâ Yesu Kiristo hâŋgângumu giop yakât den pat ekyongowan. Ekyongowan yan nâŋgâŋetâ hâi hâiŋe otmap sâm hewewenâk kâsikum yiŋgiminiwan. Me emelâk pepa emetŋan yâhâmune nâŋgân nâŋgân topŋe topŋe kâsikum nihiminiwi ya ki watmâ ekyongomune nâŋgâŋetâ hâi hâiŋe otminiop. 2 Yawu otmâ Yesu Kiristoŋe kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop yakât nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât biwinaŋe kepeim den pat âlepŋe ya konohâk sâm holaŋmâ ekyongominiwan. 3 Sâp yan den ya girawu sâm ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe yeŋgâlen teteâk sâm nâŋgâm biwine ahom niahop. Yawu otmâ lohotŋan ekyongominiwan. 4-5 Ekyongominiwan yan den topŋe topŋe ki sâm biwiyeŋan kioŋminiwan. Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhuyekmu biwiyeŋaŋe Kiristohâlen kepeiwi. Yakât otmâ yeŋgât manmanyeŋe ekmune Anitâhât wâtŋan kinmâ lokgât nâŋgân nâŋgân ya ki watmai yawu oap.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmu Kiristohât den pat nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap.

6-8 Nâŋe nâŋgân nâŋgân girawuya watmâ den ekyongomune lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ keterakmu Kiristohât nâŋgâm tem lâuwaŋgim mansai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋgân nâŋgân watman yuâmâ lok papatolipnenŋe yeŋgât nâŋgân nâŋgânyeŋambâ ki tetemap. Otmu yakât topŋe gurâ nâŋgâm pâpgum gai. Yâhâ nâŋgâm heŋgeŋguwi mâne Kutdânenŋe Kiristoŋe Anitâ orop dopyetŋe konok oap yakât nâŋgâm ki hâkâŋ otmâ howanân kuŋetâ mumbâp. Lok yawuya gulip otnomai yakât otmâ yâk yeŋgâlen den nâŋgâwe sâm ki ariman. Me lok nâŋgân nâŋgânyeŋe oropŋe menduhuakmâ yu yakât topŋe nâŋgâne sâm alahu gulahu otmai ya yeŋgâlen gurâ ari nâŋgân nâŋgân ya ki meman. Yawu gârâmâ nâŋgân nâŋgân kâsikum yiŋgim gan yukât topŋe yuwu tap. Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nâŋgân nâŋgân yu ikŋe biwiŋan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotŋaŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ yakât topŋe nâŋgâne sâm hâum pâpgum gawi. Yawu gârâmâ nenŋe Anitâ orop laŋinŋan tatmâ manman kârikŋan mannomgât nâŋgâm ikŋe nâŋgân nâŋgân watmâ Kiristo hâŋgângumu ge yakât topŋe eknongop. 9 Yâhâ Anitâ biwiŋan nâŋgân nâŋgân talop yakât nâŋgâm poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

> “Lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manmai ya yeŋgât nâŋgâm manman âlepŋahât pat kuyiŋgimu tap. Manman yakât lok âlâ me âlâ biwiyeŋaŋe nâŋgâm pâpgumai. Me senyeŋan ki tetemu ekmai. Me yakât den pat ki sâŋetâ nâŋgâmai.” Den yawu tap.

10 Yawu gârâmâ Anitâhât biwiŋan den tatmap yakât topŋeâmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe naŋgap. Otmu lok biwinenŋahât topŋe yawuâk naŋgap. Yakât otmâ Anitâŋe yâk hâŋgâŋgumu ge biwinenŋan kioŋmu Kiristohât den pat nâŋgâmunŋe bulâŋe olop. 11 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât lok manmannenŋan hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yeŋgât biwiyeŋan den girawu tatmap ya ki

nâŋgâmai. Yâhâ lok girawuya yeŋgât biwiyeŋan tatmap ya yeŋahâk nâŋgâmai. Otmu yakât dopŋeâk lok âlâ me âlâŋe Anitâhât biwiŋan den tatmap ya ki nâŋgâmai. Yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe konohâk nâŋgâmap. 12 Yâhâ nenŋeâmâ lok âlâ me âlâhât biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemap ya nâŋgâm biwinenŋan ki katmain. Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ gain. Yakât otmâ yâkŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe ningimu mansain. Yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunehât ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu biwinenŋan kioŋmap. 13 Biwinenŋan kioŋmap yan lokgât nâŋgân nâŋgân ki watmain. Yâhâ yâkât nâŋgân nâŋgân watmâ Anitâhât den bukulipnenŋe kâsikum yiŋgimain. Kâsikum yiŋgimunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋe mem pâroŋ pilâmu nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimap. 14 Yâhâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok nombotŋe biwiyeŋan ki kioŋmâ mâmâŋe otyiŋgimap yaŋeâmâ manman âlepŋe yakât bulâŋe âlâlâ ekŋetâ tâŋât otmu hâkâŋ otmai. 15-16 Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmâ mâmâŋe otningimu Kiristohât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tap yakât ki hâum pâpgumain. Yakât otmâ yu yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgumain. Yawu gârâmâ lohimbi belângen manmaiŋe topnenŋe hâum pâpgumai. Otmu Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tap yakât gurâ hâum pâpgumai. Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

"Kutdâhât biwiŋan den tatmap ya lok âlâ me âlâŋe yeŋahâk nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nâŋgân nâŋgân amboŋe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe den kâsikum waŋbuapgât gurâ dop ki tap." Den yawu tap.

3

Biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tânahom Anitâ hoŋ bawaŋgimain.

1-2 Bukulipne, yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lepat namân gâtŋe yamâ sot kândâkdâek ki yiŋgimunŋe nemai. Yeŋeâmâ Kiristohât komolân torokatbi yamâ ŋaŋa yeŋgât dop oai. Yâhâ lohimbi belângen mansai yâhâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan ki kioŋmu yaŋak Kiristohât pâpgumai. Yen dop yawu manmâ Kiristohât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋguai. Yakât otmâ sot kândâkdâek yiŋgimune neŋetâ ombeyeŋan tatbuap. 3-4 Yâhâ lohimbi belângen mansaiŋe Kiristohât den pâpgumai ya yeŋgât dop otmâ mansai yamâ yuwu. Yeŋeâmâ nâŋgâm bâleaŋgim den kakŋan sahaŋgim yuwu sâmai. "O, Paulo yamâ nengât kunnenŋe." Yâhâ buku nombotŋaŋeâmâ hioŋakmâ yuwu sâmai. "A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap." Yawu sâm yan lohimbi belângen manmaiŋe otmai yawuâk yeŋe otmai.

5 Yâhâ nâmâ Apolo orop Anitâ hoŋ bawaŋgim Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomutŋe yâkâlen biwiyeŋe katbi. Yâhâ Anitâŋe âi ikŋiâk ikŋiâk sâm nitgimu mem manmâ gait yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. 6 Lok âlâŋe nep tuhum sot âlâhât alikŋe kâmetmap yakât dopŋeâk nâŋe yeŋgâlen taka topŋe katmâ Kiristohât den pat ekyongowan. Aiop lok yaŋe sot âlâhât alikŋe kâmetbuap yakât kakŋan bukuŋe âlâŋe newân ari buruŋ tetemu hele tuhuwuap yakât dopŋeâk Apoloŋe nâhât betnehembâ taka âi yu torokatmâ Kiristohât den kâsikum yiŋgiop. Aiop lok yaŋe hele tuhum arimu Anitâŋe konok

lukulemu yan bulâŋe tetewuap yakât dopŋeâk mâmâŋe otyiŋgimu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ yeŋgâlen bulâŋe tetemap. 7 Nâŋe topŋe katmâ den ekyongowan. Yâhâ Apoloŋeâmâ den kâsikum yiŋgiop. Yawu gârâmâ Anitâ ikŋak mâmâŋe otyiŋgimu bulâŋe yeŋgâlen tetemu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim gai. Bulâŋe yeŋgâlen tetemap yamâ netgât âi bia. Anitâ ikŋak nâŋgâyiŋgimu tetemap. Yakât otmâ yâkât nâŋgâmunŋe yahalâk. 8 Yâhâ Apolo orop Anitâ hoŋ bawaŋgim mansait. Yakât otmâ nâŋgânitgimu dop konohâk mansait. Yâhâ yâkât sâtgât otmâ tem lâuwaŋgim mansait yakât hâmeŋe ikŋiâk ikŋiâk nitgiwuap. 9 Yenâmâ Anitâhât kalam yakât dop mansai. Nerâmâ biwinetŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tânahom yâkât sâtgât otmâ kalamŋan ari âi tuhuwaŋgimait.

Kiristoŋe manmannenŋahât topŋe mem tetewuap.

Bukulipne, yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât den âlâen hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât emetgât dop mansai. 10 Nenŋe topŋe katmâ emet tuhune sâm yan saran lâum kânâŋgâmunŋe gemu yakât kakŋan hohem katmâ kokore pilâm gâremain. Emet yapâ torokatmâ tuhumunŋe âiloŋgo loŋgo otmap. Yâhâ yakât dopŋeâk Anitâŋe âi sâm nihim mâmâŋe otnihimu biwinaŋe tiŋâk kepeim pâku lohimbi yeŋgâlen ari topŋe katmâ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowan.

Otmu yakât kakŋan lok nombotŋe yeŋgâlen taka den ya kelaŋgatmaihât nâŋgâm nâŋgâm kâsikum yiŋgiŋetgât naŋgan.

11 Yâhâ emetgât kuhupin lâum kânâŋgâmunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm kinmap yakât dopŋeâk Anitâŋe kuhupin sâm Kiristo kânâŋgâmu kinmap. Yawu gârâmâ yâk pilâm âlâ kânâŋgânomgât dop âlâ ki tap. 12 Otmu emet ya torokatmâ tânŋe tuhum yan lok nombotŋaŋe âwihiop, me bon, me kât kârikŋe, me simen, me ain yaŋe mem emet kârikŋe tuhunomai. Yâhâ lok nombotŋe âlâŋeâmâ hombot, me hâpu, me nak lohotŋaŋe mem tuhuŋetâ kandi kandi otbuap. 13 Yâhâ emet ya torokatmâ tuhumunŋe kârikŋe kinbuap me bâlewuap yakât topŋe Kiristoŋe âwurem gewuawân mem tetewuap. Sâp yan nenŋe amboŋan amboŋan emet ya torokatmâ tuhum mansain yakât topŋe teteâkgât yâkŋe sâmu kâlâpŋe punduŋ sâm emet ya semu topnenŋe tetewuap. 14 Yâhâ emet ya tânŋe ki sem biatbuap otmuâmâ Anitâŋe hâmeŋe âlepŋe ningiwuap. 15 Yawu gârâmâ emet ya sem biatbuap otmuâmâ hâmeŋe ki ningiwuap. Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emetnenŋan iri sikum me senŋe âlâlâ tatningiap ya aksihâk sem gulip tuhum bâsok senenekbuap yakât dopŋeâk Anitâhât senŋan manmannenŋahât bulâŋe bia kinmâ aŋulaknom.

16-17 Yakât torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât opon kâmbukŋe ya kâlehen ikŋe kaweŋe tap sâmai yan hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât opon kâmbukŋe yakât dop otmâ mansai. Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katbi yapâek Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge hohetyeŋan tatmâ mâmâŋe otyiŋgim gap. Yakât otmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu tat tat memeyeŋe mem bâleaknomai yamâ Anitâŋe hilipyongowuap.

18-19 Yâhâ emelâk den yan ya yâhâpŋe sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe biwiyeŋaŋe kâityongomu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmapgât biwiyeŋe galemahom mannomai. Yâhâ lohimbi belângen manmaiŋe nâŋgân nâŋgân wuân me wuângât nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe nâŋgâmu tâŋât otmap. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lohimbi belângen mansai

yeŋgât nâŋgân nâŋgân watmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ nâŋgân nâŋgânnenŋe orop mansain,” sâmai ya yeŋgârâmâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu gemap. Yâhâ Anitâŋe yeŋgât yawu nâŋgâyiŋgimu gemapgât nâŋgân nâŋgân ya pilâm yeŋahât nâŋgâŋetâ giâkgât naŋgan. Yawu nâŋgâm mannomai yan lohimbi belângen manmaiŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemu “lok kopa” sânomai yakât ki gorâyiŋgiwuap. Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nâŋgân nâŋgânyeŋe oropŋe menduhuakmâ den hikuwi yakât bulâŋe mem tetene sâm nâŋgân nâŋgânyeŋe menduhum buku nombotŋe kâityongonomai. Kâityongone sâm otnomai yan Anitâŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe mem gulip tuhumu yeŋahâk kârahom hiliwahonomai.”

20 Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Lok nâŋgân nâŋgânyeŋe oropŋe yeŋahâk nâŋgân nâŋgânyeŋe menduhum den hikumai yakât Anitâŋe nâŋgâmu helekŋe otmap.” Den yawu tap.

21-22 Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe yeŋgâlen taka yeŋe den kâsikum yiŋginomai ya yeŋgât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Yâhâ emelâk Anitâŋe wahap topŋe topŋe hânân kalop yapâek tetem gap. Otmu tetem yâhâwuap. Ya kerek yeŋgât sâm pat kuyiŋgiop. Yakât otmâ nâ Apolo yet Petoro orop yeŋgât amutyeŋan manmâ hoŋ bayiŋgim mansain. 23 Otmu kunnenŋe yamâ Kiristo. Otmu Kiristohât kunŋe yamâ Anitâ konok.

4

Kiristoŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ sâm hâreningiwuap.

1 Yakât otmâ nengât yuwu nâŋgânomai. Anitâŋe ikŋe den bulâŋe ya sâm tetem ekyongonehât menenekmâ âi sâm ningimu Kiristo hoŋ bawaŋgim mansain. Yeŋe yawu nâŋgâningiŋetâ dopŋan otbuap. 2 Yâhâ Anitâŋe nen kerek âi sâm ningimap ya biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ yâhânomgât sâm ningiop. Yawu ki otnom yanâmâ nenekmu dondâ bâlewuap. 3 Yakât otmâ tem lâuwaŋgiman me bia yakât topŋe eknehât yeŋe nâŋgân nâŋgân me lok âlâhât nâŋgân nâŋgân watmâ den âiân katnekmâ sâm hârenihinomai yakât ki gorânihiap. Otmu nine biwinahât topŋe girawu tap yakât nâŋgâm nine nâŋgân nâŋgân me lok âlâhât nâŋgân nâŋgân ki watman. 4 Yâhâ nine biwinahât topŋe girawu tap ya nâŋgâman yan Kutdâhât den bulâŋe nâŋgâmune biwinan hâumu tosa biaek mansan yawu biwinaŋe nâŋgâman. Yawu gârâmâ Kutdâhât senŋan koko salehâk mansan yawu ki sâwom. Kutdâ ikŋak biwinahât topŋe ekmâ sâm hârenihiwuap. 5 Yâhâ nenŋe âlâlâ otnehât nâŋgâmain me tihân otmain memain ya Kutdânenŋaŋe âwurem ge mem teteknan tuhum sâm hâreningiwuap yakât sâpŋe Anitâŋe kalop. Sâp yan nenŋe Anitâhât den kâsikum yiŋgim mansain nengât biwinenŋahât topŋe ekmâ nâŋgâningim hâmeŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap. Yakât otmâ yeŋeâmâ sâp yiwereŋe sâm bâleningiŋetâ ki ârândâŋ otmap.

6 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgânŋe miti denân tap yukât andemŋe wangim torokatnomaihât dop âlâ ki tap. Yakât topŋe yeŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât den sâm aran yu Apolo orop netŋan hâum ekyongomune naŋgai. Yakât otmâ yeŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmu âlâhât nâŋgâŋetâ gemu sâm bâleaŋgimai yaŋe dondâ bâleap. 7 Yen âlâŋe sâm yiŋgimu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap? Yawu otŋetâ dondâ bâlemap. Yâhâ nâŋgân nâŋgânyeŋe âiloŋgo tetemap

yamâ in ki tetemap. Anitâ iknak biwiyenan kionmu yanâmâ ya tetemap. Otmu yâknе wahap âlâlâ kerek bât belaiâk ningimap. Yawu otningimap yakât otmâ nennahât nângâmunne yahatbuapgât dop âlâ ki tap.

Anitâne Paulo aposolo âi sâm wanmu hon bayingim manop.

8 Bâe, yene "Emelâk nângân nângânnenne keterakningimu Anitâhât den topnambâek nangain," sâmai. Me "Nennahâk manman âilongoân mansain," sâmai. Otmu emelâk kunyetne manmunne amutnennan mansawot netgât yawu sâmai. Yawu sâmai yane ki ârândâng oap. Gârâmâ yene Anitâhât den topnambâek nângâm kunlipnenne otmâ manman âilongoân manbâi. Yawu mansai mâne orowâk manbâin. 9 Yawu gârâmâ manmannennahât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Tembe lâune lok bâlene meyekmâ den âiân katyekmâ mumuhât pat kuyingimai. Yawu otyingim yanâmâ meyekmâ lohimbi senyenan kânângâyeknetâ kinnetâ mem âlâlâ tuhuyekmai. Yakât dopneâk Anitâne menenekmâ aposolo âi sâm ningim lok kerek yengât amutyenan katnenekmu lok bâlene yekmâ nângâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai yakât dopneâk nenekmâ nângâm bâleningimai. Nenekmâ nângâm bâleningimai yakât topne anelone nangai. 10 Nenâmâ Kiristohât den pat âlepne lohimbi belângen mansai ya ekyongomunne nângânetâ nahat otmu nengât lok senduk sâmai. Yâhâ yenahât nângânetâ yahatmu "Nângân nângânnenne orop manmâ biwinenne galemahom mansain," sâmai. Yâhâ nengât nângânetâ gemu Anitâne ki mâmâne otyingimu bulâne tetemap nengât yawu sâmai. Yawu sâm yan yenahât nângânetâ yahatmu "Anitâne mâmâne otningimu âi topne topne memunne bulâne tetemap," sâmai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmaine yengât nângânetâ yahatmu ewe katyekmai. Yâhâ nengârâmâ nângâningingetâ gemu lok tawi tawine sâmai. 11-12 Bulânanâk hop sambe kaknan ki mansain. Nen bât kandiânâk nemain sâm âihât hâhiwin nângâmain. Yawu otmâ emet kandiân im yahatmâ kapi hawamgum den ekyongomain. Yawu manmunne lohimbi belângen manmaine nenekmâ hâim hilitnenekmai yan Anitâne lukuleyehâkgât ulitgumain. Yâhâ mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ den biaek manmâ ki lohotne otmain. 13 Otmu nengât hung bero sâm hâinenekmai yan gurâ iliwetmâ den lohotnan sâm ekyongomain.

14-15 Nâ den sâm aran yu nângâm anulaknetgât ki ekyongoan. Angoân nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene katbi. Yapâek yen orop biwinennane kepeiakmâ âwâ nan yawu manmâ gain. Yâhâ yengât galemlipyeneâmâ sesengâlâk. Gârâmâ âwâyeneâmâ nâ konohâk. Yakât otmâ yengât nângân nângân ya pâron sâekgât wawaeyekmâ girem den yu ekyongoan. 16 Yene nanlipne yawu mansai. Yakât otmâ Kiristone mâtâp yu wat sâm nihiop ya tâng tângâk watman. Nâne kâi towat otman yawuâk watmâ mannetgât nangan. 17 Yakât otmâ bukune Timoteo hângângumune yengâlen taka den kâsikum yingiwuap. Den kâsikum yingimu nângânomai yan nâne Kiristohât komot den kâsikum yingimune lâum mansai yakât topne nângâm hengengunomai. Otmu Timoteo orop biwinetnane Kutdâhâlen kepeim nanne âwânane tânahomawot yakât dopneâk tânahom Kutdâhât âi memait.

18 Yâhâ yen nombotnane nâhâitne ki takawuap sâm yenahât nângânetâ yahatmu hâmeyene bitmâ bitmâ oai. 19 Yawu gârâmâ Kutdâne sâmu mâtâp tetenihiwuap yan yengâlen in yawu takawom. Taka lok yan

yu âlâŋe mâmâŋe otyiŋgimu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu sâm bâlenihim mansai yakât topŋe nâŋgâwom. 20 Yâhâ yeŋahâk den topŋe topŋe alahum biwiyeŋe ki galemahom heŋgeŋgumai. Yakât otmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmap yan ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu biwi nâŋgân nâŋgânnenŋan ge mâmâŋe otningimu galemahom manmain. 21 Yakât otmâ yeŋgâlen taka girawu otyiŋgiwomgât naŋgai? Nâŋe taka den kâwâ kârihân kuwikyekbomgât naŋgai me lohotŋan taka buku otyiŋgiwomgât naŋgai?

5

Lok âlâŋe otmu dondâ bâleop ya ketetŋetâ manâkgât sâop.

1 Yeŋgât den pat bâleŋe yuwu sâŋetâ nâŋgâwan. Yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ mâmâŋâit yaŋe ki orotŋe otmâ mansawot. Orotmeme otmâ mansawot yawu yakât pâku lohimbiŋe samut kârikŋe katŋetâ tap. Yâhâ yeŋeâmâ yelekmâ ki sâyitgimai. Yamâ yuwuhât yan. Yeŋgâlen gâtŋe lok âlâŋe imbi memu nanyetŋe teteop. Yawu gârâmâ manmâ manmâ nanyetŋe lok otmu mâmâŋe ya bâleop. Mâmâŋe bâlemu âwâŋaŋe imbi âlâ miop. Yawu gârâmâ nanŋe yaŋe mâmâŋe orop manmawot. Yawu manmâ lok âwâyetŋe senŋe buhum betŋehen kioŋmawot. 2 Yawu otmawot yakât ki sâyitgim gai yakât aŋulakŋet. Otmu lok ya ketetŋetâ manbâp. Yawu otbâi yamâ yeŋe yelekmâ ki yelekmâ yawu otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yakât nâŋgâmune dondâ bâleap. 3 Nâŋeâmâ kâlepŋehen mansan. Yawu gârâmâ emelâk yen orop tatmâ biwinenŋaŋe sipawahom konohâk otmu den alahuwin. Yakât dopŋeâk yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Yesu Kutdânenŋe biwinaŋe yâk hikum mansan. Otmu yâkŋe girawu sâm hâreyiŋgiop yawuâk lok bâleŋe yukât sâm hârewaŋgian. 4 Yâhâ nâ orowâk tain mâne girawu sâm hârewaŋgimbâm yakât nâŋgâm menduhuakmâ Yesu Kutdânenŋe yâkât wâtŋan kinmâ yuwu otbaŋgiŋet. 5 Hâmbâi Kutdânenŋaŋe âwurem ge lohimbi biwinenŋahât topŋe ekmâ nâŋgâm sâm hâreningiwuap. Sâp yan Anitâŋe lok yu membuapgât yeŋe ketetŋetâ ari belângen manmu Satanŋe hâhiwin waŋbuap. Hâhiwin waŋmu orotmeme bâleŋe otmâ mansap ya bet pilâm Kiristo tem lâuwaŋgiwuapgât den ekyongoan yuwu otnomai.

6 Lok yaŋe mâmâŋe orop mansawot ya yetgât den ki sâyitgim gai. Girawuhât otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap? Yakât aŋulakŋet. Yâhâ biwinan girawu tap yakât nâŋgâŋetgât matuk kelunan hâum sâmune nâŋgâŋet. Imbilipnenŋaŋe dâmbia golaŋgumai. Golaŋgumâmâ matuk mendâreŋetâ keluŋe gemu dâmbia orop menduhuŋetâ matuk keluŋaŋe sânduk sâm ârândâŋ otmap. 7 Yâhâ yakât dopŋeâk lohimbi yâhâp yaŋe hohetyeŋan manmutâ orotmeme bâleŋe yuŋe mem bâleyekbuap. Yawu tetemapgât ketetyelekŋetâ belângen ari manset. Yawu otnomai yanâmâ Anitâhât senŋan koko salehâk mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ dâmbiaen matuk keluŋe ki mendâreŋetâ tatmap yakât dopŋeâk mannomai.

Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Tihit tihit Hombaŋ ârândâŋâk Yura lohimbi nengât tosa biatningiâk sâm hotom uminiwiŋe lama nanŋe gâim hepŋe tuaŋguminiwi. Hepŋe tuaŋgum yan sot um neminiwi. Emelâk lama nanŋe gâim hepŋe tuaŋguminiwi yakât dopŋeâk Kiristohât hepŋe moseleakmu mum yan nengât tosanenŋe bunewâk pilâningiop. 8 Yakât otmâ heroŋe nâŋgâwaŋgim um nenom yan

matuk keluŋe yaŋe manman bâleŋahât dop oapgât ya orop ki menduhum nenom. Yawu otmâ manman koko salek yawuâk mannom sâm sot inâk nenom.

9 Yâhâ lohimbiŋe kâwâ konda otmâ mansai ya orop buku ki oraŋgiŋet sâm pepa kulemgum katyiŋgiwan ya ekŋetâ ki keterahop. 10 Yakât otmâ den yakâlâk sâm heŋgeŋgumune nâŋgâŋet. Pâku lohimbi nombotŋaŋe kâwâ konda otmai, me senŋe âlâlâ ekŋâlem kombo meyiŋgimai, me Porom Lâpio mepaemai, yâk betyongom yeŋeâk mannomaihât ki sâwan. Yen lohimbi bâleŋe orop oset guset mansai. Yakât otmâ betyongom yeŋeâk mannomaihât dop âlâ ki tap. 11 Yawu gârâmâ topŋe yuwuhât den ya kulemgum katyiŋgiwan. Bukulipyeŋe nombotŋe “Emelâk biwinenŋe Kiristohâlen katbin” sâmaiŋe kâwâ konda otmai, me senŋe âlâlâ ekŋâlem sen buhu buhu otmai, me Porom Lâpio otmu Anitâ orowâk mepaeyelekmai, me den belângen sâmai, me to kârikŋe neŋetâ biwiyeŋe gulip otmap, me kombo meyiŋgimai. Bukulipyeŋaŋe yawu otmai yamâ kewilâyekŋetâ belângen ge mannetgât den ya kulemgum katyiŋgiwan. Otmu yâk orop lau konok ki nenomaihât naŋgan.

12-13 Yâhâ nâŋe lohimbi belângen mansai yeŋgât sâm hâreyiŋgiwomgât Anitâŋe ki sâm nihiop. Anitâ ikŋak biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm sâm hâreyiŋgiwuap. Yawu gârâmâ bukulipyeŋe orowâk biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu menduhuakmâ Kiristo mepaemai ya yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemap ya sâm hâreyiŋgiŋet. Sâm hâreyiŋgiŋetâ ki nâŋgânomai ya kewilâyekŋetâ belângen ari mannomai. Yawu otnomai sâm Moseŋe girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

“Lok orotmeme bâleŋe otmai ya hohetyeŋambâ ketetyekŋetâ arinomai.”

6

Lohimbiŋe hioŋakmâ den âiân karakminiwi.

1 Bukulipne, den umatŋe âlâ nâŋgâwan yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe kuk otmâ hioŋakmaiân aŋgoân papatolipnenŋaŋe umatŋe yu kuwikninginetâ kaok oraŋgine sâm yâk yeŋgâlen ki mem ari tiripyongomai. Bukulipyeŋe hioŋakmai ya meyekmâ ari pâku lok yeŋgâlen den âiân katyekŋetâ yâkŋe sâm hâreyiŋgimai. Den pat yu eknohoŋetâ nâŋgâmune dondâ bâleop. 2 Yâhâ nen Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmainŋe lohimbi belângen mansai ya sâm hâreyiŋginom yakât emelâk Anitâŋe sâm kalop. Âlâŋe yakât ki ekyongop? Nâ ekyongowan yakâ. Yâhâ lohimbi belângen mansaiŋe orotmeme bâleŋe otmai ya yeŋgât sâm hâreyiŋginomai. Yakât otmâ den tâŋât yuwuya yamâ yeŋahâk in yawu kuwikmâ kaok oraŋgimbâi? 3 Otmu hâmbâi sâp patoen aŋelo yeŋgât gurâ sâm hâreyiŋginom yakât sâm kalop. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ bukulipyeŋe orop den ki kuwikmâ kaok oraŋgimai? 4 Yawu gârâmâ yeŋe kuk otmâ hioŋakmaiân girawuhât otmâ lohimbi Kiristohât hâkâŋ otmai yeŋgâlen ari den âiân karakmai? 5 Yen aŋunyeŋe bia. Yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ nâŋgân nâŋgânŋe oropŋe sâm hâreyiŋgimu ârândâŋ otbuapgât dop tap ya naŋgan. 6 Yeŋe hioŋakmaiân lohimbiŋe Kiristohât den nâŋgâŋetâ helekŋe otmu pilâmai ya yeŋgâlen ari den âiân karakŋetâ sâm hâreyiŋgimai ya nâŋgâmune dondâ bâleap.

7 Yâhâ yeŋe hioŋakmâ den âiân karakmai yan Anitâhât den lâum pâpguŋetâ yaŋak manman âlepŋahât bulâŋe yeŋgâlen ki tetem

heŋgeŋguap. Yakât otmâ buku âlâ me âlâŋe mem bâleyekne sâm otŋetâ yan ki iliwetmâ matŋe kâpekyiŋgimbâi. Me kombo meyiŋgine sâm otŋetâ nembe kalem otyiŋgimbâi. 8 Yawu gârâmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu bukulipyeŋe orop sâm bâleaŋgimai. Me kâirahom kombo meaŋgimai. 9 Lohimbi yawu otmaiŋe manman kârikŋan ki mannomai. Yakât âlâŋe ki ekyongop? Yakât emelâk ekyongowan yakâ. Yenâmâ imbiâk eŋgatyeŋaŋe kâityongomapgât yuwu sâmune biwiyeŋan mem mannomai. Lok yuwuyaŋe manman kârikŋan mannomaihât dop âlâ ki tap. Sen buhu buhu otmâ kâwâ konda otmai, me emet huhumai, me imbilipyeŋe pilâyekmâ lok bukulipyeŋe orop manmâ ekŋâleakmâ otŋetâ bâlemap, me Porom Lâpio kum kâlâpgum mepaemai. 10 Me bukulipyeŋe yeŋgât senŋe âlâlâ ekŋâlem miakne sâm otmai, me kombo mianŋgimai, me den bâleŋe hâiakmai, me kâirahomai, me to kârikŋe nem biwi hâlim otmai. Lok yawuyaŋe Anitâhât kapi himbimân tap ya ki ambokunomai. 11 Yâhâ embâŋân Kiristohâlen biwiyeŋe ki katbi yan yen nombotŋaŋe orotmeme bâleŋe yawu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋe mem hewewen tuhumu Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgiop. Tosayeŋe pilâyiŋgimu Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwaŋgim manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap.

Kâwâ konda ki otnom.

12 Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe “Ninahâk yu me ya otbom yakât Anitâŋe nekmu ki bâlewuap,” yawu mon sânomai. Yakât otmâ nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bulâŋanâk yu me ya otnomai yakât Anitâŋe yekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ otnomai ya kerekŋe yen otmu bukulipyeŋe ki tânyongowuap. Yâhâ ninan hâum sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe yu me ya otbom yakât Anitâŋe nekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ ya witgumâk otmâ yâhâwomgât biwinaŋe yahatmapgât yawu ki otbom. Biwine galemguakmâ manbom. 13 Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yuwu mon sânomai. “Nenŋe sot nemunŋe wâtnenŋe tiŋ tiŋ sâekgât Anitâŋe sot topŋe topŋe kalop. Otmu sot nem kârikŋe mannomgât Anitâŋe tepnenŋe orowâk katnenehop. Yakât otmâ sot nemunŋe tepnenŋan gemap.” Den yawu mon sânomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp pesuk sâwuawân Anitâŋe sâmu manman topŋe topŋe biatmâ metewuap. Otmu lohimbi nengât hâknenŋe yu kon sâm âiŋe menom yakât Anitâŋe sâm kalop. Anitâhât tem lâuwaŋgim mannomgât wâtnenŋe ningimap. Yakât otmâ lohimbi miakmâ biwiyetŋe hikuakmâ konohân mandomawot ya ki hârem kâwâ konda otnom. 14 Yâhâ yâkŋe ikŋe wâtŋambâek Kutdânenŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât dopŋeâk nen mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

15 Yâhâ Kiristohâlen biwiyeŋe katbi yan yâk orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk olop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ yâkât launŋe me kâiŋe bâtŋe otmâ hoŋ bawaŋgim gamai. Yakât girawuhât otmâ kâwâ konda otmai yeŋgâlen torokatmâ yâk orop buku oraŋgine sâm oai? Kâmbukŋe, pilâŋetgât naŋgan. 16 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe imbi kondarâ orowâk mandomawot yan hâkyetŋe konohâk otbuap. Âlâŋe yakât ki ekyongop? Den yan yuŋe emelâk Moseŋe den âlâ kulemguop ya miap. Den ya yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâŋe imbiŋahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetŋe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

17 Otmu lok âlâ me âlâŋe biwiyeŋaŋe Kutdâhâlen kepeim mansaiŋe yâk
orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmap.
18-20 Yâk orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk olop yan Anitâŋe ikŋe
Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu biwiyeŋan ge tatmap. Biwiyeŋan
ge tatmap yakât otmâ yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ yu me ya otnomaihât
dop âlâ ki tap. Kutdânenŋe Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop
yan manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenekmâ Anitâ orop manman
kârikŋan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ biwiyeŋaŋe yâkâlen
kepeim tem lâuwaŋginomai. Tem lâuwaŋgim manŋetâ lohimbi belângen
mansaiŋe yekmâ Anitâ ewe katmâ mepaenomai. Yakât otmâ kâwâ
konda ki otŋet. Yawu otmain sâm haoŋmâ ârândâŋ biwiyeŋe galemahom
manŋet. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kâwâ konda otmai yan yeŋe hâkyeŋe mem
bâleakmai. Yâhâ orotmeme bâleŋe nombotŋe âlâ otmai yaŋe hâkyeŋe ki
mem bâleakmai.

7

Lohimbi miakmâ mansai yakât den

1 Otmu yeŋe manman girawu mannom sâm yakât âinohom pepa
kulemgum katnihiŋetâ ekban. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok
âlâ me âlâŋe imbi barak manmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim
yâkât tem lâuwaŋgimaiŋe imbi ki menom sânomai yaŋe ârândâŋ otbuap.
2 Yawu gârâmâ yeŋgât kapilipyeŋe kiŋgitŋe orowâkŋe imbi yekŋâlem
otmâ tâpikgum mansai. Yakât otmâ yen lohimbiŋe miakmâ biwiyeŋe
hikuakmâ konohân manŋetâ ârândâŋ otbuap. 3-4 Otmu Anitâŋe lokŋe
imbiŋe miakmâ mandomawot sâop. Yakât otmâ imbiŋaŋe lokŋahât
pat mansap. Otmu lokŋaŋe gurâ imbiŋahât pat mansap. Yakât otmâ
hâkyetŋe ki alirakdomawot. 5 Yawu gârâmâ lokŋaŋe me imbiŋaŋe Anitâ
ulitgumu sâp kâlep otbuap yakât hewewen otbe sâm yan aŋgoân den
alahuromawot. Den alahumutâ biwiyetŋe hikuakmâ konohâk otmu yan
hâkyetŋe alirakdomawot yaŋe ki bâlewuap. Yâhâ ulitguromawot yakât
kakŋan Manman bâleŋahât Amboŋe Satan yâkŋe kâityotgomu lohotŋe
otmâ tâpikgumawotgât âlâkuâk menduhuakmâ mandomawot.
6 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe imbi barak manbom sâmu ârândâŋ otbuap yawu
yan. Yawu gârâmâ yeŋe yawu manŋetgâlâk ki yan. Nine biwinan tap
ya ekyongoan. 7 Yakât ninan hâum sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ imbi barak
manmâ hâkne tihitŋe otmâ biwine galemahom mansan. Yakât otmâ imbi
ki miai yaŋe nâŋe mansan yuwu manŋetgât naŋgan. Yawu gârâmâ nenŋe
Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe ikŋak dopnenŋan mâmâŋe
otningimu manman ikŋiâk ikŋiâk manmain. Yawu otmâ mâmâŋe ot-
nihimu imbi barak manmâ gan. Gârâmâ lohimbi nombotŋe âlâmâ
manmanyeŋe âlâ manmai yamâ Anitâŋe dopyeŋan mâmâŋe otyiŋgimu
manmai.
8 Otmu lohimbi sihan me kambut mansai yeŋgât yuwu sâmune
nâŋgâŋet. Nâŋe imbi barak mansan yakât dopŋeâk yeŋe lok me imbi
barak mannomai yamâ ârândâŋ otbuap. 9 Yawu gârâmâ lohimbi nom-
botŋaŋe hâkyeŋe tihitŋe otnomaihât dop ki tap. Yaŋe lok me imbi
ekŋâleaŋgim otmâ tâpikgumaihât âlepŋe miakmâ mannomai.
10-11 Otmu lokŋe imbiŋe miakmâ biwiyeŋe Kiristohâlen kepeim man-
sai ya yeŋgât Kutdânenŋaŋe sâop ya ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe ki
pilaknomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe imbilipyeŋe pilâyeknomai

otmuâmâ imbi yaŋe lok ondop yeŋgâlen ari ki kinnomai. Gâmâlâk loklipyeŋe yeŋgât tepyeŋe huruŋ sâmu kaok nâŋgânomai yanâmâ âlâkuâk miakmâ mannomai.
12 Otmu lohimbi nombotŋaŋe emelâk Kiristohât den pat ki nâŋgâwi yan miakbi ya yeŋgât nine biwinambâ teteap ya ekyongowe. Lok âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yeŋgât imbilipyeŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋe ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ imbilipyeŋaŋe loklipyeŋe orowâk manne sânomai yamâ ki watyeknomai. 13 Otmu imbilipyeŋe gurâ yawuâk. Imbi âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yeŋgât loklipyeŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋe ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ loklipyeŋaŋe orowâk manne sânomai yamâ ki pilâyekmâ âlâengen ari mannomai. 14 Lohimbi yaŋe ki pilakmâ mansawot yakât Anitâŋe nan baralipyetŋe orowâk nâŋgâyiŋgimap. Yawu gârâmâ ki nâŋgâyiŋgimap mâne nan baralipyetŋe betyongombâp.
15 Yâhâ lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansaiŋe loklipyeŋe me imbilipyeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe ki kepeim mansai yâk orop kaok oraŋgiŋetgât Anitâŋe sâm yiŋgiop. Yakât otmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋaŋe ki kepeim manmaiŋe loklipyeŋe me imbilipyeŋe pilâyekmâ âlâengen arine sâm otnomai yanâmâ ki alityeknomai. Yawu otnomai yamâ ârândâŋ otbuap. Pilakdomawot yakât tosa yamâ lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yeŋgâlen ki tatbuap. 16 Yawu gârâmâ ki pilakdomawot otmuâmâ orowâk manmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmaiŋe tem lâuwaŋgim loklipyeŋe me imbilipyeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetgât lohotŋan otyiŋginomai. Yawu manŋetâ manmanyeŋe ya ekmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeinomaihât mâtâp ki maŋguyiŋginomai.

Anitâŋe menenekmu âi girawu mewin ya yawuâk mem yâhânom.

17 Yâhâ den sâm aran yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât Kiristohât lohimbi komotŋe komotŋe den kâsikum yiŋgim mansan yakât sâmune nâŋgâŋet. Manman ambonŋe Anitâŋe manmannenŋe ikŋiâk ikŋiâk katningimu manmâ gain. Yawu gârâmâ yeŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe yâkâlen katŋetâ Anitâŋe meyehop. Yakât otmâ meyehop sâp yan âi girawuya mewi ya yawuâk mem mannomai. 18 Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Anitâŋe nen Yura lohimbi manman âlepŋahât pat kuningiop. Yakât dop yamâ hâknenŋe torehenŋan undip tuhuaŋgim gamain. Yâhâ nengâlen gâtŋe âlâ me âlâ Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansainŋe hâknenŋe torehenŋan undip tap yakât nâŋgâm topnenŋe ki kurihinom. Yawu gârâmâ yen pâku lohimbiŋe biwiyeŋe Kiristohâlen katmâ mansaiŋe hâkyeŋe torehenŋan undip ki tuhuaŋginomai. 19 Yâhâ hâknenŋe torehenŋan undip tuhuaŋgimain me ki tuhuaŋgimain yamâ bulâŋe bia. Yamâ orotmeme tâŋât. Yâhâ Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmâ tem lâuwaŋgim mansain yaŋe bulâŋe oap. 20 Yakât yâhâpŋe sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop sâp yan girawu manbi yawuâk torokatmâ manŋetâ ârândâŋ otbuap.
21-22 Otmu hoŋ bayiŋgimai ya yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok Kutdâ âlâ me âlâŋe hoŋ baninginet sâm meyekŋetâ mansai. Yawu gârâmâ Kiristoŋe manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋyekmu yâkâlen yeŋe biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ Anitâŋe meyekmu biwi sânduhân mansai. Yakât otmâ lok kutdâlipyeŋe yeŋgât amutgen manmâ hoŋ bayiŋgim mansai

yakât ki gorâyiŋgiâk. Yâhâ lok kutdâlipyeŋaŋe hâŋgânyongonomai yanâmâ wosaken me wosaken arine sâm otnomai yaken arinomai. Otmu Kutdâ hoŋ bawaŋgim gai yawuâk hoŋ bawaŋgim mannomai.

Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe lok kutdâhât amutgen ki mansai yeŋgârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe meyehop. Yakât otmâ Kiristo amutgen manmâ hoŋ bawaŋginomai yakât Anitâŋe sâm yiŋgiop.

23 Kutdânenŋe Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan Anitâŋe manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenekmâ manman kârikŋan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe biwiyeŋan kioŋmâ mem gulip tuhuyekmaihât Kiristohât tem lâuwaŋgim manmâ biwiyeŋe galemahom mannomai. 24 Anitâŋe meyehop yan manman girawuya manbi yawuâk torokatmâ yâk orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu.

Lohimbi sihan ya yeŋgât den sâop

25 Yâhâ lohimbi sihan yeŋgât âinohowi yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yâhâ den sâwe sâm oan yu Kutdânenŋaŋe ki eknohop. Yawu gârâmâ Kiristoŋe yâkât den pat kâsikum yiŋgiwomgât tepŋe nâŋgânihim âi sâm nihiop. Ya biwinaŋe tiŋâk kepeim manbehât mâmâŋe otnihim gamap. Yawuhât otmâ den yuwu sâmune nâŋgâŋet.

26-27 Umatŋe topŋe topŋe kaknenŋan yâhâwuap. Yakât nâŋgâm sihan mansaiŋe yawuâk torokatmâ mannomai yamâ âiloŋgo. Yâhâ lok imbilipyeŋe orowâk mansaiŋe imbilipyeŋe ki pilâyeknomai. 28 Otmu sihan mansai yaŋe miaknomai yan tosa ki menomai. Yawu gârâmâ lohimbi miakmâ mannomai ya yeŋgât kakyeŋan umatŋe âlâlâ yâhâwuap. Umatŋe âlâlâ yawuya kakyeŋan yâhâmapgât otmâ den yu ekyongoan.

29 Bukulipne, den ekyongoan yukât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kutdânenŋe âwurem gewuap yakât sâp utâpguap. Yakât otmâ sâp yupâek lok imbilipyeŋe orop mansaiŋe umatŋe topŋe topŋe kakyeŋan yâhâwuap yakât ki gorâyiŋgiwuap. 30 Otmu weyeŋe nâŋgâm isenomaiŋe sâp utâpguap yakât nâŋgâm ki isem we bâle pato otnomai. Otmu tepyeŋe heroŋe otbuapŋeâmâ heroŋe kakŋanâk manmâ yâhânehât ki nâŋgânomai. Otmu senŋe âlâlâ puluhum ambokunomaiŋe ya ekŋâlem yeŋanâk talâkgât biwiyeŋe ki kinbuap. 31 Yâhâ hânân senŋe âlâlâ mem mansain yu kerek gulip otbuapgât Anitâŋe sâm kalop. Yakât otmâ lohimbiŋe senŋe âlâlâ puluhum aŋgi guŋgi otmai yaŋe manman yawuâk torokatmâ mannomaihât biwiyeŋe ki hikunomai.

32 Yeŋe manman sânduhân manmâ yâhânomai yakât ki gorâyiŋgiâkgât naŋgan. Yâhâ lok sihan me lok tat tatŋe yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât yâkâlen biwiyeŋe hikum tem lâuwaŋgimai. 33 Yâhâ lok imbi naomlipyeŋe orowâk mansaiŋe umatŋe teteyiŋgimu hâhiwin kakŋan manmaihât gorâyiŋgimap. Me imbilipyeŋaŋe heroŋe otyiŋgiŋetgât yâk yeŋgât nâŋgâm ketet otmai. 34 Imbi naomlipyeŋe yeŋgâlen biwiyeŋe tatmap yan Kutdâhâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim tem lâuwaŋginomaihât biwi yâhâp otmai. Otmu imbi sihan me imbi tat tatŋaŋeâmâ senŋe âlâlâ yeŋe yakâlâk ki nâŋgâmai. Yâkŋeâmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm biwiyeŋe hewewen otmu Kutdâ hoŋ bawaŋginehât nâŋgâm manmai. Yâhâ imbi loklipyeŋe orowâk mansaiŋeâmâ loklipyeŋaŋe heroŋe otyiŋgiŋetgât yâk yeŋgât nâŋgâm ketet otmai.

35 Yeŋe girawu me girawu mannomai yakât undip ki katyiŋgian. Yeŋe
umatŋe kakŋan manmaihât mâtâp yu watmâ mannomaihât ekyon-
goan. Yenâmâ târârâhâk manmâ Kutdâhât tem lâuwaŋgim biwiyeŋaŋe
yâkâlenâk hikum mannomaihât naŋgan. Yawu manmâ biwi yâhâp ki
otnomai yamâ ârândâŋ otbuap.
36 Otmu imbi sihan lok memehât dop oap yakât âinohowi yakât yuwu
sâmune nâŋgâŋet. Imbi yamâ hâkŋe katahemu lok nombotŋaŋe ketetmai
sâm âwâŋaŋe ikŋe eŋgatŋeâk lok katbaŋgiwe sâm otmâ mansap yakât
nâŋgâmune ârândâŋ oap. Otmu lok yaŋe baratŋe ya membuap yamâ
ki bâlewuap. 37 Otmu âwâŋaŋe baratne alitbom sâm biwiŋaŋe nâŋgâmu
ârândâŋ otbuap ya gurâ ki bâlewuap. 38 Yakât otmâ yuwu sâwe. Lok
yaŋe baratŋe lok katbaŋgiwuap yamâ ki bâlewuap. Yâhâ baratŋe alitbuap
otmuâmâ yakât gurâ nâŋgâmune âiloŋgo oap.
39 Otmu imbi âlâŋe lokŋe pilâm lok ondowângen ariwe sâm oap yakât
âinohowi yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lokŋe tap yakât otmâ pilâm
lok âlâ membuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ hâmbâi lokŋaŋe mumbuap
yakât kakŋan lok âlâ membuap yaŋe ârândâŋ otbuap. Yawu gârâmâ lok
nombotŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya yeŋgâlen gâtŋe
membuap. 40 Yâhâ biwinaŋe yuwu naŋgan. Imbi kambut âlâ me âlâŋe
lok barak mannomai yaŋe heroŋe nâŋgâm Kutdâhât tem lâuwaŋgim man-
nomai. Otmu den ekyongoan yu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe
biwinan katmu ekyongoan. Yawu.

8

Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katminiwi.

1 Otmu lohimbi nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu
bet pilâm Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmâ mansai. Yamâ
yâk orowâk menduhuakmâ sot yakât torehenŋe neŋetâ bâlewuap me
bia yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bulâŋanâk nâŋgân
nâŋgânyeŋe pâroŋ sâmu Porom Lâpiohât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu biwiyeŋe
Kiristohâlen katbi. Yakât otmâ lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot
gotyeŋan katmai yakât torehenŋe yeŋe neŋetâ ki bâlewuap yakât topŋe
nâŋgâm heŋgeŋguai. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe Porom
Lâpio yakât topŋe emelâk nâŋgâwin sâmaiŋe hâkyeŋe mepaemai. Hâkyeŋe
mepaem bukulipyeŋaŋe Porom Lâpiohât nâŋgâm biwi yâhâp otmai ya
yeŋgât ki nâŋgâmai. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ bukulipyeŋe yeŋgât
biwiyeŋe gemap sâm nâŋgâyiŋgim lohotŋan otyiŋgimai. 2 Lok âlâ
me âlâŋe Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân tatmap yakât topŋambâek
nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yu yakât topŋambâek naŋgain
sâmai imbiâk sâmai. 3 Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe Anitâhâlen bi-
wiyeŋaŋe kepeimai yâhâmâ nâŋgâyiŋgimap.
4-5 Yâhâ bukulipyeŋaŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai
yakât torehenŋe yeŋak nemai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Pâku lo-
himbiŋe nak me kât tâŋât me himbimân gâtŋe me hânân gâtŋe wuân
me wuângât towatŋe hâwim kânâŋgâm “kutdânenŋe, kutdânenŋe” sâm
ulitguŋetâ ki nâŋgâyiŋgimap. Nenŋeâmâ Porom Lâpiohât nâŋgâmunŋe
tâŋât otmu Anitâ konok “Awoŋnenŋe,” sâm mepaemain. 6 Kutdânenŋe
Kiristoŋe awoŋnenŋe Anitâhâlen kândiwahom âliwahap topŋe topŋe katmâ
meteop. Yakât otmâ Kiristohâlenâk biwinenŋaŋe kepeim wâtŋan kinmâ
Anitâhât tem lâuwaŋgim manmâ yâhânom.

7 Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât den yan yukât topŋe bukulipyeŋe
nombotŋaŋe ki nâŋgâm heŋgeŋguai. Emelâk Porom Lâpio mepaem sot
gotyeŋan katminiwi yakât nâŋgâm manmai. Yakât otmâ sâp yiwereŋe
yuâmâ pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai yakât
torehenŋe nene sâm biwi yâhâp otmai. Biwi yâhâp otmâ neŋetâ yaŋe
biwiyeŋe mem gulip tuhumap. 8 Bulâŋanâk Porom Lâpio mepaem sot
gotyeŋan katmai yakât torehenŋe nenom me ki nenom yakât Anitâŋe
nâŋgâmu tâŋât otmap. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu bâlemap sâm ki
nemain yamâ imbiâk otmain. Me Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm
nemain ya gurâ yawuâk imbiâk otmain.
9 Yeŋe Porom Lâpiohât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguai. Yawu gârâmâ
bukulipyeŋaŋe yekmâ biwi yâhâp otmâ tosa memai sâm Porom Lâpiohât
sot torehenŋe ya ki nenomai. 10 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe
nâŋgân nâŋgânyeŋe pâroŋ sâmu Porom Lâpiohât nâŋgâŋetâ tâŋât otmap.
Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe pâku lohimbi yeŋgât opon
kâmbukŋan yâhâ orowâk tatmâ sot nenomai. Orowâk tatmâ sot neŋetâ
yan bukulipyeŋe âlâ me âlâŋe yekmâ “Porom Lâpiohât sot torehenŋe
neŋetâ ki bâleap,” sâm biwi yâhâp otmâ yeŋgâlen torokatŋetâ orowâk
nenomai. 11 Yawu otmâ manŋetâ biwiyeŋe orotok sâmu Kiristo betgum
tosa mem yaŋak hiliwahonomai. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet.
Kiristoŋe yen otmu bukulipyeŋe yeŋgât tosahât otmâ muop. Yawu
gârâmâ yeŋe Porom Lâpiohât sot torehenŋe neŋetâ yekmâ bukulipyeŋaŋe
biwi yâhâp kakŋan nem hiliwahonomai. 12 Yawu gârâmâ hiliwahonomai
yakât matŋe yeŋe tosa pato menomai. 13 Yakât otmâ biwinaŋe yawu
nâŋgâman. Bukulipne nombotŋaŋe Porom Lâpiohât nâŋgâm biwi yâhâp
otmâ manmai. Yakât otmâ pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot
gotyeŋan katmai ya yeŋgât senyeŋan nemune nekmâ yawuâk nem yan
tosa memai sâm ya ki nembom.

9

Pauloŋe aposolo âi yuwu mem manminiop.

1 Yawu gârâmâ nâŋe yu me ya otmangât lok âlâ me âlâŋe kunihino-
maihât dop âlâ ki tap. Yesu Kutdânenŋaŋe mâtâwân tetenihim aposolo
nep sâm nihiop. Yakât otmâ yâkât sâtgât otmâ den pat âlepŋe ekyongo-
mune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai.
2 Yâhâ nâŋe aposolo nep mem mansangât bulâŋe yamâ yeŋe orotmeme
bâleŋe betbaŋgim Kutdânenŋe Kiristo tem lâuwaŋgim gai. Yawu gârâmâ
lohimbi nombotŋaŋe nâhât nâŋgâŋetâ gemap. Yâhâ yenâmâ nâhât ki
nâŋgâŋetâ gemap.
3 Gârâmâ lok yaŋe nâŋgâm bâlenihim sâm ge katnekmai sâp yan den
matŋe yuwu sâman. 4 Nâŋe yen Kiristohât komot mansai yeŋgâlen ari
den kâsikum yiŋgim mansan. Yakât matŋe yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet
sâmbâmgât dop tap yamâ ki sâman. 5-6 Yesu imilipŋe, Petoro, otmu
aposolo lok nombotŋe, yâhâmâ imbi orowâk ari Kiristohât komot kapiŋe
kapiŋe manmâ arai ya yeŋgâlen nep tuhumai. Nep tuhumai yakât matŋe
sot me âlâlâ tânyongomai. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe Ba-
nawa orop netgât “ki tânyotgomunŋe yetŋak kapi ambolipŋe yeŋgâlen ari
âi tuhumutâ hâmeŋe yitginomai” sâŋetâ ki ârândâŋ oap. Yâhâ nâŋe imbi
memune orowâk mansait mâne tânnotgombâihât dop tap. 7 Yakât topŋe
nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Hep bero

yaŋeâmâ gawaman yeŋgât nep tuhumai yan yeŋe tewetsenŋaŋe sotyeŋe me kapamgât senŋe âlâlâ ki puluhumai. Otmu kalam amboŋaŋe yeŋe kalamân gâtŋe mem nem manmai. Otmu noniŋ bulimakao ambolipŋaŋe yeŋahâk gâim um nemai. 8-9 Den ekyongoan yu lokgât nâŋgân nâŋgân ki watmâ yan. Emelâk Anitâŋe Mose girem den âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

"Bulimakaoŋe nep tuhuyiŋgimu yan bulâŋe nemap sâm launŋe ki sâhâm maŋgunomai." Yawu tap.

Girem den yu Anitâŋe bulimakaohâlâk nâŋgâm ki ekuop. 10 Nenŋe otmunŋe bulâŋe tetemap yakât nâŋgâm bulimakaohâlen hâum sâop. Nenŋe bonŋe tetemu nenomgât nâŋgâm nep kâmetmain. Otmu imbilipnennŋaŋe bonŋe âlemu orowâk nenomgât hele tuhumai. 11 Yakât dopŋeâk nenŋe âi topŋe katmâ Anitâhât den ekyongowin. Ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bonŋe otmu yaŋak manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yawu gârâmâ yakât matŋe sot me âlâlâ tânnongombâihât dop. 12 Yâhâ lok nombotŋaŋe belângen taka den kâsikum yiŋgimai yâhâmâ tânyongomai. Yamâ benŋe aŋgoân nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâwihât yeŋe lok belângen tohoŋetâ tânyongomai wangim tânnongombâihât dop.

Yawu gârâmâ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâwi. Sâp yan nenŋe tewetsenŋahâlâk nâŋgâm den ekyongowin yawu nâŋgâmaihât sot me âlâlâ ya tânnongoŋet sâm ki ulityongowin. Yawu otmâ manman kârikŋahât mâtâwân undip katyiŋgimain sâm hâhiwin kakŋan manmâ gamain. 13 Yâhâ den ekyongoan yukât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât nen Yura lohimbiŋe Anitâhât hotom uwaŋgim mepaenehât orotmemenenŋe ningiop yan hâum yuwu sâwe. Yakât emelâk nâŋgâmai. Nen Yura lohimbiŋe nengât kalamân gâtŋe mem Anitâhât pat sâm opon kâmbukŋan yâhâ katmain. Yakât torehenŋe Lewihât komolân gâtŋe Anitâhât hoŋ bawaŋgimaiŋe miakmai. Otmu noniŋ bulimakao gâim Anitâhât hotom umaiŋe yakât torehenŋe ya gurâ nemaiâk. 14 Yakât dopŋeâk nenŋe Kiristo Kutdânenŋe hoŋ bawaŋgim komolipŋe den kâsikum yiŋgimunŋe benŋe yâku sot me âlâlâ tânnongonomai sâm kalop.

15 Yawu gârâmâ yeŋe mâtâp ya watmâ tânnohoŋet sâm ki kendâyiŋgim gaman. Otmu pepa kulemgum katyiŋgian yu gurâ sâlikum ekmâ tatŋetâ yeŋgâlen takamune yan tânnohonomaihât ki katyiŋgian. Nâŋe hâmeŋe barak hoŋ bayiŋgim gaman. Otmu yawuâk hoŋ bayiŋgim yâhâwom. Yawu otmâ manbom yanâmâ lok âlâ me âlâŋe nâŋgâm bâlenihim nâhâitŋe "Tewetsenŋahâlâk nâŋgâm âi memap," sâm aŋun nihinomaihât dop ki otbuap. Yâhâ den yan yu nâŋgâm nâhâitŋe "Imbiâk sâmap" sâmaihât yeŋe sot me âlâlâ ki tânnohoŋetâ manmâ mumbomgât ki gorânihimap. 16 Nâmâ Kiristohât den pat âlepŋe yu kâsikum yiŋgiwomgât sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu pilâwan mâne umatŋe topŋe topŋe tetenihimbâp. Yamâ benŋe ikŋe sâtgât otmâ nep mem gan yukât nâŋgâm nine hâkne mepaewomgât dop ki tap. 17 Yâhâ nine eŋgatneâk watmâ nep yu meman mâne yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet sâm ekyongombâm. Yawu gârâmâ Anitâŋe âi yu tuhuwehât menenehop. Yakât otmâ tem lâuwaŋgim manmâ gan. Yawu gârâmâ yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet sâm ulityongomune bâlewuap. 18 Yawu gârâmâ hâmeŋe wuân membom yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe yu pâku lohimbi kâsikum yiŋgimune nâŋgâm biwiyeŋaŋe yâkâlen kepeim mansai. Yakât matŋe yu

ya tânnohoŋet sâm ki ulityongoman. Ya yeŋgât nâŋgâmune tepne heroŋe otmap yamâ nâhât hâmeŋahât dop oap.

19 Yâhâ lok âlâ me âlâhât sâtgât âi ki meman. Me yuwu yawu ki sâŋetâ tem lâuyiŋgiman. Yawu gârâmâ lohimbi topŋe topŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetgât yuwu hoŋ bayiŋgiman.

20 Emelâk Mose otmu Yura lohimbi nengât papatolipnenŋaŋe girem den topŋe topŋe kulemguwi yakât ki nâŋgâm manman. Yawu gârâmâ kapilipnaŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm papatolipyeŋe yeŋgât girem den yakâlâk nâŋgâm mansai. Yâhâ ya yeŋgât nâŋgân nâŋgânyeŋe pâroŋ sâmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetgât nâŋe girem den âlâlâ ya otmu orotmemeyeŋe âlâlâ mem mansai yakât dopŋeâk mem mansan. Yâhâ yâkŋe nâŋgâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nâŋgâŋetâ gemu betpilâmaihât yâk orowâk lohotŋan manmâ orotmemeyeŋe watman.

21 Yâhâ Mose otmu papatolipyeŋaŋe girem den âlâlâ kulemguwi yakât topŋahât yen pâku lohimbiŋe pâpgumai. Yakât otmâ yen orowâk manmâ yan yeŋgât orotmeme âlepŋe mem mansai ya yawuâk mem manmâ Yura yeŋgât girem dengât ki nâŋgâmâk mansan. Yen gurâ nâŋgâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nâŋgâŋetâ gemu betpilâmaihât yen orowâk lohotŋan manmâ orotmemeyeŋe watman. Yawu manmâ yan Anitâhât tem lâuwaŋgim Kiristoŋe den eknongop ya tâŋ tâŋâk watman.

22 Yâhâ pâku lohimbiŋe Porom Lâpio betbaŋgim biwiyeŋe Kiristohâlen katbi. Ya yeŋgât bukulipyeŋe nombotŋaŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai yakât torehenŋe nene sâm otmâ biwi yâhâp otmai. Yawu otmâ sot ya ihilâk neŋetâ yaŋe biwiyeŋe mem gulip tuhumap. Yawu otmu Kiristo betgumai sâm ya yeŋgât dop manmâ sot ya ki neman. Yâhâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ tosayeŋe pilâyiŋgiâkgât nâŋe lok topŋe topŋe mansai yeŋgâlen ari yeŋe orotmemeyeŋe mem manmai yawuâk mem manman. 23 Otmu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe orowâk menomgât nâŋgâm lohotŋan manman.

24 Otmu nenŋe manman kârikŋahât bulâŋe menomgât nâŋgâm manmannenŋe girawu manmunŋe ârândâŋ otbuap? Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât orotmemenenŋe âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Senŋe âlâlâ âiloŋgo katŋetâ tatbuap ya mene sâm lok kiŋgitŋe orowâkŋe sururuk sâmai. Yawu gârâmâ lok konokŋe kârikŋe otmâ sennan ariwuap yaŋe miakbuap. Yâhâ ya membe sâm biwiŋaŋe yakâlâk nâŋgâm ariwuap. Yakât dopŋeâk nenŋe manman kârikŋahât bulâŋe mene sâm yakâlâk nâŋgâm mannom. 25 Yakât torokatmâ sâwe. Senŋe âlâlâ âiloŋgo ya mene sâm sururuk sânomaihât sâp katmai yakât nâŋgâm inânŋan dop miakmâ yâhâmai. Yâhâ hâmbâi sennan ariwuapŋe senŋe âlâlâ âiloŋgo membuap yamâ gulip otbuap, me tâtuk sâwuap. Yawu gârâmâ manman kârikŋahât bulâŋe menom yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp. 26-27 Yakât otmâ bulâŋe ya membe sâm nâŋe manman kârikŋahât topŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâk kâsikum yiŋgim gan. Yawu gârâmâ otmâ tâpikgumune Anitâŋe nekmu bâlemap sâm mâtâp katnihiop yu tâŋ tâŋâk watmâ manmanne galemahoman.

10

Emelâk Isirae lohimbiŋe otŋetâ bâleminiop yawu ki otnom.

1 Bukulipne, yeŋe mâtâp yu tâŋ tâŋâk watmâ mannomaihât yuwu
sâmune nâŋgâŋet. Emelâk tâmbâlipnenŋaŋe Aihita hân pilâm takawi. Sâp
yan Moseŋe galemyongom dâiyekmu saru guluŋehen takawi. Takaŋetâ
Aihita yeŋgât hep berolipyeŋaŋe watyekmâ yongomaihât Anitâŋe sâmu
kulewoŋboŋ âlâŋe tetem ge kâtâpyongop. Kâtâpyongomu yan saru
hâreakmâ nombot nombot otmu lohimbi kerekŋe hân kakŋan liŋmâ
nombot ariwi. 2 Yâhâ nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe katbin yan
toen katnenekbi yakât dopŋeâk tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhâlen biwiyeŋe
katbi. Anitâhâlen biwiyeŋe katŋetâ Moseŋe dâiyekmu kulewoŋboŋe
kâtâpyongomu saru hâreakmu nombot nombot otmu hân kakŋambâ nom-
bot ariwi. 3 Yâhâ nenŋe Kutdâhât tem lâuwaŋgim sâp sâsâŋan nâŋgâwaŋgim
natik nemain yakât dopŋeâk Anitâhât tem lâuwaŋgim sâp sâsâŋan sot âlâ,
kutŋe mana sâm, ya himbimâmbâ gemu neminiwi. 4 Otmu Kutdânenŋe
Kiristohât nâŋgâm wain to nemain yakât dopŋeâk emelâk Anitâŋe sâmu
kât âlâ bâok sâm yapâ to senŋe hindakmâ gemu tâmbâlipnenŋaŋe newi.
Yâhâ sâp yan Kiristo ikŋak tihityeŋe otmu lok ki manmaiângen ari manbi.
5 Yawu gârâmâ lok ki manmaiângen ari manbi yan Anitâhât den kuwi.
Yakât otmâ Anitâŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâk hilipyongop.

6-7 Anitâhât den kum bulimakao umutŋe tuhum kânâŋgâŋetâ kinmu
mepaem orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otbi. Yakât matŋe hilipyongomu
muwi. Yakât nâŋgâm nengu Anitâŋe yawuâk hilipnongomap sâm otbi
yawu ki otnom. Yâhâ Mose iminaŋe Anitâhât hotom uwaŋginom sâop.
Yawu gârâmâ emet haŋ sâmu bulimakao umutŋe yakât hotom uwaŋgim
orotmeme bâleŋe otmâ mepaewi. Yakât Moseŋe den kulemguop ya
yuwu tap.

> “Lohimbi yuŋe noniŋ bulimakao gâim hotom uwaŋgiwi yakât tore-
> henŋe nem heroŋe otbi. Heroŋe otmâ kâwâ konda dondâ otŋetâ
> bâleop.” Yawu tap.

8 Otmu yakât kakŋan yâk yeŋgâlen gâtŋe lok kiŋgitŋe orowâkŋe
kasalipyeŋe yeŋgât baralipyeŋe orop kâwâ konda otbi. Yakât otmâ
Anitâŋe matŋe yiŋgimu lok 23,000 ya hilâm konohânâk muwi. Yakât
nâŋgâm nenŋe otbi yawu ki otnom. 9 Otmu yakât kakŋan po yiŋgimu
Anitâhât sâm guhuŋbi. Yawu otbi yakât matŋe Anitâŋe sâmu hambe sâtŋe
bâleŋaŋe yiŋgimu muwi. Yakât otmâ umatŋe teteningimu Anitâhât ki sâm
guhuŋnom. 10 Otmu sâp âlâen Mose yet Aron yetgât sâm bâleyitgiwi yan
yakât matŋe Anitâŋe aŋelo âlâ hâŋgângumu ge lohimbi kiŋgitŋe orowâk
hilipyongop. Yakât nâŋgâm yeŋe otbi yawu ki otnomai.

11 Tâmbâlipnenŋaŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otŋetâ Anitâŋe sâmu
umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiop yakât den pat Moseŋe kulemguop. Yakât
otmâ nenŋe den pat ya nâŋgâm biwinenŋan katmâ umatŋe yawuâk
teteningimap sâm Anitâhât tem lâuwaŋgim mannom. Otmu sâp pato
utâpguap yakât otmâ den yu nâŋgâm mannom.

12 Yeŋe Kiristohât mâtâp tâŋ tâŋâk watmunŋe Anitâŋe nenekmu
ârândâŋ otmap sâmaiŋe mâtâp ya pilâm mâtâp bâleŋan kioŋmaihât bi-
wiyeŋe galemahom manŋetgât naŋgan. 13 Umatŋe âlâlâ teteyiŋgimu
mansai yamâ lok ârândâŋ yawuâk teteningimap. Otmu umatŋe topŋe
topŋe teteyiŋgiwuap yan lohotŋe otmai sâm Anitâŋe bulâŋanâk mâmâŋe

otyiŋgiwuap. Mâmâŋe otyiŋgmu yâkât wâtŋan kinmâ manman âlepŋan mannomaihât mâtâp tetewuap.

Kiristo konok mepaenom.

14 Bukulipne, yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Pâku lohimbiŋe
Porom Lâpiohât opon kâmbukŋan yâhâ sot nene sâŋetâ yâk orop ki yâhâ
sot nenomai. 15 Yenâmâ yukât topŋahât ki pâpguai. Yakât otmâ den
ekyongoan yu nâŋgâŋetâ ârândâŋ oap me bia? 16 Kiristoŋe kawenenŋan
kinmu kuŋetâ hepŋe gemu muop. Yakât otmâ ya dop kum wain to
gaimunŋe hâhâwân gemu yapâ lau konok nem Anitâ mepaemain. Yawu
otmâ Kiristo orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mansain yakât
dop kum wain to ya nemain. Otmu Kiristo howanân kinmâ sâtgum
muop yakât dop kum baŋga mem motokmâ aŋgim nemain. 17 Yâhâ
menduhunenekmu biwinenŋaŋe yâkâlen kepeim komot konok mansain.
Yakât dop kum baŋga kândâkdâek mem motokmâ aŋgim nemain.

18 Otmu torokatmâ Yura nengât orotmemenenŋe âlâen hâum sâmune
nâŋgâŋet. Yura lohimbiŋe tosayeŋahât nâŋgâm noniŋ bulimakao hikum
Anitâhât pat sâm opon kâmbukŋan yâhâ katmai. Katŋetâ tatmu hotom
umaiŋe ya mem Anitâhât hotom uŋetâ semap. Hotom uŋetâ semu
yakât torehenŋe noniŋ bulimakao hikumai otmu hotom umai ya orowâk
nemai. Nemai yan Anitâ orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu
nâŋgâyiŋgimap. 19 Otmu yakât dopŋeâk pâku lohimbiŋe Porom Lâpio
mepaem sot gotyeŋan katmâ yakât torehenŋe nemai. Yawu gârâmâ
Porom Lâpiohât yawu otmai yamâ bulâŋe bia. Yakât otmâ sot gotyeŋan
katŋetâ tatmap yakât nâŋgâmune tâŋât otmap. 20 Yawu gârâmâ sot
yamâ mem gotyeŋan katmai. Den ekyongoan yukât topŋe yuwu sâmune
nâŋgâŋet. Pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai
yanâmâ weke bâleŋe mepaem sot mem katyiŋgimai. Yakât otmâ yeŋe
pâku lohimbi orop sot yakât torehenŋe nenomai yan weke bâleŋe orop
biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otbuap. Yawu otmaihât sot yakât tore-
henŋe ki nenomaihât naŋgan. 21 Yâhâ Kutdânenŋahât sâtgât otmâ wain to
otmu natik nemain yan yâk orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu
mepaemain. Yawu gârâmâ pâku lohimbiŋe weke bâleŋe orop biwiyeŋaŋe
hikuakmâ konohâk otmu Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai
yakât torehenŋe nemai. Topŋe yawuhât yeŋe Kiristo otmu weke bâleŋe
orowâk biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mepaeyeleknomaihât dop
âlâ ki tap. 22 Ya kâmbukŋe. Pilâŋetgât naŋgan. Yawu gârâmâ sot torehenŋe
nenomai yakât Kutdânenŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgiwuap. Yeŋe sârereakmâ
Kutdânenŋe mem ge katnomaihât dop ki tap. Yakât otmâ yeŋe pilâŋetgât
naŋgan.

23 Yeŋe yu me ya otŋetâ ki bâlemap sâmai. Yamâ benŋe yu ya ot-
mai ya kerekŋe ki tânyongomu biwi konohâk otmâ manmai. 24 Yeŋe
manmanyeŋahâlâk ki nâŋgânomai. Bukulipyeŋaŋe manman âiloŋgoân
manŋetgât nâŋgâm tihityeŋe otnomai.

25-26 Yâhâ pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai
yakât torehenŋe mem ari aŋgim bero emetŋan katmai. Orotmeme yawu
otmai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe den kulemguop ya yuwu
tap.

“Hân Himbim Amboŋe yamâ Anitâ. Yakât otmâ wahap topŋe topŋe
tatmâ arap yamâ ikŋe pat.”

Den yawu kulemguop. Yakât otmâ aŋgim bero emetŋan yâhâm sot
torehenŋe ya puluhunomai yanâmâ den ya nâŋgâm sot yakât ki nâŋgâm
ketet otmâ puluhunomai.
27 Me pâku lohimbi âlâ me âlâŋe sâŋetâ emetyeŋan yâhâ tatnomai.
Yâhâ tatŋetâ sot um yiŋginomai yan sot yakât ki nâŋgâm ketet otmâ
nenomai. 28-30 Yawu gârâmâ bukulipyeŋaŋe Porom Lâpio betbaŋgim
Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeimai. Yawu gârâmâ pâku lohimbiŋe Porom
Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai yakât torehenŋe nene sâm biwi
yâhâp otmai. Lok ya yeŋgâlembâ gâtŋe âlâ me âlâŋe yekmâ yuwu mon
sânomai. “Bâe, sot yuâmâ Porom Lâpio mepaem gotyeŋan katsai yakât
torehenŋe yukâ. Yawu sâm ekyongonomai. Yakât otmâ bukulipyeŋe
yeŋgât biwiyeŋe bâlemap sâm sot ya ki nenomai. Yawu otnomai yakât
otmâ yâkŋe yekmâ biwi yâhâp ki otnomai.
Yawu gârâmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Pâku lohimbiŋe Porom
Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai yakât torehenŋe nenŋe mem nene
sâm yan aŋgoân Anitâ mepaenom. Yawu otnom yakât nenŋe wongât
otmâ bukulipnenŋe yeŋgât nâŋgân nâŋgân watmâ sot ya ki nenom? Yâhâ
yâkŋe nenekmâ nâŋgâm bâleninginomai yamâ ki ârândâŋ otbuap.” Yawu
sâm âinohonomai.
31-32 Den ekyongoan yukât topŋe yuwu nâŋgânomai. Yeŋe wuân me
wuân otnomai me nenomai yan Yura lohimbi, me pâku lohimbi, me
Kiristohât komolipŋe kerekŋe Anitâ mepaem heroŋe nâŋgâwaŋgiŋet sâm
âiloŋgoâk mannomai. Yawu mannomai yanâmâ manmanyeŋe ekŋetâ
ârândâŋ otbuap. 33 Otmu lohimbi kerekŋe nekŋetâ ârândâŋ otmu
Kutdâhâlen biwiyeŋe katŋetâ tosayeŋe pilâyiŋgiâkgât nâŋgâman. Yawu
nâŋgâm ninahât ki nâŋgâman.

11

Korinti yeŋgât imbilipyeŋaŋe somotyeŋe katipguŋet sâop.

1 Kiristoŋe ikŋahât nâŋgâmu gemu lohimbi yeŋgât nâŋgâmu yahatmu
hoŋ bayiŋgiminiop yakât dopŋeâk otbehât nâŋgâman. Yâhâ yen gurâ
yawuâk otmâ mannetgât naŋgan.
2 Yâhâ yeŋe mâtâp girawuya watmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk
sâm yakât nâŋgâne sâm âinohowi. Âinohoŋetâ den kâsikum yiŋgim gan
ya watmâ gai. Yakât nâŋgâmune biwine ârândâŋ otmap. 3 Otmu Anitâ
yet Kiristo mepaeyelekne sâm menduhuakmaiân yan imbilipyeŋaŋe
sâŋgumŋak somotyeŋe katipguŋetâ ârândâŋ otmap me bia? yakât
âinohowi. Yakât den yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe Kiris-
tohât kunŋe tatmap. Yâhâ Kiristoŋe nengât kunnenŋe tatmu yâkât
amutgen manmâ tem lâuwaŋgimain. Yâhâ lok nenŋe gurâ imbilip-
nenŋe yeŋgât kunlipyeŋe manmâ tihityeŋe otmain. Yakât dop kum
imbilipyeŋaŋe lohimbi senyeŋan kinmaiân loklipyeŋe ewe katyekmâ
somotyeŋe katipgumai. 4 Orotmemeyeŋe yawu tapgât lok âlâ me âlâŋe
lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan
somotyeŋe katipguŋetâ ki ârândâŋ otmap. Yakât yuwu sâwe. Lok yaŋe so-
motyeŋe katipgumai yan imbilipnenŋaŋe lok nengât kunnenŋe tai yawu
otmai. Yawu otmâ Kiristo kunnenŋe tatmap yâk mem ge katmai. 5 Yâhâ
imbilipyeŋaŋe lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyon-
gomai yan somotyeŋe ki katipgumai yaŋe loklipnenŋe yeŋgât kunyeŋe
tain sâm yakât dop otmâ loklipyeŋe mem ge katyekmâ aŋun yiŋgimai.

Yawu otmâ mâtâp pato imbiŋe aŋunyeŋe bia manmai ya yeŋgât dop otmai. 6 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Mâtâp pato imbi ihilâk otmai yaŋe aŋulakŋet sâm somotyeŋe korotok hâreyiŋgimai. Yâhâ imbilipyeŋaŋe somotyeŋe ki katipgum lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai ya aŋulakŋet sâm loklipyeŋaŋe somotyeŋe korotok hâreyiŋgimbâihât dop. Yakât otmâ somotyeŋe katipguŋetgât naŋgan.

7-9 Otmu Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân watmâ hânŋe mem lok tuhuop. Yakât otmâ lok nenŋeâmâ Anitâ Kunnenŋe sâm mepaem somotnenŋe ki katipgumain. Yâhâ lok tuhuop yakât kakŋan “Âlâŋe lok yu tânguwuap?” nâŋgâm lok yakât gasumŋe tânŋe mem imbi tuhuop. Yakât otmâ imbilipyeŋaŋe loklipyeŋe ewe katyekmâ somotyeŋe katipguŋetgât naŋgan. 10 Yawu otnomai yan Anitâhât aŋelolipŋe ikŋe mepaem tatmaiŋe ki nâŋgâm bâleyiŋginomai. 11-12 Yawu gârâmâ yeŋe imbilipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bulâŋanâk Anitâŋe lokgât gasumŋe tânŋe mem imbi tuhuop. Yawu gârâmâ lok nenâmâ meŋlipnenŋaŋe menenekbi. Anitâ Manman amboŋe yâkŋe konok kunnenŋe tatmap. Otmu nenŋe lokŋe imbiŋe miakmâ biwinenŋaŋe hikuakmâ tânahonomgât Kutdânenŋaŋe sâm kalop. Yakât otmâ biwinenŋaŋe hioŋakmu ikŋiâk ikŋiâk mannomgât dop âlâ ki tap.

13 Den ekyongoan yu nâŋgâŋetâ ârândâŋ oap me bia? Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imbilipyeŋaŋe somotyeŋe ki katipgum lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu oai yamâ yeŋe orotmeme târârâhâk ki watmai. 14-15 Yeŋe biwiyeŋan tap ya ekmâ nâŋgâŋet. Imbilipyeŋe yeŋgât ilanyeŋe ya imbi bukulipyeŋaŋe ekŋetâ âiloŋgo otmap. Yâhâ loklipyeŋe yeŋgât ilanyeŋe ya lok bukulipyeŋaŋe ekmâ “Yu ki orotŋe” sâm nâŋgâm bâleyiŋginomai. Yawu otmai sâm somotyeŋe hâreaŋgim yanâmâ eŋakŋetâ ârândâŋ otmap. 16 Otmu den ekyongoan yu nâŋgâm bukulipyeŋaŋe kakŋan sânomai yanâmâ yeŋe sâm hâreyiŋgim yuwu ekyongoŋetgât naŋgan. “Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe tatmâ arai yeŋgât imbilipyeŋaŋe somotyeŋe katipgum lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu otŋetgât Kiristohât aposololipŋaŋe sâm katbi.” Yawu ekyongonomai.

Kutdâhât nâŋgâm menduhuakmâ natik yuwu nenom.

17 Gârâmâ emelâk den kâsikum yiŋgiminiwan yapâ konok loŋgâeŋetâ nâŋgâmune dondâ bâleap. Yakât otmâ girem den yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai yan biwinenŋe kelihahâk sâm ki galemahomai. 18 Yeŋe yeŋahâlâk naŋgaŋgiŋetâ yahatmu nâŋgâm bâleaŋgimai. Yâhâ bukulipyeŋe nombotŋaŋe den pat yu eknohoŋetâ nâŋgâmune tipiŋe bulâŋe oap. 19 Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe Kiristohât den kelaŋgatŋetâ hioŋakmai yan den kelaŋgatmai ya yeŋgât topyeŋe mem tetemai yamâ nâŋgâmune âiloŋgo oap. Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe tatmâ araiŋe yawu otmâ lok yawuya yeŋgât topyeŋe mem tetemai.

20 Otmu yeŋe Kutdâhât nâŋgâm menduhuakmâ natik nemai yan yuwu otmâ hilipgumai. 21 Lohimbi nombotŋe sot pato tatyiŋgiapŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu bukulipyeŋe sot tipiŋe tatyiŋgiap ya ki kâsikum yiŋgimai. Yeŋe yeŋeâk nemai. Otmu lok nombotŋaŋe to kârikŋe dondâ nem biwi hâlim otmai. Yawu gârâmâ bukulipyeŋe sot tipiŋe tatyiŋgimapŋe neŋetâ ki dopŋan otyiŋgimap. 22 Yen

sot pato nemaiŋe bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemap. Yawu otmai yan biwiyeŋaŋe ki kepeiakmu Anitâhât komot konohâk oai. Yeŋe sot pato nene sâm aŋgoân yeŋe emetyeŋan tatmâ nembâi. Yakât yen âiloŋgo oai sâm nâŋe heroŋe nâŋgâyiŋgiwom me? Yamâ bia.

23 Yâhâ Kutdânenŋaŋe natik yukât topŋe aposololipŋe ekyongop yakât emelâk ekyongowan ya âlâkuâk sâmune nâŋgâŋet. Emet omoŋ otmu yan Kutdânenŋe aposololipŋe orowâk sot bâiŋe newi yan Yurasiŋe Kutdâhât betŋehen kioŋop. 24 Otmu omoŋ yan Kutdânenŋe Yesuŋe baŋga mem Anitâ mepaem motokmâ yiŋgim yuwu sâm ekyongop. “Yuâmâ sinumne yawu oap. Nâŋe yeŋgât kaweyeŋan kinmune nohonomai yakât dop kum baŋga yu motoksan. Yakât otmâ nâŋgânihim yuwu otmâ mannomai.” 25 Yawu sâm yiŋgimu neŋetâ yaŋak wain to gâim yiŋgim yuwu sâm ekyongop. “Wain to yu gâim yiŋgimune niai yuâmâ hepne yawu oap. Hâmbâi nohoŋetâ hepne gemu mumbomân Anitâŋe nâhât nâŋgâm mâtâp âiŋe kalop yakât bulâŋe tetewuap. Yakât otmâ nâŋgânihim yuwu otmâ wain to nem mannomai.” Yawu sâm ekyongop. 26 Yakât otmâ baŋga otmu wain to yu nenomai yanâmâ Kutdânenŋaŋe kawenenŋan muop yakât nâŋgâm nenomai. Yawu nem manŋetâ Kutdâŋe âwurem gewuap sâp yan pesuk sâwuap.

27-29 Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu Kutdânenŋaŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yakât nâŋgâŋetâ kakŋe otmu baŋga otmu wain to yu nemai yan tosa umatŋe memai. Yakât otmâ tosa memain sâm yeŋe biwiyeŋe ekmâ otmai memai yakât nâŋgâŋetâ ârândâŋ otbuap yanâmâ baŋga otmu wain to yu neŋetâ umatŋe yeŋgâlen ki tetewuap. Yawu ki otnomai yamâ Anitâŋe matŋe yiŋgimu umatŋe topŋe topŋe kakyeŋan yâhâwuap. 30 Topŋe yukât otmâ kundat me mesek âlâlâ teteyiŋgimu manmâ gai. Otmu bukulipyeŋe nombotŋaŋe gurâ hiliwahowi. 31 Yâhâ yeŋe biwiyeŋe ekmâ otmai memai yakât nâŋgâŋetâ ârândâŋ otmu yaŋak baŋga otmu wain to yu nem gawi mâne Anitâŋe yakât matŋe ki yiŋgimbâp. 32 Yawu gârâmâ lohimbi belângen mansai yâhâmâ Anitâŋe den âiân katyekmâ matŋe umatŋe yiŋgimu menomai. Yâhâ yeŋe yâk yeŋgâlen torokatmâ yâk orop matŋe memai sâm Anitâŋe umatŋe kakyeŋan katmâ kuwikyeksap.

33 Bukulipne, den sâm aran yukât bâiŋe sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Kutdâhât nâŋgâm menduhuakmâ natik nene sâm otnomai yan bukulipyeŋe hârok takaŋet sâm mamboraŋginomai. Mamboraŋgim tatŋetâ hârok takaŋetâ yan topŋe katmâ nenomai. 34 Yâhâ lok nombotŋe po yiŋgimu sot pato nene sâm otmâ emetyeŋehen tatmâ sot neŋetâ ârândâŋ otmu yanâmâ taka natik nenomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe nâŋgâmu ki bâlewuap. Yâhâ yakât den âlâ âinohowi yakât matŋe yeŋgâlen takawom yan yakât alahunom.

12

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu âi topŋe topŋe mem mansain.

1 Bukulipne, Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu âi topŋe topŋe mem mansain yakât nâŋgâm pâpgumaihât yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. 2 Emelâk Kiristohâlen biwiyeŋe ki katbi yan Kâitgu Kâitgu Amboŋaŋe biwiyeŋan kioŋmu yaŋak Porom Lâpio me wahap tâŋât, umut biwiŋe bia yawuya hâwim kânâŋgâyekmâ yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe

otminiop. 3 Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâhât biwiyeŋan kioŋmap lok yaŋe Yesu ki sâm bâlewaŋgimai. Otmu biwiyeŋan ki kioŋmap yaŋe Kutdânenŋe sâm Yesu mepaenomaihât dop ki tap.

4 Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak konohâk tatmap. Ikŋahâk biwinenŋan kioŋmâ mâmâŋe otningimu manmannenŋahât bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimap. 5 Manmannenŋahât bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimap yakât dopŋanâk âi topŋe topŋe mem Kutdânenŋe Yesu hoŋ bawaŋgimain. 6 Yesu hoŋ bawaŋgimain yan Anitâ ikŋak mâmâŋe otningimu kulem âlâlâ memain. 7 Yâhâ nenŋe tânahom mannehât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewen tuhumu manmannenŋan tetemap yamâ yuwu. 8 Nâŋgân nâŋgân âlâlâ Anitâhât biwiŋan tap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem lok nombotŋe yeŋgât biwiyeŋan katmâ mem hewewen tuhuyekmu Anitâhât den topŋambâek sâm kusânmâ bukulipyeŋe ekyongomai. Otmu lok nombotŋe âlâmâ ya yeŋgât biwiyeŋe mem hewewen tuhumu Anitâŋe yuwu me yawu otmâ tihitnenŋe otmap yakât topŋe bukulipyeŋe kâsikum yiŋgimai. 9 Otmu lok nombotŋe âlâmâ biwiyeŋe mem hewewen tuhumu Anitâhâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim wâtŋan kinŋetâ yeŋgâlen bulâŋe yuwu tetemap. Lohimbi mesek topŋe topŋe teteyiŋgimu mansai ya heŋgemyongomai. 10 Me lok nombotŋe âlâŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmap. Me lok nombotŋe âlâmâ lauyeŋe mem hewewen tuhumu Anitâhât den bukulipyeŋe kâsikum yiŋgimai yan nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Me lok âlâ me âlâŋe den âiŋe ekyongomai yamâ Anitâhâlen mem sâmai me weke bâleŋahâlen mem sâmai yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât lok nombotŋe yeŋgât biwiyeŋe mem hewewen tuhumap. Me lok nombotŋe âlâmâ nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai. Me nombotŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâroŋ pilâyiŋgimu bukulipyeŋaŋe den sâmai ya nâŋgâŋetâ keterakmu purik gurik sâm lohimbi ekyongomai. 11 Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ biwinenŋe mem hewewen tuhumu bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimu tânahom mansain.

Nen lok topŋe topŋe mansainŋe Kiristohât komot konohâk oain.

12-13 Yawu otmâ lok topŋe topŋe, nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok kutdâ, me lok inŋe lok kutdâlipyeŋe yeŋgât hoŋ bayiŋgimai. Nen kerekŋe Kiristohâlen biwinenŋe katbin yan toen katnenekŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heak yâkŋak mâmâŋe otningmu komot konohâk manmâ tânahomain. Nengât biwinenŋe mem hewewen tuhumu âi ikŋiâk ikŋiâk teteningimu memain. Yawu gârâmâ yâkât wâtŋan kinmâ Kunnenŋe Kiristo tem lâuwaŋgim biwinenŋaŋe kepeiakmu tânahom yâhânom. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet.

14 Hâknenŋeâmâ konohâk. Aiop hâknenŋahât torehenŋe âlâ âlâ yaŋe âi amboŋan amboŋan tuhumai. 15 Yakât otmâ kâinenŋaŋe yuwu mon sâwuap. “Ambonaŋe bam gamu nâŋe hân tâlim tatmâ hâkâŋ oan. Yâhâ bâtŋaŋe âi memap yawuâk ki katnihimu meman. Yakât otmâ hâreakmâ pilâwehât naŋgan.” Yawu sâm hâreakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. 16 Me ândâpnenŋaŋe yuwu mon sâwuap. “Âo, mun pato pilâmu ŋiŋ ŋiŋ sâmu hâhiwin nâŋgâman. Yawu gârâmâ ambonahât senŋaŋe senŋe âlâlâ onom âlepŋe ya ekmap yawuâk ekbeâk nâŋgâman. Yawu gârâmâ senŋaŋe âi memap yawu ki katnihimu meman. Yakât otmâ hindakmâ pilâwehât

naŋgan." Yawu sâm hindakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. 17 Yawu gârâmâ Anitâŋe sennenŋeâk katningiop mâne girawu otmâ sennenŋaŋe den nâŋgâmbâin? Me ândâpnenŋeâk katningiop mâne girawu otmâ ândâpnenŋaŋe kuŋ korok nâŋgâmbâin? 18 Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ lok tuhum hâkgât torehenŋe âlâlâ kalop. 19-20 Yawu gârâmâ hâknenŋe torehenŋe âlâ me âlâ ki kalop mâne manmannenŋe ki tetemu âlepŋe manbâin. Hâknenŋeâmâ konohâk. Hâknenŋahât torehenŋe yaŋeâmâ nep ikŋiâk ikŋiâk memai.

21 Yakât otmâ sennenŋaŋe bâtnenŋe yuwu sâm ki ekuwuap. "Âo, gâŋe âi mendâ gekmune bâleap. Yakât otmâ hindakmâ pilânenekmâ âlâengen ari tat." Me kunnenŋaŋe kâinenŋe yuwu sâm ki ekuwuap. "Bâe, hân tâlim arim takamat yakât gekmune bâleap. Yakât gâ hindakmâ gikiâk ari kindâ pâŋnaŋak bam gawom." Yawu sâm ki ekuwuap. 22 Yakât otmâ yuwu nâŋgânom. Hâknenŋahât torehenŋe âlâ me âlâ eŋakmunŋe tâŋât otmap ya hârem pilâm âlepŋe mannomgât dop ki tap. 23 Otmu hâknenŋahât torehenŋe nombotŋaŋe âi ki tuhumai yamâ benŋe meŋâleakmain yan bukulipnenŋaŋe nenekŋetâ âiloŋgo otmap. Otmu hâknenŋahât torehenŋe tetekŋan tatmu ekŋetâ aŋulakmain sâm hâknenŋe tihitŋe otmâ pet sâri latmâ kâtâpgumain. 24 Yâhâ hâknenŋahât torehenŋe nombotŋe âlâmâ tetekŋan tatmai yamâ ki nâŋgâm ketet otmâ kâtâpgumain. Anitâ ikŋak lok tuhum hâkgât torehenŋe âlâlâ katmu ârândâŋ olop. Otmu biwi nâŋgân nâŋgânnenŋan kioŋmu keterakningimu hâknenŋahât torehenŋe âlâhât nâŋgâm aŋulakmain sâm hâknenŋe tihitŋe otmain. 25 Otmu Anitâŋe lok tuhum hâkgât torehenŋe âlâlâ kalop yakât otmâ hioŋakmâ ikŋiâk ikŋiâk tatnomaihât dop âlâ ki tap. Yaŋeâmâ tânahomai yan hâknenŋaŋe sânduk sâmu kilik milik manmain. 26 Yawu gârâmâ hâknenŋahât torehenŋe âlâ me âlâ hiwinŋe otmap yan hâknenŋe kerek hâhiwin nâŋgâmain. Yamâ benŋe hiwinŋe ya biatmu yanâmâ hâknenŋe kerek sânduk sâm arimap.

27 Aiop, hâknenŋan hâum yan yuŋe Kiristohât komot konok mansain nen meneneksap. 28 Komot konohâk mansain yamâ Anitâŋe âi ikŋiâk ikŋiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Aŋgoân nen lok nombotŋaŋe lohimbi belângen manmai ya yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgânomaihât Anitâŋe kut aposolo sâm âi ningiop. Yâhâ lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋe emelâk katbi ya yeŋgâlen ari Anitâhât biwiŋan den âlâlâ tatmap ya sâm holaŋmâ ekyongoŋetgât lok nombotŋe kut poropete sâm âi yiŋgimap. Yâhâ den kâsikum yiŋgiŋetgât lok nombotŋe âlâmâ kut papasu sâm âi yiŋgimap. Yâhâ âlâmâ kulem meŋetâ lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap sâm lok nombotŋe âi sâm yiŋgimap. Yâhâ âlâmâ lohimbi mesekyeŋe orop heŋgemyongoŋet sâm âi yiŋgimap. Yâhâ âlâmâ lohimbiŋe wahap wuân me wuângât umburuk otmai ya tânyongoŋet sâm âi yiŋgimap. Yâhâ âlâmâ Kiristohât komot ya yeŋgât kunlipyeŋe manŋet sâm âi yiŋgimap. Yâhâ âlâmâ lok nombotŋe yeŋgât nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai. 29 Yawu otmâ âi topŋe topŋe yiŋgimap. Yakât otmâ yen kerekŋe aposolo âi yu ki menomai. Me yen kerekŋe poropete âi ya ki menomai. Me yen kerekŋe papasu âi ya ki menomai. Me yen kerekŋe kulem topŋe topŋe ki menomai. 30 Me yen kerekŋe lok ki heŋgemyongonomai. Me kerek yeŋgât nimbilamyeŋe ki mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai. Me bukulipyeŋaŋe den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai ya nâŋgâm purik gurik sâm lohimbi ekyongonomaihât âi ya yen kerek ki

yiŋgimap. 31 Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu
bukulipyeŋe tânyongoŋetgât nâŋgâm biwiyeŋe hewewen otmu Anitâ ulit-
gum mannomai. Yawu otmâ bukulipyeŋe orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ
tânahom manŋetâ ârândâŋ otbuap.

13

Bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

1 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nimbilamnenŋe mem purik
pilâningimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmain, me aŋelo yeŋgât den sâmain
yan biwinenŋaŋe bukulipnenŋe yeŋgâlen ki kepeimain. Yawu otmâ den
sâmain ya nâŋgâŋetâ hâpu umunŋe pâoŋ sâmu munŋe pato pilâmap, me
himbim guŋguruŋ sâmap, yakât dopŋe otmap.

2 Yâhâ Anitâŋe ikŋe biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya nâŋgâm
heŋgeŋgum bukulipnenŋe den kâsikum yiŋgim yâk yeŋgâlen biwinenŋaŋe
ki kepeimain. Yawu otmain ya Anitâŋe ekmu tâŋât otmap. Otmu
Anitâhâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim yan lokŋe ki otmai ya otmunŋe
bukulipnenŋaŋe ekŋetâ âlâ kândâk otmap. Yawu gârâmâ biwinenŋaŋe
bukulipnenŋe yeŋgâlen ki kepeim manmain yan Anitâŋe nenekmu
gemap.

3 Otmu senŋe âlâlâ tatningimap ya kerek kâsikum lohimbi senŋe
âlâlâhât umburuk manmai ya yiŋginom. Me Kiristohât tem lâuwaŋginom
yakât huhopŋe kasalipnenŋaŋe menenekmâ kâlâwân uneneknomai.
Yawu otnom yamâ biwinenŋaŋe bukulipnenŋe yeŋgâlen ki kepeinom.
Yawu otnom yakât Anitâŋe nâŋgâningimu ki yahatbuap. 4 Yâhâ
biwinenŋaŋe yeŋgâlen kepeim yuwu otmâ mannom. Buku nombotŋaŋe
mem bâlenenekŋetâ yakât matŋe ki kâpekyiŋginom. Me sâm bâleninginetâ
yakât nâŋgâm mem lohotŋe tuhuyeknom. Me nenŋahâlâk ki nâŋgâmunŋe
yahatmu hâknenŋe mepaenom. Otmu buku nombotŋe yeŋgât
nâŋgâmunŋe ki gewuap. Otmu buku nombotŋe yeŋgât ki nâŋgâm
bâleyiŋginom. 5 Yâhâ up bia bia ki mannom. Otmu nembe kalem oraŋgim
mannom. Otmu buku nombotŋaŋe hâmeân hâluhu otninginetâ yan
tepnenŋe ki yahatbuap. Me mem âlâlâ tuhunenekŋetâ yakâlâk nâŋgâm
matŋe yiŋgine sâm biwinenŋaŋe ki mem mannom. 6 Yâhâ lohimbi
nombotŋaŋe otŋetâ bâlewuap ya ekmâ heroŋe ki nâŋgâyiŋginom. Yamâ
benŋe uwawapŋe bia manmâ otŋetâ âiloŋgo otbuap ya yeŋgât heroŋe
nâŋgâyiŋginom. 7 Otmu buku nombotŋaŋe mem ge katneneknomai yan
matŋe ki otyiŋginom. Me tep bâle nâŋgâninginomai yan biwinenŋaŋe
kepeiyekmâ mem tepyeŋe sândukŋe tuhuyeknom. Yawu otmunŋe yâk
orop lohotŋan manmâ yâhânomgât biwinenŋaŋe mem mannom.

8-10 Otmu sâp yiwereŋe yuâmâ kandi mansain. Yâhâ Anitâhât bi-
wiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe
biwinenŋan katmu bukulipnenŋe sâm kusânmâ ekyongomain. Yawu
gârâmâ Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya topŋambâek
ki nâŋgâmain. Yakât otmâ nâŋgân nâŋgânnenŋe holaŋakmu yan den
kakŋeâk kakŋeâk kâsikum yiŋgimain. Otmu nimbilamnenŋe mem purik
pilâningimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmain ya torokatmâ ki sâm yâhânom.
Hâmbâi mâne Kiristoŋe âwurem ge manman bulâŋe ningiwuap yan âi
topŋe topŋe mem mansain yu biatbuap. Âi topŋe topŋe hârok biatbuap
yamâ biwinenŋaŋe kepeiakmâ manmain yuwuâk torokatmâ manbisâin.

11 Emelâk nimnaom titipâ tatbinân yanâmâ mete pirik pirik
otminiwin. Otmu biwinennŋambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemu âwâ
mâmâlipnennŋe ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ tâŋât otminiop. Yawu
gârâmâ papato otmâ nimnaom yeŋgât nâŋgân nâŋgân ya pilâwin.
12 Otmu nennŋeâmâ toen umutnennŋe eŋakmunŋe âwâlele otmap. Yakât
dopŋeâk Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya ki nâŋgâm
heŋgengumain. Yawu gârâmâ Kiristoŋe âwurem gewuap yan Anitâhât
biwiŋan nâŋgân nâŋgân topŋe topŋe tatmap ya topŋe nâŋgâm pesuk
pilânom. Anitâŋe biwinennŋahât topŋe nâŋgâmap yakât dopŋeâk nennŋe
gurâ yâkât topŋe nâŋgânom. 13 Yâhâ den sâm aran yukât topŋe yuwu tap.
Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu Kiristo hoŋ bawaŋgim âi
topŋe topŋe memain yuâmâ âwurem gewuawân pesuk sâwuap. Yakât
otmâ yuwuâmâ otmâ mannom. Aŋgoân biwinennŋaŋe kepeiakmâ
konohâk otmu buku oraŋgim manmâ yâhânom. Buku oraŋgim Anitâ yet
Kiristo yetgâlen biwinennŋaŋe kepeim manmâ yâhânom. Otmu Kiristoŋe
âwurem ge menenekbuap yakât nâŋgâm biwinennŋaŋe mem mannom.
Yawu gârâmâ aŋgoân biwinennŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku
oraŋgim mannomgât Anitâŋe nâŋgâmap.

14

*Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den
sâwi.*

1 Yakât otmâ biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomaihât
nâŋgâm manŋet. Yawu manmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe
otyiŋgimu Kiristo hoŋ bawaŋgiŋetâ bulâŋe teteâkgât biwiyeŋe Anitâhâlen
kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den kâsikum bukulipyeŋe
yiŋgiŋetâ nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât âi ya biwiyeŋaŋe mem manŋetgât
naŋgan. 2-4 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok nombotŋaŋe Anitâhât
den kâsikum ningimai ya nâŋgâmunŋe keterakningimu manmannennŋe
kelihakmu manmain. Lok yawuyaŋe mem hewewen tuhunenekŋetâ
biwi sânduhân manmain. Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât
biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya mem lok nombotŋe âlâ yeŋgât bi-
wiyeŋan katmâ nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimap. Nimbilamyeŋe
mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâŋetâ nâŋgâmunŋe ki keter-
akningimu yaŋak Anitâhât nâŋgân nâŋgân yakât pâpgumain. Yâhâ Anitâ
ikŋak lok yawuya yeŋgât den nâŋgâmap. Yakât otmâ den sâsâŋe ki sâsâŋe
sâmai yan yeŋe biwiyeŋeâk ârândâŋ otmap.

5 Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yen kerek nimbilamyeŋe mem purik
pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap.
Yawu gârâmâ nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe
sâmai ya lok âlâ me âlâŋe nâŋgâm bukulipyeŋe purik gurik sâm ekyon-
goŋetâ nâŋgâm heŋgeŋgumai yakât gurâ nâŋgâmune âiloŋgo otmap. Yâhâ
lok nombotŋeâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lauyeŋe mem hewewen
tuhumu lohimbi belângen manmai ya Anitâhât den ekyongomai. Eky-
ongoŋetâ nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetgâlâk biwinaŋe nâŋgâm
manman. Lok yawuya yeŋgât nâŋgâmune yahatmap.

6 Bukulipne, nâŋe yeŋgâlen takawom yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe
nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmune
nâŋgâŋetâ ki keterakbuap. Yawu otbom yaŋe ki tânyongowom. Yâhâ
yeŋgâlen taka tânyongowom yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât

den biwinan katbuap ya ekyongowom. Otmu Anitâhât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu den kâsikum yiŋgiwom.

7 Den sâm aran yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Aioŋ tuhumainân lok âlâŋe kep topŋe katmâ membuapŋe ombe kârikŋeâk mem waŋgam kumbuap ya bukulipŋaŋe nâŋgâm yawuâk watnomai. Yâhâ ombe lohotŋan mem waŋgam kârikŋe ki kumbuap yan bukulipŋe nombotŋe ateŋe âlâengen kinnomaiŋe ombe ki mem heŋgeŋgum waŋgam gurâ hârem hilipgunomai. 8 Otmu âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Kapi âlâ yongone sâm arinomai. Yâhâ kapi âlâ yamâ emelâk taka mâtâwân teŋgâ tuhum mambotyiŋginomai. Mambotyiŋgiŋetâ lok tem pato yan gâtŋe kulet sâwuapŋe teŋgâ tuhuai ya yekmâ bukulipŋe ekyongomu alahunomai. Alahum yekmâ kewewetyeknomai. Yâhâ bukuyeŋe âlâ yakât ki nâŋgâwuap mon yaŋe teŋgâ tuhunomai ya yeŋgât lauyeŋanâk kioŋmu kuŋetâ mumbuap. Yawu. 9 Yâhâ yakât dopŋeâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nimbilamyeŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem purik pilâyiŋgimu den ki nâŋgân nâŋgânŋe sânomai ya bukulipyeŋaŋe nâŋgâŋetâ ki keterakbuap. Yakât nâŋgâŋetâ siru den yawu otbuap. 10-11 Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Nen lok topŋe topŋe manmâ dennenŋe ikŋiâk ikŋiâk sâmain. Yakât otmâ lok pupŋe âlâŋe hân âlâengembâ taka denyeŋanâk eknongonomai ya ki nâŋgânom. Otmu nen gurâ dennenŋanâk ekyongomunŋe ki nâŋgânomai. Yawu gârâmâ den nâŋgâmain ya bukulipnenŋaŋe sânomai yanâmâ yâk orop hewewenâk alahunom. 12 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhuyekmu âi âlâlâ menehâlâk nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm yan wuân âi meŋetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nâŋgânomai.

13 Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâhât nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den ki nâŋgân nâŋgânŋe sâmaiŋe den yakât topŋe nâŋgâm purik gurik sâm bukulipyeŋe ekyongoŋetâ nâŋgânomaihât Anitâ ulitguŋet. 14 Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nimbilamne mem purik pilânihimu den sâm Anitâ mepaeman ya nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Yawu gârâmâ den sâman ya biwinaŋe nâŋgâm ki sâman. 15 Yakât otmâ yuwu otbom. Nimbilamne mem purik pilânihimu den ki sâsâŋaŋe sâm mepaewom, me kiki mewaŋgiwom ya purik gurik sâmune lohimbi orop kinnom yaŋe nâŋgânomai. 16-17 Yawu gârâmâ nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den ki sâsâŋaŋe sâm Anitâ mepaenomai yanâmâ bukulipyeŋe den yakât topŋe ki nâŋgâmaiŋe yen orop biwi nâŋgân nâŋgân yeŋaŋe ki hikuakmâ konohâk otbuap. Yâhâ Anitâ mepaeŋetâ nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. Yamâ bukulipyeŋaŋe nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgiwuap. Yakât nâŋgâmune ki dopŋan oap.

18 Yâhâ nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmai yamâ nâku yawuâk nimbilamne mem purik pilânihimu wangiyekmâ sâman. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaeman. 19 Yawu gârâmâ Kiristohât komot menduhuakmâ kinmain yan senyeŋan kinmune nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâm ariwomgât ki nâŋgâman. Yâhâ senyeŋan kinmâ biwinambâ nâŋgân nâŋgân âlepŋe tetemap ya pâŋe tâlâwâk ekyongomune nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât nâŋgâman. 20 Bukulipne, nimnaom titipâŋe yu me ya otnehâlâk nâŋgâmai. Yâhâ yeŋe yawu ki nâŋgânomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe

nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâne sâm yakâlâk ki nâŋgânomai. Wuân âi meŋetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nâŋgânomai. Yawu gârâmâ lepatŋe wuân âlâ ombe tatmâ ki nâŋgâm bâleaŋgimai yakât dopŋeâk otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahonomai. 21 Otmu emelâk Anitâhât poropete nombotŋaŋe yâkât den sâm Isirae lohimbi denyeŋanâk ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi. Yakât otmâ Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi yuŋe nâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm tem ki lâunihim mansai. Yakât otmâ kasalipyeŋe hâŋgânyongomune hân kâlepŋehembâ taka yeŋe denânâk ekyongonomai. Yawu gârâmâ den ekyongoŋetâ yawuâk nâŋgâm hâkâŋ otnomai.”

22 Den yawu tap yakât topŋe yuwu nâŋgânom. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe launenŋe mem hewewen tuhumu Anitâhât den kâsikum Kiristohât lohimbi yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ bonŋe otmap. Yâhâ lohimbi belângen manmaiŋeâmâ nâŋgâŋetâ ki bonŋe otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nimbilamnenŋe mem purik pilâningimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâmunŋe nâŋgâŋetâ biwiyenan hâumu “Kulem yu ki orotŋe eksain,” sânomai.

23 Yakât otmâ yeŋe menduhuakmâ Kiristo mepaenomai yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yen kerek nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu lauyeŋe menduhum den ki sâsâŋe sânomai yanâmâ bukulipyeŋaŋe den yakât topŋe ki nâŋgâmai me lohimbi belângen manmai yaŋe yekmâ, “Bâe, lok yu ondop otmâ biwiyeŋe gulip oap,” sânomai. Yawu sâm nâŋgâyiŋgiŋetâ gewuap. 24 Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋe mem hewewen tuhumu Anitâhât den alahumai. Den alahumai yan bukulipyeŋe nombotŋaŋe Anitâhât den ki nâŋgâm heŋgeŋgumai me lohimbi belângen manmai yaŋe denyeŋe nâŋgâŋetâ biwiyenan hâumu orotmemeyeŋe bâleŋe yakât nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgiwuap. 25 Yakât nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu, “Anitâŋe yen orowâk manmâ mâmâŋe otyiŋgimap,” yawu sâm yâk mepaenomai.

Nenŋe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknom yan ewe karaŋginom.

26 Yakât otmâ yeŋe menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekne sâm yuwu otnomai. Lok nombotŋaŋe kep me kiki mewaŋginomai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetewuap ya sâm tetem ekyongonomai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den âlâ biwiyenan katmap ya ekyongonomai. Me nombotŋe âlâ yeŋgât nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den ki sâsâŋe sânomai. Me nombotŋe âlâ yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâroŋ pilâmu den ki sâsâŋe sânomai ya purik gurik sâŋetâ bukulipyeŋaŋe nâŋgânomai. Menduhuakmâ yawu otmâ tânahom mannomai. 27 Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lohimbi nombotŋe yeŋgât nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai yan lok konok me yâhâp me kalimbu yaŋe yahatmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk sânomai. Yawu otnomai yan lok âlâŋe den ki sâsâŋe sânomai ya purik gurik sâm lohimbi ekyongomu topŋe nâŋgânomai. 28 Yawu gârâmâ lok yawuya âlâ orop ki menduhuaknomai yanâmâ yuwu otnomai. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâhât nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den sâsâŋe ki sâsâŋe ya lohimbi senyenan ki sânomai. Yâhâ biwiyenanâk nâŋgâm Anitâ heroŋe nâŋgâwaŋginomai.

29 Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lauyeŋe mem hewewеŋ tuhumu
Anitâhât den ekyongonomai ya gurâ yawuâk lok konok me yâhâp
me kalimbu yaŋe yahatmâ den ekyongonomai. Den ekyongono-
mai yamâ târârâk yai me sâm tâpikguai yakât lok nombotŋaŋe tatmâ
nâŋgâyiŋginomai. 30 Otmu bukuyeŋe âlâŋe yahatmâ kinmâ den ekyon-
gowuawân Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâhât biwiŋe mem hewewеŋ
tuhumu yanâk ki yahatmâ yâku den sâwuap. Aŋgoân bâtŋe pilâmu
kândikum sâwuap yaŋe ekmâ sâm tiŋ pilâm ge tatmu benŋe yâku yahatmâ
ekyongowuap.

31-33 Lohimbiŋe menduhuakmâ den kakŋan ki sahaŋginomai. Yawu
otmâ ewe karaŋginomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Yâhâ
menduhuakmâ Anitâhât den alahumaiân yeŋe ki ewe karaŋgimai. Yakât
otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lauyeŋe mem hewewеŋ tuhuwuap yan
ewe karaŋgim den ya âlâku ikŋiâk ikŋiâk yahatmâ ekyongonomai. Yawu
otnomai yan lohimbi kerekŋe den ya nâŋgâŋetâ keterakmu yanâmâ
biwiyeŋe hewewеŋ otbuap.

Otmu Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe manmâ araiŋe orotmeme yuwu
otmai. 34 Lohimbi menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiân
imbilipyeŋaŋe loklipyeŋe yeŋgât amutgen otmâ den nâŋgânâk tatno-
maihât emelâk Anitâŋe Mose ekumu kulemguop. 35 Yakât otmâ im-
bilipyeŋaŋe wuân me wuân topŋahât pâpgumai yaŋe lohimbi senyeŋan ya-
hatmâ kinmâ topŋe nâŋgâne sâm âikumai yakât den pat nâŋgâmune bâleop.
Yawu otmai yamâ aŋun topŋe. Yawu gârâmâ emetyeŋan ari tatnomai yan
loklipyeŋe me âwâlipyeŋe âiyongoŋetâ ekyongonomai. 36 Yawu gârâmâ
yeŋe wuân nâŋgân nâŋgân mem Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe tatmâ
arai ya yeŋgât orotmeme ki watmai? Yeŋe kunlipyeŋe manne sâm oai
hâ? 37 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Den yan yuâmâ Kutdâhât den
ekyongoan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân
âlâ tetewuap yakât “Yuâmâ Anitâŋe biwinenŋan katmu ekyongoain,”
sânomai. Yawu sânomai yan kuyiŋgiŋetâ ya pilâm nâ tem lâunihinomai.
Otmu lok nombotŋaŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem
hewewеŋ tuhumu Kiristohât hoŋ bawaŋgiain sâm ekyongonomai ya
gurâ ekyongoŋetâ tem lâunihinomai. 38 Yawu gârâmâ den yan yu lok ya
ekyongoŋetâ ki nâŋgâyiŋginomai yamâ yeŋe betyongonomai.

39 Bukulipne, den ekyongoan yukât bâiŋe sâmune nâŋgâŋet. Wâtgât
mâmâŋahât Heakŋe lauyeŋe mem hewewеŋ tuhumu Anitâhât den
bukulipyeŋe kâsikum yiŋginomaihât nâŋgâŋet. Otmu Wâtgât mâmâŋahât
Heakŋe bukulipyeŋe yeŋgât nimbilamyeŋe mem purik pilâyiŋgimu den
sâsâŋe ki sâsâŋe sânomai ya ki kuyiŋginomai. 40 Yakât otmâ den sâsâŋe ki
sâsâŋe sânomaiân orotmeme ekyongoan yu watmâ otŋetâ dopŋan otbuap.

15

Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop.

1-2 Bukulipne, emelâk Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgimune
nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai. Yawuâk torokatmâ
mannomai otmuâmâ Kiristoŋe âwurem ge meyekmu manman kârikŋahât
bulâŋe menomai. Yâhâ den pat âlepŋe yakât nâŋgâŋetâ porap otmu
Kiristo betgunomai yanâmâ bulâŋe ya ki menomai. Bulâŋe ya ki
memaihât den pat âlepŋe yakât pâŋe tâlâwâk yuwu sâm heŋgeŋgumune
nâŋgâŋet.

3-4 Emelâk Kiristohât aposololipŋe yeŋgâlembâ den kunŋe mewan ya
ekyongomune ki nâŋgâm heŋgeŋguwi. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet.
Kiristoŋe nengât tosahât huhopŋe mem muop. Mum hân kâlehen katŋetâ
tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop. Yawu otmu yan Anitâŋe mumuŋambâ
mem yahalop yakât den emet inânŋan poropete otmu lok nombotŋaŋe
kulemguwi.

5 Yâhâ mumuŋambâ yahalop yakât kakŋan Petoro orop eŋakmâ den
olowot. Yakât kakŋan ikŋe aposololipŋe mem teteyekmu yâk orop den
otbi. 6 Yakât kakŋanâmâ lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi
ya kiŋgitŋe orowâk, dopyeŋe 500 ya wangiop, ya teteyiŋgimu eŋakbi.
Yawu gârâmâ lohimbi ekbi yamâ nombotŋe muŋetâ nombotŋe yawuâk
mansai. 7 Otmu yakât kakŋan imiŋe Yakowo yâkâlen tetewaŋgimu eŋakmâ
den olowot. Otmu yakât kakŋan aposololipŋe âlâkuâk teteyiŋgimu den
otbi. 8 Otmu bâiŋeâmâ nâhâlen tetenihim aposolo âi sâm nihiop yakât
yuwu sâmune nâŋgâŋet. Wuân me wuân bilakŋe kâpekmai yakât dopŋeâk
manmune Kiristoŋe menehop. 9 Yâhâ ki menehop yan ikŋe komot
ya mem bâleyekminiwan. Yawu otyiŋgiminiwan yapâ menekmâ aposolo
âi sâm nihiop yakât nâŋgâmune âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otmini-
wan yakât ninahât nâŋgâmune gemap. Otmu aposolo yeŋgât kunyeŋe
manbehât ki nâŋgâman. 10 Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ
nâŋgânihim Kiristo hâŋgângumu ge tetenihim aposolo âi sâm nihiop. Âi
sâm nihimu yâkât wâtŋan kinmâ aposolo nombotŋaŋe âi memai ya
hârohâk wangiyekmâ âi kârikŋeâk meman. Âi meman yukât amboŋe
Anitâ. Ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu âi memune
bulâŋe tetemap. 11 Yakât otmâ aposolo nombotŋe orop, nenŋe Kiristohât
den pat konok yakâlâk lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâmai. Otmu emelâk
den pat yuwuâk ekyongomune nâŋgâm Kutdâhâlen biwiyeŋe katbi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

12 Otmu Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat
ekyongomunŋe nâŋgâwi. Yawu gârâmâ topŋe girawuhât otmâ yen
nombotŋaŋe sâm hilipgum “Hâmbâi mumuŋambâ ki yahatnom,” sâmai?
13 Den yawu sâmai ya bulâŋe mâneâmâ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem
yahalop sâm ekyongomain ya bulâŋe ki otbâp. 14 Otmu Kiristo mu-
muŋambâ ki mem yahalop mâne nenŋe imbiâk ekyongomunŋe biwiyeŋe
yâkâlen katbâi. 15 Otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât
dop ki tap mâne Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop sâm den
golâ ekyongombâin. 16 Otmu torokatmâ sâwe. Anitâŋe mumuŋambâ
mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Kiristo mumuŋambâ ki
mem yahatbâp. 17 Otmu Kiristo mumuŋambâ ki mem yahalop mâne
yâkŋe tosanenŋe ki pilâm manman kârikŋahât pat kuningimbâp. Otmu
nenŋe biwinenŋaŋe yâkâlen imbiâk kepeimbâin. 18-19 Yâhâ Anitâŋe
manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe mene sâm Kiristohâlen
biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yawu gârâmâ munom yakât kakŋan
mumuŋambâ mem yahatnenekmu manman kârikŋan mannomgât dop
ki tap mâne nenŋe den perâkŋe nâŋgâmunŋe bulâŋe otbâp. Otmu lok
belângen manmaiŋe nengât imbiâk otmâ hâhiwin kakŋan manmâ gai
sâm nâŋgâningimbâi. Otmu emelâk lohimbi nombotŋe biwiyeŋaŋe Kiris-
tohâlen kepeim mum gawiŋe orotmeme bâleŋe otminiwi yakât tosa ki

pilâyiŋgimbâp. Yakât otmâ matŋe umatŋe yiŋgimu hâhiwin nâŋgâmbisâihât dop yawuâk tatbâp.

20 Bulâŋanâk Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yakât dopŋeâk lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain, me gâmâlâk yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai nen kerek mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. 21-22 Lok topnenŋeâmâ konok. Tâmbânenŋe, kutŋe Aram sâm, ikŋahâk otmâ tâpikgum tosa miop. Yakât huhopŋe Anitâŋe mumuhât pat kuwaŋgiop. Yawu otmâ lohimbi yâkâlembâ tetemain nen kerekŋe eŋgatnenŋeâk watmâ otmunŋe bâlemu mum gara gara otmâ gamain. Yawu gârâmâ Kiristoŋe mumuŋambâ yahalop yan mumuŋambâ yahatmâ manman kârikŋan mannomgât mâtâp mem kusânningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ munom yanâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekmu manman kârikŋan mannom. 23 Aŋgoân Kiristoŋe mumuŋambâ yahalop. Mumuŋambâ yahatmâ himbimân yâhâmu Anitâ orop tawot. Otmu âwurem gewuap yan lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain, me gâmâlâk yawuâk mannomai nen kerek Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. 24-25 Yawu gârâmâ sâp yupâek Kiristoŋe kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristohât kasalipŋe yu Anitâŋe mem ge katyekmu yâkât amutgen tatnomai. Lok, âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun, me sâtŋe metŋe topŋe topŋe ya kerek mem ge katyekbuap. Ya kerek mem ge katyekmu sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâmu nen Kiristohât komot kerek mumuŋambâ mem yahatnenekmu yu ya topŋe topŋe kerehâk yâkât amutgen tatnom. Yakât otmâ menduhunenekmâ âwâŋe Anitâ yâkât amutgen katnenekmu mannom. 26 Otmu sâp yan Mumuhât Amboŋe bunewâk mem ge katbuap. Yakât kakŋan nenŋe yâhâpŋe ki munom.

27-28 Yakât topŋe teteâkgât emelâk Anitâŋe lok âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâŋe wahap topŋe topŋe ya nanŋahât amutgen katyekmu tatnomai.” Yawu tap.

Yâhâ “wahap topŋe topŋe” den yuŋe nen hânân gâtŋe, me himbimân gâtŋe, me hân kâlehen gâtŋe nen kerehâk meneneksap. Yâhâ Anitâ ikŋahâk menenekmâ nanŋahât amutgen katnenekbuap. Yakât otmâ den yuŋe Anitâ ikŋahât ki miap. Otmu nanŋahât gurâ ki miap. Anitâŋe nen kerehâk menenekmâ Kiristohât amutgen katnenekmu tatnom yanâmâ sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâwuap yan Kiristoŋe âi tuhum tiŋ pilâm nen kerehâk menenekmâ âwâŋe Anitâ yâkât amutgen katnenekbuap. Otmu ikŋe gurâ yawuâk âwâŋahât amutgen tatbuap. Yawu otmâ Anitâŋe kunnenŋe pato tatbisâp.

29 Otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yakât torokatmâ sâwe. Bukulipyeŋe nombotŋaŋe “Mumuŋambâ ki yahatnom,” sâmai. Yawu gârâmâ den sâmai ya bulâŋe oap otmuâmâ girawuhât otmâ bukulipyeŋe emelâk muwi ya yeŋgât nâŋgâm kutyeŋe mem kinŋetâ toen katyeksai? Yâhâ Anitâŋe bukulipyeŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuapgât dop ki tap otmuâmâ kutyeŋe mem kinŋetâ toen mem katyekmai yamâ imbiâk otmai.

30 Bukulipne, torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe eky-

ongomunŋe lohimbi nombotŋaŋe topŋe âlâlâ mâŋgâenenekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gamain. Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem ya-hatnenekbuapgât dop ki tap mâne âi yu pilâmbâin. 31 Lohimbi âlâ me âlâ belângen manmaiŋe sâp girawuân me girawuân nohoŋetâ mumbom? Yawu nâŋgâm manman. Den ekyongoan yu biwinaŋe nâŋgâmune bulâŋe oap. Otmu yakât dopŋeâk yeŋgât yuwu nâŋgâmune bulâŋe oap. Emelâk Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katbi. Yapâek biwiyeŋaŋe yâkâlen kepeim manmâ gai yakât nâŋgâm mepaeyeksan. 32 Emelâk nâŋe Epeso kapi yuân taka Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowan. Sâp yan kapi ambolipŋe nombotŋaŋe kuk otmâ bâsok hâmene mem gulip tuhuwi. Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Epeso kapiân yu âwurem taka nep yuwu ki tuhumbâm.

Otmu torokatmâ sâwe. Lohimbi belângen manmaiŋe yuwu sâmai. “Mumunŋe pesuk sâwuap. Yakât otmâ eŋgatnenŋeâk watmâ sot kâle soŋgo bau nem heroŋe kakŋan manne.” Den yawu sâmai. Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne soŋgo bau sot kâle nem heroŋe kakŋan manbâm. 33 Otmu lok yawuyaŋe taka yen orop yawuâk otŋetâ dondâ bâleap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlepŋaŋe lok bâleŋe orop hero karaŋgim yâhâm genomai yanâmâ lok bâleŋaŋe lok âlepŋe ya yeŋgât eŋgatyeŋan kioŋetâ otbuap. 34 Yeŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakyiŋgimu bukulipyeŋaŋe Anitâhât den kelaŋgatmai ya yeŋgât nâŋgân nâŋgân ki watŋetgât naŋgan. Ya kâmbukŋe. Den ekyongoan yu nâŋgâm aŋulakŋet.

Mumuŋambâ yahatnom yan towatnenŋe âlâ tetewuap.

35 Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yuwu mon sâm âinohonomai. “Nenŋe girawu otmâ mumuŋambâ yahatnom? Me mumuŋambâ yahatnom yan towatnenŋe girawuya tetewuap?” 36 Yawu sâm âinohonomai yakât matŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nowo alikŋe mem hân kâlehen katmain ya mumu kâmŋe ga takamap. Ga takam hâlihit kânâŋgâmunŋe ya watmâ yâhâmap. Yâhâ alikŋe mem hân kâlehen katmain yamâ mumap. Mumu yaŋak kâmŋe ga takamu bonŋe aŋgo tetemap. Yen yukât topŋe nâŋgâmai yamâ girawu otmâ manmannenŋahât topŋe pâpgumai? Yawu gârâmâ alikŋe mem hân kâlehen katmain yakât dopŋeâk mum hân kâlehen mem ba karakmain. Otmu kâmŋe ga takamap yakât dopŋeâk mumuŋambâ yahatnom. 37 Otmu torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Ârok kehetŋeâk mem hân kâlehen katmain. Yawu gârâmâ kâmŋe ga takam bonŋe kinmap yamâ towatŋe âlâ âlâ. 38 Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ sot âlâlâhât bonŋe otmu kehetŋe yakât towatŋe ikŋiâk ikŋiâk kalop. 39 Otmu soŋgo bau, hambe gumbam, nâi luap, me soki kalapat topŋe topŋe yamâ towatyeŋe ikŋiâk ikŋiâk katyehop. Otmu lok manmannenŋe gurâ yawuâk ikŋiâk katningiop. 40 Yakât otmâ hânân âliwahap topŋe topŋe kalop ya towatŋe ekmâ “Yuâmâ hânân gâtŋe,” sâmain. Me himbimân emetsenŋe pitu âlâlâ kalop ya gurâ ekmâ “Ewamâ himbimân gâtŋe,” sâmain. 41 Hilâmgât emetsenŋe yakât laŋinŋe ya ikŋiâk. Otmu omoŋgât emetsenŋe yakât laŋinŋe ya gurâ ikŋiâk. Otmu pituhât laŋinŋe ya gurâ ikŋiâk tap. Yawu.

42-43 Otmu dop kum den ekyongoan yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Meŋlipnenŋaŋe menenekbi yan wâtnenŋe ki teteop. Yâhâ wâtnenŋe tiŋ tiŋ

sâmap yapâek mesek topŋe teteningimu mum gamain. Yakât otmâ mumunŋe hannongoŋetâ tâtuk sâmain. Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yan hâknenŋe âiŋe ningimu manman kârikŋan mannom. Otmu hâknenŋe âiŋe ya ningimu eŋakmunŋe âlepŋe nandoroŋe otbuap. 44-49 Kândikum emelâk Anitâŋe topŋe katmâ hân mem tâmbânenŋe, kutŋe Aram sâm, yâk tuhum yan umutŋe biwiŋe katbaŋgiop. Yâhâ lok tuhuop yakât Moseŋe den kulemguop ya yuwu tap.

"Anitâŋe lok tuhum umut biwiŋe katbaŋgimu manop." Den yawu tap.

Yakât otmâ lohimbi Aramgât towat tetewiŋe muop yawuâk mum gara gara otbi. Otmu nen gurâ dop yawuâk otmâ mum tâtuk sânom. Yawu gârâmâ lok âlâ himbimâmbâ ge manop yamâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo. Yâkŋeâmâ umut biwinenŋe mem hewewen tuhumu yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe manman kârikŋahât pat kuningiop. Yakât otmâ âwurem ge menenekbuawân Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekmâ hâknenŋe âiŋe ningiwuap. Yâhâ emelâk Kiristoŋe mumuŋambâ yahatmâ hâkŋe âiŋe miop yawuya ningiwuap.

50 Bukulipne, den ekyongoan yukât topŋe yuwu nâŋgânom. Emelâk tosanenŋahât huhopŋe hânân yu manmâ yâhâm munomgât Anitâŋe sâm kalop. Yakât otmâ hânân manman manmain yu torokatmâ himbimân yuwuâk mannomgât dop ki tap. 51-52 Yâhâ mumuŋambâ yahatnomgât Anitâŋe den biwinan kalop yamâ yuwu. Sâp pesuk sâwuawân aŋelo âlâŋe lâmun bâiŋe kunbuap. Lâmun kunmu Anitâŋe in yawu, sennenŋe pelen bok otmap yakât dopŋeâk mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. Mem yahatnenekmu lohimbi mannomai ya orop menduhunenekbuap. Menduhunenekmâ manmannenŋe âiŋe ningiwuap yakât dop kum sâwe. 53 Soki âlâ sâmbâlâkŋaŋe tatmâ kon sâmap. Kon sâm bumbulele otmap. Yakât dopŋeâk nenŋe hâknenŋe hâŋgiŋe pilânom. 54-55 Pilâmunŋe hâknenŋe âiŋe ningimu haŋgalakmâ manman kârikŋan manbisâin. Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ hâhiwin kakŋan manmâ mum gamain. Yâhâ hâmbâi hâknenŋe âiŋe ningimu menom yan hâhiwin barak manmâ yâhâmbisâin. Emelâk Anitâŋe ya sâm kalopgât otmâ yakât bulâŋe tetewuap. Yâkât poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

"Anitâŋe Mumuhât Amboŋe mem ge katbuap yapâek lohimbi ki munomai."

Otmu Anitâŋe poropete âlâ den yuwu ekumu kulemguop.

"Bâe, Mumuhât Amboŋe, lohimbi hilipyongowuatgât dop biatsap. Otmu hâhiwin yiŋgim yâhâwuatgât dop gurâ ki tap." Den yawu tap.

56 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe topŋe topŋe tetemu ya watmâ otmunŋe bâlemap. Otmunŋe bâlemap yan Anitâhât girem den nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâumu girem den ya loŋgâem tosa miain sâm naŋgaŋgimain. Yawu manmain yakât huhopŋe Manman bâleŋahât Amboŋaŋe hâhiwin topŋe topŋe ningimu manmâ mum gamain. 57 Yawu gârâmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge kawenenŋan kinmâ tosanenŋahât matŋe miop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim yâkât wâtŋan kinmunŋe Manman Bâleŋahât Amboŋaŋe ki mem ge katnenekbuap. Yawuâk manmâ munom otmuâmâ sâp pesuk sâwuawân Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâ mepaenom.

58 Bukulipne, biwiyeŋaŋe Kutdâhâlen tiŋâk hikum mannomai. Yawu otmâ âi sâm yiŋgiop yakât biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim tuhuŋetâ bulâŋe

topŋe topŋe tetewuap.

16

Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tewetsenŋe menduhuwi.

1 Otmu Yerusalem kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya nombotŋaŋe senŋe âlâlâhât umburuk mansai ya yeŋgât den pat ekyongomune nâŋgâwi. Yâhâ yeŋe girawu tânyongonom sâm âinohowi yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Galatia kapi ambolipŋe tewetsenŋe menduhunomai sâm mâtâp tiripyongowan yawuâk yen tiripyongomune otnomai. 2 Nâŋe yeŋgâlen takawom yan nanŋe menduhum katne sâm pâinŋetâ biatmapgât nâŋgâm Sande ârândâŋ menduhuaknomai yan nepyeŋahât hâmeŋe memai yakât torehenŋe mem Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât pat sâm menduhum konohân katŋetâ tatbuap. 3 Otmu takawom yan yeŋe bukulipyeŋe nombotŋaŋe nanŋe mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yiŋginomai sâm lok katyekbi ya pepa kulemgum yiŋgiwom. Kulemgum yiŋgimune mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe tiripyongoŋetâ buku otyiŋginomai. 4 Yawu gârâmâ nine orowâk arinomgât mâtâp tetewuap otmuâmâ orowâk arinom.

Pauloŋe nep tuhuwom sâm nâŋgân nâŋgân kalop.

5 Yâhâ nâmâ Epeso kapi yu pilâm yeŋgâlen takawom. Aŋgoân Makeronia hânân kapi tatmâ arap ya yeŋgâlen ari Kiristohât komolipŋe girawu mansai ya kapi ârândâŋ hawamgum yekmâ yaŋak yeŋgâlen takawom. 6-7 Yeŋgâlen takamune yen orop tipiŋe mannom. Yawu gârâmâ Kutdânenŋaŋe nâŋgânihimu yen orop sâp kâlep manmâ to yambu pesuk sâek sâm mambotbom. Otmu to yambu pesuk sâwuap yan mâtâp menihiŋetâ wosapâ me wosapâ ariwom yakât ki naŋgan.

8-9 Sâp yuâmâ Epeso kapi yuân manmâ Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgimune lohimbi dondâŋe yâkâlen biwiyeŋe katnomaihât mâtâp teteap. Otmâ lok dondâŋe gurâ mâtâp yu maŋgunihine sâm oai. Yakât otmâ tipiŋe tatmâ âi tuhumune Pentikos hombaŋ otbuawân kapi yu pilâm Makeronia ariwom.

10-11 Timoteoŋe yeŋgâlen takawuap yan ki ekmâ mete kârâ otnomai. Nâŋe Kutdâhât hoŋ bawaŋgim âi meman yukât dopŋeâk hoŋ bawaŋgim âi memap. Yakât otmâ takamu buku otbaŋgim mâtâp mewaŋgiŋetâ lohotŋan takamu eŋaknom. Yâhâ nâmâ bukulipyeŋe orop manmâ yâkât mambotbaŋgiain.

12 Otmu bukunenŋe Apolo yâkât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bukulipyeŋaŋe pilânenekmâ yeŋgâlen âwurenomai yan gâ orowâk arinomai sâm ekum meme sâsâ tuhum gan. Yawu gârâmâ sâp yiwereŋeâmâ orowâk takanomaihât hâkâŋ oap. Yâhâ sâp âlâen mâtâp tetewaŋgiwuap yanâmâ âlepŋe hâŋgângumune yeŋgâlen takawuap.

Den bâiŋe sâop.

13 Otmu yeŋe Kiristohât wâtŋan kinmâ yuwu otmâ mannomai. Biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemu ya watmâ otmain sâm biwiyeŋe galemahom mannomai. Me bukulipyeŋe nombotŋe Kiristohât den kelaŋgatmaiŋe eŋgatyeŋan kioŋmaihât biwiyeŋe ki pâlâmŋe otbuap. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mâtâp maŋguyiŋgimaihât kârihem kinmâ manmanyeŋe galemahom mannomai. 14 Otmu Kiristo

orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tep âlep naŋgaŋgim hoŋ bawaŋginomai.

15-16 Bukulipne, aŋgoân yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Setepanas sâm, hep torehenlipŋe orowâk Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yawu otbi yapâek manmâ gai ya topyeŋe nâŋgâm heŋgeŋguai. Otmu Akaia hânân kapi tatmâ arap yakât ambolipŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yeŋgât nâŋgâm yâkŋe hoŋ bayiŋgim mansai. Yakât otmâ yeŋe lohimbi yawuya yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatmu amutyeŋan manŋetgât naŋgan. 17-18 Otmu yen orop ki eŋakmâ mansaingât tepne dondâ nâŋgânyiŋgian. Yawu gârâmâ Setepanas bukuyâhâtŋe, kutyetŋe Potunato yet Akaiko sâm, yâkŋe yeŋe tepyeŋe nâŋgânihiai yakât eknohoŋetâ biwine huruŋ sâop. Yakât otmâ tep hero nâŋgâyiŋgian. Otmu hâŋgânyongomune âwurenomai yan nâŋe heroŋe nâŋgâyiŋgim mansan yakât den pat ekyongoŋetâ yen gurâ yawuâk biwiyeŋe huruŋ sâwuap. Yakât otmâ yeŋgâlen takanomai yan ewe katyeknomaihât naŋgan.

19 Den bâiŋe sâwoman. Asia hânân yu kapi tatmâ arap yakât ambolipŋaŋe biwiyeŋe Kiristohâlen kepeim mansaiŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgiai. Otmu lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pirisila, lohimbi nombotŋaŋe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den alahum kiki mewaŋgim mepaemai yaŋe orowâk yeŋgât nâŋgâyiŋgiai. 20 Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansainŋe yawuâk nâŋgâyiŋgiai. Otmu Anitâ yet Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yeŋe heroŋe naŋgaŋginomai.

21 Otmu lok ekap yu kulemguap yu ekumune kiripi nihimu nine bâtnaŋe bâiŋehen kutne kulemguan yu ekmâ nâŋe heroŋe nâŋgâyiŋgian yawu nâŋgânomai.

22 Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Kutdânenŋe ki ewe katmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yamâ Anitâŋe hilipyongowuapgât naŋgan. Yakât Kutdânenŋe âwurem gewuap.

23 Kutdânenŋe Yesu tihitnenŋe otmapŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manŋetgât Anitâ ulitguman.

24 Yen orop biwinenŋaŋe Kiristohâlen kepeim mansain. Yawu manmâ biwinaŋe kepeiyekmâ nâŋgâyiŋgim mansan. Yawuâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

2 Korinti
Paulonge Korinti yengât ekap betngan kulemgum katyingiop.

O bukulipne,

1 Yen Korinti kapi ambolipnge otmu Akaia hânân kapi nombotnge tatmâ arap ya ambolipnge orop Yesu Kiristohâlen biwiyengange kepeim tem lâuwangim mannetgât Anitânge meyehop. Nâ Paulo. Emelâk Awongnengne Anitânge Yesu Kiristohât aposolo sâm âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunengne âlâ, kutnge Timoteo, yâknge nâ orop tânahom mansait. Netnge heronge nângâyingim ekap yu kulemgum katyingiait.

2 Awongnengne Anitâ otmu Kutdânengne Yesu Kiristo yâknge engatyetngeâk otmâ nângâyingim tihityenge otmutâ biwi nângân nângânyengange kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nângâyingim ulitgum gaman.

Anitânge biwi sânduhân katnenekmap.

3-4 Umatnge topnge topnge teteningimawân Awongnengne Anitâ, Tihit tihit otmu Biwi Sânduk Ambongange mem hewewen tuhunenekmâ biwi sânduhân katnenekmap. Yakât nângâm Kutdânengne Yesu Kiristo âwânge mepaem mannom. Otmu bukulipnengne yengâlen umatnge topnge topnge teteyingiwuap nengne gurâ yâkât wâtngan kinmâ yan mem sânduk tuhuyeknom. 5 Emelâk Kiristonge iknge den pat âlepnge ekyongominiop ya nângânetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhunetâ sâtgum muop. Otmu nengne yâkâlen biwinengange kepeim tem lâuwangim den pat âlepnge lohimbi ekyongomunnge nombotngange nângânetâ gemu bet pilâm emelâk Kiristo mem âlâlâ tuhuwi yakât dopneâk mem âlâlâ tuhuneneksai. Yawu gârâmâ biwinengange Kiristo orop hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmaiân yâknge mem hewewen tuhunenekmu biwi sânduhân manmain. 6 Otmu yenge Kiristohâlen biwiyengange tinâk kepeim mannetâ manman kârikngan katyekbuapgât nângâm netnge tem lâuwangim manmutnge umatnge âlâlâ kaknetngan yâhâmap. Yâhâ umatnge âlâlâ kaknetngan yâhâmap yan iknge wâtngan kinmâ biwinetngange yâkâlenâk kepeim manmutnge biwinetnge ki orotok sâmap. Otmu yen gurâ yawu mannetâ umatnge âlâlâ teteyingiwuawân biwiyenge ki orotok sâwuap. 7 Yenge yawu manmâ ki lohotnge otnomai yakât nângâm engat yâhâp ki otmait.

8 Bukulipne, emelâk Asia hânân manbit yan umatnge dondâhâlâk kaknetngan yâhâmu hâhiwin nângâwit yakât yuwu sâmune nângânet. Umatnge ya kaknetngan yâhâmu biwinetnge orotok sâop yan mumutnge hâknetnge sânduk sâwuapgât nângâwit. 9 Otmu emelâk Anitânge mundomgât sâpnge kalop ya tetenitgiwomap sâm biwinetnge memâk manbit. Yawu gârâmâ netnge wâtnetngânâk torokatmâ mandomgât dop ki tap. Yakât nângâmutnge hanj sânitgiâkgât Anitânge nângâmu umatnge yu kaknetngan yâhâop. Umatnge yu kaknetngan yâhâmu yan biwinetngange yâkâlen kepeim wâtngan kindehât mem hewewen tuhunelehop. Yawu tuhunelekmâ yan lok mumunge mumungambâ mem yahatyekmu mannomai yakât dopneâk mâmânge otnitgimu biwinetnge hurun sâmu manman âlepngan manbit. 10 Yawu otmâ umatnge kaknetngan yâhâop yapâ menelehop. Otmu sâp

âlâen umatŋe âlâ kaknetŋan yâhâwuawân yawuâk yapâ menelekmâ manman âlepŋan katnelekbe sâm ki pâpguwuap. 11 Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Umatŋe kaknetŋan yâhâwuap yan yen lok kiŋgitŋe orowâkŋe biwiyeŋaŋe hikum netgât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai. Anitâ ulitguŋetâ yawuâk tepŋe nâŋgânitgimu hâmenetŋe kinbuap. Yakât otmâ netgât sâm heroŋe otbaŋgim mepaenomai.

12 Yeŋe nâŋgâm bâlenihimaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu yen otmu lohimbi belângen manmai den perâkŋe âlâ ki ekyongom gaman. Otmu yu me ya otyiŋgiman ya gurâ uwawapŋe bia otyiŋgiman. Yawu otyiŋgiman yan lohimbi belângen manmai ya yeŋgât orotmeme me nâŋgân nâŋgân ki watmâ otyiŋgiman. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine ekmu ârândâŋ oap yawu biwinaŋe naŋgan. Yakât otmâ ki aŋulakmâ mansan. 13 Emelâk den kulemgumune sâlikum topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât den ya topŋambâek kulemgum katyiŋgiwan. 14 Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe den ya sâlikum nâhât biwinan girawu tap yakât nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimu nâŋgâm bâlenihim gai. Yawu gârâmâ biwinan tap yu nâŋgâm heŋgeŋgum ewe katnekŋetgât biwine mem mansan. Ewe katnekŋetâ biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwurem gewuawân yâkât sennan kinmâ heroŋe naŋgaŋginom.

Pauloŋe Korinti kapi ariwuapgât nâŋgâmu umatŋe otmu pilâop.

15-16 Yâhâ yeŋe heroŋe nâŋgânihim mansai yakât ki nâŋgâm ketet otman. Emelâk Epeso kapiânâk tatmâ den yuwu katyiŋgiwan.

> “Kapi yu pilâm Makeronia hânân ariwom yan aŋgoân saru hâtikum yeŋgâlen takamune tipiŋe tatnom. Tipiŋe tatmâ mâtâp menihiŋetâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe yekmâ benŋe âlâkuâk yeŋgâlen âwurem takamune tatnom. Otmu yapâ yawuâk mâtâp menihiŋetâ Yuraia hânân ariwom.” 17 Biwinaŋe yawu nâŋgâm den ya yeŋgâlen katmune takamu ekbi. Sâp yan mâtâp biatmu yeŋgâlen ki takawan. Yakât otmâ nâhâitŋe “Taka nenekbom sâop yamâ imbiâk sâop,” yawu mon nâŋgâwi. Nâŋe yu me ya otbom sâm ekyongoman yakât kakŋan ninahâlâk nâŋgâmune yahatmu nâŋgân nâŋgân âlâ ki hâukuman. Me biwi yâhâp ki otman.

18-19 Yâhâ Anitâmâ bulâŋe Amboŋe. Yakât otmâ yâkŋe den imbiâk ki eknongomap. Yakât otmâ nâŋe Sila yet Timoteo orop Anitâhât nanŋe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepŋe ya kâsikum yiŋgiminiwin yan Kiristoŋe den imbiâk eknongominiop yawu sâm ki ekyongominiwin. Yâkŋe Anitâhât den bulâŋe eknongominiop ya nenŋe gurâ tâŋ tâŋâk ekyongominiwin. 20 Otmu emet inânŋan Anitâŋe nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi tihitnenŋe otmâ ikŋe hoŋ bawaŋe hâŋgângumu ge manman âlepŋan katnenekbuap sâm den hikuop. Yâhâ Yesu Kiristoŋe hohetnennan tetem manop yâkâlen den yakât bulâŋe aksisihâk tetem heŋgeŋguop. Yakât otmâ nenŋe bulâŋe yakât nâŋgâm “ya bonŋanâk” sâm Anitâ mepaemain. Anitâ ikŋak mâmâŋe otningimu Kiristohâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim kârihem manmain. 21-22 Yawu manmâ yâhânehât Anitâŋe menenekmâ nine nanne baratne sâm pat kuningiop. Pat yakât bulâŋe ki biatningiâkgât Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu

ge biwinennje mem hewewenj tuhunenekmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe menenekmâ iknjan torokatnenekmu manman kârikŋahât bulâŋe menom yakât nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otmain.

23-24 Yeŋgâlen ki takawan yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen taka kuwikyekmâ den sâyiŋgiwomgât nâŋgâmune umatŋe olop. Yawuhât otmâ Epeso kapi pilâm Makeronia hânân tâŋ tâŋâk takawan. Yeŋe Kiristohâlen biwiyenaŋe kepeim mansai. Yakât otmâ den wuân me wuângât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu lâum mannjetgât nen Kiristohât aposololipŋaŋe ki meme sâsâ tuhuyekmain. Yawu otmâ yeŋe biwiyenaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heroŋe naŋgaŋgiŋet sâm yen orop buku oraŋgim tânahom mansain. Den yan yu Anitâŋe nâŋgâmu bulâŋe oap.

2

1 Yâhâ emelâk yeŋgâlen taka den sâyiŋgiwan yan yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe nâŋgâm bâlenihiwi. Yakât otmâ âlâkuâk taka den sâyiŋgimune tepyeŋe bâlemap sâm pilâm yuân tohowan. 2 Yawu gârâmâ yeŋgâlen taka den sâyiŋgimune tepyeŋe bâleop mâne yengu yawuâk otmâ tep hero kaknan ki katnekbâi. 3 Yâhâ nâŋe topŋe katmâ Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgiminiwan. Yakât otmâ yeŋe otbi mewi yakât nâŋgâmune biwine heroŋe otminiop yakât nâŋgâm yeŋe yawuâk otmâ mannomai, yawu biwinaŋe nâŋgâwan. Yakât otmâ yeŋgâlen takawan mâne tep heroŋe kaknan katnekbâihât dopŋe otbâp. Yamâ taka den sâyiŋgimune nâŋgâm bâlenihinomai nâŋgâm pepa kulemgum katyiŋgimune ekbi. 4 Yawu gârâmâ biwinaŋe kepeiyekmâ mansan. Yakât otmâ pepa kulemguwan ya sâlikum nâŋgâŋetâ tepyeŋe bâlewuap nâŋgâm tepne nâŋgâyiŋgim dondâ isewan. Yawu otmâ ya sâlikum nâŋgâm nâhâitŋe “Nâŋgâningimap yaŋak pepa yu kulemgum katningimu takap,” sâm nâŋgânomaihât yawu kulemguwan.

Lok âlâŋe otmâ tâpikguop yâkât tosa pilâwaŋgiwi.

5-6 Yeŋgâlen gâtŋe lok âlâŋe otmâ tâpikguminiop. Yakât otmâ lohimbi dondâŋe tep bâle pato nâŋgâwaŋgim den âiân katbi. Den âiân katmâ sâm hârewaŋgim kewilâŋetâ ari biwiŋe gemu manmâ gap. Lok yaŋe yen orowâk manmâ otmu bâleop yakât otmâ yeŋe kewilâŋetâ manmâ gap yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap. Den sâm hârewaŋgiwi yamâ pesuk sâwaŋgimu yeŋgâlen torokalakmu mannjetgât naŋgan. 7 Yâkŋe yawuâk tâtâem otmâ manmâ yâhâmu biwiŋe mumu yaŋak Kiristo betgumapgât yeŋak tosaŋe pilâm biwiŋe mem hewewenj tuhunjetâ orowâk mannomai. 8 Otmu tepyeŋe nâŋgâwaŋgim mansai yakât nâŋgâmu keterakbaŋgiâkgât buku otbaŋginomai. 9 Otmu yeŋe nâhât sât watmâ lok ya den âiân katmâ sâm hârewaŋginomai me bia yawu biwinaŋe nâŋgâm pepa kulemgum katyiŋgiwan. 10 Yâhâ otmâ tâpikguop yakât tosa ninahâk ki pilâwaŋgiwom. Aŋgoân yeŋe tosaŋe pilâwaŋginomai yan yeŋgât nâŋgâmune ârândâŋ otbuap. Yeŋe yawu otŋetâ nâku yawuâk tosaŋe pilâwaŋgiwom yan Kiristoŋe yakât nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. 11 Otmu Satan Manman bâleŋahât Amboŋaŋe nen kerek hiliwahonehât kâitnongomap yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguain. Yakât otmâ lok yakât tosa pilâwaŋginom yanâmâ Satangât mâtâp maŋguwaŋginom.

Pauloŋe Epeso kapi pilâm Makeronia hânân ariop.

12 Otmu bukune Titoŋe yeŋgâlembâ takamu Toroa kapiân penaŋgiakmâ
yeŋgât den pat eknohomu nâŋgâwom sâm Epeso kapi pilâm Toroa kapiân
ari mambotbaŋgiwan. Mambotbaŋgiwan yan Kiristo hoŋ bawaŋgim yâkât
den pat âlepŋe kapi ambolipŋe kâsikum yiŋgiwan. Kâsikum yiŋgimune
lohimbi dondâŋe yâkâlen biwiyeŋe katbi. 13 Yawu gârâmâ mambot-
baŋgimune biatmu yaŋak yeŋgât nâŋgâm dondâ gorânihiop. Yakât otmâ
kapi ambolipŋe pilâyekmâ waŋga mem Makeronia hânân takawan. Taka-
mune penaŋgiakmâ yeŋgât den pat ya eknohop.

Kiristohât den pat ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ âiloŋgo olop.

14 Yeŋgât den pat eknohomu nâŋgâm biwine sânduk sâmu Anitâ mepae-
wan. Nenŋe Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu man-
main yan Anitâŋe mâmâŋe otningimu yâkât âi memunŋe bulâŋe tetemap.
Mâmâŋe otningimu Kiristohât den pat âlepŋe sâm haok tuhumunŋe
hânŋan kulemŋan arimap. Otmu nenŋe hotomŋe nâŋgâmunŋe âiloŋgo
otmap yakât dopŋeâk lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe den
pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ âiloŋgo otmap. 15-16 Nâŋgâŋetâ âiloŋgo otmu
Manman Amboŋaŋe mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeŋe
katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimap. Lohimbi yaŋeâmâ den
pat ya nâŋgâŋetâ hotomŋe âiloŋgo pilâmap yakât dop otmap. Yâhâ lo-
himbi nombotŋe hiliwahonomaihât pat mansaiŋe ya nâŋgâŋetâ korokŋe
pilâmap yakât dop otmap. Yakât otmâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm hiliwa-
honomai. Lok girawuyaŋe âi yu meŋetâ dopŋan otbuap? Yakât yuwu
sâmune nâŋgâŋet. Kiristoŋe menenekmâ aposolo âi sâm ningiop. Yakât
otmâ hoŋ bawaŋgim yâkât den pat âlepŋe ekyongomain. Ekyongomain
yan hotomŋe pilâmu nâŋgâmunŋe âiloŋgo otmap yakât dopŋeâk Anitâŋe
nâŋgâningimu âiloŋgo otmap. 17 Yâhâ lok perâkŋe dondâhâlâkŋe biwiyeŋe
kurihiakmâ tewetsenŋahâlâk nâŋgâm yeŋgâlen taka Kiristohât den pat
kelaŋgatmâ kâsikum yiŋgimai. Yâkŋe otmai yawu ki otmain. Anitâ ikŋak
den âlâlâ biwinenŋan katmap ya ekyongomain. Yâkŋe nenekmu ârândâŋ
olâk sâm Kiristo hoŋ bawaŋgim den tâŋ tâŋâk ekyongomain.

3

Nenŋe wâtnenŋanâk kinmâ Kiristo hoŋ bawaŋginomgât dop ki tap.

1 Den ekyongoan yu nâŋgâm nâhâitŋe “Iknahât nâŋgâmu yahatsap”
sâmai me bia? Den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk lok nombotŋe
yeŋgât bukulipyenaŋe heroŋe nâŋgâyiŋgim pepa mem kulemgum yiŋgiwi
ya mem taka tiripyongoŋetâ sâlikum buku otyiŋginetâ orowâk tatmâ den
kâsikum yiŋgim gai. Otmu âiyeŋe tuhum pesuk pilâm Kiristohât komot
âlâhâlen ari nep tuhunomai yan “Pepa kulemgum ninginetâ mem ari
tiripyongonom,” sâm ulityongonomai. Yawu otmai yamâ nâŋe yawu ki
otman. 2 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhât âi yukât topŋe nâŋgâne sâm otŋetâ
pepa âlâ ki tiripyongomune eknomai. Yeŋgât manmanyeŋe ekmai yan
nâhât pepa ekmai yakât dop oap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet.
3 Kiristoŋe hâŋgânnohomu ikŋe den pat âlepŋe ekyongowan. Ekyon-
gomune nâŋgâŋetâ Anitâ Manman Amboŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât
Heak hâŋgângumu ge mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeŋe
katbi. Yakât otmâ yeŋgâlen bulâŋe teteap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe
manmanyeŋe eknomai yan nâŋe Kiristo hoŋ bawaŋgiman yakât topŋe
nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yakât otmâ yeŋe pepa kulemgum nihinomaihât

ki nâŋgâman. Otmu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ Anitâŋe girem den Mose ekumu tape mem kulemguop ya Isirae lohimbiŋe sâlikum Anitâhât topŋe tipiŋe nâŋgâwi. Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋan den âlâlâ tatmap ya mem biwinenŋan katmap. 4-5 Yakât otmâ nenŋe wâtnenŋanâk kinmâ âi memunŋe bulâŋe tetemap sânomgât dop âlâ ki tap. Kiristohâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim Anitâhât wâtŋan kinmâ âi memunŋe nenekmu dopŋan otmap.

6 Kiristoŋe manman kârikŋahât mâtâp âiŋe mem teteningiop. Yakât otmâ hoŋ bawaŋgiwehât Anitâŋe menekmâ âi sâm nihiop. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu mâtâp âiŋe ya watmâ yâhâm yan manman kârikŋahât bulâŋe membom. Yâhâ lohimbiŋe girem den nâŋgâmai yan biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe tetemu otŋetâ bâlemap. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ otnomai yan matŋe umatŋe yiŋgimu mem hiliwahonomai.

Kiristoŋe mâtâp âiŋe meningiop yakât nâŋgâmunŋe yahatmap.

7-11 Emelâk Anitâŋe girem den Mose ekumu tape mem kulemguop. Yakât kakŋan girem den ya Isirae lohimbi ekyongomu nâŋgâŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan hâumu yan otmâ tâpikguminiwi yakât nâŋgâm aŋulakbi. Otmu yapâek girem den lâum pâpgum yaŋak hiliwahonomgât pat mansain yawu nâŋgâm manmâ gai.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yawu manmunŋe Anitâŋe tosa pilâm manman kârikŋahât pat kuningimu mansain yawu nâŋgâmunŋe biwinenŋe huruŋ sâmap. Biwinenŋe huruŋ sâmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu Kiristo hoŋ bawaŋgim mansain.

Kândikum emelâk Anitâŋe girem den ya Mose ekumu kulemguop yan ikŋe laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm Mosehât kundenŋan hâumu kaok bolaŋ bolaŋ olop. Yawu otmu pumŋambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenŋe kâiâkŋe olop. Kundenŋe kâiâkŋe olop yamâ Isirae lohimbiŋe ekŋetâ irik irik sâmu dâŋâk ki ekbi.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâmain yan Anitâhât laŋinŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋan pilâmu haŋ sâningimap yamâ bok sâwuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk laŋinŋaŋe Mosehât kundenŋan hâuop yamâ bialop. Yâhâ sâp yuâmâ laŋinŋaŋe lok biwinenŋan pilâmap yaŋeâmâ emelâk gâtŋe ya wangim biwinenŋan pilâm yâhâwuap. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap.

12 Otmu nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâmai. Nâŋgâmai yan Anitâhât laŋinŋaŋe biwiyeŋan pilâmu haŋ sâyiŋgiwuap yakât nâŋgâm den tâŋ tâŋâk kâsikum yiŋgimain. 13 Yâhâ emelâk Moseŋe olop yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Moseŋe Sinai pumŋan yâhâmu Anitâ orop den olowot. Den otmutâ yan yâkât laŋinŋaŋe Mosehât kundenŋan hâumu kaok bolaŋ bolaŋ olop. Yâhâ den otmutâ pesuk sâmu pumŋambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenŋe kâiâkŋe olop. Otmu Anitâhât den Isirae lohimbi ekyongop yan laŋinŋe biatmu kundenŋe ekmai sâm sâŋgum potonŋe mem kundenŋe kâtâpgum den ekyongop. Yawu ekyongom benŋe âlâkuâk Anitâ orop den otde sâm pumŋan âwurem yâhâop yan sâŋgum potonŋaŋe kundenŋe kâtâpguop ya mem gahaemu den olowot. Den otmutâ laŋinŋaŋe kundenŋan hâumu âlâkuâk kaok bolaŋ bolaŋ olop. Yawu gârâmâ emelâk Mose otmu Isirae

lohimbiŋe otminiwi ya watmâ ki otmâ mansain. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 14-16 Moseŋe kundenŋe kâtâpgumu Isirae lohimbiŋe ki ekbi yakât dopŋeâk biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe maŋguakmu Anitâhât den ekyongop ya nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgiop. Sâp yapâek Isirae lohimbi tetem manmâ gai ya yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe yawuâk maŋguakmu miti den kândikum kulemguwi ya sâlikum nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimap. Yawu gârâmâ Moseŋe âwurem Anitâhâlen yâhâop yakât den kulemguop ya yuwu tap.

“Kutdâhâlen âwurem yâhâwe sâm sâŋgum potonŋaŋe kundenŋe kâtâpguop ya mem gahaem ehop.” Den yawu tap.

Otmu yakât dopŋeâk Isirae lohimbi otmu lohimbi wosapâ wosapâ manmai yaŋe Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katmai yan ikŋak biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâroŋ pilâyiŋgimu miti den ya sâlikum nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimap. 17 Otmu lok âlâ me âlâŋe Kutdâhâlen biwiyeŋe katmai yan girem den topŋe topŋe kulemguwi yapâ holaŋyekmap. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhuyekmu Anitâhât den nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimap. 18 Otmu Moseŋe Kutdâ orop den olowot yan yâkât laŋinŋaŋe Mosehât kundenŋan hâumu kaok bolaŋ bolaŋ olop yan Isirae lohimbiŋe Kutdâhât towatŋe ekbi. Yâhâ nen gurâ yakât dopŋeâk mansain yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋeâmâ aŋgoân Kutdâhâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim manbin. Yawu manmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhunenekmu Kutdâŋe olop miop yawu otneâk nâŋgâwin. Yawu otneâk nâŋgâwin yan mâmâŋe otningimu olop miop yawu otmâ manne sâm otmunŋe nenekmu tipiŋe âlepŋe olop. Otmu yakât kakŋan otbin mewin ya wangim tem lâuwaŋgim manmunŋe nenekmu ârândâŋ oap. Otmu yawuâk mâmâŋe otningimu manmâ yâhânom yanâmâ Kutdâŋe olop miop yawu otmunŋe nenekmu dopŋan otbuap. Yakât nâŋgâm yawuâk otmâ mannom yan lohimbiŋe manmannenŋan Kutdâhât towatŋe eknomai.

4

Pauloŋe Kiristohât den pat âlepŋe ki kelaŋgatmâ ekyongop.

1 Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe pâku lohimbi kâsikum yiŋgiwehât Anitâŋe tepŋe nâŋgânihim aposolo âi sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu memune umatŋe âlâlâ tetenihimu biwine ki orotok sâmap. 2 Kiristohât den pat yamâ bulâŋe. Yakât otmâ Anitâhât sennan manmâ den ya ki kelaŋgatmâ kâityongoman. Lohimbi kerekŋe den pat yu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu nâhâitŋe “Den bulâŋe eknongomap” sâŋetgât uwawapŋe bia manmâ den tâŋ tâŋâk ekyongoman. 3-4 Yawu gârâmâ den pat yu lohimbi belângen manmai ya ekyongomune nâŋgâŋetâ helekŋe otmap. Ya yeŋgât topyeŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât laŋinŋaŋe biwiyenan pilâmu Kiristohât den pat nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimap sâm Manman bâleŋahât Amboŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kâtâpguyiŋgimu omoŋ bâleŋan tatmai. Yakât otmâ den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimap. Nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimap yakât otmâ Kiristo yet Anitâ topyetŋe dop konohâk oap yakât gurâ ki nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimap.

5 Yeŋe nâhât nâŋgâŋetâ yahalâkgât ki nâŋgâman. Kutdânenŋe Kiristo yâkât tem lâuwaŋgim mepaeŋetgât yâkât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgim hoŋ bayiŋgiman. 6 Kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân omoŋ pato sâhâm iop. Omoŋ sâhâop ya Anitâŋe sâmu

laŋinŋe pilâop. Yakât dopŋeâk lohimbi kerek nenŋe omoŋ bâleŋan manminiwin yan yâkŋe sâmu laŋinŋaŋe biwinenŋan pilâop. Biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu ikŋe biwiŋan girawu tap yamâ Kiristoŋe olop miop yan tetemu ekbin.

Anitâhât wâtŋan kinmain yan biwinenŋe ki gemap.

7 Yawu gârâmâ Anitâhât laŋinŋaŋe biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu ikŋe biwiŋan tap ya nâŋgâmain. Umatŋe topŋe topŋe teteningimu hâhiwin kakŋan manmunŋe wâtnenŋe orotok sâmap. Wâtnenŋe orotok sâmu Anitâhât wâtŋanâk kinmâ Kiristohât den kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ manman âlepŋahât bulâŋe teteyiŋgimu ekmai. Ya ekmâ yan Anitâhât wâtŋe ekmai. 8 Yâhâ lok belângen manmaiŋe hâhiwin ninginetâ biwinenŋe orotok sâmap. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtŋan kinmunŋe yanâmâ biwinenŋe ki gemap. Yawu manmunŋe mâtâp maŋguningine sâm pâpgumai. 9 Otmu mem âlâlâ tuhunenekmaiân bâsok mumain. Yawu otmai tuhunenekmaiâke yamâ benŋe Anitâŋe nâŋgâningimu hâmenenŋe kinmap. 10-11 Emelâk Yura nengât papatolipnenŋaŋe Yesu mem ge katne sâm mem âlâlâ tuhum gaŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ muop. Yakât dopŋeâk lohimbi belângen manmaiŋe nen mem ge katnenekne sâm mem âlâlâ tuhunenekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ bâsok bâsohâk mumain. Yawu gârâmâ Yesuhât wâtŋan kinmâ yâkât âi ya memain yan lohimbi yaŋe nenekmâ Yesuŋe mumuŋambâ yahatmâ mâmâŋe otyiŋgimu âi memai nengât yawu nâŋgâmai. 12 Nenŋe yeŋgât nâŋgâm âi mem hâhiwin kakŋan manmain. Yawu manmain yakât huhopŋe yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai.

13 Emelâk lok âlâ umatŋe tetewaŋgimu den kulemguop ya yuwu tap.
"Yâkâlen biwinaŋe kepeim manban yakât nâŋgâm ekuwan." Den yawu tap.

Lok yaŋe Kutdâhâlen biwiŋaŋe kepeiop yakât den ekuop. Yakât dopŋeâk Kutdâhâlen biwinenŋaŋe kepeim ikŋe den pat âlepŋe lohimbi ekyongomain. 14 Otmu yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ yâhânom otmuâmâ Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât dopŋeâk yen orowâk mumuŋambâ mem yahatnenekmu yâkât senŋan kinnom. 15 Yakât nâŋgâm manman âlepŋahât bulâŋe yeŋgâlen teteyiŋgiâkgât nenŋe hâhiwin kakŋan Kutdâ hoŋ bawaŋgim ikŋe den pat âlepŋe kâsikum yiŋgim gain. Otmu yeŋe gurâ yawuâk den pat âlepŋe ya sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhuŋetâ Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ lohimbi tihityeŋe otmâ Kiristo hâŋgângumu ge kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yakât nâŋgânomai. Yakât nâŋgâm lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe tâtâemâk yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâ heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaenomai.

16 Yakât nâŋgâm umatŋe topŋe topŋe teteningimawân biwinenŋe ki gemap. Bulâŋanâk nenŋe hâhiwin kakŋan manmâ yâhâm munom. Yawu gârâmâ hilâm ârândâŋâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem hewewen tuhumap. 17-18 Sâp yiwereŋe yuâmâ Kiristo hoŋ bawaŋgim hâhiwin kakŋan mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen Anitâŋe manman kârikŋan mem katnenekmu heroŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâŋgâm manman kârikŋan mannom sâm biwinenŋe galemahom manmâ yâhânom. Yâhâ umatŋe topŋe topŋe teteningimu hâhiwin kakŋan manmain yuâmâ sâp ki kâlep otmuâk pesuk sâwuap. Yakât nâŋgâm umatŋe girawuyaŋe kaknenŋan yâhâwuap yakât ki nâŋgâm ketet otmain.

5

Anitâŋe hâknenŋe âiŋe ningimu haŋgalakmâ manman kârikŋan mannom.

1 Umatŋe girawuyaŋe kaknenŋan yâhâwuap yakât ki nâŋgâm ketet otmain yakât topŋe yuwu. Nenŋe hânân yuân kandi manmain. Anitâŋe selep kandi tuhum katnenekmu yan mansain yawu oap. Yawu gârâmâ manmâ yâhâm munom yanâmâ himbimân yâhâmunŋe hâknenŋe âiŋe ningimu menom yamâ emet kârikŋe tuhum katnenekmu yan manmâ yâhâmbisâingât dop. 2-4 Yâhâ hânân yu umatŋe topŋe topŋe teteningimu hâhiwin nâŋgâmainân mumuhât hâknenŋe ihiwe ihiwe otmap. Yawu gârâmâ mumunŋe kurihineneknomaihât nâŋgâm ketet otmain. Yâhâ Kiristoŋe âwurem gemu Anitâŋe hâknenŋe âiŋe mem ningimu haŋgalakmâ manman kârikŋan mannomgât nâŋgâmain. 5 Otmu Anitâŋe ikŋe orop manman kârikŋan manmâ yâhâmbisâin yakât nâŋgâm pat kuningiop. Yâhâ pat yakât bulâŋe ya ki menom sâm biwi yâhâp otmaingât ikŋak Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mem hewewen tuhunenekmap. Yakât otmâ bulâŋanâk manman kârikŋan manmâ yâhânom nâŋgâmain.

6-8 Yakât nâŋgâmunŋe biwinenŋe ki orotok sâmap. Bulâŋanâk hânân yu manmâ Kutdâhât kapi himbimân tap ya ki ekmain. Yawu gârâmâ hân yu pilâm himbimân yâhâm Kutdâ orop mannomgât nâŋgâm biwinenŋe hikum manmain. Yawu manmâ umatŋe topŋe topŋe kaknenŋan yâhâmawân biwinenŋe ki orotok sâmap.

9-10 Hâmbâi sâp patoen nen kerekŋe Kiristohât senŋan kinmunŋe otmain memain ya ekbuap. Ekmu ârândâŋ otbuap me ki ârândâŋ otbuap yakât dopŋan den sâm hâreningim amboŋan amboŋan matŋe kâpekningiwuap. Yakât otmâ yuwu nâŋgâmain. Hânân yu torokatmâ mannom me mum himbimân yâhânom yakât ki nâŋgâmain. Yâhâ biwinenŋaŋe Kutdâhâlen kepeim hoŋ bawaŋgim manmunŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât nâŋgâmain.

Lok yeŋgât kut patyeŋahâlâk ki nâŋgâmunŋe yahatbuap.

11 Yawu otmâ Kutdâ ewe katmâ mansan. Yakât otmâ lohimbiŋe den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe olâkgât den tâŋ tâŋâk ekyongom eŋgatyeŋan geman. Anitâhâlen biwinaŋe tiŋâk kepeim tem lâuwaŋgim gan yakât nâŋgânihimu ârândâŋ otmap. Otmu yen gurâ yawuâk nâŋgânihiŋetâ ârândâŋ oap yakât nâŋgâm biwinaŋe mem mansan. 12 Yamâ benŋe nâŋgânihiŋetâ yahalâkgât ki nâŋgâman. Yâhâ lok nombotŋaŋe gurâ lok âlâ me âlâhât kut patyeŋe nâŋgâŋetâ yahatmap yâhâk buku otyiŋgimai. Yawu otmai yan buku ya yeŋgât biwiyeŋan girawu tap yakât ki nâŋgâmai. Lok yawuyaŋe yeŋgâlen taka nâhât sâm bâlenomai. Yawu otnomai yan nâŋe Kiristo hoŋ bawaŋgimune umatŋe âlâlâ tetenihimu Anitâŋe tihitne otmap yakât ekyongonomai. 13 Otmu umatŋe topŋe topŋe tetenihimu hâhiwin kakŋan manman yan kârihem kinmâ Kiristohâlen biwinaŋe tiŋâk kepeim âi tuhum hoŋ bayiŋgiman. Sâp yan lok nombotŋaŋe nekmâ nâhâitŋe “Biwiŋe hâlim otmu yu oap,” yawu sâmai. 14-15 Kiristoŋe lohimbi kerek wawaenenekmâ nengât tosa mem kawenenŋan kinmu Anitâŋe betgumu kuŋetâ muop. Yakât otmâ betgumu kuŋetâ muop yan nen gurâ tosanenŋahât matŋe sâm Anitâŋe betnongomu nongoŋetâ muwin yawu olop. Otmu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop. Yawuhât otmâ tihitnenŋe otmap. Yakât nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu nenŋahât nâŋgâmunŋe gemu yâkât tem

lâum hoŋ bawaŋgim mannom. 16 Emelâk Kiristohâlen biwinenŋe ki katbin yan nâŋgân nâŋgânnenŋeâk watmâ lok yeŋgât kut patyeŋahâlâk nâŋgâmunŋe yahatminiop. Yawu otmâ Kiristohât nâŋgâmunŋe tâŋât otminiop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenŋe katbin yapâek yâkât biwiŋan girawu tap ya nâŋgâmain. 17 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katmai yan mem hewewen tuhuyekmu biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe tetemap ya bet pilâmai. Bet pilâŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâroŋ pilâyiŋgimu nâŋgân nâŋgân âlepŋe biwiyeŋambâ tetemu watmai.

Anitâŋe kaok nâŋgâningim tosanenŋe pilâningimap.

18-19 Aŋgoân nen kerekŋe Anitâhât nâŋgâmunŋe gemu betbaŋgim gamunŋe nâŋgâm bâleningiminiop. Yawu gârâmâ ikŋe eŋgatŋeâk otmâ wawaenenekmâ Kiristo hâŋgângumu ge sârerenenekmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe katmunŋe nengât kaok nâŋgâningimap. Kaok nâŋgâningim yan Kiristoŋe nengât otmâ muop yakât nâŋgâm tosanenŋe pilâningimap. Otmu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepŋe yu ekyongonehât sâm ningiop. Yawu gârâmâ yâk yeŋgâlen ari ekyongomunŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ yâk gurâ yawuâk kaok nâŋgâyiŋgiwuap.

20-21 Anitâŋe Kiristo hâŋgângumu ge koko salehâk manop. Yamâ benŋe nengât tosahât otmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Yakât otmâ nenŋe Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Kiristoŋe nengât tosahât otmâ muop yakât nâŋgâm kaok nâŋgâningimap. Kaok nâŋgâningim nenekmu ikŋe nanŋe baratŋe bulâŋe otmâ koko salehâk mansain. Otmu yeŋe yawuâk Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manŋet sâm ikŋe sâtgât otmâ ekyongoain.

6

1 Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ yen orop wawaenenekmâ mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningimu manmâ gain. Bulâŋe yawuâk teteyiŋgimu manmâ yâhâŋetgât nâŋgâmain. 2 Yâhâ emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

> “Emelâk nâŋe manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ meyekmâ tihityeŋe otbomgât sâp katban ya yiwereŋe teteap. Yakât otmâ ulitnohoŋetâ tânyongowom.”

Den yawu tap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp kalop ya yu teteap. Yakât otmâ ulitguŋetâ manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ meyekmâ tihityeŋe otbuap.

Kiristohât tem lâuwaŋgim biwinenŋe galemahom mannom.

3 Nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yiŋgimain yan nengât nep ekŋetâ bâlemu den ya betbaŋgimai sâm biwinenŋe galemahomain. 4 Otmu yeŋe nengât “Bulâŋanâk Anitâhât hoŋ bawaŋgim târârâk manmai,” yawu sâŋetgât nenŋe yuwu otmâ hoŋ bawaŋgim nep memain. Lohimbi belângen mansaiŋe mâtâp maŋguningim mem âlâlâ tuhunenekŋetâ mâtâpgât pâpgum hâhiwin kakŋan manmâ Anitâhâlen biwinennaŋe kepeim manmâ gain. 5 Kiristohât den pat âlepŋe ekyongominiwin yan lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâm kuk otmâ mem âlâlâ tuhunenekmâ nongom pâi emetŋan katnenekŋetâ tatbin. Otmu yapâ holaŋnenekŋetâ ge âi meminiwinân sâp âlâen omoŋe ki iminiwin, me sâp sâsâŋan sot ki neminiwin. Yawu otmâ âi hâhiwin kakŋan tuhum

gain. 6 Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu yuwu
otmain. Manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap
yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum biwinenŋe galemahom uwawapŋe bia
manmain. Lohimbi nombotŋaŋe mem bâlenenekŋetâ yakât matŋe ki
kâpekyiŋgimain. Yawu otmâ lohotŋan otyiŋgim mem buku tuhuyek-
main. 7 Otmu Anitâhât wâtŋan kinmâ den kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ
bulâŋe otmap. Yawu otyiŋgimunŋe nengât nâŋgâm Anitâhât tem lâum
hoŋ bawaŋgim mansai nâŋgâmai. Hoŋ bawaŋgim manmain yan An-
itâŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yawu otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe
mâmâŋe otningimu lohimbi ekyongomunŋe orotmeme bâleŋe bet-
baŋgim yâkâlen biwiyeŋe katmai. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe
mâtâp maŋguningine sâm otmai yan ki lohotŋe otmain. 8 Lohimbi nom-
botŋaŋe nâŋgâningiŋetâ yahatmap. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ nâŋgâningiŋetâ
gemap. Nombotŋaŋe mepaenenekmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ den
belângen sâm bâleningimai. Nenŋe den bulâŋe ekyongomain yan nengât
lok perâkŋe sâmai. 9 Lohimbi nombotŋaŋe nengât lok kutdâ sâmai. Yâhâ
nombotŋaŋeâmâ lok inŋe sâmai. Mesek sâtŋan kinmain yan lok nom-
botŋaŋe nenekmâ getek munomai sâmai yamâ benŋe belângen wâtnenŋe
tiŋ tiŋ sâmu manmunŋe nenekmâ pârâk pilâmai. Otmu umatŋe âlâlâ
teteningimap yan Anitâŋe kuwiknenekmu hâmenenŋe kinmap. 10 We
bâle nâŋgâmain yamâ biwinenŋe heroŋe otmap. Lohimbi nombotŋaŋe
nenekmâ lok umburuk sâmai. Yawu gârâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâk
den kâsikum yiŋgimunŋe manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yeŋgâlen
tetemap. Bonŋanâk senŋe âlâlâ ki tatningiap. Yawu gârâmâ Anitâŋe
himbimân yâhâ mannomgât pat kuningiop.

11 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwinan
tatmap ya âlâ ki kurihian. Nâŋgân nâŋgân ya kerek sâm tetem ekyon-
goan. 12 Yeŋe nine nanne baratne yawu mansai yakât otmâ biwinaŋe
kepeiyekmâ mansan. Yâhâ yeŋeâmâ biwiyeŋaŋe ki kepeinekmâ mansai.
13 Yakât nâŋgâm biwinenŋaŋe kepeiakmâ mannehât naŋgan.

Lohimbi belângen manmai ya orop biwinenŋaŋe ki hikuakmâ nâŋgân nâŋgânyeŋe watnom.

14-15 Yeŋe lohimbi belângen mansai ya orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ
naŋgaŋgim tânahonomaihât dop âlâ ki tap. Anitâŋe yen yekmu ârândâŋ
olâkgât târârâk manmai. Yâhâ belângen mansaiŋeâmâ kiŋgoŋ maŋgoŋ
manmai. Yeŋeâmâ Laŋinŋe Amboŋe, Kiristo, yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim
tem lâuwaŋgim manmai. Yâhâ lohimbi belângen manmai yâkŋeâmâ
Omoŋ Amboŋe, Satan, yâkât tem lâuwaŋgim manmai. Yawu gârâmâ
topyeŋeâmâ ikŋiâk ikŋiâk tap. Yakât otmâ yâk orop biwiyeŋaŋe ki
hikuakmâ tânahonomaihât den yu ekyongoan. 16 Nenâmâ yen orop Anitâ
Manman Amboŋahât opon kâmbukŋe yawu mansain. Yakât Anitâŋe den
âlâ yuwu sâop.

> “Nâŋe nine lohimbi orop tatmâ tihityeŋe otmâ yâhâwom. Tihityeŋe
> otmune nâhât komot otmâ Anitâ Awoŋnenŋe sâm mepaenekmâ
> yâhâmbisâi.”

Den yawu sâop. Ambonenŋe Anitâŋe hohetnenŋan tatmâ tihitnenŋe
otmap. Yakât otmâ pâku lohimbi hohetyeŋan tatmâ yâk orop biwiyeŋaŋe
hikuakmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. 17-18 Anitâŋe den âlâ yuwu sâm
ikŋe lohimbi ekyongop.

"Pâku lohimbiŋe orotmeme kiŋgoŋ manmai. Yakât otmâ yeŋe yâk yeŋgât orotmeme kiŋgoŋ ya pilâm ga yeŋeâk manŋet. Yeŋeâk mannomai yanâmâ nine nanne baratne sâm meyekbom. Meyekmune yeŋe gurâ Awoŋnenŋe sâm nâhâlen torokatŋetâ orowâk tatnom. Anitâ Wâtgât Amboŋaŋe den yawu sâop."

7

1 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe nine nanne baratne sâm menenekmu orowâk tatmunŋe tihitnenŋe otbuap yakât pat kuningiop. Yakât nâŋgâm ewewaŋgim yâkât senŋan koko salehâk manne sâm orotmeme bâleŋe pilânom. Otmu nâŋgân nâŋgân âlâ me âlâŋe biwinenŋe mem bâleningimap ya gurâ pilânom.

Pauloŋe Korinti yeŋgât biwi hero nâŋgâyiŋgiminiop.

2 Nâŋe yeŋgâlen puwâk takawan yapâek ki kâityongom manmâ gan. Me yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ gan. Me den kâsikum yiŋgim gan ya nâŋgâm lok âlâ me âlâŋe Kiristo ki betguwi. Embâŋâmbâek yawu manmâ gan. Yakât otmâ yeŋe biwiyeŋaŋe nâ orop kepeiakmâ kaok naŋgaŋgim mannehât naŋgan. 3 Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe nâhâitŋe "Mem bâlenenekmâ mansap," nâŋgâmai. Yawu nâŋgâmai yamâ den ekyongoan yu nâŋgâŋetâ biwiyeŋan hâuâkgât ki yan. Bulâŋanâk biwinaŋe kepeiyekmâ manmâ gan. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk mumbom, me torokatmâ manmâ yâhâwom yamâ biwinaŋe yuwuâk kepeiyekmâ manmâ yâhâm mumbom. 4 Emelâk den ekyongomune nâŋgâwi ya watmâ gai yakât Titoŋe eknohomu nâŋgâmune biwine huruŋ sâop. Yakât otmâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwinaŋe yeŋgât nâŋgâman ya pahâk ekyongoan. Yakât otmâ sâp yiwereŋe umatŋe âlâlâ kaknan yâhâmu mansan yuân yeŋgât nâŋgâm biwi hero otmâ mepaeyekmâ mansan. Mepaeyekmâ yeŋgât den pat buku nombotŋe ekyongoman.

5 Yawu gârâmâ Toroa kapi pilâm Makeronia hân yuân takawin sâp yapâek lohimbi belângen manmaiŋe mâtâp maŋguningine sâm mem âlâlâ tuhunenekŋetâ umatŋe kakŋan manmâ gain. Otmu Titoŋe yeŋgât ki eknohop yan yeŋgât gorânihimu biwine orotok sâmu manban. 6 Yawu gârâmâ biwinenŋe orotok sâmu manmain yan Anitâŋe mem hewewen tuhunenekmâ mem biwi sânduhân katnenekmap. Yawu otmâ Titohât mâtâp mewaŋgimu nâhâlen taka yeŋgât den pat eknohom yan biwine mem hewewen tuhuop. 7 Otmu emelâk den ekyongowan ya nâŋgâŋetâ biwiyeŋan hâumu tepyeŋe nâŋgâm kaok nâŋgânihiai. Yakât otmâ lok nombotŋaŋe sâm bâlenihiwi ya kâpekyiŋgim sârerenekbi yakât den pat Tito ekuŋetâ biwiŋe huruŋ sâop. Otmu yâkŋe taka den pat ya eknohomu biwine huruŋ sâmu heroŋe dondâ nâŋgâyiŋgian.

8-9 Pepa kulemgum katyiŋgiwan ya sâlikuŋetâ biwiyeŋan hâumu tepyeŋe bâleop. Yakât den pat eknohomu nâŋgâmune umatŋe olop. Yawu gârâmâ tepyeŋe bâleop yapâek kuwihakmâ tâŋ tâŋâk manmâ gai. Yawu otmâ sâp yuâmâ tep bâle kakŋan ki mansai. Yakât nâŋgâm tepne heroŋe nâŋgâyiŋgim emelâk pepa kulemgum katyiŋgiwan yakât nâŋgâmune ki umatŋe oap. Bulâŋanâk aŋgoân tep bâle kakŋan katyekban. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu kuwihakmâ tâŋ tâŋâk manmâ gam manman bâleŋahât mâtâwân ki kioŋbi. 10 Yeŋe tep bâle nâŋgâwi yamâ kuwihakmâ manman kârikŋahât mâtâp ya watmâ gai. Yakât nâŋgâmune ki umatŋe oap. Yâhâ lohimbi belângen manmaiŋe tep bâle nâŋgâmai yan

biwiyeŋe ŋasin otmu hiliwahonomaihât mâtâp watmai. 11 Aŋgoân tep bâle kakŋan katyekban. Yakât otmâ yeŋe aŋulakmâ yaŋak eweakbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe wawaeyekmâ umam sâyiŋgiâkgât nâhât den tem lâum in yawu lok ya den sâm hârewaŋgim matŋe waŋbi. Yakât otmâ lok yaŋe otmu bâleop yâkât tosaŋe yen ki meyeksap. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ oap. Otmu nâku yawuâk nâŋgâyiŋgian.

12 Anitâ biwinenŋe ekmapŋe nekmu ârândâŋ olâk sâm den kulemgum katyiŋgiwan. Lok âlâŋe bukuŋe âlâ mem bâlemu kuk olowot yâk yetgâlâk nâŋgâm ki kulemgum katyiŋgiwan. Aŋgoân yeŋe biwiyeŋaŋe nâhât nâŋgâm manminiwi yakât gulipyongomap sâm den yawu kulemgum katyiŋgiwan. Den katyiŋgiwan ya sâlikum nâŋgâwi yan biwiyeŋe nâhât nâŋgâm gaminiwi ya keterakyiŋgiop. 13 Yakât den pat Titoŋe taka eknohomu nâŋgâmune biwine huruŋ sâmu mansan.

Otmu yeŋe buku otbaŋgiŋetâ heroŋe naŋgaŋgiwi yakât den pat gurâ eknohomu nâŋgâm tepne heroŋe oap. 14 Emelâk yeŋgâlen ki takaop yan yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi yakât nâŋgâyiŋgimune yahatmu ekuwan. Otmu yeŋgâlen takaop yan yeŋgât den ekuwan ya yawuâk manmâ buku otbaŋgiwi. Yakât nâŋgâmune biwine ârândâŋ oap. Embâŋâmbâek den bulâŋe kâsikum yiŋgim gan. Otmu nâŋgâyiŋgimune yahatmu Tito ekuwan ya yawuâk bulâŋe ekuwan. 15 Otmu pepa kulemgum katyiŋgiwan ya mem taka tiripyongomu sâlikum nâŋgâm buku otbaŋgiwi. Yawu otmâ Anitâ ewe katmâ nâhât den ya tem lâuwi. Emelâk yeŋgâlen takamu naŋgaŋgiwi. Yawu gârâmâ yen pilâyekmâ taka penenihiop ya wangim yapâek yeŋgât dondâhâlâk nâŋgâyiŋgim mansap. 16 Nâhât den nâŋgâm tem lâuwi yakât otmâ yeŋe kârihem kinnomai yakât biwi yâhâp ki oan. Yakât otmâ nâŋgâmune tepne heroŋe oap.

8

Tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe menduhuwi.

1-2 Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ arai ya yeŋgât den pat sâmune nâŋgâŋet. Yâk yeŋgâlen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu yapâ gâtŋaŋe senŋe âlâlâhât pâinmâ manmâ gai. Yawu manmâ gaiâke yamâ benŋe Anitâ ikŋahâk nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmâ biwi heroŋe kakŋan katyekmu manmâ gai. Otmu Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgâlen umatŋe teteap yakât den pat ekyongomune tepyeŋe hewewen otmu biwi konohâk otmâ tewetsenŋe menduhuwi. 3 Tewetsenŋe menduhuwi yan yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ tipiŋe tatyiŋgiop yapâ gâtŋe ewetâek katbi. Nâŋgâmune yawu olop. 4 Otmu nâŋe mâtâp meyiŋgimune Kiristohât komot tânyongonomaihât âinohowi. 5 Âinohoŋetâ nâŋgâyiŋgimune menduhuwi. Yawu otbi yamâ Kutdâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâ tem lâuwaŋgim gamai yakât otmâ tewetsenŋe ya menduhum katyiŋgiwi.

6 Yakât otmâ kândikum emelâk Titoŋe yeŋgâlen taka Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât den pat ekyongomu tepyeŋe nâŋgâyiŋgim tânyongone sâm tewetsenŋe menduhuwi. Yâhâ âlâkuâk yeŋgâlen taka mem hewewen tuhuyekmu tewetsenŋe bunewâk menduhum katŋetâ mem ariwuap. Yakât otmâ âi yu sâm waŋsan. 7 Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ gamai. Yakât otmâ mâmâŋe otyiŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe teteyiŋgimu hewewen otmâ hoŋ bawaŋginehâlâk nâŋgâm manmai. Yawu otmâ nâŋgân nâŋgânyeŋe holaŋakmu yâkât den pat âlepŋe hewewenâk ekyongoŋetâ bukulipyeŋaŋe

nâŋgâŋetâ âiloŋgo otmap. Otmu nen orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu naŋgaŋgimain. Yakât otmâ yeŋe tewetsenŋe bunewâk menduhunomaihât naŋgan.

8-9 Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ araiŋe Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât den pat nâŋgâm tepyeŋe nâŋgâyiŋgim emelâk tewetsenŋe menduhum katyiŋginetâ tap. Yâhâ yeŋe Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tepyeŋe yawuâk nâŋgâyiŋgim mansai me bia sâm yakât nâŋgâm tan. Yawuâk nâŋgâyiŋgim mansai otmuâmâ tewetsenŋe âlâkuâk menduhuŋetgât naŋgan. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Aŋgoân Kiristoŋe âwâŋe orop himbimân âiloŋgo tatminiowot. Yawu gârâmâ ikŋahâk lohimbi kerek wawaenenekmâ hânân ge lok otmâ manmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yawu manmu kuŋetâ muop yakât huhopŋe nenŋeâmâ himbimân yâhâ manman âiloŋgoân manmâ yâhâmbisâin. Yeŋe emelâk Kiristohât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguwi. Yakât nâŋgâm tewetsenŋe in yawu menduhuŋet sâm ki kendâyiŋgiwom.

10 Yawu gârâmâ âi yukât biwinambâ teteap ya ekyongomune nâŋgâŋet. Kândikum emelâk Kiristohât komot kapi nombotŋe tatmâ araiŋe tewetsenŋe ki menduhuwi yan yeŋe sâm tepyeŋe hewewen otmâ in yawu tewetsenŋe menduhuwi. Tewetsenŋe menduhuwi yamâ ki dopŋan oap. Yakât otmâ yâhâpŋeâk menduhunomai yanâmâ âiloŋgo otbuap. 11 Kândikum topŋe katmâ tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe menduhuwi. Emelâk otbi yakât dopŋeâk otmâ tewetsenŋe menduhuŋetgât naŋgan. 12 Yawu otne sâm yan tewetsenŋe tatyiŋgiap yakât dopŋanâk menduhum katŋetâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu ârândâŋ otbuap. Yâhâ pato ki tatyiŋgiap yaŋe âlâhât pâinmâ tâtâemâk katne sâm otnomai yakât ki nâŋgâmap. 13-14 Otmu Yerusalem kapi ambolipŋaŋe hâk sânduhân manŋetgât iri sikumyeŋe pato kâsikum yiŋgim yeŋe umatŋe kakŋan manŋetgât ki yan. Sâp yiwereŋeâmâ yâkŋe senŋe âlâlâhât umburuk manŋetâ yeŋe hop sambe kakŋan mansai. Yakât otmâ senŋe âlâlâ tânyongoŋetgât naŋgan. Yâhâ gâmâlâk umatŋe âlâ yeŋgâlen tetewuap yanâmâ yâku tânyongonomai. 15 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Yura nengât tâmbâlipnenŋaŋe lok ki manmaiângen ari manminiwi. Sâp yan Anitâŋe sâmu sot âlâ, kutŋe mana sâm, omoŋânâk ârândâŋ himbimâmbâ geminiop. Ge hânân tatmu hâwurum yan kâsikum dop konohâk aŋgiminiwi. Yakât den pat Moseŋe kulemguop ya yuwu tap.

> “Lohimbi nombotŋaŋe mana dondâhâlâk hâwurum katbi ya bukulipyeŋe kâsikum yiŋgiwi. Kâsikum yiŋgiwi yakât otmâ bukulipyeŋe nombotŋaŋe mana getek hâwurum katbi ya gurâ dopyenan olop.” Den yawu tap.

Titoŋe Korinti yeŋgâlen ariwuap.

16 Anitâŋe biwinenŋe mem hewewen tuhumu yeŋgât nâŋgâyiŋgim gamain yakât dopŋeâk Titohât biwiŋe mem hewewen tuhumu yeŋgât nâŋgâyiŋgimap. 17 Yakât otmâ ki ekuwan yan ikŋe eŋgatŋeâk otmâ yeŋgâlen tohowom sâm biwiŋe hikuop. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaeman. 18-19 Otmu bukunenŋe âlâŋe Kiristo hoŋ bawaŋgim yâkât lohimbi kapi tete manmâ arai yeŋgâlen ari den kâsikum yiŋgim manmu nâŋgâwaŋgiai. Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tewetsenŋe menduhum katŋetâ tap ya yâk orop mem ari yiŋginomgât sâwi. Yakât otmâ nâŋe hewewen otmâ bukunenŋe ya Tito orop hâŋgânyotgomune

yeŋgâlen taka tewetsenŋe mendomawot. Otmu yakât kakŋan nâ orop penaŋgiakmâ tewetsenŋe ya mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yiŋginom. Yiŋgimunŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Kutdâ heroŋe otbaŋgim mepaenomai. 20-21 Nâŋe uwawapŋe bia manmune Anitâŋe nekmu ârândâŋ olâkgâlâk nâŋgâman. Yawu manmune bukulipnaŋe gurâ ki nâŋgâm bâlenihinomai. Lohimbi nombotŋaŋe nâhâitŋe “Tewetsenŋe gulipguap,” sâm nâŋgâm bâlenihimaihât tewetsenŋe pato menduhunomai ya âlepŋe galemgum heŋgeŋguwom.

22 Yakât otmâ lok kalimbu hâŋgânyongomune takanomai. Yâhâ lok bukunenŋe kalimbuŋe yâkât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yâhâmâ biwiŋe hewewen otmu âi topŋe topŋe mem Kiristohât komot hoŋ bayiŋgimu ekŋetâ ârândâŋ otmu mansap. Otmu yeŋe tewetsenŋe yu menduhunomai yakât nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otmap. Yakât otmâ tânnongoweâk nâŋgâmap. 23 Otmu nâmâ Tito orop tânahom yen hoŋ bayiŋgim manmait. Yâhâ bukuyâhâtŋe yuŋe Kiristohât komot ya yeŋgât sâtgât otmâ tânnongom mansawot. Yawu tânnongomawot yakât nâŋgâm lohimbi dondâhâlâkŋe Kiristo mepaemai. 24 Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai yakât nâŋgâmunŋe yahatmap. Yawu otmâ yeŋgât den pat ya Kiristo komot yuân mansai ekyongoman. Yawu gârâmâ bukulipne yu hâŋgânyongomune yeŋgâlen takaŋetâ mem buku tuhuyeknomai. Mem buku tuhuyeknomai yakât kakŋan âwurem ari bukulipyeŋe yakât ekyongoŋetâ nâŋgânomai. Nâŋgâm nâhâitŋe “Korinti yeŋgât bulâŋanâk sâmap,” sânomai.

9

Pauloŋe Korinti yeŋgât nâŋgâmu yahalop.

1 Kiristohât komot Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâm tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe menduhum katŋetâ tap. Yakât otmâ in yawu katmâ meteŋet sâm ki sâyiŋgian. 2 Emelâk tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe menduhuwi yakât nâŋgâm Makeronia hânân Kiristohât komot tai ya yeŋgât senyeŋan mepaeyekmâ yuwu sâm ekyongowan. “Kândikum emelâk Kiristohât komot Korinti kapiân mansaiŋe Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tepyeŋe nâŋgâm tewetsenŋe nombotŋe menduhum katŋetâ tap. Yâhâ sâp yuâmâ bâiŋe menduhum katnomosai. Yakât otmâ yeŋe gurâ tewetsenŋe menduhum katŋetâ takaek sâm mambotyiŋgim tai.” 3-4 Den yawu ekyongowangât yeŋe tewetsenŋe ki menduhum katŋetâek Makeronia ambolipŋe orop yeŋgâlen pârâk sânsânâk takanom yan aŋulaknomai. Otmu nâhâitŋe “Imbiâk kâitnongop,” sâŋetâ nâ gurâ yawuâk aŋulakbom. Yâhâ yuwu aŋulakmaingât bukulipnenŋe yu aŋgoân hâŋgânyongomune yeŋgâlen takanomai. 5 Emelâk yeŋe tewetsenŋe katmunŋe ariwuap sâm den hikum katbi. Yakât otmâ yeŋgâlen taka mem hewewen tuhuyekŋetâ menduhum katŋetâ dopŋan otbuap yakât kakŋan ninak takawom. Takawom yan tewetsenŋe menduhum katŋetâ tatbuap ya ekmâ yeŋe tepyeŋe hewewen otmu menduhuwi nâŋgâwom.

Topŋe yuwuhât Anitâŋe lâtâpnongomap.

6 Yeŋe tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe tânyongonomai yanâmâ Anitâŋe senŋe âlâlâ lâtâpyongowuap yakât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe nep tipiŋe tuhum sot kâmetbuap yakât yakât bulâŋe getek membuap. Yâhâ lok âlâŋe nep pato tuhum sot kâmetbuap otmuâmâ

bulâŋe kiŋgitŋe orowâk membuap. 7 Yâhâ lohimbiŋe tep hero kakŋan manmâ nembe kalem otyiŋgimai yamâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimap. Yakât nâŋgâm yeŋe biwiyeŋahât topŋe ikŋeâk ikŋeâk naŋgaŋgimai yakât dopŋan tewetsenŋe katnomai. Otmu tewetsenŋe katnomai yan hâkâŋ kakŋan ki katnomai. Me bukulipyeŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ tewetsenŋe tipiŋe katŋetâ yâkŋe yekŋetâ aŋulakmai nâŋgâm "Tewetsenŋe ombetâek katnom," yawu ki nâŋgânomai. 8 Anitâŋe wawaeyekmâ lâtâpyongowuapgât dop tap. Yakât nâŋgâm buku nombotŋe yekmâ tepyeŋe hewewen otmu nembe kalem otyiŋgim tânyongone sâm ki pâpgunomai. Tânyongoŋetâ nombotŋe yeŋan tatbuap yaŋe âlepŋe dopyeŋan otbuap. 9 Emelâk lok âlâŋe lohimbi nembe kalem otmai ya yeŋgât nâŋgâm den yuwu kulemguop.

"Lohimbiŋe senŋe âlâlâhât umburuk manmai yekmâ tepyeŋe hewewen otmu tânyongomai. Yakât nâŋgâm Anitâŋe lok yawuya yeŋgât nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otbuap." Den yawu tap.

10 Otmu yeŋe tepyeŋe hewewen otmu lohimbi senŋe âlâlâhât umburuk manmai ya tânyongoŋetgât Anitâŋe lâtâpyongomap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Âi nep mem kâmet tuhumain ya Anitâŋe lukulemu bulâŋe kiŋgitŋe orowâk tetemap. Yakât dopŋeâk yeŋe lohimbi nombotŋe nembe kalem otyiŋginomai yan lâtâpyongomu lohimbi sesenŋgâ tânyongonomaihât dop. 11-12 Otmu Kiristohât komot nombotŋaŋe senŋe âlâlâhât umburuk mannomai yakât den pat ekyongomune nâŋgâŋetâ tepyeŋe hewewen otmu tânyongonomai yan Anitâ mepaenomai. 13 Otmu yeŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋgâm biwiyeŋan katmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ gai. Yawu manmâ tepyeŋe hewewen otmâ tânyongonomai yan yeŋgât nâŋgâm "lohimbi kalemyeŋe orop," sâm yakât Anitâ mepaenomai. 14 Anitâŋe ikŋahâk lâtâpyongom mem hewewen tuhuyekmu tânyongonomai yakât otmâ yâkŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai. 15 Anitâŋe nanŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu giop. Nanŋahât nâŋgâm hop sambe lâtâpnongomap. Yawu otmap yakât otmâ orowâk mepaem mannom.

10

Pauloŋe sârereakmâ ekyongop.

1-2 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâm nâ ewe katneknomai. Kiristoŋe hânân yu huruŋ huruŋ manmâ lohimbi lohotŋan otyiŋgiminiop. Lohotŋan otyiŋgiminiop yawuâk nâŋe yen otyiŋgiman. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋaŋe nâhât yuwu otmap sâmai. "Yâkŋeâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân perâkŋe ya watmâ den eknongomap. Kâlepŋehen ari manmap yan den kâlâpŋe orowâk katningimu takamap. Yâhâ orowâk tatmain yanâmâ den lohotŋan eknongomap." Yawu sâmai. Wongât otmâ nâhât den belângen sâmai? Nâŋe yeŋgâlen taka lohimbi senyeŋan kinmâ den kâlâpŋe orowâk sâyiŋgiwomgât naŋgai me? Ya otbomgât dop tap. Yamâ yeŋe ewe katneknomaihât nâŋgâm lohotŋan ekyongoman. 3 Bulâŋanâk lohimbi hârok yeŋgât biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemap ya yawuâk biwinambâ tetemap. Yamâ benŋe nâŋe lohimbi eŋgatyeŋan geman yan lokgât nâŋgân nâŋgân ki watmâ eŋgatyeŋan geman. 4-5 Nâŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi belângen mansai ya ekyongoman. Otmu Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem biwinan katmu lohimbi nombotŋaŋe den kakŋan sahaŋgimai ya

kâsikum yiŋgimune nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimap. Otmu lohimbi nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwiyeŋambâ tetemap ya watmai. Yawu otmâ Anitâhât den yakât nâŋgâŋetâ gemap. Yâk gurâ yawuâk Kiristohât den pat ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katmâ tem lâuwaŋgimai. Yawu otmâ lokgât nâŋgân nâŋgân yakât nâŋgâŋetâ tâŋât otmap. 6 Otmu yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim tem lâuwaŋgim manŋetâ taka yekbom. Sâp yan lohimbi nombotŋaŋe ândâpyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den pilâmai yamâ sâm hâreyiŋgimune matŋe yiŋginomai.

7 Yeŋe lok âlâ me âlâhât kut patyeŋe nâŋgâŋetâ yahatmap. Yawu otmai yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋaŋe nenŋe Kiristohât sâtgât otmâ den kâsikum yiŋgim mansain nâŋgâm yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap. Otmu nâ gurâ yawuâk Kiristohât sâtgât otmâ den kâsikum yiŋgim mansan nâŋgâman. Yakât otmâ yâkŋe yeŋahât naŋgaŋgimai yawuâk nâhât nâŋgânihimbâi. 8 Kutdâŋe ikŋe sâtgât aposolo katnekmu âi meman. Âi mem ikŋe komot hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgâlen ari den kâsikum yiŋgiman. Den kâsikum yiŋgimune nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe teteyiŋgimu mansai. Yakât nâŋgâmune yahatmu yeŋgât den pat lohimbi ekyongoman. Yâhâ biwi nâŋgân nâŋgân yeŋe mem hâlim tuhuyiŋgiman sâm Kiristohât den ya tâŋ tâŋâk kâsikum yiŋgiman. Âi yawu meman yakât otmâ takawom yan lok nombotŋe sâm bâlenihimaiŋe aŋun nihinomaihât dop ki otbuap. 9 Yâhâ den kulemgum katyiŋgian yu sâlikum nâŋgâm ki gorâyiŋgiwuap. 10 Otmu yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋaŋe nâhât yuwu otmap sâmai. “Kâlepŋehen ari manmâ den kâlâpŋe orowâk kulemgum katningimu takamap ya sâlikum nâŋgâmunŋe sâtŋe kârikŋe otmap. Yâhâ takamu orowâk tatmain yan den lohotŋan eknongomu nâŋgâmunŋe tâŋât otmap.” yawu sâmai. 11 Nâŋe kapi kâlepŋehen manmâ den kâlâpŋe orowâk kulemgum katyiŋgiman. Yâhâ yeŋgâlen takawom yan yawuâk otyiŋgiwom. Lok sâm bâlenihimai ya den yu ekyongoŋetâ nâŋgânomai.

12 Yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋaŋe bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemap. Yawu otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ manmanyeŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu lok kunlipyeŋe manne sâm otmai. Yawu otmai yan otmâ tâpikgumai. Yakât otmâ yâkŋe otmai yawu otbomgât ki nâŋgâman. 13 Nâmâ Anitâŋe âi sâm nihiop yamâ yuwu. Kiristohât aposololipŋe otmu hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe âi topŋe katmâ den pat âlepŋe lohimbi ekyongom gai. Lohimbi ya yeŋgâlenâk âi torokatmâ tuhuwomgât ki sâm nihiop. Nâmâ pâku lohimbiŋe Kiristohât den pat âlepŋe ki nâŋgâmai ya yeŋgâlen ari ekyongomune nâŋgânomaihât âi sâm nihiop. Yakât otmâ yeŋgâlen taka topŋe katmâ den pat âlepŋe ya ekyongowan. Ekyongomune nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai. Yakât otmâ yeŋgât nâŋgâmune yahatmu yeŋgât den pat ya lohimbi ekyongoman. 14 Yâhâ nâŋe yeŋgâlen taka den pat âlepŋe puwâk ekyongowan yan Anitâŋe nâhât âi lukulemu bulâŋe yeŋgâlen teteop. 15 Yâhâ yeŋgâlen ki takawan yan bukulipne nombotŋaŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe puwâk ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe olop mâne Anitâŋe nine âi lukulemu bulâŋe Korinti yeŋgâlen teteyiŋgim gap yawu sâm lohimbi ekyongombâmgât dop ki otbâp. Nâŋe Anitâhât tem lâum Kiristohât den kâsikum yiŋgimune nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom heŋgeŋgunomaihât biwinaŋe meyekmâ mansan.

16 Yawu otnomai yanâmâ pilâyekmâ pâku lohimbi bârâ betŋehen mansai yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowom. Yâhâ pâku lohimbi yeŋgâlen ari den kâsikum yiŋgimune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe nâhât âi lukulemu bulâŋe teteap sâm heroŋe nâŋgâwaŋgim bukulipne yakât ekyongowom.

17 Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe bukulipnenŋaŋe nâŋgâningiŋetâ yahalâk sâm ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeŋaŋe mâmâŋe otyiŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe yeŋgâlen teteap yakât Kutdâyeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu bukulipyeŋe ekyongonomai.” Yawu tap. 18 Lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu gemap. Yâhâ Anitâŋe lohimbi âlâ me âlâhât biwiyeŋe ekmu ârândâŋ otmap yamâ nâŋgâyiŋgimap.

11

Pauloŋe aposolo perâkŋe yeŋgât topyeŋe sâm teteop.

1 Lok nombotŋaŋe yeŋgâlen taka yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu mepaeakmai ya ki kuyiŋgimai. Yawu gârâmâ nâku yawuâk mepaeakmune ki kunihinomai. 2 Kiristoŋe âwurem ge meyekmu himbimân yâhâ manman kârikŋan mannomai. Yakât Anitâŋe pat kuyiŋgiop. Pat yakât bulâŋe biatyiŋgimapgât Kiristohâlenâk biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim târârâhâk manŋetgât naŋgan. Anitâŋe mem hewewen tuhunekmu tepne nâŋgâyiŋgim mansan yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe baratŋe, imbi sihan, lok sihan âlâhâlân pat kuwaŋgiwuap. Pat kuwaŋgiwuap yakât kakŋan lok ondop yeŋgâlen arimap sâm âwâŋaŋe galemgum manbuap. Yakât dopŋeâk nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgimune nâŋgâm biwiyeŋan katmâ yâkât pat manmâ gai. Yâhâ yeŋe Kiristo betgumai sâm biwinaŋe nâŋgâyiŋgim mansan. 3 Sâp yiwereŋe yuâmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim târârâhâk mansai. Emelâk Satanŋe hambe hâtgum Aram imbiŋe, kutŋe Ewa sâm, yâkâlen tetem yuwu sâm kâitguop. “Nâhât nâŋgân nâŋgân watmâ otbuat yanâmâ nâŋgân nâŋgângnge pâroŋ sâmu yu me ya topŋambâek nâŋgâwuat.” Yawu sâm kâitgumu yaŋak hiliwahop. Yakât dopŋeâk lok nombotŋaŋe yeŋgâlen taka eŋgatyeŋan gem kâityongoŋetâ Kiristo betgumaihât nâŋgâm ketet otman. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. 4 Anitâŋe Yesu hâŋgângumu ge olop miop yakât den pat ekyongomune Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhuyekmu nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yâhâ sâp yuâmâ lok nombotŋaŋe yeŋgâlen taka Yesuhât den kelaŋgatmâ ekyongomai. Den ya nâŋgâŋetâ bulâŋe olâkgât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ki mem hewewen tuhuyeksap. Yakât otmâ wuânŋe mem hewewen tuhuyekmu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap?

5-6 Lok yaŋe den âiloŋgo loŋgo ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ ewe membe otmap. Yakât otmâ nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmu kut “aposolo” yongonmai. Yâhâ nâŋeâmâ den sâmune nâŋgâŋetâ kâiâkŋe otmap. Yamâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetŋe nâŋgâm heŋgeŋguan. Yakât otmâ yâk yetgât den bulâŋe kâsikum yiŋgimune nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimap. Yakât otmâ lok

ondop yu “lok aposolo” sâm yongonsai yuŋe den ekyongomai yaŋe nâhât den ki wangiap. Yawu naŋgan.

7 Aŋgoân yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgiwan yan tânnohoŋet sâm ki ulityongominiwan. Yen umatŋe yiŋgiman sâm nep mem yapâ tewetsenŋe mem dâim sot me senŋe âlâlâ puluhuakmâ manban. Yawu otmune âiloŋgo manbi yakât wongât nâŋgânihiŋetâ bâleap? 8 Otmu yen orowâk manmâ den kâsikum yiŋgiminiwan yan Kiristohât komot kapi nombotŋaŋeâmâ yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ senŋe âlâlâ tânnohominiwi. Yawu tânnohoŋetâ Kiristohât den yen kâsikum yiŋgiminiwan yan yâk yeŋgât iri sikum mem gulip tuhuwan yakât dopŋe oap. 9 Otmu senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manban sâp yan Kiristohât komot Makeronia ambolipŋe nombotŋaŋe senŋe âlâlâ mem taka tânnohowi. Yakât otmâ yeŋe tânnohoŋetgât ki sâwan. Topŋe yawuhât yen orop manmâ gawin yan yeŋe ki tânnohom hâhiwin nâŋgâwi. Otmu sâp yupâek tânnohoŋet sâm ki ulityongowom. 10-11 Bulâŋanâk biwinaŋe kepeiyekmâ mansan. Otmu Kiristohât den bulâŋe biwinan tatmap ya sâm tetem ekyongoman yakât Anitâŋe naŋgap. Yakât otmâ den kâsikum yiŋgim gan yan umatŋe ki yiŋgimune hâhiwin nâŋgâm gai yukât den pat lohimbiŋe sâm haok tuhuŋetâ Akaia hân ambolipŋe kerekŋe nâŋgânomai.

12 Lok nombotŋaŋe yeŋgâlen taka den kâsikum yiŋgiai ya yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatmu aposolo sâm yongonsai. Yâkŋeâmâ nâhâitŋe “Âi tuhum hoŋ bayiŋgimap yakât dopŋeâk nengu hoŋ bayiŋgimain,” sâm hâkyeŋe mepaemai. Nâŋeâmâ hâmeŋe barahâk Kiristohât den kâsikum yiŋgim gan yawuâk kâsikum yiŋgim yâhâwom. Yawu otmune lok hâkyeŋe mepaemai ya yeŋgât topyeŋe tetekŋan yuwu tetemu eknomai. Kiristoŋe âi ki sâm yiŋgiop 13 Yâhâmâ aposolo perâkŋe. Kiristoŋe âi sâm nihiop ya mem gaman. Yakât dopŋeâk oain sâm oain sâm otmâ topyeŋe kurihiakmai. 14-15 Amboyeŋeâmâ Satan. Yâkŋe kâitnongomawân Anitâhât aŋelo hâtgumap. Amboyeŋaŋe otmap yakât nâŋgâm hoŋ bawalipŋaŋe gurâ topyeŋe kurihiakmâ yeŋgâlen taka kâityongowi. Taka kâityongom orotmeme otmain yuwu otmâ manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap sâm meme sâsâ tuhuyekŋetâ lohotŋe otbi. Yawu otmâ nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmu kut “aposolo” sâm yongonsai. Yamâ benŋe amboyeŋaŋe otmap yawuâk oai yakât otmâ nâŋgâmune ki sâtŋe oap. Otmai memai yakât matŋe umatŋe Anitâŋe dopyeŋan yiŋgimu menomai.

Paulo mem âlâlâ tuhuŋetâ umatŋe kakŋan manop.

16 Emelâk den yan ya torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Den sâm aran yu nâŋgâm nâhâitŋe “Nâŋgân nâŋgânŋe gulip otmu mepaeaksap.” Yawu sâŋetâ ki ârândâŋ otbuap. Yawu nâŋgâmai yamâ ihilâk nine topne ekyongomune nâŋgâŋet. 17 Hâkne mepaem den sâwoman yuâmâ Kutdânenŋaŋe biwinan ki katsap. Yuâmâ lok nâŋgân nâŋgânyeŋe bia yeŋgât biwiyeŋambâ den tetemu ihilâk sâmai yawu sâwoman. 18 Yawu gârâmâ aŋgoân yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe bukulipyeŋaŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ yahalâkgât yeŋe eŋgatyeŋe watmâ hâkyeŋe mepaemai. Yâkŋe otmai yawuâk otbom. 19 Yenâmâ nâŋgân nâŋgânyeŋe orop manmâ yu me yakât topŋambâek nâŋgâm mansai. Yawu gârâmâ lok nombotŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe gulip otmu den ekyongom meme sâsâ tuhuyeksai ya ki watyekŋetâ ariai. 20 Lok yawuyaŋe yeŋgâlen taka yuwu yawu otŋet sâm meme sâsâ tuhuyekŋetâ nâŋgâm

tem lâuyiŋgimai. Otmu den kâsikum yiŋgimai yan senŋe âlâlâ bât kandiân nemai. Bât kandiân nem watyekŋetâ iri sikumyeŋe biatyiŋgiwuap. Otmu yeŋahâk galem karakmâ yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋetâ gemu sâyiŋgim mem bâleyekmai. 21 Yâkŋe yawu otyiŋgiŋetâ nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmap. Yâhâ nâŋeâmâ yen orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ mannomgât nâŋgâm lohotŋan otyiŋgiman. Yawu otmune nâhât nâŋgânihiŋetâ gemap.

Yawu gârâmâ lok yaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemai yakât dopŋeâk hâkne mepaewom. Lok nâŋgân nâŋgânyeŋe bia yeŋgât biwiyeŋambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopŋeâk yuwu sâmune nâŋgâŋet. 22 Yâkŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu “Nenâmâ Yura ambolipŋe,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâŋe Isirae lohimbi buku otningim gap,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâŋe tâmbânenŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe menom,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. 23 Me “Kiristo hoŋ bawaŋgim mansain,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Yamâ benŋe nâŋeâmâ Kiristo hoŋ bawaŋgim otman meman yuŋe yâkŋe otmai memai ya wangiap. Den yan yu nâŋgâm nâhâitŋe “Biwiŋe hâlim milim otmu mepaeakmap,” ya âlepŋe sânomai. Nâŋeâmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yiŋgim hâhiwin bâleŋe nâŋgâm gan. Otmu sâp dondâhâlâk mem pâi emetŋan katnekŋetâ manban. Otmu dondâhâlâk nohoŋetâ bâsok muminiwan yakât topŋe yuwu. 24 Yura nengât papatolipnenŋaŋe sâm hârenihiŋetâ yan tâk âlâ sâtŋe metŋe yaŋe kândâtnan dondâhâlâk lawitnekmâ hâkne orowâk mem gahaewi. Yawu otnihim gaŋetâ mome olop. 25 Otmu Roma yeŋgât tembe lâulipyeŋaŋe kapamŋe nohoŋetâ kalimbu olop. Otmu sâp âlâen Anitâhât hotom umai yeŋgât kunlipyeŋaŋe sâŋetâ kâtŋak nohowi. Otmu pâku lohimbi yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowe sâm waŋga meminiwan. Gârâmâ waŋga kalimbuŋeâmâ bâlewi. Yâhâ sâp âlâen waŋgaŋe saruân guhulop yapâ wahap târâpŋe mem yoloŋ yoloŋ otmâ bam gam tatmune hilâm konok pesuk sâmu mem tetenekbi. 26 Otmu lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongominiwan yan to papato hâtikumune uwurup patoŋe bâsok dâinekmâ ariminiop. Otmu kapiyeŋan yâhâm geminiwan yan kapilipne Kiristohât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe pâku lohimbi biwiyeŋan kioŋetâ nohone sâm otminiwi. Otmu kapi pilâm mâtâwân ariminiwan yan lok komborâŋe bâsok hilipnohominiwi. Otmu mâtâp kâlep arim takaminiwan yan hewukŋahât sâtŋe metŋaŋe wanginekminiop. Otmu waŋgaen manminiwan yan saru bâlemu umatŋe âlâlâ tetenihiminiop. Otmu lok perâkŋaŋe topyeŋe kurihiakmâ Kiristohât komolân torokatmâ nâŋgân nâŋgânyeŋe mem gulip tuhuyiŋgiŋetâ hiliwahomai sâm yâk yeŋgât nâŋgâm ketet otminiwan. 27 Otmu Kiristohât den kâsikum yiŋgiminiwan yan hâhiwin pato nâŋgâminiwan. Otmu sâp âlâen omoŋe aman âlepŋe ki iminiwan, me sâp âlâen sot ki neminiwan, me sâp âlâen hâk katipŋahât umburuk otmâ omoŋe bâlâpŋahât otminiwan. 28 Otmu umatŋe topŋe topŋe kaknan yâhâmu hâhiwin nâŋgâm gawan ya pâŋe tâlâwâk ekyongoan. Otmu Kiristohât komot yeŋgâlen umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmap yan mem hewewen tuhuyekbehât nâŋgâm biwine ki huruŋ sâmap. 29 Lohimbi âlâ me âlâhâlen umatŋe âlâ teteyiŋgimap ya nâŋe lâuyiŋgim mem sânduk tuhuyekman. Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe bâleŋahât paŋgoŋân kioŋmai yan tepne dondâek nâŋgâyiŋgiman.

30 Nâŋe ninahât nâŋgâmune yahatmu mepaeakbehât yeŋe naŋgai me?

Yâhâ nâmâ lohotŋe manmâ gamune Anitâŋe mâmâŋe otnihimu âi tuhumune bulâŋe tetem gap yakât nâŋgâm mepaem den ya ekyongoan. 31 Kutdânenŋe Yesu ikŋe âwâŋe, Anitâ, yâk konok mepaeman. Yakât otmâ den ekyongoan yu bulâŋanâk ekyongoan ya ikŋak naŋgap.

32 Umatŋe âlâ tetenihiop yakât bâiŋe sâmune nâŋgâŋet. Aŋgoân topŋe katmâ Yesuhât den pat âlepŋe ya Damasiko kapi ambolipŋe ekyongowe sâm yan ariwan. Yâhâ Yura papatolipnenŋe Kutdâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe kapi yakât lok kutdâ kutŋe Arita, yâkât amutgen kiap âlâ manop yaŋe pâi emetŋan mem katnehâk sâm ekuwi. Ekuŋetâ tembe lâulipŋe mem katyekmu mâtâp sâtŋan nâhât sip galem otmâ kinbi. 33 Sip galem otmâ kinbi yakât den pat nâŋgâm saka saka pato yakât kâlehen tatmune bukulipnaŋe paŋ kârikŋe kâlep pato yakât manu launambâ katnekŋetâ yaehen gewan. Yapâ gem yok pilâm kewewetyekmâ ariwan.

12

Pauloŋe himbimân yâhâ kulem âlâ tetemu ehop.

1 Lok nombotŋaŋe yeŋgâlen taka hâkyeŋe mepaeakmai. Yawu otŋetâ yeŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmap. Yawu gârâmâ nâŋe ninahât nâŋgâmune yahatmu hâkne mepaeakbom yamâ yeŋe ki nâŋgânihiŋetâ yahatbuap nâŋgâman. Yamâ ihilâk sâmune nâŋgâŋet. 2 Emelâk Kutdâŋe nâŋgânihimu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban, me umutnaŋe ari kulem âlâ ehop yakât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋguan. Anitâ ikŋak naŋgap. Sâp yapâek manmâ gamune yambu 14 pesuk yap. Yakât nâŋgâmune yahatmu topŋahât sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe Kiristo orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe menekmu himbimân yâhâwit. 3 Yakât âlâkuâk sâmune nâŋgâŋet. Menehop yan biwine mem purik pilâmu kulem âlâ ekban, me umutnaŋe ari ehop, yakât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋguan. Anitâ ikŋak naŋgap. Yawu gârâmâ menekmu Anitâhât kalam, kutŋe Paratisi, himbimân tap yan yâhâwit. 4 Yâhâwit yan Kutdâŋe den eknohop ya ki sâm tetem ekyongowuat sâm kunihiop. 5-6 Yakât otmâ ninahât nâŋgâmune yahatmu ki mepaeakmâ yakât topŋe sâm tetem ekyongowom. Yawu gârâmâ sâm tetem ekyongowom otmuâmâ den bulâŋanâk ekyongowom. Yakât otmâ den ya ekyongomune nâŋgâm nâhâitŋe “Nâŋgân nâŋgânŋe gulip otmu mepaeaksap,” yawu sânomai yamâ nâŋgâm hilipgum sânomai. Yâhâ otman meman yakât lohimbiŋe nâŋgâŋetâ yahatmap. Yâhâ ya wangim nâŋgânihiŋetâ dondâ yahatmu mepaenekmaihât emelâk himbimân yâhâ kulem ekmâ den nâŋgâwan yakât topŋe ki sâm tetem ekyongowom. Gârâmâ umatŋe âlâlâ kaknan yâhâmu lohotŋe otman yan Anitâŋe mâmâŋe otnihimap. Yakât ekyongomune Anitâhât nâŋgâŋetâ yahatmu mepaenomai.

7 Satanŋe mâtâp maŋguningim hâhiwin kakŋan katnenekmap. Yâhâ nâŋe himbimân yâhâ kulem ekmune âlâ kândâkdâ olop yakâlâk nâŋgâm hâkne mepaemangât Anitâŋe Satan nâŋgâwaŋgimu hâhiwin pato nihimu wâtne orotok sâmu manman. Yakât otmâ ninahât ki nâŋgâmune yahatmap. 8 Hâhiwin nihimu wâtne orotok sâop ya âlâkuâk wâtne tiŋ tiŋ sâek sâm Kutdâ ulitguwan. Otmu yakât kakŋan yâhâpŋe kalimbuŋe ulitgumune yuwu sâm eknohop. 9 “Wâtge ki tiŋ tiŋ sâmu manbuat. Yawu gârâmâ biwihe gemapgât Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumune ge mem hewewen tuhuhekbuap. Yawu gârâmâ hâhiwin pato nâŋgâm

wâtge orotok sâwuap yan nâhât wâtnan kinbuat. Wâtnan kinmâ nâ Wâtgât Amboŋe yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguwuat." Yawu sâm eknohop. Yakât otmâ hâhiwin nâŋgâwom yan ya sânduk sâekgât ki ulitguwom. Kiristohât wâtŋan kinmâ hoŋ bawaŋgimune lohimbi yeŋgâlen bulâŋe teteap yakât den pat lohimbi ekyongowom. 10 Kiristohât den pat lohimbi ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetgât hoŋ bawaŋgiman. Yawu otmune lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâm hâkâŋ otmâ hâim hilitnekmai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan manmune wâtne orotok sâmap. Wâtne orotok sâmap yan Kiristohât wâtŋan kinmâ biwine ki gemap.

Pauloŋe Korinti ambolipŋe buku otyiŋgiop.

11 Lok nâŋgân nâŋgânyeŋe bia yeŋgât biwiyeŋambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopŋeâk den ekyongoan. Yakât otmâ nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ yeŋe lok perâk yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatmu kut "aposolo" sâm yongonsai yakât nâŋgâm den yu ekyongoan. Yeŋe nâhât lok inŋe mansap sâmai. Yawu gârâmâ âi memune bulâŋe tetem gap yaŋe lok perâkŋaŋe âi meŋetâ bulâŋe teteap ya wangiap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 12 Kiristohât aposololipŋaŋe yâkât wâtŋan kinmâ kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu nâŋeâmâ yeŋgâlen taka kulem topŋe topŋe memune ekbi. Ya ekŋetâ keterakyiŋgimu "aposolo" sâm nohonbâi. 13 Nâŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den kâsikum yiŋgimune manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteyiŋgiop. Yaŋe Kiristohât komot nombotŋe yeŋgâlen ari den kâsikum yiŋgimune bulâŋe teteyiŋgim gap ya wangiap. Yawu gârâmâ yâkŋeâmâ senŋe âlâlâ tânnohom gai. Yâhâ yeŋeâmâ senŋe âlâlâ ki tânnohowi. Otmu nâŋe gurâ yen den kâsikum yiŋgiwan yakât hâmeŋe nihiŋet sâm ki ulityongowan. Yakât otmâ wongât nâŋgâm bâlenihiai?

14 Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbuŋe yeŋgâlen takawom. Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgiŋetgât naŋgan. Yakât otmâ umatŋe yiŋgimune hâhiwin nâŋgâmaihât tewetsenŋe me senŋe âlâlâhât ki ulityongowom. Emelâk nâ niniâk yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe puwâk ekyongomune yâkâlen biwiyeŋe katbi. Yawu otyiŋgiwan yapâek âwâyeŋe yawu otmâ mansan. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe âwâ mâmâlipyeŋe ki galemyongomai. Âwâ mâmâlipyeŋaŋeâmâ galemyongomai yakât dopŋeâk nâŋe yen galemyongom mansan. 15 Yakât otmâ yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ manman kârikŋahât bulâŋe menomaihât nâŋgâm hoŋ bayiŋgiman. Otmu nâŋe hâkne siwirahom in tatbomgât ki nâŋgâman. Yawu hoŋ bayiŋgim manmâ yâhâwom yan nâhât nâŋgânihiŋetâ gewuap me?

16 Emelâk yeŋgâlen takawan yan umatŋe yiŋgimune hâhiwin nâŋgâmaihât tewetsenŋe me senŋe âlâlâhât ki ulityongowan ya naŋgai. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe nâhât yuwu nâŋgâmai. "Pauloŋe bukuyâhâtŋe yâhâp hâŋgânyotgomu takaowot. Taka Yerusalem yeŋgât tewetsenŋe menduhum yiŋgiwin ya mem âwurem ari waŋowot. Mem ari waŋmutâ tewetsenŋe nombotŋe mem gulip tuhuop," nâhât yawu sâmai. 17 Yawu sâmai yamâ girawu otmâ kâityongowan? Yâhâ hâŋgânyotgomune yeŋgâlen takamutâ tewetsenŋe menduhum yitgiwi ya ki newan. 18 Otmu bukuyâhâtne hâŋgânyotgomune yeŋgâlen takaowot.

Sâp yan Titoŋe pilâm tatbe sâm otmu meme sâsâ tuhum hâŋgânyotgowan. Yâhâ Tito orop dopnetŋe konohâk. Yakât otmâ nâŋe biwinaŋe nâŋgâm otman meman yawuâk otmap. Yâkŋe yawu manmap yakât otmâ yeŋgâlen taka tewetsenŋe miowot ya ki mem gulip tuhuowot. Yawu naŋgan.

19 Bukulipne, yeŋe den sâm aran yu nâŋgâm nâhâitŋe “Eweakmâ den yu eknongoap,” naŋgai mon? Nâmâ Anitâhât sennŋan yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ ki eweaksan. Kiristo orop biwinetŋaŋe hikuakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ den ekyongom yu me ya otyiŋgiman yamâ yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim tânahoŋetâ manmanyeŋe kelihahâkgât nâŋgâm otman. 20 Nâŋe yeŋgâlen taka girawu manŋetâ mem teteyekbom? Emelâhâmâ yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu nâŋgâm bâleaŋgim den belângen sâminiwi. Yawu otmâ kuk oraŋgim hâiakminiwi. Otmu hioŋakmâ ihilâk mahilâk manminiwi. Yawu gârâmâ takawom yuân emelâk manbi yawuâk manŋetâ mem teteyekbom me âiloŋgo mannomai yakât nâŋgâm mansan. Yakât otmâ manmanyeŋahât topŋe yeŋahâk nâŋgâm hâkyeŋe miaŋgiai. Gârâmâ nâŋe taka girawu otyiŋgiwom yakât yeŋak naŋgaŋgiai. Yakât nâŋgâmâk mansan. 21 Yen nombotŋaŋe emelâk ekŋâleaŋgim imbilipyeŋe me loklipyeŋe betyeŋehen kioŋminiwi. Manman kiŋgoŋ yawuya manŋetâ taka mem teteyekbom otmuâmâ biwine dondâ bâlewuap. Yawu manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe nenekŋetâ bâlewuap. Yawu otmu “Anitâŋe Kiristohât lohimbi ki mâmâŋe otyiŋgimap,” sâm sennenŋan geŋetâ aŋulaknom.

13

Kiristohât wâtŋe pato.

1 Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbuŋe yeŋgâlen takawom. Takamune lohimbiŋe otmâ hilipgumai ya sâm hâreyiŋgiwom. Otmu emelâk Moseŋe den yuwu kulemguop ya lâum sâm hâreyiŋgiwom.

> “Lok âlâŋe ikŋiâk bukulipŋe âlâ me âlâŋe otmâ hilipgunomai ya ki sâm hâreyiŋgiwuap. Lok yâhâp me amon kitâ yaŋe menduhuakmâ sâŋetâ denyeŋe konok otbuap yamâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap.” Yawu kulemguop.

Yakât otmâ takamune buku nombotŋe meyekŋetâ lohimbi âlâ me âlâŋe otmâ hilipgumai ya sâm tetekŋan tuhuŋetâ sâm hâreyiŋgiwom.

2-3 Emelâk yeŋgâlen yâhâpŋe takawan yan girem den ekyongowan. Ya nelâmyongomapgât ya âlâkuâk sâmune nâŋgâm biwiyeŋan katŋet. Emelâk taka den ekyongom pilâyekmâ âlâengen ariwan sâp yapâek lohimbi nombotŋaŋe ândâpyeŋe kârikŋe otmu orotmeme bâleŋe otbi ya tâtâem otmâ gai. Otmu lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ sâp yakât kakŋan otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ gai yakât matŋe hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋgimu umatŋe kakŋan manmâ gai. Umatŋe yawu teteyiŋgimawân Kiristohât wâtŋe tetemu ekmai. Yâhâ nâŋe Kiristohât sâtgât otmâ âi mem gan ya ekŋetâ tâŋât otmu yakât eŋgat yâhâp otmai. Yakât otmâ nâŋe yeŋgâlen taka lohimbi ya sâm hâreyiŋgimune matŋe menomai yan Kiristohât wâtŋe pato ya âlâkuâk tetemu eknomai. Sâp yan nâŋe yâkât sâtgât otmâ âi meman yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. 4 Bulâŋanâk emelâk Kiristo mem howanân kuŋetâ muop. Yamâ Anitâ Wâtgât Amboŋe ikŋe wâtŋan mumuŋambâ mem yahatmu tatmâ tihit otningimap. Nâŋe yâk orop biwinetŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu mansan. Yakât otmâ emelâk

yâkŋe lohimbi hoŋ bayiŋgim lohotŋan otyiŋgiminiop yakât dopŋeâk nâŋe lohimbi hoŋ bayiŋgim lohotŋan otyiŋgim gan. Anitâŋe ikŋe wâtŋan Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ Kiristoŋe mâmâŋe otnihimu yâk orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yeŋgâlen taka topyeŋe mem tetewom.

5 Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai me bia yakât yeŋak naŋgai. 6 Otmu nâŋe yâkâlen biwinaŋe kepeim wâtŋan kinmâ âi meman yakât yeŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuapgât biwinaŋe mem mansan. 7 Yeŋe orotmeme âlepŋeâk otmâ manŋetgât Anitâ ulitguman. Yawu manŋetâ takawom yan ki sâm hâreyiŋgiwom. Yawu otmâ nâŋe Kiristohât sâtgât otmâ âi meman yakât topŋe ki tetemu lohimbi nâhât nâŋgâŋetâ gemapŋe eknomai. Yawu gârâmâ yakât ki nâŋgâm ketet otman. 8 Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tem lâuwaŋgimai ya yeŋgât heroŋe nâŋgâyiŋgim den âiân ki katyekman. 9 Yakât otmâ yeŋe Kiristohât tem lâum orotmeme âlepŋeâk otmâ manŋetgât Anitâ ulitguman. Yawu otmâ tem lâuwaŋgim târârâhâk mannomai yan taka heroŋe nâŋgâyiŋgim lohotŋan otyiŋgiwom. 10 Nâŋe mem hewewen tuhuyekmune Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim mannomaihât aposolo sâm katnekmâ âi nihiop. Yâhâ mem ge katyekbomgât ki sâm nihiop. Yawu gârâmâ yeŋgâlen takawom yan den kâlâp ki sâyiŋgim hâhiwin yiŋgiwomgât nâŋgâm inânŋan girem den yu kulemgum katyiŋgian.

Pauloŋe den bâiŋe sâop.

11 Bukulipne, den bâiŋe yuwu sâmune nâŋgâm heŋgeŋguŋet. Yeŋe manmanyeŋe kiŋgoŋ ya pilâm kuwihakmâ heroŋe naŋgaŋgim biwi konohâk otmâ manŋetgât naŋgan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ Tihit tihit Amboŋaŋe wawaeyekmu biwiyeŋe huruŋ sâwuap.

12 Anitâ yet Kiristo yâk yetgâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yeŋe heroŋe naŋgaŋginomai. 13 Kiristohât komot yâk orowâk mansain yaŋe nâŋgâyiŋgiai.

14 Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe tihityeŋe otmu biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Otmu Awoŋnenŋe Anitâŋe mem hewewen tuhuyekmu buku oraŋgim tânahom mannomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu ewe karaŋgim mannomai. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

Galatia
Paulonge Galatia yengât ekap kulemgum katyingiop.

O bukulipne,

1-2 Yen Galatia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipnge emelâk biwiyenge Yesuhâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yengât nângâm nângе ekap yu kulemgum katyingian. Otmu bukulipne nâ orowâk manmâ Yesu Kiristo hong bawangim mansainnge yawuâk nângâyingiai. Nâ Paulo, nâ Kiristo hong bawangim mansan. Otmu âi mem mansan yu loknge ki sâm nihiwi. Me Yesu Kiristonge aposololipnge âi sâm yingiop yange ki torokatmâ sâm nihiwi. Anitângе nannge Yesu Kiristo mumungambâ mem yahalop yâkât otmâ yetngak nângânihim âi yu sâm nihimutâ mem mansan.

Kiristo kawenennganan kinmu kungetâ muop.

3-5 Nâ yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. “O Awongnengе, gike engatgeâk otmâ Kiristo hângângurâ giop. Giop yamâ nennge lok bâlengahât orotmeme kingong ya watmâ ari bâlemaingât lauhe lâum kawenennganan kinmu kungetâ muop. Mum yahalop yapâ bâlengahât pangongâmbâ holangnenehop. Yakât otmâmâ Anitâ herонge nângâwangim mepaem yâhânom. Otmu Awong, gâ otmu Kutdânennge Yesu Kiristo yetnge Galatia ambolipnge yengât nângâyingim tihityenge otmutâ yanâmâ biwi nângân nângânyengange konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgohoan.” Yawu sâm yengât nângâm Anitâ mepaem gaman.

Kiristohât den pat konok tap.

6 Otmu den umatnge âlâ tap ya sâwoman. Anitângе iknge engatngeâk otmâ yen mem dâiyehop. Yawu gârâmâ Kiristo hângângumu gemu yâkâlen biwiyenge katbi. Yakât girawu otmâmâ yâk yetgât hâkâng otmâ in yawu pilâyelekmâ biwiyenge âlâhâlen katnomosai? Den pat âlepnge tap yamâ Kiristohât den pat konohâk. Âlâ ki tap, bia kârikngе. 7 Yakât otmâmâ lok ondowân gâtnange taka nângân nângânyengе mem gulipgunehât Kiristohât den pat âlepnge kelangatmâ biwiyenan kiongsai. 8 Yakât yuwu sâmune nângânget. Nângе emelâk den sâm ekyongowan ya lok âlâ me âlângе kelangatnomai, me torokatmâ âlâ ekyongonomai, yamâ Anitângе yakât matnge hilipyongoâkgât nangan. Yakât otmâmâ lok wosapâ gâtnge âlâ me âlângе, me angelo âlângе taka den pat âinge sâm ekyongongetâ nângâm kâkâsuk otnomai. 9 Nâ den yu emelâk ekyongowan. Girawu otmâ nelâm yongoap. Yakât yâhâpnge sâmune nângânget. Kândikum ninak Kiristohât den pat âlepnge sâm ekyongowan. Ekyongomune nângângetâ bulângе otmu mem biwiyenan katbi. Yamâ bennge lok ondowân gâtnange taka den yu kelangatmâ biwiyenan kiongbi. Yakât otmâ Anitângе matnge yingimu hemgât kâlâwân seyehâkgât nangan.

10 Den yan yu topnge girawuhât yan? Lohimbinge herонge nângânihingetgât yan? Me neknetâ yahalâkgât yan me? Yawu bia. Yawuhât nângâm oan mânе Kiristohât ki tem lâum hong bawangimbâm. Yawu gârâmâ topnge yuwuhât yan. Anitângе nekmu ârândâng olâkgât yan.

Yesu Kiristonge Paulo âi sâm wangmu miop.

11 Nine topne sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Emelâk den pat âlepŋe ya
ekyongomune nâŋgâwi. Den yamâ lok nombotŋe yeŋgât lauyeŋambâ ki
mewan. 12 Me lok âlâ me âlâŋe ki kâsikum nihiwi. Ya bia kârikŋe. Yesu
Kiristoŋe nâhât topŋambâek nâŋgâek sâm biwi nâŋgân nâŋgânne mem
pâroŋ pilâmu nâŋgâmune keterahop. 13-14 Yâhâ biwi nâŋgân nâŋgânne
ki mem pâroŋ pilâop sâp yan wuân me wuân otmune bâleminiop yakât
emelâk ekyongoŋetâ nâŋgâwi. Yuwu otminiwan. Lohimbi kerekŋe An-
itâhât nâŋgâŋetâ yahalâkgât Yura nenŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât orotmeme
ya watmâ manminiwan. Yawu otmâ bukulipne lok sihan orowâk man-
binân nâŋe kârikŋe otmâ dondâ wangiyekban. Yakât otmâmâ lohimbiŋe
nekŋetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Yura nengât miti pilâm yapâ
hioŋakmâ biwiyeŋe Kiristohâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yâkât
komolân torokatŋetâ ya yeŋgât mâtâp maŋguyiŋgiwe sâm dondâ mem
bâleyekmâ hilipyongominiwan.
15 Yawu gârâmâ aŋgoân meŋnahât tepŋambâ ki tetewan sâp yan nâŋe
Kiristohâlen biwinaŋe kepeim hoŋ bawaŋgiwomgât Anitâŋe sâm katni-
hiop. 16 Yâhâ yâkŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmu nâŋe Kiristohât den pat pâku
lohimbi yeŋgâlen ari sâm tetem ekyongowomgât ikŋe nanŋaŋe mâtâwân
tetenihiop. Mâtâwân tetenihiop yakât kakŋan nep topŋe katbe sâm lok
âlâhâlen ari ki âikum nâŋgâwan. 17 Me Kiristohât aposololipŋe Yerusalem
kapiân manbi ya yeŋgâlen gurâ ki ari âiyongom nâŋgâwan. Kiristo ikŋak
aposolo nep sâm nihiop yanâk pilâm yahatmâ Arawia hânân ari manban.
Manmâ manmâ yapâ âwurem Damasiko kapiân ari manban. 18 Yan ari
manmune yambu kalimbu pesuk sâop. Yakât kakŋan Petoro in ekbe sâm
Yerusalem kapiân yâhâwan yaŋak yâk orowâk manmutŋe sande yâhâp
olop. 19 Sâp yan yâk otmu Kutdânenŋahât iminŋe Yakowo ya yetŋiâk
yelekban. Yâhâ aposolo âlâlâ ya ki yekban. 20 Den yan yu Anitâhât senŋan
kinmâ yan. Yakât otmâmâ den mian otbuawâmâ matŋe nihiwuap.
21 Nâŋe nine kapi Kilikia hânân tap yan ari âi topŋe katmâ Kiris-
tohât den pat ekyongom manban. Otmu yapâ pilâyekmâ Siria hânân
kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari den kâsikum yiŋgim manban. Yakât
otmâmâ Yesuhât komot Yuraia hânân manbi yeŋgâlen ki arimune
eŋakbin. 22 Yawu gârâmâ nine topne nâŋgâwi yaŋe ari lohimbi yuwu
sâm ekyongowi. 23 Emelâk nâhâitŋe “hilipnongominiop. Yâhâ sâp yiw-
ereŋeâmâ lohimbi kerekŋe Kiristohât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe
yâkâlen katŋetgât yâkât den pat ekyongom mansap.” 24 Nâhât topŋe
yawu ekyongoŋetâ nâŋgâm Anitâ mepaewi.

2

Pauloŋe Yesu Kiristohât aposololipŋe yeŋgâlen torokalop.

1-2 Otmu yapâ nâŋe kapi âlâen âlâen ari den kâsikum yiŋgim manmune
yambu 14 pesuk sâop. Yakât kakŋan Anitâŋe biwi nâŋgân nâŋgânne
mem hewewen tuhumu Banawa yet Tito meyelekmune Yerusalem
kapiân yâhâwin. Yan yâhâmunŋe Kiristohât komot ya yeŋgât kun-
lipyeŋe orop tihâk menduhuakbin. Menduhuakmâ nâŋe emelâk pâku
lohimbi yeŋgâlen ari Kiristohât den ekyongowan yakât topŋe nâŋgâne
sâm âinohowi. Otmu mâtâp maŋgunihimai sâm den ya topŋambâek sâm
tetem ekyongomune nâŋgâŋetâ keterahop. 3 Topŋe yuwuhât yan. Nenŋe
Kiristohâlen torokatmâ yan Mosehât girem den nâŋgâmunŋe porap otmu
ki lâum manbin. Yawu manbin yan bukunenŋe Tito, Girik gâtŋe,

yâhâmâ emelâk nengâlen torokalop yamâ hâkŋe torehennŋan undip ki tuhuwin yakât den pat ekyongomune nâŋgâwi. 4 Yawu gârâmâ lok perâkŋaŋe topnennŋe mem tetene sâm nengât osetnennŋan taka manbi. Taka Mosehât girem den ya yâhâpŋe mem miwirikum hâkŋe torehennŋan undip tuhuwaŋgine sâm kendâningiwi.

5 Kendâningim Kiristohât den pat âlepŋe ya kelaŋgatne sâm otŋetâ denyeŋe ki nâŋgâwin. Denyeŋe ki nâŋgâwin yakât otmâ hâkŋe torehennŋan undip ki tuhuwi. Yakât otmâmâ yengu yawuâk Mosehât girem den ki watmâ mannomai. 6 Otmu Yesuhât komotŋe papatolipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatsap. Yamâ Anitâ lok biwinennŋe ekmapŋe nâŋgâningimu ki gewe yâhâwe otmap. Otmu nâŋe gurâ yawuâk lok âlâ me âlâhât ki nâŋgâmune yahatmap, me ki nâŋgâmune gemap. Otbi yamâ yâk yeŋgât wahap. Anitâŋe konok biwinennŋe ekmap. Yawu gârâmâ papatolipyeŋaŋe nâhât den yu ki kum meme sâsâ tuhunekbi.

7-8 Otmu nine topne yuwu sâm ekyongomune ekbi. Emelâk Anitâŋe Petoro mâmâŋe otbaŋgim âi sâm waŋmu Yuraia hânânâk tatmâ Yesuhât den pat âlepŋe ya kapi ambolipŋe kâsikum yiŋgiop. Yâhâ nâŋeâmâ pâku lohimbi yeŋgâlen ari den yu ekyongowehât mâmâŋe otnihim âi sâm nihiop. 9 Otmu den ya sâm ekyongomune nâŋgâŋetâ keterahopgât Yakowo, Petoro, Yoane, yâk yeŋgât lok kunyeŋe manbiŋe nâ otmu bukune Banawa buku otnitgim yuwu sâm hâŋgânnotgowi. “Nenâmâ yuânâk tatmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yu ambolipŋe yeŋgâlen âi mem mannom. Yâhâ yerâmâ pâku lohimbi yeŋgâlen ari âiyetŋe tuhuromawot. 10 Otmu konohâk tap yamâ yuwu nâŋgâyet. Bukulipnennŋe nombotŋe umburuk mansai ya yeŋgât nelâm yotgomap.” Sâŋetâ sâwan. “Yâk tânyongoromgât naŋgait.” Yawu sâm den hikum karakbin.

Pauloŋe Petoro hâme hârewaŋgiop.

11-13 Otmu ya pesuk sâmu nâŋe Banawa mem Yerusalem kapi pilâm orowâk Antiok kapiân ariwit. Yan ari manmâ manmâ âlâengen ari den ekyongowe sâm pilâyekmâ ariwan. Otmu hilâm âlâen Petoroŋe Antiok kapi ari pâku lohimbi nombotŋe biwiyeŋe Kiristohâlen katbi yâk yeŋgâlen torokatmu orowâk manbi. Yawu manŋetâ Yakowohât bukulipŋe Yerusalem kapiângembâ gem Antiok kapiân ari Petoro yuwu sâm hâme hârewaŋgiwi. “Bâe, otdâ bâleap yakâ. Girawu otmâ pâku lohimbi orowâk sot nem mansai. Ya ki orotŋe.” Yawu sâm hâme hârewaŋgiŋetâ bukulipŋe nombotŋaŋe pâku lok yeŋgât hâkyeŋe torehennŋan undip tuhuyekbiŋe nâŋgâm bâlewaŋgimaihât pâku lohimbi ya pilâyekmâ Yakowohât bukulipŋe yeŋgâlen torokalop. Petoroŋe yawu olop yakât Yura lohimbi nombotŋaŋe ya ekmâ pilâyekbi. Pilâyekŋetâ Banawaŋe yekmâ pârâk pilâm yawuâk otmâ yâk yeŋgâlen torokalop.

14 Yawu otŋetâ nâmâ âwurem ari topyeŋe mem tetem nâŋgâmune dondâ bâleop. Yâkŋe Kiristohât denŋe tâŋ tâŋâk ki watmâ manbi. Petoroŋe otmu bâleop yakât topŋe teteâkgât Yesuhât komot ya yeŋgât senyeŋan kinmâ yuwu sâm ekuwan. “Petoro, gâ wuân mendâ bâleap? Gâ Yura lok. Yawu gârâmâ Yura nengât orotmeme hâŋgiŋe ya pilâm, pâku lohimbi yeŋgâlen torokatmâ mansat. Yawu gârâmâ wongât pâku lohimbiŋe Yura nengât orotmeme hâŋgiŋe otŋetgât meme sâsâ tuhuyeksat? Ekmune dondâ bâleap.

Himbim yâhânomgât mâtâp konohâk tap.

15 Nenâmâ Yura lohimbi. Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu
kulemguop ya biwinennŋan katmâ nâŋgâmain. Yawu otmâ pâku lohimbiŋe
Anitâhât den ki lâum mansai yawu ki otmain. 16 Yawu gârâmâ Anitâhât
girem den yan papatolipnennŋaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ den âlâlâ
torokatmâ kulemguwi. Yamâ lok âlâ me âlâŋe papatolipnennŋaŋe girem
den âlâlâ kulemguwi ya lâuŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuapgât dop
âlâ ki tap. Yâkŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katnomai yamâ Anitâŋe yekmu
ârândâŋ otbuap. Mâtâp âlâ ki tap, bia kârikŋe. Nenâmâ emelâk Kiris-
tohâlen biwinennŋe katbin. Yâkât otmâ papaptolipnennŋe yeŋgât girem
den yakât nâŋgâmunŋe tâŋât otmap.
17 Kiristohâlen biwinennŋe katbin yapâek bukulipnennŋe Yura lok
pilâyekmâ pâku lohimbi, tosayeŋe orop sâminiwin, yeŋgâlen torokatbin.
Ya yeŋgâlen torokatmâ papatolipnennŋe yeŋgât girem den ki lâuaingât
Yura lok nombotŋaŋe nengât “tosa lok” sâmai. Tosa lok mâne âlâ girawu
sâmbâin. Yuwu sâmbâin me? “Âo, Kiristoŋe orotmeme bâleŋan dâim
ari katnenekmu otmunŋe bâleap. Yakât otmâ tosa ya Kiristohâlen tap.”
Yawu sâm tosa ya Kiristohâlen kârâm pilâwin mâne ki ârândâŋ otbâp.
Yawu ki tap. Yawu gârâmâ Yura lok yeŋgât orotmemeyeŋe hâŋgiŋe ya
watmâ ki otnomai.
18-19 Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ pap-
atolipnennŋe yeŋgât girem den bet pilâwan ya âlâkuâk miwirikum lâuwom
yanâmâ nâhât yuwu sâŋetâ bonŋe otbuap. “Aŋgoân Pauloŋe papatolip-
nennŋe yeŋgât girem den bet pilâop yanâmâ tosa miop.” Nâhâitŋe yawu
olop sâŋetâ yanâmâ bonŋe otbuap. Yawu gârâmâ topŋe yawu ki tap yakâ.
Aŋgoân girem den âlâlâ ya lâuwe sâm tâpik gupik otminiwan. Tâpik gupik
otmâ manmâ gamune yaŋe ki tânnohop. Yakât otmâ pilâmune pesuk yap.
20 Pilâmune pesuk sâmu yaŋahâmâ Anitâŋe nanŋe hâŋgângumu ge nâhât
kaweân kinmâ muop yâkâlen biwine katban. Biwine katmune yâkŋe
tânnohom manman kârikŋahât pat kunihiop. 21 Yakât otmâ yuwu naŋgan.
Kiristo muop yan manman hâŋgiŋe ya betbaŋgim muop. Yâhâ Anitâŋe
mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe miop. Yakât dopŋeâk otmâ
biwine yâkâlen katban yan papatolipnennŋe yeŋgât girem den hâŋgiŋe
lâuminiwan ya bet pilâwan. Yakât otmâ Kiristoŋe mâmâŋe otnihimu
yâk orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk oap. Yakât otmâmâ yâkâlen
biwinaŋe kepeim hoŋ bawaŋgim mansan. Kiristoŋe wawaenenekmâ ge
kawenennŋan kinmâ muop yakât ki nâŋgâmune tâŋât otmap. Yamâ yuwu
naŋgan. Papatolipnennŋe yeŋgât girem den lâumunŋe Anitâŋe nenekmu
ârândâŋ otmap mâne Kiristoŋe ge imbiâk muop sâmbâin. Yawu.

3

Yesu Kiristohât mâtâp me girem dengât mâtâp

1 Bukulipne, Galatia ambolipŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk An-
itâŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge nengât otmâ howanân kuŋetâ muop
yâkât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋan katbi. Yaŋak
benŋe girawu otmâ sâp yiwereŋe yuâmâ lohotŋe otŋetâ Yura kapi am-
bolipŋaŋe yeŋgâlen taka biwiyeŋan kioŋmâ nâŋgân nâŋgânyeŋe mem
gulip malap tuhuai? Bâe, topŋe wongât Kiristohât mâtâp bulâŋe ya
pilâm Yura nengât orotmeme hâŋgiŋe ya watmâ mansai? Ya ki orotŋe.
2 Yakât yiwereŋe âiyongomune sâŋetâ nâŋgâwe. Yeŋe papatolipnennŋe
yeŋgât girem den âlâlâ ya lâuŋetâ yanâmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât

Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgiop me bia? Bia yakâ. Yâhâ nâŋeâmâ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yawu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe katbi yanâk Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu yeŋgâlen giop. 3 Yakât otmâ girawu otmâmâ kopa oai? Ya ekmâ pârâk pilan. Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Kândikum emelâk Kiristohâlen biwiyeŋe katmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak yâkât wâtŋan kinŋetâ nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâroŋ pilâyiŋgimu Kiristohât mâtâp yawuâk watmâ manbi. Yakât otmâ yeŋe yiwereŋe wâtnenŋanâk kinmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm oai ya ekmune ki dopŋan oap. 4 Yâhâ aŋgoân Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu biwiyeŋaŋe heroŋe otbi. Otmu Kiristohâlen biwiyeŋe katbi ya imbiâk otmaihât Yura nengât orotmeme hâŋgiŋe ya pilâŋet. 5 Yakât âlâku sâwe. Papatolipnenŋe yeŋgât girem den âlâlâ lâuai yakât otmâ Anitâŋe ki mâmâŋe otyiŋgimu kulem topŋe topŋe miai. Yuâmâ Kiristohâlen biwiyeŋe kepeiai yakât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyiŋgimu kulem topŋe topŋe miai.

Awarahamŋe olop yakât topŋe

6 Yakât topŋe teteâkgât Awarahamŋe olop ya sâlikum ekŋet. Yakât Moseŋe kulemguop ya yuwu tap. “Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya nâŋgâm yâkâlen biwiŋe katmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manop yakât Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop.” Yawu kulemguop. 7 Yakât otmâ Yura nengâlen gâtŋaŋe me pâku lohimbi yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe biwiyeŋe yawu katmai yamâ Awarahamgât sen bulâŋe mansai sâm Anitâŋe nâŋgâyiŋgimap. Yakât otmâmâ Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe yen orowâk menomai. 8 Yawu gârâmâ yakât torokatmâ sâwe. Anitâŋe pâku lohimbi nombotŋe biwiyeŋe yâkâlen katmâ tem lâuwaŋginetâ tosayeŋe pilâyiŋgiwuap yakât emelâk inânŋan nâŋgâop. Ya nâŋgâm Kiristo ki hâŋgângumu giop yan ya nâŋgâm Awaraham yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtŋe âlâŋe tetem lohimbi hânŋan kulemŋan mansai ya menduhuyekmu manman âiloŋgoân manmâ heroŋe nâŋgânomai.” 9 Moseŋe yawu kulemguop yakât topŋeâmâ yuwu. Awarahamŋe Anitâhâlen biwiŋe katmâ biwi yâhâp ki olopgât Anitâŋe nâŋgâwaŋgiop. Yakât dopŋeâk otnom yamâ Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya ambokunom.

Girem dengât topŋe

10-12 Otmu yakât torokatmâ sâwe. Moseŋe yuwu kulemguop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den yu tâŋ tâŋâk ki watnomai yamâ Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgimu mem hiliwahonomai.” Yawu tap. Yâhâ sâp âlâen Anitâŋe sâmu Moseŋe den yuwu kulemguop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ denŋe lâuwaŋginomai yamâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.” Yawu kulemguop. Girem den tap ya âlâku sâmune nâŋgâŋet. Ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋâk watmâ mannomaiŋeâmâ manman kârikŋan mannomai.” Yawu tap.

13 Yawu gârâmâ âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋâk watmu ârândâŋ otbuap? Lok yawuya âlâ ki tap, bia kârikŋe. Yakât nen kerekŋe girem den ya lâumain yamâ târârâhâk ki watmain. Yakât nâŋgâm Anitâŋe Kiristo hâŋgângumu ge sârerenenekmu howanân kuŋetâ muop. Yakât Moseŋe den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâ nahân yongoŋetâ kinnomai ya yeŋgât yuwu sânomai. “Lok yuâmâ Anitâŋe matŋe waŋmu miap,”

yawu sânomai." Yawu sâm kulemguop. 14 Yakât otmâmâ Yesu Kiristoŋe nengât tosahât otmâ kawenennŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yakât otmâmâ Anitâŋe Awaraham pat kuwaŋgiop yakât bulâŋeâmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hâŋgângumu ge mâmâŋe otningimu manman kârikŋan manmâ yâhânom.

Anitâŋe sâmu kârikŋe olop.

15 Nenŋe orotmeme âlâ otmain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok yâhâp den hikumutâ kârikŋe otbuap. Ya bukuŋe âlâŋe kelaŋgatbuap, me den âlâ torokatmâ sâwuap, me nombotŋe hârewuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yuwu ekne. Anitâŋe den hikuop ya ki hâukum âlâ sâwuap. Bia kârikŋe. 16 Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yuwu tap. "Nâŋe gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap yet den yukât bulâŋe yitgiwom." Yawu sâm ekuop. Yakât otmâmâ yuwu ki sâop. "Gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe tetem mannomai yen kerek yiŋgiwom." Yawu ki sâop. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe konok, Kiristo teteop yanâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe yâkâlen teteop. 17 Yawu gârâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yambu 430 pesuk sâmu yanâmâ girem den Mose waŋop. Otmu Awaraham den ekuop yakât kakŋan Mose ki ekuop. Yawu gârâmâ Mose girem den waŋop yaŋe mem ge katbuap, me Awaraham den ekuop ya hâukum âlâ sâwuapgât dop âlâ ki tap. 18 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Awarahamgât manman kârikŋahât pat kuwaŋgim den ekuop ya girem denân torokatmâ ki sâop. Awarahamâk ekuop. Yawu gârâmâ manman kârikŋe ya mene sâm Anitâŋe Awaraham den ekuop ya otmu girem den yâhâp yâhâp ki menom.

19 Yawu tap. Yakât otmâmâ topŋe girawuhât Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop? Topŋe yuwuhât. Girem den yaŋe lok topnenŋe mem teteningimap. Emelâk tâmbâlipnenŋaŋe manmâ otŋetâ bâlem gaop. Otmu nen gurâ yawuâk otmunŋe bâlem gamap. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe Yesu Kiristoŋe teteop. Tetem yan Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe mem teteningiop. Mem teteningiop yakât otmâ girem den kandi sâop ya pesuk sâop.

Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Anitâŋe aŋeloŋe hâŋgângumu ge girem den Mose ekumu kulemguop. 20 Yawu gârâmâ Anitâ ikŋak ge Awaraham ekuop.

Lohimbi kerekŋe Anitâhât girem den târârâhâk ki watmain.

21 Yakât otmâmâ girem den otmu Anitâŋe Awaraham den ekuop yaŋe lâuahowot me bia? Lâuahowot yamâ benŋe topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den sâm kalop yaŋe manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop mâne yaŋak benŋe girem den ya lâumunŋe ârândâŋ otbâp. 22 Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Miti den kândikum kulemguwi yan den âlâ tap yakât topŋe yuwu. Yesu Kiristo ki giop yan nen kerekŋe girem den lâuminiwin yamâ târârâhâk ki watbin. Yakât otmâ Anitâŋe mumuhât pat kuningiop. Yakât kakŋan Anitâŋe manman kârikŋahât pat sâm Awaraham kuwaŋgiop yakât bulâŋe mene sâm Kiristohâlen biwinenŋe katnomgât mâtâp teteop.

23-24 Mâtâp teteop yamâ Yesu Kiristohâlen biwinenŋe katnehât Anitâŋe hâŋgângumu giop. Yâhâ ki giop sâp yan girem den yaŋe manmannenŋe bâleŋe ya mem teteknan tuhumu mumuhât pat otbin. Mumuhât pat

otmâ gamunŋe Yesu Kiristoŋe gem yapâ holaŋnenekbe sâm nengât sâm muop. 25 Mumu yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu yakât otmâmâ girem den ya torokatmâ lâunomgât mâtâp bialop.

Kiristohât manman haŋgalakmâ manmâ yâhânom.

26 Otmu yeŋe yawu otmâ yâkâlen torokatŋetâ yaŋak Anitâŋe nanne baratne sâm meyehop. 27 Yawu otmâ toen mem katyekŋetâ yanâmâ manmanyeŋe bâleŋe ya kon sâm pilâm Kiristohât manman ya haŋgalakmâ yâkâlen torokatbi. 28 Yâkâlen torokatmâ nen hârok Anitâhât komot otmâ mansain. Yawu mansain yakât ki mem kâsipnongomap. Nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok kutyeŋe orop, me kutyeŋe bia, me âwâ nan me mâmâ barat, nen kerek komot konohâk oain. Yesu Kiristoŋe kunnenŋe oap yakât otmâ Anitâŋe nenekmu dop konohâk oain. 29 Emelâk Anitâŋe Awarahamgât pat sâm kuwaŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop yakât bulâŋe menomai. Yawu gârâmâ yenâmâ topŋe yawuhât otmâ Awarahamgât sen sâm katyehop.

4

1 Emelâk den yan yakât âlâkuâk sâwe. Nenâmâ Anitâhât nanŋe baratŋe mansain. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nengât orotmeme yamâ yuwu tap. Nenŋe munomân nan baralipnenŋaŋe nengât bât tosa ya yâkŋe galemgunomai. 2 Gârâmâ nenŋe ŋaŋayeŋanâk mum pilâyeknomân mandu otnomai yan hep torehenlipnenŋaŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otmai. Tihityeŋe otŋetâ papato otmâ yanâmâ âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât bât tosa ya yeŋahâk galemguaknomai. Orotmemenenŋe yawu tap. 3 Otmu yakât dopŋeâk nen Yura lohimbiŋe lepat nâŋgân nâŋgânân manmâ gawin yan Mosehât girem den otmu papaptolipnenŋe yeŋgât girem den yakât amutgen manmâ gawin. 4-5 Otmu embâŋân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân ikŋe nanŋe hâŋgângumu gewuap yakât sâpŋe kalop. Sâpŋe kalop ya ekmu ârândâŋ otmu nanŋe hâŋgângumu giop. Hâŋgângumu gemu nen kerekŋe Anitâhâlen ari torokatmunŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâm menenehâkgât Yura imbi âlâhât tepŋan ge tetem girem den ya tâŋâk lâum manop. Yawu manmâ nenŋe girem den târârâhâk ki watmâ gawin yakât otmâ sârerenenekmâ girem den yapâ holaŋnenehop.

6 Anitâ nanŋaŋe holaŋnenehop yakât otmâ nenŋe Anitâhât nanŋe baratŋe otmâ mansain. Yawu nâŋgânehât Anitâŋe nanŋahât Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋe mem hewewen tuhumu Anitâ heroŋe nâŋgâwaŋgim “Awoŋnenŋe, kâwiâk nanŋe olon,” sâm mepaemain. 7 Bukulipne, yengu yawuâk Anitâ heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaem mansai. Yawu gârâmâ yeŋe emelâk Anitâhât topŋe ki nâŋgâm orotmeme kiŋgoŋ otmâ manminiwi ya pilâm Anitâhâlen biwiyeŋe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yakât otmâmâ nanne baratne sâm meyekmâ Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop.”

Pauloŋe Galatia ambolipŋe yeŋgât nâŋgâm gorâwaŋgiop.

8 Emelâk embâŋân Anitâhât topŋe ki nâŋgâm manminiwi sâp yanâmâ Porom Lâpio me wahap tâŋâtŋe yawuya mepaem yakât amutgen manminiwi. 9 Yawu gârâmâ emelâk Anitâŋe tep âlep nâŋgâyiŋgim meyekmu yâkât topŋe ekmâ nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yakât otmâ yiwereŋeâmâ topŋe girawuhât otmâ Anitâ betgum Porom Lâpio ya hoŋ bawaŋgine

sâm oai? Yaŋe manman kârikŋan mem katyekbuapgât dop âlâ ki tap yakâ. 10 Otmu Anitâŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgimu ârândâŋ olâkgât Yura nengât orotmeme hâŋgiŋe yuwuya watne sâm oai? Yeŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp, me sotgât hâi sapa manmai yakât sâp, me hilâm kâmbukŋe topŋe topŋe ya watmâ mansai ya ekmune dondâ bâleap. 11 Nâŋe yeŋgâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe olop ya bet pilâm orotmemenenŋe hâŋgiŋe ya miwirikum watmaihât nâŋgâm gorânihiap.

12 Nâŋe Yura nengât orotmeme hâŋgiŋe ya pilâm yen pâku lohimbi mansai yeŋgâlen torokatmâ manmâ gan. Yakât otmâ yeŋe topŋe girawuhât otmâ sâp yiwereŋe pilânekmâ Yura nengât orotmeme hâŋgiŋe miai. Yeŋgâlen puwâk takawan yan yeŋe nâ buku otnihim laune lâuwi. Yakât otmâmâ yu oai yu pilâŋetgât naŋgan.

13 Otmu yeŋgâlen tohowan yan kundat pato tetenihiop. Yawu tetenihiop yamâ nâŋe yen orop sâp kâlewâk manmâ Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowan. 14 Otmu yeŋe tânnohom yan ki nâŋgâm bâlenihim hâkâŋ kakŋan otbi. Yâhâ aŋelo âlâŋe yeŋgâlen takaop, me Yesu Kiristo ikŋak yeŋgâlen takamu buku otbaŋgimbâi dop yawuâk buku otnihiwi. 15 Otmu wuân me wuângât ulityongowan mâne in yawu nihimbâi. Yahâ sâp yiwereŋeâmâ girawuhât otmâ nâ pilâneksai? 16 Nâŋe yeŋgât tepne nâŋgâm den bulâŋe ekyongowan. Yamâ yeŋe yiwereŋe nâhâitŋe “nâŋgâm bâleningim mem ge katnenekbe sâm oap” naŋgai? Yakât nâŋgâmune tepne bâleap.

17 Otmu nen Kiristohâlen biwi konohâk hikum mansainŋe hioŋaknehât lok ondowân gâtŋaŋe taka biwiyeŋan kioŋbi. Yâhâ yeŋe pilânenekmâ yâk yeŋgâlen torokatŋetâ yâk orop mepaenenekŋetgât yeŋgâlen takawi. 18 Nâŋe tânyongowomgât dop âlâ ki talop. Yâhâ lok yaŋe biwi konohâk otmâ tânahone sâm yeŋgâlen takawi mâne heroŋe nâŋgâyiŋgimbâm. Yawu gârâmâ emelâk nâŋe yen orop manmâ biwinenŋe kepeim manbin ya girawuhât otmâ biwinenŋe holaŋakmu mansain?

19-20 Yeŋgât den pat ya nâŋgâmune umatŋe olop. Gârâmâ den umatŋe yu ekyongowe sâm otmune umatŋe oap. Yen orop hâme konok mansain mâne umatŋe ya kuwikbâin. Yakât yiwereŋe mâtâp tetenihimu yeŋgâlen takawomgât naŋgan. Yakât nâŋgâm den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenŋaŋe naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ naom memai, yakât dopŋeâk yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgiŋetgât emelâk yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yawuâk torokatmâ manŋetgât biwine yeŋgâlâk nâŋgâm tan. Yakât otmâ yiwereŋeâmâ Yura nengât orotmeme hâŋgiŋe ya lâune sâm otŋetâ yakât otmâ yâhâpŋe witgum biwiyeŋe Yesuhâlenâk kinâkgât den umatŋe yu ekyongowe sâm biwine umatŋe oap. Yeŋe Kiristo betgumaihât otmâ gorâ bâleŋe nihimu mansan.

Sara yet Haha yâk yetgâlen hâum sâop.

21 Yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe Mosehât girem den ya lâune sâm otmaiŋe yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Moseŋe den âlâ torokatmâ kulemguop yakât mâtâp yuwu tap. 22 Awarahamgât nanyâhâtŋe yâhâp teteowot. Nanŋe kunŋe yâkât kutŋeâmâ Ismae. Yakât topŋe yuwu tap. Awarahamŋe imbiŋe Sara memu yâkâlen nanyetŋe membuap yakât Anitâŋe bunewâk pat kuyitgiop. Yawu yamâ inâk kâsi manowot. Yâhâ Anitâŋe Awarahamgât

den hikuop ya nelâmgumu ikŋe hoŋ bawa imbi, kutŋe Haha sâm ya miop. Ya memu yâkâlen nanŋe kunŋe miop, yamâ kutŋe Ismae.

Yâhâ nanŋe âlâ, kutŋe Isaka sâm, yâkât topŋeâmâ yuwu. Anitâŋe Awaraham imbiŋâit yetgât pat kuyitgiop yakât ki nelâmguop. Otmu Saraŋe naom membuap sâop yakât otmâ manmâ gam gam nanŋe miop. 23 Yâhâ nanyâhâtŋahât topyetŋe yamâ ikŋiâk ikŋiâk oawot. Âlâmâ, Ismae sâm, yâhâmâ Awarahamgâlen Hahaŋe imbiâk miop. Yâhâ âlâmâ, Isaka sâm, Anitâŋe den hikuop yakât bulâŋe Awarahamgâlen Saraŋe miop.

24 Otmu Anitâŋe imbi yâhâp yu yetgât mâtâp ikŋiâk ikŋiâk sâm yitgiop. Yakât otmâ yâk yetgât sen ya gurâ yawuâk komot ikŋiâk ikŋiâk mansai. Yakât topŋe yuwu naŋgan. Imbi kutŋe Haha yaŋeâmâ hoŋ bawaŋgiminiop. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ yawuâk hoŋ bawa manmai. 25-26 Otmu Haha yâhâmâ Arawia hânân pumŋe âlâ tap, kutŋe Sinai, yan Anitâŋe girem den Mose waŋop yakât dop olop. Hahahât sen yaŋe hoŋ bawa otmai dop yawuâk Yura kapi ambolipŋaŋe Anitâŋe girem den kalop ya lâum manmai. Hahahât dopŋe yawu.

Otmu Sarahât dop yuwu. Yâhâmâ Awarahamgât imbiŋe. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ hoŋ bawa ki mansai. Otmu Saraŋeâmâ Yerusalem kapi âiŋe himbimân tap yakât dop olop. Sarahât sen yamâ nen mansain yu. Gârâmâ kapinenŋe himbimân tap yan yâhâ ambokunom. Yakât otmâ girem den hâŋgiŋe lâunomgât dop ki tap. 27 Yakât otmâ Anitâŋe sâmu poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

> “Imbi kâsi, yuwu sâmune nâŋgâ. Gâŋeâmâ naom âlâ ki mion. Otmu naom membe sâm ki hâliliakmâ tatmâ hâhiwin nâŋgâon. Yakât otmuâmâ gâhât lokŋe imbi ondop memu nanŋe miop. Yakât otmuâmâ nâŋgârâ gorâhihimapgât yuwu sâmune nâŋgâ. Hâmbâi mâne gâhât sen yaŋe tetem sambe sambe otmâ potgahât sen ya wangiyeknomai. Yakât nâŋgâm biwihe gemu heroŋe kakŋan man. Yawu.”

28 Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Awarahamgât sen tetem sambe sambe otnomaihât pat kuwaŋgiop ya yawuâk nanŋe Isaka kuwaŋgiop. Otmu pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe tetemu nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk otmâ Awarahamgât sen mansain. Yakât otmâ imi ata me wârâ tou yawu mansain.

29 Haha yet Sara yetgât topyetŋahât torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Awarahamŋe Anitâhât den ya nelâmgumu imbi hoŋ bawaŋgiminiop ya memu naom âlâ miop. Naom yaŋe pato olop. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Sara mâmâŋe otbaŋgimu nanŋe miop. Saraŋe naom memu Haha nanŋaŋe yâkât nâŋgâm mem ge katbe sâm olop. Yakât dopŋeâk yiwereŋe lohimbi girem den lâum mansaiŋe nen ki lâum mansain yu nenekŋetâ bâlemu mem ge katnenekne sâm otmai. 30 Otmu Saraŋe Awaraham yuwu sâm ekumu launan miop.

> “Potne Hahahât nanŋe Ismaeŋe gâhât bât tosa ki galemguwuapgât naŋgan. Nannetŋe Isaka yâkŋak gâhât bât tosa galemgum manbuapgât naŋgan. Yakât otmâ watyelekdâ ariyet.”

Yawu sâm ekuop. Awarahamŋe Sara launan miop yakât dopŋeâk yeŋe otŋetgât naŋgan. 31 Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansainŋeâmâ Sarahât sen oain. Nâŋgâmune yawu oap. Yakât girawuhât otmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe girem den lâum yan Haha sen otne sâm oai? Kâmbukŋe, yawu ki otŋet.

5

Kiristoŋe manman âlepŋan katnenekmu mansain.

1 Otmu nenŋe girem den lâum pâpgumunŋe tosa teteningimapgât Kiristoŋe nengât sâm gem yapâek holaŋnenehop. Yapâ menenekmâ manman âlepŋan katnenekmu mansain. Otmu yengu yawuâk holaŋyekmâ nengâlen torokatyekmu komot konohâk oain. Yakât otmâmâ yeŋe ki pilânenekmâ girem den hâŋgiŋe ya mem miwirikum lâunomai.

2 Bukulipne yakât âlâku ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât hâkyeŋahât torehennŋan undip tuhuaŋginomai yamâ dop yuwu otbuap. Yawu otnomai yanâmâ Kiristoŋe manman kârikŋahât mâtâp âiŋe meyiŋgiop yamâ nâŋgâŋetâ tâŋât oap yakât dop otbuap. Yakât otmâ Kiristoŋe mâmâŋe otyiŋgiwuapgât dop ya biatbuap.

3 Bukulipne, yawu otmaihât âlâku sâwe. Yeŋe girem den pâŋe konohâk lâum hâkyeŋahât torehennŋan undip tuhuaŋginomaihât dop bia. Yawu otnomai yan Anitâŋe girem den sâm kalop ya hârok lâunomai sâm kalop. Yakât otmâmâ yeŋgâlen umatŋe dondâ teteyiŋgiwuap. 4 Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât girem den ya miwirikum lâunomai yanâmâ Kiristo pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe aŋgoân tepŋe nâŋgâm manman kârikŋahât mâtâp meyiŋgiop ya maŋguyiŋgiwuap. 5-6 Yâhâ nenâmâ biwinenŋe Yesu Kiristohâlen katmâ mansainŋe komot konohâk otbin. Nen hâknenŋahât torehennŋan undip tuhuaŋgiwin me yen ki tuhuaŋgiwi nenâmâ komot konok otmâ biwinenŋe Yesuhâlenâk kinmu haoŋmâ ârândâŋ tep âlep naŋgaŋgim hoŋ bawaŋgimain. Yawu otmunŋe Kiristoŋe âwurem ge sârerenenekmu Anitâŋe umam sâningim mem manman kârikŋan torokatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Kepeim manmâ Kiristoŋe in yawu ge menenekmu yâhâne sâm yakât mitiwahom mambot gumbot otmâ mansain.

7-8 Bukulipne, yen aŋgoân den pat âlepŋe ya nâŋgâm Kiristohât tem lâum hoŋ bawaŋgiŋetâ yekmune âiloŋgo nandoroŋe olop. Otmuâmâ Kiristohât mâtâp watne sâm otŋetâ yan Anitâŋe undip ki katyiŋgiop. Yakât otmâ sâp yiwereŋeâmâ âlâŋe undip maŋguyiŋgiŋetâ âlâengen arine sâm oai? Me âlâŋe biwiyeŋan kioŋetâ denyeŋe in yawu nâŋgâwi? 9 Bukulipne lok amonŋe yeŋgâlen takawi? Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Bau ŋasiŋe yamâ tipiŋe âlâ. Yawu gârâmâ yaŋe hâreakmâ sânduk sâm ârândâŋ otmâ bau mem bâlemapgât ya hârem pilâmain. Yakât dopŋeâk yeŋe yâk yeŋgât den ya pilâm kâkâsuk otmâ manŋetgât naŋgan. 10 Yâhâ yeŋgât nâŋgâm ki eŋgat yâhâp oan. Yeŋe ekap kulemgum katyiŋgian yu sâlikum nâŋgâm denne tem lâunomai. Otmu Yura lok nombotŋaŋe biwiyeŋan kioŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe itoŋ galoŋ oap yakât matŋe hâmbâi Anitâŋe Yura lok ya yiŋgiwuap.

11 Bukulipne, hâkyeŋahât torehennŋan undip tuhuaŋgiŋet sâm Yura lok nombotŋaŋe yeŋgâlen takawi ya yeŋgât topyeŋe âlâ sâmune nâŋgâŋet. Yaŋeâmâ imbiâk nâhâitŋe “Girem den lâuŋet sâm hâkyeŋahât torehennŋan undip tuhuyiŋgim mansap,” sâmai. Yamâ den memai. Yâkŋe sâmai yawu otyiŋgim mansan mâne, Kiristoŋe nengât sâm muop yakât Yura lokŋe den pat ya nâŋgâm ki mem ge katnekne sâm otbâi. 12 Bukulipne, Yura

lok yaŋe mem biwi hâlim tuhuyeksai yeŋahât nâŋgâm hâkyeŋahât torehennŋan undip tuhuaŋgiwi ya hârem pilakŋetgât naŋgan. 13-14 Bukulipne, yeŋgât manmanyeŋeâmâ âlâ. Yeŋe girem den lâuŋetgât Anitâŋe ki meyehop. Yawu gârâmâ yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu eŋgatyeŋeâk otnomai. Girem den yakât topŋe yuwu tap. “Nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap. Otmu den ya lâum kinmâ yeŋe tep âlep naŋgaŋgim tânahonomai. 15 Yamâ yeŋe ki hioŋakmâ tep bâle naŋgaŋgim hiliwahonomai.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu mannom.

16-17 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe biwinenŋaŋe kâitnongomu orotmeme bâleŋe ekmâ otneâk nâŋgâmain. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak betbaŋgimain. Yawu otmain yanâmâ Heakŋe biwinenŋan kioŋmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe otneâk nâŋgâmain ya âlâku nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâumu pilâmain. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewen tuhumu yâkât wâtŋan kinmâ tem lâuwaŋgim gain. 18 Yen yawu otnomai yanâmâ papatolipnenŋe yeŋgât girem den ya yâhâpŋe ki lâunomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu manmâ yâhânomai.

19 Emelâk eŋgatnenŋeâk watmâ otmunŋe bâlem gaop yakât ekyongowan ya âlâku ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ yuwu otŋetâ manmanyeŋe bâleminiop. Kâwâ konda, orotmeme kiŋgoŋ mem manminiwi. 20 Otmu emet huhuminiwi. Porom Lâpio hâwim kânâŋgâŋetâ kinmu ulitguminiwi. Otmu âli hawat bâleŋe topŋe topŋe mem manminiwi, me sait bâleŋe karaŋgiminiwi, me karasuŋa tuhuaŋgiminiwi, me weke mem yan soŋgo bau kombo neaŋgiminiwi, me bundâŋe yerakminiwi. Ya otŋetâ bâleyiŋgiminiop. Nâŋgâm bâleaŋgiminiwi, otmu tepyeŋan tatmu tatmu kuk kâŋguruk oraŋgiminiwi. Otmu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hioŋakmâ kasa oraŋgiminiwi. 21 To kârikŋe nem biwi hâlim otmâ wahap ki orotŋe topŋe topŋe otminiwi. Orotmeme yawuya otmâ mansai yâhâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat ki kuyiŋgiop. Yakât otmâ Kiristoŋe yâhâpŋe âwurem gewuawân ikŋe komolân ki torokatnomai.

22 Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu yuwu otmâ manmai. Anitâŋe buku otyiŋgiop yakât nâŋgâm biwiyeŋe sânduk sâmu heroŋe nâŋgâwaŋgimai. Otmu biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu kaok naŋgaŋgimai. Bukulipyeŋaŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai ya yekmâ nembe kalem otyiŋgimai. Yeŋahât nâŋgâŋetâ ki yahatmap. Otmu buku nombotŋaŋe mem bâleyekŋetâ yakât matŋe ki kâpekyiŋgimai. Me sâm bâleyiŋgiŋetâ yakât nâŋgâŋetâ ki sâtŋe otmap. 23 Lohimbi yawu otmaiŋeâmâ girem den kerek lâuŋetâ ârândâŋ otmap yakât dop oap. 24 Bukulipne, yakât torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeimunŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningiwuap. Yawu otningiwuap yanâmâ nenŋe eŋgatnenŋeâk ki watmâ ihilâk mahilâk otmunŋe bâlewuap. 25 Yâhâ yaŋeâmâ biwinenŋe mem hewewen tuhunenehopgât yâkât wâtŋan kinmâ mâtâp sâm ningiop ya tâŋ tâŋâk watmâ manmâ yâhânom. 26 Otmu yeŋahâlâk ki nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaenomai. Otmu yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu hioŋakmâ bukulipyeŋe mem ge katyeknomai.

6

Bukulipnenŋe lohotŋan otyiŋginom.

1-2 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe otŋetâ bâleâkgât Satanŋe mem dâiyekmap. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlewuap yanâmâ yen nombotŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu mansaiŋe yuwu otyiŋginomai. Yesu Kiristoŋe hânân gem lohotŋan manmâ kuwiknenekmâ mâtâp meningiop. Yakât nâŋgâm bukulipyeŋe lohotŋan otyiŋginomai. Otmu yengu yawuâk otŋetâ bâlemapgât biwiyeŋe galem oraŋginomai. 3 Nen lok bâleŋeâk kerek mansain. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yeŋe orotmemeyeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ ombeyeŋaŋe kâityongomap. 4-5 Naŋgai. Âlâku amboŋan amboŋan mannomai. Yakât otmâmâ yeŋe buku âlâhât topŋe ki ekmâ kiwilinomai. Yeŋe biwiyeŋahât topŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk ekmâ nâŋgâŋetâ ârândâŋ otmu heroŋe otnomai.

6 Otmu papatolipyeŋaŋe Anitâhât den kâsikum yiŋgim mansai ya in yawu tânyongonomai.

7 Bukulipne, ombeyeŋaŋe kâityongomapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmuâmâ kâitgunomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ lohimbiŋe wahap âlâlâ otnomai yakât matŋe tâŋ tâŋâk kâpekyiŋgiwuap. 8 Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahâlâk nâŋgâm senŋe âlâlâ ekmâ biwiyeŋe yan arimu ihilâk otnomai yamâ sâp patoen Anitâŋe pilâyekmu hemân kioŋnomai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak yâkât nâŋgâm tem lâuwaŋgim mannomai yamâ mâmâŋe otyiŋgimu manman kârikŋan mannomai. 9 Bukulipne, lohimbi hewewenâk tânyongonom. Yawu otmâ mannom yamâ Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmu sâp patoen yakât matŋe ningiwuap. 10 Topŋe yakât nâŋgâm yuwu otnom. Bukulipnenŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yanâmâ in yawu tânyongonom. Otmu nombotŋe belângen pâlâmŋe mansai ya yawuâk tânyongonom.

Den bâiŋe sâm hâreop.

11 Bukulipne, yeŋgât pepa yu lok âlâ ekumune kulemguap. Yu kulemgum yaŋak kiripi mem nihimu ninak pâŋe tâlâwâk kulemguan bâtne towatŋe yu ekmâ nâhâitŋe “Den yu kulemguop,” nâŋgânomai.

12 Otmu den âlâ emelâk yan yakâlâk torokatmâ sâwe. Yura lohimbi biwiyeŋe Kiristohâlen katmâ girem den lâum mansaiŋe bukulipyeŋaŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ yahalâkgât yeŋgât hâkyeŋe torehenŋan undip tuhuyiŋgine sâm yeŋgâlen takawi. Otmu yawuâk bia. Kiristoŋe nengât sâm gemu howanân kuŋetâ muop. Yakât buku nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ tâŋât otmu nâŋgâm bâleningimai sâm Yura lok yâkŋe yeŋe hâkyeŋahât torehenŋan undip tuhuaŋgiŋet sâm meme sâsâ tuhuyeksai. 13 Yawu gârâmâ lok yaŋe Mosehât girem den lâum hâkyeŋahât torehenŋan undip tuhuaŋgiwiŋe den kerehâk ki lâum mansai. Yawu gârâmâ yeŋe yawu tuhuaŋgiŋetâ bukulipyeŋaŋe heroŋe nâŋgâyiŋgiŋetgât meme sâsâ tuhuyeksai. 14 Nâmâ lok yawuya bia. Yawu gârâmâ nâŋgânihiŋetâ yahalâkgât ki naŋgan. Nâmâ yuwu naŋgan. Kutdânenŋe Yesu Kiristo nengât sâm gemu howanân kuwi. Kuŋetâ muop yapâek yahatmâ mâtâp âiŋe mem teteningiop. Nâŋe yakâlâk nâŋgâm hângât wahap topŋe topŋe yakât nâŋgâmune tâŋât otmap. 15 Yakât yâhâpŋe sâwe. Nen Yura lok hâknenŋahât torehenŋan undip tuhuaŋgiwin me yen pâku lok ya ki otbi nen kerekŋe biwinenŋe

Kiristohâlen katmâ komot konohâk otmâ mansain. Yawu katmâ manmunŋe manman âiŋe mem teteningimu himbimgât pat mansain yakât nâŋgâmune bulâŋe oap. 16 Otmu lohimbi biwiyeŋaŋe yawu nâŋgâm Yesuhât den lâum manmai yamâ Anitâŋe we âlep nâŋgâyiŋgim biwi sânduhân katyekmu manmâ yâhânomai. Yawu otmâmâ Anitâŋe Isirae sen bulâŋe nengât pat kuningiop ya menomai.

17 Nâŋe Kiristo hoŋ bawaŋgim manmâ gan. Yakât otmâ mâtâp maŋgunihine sâm mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. Otmu hâknan gut emelâk ekbi. Yakât otmuâmâ lok âlâ me âlâŋe hâhiwin ya witgum nihimaihât yeŋe lok yaŋe yeŋgâlen takam meme sâsâ tuhuyeksai ya yeŋgât den nâŋgâm kâkâsuk otnomai. 18 Kutdânenŋe, Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manmâ yâhânom. Yawuâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

Epeso
Paulonge Epeso yengât ekap kulemgum katyingiop.

O bukulipne,

1 Yen Epeso kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâhât tem lâuwaŋgim mansai. Nâ Paulo. Emelâk Anitâŋe nâŋgânihimu Yesu Kiristoŋe aposolo sâm âi nihiop ya mem mansan. Nâŋe heroŋe nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgian.

2 Awoŋnenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe eŋgatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgim ulitguman.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningimap.

3 Anitâŋe ikŋe nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo, hâŋgângumu ge nengât tosahât otmâ muop. Yawu olop yakât otmâ nenŋe yâk orop biwinennaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gain. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningim gap. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaem mannom. 4-5 Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmap. Otmu nenŋe yâkât sennan tosa barahâk kinnomgât nâŋgâm ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge nengât tosahât otmâ mumbuap yakât emet inânŋan sâm kalop. Yakât otmâ nenŋe Kiristohâlen biwinennaŋe kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningim nine nanne baratne sâm menenekmu mansain. Yakât nâŋgâm yâkŋe emet inânŋan hân himbim ki kândikyotgowân yawu tetewuap ya sâm kalop. 6 Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ nengât sâm nanŋe hâŋgângumu giop yakât nâŋgâmunŋe hâu sâsâ otmap. Yakât otmâ heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaem mannom.

7-8 Kiristoŋe kawenennan kinmu kuŋetâ muop yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiop. Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ otningiop yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Yakât dop sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe saru osomunŋe sililin sâmap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe wawaenenekmap ya ki pesuk sâwuap. 9-10 Anitâŋe âliwahap topŋe topŋe, ehekŋe ki ehekŋe, himbimân ewan tap me hânân yu tap ya kerehâk kalop. Otmu sâp patoen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi hârok menduhunenekbuap. Yawu otmâ âliwahap topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenŋe otmâ tatbuapgât sâm kalop. Yawu gârâmâ emelâk embâŋâmbâek yakât topŋe amokŋan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotŋaŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ yakât topŋe nâŋgâne sâm pâpgum gawi. Yâhâ nenâmâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgânnenŋe mem pâroŋ pilâningimu yakât topŋe nâŋgâmain. Anitâŋe sâp kalop ya ikŋak ekmu ârândâŋ otmu den yakât bulâŋe tetem heŋgeŋguwuap.

11 Otmu Yura lohimbi nengât hohetnennan lok âlâ tetem kunnenŋe manmâ tihitnenŋe otbuapgât nâŋgâm Anitâŋe yakât pat kuningiop. Yakât otmâ pat kuningiop yapâek nenŋe lok ya tetem tihitnenŋe otbuapgât nâŋgâm biwinennaŋe mem mambotbaŋgim gawin. 12 Otmu pat kuningiop yakât bulâŋeâmâ Kiristoŋe lohimbi kerek nengât tihitnenŋe

otbe sâm Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetemu nenŋe yâk orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâhât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmu heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaem mannom.

Manman kârikŋan mannomgât nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otmain.

13 Kiristoŋe lohimbi kerek nengât tosanenŋahât otmâ ge kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yâkât den pat âlepŋe ya nenŋe yen pâku lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Den pat ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yawu otbi yan Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikŋahât pat nen Yura lohimbi kuningiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop. Yakât otmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge lohimbi kerek mâmâŋe otningiwuapgât sâm kalop. Yakât otmâ ya hâŋgângumu yeŋgâlen ge mâmâŋe otyiŋgiop. 14 Otmu pat kuningiop yakât bulâŋe sâp patoen menom nâŋgâm Kiristohâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim mannom. Yawu manmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmu pat yakât bulâŋe menom nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otmâ mannom. Yawu manmunŋe sâp patoen Anitâŋe menenekmâ ikŋan torokatnenekmu manman kârikŋan manmâ heroŋe otbaŋgim mepaem yâhâmbisâin.

Anitâ Wâtgât Amboŋaŋe mâmâŋe otningimu kârihem kinmain.

15 Yeŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai. Yawu manmâ Anitâhât lohimbi orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai. Otmu yeŋgât den pat ya bukulipnaŋe eknohoŋetâ nâŋgâm tep hero nâŋgâyiŋgian. 16 Yawu nâŋgâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋâit mepaeyelekman. Otmu Anitâŋe yuwu otyiŋgiâkgât ulitguman. 17 Awoŋnenŋe Anitâ laŋinŋe Amboŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge yeŋgât biwiyeŋan kioŋmu nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakyiŋgiwuap. Yawu otmu Anitâŋe tihityeŋe otmap yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomaihât yâk ulitguman. 18 Otmu Anitâŋe yen orop menenekmâ ikŋan torokatnenekmu heroŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop. Pat yakât bulâŋe menomgât nâŋgâm biwinenŋe mem mansain. 19-20 Otmu Anitâ Wâtgât Amboŋaŋe ikŋe wâtŋambâek Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Otmu nen gurâ yawuâk mâmâŋe otningimu wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim manmain. Yeŋe yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât nâŋgâm Anitâ ulitguman.

Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu ikŋe orowâk tawot. 21 Himbimân orowâk tatmâ Kiristoŋe Anitâhât hahit mem kinmâ aŋelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun me sâtŋe metŋe topŋe topŋe hânân yu tai kerek yeŋgât kunyeŋe tatmap. Otmu emelâk embâŋân Anitâŋe hân himbim kândikyotgom âliwahap topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenŋe tatmap. Otmu yawuâk kunnenŋe tatmâ yâhâwiop. Otmu sâp pesuk sâwuap yan hân himbim yu biatmu Anitâŋe hân himbim aŋgo kândikuwuap. Otmu sâp yan gurâ yawuâk kunnenŋe tatmâ yâhâmbisâp. 22 Yakât otmâmâ âliwahap kerehâkŋe yâkât amutgen tatbuapgât Anitâŋe sâm kalop. Otmu Kiristohât komot mansain nen gurâ yawuâk yâkât amutgenâk tatmunŋe kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe otmâ yâhâmbisâpgât sâm kalop. 23 Yakât otmâ Anitâŋe mâmâŋe otningimu

Kiristo orop biwinennŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Otmu nennŋe hoŋ bawaŋgimain yan yâkât launŋe otmu kâiŋe bâtŋe yawu otmâ nep mewaŋgim manmunnŋe ârândâŋ merândâŋ otmap.

2

Anitâŋe mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinennŋaŋe kepeim manmain.

1 Emelâk Anitâŋe ki mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenŋe katbi sâp yan yenŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ tosa mem manminiwi. Yawu otbi yakât otmâ hiliwahonomaihât pat manbi. 2 Sâp yan yenŋe enŋgatyenŋeâk otmâ manman bâleŋahât mâtâp watbi. Yawu otmâ weke bâleŋe amboyenŋaŋe biwiyenŋan kioŋmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwaŋgim manminiwi. Otmu sâp yuâmâ yâkŋe lohimbi belângen mansai ya yeŋgât biwiyenŋan gurâ yawuâk kioŋmu Anitâhât den kumai. 3 Otmu yâkŋe Anitâhât den kum orotmeme bâleŋe otmai ya nennŋe gurâ yawuâk otbin. Yawu gârâmâ emelâk nen kerekŋe nennŋe enŋgatnenŋeâk watmâ biwinennŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ teteminiop ya watmâ otminiwin. Yakât otmâ Anitâŋe lohimbi kerek nenekmu ki ârândâŋ otmu hiliwahonomgât pat otbin.

4-6 Yawu otmâ manbin yamâ iknahâk tepŋe nâŋgâningim tihitnennŋe otmâ Kiristo hâŋgângumu ge nengât tosahât otmâ kawenennŋan kinmu kuŋetâ muop. Nennŋe yâkâlen biwinennŋe katbin yan Anitâŋe tosanennŋe pilâningim manman âiŋe ningimu yakât topŋe nâŋgâm biwinennŋe huruŋ sâop. Otmu Anitâŋe yen gurâ yawuâk wawaeyekmâ tosayenŋe pilâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât otmâ yen me nen hârok Kiristo orop biwinennŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu sâp pato tetewuap yan Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekmu Kiristo orop himbimân yâhâ tatbisâin. Yakât pat kuningimu tap. Yakât nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otmain. 7 Nennŋe Kiristohâlen biwinennŋaŋe kepeimunŋe Anitâŋe kaok nâŋgâningim tosanennŋe pilâmu biwinennŋe huruŋ sâmu lohotŋan manmain. Otmu sâp yupâek lohimbiŋe yakât nâŋgâŋetâ hâu sâsâ otbuap. 8-9 Yenŋe himbimân yâhâ manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât nâŋgâm yenŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyenŋe mepaemaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ iknahâk wawaeyekmâ tihityenŋe otmâ Kiristo hâŋgângumu ge yeŋgât tosahât otmâ muop. Otmu yenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyiŋgim manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yenŋe wâtyenŋan ya ki mem tetewi. Yakât otmâ yenŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu mepaeaknomai. 10 Otmu yenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katbi sâp yan Ambonennŋe Anitâŋe manman âiŋe yiŋgimu mem mansai. Yawu manmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ tânahom mannomaihât sâm kalop.

Kiristoŋe nen lohimbi topŋe topŋe menduhunenekmu manmain.

11-12 Kiristoŋe nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi mem menduhunenekmu komot konohâk otmunŋe iknak kunnennŋe tatmap. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk yen pâku lohimbiŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâwi. Yâhâ emelâk embâŋân Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya Yura lohimbi nengât gurâ yawuâk kuningiop. Yakât otmâ nennŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe gemu yuwu nâŋgâminiwin. “Nen Awarahamgât sen mansain yakât otmâ hâknennŋahât torehennŋan undip tuhuaŋgimain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ Awarahamgât sen ki oai. Yakât

otmâ ketetyekmunŋe belângen manmâ hâkyeŋahât torehennŋan undip ki tuhuaŋgimai. Yakât otmâ Anitâŋe hiliwahonomaihât pat kuyiŋgimu mansai." Yeŋgât yawu nâŋgâminiwin. Otmu hâknenŋahât torehennŋan undip tuhuaŋgiminiwin orotmeme yaŋe ki tânnongomap. Yakât otmâ orotmeme yakât nâŋgâmune tâŋât otmap. 13-15 Otmu emelâk yeŋe Kiristohât topŋe ki nâŋgâm belângen manbi. Yâhâ sâp yuâmâ yâk orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawu gârâmâ Kiristo Biwi kepeiak kepeiak Amboŋe ikŋak nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi kerek nengât tosanennŋahât otmâ kawenennŋan kinmu kuŋetâ muop. Muop yan yeŋe Anitâhât komolân torokatnomaihât mâtâp meyiŋgiop. Yawu olop yakât otmâ Anitâŋe yen orop kaok nâŋgâningimu biwinennŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgimain.

Yâhâ emelâk embâŋân Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu Yura papatolipnennŋaŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ girem den yan den âlâlâ torokatbi. Otmu nennŋe den ya lâum yen ketetyekmunŋe yaehen manŋetâ yen orop kasa kârikŋe manminiwin. Otmu den âlâlâ torokatminiwi yaŋe undip kârikŋe olop. Yawu gârâmâ Kiristoŋe tosanennŋahât otmâ muop yan undip ya mem gahaem yen orop menduhunenekmu komot konohâk otmâ manmain. 16 Otmu Kiristoŋe tosanennŋahât otmâ kawenennŋan kinmu howanân kuŋetâ muop yan mem menduhunenekmu Anitâŋe kerek nengât kaok nâŋgâningimap. Otmu nennŋe biwinennŋe sânduk sâmu buku oraŋgim manmain. 17 Kiristoŋe yawu otningiop yakât den pat aŋgoân nen Yura lohimbi eknongop. Otmu nennŋe yâkât den ya torokatmâ yen kâsikum yiŋgim gain. 18 Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinennŋan kioŋmâ yen orop mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinennŋaŋe kepeimain. Yawu otmunŋe Kiristoŋe mâtâp mem teteningimu âwâŋe Anitâhâlen biwinennŋaŋe kepeim mepaem mannom.

Nen Anitâhât sen otmâ mansain.

19 Emelâk nen Yura lohimbiŋe yen pâku lohimbi yekmunŋe kasa kârikŋe otmu keterakmâ ikŋiâk ikŋiâk manminiwin. Yâhâ sâp yuâmâ nennŋe yen orop manman bâleŋambâ keterakmâ orotmeme bâleŋe pilâm Anitâhâlen biwinennŋaŋe kepeim komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâŋe menenekmu ikŋe sen otmâ mansain. 20 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât emet tuhumain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Hân aim saran lâum kânâŋgâmunŋe kinmap yaŋe Kiristohât aposololipŋe otmu poropetelipŋe nengât dop oap. Otmu saran yakât kakŋan hohem katmâ kokore pilâm gârem kâwi huhum pilâmain yaŋeâmâ lohimbi menduhuakmâ Anitâ mepaemai yakât dop oap. Otmu kuhupin lâum kânâŋgâmunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm kinmap yaŋeâmâ Kiristo ikŋahât dop oap. 21 Otmu kuhupin kakŋan gimbâ katmâ geri kum pilâm losohomunŋe emet ya âiloŋgo kinmap yakât dopŋeâk nennŋe Kiristohât komot konohâk otmâ yâkât wâtŋan manmain. Yawu manmâ Anitâhât opon kâmbukŋe yakât dop otmâ manmain. 22 Otmu emelâk Anitâŋe ikŋe opon kâmbukŋan ge tatminiop yakât dopŋeâk ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinennŋan tatmâ mâmâŋe otningimu manmain. Yawu otningimu biwinennŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku konok oraŋgim manmâ yâhânom.

3

Anitâŋe Paulohât nâŋgân nâŋgânŋe mem pâroŋ pilâwaŋgiop.

1-2 Yen pâku lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâhât komolân torokatŋetgât Anitâŋe ikŋahâk nâŋgânihim aposolo âi nihimu mem mansan. Âi ya mem Kiristo hoŋ bawaŋgim yâkât den pat âlepŋe ekyongoman. Den pat âlepŋe ekyongomune lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekŋetâ manmâ gan. 3 Emelâk Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâ nâŋgâm gaop ya nâŋgâmune keterahâkgât nâŋgân nâŋgânne mem pâroŋ pilânihimu nâŋgâwan. 4 Otmu den yakât nâŋgâmune biwinambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemap ya pâŋe tâlâwâk kulemgum katyiŋgian yu ekmâ nâŋgânomai. 5 Emelâk embâŋâmbâek Anitâŋe lohimbi âlâ me âlâhât nâŋgân nâŋgânyeŋe ki mem pâroŋ pilâyiŋgiop. Yakât otmâ den yakât pâpguwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den ya mem Kiristohât aposololipŋe otmu poropetelipŋe nengât biwinenŋan katmu nâŋgâmain. 6 Den yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe yen pâku lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai. Yawu manŋetâ Anitâŋe nen Yura lohimbi orop mem menduhunenekmu komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunŋe sâp pato tetewuawân Anitâŋe manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe ningimu mem Yesu Kiristo orop heroŋe kakŋan tatbisâin.

7 Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Âi ya mem yâkât wâtŋan kinmâ Kiristohât lohimbi hoŋ bayiŋgim yâkât den lohimbi kâsikum yiŋgiman. 8 Yâhâ emelâk yâkât lohimbi dondâ mem bâleyekminiwan. Yakât otmâ ninahât nâŋgâmune gemu Anitâhât lohimbi yeŋgât amutyeŋan mansan yawu nâŋgâmune otmap. Yamâ nâŋe mem bâleyekminiwan yapâek Anitâŋe menekmâ âi sâm nihimu Kiristohât den pat ya yen pâku lohimbi ekyongom gan. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristoŋe wawaenenekmâ tihitnenŋe otmu manmannenŋahât bulâŋe teteningimu biwinenŋe huruŋ sâmu manmain. Otmu yawuâk otningim yâhâwuap. Yakât topŋe nenŋahâk nâŋgâm ba takanomgât dop ki tap. 9-10 Otmu girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu manman kârikŋahât pat kuningiwuap yakât den sâm holaŋmâ pâku lohimbi ekyongomune nâŋgâmai. Otmu Anitâ Hân Himbim Amboŋaŋe nen Kiristohât lohimbi kerek mem hewewen tuhunenekmu Kiristohât den pat sâm haok tuhunom. Yawu otnom yan Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât bulâŋe topŋe topŋe tetemu aŋelolipŋaŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât nâŋgâm emelâk embâŋâmbâek yâkŋe lok âlâ me âlâhât nâŋgân nâŋgânyeŋe ki mem pâroŋ pilâyiŋgiop. Yakât otmâ den yakât topŋe pâpguwi. 11 Yawu otmâ ikŋe nâŋgân nâŋgân watmâ sâpŋe ekmu ârândâŋ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu giop yan den yakât bulâŋe teteop. 12 Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim Anitâ pahâk ulitgumunŋe nâŋgâningiwuap. Yakât nâŋgâm nenŋe biwi yâhâp kakŋan ki ulitgunom. 13 Nâŋe Kiristohât den pat kâsikum yiŋgimune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai. Yakât otmâ lok nombotŋaŋe pâi emetŋan mem katnekŋetâ manmâ gan. Nâŋe yeŋgât nâŋgâm hâhiwin kakŋan mansan yakât nâŋgâm yeŋe kârihem kinmâ biwiyeŋe ki orotok sâwuapgât naŋgan.

Kiristoŋe wawaenenekmap yakât Pauloŋe kulemguop.

14-15 Yen pâku lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâhât komolân torokatŋetâ nen Yura lohimbi orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Anitâhât aŋelolipŋe topŋe topŋe himbimân tatmai otmu âliwahap topŋe topŋe hânân yu kalop, ehekŋe ki ehekŋe, kerek nengât manmannenŋe Awoŋnenŋe Anitâ ikŋak ningimu manmain. Yâkŋe nine nanne baratne sâm menenekmu mansain yakât nâŋgâmune hâu sâsâ otmu mepaeman. 16-17 Anitâ Manman Amboŋaŋe koko salehâk tatmap. Otmu yu yakât ki pâpgumap. Yawu tatmap yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nâŋe yeŋgât nâŋgâm yâk ulitgumune ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim tem lâuwaŋgim mannomai. Yawu otŋetâ yâk orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap yakât dopŋeâk bukulipyeŋe orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannomai. 18 Otmu Kiristoŋe wawaenenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterakyiŋgim heŋgeŋguâkgât Anitâ ulitguman. 19 Yeŋgât yawu ulitguman. Yawu gârâmâ Kiristoŋe wawaenenekmap yakât topŋambâek nâŋgâm metenomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manŋetâ yanâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgiwuap. Mâmâŋe otyiŋgimu manmanyeŋahât bulâŋe âlâlâ teteyiŋgimu Kiristoŋe wawaeyekmap yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Manmanyeŋahât bulâŋe teteyiŋgiwuap yakât dopŋanâk âi mem Anitâ hoŋ bawaŋgim manmâ yu yakât ki pâpgunomai.

20 Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningim yâhâwuap. Yakât otmâ nenŋe Kiristo hoŋ bawaŋgim nep âlâlâ memunŋe yakât bulâŋe tetewuap nâŋgâmain ya wangim tetewuap. 21 Yakât nâŋgâm Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim hoŋ bawaŋgim manmunŋe bulâŋe âlâlâ tetemu ekmâ Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonŋanâk.

4

Kiristo hoŋ bawaŋgim tânahom mannom.

1 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe Kiristohâlen biwinaŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawaŋgim yâkât den pat lohimbi kâsikum yiŋgiman. Otmu emelâk den ya kâsikum yiŋgimune lok nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekŋetâ manmâ gan. Otmu den ekyongomune nâŋgâŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋe mem hewewen tuhumu yapâek Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai. Yakât otmâ yâkât den ya tiŋâk lâum manŋetâ lohimbiŋe manmanyeŋe ekŋetâ ârândâŋ olâkgât naŋgan. 2 Otmu yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ bukulipyeŋe orop ewe karaŋgim mannomai. Yawu manmâ buku nombotŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋginomai yan biwiyeŋaŋe kepeiyekmâ lohotŋan otyiŋginomai.

3 Sâp yiwereŋe yuâmâ biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawuâk torokatmâ manne sâmâmâ tihit oraŋgim biwi sânduhân mannomaihât naŋgan. 4 Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak ikŋak mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim yâkât komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunŋe Kiristo ikŋak âwurem ge menenekbuapgât nâŋgâm biwinenŋe mem manmain. 5 Kutdânenŋeâmâ Kiristo konohâk. Otmu yâkât den konohâk lâum manmain. Otmu toen katnenekŋetâ Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap

yakât mâtâp konohâk tap. 6 Otmu Awoŋnenŋeâmâ Anitâ ikŋak kunnenŋe pato tatmap. Otmu Anitâŋe wosapâ me wosapâ ki tatmap yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ himbimân aŋelolipŋe tai otmu hânân âliwahap topŋe topŋe kalop ya kerehâk hohem tatmu yâkât wâtŋan tatmâ gamain.

7 Otmu Kiristoŋe ikŋahâk biwinenŋahât topŋe ekmâ nâŋgâmap. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋan tatmâ mâmâŋe otningimap. Yawu otningimu manmannenŋahât bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteningimap yakât dopŋanâk âi topŋe topŋe mem Kiristo hoŋ bawaŋgimain. 8 Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe Anitâhât den kulemguop ya miap. Den yamâ yawu tap.

“Lohimbiŋe hoŋ bawaŋgiŋetgât yâkŋe meyekmâ himbimân âwurem yâhâop. Yawu otmâ mâmâŋe otyiŋgimu âi meŋetâ yan bulâŋe âlâlâ teteop.” Den yawu tap.

9 Aiop, “himbimân âwurem yâhâop,” den yawu kulemguop. Den ya ekmâ yuwu nâŋgâmain. “Aŋgoân himbimâmbâ ge hânân manmâ muop,” yawu nâŋgâmain. 10 Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot. Yawu otmâ kunnenŋe tatmâ mâmâŋe otningimu yâkât launŋe, otmu kâiŋe bâtŋe yawu otmâ hoŋ bawaŋginom. Hoŋ bawaŋgim yâkât den pat sâm haok tuhumunŋe hânŋan kulemŋan ariwuap. 11 Yâkŋe mâmâŋe otningim âi ikŋiâk ikŋiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Lok nombotŋaŋe lohimbi belângen manmai ya yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgânomaihât kut aposolo sâm âi ningiop. Yâhâ lok nombotŋeâmâ nen tânnongoŋetâ lohimbi Kiristohât den pat âlepŋe orowâk kâsikum yiŋginomgât kut bawapi sâm yiŋgimap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ Anitâhât biwiŋan den âlâlâ tatmap ya sâm holaŋmâ lohimbi ekyongonomaihât kut poropete sâm âi yiŋgimap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ Anitâhât lohimbi yeŋgât kunlipyeŋe manmâ yâkât den kâsikum yiŋgim galemyongonomaihât kut pasto sâm âi yiŋgimap. Yâhâ lok nombotŋeâmâ pasto tânyongom lohimbi den kâsikum yiŋginomaihât kut papasu sâm âi yiŋgimap. 12 Yawu gârâmâ nenŋe Anitâ nanŋahâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim mannom. Yawu manmâ âi ningiop ya mem lohimbi orop tânahom manmunŋe manmannenŋe kelihakbuap. 13 Yawu otmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe menduhuakmâ konohâk otmu Kiristoŋe hânân manmâ olop miop yawuâk otmâ mannom. Yawu otmâ manmunŋe Anitâŋe nenekmu Kiristohât dop yawu otbuap. 14 Yâhâ sâp yu manman girawu mansai yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe bukulipyeŋe orop eŋgalân giaŋgim âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât den kum ari malon manmai. Yeŋe yakât dopŋeâk otmâ mansai. Otmu yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe waŋga mem saru kakŋambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ waŋga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe Kiristohât den kelaŋgatmâ den perâkŋe topŋe topŋe kâityongomai. Yawu otmâ nâŋgân nâŋgânyeŋe mem hâlim milim tuhuŋetâ mansai. Yawu gârâmâ sâp yupâek yeŋe biwiyeŋe galemahom manŋetâ manmanyeŋe kelihakbuapgât yuwu otmâ mannomai. 15 Bukulipyeŋe orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den tâŋ tâŋâk watmâ den bulâŋeâk alahunomai. Yawu otnomai yan manmanyeŋahât bulâŋe tetem gap ya wangim bulâŋe pato tetewuap. Otmu Kunnenŋe Kiristoŋe manop yawuâk manne sâm yâkŋe olop miop yawuâk otmâ mannomai. 16 Yakât

nâŋgâm yuwu sâmune nâŋgâŋet. Hâknenŋeâmâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ hâknenŋahât torehenŋe âlâ âlâ kalop ya watmâ âi amboŋan amboŋan tuhumai. Yawu otmâ manmannenŋe tetemu âlepŋe manmain. Aiop, Kiristoŋe kunnenŋe tatmap. Otmu nenŋeâmâ yâkât launŋe, otmu kâiŋe bâtŋe otmâ hoŋ bawaŋgim manmain. Yawu otmâ manmunŋe yâkŋe ikŋe hahit ningimu mem yâkât den tiŋâk lâum bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahom manmain. Yawu manmunŋe manmannenŋe kelihakmu mannom.

Anitâŋe manman âiŋe ningimu mem mansain.

17 Otmu yeŋgâlen gâtŋe lohimbi nombotŋaŋe pâku lohimbiŋe otŋetâ bâlemap yawu manmâ otŋetâ bâlem gap. Yakât otmâ nâŋe Kutdâhât sâtgât otmâ kuyiŋgiŋetgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 18 Pâku lohimbi belângen manmaiŋe yeŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe bâleŋe ya watmâ omoŋ kâlehen manmai. Otmu Anitâŋe manman âiŋe nen ningimu mem mansain. Yakât topŋahât pâpgum biwiyeŋe kârikŋe otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. 19 Otmu ekŋâleaŋgim orotmeme kiŋgoŋ maŋgoŋ otneâk nâŋgâmai. Yawu otmâ aŋunyeŋahât ki otmai.

20-21 Yâhâ nenŋe Kiristohât den ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Sâp yapâek yâkât tem lâum orotmeme âlepŋeâk otŋetgât yâkât den bulâŋe kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâm gai. 22 Emelâk yeŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe tâŋât ya watmâ senŋe âlâlâ ekŋâlem otŋetâ dondâ bâleminiop. Yawu manŋetâ nâŋgân nâŋgânyeŋe gulip malap otmu manmanyeŋe dondâ bâlemu manmâ gawi. Otmu orotmeme bâleŋe otmâ mansai yaŋe mem bâleyekmapgât ya bunewâk bet pilâŋetgât naŋgan. 23-24 Yawu otŋetâ yanâmâ Anitâŋe biwiyeŋe mem hewewen tuhum nâŋgân nâŋgân âiŋe, ikŋe yawuya, biwiyeŋan katbuap. Nâŋgân nâŋgân âiŋe biwiyeŋan katbuap ya watmâ yâkât den tem lâuwaŋgim biwiyeŋe galemgum heŋgeŋgum mannomai. Yawu manŋetâ manmanyeŋe kelihakmu Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.

25 Nenŋe Kiristohât komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ biwiyeŋe kurihiakmâ manŋetâ manmanyeŋaŋe tawi tawiŋe otmapgât orotmeme bâleŋe ya betgum pesuk pilâm den bulâŋeâk alahum tihit oraŋgim mannomai. 26 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe mem bâleyekŋetâ kuk otnomai yan Anitâhât den lâum in yawu kaok oraŋginomai. 27 Yawu otmâ Satan Manman Bâleŋe Amboŋahât mâtâp maŋguwaŋginomai. 28 Yeŋe lohimbi komborâ ekyongoŋetâ ki kombo tuhunomai. Yâkŋe âi mem manmâ yapâ hâmeŋe mem yeŋe tânahom nombotŋe kâsikum lohimbi umburuk mansai ya tânyongonomai. 29 Den hako ki sahaŋginomai. Otmu bukulipyeŋaŋe biwiyeŋe galemahom kârihem kinŋetgât mem hewewen tuhuyekmâ den lohotŋan ekyongonomai. 30 Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Yawu gârâmâ sâp pato tetewuap yan pat yakât bulâŋe yiŋgimu menomai. Yakât nâŋgâm eŋgat yâhâp otmaihât ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwiyeŋan tatmâ mem hewewen tuhuyekmu mansai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe tep bâle nâŋgâyiŋgimapgât orotmeme bâleŋe ki tâtâem otmâ mannomai. 31 Yawu otmâ ki kuk otmâ sârehahom den bâleŋe hâiaknomai. Otmu ki nâŋgâm bâleaŋgiŋetâ biwiyeŋe ŋasin otbuap. 32 Yâhâ yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgimap yakât

dopŋeâk bukulipyeŋe orop tosayeŋe pilaŋginomai. Yawu otmâ ewe karaŋgim lohotŋan oraŋginomai.

5

Manman bâleŋambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim mannom.

1 Anitâŋe wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yakât otmâ yeŋe gurâ yawuâk bukulipyeŋe orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. 2 Kiristoŋe biwiŋaŋe kepeinenekmâ ikŋe manmanŋe ki alilop. Yawu otmâ Anitâ âwâŋahât tem lâuwaŋgim kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otningiop yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ olop. Otmu yeŋe gurâ yawuâk bukulipyeŋe orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋginomaihât naŋgan.

3 Yeŋe manman bâleŋe pilâm yapâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim mansai. Yakât otmâ ki ekŋâleaŋgim kâwâ konda otnomai. Me bukulipyeŋe yeŋgât senŋe âlâlâ ki ekŋâlenomai. 4 Yâhâ orotmeme kiŋgoŋ otnomai yanâmâ aŋun pato tetemu dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ bukulipyeŋe yeŋgât senyeŋan ki genomai. Me den imbiâk mambiâk ki sahaŋginomai. Yawu otmâ bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâ mepaenomai. 5 Lohimbi nombotŋaŋe senŋe âlâlâ ekŋâlem biwiyeŋe yanâk kinmu yakâlâk nâŋgâm manmai. Lohimbi yawu manmai ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu Porom Lâpiohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mepaemai yawu otmap. Lohimbi yawu otmâ manmaiŋe lohimbi kâwâ konda otmai orop Anitâŋe manman kârikŋahât pat ki kuyiŋgiwuap. Yakât otmâ yâkŋe Kiristo âwâŋâit orop himbimân ki tatnomai.

6 Lohimbi âlâ me âlâŋe den imbiâk sâm eŋgatyeŋan geŋetâ orotmeme bâleŋe yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Orotmeme bâleŋe âlâlâ sâm aran yu lohimbiŋe otnomai yanâmâ Anitâŋe kuk otyiŋgim matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. 7 Yakât otmâ lohimbi yawuya orop biwiyeŋaŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomai. 8 Emelâk yeŋe Anitâhât pâpgum omoŋ bâleŋan manminiwi. Yawu gârâmâ ikŋe laŋinŋaŋe biwiyeŋan pilâmu Kutdâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai. Yakât otmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm Anitâhât tem lâum mannomai. 9 Yawu otmâ manŋetâ manmanyeŋe kelihakmu yakât bulâŋe âlepŋeâk tetewuap. Yawu tetemu Anitâŋe manmanyeŋe ekmu ârândâŋ otbuap. 10 Yawu gârâmâ yeŋe manman girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât nâŋgâm kiwilim otmâ lohotŋan mannomai. 11-13 Otmu lohimbiŋe omoŋân ge hiliwahonomaihât pat mansai ya yeŋgât manmanyeŋeâmâ tawi tawiŋe. Yakât otmâ yâk orop ki buku oraŋginomai. Yâkŋeâmâ yok pilâm orotmeme bâleŋe topŋe topŋe oraŋgimai. Yakât nâŋgâm aŋulakmaingât otmai yakât ki alahumain. Yâhâ nenŋe yu me yakât nâŋgâmunŋe haŋ sâningimap yakât topŋe tetekŋan tetemu ekmain. Yakât otmâ yâkŋe orotmemeyeŋe bâleŋe yakât nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu bet pilâŋetgât yeŋe den ekyongom eŋgatyeŋan genomai. 14 Den ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu yanâmâ yâkŋe manmanyeŋahât topŋe tetekŋan tetemu eknomai. Yakât nâŋgâm kep yuwu meŋetâ nâŋgâmain.

“Kâlâwahom yahatne. Mumuŋambâ yahatne. Yawu otmunŋe Kiristohât laŋinŋaŋe biwinenŋan pilâmu haŋ sâningiwuap.”

15-17 Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem biwiyeŋan katmu nâŋgâŋetgât Anitâ

ulitgunomai. Yakât otmâ girawu manŋetâ Kutdâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât nâŋgâm kiwilim biwiyeŋe galemahom mannomai. Yâhâ sâp yuâmâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât topŋahât pâpgum orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ mansai. Yâhâ yeŋeâmâ yâkŋe otmai yawu ki otnomai. Yeŋeâmâ orotmeme âlepŋe orotgât mâtâp teteyiŋgimu lohimbi buku otyiŋgiŋetâ yâkŋe manmanyeŋe ekŋetâ ârândâŋ otbuapgât naŋgan.

18 Otŋetâ bâlemapgât to kârikŋe ki nem biwi hâlim otnomai. Yawu otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan tatmâ mâmâŋe otyiŋgiâkgât nâŋgâm mannomai. 19 Yawu manŋetâ biwiyeŋan tatmâ mâmâŋe otyiŋgiwuap yanâmâ biwiyeŋe heroŋe otmu Kutdâ kiki pali mewaŋgim mepaem mannomai. 20 Otmu yeŋe Kutdânenŋe Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ wuân me wuân teteyiŋgiwuap yan Awoŋnenŋe Anitâ heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaem mannomai. 21 Otmu Kiristo ewe katmâ yâkât tem lâuwaŋgim bukulipyeŋe orop ewe karakmâ buku oraŋgim mannomai.

Imbilipyeŋe yeŋgât sâop.

22 Imbilipyeŋe yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kutdânenŋe Kiristoŋe yeŋgât kunyeŋe tatmap. Yakât otmâ yeŋe ewe katmâ loklipyeŋe yeŋgât amutgen mannomai. 23-24 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristoŋe ikŋe lohimbi nen sârerenenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ kunnenŋe tatmu nenŋe yâkât amutgen manmain. Yakât dopŋeâk imbilipyeŋaŋe wuân me wuân otmai yan loklipyeŋe yeŋgât amutgen manmai.

Loklipyeŋe yeŋgât sâop.

25 Yâhâ loklipyeŋe yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristoŋe ikŋe lohimbi nen wawaenenekmâ tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât dopŋeâk imbilipyeŋe yeŋgâlen biwiyeŋaŋe kepeim tihityeŋe otnomai. 26-27 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp patoen nen Kiristohât lohimbiŋe yâkât senŋan tosa barak kinmunŋe menenekmâ onomlipne sâm ikŋan torokatnenekbuap. Yakât nâŋgâm tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Otmu nenŋe manman bâleŋambâ keterakmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimain yakât topŋe sâm tetemunŋe yanâmâ toen mem katnenekbi. Toen mem katnenekŋetâ Anitâŋe tosanenŋe pirim salatak tuhuningimu yâkât senŋan koko salehâk manmain. Yawu. 28-30 Kiristoŋe ikŋe lohimbi nen nâŋgâningim tihitnenŋe otmap. Yakât dopŋeâk loklipyeŋaŋe imbilipyeŋe nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otnomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe hakyeŋan umatŋe wuân me wuân tetemapgât hâkyeŋahât tihitŋe otmâ galemahom manmai. Yakât dopŋeâk loklipyeŋaŋe imbilipyeŋe yeŋgât nâŋgâm tihityeŋe otmâ galemyongom mannomaihât naŋgan. Yâhâ loklipyeŋaŋe imbilipyeŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgimai yamâ yeŋahât naŋgaŋgimai yawu oap. 31 Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe Mose den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetŋe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

32 Otmu Moseŋe den kulemguop yaŋe topŋe âlâlâ miop. Yakât nâŋgâmune topŋe âlâ yuwu miap. Kiristoŋe ikŋe lohimbi nen orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya. 33 Otmu âlâmâ yuwu

miap. Loklipyeŋaŋe yeŋahât naŋgaŋgimai yawuâk imbilipyeŋe yeŋgât nâŋgâyiŋginomai. Otmu imbilipyeŋaŋe loklipyeŋe ewe katyeknomai.

6

Nimnaomlipyeŋe yeŋgât sâop.

1 Otmu nimnaomlipyeŋe yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât sâtyeŋan tem lâuyiŋgim manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. 2 Yâhâ emelâk Anitâŋe girem den âlâ yuwu sâm Mose ekumu kulemguop.

"Yeŋe âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgim denyeŋe lâum manŋet." Yawu sâm ekuop.

Otmu girem den nombotŋe âlâlâ Mose ekumu kulemguop yamâ inâk sâop. Yâhâ topŋe katmâ girem den yan yu torokatmâ den âlâ yuwu sâm kalop.

3 "Denyeŋe lâum manŋetâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu yanâmâ sâp kâlewâk mannomai." Yawu sâm ekuop.

Âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât sâop.

4 Yâhâ âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nan baralipyeŋaŋe tepyeŋe bâlemu kuk otmaihât ki mem gin gondondoŋ katyeknomai. Yawu otmâ Kutdâhât den kâsikum yiŋgim galemyongom heŋgeŋgunomai. Otmu mete pirik pirik otnomai yan lohotŋan kuwikyeknomai.

Âi lok yeŋgât sâop.

5 Yâhâ âi lok yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristoŋe yen orop manmu yâk hoŋ bawaŋgimbâi yakât dopŋeâk lok kunlipyeŋe ewe katyekmâ tâŋ tâŋâk hoŋ bayiŋginomai. 6 Yâhâ âi ya galemŋaŋe yekmu ârândâŋ olâkgâlâk nâŋgâm hâkyeŋaŋak ki tuhunomai. Âi ya tuhunomai yanâmâ Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk watmâ Kiristohât tem lâuwaŋgim tiŋâk tuhunomai. 7 Yawu otnomai yan lohâk hoŋ bayiŋgiain sâm otnomai yamâ Kutdânenŋe hoŋ bawaŋginomai. 8 Yakât otmâ den yuwu sâmune nâŋgâm biwiyeŋan katnomai. Lok âlâ me âlâŋe lok kunlipyeŋe yeŋgât nep meyiŋgimai me yeŋe âi tuhuakmai yakât sâp patoen Kutdânenŋaŋe âi memai ya ekmu ârândâŋ otbuap otmuâmâ hâmeŋe âlepŋe yiŋgimu menomai.

Lok kunŋe papato yeŋgât sâop.

9 Yâhâ lok kunŋe papato yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ Kutdâyeŋe himbimân tatmapŋe lok âlâhât nâŋgâmu yahatmu âlâhât nâŋgâmu gemu yawu ki otmap. Sâp patoen yâkŋe lok kerek nengât biwinenŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk dopnenŋan matŋe kâpekningiwuap. Yakât otmâ hoŋ bawalipyeŋaŋe kunlipyeŋe ewe katyekmâ lohotŋan hoŋ bayiŋgiŋetâ benŋe kunlipyeŋaŋe gurâ topŋe âlâlâ ki mâŋgâyeknomai.

10 Aiop, yeŋe Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtŋan kinmâ kârihem mannomai. 11-12 Nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâmaihât lok bâleŋaŋe mâtâp maŋguningim mansai. Otmu yâkŋe konok bia. Satangât hoŋ bawalipŋe, weke bâleŋe, emet amboŋe, senduk baneârâ, susun, âi weke, senŋe âlâlâ sâtŋe metŋe topŋe topŋe, ya kerekŋe mâtâp maŋguningine sâm otmai. Yakât otmâ Satanŋe biwiyeŋan kioŋmâ perâkŋe topŋe topŋe kâityongomapgât Anitâŋe

wât yiŋgimu kârihem kinnomai. 13 Yuwu otmâ kârihem kinŋetâ Satanŋe
hoŋ bawalipŋe orop mem ge katyekne sâm hâum pâpgum pilâyeknomai.
14 Nâŋgân nâŋgân bulâŋe âlâlâ biwiyeŋambâ tetemu den bulâŋe sâm
lohimbi târârâhâk ekyongonomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyeŋaŋe
kepeiakmâ konohâk otmu tihit oraŋgim mannomai. 15 Otmu Kiris-
tohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ biwiyeŋe huruŋ
sâekgât mâtâp teteyiŋgiwuap yan hewewenâk ekyongonomai. 16 Otmu
Satangât hoŋ bawalipŋaŋe yeŋgât manmanyeŋe mem bâleyiŋgimaihât
Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim mannomai. 17 Yawu
manmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe yiŋgimu mem
Kiristo orop heroŋe kakŋan manbisâihât nâŋgâm eŋgat yâhâp ki ot-
nomai. Otmu Anitâhât den ya lohimbi kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgânomai
yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋe mem hewewen tuhuwuap.
Yawu otyiŋgimu den ya nâŋgâŋetâ keterakyiŋgim heŋgeŋguwuap. 18 Otmu
Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhuyekmu yu yakât nâŋgâm
Anitâ ulitgunomai. Yawu otmâ biwi golâ manmâ Kiristohât lohimbi
kerek yeŋgât nâŋgâm haoŋmâ ârândâŋ Anitâ ulitgum mannomai.
19 Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den âlâlâ biwinan katmâ mâmâŋe
otnihimu Kiristohât den pat âlepŋe pahâk ekyongomune nâŋgânomai.
Otmu ekyongowom ya nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuapgât yeŋe Anitâ ulit-
gunomai. 20 Otmu lohimbi kapi âlâen âlâen manmâ arai ya yeŋgâlen
ari Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgiwan. Kâsikum yiŋgimune lok
nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekŋetâ
manmâ gan. Yawu gârâmâ nâŋe den pat âlepŋe lohimbi ekyongowomgât
Kiristoŋe menekmâ âi sâm nihiop. Yakât otmâ nâŋe tem lâuwaŋgim den
ya pahâk ekyongom ki lohotŋe otbomgât Anitâ ulitgunomai.

Pauloŋe den bâiŋe sâm hâreop.

21-22 Aiop, bukunenŋe âlâ, kutŋe Tikiko, yâkŋe Kutdâhâlen biwiŋaŋe
tiŋâk kepeim hoŋ bawaŋgim mansap. Otmu nâŋe bukulipne orop man-
man girawu mansain yakât yâk hâŋgângumune yeŋgâlen takawuap yan
topŋambâek ekyongomu nâŋgâŋetâ biwiyeŋe huruŋ sâwuap.
23-24 Otmu yeŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim
tem lâuwaŋgim mansai. Yakât otmâ Anitâ yet Kiristoŋe nâŋgâyiŋgim
tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ
huruŋ sâekgât ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

Pilipi
Paulonge Pilipi yengât ekap kulemgum katyingiop.

O bukulipne,

1 Nâ Paulo, otmu Timoteo, netnge Yesu Kiristo hon bawangim mansait. Yen Pilipi kapi ambolipnange Anitâhât lohimbi manmâ biwiyenge Yesuhâlenâk kepeim mansai yengât nângâyingim netnge ekap yu kulemgum katyingiait. Otmu yengât galem mansai me lok nombotnange tânyongom mansai. Yâknge yawuâk nâ tânnohom mansai nângâmune yawu oap yakât nângâyingimâk mansan.

Paulonge Pilipi kapi ambolipnge yengât nângâm Anitâ mepaeop.

2 Awonnennge Anitâ otmu Kutdânennge Yesu Kiristonge yetnge engatyetneâk yen nângâyingim tihityenge otdomawot. Yawu otmutâ biwi nângân nângânyenange hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

3 Nânge yengât nângâm Anitâ mepa sangan otbangim gaman. 4-5 Kândikum yengâlen puwâk taka Yesuhât topnge sâm tetem ekyongomune nângâm heronge otmâ biwiyenge yâkâlen katbi. Yawu otbiâmbâek Yesuhât den pat âlepnge ya sâm han tuhumune lingarakmâ ariâkgât Anitânge mem hewewen tuhuyekmu haonmâ ârândân biwiyenange hikunekmâ tânnohom gai. Yakât nângâm biwinange heronge otmâ Anitâ mepaem gaman. 6 Anitânge yengâlen âi topnge kalop yapâek torokatmâ mem gamap ya ki pilâwuap. Yanak mâne mâne Yesu Kiristonge âwurem menenekbe sâm gewuap yanâmâ yenge yâkâlen torokatnomai. Otmu Anitânge mâmânge otyingimu yenge hengemahom mâtâp tân tânâk yanâk arinetgât nângâman.

Paulo pâi emetnan mem katnetâ talop yakât topnge

7 Bukulipne, torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Nâ biwinange hikuyekmâ manmune Anitânge nângânihimu âilongo oap yamâ topnge yuwuhât. Anitânge âi sâm nihiop yu biwinange kepeim den pat âlepnge ekyongom gawan. Yamâ lok nombotnange den yu nângânetâ gemu bet pilâm yakât den âiân katnekbi. Den âiân katnekbiân den pat âlepnge yu nângânetâ tânât otmapgât nânge sârereakmâ Kiristohât topnge teteâkgât sâm ekyongowan. Otmuâmâ topnge yawuâk nângânetâ keterakmu bulânge yengâlen teteâkgât den ya topnambâek sâm holanmâ biwiyenan kionban. Yawu otyingimune nâhât hâkân otmâ yanak âlâkuâk pâi emetnan katneknetâ manmâ gan.

Yawu gârâmâ haonmâ ârândân Anitânge iknahâk tep âlep nângâyingim tihityenge otmâ gamap. Yakât otmâmâ nâ gurâ yenge tânnohom gai. 8 Bukulipne, Yesu Kiristonge yengât haonmâ ârândân tep âlep nângâyingimap. Otmu nâ gurâ yawuâk tep âlep nângâyingiman. Den yu sâmune Anitânge ekmu âlepnge oap.

Anitâhât sennan koko salehâk kinnomai yakât Paulonge Anitâ sâm ulitguop.

9 Yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe menduhuakmâ konohâk otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ manŋetgât Anitâ ulitgum gaman. 10 Yâhâ topŋe yuwuhât ulitguman. Wahap girawu me girawu ya Anitâŋe ekmu tâŋât otmap me hâliŋe otmap. Anitâŋe ekmâ yawu otmap ya yeŋahâk ekmâ kiwilim yan nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakmu nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât nâ ulitgum mansan. Yawu otmâ manŋetâ yan Yesu Kiristoŋe mâmâŋe otyiŋgimu manman âiloŋgo loŋgo yakât bonŋe yeŋgâlen tetemuâmâ mannomai. 11 Yawu otmâ mannomai yakât otmâ lohimbi nombotŋaŋe manmanyeŋe ekmâ Anitâ heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Yesuŋe âwurem gewuap sâp yanâmâ yeŋe yâkât senŋan koko salehâk otmâ aŋun bia kinnomai.

Paulo pâi emetŋan manopgât Kiristohât den pat sâŋetâ liŋgarakmâ ariop.

12-13 Roma yeŋgât tembe lâulipyeŋaŋe yu ya otnihiŋetâ mansan yakât nâŋgâm hilipgumaihât topne yu sâmune nâŋgâm heŋgeŋguŋet. Nâŋeâmâ Yesu hoŋ bawaŋgim yâkât den pat âlepŋe ekyongom mansan. Ekyongom manmune Roma yeŋgât tembe lâulipyeŋaŋeâmâ lohimbi nombotŋe den ya nâŋgâm lâumaihât imbiâk nâ mem pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yawu otbi yakât yeŋe biwiyeŋe ki orotok sâek. Yamâ yuwuhât. Pâi emetŋan katnekŋetâ mansan yakât topŋe tembe lâu otmu lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâne sâm oai yaŋak nine topŋe otmu Yesuhât den pat yâhâp yâhâp ekyongomune naŋgai. 14 Yawu gârâmâ nâmâ pâi emetŋan katnekŋetâ mansanâke yamâ benŋe ki lohotŋe oan yakât otmâmâ bukulipne nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ biwiyeŋe hewewen oap. Biwiyeŋe hewewen otmu yaŋak biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe Kutdânenŋahâlen kepeim yâkât den pat yakât biwi yâhâp ki otmâ tâtâem ekyongom gai. 15-16 Anitâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe olâkgât âi sâm nihiop, yakât nâŋgâm lok nombotŋaŋeâmâ nâ hikunekmâ tânnohom mansai. Tânnohom yawuâk den pat âlepŋe ya ekyongom mansai. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ lohimbiŋe nâhât nâŋgâŋetâ gemu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahalâkgât lok sensenân kinmâ Yesuhât den pat âlepŋe ya ekyongom mansai. 17 Yawu otmâ hâkyeŋaŋak âi ya tuhum mansai. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ den pat yai yamâ nâhât hâhiwin amokŋanâk nâŋgâek sâm sâtyeŋaŋak yai.

18 Yawu otmâmâ topŋe yu me ya yakât, biwi perâk oai me, me Anitâhât tem lâum oai me, me topŋe girawu me girawuhât manmâ Yesuhât topŋe ya sâm ekyongoai. Yakât nâŋgâmune tâŋât otmap. Yesuhât den pat ya sâŋetâ haŋ sâm ariap yaŋe konohâmâ bulâŋe oap. 19 Bukulipne, yeŋe nâhât otmâ haoŋmâ ârândâŋ Anitâ ulitgum mansai. Yawu ulitgum manŋetâ Yesu Kiristohât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu yâkât tem lâuwaŋgim hâhiwin kakŋan manmune yan biwine houŋ sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâmâ biwi hero nâŋgâm manmâ yâhâwom.

20 Otmu biwinaŋe yuwu naŋgan. Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbi topŋe topŋe yâkŋe nâŋgâŋetâ bonŋe teteyiŋgiâkgât naŋgan. Yakât yâhâpŋe yu torokatmâ sâwe. Nâhâlen wuân âlepŋe tap? Nâ girawu me girawu tuhuneknomai? Hâhiwin nihinomai, me nohoŋetâ mumbom yamâ in yakâ. Yâkŋe Kiristohât nâŋgâŋetâ gemap sâm yakât konok gorânihiap. 21 Otmu Anitâŋe nâhât torokatmâ, “Man,” sâwuap yanâmâ Kiristohâlen biwinaŋe kepeim mepaem yâhâwom. Yâhâ Anitâ ikŋak

umutne memu mumbom yan gurâ manman kârikŋan manmâ yâhâwom.
22 Yawu gârâmâ âi sâm nihiop ya torokatmâ tuhum manbom, me mum
himbimân yâhâwom yakât nâŋgâmune ki teteap. Nâŋgâm biwi yâhâp oan.
23 Yakât nâ biwinaŋe yuwu naŋgan. Yiwereŋeâk mum yanâmâ Kiristo
orop torokatmâ manbehât naŋgan. Yawu naŋgan yamâ mumbomân
yâhâpŋe tânyongowomgât mâtâp âlâ ki tetewuap yakât nâŋgâm yeŋgât
gorânihiap.
24-25 Yakât otmâ yeŋe biwiyeŋaŋe Yesu Kiristo witgum kepeim hoŋ
bawaŋgim manmâ yâhâŋetgât nâŋe yeŋgâlen taka tânyongowom. Yakât
nâŋgâmune uruk uruhâk oap. Anitâŋe nâŋgânihimu nâŋe yen orowâk
sâp kâlep manmâ ikŋahât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum biwiyeŋe Yesu Kiris-
tohâlen hikuŋetâ kinmâ yâhâekgât den kâsikum yiŋgiwom. Den kâsikum
yiŋgimune nâŋgâm biwiyeŋan katmâ yapâ gâtŋaŋe biwi heroŋe pato
nâŋgâm mannomai. 26 Yawu gârâmâ yeŋe nâhât biwiyeŋaŋe hikunekmâ
Anitâ ulitgum mansai yakât bulâŋeâmâ holaŋnekŋetâ yeŋgâlen takawom.
Takamune yen orop eŋakmâ heroŋe otmâ Kiristo mepaenom.
27 Bukulipne, den umatŋe âlâ sâm tetemune nâŋgâŋet. Nâŋe yeŋgâlen
ki takawom otbuawâmâ patyeŋeâk nâŋgâwom. Yakât otmâmâ yuwu
manŋetgât naŋgan. Yeŋe manman âlepŋeâk manmâ yâhâŋetâ lohimbiŋe
manmanyeŋe ekmâ Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ hâumu biwiyeŋe
yâkâlen katŋetgât naŋgan. Yawu otmâ yeŋe biwiyeŋaŋe Kiristohâlen
hikuakmâ konohâk otmâ tânahom mansai ya yawuâk torokatmâ man-
nomai. Yakât den pat ya nâŋgâmâmâ tep hero nâŋgâwom. 28 Otmu
torokatmâ sâwe. Anitâŋe yen wawaeyekmâ mâmâŋe otyiŋgim gamap.
Yeŋe yakât nâŋgâm mitihât kasaŋe taka mem âlâlâ tuhuyeknomai
yanâmâ kiŋgityeŋahât ki otmâ biwiyeŋe orotok sâwuap. Yeŋe orotmeme
yawuya torokatmâ mannomai yamâ yâkŋe yekmâ yuwu nâŋgânomai.
“Anitâŋe bulâŋanâk komot yuâmâ mâmâŋe otyiŋgimu ki lohotŋe otmâ
mansai. Yawu gârâmâ mem ge katyeknomgât dop âlâ ki tap. Yâhâ
nenâmâ Anitâŋe mem ge katnenekbuapgât dop.” Yawu nâŋgânomai.
Yawu otmâ yâhânomai yakât yâhâpŋe yu torokatmâ sâwe. 29 Anitâŋe
mâtâp yuwu sâm katyiŋgiop. Yeŋe biwiyeŋe Kiristohâlen katmâ tem
lâuwaŋgim mansai. Yakât otmâmâ mitihât kasaŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ
sâtgum mansai. Sâtgum manŋetâ yekmâ yan Kiristohât nâŋgâŋetâ ya-
hatsap. 30 Yen Anitâŋe mâtâp sâm katyiŋgiop ya watmâ sâtgum manmâ
gai yawuâk nâ gurâ sâtgum manmâ gan. Otmu yeŋgâlen puwâk taka
âi mewan yan mitihât kasaŋe hâhiwin ningiwi ya naŋgai. Yâhâ yi-
wereŋeâmâ âi ya torokatmâ mem mansan ya gurâ naŋgaiâk. Otmu
Anitâŋe mâtâp sâm katyiŋgiop yakât otmâ kasalipyeŋe takaŋetâ yekmâ
yan kiŋgityeŋahât ki otmâ eŋgat yâhâp otnomai. Yawu.

2

Yesu Kiristoŋe himbim pilâm hânân ge lok otmâ huruŋ huruŋ manop.

1 Bukulipne, den âlâ âiyongowe. Biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe Kiristohâlen
katmâ yâkât wâtŋan kinmâ mansai. Yakât otmâ yâkŋe yeŋgât tep âlep
nâŋgâyiŋgimu biwiyeŋe huruŋ sâm mansai me bia? Otmu Anitâŋe ikŋe
Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu gem mem hewewen tuhuyekmu
tep âlep naŋgaŋgim mansai me bia? 2 Biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe Anitâ
yet Kiristo kepeiyelekmâ manŋetgât naŋgan. Yawu manmâ tep âlep
naŋgaŋgim biwiyeŋaŋe konohâk hikuakmâ manŋetâmâ nâŋe aŋgoân biwi

heroŋe nâŋgâyiŋgiwan ya wangim nâŋgâyiŋgiwom. 3 Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaenomai. Yâhâ yeŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu bukulipyeŋe yeŋgârâmâ nâŋgâŋetâ yahatbuap. 4 Otmu yeŋe manmanyeŋahâlâk ki nâŋgânomai. Bukulipyeŋaŋe heroŋe kakŋan manŋetgât nâŋgânomai. 5 Yesu Kiristoŋe ikŋahât nâŋgâmu gemu himbim pilâm ge hânân manop dop yawuâk otmâ mannomai.

6 Kiristo yet Anitâ yamâ âlâ âlâ ki oawot. Yâhâmâ dop konohâk tatmâ gamawot yamâ beŋŋe Kiristoŋe ikŋahâlâk ki nâŋgâm manmanŋe alilop. 7 Yâkŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ himbim pilâm hânân giop. Yanâmâ Anitâhât towatŋe ya kon sâm pilâm lok nengât towatnenŋe haŋgalakmâ lok teteop. 8 Lok tetem huruŋ huruŋ manmâ Anitâ konok hoŋ bawaŋgim yâkŋe den sâop yawuâk lâum manmâ gaop. Yâkât tem lâum lohotŋan manmâ ikŋe manmanŋe ki alilakmu mem ge katmâ howanân kuŋetâ sâtgum muop. 9 Yakât otmâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ nen lohimbiŋe Kiristohât nâŋgâmunŋe yahalâkgât nâŋgâm Anitâŋe kutŋe âlâmâ “Kutdâ” sâm kunop. 10 Kutŋe yawu sâm kunop yakât otmâ nen hânân yuân gâtŋe, me himbimân gâtŋe, me hân kâlehen gâtŋe nen kerehâk menduhuakmâ Yesu mepaem mannehât sâm kalop. 11 Anitâŋe nengât sâm Yesu hâŋgângumu hânân ge kutdânenŋe otmâ galemnongom mansap. Yawu gârâmâ nen kerekŋe menduhuakmâ Yesuhât nâŋgâmunŋe yahatmu Anitâ mepaem manmâ yâhânom.

Emetsenŋe laŋinŋe pilâmap yakât dop.

12-13 Bukulipne, nâ aŋgoânâk yen orop manmâ gawan yanâmâ yeŋe nâhât laune tem lâum manbi. Yâhâ sâp yiwereŋeâmâ nâŋe yen orowâk ki mansan. Yawu mansain gârâmâ yeŋe aŋgoân den tem lâunihiwi ya ki pilâm lohotŋe otmâ manŋetgât naŋgan. Yawu otŋetâmâ Anitâŋe mem hewewen tuhuyekbuap yapâ yeŋe yâkât tem lâum hoŋ bawaŋginomai. Yakât otmâ yen Anitâŋe himbimgât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe menom sâm yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manŋet. Yawu gârâmâ eŋgatyeŋaŋe kâityongomu imbiâk nenŋe wâtnenŋanâk manmâ bulâŋe menom nâŋgâm hilipgumaihât huruŋ huruŋ manmâ yâkât wâtŋanâk kinmâ tem lâum mannomai.

14-15 Otmu Anitâŋe yekmâ nine nanne baratne bulâŋe koko salehâk mansai sâm den âiân ki katyekbuap. Yakât otmâ yeŋgâlen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yan Anitâ ki sâm bâlewaŋginomai. Me lok bâleŋaŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ yâk orop den kakŋan ki sahaŋgim kuk kâŋguruk oraŋginomai. Yawu otmâ mannomai yanâmâ manmanyeŋe ya ekmâ yan nâŋgâm bâleyiŋgim hakyeŋan sânomaihât dop âlâ ki otbuap. Yeŋe yawu mannomai yakât dop kum sâwe. Omoŋ bâleŋan emetsenŋe laŋinŋe pilâmap yakât dopŋeâk manman kârikŋahât den ekyongoŋetâ biwiyeŋan laŋinŋe pilâmu Anitâhât mâtâp ekmâ watnomai. 16 Yen yawu torokatmâ manmâ yâhâm den yamâ tiŋâk mem mannomai. Yawu otmâ manmâ Kiristoŋe yâhâpŋe âwurem gewuap yanâmâ aŋun ki nihinomai. Nâŋe yen tânyongowan ya imbiâk ki otban ya Kiristoŋe ekmâ nâhât nâŋgâmu heroŋe otbuap.

17-18 Otmu emelâk papatolipnenŋaŋe Anitâ mepaem yan noniŋ bulimakao gâim katbaŋgiminiwi. Yakât dopŋeâk yeŋe manmanyeŋe ki alitmâmâ beŋŋe Anitâ hoŋ bawaŋgim gawi. Hoŋ bawaŋgim gaŋetâ yan mitihât kasaŋe taka mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gai. Otmu papatolipnennane noniŋ bulimakao gâim katbaŋgiminiwi

yakât kakŋan wain toŋe moseleŋetâ bâiŋe gemu yan Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otminiop. Yakât dowâk nâ nohoŋetâ hepne moseleakmâ gemu bâiŋe ârândâŋ otbuap. Nohomai sâm manmanne ki alilakbom. Yawu otmune yanâmâ Anitâŋe nekmu ârândâŋ otbuap. Yakât otmâmâ yen orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ heroŋe nâŋgânom.

Timoteohât topŋe

19 Bukulipne, tepne nâŋgâyiŋgiman. Yakât otmâmâ Kutdânenŋe Yesuŋe nâŋgânihimuâmâ bukunenŋe Timoteo in yawu hâŋgângumune yeŋgâlen takawuapgât naŋgan. Taka yekmâmâ âwurem taka girawu mansai yakât eknohomu biwinaŋe heroŋe nâŋgâyiŋgim manbom. 20-22 Otmu Timoteohât topŋe sâmune nâŋgâŋet. Lok nombotŋe nâ orop mansain. Yâk yeŋgâlen gâtŋe Timoteo konok nâ orop biwinetŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu yeŋe manman âiloŋgoân manŋetgât nâŋgâmait. Yamâ lok nombotŋaŋe yeŋahâlâk nâŋgâm Yesuhât âi ya hâkâŋ kakŋan tuhum mansaiŋeâmâ yeŋgâlen taka tânyongonomaihât dop yawuya âlâ ki tap. Timoteohât topŋeâmâ ikŋeâk tap. Yâk orop netŋeâmâ nanŋe âwâŋaŋe tânahomawot dop yawuâk tânahom mansait. Tânahom manmâ yeŋe den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât ya kâsikum yiŋgim gait. Yen gurâ yakât topŋe naŋgaiâk. 23 Yawu gârâmâ Roma lokŋe girawu otnihinomai yakât sâŋetâ nâŋgâm yanâmâ Timoteo in yawu hâŋgângumune den mem yeŋgâlen takawuap. 24 Yawu gârâmâ Kutdânenŋaŋe nâŋgânihimu holaŋnekŋetâ yeŋgâlen takawomgât naŋgan.

Epaporitohât topŋe

25 Otmu lok âlâhât sâwe. Yeŋgâlen gâtŋe Epaporito nâ tânnohoâk sâm hâŋgâŋguŋetâ takaop. Taka âi tânnohop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe âi umatŋan kinmâ gamune yan taka penenihimu biwinetŋe konok otmu tânahom miti âi yu tuhum gait. 26-27 Yawu gârâmâ yâk kundat umatŋe tetewaŋgimu bâsok bâleop. Inâk mâneâmâ kunŋe hân kumbâp. Yamâ Anitâŋe “Ki katnehâk” sâmu gârâmâ hâmeŋe kinop. Sâp yan nâ pâi emetŋan katnekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gan. Yakât kakŋan Anitâŋe nâhâitgât girawu hâhiwin âlâkuâk nâŋgâwuap sâm Epaporito ya mesek sâtŋambâ mem heŋgeŋguop. 28 Mesek sâtŋan kinop yakât den pat emelâk nâŋgâwi. Yakât otmâmâ yeŋe Epaporitohât nâŋgâm kiwilimaihât yâhâmâ pilânekmâ yeŋgâlen takawehât naŋgap. Yakât otmâ in yawu hâŋgângumune takamu ekmâ biwiyeŋe heroŋe otbuap. Yeŋgâlen takamu nâ gurâ yawuâk heroŋe nâŋgâwom. 29-30 Yeŋgâlen takamu tep âlepŋe nâŋgâwaŋgim Anitâ mepaem heroŋe pato otbaŋginomaihât naŋgan. Yeŋe tânnohone sâm yan hâŋgâŋguŋetâ taka kaweyeŋan kinmâ Kiristohât tem lâum tânnohop. Tânnohop yan manmanŋe ki alilop. Yawu otmâ hâhiwin kakŋan nep tuhum gam bâsok hiliwahop. Yakât otmâmâ yeŋe yâk otmu lok nep yawu tuhumai ya yeŋgât nâŋgâŋetâ yahalâkgât naŋgan.

3

Hâkgât orotmeme yu me yakât ki nâŋgânom.

1 Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kutdânenŋaŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâmâ nâŋgâwaŋgim biwiyeŋaŋe heroŋe otmâ mannomai. Otmu biwiyeŋe galemahom manŋetgât emelâk den kâsikum yiŋgiwan. Yâhâ sâp yiwereŋeâmâ yawuâk sâm ekyongomune nâŋgâŋetâ keterakŋetgât ki horatneksap. Ya yâhâpŋe sâmune nâŋgâŋet. 2 Lok

nombotŋe, lok perâkŋeâmâ nâŋgâm tâpikgum imbiâk hâkyeŋe torehennŋan undip tuhum hilipguaŋgim mansai. Otmu “Yengu nennŋe oain yawu otŋet” sâm meme sâsâ tuhuyeksai. Lok yawuya mansai yamâ lok perâkŋe. Yâhâ topyeŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Soso bauŋe kapi hawamgum sot ihilâk nene sâm pâinmai. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yuŋe lokgât pâinmâ mansai. Yawuhât yen dâiyekŋetâ yâk yeŋgâlen ari torokatŋetgât sâm hohetyeŋan takai. Yawu gârâmâ yeŋe galemahom heŋgeŋgum mannomai. 3 Lok yawuyaŋeâmâ yuwu nâŋgâmai. “Nen hâknenŋe torehennŋan undip tuhuaŋgimunŋe yanâmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap,” yawu sâmai. Yakât otmâ nâŋe yuwu sâwe. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu yapâ gâtŋaŋe yâk mepaemunŋe nâŋgâmu âiloŋgo otmap. Otmu Yesu Kiristoŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât nâŋgâm heroŋe otmâ mansain.

Yakât torehennŋe sâwe. Hâkgât wahap yu me yaŋe tânnongowuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk hâkyeŋe torehennŋan undip tuhuaŋgiminiwi yamâ in hâk tâŋâlân otbi. Yâhâ yakât bulâŋeâmâ nennŋe biwinennŋaŋe Kiristohâlen kepeim manmunŋe yan tetemap. Yawuhât otmâmâ hâkgât wahap ya pesuk yap. Otmu yakât nâŋgâmune ki yahatmap. 4 Yâhâ hâkgât wahap topŋe topŋe yaŋe manman kârikŋe ningimap mâneâmâ yakât nâŋgâmune dopŋan otbâp. Yamâ emelâk bet pilâwin.

5-6 Yawu gârâmâ bennŋe papatolipnennŋaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ girem den âlâlâ kulemguwi ya ki bet pilâwanân hâkgât wahap yu ya kerehâk otmâ metewan. Yawu otmâ nâŋe bukulipne kerek wangiyekban yakât topŋe sâm tetemune nâŋgâŋet. Nâ Isirae amboŋe, Benyamingât senâmbâ gâtŋe. Meŋnaŋe menekmu hilâm nombolân kalimbu ya pesuk sâmu girem den sâsâŋe sâpŋanâk hâkne torehennŋan undip tuhuwi. Yâhâ orotmemenennŋe tâmbâŋe ya kerek ŋaŋanambâek mem manmâ gawan. Pato otmâ yaŋak Parisaio lok yeŋgâlen torokatmâ papatolipnennŋe yeŋgât girem den ya aksisihâk topŋambâek nâŋgâm lâum manmâ gawan. Yawu otmâ manmâ ki otmâ tâpikguwan. Bia kârikŋe. Yâhâ lok nombotŋaŋe girem den yakât nâŋgâŋetâ gemap sâm yakât otmâ biwine kâlâp semu Kiristohât komot ya watyekmâ mem bâleyekban.

7-8 Yawu otmâ manmâ gawan yakât papatolipnennŋaŋe nâŋgâŋetâ yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwereŋeâmâ yakât nâŋgâmune tâŋât otmap. Nâŋe Kutdânennŋe Yesu Kiristohât topŋe nâŋgâm yâk orop biwinetŋe konohâk olâkgât naŋgan. Yakât otmâmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm hâkgât wahap topŋe topŋe yakât nâŋgâmune tâŋât otmap. Nâŋgâmune tâŋât otmu kerek pilâm pesuk pilâwan. Pesuk pilâm yapâek Kiristo konok watmâ gan yawuâk watmâ yâhâwom. 9 Yawu otmâ manmune yâkŋe âwurem gem menekmu orowâk tatmâ yâhârom.

Yakât torehennŋe sâmune nâŋgâŋet. Girem den lâum manminiwan yakât Anitâŋe nekmu ârândâŋ otbuapgât dop âlâ ki tap. Bia kârikŋe. Yakât otmâmâ ya bet pilâmune pesuk yap. Topŋe yakât otmâ biwinaŋe Kiristohâlen kepeim manmune yapâ gâtŋaŋe Anitâŋe wawaenekmâ nanne koko salek sâmu mansan. 10-11 Kiristoŋe âwâŋahât sât lâum manmanŋe ki alitmâ sâtgum muop. Yakât dopŋeâk nâku manmanne ki alitmâ manbehât naŋgan. Yâhâ yâkŋeâmâ mum yahatmâ tap. Yakât otmâmâ mâmâŋe otnihimu tem lâuwaŋgim manbom. Yawu manmâ sâp pato tetewuawân Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnekbuapgât naŋgan.

Anitâŋe mâtâp sâm ningiop yamâ tâŋ tâŋâk watmâ yâhânom.

12 Bukulipne, yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Nâŋeâmâ Kiristoŋe manman koko salek manop ya ki mem tetean. Otmu uwawapŋe bia mansangât dop gurâ ki oap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŋe menehopgât otmâ ikŋe manmanŋe âlepŋe manop yawuâk manbehât naŋgan. 13-14 Nâŋe Yesu Kiristohâlen biwine katmune yanâmâ Anitâŋe himbimgât pat kunihiop. Yakât bulâŋe membomgât orotmeme hâŋgiŋe ya bet pilâm mâtâp sâm nihiop ya tâŋ tâŋâk watbom. Ya tâŋ tâŋâk watmâ yâkâlen biwinaŋe kepeim manmâ yâhâwom. Yawu manmuneâmâ sâp patoen yakât bulâŋe nihiwuap.

15 Bukulipne, nenŋe mâtâp ya watmâ manmunŋe tipiŋe âlepŋe oap nen kerekŋe den yan yu otnom. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den yukât hâkâŋ otmâ yuwu mon nâŋgânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâŋe orotmemenenŋe ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmuâmâ topŋe girawuhât Paulohât den yu watnom?” Yawu sânomai yamâ Anitâŋe topyeŋe mem tetewuap. 16 Yawu gârâmâ benŋe torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe mâtâp sâm ningiop ya watmâ manmunŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât ya pâŋan ki pilâm âlâengen arinom. Mâtâp ya watmâ gain yawuâk watmâ yâhânom.

17 Bukulipne, aŋgoân orotmeme yawuya otmune nekbi ya yawuâk otmâ mannomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe topyeŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ kâityongomaihât yeŋe sen galemâk otmâ mannomai. Sen galem manmâ topyeŋe mem tetenomai. 18 Yesuŋe manman âiloŋgo yakât mâtâp mem teteningiâkgât howanân muop. Yakât otmâ lok yawuyaŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe biatmu kurihiakmâ mansai. Lok yawuya yeŋgât topyeŋe emelâk ekyongominiwan yakâ. Yâhâ sâp yiwereŋeâmâ ya yeŋgât nâŋgâmune tepne dondâ bâlemu isem ahoakmâ mansan. Yakât yâhâpŋe sâwe. Yâkŋeâmâ den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ gemu kumai. 19 Yawu otmâ orotmemeyeŋe kiŋgoŋ yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Bâe, yakât nâŋgâm aŋulakmâ pilâmbâiâ. Yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hângât senŋe âlâlâ tap yanâk kepeim manmâ gai. Yakât otmuâmâ hâmbâi lok yawuyamâ Anitâŋe matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekyiŋgiwuap. Kâpekyiŋgim hemân panyekmu kioŋmâ hâhiwin kakŋan manmâ yâhânomai. Topyeŋe yawu.

20 Yawu gârâmâ nenâmâ kapinenŋe bulâŋe yamâ himbimân tap sâmain yan yâhâ mannom. Yakât Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap yakât biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kilik kilik sâmu mambotbaŋginom. Yâkŋe mem sârerenenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manbisâin. 21 Kiristo ikŋe wâtŋe pato tatbaŋgiap yakât dopŋeâmâ yuwu. Yâkŋeâmâ nen hânân mansain me himbimân gâtŋe, me hân kâlehen gâtŋe nen kerehâk mem menduhunenekmâ nengât kunnenŋe pato otmâ yâhâwuapgât dop tap. Wâtŋe pato nandoroŋe tatbaŋgiap yakât dop kum sâwe. Soki âlâ sâmbâlâkŋaŋe tatmâ kon sâm bumbulele otmap yakât dopŋeâk yâkŋe hâknenŋe yu mem kon pilâm hâk âiŋe ningiwuap. Ikŋak mum yahatmâ hâkŋe âiŋe miop yawuya ningi mem ikŋan torokatnenekmu manmâ yâhâmbisâin.

4

Biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhânom.

1 Bukulipne, tepne nâŋgâyiŋgim yakât tohowe sâm oan. Anitâŋe âi sâm nihiop ya tâŋ tâŋâk lâum denŋe kâsikum yiŋgim gan. Yakât otmâmâ sâp

patoen hâmeŋe nihiwuap. Denŋe kâsikum yiŋgimune Kiristohâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manmâ gai yakât nâŋgâm tepne heroŋe dondâ naŋgan. Otmu yeŋe Anitâŋe mâtâp sâm yiŋgiop yakât bulâŋe gulip otmapgât kârihem manmâ yâhâŋetâ ârândâŋ otbuap.

2-3 Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe imbi yâhâp Yuoria yet Sintiki, yâkŋe nep pawarakmâ hioŋahowot yakât sâŋetâ naŋgan. Yamâ girawu otmâ hioŋahowot? Kândikumâmâ imbi yâhâp yu, otmu Kelemen, otmu bukulipyeŋe Kiristohâlen torokatŋetâ tânahom den pat âlepŋe ekyongominiwin. Yakât otmâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Pat kuyiŋgim manman kârikŋahât ekap âlâen kutyeŋe emelâk himbimân kulemgum kalop. Topŋe yawu gârâmâ yâk yetgât galem âlâ mansap, kutŋe Sisikusi, ekuŋetâ yuwu sâm ekyotgoâk “Hioŋaksawot yakât Anitâŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ oap. Yawuâmâ kâmbukŋe. Biwi nâŋgân nâŋgânyetŋaŋe Kutdâ hikum biwi kaok otmâ manset.” Yawu sâm ekuŋetâ ekyotgoâk.

4 Bukulipne, yen kerekŋe Kutdânenŋahât nâŋgâmâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe heroŋe otmâ hikuakmâ manŋet. Yakât yâhâpŋe witgum sâwe. Kutdânenŋaŋe yu me ya otyiŋgim gamap yakât nâŋgâmâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikuakmâ yâkâlenâk kepeim heroŋe nâŋgâm manmâ yâhânomai.

5 Otmu Kutdânenŋaŋe menenekbe sâm âwurem gewuap yakât sâpŋe utâpguap. Yawu gârâmâ yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahalâk. Lok nombotŋaŋe yekŋetâ ârândâŋ olâkgât lohotŋanâk manmâ buku konohâk oraŋgim mannomai.

6 Anitâŋe tihityeŋe otmap yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâm biwi yâhâp ki otnomai. Yâhâ umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu yan manmanyeŋe keterahâkgât sâm Anitâ ulitgum mepaenomai. 7 Yawu otŋetâmâ Anitâ biwiyeŋe ekmapŋe mem biwi sânduhân katyekmu mannomai. Yeŋahâk biwi sânduhân manmai yamâ hâum pâpgumai. Yâhâ Anitâŋe biwi sânduhân katyekbuapgât wâtŋe tatbaŋgiap. Yakât otmâmâ yâk konohâk mepaem ulitgum mannomai.

Orotmeme yuwu otmâ mannom.

8 Bukulipne, den bâiŋe yu sâm hârewe. Yu me ya orotmeme âlepŋanâk otmâ manbi ya lohimbiŋe nâŋgâŋetâ âlepŋe nanŋe olop yawuâk yâhâpŋe torokatmâ otmâ mannomai. Yuwu manmâ yâhânomai. Den perâk, me den guruk, me den imbiâk, me den golâ, me den bâleŋe maleŋe yawuya ki sahaŋginomai. Yawu otŋetâmâ lohimbi belângen mansaiŋe yekmâ lok mulunŋe, me lok esepŋe, me lok lumbeŋe yeŋgât yawu sânomai. Yâhâ uwawapŋe bia otneâk nâŋgâm mannomai. Yawu manmâ tihit otmâ nembe kalem oraŋginomai. Yamâ ihilâk mahilâk me gulip malap ki otmâ mannomai. 9 Emelâk nâŋe yen orowâk manmâ yu me ya âiloŋgo loŋgo otŋetgât den kâsikum yiŋgimune mem biwiyeŋan katbi yawuâk otmâ mannomai. Yâhâ orotmemene me tat tatmemene manban ya yengu yawuâk otmâ mannomai. Yakât otmâmâ Anitâ Tihit Amboŋaŋe biwi sânduhân katyekmu orowâk manmâ yâhânomai.

Paulohât manman yakât topŋe

10 Nâŋe emelâk embâŋân pilâyekban yakât kakŋan yeŋe yu me yakât tânnohone sâm yakât mâtâpgât pâinŋetâ bialop. Yuâmâ umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiop yakât nâŋgâm yan. Yawu otmâ mâne mâne mâtâp

ekŋetâ keterahop. Yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikuakmâ mâtâpgât tewetsenŋe tânnohom katŋetâ tohop. Yakât otmâ tep hero pato nâŋgâyiŋgiman. 11 Den yan yu ki nâŋgânihiwi yakât ki yan. Nâŋgânihiwi yakâ. Sâp yiwereŋe senŋe âlâlâ yu me ya dopŋan tatnihiap. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe tetenihimu yan nâŋgâmune ârândâŋ otmu Anitâ ki sâwaŋgian. 12 Yâhâ sâp âlâenâmâ senŋe âlâlâ ki tatnihimawân yan nâŋgâm bâle otmâ kendâ kendâek ki otbaŋgiman. Yakât nâŋgâm âlâen hâum sâwe. Emelâhâmâ nanlipyeŋaŋe lokgât orotmeme mene sâm oponân yâhâwi. Oponân yâhâne sâm otŋetâ yan hâhiwin yiŋgiminiwi. Yakât dopŋeâk nâŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe nâŋgâwe sâm hâhiwin kakŋan manmâ gan. 13 Yakât topŋeâmâ yuwu. Yesu Kiristoŋe mâmâŋe otnihimu manman topŋe topŋe tetenihimu yan yu me ya otbe sâm yakât ki hâum pâpguan.

14 Otmu yeŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe nâ kepeinekbi sâp yan yeŋe yu me ya tânnohowi yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap. 15 Otmu emelâk girawu otban yakât topŋe naŋgai. Emelâhâmâ Kiristohât den pat âlepŋe ya sâm bukulipyeŋe ekyongom kapiyeŋe hâlâŋmâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan bam gaminiwan. Sâp yanâmâ kapi ambolipŋe nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ bâlemu hioŋakmâ ahowi. Hioŋakmâ ahoŋetâ yakât otmâ kapi yakât ambolipŋe Yesuhâlen torokatbiŋe ki tânnohowi. Yeŋe konohâmâ tânnohowi. 16 Otmu yakât kakŋan yen pilâyekmâ Tesalonika kapi hawamgum manban yan gurâ yâhâpŋe yeŋahâk tânnohoŋetâ manban. 17 Yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp yan itâ me yu ya nihiwi yakâlâk ki nâŋgâwan. Yâhâ sâp yiwereŋe yawuâk nâŋgâm mansan. Yeŋe tânnohoŋetâ Anitâŋe matŋe yiŋgiwuap yakâlâk naŋgan. 18 Otmu yu me yakât pâinmâ manmune yeŋe Epaporitoŋe waŋbi ya mem toho nihimu dopnan oap. Yakât âlâen hâum sâwe. Emelâk papatolipnenŋaŋe Anitâŋe orotmemeyeŋe ekmu âlepŋe olâkgât hotom uminiwi. Uŋetâ yan nâŋgâyiŋgiminiop. Yakât dopŋeâk yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikunekmâ mansai. Yakât otmâ nâ gurâ nâŋgâyiŋgimune ârândâŋ oap. 19 Yâhâ yeŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai yakât otmâ nâ tânnohowi. Yakât otmâ yuwu naŋgan. Anitâŋe haoŋmâ tihitnenŋe otmâ gamap. Otmu yeŋe yu me yakât pâinŋetâ dopyeŋan yiŋgiwuap. Yakât ki pâpguwuap. 20 Otmu Anitâ Awoŋnenŋaŋe wawaenenekmap yakât otmâmâ yâkât heroŋe otmâ mepaem yâhânom.

Pauloŋe den bâiŋe sâm hâreop.

21 Bukulipne, nâŋe den âlâ naŋgan yu sâmune bâiŋe pesuk sâek. Bukulipyeŋe Yesu Kiristohâlen torokatbiŋe yeŋgât amutgen mansai ya yeŋgât nâŋgâyiŋgian. Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansaiŋe yawuâk nâŋgâyiŋgiai. 22 Otmu Roma lok kunŋe pato, kutŋe Sisa sâm, yakât hoŋ bawalipŋe nombotŋe hioŋakmâ Kiristohâlen torokatmâ mansai yaŋe gurâ yeŋgât nâŋgâyiŋgiaiâk. 23 Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe yen kerek biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

Kolosai
Paulonge Kolosai yengât ekap kulemgum katyingiop.

O bukulipne,
1-2 Yen Kolosai kapi ambolipnge biwiyenge Yesu Kiristohâlen katmâ Anitâhâlen torokatmâ dennge lâum mansai. Nâmâ Paulo. Anitâ Awongnenngange Yesu Kiristohât aposolo lok sâm katnekmu âi mem mansan. Otmu bukune Timoteo yâk orop tânahom manmâ gait. Yawuhât heronge nângâyingim ekap yu kulemgum katyingiait. Kutdânengnge Anitânge tihityenge olâkgât yuwu sâm ulitgum gamait. “O, Awongnengnge, Kolosai kapi ambolipnge biwiyenge Kiristohâlen katmâ mansai, yâk yengât tepge nângâyingiwuat. Tepge nângâyingim tihityenge otdâ biwi nângân nângânyengange hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât nangait.” Yawu sâm ulitgum gamait.

Paulo yet Timoteo yâknge topnge yukât sâm Anitâ ulitguowot.
3-5 Nennge himbimân yâhâm manman kârikngan manmâ yâhânom yakât Anitânge bunewâk pat kuningiop ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât den pat âlepnge ya nângânetâ bulânge otmu biwi nângân nângânyenge Yesuhâlen katmâ yâkâlen torokatbi. Torokatmâ iknge komolipnange biwi nângân nângânyenge menduhuakmâ konohâk otmâ manmâ gai yengât den pat ya nângâwit. Yawu nângâm yangak Kutdânengnge Yesu Kiristohât âwânge mepaem gamait.
6 Anitâ iknahâk tepnge nângâningiop yakât den pat âlepnge ya emelâk ekyongomune nângâm mem biwiyenan katmâ manmâ gai. Yawu nângâm manmâ biwiyenge Yesuhâlen katnetâ kinmap yakât yenge topnge nângâne sâm engat yâhâp ki otmâ gai. Otmu den ya yawuâk lok ondopnge nângâm mem alitnetâ bonnge yâk yengâlen teteop.
7 Bukunengnge Epaparange Yesuhât den ya biwinange kepeim âi ya tuhum manmapnge Yesuhât topnge sâm ekyongop. 8 Yawu sâm ekyongomu nângânetâ bonnge otmu Anitânge Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmânge otyingiop. Mâmânge otyingimu yanâmâ buku konohâk orangiwi yakât den pat sâm eknongop.

Kolosai ambolipnange Anitâhât topnge nângâm hengengunet sâm Anitâ ulitguowot.
9 Yengât den pat ya nângâm Anitâ yuwu sâm ulitgumait. “O Anitâ, gânge biwiyenan kiongdâ gike topge otmu nângân nângânge ya nângânetâ keterahâk. Otmu gike Wâtgât mâmânahât Heak ya hângângurâ yâk yengâlen ge biwiyenge mem pâron pilâmu gike nângân nângânân manmâ yâhânomai. 10 Yakât Kolosai ambolipnange Yesu Kutdânengnahât den lâum manmâ ganetâ bonnge yâk yengâlen tetemu manmanyenge ekdâ ârândâng otbuap. Yawu otmâ manmâ yâhângetâ nângân nângânyenge tipinge tetemu emelâk topge tipinge nângânetâ keterahop ya wangim nângânetgât nangan.
11 Otmu gânge mâmânge otyingirâ gâhât wâtgan kinmâ umatnge yu me ya teteyingiwuap yan biwiyenge ki houng sâwuap. Otmu lok bâlenge âlâ me âlânge itong galang otyingingetâ yan yâk yengât ki nângâm bâlenomai. Yâknge biwiyenge gâhâlen konok katmâ heronge otmâ mannetgât nangan.

12-14 Omoŋ bâleŋahât amboŋaŋe nen omoŋgât pat otnehât nâŋgâmap.
Yâkŋe mem bâlenenekmapgât gâhât nange Kiristoŋe tihitnenŋe olâkgât
mem dâinenekmâ laŋinŋan katnenekdâ mansain. Yâhâ Kolosai bukulipne
yâk orowâk biwinenŋe Kiristohâlen katmunŋe mâmâŋe otningirâ pat
kuningion yakât bulâŋe menomgât sâm ningion. Yamâ holaŋnenekmâ
laŋinŋan katnenehongât yakât biwinenŋaŋe heroŋe otmâ mepaehek-
sain." Yawu sâm yeŋgât nâŋgâm netŋe haoŋmâ ârândâŋ Anitâ ulitgumait.

Kiristo yet Anitâ yâk yetgât dopyetŋe yamâ dop konohâk.

15 Bulâŋanâk Anitâ yamâ ki ekmain. Yâhâ nanŋe Yesu Kiristo yamâ
kunnenŋe manâkgât hâŋgângumu gemu ekbin. Âwâ nan yâk yetgât dopy-
etŋe yamâ dop konohâk. 16-17 Yawu gârâmâ Yesuâmâ Anitâhât lauŋambâ
ki sâmu teteop. Yâhâmâ hânân yuân wahap topŋe topŋe tetem sambe
sambe otmâ imu ekmain ya ki tetemuâk topŋambâek embâŋâmbâek
orowâk tatmâ gaowot. Tatmâ gamutâ nanŋaŋe âwâŋahâlen kândiwahom
himbimân aŋelo topŋe topŋe ki yekmain ya katyehop. Otmu hânân
âliwahap topŋe topŋe ya gurâ kerehâk yâkŋe konok kalop. Yawu otmâ
âliwahap yu ya embâŋân tetem gaop. Otmu yiwereŋe yu tetem gap. Otmu
hâmbâi tetem yâhâwuap yakât kunŋe yamâ yâk konok. Me himbimân
tap, me hânân yuân tap, me hân kâlehen tap, ya yeŋgât kunyeŋe yâk
konohâk. Yâhâmâ âliwahap topŋe topŋe katmâ tihityeŋe otmâ gamap.
18 Yakât otmâ nen kerek yâkât komot manmunŋe yâkŋeâmâ kunnenŋe
tatmap. Kunnenŋe tatmâ mâmâŋe otningimu nenâmâ yâkât lauŋe otmu
kâi bâtŋe otmâ tem lâuwaŋgim gamain.

19 Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ yan ikŋe nanŋe orop dop konohâk
oawot yakât nâŋgâmu ârândâŋ olop. 20 Yâhâ yu me ya ehekŋe, me ki
ehekŋe, himbimân tap, me hânân tap, me saruân âlâlâ tap ya kerek
menduhuakmâ Anitâ ikŋan torokatnehât nâŋgâm nanŋe hâŋgângumu
giop. Gemu yan nengât tosanenŋahât otmâ howanân kuŋetâ muop.
Yawu gârâmâ Anitâŋe kaok nâŋgâningim sâp patoen menenekmâ orowâk
tatmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop.

21 Otmu yen emelâk Anitâ betbaŋgim nelâmâk manmâ gawi. Otmu
benŋe nâŋgâm bâlewaŋgim orotmeme kiŋgoŋ otmâ manminiwi. 22 Yawu
otmâ manminiwi yamâ benŋe yeŋe Anitâhât senŋan koko salehâk kin-
nomai. Yawu kinŋetâ yan kasalipyeŋaŋe hakyeŋan sâne sâm otŋetâ hâi
hâiŋe otmu pilânomaihât Anitâŋe nanŋe hâŋgângumu ge muop. Nanŋe
muop yakât otmâ Anitâŋe yeŋgât kaok nâŋgâmap. 23 Otmu Kiristohât
den pat âlepŋe ya Epaparaŋe ekyongomu nâŋgâm biwiyeŋan mem katbi.
Yakât otmâmâ yâkât den pat yakât bulâŋe ya yeŋgâlen gulip otmapgât
biwi yâhâp ki otmâek biwiyeŋaŋe yâk hikum manmâ yâhânomai.

Pauloŋe Kiristohât tem lâum hâhiwin kakŋan manmâ gaop.

Otmu nine topne sâm tetemune nâŋgâŋet. Yâkât den pat âlepŋe ya
lohimbi hân torehen torehen hârokŋe nâŋgâŋet sâm hânŋan kulemŋan ari
den ya sâm tetem ekyongowehât âi sâm nihiop. 24 Otmu yeŋe biwiyeŋaŋe
yâkâlen kepeim manŋetgât sâtgum manmu kuŋetâ muop. Mum yahalop
ya ekmunŋe bonŋe otmu denŋe lâum manmâ gain. Otmu yâk hâhiwin
waŋetâ miop yawuâk nen gurâ hâhiwin ninginŋetâ mem mansain. Yawu
gârâmâ hâhiwin nihim gai ya nâŋgâŋetâ ârândâŋ olâkgât nâŋgâm sâtgum
pâku lohimbi yeŋgâlen ari âi yu tuhum mansan. Yakât ki nâŋgâmune
bâleap. 25 Otmu den yan ya yâhâpŋe sâwe. Lohimbi hânŋan kulemŋan

manmâ biwiyeŋe Kiristohâlenâk katmâ manmai ya yeŋgât hoŋ bawa otbehât Anitâŋe âi yu sâm nihiop. Yâhâ yeŋe yâkât den topŋambâek nâŋgâŋetâ biwiyeŋan hâumu bulâŋe teteyiŋgiâkgât sâm nihiop. 26 Otmu embâŋâmbâek den yakât topŋeâmâ amokŋan talop. Yakât otmâ lohimbi nombotŋaŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ den yakât topŋe nâŋgâne sâm hâum pâpgum gawi. Yâhâ sâp yiwereŋeâmâ Anitâhât topŋe ya nen gurâ kerek nâŋgâmunŋe keterahâkgât teteningiop.

27-28 Den sâm teteningiop yakât topŋe yuwu. Aŋgoân Anitâŋe Yura lohimbi nengât sâm himbimgât manman kârikŋahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ yen Anitâhât topŋe ki nâŋgâm mansaiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe pilâm biwiyeŋe Kiristohâlen katŋetâ kinmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ nengât pat kuningiop ya yawuâk yen kuyiŋgiwuapgât dop tap. Den yukât topŋe yawu. Otmuâmâ Anitâhât den âlepŋe nandoroŋe ya lohimbi nombotŋe ki nâŋgâmai yâk yeŋgâlen den yaŋe tetem sambe sambe otmâ arimu nâŋgâŋetgât nâŋe biwine Yesuhâlen katmâ torokatmâ ekyongom gan. Yawu gârâmâ lohimbi kerekŋe naŋgain sâm otmaihât Yesuhât topŋe sâm holaŋmune ikŋak nâŋgâmap dop yawuâk nâŋgâm yanâmâ Anitâhât senŋan koko salehâk kinŋet sâm otman. 29 Yawu kinŋelâk nâŋgâm nâŋe biwinaŋe nâŋgâm âi ya mem gan. Yuâmâ Kiristohât wâtŋan kinmâ tuhumune ârândâŋ otmap.

2

1 Otmu torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Yen otmu Laorika kapi ambolipŋe nombotŋe orop biwiyeŋe konok otmâ Yesuhâlen katbi. Ya yeŋgâlen ki takamune eŋakbin. Otmu nombotŋe gurâ yawuâk ki yekban. Yen kerek yeŋgât nâŋgâm âi yu tuhumune hâi hâiŋe otmu sâtgum manmâ gan. 2-3 Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân ya embâŋânâk ki sâm teteop. Yâhâ yiwereŋeâmâ nâŋgân nâŋgânŋe bulâŋe yamâ Kiristohâlen teteop. Nanŋe hâŋgângumu ikŋe nâŋgân nâŋgân ya sâm teteop. Otmu yâkŋe sâm teteop ya yeŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât ekap yu kulemgum katyiŋgian. Yakât otmâmâ yen Laorika kapi ambolipŋe orowâk biwiyeŋe orotok sâmapgât buku konohâk oraŋgim biwiyeŋe hikuakmâ manŋetgât naŋgan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai sâm biwinaŋe hikuyekmâ mansan.

4 Otmu lok âlâ me âlâŋe den perâkŋe sâm biwiyeŋan kioŋetâ ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yan biwiyeŋe orotok sâmapgât den sâm aran yu biwiyeŋaŋe hikuŋetgât naŋgan. 5 Nâŋeâmâ kâlepŋehen mansan. Yawu gârâmâ yen orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu yeŋe biwiyeŋaŋe Kiristohâlen tiŋâk kepeim manmâ gai yakât den pat nâŋgâm biwinaŋe heroŋe otmâ nâŋgâyiŋgim mansan.

Kiristohât tem lâum yâkât amutgenâk mannom.

6 Otmu yakât sâwe. Aŋgoânâk yen Yesu Kiristoŋe kunyeŋe talâkgât sâm yâkâlen torokatmâ manmâ gawi. Otmu yawuâk yâkât amutgen manmâ yâhânomai. 7 Yakât otmâmâ nâŋe den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nak nombotŋe gihit kândârâŋe gemu tiŋ tiŋ sâmu ekmain. Yen gurâ yawuâk Kiristohâlen torokalakmâ tiŋ tiŋâk mannomai. Otmu Epaparaŋe yakât topŋe emelâk sâm ekyongop. Ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu heroŋe otmâ Anitâ mepaem gawi. Yawuâk wetgum mannomaihât naŋgan.

8 Otmu sâp yiwereŋe yuâmâ lok perâkŋe yaŋe den tâŋât sâm kâityongoŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe yan arimapgât tiŋâk galemahom

mannomai. Den yamâ emelâk tâmbâlipyeŋaŋe alahum yaŋak tetem mum gawi. Den yaŋe Yesu Kiristohât den orop ki lâuaksawot.

9-10 Naŋgai. Anitâ ikŋahâk Kiristo oap. Benŋe yawuâk Kiristoŋe gurâ ikŋahâk Anitâ oap. Den konohâk oawot yakât otmâmâ aŋelo me weke bâleŋe topŋe topŋe Kiristohât amutgen mansai. Otmu Kiristoŋe himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Yakât otmâmâ nenŋe yâkâlen torokatmâ yâkât wâtŋanâk kinmunŋe dopnenŋan oap. Yan âlâ me âlâ torokatmâ otnomgât dop âlâ ki tap.

11 Otmu yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋetâ keterahâk. Naom titipâ lok otmâ lepat nâŋgân nâŋgân ya pilâm oponân ari ine sâm otmai. Yakât dopŋeâk nenŋe nâŋgân nâŋgânnenŋe hâŋgiŋe ya pilâm Kiristohâlen torokatbin. Yawu gârâmâ manmannenŋe hâŋgiŋe ya mem miwirikunomgât dop âlâ ki tap. Ya ki orotŋe. 12 Otmu yakât topŋe âlâ torokatmâ sâwe. Kiristo mumu hân kâlehen hanguŋetâ manmanŋe bialop. Yakât dopŋeâk toen mem katyekbiân manmanyeŋe hâŋgiŋe biatyiŋgiop. Otmu torokatmâ sâwe. Anitâ wâtŋe pato tatbaŋgiapŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yanâmâ manmanŋe âiŋe tetewaŋgiop. Yakât dopŋeâk toen mem katyekbi yakât kakŋan Anitâŋe manmanyeŋe âiŋe yiŋgiop. Yakât otmâmâ manmanyeŋe hâŋgiŋe ya ki torokatmâ miwirikum manŋetgât naŋgan.

13 Yawu gârâmâ emelâk yeŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâm yan yu me ya otŋetâ bâlem gaop. Yawu otbi yakât otmâ hemgât pat otmâ gawi. Yawu gârâmâ yiwereŋe yuâmâ biwiyeŋaŋe Kiristohâlen katmâ manmâ gai. Yawuhât Anitâŋe meyekmâ tosayeŋe pilâm himbimgât pat kuyiŋgim Kiristohâlen torokatyehop. 14 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Moseŋe girem den sâm teteop yamâ târârâhâk lâunomgât dop âlâ ki tatningiap. Nen kerehâkŋe den ya lâum hâum pâpgum gawin. Umatŋe yawu teteningiop yakât matŋeâmâ Anitâŋe sâmu Kiristo ya nengât tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmâ howanân kuŋetâ muop. 15 Mum yahalop sâp yan Kiristoŋe weke bâleŋe, me emet amboŋe, me senduk baneârâ, me susun, me âi weke, me senŋe âlâlâ, sâtŋe metŋe topŋe topŋe kerek mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ mem topyeŋe tetekŋan tuhuyekmu yâk yeŋgât dop ki olop.

16 Yawuhât bukulipyeŋaŋe yu ya âlâlâ ki neŋet sâm, me ki meŋet sâm, me hilâm kâmbukŋe tat tatgât sâp yan tatmâ nâŋgâŋet sâm yakât samut karaŋgimai yaŋeâmâ ki ârândâŋ otmap. Yamâ wongât? Yuwuhât. 17 Manman yawuya yamâ manman tawi tawiŋe. Manman ikŋe bonŋe amboŋeâmâ Yesu Kiristo ikŋak oap.

18 Otmu lok nombotŋaŋe taka yuwu sâm ekyongoŋetâ yâk yeŋgât den ki nâŋgânomai. “Nenŋe Anitâ tâŋ tâŋâk ulitgunomgât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâmâ aŋelolipŋaŋe nengât sâm Anitâ ulitguŋetgât yâk mepaeyekne. Yawuhât yawu sâm nenŋahât nâŋgâmunŋe gemu aŋelo yeŋgât nâŋgâmunŋe yahalâk. Yawu otmunŋeâmâ Anitâŋe nenekmu âiloŋgo otbuap,” yawu sâmai. Lok yawuya yeŋgât topyeŋeâmâ yuwu. Biwiyeŋe purik sâyiŋgimu kulem topŋe topŋe ekŋetâ tetemap. Yakât konok otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahat yahatŋe otmap. Imbiâkbân eŋgatyeŋaŋe kâityongomu otmai. 19 Lok yawuyaŋeâmâ nengât kunŋe Kiristo yâkât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betbaŋgimai. Yakât otmâ yeŋgâlen taka yuwu oain sâm kendâyiŋgiŋetâ yâk yeŋgât den ya ki nâŋgânomai. Kiristoŋe nengât kunŋe tatmap. Yakât yuwu hâum sâmune ekŋet. Lok girawuyaŋe

hahit barak manmap? Lok yawuya âlâ ki tap. Nen kerek hahit wâtŋan manmain. Yakât dopŋeâk Yesu Kiristoŋe ikŋe hahit ningimu wâtŋan kinmâ yan Anitâ tem lâuwaŋgim manmâ yâhânom.

Lok nâŋgân nâŋgânân den tetemap ya ki lâunom.

20 Kiristo muop yan weke bâleŋe, me âi weke, me emet ambolipŋe, me susun, sâtŋe metŋe topŋe topŋe yawuya mem ge katyekmu yâkât amutgen manmâ gai. Yakât otmâmâ yeŋe Kiristohâlen torokatbiŋak topŋe girawuhât aŋelo me âlâlâ ya yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatsap? Me topŋe girawuhât den meme den ekŋetâ bonŋe oap? 21 Den meme den ya yuwuhât yan. Sot ukenŋe ekmâ lauyeŋe nâŋgâŋetâ “ki neŋet” sâm kuyiŋgimai. Yawu sâm kuyiŋgiŋetâ ekmâ ekmâ kakŋambâ “nem ekne,” yawu sâmai. Wisâm “ki meŋet,” sâm kuyiŋgimai. 22 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sot topŋe topŋe nemai ya tepyeŋan gemuâmâ tetmâ pilâmai. Otmu senŋe âlâlâhât samut katmai yamâ lokgât nâŋgân nâŋgânâmbâ tetemap. Yakât otmâ yakât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. 23 Otmu lok yawuyaŋe yeŋe Anitâhât aŋelolipŋe mepaeyekŋetgât sâm kendâyiŋgiai. Me yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu Anitâŋe tepŋe nâŋgâyiŋgiâkgât iri sikumyeŋe pilâm umburuk otmâ manmâ yâhâŋetgât biwiyeŋan kioŋsai. Den yawuya sâm ekyongoai ya ekŋetâ bonŋe ki otbuap. Den yawuyaŋe tânyongomu manmanyeŋe galemgum heŋgemahonomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yawu gârâmâ ya sâŋetâmâ nâŋgâm kâkâsuk otnomai.

3

Manmannenŋe yakât bulâŋe himbimân tap.

1 Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe mem yan himbimân yâhâop. Yâhâm wâtŋe keterakmu âwâŋe Anitâ orop karaŋgim tatmawot. Otmu âwâŋaŋe mumuŋambâ mem yahatmu manman âiŋe miop yakât dopŋeâk Anitâŋe sâmu yeŋe manman âiŋe mem himbimân yâhânomai. Yakât otmâmâ manmanyeŋe bulâŋe himbimân tap ya mi-aknehâlâk nâŋgâm manŋet. 2 Yawu manmâ nâŋgâm hângât wahap âlâlâ topŋe topŋe yakât ki nâŋgâŋetâ yahalâk. 3 Yâhâ Kiristoŋe hângât senŋe âlâlâ topŋe topŋe tap yakât nâŋgâmu tâŋât otmu muop. Yengu yawuâk otnomai. Kiristohâlenâk torokatŋetâ Anitâŋe manman kârikŋe yiŋgiop yakât bulâŋe yâk yetgâlen tap. Ki biatbuap. 4 Yâhâ Kiristo manman kârikŋe amboŋe yâhâpŋe âwurem ge menenekmu yâhânom. Yanâmâ Anitâŋe betyongowuap yaŋe nengât nâŋgâŋetâ sâtŋe otbuap.

5-7 Otmu embâŋân biwiyeŋe Kiristohâlen ki katmâ torokatbiân yanâmâ orotmeme kiŋgoŋ topŋe topŋe otmâ manminiwi. Yen lok emet huhuwi. Me sen buhu buhu oraŋgiminiwi. Me bukulipyeŋe yeŋgât imbilipyeŋe yekŋâleminiwi. Me bukulipyeŋe yeŋgât senŋe âlâlâ yu me ya ekmâ nâŋgâm biwiyeŋaŋe ya mene sâm hâlim milim otmâ manminiwi. Me dewaeak gawaeak manminiwi. Me wawi, me nem ŋatak, me misiŋem nemai, me tep umat umat otmâ manminiwi. Orotmeme yawuya otmâ manminiwi yaŋe mem bâleyekminiop. Yawu otmâ Anitâhâlen ari arihât mâtâp ya mem bâp maŋguyiŋgimapgât ya bet pilâm pesuk pilânomai. Yawu otmâ kârikŋeâk kinmâ yan biwiyeŋe Anitâhâlenâk katmâ denŋe lâum manmâ yâhânomai. Emelâk orotmeme bâleŋe mem manminiwi ya ki miwirikum torokatmâ mem mannomai. Yawu otnomaiâmâ yakât matŋe Anitâŋe âlepŋeâk otyiŋgiwuap.

8 Yakât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Kuk kâŋguruk, me nâŋgâm bâle bâle,
yawuya ki oraŋginomai. Me ki tepyeŋe kou kâlâp sewuap. Me den bâleŋe
maleŋe ki hâiaknomai. 9-10 Me den perâkŋe ki sânomai, me den guruk
ki otnomai, me den golâ ki gahaenomai. Otmu ki sâm mem ge kara-
knomai. Emelâk orotmeme bâleŋe mem manminiwi ya bet pilâm Kiris-
tohâlen torokatbi. Sâp yan yeŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmâ yâkât
topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât yâkŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâroŋ
pilâyiŋgim mâmâŋe otyiŋgim gamap. 11 Yawuhât nenŋe menduhuakmâ
biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe konohân katmunŋe Yesuŋe nen kerehâk mem
menduhunenehop. Mem menduhunenekmu komot konok mansain.
Nen Yura lok bulâŋe hâknenŋe torehenŋan undip tuhuaŋgimain, otmu
yen pâku lohimbiŋe hâkyeŋe torehenŋan undip ki tuhuaŋgimai. Nen saru
lok, me yen hat lok, me wosapâ wosapâ mansai. Nen gin mandu, me
âwârâ mâmândâ, nen kerehâk Anitâŋe nenekmu dop konohâk oain. Mem
kâsip misip ki tuhunenekmap. Mem konohâk tuhunenekmu Yesuhâlenâk
menduhuakmâ manmunŋe yâkŋe konok kunnenŋe otmap.

12-13 Otmu Anitâŋe ikŋahâk lohimbi nengât topnenŋe ekmâ nâŋgâmap.
Ekmâ nâŋgâmâmâ mem kiwilinenekmâ yanâmâ lohimbi nombotŋe
yâkât hâkâŋ otmâ denŋe nâŋgâm kâkâsuk otmai ya betyongowuap. Yamâ
nen biwinenŋaŋe yâk kepeim manmain nen ikŋan torokatnene hâkgât
menenekmâ ikŋe nanŋe baratŋe bulâŋe tuhunenehop. Yakât otmâ
wawaenenekmâ Kutdânenŋe Kiristo hâŋgângumu tosa pilâningiâkgât
gemu kuŋetâ muop. Yakât dopŋeâk yeŋgât bukulipyeŋaŋe nâŋgâm
bâleyiŋginomai, me sâm ge katyeknomai, me mem âlâlâ tuhuyeknomai
sâp yan yengu yawuâk tosayeŋe pilâyiŋginomai. Otmu yen biwi nâŋgân
nâŋgânyeŋaŋe menduhuakmâ konohâk otmuâmâ orotmeme yuwuya
oraŋgim mannomai. Biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ manno-
mai. Otmu buku nombotŋe yeŋgâlen umatŋe yuwu yawu teteyiŋgimu
sâtgum manmai ya yekmâ tepyeŋe nâŋgâyiŋginomai. Me buku nombotŋe
senŋe âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai yawuya yekmâ ihilâk
nembe kalem otyiŋginomai. Me bukulipyeŋaŋe sâm bâleyiŋginomai yakât
nâŋgâŋetâ ki sâtŋe otbuap. Ihilâk nâŋgâm kaok oraŋginomai. Me buku
âlâhât me âlâhât biwiyeŋe ki kendânomai. Me yeŋahât ki nâŋgâŋetâ
yahatmu hâkyeŋe mepaenomai. Me sâm bâleyiŋgiŋetâmâ nâŋgâm ki bi-
wiyeŋe ahonomai. 14 Yawu otmâ buku konohâk otmâmâ tosa pilaŋgiŋet.
Otmu bukulipyeŋe nombotŋe nâŋgâm bâleaŋgim hioŋakne sâŋetâ yanâmâ
yen getehâk eŋgatyeŋan genomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyeŋaŋe
hikuakmâ konohâk otmu mannomai. 15 Otmu Kiristohâlen torokatmâ
biwi konohâk manŋetâ ikŋak mâmâŋe otyiŋgimu biwi kaok otmâ manŋet
sâm Anitâŋe meyehop. Yakât otmâmâ Anitâ mepaem yâhânomai. 16 Otmu
biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe nâŋgâm tâpikgumaihât Yesuŋe den sâm yiŋgiop.
Ya embâŋâmbâek biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe lâum gawi. Kiristohât den
nâŋgâm lâum gawi ya alahu gulahu otŋetâ ya kambatŋaŋe biwiyeŋan
kinâk. Yawu otmâ yan mitihât ombe san mannomai. Otmu tâmbânenŋe
Dawitiŋe Anitâhât kiki pali mewaŋgiminiop ya gurâ mem mannomai.
Yawu otmâ Anitâ mepaem heroŋe otbaŋginomai. 17 Otmu Kutdânenŋe
Yesu orowâk mannehât Anitâ ikŋak sâm katnenehop. Yakât otmâmâ
biwinenŋaŋe yâk hikum alitmâ mannom. Yakât otmâ den yuwu yawu
sâmain, me yu ya otmain yanâmâ Yesu Kutdânenŋaŋe girawu otminiop
yawuâhâk otmâ mannom yanâmâ Anitâ Awoŋnenŋe mepaenom.

Hep torehenŋe torehenŋe yuwu oraŋgim manmunŋe ârândâŋ otbuap.

18 Yeŋe Yesu Kiristo yâkâlenâk torokatmâ mansai yakât otmâ yuwu otnomai. Topŋe katmâ imbi yeŋgât sâwe. Imbi yenâmâ loklipyeŋe yeŋgât amutgen mannomai.

19 Yâhâ lok yeŋgât yuwu sâwe. Yen gurâ imbilipyeŋe tihityeŋe otmâ heŋgeŋgum yâk yeŋgât konok biwiyeŋaŋe nâŋgâm mannomai. Yawu gârâmâ den bâleŋe ihilâk sâm ki hâiyeknomai. Me mem âlâlâ ki tuhuyekmâ hâhiwin yiŋginomai.

20 Yâhâ nimnaomlipyeŋe otmu lohimbi sihan yeŋgât sâwe. Yenâmâ Kutdâhâlen emelâk biwiyeŋe katbi yakât âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât sâtyeŋan tem lâuyiŋginomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.

21 Otmu âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât sâwe. Yen nimnaomlipyeŋaŋe biwiyeŋe hâremaihât den nâŋgâm kinmâ ekyongonomai. Senyeŋan ki genomai. Yawu otnomai yanâmâ biwiyeŋaŋe âiloŋgo otbuap.

22 Yâhâ âi lok yeŋgât sâwe. Yenâmâ emelâk Yesuhâlen biwiyeŋe katbi. Yawu gârâmâ lok kunŋe yeŋgât lau lâum kinmâ âi tuhunomai. Otmu âi ya galemŋaŋe nenekmu âlepŋe olâkgât hâkyeŋaŋak ki tuhunomai. 23 Âi tuhune sâmâmâ Kutdânenŋaŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât biwiyeŋaŋe nepgâlâk sipapgum kinmâ tuhunomai. 24 Kiristo yâhâmâ âi kunŋe topŋe topŋe yakât amboŋe tatmapgât yeŋe âi ya torokatmâ menomai. Yawu otŋetâ yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe ya hâmbâi himbimân menomai.

25 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe âi sâm yiŋgiŋetâ tuhum mansaiŋe Anitâhât den kum otmâ tâpikgunomai yakât matŋe hâmbâi umatŋeâk menomai. Sâp patoen menduhuaknom yan Anitâŋe topŋe imbiâk mambiâk matŋe ki ningiwuap. Orotmemenenŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap.

4

1 Lok kunŋe papato yeŋgât sâwe. Anitâ Kutdâyeŋe himbimân tatmapŋe hâmbâi topyeŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk matŋe yiŋgiwuap. Yakât otmâ yeŋahât nâŋgâm hoŋ bawalipyeŋe tâŋ tâŋâk otyiŋginomai.

Kiristohât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât ulitgunom.

2 Bukulipne, yeŋe biwi hewewen otmâ Anitâ mepaem mannomai. Otmu Anitâ ulitgune sâm yan biwiyeŋe uhâk tatmâ yâkâlen konok hikum kinmâ ulitgunomai. 3 Topŋe yuwuhât nengât sâm ulitgunomai. Manman kârikŋe yakât pat ya Anitâŋe Yura lok nengât kuningiop ya yawuâk pâku lohimbi ya torehen torehen mansai yeŋgât pat kuyiŋgiwe sâm oap. Yakât Anitâŋe mâtâp meningimu den ya nenŋe sâm tetem ekyongonomgât ulitgunomai. Nâhât den ya sâm tetem ekyongomap sâm mitihât kasaŋe mem pâi emetŋan katnekŋetâ tatmâ gaman. 4 Otmu Anitâŋe biwiyeŋe mem hewewen tuhumu nâŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ keterahâkgât Anitâ ulitgunomai.

5 Otmu lohimbi belângen mansaiŋe Yesuhât topŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaihât yeŋe tihityeŋe oraŋgim mannomai. Biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe ki gulip malap otnomai. 6 Me den ihilâk ki alahunomai. Den tâŋ tâŋâk sâŋetâ nâŋgâŋetâ âiloŋgo otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe den yuwu me yawu âiyongoŋetâ yakât hâum pâpgum ki kopa otnomai.

Pauloŋe den bâiŋe sâm hâreop.

7-9 Bukunennŋe âlâ, kutŋe Tikiko, yâkŋe Kutdâhât hoŋ bawa bulâŋe
manmap. Yawu manmâ tânnohomu biwinetŋe menduhuakmâ konohâk
oap. Yâhâ bukunetŋe âlâ, kutŋe Onesimo, yâhâmâ yeŋgât kapiân gâtŋe.
Yâkŋeâmâ kapi pilâm yuân toho Kiristohâlen torokatmu orowâk man-
main. Lok yâhâp yu hâŋgânyotgomune yeŋgâlen takaromawot. Taka biwi
nâŋgân nâŋgânyeŋe gemapgât yu ya teteningim gap yukât kerek sâm
tetem ekyongoromawot. Ekap yu yawuhât kulemgum katyiŋgian.
10-11 Lok âlâ, kutŋe Aristako, mem pâi emetŋan katŋetâ orowâk man-
sait. Otmu âlâmâ, kutŋe Mareko, yâhâmâ Banawahât âwâŋe nanŋe. Otmu
âlâmâ Yosua, Yasto nanŋe. Yâkŋe gurâ yeŋgât nâŋgâyiŋgiai. Yâhâ Mareko
gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋe yeŋgâlen takamuâmâ buku ot-
baŋginomai. Yura lok kalimbu yuŋak kapilipyeŋe pilâyekmâ nengâlen
torokatsai. Torokatmâ lohimbi dondâŋe Yesuhâlen torokatŋetgât âi
tânnohoŋetâ tuhum mansain.
12 Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Epapara, yâkŋe biwiŋaŋe Yesu
Kiristohâlen kepeim hoŋ bawaŋgim mansapŋe yawuâk nâŋgâyiŋgiap.
Otmu yeŋe Anitâhâlen torokatmâ tem lâuwaŋgim manŋetgât ulitgum
manmap. 13 Gârâmâ nâŋe Epapara emelâk nâŋgâwaŋgian. Yakât otmâ
yâkât topŋe tipiŋe sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋe yen otmu Kiristohât komot âlâ
Laorika otmu Hirapoli kapiân mansai kerek yeŋgât nâŋgâyiŋgim hâhiwin
kakŋan manmâ gap. 14 Otmu bukunennŋe âlâmâ, kutŋe Luka, yâkŋeâmâ
dokta âi mem mansap. Otmu lok âlâ, kutŋe Dema, yâkŋe gurâ yawuâk
nâŋgâyiŋgim mansawot.
15 Nâŋe Yesuhât komot Laorika kapiân mansai, otmu âlâmâ Nimpa
yâkât emelan menduhuakmâ miti nâŋgâm mansai yâk yeŋgât heroŋe
nâŋgâyiŋgim mansan, ya ekyongoŋetâ nâŋgânomai. 16 Ekap yu mem
sâlikum nâŋgâm yakât kakŋan Laorika yiŋgiŋetâ yâku sâlikum eknomai.
Gârâmâ emelâk ekap âlâ Laorika yeŋgât katban ya gurâ yengu sâlikum
eknomai. 17 Otmu Arikipo ekuŋetâ Kutdâŋe emelâk âi sâm waŋmu tuhum
gamap ya yawuâk tuhum yâhâwuap. Yanâmâ Anitâŋe ekmu ârândâŋ
otbuap.
18 Nâmâ pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yakât otmâ
nâŋgânihinomai. Anitâŋe yen orowâk talâkgât naŋgan. Otmu lok ekap yu
kulemguap yuŋe sâmune kiripi nihimu bâiŋehen ninak kutne kulemguan.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

1 Tesalonike
Paulonge Tesalonike yengât ekap angoân kulemgum katyingiop.

O bukulipnennge,

1 Yen Tesalonike kapi ambolipnange Kutdânennge Yesu Kiristohâlebiwiyengange kepeim manmai. Yakât otmâ Awongnennge Anitâ yet Kutdânennge Kiristo orop biwiyengange hikuakmâ konohâk otmu manmai. Nenâmâ Paulo, Sila, otmu Timoteo. Nennge yengât nângâm ekap yu kulemgum katyingiain.

Awongnennge Anitâ otmu Kutdânennge Yesu Kiristonge engatyetngeâk nângâyingim tihityenge otdomawot. Yawu otmutâ biwi nângân nângânyengange hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât Anitâ ulitgumain.

Tesalonike yengât manmanyenge yakât sâop.

2-5 Emelâk nennge yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepnge ekyongowin. Ekyongomunnge Wâtgât mâmângahât Heaknge biwiyengan kiongmâ mem hewewen tuhuyekmu den ya nângângetâ bulânge olop. Yâhâ den ekyongowin yan Wâtgât mâmângahât Heaknge biwiyengan ki kiongmâ mem hewewen tuhuyehop mâne den ya nângângetâ tângât otbâp. Yawu gârâmâ den ya ekyongomunnge nângângetâ bulânge otmu Kiristohâlen biwiyengange kepeim tem lâuwangiwi. Yâkâlen biwiyengange kepeim bukulipyenge orop buku oranggim manbi. Yawu manmâ lohimbi belângen mansai ya den pat âlepnge ekyongongetâ nângânomaihât Kiristo hong bawanggim hâhiwin nângâm gai. Otmu Kiristonge âwurem ge meyekmâ manman kârikngan katyekbuap yakât nângâm biwiyenge mem mansai. Otmu umatnge âlâlâ kakyengan yâhâmawân ki lohotnge otmai. Yawu mannetâ Anitângge meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikngahât pat kuyingimu mansai yakât topnge tetemu ekmâ engat yâhâp ki otmain. Yengât yawu nângâm Anitâ mepaemain.

Emelâk den kâsikum yingimunnge nângâgetâ bulânge otmu manman âlepngahât bulânge teteyingiop. Sâp yan âlâhât wâtngan kinmâ nep mem manbin yakât topnge tetemu ekbi. 6 Den pat ya ekyongomunnge nângâm Kiristohâlen biwiyenge katbi. Sâp yapâek lohimbi belângen manmainge nângâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ gawi. Yawu otyingingetâ Wâtgât mâmângahât Heaknge biwiyenge mem hewewen tuhumu kârihem kinmâ biwiyenge heronge olop. Yâhâ kândikum emelâk Yura nengât kunlipnenngange Kiristohât hâkâng otmâ yawuâk mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhungetâ yan yâknge manman kârikngahât mâtâp meningiwuap yakât nângâm biwi hero nângâop. Nennge yâkâlen biwinenngange kepeim manmunnge yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu otningimai gârâmâ nennge manman kârikngan mannomgât nângâm biwi hero nângâmain. 7 Emelâk yenge kârihem kinmâ biwi hero nângâwi. Yakât otmâ Makeronia otmu Akaia ambolipnangange Kiristohâlen biwiyenge kepeimainge den pat yakât alahumai. Yakât otmâ hâmbâi lohimbi belângen manmainge mem âlâlâ tuhuyeknomaiân yâku yawuâk kârihem kinmâ biwi heronge nângânomai. 8-10 Yengât den pat alahumai yakât topngeâmâ yuwu. Angoân nennge yengâlen puwâk

taka Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yakât heroŋe nâŋgâm mem buku tuhunenekbi. Yawu otmâ Porom Lâpio perâkŋe bet pilâm Anitâ Manman bulâŋahât Amboŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim hoŋ bawaŋgim gai. Emelâk Anitâŋe ikŋe nanŋe, Yesu, mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ yen orop yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain. Yâhâ lohimbi belângen manmaiŋe orotmeme bâleŋe tâtâem otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâŋe yakât matŋe umatŋe yiŋgimu menomai. Yawu gârâmâ sâp yan Yesuŋe himbim pilâm âwurem ge sârereyekmu Anitâŋe mem manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi. Yakât mambotbaŋgimain. Lohimbiŋe yeŋgât den pat ya sâm haok tuhuŋetâ arimu Makeronia otmu Akaia kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe naŋgai. Yakât otmâ Kutdâhât den pat âlepŋe ya naŋgai. Yakât otmâ nenŋe yeŋgât den pat yakât yâhâpŋe ki ekyongonom.

2

Pauloŋe yâk yeŋgâlen puwâk ari olop miop yakât sâop.

1-2 Nenŋe aŋgoân Pilipi kapiân ari Kiristohât den pat âlepŋe kapi ambolipŋe ekyongomunŋe nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu hâim hilitnenekmâ mem bâlenenekbi yakât topŋe naŋgai. Otmu kapi ya pilâm yeŋgâlen takamunŋe lohimbi belângen manmaiŋe mâtâp maŋguningim mem âlâlâ tuhunenekbi. Yawu otŋetâ Anitâŋe mem hewewen tuhunenekmu yâkât wâtŋan kinmunŋe hâknenŋe ki biuk sâop. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepŋe ya ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. 3 Otmu den pat âlepŋe ekyongom biwiyeŋan kioŋbin yan ki tâpikgum ekyongowin. Me topnenŋe ki kurihiakmâ den perâkŋe kâityongowin. 4 Anitâŋe lok biwinenŋe ekmapŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongonehât âi sâm ningiop. Yâkŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât yâkât sât lâum âi ya biwinenŋaŋe tinâk kepeim lohimbi ekyongom gamain. Yawu otmain yamâ lohimbiŋe nengât nâŋgâningiŋetâ yahalâkgât ki nâŋgâmain. 5 Me dennenŋe nâŋgâm tep hero nâŋgâningiŋetgât ki den âiloŋgo loŋgo otmâ biwiyeŋan gewin. Me tewetsenŋe ninginetgâlâk nâŋgâm den pat bulâŋe ya ki kâimboŋyekbin. Yawu manminiwi yakât topŋe Anitâ ikŋiâk naŋgap. 6 Bulâŋanâk yen me lohimbi nombotŋe âlâŋe mepaenenekŋetgât ki nâŋgâwin. 7 Kiristo ikŋak âi ningim hâŋgânnongomu ikŋe sâtgât otmâ den kâsikum yiŋgim gain. Yakât otmâ yeŋe ewe katnenekŋet sâm ekyongombâingât dop olop yamâ nenŋe yawu ki ekyongowin. Yâhâ ŋaŋa namân gâtŋe yamâ mâmâŋaŋe sisikgum nam waŋmap yakât dopŋeâk nenŋe nâŋgâyiŋgim lohotŋan otyiŋgiwin. 8-9 Yawu otyiŋgim biwinenŋe yeŋgâlen kinmu den pat âlepŋe kâsikum yiŋgiwin. Otmu yeŋe tânnongom hâhiwin nâŋgâmai sâm nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgiwin yan nenŋahâk âi tuhum yapâ tewetsenŋe mem senŋe âlâlâ puluhuakmâ manbin. Nenŋe yawu otmâ hâhiwin nâŋgâm manbin yakât topŋe naŋgai.

10 Emelâk nenŋe yen orop manmâ Kiristohât den kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâwi yan nengât manman ya ekbi. Nenŋe Anitâhât tem lâuwaŋgim uwawapŋe bia manmâ ki otmâ tâpikguwin. Yakât otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olop yawu naŋgain. 11 Otmu âwâlipyeŋaŋe nimnaomlipyeŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otmai yakât dopŋeâk nenŋe yen kerek mem buku tuhuyekmâ yuwu otyiŋgiwin. 12 Lohimbi nombotŋe biwiyeŋe orotok sâop ya mem hewewen tuhuyekbin. Otmu lohimbi nombotŋe

umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâop yan mem sânduk tuhuyekbin. Yâhâ Anitâŋeâmâ meyekmâ ikŋe kapi himbimân tap yan katyekbuap. Yan katyekmu manman kârikŋan manmâ heroŋe otbaŋgim mepaenomaihât pat kuyiŋgim tihityeŋe otmap. Yakât otmâ târârâhâk manŋetâ manmanyeŋe ekmu ârândâŋ olâkgât ekyongowin.

13 Aŋgoân yeŋgâlen taka Anitâhât den bulâŋe kâsikum yiŋgiwin ya nâŋgâŋetâ yuwu olop. Den eknongoŋetâ naŋgain yuâmâ lokgât nâŋgân nâŋgânâmbâ ki tetemu eknongoai. Yuâmâ Anitâhât den bulâŋe oap. Yawu sâm mem biwiyeŋan katbi. Biwiyeŋan katmâ nâŋgâŋetâ biwiyeŋe kelihakmu yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ gai. Yakât nâŋgâm haoŋmâ ârândâŋ Anitâ mepaemain. 14 Bukulipne, yeŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ bukulipyeŋe nombotŋaŋe yekmâ nâŋgâm bâleyiŋgim topŋe âlâlâ mâŋgâeyekmâ gai. Yakât dopŋeâk emelâk Yura lohimbi nombotŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katbi yan bukulipyeŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgim topŋe âlâlâ mâŋgâeyekbi. Emelâk Anitâŋe poropetelipŋe den ekyongomu yâkŋe Yura nengât tâmbâlipnenŋe ekyongowi. Tâmbâlipnenŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm poropete dondâhâlâk yongoŋetâ muwi. 15-16 Otmu Kutdânenŋe Yesuŋe Anitâhât den ya Yura lohimbi ekyongop. Ekyongomu papatolipyeŋaŋe nâŋgâm bâlewaŋgim yawuâk mem âlâlâ tuhum kuŋetâ muop. Otmu nen aposololipŋaŋe gurâ pâku lohimbi yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomain. Ekyongomunŋe nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yawu otmain yakât Yura papatolipnenŋaŋe mâtâp maŋguningim watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Otmu pâku lohimbi gurâ mem ge katyekmâ mâtâp maŋguyiŋgimai. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâmu dondâ bâlemu tâmbâlipnenŋaŋe mem bâleyekmâ gawi ya bâiŋe meŋetâ pesuk yap. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgimu umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâwuap.

Pauloŋe âwurem ari yekbom sâm biwiŋaŋe nâŋgâop.

17 Bukulipne, Yura ambolipŋe miti emetŋahât galem manmai yaŋe mem âlâlâ tuhunenekmâ watnenekŋetâ pilâyekmâ takawin. Nimnaom âwâ mâmâlipyeŋaŋe mum pilâyekŋetâ mandu manmai. Ya lohimbiŋe yekmâ tepyeŋe nâŋgâmai. Yakât dopŋeâk nenŋe yeŋgât kapi pilâm takawin yapâek yeŋe mandu towat mansai nâŋgâm tepnenŋe nâŋgâyiŋgim manmâ gain. 18 Otmu pilâyekmâ takawin ya ki kâlep otmuâk âwurem taka yen yekne sâm otbin. Yawu otmunŋe Satanŋe mâtâp maŋguningim yâhâmu hâum pâpgum pilâm Aten kapiân tatbin. Nâŋe yen yekbe sâm yawu otban. 19-20 Nenŋe heroŋe nâŋgâyiŋgim yeŋgât den pat ya lohimbi ekyongom mepaeyekmâ mansain yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe puwâk ekyongomunŋe nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yakât otmâ Kutdânenŋe Yesuŋe âwurem ge yen orop menenekmu yâkât sennan kinnom. Sâp yan yeŋgât heroŋe nâŋgâmunŋe Kiristoŋe nâŋgâmu âlepŋe otbuap.

3

1-2 Aiop, Yura ambolipŋe miti emetŋahât galem manmaiŋe watnenekŋetâ pilâyekmâ Aten kapiân taka tatbin. Otmu yen gurâ girawu mem âlâlâ tuhuyekŋetâ mansai sâm yeŋgât nâŋgâm ketet otmâ mansain. Bukune Timoteo, orowâk manmâ Anitâ hoŋ bawaŋgim Kiristohât den kâsikum lohimbi yiŋgimain. Yakât otmâ yâkŋe yeŋgâlen

taka mem hewewen tuhuyehâkgât hâŋgângumune takamu nâŋe niniâk tatban. 3-4 Emelâk nenŋe yen ki pilâyekmâ takawin yan yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât topŋe ekyongomunŋe nâŋgâwi. Den ekyongowin yakât bulâŋe yamâ mem âlâlâ tuhuyekbi yan tetemu ekbi. 5 Mem âlâlâ tuhuyekbi yan yeŋe lohotŋe otmâ Kiristo betguŋetgât Kâitgu Kâitgu Amboŋe Satanŋe biwiyeŋan kioŋop. Yawu olop. Yakât Kiristohât den pat âlepŋe imbiâk kâsikum yiŋgiwin mon sâm gorânihimu Timoteo hâŋgângumune yeŋgâlen takaop.

Timoteoŋe Tesalonike ambolipŋe yeŋgât den pat Paulo ekuop.

6-8 Otmu yeŋgâlembâ purik sâm âwurem nâhâlen takaop. Taka yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim buku oraŋgim manmâ nâhât tepyeŋe nâŋgânihimai yakât den pat eknohop. Eknongomu nâŋgâmune tepne welâmŋan giop. Yakât otmâ yeŋgâlen takamune eŋakmâ tep hero naŋgaŋginomgât nâŋgâm gan. Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. 9 Hâhiwin kakŋan mansan yamâ yeŋe Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ gai yakât den pat nâŋgâmune biwine hewewen otmu Anitâ heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaeman. 10 Emelâk Kiristohât den kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiop. Yakât otmâ yeŋgâlen âwurem taka yâkât den topŋambâek kâsikum yiŋgimune nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiâk sâm Anitâ ulitgum biwinaŋe mem mansan.

11 Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesuŋe nâŋgânihimutâ âwurem taka yekbomgât naŋgan. 12 Anitâŋe yen mem hewewen tuhuyekmu buku oraŋgim mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu lohimbi belângen manmai ya gurâ nâŋgâyiŋginomai. Yawu gârâmâ nenŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgimain yakât dopŋeâk nâŋgâyiŋginomaihât naŋgan. 13 Yawu nâŋgâyiŋginomai yanâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim mannomai. Yawu manŋetâ Kutdânenŋe Yesuŋe aŋelolipŋe meyekmâ âwurem gewuap yan Awoŋnenŋe Anitâ yâkât senŋan kinŋetâ yekmu ârândâŋ otmu nine nanne baratne koko salek sâwuap.

4

Manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.

1-2 Aiop, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Manman girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât den kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâm lâum manmâ gai. Nen Kiristohât aposololipŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ yâkât sâtgât otmâ den pat âlepŋe ya ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ keterakmu lâum manmâ gaŋetâ yekmunŋe tipiŋe âlepŋe oap. Ya torokatmâ tiŋâk lâum manŋetâ Anitâŋe yekmu âlepŋe otbuap. 3 Yeŋe târârâhâk mannomaihât Anitâŋe nâŋgâmap. Yawu manmâ kâwâ konda ki otnomai. 4-5 Lok belângen manmaiŋe imbi yekmâ tepyeŋe uk sâmu otmâ tâpikguŋetâ umatŋe tetemu yakât kakŋan miakmâ manmai. Yâkŋe otmai yawu ki otnomai. Yeŋeâmâ orotmeme tâŋ tâŋâk watmâ imbi meyekŋetâ lohimbiŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatbuap. 6 Emelâk girem den âlâ yuwu ekyongomunŋe nâŋgâwi. Lok âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yeŋgât imbi yekmâ otnomai yamâ Kutdâŋe yakât matŋe umatŋe yiŋgimu menomai. 7 Nenŋe Kiristohât mâtâp watmâ kâwâ konda

ki otmâ mannehât Anitâŋe menenekmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋe mem hewewenŋ tuhumap. 8 Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe den ekyongoan yu betgunomai yamâ nâ betnohoain sâm Anitâ betgunomai.

9-10 Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋe mem hewewenŋ tuhumap. Yawu otmu Makeronia hânân Kiristohât komot mansai ya orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mansai. Yawu otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ otmâ mannomaihât naŋgan. Emelâk yakât topŋe ekyongomunŋe nâŋgâwi. Yawu gârâmâ nâŋe den kâlep ki kulemgum katyiŋgiwom. 11 Emelâk den ekyongowin ya âlâkuâk ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe lohotŋan manmâ tat tat memeyeŋe galemgum heŋgeŋgum mannomai. Yawu manmâ ki konam im bukulipyeŋe nem watyeknomai. Otmu bukulipyeŋe yeŋgât tat tat memeyeŋe yakât nâŋgâm ki eŋgatyeŋan genomai. 12 Yâhâ âi meŋetâ yanâmâ manmanyeŋe tetewuap. Yawu otmâ mannomai yan lohimbi belângen manmaiŋe yekmâ ewe katyeknomai.

Kutdânenŋe Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

13 Bukulipne, lohimbi belângen manmai yeŋgât sese buwulipyeŋe me âwâ mâmâlipyeŋe mumai yan “muŋetâ pesuk yap” sâm isem we bâle nâŋgâm manmai. Yeŋe yawu otmaihât sese buwulipyeŋe me âwâ mâmâlipyeŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gam muwi ya yeŋgât sâmune nâŋgâŋet. 14 Yesuŋe muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât dopŋeâk Yesuŋe himbimâmbâ âwurem gewuawân lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gam muwi ya Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. Yakât nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap.

15 Otmu Kutdânenŋe Yesuŋe aposololipŋe den kâsikum yiŋgiminiop yakât sâmune nâŋgâŋet. Kiristoŋe âwurem ge menenekmu himbimân yâhânom yan ikŋe lohimbi muŋetâ hanyongowi ya meyekmu orowâk yâhânom. 16 Aŋgoân Kutdânenŋaŋe ikŋe aŋelolipŋe yeŋgât kunyeŋe ekumu lâmun kunbuap. Lâmun kunmu Kutdâŋe himbimâmbâ gemu ikŋe lohimbi muwi ya mumuŋambâ yahatnomai. 17 Mumuŋambâ yahatŋetâ orowâk elem kakŋambâ yâhâmunŋe Kiristoŋe ge hanân peneningiwuap. Hanân peneningimu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. 18 Otmu biwinenŋe gemap sâm yakât nâŋgâm alahum biwi sânduhân karakmâ mannom.

5

Kutdânenŋe âwurem gewuap yakât biwi golâek otmâ mannom.

1 Kutdânenŋe pârâk sânsânâk âwurem ge menenekbuap yan kulem girawu tetemu ekmâ nâŋgânom ya emelâk ekyongomunŋe nâŋgâwi. Yakât otmâ den kâlep ki kulemgum katyiŋgiwom. 2 Kutdânenŋe gewuap yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiâk. Kapi ambolipŋe yeŋgât kasalipyeŋaŋe sâp girawuân taka itit kiom tuhuyiŋginomai ya ki ekyongomai. 3 Kapi ambolipŋaŋe “Nen gulip mansain,” sâm otŋetâ yan kasalipyeŋaŋe taka pârâk sânsânâk yongom kiom tuhuyiŋgimai.

Aiop, umatŋe ya kaknenŋan yâhâmap sâm mâtâp ya maŋgunomaihât dop ki tap. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât imbi tepdâ yeŋgâlen hâum sâmune nâŋgâŋet. Imbi tepdâŋe naom mene sâm otmai yan naomŋe hâliliakmâ tatmu hâhiwin nâŋgâm belângen memai. Yakât dopŋeâk

umatŋe ya kakyeŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgânomai. 4-5 Bukulipne, Kutdâŋe âwurem gewuap yakât emelâk ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgiop. Yawu gârâmâ yakât topŋahât ki pâpgum mansai. 6-7 Lok nombotŋaŋe biwi pâlâmŋe manmâ to kârikŋe nem hâlim milim otmai. Yawu otmai yakât umatŋe topŋe topŋe kakyeŋan yâhâwuap ya ki nâŋgâmai. Yâhâ yeŋeâmâ mambotbaŋgim biwi golâek mannomai yanâmâ pârâk sânsânâk takamu ki pârâk pilânomai. 8 Otmu biwiyeŋe galemahom yuwu mannomai. Lohimbi belângen manmaiŋe mem bâleyekŋetâ biwiyeŋe gemapgât Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai. Me yeŋe sâm bâleaŋgim hioŋakmaihât biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannomai. Yawu otmâ Kutdâŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap yakât nâŋgâm biwiyeŋaŋe mem mannomai. 9 Anitâŋe lohimbi kerek nengât manmannenŋahât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ lohimbi belângen manmâ orotmeme bâleŋe otmai ya matŋe umatŋe yiŋgimu mem hâhiwin kakŋan manmâ yâhâmbisâi. Yâhâ yenâmâ nen orop Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe sârerenenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap yakât Anitâŋe sâm kalop. 10 Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen torokatmâ manman kârikŋan mannom. Yakât otmâ manmunŋe gewuap me mumunŋe gewuap sâp yan menenekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. 11 Yakât nâŋgâm biwinenŋe gemap sâm sâp yiwereŋe tânahom biwi sânduhân karakmâ mansai yawuâk otmâ yâhânomai.

Paulonge girem den ekyongop.

12 Nenŋe Kutdâhât sâtgât otmâ lok meyekmâ galemyongom den kâsikum yiŋgiŋet sâm katyekbin ya ewe katyeknomai. 13 Galem yaŋe âi ya biwiyeŋaŋe tiŋâk mem mansai yakât otmâ nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmu buku otyiŋgiŋetâ yâk orop buku konok otmâ mannomai.

14 Lohimbi nombotŋaŋe konam imai ya sâyiŋgiŋetâ âi tuhunomai. Otmu lohimbi nombotŋe biwiyeŋe orotok sâmu mansai ya mem hewewenŋ tuhuyekŋetâ biwiyeŋe ârândâŋ otbuap. Otmu lohimbi nombotŋe Anitâhât den ki nâŋgâm heŋgeŋgumaiŋe orotmeme inŋe ya otmunŋe mem bâlenenekmap sâm gorâyiŋgimap. Lohimbi yawuya Anitâhât den topŋambâek kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâm mannomai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe mem bâleyeknomai ya lohotŋan otyiŋginomai. 15 Lohotŋan otyiŋgim matŋe ki kâpekyiŋginomai. Yawu otmâ buku oraŋgim tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mem bâleyeknomai ya yawuâk mem buku tuhuyeknomai. 16-18 Otmu wuân me wuân teteyiŋgiwuap yan haoŋmâ ârândâŋ Anitâhât heroŋe nâŋgâm mepaembisâi. Orotmeme yu otmâ Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomaihât Anitâŋe nâŋgâmap.

19-20 Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok âlâ me âlâ lauyeŋe mem hewewenŋ tuhuyekmu den ekyongoŋetâ nâŋgânomai. Yakât ki nâŋgâŋetâ gemu kuyiŋginomai. 21-22 Lohimbi âlâ me âlâŋe den ekyongoŋetâ nâŋgânomai me orotmeme âlâ otŋetâ eknomai. Yawu otŋetâ yaŋe Anitâhât den orop lâuakdomawot me bia sâm yakât ekmâ kiwilim heŋgeŋgunomai. Lâuakdomawot otmuâmâ ya nâŋgânomai. Yâhâ ki lâuakdomawot otmuâmâ ya ki nâŋgânomai.

Den bâiŋe sâop.

23 Anitâ Biwi Sânduk Amboŋaŋe manman bâleŋe yapâ meyekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemgumu târârâhâk mannomaihât nâŋgâm ulitguman. Yawu mannomai yan Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge yekmu ârândâŋ otbuap. 24 Anitâŋe ikŋahâk meyehop. Yakât otmâ yeŋe yâkât wâtŋan manmâ yâhâm sâp patoen Kiristohât senŋan koko salehâk kinnomai.

25 Nengât sâm Anitâ ulitgunomaihât naŋgan.

26 Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yeŋe heroŋe naŋgaŋginomai.

27 Den yu Kutdâhât sâtgât otmâ kulemgum katyiŋgian yu sâlikum bukulipyeŋe ekyongoŋetâ kerekŋe nâŋgânomai. 28 Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe yen orop tatmu yâkât wâtŋan manŋetgât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

2 Tesalonike
Paulonge Tesalonike yengât ekap betnehen kulemgum katyingiop.

O bukulipnennge,

1 Yen Tesalonike kapi ambolipngange Kutdânennge Yesu Kiristohâlen biwiyengange kepeim mansai. Yawu mannetâ Awongnennge Anitâ yet Kutdânennge Kiristo orop biwiyengange hikuakmâ konohâk otmap. Nenâmâ Paulo, Sila, Timoteonge nennge yengât nângâm ekap yu kulemgum katyingiain.

2 Yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitgumain. "O, Awong, gânge Kutdânennge Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipnge Kiristohâlen biwiyenge kepeim mansai ya yengât tihityenge otmutâ biwi nângân nângânyengange kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoain." Yawu sâm ulitgumain.

Kiristonge âwurem ge biwinennahât topnge ekbuap.

3 Emelâk yenge Kiristohâlen biwiyenge katmâ buku orangim mannetâ yekmunnge ârândâng olop. Otmu yapâek yâkât tem lâuwangim bukulipyenge orop biwiyengange kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai yakât nângâmunnge âlepnge oap. Yengât nângâm haongmâ ârândâng Anitâ mepaem yâhânomgât nangain. Yawu otmunnge âlepnge otbuap. 4 Otmu lohimbi belângen manmainge mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin kaknan katyeknetâ manmai. Yawu otyingingetâ Kiristohâlen biwiyengange tingâk kepeim ki lohotnge otmâ manmâ gai. Yakât nângâm mepaeyekmâ yengât den pat ya Anitâhât lohimbi kapinge kapinge manmâ arai ya ekyongomain.

5 Aiop, mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kaknan manmâ gai yan biwiyenge ki orotok yap. Yakât otmâ Anitângе yekmu ârândâng otmu tihityenge otmap. Otmu sâp pato tetewuap yan manman sânduhân katyekmu manmâ yâhâmbisâi. 6 Anitângе otmain memain yakât matnge dopnennganâk kâpekningimu memunnge ârândâng otbuap. Yâhâ yenâmâ lohimbi belângen manmainge mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kaknan mansai. Yakât matnge yâknge yawuâk hâhiwin bâlenge yingiwuap. 7-8 Yâhâ yenâmâ nen orowâk manman sânduhân mem katnenekmu manbisâin. Sâp pato tetewuap yan Kutdânennge Yesunge angelolipnge meyekmu himbimâmbâ genomai. Gem yan mâmângе otyingimu lohimbinge Anitâhât hâkâng otmâ Kiristohât den pat âlepnge ki lâumai ya matnge yinginomai. Yawu otmâ kâlâpnge pundung sâm ge seyekmu hâhiwin nângâmbisâi. 9 Kutdâ Wâtgât Ambongange langinngan tatmap yapâek mem ketetyekmu omong bâlengan tatmâ hâhiwin nângâmbisâi. 10 Otmu nennge yâkâlen biwinenngange kepeim manmain. Yakât otmâ yâkât den pat âlepnge yen ekyongomunnge nângângetâ bulângе otmu yawuâk yâkâlen biwiyengange kepeim manmai. Yen orop yawu mannom otmuâmâ yâknge âwurem ge menenekmu herонge nângâwangim mepaem manbisâin.

11 Yakât nângâm yengât yuwu sâm Anitâ ulitgumain. "O Awongnennge Anitâ, emelâk Tesalonike kapi ambolipngange Kiristohâlen biwiyenge katnetâ manman kârikngahât pat kuyingion. Kiristohâlen biwiyengange kepeim dennge tâng tângâk lâum hong bawangim lohimbi buku otyinginehâlâk

nâŋgâmai. Yakât otmâ yâkŋe gâhât wâtgan kinmâ buku otyiŋgim manŋetâ yekdâ ârândâŋ otbuapgât naŋgan. 12 Gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop tihityeŋe otmâ mem hewewen tuhuyekmutâ yawuâk manmâ yâhânomai. Yawu manmâ yâhâŋetâ Yesuŋe âwurem ge meyekbuap yan nen hârok yâkât nâŋgâmunŋe yahatmu mepaenom. Otmu yâkŋe gurâ yawuâk nâŋgâningimu yahatbuap. Yawu otmâ heroŋe naŋgaŋginom.

2

Girem Den Kukuŋahât Amboŋe yâkât topŋe.

1 Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe himbimâmbâ âwurem ge ikŋe lohimbi menduhunenekbuap yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 2 Lohimbi nombotŋaŋe nâhât den golâ gahaem yuwu sâmai. “Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan kioŋmu “Kutdânenŋe getek âwurem gewuap.” sâmu nâŋgâwin,” yawu sâmai. Me yuwu sâmai. “Kutdânenŋe getek âwurem gewuap” sâm lohimbi den kâsikum yiŋgimap.” Yawu sâmai. Otmu nombotŋaŋe yuwu sâmai. “Kutdânenŋe getek âwurem gewuap” sâm pepa kulemgum katningimu ekmain.” Nâhâitŋe “den yawu sâmap” sâŋetâ nâŋgâmune ki bulâŋe otmap. Yakât otmâ den ya nâŋgâm ki pârâk pilâm biwiyeŋe ahom niakbuap. 3 Lok âlâ me âlâŋe wuân me wuân otmâ kâityongoŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hâlim milim otmapgât den âlâ yuwu sâmune nâŋgâm biwiyeŋan katŋet. Kutdânenŋaŋe ki âwurem gewuap yan lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe gawamangât girem den âlâlâ ya loŋgâem Anitâ pilânomai. Anitâ pilânomai ya yeŋgât kunyeŋe, kutŋe Den kuhuhât Amboŋe ya, tetemu lohimbi kerekŋe ekŋetâ sâtŋe kârikŋe otbuap. 4 Yâkŋe ikŋahât nâŋgâmu yahatmu Anitâhât kaweŋan kinbe sâm otbuap. Yawu otmâ lohimbiŋe senŋe âlâlâ Anitâhât pat katŋetâ tap ya mem gulip tuhuwuap. Otmu pâku lohimbiŋe Porom Lâpiolipyeŋe me wahap yu me ya mepaemai ya gurâ mem gulip tuhuwuap. Yawu tuhum lohimbi kerekŋe mepaenekŋet sâm Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ oan sâm kaweŋan tatbuap. Yawu gârâmâ emelâk Anitâ Manman Amboŋaŋe lok yuŋe hiliwahowuapgât sâm kalop. 5 Âlâŋe yakât ki ekyongop? Nâŋe emelâk ekyongowan yakâ.

6 Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ Anitâ pilânomai ya yeŋgât kunyeŋe, kutŋe Den Kuhuhât Amboŋe yâkŋe tetewuapgât mâtâp maŋguakmâ tap. Yakât topŋe emelâk ekyongomune nâŋgâwi. Den Kuhuhât Amboŋe tetemu eknomai yakât sâpŋe emelâk Anitâŋe kalop. Sâp kalop ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ otmu lok ya tetewuap. 7 Âun yuâmâ Den Kuhuhât Amboŋe ki nâŋgâwaŋgiain. Yawu gârâmâ yâkŋe lohimbi nombotŋe yeŋgât kakyeŋan memu girem den âlâlâ loŋgâemai. Gâmâlâk wuânŋe yâkât mâtâp maŋguwaŋgim tapŋe keterakmu yanâmâ tetekŋan tetemu lohimbiŋe eknomai. 8 Ekmâ nâŋgâwaŋgiŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâk kâityongowuap. Yawu gârâmâ Kutdânenŋe Yesuŋe âwurem ge ekmâ lauŋambâ kahapoŋ hâŋgutmu lok ya gulip otbuap. Yawu otbaŋgiwuap yan lohimbiŋe ekŋetâ hâu sâsâ otbuap.

9 Aiop, Den Kuhuhât Amboŋaŋe lohimbi mem bâleyekbuap yakât sâmune nâŋgâŋet. Kâitgu Kâitgu Amboŋe Satanŋe mâmâŋe otbaŋgimu kulem perâkŋe topŋe topŋe memu lohimbiŋe ekŋetâ ewe membe otbuap. 10-12 Yawu otmu Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm hiliwahonomaihât pat mannomai. Yakât otmâ Anitâŋe Nâŋgân nâŋgân

perâkŋahât Amboŋe hâŋgângumu ge biwiyeŋan kioŋbuap. Biwiyeŋan kioŋmu Den Kuhuhât Amboŋaŋe den perâkŋe topŋe topŋe kâityongomu orotmeme bâleŋe tâtâem otmâ mannomai. Yawu manŋetâ sâp patoen Anitâŋe biwiyeŋahât topŋe ekmâ sâm hâreyiŋgimu Kutdânenŋe Yesuŋe ki sârereyekbuap. Yakât otmâ hiliwahonomai.

Yesu Kiristoŋe menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap.

13-15 Bukulipne, Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yan yen wawaeyekmâ manman kârikŋan katyekbom sâm kalop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhuyekmu Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katbi. Yâkâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe nine nanne baratne sâm meyehop. Yakât otmâ nenŋe yeŋgât nâŋgâm haoŋmâ ârândâŋ Anitâ mepaem yâhânom yawu biwinenŋaŋe naŋgain. Anitâŋe meyehop. Yakât den pat bulâŋe orowâk tatmâ kâsikum yiŋgiwin me âlâengen ari tatmâ ekap kulemgum katyiŋgiwin. Den ya biwiyeŋan katmâ târârâhâk lâum mannomai. Yawu manŋetâ yanâmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe yen orop menenekmâ himbim laŋinŋan katnenekmu tatmâ yâhâmbisâin.

16 Awoŋnenŋe Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmâ biwinenŋe mem hewewen tuhumap. Yawu otningimu biwinenŋe sânduk sâmu manman kârikŋan mannom sâm biwinenŋe hikum manmain. Yakât otmâ yeŋgât nâŋgâm Anitâ yuwu sâm ulitgumain. “O Awoŋnenŋe Anitâ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipŋe yeŋgât biwiyeŋe mem hewewen tuhuyekdomawot. 17 Yawu otyiŋgimutâ lohimbiŋe yetgât wâtyetŋan kinŋetâ manmanyeŋe kelihakmu orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomaihât naŋgain.” Yawu sâm Anitâ ulitgumain.

3

Kutdânenŋaŋe tihitnenŋe otmâ ki betnongowuap.

1 Bukulipnenŋe, yeŋe Anitâ ulitguŋetâ Kiristohât lohimbiŋe yâkât den pat âlepŋe sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhuŋetâ lohimbi wosapâ wosapâ manmâ araiŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai. Otmu yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai yan lohimbiŋe manmanyeŋe ekmâ Anitâ mepaem gai. Otmu yâkŋe gurâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ yâhânomai yan lohimbiŋe manmanyeŋe ekmâ Anitâ mepaenomai. 2 Yâhâ nenŋeâmâ den pat âlepŋe ekyongomunŋe lohimbi nombotŋaŋe nengât den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm mem bâlenenekmai. Yakât otmâ yeŋe Anitâ ulitguŋetâ bâtyeŋambâ menenekmâ tihitnenŋe otbuapgât naŋgain.

3 Kutdânenŋaŋe yeŋgât tihityeŋe otbuap. Yawu otmâ mâmâŋe otyiŋgimu yeŋe yâkât wâtŋan kinŋetâ Manman Bâleŋahât Amboŋaŋe mem ge katyekbe sâm hâum pâpguwuap. 4 Yen den kâsikum yiŋgiwin ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu nen orowâk Kutdâhâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain. Yakât otmâ den ya lâum manmâ gai yawuâk lâum manmâ yâhânomaihât eŋgat yâhâp ki otmain.

5 Lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yanâmâ Anitâŋe tihityeŋe otmu Kiristohât wâtŋan kinŋetâ biwiyeŋe sânduk sâmu mannomai. Otmu Kutdânenŋaŋe biwiyeŋan gemu yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât naŋgain.

Nenŋe konam ki inom.

6 Kutdânenŋe Yesu Kiristohât sâtgât otmâ yuwu sâmunŋe nâŋgâŋet.
Âi mem mannomai sâm den kâsikum yiŋgiwin ya bukulipyeŋe nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu konam im gai. Yakât otmâ yeŋe den sâyiŋgiŋetâ âi menomaihât naŋgain. 7 Nenŋe yen orop manbin yan nepgât mâtâpŋe tiripyongomunŋe ekbi ya watmâ nep mem mannetgât naŋgain. 8 Lohimbiŋe senŋe âlâlâ tânnongowi yakât matŋe yiŋgiwin. Otmu yeŋe nen tânnongone sâm senŋe âlâlâhât pâinmaihât nenŋe den kâsikum yiŋgiminiwin yan nennahâk nep tuhum yapâ tewetsenŋe mem senŋe âlâlâ puluhuakminiwin.

9 Den kâsikum yiŋgiminiwin yakât matŋe sot me senŋe âlâlâ tânnongombâihât dop. Yamâ nenŋe nepgât mâtâpŋe watmâ mannetgât nâŋgâm nennahâk nep memunŋe ekbi. 10 Yawu otmâ yuwu sâm ekyongowin. “Lohimbi âlâ me âlâ konam imai yâhâmâ sot ki yiŋgiŋetâ nenomai.”

11 Yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe konam im bukulipyeŋe yeŋgâlen ari nem watyekmai. Yawu otmâ bukulipyeŋe yeŋgât manmanyeŋe âlepŋe ya mem bâleyiŋgimai. 12 Kutdânenŋe Yesu Kiristohât sâtgât otmâ girem den ekyongoŋetâ ya nâŋgâm nep meŋetâ manmanyeŋe kuwihakmu mannomai.

13 Yeŋe orotmeme âlepŋeâk otmâ mannetâ biwiyeŋe ki orotok sâwuapgât naŋgain. 14-15 Otmu den kulemgum katyiŋgiain yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongoŋetâ nombotŋaŋe Kiristohât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm mansai ya ki kasa otyiŋgim watyekŋetâ arinomai. Konam imai yakât den sâyiŋgiŋetâ aŋulakmâ âi menomai.

Den bâiŋe sâm hâreop.

16 Umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap yan Kutdâ Biwi Sânduk Amboŋaŋe ikŋahâk biwiyeŋe mem sânduk tuhuyiŋgimu manmâ yâhânomai. Kutdânenŋaŋe yen orowâk tatmu mannomai.

17 Otmu lok ekap kulemguap yu sâmune kiripi nihimu bâiŋehen ninak kutne kulemguan. Yu ekmâ nâhâitŋe nâŋgâningim mansap yawu nâŋgânomai. Ekap âlâlâ kulemguman yamâ yuwuâk watmâ kutne kulemguman.

18 Kutdânenŋe, Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe yen orop yâkât wâtŋan mannetgât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

1 Timoteo
Paulonge Timoteohât ekap angoân kulemguop.

O nanne Timoteo,
1 Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Ambonange Yesu Kiristo orop biwiyetne
kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât aposolo katnekmâ âi nihimutâ
mem mansan. 2 Âi ya mem Kiristohât den pat ekgohomune nângârâ
bulâne otmu nanne âwânane tânahomawot yakât dopneâk yâkâlen bi-
winetnane kepeim tânahom hon bawangimait. Otmu Kiristone âwurem ge
nine lohimbi sâm menenekmu manman kârikŋan mannomgât nângâm
biwinennane mem mansain. Otmu gâhât nângâm Anitâ yuwu sâm ulit-
guman. “O Awon, gâ Kutdânennge Yesu Kiristo orop Timoteo nângâwangim
tihitne otmutâ biwine sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâm ulitguman.

Lok nombotnane Kiristohât den pat âlepne kelangatbi.
3 Nâne angoân Epeso kapi pilâm Makeronia hânân yu takawe sâm
den ekgohowan ya âlâkuâk sâmune nângâ. Epeso kapi ambolipne nom-
botnane yene engatyeneâk watmâ Anitâhât den bukulipyene kâsikum
yingim gai. Yawu gârâmâ den ya kelangatmâ kâsikum yingim gai ya
nângâmune Kiristohât den pat yawu ki oap. Yawu gârâmâ gâne Epeso
kapiân tat yakât otmâ gâne kuyingirâ pilânomai. 4 Yâkne Anitâhât den
ya wangim tâmbâlipyenane yene biwiyenambâ den âlâlâ tetemu alahum
gawi ya torokatmâ kâsikum yingimai. Otmu tâmbâlipyene yengât topyene
girawu tap yakât sâm âi pâi tuhuakmai. Yawu otmai yan Kiristohâlen
biwiyenane tinâk ki kepeimai. Yakât otmâ nângân nângânyene hâlim
milim otmu manmanyene ki kelihakmap. Yakât otmâ gâne kuyingirâ
pilânomaihât nangan. 5 Nenne Kiristohât den pat âlepne yu lohimbi
kâsikum yingimunne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane tinâk
kepeinomaihât yâkne menenekmâ âi sâm ningiop. Otmu yâkâlen bi-
wiyenane kepeinetâ tosayene pilâyingimu biwiyene sânduk sâmu yanak
bukulipyene orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu nangangimai.
Yawu otmâ Kiristohât mâtâp tân tânâk watmai. 6 Yawu gârâmâ lohimbi
ya yengât topyene ekgohoan yane Kiristohât mâtâp ya tâpikgum den
tânât alahumai. 7 Otmu emelâk Anitâne girem den âlâlâ Mose ekumu
kulemguop ya nenne topnambâek nângâm bukulipnenne kâsikum yingiain
sâmai. Yawu sâmai yamâ yene girem den yakât topnahât pâpgum ki
kâsikum yingim hengengumai. Yakât otmâ gâne kuyingirâ pilânomaihât
nangan.
8 Aiop, Anitâne girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu
sâmune nângâ. Yamâ âlepneâk hârok. Yakât torehenne âlâ ki tâpihahop.
Yawu gârâmâ lohimbi nombotnane girem den âlâlâ yakât andemne
wangim yene nângân nângânyenambâek den torokatmai ya watmunne
umatne otmap. 9 Otmu lohimbi uwawapne bia manmai ya yengât
nângâm papatolipnennane girem den ki ekyongomai. Yâhâ lohimbi orot-
meme bâlene otmâ manmaine girem den nângânetâ biwiyenan hâumu
kuwihaknet sâm ya ekyongomai. Lohimbi yuwuya yengât yan. Lo-
himbi nombotnane ândâpyene kârikne otmâ papatolipyene yengât den
ki nângâmai. Me kunyene kârikne otmâ Anitâhât nângânetâ gemu girem

den ki watmai. Me âwâ mâmâlipyeŋe me bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâm
bâleyiŋgim yongoŋetâ mumai. 10 Nombotŋaŋeâmâ nep tuhuninginet
sâm lohimbi me nimnaom titipâ meyekmâ ip kârikŋaŋe hikuyekŋetâ
tatmâ yâk yeŋgât âi tuhuyiŋgimai. Lohimbi nombotŋaŋe loklipyeŋe me
imbilipyeŋe betyeŋehen kioŋmai. Me loklipyeŋaŋe imbilipyeŋe pilâyekmâ
lok bukulipyeŋe orop ekŋâleaŋgimai. Otmu imbilipyeŋaŋe gurâ yawuâk
loklipyeŋe pilâyekmâ imbi bukulipyeŋe orop ekŋâleaŋgim orotmeme
kiŋgoŋ otmai. Lohimbi nombotŋaŋeâmâ den perâkŋe sâm bukulipyeŋe
kâityongomai. Nombotŋaŋeâmâ bukulipyeŋe yeŋgât imbiâk den hakyeŋan
sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ Anitâhât den kum otmâ hilipgumai.

11 Kiristohât hoŋ bawalipŋaŋe Anitâhât girem den ya tâŋ tâŋâk kâsikum
yiŋgimai yamâ nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgiman yu
orop lâuaksawot. Den pat âlepŋe yu nâŋgâmain yan Anitâ ikŋe topŋe
nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmu mepaemain.

Anitâŋe Paulo umam sâwaŋgiop.

12 Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwinaŋe kepeim hoŋ bawaŋgim
yâhâwomgât ikŋahâk nâŋgânihiop. Nâŋgânihim nep sâm nihimu yâkât
wâtŋan kinmâ den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yiŋgim mansan. Yakât
otmâ nâŋe heroŋe nâŋgâwaŋgim yâk mepaeman. 13 Yawu gârâmâ
nâŋe emelâk yâkâlen biwine ki katban sâp yan biwi nâŋgân nâŋgânne
maŋguakmu yuwu otmâ manban. Yâkât den pat âlepŋe mem ge kat-
ban. Yawu otmâ lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋe katbi ya topŋe âlâlâ
mâŋgâeyekmâ mem bâleyekminiwan. Yawu otyiŋgiminiwan yamâ Kiristo
ikŋe otbaŋgiminiwan. Yawu otminiwan yan biwi nâŋgân nâŋgânne
maŋguakmu ki nâŋgâmâk mâŋgâeyekminiwan. 14 Yakât otmâ Anitâŋe
ikŋahâk wawaenekmâ nâŋgân nâŋgânne mem pâroŋ pilânihiop. Yawu
otmâ biwine mem hewewen tuhumu Yesu Kiristohâlen biwinaŋe kepei-
wan. Yawu otban yapâek yâk orop biwinetŋaŋe hikuakmâ konohâk
otmu manmâ gan yu. Yakât otmâ ikŋe komot nâŋgâyiŋgim hoŋ
bayiŋgim gaman. 15 Bulâŋanâk Yesu Kiristoŋe nen lohimbi bâleŋe
sârerenenekmâ tosanenŋe pilâningiâk sâm Anitâŋe yâk hâŋgângumu giop.
Yakât nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu biwinenŋaŋe Kiristohâlen kepeim man-
nom.

Nâŋe ninahât nâŋgâmune dondâ gemap yakât yuwu sâmune nâŋgâ.
16 Lohimbi kerekŋe otmunŋe bâlemu tosanenŋe orop manbin yakât An-
itâŋe mumuhât pat kuningiop. Yâhâ lohimbiŋe otŋetâ bâleop ya wangim
nâŋeâmâ dondâ otmune bâlemu tosa pato mewan. Yakât matŋe umatŋe
dondâ membomgât dop olop. Yawu gârâmâ Kiristoŋe biwine ikŋan kat-
behât nâŋgâm lohotŋan otnihim matŋe ki nihiop. Nine topne yawu tap.
Otmu lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât
pat kuyiŋgiwuap. Yawu otmu Kiristoŋe wawaenekmâ lohotŋan otnihiop
yakât den pat ya lohimbiŋe nâŋgâm Anitâ mepaenomai.

Otmu Ambonenŋe Anitâ konok ki ekmain. 17 Yâhâmâ tat tat kârikŋe
tatmâ gaopŋak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yâkŋe ki teteop.
Otmu biatbuapgât dop gurâ ki tap. Lohimbi tuhuyelehowâmbâek kun-
nenŋe tatmâ tihitnenŋe otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenŋe otmâ
yâhâmbisâp. Yakât otmâ heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaem manmâ yâhânom.
Ya bonŋanâk.

18 Nanne Timoteo, yuwu sâmune nâŋgâ. Lohimbi nombotŋaŋe Kiris-
tohât den pat bulâŋe ya kelaŋgatmâ bukulipyeŋe kâsikum yiŋgimai sâm

gâŋe kuyiŋgirâ pilânomaihât nâŋgâm nep sâm gihiwan. Emelâk Kiristohât komot ya yeŋgât kunlipyeŋaŋe âi sâm gihim kungan mewi. Kungan mewi yan âi tuhurâ bulâŋe girawu tetewuap yakât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan katmu den ekgohowi. Den ekgohowi ya nâŋgâm Kiristohâlen biwihaŋe tiŋâk kepeim yâkât den pat âlepŋe ya lohimbi ekyongom manbuat. Yawu mandâ lohimbi âlâ me âlâŋe mâtâp maŋguhihine sâm otnomai yan kârihem kinbuat. 19 Yawu mandâ yanâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine ekmu ârândâŋ oap yawu biwihaŋe nâŋgâwuat. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe ekmu ki ârândâŋ olop yawu biwiyeŋaŋe nâŋgâwi. Yawu gârâmâ biwiyeŋaŋe yawu nâŋgâm yan Wâtgât mâmâŋahât Heak ya betguŋetâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmu manmâ ari hiliwahonomaihât pat mansai. 20 Lok yâhâp, kutyetŋe Himenai yet Alesande, yâkŋe yawu otmâ Anitâ sâm bâlewaŋgim gawot. Yawu olowot yakât nâŋe ketetyelekmune yaehen ari manmutâ Satanŋe mâŋgâeyelekmu mansawot. Otmu orotmemeyetŋe bâleŋe ya ekmâ nâŋgâm âlâkuâk Kiristohâlen biwiyetŋaŋe kepeim mansetgât naŋgan.

2

Kiristohât lohimbiŋe menduhuaknomân yuwu otmâ mannom.

1-2 Gâŋeâmâ Kiristohât lohimbi yeŋgât kunyeŋe mansat yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Kiristohât lohimbiŋe menduhuakmâ Anitâhât den ya alahum kiki meyitgim mepaeyeleknomaiân ekyongorâ Anitâ yuwu sâm ulitgunomai. Lohimbi belângen manmaiŋe nâŋgâninginŋetâ ârândâŋ otmu manman sânduhân mannehât nâŋgâm gawamangât lok kunŋe otmu galemlipnenŋe ya tânyongoâk sâm Anitâ ulitgunomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu Anitâhât tem lâuwaŋgim mannomai. Yawu manmâ lohimbi ewe katyekmâ lohotŋan mannom sâm Anitâ ulitgunomai. Otmu Anitâ ambonenŋaŋe lohimbi belângen manmai ya nen orop wawaenenekmâ tihitnenŋe otmap yakât nâŋgâm ulitgunomai. 3 Yawu ulitguŋetâ yanâmâ Anitâ Manman kârikŋahât Amboŋaŋe nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. 4 Lohimbi kerekŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap yakât Anitâŋe nâŋgâmap. 5-6 Anitâ konok ambonenŋe tatmap. Otmu Yesu Kiristo iknak lohimbi kerek nengât tosahât otmâ ge kawenenŋan kinmu kuŋetâ mumbuap sâm sâp kalop. Sâp ya ekmu ârândâŋ otmu yanâk kuŋetâ muop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeimai yamâ Kiristoŋe mem konohân tuhuyekmu biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu Anitâŋe kaok nâŋgâyiŋgimap. Otmu kuŋetâ muop yan Anitâŋe lohimbi kerek nengât tosa pilâningim manman kârikŋan torokatnenekbomgât nâŋgâmap yakât topŋe teteop. 7 Topŋe yawuhât pâku lohimbi yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgimune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetgât yâkŋe menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Yâhâ gâŋe nâhâitŋe “Bulâŋanâk eknohop,” yawu sâm den ekgohoan yu Kiristohât komot ekyongorâ nâŋgânomai.

8 Kiristohât lohimbiŋe wosapâ me wosapâ menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai ya yuwu sâm ekyongowuat. Lok nombotŋaŋe Anitâhât tem lâuwaŋgim bukulipyeŋe orop ki sâm bâleaŋgim den kakŋan sahaŋgimai. Galemlipyeŋe yawuya katyekŋetâ lohimbi yeŋgât senyeŋan kinmâ Anitâ yu yakât ulitgunomai.

9-10 Otmu imbilipyeŋaŋe Anitâhâlenâk biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim mansain sâmai. Ya lok âlâ me âlâŋe yekŋâlemaihât hâkyeŋe tihitŋe otmâ senŋe âlâlâ sekŋe âlep âlep yaŋe ki hâkyeŋe meŋâleaknomai. Otmu imbi ya bukulipyeŋaŋe yekŋetâ yahalâkgât somotyeŋe mendeŋnomai yan senŋe âlâlâ sekŋe âlepŋe orop ki menduhum mendeŋnomai. Yawu otmâ loklipyeŋe ewe katyekmâ amutyeŋan mannomai. Yawu manmâ bukulipyeŋe nembe kalem otyiŋgim tânyongonomai.

11-12 Imbilipyeŋaŋe loklipyeŋe yeŋgât amutyeŋan mannomaihât naŋgan. Yakât otmâ lohimbiŋe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiân imbi âlâ me âlâŋe yahatmâ senyeŋan kinmâ den kâsikum yiŋgine sâm otmai yamâ kuyiŋgiman. Yâkŋeâmâ in denâk nâŋgâm huruŋ huruŋ mannomaihât naŋgan. 13 Orotmeme yawu otmâ mannomaihât sâm yiŋgian yakât topŋe yuwu. Emelâk Anitâŋe lohimbi tuhuyelehop. Aŋgoânâmâ Aram sâm tuhuop. Yakât kakŋan imbiŋe, kutŋe Ewa sâm, ya tuhuop. 14 Tuhuyelekmu manowot yamâ aŋgoân Satanŋe Ewa kâitgumu Anitâhât den ya loŋgâem otmu bâleop. Yakât kakŋan Ewaŋe lokŋe ekumu yâkŋe imbiŋahât den watmâ yawuâk otmu bâleop. 15 Yakât otmâ imbilipyeŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim loklipyeŋe yeŋgât amutgen mannomai. Yawu manmâ nan baralipyeŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otŋetâ yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap. Otmu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe yawuâk kepeim biwiyeŋe galemahom manmâ bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâyiŋginomai yanâmâ manman kârikŋahât bulâŋe ya menomai.

3

Kiristohât komot yeŋgât kunlipyeŋe

1 Den bulâŋe yuwu sâmune nâŋgâ. Kiristohât komotŋe lok âlâ me âlâ kunlipyeŋe sâm katnenekmâ âi ninginetâ hoŋ bayiŋgine sâm otmai ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu âlepŋe otmap. 2-3 Lok yawuya yeŋgât man-manyeŋe yakât yuwu sâmune nâŋgâ. To kârikŋe ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk kâŋguruk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Otmu tewetsenŋahâlâk ki nâŋgâmai. Yâkŋe târârâhâk manŋetâ ya yeŋgât hakyeŋan tosa âlâ ki tetewuap. Otmu bukulipyeŋe lohotŋan otyiŋginetâ ya yeŋgât nâŋgâm “lok mulunŋe” sâmai. Otmu Kiristohât komolân gâtŋe âlâ me âlâ ya yeŋgât nâŋgâyiŋgim nembe kalem otyiŋgimai. Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den pat topŋambâek kâsikum lohimbi yiŋginetâ yâkŋe nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimap.

Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. 4 Biwiyeŋe galemahom kilik milik manmâ imbi naomlipyeŋe galemyongom tihityeŋe otŋetâ imbi naomlipyeŋaŋe ewe katyekmâ tem lâuyiŋgimai. 5 Yawu gârâmâ yawu ki otmaiŋe Kiristohât komot yeŋgât galem katyekdâ yâkŋe lohimbi ki tihityeŋe otmâ hoŋ bayiŋginomai. 6 Otmu torokatmâ sâwe. Emelâk Satanŋe iknahâlâk nâŋgâmu yahatmu otmâ hilipguop. Otmu lok âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ sâp kâlep ki otmu manmâ gai. Lok yawuya galem katyekdâ yâkŋe Satanŋe olop yawu otmaihât kunlipyeŋe sâm ki katyekbuat. 7 Otmu lohimbi belângen manmaiŋe sâm bâleyiŋginetâ biwiyeŋe kum Satangât paŋgoŋân kioŋmaihât Kiristohât lok âlâ me âlâhât nâŋgâyiŋginetâ yahatmu eweyiŋgimai lok yawuya kunlipyeŋe sâm katyekdâ kinnomai.

Kiristohât komot yeŋgât hoŋ bawalipyeŋe

8 Aiop, lok âlâ me âlâŋe Kiristohât komot hoŋ bayiŋginet sâm mem katyekbuat ya yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâ. Yâkŋe biwiyeŋe galemahoŋetâ manmanyeŋe kelihakmu lohimbiŋe yekmâ ewe katyekmai. To kârikŋe ki nemai. Me den perâkŋe ki sâmai. Me bukulipyeŋe yeŋgât iri sikumyeŋe ki ekŋâlem kâityongom meyiŋgimai. 9 Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâroŋ pilâyiŋgimu Kiristohât den pat âlepŋe topŋambâek nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manmai. Otmu Anitâŋe biwiyeŋe ekmu ârândâŋ otmap yawu biwiyeŋaŋe nâŋgâmai. 10-12 Yâkŋe imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu imbi naomlipyeŋe galemyongom tihityeŋe otŋetâ manmanyeŋe kelihakmap. Imbilipyeŋaŋe gurâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim yâkât nep tiŋâk mem lohimbi hoŋ bayiŋgimai. To kârikŋe ki nemai. Me den guruk me den belângen ki sâmai. Yawu manmâ biwiyeŋe galemahoŋetâ manmanyeŋe kelihakmu lohimbiŋe yekŋetâ yahatmu eweyiŋgimai. Lok yawuya yeŋgât kutyeŋe katdâ Kiristohât lohimbiŋe manmanyeŋe ekŋetâ ârândâŋ otbuap. Yâkŋe manmanyeŋe ekŋetâ yawu otmu yanâmâ mem katyekdâ lohimbi hoŋ bayiŋginomai. 13 Otmu yâkŋe âiloŋgo lohimbi hoŋ bayiŋginomai yanâmâ lohimbiŋe ewe katyekmâ nâŋgâyiŋginetâ yahatbuap. Otmu yâkŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim mansai yakât topŋe sâm haok tuhum lohimbi belângen manmai ekyongomai. Yawu.

Yesu Kiristo yâkât topŋe.

14 Sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm gâhâlen takamune eŋakmâ den otdomgât naŋgan. 15 Yawu gârâmâ mâtâp ki tetenihiwuap otmuâmâ pepa kulemgum katgihian yu sâlikum nenŋe buku oraŋgim orotmeme girawu otmâ manmunŋe Anitâŋe nâŋgâningimu ârândâŋ otmap yakât Kiristohât lohimbi ekyongorâ nâŋgânomai. Anitâ Manman Amboŋaŋe nen Kiristohât lohimbi orop tatmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya mem biwinenŋan katmu nenŋe Kiristohât den bulâŋe ya topŋambâek nâŋgâm lohimbi kâsikum yiŋginomgât dop tap. 16 Aŋgoân lohimbiŋe Yesu Kiristohât topŋe ki nâŋgâŋetâek Anitâŋe hâŋgângumu ge nengât tosahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yakât nâŋgâmunŋe bulâŋe oap.

Yâkŋe lok otmâ hânân ge hohetnenŋan manmu kuŋetâ muop. Mumu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât nâŋgâmunŋe Anitâhât nanŋe tâŋ tâŋâk otmap. Yâkŋe olop miop ya Anitâhât aŋelolipŋaŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Aposololipŋaŋe topŋe katmâ yâkât den pat âlepŋe sâm haok tuhuŋetâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeimai. Otmu himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot.

4

Lok perâkŋe yeŋgât topyeŋe

1-2 Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den âlâ biwinan kalop ya sâm tetemune nâŋgâ. Gâmâlâk lok nombotŋaŋe Kiristohât lohimbi yeŋgâlen taka den perâkŋe ekyongoŋetâ nâŋgâm nombotŋaŋe hioŋakmâ yeŋgâlen torokatnomai. Lok yamâ weke bâleŋe me senduk banearâŋe kakyeŋan memu biwiyeŋe kârikŋe otmu den perâkŋe sâm bukulipyeŋe

kâityongonomai. Kâityongoŋetâ bukulipyeŋaŋe Kiristo betgum yeŋgâlen torokatnomai. 3 Lok perâkŋe yaŋe orotmeme âlâlâŋe mem bâlenenekmap sâm lohimbi ki miaknom sâm samut katmai. Me sot âlâlâ ki nenom sâm samut katmai. Samut katmai yamâ dondâ otmâ hilipgumai yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Anitâŋe sot âlek âlek yamâ neneŋeâk hârok sâm katningiop. Nenŋeâmâ sot ketetmâ “Yuâmâ neneŋe” otmu “Yuâmâ ki neneŋe” yawu ki sânom. Nen Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim yâkât den bulâŋe watmainŋe sot âlek âlek nem Anitâ mepaemain. 4-5 Otmu Anitâŋe wuân me wuân kalop yamâ âlepŋeâk hârok. Nenŋe wuân me wuân nene sâm otnom yamâ aŋgoân Anitâ mepaem yanâmâ nenom. Yawu otnom yanâmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.

Timoteoŋe yuwu otmâ hoŋ bayiŋgiâkgât kulemguop.

6 Kiristohâlen biwihe kalonâmbâek nenŋe yâkât den kâsikum gihimunŋe nâŋgâm heŋgeŋgum biwihan katmâ manmâ gat. Yakât otmâ den ekgohoan yu nâŋgâm heŋgeŋgum Kiristo hoŋ bawaŋgim yâkât den yu bukulipge kâsikum yiŋgiwuat yan Kiristoŋe gekmu ârândâŋ otbuap. 7 Yâhâ lok biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân tâŋât topŋe topŋe tetemap yakât gâ orop alahune sâm otnomai yanâmâ ki nâŋgâyiŋgiwuat. Gâŋe Anitâhât tem lâuwaŋgirâ gekmu ârândâŋ otbuap yakât nâŋgârâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâ. Lok sihan kiŋgitŋe orowâkŋe sururuk sânomai. Yawu otnomai yakât nâŋgâm wâtyeŋe houŋ sâmapgât inânŋan dop miakmâ yâhâmai. Yakât dopŋeâk biwihe houŋ sâmapgât Anitâhât den biwihan katmâ lâum manmâ yâhâwuat.

8 Wâtnenŋe kârihеâk sâm inânŋan dop miakmain yamâ âlepŋe. Yâhâ biwinenŋe Anitâhâlen kârihem kinâk sâm sâp yupâek yâkât den biwinenŋan katmâ lâum manmâ yâhânom yamâ âiloŋgo. Yawu otnom yanâmâ manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteningimu biwinenŋe sânduk sâmu mannom. Otmu hâmbâi Anitâŋe sâp patoen manman kârikŋan torokatnenekmu manmâ yâhânom. 9 Den ekgohoan yu nâŋgârâ bulâŋe otmu yukât biwi yâhâp ki otbuat. 10 Den yu nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap. Anitâ Manman amboŋaŋe lohimbi kerek menenekmâ manman kârikŋan katnenekmu mannomgât dop tap. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain nenâk menenekmâ manman kârikŋan torokatnenekmu mannom. Yakât nâŋgâm yâkâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawaŋgim hâhiwin kakŋan manmain.

11 Den sâm aran yu Kiristohât lohimbi kâsikum yiŋgirâ lâum mannomai. 12 Lohimbi nombotŋaŋe gâhât nâŋgâŋetâ gemu “naom tipiŋe” sâmaihât lohimbi senyeŋan manmâ biwihe galemahom heŋgeŋgum Kiristohât tem lâuwaŋgim manbuat. Yawu manmâ den lohotŋan ekyongowuat. 13 Sâp kâlep ki otmuâk gâhâlen takawom. Yakât otmâ yuwu otmâ mambotnihim manbuat. Lohimbiŋe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknomaiân miti kâsikum yiŋgirâ nâŋgânomai. Otmu den ya tâŋ tâŋâk watmâ orotmeme wuân me wuân otmâ manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât ekyongom mem hewewеŋ tuhuyekbuat.

14 Timoteo, emelâk Kiristohât komot ya yeŋgât kunlipyeŋaŋe âi sâm gihim kungan mewi. Kungan meŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otgihimu âi girawu mendâ bulâŋe tetewuap ya yâkŋe biwiyeŋan katmu sâm tetem eknongowi. Bulâŋe ya teteâk sâm âi yakât biwihaŋe tiŋâk mem tuhuwuat. 15 Emelâk Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewеŋ tuhuhekmu Kiristoŋe olop miop yawuâk otbeâk nâŋgâm otdâ gekmunŋe

tipiŋe âlepŋe olop. Benŋe yakâlâk nâŋgâm manmâ gat yakât otmâ tat tat memehe ekmunŋe âiloŋgo oap. Otmu yâkâlen biwihaŋe tiŋâk kepeim manmâ yâhâwuat ya ekmâ Anitâ mepaenom. 16 Kiristohât den ya kelaŋgatmâ kâsikum yiŋgiman sâm biwihe galemahom manbuatgât naŋgan. Yiwereŋe yu âi mem mansat yawuâk torokatmâ Kiristohât den kâsikum yiŋgirâ lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ gâ orop meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.

5

Timoteoŋe yuwu otmâ Kiristohât komot galemyongoâkgât Pauloŋe kulemguop.

1-2 Gâŋe Kiristohât lohimbi yeŋgât kunyeŋe otmâ galemyongom mansat. Yakât otmâ yuwu otyiŋgiwuatgât naŋgan. Lohimbi âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu den kâwâ kârik ki otyiŋgiwuat. Lohimbi sombоŋe otŋetâ bâlewuap otmuâmâ âwâhe mâmâhe ewe katyelekmâ lohotŋan otyitgimat yawuâk otyiŋgiwuat. Me lohimbi nombotŋaŋe otŋetâ bâlewuap otmuâmâ imi atalipge me wârâ toulipge lohotŋan otyiŋgimat yawuâk otyiŋgiwuat. Yâhâ imbi yâhâmâ esep esewâk otyiŋgiwuat.

Imbi kambut ya yeŋgât sâop.

3 Imbi kambut nombotŋe hep torehenlipyeŋe bia me nimnaom barak manmai yaŋe umburuk manmaihât Kiristohât komot ekyongorâ tihityeŋe otnomai. 4 Yâhâ imbi kambut âlâŋeâmâ nan baralipyeŋe me helipyeŋe orowâk manmai. Yâkŋe mâmâlipyeŋe me buwulipyeŋe yeŋgât tihityeŋe otmâ hoŋ bayiŋgiŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Yawu otnomai yan emelâk ŋaŋayeŋan âwâ mâmâlipyeŋaŋe me buwulipyeŋaŋe tihityeŋe otbi yakât matŋe yâku sombo otnomaiân tihityeŋe otnomai. 5 Yâhâ imbi kambut nombotŋe hep torehenlipyeŋe bia me nimnaom barak manmai yâkŋeâmâ Anitâŋe nâŋgâningiâk sâm haoŋmâ ârândâŋ ulitgum mepaemai. 6 Aiop benŋe, imbi kambut nombotŋe âlâŋeâmâ “umburuk otmâ umatŋe kakŋan manmaihât kâwâ konda otmâ yapâ tewetsenŋe mem dâimai. Kambut yawuyaŋe yawu manmai yamâ biwiyeŋe mumu hiliwahonomaihât pat manmai. 7 Lohimbi belângen manmaiŋe Kiristohât lohimbi sâm bâleyiŋgimaihât imbi kambut manmanyeŋahât den ekgohoan yu gâŋe sâm tetem ekyongorâ tem lâunihiŋetgât naŋgan. 8 Kiristohât lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋe hep torehenlipyeŋe me sese buwulipyeŋe ki tihityeŋe otmai yaŋeâmâ Kiristo betgum lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeim manmai yawu otmai. Yakât otmâ Anitâŋe yekmu dondâ bâlemap.

9 Aiop, imbi kambut âlâ me âlâŋe Kiristohât komot hoŋ bayiŋgine sâm otmai ya yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâ. Embâŋâmbâek imbi kambutŋe nep tuhum Kiristohât komot hoŋ bayiŋgim gai. Ya yeŋgât kutyeŋe kulemgum katdâ tatmu tewetsenŋe memai. Otmu imbi kambut ondop yâk yeŋgâlen torokatŋetâ kutyeŋe kulemguwuat yamâ yuwu. Imbi kambut âlâ me âlâhât yambuyeŋe 60 otyiŋgiap ya yeŋgât kutyeŋe kulemguwuat. Yâhâ lok yâhâp kalimbu ki meyekbi. 10 Orotmemeyeŋe âlepŋe yuwu otŋetâ Kiristohât komotŋe mepaeyekmai. Nan baralipyeŋe âiloŋgo galemyongom heŋgeŋgum gawi. Otmu lomba takaŋetâ emetyeŋan dâim yâhâ katyekŋetâ tatŋetâ sot um yiŋgiminiwi. Otmu hewewеŋ otmâ âi âlek âlek mem Kiristohât komot hoŋ bayiŋgim gai. Otmu umatŋe âlâlâ lohimbi

kakyeŋan yâhâmap yan hewewеŋâk tânyongomai. Imbi kambut yawu manmâ gai ya yeŋgât kutyeŋe kulemguwuat.

11 Yâhâ imbi kambut hâkyeŋe heroŋe mansai yamâ kutyeŋe ki kulemguwuat. Yamâ topŋe yuwuhât. Loklipyeŋe bâleŋetâ Kiristohât nâŋgâm yâkât komot hoŋ bayiŋgine sâm biwiyeŋe katmai. Yawu otmai yamâ gâmâlâk lok yekmâ biwiyeŋe pârâk pilâm Kiristohât nep pilâm lok meyekmai. 12 Kiristohât nep tuhunom sâm biwi katbi ya pilai yakât nâŋgâŋetâ biwiyeŋan hâumu gorâ kakŋan mannomai. 13 Otmu kutŋan hilâm im tatmâ emet ârândâŋ yâhâm gem den golâ, me buku âlâhât den guruk, me den belângen sâsâ yawu sâŋetâ dondâ bâlewuap. 14 Yawu otmaihât Kiristohât komot yuwu sâm ekyongohât naŋgan. Lohimbi nombotŋe belângen manmaiŋe Kiristohât komot ya yeŋgât sâm bâleyiŋgimaihât imbi kambut yawuyaŋe lok miakmâ mannomai. Yawu otmâ nimnaomlipyeŋe mem ga katyekmâ galemyongom heŋgeŋgum yan tat tat memeyeŋe âiloŋgo teteyiŋgiwuap. 15 Yâhâ imbi kambut nombotŋaŋeâmâ manman âlepŋahât mâtâp ya pilâm Manman bâleŋahât Amboŋe Satan yâkât mâtâp watmai. 16 Otmu Kiristohât komolân gâtŋe imbi âlâŋe ikŋe hep torehenŋe âlâŋe imbi kambut mansap yakât tihitŋe otmâ tânguâkgât naŋgan. Tihitŋe otbuawân Kiristohât komotŋe hewewеŋ otmâ imbi kambut nombotŋe hep torehenlipyeŋe barak manmai ya tânyongoŋetâ âiloŋgo otbuap.

Kiristohât komot yeŋgât galem ya yeŋgât sâop.

17-18 Kiristohât komot yeŋgât galemlipyeŋe nepyeŋahât hâmeŋe yiŋgiŋetâ menomaihât yuwu sâmune nâŋgâ. Emelâk Anitâŋe girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Bulimakaoŋe nep tuhuyiŋgiwuap yan sot bulâŋe nemap sâm launе ki sâhâm maŋgunomai.”

Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâŋe nep tuhuyiŋginomai yakât hâmeŋe yiŋgiŋetâ ârândâŋ otbuap.”

Den yawu tap. Yakât otmâ Kiristohât komot yeŋgât galem katyekmâ âi yiŋgiwi yaŋe âi ya mem den pat âlepŋe ya lohimbi belângen mansai ya ekyongomai, me Kiristohât komot den kâsikum yiŋgimai ya yeŋgât âi ekŋetâ âiloŋgo otmu hâmeŋe pato yiŋginomaihât naŋgan. 19 Otmu lok yâhâp me amon yaŋe galemlipyeŋe yeŋgât topyeŋe teteâkgât sâm hâreyiŋgine sâm otnomai yan denyeŋe ikŋiâk ikŋiâk sâŋetâ konok otbuap yamâ nâŋgâyiŋgiwuat. Yâhâ lok konokŋe ikŋiâk sâwuap yamâ ki nâŋgâwaŋgiwuat. 20 Otmu galemlipyeŋe âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe otnomai yamâ meyekmâ lohimbi yeŋgât senyeŋan katyekmâ sâyiŋgiwuat. Yawu otyiŋgirâ yan lohimbiŋe ya ekmâ manmanyeŋe galemahonomai.

21 Nâŋe Anitâ yet Yesu Kiristo otmu aŋelolipyetŋe koko salehâk ya yeŋgât senyeŋan kinmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Galemlipyeŋe âlâ me âlâhât den sâm hâreyiŋgiwuat yan den ekgohoan yu tâŋ tâŋâk watbuat. Yawu watmâ lok âlâhât nâŋgârâ yahatmu, âlâhât nâŋgârâ gemu yawu ki otbuat. Den sâm hâreyiŋgirâ Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ olâkgât târârâhâk sâwuat. 22 Galemlipyeŋe âlâ me âlâŋe otŋetâ bâleop ya yeŋgât den sâm hâreyiŋgirâ nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu manmanyeŋe kelihakmu mansai. Lok yawuya in yawu ki meyekŋetâ Kutdâhât âi witgum tuhunomai. Manmanyeŋe ekdâ ârândâŋ otmu yâhâpŋe âi sâm yiŋgiwuat. Yawu gârâmâ âi in yawu

yiŋgirâ âlâkuâk otŋetâ bâlewuap yakât tosa yamâ lohimbiŋe gâhâlen sâm gâitnomai.

23 Otmu tep kombohahât otmatgât wain to tipiŋe nembuat.

24 Lok nombotŋaŋe bukulipyeŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ otŋetâ bâlemap ya yeŋgât topyeŋe nâŋgâmai. Lok yawuya meyekmâ den âiân katyekŋetâ sâm hâreyiŋgiwualân emelâk topyeŋe nâŋgâwan sâwuat. Yawu gârâmâ lok nombotŋe âlâŋeâmâ topyeŋe kurihiakmâ manmai. Yâhâmâ âi pâi tuhuyeknomai yanâk topyeŋe mem tetewuat. 25 Otmu lohimbi nombotŋaŋe lohimbi senyeŋan kinmâ orotmeme âlepŋe otŋetâ ekmai. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe orotmemeyeŋe âlepŋe otmai ya ekmâ bukulipyeŋaŋe mepaeyekmai sâm orotmeme âlepŋe ya tihângen otmai. Yamâ lohimbi âlâ me âlâŋe ya nâŋgâm sâm haok tuhumai. Yawu otmai yaŋe tihâk tatbuapgât dop ki tap.

6

1 Âi lok yeŋgât sâmune nâŋgâ. Kiristohât lohimbi ya den kâsikum yiŋgimain yakât lohimbi belângen manmaiŋe den ya nâŋgâŋetâ helekŋe otmu Anitâ sâm bâlewaŋgimaihât âi lok nombotŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katmaiŋe kunlipyeŋe eweyiŋgim lauyeŋe lâum kinmâ âi tuhuyiŋginomai. 2 Yâhâ kunlipyeŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai otmuâmâ âi loklipyeŋe ya ki holaŋyekŋetâ ari yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ galemahom mansai. Yakât otmâ âi lok yaŋe kunlipyeŋe ki sâm bâleyiŋginomai. Yâhâ kunlipyeŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai yâhâmâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimap. Yakât nâŋgâm âi loknje âi kârikŋeâk mem kunlipyeŋe hoŋ bayiŋginomai. Den ekgohoan yu kâsikum yiŋgirâ nâŋgâm mannetgât naŋgan.

Senŋe âlâlâ ki ekŋâlem miaknehâlâk nâŋgânom.

3 Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe den âiloŋgo aposololipŋe kâsikum yiŋgiminiop yakât nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap. Yâkât otmâ lohimbi den ya kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yâhâ lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ ki ârândâŋ oap sâm yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ den ondop kâsikum yiŋgimai yamâ dondâ bâlemap. 4 Lok yaŋeâmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ dondâ yahatmap yamâ den kâsikum yiŋgimai yakât topŋe hâum pâpgumai. Yakât otmâ bukulipyeŋe orop den kakŋan sahaŋginehâlâk nâŋgâmai. Yawu otmâ nâŋgâm bâleaŋgim hâiakmâ sâm ge karakmai. Otmu hioŋakmâ den belângen sâm hakyeŋan sahaŋgimai. 5 Yawu otmâ den bulâŋe pilâm biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem heleŋ tuhuakmai. Otmu lohimbiŋe tewetsenŋe ninginetâ hâk sânduhân mannehâlâk nâŋgâm den kâsikum yiŋgimai.

6 Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeimain. Yawu otmâ senŋe âlâlâhât ki ekŋâlem manmain yanâmâ Anitâŋe biwi sânduhân katnenekmu biwinenŋe ârândâŋ otmap. 7 Kândikum mâmâlipnenŋaŋe menenekbi yan tepyeŋambâ hâk barak tetewin. Dop yawuâk hâmbâi mum yan hân yu pilâm senŋe âlâlâ ki miakmâ arinom. 8 Yakât otmâ yuwu naŋgan. Anitâŋe sot, me pet sâŋgum, me senŋe âlâlâ ya ningimu dopnenŋanâk mem manmain. Otmu “Getek âlâ ningiap,” sâm ki dewaenom. 9 Lohimbi nombotŋaŋe senŋe âlâlâ ekŋâlem miakmâ hâk sânduhânâk manne nâŋgâmai. Yawu nâŋgâmai yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hâlim milim otmu bâleŋahât paŋgoŋân kioŋmai. Otmu yeŋahâk yapâ ki holaŋaknomai. Yakât otmâ yanâk tatmâ hiliwahonomai.

10 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ ekŋâlem miakne sâm otmai ya yeŋgât
biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemap. Ya watmâ orotmeme
kiŋgoŋ otmai. Yawu otmâ Kiristohât lohimbi nombotŋaŋe yâkât mâtâp
pilâŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe orotok sâmu gorâ kakŋan manmai.

Pauloŋe Timoteo den ekuop.

11 Nanne Timoteo, Anitâŋe meŋgekmu hoŋ bawaŋgim mansat. Yakât
otmâ gâŋeâmâ orotmeme bâleŋe âlâ me âlâ ekmâ betbaŋgiwuat. Yawu
otdâ Anitâŋe gekmu ârândâŋ olâk sâm yâkâlen biwihaŋe tiŋâk kepeim
tem lâuwaŋgiwuat. Otmu Kiristohât lohimbi nâŋgâyiŋgim lohotŋan
otyiŋgiwuat. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mâtâp maŋguhihine sâm
otnomai yakât nâŋgârâ ki sâtŋe otmu biwihe houŋ sâwuap. 12-13 Emelâk
Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhuhekmu Kiristohâlen
biwihe kalon yan nen Kiristohât lohimbi sennenŋan kinmâ “Kutdâne
Yesu Kiristo konok hoŋ bawaŋgim manbom,” sâon. Yawu sâon yan Anitâ
Manman Amboŋe otmu nanŋe Yesu Kiristoŋe nâŋgâhihimutâ ârândâŋ
olop. Emelâk embâŋân Yesu Kiristo ikŋak kiap âlâ, kutŋe Pontio Pilato
sâm, yâkât sennan kinmâ Anitâ orop topyetŋe konohâk tap ya ekuop.
Anitâ yet Kiristo yâk yetgât sâtgât otmâ yuwu sâmune nâŋgâ. 14 Yesu
Kristoŋe âwurem ge menenekbuap yakât sâp utâpguap. Yakât mambot-
nomân lohimbiŋe manmange ekŋetâ bâlemu Kiristohât den pat mem
ge katmaihât biwihe galemahom târârâhâk manbuat. Yawu manmâ âi
gihiwin ya tiŋâk membuat.

15 Anitâ yahat yahatŋe, lok topŋe topŋe manmâ gai ya yeŋgât kunyeŋe.
Otmu lok kutdâ ya yeŋgât kunyeŋe pato. Yâkŋe konok ambonenŋe otmâ
tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ nâŋgâwaŋgimunŋe âlâ kândâkdâ otmap.
Kristoŋe âwurem ge menenekbuapgât sâp kalop ya ekmu ârândâŋ otbuap
yanâmâ âwurem ge menenekbuap. 16 Anitâ Manman Amboŋe ikŋiâk
koko salehâk tatmap. Yakât otmâ ikŋak tatmawân laŋinŋe ya lok âlâ me
âlâŋe eknomgât dop âlâ ki tap. Ikŋe konok kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe
otmâ yâhâmbisâpgât heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaem manmâ yâhânom. Ya
bonŋanâk.

Lohimbi iri sikumyeŋe orop mansai ya yeŋgât sâop.

17 Lohimbi iri sikumyeŋe orop mansai ya yuwu sâm ekyongowuatgât
naŋgan. Iri sikumyeŋe biatyiŋgiwuap. Yakât otmâ hâkyeŋe mepaeakmâ iri
sikumyeŋe miakmâ hâk sânduhân manne sâm biwiyeŋe yanâk ki katno-
mai. Anitâ Hop Sambe Amboŋaŋe tihitnenŋe otmâ lâtâpnongomap. Yâkŋe
yawu otmap yakât biwiyeŋaŋe yâkâlenâk kepeim heroŋe nâŋgânomaihât
naŋgan. 18 Yawu mannomai yan tepyeŋe hewewen otmu lohimbi um-
buruk manmai ya tânyongoŋetâ Anitâŋe yen yekmu ârândâŋ otbuap.
19 Yakât bulâŋe Yesu Kiristoŋe âwurem gewuawân meyekmâ manman
kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Den bâiŋe sâop.

20 Nanne Timoteo, emelâk Kiristohât den lohimbi kâsikum yiŋgiwuat
sâm âi gihiwan ya biwihaŋe tiŋâk mem tuhuwuatgât naŋgan. Otmu lok
nombotŋaŋe lokgât nâŋgân nâŋgân tâŋât watmâ den kakŋan sahaŋgimai.
Lok yawuyaŋe gâ orop den yawu alahune sâm otŋetâ ki nâŋgâyiŋgiwuat.
Yâkŋe topŋambâek naŋgain sâmai yamâ sâm hilipgumai. 21 Lok nom-
botŋaŋe yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâwi. Bâiŋ.

Anitâ gâ orop talâkgât naŋgan.

Nâ âwâhe,
Paulo

2 Timoteo
Paulonge Timoteohât ekap betŋan kulemguop.

O nanne Timoteo,
1 Nâmâ Paulo. Anitâ iknahâk Yesu Kiristohât aposolo sâm âi nihimu mem mansan. Kiristo orop biwinennaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningimu tap. Yakât den pat lohimbi hânŋan kulemŋan mansai yeŋgâlen ari ekyongowehât Kiristoŋe hâŋgânnohop. 2 Otmu den pat ya ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe otmu nanŋe âwâŋaŋe tânahomawot yakât dopŋeâk tânahom yâkâlen biwinetŋaŋe kepeim hoŋ bawaŋgimait. Gâhât nâŋgâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. “O Awoŋ, gâŋe Kutdânennŋe Yesu Kiristo orop Timoteo nâŋgâwaŋgim tihitŋe otmutâ biwiŋe sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâm ulitguman.

Paulonge Timoteo mem hewewen tuhuop.
3 Tâmbâlipnaŋe Anitâ hoŋ bawaŋgim gaminiwi dop yawuâk nâŋe gurâ hoŋ bawaŋgim gan. Hoŋ bawaŋgimune Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine ekmu ârândâŋ otmap yawu nâŋgâman. Otmu omoŋe hilâmŋe Anitâ ulitguman yan gâhât nâŋgâm ulitguman. 4 Emelâk Epeso kapiân tatmâ biwinetŋaŋe kepeiakmâ manmâ dondâ iseaŋgiwit yakât gâhât nâŋgâhihiman. Yâhâpŋe eŋakmâ tep hero naŋgaŋgiromgâlâk nâŋgâman. 5 Emelâk buwuhe, kutŋe Loisi sâm, yâkŋe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim manminiop. Otmu mâmâhe, kutŋe Yunike, yâk gurâ yawuâk. Yakât otmâ gâŋe yawuâk yâkâlen biwihaŋe kepeim manmâ gat yakât gâhât nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otman. 6 Yawu naŋgan yakât otmâ emelâk Kiristohât komot yeŋgât kunlipyeŋe orop âi sâm gihim kungan mewin sâp yapâek Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otgihimu âi mendâ bulâŋe tetem gap. Otmu bulâŋe yawuâk tetem yâhâwuapgât kârihem kinmâ âi ya biwihaŋe mem tuhuwuat. 7 Nenŋe Anitâhâlen biwinennaŋe kepeimunŋe lohimbi nombotŋaŋe umatŋe âlâlâ ningimai. Yawu otŋetâ biwinennŋe orotok sâmapgât iknŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu biwinennŋe galemahom lohimbi lohotŋan otmâ buku otyiŋgimain.
8 Kiristohâlen biwine kinmap ya ki kurihim manmâ gaman. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongomune ya lok nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekŋetâ manmâ gan. Otmu gâŋe yâkâlen biwihaŋe kepeim nâ orop tânahom den pat âlepŋe ekyongom gawit ya ki kurihim manbuat. Yawu manmâ lohimbi den pat ya ekyongorâ nâŋgâm biwiyeŋe yâkâlen katŋetgât naŋgan. Yâhâ lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâm hâkâŋ otmâ mem âlâlâ tuhuheknomai yan Anitâhât wâtŋan kinmâ ki lohotŋe otbuat. 9-10 Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân Yesu Kiristo hâŋgângumu ge nen Anitâhât lohimbi menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap ya sâm kalop. Yakât otmâ nenŋe otbin mewin yakât ki nâŋgâop. Iknŋe eŋgatŋeâk otmâ Kutdânennŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge sârerenenekmâ kawenennŋan kinmu kuŋetâ muop. Muop yamâ benŋe mumuŋambâ mem yahatmu Mumuhât Amboŋe Satan ya mem ge katmâ manman kârikŋe mem teteningiop. Yakât den pat âlepŋe eknongoŋetâ nâŋgâwin yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen

biwinennŋaŋe kepeiwin. Yawu otmunŋe Anitâŋe nine nanne baratne sâm manman kârikŋahât pat kuningiop.

11 Otmu nâŋe den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yiŋgiwehât Anitâŋe aposolo âi sâm nihimu mem mansan. 12 Âi yu mem lohimbi den pat âlepŋe kâsikum yiŋgimune yakât menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. Yawu mansan yamâ Kiristohâlen biwinaŋe tiŋâk kepeim mansan. Yakât otmâ âi nihiop yu biwinaŋe mem tuhum manmâ yâhâwomgât mâmâŋe otnihimap. Otmu yawuâk mâmâŋe otnihimu âi yu tuhum manmâ yâhâm yaŋak mumbom. Otmu hâmbâi Kiristoŋe âwurem ge menenekbuawân âi yukât hâmeŋe nihimu membom yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otman. 13 Kiristohât den bulâŋe yakât mâtâpŋe nâŋgâm heŋgeŋguhât den kâsikum gihim gan. Den mâtâpŋe ya ki tâpikgum gike nâŋgân nâŋgân watmâ lohimbi kâsikum yiŋgiwuat. Yawu otmâ Kiristo orop biwiyetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâŋe manman kârikŋan katgekbuap yakât biwi yâhâp ki otmâ lohimbi hoŋ bayiŋgiwuat. 14 Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinennŋan ge tatmapŋe mâmâŋe otgihimu Kiristohât lohimbi ikŋe den pat kâsikum yiŋgim mem hewewen tuhuyekbuat sâm âi gihiwin. Ya biwihaŋe tiŋâk mem tuhuwuatgât naŋgan.

15 Emelâk topŋe katmâ den âiân katnekbi yan Asia hân ambolipŋaŋe tânnohoŋet sâm ekyongowan yamâ yâkŋe nâ ki tânnohowi. Sâp yan bukuyâhâtnetŋe, kutyetŋe Pihelo yet Hemohene, yâkŋe betnohom âlâengen ariowot. 16-17 Yawu gârâmâ bukunetŋe âlâ, kutŋe Onesiporo, yâkŋe konok Epeso kapi pilâm Roma kapi yuân takaop. Taka pâinnekmâ kapi hawamgum yâhâm giop. Yâhâ nâmâ pâi emetŋan tatmune yan taka mem tetenehop. Mem tetenekmâ pâi emetŋan yâhâmune girawu me girawu tuhuneknomai yakât nâŋgâm ki gorâwaŋgiop. In tihitŋe bia pâi emetŋan gam nekmu orowâk tatmâ den huhum biwine mem hewewen tuhuop. Otmu Kutdânennŋaŋe yâkât imbiŋe naomŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgim tihityeŋe olâkgât ulitguman. 18 Hâmbâi sâp patoen Kutdânennŋaŋe âwurem ge menenekmu Anitâŋe biwinennŋahât topŋe ekmâ otbin mewin yakât matŋe kâpekningiwuawân Onesiporohât nâŋgâwaŋgiwuap. Emelâk gâ orop Epeso kapiân manmâ Kiristohât den kâsikum yiŋgiminiwit yan yâkŋe tânnotgominiop ya naŋgat.

2

Timoteoŋe Kiristo hoŋ bawaŋgiwuapgât Pauloŋe sâop.

1 Nanne, Timoteo, emelâk Pihelo yet Hemohenenŋe Kiristohât âi pilâm ariowot yawu ki otbuat. Gâŋeâmâ Yesu Kiristohât wâtŋan kinmâ kârihem hoŋ bayiŋgim manbuat. 2 Otmu nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbi kâsikum yiŋgiwan yan gâ orowâk tatmâ nâŋgâm gawi. Otmu âi gihiwan yakât dopŋeâk gâku yawuâk lok nombotŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim manmaiŋe lohimbi den kâsikum yiŋginomaihât meyekmâ âi sâm yiŋgiwuat.

3-4 Otmu Kiristohât tem lâum âi târârâhâk mem manbuat yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâ. Hep beroŋeâmâ kunlipyenŋaŋe yekŋetâ ârândâŋ olâk sâm yâkŋe den sâmai ya watmâ ari otŋetâ dopŋan otmap. Otmu umatŋe lâunomai yakât nâŋgâm ki gorâyiŋgimap. Yâkŋeâmâ lohimbi inŋe manmai yawu ki manmai. Yakât nâŋgâm umatŋe âlâlâ kakgan

yâhâwuap yan gâŋe Kutdâ tem lâuwaŋgirâ yâkŋe gâ gekmu ârândâŋ otbuap. 5 Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok kiŋgitŋe orowâkŋe senŋe âlâlâ âiloŋgo katŋetâ tatbuap ya menom sâm emet inânŋan dop miakmâ yâhâmai. Dop miakmaiân lok âlâ me âlâŋe otmâ hilipgumai yamâ galemyeŋaŋe watyekmap. Yakât otmâ gâŋe manmange galemgum heŋgeŋgum manbuat. 6 Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâŋe âi kalam tuhumaiŋe yapâ sot mem nemai. Otmu gâŋe Kiristohât nep ya biwihaŋe hikum tuhuwuat yakât matŋe hâmbâi gihimu membuat. 7 Den âlâen hâum ekgohoan yu mem mete tuhuwuat yanâmâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgânge mem pâroŋ pilâhihimu manman girawu mandâ ârândâŋ otbuap yakât topŋe nâŋgâwuat.

8 Yesu Kiristo yamâ Dawitihât senâmbâ gâtŋe. Yâkŋe mumu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nâŋgâm umatŋe âlâlâ kakgan yâhâmu biwihe ki orotok sâwuap. Nâŋe lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgâlen ari Kiristohât den pat ya ekyongom gan. 9 Yakât otmâ nâhât lok bâleŋe sâm ip kârikŋaŋe hikunekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. Yâhâ nâŋeâmâ yawu mansan gârâmâ Kiristohât den pat ya sâm haok tuhunomaihât mâtâp yamâ ki maŋguyiŋgiai. 10 Den pat ya sâm haok tuhuŋetâ Anitâŋe lohimbi meyekmâ manman kârikŋan katyekmu heroŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâihât sâm kalop. Yakât otmâ lohimbi yaŋeâmâ Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetgât nâŋgâm hâhiwin kakŋan mansan 11 Den yuwu ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe olâk.

“Yâkŋe manmanŋe pilâm howanân kuŋetâ muop. Yakât dopŋeâk nenŋe manmannenŋe bâleŋe pilâwin. Otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manman kârikŋe mem teteningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manman kârikŋan manbisâin. 12 Lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhunenekŋetâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom otmuâmâ yâkŋe âwurem ge menenekmu orowâk tatmâ lohimbi galemyongom mannom. Yawu gârâmâ nenŋe betgunom otmuâmâ yâku yawuâk betnongowuap. 13 Yâhâ betgum biwinenŋe kârikŋe otmu mannom otmuâmâ matŋe umatŋe kâpekningiwuapgât den sâm kalop ya ki kumbuap. Ikŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋan tatmap ya pilâm yan ondop otbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.”

Timoteoŋe Anitâhât den ki kelaŋgatmâ lohimbi kâsikum yiŋgiop.

14 Den sâm aran yu Kiristohât lohimbi ekyongowuat. Otmu Anitâhât senŋan kinmâ kuyiŋgirâ den kakŋan ki sahaŋginomai. Yâhâ den kakŋan sahaŋginomai yaŋe mem bâleyekmu hiliwahonomai. 15 Otmu gâŋe Anitâhât den bulâŋe ki kelaŋgatmâ lohimbi kâsikum yiŋgiwuat. Anitâŋe nekmu ârândâŋ olâk sâm âi sâm gihiwan ya biwihaŋe tiŋâk mem yâkât den tâŋ tâŋâk kâsikum yiŋgiwuat. Yawu otmâ ki aŋulakbuat. 16 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ den tâŋât sâm den kakŋan sahaŋgimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâm manman bâleŋahât mâtâp watmâ dondâ otmâ hilipgumai. 17 Yakât dop kum yuwu sâmune nâŋgâ. Lohimbi âlâ me âlâ hâk bâle teteyiŋgimap yaŋe hârok mem bâleyekmu hiliwahonomai. Yakât dopŋeâk lok yaŋeâmâ den perâkŋe sâm bukulipyeŋe kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu ya watmâ

manmâ hiliwahonomai. 18 Yeŋgâlen gâtŋe lok yâhâp, kutyetŋe Himenai yet Pileto, yâkŋe Kiristohât den bulâŋe pilâm den yuwu kâsikum yiŋgimawot. Mumuŋambâ yahatnomgât dop âlâ ki tap sâm den perâkŋe kâsikum yiŋgimawot. Den perâkŋe ya kâsikum yiŋgimutâ buku nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohât den bulâŋe betgum mansai. 19 Yawu gârâmâ nenŋe saran aim kânâŋgâmunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm kinmap yakât dopŋeâk Anitâŋe ikŋe lohimbi meyekmu yâkâlenâk biwiyeŋaŋe kepeim manmai. Yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yeŋgât yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe Kutdâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai ya yeŋgât biwiyeŋahât topŋe naŋgap.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe “Kutdâhâlen biwinaŋe kepeim tem lâuwaŋgiman,” yawu sâm lohimbi ekyongomai yaŋe orotmeme kiŋgoŋ pilâm manman târârâhâk mannomai.” Yawu.

20 Otmu nen Kiristohât lohimbi bulâŋe lok perâkŋe orop hohet guhet mansain yakât topŋe nâŋgârâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâ. Emet pato âlâhât kâlehen kondo hâhâp senŋe âlâlâ topŋe topŋe tuhum katŋetâ tatmap. Tuhum katbi yamâ nombotŋe goli otmu siliwa yaŋe tuhum katbi. Otmu nombotŋe âlâmâ deŋgopŋe mem kutakum tuhuwi. Otmu nombotŋeâmâ nakŋe hâwim katbi. Yâhâ emet amboŋaŋe senŋe âlâlâ nombotŋe yakât nâŋgâŋetâ yahatmu hâwurum emet biwiŋe âlâen katŋetâ tatmap yan lok papato im yahatmai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ yakât nâŋgâŋetâ gemu ya hâwurum emet pondoân katŋetâ tatmap. Dop yawuâk nenŋe oset guset manmain. 21 Yâhâ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâŋe lok perâkŋe yeŋgât orotmeme bâleŋe bet pilâm keterakmâ yeŋeâk mannomai yamâ Kutdâyeŋaŋe âi âlepŋe yiŋgimu menomai.

22 Lok nombotŋaŋe nimnaom yeŋgât nâŋgân nâŋgân ya watmâ yu me ya otmai. Yâhâ lok nombotŋaŋeâmâ biwiyeŋe galemahom târârâhâk manmai. Yawu manmai yaŋeâmâ yu me ya otne sâm aŋgoân Kutdâ ulitguŋetâ nâŋgân nâŋgân âlepŋe biwiyeŋan katmap. Otmu gâŋe yawu otdâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgânge mem pâroŋ pilâhihimu Kiristohât den lâum lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyiŋgirâ ârândâŋ otbuap. Den sâm hâreyiŋgirâ ârândâŋ otbuap yanâmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋginomai. 23 Yâhâ lok nombotŋe yeŋgât biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân tâŋât âlâlâ tetemap ya gâ orop alahune sâm otnomai ya ki nâŋgâyiŋgiwuat. Lok yawuya orop den tâŋât alahumai yan den yaŋe ba tom tomŋe otmu yaŋak den kakŋan sahaŋgimai. 24 Nenŋeâmâ Kutdâ hoŋ bawaŋgimain. Yakât otmâ nenŋe lohimbi kerek ewe katyekmâ lohotŋan den kâsikum yiŋginom. Yawu otmâ yâk orop den kakŋan ki sahaŋginom. 25-26 Yawu otyiŋginom yanâmâ Anitâŋe biwiyeŋan kioŋmu nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakyiŋgimu Kiristohât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katnomai. Yâkâlen biwiyeŋe katnomai yan Satangât paŋgoŋân kioŋmâ hoŋ bawaŋgim gai yapâ holaŋyekmu Kiristohât tem lâuwaŋginomai.

3

Kiristo âwurem gewuap sâp yan lohimbi yuwu otmâ mannomai.

1 Den âlâ yuwu sâmune nâŋgâ. Kiristo âwurem gewuapgât sâp tâlâhuwuap yan lohimbiŋe yuwu otŋetâ bâlewuap. 2 Lohimbi nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaenomai. Hâkyeŋe

mepaem tewetsennɲahâlâk nâŋgâm tepyenɲe umatnɲe otbuap. Yawu otmâ bukulipyenɲe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemu nâŋgâm bâleyiŋgim hâiyeknomai. Âwâ mâmâlipyenɲaɲe mem ga katyekmâ tihityenɲe otmâ gamai yakât nâŋgâŋetâ porap otmu ki ewe katyekmâ tem lâuyiŋginomai. Otmu yakât dopŋeâk Anitâ ki ewe katmâ yâkât den lâunomai. 3 Lohimbi âlâ me âlâ yekmâ mem bâleyeknomai. Lok nombotnɲaɲe otnetâ bâlewuap yakât tepyenɲe kou kâlâp semu yanâk matnɲe yiŋginomai. Otmu den guruk sâm bukulipyenɲe yeŋgât belângen sânomai. Otmu bukulipyenɲe kâityongom hâmeyenɲe bitnomai. Yâhâ girawu mannɲetâ âlepnɲe otbuap yakât ki nâŋgânomai. 4 Yawu otmâ Anitâ betbaŋgim yu me ya eknɲâlem otmâ hilipgunomai. 5 Lok yawuya nombotnɲaɲe topyenɲe kurihiakmâ Kiristohât lohimbiɲe otmai memai yawuâk otmâ yeŋgâlen torokatnomai. Yawu gârâmâ biwiyenɲe maŋguakmu mannɲetâ Anitâŋe ki mâmâŋe otyiŋgimap. Lok yawuyaŋe Kiristohât komolân torokatmaihât sen galemâk manbuat. 6-7 Lok yawuyaŋe yuwu otmai. Imbi nombotnɲaɲe otnetâ bâlemap yakât nâŋgâŋetâ biwiyenɲan hâumu girawu manmunnɲe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap sâm lokgât nâŋgân nâŋgân âlâ watmâ ya pilâm âlâ watmâ tuhumai. Yawu otnetâ nâŋgân nâŋgânyenɲe hâlim milim otmu Kiristohât mâtâp eknetâ ki keterakyiŋgimap. Yakât otmâ lok yawuyaŋe imbi yuwuya yeŋgât biwiyenɲan kionetâ den ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu lok naomlipyenɲe yeŋgât manmanyenɲe mem bâleyiŋgimai. 8 Kândikum emelâk Mosenɲe Anitâhât lau lâum Aihita yeŋgât lok kunnɲe yâkâlen ari yâkât den ekuop yan Aihita lok yâhâp, kutyetnɲe, Yane yet Yambere, yâknɲe Anitâhât den kaknɲan sâowot. Yakât dopŋeâk lok perâknɲe yeŋgât yan yaŋe Anitâhât den bulâŋe kaknɲan sâmai. Nâŋgân nâŋgân bâlenɲahât Ambonɲe, Satannɲe lok ya yeŋgât nâŋgân nâŋgânyenɲe mem bâleyiŋgimu Kiristohât den pat âlepnɲe nâŋgâŋetâ helekɲe otmap. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. 9 Otmu emelâk Yane yet Yambereɲe Anitâhât den kaknɲan sâowot yan topyetnɲe teteknɲan tetemu lohimbiɲe ekbi. Yakât dopŋeâk lok perâknɲe yuâmâ sâp kâlep ki otmuâk topyenɲe tetemu Kiristohât lohimbiɲe yekmâ lok kopa sânomai.

Paulonɲe Timoteo den katbaŋgiop.

10 Nanne, Timoteo, Anitâŋe mâmâŋe otnihim tihitne otmâ gap yakât topnɲe nâŋgâm henŋgenŋguat. Emelâk tânahom gawit yan Kiristohâlen biwinaŋe kepeim yâkât den pat âlepnɲe lohimbi kâsikum yiŋgiminiwan. Sâp yan girawu manban ya nehon. Lohimbi nombotnɲaɲe sâm bâlenihiwi ya ewe katyekmâ buku otyiŋgiwan. Otmu umatnɲe âlâlâ kaknan yâhâop yan biwine ki houŋ sâop. 11 Kapi kalimbu, kutyenɲe Antiok, Ikonion, Listera yan ari tatmâ Kiristohât den pat âlepnɲe kapi ambolipnɲe kâsikum yiŋgiwan. Kâsikum yiŋgimune nombotnɲaɲe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin nâŋgâm bâsok muwan. Mumbâm yamâ Kutdâŋe tihitne otmu hâmene kinop.

12 Yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristo orop biwiyenɲaɲe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâ hoŋ bawaŋgimai yâhâmâ lok belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekmai. 13 Lok perâknɲaɲe biwiyenɲe kurihiakmâ Kiristohât lohimbi kâityongom mansai. Yawu otnetâ bâlemap yawuâk torokatmâ otmâ yâhâŋetâ dondâ bâlewuap. Otnetâ bâlemap yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yawuâk watmâ yâhâm hiliwahonomai. 14 Yâhâ gâmâ nâŋe Kiristohât den kâsikum gihimune nâŋgâon. Ya nâŋgârâ bulâŋe

otmu yâkâlen biwihaŋe kepeim manmâ gat. Yakât otmâ nâhât topne naŋgat. Yakât otmâ Kiristohât den yawuâk lâum manbuatgât naŋgan. 15 Emelâk Anitâhât poropetelipŋe otmu hoŋ bawalipŋaŋe yâkât den kulemguwi ya mâmâhe buwuhaŋe lepatgambâek kâsikum gihiminiowot. Yakât otmâ den ya nâŋgâm heŋgeŋgum Kiristohâlen biwihaŋe tiŋâk kepeim manbuat. Yawu manmâ yâhâwuat otmuâmâ Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap yan Anitâŋe manman kârikŋan orowâk katnenekbuap. 16 Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât poropetelipŋe otmu hoŋ bawalipŋe yeŋgât biwiyeŋe mem hewewen tuhumu Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk kulemguwi. Yakât otmâ den ya kâsikum lohimbi yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Anitâhât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yawu nâŋgâm orotmeme girawu manŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap yakât nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgimu manmanyeŋe kelihakmu mannomai. 17 Otmu nenŋe Kutdâhât wâtŋan kinmâ den ya nâŋgâm heŋgeŋgum hoŋ bawaŋgim nepŋe tuhunom yanâmâ yakât bulâŋe âiloŋgo tetewuap.

4

1 Nâŋe Anitâ yet Yesu Kiristo yetgât senyetŋan kinmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Kiristoŋe âwurem gewuap yan lohimbi emelâk muwi, me yiwereŋe mansain yu, otmu hâmbâi tetem mannomai, kerek nengât biwinenŋe ekbuap. Yawu otmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimain nenâmâ menenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manbisâin. Yakât nâŋgâm den yuwu sâmune nâŋgâm lâum manbuat. 2-4 Hâmbâi Kiristoŋe âwurem gewuap sâp ya tâlâhuwuap yan Anitâhât hoŋ bawalipŋaŋe ikŋe den bulâŋe lohimbi tâŋ tâŋâk kâsikum yiŋginomai. Kâsikum yiŋgiŋetâ lohimbi nombotŋaŋe ki nâŋgâm nâŋgâm mannomai. Ki nâŋgâm nâŋgâm manŋetâ ândâpyeŋe kârikŋe otbuap. Yawu manmâ lok âlâ me âlâŋe den lohotŋan kâsikum ningim heroŋe kakŋan katnenekŋetâ manne sâm yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ lok yawuya yeŋgât pâinyeknomai. Yawu gârâmâ lok perâkŋe mem teteyekŋetâ den tâŋât topŋe topŋe kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgânomai. Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ Kiristohât den kâsikum yiŋginom. Lohimbi belângen manmaiŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetgât gâŋeâmâ hewewen otmâ den pat âlepŋe ya sâm holaŋmâ eŋgatyeŋan gewuat. Yâhâ nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ umatŋe otmap yâhâmâ mem hewewen tuhuyekbuat. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ nâŋgâm pâpgumai yamâ lohotŋan kâsikum yiŋgirâ nâŋgân nâŋgânyeŋe pâroŋ sâmu haŋ sâyiŋgiwuap. 5 Otmu wuân me wuân gâhâlen tetewuap yan biwihe ahom niakmapgât galemahom manbuat. Otmu lok belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuhekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ yâhâwuat yan Anitâhât wâtŋan kinmâ hoŋ bawaŋgim Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgim heŋgeŋguwuat.

6 Yâhâ nâ otnihinomai yakât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune nâŋgâ. Emelâk papatolipnenŋaŋe Anitâ mepaem yan noniŋ bulimakao gâim katbaŋgiminiwi. Yakât kakŋan wain to moseleŋetâ gemu yan Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otminiop. Yakât dopŋeâk nâ nohoŋetâ mumbom yan hepnaŋe gemu ârândâŋ otbuap. 7 Emelâk Kutdânenŋaŋe menekmâ aposolo âi sâm nihiop ya biwinaŋe tiŋâk mem tuhum gan. Yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap. Otmu âlâ torokatmâ tuhumbâmgât dop âlâ ki tap. 8 Kutdâhâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain. Yakât âwurem ge

menenekbuap nâŋgâm mambotbaŋgimain. Yâhâ âwurem ge menenekbuawân biwinenŋe ekmâ hâmeŋe tâŋ tâŋâk ningiwuap. Nâŋe hoŋ bawaŋgimune nekmu ârândâŋ otmap. Yakât otmâ hâmeŋe âiloŋgo nihimu membom. Sâp yan pat yakât bulâŋe nihimu membom.

Den bâiŋe sâm hâreop.

9-12 Aiop, bukunenŋe âlâ, kutŋe Dema, yâkŋe ikŋe manmanŋahâlâk nâŋgâmu yahalop. Yawu otmâ nâ pilânekmâ Tesalonike kapiân ariop. Otmu bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Kerese, yâhâmâ hâŋgângumune Galatia yeŋgâlen ariop. Otmu bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Tito, yâhâmâ hâŋgângumune Dalimati yeŋgâlen ariop. Otmu âlâmâ, kutŋe Tikiko, yâhâmâ hâŋgângumune Epeso kapiân ariop. Bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Luka, yâk konok nâ orop mansait. Yâhâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Mareko, yâkŋe gurâ Kiristohât lohimbi hoŋ bayiŋgimu nâŋgâmune âiloŋgo oap. Yakât otmâ gâŋe mendâ yâk orowâk in yawu takaromawot. 13 Otmu Epeso kapi pilâm yuân takare sâm aŋgoân Toroa kapiân garomawot. Yan ga lok âlâ, kutŋe Kapo sâm, yâkât emelan nâhât siruhât hâk katipŋe otmu ekap âlâlâ katban ya mem takaromawot.

14-15 Lok âlâ, kutŋe Alesande, yâhâmâ goli, siliwa otmu kât kârikŋe âlâlâ um kutakumap. Yâkŋe nâhât den kakŋan sâm dondâ mem bâlenehop. Yakât otmâ yâkât sen galem otdomawot. Yawu otnihiop yakât matŋe Kutdânenŋaŋe kâpekbaŋgiwuap.

16 Aŋgoân den âiân katnekbi yan bukulipne kerekŋe betnohowi. Yakât Anitâŋe ki nâŋgâyiŋgimu bâlewuapgât naŋgan. 17 Sâp yan Kutdâŋe ki betnohop. Yâkŋe mem hewewen tuhunekmu nine topne ekyongowan. Otmu Kiristohât den pat ya pâku lohimbi yeŋgât kunlipyeŋe ekyongomune nâŋgâm heŋgeŋguwi. Yawu otmâ Kutdâŋe nâŋgânihimu holaŋnekŋetâ gem ariwan. 18 Otmu yakât dopŋeâk Manman Bâleŋahât Amboŋe, Satanŋe mem bâlenekmapgât Kutdâŋe tihitne otmâ yâhâwuap. Otmu hâmbâi mâne sârerenekmu himbimân manmâ yâhâwom. Yakât nâŋgâm Anitâ heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaembisân. Ya bonŋanâk.

19 Den bâiŋe sâwoman. Lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pirisila, nâŋgâyitgian. Otmu Onesiporohât imbiŋe naomŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgian. 20 Yâhâ bukunenŋe Erasto yamâ Korinti kapiân takawin yan katmunŋe mansap. Otmu âlâmâ, kutŋe Toropimo, yâhâmâ mesek otmu yaŋak Milete kapiân takawin yan katmunŋe mansap. 21 To yambu otmâ mâtâp maŋguyitgimapgât in yawu takaromawot.

Yuwulo, Puren, Lino, Kalaria otmu Kiristohât lohimbi nombotŋaŋe gurâ nâŋgâhihiai. 22 Kutdâ orop manbuat.

Anitâŋe ikŋe lohimbi yeŋgât tihityeŋe olâkgât naŋgan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Tito
Paulonge Titohât ekap kulemgum katbangiop.

O nanne Tito,

1 Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Ambongange Kiristohât aposolo sâm âi nihimu mem hong bawangim mansan. Anitânge lohimbi nângâyingim Kiristohât pat kuyingimu mansai. Yâkge Kiristohât den nângângetâ keterakyingimu yâkâlen biwiyengange kepeim târârâhâk mangetgât Kristonge hângânnohomu yâkât den bulânge kâsikum yingim mansan. 2-3 Anitâ Den bulângahât Ambongange hân himbim ki kândikyotgop yapâek nen manman kârikngahât pat kuningiop. Pat yakât topnge sâm tetem lohimbi ekyongowomgât sâpnge kalop. Otmu sâp kalop ya ekmu ârândâng otmu Kiristo hângângumu ge mâtâwân tetenihim âi nihiop. Âi nihiop ya mem yen orop manman kârikngan mannom sâm biwinange yakât mem mansan.

4 Tito, emelâk nânge Kiristohât den pat âlepnge ekgohomune nângârâ bulânge otmu yâkâlen biwihe kalon. Sâp yapâek netnge nange âwângange tânahomawot yakât dopngeâk tânahom yâkâlen biwinetngange kepeim hong bawangim gait. Nânge gâhât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. "O Awongne Anitâ, gânge Kiristo hângângurâ ge sârerenenekmâ muop. Otmu gânge mumungambâ mem yahatdâ gike orowâk tawot. Yetnge Titohât tihitnge otmutâ biwi nângân nângânngange sânduk sâekgât nângâman." Yawu sâm ulitguman.

Kiristohât komot yengât kunlipyenge

5 Angoânâmâ Kirit yengâlen ari kapi ârândâng hawamgum Kiristohât den pat âlepnge ya lohimbi dondâhâlâk ekyongomutnge nângângetâ bulânge otmu yâkâlen biwiyenge katbi. Otmu gânge lohimbi galemyongorâ yâkâlen biwiyengange kepeim yâk orop konohâk otngetâ manmanyenge kelihakbuapgât kunyenge katgekban. Kunyenge katgekmâ Kiristohât komolipnge yengâlen ari lohimbi yengât galemlipyenge lok yuwuya mem katyekbuatgât sâm ekgohowan. 6-7 Lok yange to kârikge ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Me bukulipyengange den ekyongongetâ nângâm yan ândâpyenge ki kârikge otmap. Me lohimbi nombotngange otngetâ bâlemap yakât tepyenge ki kou kâlâp semap. Me bukulipyenge yengât iri sikumyenge eknâlem ya meyingine sâm ki kâityongomai. Yâkge târârâhâk mangetâ ya yengât hakyengan tosa âlâ ki tetemap. Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu nimnaomlipyengange Kiristohâlen biwiyengange kepeim tem lâuwangimai. Otmu âwâ mâmâlipyenge yengât gurâ ki mete pirik otyingimai. Yawu otmâ mangetâ lohimbinge ki sâm bâleyingimai. 8 Lok yan yunge yuwu mangetâ ârândâng otmap. Lohimbi nembe kalem otyingimai. Otmu orotmeme âlepnge otneâk nângâmai. Biwiyenge galemahom kilik milik mangetâ lohimbinge manmanyenge eknetâ ârândâng otmap. Biwiyengange Anitâhâlen kepeim tem lâuwangimai. 9 Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den bulânge kâsikum yingiwan ya nângâm biwi yâhâp ki otbi. Den yan yu biwiyengange tingâk mem lohimbi kâsikum yingingetâ nângâm biwiyenge hewewen otbuap. Yâhâ lohimbi nombotngeâmâ den kâsikum yingimai ya

nâŋgâŋetâ tâŋât otmu den kakŋan sânomai. Ya yeŋgât eŋgatyeŋan geŋetâ den ya nâŋgâŋetâ keterakyiŋgim heŋgeŋguwuap.

Lohimbi dondâhâlâkŋe den tâŋât nâŋgâŋetâ nâŋgân nâŋgânyeŋe hâlim milim olop.

10 Topŋe yuwuhât otmâ lok yawuya meyekmâ galemlipyeŋe katyekbuat. Lohimbi dondâhâlâkŋe kunyeŋe kârikŋe otmu den tâŋât ya bukulipyeŋe yeŋgât biwiyeŋan kioŋetâ nâŋgân nâŋgânyeŋe hâlim milim otmap. Otmu Yura lok nombotŋaŋe hâkyeŋe torehennan undip tuhuaŋgiŋetgât dondâ sâm hilipgumai. Yâkŋe den âlâlâ kâsikum yiŋgimai ya nâŋgâmune nahat otmap. 11 Yawu gârâmâ lok imbi naomlipyeŋe oropŋe yâk yeŋgâlen torokatŋetâ den tâŋât kâsikum yiŋgimai. Yawu otŋetâ lohimbiŋe den kâsikum yiŋgimai ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yakât otmâ tewetsenŋe pato meyiŋgimai. Yawu otmai yan aŋunyeŋahât ki nâŋgâmai. Yawu otmâ yâhâmaihât kuyiŋgiwuatgât naŋgan. 12 Emelâk embâŋân Kirit yeŋgât tâmbâlipyeŋe yeŋgât poropete âlâŋe manmanyeŋahât topŋe nâŋgâm den kulemguop ya yuwu tap.

“Kirit kapi ambolipŋe kerekŋe den perâkŋe sâmai. Âi nep ki tuhum konam im tatmâ bât kandiânâk nemai. Yawu otmâ bukulipyeŋe mem bâleyekmai.”

13-14 Den kulemguop yakât nâŋgâmune bulâŋe otmap. Yura nengât tâmbâlipnenŋe yeŋgât biwiyeŋambâ den tâŋât âlâlâ tetemu alahum gai. Den ya lok yawuyaŋe torokatmâ kâsikum aŋgim yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Otmu nombotŋaŋe Kiristohât den bulâŋe nâŋgâŋetâ helekŋe otmu pilâm yeŋe eŋgatyeŋeâk girem den âlâlâ bukulipyeŋe orop alahum ya watmai. Yawu gârâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân watmâ yâhâmaihât Kiristohât den kâsikum yiŋgirâ nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimu yâkâlenâk biwiyeŋaŋe kepeim mannomai. 15 Lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yeŋgât Anitâŋe nine nanne baratne koko salek sâmap. Otmu wuân me wuân hânân kalop ya lohimbi yaŋe ekŋetâ âlepŋeâk hârok otmap. Yawuhât otmâ yu me yakât hâi sapa ki manmai. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋeâmâ Kiristohât den nâŋgâŋetâ helekŋe otmap. Nâŋgâŋetâ helekŋe otmu yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ orotmeme bâleŋe watmâ gai. Yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hâlim milim otmu orotmeme âlepŋe me orotmeme bâleŋe ya ki ekmâ kiwilimai. 16 Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim yâkât den topŋambâek nâŋgâmain sâm bukulipyeŋe ekyongomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den loŋgâeŋetâ yekmu dondâ bâlemap. Otmu nenŋe gurâ manmanyeŋe ekmunŋe lok perâkŋe yawu otmap. Yakât otmâ âi yiŋgimunŋe Anitâhât tem lâum yâkât lohimbi mem hewewen tuhuyeknomaihât dop âlâ ki tap.

2

Titoŋe Kiristohât den kâsikum yiŋgiwuapgât Pauloŋe sâop.

1 Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâŋe topŋambâek nâŋgâm lâumunŋe manmannenŋe kelihakmu mansain yakât topŋe kâsikum yiŋgiwuatgât naŋgan. 2 Lok yaŋe biwiyeŋe galemahom to kârikŋe ki neŋetâ biwiyeŋe hâlim otbuap. Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim yâkât lohimbi orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manŋetâ lohimbiŋe yekmâ ewe katyeknomai. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yan biwiyeŋe ki houŋ sâwuap.

Imbilipyeŋe yeŋgât sâop.

3-5 Anitâŋe imbilipyeŋe yekmu ârândâŋ olâkgât manmanyeŋe galemahom heŋgeŋgum mannomai. Den guruk, me den golâ, me den belângen ki sânomai. Otmu to kârikŋe neneâk ki nâŋgânomai. Otmu biwiyeŋe loklipyeŋe yeŋgâlenâk katmâ tem lâuyiŋgim betyeŋehen ki kioŋnomai. Yawu otmâ nimnaomlipyeŋe wawaeyekmâ tat tat memeyeŋe galemgum heŋgeŋgunomai. Yawu otmâ manman âlepŋahât mâtâp ya baralipyeŋe tiripyongoŋetâ watnomai. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe yekmâ Kiristohât den pat âlepŋe yakât ki sâm bâlenomai.

Lok sihan yeŋgât sâop.

6 Otmu lok sihan yaŋe yawuâk biwiyeŋe galemahom kilik milik mannomai. 7-8 Yawu manŋetgât gâ gikak senyeŋan târârâhâk manmâ orotmeme âlepŋe otmâ manbuat. Otmu Kiristohât den ya ki kelaŋgatmâ kâsikum yiŋgiwuat. Den ya tâŋ tâŋâk ekyongorâ ya nâŋgâm den kakŋan sânomaihât dop ki otbuap. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe sâm bâleningim mâtâp maŋguningine sâm pâpgum pilânomai. Yawu otnomai ya yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋetâ kakŋe otbuap.

Âi lok yeŋgât sâop.

9 Otmu kunlipyeŋaŋe âi lok ya yekŋetâ ârândâŋ olâkgât ewe katyekmâ yâk yeŋgât tem lâunomai. 10 Otmu ki kombo tuhunomai. Yawu otmâ Anitâhât den kâsikum yiŋgiwin ya biwiyeŋaŋe kepeim tâŋ tâŋâk watmâ manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe yekŋetâ ârândâŋ otbuap. Yekŋetâ ârândâŋ otmu Anitâ Tihit tihit Amboŋahât nâŋgâŋetâ yahatbuap.

11 Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ Yesu Kiristo hâŋgângumu giop. Ge manmâ nengât tosanenŋe pilâningim manman kârikŋahât mâtâp tiripnongop yakât yuwu sâmune nâŋgâ. 12 Emelâk nenŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâm nenŋe eŋgatnenŋeâk watmâ orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ manminiwin. Yawu manmunŋe Kiristohât den pat âlepŋe eknongoŋetâ nâŋgâmunŋe keterakningimu orotmemenenŋe bâleŋe pilâm biwinenŋe galemahom mansain. Yawu otmâ Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim mansain. Yawu mansain yakât lohimbi belângen manmaiŋe otŋetâ kiŋgoŋ otmap yawu ki otnom. 13-14 Anitâ yet Kiristo dopyetŋe konok. Yawu gârâmâ Kiristoŋe nengât tosahât otmâ ge kawenenŋan kinmâ muop. Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop yan Manman Bâleŋe Amboŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenehop. Holaŋnenekmu yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yawu otmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannehât menenekmâ tosanenŋe pilâningimu mansain. Yawu manmunŋe yâkŋe âwurem ge sârerenenekmâ manman kârikŋan katnenekmu heroŋe kakŋan manbisâin. Yakât nâŋgâm biwinenŋe mem manmâ yâhânom.

15 Den ekgohoan yu Anitâhât sâtgât otmâ kâsikum yiŋgirâ nâŋgâŋetâ biwiyeŋe hewewen otbuap. Yawu otdâ lohimbiŋe nâŋgâhihiŋetâ ki gewuap. Otmu den yu lohimbi nombotŋaŋe ki nâŋgâm nâŋgâm otnomai yamâ sâyiŋgiwuat.

3

Biwinenŋe galemahom lohimbi kerek ewe katyekmâ mannom.

1 Gawaman patoŋe galemlipyeŋe katyekŋetâ kinsai ya Kiristohât lohimbi kerekŋe yâk yeŋgât amutgen manmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomaihât ekyongowuat. 2-3 Kândikum emelâk nenŋe Anitâhât topŋe

pâpgum nâŋgân nâŋgân bâleŋe biwinenŋambâ teteop ya watmâ otnehâlâk nâŋgâm ihilâk mahilâk otminiwin. Lohimbi âlâ me âlâŋe tep hero kakŋan manŋetâ yekmâ senŋe âlâlâyeŋe ekŋâlem meyiŋgine sâm nâŋgâminiwin. Otmu lohimbi nombotŋe orop kasa oraŋgiminiwin. Yawu otmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe dondâ bâlemu manmunŋe kiŋgoŋ maŋgoŋ otminiop. Yawu otminiwin yakât nâŋgâm gâŋe ekyongorâ ki hâiaknomai. Otmu den belângen ki sahaŋginomai. Lok nombotŋaŋe den kakŋan sahaŋginomai yamâ eweyiŋgim lohotŋan otyiŋginomai. Otmu nombotŋaŋe kuk otmâ mem ge katyekne sâm otnomai ya mem sânduk tuhuyeknomai.

4-5 Emelâk orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ manminiwin yan Anitâ Tihit tihit Amboŋaŋeikŋahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hâŋgângumu ge hohetnenŋan tetem manmâ nengât tosahât otmâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe katmunŋe toen katnenekŋetâ yapâ gâtŋaŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâm umam sâningiop. Yawu otmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋan ge kelihahop. Biwinenŋan ge kelihakmu manman âiŋe teteningimu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop.

6-7 Yâhâ Anitâŋe ikŋahâk Kiristo hâŋgângumu ge nengât tosahât otmâ muop. Mum yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak nengâlen hâŋgângumu giop. Ge mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe katmunŋe manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteningiop. Otmu Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu nine nanne baratne sâm manman kârikŋahât pat kuningiop. Manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menom sâm biwinenŋe mem mansain.
8 Den ekgohoan yu nâŋgârâ bulâŋe otmu biwihan katmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim manmai ya topŋambâek ekyongorâ lâum mannomai. Yawu manmâ manmanyeŋe kelihakmu biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yan lohimbiŋe manmanyeŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu yeŋe biwiyeŋahât topŋe naŋgaŋginomai.

9 Yâhâ tâmbâlipyeŋe tetem sambe sambe otbi ya yeŋgât den pat ya lok nombotŋaŋe gâ orop alahune sâm otnomai yan ki nâŋgâyiŋgiwuat. Me biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân tâŋât âlâlâ tetemu den kakŋan sahaŋgine sâm otnomai ya gurâ ki nâŋgâyiŋgiwuat. Yâhâ orowâk den sahaŋginomai yanâmâ nâŋgâm bâleaŋgim hioŋaknomai. Otmu emelâk Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya Yura papatolipnennŋaŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân yan torokatbi. Den torokatbi ya lâunomgât sâŋetâ ki nâŋgâyiŋgiwuat. Den alahumai yan biwiyeŋe ki kelihakmu mansai. Yakât otmâ den yawu yakât nâŋgâmune helekŋe otmap. 10 Lohimbi yawuyaŋe den tâŋât yakât nâŋgâŋetâ yahatmu den kakŋan sahaŋgiŋetâ Kiristohât lohimbiŋe hioŋakmaihât kuyiŋgiwuat. Kuyiŋgirâ ki nâŋgâhihinomai otmuâmâ âlâkuâk kuyiŋgiwuat. Yâhâ ândâpyeŋe kârikŋe otmu yawuâk otmâ yâhânomai yanâmâ Kiristohât lohimbi ekyongorâ betyongoŋetâ mannomai. 11 Lohimbi yawuyaŋe Kiristohât den tâpikgum otmâ hilipgum manŋetâ Anitâŋe yekmu bâlemu hiliwahonomaihât pat mansai.

Den bâiŋe sâop.

12 Nâŋe kapi yu pilâm Nikopoli kapiân ari to yambu pesuk sâek sâm mambotbom. Yakât otmâ gâŋeâmâ Kirit pilâm Nikopoli kapiân in yawu takarâ penaŋgiakdom. Yakât nâŋgâm bukunenŋe âlâ hâŋgângumune taka gâhât gewâk mem tatbuap. Yâhâ Atema me Tikiko hâŋgângumune

takawuap yakât ki nâŋgâm heŋgeŋguan. 13 Otmu bukuyâhâtnenŋe yâhâp,
kutyetŋe Sena yet Apolo sâm, yâkŋe Kirit yeŋgâlen kapi titipâ tatmâ arap
yan takaromawot. Yâhâ Senaŋe âi yuwu mem manmap. Lohimbi âlâ
me âlâŋe otmâ hilipguai sâm tembe lâuŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ
kinmai. Yaŋe topyeŋe sâm teteakŋetâ Senaŋe tânyongomu den sâm
hâreyiŋgimai. Aiop, gâhâlen takaromawot yan mâtâp meyitgiwuatgât
naŋgan. 14 Gâ gikiâk mâtâp meyitgiwuatgât ki yan. Kiristohât lohimbi
ekyongorâ orotmeme âlepŋeâk otmâ lohimbi umburuk mansai yawuya
buku otyiŋgim tânyongonomai. Yakât nâŋgâm Sena yet Apolo yetgât mâtâp
meyitginomaihât naŋgan.

15 Nâ orop nep tânahom mansain orowâk nâŋgâhihiain. Otmu Kiristohât
lohimbi ya gurâ nâŋgâyiŋgiain ya ekyongowuat. Anitâŋe yen orop tatmâ
tihityeŋe otmu manŋetgât naŋgan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Pilemon
Paulonge Pilemongât ekap kulemgum katbangiop.

O bukune Pilemon,
1 Nâmâ Paulo. Nângе Kiristohâlen biwinange kepeim yâkât den pat âlepnge lohimbi ekyongoman. Yawu otmune yakât lok nombotnange menekmâ pâi emetnan katneknetâ manmâ gan. Otmu bukunennge âlâ, Timoteo, yâk orop biwinetnange kepeiakmâ konohâk otmu tânahomait.
Emelâk gâ orowâk Kiristohât âi mem gawin. 2 Yakât otmâ gâ otmu imbihe Apia, yetgât nângâyitgiait. Otmu lok âlâ, kutnge Arikipo, yâhâmâ hep beronge kunlipyenge yengât tem lâuyingim manmai dop yawuâk Kiristohât tem lâuwangim mansap yâkât gurâ nângâwangiait. Otmu lohimbi nombotnge gâhât emelan menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo yetgât den alahum mepaeyelekmai yen hârok yengât nângâm ekap yu kulemgum katyingiait.
3 Awonnennge Anitâ otmu Kutdânennge Yesu Kiristo yâknge yetnge engatyetngeâk nângâyingim tihityenge otmutâ yengât biwi nângân nângânyenange hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

Pilemonnge Kiristohât lohimbi hong bayingim manop.
4-5 Gângе Kiristohâlen biwihange tingâk kepeim tem lâuwangim iknge lohimbi hong bayingim gamat yakât den pat sângetâ nângâwan. Yakât nângâm Anitâ ulitguman yan gâhât nângâm mepa sangan otbangiman.
6 Kiristo orop biwinennange kepeiakmâ konohâk otmu manmunnge manman âlepngahât bulânge âlâlâ teteningimap. Topnge katmâ yâkâlen biwinenge katbin yan manman âlepngahât bulânge teteningiop yakât topnge tipinge nângâwin. Yâhâ gâ orop Kiristohâlen biwinennange kepeim manmâ yâhânom yan manman âlepngahât bulânge teteningimap yakât topnge nângâm hengengunomgât Anitâ ulitguman. 7 Bukune, gângе Anitâhât lohimbi yengât nângâyingim biwiyenge mem hewewen tuhum gat yakât den pat sângetâ nângâmune biwine hewewen otmu heronge nângâm mansan.

Pilemonnge Onesimo mem buku tuhuâkgât Paulonge ekuop.
8-9 Gâhât den pat ya nângâmune âilongo otmap. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Yesu Kiristo iknak menekmâ aposolo sâm âi nihimu yâkâlen biwinange kepeim tem lâuwangim gan. Yakât otmâ menekmâ pâi emetnan katneknetâ mansan. Otmu Kiristohât sâtgât otmâ hong bawangim gan. Yakât otmâ den sâm gihiwomgât dop tap.
10-11 Yawu gârâmâ nângâhihiman yakât den lohotnan yuwu ekgohomune nângâ. Emelâk lok âlâ, kutnge Onesimo, yâknge gâ hong bahihim manmâ yâhâwuapgât Roma lok kunnge âlânge nep sâm wanop. Yâhâ yâknge hong bahihim manmâ manmâ otmâ hilipguop. Otmâ hilipguop yakât matnge nihimap sâm yâknge gâ pilâhekmâ wanga mem Roma kapi yuân takaop. Yawu gârâmâ sâp âlâen nângе Kiristohât den pat âlepnge ekumune nângâmu bulânge otmu yâkâlen biwinge kalop. Yawu otmâ baralipyenange âwâ mâmâlipyenge tânyongonetâ mansai yakât dopneâk yâknge tânnohomu mansait.

12-14 Yakât otmâ nâŋe nâŋgâwaŋgimune nine nanne kambiamne yawu oap. Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongomune nâŋgâmaihât mem pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ gâŋe taka tânnohowuatgât dop ki tap. Yakât otmâ gâŋe nâŋgârâ Onesimoŋe nâ orowâk tatmâ tânnohowuapgât naŋgan. Yawu gârâmâ ki ekgohomune nâŋgârâek tânnohowuapgât ki naŋgan. Yâhâ nâŋe alitmune orowâk tatmâ tânnohowuap yamâ gâŋe nâhâitŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmap yawu nâŋgânihiwuat. Yawu nâŋgânihimatgât nâŋe hâŋgângumune gâhâlen taka hoŋ bahihiwuap. Gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap me pilârâ ikŋe nâŋgân nâŋgân watmâ manbuap yamâ gikak nâŋgâwuat dopŋan otbuat.

15 Emelâk pilâhekmâ nâhâlen takamu Kiristohât den pat âlepŋe ekumune yâkâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk nâŋe hâŋgângumune gâhâlen âwurem taka nep ya biwiŋaŋe tiŋâk mem hoŋ bahihim manbuap. Topŋe yawuhât mon pilâhekmâ nâhâlen takaop. 16 Emelâk ki pilâhekmâ nâhâlen takaop yan yâkŋe gâhât hoŋ bawa konok manop. Yâhâ sâp yiwereŋe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ hâŋgângumune gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap. Gâŋe Onesimo orop Kiristohâlen biwiyetŋaŋe kepeim manmutâ yelekmu dop konohâk otbuap. Yakât nâŋgâm lohotŋan otbaŋgiwuat. Nâŋe dondâ nâŋgâwaŋgian. Otmu gâhâlen âwurem takawuap yan gâku yawuâk nâŋgâwaŋgiwuat.

17 Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât lohimbi hoŋ bayiŋgimait. Yawu otmâ gâhâlen takamune eŋakmâ heroŋe naŋgaŋgim parahuakdomgât naŋgan. Yawu gârâmâ yakât mâtâpŋe ki tetenihiap. Yakât otmâ Onesimo hâŋgângumune gâhâlen takamu buku otbaŋgiwuatgât naŋgan. 18 Yâhâ emelâk wuân me wuân gâhât otmâ hilipguop me wuân me wuân waŋdâ matŋe ki gihiop. Yakât gâŋe eknohorâ nâŋe matŋe gâ kâpekgihiwom. 19 Den yan yu nâŋgâm eŋgat yâhâp otmatgât lok pepa kulemguap yu ekumune kiripi nihimu ninak kulemguan yu ekbuat. “Nâ Paulo, nâŋe Onesimohât tosa yakât matŋe gâ kâpekgihiwom.” Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Nâ ninahâk Kiristohât den pat âlepŋe ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe otmu yâkâlen biwihe kalon. Yawu otdâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihimu mansat. Buku, yakât matŋe nihi sâm ki ulitgohoman. 20 Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristo hoŋ bawaŋgimait. Yakât otmâ den ekgohoan yu nâŋgâm bukunetŋe gâhâlen takamu buku otbaŋgiwuat. Yawu otbuat yan biwine hewewen otmu heroŋe nâŋgâwom.

21 Otmu den kulemgum katgihian yu ekmâ nâŋgârâ tepge hewewen otmu buku otbaŋgiwuat. Yakât nâŋgâm eŋgat yâhâp ki oan.

22 Otmu den âlâ yuwu sâmune nâŋgâ. Roma yeŋgât lok kunyeŋaŋe tembe lâulipŋe ekyongomu yâkŋe holaŋnekŋetâ yeŋgâlen takamune eŋaknomgât yeŋe Anitâ ulitgum manmai. Yeŋe Anitâ ulitgumai ya nâŋgâm Roma yeŋgât biwiyenan kioŋmu holaŋnekŋetâ yeŋgâlen takawomgât biwine mem mansan. Yakât otmâ emet heŋgeŋguŋetâ tatmu yan taka imbomgât naŋgan.

Den bâiŋe sâop.

23 Bukunetŋe âlâ, kutŋe Epapara, yâkŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbi ekyongop. Yakât otmâ mem pâi emetŋan katŋetâ orowâk tatmâ gait. Yâkŋe nâŋgâyiŋgiap. 24 Otmu bukulipnenŋe nombotŋaŋe

Kiristohât den pat âlepŋe ya Roma kapi ambolipŋe kâsikum yiŋgim mansai ya yeŋgât kutyeŋeâmâ yuwu. Mareko, Aristako, Dema, Luka. Yâkŋe gurâ nâŋgâyiŋgiai.

25 Kutdânenŋe, Yesu Kiristo, tihitnenŋe otmapŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem kepeimu konohâk manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuhe,
Paulo.

Hewuraio

Anitâ yet Yesu yetgât dopyetŋe konohâk oap.

1-2 Yura lohimbi, Anitâ nanŋahât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Aŋgoân topŋe katmâ tâmbâlipnenŋaŋe ikŋe topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât Anitâŋe ikŋe den poropetelipŋe yeŋgât biwiyeŋan kalop. Biwiyeŋan katmu yâkŋe lohimbi ekyongoŋetâ nâŋgâwi. Poropetelipŋaŋe den sâwi yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe nanŋe hâŋgângumu giop. Otmu nanŋahât topŋe yamâ yuwu. Embâŋâmbâek hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâŋe nanŋe ombe bisiŋe orop biwiyetŋaŋe konohâk otmâ hân himbim pitu me senŋe âlâlâ topŋe topŋe kândikuowot. Otmu senŋe âlâlâ kândikuowot ya nannaŋe galemguâk sâm Âwâŋaŋe sâm waŋop. Yawu gârâmâ nanŋaŋe kârikŋe otmâ hân himbim me senŋe âlâlâ topŋe topŋe ya hohem tatmap. Otmu tatmâ yâhâwiop. 3 Otmu âwâ nan yâk yetgât topyetŋe yamâ dop konohâk oap. Yakât dop kum sâmune nâŋgâŋet. Sikopŋe pilâm deŋgânân hâumu gileŋ beleŋ sâmap dop yawuâk Anitâhât towatŋe Yesuhâlen tetemu ekbin. Otmu Âwâŋaŋe nanŋahât nâŋgâm nen umam sâningiâkgât nanŋaŋe hânân yuân ge nengât tosanenŋahât matŋe mem muop. Mumu hanguwi yamâ lohimbiŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahalâkgât âwâŋe Anitâ manman amboŋaŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yahatmâ himbimân yâhâmu âwâŋe Anitâ orop tawot.

Anitâ nanŋaŋe aŋelo kerek yeŋgât kunyeŋe tatmap.

4 Anitâŋe nanŋe orop dop konohâk tawot yâkât nâŋgâmu yahalop. Yawu otbaŋgim aŋelo yamâ yâkât amutgen katyehop. Yakât topŋe yuwu. 5 Emelâhâmâ Anitâŋe den yuwu sâm nanŋe ekuop ya poropete âlâŋe kulemguop.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwereŋe yu yakât topŋe sâm teterâ lohimbi kerekŋe ekmâ nâŋgâŋet sâm katgeksan.”

Yawu sâm ekuop. Otmu torokatmâ sâop.

“Nine nanne kambiamne”. Otmu yâku yawuâk “Awoŋne” sâop.

Anitâŋe den sâmu kulemguop yamâ aŋelo yeŋgât ki sâop. Yesuhât nâŋgâm sâmu kulemguop.

6 Anitâhât nanŋe himbimânâk tatmâ irak hâŋgângumu hânân gewe sâm olop. Sâp yan Anitâŋe ikŋe nanŋahât aŋelolipŋaŋe nâŋgâŋetâ yahatmu haoŋmâ ârândâŋ mepaeŋetgât den ekyongop. Yawu otmu aŋelolipŋaŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahalop. Otmu Anitâ nanŋaŋe aŋelo kerek yeŋgât kunyeŋe tatmap. 7-8 Otmu aŋelo yeŋgât topyeŋe yakât Anitâŋe yuwu sâm tetemu lok âlâŋe kulemguop.

“Nâŋe aŋelolipne hâŋgânyongomune yâkŋe in yawu laune lâumai. Otmu biatŋet sâmune gurâ biatnomaihât dop tap.”

Yawu sâop. Yâhâ ikŋe nanŋe tiŋâk yakârâmâ yuwu sâm tetemu lok âlâŋe kulemguop.

“O, Pato gikak lohimbilipge hilâm ârândâŋâk tihityeŋe otmâ yâhâmbisângât dop tap. Yâhâ yu me ya otmâ tâpikguwuatgât dop âlâ ki tap. Âiloŋgoâk tatmâ yâhâmbisân.

9 Otmu orotmeme bâleŋe otŋetâ yakât nâŋgârâ bâlemap. Yâhâ orotmeme âlepŋe otŋetâ yanâmâ yakât nâŋgârâ ârândâŋ otmap. Yawu

gârâmâ gâŋe otmat yakât nâ Anitâ patohaŋe yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap. Yakât otmâ gâ hâŋgângohomune ge lohimbi komotŋe komotŋe yeŋgât galem pato manbuat. Yawu manmâ mem dâiyekdâ gike orowâk heroŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi."

10 Otmu den âlâ yuwu sâop.

"Pato, aŋgoânâk gâŋe hân himbim pitu me senŋe âlâlâ ya topŋe katmâ tuhuon.

11-12 Yawu gârâmâ senŋe âlâlâ topŋe topŋe tuhuon yamâ hâmbâi gulip otbuap. Pet sâŋgum mem haŋgalakmâ mansai yamâ hâreakmâ tâtuk sâwuap yakât dopŋeâk hân himbim yamâ hâmbâi gulip otmâ metewuap. Yâhâ gâŋeâmâ embâŋâmbâek tatmâ gaonŋak tatmâ gamat. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisân. Otmu itâ hambuŋe me pet hâŋginŋe yawuya pilâŋetâ tatmâ tâtuk sâmu âiŋe memai yakât dopŋeâk gâŋe sârâ hân himbim gulip otbuap. Gulip otmu yanâmâ yâhâpŋe sârâ âiŋe tetewuap."

Yawu sâm ekuop. 13 Otmu Anitâŋe sâp âlâen yuwu sâm ekuop.

"Gâŋe nâhât hahit mem kinmâ yan kasalipge mem ge katyekbuat."

Yawu sâop. Den ya nanŋe ekuop. Aŋelolipŋe ki ekyongop.

14 Aŋelo yeŋgârâmâ Anitâŋe yuwu sâop. "Nâŋe hâŋgânyongomune hoŋ banihinomai. Hoŋ banihim gemâmâ nâhât komolipne yeŋgât nâŋgâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwan ya yeŋgât tihityeŋe otnomai." Yawu sâm hâŋgânyoŋgomu gewi. Yawu gârâmâ Anitâ ikŋe nanŋe yâkŋeâmâ kerek yeŋgât kunyeŋe tatmap.

2

Anitâŋe nanŋe hâŋgângumu kuwiknenehâkgât giop.

1 Yakât otmâmâ nanŋe hâŋgângumu ge hohetnenŋan manmâ gaop. Manmâ den sâop ya nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu biwinenŋan katmâ lâum mannom. Ki lohotŋe otmâ pilânom.

2 Emelâk topŋe katmâ Anitâŋe aŋelolipŋe hâŋgânyongomu tâmbâlipnenŋe yeŋgâlen ge den ya sâm tetem ekyongowi. Den ekyongowi yakât bulâŋe teteop. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi yamâ Anitâŋe in yawu yakât matŋe yiŋgiop.

3-4 Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ Anitâŋe ikŋe nanŋe hâŋgângumu mem kuwiknenekbe sâm giop. Mem kuwiknenekbe sâm gem ikŋe den pat bulâŋe ya teteâkgât Yesu Kutdânenŋe ikŋahâk den ya sâm tetem eknongop. Eknongomâmâ Anitâŋe ikŋe nanŋahât den yakât bulâŋe lâuwuap yawu sâm kulem ki orotŋe otminiop. Otmu ikŋe eŋgatŋeâk otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu yâkât komolân gem heŋgemnongom mâmâŋe otningimu yakât bulâŋe tetemu mewin. Otmu aŋgoân Anitâŋe otbaŋgiwi yakât matŋe yiŋgiop. Umatŋe yawuya teteningimap sâm yakât Anitâhât nanŋe bulâŋe yawu sâm ya nâŋgâm biwinenŋaŋe mem yâhânom. Ki lohotŋe otmâ pilânom.

Yesuŋe dâinenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manmâ yâhânom.

5 Otmu lok nenŋahât sâwe. Anitâhât aŋelolipŋaŋe lohimbi nengât kunnenŋe mannomaihât yâkŋe ki ekyongop. Bia. Nanŋaŋe lohimbi nengât kunnenŋe pato otmâ tihitnenŋe galem otbisâpgât sâm kalop. 6 Yawu gârâmâ Anitâŋe yakât sâm lok âlâhât nâŋgân nâŋgânŋan den yuwu katmu kulemguop.

"O, Anitâ, gâhât nâŋgâmunŋe yahatmap. Nenâmâ lohimbi tâŋât. Yamâ gâŋe gâmâ nengât tepge nâŋgâm kunnenŋe tatmâ gamat ya nâŋgâmunŋe bimbi oap.

7 Otmu nennŋe aŋelo yeŋgât amutgen sâp tâlâwâk manmain. Yâhâ wahap topŋe topŋe kalon ya yeŋgât galemyeŋe otmâ mannom sâm yakât pat kuningion.

8 Yawu sâm pat kuningion yakât bulâŋe nengât nâŋgâŋetâ yahatbuapgât mem katnenekdâ ya galemyongom yâhânom."

Den yawu tap. Yawu gârâmâ yakât bonŋe hâmbâi tetewuap. Sâp yiwereŋe yu nennŋe wahap topŋe topŋe yakât galem ki otmâ mansain. 9 Yawu gârâmâ nennŋe aŋelo yeŋgât amutgen mansain dop yawuâk Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ Yesuŋe buku otningiâkgât hâŋgângumu himbimâmbâ ge lok olop. Lok otmâ hânân manop sâp yanâmâ aŋelo yeŋgât amutgen manop. Yawu manmâ nengât sâm hâhiwin nâŋgâm muop. Mumu yanâmâ Âwâŋaŋe ekmâ, "Nanne kambiamne," sâm yan lohimbiŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahalâkgât mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmâ manman kârikŋe yakât amboŋe sâm katmu nengât kunnenŋe otmâ tatmap. 10 Otmu âwâŋe Anitâŋe emelâk embâŋân wahap topŋe topŋe kalop ya mem hohem talâk sâm nannŋe âi waŋop. Âi waŋop ya kerek tuhum meteop. Ya nâŋgâmu ârândâŋ otmu yakât otmâmâ nennŋe mum hiliwahonomgât dop ki tap. Yâkŋe dâinenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manmâ yâhânom.

11 Bukulipne, bulâŋanâk Anitâŋe nannŋe hâŋgângumu ge tosa barak manop. Yawu manmâ gam nengât tosanennŋe pilâningimu âwâŋe Anitâŋe nine nanne baratne koko salek sâm menenekmu mansain. Otmu Yesuŋe gurâ nengât yawuâk imi garilipne sâmap. 12 Yakât bulâŋe tetewuapgât nâŋgâm Yesuŋe âwâŋe yuwu sâm ekuop.

"O, Anitâ, imi garilipnaŋe nâhâlen torokatmâ mansai ya gâhât topge sâm tetem ekyongowom. Otmu kiki meŋgihimune nâhâlen torokatŋetâ orowâk mepaeheknom."

Yawu sâm ekuop. 13 Otmu âlâmâ yuwu sâop.

"Nâŋe Anitâhâlen biwinaŋe kepeiman."

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

"Lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeimai yâk yekmâ nine nan baralipne sâwuap. Otmu nâmâ yâk yeŋgât kunyeŋe sâm katnekmu ya galemyongomune orowâk mansain."

Yawu sâop.

14 Otmu lohimbi nennŋeâmâ hânân yuân mansain yakât otmâ Anitâŋe ikŋe nannŋe bulâŋe Yesu himbimâmbâ hâŋgângumu ge lohimbi nengât tosahât otmâ muop. Otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop yan Satan Mumuhât Amboŋe ya mem ge kalop. 15 Yawu gârâmâ nenâmâ mumuhât pat otmâ mansain nâŋgâm gorâ kakŋan manmâ gawin. Otmu yawuâk torokatmâ ki mannehât Yesuŋe manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop. 16 Otmu Anitâŋe aŋelolipŋe yeŋgât nâŋgâm Yesu ki hâŋgânguop. Yâhâmâ nengât sâm yâk hâŋgângumu giop. Otmu tâmbânenŋe Awarahamŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim manop nengu yawuâk kepeim manbin. Yakât otmâ tihitnenŋe otbe sâm giop. 17 Otmu Anitâŋe wawaenenekmâ tosanennŋe pilâningiwe sâm âi sâm waŋop. Âi sâm waŋop ya memu ârândâŋ olâkgât himbimâmbâ ge lok otmâ

manop. Otmu sâp yan lohimbi nengât biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe ya mem manop. 18 Otmu nenŋe lohotŋe otnehât Satanŋe perâkŋe topŋe topŋe kâitnongomap yawuâk aŋgoân yâk kâitguop. Kâitgumu ki lohotŋe otmu pilâm ba ariop. Yawu gârâmâ nenŋe lohotŋe otnehât Satanŋe kâitnongomap yan Yesuŋe mâmâŋe otningimu yâkât wâtŋan kinmunŋe mem ge katnenekbe sâm pâpgumap.

3

Yesuŋe Mosehât kunŋe tatmap.

1 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe nanŋe Yesu hâŋgângumu hânân yu giop. Otmu Anitâŋe mem dâinenekmu Yesuhâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ yâkŋe mâtâp mem kulet sâningim âwâŋe Anitâhâlen âwurem yâhâ tatmâ nengât sâm âwâŋe ulitgumap. 2 Otmu Moseŋe Isirae lohimbi yeŋgât galem pato man sâm Anitâŋe âi waŋop. Âi waŋop ya biwiŋaŋe mem tuhum manmâ gaop. Yakât dopŋeâk Yesuŋe nengât kunnenŋe otmâ manbuapgât Anitâŋe âi sâm waŋop ya tem lâuwaŋgim manop. 3 Yawu gârâmâ Mose otmu Yesu yetgât topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk tap yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe emet pato ikŋiâk tuhumu bukulipŋaŋe ekŋetâ âlepŋe nandoroŋe otmu yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu mepaemai. Yakât dopŋeâk Yesuhât komolipŋe, emelâk Mose otmu tâmbâlipnenŋe manmâ gawi, otmu âun nen yu mansain, otmu hâmbâi lohimbi tetem mannomai nen kerek ikŋak menenekmâ kunnenŋe tatbuap. Yawu tatmu nenŋe yâkât nâŋgâmunŋe yahatmu mepaem yâhâmbisâin. 4 Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet yaŋe ikŋak in ki gam yâhâ kinmap. Nenŋe kât, nak me senŋe âlâlâ yaŋe mem emet tuhumain. Dop yawuâk Anitâŋe yu ya topŋe topŋe kalop. Nenŋe ya ekmâ yanâmâ Anitâhât bât tosa sâm ekmâ nâŋgâmain. 5 Otmu Mose yâhâmâ Anitâhât den lâum hoŋ bawaŋgim manop. Hoŋ bawaŋgim manmâ yu me ya gâmâlâk tetewuap yakât sâm tetem Isirae lohimbi ekyongom manop. 6 Yâhâ Yesu Anitâhât nanŋaŋe nen hârok nengât kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe otmap. Otmu yâkŋak Mosehât gurâ kunŋe tatmap. Otmu Anitâŋe Yesuhât pat kuningiop ya mene sâm Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom otmuâmâ pat yakât bulâŋe ningimu mem Yesu orop tatmâ yâhâmbisâin.

Tâmbâlipnenŋaŋe manman sânduhân ki yâhâwi.

7 Yawuhât Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge lok âlâ ekumu den yuwu kulemguop.

8-11 “Aŋgoân yambu 40 yakât biwiŋan, tâmbâlipyeŋaŋe lok ki manmaiângen ari manmâ kunyeŋe kârikŋe otmu nâhât den kum manbi. Yawu otŋetâ yâk yeŋgât senyeŋe hâreahâkgât kulem topŋe topŋe memune ekbi. Kulem yawu memune ekmâ nâhât topne nâŋgâwi yamâ biwiyeŋaŋe pâlâmŋe otmu manbi. Otmu nâhât den ya nâŋgâm bet pilâm iliwetmâ manmâ gawi. Tâmbâlipyeŋaŋe manman sânduhân ari mannomaihât nâŋgâm, nâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiwan. Yamâ nâŋe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ kuk otyiŋgim tâmbâlipyeŋaŋe nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan. Yawu otyiŋgimune hâhiwin kakŋan manminiwi. Yeŋe sâp yiwereŋe yuâmâ yakât nâŋgâm nâhât den tem lâunihim biwiyeŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai. Yawu mannomai

otmuâmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân mannomai." Yawu sâop.

12 Bukulipne, yeŋe den yu sâlikum topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yen yawuâk biwiyeŋe orotok sâmu yan manman amboŋe Anitâ ya pilâŋetâ biwiyeŋe bâlemapgât yen galemahom mannomai. 13 Otmu biwiyeŋe pâlâmŋe otmapgât orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhât den tem lâum haoŋmâ ârândâŋ bukulipyeŋe orop mem hewewen tuhuakmâ tânahom mannomai. 14 Yeŋe biwiyeŋe Kiristohâlen katŋetâ kârikŋeâk kinmâ gaop yawuâk kinmu manmâ yâhânomai. Yawu manŋetâ yanâmâ Kiristoŋe manman kârikŋan mem katyekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâi. 15 Bukulipyeŋe orop mem hewewen tuhuakmâ Anitâŋe den sâmu kulemguop ya nâŋgâm mem mete tuhunomai. Den ya yawu tap.

"Tâmbâlipyeŋaŋe lok ki manmaiângen ari manmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den kum manbi. Yawu otmâ biwiyeŋaŋe pâlâmŋe otmu manbi. Yakât otmâ tâmbâlipyeŋaŋe manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan. Yeŋe yakât nâŋgâm nâhât den tem lâunihim biwiyeŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai."

Den kulemguop ya yawu tap.

16 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi girawuyaŋe Anitâhât den nâŋgâwi yamâ biwiyeŋaŋe pâlâmŋe otmu manbi? Yamâ Isirae lohimbi Moseŋe aŋgoân dâiyekmu Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen ari manbi ya. 17-18 Otmu Anitâŋe lohimbi girawuya yeŋgât yuwu sâm hâreyiŋgiop?

"Nâŋe kuk otyiŋgimune nâhâlen ki torokatmâ manman sânduhân mannomai."

Yawu sâm hâreyiŋgiop yamâ lohimbi girawuya yeŋgât sâop? Yamâ yuwuhât sâop. Tâmbâlipnenŋaŋe lok ki manmaiângen ari manŋetâ yambu 40 pesuk sâop. Lok ki manmaiângen manbi yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi yakât tosaŋe meyekmu hiliwahom hâmeyeŋe gulip olop. 19 Yakât topŋe yamâ yuwu naŋgain. Nengât tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe ki kepeim manbi. Topŋe yakât otmâ Anitâŋe kuk otyiŋgimu manman sânduhân ki manmâ gawi. Yawu gârâmâ yeŋe tâmbâlipnenŋaŋe otbi yawuâk otmaihât biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum manmâ yâhânomai.

4

Anitâŋe mem manman sânduhân katnenekbuapgât mâtâp tap.

1 Anitâŋe biwinenŋe mem huruŋ pilâmu sânduhânâk manmâ yâhânom yakât sâm kalop. Yakât otmâ Anitâ nenekmu ki ârândâŋ otmapgât biwinenŋe galemahom denŋe biwinenŋan katmâ tiŋâk lâum manmâ yâhânom. 2 Emelâhâmâ tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhât den pat âlepŋe ya nâŋgâwi yamâ yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe ki kepeim manbi. Yakât otmâ yâkŋe tatmap yan ki mem dâiyekmu yâhâwi. Yan ki yâhâwi yamâ biwiyeŋaŋe ki huruŋ sâmu tatmâ yâhâwi. Nen gurâ yawuâk Anitâhât den pat âlepŋe ya nâŋgâwin. Yawu gârâmâ tâmbâlipnenŋaŋe otŋetâ bâleop yawu otmaingât biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe Anitâhâlenâk kepeim lauŋe lâuwaŋgim mannom. 3-4 Yawu gârâmâ nenâmâ yâkâlenâk biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim mansain. Yawu manmâ yâhâmunŋe biwinenŋe sânduk sâwuap. Yâhâ tâmbâlipnenŋeâmâ yawu ki otbi. Yakât otmâ Anitâŋe den sâm hâreyiŋgiop ya yuwu tap.

"Nâŋe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan."

Anitâŋe in tatmâ nâŋgâmap yakât topŋe teteâkgât lok âlâŋe den yuwu kulemguop.

"Anitâŋe hân himbim kândikyotgom âliwahap topŋe topŋe katmâ arimu hilâm nombolân konok pesuk sâop. Yakât kakŋanâmâ in tatmâ nâŋgâop."

Otmu manman sânduhân orowâk tatmâ nâŋgâne sâm yakât Anitâŋe tâmbâlipnenŋe dâiyehop. Dâiyekmuâmâ denŋe nâŋgâŋetâ gemu betbaŋgim yakât bulâŋe ki mewi. 5 Yakât otmâ Anitâŋe den yuwu sâop.

"Nâŋe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan."

Anitâŋe yawu sâm hâreyiŋgiop. 6 Yâhâ tâmbâlipnenŋaŋe den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ gemu ki lâuwi. Yakât otmâmâ manman sânduhân ki yâhâwi. Yâhâ nengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe manman sânduhân yâhâ Anitâ orop manmâ yâhânomgât dop tap. Yawu gârâmâ nenŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim den pat âlepŋe ya nâŋgâm lâum mannom yanâmâ hâmbâi Anitâŋe dâinenekmâ mannom sânduhân katnenekmu manmâ yâhâmbisâin. 7 Yakât bulâŋe menomgât mâtâp tap yakât topŋe yuwu. Tâmbâlipnenŋaŋe manman sânduhân ki manbiŋe hâhiwin kakŋan manmâ gawi. Yâhâ yapâ torokatmâ lohimbi tetem gawiŋe gurâ dop yawuâk manmâ gawi. Yâhâ tetem gaŋetâ gaŋetâ lok pato âlâ, kutŋe Dawiti sâm, yâk teteop. Yawu gârâmâ Anitâŋe Dawiti den yuwu ekumu kulemguop.

"Yeŋe sâp yiwereŋe yuâmâ nâhât den tem lâunihim biwiyeŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai."

Dawitiŋe yawu sâm ekyongop yamâ aŋgoân tâmbâlipnenŋaŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât den kuwi dop yawuâk otbi.

8 Otmu embâŋân aŋgoân Anitâhât den kuwi yakât âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk Mose mumu lok âlâ, kutŋe Yosua, yâkŋe Mosehât gewâkŋan kinmâ tâmbâlipnenŋe ya meyekmu hân âlâ, kutŋe Kanan, yan ari manbi. Yâhâ Yosuaŋe manop sâp yanâk manman sânduhân manŋet sâm Anitâŋe katyehop mâne yakât kakŋan Dawiti manop sâp yan "manman sânduhân mannomai" ki sâm ekyongombâp. 9-10 Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yu nenŋe manman sânduhân manmâ yâhâmbisâingât dop tap. Otmu embâŋân Anitâŋe hân himbim kândikyotgom âliwahap topŋe topŋe kalop yakât kakŋan in tatmâ nâŋgâop. Dop yawuâk nengu manmâ yâhâmunŋe Anitâŋe sâop ya bulâŋe tetemu yâkâlen torokatmunŋe ikŋe orop tatmâ nâŋgânom. 11 Yakât nâŋgâm yâkâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ yâhânom. Yawu otmunŋe manman sânduhân katnenekmu ikŋe orop tatmâ yâhâmbisâin.

Anitâhât denŋe nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâumu topnenŋe mem tetemap.

12-13 Bukulipne, Anitâŋe sâmu den kulemguwi ya wonân dop sâwe. Nehemân hâum kinmâ sâwe. Nehemŋe lok kambiamŋan memap yakât dopŋeâk Anitâhât denŋe nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâum topnenŋe mem tetemap. Otmu ikŋe senŋan misiŋguraknomgât dop âlâ ki tap. Nenŋe tetekŋan kinmunŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe kerek ekmâ nâŋgâmap. Ya ekmâ nâŋgâmâmâ biwinenŋahât topŋe sâm tetewuap yakât biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe galemguakmâ denŋe lâum mannom.

Yesuŋe nengât sâm Anitâ ulitgumap.

14-15 Otmu nen Satanŋe mem lohotŋe tuhunenekbe sâm nengâlen âi
memap. Yâhâ Yesuŋe hânân ge manmâ gaop yan Satanŋe yawuâk yâk
mem lohotŋe tuhuwe sâm nep miop. Yawu otmu ki otmâ tâpikguop. Yâkŋe
kârikŋe manmâ Satan mem ge kalop. Yawu gârâmâ nenŋe Kutdânenŋe
Yesu, Anitâ nanŋahât denŋe lâum mannom. Yawu otmâ manmunŋe
yâkŋe Anitâ orop tatmâ âwâŋaŋe tepŋe nâŋgâningim umam sâningiâkgât
ulitgumap. 16 Yawu gârâmâ Satanŋe mem ge katnenekbe sâm otbuawân
lohotŋe otmaingât Anitâ ulitgumunŋe mâmâŋe otningiwuap. Yâhâ ot-
munŋe bâlewuap otmuâmâ ya sâm tetem ekum yâkâlen biwinenŋaŋe
kepeimunŋe kaok nâŋgâningim tosanenŋe pilâningiwuap.

5

Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgiâkgât hotom uwaŋgiminiwi.

1 Bukulipne, hotom uminiwi yeŋgât kunŋe manop yâkât topŋe eky-
ongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgânŋe biwinenŋan katmu
lok âlâ nenŋe hohetnenŋambâ mem tetewin. Mem tetemunŋe Anitâŋe
tosanenŋe pilâningiâkgât lok yaŋe yâkât senŋan kinmâ hotom uminiop.
2 Otmu lok ya orowâk Satanŋe perâkŋe topŋe topŋe kâitnongomu otmunŋe
bâlem gaop. Yakât otmâmâ nenŋe Anitâhât den ya lâum hâum pâpguwin
yan yâkŋe tepŋe nâŋgâningim lohotŋan otningiminiop. 3 Yawu gârâmâ
ikŋe orotmeme bâleŋe otmu nengât orotmemenenŋe bâleŋe yakât tosa
Anitâŋe pilâningiâkgât hotom uwaŋgim manmâ gaop. 4 Yâhâ ikŋe nâŋgân
nâŋgânân âi ya ki miop. Anitâŋe topŋe katmâ lok âlâ, kutŋe Aron, yaŋe
hotom uyiŋgimu tosayeŋe pilâyiŋgiâkgât âi ya sâm waŋop. Topŋe kalop
yapâek manmâ gawi yamâ hotom u u lok ya Anitâŋe ikŋahâk mem
sâlipyongom âi ya yiŋgim gaop.

Yesuŋe nen sârerenenekmâ muop.

5 Otmu yawuâk Kiristoŋe ikŋe eŋgatŋeâk ki watmâ olop. Anitâŋe âi ya
sâm waŋmâ hâŋgângumu giop. Yâhâ emelâk ki giop yan Anitâŋe den yuwu
sâm ekuop ya lok âlâŋe kulemguop. Den ya yuwu tap.

“Gâmâ nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwereŋe yu yakât topŋe
sâm teterâ lohimbi kerekŋe ya ekmâ nâŋgâŋet sâm yakât katgeksan.”
Yawu sâop.

6 Yawu gârâmâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâm nanŋe ekuop ya lok yaŋe
kulemguop.

“Aŋgoân lok âlâ, kutŋe Melekiserek sâm, yâkŋe lohimbi yeŋgât
tosayeŋahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm waŋmune mem gaop.
Yawu gârâmâ gâŋe âi ya mem torokat sâm gihimune tuhum
yâhâwuat.” Yawu sâm nanŋe ekuop.

7 Yawu otmâmâ Yesuŋe huruŋ huruŋ manmâ âwâŋahât tem lâuwaŋgim
âi ya tuhum manop. Otmu âwâŋaŋe mumuhât mâtâwâmbâ membuapgât
dop tatbaŋgiop ya nâŋgâop. Yâkŋe ya nâŋgâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim
yapâ menekbuap nâŋgâm isem ulitguop. Otmu âwâŋahâlen biwiŋaŋe
kepeim manop yakât otmâ nâŋgâwaŋgim mumuŋambâ mem yahalop.
8 Yâhâ Yesuŋe yuwu sâm ki ulitguop. “Nâmâ gâhât nange bulâŋe mansan.
Yakât otmâ umatŋe âlâlâ nâhâlen tetenihiwuap yamâ sârâ biatbuap,”
yawu sâm ki ulitguop. Yawu gârâmâ sâtgum manmâ âwâŋaŋe âi sâm
waŋop ya lâum lohotŋe ki olop. 9 Yawu otmâ âi ya biwiŋaŋe tiŋâk mem
manmu âwâŋaŋe ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe

kepeim tem lâuwaŋgim manmunŋe manman kârikŋan katnenekbuapgât mâtâp teteop. 10 Anitâŋe emelâk Melekiserek âi sâm waŋmu mem manop. Âi yawuâk ikŋe nanŋe tâŋ tâŋ ya waŋmu mem yâhâwuap.

Nenŋeâmâ lepat nâŋgân nâŋgânân ki watmâ mannom.

11 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe Yesuhât topŋe ya kerehâk sâm kusânmâ ekyongowe sâm oan. Yamâ nâŋgân nâŋgânyeŋe umatŋe oap yakât otmâ ihilâk ekyongomune nâŋgâŋetâ ki keterakbuap. 12 Yâhâ den yan yuâmâ emelâk ekyongowin yamâ yeŋe nâŋgâm heŋgeŋguwi mâne sâp yiwereŋe yu bukulipyeŋe kâsikum yiŋgimbâi.

Yamâ yeŋe Yesuhât topŋe nâŋgâm pâpguwi yakât nâŋgâmune bâleap. Yakât otmâmâ lok âlâŋe yâhâpŋe den kâsikum yiŋgiwuapgât dopŋe tap. Yeŋgât topyeŋeâmâ yuwu. Yeŋgât nâŋgân nâŋgân yamâ lepat nâŋgân nâŋgân. Lohimbi papato yeŋgât nâŋgân nâŋgân yawuya nâŋgâwi mâne den yan yukât topŋe âlepŋe nâŋgâm metembâi.

Yawu gârâmâ topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Leparâmâ sot nem âkâm yiŋgimunŋe nemai. Yâhâ sot kândâkdâek ki nemai. Yeŋe Yesuhât komolân torokatbi yamâ ŋaŋa ya yeŋgât dop oai. Yamâ girawu otmâmâ lepatŋe nem âkâm yiŋgimunŋe nemai yawuâk nemai? Yakât yeŋe topŋe girawu otmâmâ Yesuhât topŋe ya topŋambâek ki nâŋgâm heŋgeŋguai? Yeŋe sot kândâkdâek nemai mâneâmâ Yesuhât topŋe ya nâŋgâm heŋgeŋgumbâi. 13 Yamâ yeŋe lepalân manmâ orotmeme kiŋgoŋ me orotmeme âlepŋe yâhâp yâhâp ya ekmâmâ mem kiwilim topŋe nâŋgânomaihât dop ki tap. Yamâ otmâ tâpikguai.

14 Otmu torokatmâ den âlâen hâum sâwe. Lepat yamâ gâmâlâk papato otŋetâ sot kândâkdâek yiŋgimunŋe nemai. Dop yawuâk lohimbi nombotŋaŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakmu Yesuhât topŋe ya ekmâ nâŋgâm denŋe lâum manmâ gaiŋe orotmeme âlepŋe me bâleŋe ya ekmâ kiwilim mansai. Lohimbi yawuya yeŋgât nâŋgân nâŋgânyeŋe me manmanyeŋe ya ekmâ nâŋgâmune âlepŋe nanŋe otmap.

6

Anitâŋe nenekmâ ârândâŋ olâkgât biwinenŋe yâkâlen katmâ mannom.

1 Yakât otmâ den yu yâhâpŋe ki ekyongowe. Anitâ nenekmu ârândâŋ olâkgât nenŋe orotmemenenŋe kiŋgoŋ otbin ya bet pilâm sâm tetemâmâ yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe katbin. Otmuâmâ yakât topŋe yâhâpŋe ki ekyongowe. 2 Otmu âlâmâ yuwu. Toen mem katnenekbi yakât topŋe ki sâm ekyongowe. Me nenŋe kunyeŋan mem kuratgum mem kârikŋe tuhuyekbin, me mumuŋambâ yahatnom, me sâp patoen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋahât topŋe ekmâ ikŋiâk ikŋiâk matŋe ningiwuap yakât topŋe gurâ yâhâpŋe ki sâm ekyongowe. Emelâk nâŋgâm metembâihât. 3 Otmu Anitâŋe biwiyeŋe mem kusânmâ mâmâŋe otnihimu yakât den âlâ âiŋe torokatmâ ekyongowehât naŋgan. Yâhâ yiwereŋe yuâmâ den umatŋe tap yakât sâmune nâŋgâŋet.

4-5 Lohimbi nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâwi yan yâkât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum biwiyeŋe yâkâlen katŋetâmâ himbimgât pat kuyiŋgimu mansai. Yawu otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwiyeŋan tatmâ mâmâŋe otyiŋgimap. 6 Yawu gârâmâ yakât kakŋan Kiristohât hâkâŋ otmâ betgum mannŋetâ biwiyeŋe pâlâmŋe

otbuap. Otmu Anitâ nannŋaŋe nengât sâm muop yakât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yawu nâŋgâm manmâ yâhânomaiŋe Parisaio Sarukaio yâkŋe sâŋetâ Yesu mem howanân kum kânâŋgâwi yâk yeŋgât dop otmâ yakât matŋe bâleŋe menomai. Nâŋgân nâŋgân yawuya nâŋgâm manmâ yâhânomai yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe yâkâlen yâhâpŋe katnomaihât dop âlâ ki tap.

7 Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Hân ambolipŋaŋe nep kâmetmâ pilâŋetâ iop. Imu yan gelâk gemu hân toŋe orop yapâ gâtŋaŋe hunsambe teteop. Otmu yapâ sot hâwurum um nem âlepŋan manmâ gawi. Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den ya nâŋgâm biwiyeŋan katmâ yâkât wâtŋan kinŋetâ yâkŋe mâmâŋe otyiŋgimu orotmeme âlepŋeâk otmai. 8 Yâhâ âlâ torokatmâ sâwe. Nep ya kâmetmâ pilâŋetâ imu yan hewukŋaŋe lâum kurihimu languop yamâ orok sâop. Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe aŋgoân biwiyeŋe Kiristohâlen katmai. Yakât kakŋan Anitâhât den ya nâŋgâŋetâ tâŋât otmu pilâŋetâ yâk yeŋgâlen bulâŋe âlepŋe ki tetemap. Yâhâmâ orotmemeyeŋe âlepŋe ya pilâm orotmeme bâleŋe otmâ manmai. Yawu otŋetâ Anitâŋe nâŋgâmu bâlemu hâhiwin kakŋan mannomai sâm hemgât pat kuyiŋgimu manmai.

9-10 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe ki otmâ tâpikgum hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋet sâm biwinaŋe hikum mansan. Yenâmâ Anitâhât tem lâum buku konok oraŋgim manmâ gai. Yawu oai yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ oap. Yakât otmâmâ yeŋgât nâŋgâm biwiŋe pâlâmŋe ki otmâ pilâyekbuap. Biwiyeŋe Kiristohâlen katbi yakât otmâ biwiyeŋe orotok sâmapgât Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgiwuap. 11 Yawu gârâmâ yeŋe biwiyeŋe Yesuhâlen ikŋiâk ikŋiâk katmâ denŋe lâum orotmeme âlepŋe otmâ manmâ gai. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ manmâ yâhâŋetgât naŋgan. Yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap yakât bulâŋe yiŋgimu menomai. 12 Yawu gârâmâ manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menom sâm biwiyeŋe ki orotok sâmu mannomaihât naŋgan.

Yesuŋe kulet sâm mâtâp tiripnongop ya tâŋ tâŋâk watnom.

13 Biwiyeŋe orotok sâmapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Awoŋnenŋe Anitâ yâhâmâ topŋe âlâ. Lok me wuân me wuânŋe Anitâhât kunŋe manbuapgât dop bia. Yawuhât emelâk embâŋân Anitâŋe tâmbânenŋe, kutŋe Awaraham, yâkât nâŋgâwaŋgim pat kuwaŋgiop sâp yan Anitâŋe ikŋe kutŋe ahonakmâ den ya sâm kârikŋe tuhum yuwu ekuop.

14 “Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâŋe hurunduŋ sânomai.” Yawu sâop.

15 Awarahamŋe den ya nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manop yakât bulâŋe miop. Otmu den sâop yakât bulâŋe yamâ nen yiwereŋe tetem mansain yu. 16 Anitâŋe ikŋe kutŋe ahonahop yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe “Wuân me wuân otnom” sâmain yan bukulipnenŋaŋe nengât “lok paha” sâmaihât yuwu sâmain. “Anitâhât senŋan wuân me wuân otnom, yawu sâmunŋeâmâ kârikŋe otmap.” Yawu sâmain. Yawu sâmain yamâ yakât bulâŋe ki otmain yanâmâ Anitâŋe yakât matŋe umatŋe ningiwuap nâŋgâmain.

17 Yawu gârâmâ Anitâhât komolân gâtŋe âlâ me âlâŋe den sâm kalop ya nâŋgâŋetâ bonŋe olâkgât nâŋgâm ikŋe kutŋe ahonakmâ den ya sâm

kârikŋe tuhuop. 18 Otmu Anitâŋe den perâkŋe sâm kâitnongowuapgât dop
âlâ ki tap. Me biwi yâhâp otbuapgât dop gurâ ki tap. Yawuhât yâkâlen
biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe tihitnenŋe otmâ himbimgât pat kuning-
giop yakât bulâŋe ya bulâŋanâk ningimu menom yakât ki gorâningimap.
19-20 Yesu Âwâŋaŋe tihitnenŋe otmâ manman kârikŋan katnenekmu man-
nomgât yâkâlen arimu orowâk tatmawot. Orowâk tatmutâ emelâk
Melekiserekŋe Anitâŋe lohimbi yeŋgât tosayeŋe pilâyiŋgiâkgât sâm ulit-
guop dop yawuâk Yesuŋe nengât sâm Âwâŋe ulitgumap. Yakât nâŋgâm
yan eŋgat yâhâp ki otmain. Bulâŋanâk himbimgât pat kuningiop yakât
bulâŋe menom sâm biwinenŋaŋe hikuakmâ manmâ yâhânom.

7

Melekiserek yâkât topŋe

1 Lok âlâ, kutŋe Melekiserek sâm, yâkât topŋe sâm tetemune nâŋgâŋet.
Melekiserek yâhâmâ kapi âlâ, kutŋe Salem, yapâ gâtŋe. Yâhâ lohimbiŋe
yu ya Anitâhât pat kuwaŋgiwi ya mem Melekiserek waŋbi. Kândikum
emelâk kapam tetemu Awarahamŋe ikŋe kapam loklipŋe dâiyekmu ari
kapi nombotŋe hawamgum tatbi yakât ambolipŋe yongom itit kiom
bâleŋe tuhuyekmâ yâk yeŋgât noniŋ bulimakao, lama, senŋe âlâlâ topŋe
topŋe ya meyiŋgiwi. Meyiŋgim purik sâm âwuremu Melekiserek orop
mâtâwân eŋakmâ parahuakmâ Melekiserekŋe heroŋe otbaŋgim yuwu
sâm ekuop. “Anitâ kunnenŋe tatmapŋe mâmâŋe otgihimu lohimbi
yeŋgât kunyeŋe manbuat.” Yawu sâm ekuop. 2 Yawu sâm ekumu
Awarahamŋe senŋe âlâlâ meyiŋgiwi ya nombotŋe mem hioŋmâ yakât
sâsâŋambâ konok mem Anitâhât pat kuwaŋgim Melekiserek waŋop.

Otmu kut Melekiserek yakât topŋe yuwu tap, “Manman âiloŋgo loŋgo
amboŋe,” yawu. Otmu kapi kutŋe, yamâ Salem, yakât topŋe yuwu tap,
“Biwi sânduk amboŋe,” yawu. 3 Yâhâ Melekiserek ikŋe hep torehenlipŋe
yeŋgât kutyeŋe ki tap. Otmu sâp girawuyaen teteop me muop yakât
topŋe gurâ yawuâk ki naŋgain. Yakât dopŋeâk Anitâhât nanŋe Yesu
embâŋâmbâek tatmâ gaop. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ
dopyetŋe konohâk oap. Nâŋgâmune yawu oap.

4 Melekiserek yamâ lok tâŋât bia. Awaraham yamâ Isirae nengât
tâmbâhât lok kutdâ manop. Yâhâ kasalipŋe yongom senŋe âlâlâyeŋe
meyiŋgimâmâ nombotŋe mem hioŋmâ yakât sâsâŋambâ konok
mem Melekiserek waŋop. Yawu gârâmâ yuwu sânom. Bulâŋanâk
Melekiserekŋe Awarahamgât kunŋe manop. 5 Yawu gârâmâ yakât
kakŋan Awarahamgât hâkuŋe lok âlâ manop, kutŋe Lewi sâm, yâkât
komolân gâtŋaŋe Anitâhât hotom um manbi. Yâk yeŋgât sâm Moseŋe
girem den yuwu kulemguop.

“Lewi senŋe hotom um manmâ yâhânomai. Otmu Isirae lohimbi nom-
botŋaŋe yu me ya yeŋe sâsâŋambâ konok mem Lewi sen yiŋginomai.”
Yawu sâm kulemguop.

6 Yâhâ Melekiserek yamâ Awarahamgât komolân gâtŋe bia. Yakât
otmâmâ Awarahamŋe senŋe âlâlâ mem Melekiserek waŋmu yâkŋe yuwu
sâm ekuop. “Anitâŋe mâmâŋe otgihimu kunyeŋe manbuat.” Yawu
sâm ekuop. 7 Yakât otmâ topyetŋe girawu nâŋgânom? Âlâŋe kunŋe
manop? Melekiserek yâkŋe me, me Awaraham yâkŋe? Yakât yuwu sâwe.
Awarahamŋe Anitâhât pat kuwaŋgiop ya mem Melekiserek waŋop. Yakât

otmâmâ Melekiserekŋe Awarahamgât kunŋe manop. Nâŋgâmune yawu oap.

8 Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Senŋe âlâlâ yu me ya yeŋe sâsâŋambâ kâsikum konok mem Lewi sen yiŋgiminiwi. Otmu Lewi sen mum gawi ya yeŋgât topyeŋe yamâ kulemguwi. Yâhâ Melekiserek yâkât topŋeâmâ ki kulemguwi. Topŋe yakât otmâ Melekiserekŋe hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe manop. Nâŋgâmune yawu oap. 9-10 Otmu Lewi sen manbi ya gurâ ki teteŋetâek Awaraham Lewihât hâkuŋe yâkŋe Melekiserek senŋe âlâlâ ya waŋop. Yawu gârâmâ Lewi sen yâkŋe Awaraham yâkâlembâ tetem torokatmâ gawi yâkŋeâmâ yawuâk waŋbi.

Bulâŋe ki teteop yakât otmâmâ Anitâŋe Lewi sen yamâ mem ge katyehop.

11 Lewi sen yeŋgâlembâ lok kunŋe âlâ, kutŋe Aron, Mose iminje. Otmuâmâ Anitâŋe âiyeŋahât topŋe ya sâm tetem Mose ekumu kulemguop den ya lâum hotom um manmâ gawi. Hotom um manmâ gawi yapâ manman kârikŋahât bulâŋe ki teteop. Ki tetemu Anitâŋe Lewi sen yeŋgât nâŋgâmu kakŋe olop. Nâŋgâmu kakŋe otmu lok topŋe âlâ, ikŋe nanŋe Yesu hâŋgângumu ge manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop. 12 Otmu Lewi senŋe hotom u uhâk mâtâp watminiwi ya pesuk sâek sâm yâkŋeâmâ emelâk aŋgoân Anitâŋe Melekiserek âi sâm waŋop ya torokatmâ tuhuop. Tuhum pesuk pilâm manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe mem teteningiop. 13-14 Yawu gârâmâ kutdânenŋe Yesu yâhâmâ Yura sen yapâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Moseŋe Yura sen yeŋgât hotom um mannomai sâm ki ekyongop. Yakât otmâ Yura amboŋe âlâŋe hotom ki uop, bia kârikŋe.

15-16 Yâhâ, Yesuŋeâmâ gem Melekiserek yâkât âi ya torokatmâ mem manop yakât nâŋe yuwu naŋgan. Anitâŋe Lewi sen yâk yeŋgât orotmemeyeŋe yakât nâŋgâmu tâŋât otmu yaŋak benŋe nanŋe hâŋgângumu ge nengât sâm muop. Mumuŋambâ yahatmâ Âwâŋe Anitâhâlen yâhâmu tawot. Tatmâ nengât sâm ulitgumap. 17 Yakât Anitâŋe nanŋe ekumu lok yaŋe den kulemguop ya yuwu tap.

> “Aŋgoân lok âlâ, kutŋe Melekiserek sâm, yâkŋe lohimbi yeŋgât tosayeŋahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm waŋmune mem gaop. Yawu gârâmâ âi ya sâm gihimune gâŋe torokatmâ tuhum yâhâwuat.” Yawu sâop.

18-19 Otmu yuwuhât sâop. Emelâhâmâ Lewi senŋe topŋe katmâ Moseŋe den kulemguop ya lâum hotom um orotmeme topŋe topŋe otmâ manmâ gawi. Yamâ benŋe yâk yeŋgâlen bulâŋe âlâ ki teteop. Otmu yaŋe tânnongowuapgât dop âlâ ki teteop. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu nanŋe Yesuŋe mâtâp âiŋe meningiâkgât hâŋgângumu giop. Gem âi sâm waŋop ya tuhum pesuk pilâm âwâŋahâlen âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ nenŋe biwinenŋaŋe hewewen otmu Anitâ orop den alahunomgât mâtâp teteningiop. Yakât nâŋgâm yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ yâhânom. Yâhâ Yesuŋe mâtâp âiŋe mem teteningiop yakât topŋe ikŋiâk tap yakât torokatmâ âlâ sâwe.

20-21 Aŋgoân Lewi senŋe topŋe katmâ hotom une sâm âi ya mewi sâp yan Anitâŋe yâk yeŋgât den âlâ ki hikuop. Âi ya in topŋe katmâ mewi. Yâhâ Anitâŋe ikŋahâk den hikum nanŋe âi sâm waŋop. Anitâŋe den hikum nanŋe ekuop ya lok yaŋe yuwu.

“Anitâŋe den yuwu sâm hikumu ya kârikŋe olop. Âi ya sâm gihimune gâŋe torokatmâ tuhum yâhâwuat.” Yawu kulemguop.
22 Otmu kândikum Moseŋe Lewi sen âi sâm yiŋgimu mem gawi ya pesuk sâop. Yâhâ Yesuŋe Anitâhât senŋan âi ya memap yamâ ki pesuk sâwuap. Yakât bulâŋe tetewuapgât nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otmain.
23 Otmu âlâ sâwe. Lewi senâmbâ gâtŋe lok dondâŋe âi ya mem mum gawi. Mum gaŋetâ yâk yeŋgât tepyeŋe kâlehengâtŋaŋe nep ya torokatmâ mem gawi. Otmu ya yawuâk âi mem yaŋak mum gawi.
24 Yâhâ Yesuŋeâmâ mumu ki pesuk sâop. Yesu yamâ mum yahalop. Yahalop gârâmâ yâhâpŋe ki mumbuap. Otmu âi miop ya yawuâk mem yâhâmbisâp. Yakât otmâ yâkŋe Lewi sen kerek yeŋgât kunyeŋe tatmap.
25 Yakât otmâ Anitâŋe umam sâningiâkgât nenŋe biwinenŋe yâkâlen kepeim manmâ yâhâmunŋeâmâ Yesuŋe tihitnenŋe otmâ âwâŋe ulitgum yâhâwuap. Yanâmâ âwâŋaŋe nen den âiân katnenekbuapgât dop ki otbuap.
26 Yesuŋe konok sârerenenekbuapgât dop. Yâkât topŋe ikŋiâk tap. Yâhâmâ uwawapŋe bia manmâ tosa âlâ ki olop. Yawuhât âwâŋe Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Mumuŋambâ yahatmâ himbimân yâhâmu orowâk tawot.
27 Otmu torokatmâ sâwe. Lewi senŋe, aŋgoânâmâ yeŋe tosayeŋe Anitâŋe pilâyiŋgiâkgât hotom uminiwi. Otmu yakât kakŋanâmâ Anitâŋe lohimbi yeŋgât tosa pilâyiŋgiâkgât nâŋgâm hotom uminiwi. Yâhâ Yesuŋe dop yawuya ki olop. Yâhâmâ tosa bia manmâ gam muop. Otmu yamâ ikŋahât otmâ ya ki olop. Yakât bulâŋeâmâ yuwu teteop. Nengât tosa ya âwâŋaŋe pilâningiâk sâm ikŋak nengât sâm mumu ârândâŋ olop. Yawu gârâmâ nengât sâm yâhâpŋe mumbuapgât mâtâp âlâ ki tetewuap.
28 Otmu yakât den pâŋe tâlâwâk âlâ sâmune nâŋgâŋet. Aŋgoânâmâ Moseŋe âi yakât topŋe kulemgum kalop ya watmâ Lewi sen âi ya sâm yiŋgimu mewi. Yâhâ lok biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe yamâ bâleŋe, nen hârokŋe otmâ tâpikgum tosa mem gamain. Yâhâ Moseŋe âi sâm yiŋgimu mem manmâ gawi yakât kakŋanâmâ Anitâŋe ikŋe nanŋe âi sâm waŋmu miop. Yâhâ Anitâ nanŋahât topŋeâmâ ikŋiâk tap. Yâkŋe âi ya mem târârâhâk manmâ gam muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân yâhâmu âwâŋe orop tawot. Yakât otmâ âi miop yakât bulâŋe tetewuapgât nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otmain.

8

Anitâŋe den hâŋgiŋe pilâm yan âiŋe ya mem kârikŋe tuhuop.

1 Otmu den kulemguan yukât topŋe yamâ yuwu tap. Nengât Kutdânenŋe yamâ Yesu. Nenŋe yâkât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguain. Yâhâmâ âwâŋe himbimân tatmap yâk orop dopyetŋe konohâk. 2 Emelâk aŋgoân tâmbâlipnenŋaŋeâmâ hotom u uhât selep tuhuwi yan Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgiâkgât hotom um gawi. Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ Anitâ nanŋaŋe âwâŋe orop tatmâ âwâŋaŋe tosanenŋe pilâningiâk sâm ulitgumap.
3 Yâhâ Moseŋe den topŋe kulemgum kalop ya Lewi senŋe lâum Anitâŋe tosa pilâyiŋgiâkgât lama me nâi me âlâlâ ya gâim katmâ hotom um gawi. Yâhâ Yesuŋeâmâ lama me âlâlâ ya ekmu tâŋât otmu ikŋe manmanŋe ki alitmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. 4 Mum yahatmâ himbimân yâhâmu âwâŋe orop tatmâ âi ya mem tatmap. Yâhâ hânân yuân Lewi senŋe Yura ambolipŋe yeŋgât girem den watmâ Anitâŋe Yura lohimbi

yeŋgât tosa pilâyiŋgiâkgât âi mem mansai. Yakât otmâ Anitâ nanŋaŋe torokatmâ nep membâpgât gewâk ki teteop.

5 Lewi senâmbâ gâtŋaŋe hotom u u emetŋan yâhâm âi topŋe topŋe yan memai. Yâhâ yakât bulâŋeâmâ himbimân Anitâ tatmawân tap. Otmu aŋgoân emelâhâmâ Moseŋe hotom um yâhâminiwi yakât selep kuŋet sâm topŋe kalop yanâmâ Anitâŋe yakât topŋeâmâ yuwu sâm tetem ekuop.

"Gâ emelâk Sinai pumŋan yâhâ sâp kâlep manon yan himbimân nâhât kawine tap ya tiripgohomune ehon. Yakât otmâ ekyongorâ ya dop kum kuŋet." Yawu sâm ekuop.

6 Yawu gârâmâ Kutdânenŋe Yesu ikŋak himbimân yâhâm nenŋe lohotŋe otmaingât âwâŋe Anitâ ulitgum tatmap. Yakât otmâ yâkŋe Lewi sen kerek yeŋgât kunŋe tap. Otmu âlâ sâwe. Moseŋe den sâm teteop yakât bulâŋe ki teteop. Yâhâ Anitâŋe ikŋe nanŋe hâŋgângumu ge den eknongop yamâ bulâŋe teteop.

7 Yâhâ Mosehât girem den yakât bulâŋe âlepŋeâk tetem gaop mâneâmâ Anitâ nanŋahâlen kulem bulâŋe teteop yu ki tetembâp. 8-9 Yawu gârâmâ Anitâŋe Mose ekumu den kulemguop yamâ kerehâk ki lâuwi. Ki lâuŋetâ Anitâŋe nâŋgâmu bâlemu yakât den âlâ yuwu sâm hikuop yakât topŋe sâm tetemu poropete âlâŋe kulemguop ya yuwu tap.

"Aŋgoânâk nâŋe Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ dâiyekmâ taka girem den ya yiŋgim yâk orop den hikuwan. Yawu gârâmâ yâkŋe den ya hâkâŋ otmâ kuwi. Yakât otmâ nâku yawuâk yeŋgât hâkâŋ otmâ betyongoan. Yakât otmâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ Awarahamgât sen, komot yâhâp, Isirae yet Yura, yâk orop den hikumune yaŋe kârikŋe tatmâ yâhâwuap.

10 Otmu den topŋe yamâ yuwu. Sâp âlâenâmâ den mâtâpŋe aŋgo hikuwom yakât bulâŋe yamâ nâŋe biwiyeŋan kâmetbom. Otmu nâŋgân nâŋgânyeŋan kulemgumune tatmâ yâhâwuap. Yawu otmâ nâŋe yâk orop tatmâ tihityeŋe otmâ yâhâmbisân.

11 Sâp yanâmâ lok yahat yahatŋe me lok geheŋe, kutyeŋe orop me kutyeŋe bia, ya kerehâkŋe nâhât topŋe topŋambâek nâŋgânomai. Yakât otmâ nâhât topne ki pâpgum âi pâi tuhuaŋginomai.

12 Otmu sâp yanâmâ nâŋe yeŋgât tosa me orotmeme bâleŋe yakât matŋe ki yiŋgiwom. Nâŋe umam sâyiŋgim otŋetâ bâlem gaop yakât yâhâpŋe ki nâŋgâwom." Anitâŋe yawu sâop.

13 Otmu yakât yuwu sâwe. Den yakât bulâŋe yawu tetewuap. Otmu aŋgoân Anitâŋe den hikuop yakât Moseŋe kulemguop ya bulâŋe ki teteop. Yakât otmâ dop kum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nak âlâ esenŋaŋe gimbaŋgum mum beretek sâm gemap yakât dopŋeâk den yaŋeâmâ bialop. Yawu gârâmâ Anitâŋe den âiŋe hikuop yakât bulâŋe tetem heŋgeŋguwuap.

9

Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ Anitâ mepaeminiwi.

1 Otmu emelâk Anitâŋe girem den ya tâmbâlipnenŋe yiŋgim yâk orop den hikuop sâp yanâmâ orotmemeyeŋe topŋe topŋe otmâ manŋetâ ârândâŋ olâkgât Anitâŋe yakât topŋe Mose ekumu kulemguop. Otmu âlâmâ hotom ya girawu unomai yakât topŋe ya gurâ yawuâk sâm tetem ekuop. 2 Yâhâ hotom uminiwi selep yakât topŋeâmâ yuwu. Aŋgoânâhâmâ hotom uminiwi yaŋe âiyeŋe tuhuŋetâ kâtâpyongoâkgât sâŋgum kâlep ya hikuŋetâ ge sârârârâk kinop. Otmu kawe yakât

kutŋeâmâ “Anitâ sâm mepaenom,” yawu kunbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe in manmaiŋe ya kâlehen yâhâmai sâm samut katbi. Otmu kâlehen yamâ lambe saum katminiwi yakât kawe. Otmu baŋga um yan Anitâhât pat kuwaŋgim mem yâhâ katminiwi yakât kawe. 3 Yâhâ yakât kâlehenâmâ sâŋgum âlâ kâlep pato ya yawuâk hawamgum katmâ hikuŋetâ ge hârândâŋâk kinop. Otmu kawe yakât kutŋeâmâ “Anitâhât welâmŋe,” yawu sâm kunbi. Yawu otmâ Anitâŋe yan ge tatmap nâŋgâm Lewihât komot kunyeŋe yâkŋak yan yâhâminiop. 4 Otmu alata âlâenâmâ sot hotomŋe topŋe topŋe uminiwi yakât kawe. Alata yamâ goliŋak tuhuwi. Otmu Moseŋe emelâk girem den tapeân kulemguop ya mem yakât emetŋe goliŋak tuhum katŋetâ talop. Otmu âlâmâ aŋgoân Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manŋetâ yan Anitâŋe sot âlâ, kutŋe mana sâm, ya yiŋgiminiop yakât nombotŋe yamâ belo âlâ goliŋak tuhum katbi yan mânuŋmâ katŋetâ tatminiop. Otmu âlâmâ Arongât howan ya emelâk elelek sâm kulem olop ya. Ya yâhâp yâhâp mem hâwurum tapeân Moseŋe kulemguop ya orop konohân katŋetâ tap. 5 Otmu yakât kakŋanâmâ aŋelo yâhâp yetgât umutyetŋe yamâ goliŋak tuhum yan kânâŋgâyelekŋetâ kinminiowot yamâ yuwu nâŋgâwi. “Anitâŋe yâk yetgât hohetyetŋan ge tatmâ tihitnenŋe otmap. Yakât ikŋe laŋinŋe pato yaŋe yâk yetgât hohetyetŋan tetemu ekmain.” Yawu nâŋgâwi. Yawu nâŋgâm yan hotom uminiwi yâk yeŋgât kunyeŋaŋe noniŋ bulimakao hepŋe tuaŋgumu geminiop. Otmu den yu ekyongomune kâlep kâlep olâkgât ki naŋgan. Yawuhât tâlâwâk sâwoman.

6 Otmu tâmbâlipnenŋaŋe yu me ya otnehât nâŋgâwi. Yamâ Lewihât komolân gâtŋe yaŋe kawe âlâ, kutŋe “Anitâ sâm mepaenom,” yan hilâm ârândâŋâk yâhâm lohimbi kerek belângen manbi yeŋgât sâm Anitâ ulitgum mepaewi. Otmu lohimbiŋe yu me ya Anitâ waŋnehât nâŋgâwi yamâ mem kawe yan katmâ gawi. 7 Otmu hotom u u yakât kawe, kutŋe “Anitâhât welâmŋe” yan hotom um gawi ya yeŋgât kunŋe, lok konohâkŋe, yâhâmâmâ ikŋe, otmu bukulipŋe nombotŋe, otmu Isirae lohimbi kerek yâkŋe otmâ tâpikgum manbi ya kerek yeŋgât tosa ya Anitâŋe pilâyiŋgiâkgât yan yâhâop. Otmu yambu konok yakât biwiŋan hilâm konohâk Anitâhât kaweŋan yâhâm noniŋ bulimakao lokŋe kum ya hepŋe tuaŋguminiop. 8-9 Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem hewewen tuhumu yakât topŋe yuwu nâŋgâwin. Hotom uminiwi yakât kaweân lohimbi kerehâkŋe ki yâhâminiwi. Yawu naŋgain. Otmu Lewihât komolân gâtŋaŋe âiyeŋe tuhum yan Anitâŋe ya ekmâ tep âlep nâŋgâyiŋgiâkgât ya otminiwi. Yamâ ya ekmâmâ yuwu naŋgain. 10 Orotmemenennŋe âlâlâ yu me ya ki orotŋe sâm kuaŋgiwin, me ki neŋet sâm, me ki meŋet sâm undip karaŋgiwin ya ihilâk loŋgâemâmâ otmâ tâpikguminiwin. Otmunŋe bâleminiop yakât tosa Anitâŋe pilâningiâkgât hep tuaŋguminiwi. Hep tuaŋguminiwi yaŋe tânnongom manman mem teteningimbâpgât dop ki talop. Yaŋeâmâ orotmemenennŋe bâleŋe ya ekmunŋe teteâkgât yawu otminiwin. Yawuâk torokatmâ otmâ gaŋetâ Anitâŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ olop. Yawu gârâmâ yâkŋe biwinennŋe ekmâ nâŋgâm ikŋe nannŋe tâŋ tâŋâkŋe mâtâp âiŋe meningiâkgât hâŋgângumu giop. Gem yan hotom uminiwi yakât bonŋe yamâ yâkŋe mem teteop.

Yesuŋeâmâ mâtâp âiŋe mem teteningiop.

11 Otmu yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât torokatmâ yuwu sâmune
nâŋgâŋet. Hânân yuân hotom u uhât selepŋe tuhuwi yan Yesuŋe ki
yâhâm hotom ya uop. Bia kârikŋe. Yâkŋeâmâ himbimân yâhâm âwâŋe
Anitâ orowâk tatmâ manman kârikŋe yakât pat kuningim yakât bulâŋe
nenŋe menehât alahum tatmawot. 12 Otmu âlâ yuwu sâwe. Hotom um
gawi ya yeŋgât kunŋaŋeâmâ noniŋ bulimakao gâim hep ya mem sâŋgum
kâlep mem yahatmâ kâlehen baminiop. Bam yan Anitâhât welâmŋan hep
tuaŋgumu kakŋan geminiop. Yesu Kiristoŋe yawu ki olop. Yâkŋeâmâ
kawenennŋan kinmu kuŋetâ muop yan ikŋe hepŋaŋe tosanenŋe pirinin-
giop. Yâkŋe yawu otmâ Anitâhâlen yâhâm sârerenenehop. Yawu olop yakât
otmâ nenŋe yâkât manmanân torokatmâ manmâ yâhânom.

13 Yâhâ emelâhâmâ yuwu otminiwi. Lohimbi âlâ me âlâŋe lok mumuŋe
wâimai sâm Lewihât komolân gâtŋaŋe samut katminiwi. Yâhâ lohimbi âlâ
me âlâŋe wâinomai yanâmâ Lewihât komolân gâtŋaŋe bulimakao nanŋe
gâim uŋetâ sem kou otminiop. Kou yaŋe mem lok mumuŋe wâiop yâkât
hâkŋan samut ya biatbaŋgiâkgât moseleminiwi. Otmu âlâmâ hotom
um yan yuwu nâŋgâminiwi. “Yâkŋeâmâ noniŋ bulimakao gâiŋetâ yakât
hepŋaŋe gem yan nenŋe manman âiloŋgo loŋgo me tosa bia mannehât
gem piriap,” yawu nâŋgâm yan otminiwi. 14 Yuâmâ Kiristo yâkŋe giop.
Yamâ Anitâhât Wâtgât Mâmâŋahât Heak embâŋân âlâlâ ki tetemuâk
tatmâ gamap yaŋe mâmâŋe otbaŋgimu tosa bia manmâ gam kawenennŋan
kinmu kuŋetâ mum yan ikŋe hepŋe giop. Yawu otmâ biwi nâŋgân
nâŋgânnenŋe hewewen otmu Anitâhât tem lâum hoŋ bawaŋginehât man-
munŋe bâlem gaop yakât tosa yamâ konohâk pirimu biatmâ meteop.
Yakât otmâ lokgât orotmeme tâŋât ya pilâm biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe
yâk konok hikum yâkât pat manmâ yâhânom.

15 Otmu torokatmâ sâwe. Anitâŋe dâinenekmâ manman kârikŋe yakât
pat kuningim den hikuop yakât bulâŋe menehât Kiristoŋe nengât sâm
muop. Mum yan otmunŋe bâlem gaop yakât Anitâŋe matŋe umatŋe
ningimap sâm yakât manman kârikŋe yakât mâtâp âiŋe mem teteninᵍ-
giop. Otmu emelâk Lewi sen yeŋgât amutgen manmâ mâtâp ya watmâ
otmunŋe bâlem gaop yakât tosa ya Yesuŋe pilâningim sârerenenehop.

Moseŋe noniŋ bulimakao hepŋe mem tuaŋguop.

16-17 Otmu nenŋe orotmemeâmâ yuwu tap. Umatŋe âlâlâ yu me ya
teteningimu munomân senŋe âlâlâ yuwu yawuya miaknomai yawu
sâmâmâ nan baralipnenŋe yamâ bâtnenŋe bâiŋe yakât pat kuyiŋgimain.
Otmu den ya sâm pat kuyiŋgimain yakât bulâŋe yamâ orowâk manmâ
yâhânomân yan bonŋe ki teteyiŋgiwuap. Nen mumunŋe yakât kakŋan
bulâŋe yamâ âlepŋe miaknomai. 18 Yakât dowâk Anitâŋe aŋgoânâmâ den
ya sâm hikuop yakât bulâŋe teteâkgât Moseŋe den ya kulemgum inâk
ki kalop. Yuwu otmâ kalop. 19 Yâkŋe pepa mem lohimbi komot pato
yaŋe Anitâhât den ya topŋambâek nâŋgâŋetâ keterahâkgât ekyongomu
nâŋgâwi. Otmu den sâop yakât bulâŋe ya tetem heŋgeŋguâkgât yâkŋe
noniŋ bulimakao hepŋe ya to orop menduhum memâmâ tuaŋgumu
pepaen giop. Tuaŋgumu gemu nak bât bâtŋe mem losohomâmâ sâŋgum
âlâ mem yakât potonŋan kepeim hewân kalop. Katmu hewâk pato
otmuâmâ den ya sâm teteop yakât bulâŋe teteâkgât hep tuaŋgumu lo-
himbi kerek kakyenan giop. 20 Yawu ekmâ topŋe nâŋgâŋetgât yuwu sâm
ekyongop.

"Girem den Anitâŋe sâm hikuop ya lâum manŋetâ bulâŋe teteyiŋgiâkgât hep yuâmâ mem tuaŋguan. Yakât topŋe ekmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai." Yawu sâm ekyongop.

21 Otmu yawuâk wahap yu me ya Anitâŋe nâŋgâyiŋgiâkgât sâm katbi ya kakŋan gurâ hep mem tuaŋgumu giop. 22 Otmu den kârikŋe emelâk kulemguop yakât topŋe yuwu tap. Noniŋ bulimakao me âlâlâ ki gâim hepŋe lâum moseleŋetâ geminiop yanâmâ tosayeŋe yawuâk tatminiop. Yâhâ lâum moselewi yanâmâ Anitâŋe tosayeŋe pilâm umam sâyiŋgiopgât mâtâp ya teteyiŋgiop.

Yesuŋe nengât tosahât otmâ mumu ârândâŋ olop.

23 Otmu Moseŋe hep ya mem senŋe âlâlâ ya kakŋan tuaŋgumu giop ya ârândâŋ olop. Yâhâ yiwereŋe yuâmâ senŋe âlâlâ hep yaŋe tuaŋguop yakât bonŋe himbimân tap. Yakât hep tuaŋguop yaŋe bulâŋe ki olop. Yakât otmuâmâ heŋgeŋguâkgât Yesuŋe himbimân yâhâop. 24 Yawu gârâmâ Anitâhât kawe bulâŋe ya himbimân tap yakât Yesuŋe yuân hânân in selep kum yan yâhâ hotom uwi yan ki yâhâop. Yâkŋeâmâ himbimân yan yâhâop yanâmâ yâkŋe nenŋe lohotŋe otmaingât âwâŋaŋe mâmâŋe otningiâk sâm ulitgum tatmap. 25 Otmu torokatmâmâ âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Hotom um gawi ya yeŋgât kunyeŋaŋe yambu ârândâŋâk yâhâ noniŋ bulimakao me âlâlâ hepŋe lâum tuaŋguminiop. Yâhâ Kiristoŋe yambu ârândâŋ ki mum hepŋe gemap. Yâhâmâ sâp konok kuŋetâ muop yan hepŋe gemu ârândâŋ olop. 26 Yawu gârâmâ Kiristoŋeâmâ yâkŋe otminiwi yawu ki olop. Yawu olop mâne emelâk embâŋân lohimbi kândikyotgop yapâek yambu ârândâŋ kuŋetâ mum hepŋe gembâp. Yâhâ yâkŋeâmâ ya ki olop. Âwâŋaŋe tosanenŋe pilâm umam sâningiâkgât mâtâp âiŋe mem teteningim kawenenŋan kinmu sâp konok kuŋetâ muop yan ikŋe hepŋaŋak nengât tosanenŋe pirimu ârândâŋ olop. 27 Otmu Anitâŋe sâop yakât nen munom yakât kakŋan biwinenŋe ikŋiâk ikŋiâk ekmâ nâŋgâm topnenŋe mem tetewuap. Mem tetemâmâ otbin mewin yakât matŋe âlâku ikŋe ambo ambo ningimu menom. 28 Yakât otmâ lohimbi nengât tosa ya bialâkgât Anitâŋe nâŋgâwaŋgimu Yesuŋe nengât tosahât otmâ muop. Mumu ârândâŋ sâop gârâmâ Yesuŋe yâhâpŋe mumbuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk mumu otmu ârândâŋ olop. Yakât otmâmâ nenŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe yâkâlen katmâ manmunŋe yanâmâ yâkŋe den âiân yâhâpŋe katnenekbuapgât dop ki otbuap. Yâhâ nenŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe yâk kepeim manmunŋe taka menenekmu orowâk ari manmâ yâhânom nâŋgâm biwinenŋaŋe yakât mem mambotbaŋgim mannom.

10

Emelâhâmâ hep tuaŋguminiwi yamâ imbiâk otminiwi.

1 Otmu emelâk Anitâŋe den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya lâum hotom uminiwi ya yeŋgât kunŋe âlâŋe yambu ârândâŋâk hotom uminiwiân noniŋ bulimakao me âlâlâ hepŋe mem yâhâ tuaŋguminiop. Yakât otmâ lohimbiŋe tosayeŋe ya bunewâk pesuk sâyiŋgimu Anitâhâlen torokatnomai yakât mâtâp ki teteop. Yâkâlen torokatne sâm pâpguwi. 2 Yâhâ sâp yan tosayeŋe ya pesuk sâop mâne hotom uwi yakât kakŋan âi ya yâhâpŋe torokatmâ ki membâp. Otmu tosayeŋe ya emelâk bialop mâne manman sânduhân manbâi. 3-4 Yawu gârâmâ otŋetâ bâlem gaop yakât nelâm yongomapgât yambu ârândâŋâk hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋaŋe

noniŋ bulimakao yakât hepŋe mem yâhâ tuaŋguminiop. Yawu otŋetâ manmâ gawi yamâ tosayeŋe yakât nâŋgâmâk manmâ gawi.

5-6 Otmu tosayeŋe yawuâk tatyiŋgimu manmâ gawi yakât Kiristoŋe âwâŋe Anitâ den yuwu sâm ekuop ya poropete âlâŋe kulemguop.

"Anitâ, Kutdâne, gâmâ noniŋ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom uŋetâ nâŋgârâ ya bonŋe ki otmap. Otmu hep mem tuaŋgum mansai yakât nâŋgârâ bonŋe ki otmap. Otmu sot um gâhât pat katmai yakât gurâ nâŋgârâ tâŋât otmap.

7 Yawu gârâmâ nâŋeâmâ lok otmâ hoŋ bahihim gâŋe den tâŋ tâŋâk lâum yan yakât bonŋe memune ârândâŋ otbuap." Yawu sâop.

Yawu sâm yan Yesu Kiristoŋe himbim pilâm ge den yakât bulâŋe ya mem teteop.

8 Yâhâ den yakât topŋeâmâ yuwu tap. Aŋgoân Kiristoŋe den yuwu sâop.

"Gâmâ yâkŋe noniŋ bulimakao ya gâim hotom umai, me hepŋe mem tuaŋguŋetâ gemap, me sot um gâhât pat sâm katmai ya kerek ekmâ nâŋgârâ bulâŋe ki otmap." Yawu sâop.

Yawu otmâ Isirae lohimbiŋe Anitâhât den biwiyeŋaŋe ki kepeim lâum gawi, imbiâk lâum gawi yakât Anitâŋe nâŋgâmu bâleop. 9 Kiristoŋe den sâm teteop yan torokatmâmâ den âlâ yuwu sâop.

"Nâŋeâmâ hoŋ bahihim gâhât den tâŋ tâŋâk lâum yan yakât bonŋe memune ârândâŋ otbuap." Yawu sâop.

Yawu otmâ Anitâŋe den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya lâum hotom uminiwiŋe yakât bulâŋe ki mewi. Yakât otmâ Anitâŋe bonŋe teteâkgât sâm nanŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge muop. 10 Yesu Kiristoŋe ikŋe manmanŋe ki alilop. Yawu otmâ Anitâŋe âi sâm waŋop ya lâum manmâ gam muop. Yakât otmâ tosanenŋe kerehâk pilâningimu nenŋe Anitâhât senŋan aŋun bia manmâ yâhânomgât mâtâp ya sâm ningiop.

Yesu kuŋetâ hepŋe gemu ârândâŋ olop.

11 Bukulipne, den yu yâhâpŋe torokatmâ sâwe. Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm Lewi senŋe noniŋ bulimakao gâim hep tuaŋgum âlâlâ tâtâemâk otmâ gawi yakât bulâŋe ki teteop. 12 Yawu otmâ gaŋetâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningiâkgât Yesuŋe nengât kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otmâ yanâmâ manman kârikŋahât bulâŋe ya teteop. Yawu otmâ muop gârâmâ yâhâpŋe mumbuapgât mâtâp ya ki tap. Emelâk ya otmu ârândâŋ olop. Otmu mum yahatmâ Anitâhâlen yâhâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp. 13 Anitâŋe Satan bâleŋe otmu kasa nombotŋe mansai ya kerek hilipyongom mem ge katyekbuap yakât Yesuŋe mambotmap. 14 Otmu sâmune nâŋgâŋet. Yesuŋeâmâ mum yahalop yâkâlen nenŋe biwinenŋaŋe kepeim manmain. Yawu otmunŋe Anitâŋe tosanenŋe kerehâk pilâningimu ikŋe senŋan salehâk manmâ yâhânom.

15 Otmu yukât topŋe teteâkgât Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe topŋe ya sâm tetemu poropete âlâŋe kulemguop ya yuwu tap.

16 "Kutdânenŋaŋe yuwu torokatmâ sâop. Sâp âlâenâmâ den mâtâpŋe aŋgo hikuwom yakât bulâŋe yamâ nâŋe biwiyeŋan kâmetbom. Otmu nâŋgân nâŋgânyeŋan kulemgumune tatbuap."

17 Yawu sâmâmâ yuwu torokatmâ sâop.

"Nâŋe yeŋgât tosa me orotmeme bâleŋe yakât matŋe ki yiŋgiwom. Umam sâyiŋgiwom. Yawu otmâ yakât yâhâpŋe ki nâŋgâwom."

Kutdânennŋaŋe yawu sâop. 18 Otmu “Umam sâyiŋgiwom yakât kakŋan
otŋetâ bâlem gaop yakât yâhâpŋe ki nâŋgâwom,” yawu sâop. Yawu gârâmâ
Lewihât senŋe hotom uminiwi ya yanâk pesuk sâop.

Anitâŋe pat kuningiop yakât bulâŋe menehât nâŋgâm manmâ yâhânom.

19 Bukulipne, den sâm tetean yu nâŋgâm heŋgeŋgumâmâ topne
yuwu nâŋgânomai. Emelâhâmâ Anitâhât kawe ya sâŋgumŋe hikum
maŋguminiwi. Yamâ himbimân manman tap yakât umutŋe. 20-21 Yâhâ
yakât bulâŋeâmâ nengât sâm Yesu howanân kuŋetâ mumu hepŋe giop.
Otmu mum yahalop. Yâkŋe kunnenŋe otmâ kulet sâningim Anitâ
âwâŋahâlen yâhâop. Yawu otmâ yâkŋe sâŋgum ya gahaem pilâm An-
itâhâlen yâhânomgât mâtâp âiŋe mem kusânningiop. 22 Yawu gârâmâ yakât
kakŋan nen yuwu sâwin. “Emelâk tosanenŋe ya bialop.” Yawu sâmunŋe
toen mem katnenehop yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otnom. Yawu
otmâ Anitâhâlen haoŋmâ ârândâŋ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim
yâk mepaem manmâ yâhânom. 23 Otmu Anitâŋe den perâk ki sâmapŋe
emelâhâk manman kârikŋe yakât pat kuningiop yakât bulâŋe mene
sâm yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim mannom. Yawu otmâ
eŋgat yâhâp ki otnom. 24 Yawu otmâ bukulipnenŋe orop biwi nâŋgân
nâŋgânnenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mem hewewen tuhuakmâ
buku konok oraŋgim manmâ yâhânom. 25 Lohimbi nombotŋaŋe lohotŋe
otmâ ki menduhuakmâ Anitâ mepaem mansai. Nenŋeâmâ yâkŋe otmai
yawu ki otnom. Kutdânennŋe Kiristoŋe sâp girawuân taka menenekbuap
yakât nâŋgâm nenŋe menduhuakmâ Anitâ mepaem yâkâlâk nâŋgâm
mannom.

26 Yakât torokatmâ sâwe. Den pat âlepŋe ya nâŋgâm heŋgeŋgum
Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ gain. Yawu gârâmâ nenŋe
lohotŋe otmâ orotmemenenŋe bâleŋe ya mem miwirikum torokatmâ
otmâ yâhânom. Yawu otnom. Otmuâmâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningiâkgât
yâhâpŋe kuŋetâ mumbuapgât dop âlâ ki tetewuap. Bia kârikŋe.
27 Yâhâ nenŋe orotmemenenŋe bâleŋe ya miwirikum yâhâpŋe torokatmâ
otmâ mannom otmuâmâ Anitâŋe matŋe umatŋe ningiwuap. Yawu
otmâ hemân pilânenekmu gemunŋe kâlâpŋe senenekmu hâhiwin kakŋan
manmâ yâhâmbisâingât mâtâp tap. 28 Yakât yuwu torokatmâ sâwe.
Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ manbi. Lok âlâ me âlâŋe Mosehât
girem den ya loŋgâenomai otmuâmâ lohimbi yâhâp me kalimbu yaŋe
yakât topŋe ekmâ nâŋgâm ya sâm teteŋetâmâ papatolipyeŋaŋe yuwu
sâminiwi. “Ya bulâŋanâk orotmeme kiŋgoŋ ya otmâ mansap.” Yawu
sâm yakât matŋe in yawu yongoŋetâ muminiwi. Orotmeme yawu otmâ
manbi. 29 Yakât otmâmâ yuwu torokatmâ sâwe. Anitâ nanŋe nengât
tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ mumu hepŋe giop. Yakât
nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyeŋe katmâ
mannomai. Yawu gârâmâ yakât kakŋan nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betguno-
mai. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâŋahât Heak ikŋahâk mâmâŋe
otyiŋgim tihityeŋe otmap ya gurâ yawuâhâk betgunomai. Lohimbi
yawu manmâ yâhânomai yamâ Anitâ ikŋak matŋe umatŋe yiŋgimu mem
yaŋak hem nâpumân kioŋnomai. 30 Emelâhâk emet inânŋan topŋe tetemu
eknehât Anitâŋe den sâm tetemu poropete âlâŋe kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matŋe yiŋgimune mem umatŋe kakŋan mannomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâm tetemu poropete âlâŋe kulemguop.

"Anitâ iknɛ lohimbilipŋanɛ dennɛ nâŋgâŋetâ gemu betbaŋginomai yâk den âiân katyekmâ topyenɛ mem tetewuap. Topyenɛ mem tetem matnɛ mem purik pilâyiŋgiwuap."

Yâknɛ yawu otyiŋgimu hâhiwin nâŋgâm manmâ yâhânomai. 31 Yen yawu otmaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ manman ambonanɛ sâmu hâhiwin kaknan manmaihât kiŋgityenahât ki oai, hâ? Yawuhât nâŋgâm dennɛ lâum mannet.

32 Yakât topnɛ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenɛ topnɛ katmâ biwiyenɛ Yesuhâlen katbi. Yawu otmâ topnɛ ya nâŋgâm henɛgenguwi. Yawu otmâ biwiyenɛ yâkâlen hikum lâum manmâ ganetâ lohimbi belângen mansainɛ mem bâleyekbi. Mem bâleyeknetâ hâhiwin kaknan manmâ gawi. 33 Otmu lohimbi belângen mansai nombotnanɛ yenɡâlen takam lok sensenân kinmâ senyenan gem yongom mem ge katyekmâ giriŋyiŋgiwi. Yawu gârâmâ yenɛâmâ yakât sâm yâk yenɡât senyenan lohotnɛ ki otbi. Otmu kasalipyenanɛ bukulipyenɛ yawuâk otyiŋginetâmâ yanâmâ yâk yenɡâlen torokatmâ tânyongowi. 34 Yâhâ bukulipyenɛ nombotnɛ yamâ mem pâi emetnɛ kâlehen katyeknetâ manbi yâk yenɡâlen ari sot um yiŋgim tânyongowi. Yâhâ lohimbi belângen mansainɛâmâ sennɛ âlâlâ wuân me wuân tatyiŋgiop yamâ kombo meyiŋgiwiân yanâmâ ki gorâyiŋgiop. Yenâmâ manman kârikŋahât pat Anitânɛ kuyiŋgiop yakât bulânɛ yamâ kombo meyiŋginomaihât dop âlâ ki tap. Yakât nâŋgâm manmâ gam biwi yâhâp ki otbi. 35 Yakât otmâmâ topyenɛ yuwu nâŋgâm henɛgengunomai. Yenâmâ emelâk gihityenɛ ya kârikŋe olop. Yawu gârâmâ umatnɛ topnɛ topnɛ teteyiŋgiwuap otmuâmâ kârihem manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulânɛ menehât nâŋgâm mannomai. 36 Yawu nâŋgâm Yesuhâlenâk biwi nâŋgân nâŋgânyenanɛ kepeim manmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim yakât bulânɛ ya menomai. 37 Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Anitânɛ sâmu poropete âlânɛ emet inânnan den kulemguop ya yuwu tap.

"Takawuap yanɛ kâlep ki otmâek bennɛ takawuap. 38 Otmu yenɛ biwiyenɛ nâhâlen katnetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwan. Yakât otmâ ki lohotnɛ otmâ biwiyenɛ houŋ sâwuap. Yenâmâ pat kuyiŋgiwan yakât bulânɛ menomai. Yawu gârâmâ yenɡâlen gâtnɛ âlâ me âlânɛ mambotnetâ kâlep otmu biwiyenɛ orotok sâmu betnohonomai otmuâmâ lohimbi yawuya yenɡât nâŋgâmune bâlemu umatnɛ kaknan katyekmune mannomai."

Yawu kulemguop tap. 39 Yawu gârâmâ yâknɛ mansai yan ki torokatmâ mannomai. Yâhâmâ Anitâhât den ya nâŋgâŋetâ gemu betbaŋgiwi yakât matnɛ yâknɛ iknɟiâk iknɟiâk kâpekyiŋgiwuap. Yâhâ yenɛâmâ yawu ki otmâ mansai. Yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenɛ Anitâhâlenâk katnetâ kinmu yâk konok mepaem mannetâ Anitânɛ meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap.

11

Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulânɛ olop yâkŋeâmâ biwi yâhâp ki otbi.

1 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhâlen biwinennanɛ kepeimunnɛ kinmâ yâhâekgât nâŋgâm mannom. Yakât topnɛ yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Anitânɛ den sâop yakât bonnɛ yamâ tetewuap. Yakât otmâ nennɛ Anitâhât den yakât nâŋgâm enɡat yâhâp ki otnom. Teteningiwuap nâŋgâm biwinennanɛ nâŋgâmunnɛ bulânɛ otbuap. 2 Emelâk tâmbâlipnennɛ nombotnanɛ Anitânɛ den ekyongop ya nâŋgâŋetâ

bulâŋe otmu yakât eŋgat yâhâp ki otbi. Yawu otbi yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu ârândâŋ olop.

3 Embâŋân topŋe katmâ Anitâŋe sâmu hân himbim âlâlâ topŋe topŋe biaembâ teteop ya nenâmâ bulâŋanâk ki ekmâ manbin. Otmuâmâ nenŋe Anitâhâlen biwinenaŋe kepeiwin yamâ Anitâŋe yu ya olop yakât den pat sâm teteop ya nâŋgâmunŋe bulâŋe dondâ oap. Den sâm teteop ya nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gain. Otmu yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât emelâk manbi yâk yeŋgât topyeŋe ekmâ nâŋgâne.

4 Yawu gârâmâ tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Awe sâm, yâkŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim manop. Yawu manmâ sâp âlâen lama nanŋe gâim Anitâhât hotom uop. Yawu otmu Anitâŋe yâkât nâŋgâmu ârândâŋ olop. Otmu ataŋe, kutŋe Kain sâm, yâkŋeâmâ Anitâhât den ya nâŋgâmu bulâŋe ki olop. Yakât otmâ yâkŋeâmâ sot inŋe hâwurum hotom ya umu Anitâŋe ekmu ki ârândâŋ olop. Yakât otmâmâ kâiŋe tepŋan tâlimu iminŋe kumu muop. Yâhâ iminŋaŋeâmâ Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe hâmbâi membom nâŋgâm manop. Yawu gârâmâ nenŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim yâkŋe olop yawuâhâk otmâ manmâ yâhânom.

5 Yâhâ lok âlâmâ, kutŋe Enoko sâm, yâkŋeâmâ Anitâhâlenâk biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim manop. Yawu manmâ gamu Anitâŋe yakât nâŋgâwaŋgimu âiloŋgo olop. Yakât otmâ ki muop. Anitâŋe golâek memu yâkâlen yâhâop. Yawu otmâmâ bukulipŋaŋeâmâ “Enoko ya wosaken arap,” sâm pâinŋetâ bialop. 6 Yawu gârâmâ yuwu naŋgain. “Anitâ ya bulâŋanâk tap. Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeine sâm otmunŋeâmâ yâkŋe âlepŋe nâŋgâningiwuap.” Yawu naŋgain. Yawu gârâmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe yanâmâ yâkŋe nenekmu ârândâŋ otmap.

7 Otmu dop yawuâk lok âlâ, kutŋe Noa sâm, yâkŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim manop. Yakât otmâ Anitâŋe toŋgelâk pato takawuap sâm inânŋan ekuop. Ekumu yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeiopgât otmâ eŋgat yâhâp ki olop. Yawu otmâmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “O yuâmâ nen kerek hiliwahom metenomosain.” Yawu nâŋgâm yan waŋga tuhuop. Waŋga tuhum ikŋe hepŋe torehenlipŋe ya hârehâk waŋgaen yâhâwi. Waŋgaen yâhâŋetâmâ toŋgelâk pato gem to niŋ niŋ sâm gam lohimbi biwi pâlâmŋe manbi ya aksihâk haranyongop. Yawu gârâmâ Anitâŋe den ekuop ya Noaŋe nâŋgâmu bulâŋe otmu yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋe kepeim denŋe lâuop. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâwaŋgim manman kârikŋahât pat kuwaŋgiop

8 Yâhâ âlâmâ yuwu. Anitâŋe Awaraham ekum hân âlâ yakât pat kuwaŋgiop. Yakât pat kuwaŋgimu Awarahamŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim denŋe lâum kapiŋe pilâm kapi âlâengen ariop. 9 Ari mem tetem yuwu nâŋgâop. “Hâmbâi nâhât senŋe yuân manmâ yâhânomai yakât bonŋe hân yu mian.” Yawu nâŋgâm emet bulâŋe ki tuhuop. Selep kandi kum yan manop. Yawu manmu nanŋe, Isaka sâm, otmu seseŋe, Yakop sâm yâku yawuâk selep kandi kum yan manmâ gawi. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop yâkŋe yuwu nâŋgâwi. “Hâmbâi nengât sen hân yuânâk manmâ yâhânomai,” yawu nâŋgâm yan yanâk manmâ gawi. 10 Yâhâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe hâmbâi tetewuap nâŋgâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim manop. Otmu Anitâŋe kapi âlepŋe

nandoroŋe sâop yakât bulâŋe himbimân tetewuap yakât gurâ nâŋgâm manop.

11 Otmu Awaraham imbiŋe, kutŋe Sara, yâk gurâ yawuâk biwiŋaŋe Anitâhâlenâk kepeim manmâ gaop. Saraŋe kâsiâk manmâ gam sombo olop. Yâhâ embâŋân emet inânŋan Anitâŋe yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi nange tetewuap.” Yawu sâm den ekuop ya nâŋgâmu bulâŋe olop. Yakât otmâ sombo olowâke yamâ benŋe somboŋahât nanŋe, Isaka sâm, ya mem ga kalop. 12 Yâhâ Awarahamâmâ sombo dondâ otmâ mumuhât sâp emelâk wangiop. Yawu manowâke yamâ benŋe yâkŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim yâkât den lâum manmâ gaop. Yakât otmâmâ nen yâkât sen mansainŋe tetem yanâk torokatmâ manmâ gain yu. Yawu gârâmâ nen Awarahamgât biwiŋan gâtŋe lok yamâ saru sâtŋan sak ekmain yakât dop mansain. Otmu pitu kiŋgitŋe orowâk ewan kinmu ekmain yakât dop yawu.

13 Lohimbi kutyeŋe yongonmâ aran yuŋeâmâ Anitâŋe den sâop yakât bonŋe ya hâmbâi tetewuap nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gam muwi. Otmu den sâop yakât bulâŋe yamâ manbi yan ki mem tetewi. Ki mem tetemâmâ yuwu nâŋgâwi. “Nen kandi mansain,” yawu nâŋgâm biwiyeŋe ki giop. Otmu eŋgat yâhâp gurâ ki otbi. 14-15 Lohimbi yu yan Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manmâ, “Nen kandi mansain,” yawu nâŋgâm kapi âlâhât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetewuap sâm manmâ gawi. Yawu gârâmâ “Nen kandi mansain,” yawu sâwi yamâ hânyeŋe tâmbâŋe yakât nâŋgâm ki sâwi. Yakât nâŋgâm sâwi mâne purik sâm âwurem ari kapi pilâm takawi yan manbâi. 16 Yawu gârâmâ Anitâŋe himbimân kapi âlepŋe nandoroŋe yakât pat kuyiŋgiop ya ambokunom nâŋgâm denŋe lâum mem mete tuhum manbi. Anitâhât den tem lâum manmâ yan, “Anitâ Ambonenŋe,” yawu sâm mepaem manbi. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu ârândâŋ olop.

17-18 Otmu Awaraham yâkâlâk âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk embâŋân Anitâŋe Awaraham yuwu sâm ekuop. “Isakahât biwiŋambâ gâhât seselipge hurunduŋ sânomai.” Yawu sâop. Yawu sâop yakât kakŋan Awarahamgât topŋe tetemu ekbehât Anitâŋe ekumu ikŋe nanŋe kumu mumu yâkât hotom umbe sâm nanŋe dâim ariop. 19 Dâim arimâmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Nane ombe bisine konok yu kumune mumbuap. Kumune mumu yanâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manbuap yakât wâtŋe tatbaŋgiap.” Yawu nâŋgâm yanâmâ hotom ya umbe sâm nanŋe dâim ariop. Otmu hâmbâi Anitâŋe sâmu lok mumuŋambâ yahatnomai ya nâŋgâm kinmâ nanŋe mem alata kakŋan kalop. Katmu tatmu emelâk tewetŋe mem hâuwe sâm inananŋgumu yanâk Anitâŋe kuwaŋgiop. Emelâk muowâke yamâ nanŋe memu pilâm ariowot. Yawu.

20 Yâhâ Isakaŋeâmâ Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim manop yakât otmâmâ yâkâlembâ nanyâhâtŋe yâhâp teteowot, kutyetŋe Yakop yet Esau sâm, emet inânŋanâk Anitâŋe sâmu teteyitgiwuap yakât pat kuyitgiop.

21 Otmu Yakopŋe yawuâk biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yakât otmuâmâ emelâk sombo otmâ kâmgum talop yan Anitâ mepaem nanŋe Yosepgât nanyâhâtŋe ya pat kuyitgiop.

22 Otmu Yosepŋe mumbe sâm otmâmâ Anitâŋe Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ mem dâiyekbuap yakât emet inânŋan seselipŋe yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi mâne yeŋgât sen tetem sambe otmâ mannomai. Yawu

otŋetâ Anitâŋe yupâ mem dâiyekmu ari yeŋgât hân sâm pat kuyiŋgiop yan mannomai. Yakât otmâ nâmâ mumbom gârâmâ arinomai yan nâhât hahitne mem ari yan kurihineknomai." Yawu gârâmâ yâkŋe ki biwi yâhâp otmâ sâop.

23 Torokatmâ Mosehât sâwe. Mose âwâŋe mâmâŋaŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyetŋaŋe kepeim manowot. Yakât otmâmâ Aihita yeŋgât lok pato, kutŋe Parao sâm, yâkŋe yuwu sâop. "Isirae ambolipŋe yeŋgât nanlipyeŋe ŋaŋa ya yongoŋetâ muŋet," yawu sâop. Yawu sâmu Mose âwâŋe mâmâŋaŋe nanyetŋahât kun kundenŋe ekmutâ âlepŋe otmu Paraohât den ya kum yuwu sâowot. "Nannetŋe yu hâmbâi lok pato otbuap." Yawu nâŋgâmâmâ nanyetŋe lâum ari âlâengen manmutâ emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. Yakât kakŋan saka saka kâlehen katmutâ to kakŋan yoloŋ yoloŋ otmâ talop. Otmu saka saka kâlehen tatmâ isem tatmu Parao baratŋaŋe toen arim yaŋak mem teteop. Yâkŋe mem tetemâmâ ŋaŋa ya mem ari golemguop.

24 Yawu otmu Mosenŋe pato otmâ Aihita yeŋgât lok kunŋe pato otbuap yakât nâŋgâmu gemu pilâyekmâ bukulipŋe yeŋgâlen yâhâpŋe torokatmâ manop. 25 Yâk yeŋgâlen torokatmâ umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât nâŋgâm ki gorâwaŋgiop. 26 Yâhâmâ Anitâŋe pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetewuap yakât nâŋgâm yâk yeŋgâlen torokatmu orowâk manbi. Otmu Kiristo yamâ Anitâŋe hâŋgângumu ge manmu nâŋgâm bâlewaŋgim âlâlâ otbaŋgiwi dop yawuâk otmâ manop. Yawu manmâ gam Aihita ambolipŋaŋe Anitâ betbaŋgim hâk sânduhân manmâ gawi yâk yeŋgâlen torokatmâ tosa meman sâm kut miop yakât nâŋgâmu tâŋât olop.

27 Yawu otmâ Anitâŋe pat kuyiŋgiop yakât nâŋgâmu bulâŋe olop. Nâŋgâmu yawu otmu Aihita yeŋgât patoyeŋahât kiŋgitŋahât ki otmâ âi ya pilâop. Yawu otmâ yapâ pilâyekmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yan manmâ "Anitâ Ambonenŋe ki ekmain yamâ bulâŋanâk tatmap," yawu nâŋgâm kârikŋeâk manmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. 28 Yawu gârâmâ Anitâŋe ekmu ârândâŋ otmu yâk hâŋgângumu purik sâm Aihita hânân âwurem ariop. Yan ari Anitâŋe ikŋe aŋeloŋe âlâ, kutŋe Itit kiom Amboŋe sâm, yâk hâŋgângumu Aihita kapi ambolipŋe yeŋgât nanlipyeŋe kunŋe ya yongomu munomaihât yakât topŋe ekuop. Ekumu nâŋgâm biwi yâhâp ki olop. Otmu aŋelo yaŋe buku otningiâk sâm yâkât denŋe lâum lama gâim hepŋe yaŋe kâsikum yiŋgimu emetyeŋahât gahatŋan mem lâwâlewi. Yuâmâ inânŋanâk Anitâŋe Mose den ekuop ya nâŋgâmu bonŋe otmu ya watmâ olop.

29 Otmu "Anitâŋe den sâop ya bonŋe tetewuap," nâŋgâm Isirae lohimbiŋe Aihita hân pilâm saru guluŋe, kutŋe Saru Kuriŋ sâm, yakât sâtŋan ari kinbi. Yan kinŋetâ Anitâŋe sâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyeŋe hân liŋmâ nombotgen bawi. Nombotgen baŋetâ Aihita yeŋgât hep bero yâku yawuâk betyeŋan watyekmâ bawi. Tânâmŋan bam tatŋetâ Anitâŋe sâmu saru yaŋe tuŋ sâm gam lâum gulip tuhuyekmu haranyongop.

30 Otmu Anitâŋe den ekyongop yakât bonŋe tetewuap sâm ya nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yawu gârâmâ manbi yaŋe kapi âlâ, kutŋe Yeriko sâm, yan kasalipyeŋaŋe paŋ kârikŋe sâhâm yeŋe yakât kâlehen tatbi yan takawi. Yan taka Isirae ambolipŋaŋe Anitâhât den lâum paŋ kârikŋe ya hawamgum yâhâm gem tatŋetâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Hilâm nombolân yâhâp ya pesuk sâmu yanâk paŋ ya aksihâk ge liwarakmâ iop.

Yawu otmu Isirae ambolipŋaŋe kasalipyeŋe ya yâhâ yongom metewi.
31 Yawu otbi. Yâhâ yawu ki otbi yan mâtâp imbi âlâ manop, kutŋe yamâ
Lahap. Aŋgoân Isirae lok yâhâp hâŋgânyotgoŋetâ emet galemŋe ekde
sâm yâhâm giowot. Otmu imbi yaŋe yuwu nâŋgâop. Isirae ambolipŋaŋe
ki nohonomai nâŋgâm lok yâhâp hâŋgânyotgowi ya kapi ambolipŋaŋe
yelekmai sâm mem mesaŋgutyelehop. Imbi yaŋe biwi yâhâp ki otmâ
mesaŋgutyelehopgât otmâ yâhâ yongowi sâp yan imbi ya konok hâmeŋe
kinop. Yawu.
32 O, bukulipne, den sâmune dâiakmâ kâlep otmapgât den pâŋe tâlâwâk
sâwe. Tâmbâlipnenŋe nombotŋaŋe Anitâhât den yakât bulâŋe tetemu
menom nâŋgâm manmâ gawi ya yeŋgât kutyeŋe yuwu. Gition, otmu
âlâmâ Barak, âlâmâ Samson, âlâmâ Yepita, otmu âlâmâ Dawiti, âlâmâ
Samue, otmu Anitâhât poropetelipŋe nombotŋe. 33 Lok yongonsan
yuâmâ Anitâŋe den sâop ya nâŋgâŋetâ bulâŋe olop yakât otmâmâ biwi
yâhâp ki otbi. Yawu otmâ kasalipyeŋe yongom itit kiom tuhuyekbi.
Yâhâ yâk yeŋgâlen gâtŋe nombotŋe yamâ meyekmâ pusi papato sâtŋe
kârikŋe, kutŋe laion sâm, ya tatmaiân pilâyekŋetâ gewi. Yamâ Anitâŋe
mâmâŋe otyiŋgimu mem pâlâmŋe tuhuyekŋetâ ki neyekbi. 34 Yâhâ nom-
botŋe âlâmâ mem pilâyekŋetâ kâlâp kâlehen kioŋbi. Yamâ ki seyehop.
Yâhâ nombotŋe âlâmâ kasalipyeŋaŋe teŋgâen kinbi yakât nâŋgâm gem
kewewetmâ ariwi. 35 Yâhâ naom yâhâp muowot yamâ Anitâŋe sâmu
yâhâpŋe yahatmutâ heroŋe otbi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ kasalipyeŋaŋe
mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ yuwu sâwi. “Âo, hâmbâi
sâp patoen mumuŋambâ yahatmâ heroŋe kakŋan manmâ yâhânom.
Yakât ki gorâningiâk.” Yawu sâm Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk lâum kinmâ
muwi. 36 Nombotŋeâmâ kasalipyeŋaŋe meyekmâ senyeŋan gem yongom
mem âlâlâ tuhuyekbi. Yâhâ nombotŋeâmâ tâk kârikŋaŋe mem sâhâyekbi.
Yâhâ nombotŋeâmâ lâm kâlehen panyekŋetâ ge yaken tatbi. 37 Nombotŋe
yamâ kasalipyeŋaŋe kâtŋe yongoŋetâ muwi. Nombotŋeâmâ seheŋe
mem pâŋ lâu lâu hâreyekbi. Nombotŋeâmâ tewetŋe eŋgatyeŋe hâum tiŋ
tâŋ meyekbi. Yâhâ nombotŋeâmâ kasalipyeŋaŋe meyekmai sâm yan
hâkyeŋe alitmâ ari hewukŋehen mesaŋgurakbi. Nombotŋeâmâ sot me
senŋe âlâlâhât pâinmâ in po manbi. Yawu gârâmâ lohimbi belângen man-
biŋeâmâ yâk yekmâ mem bâleyekŋetâ manbi. 38 Anitâhât kasalipŋaŋe
yawu otyiŋgiwi. Yawu otyiŋgim yâk watyekŋetâ gem tiok taok otmâ
âlâengen âlâengen ari manbi. Yawu otmâ ari lok ki manmaiângen, me
dikin kâlehen, me bârâengen ari yan manmâ gawi.
39 Lohimbi yuŋeâmâ Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim
den sâop yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gawi. Yakât otmâ
yekmu ârândâŋ otmu manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. 40 Yawu gârâmâ
Anitâhât lohimbi yaŋe hioŋakmâ nombotŋaŋe kulet sâyiŋgim yeŋiâk
bulâŋe menomaihât dop ki tap. Yawu nâŋgâm pat ya kuyiŋgimu nengât
tâmbâlipnenŋaŋe manmâ gawi yamâ bonŋe ya in yawu ki mewi. Yawu
gârâmâ nen orowâhâk manman âlepŋan manmâ yâhânom.

12

Anitâŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâm menenehop.

1 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nengât tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhât
den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ biwi
yâhâp ki otmâ manmâ gam muwi. Yakât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune

nâŋgâŋet. Tâmbâlipnenŋaŋe kurâp kinmâ hawamnongom nenekmâ tai yakât yengu yâkŋe Anitâhât den lâum ki lohotŋe otmâ gawi yanâk torokatmâ mannomai. Manmâ biwiyeŋe gemu lohotŋe otmaihât orot-memeyeŋe bâleŋe ya kerehâk bet pilâm hewewen otmâ Anitâhât den lâum yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ yâhânomai. 2 Yawu otmâmâ Yesuŋe kerek nengât nâŋgâningim manman bâleŋahât Amboŋe, kutŋe Satan, yâkât bâtŋambâ menenekmâ yâk mem ge kalop. Yakât nâŋgâm Yesuŋe heroŋe otmâ ki lohotŋe olop. Yâkŋe hâhiwin kakŋan manmâ senŋan gewi yakât nâŋgâm sâtgum kinmâ hâkŋe ki alilahop. Yakât otmâ âwâŋe Anitâ yâkât lau lâum manmâ muop. Mum yahatmâ kulet sâningim himbimân yâhâm kunnenŋe pato otmâ tap. Otmu âwâŋaŋe âi sâm waŋop ya biwiŋaŋe tiŋâk kepeim manop. Yawu manmâ ki biwi yâhâp olop. Yakât nengu yawuâk yâkât nâŋgâm torokatmâ manmunŋe ârândâŋ otbuap.

3 Yesu mem âlâlâ tuhuŋetâ yan hâhiwin nâŋgâop. Otmu sâp yiwereŋe yu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Umatŋe teteyiŋgimu Yesuŋe olop yakât den pat ya nâŋgâm heŋgeŋgumâmâ biwiyeŋaŋe ki gewuap. 4 Otmu yeŋe lohotŋe otŋetgât Satanŋe perâkŋe topŋe topŋe mem gamap yan ki lohotŋe oai. Otmu Anitâhât hâkâŋ otmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yan gurâ kârikŋeâk mansai. Umatŋe kakŋan yâhâmu Yesuŋe kârihem kinmâ hâhiwin nâŋgâm muop. Umatŋe yawuya yeŋgât kakyeŋan ki yâhâmap. Yakât otmâ yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim kârihem manmâ yâhânomai.

5-6 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât nâŋgâm poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

> “Awoŋnenŋe Anitâ yâkŋe tepŋe nâŋgâningimap. Otmu nenŋe otmunŋe bâlemu mâtâp bâleŋan ari hiliwahomaingât yâkŋe kuwiknenekbe sâm hâhiwin ningimap. Hâhiwin ningimu yanâmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe keterakmu yâkâlen torokatmâ komot konohâk manmâ yâhânom. Yawu otningimap yakât nâŋgâm Anitâŋe yen kuwikyekmu yeŋe yakât ki hâkâŋ otnomai. Otmu yen kuwikyekbe sâm yawu otyiŋgimu yeŋe biwiyeŋaŋe ki gewuap.”

Den yawu tap. Yakât yu nâŋgâm mem mannomaiân umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu biwiyeŋaŋe ki orotok sâwuap.

7 Yakât yuwu torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Nan baralipnenŋaŋe den kuŋetâ me otmâ tâpikguŋetâ yanâmâ yongom mem kuwikyekmain. Yakât dopŋeâk Anitâŋe sâmu umatŋe topŋe topŋe teteningimap. Yakât otmâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap yan yuwu nâŋgânomai. “Maiŋ, yuâmâ Anitâŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâm yakât kuwikneneksap.” Yawu nâŋgâm heroŋe otmâ mannomai. 8 Yawu gârâmâ Anitâŋe ki kuwikyekmap mâne yeŋe ikŋe nanŋe baratŋe bia, mandu tâŋât otbâi.

9-10 Otmu torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Awoŋlipyeŋaŋe yongom mem kuwikyekŋetâ yâk yeŋgât amutgen manmâ denyeŋe lâum manmâ gamai. Yawu gârâmâ Awoŋyeŋe himbimân tatmapŋe mem kuwikyekmu yakât gurâ ki hâkâŋ otnomai. Yâkŋe mem kuwikyekmâ gamap yakât bulâŋeâmâ himbimân ikŋe orowâk mannomaihât nâŋgâm yawu otyiŋgimap. 11 Otmu yakât torokatmâ âlâ sâwe. Awoŋyeŋe Anitâŋe kuwikyekmâ gamap yanâmâ hâhiwin nâŋgâm tep bâle otmai. Yâhâ hâmbâi orotmemeyeŋe bâleŋe yu pilâm ikŋe orowâk manman sânduhân manmâ yâhânomai.

Bulâŋe mem tâpikgumain sâm biwinenŋaŋe alilaŋgim buku oraŋginom.

12-13 Yawu gârâmâ yeŋe ki ihilâk mahilâk mannomai. Yeŋe manmanyeŋe ya heŋgeŋgum mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ arinomai. Yeŋe yawu otmâ manŋetâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâ biwi yâhâp otmâ mansaiŋe otmâ tâpikgumai ya pilâm yeŋgâlen torokatnomai. Yawu otmâ yeŋe biwi konohâk otmâ mannomai. 14-15 Otmu hioŋakmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe pat kuyiŋgiop yâk betbaŋgim yakât bulâŋe mem tâpikgum hiliwahomaihât yen lohimbi kerehâk biwiyeŋaŋe alilaŋgim buku oraŋginomai. Otmu yâk orowâk manmâ yâhânom yakât biwiyeŋe yâkâlen kinbuap. Otmu yakât den âlâ sâwe. Bau ŋasiŋe yaŋe hâreakmâ sânduk sâm ârândâŋ otmâ bau mem bâlemap yakât dopŋeâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe otmâ tâpikgum mem bâleyekmaihât galemahom mannomai.

16 Nen Esauhât den pat ya naŋgain. Âwâŋaŋe bâtŋe bâiŋe ya membuap sâm yâkât pat kuwaŋgiop yakât nâŋgâmu tâŋât otmu hâkâŋ olop. Yawu otmâ sotgât nâŋgâm imiŋe ulitgumu imiŋaŋe sot waŋmu niop. Nem yan âwâyetŋahât bâtŋe bâiŋe ya imiŋe waŋop.

17 Yâkŋe otmâ tâpikguop yakât kakŋan yâhâpŋe otmune tetewuap mâne yakât pâinmu biatmu hâum pâpgum imbiâk iwi tepŋe kârâm biwiŋe ŋasin otmu iseop. Yawu otmâ mâtâp ya mem tetewuapgât dop ya ki ehop. Yakât pat ya nâŋgâmain. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yâkŋe olop yawuâk otmâ Anitâŋe pat kuyiŋgiop yakât nâŋgâŋetâ gemu Anitâ betgumai sâm yakât galemahom mannomai.

18-19 Emelâk embâŋân tâmbâlipnenŋaŋe manbi otmu yiwereŋe nenŋe mansain yukât topŋe teteâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Tâmbâlipnenŋaŋe Aihita hân yapâ pilâm taka pumŋe âlâ, kutŋe Sinai sâm, yan tatbi. Yan taka tatŋetâ Anitâŋe girem den Mose ekuwe sâm otmu yanâk mun pato pilâop. Lâmun isemap yakât munŋe ya wangim pilâop. Otmu sâp yanâk elem pato miop. Yanâk kâlâp semu utun pato sahakmu omoŋguop. Otmu belek sâmu himbim guŋguruŋ sâop. Yawu otmâ mun pato pilâop yan Anitâŋe yuwu sâop. “Lohimbi, me soŋgo bau, me âlâ me âlâŋe pumŋe yukât gotŋan ganomai yamâ kâtŋe yongoŋetâ munomai.” Yawu sâop. 20-21 Yawu sâmu Moseŋe pârâk pilâm kâi bâtŋe sânsân sâmu yuwu sâop. “Maiŋ, nâ kiŋgitnahât dondâ oan.” Yawu sâop. Sâmu Isirae lohimbi nombotŋe yâk orop kinbiŋe mun pato ya nâŋgâm yâku yawuâk kiŋgityeŋahât otmâ hân mem tep mem asim ahom ahom otbi. Yawu otmâ yuwu sâwi. “Âo, Anitâ. Kulem yu topŋe âlâ tetemu ekmâ kâi bât sânsân oain. Yakât nenŋe gâ orop wuân me wuângât alahunomgât dop ki oap.” Yawu sâwi.

22 Yawu gârâmâ Anitâŋe tatmâ gaop. Otmu tatmâ yâhâwiop. Yâkŋe yen orop yawu ki otningimap. Yâhâ pumŋe âlâ, kutŋe Sion sâm, yakât dopŋeâk Anitâŋe himbimân tatmap, yan arinom. Otmu aŋelo komotŋe komotŋe yaŋeâmâ yâk hawamgum heroŋe otbaŋgim mepaemai. Otmu nen gurâ yawuâk yâk yeŋgâlen torokatmâ mepaenom. 23 Otmu emelâk lohimbi nombotŋe Yesuhâlen torokatbi yâhâmâ ikŋe pat kuyiŋgim kutyeŋe kulemgumu tap. Lohimbi ya yeŋgâlen arinom. Emelâk tâmbâlipnenŋe nombotŋaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ muwi. Yâkŋe kulet sâningim Anitâ gotŋan tai. Yawu gârâmâ lohimbi emelâk meyehop otmu nen mansain yu, nen kerek sâp patoen menduhunenekbuap. Yawu otmâ topnenŋe ekmâ nâŋgâm hâmeŋe ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap. 24 Yawu gârâmâ lok âlâhâlen hâum sâwe. Lok

âlâ, kutŋe Awe sâm, yâhâmâ ataŋaŋe kumu muop. Yakât matŋeâmâ Anitâŋe ataŋe ya kâpekbaŋgiop. Yawu gârâmâ nengât sâm Yesu kuŋetâ mumu hepŋe giop. Yakât bonŋeâmâ nenŋe yâk orop torokatmâ manmâ yâhânomgât mâtâp âiŋe meningiop. Yawu gârâmâ Anitâŋe mem dâinenekmâ gamu yakât ki hâkâŋ otnom.

25 Yâhâ topnenŋe teteâkgât den âlâ yuwu torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe girem den Mose ekuop yanâmâ lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi. Yakât kakŋan yâkŋe sâmu yakât matŋe umatŋe teteyiŋgimu manmanyeŋe bâleop. Yawu gârâmâ sâp patoen nenŋe otbin mewin yakât matŋe Anitâŋe mem purik pilâningiwuap. Yakât otmâ nanŋe Yesu hâŋgângumu ge den topŋe eknongop ya nâŋgâm tiŋâk lâum manmâ yâhânom. 26 Emelâk embâŋân Anitâŋe Sinai pumŋan Mose den ekuop yanâmâ hân sânsân sâop. Ya pesuk sâmu yanâmâ yuwu sâm ekuop. “Nâŋe sâmune hân yu sânsân yap. Yâhâ sâp pesuk sâwuawân âlâkuâk sâmune hân himbim yuâmâ huhuakmâ biatmâ metewuap. Otmu emetsenŋe pitu topŋe topŋe ya pek sâm gulip otmâ metewuap.” Yawu sâop. 27 Anitâŋe den sâop yukât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋe sâmu hân, himbim, emetsenŋe, pitu topŋe topŋe âlâlâ yu gulip otmâ metewuap. Yakât kakŋanâmâ ikŋe manmanŋaŋak tetewuap. Sâp yanâmâ Anitâŋe nengât pat kuningiop yakât bulâŋe ningiwuap.

28-29 Anitâŋe nengât sâm manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe menom. Yakât otmâ yâk mepaem manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmai ya yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Âliwahap haraŋ haraŋ sâm emetŋe mem tatmap yan kâlâp saum katmunŋe semu gâwuŋaŋak kinmap. Dop yawuâk Anitâŋe sâmu âlâlâ ya sem gulip tuhumu kouŋaŋak kinbuap. Yawu gârâmâ Anitâŋe nen buku otningiâkgât yâk mepaem heroŋe otbaŋgim mannom.

13

Yuwu otmâ manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.

1 Orotmeme âlepŋe girawu tap yakât ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe aŋgoân buku oraŋgiminiwi ya yawuâk torokatmâ buku oraŋgim mannomai. 2 Embâŋân aŋgoânâmâ aŋeloŋe lok hâtgum takaŋetâ loknje mem buku tuhuyekbi. Yawu gârâmâ lomba nombotŋaŋe yeŋgâlen takaŋetâ dâim yâhâ emelan katyekmâ sot um yiŋginomai. 3 Otmu yeŋgâlen gâtŋe nombotŋe mem pâi emetŋan katyekŋetâ tatmâ hâhiwin nâŋgâmai yakât pâi emetŋan taiâk sâm ki gulip malap otnomai. Nenŋe nenŋahâk pâi emetŋan tain mâne girawu otbâinâ nâŋgâm yâk yeŋgât nâŋgânomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe nombotŋe yamâ lohimbi belângen mansaiŋe mem bâleyekŋetâ hâhiwin kakŋan mansai. Otmu yen yawu otyiŋgiŋetâ mansai mâne girawu otbâi yakât yâk nâŋgâyiŋginomai. Yenâmâ Yesuhât komot konohâk mansai yakât otmâ yeŋe heweweŋâk yâk tânyongonomai.

4 Otmu den âlâ sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi sihan mansaiŋe konda otŋetâ Anitâŋe ya ekmu dondâ bâlemap. Otmu loknje imbiŋaŋe miakmâ manmutâ ârândâŋ otmap. Yâhâ yakât kakŋan lok me imbi ondop orop manmai ya Anitâŋe ekmâ dondâ bâlemap. Lohimbi yawu otmai yaŋe tosa umatŋe memai. Yakât hâmbâi Anitâŋe matŋe ya tâŋ tâŋâk yiŋgiwuap.

5 Emelâk Anitâŋe Mose den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

"Nâhâitŋe ki tihit otningimap sâm gorâyiŋgimu eŋgat yâhâp ki otnomai.
Ki pilâyekmune umburuk mannomai."

Yawu sâop yakât otmâ wahap yu me ya tatningiap ya ekmunŋe ki dopŋan otmu ki dewaenom. Otmu dopnennŋan tatningiwuap ya wangim ningiâkgât sâm ki ulitgunom. Bia kârikŋe. Wuân me wuân tatningiap yamâ dopnennŋan. 6 Anitâŋe den sâop yakât topŋe nâŋgâm yuwu alahum mannom.

"Kutdânennŋaŋe haoŋmâ ârândâŋ tihitnennŋe otmap. Yakât otmâ lok bâleŋaŋe mem bâlenenekne sâm otnomai yanâmâ nennŋe yâkât wâtŋan kinmâ mâtâpgât ki hâum pâpgunom. Yâhâ yawu otninginomai yan nennŋe yakât ki gorâningiwuap. Yawu sâm alahum yâkât wâtŋan mannom."

7 Emelâk papatolipyeŋaŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim yâkât den ekyongominiwi. Yawu otmâ manmâ ki lohotŋe otmâ gam muwi. Otmu yengu yâkŋe otminiwi yawuâk otmâ Yesu Kiristohâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim ki lohotŋe otmâ mannomai. 8 Emelâk Yesu Kiristoŋe tatmâ gaop, âun yu tap, otmu yawuâk tatmâ yâhâwiop kârikŋe. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

9 Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe yeŋgâlen taka den aŋgo ekyongowi yakât den pat buku nombotŋaŋe eknohoŋetâ nâŋgâwan. Den ekyongowi ya nâŋgâŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe gulip malap otmu Yesu Kiristohât mâtâp tâpikgumaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Den yamâ tâŋât. Yakât otmâ yâkŋe den ekyongowi yamâ ki lâunomai. Yeŋe den tâŋât me orotmeme bâleŋe ya pilâmâmâ Anitâŋe tep âlep nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmap ya nâŋgâm heŋgeŋgum biwiyeŋe yâkâlenâk tatbuap. Yawu otmâ manŋetâ yâkŋe mâmâŋe otningim yâhâwuap.

10-11 Yâhâ Anitâŋe lohimbi kerek yeŋgât tosa pilâyiŋgiâk sâm hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋaŋe yuwu otminiop. Yâkŋe selep belângen kinminiop yan lama kum gâim yanâmâ hepŋe mem yâhâ alata kakŋan hepŋe tuaŋguminiop. Yawu otmu bukulipŋe nombotŋe yaŋeâmâ belângen kinmâ bonŋe yamâ mem uŋetâ sem biatminiop. 12 Otmu dop yawuâk nennŋe Kiristohâlen biwinennŋaŋe kepeim yâkât pat otnehât yâk mem kapi betŋehen ge kuŋetâ mumu hepŋe giop. 13 Yakât otmâ nennŋe hotom um katmai yakât nâŋgâmunŋe gemu selep hâŋginan yan ki yâhânom. Ya pilâm belângen tatmâ Yesuhâlen torokatmâ yâkât denŋe lâum mannom. Yawu otmunŋe yanâmâ Yesu otbaŋgiwi yawuâk nen otninginomai. Otmu yakât ki gorâningiwuap. 14 Nenâmâ kapinennŋe yu bia. Kapinennŋe dondâŋe yamâ himbimân Anitâ tatmap ewan tap. 15 Otmu Kutdânennŋe Yesu yâkŋe kulet sâningim himbimân ewan yâhâ tap. Yakât otmâ nennŋeâmâ yakât nâŋgâm Ambonennŋe Anitâ heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaenom. 16 Otmu orotmemenennŋe âlepŋe otmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap yakât sâwe. Lohimbi nombotŋe umburuk manmaihât yeŋeâmâ yâk nembe kalem otyiŋginomai. Otmu nombotŋaŋe hâhiwin kakŋan mansai buku otyiŋgim tânyongonomai. Orotmeme yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.

17 Otmu papatolipyeŋe yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yen manman kârikŋahât mâtâp hâum pâpgumaihât yâkŋe yeŋgât galem otmâ galemyongom mansai. Otmu yâkŋe Anitâŋe âi sâm yiŋgiop ya biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim mem mansai. Hâmbâi sâp patoen yakât hâmeŋe yiŋgimu menomai. Yawu gârâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe gemapgât yeŋe yâk

yeŋgât amutgen manmâ tem lâuyiŋginomai. Tem lâuyiŋgim manŋetâmâ yâkŋe biwiyeŋe hewewen otmu galemyongom heŋgeŋgunomai.
18-19 Otmu nâŋe bukulipne orowâk tatmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim manmâ orotmeme âlepŋe otmâ manmunŋe nenekmu ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hewewen otmu nengât sâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu yeŋgâlen takawehât gurâ yawuâk ulitgum manŋetgât naŋgan.

Den bâiŋe

20 Bukulipne, den bâiŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Kutdânenŋe Yesu, yâkŋe mumu yan Anitâŋe tosanenŋe pilâningim manman kârikŋahât pat kuningiop. Otmu âwâŋe Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yawu otmâ pat kuningiop yakât bulâŋe hâmbâi menomgât mâtâpŋe teteop. Ya biat-buapgât dop âlâ ki tap. 21 Bulâŋe ya mene sâm Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu yâkât wâtŋan kinmâ tem lâuwaŋgim manŋetâ nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. Yawu otmu yanâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe huruŋ sâmu mannomai. Otmu Yesu Kiristo mepaenomai. Ya bonŋanâk.
22 Bukulipne, yeŋe biwiyeŋe gemapgât den tâlâwâk yu kulemgum katyiŋgian. Yawu gârâmâ yeŋe sâlikumâmâ topŋe ya nâŋgâm heŋgeŋguŋet.
23 Otmu tembe lâu pâi emetŋe galemŋe tatmapŋe nâŋgâmu Timoteo ya pâi emetŋambâ ge mansap. Yâkât den pat yawu sâŋetâ nâŋgâwan. Yawu gârâmâ yâkŋe taka nâ penenihimu yanâmâ netŋe orowâk yeŋgâlen takarom.
24 Otmu yeŋe pepa yu sâlikum nâŋgâm yengu papatolipyeŋe otmu Yesuhât komot mansai ya nâhât den pat yu ekyongom buku otyiŋginomai. Otmu Itali ambolipŋe lohimbi tohoŋetâ mansain yâkŋe yeŋgât tep âlep pato nâŋgâyiŋgim mansai. Yâkŋe yawu nâŋgâyiŋgim mansai yakât yeŋe nâŋgâŋetgât nâŋe den pat yu kulemgum katyiŋgian. 25 Anitâŋe tihityeŋe olâkgât nâŋe haoŋmâ ârândâŋ ulitguman. Den pat katsan yu yuâk.

Yakowo

O bukulipne,

1 Yen Yura lohimbi hânnenŋe tâmbâŋe pilâm hân âlâengen âlâengen ari mansai. Ari manmâ Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim yâkât komolân torokatsai. Nâ Yakowo. Nâŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Yesu Kiristo hoŋ bayitgim mansan. Yakât otmâ yeŋgât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyiŋgian.

Nenŋe Anitâ ulitgunom yan biwi yâhâp ki otnom.

2-4 Bukulipne, yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai. Yakât otmâ umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmu biwiyeŋe ki orotok sâmap. Biwiyeŋe ki orotok sâmap gârâmâ hâmbâi umatŋe pato âlâ kakyeŋan yâhâmu hâhiwin dondâ nâŋgânomai yan yâkâlenâk biwiyeŋaŋe kepeim umatŋe ya lâum ki lohotŋe otnomai. Yawu otmâ mannomai yan Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe menomai. Yakât nâŋgâm biwi hero nâŋgâŋet. 5-6 Yeŋe girawu mannetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim ulitgunomai. Ulitgunomai yanâmâ Anitâhât biwiŋan tatmap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan katmu nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap. Otmu biwi yâhâp ki otmâ ulitgunomai yan heweweŋâk nâŋgâyiŋgiwuap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe yu yakât biwi yâhâp kakŋan Anitâ ulitgunomai ya yeŋgât topyeŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe waŋga mem saru kakŋambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ waŋga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopŋeâk lohimbi yan yu yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hâlim milim otmap. 7-8 Yakât otmâ yu ya otnomaihât biwi yâhâp otmâ hâmbiŋ gumbiŋ manmai. Topyeŋe yawu tapgât Anitâ ulitgumai yan ki nâŋgâyiŋgimap.

Munomân iri sikumnenŋe ki miakmâ arinom.

9 Bukulipne, yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katbi yan Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Otmu yeŋgâlen gâtŋe lohimbi nombotŋaŋe senŋe âlâlâhât umburuk mansai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâŋe manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe yiŋgimu menomai yakât nâŋgâm biwi heroŋe nâŋgâŋet. 10-11 Hâmbâi munomân iri sikumnenŋe ki miakmâ arinom yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Hahop suriŋe pilâm kuririŋ sâm kinmu ekmunŋe âiloŋgo loŋgo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopŋeâk nen kerek mum tâtuk sânom. Yakât otmâ yeŋgât gâtŋe lohimbi nombotŋaŋe iri sikumyeŋe orop manmai yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannetâ lohimbi belângen manmaiŋe nâŋgâm bâleyiŋgim mem ge katyekmai. Yawu otyiŋgimai gârâmâ hâmbâi Anitâŋe manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe yiŋgimu menomai yakât nâŋgâm biwi heroŋe nâŋgâŋet. 12 Umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmu Kiristohâlenâk biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim Anitâ hoŋ bawaŋgim mannomai. Yawu mannetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu manman kârikŋan katyekmu mannomai.

Tosa otmunŋe bâlemap ya Anitâhâlen ki kârâm pilânom.

13-15 Lohimbi wuân me wuân eknâlem otŋetâ bâlemap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yu me ya eknâlemai yan yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ otnehâlâk nâŋgâmai. Yawu nâŋgâmai yakât kakŋan otŋetâ bâlemu tosa memai. Yawu otmâ manman bâleŋahât paŋgoŋân kioŋmâ yawuâk tâtâem otmâ mannomai yamâ hiliwahonomai.

Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe ki otmu bâlemap. Otmu nenŋe otmunŋe bâleâkgât biwinenŋan ki kioŋmap. Yâhâ lohimbiŋe otŋetâ bâlemap yamâ yeŋan tap. Otmu tosa otmai yakât gurâ Anitâhâlen kârâm pilânomaihât dop âlâ ki tap. 16 Yakât otmâ Anitâhâlen kârâm pilânomai yanâmâ yeŋe yakât nâŋgâŋetâ ki bonŋe otbuap.

17 Anitâ Koko salek Amboŋaŋe senŋe âlâlâ himbimân ekmain ya kalop. Hilâmgât emetsenŋaŋe ga takam kârikŋe pilâm bolaŋ bolaŋ sâm ge potok sâmap. Yâhâ omoŋgât emetsenŋe ya purik sâmu torehenŋeâk tetemu ekmain. Otmu ya ari gulip otmu omoŋ sahakmap. Yâhâ pitu yamâ omoŋe peleŋ peleŋ sâm kinmu ekmain. Yâhâ emet haŋ sâmu ki ekmain. Yawu gârâmâ Himbim Amboŋaŋe yawu ki otmap. Yâkŋeâmâ tat tat kârikŋe tatmâ gaopŋak tatmâ gamap. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisâp. Otmu biwinenŋe mem hewewen tuhumu âlepŋeâk otmâ manne yakâlâk nâŋgâmap. Yakât otmâ yâkŋe ki biwinenŋan kioŋmu otmunŋe bâlemap. 18 Ikŋahâk nine nanne baratne sâm mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe katmunŋe manman âiŋe ningiop. Yakât otmâ Kiristohât pat manmâ Anitâŋe yu ya kalop ya yeŋgât kunyeŋe mansain.

Kiristohât den nâŋgâm tem lâuwaŋginom.

19-20 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bukulipyeŋaŋe Kiristohât den kâsikum yiŋginomai yan ândâp katmâ yâk yeŋgât den nâŋgânomai. Yâhâ yeŋeâmâ den kâsikum lohimbi yiŋgiŋetâ ândâpyeŋe kârikŋe otmâ ki nâŋgânomai. Ki nâŋgâŋetâ lohotŋan ekyongonomai. Yâhâ yeŋe den kâlâpŋe orowâk katyeknomai yan Anitâŋe yen yekmu bâlewuap. Otmu lohimbi den ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai ya gurâ Anitâŋe yekmu bâlewuap. Yakât otmâ yeŋe den kâlâpŋe orowâk ki katyeknomai. 21 Emelâk yeŋe Kiristohât den nâŋgâm biwiyeŋan katbi ya mem mete tuhum orotmeme bâleŋe âlâlâ bet pilâm Anitâhât den lâum mannomai. Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ yâkŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

22 Kiristohât den lâum hoŋ bawaŋgiŋet. Yâhâ den ya in nâŋgâmai yan "Anitâŋe nenekmu ârândâŋ oap," sâm biwiyeŋe pâlâmŋe otmu manŋetâ dondâ bâlemap. Yawu nâŋgâm manmaiŋe kâirahom hiliwahonomai. Lohimbi yawuya yeŋgât topyeŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. 23 Lohimbiŋe duŋguân eŋakmâ somotyeŋe hâluhuakmai. 24 Yawu gârâmâ duŋguân ki eŋakmai yan kundenyeŋahât towatŋe nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimap. 25 Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe Kiristohât den nâŋgâm yan ki biwiyeŋan katmâ lâumai. Yawu otmai yan den ya in yawu nelâm yongomap. Yâhâ yeŋe yawu ki otnomai. Kiristohât den yamâ bulâŋe. Yakât torehenŋe âlâ ki tâpihahomap. Ya nâŋgâm lâum manmâ bâleŋahât paŋgoŋân ki kioŋmain. Yakât otmâ yeŋe den ya tiŋâk lâum manmâ yâhânomai yan Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu biwi hero nâŋgânomai.

26 Den âlâ torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe mitihât orotmemeâk watmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yawu

nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm den ihilâk mahilâk sâmai yakât Anitâŋe mitihât orotmeme watmai yakât nâŋgâmu tâŋât otmap. Lohimbi yawu nâŋgâmaiŋe kâirahom otmâ hilipgumai. 27 Yeŋe Awoŋnenŋe Anitâ yâkât tem lâuwaŋgim yuwu otmâ manŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap. Lohimbi kambut mansai me nimnaom âwâ mâmâlipyeŋe mum pilâyekŋetâ mandu mansai ya yeŋgât tepyeŋe nâŋgâm tânyongonomai. Yawu otmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm biwiyeŋe galemahom mannomai yan Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.

2

Buku âlâhât nâŋgâmunŋe yahatmu âlâhât ki nâŋgâmunŋe gewuap.

1 Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kutdânenŋe Yesu Kiristo Anitâ orop dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai. Yawu manmâ lok kut patyeŋahâlâk ki nâŋgânomai. 2-3 Yeŋe Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmâ kiki meyitgimai yan lok pupŋe âlâ, hâk katipŋe me pet âiloŋgo haŋgalakmâ takamu ekŋetâ yahatmu “lok takap yuâmâ iri sikumŋe orop” yawu nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm “lohimbi senyeŋan ewanâk tat,” sâm katŋetâ tatmap. Yâhâ lok pupŋe âlâ, hâk katipŋe me pet tok sâsâŋe haŋgalakmâ takamu ekŋetâ gemu “lok takap yuâmâ lok inŋe, umburuk mansap,” yawu nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm “ginŋehen tat,” sâm katŋetâ tatmap. 4 Yawu otyiŋgimai yan lokgât nâŋgân nâŋgân bâleŋe watmâ lok kâsipyongom Kutdânenŋe Kiristohât den loŋgâemai.

5 Lohimbi girawuyaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manmai ya yeŋgât nâŋgâm Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap? Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi belângen manmaiŋe lohimbi inŋe me umburuk manmai ya yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋetâ gemap. Lohimbi inŋe yawuyaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manŋetâ ya yeŋgât nâŋgâm Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. 6-7 Yawu gârâmâ yeŋe lohimbi yawuya yekŋetâ gemu ginŋehen katyekŋetâ tatmâ miti nâŋgâmai. Yâhâ lohimbi iri sikumyeŋe oropŋe Kutdâyeŋe Yesu Kiristohât nâŋgâŋetâ gemu sâm bâlewaŋgim mansai. Yawu manmâ yan yen meyekmâ den âiân katyekmâ senŋe âlâlâ meyiŋgimai. Yawu gârâmâ yeŋe lok iri sikumyeŋe orop ya eweyiŋgim lohimbi senyeŋan katyekŋetâ miti nâŋgâmai. Yawu otmai yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ otmap.

8 Anitâŋe girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgimunŋe yahatbuap.” Yawu tap.

Den ya lâum lohimbi hârok yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmu ewe katyekŋetâ ârândâŋ otbuap. 9 Yâhâ lohimbi kut patyeŋahâlâk nâŋgâmai yan girem den yan yu loŋgâem tosa memai. 10 Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den âlâ loŋgâemai yamâ Anitâŋe yekmu girem den hârohâk loŋgâemai yawu otmap. 11 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ iknak girem den âlâlâ hârok Mose ekumu kulemguop. Girem den âlâ yuwu sâm ekuop.

“Lok âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yeŋgât imbilipyeŋe ki yekmâ otnomai.” Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe lok âlâ me imbi âlâ kuŋetâ mumbuap yâhâmâ papatolipyeŋaŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâ iknak girem den âlâlâ hârok Mose ekuop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe lok me imbilipyeŋe yeŋgât betyeŋehen ki kioŋmâ tosa ki miain sâmai. Yamâ benŋe buku âlâ kuŋetâ mumbuap yan Anitâŋe yekmu girem den hârohâk loŋgâem tosa memai yawu otbuap. 12-13 Lohimbi âlâ me âlâŋe mem bâleyekŋetâ yakât matŋe yeŋe kâpekyiŋgimai. Yawu gârâmâ yeŋe otŋetâ bâlemap yakât matŋe Anitâŋe gurâ yiŋgimu menomai. Yâhâ yeŋe lok nombotŋe yeŋgât tosa pilâyiŋgimai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yen umam sâyiŋgim tosa pilâyiŋgiwuap. Yakât otmâ yeŋe Kiristohât den tiŋâk lâum manmâ bukulipyeŋe yeŋgât ki nâŋgâŋetâ gewuap. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu tosa pilâyiŋgiwuap.

Nenŋe Kiristo hoŋ bawaŋginom yan hâkŋak hâkŋak ki hoŋ bawaŋginom.

14 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain sâmai yamâ ki tem lâuwaŋgim bukulipyeŋe tânyongomai. Lohimbiŋe den yawu sâmai yamâ perâk sâmai. Otmu Anitâŋe biwiyeŋe ekmu bonŋe bia otmu ki meyekbuap. 15-16 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Bukulipyeŋe âlâ me âlâŋe kapi pilâm mâtâp kâlepŋehen arine sâm sot barahâk geŋetâ yeknomai. Geŋetâ yekmâ “O, gâmâlâk kilik milik ariwioŋ” sâmâmâ mâtâpgât natik ki tânyongonomai yanâmâ bukulipyeŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgim wawi sânomai. 17 Yakât dopŋeâk Anitâŋe gurâ biwiyeŋe ekmu ki ârândâŋ otmu “Kiristohâlen biwiyeŋaŋe imbiâk kepeim mansai” yawu sâwuap.

18 Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeimaiŋe bukulipyeŋe ki tânyongomai. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ bukulipyeŋe tânyongomai.”

Yawu sâmai yakât nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe lohimbi yeŋgât biwiyeŋe ki ekmain. Lohimbi nombotŋaŋe “Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain,” sâmai. Yamâ benŋe bukulipyeŋe ki tânyongomai. Lohimbi yawuya yeŋgât biwiyeŋe Kiristohâlen kinsap me bia yakât ki nâŋgâmain. Yawu gârâmâ nâŋe “Kiristohâlen biwinaŋe kepeim mansan,” sâman. Yawu sâman yakât bulâŋe lohimbi tânyongom manman yan tetemu ekmai.

19 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yuwu sâmai. “Anitâ bulâŋanâk tatmap,” sâŋetâ nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap. Sâmai yamâ ki sâm tâpikgumai. Den yamâ bulâŋe. Yawu gârâmâ senduk baneârâ, me emet amboŋe, me susun, me weke bâleŋaŋe gurâ den ya yawuâk nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yamâ yâhâmâ Anitâŋe hilipyongowuap yakât nâŋgâm gorâ kakŋan manmai.

20 Lohimbi âlâ me âlâŋe “Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain,” sâmai. Yamâ benŋe bukulipyeŋe ki tânyongomai. Lohimbi yawuyaŋe nâŋgâm hilipgumai. Otmu Anitâŋe manman kârikŋan ki katyekbuap. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât tâmbânenŋe Awarahamŋe olop yan hâum sâmune nâŋgâŋet. 21 Awarahamŋe wuân olop ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop yamâ yuwu. Anitâŋe hotom unihi sâm Awaraham ekumu yâkât den lâum kât dawangum alata tuhuop. Alata tuhum nanŋe, kutŋe Isaka, mem yakât kakŋan katmâ hilipguwe sâm olop. Hilipguwe sâm otmu yan Anitâŋe kuwaŋgiop. 22 Awarahamŋe Anitâhât den inâk ki nâŋgâop. Yâkŋe yâkât den lâum nanŋe hilipguwe sâm olop yan Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim manmap yakât bulâŋe teteop. Yawu nâŋgâmain. 23 Awarahamŋe Anitâhât denŋe lâum nanŋe hilipguwe sâm olop yan

Anitâŋe biwiŋe ekmu ârândâŋ otmu kuwaŋgimu pilâop. Yawu olop yan Moseŋe den âlâ kulemguop yakât bulâŋe teteop. Den yamâ yuwu tap.

"Anitâŋe pat sâm kuwaŋgiop ya Awarahamŋe nâŋgâm yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâŋe biwiŋe ekmu ârândâŋ olop." Yawu tap.

Anitâŋe biwiŋe ekmu ârândâŋ otmu buku otbaŋgiop. 24 Awarahamŋe olop yakât topŋe yuwu nâŋgânom. Lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katmai yamâ tem ki lâuwaŋgimai ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgimai ya yeŋgârâmâ Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap.

25 Imbi kondarâ âlâ, kutŋe Lahap sâm, yâkâlen hâum sâmune nâŋgâŋet. Emelâk embâŋân Isirae yeŋgât lok kunyeŋaŋe lok yâhâp hoŋ hâŋgânyotgomu ari kasalipyeŋe yeŋgât kapiân yâhâm imbi ya mem teteowot. Mem tetem den mem ariowot ya ekumutâ nâŋgâmu bulâŋe otmu kapi ambolipŋaŋe yotgomai sâm mem mesaŋgutyelehop. Otmu sâp âlâen mâtâp âlâ tiripyotgomu kapi ambolipŋe kewewetyekmâ âwurem ariowot. Yawu olop yakât Anitâŋe nâŋgâwaŋgimu ârândâŋ olop.

26 Den sâm aran yukât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Bukunenŋe âlâ bâlewuap ya ekmâ "Emelâk umutŋe gahaeakmâ arap," sâm isem we bâle nâŋgâmain. Yakât dopŋeâk bukulipnenŋaŋe "Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain," sâmai yamâ tem ki lâuwaŋgim bukulipyeŋe tânyongomai ya yekmâ yâk yeŋgât "lohimbi perâkŋe" sâmain.

3

Launenŋe galemgum heŋgeŋgum mannom.

1-2 Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe bawapi nengât biwinenŋe mem hewewen tuhumu Anitâ yet Kiristo yetgât den lohimbi kâsikum yiŋgimain yan âi umatŋe memain. Yamâ âi tâŋât bia. Yakât otmâ âi ya biwinenŋaŋe mem den ya tâŋ tâŋâk kâsikum yiŋgimain, me den ya kakŋeâk kakŋeâk kâsikum yiŋgimain yakât matŋe yamâ sâp patoen Anitâŋe dopnenŋan kâpekningiwuap. Yawu gârâmâ nen kerekŋe Kiristohât nep mem tâpikgumunŋe yakât bulâŋe ki tetem heŋgeŋgumap. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe umatŋe ningimap sâm yeŋe Kiristohât den lohimbi kâsikum yiŋginomaihâlâk ki nâŋgânomai.

Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe bukulipyeŋe sâm bâleyiŋgimai, me den bâleŋe hâiyekmai, me biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân topŋe topŋe tetemu den ihilâk mahilâk sâmai. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe lauyeŋe galemgum orotmeme bâleŋe yawuya ki otmai yaŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom heŋgeŋgum manmai.

3 Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Beâsi yamâ tâkŋe lauŋe sâhâmunŋe tatmap. Gârâmâ wosapâ me wosapâ arine nâŋgâmain yamâ tâk mem dâimunŋe yaken arimap.

4 Aiop, waŋga mem saru kakŋan arimain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Waŋga yamâ pato nandoroŋe. Yawu gârâmâ waŋga bâtŋe, kutŋe sitia sâm, yamâ tipiŋe âlâ. Otmu waŋga ya amboŋaŋe wosapâ me wosapâ ariâk nâŋgâmap yamâ bâtŋaŋe mem purik gurik tuhumu yaken arimap.

5 Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Launenŋe yamâ tipiŋe âlâ. Yawu

gârâmâ nenŋe launenŋambâ den bâleŋe sâm bukulipnenŋe ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ tepyeŋe kâlâp semu umatŋe âlâlâ tetemap yakât dop kum sâmune nâŋgâŋet. Emet pato kinmu soŋgae hâlâlâŋ sâmap yan kâlâp tuhum katmunŋe soŋgae ya sem arimap. 6 Yakât dopŋeâk Manman Bâleŋahât Amboŋaŋe biwinenŋan kioŋmap. Biwinenŋan kioŋmu nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemu ya lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ manmanyeŋe bâlem heŋgeŋgumap.

7 Anitâŋe soŋgo bau, me nâi seloŋ kalop yapâ gâtŋe âlâlâ mem lohotŋe tuhuyeknomgât dop tap. 8 Yawu gârâmâ nenŋe launenŋe galemgum heŋgeŋgunomgât dop âlâ ki tap. Hâmewuk me soroŋ hambeŋaŋe lohimbi in yawu yiŋgimu mumai yakât dopŋeâk nenŋe den bâleŋe sâm bukulipnenŋe hâiyekmunŋe tepyeŋe bâlemap. 9 Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân watmâ lohimbi tuhuyelehop. Yakât otmâ nenŋe den heroŋe sâm awoŋnenŋe Anitâ mepaemain. Otmu launenŋe yapâek den bâleŋe sâm bukulipnenŋe hâiyekmain. 10 Anitâ den heroŋe sâm mepaemain. Otmu bukulipnenŋe den bâleŋe hâiyekmain. Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ otmap. 11 Yakât otmâ dop kum sâmune nâŋgâŋet. To senŋe hindakmap yapâ uwurup ki takamap. 12 Yâhâ kiatŋe manam ki otmap. Otmu manamŋe kiat ki otmap. Giŋ gârârâŋe ham ki otmap. Otmu hamŋe giŋ gârârâŋ ki otmap. Yâhâ saruâmbâ to ki osom nemain. Yamâ topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk tap. Denân hâum sâm aran yukât topŋeâmâ yuwu. Nenŋe den âlepŋeâk alahunom. Bukulipnenŋe orop ki sâm bâleaŋginom.

Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân mem biwinenŋan kalâkgât ulitgunom.

13-18 Lohimbi nombotŋaŋe Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân mem biwiyeŋan kalâkgât ki nâŋgâmai. Yâkŋeâmâ senduk baneará me weke bâleŋe ya yeŋgâlen kândiwahoŋetâ nâŋgân nâŋgânyeŋe teteyiŋgimap. Yawu otmâ bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemai. Hâkyeŋe mepaem lohimbi yeŋgât kunlipyeŋe manmâ den perâkŋe ekyongomai. Yawu otmâ manmanyeŋe mem bâleaŋgim hioŋakmai. Lohimbi bâleŋe yeŋgât topyeŋe yawu tap.

Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ Anitâ ulitguŋetâ ikŋe nâŋgân nâŋgân mem biwiyeŋan katmu nâŋgân nâŋgân âiloŋgo teteyiŋgimu târârâhâk manmai. Yawu manmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu bukulipyeŋe yuwu otyiŋgiŋetâ yekŋetâ ârândâŋ otmap. Biwi yâhâp ki otmai. Yawu manmâ Kiristohât den tâŋ tâŋâk lohimbi kâsikum yiŋgimai. Kâsikum yiŋgimai yan bukulipyeŋaŋe den âlâhât âiyongoŋetâ nâŋgâm heŋgeŋgum matŋe kâpekyiŋgimai. Yawu oraŋgim den kakŋan ki sahaŋgim hioŋakmai. Lohimbi yawuyaŋe bukulipyeŋe yeŋgât manmanyeŋe ekmâ heŋgeŋgum mem hewewen tuhuyekmâ buku otyiŋgimai. Yawu otyiŋgiŋetâ manmanyeŋe kelihakmu manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteyiŋgimu lohotŋan mannetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap.

4

Anitâ Ambonenŋahât amutgen manmâ tem lâuwaŋginom.

1-2 Yeŋeâmâ biwiyeŋe ki sânduk sâmu manmai. Yawu otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe topŋe topŋe tetemu heroŋe kakŋan manne sâm otmai. Yawu otmâ senŋe âlâlâ ekŋâlem bukulipyeŋe orop pawarak guwarak otmâ hioŋakmai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe bukulipyeŋe orop nâŋgâm bâleaŋgim ahomai. Yakât

Anitâŋe biwi sânduhân katnenekmu mannehât nâŋgâm ki ulitgumai. Yaŋak benŋe umatŋe kakŋan manmai. 3 Otmu Anitâŋe senŋe âlâlâ âlepŋeâk ningimu heroŋe kakŋan manne sâm dewaemai. Yawu otŋetâ biwiyeŋe ekmu bâlemu ki nâŋgâyiŋgimap. 4 Yeŋe topyeŋahât nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Imbi âlâ me âlâŋe loklipyeŋe yeŋgât betyeŋehen kioŋmâ kâwâ konda otmai yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât betŋehen kioŋmâ senŋe âlâlâhâlen biwiyeŋe katŋetâ kinmap. Yeŋe senŋe âlâlâ ekŋâlemai yan lohimbi belângen manmai yeŋgâlen torokatmâ otmâ hilipgum Anitâ betgumai. Anitâ betgum mannomai otmuâmâ yâkŋe gurâ yawuâk betyongowuap. Emelâk Anitâhât poropetelipŋaŋe den kulemguwi yakât topŋe nâŋgâmbâiâ. 5 Den yakât topŋeâmâ yuwu tap. Anitâŋe lohimbi yâhâp tuhuyelekmâ umut biwiyetŋe katyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyetŋaŋe kepeiyetgât nâŋgâop. Otmu nenŋe gurâ yawuâk yâkâlenâk biwinenŋaŋe kepeim mannomgât nâŋgâmap. 6 Otmu biwinenŋe gemu betgumaingât mem hewewen tuhunenekmâ tihitnenŋe otmap. Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe Anitâhât den âlâ kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai yamâ mem hewewen tuhuyekmâ tihityeŋe otmap.” Den yawu tap.

7 Yakât otmâ Anitâ Ambonenŋahât amutgen manmâ tem lâuwaŋginomai. Yawu otmâ manŋetâ Manman Bâleŋahât Amboŋe, Satanŋe mem ge katyekbe sâm otbuap yan Kiristohât wâtŋan kinŋetâ pilâyekmâ ariwuap. 8-9 Yawu otmâ orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ oŋ giriŋ manmâ gai yakât nâŋgâŋetâ bâlemu bunewâk bet pilânomai. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeŋe katŋetâ tosayeŋe pilâyiŋgim biwiyeŋe mem salek tuhuyiŋgimu mannomaihât Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgiwuap. 10 Yawu otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu yâkât amutgen karakmâ manŋetâ nâŋgâyiŋgimu yahatmu manman kârikŋahât pat kuyiŋgiwuap.

11-12 Otmu Anitâŋe girem den âlâ Mose yuwu ekumu kulemguop. “Nenŋe bukulipnenŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe yahatbuap.” Yawu kulemguop. Otmu lohimbi nombotŋaŋe bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemap yan girem den yakât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu loŋgâem mem ge katmai. Yawu gârâmâ girem den yakât amboŋe yamâ Anitâ konok. Sâp patoen ikŋak lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ sâm hâreningiwuap. Yawu otmâ nombotŋe ikŋan mem katnenekbuap, otmu nombotŋe âlâlâ mem ketetyekmu hiliwahonomai. Yakât otmâ yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemu sâm bâleyiŋginomai.

Nenŋahâk yuwu yawu otnomgât dop ki tap.

13 Yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe lohimbi nombotŋaŋe bukulipyeŋe orop den yuwu mon hikunomai. “Hândâhân kapi patoen ari nep menom. Nep mem manmâ tewetsenŋe ya mem katmunŋe pato otmu hombaŋ kakŋan miakmâ âwurem takanom.” 14 Den yawu sâm hikunomai yamâ hândâhân wuân me wuân teteyiŋgiwuap yakât topŋe ki naŋgai. Manmanyeŋahât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât elem memap yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Omoŋânâk elem mem pumŋe lauŋe me hem turembe ya kurihimap. Otmu sikop tipiŋe kumu yanâmâ elem ya getek hâreakmâ biatmap. Yakât dopŋeâk nenâmâ

sâp tâlâwâk manmâ mumain. 15 Yakât otmâ yeŋahâk “hândâhân yu me ya otnom,” sâm den ki hikunomai. Yâhâ “Anitâŋe nâŋgâningimu yu me ya otnom.” sâŋetâ ârândâŋ otbuap. 16 Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu, “Nenŋahâk yu me ya otnomgât dop tap,” sâŋetâ dondâ bâlemap. 17 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe wuân me wuân otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuapgât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgumai. Lohimbi yawuyaŋe Anitâhât topŋe naŋgain sâm yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ yu me ya otmai yanâmâ tosa pato memai.

5

Lohimbi iri sikumyeŋe orop yeŋgât den pat

1 Lohimbi nombotŋe iri sikumyeŋe oropŋe wawi otmâ nep loklipyeŋe ki tânyongoŋetâ umatŋe kakŋan manmai. Yawu otmai yakât Anitâŋe matŋe mem purik pilâyiŋgiwuap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 2 Sâp yiwereŋe yu hâk sânduhân manmâ gain yuwuâk torokatmâ manmâ yâhânom nâŋgâm yeŋe senŋe âlâlâ pato hâwurum katŋetâ tatmap. Katŋetâ tatmu yapâ âlâ ki mem lohimbi nembe kalem otyiŋgimai. Yawu gârâmâ yeŋe senŋe âlâlâ hâwurum katŋetâ tatmap yakât torehenŋe seloŋe hârem dela dela tuhumu tap. Otmu kalamân gâtŋe ya tâtuk sâm kuŋ korok arimap. 3 Otmu tewetsenŋe nanŋe yamâ heleŋgum towatŋe ki teteap. Yawu misiheŋetâ tatmâ bâleap. Yakât matŋe Anitâŋe nâŋgâmu umatŋe âlâlâ kakyenan yâhâwuap yan senŋe âlâlâyeŋe, hâliŋe bia, ya ekmâ topyeŋahât nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimu isem tep bâle nâŋgânomai. Otmu sâp yiwereŋe yuâmâ wawi otmâ manmai yakât matŋe Anitâŋe kâlâwân katyekmu hâhiwin nâŋgâmbisâi.

4 Topŋe yuwuhât matŋe umatŋe yiŋgimu menomai. Nep loklipyeŋaŋe hâhiwin kakŋan âi tuhuyiŋgimai yamâ yeŋe hâmeŋe alityiŋgimai. Hâmeŋe yawu alityiŋgiŋetâ den guhuŋmâ sâm bâleyiŋgiŋetâ Anitâ yahat yahatŋe, Wâtgât Amboŋaŋe, denyeŋe nâŋgâm tepŋe nâŋgâyiŋgimap. 5-6 Otmu yeŋe lohimbi inŋe mansai ya yeŋgât senŋe âlâlâyeŋe meyiŋgine sâm hakyenan sâm den âiân katyekmai. Den âiân katyekmai yan lohotŋan kinŋetâ sâm hâreyiŋgim yaŋak pâi emetŋan katyekŋetâ tatmai. Otmu nombotŋe yongoŋetâ mumai. Yawu otyiŋgim yeŋeâmâ heroŋe maroŋe otmâ hun sambe kakŋan manmai. Yawu manmai yakât Anitâŋe wuân matŋe yiŋgimu menomai yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe bulimakao mem peke kâlehen katmunŋe tatmu galemgum manmain. Galemgum manmunŋe pato otmu gâinom sâm yakât mambotmain. Mambotmâ sâpŋanâk kum gâimain. Yakât dopŋeâk Anitâŋe biwiyeŋe ekmâ matŋe yiŋgiwuapgât sâpŋe kalop. Sâp ya ekmu ârândâŋ otmu matŋe umatŋe yiŋgimu menomai.

Mem âlâlâ tuhunenekŋetâ biwinenŋe ki orotok sâmap.

7 Bukulipne, yeŋe yuwu otmâ mannomaihât naŋgan. Lohimbi iri sikumyeŋe oropŋe yen mem ge katyekŋetâ mansai. Yawu gârâmâ yeŋe Kutdânenŋe âwurem ge meyekbuap yakât nâŋgâm mambotbaŋgim biwiyeŋe ki orotok sâwuap. Yawu mannomaihât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nep amboŋaŋe nep tuhum kâmetmap. Nep tuhum kâmetmu bulâŋe tetewuap yakât nâŋgâm buruŋ tetem yahatsap ya pitimap. 8 Yakât dopŋeâk Kutdânenŋaŋe âwurem ge meyekbuapgât sâp

ya utâpguap. Yakât nâŋgâm biwiyeŋe ki orotok sâmu mannomai. Yawu otmâ getek gewuap sâm biwiyeŋe mem mannomai.

9 Yeŋe umatŋe kakŋan mansai. Yawu gârâmâ Anitâŋe matŋe ningimap sâm ki sâm bâleaŋginomai. Yâhâ sâm bâleaŋginomai otmuâmâ yakât matŋe Anitâŋe in yawu yiŋgiwuap. 10 Emelâk Anitâhât poropetelipŋaŋe yâkât sât lâum tâmbâlipnenŋe den ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm topŋe âlâlâ mâŋgâeyekminiwi. Mâŋgâeyekŋetâ biwiyeŋe ki orotok sâmu manminiwi. 11 Ya yeŋgât nâŋgâmunŋe ewe membe otmu Anitâ mepaemain. Otmu lok âlâ, kutŋe Hiope, yâhâmâ umatŋe topŋe topŋe kakŋan yâhâmu biwiŋe ki orotok sâmu manop yakât topŋe naŋgai. Manmâ gamu umatŋe ya pesuk sâwaŋgimu Anitâŋe lukulemu manman sânduhân manmâ gaop. Yakât otmâ yeŋe yâkŋe otbi yakât nâŋgâm biwiyeŋe ki orotok sâmu mannomai.

12 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâm, yan sâm kârikŋe tuhunomai ya yawuâhâk otnomai. Wonân me wonân gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomaihât dop ki tap. Yakât otmâ himbimân me hânân ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. Anitâŋe nâŋgâmu bâlemapgât denyeŋe bulâŋanâk sânomai.

Bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tosa pilaŋginom.

13 Otmu umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmu biwiyeŋe bâlewuap yanâmâ Anitâ ulitguŋetâ biwiyeŋe mem sânduk tuhuwuap. Yâhâ manman sânduhân manŋetâ biwiyeŋe heroŋe otbuap yanâmâ Anitâ mepaem heroŋe otbaŋginomai. 14 Yâhâ mesek teteyiŋgiwuap yanâmâ Kiristohât komot yeŋgât galemlipyeŋe ekyongoŋetâ ga nak âlâ, kutŋe oliwa, yakât toŋe mem piriyekŋetâ Anitâŋe heŋgemyongoâkgât orowâk yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim ulitgunomai. 15 Yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim ulitguŋetâ tosayeŋe pilâyiŋgim heŋgemyongowuap. 16 Yakât otmâ mesek teteyiŋgimu manmaiŋe bukulipyeŋe ekyongoŋetâ gaŋetâ orotmeme bâleŋe mâŋgâeaŋgim gai ya sâm tetem Anitâ ulitguŋetâ heŋgemyongowuap. Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim tem lâuwaŋgim manmaiŋe yu me yakât ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgimap. 17 Yakât nâŋgâm emelâk Eliaŋe olop yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Eliahât topŋe otmu nengât topnenŋe yamâ dop konohâk. Yawu gârâmâ Eliaŋe emet pato kinâk sâm Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim ulitgumu dewutâ ya irik irihâk kum yâhâop. Yawu otmâ yâhâmu yambu kalimbu otmu emetsenŋe nombolân konok yakât biwiŋan gelâk âlâ ki giop. 18 Otmu gelâk giâk sâm yâhâpŋe ulitgumu nâŋgâwaŋgimu gelâk pato gemu sot yaŋe tetem sambe sambe olop.

19 Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristohât den yamâ bulâŋe. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleŋan ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgum manŋetâ bukulipyeŋaŋe den lohotŋan ekyongom eŋgatyeŋan geŋetâ âlâkuâk Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim yâkât mâtâp watnomai. 20 Kiristohâlen biwiyeŋaŋe âlâkuâk kepeinomai yan mâtâp bâleŋan ari manmâ otmâ tâpikguwi yakât Anitâŋe tosa pilâyiŋgiwuap. Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgim manman kârikŋan katyekmu mannomai yakât topŋe bukulipyeŋaŋe nâŋgâm heroŋe otnomai. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Yakowo

1 Petoro
Petoroŋe ekap aŋgoân kulemguop.

O bukulipne,

1-2 Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe himbimân manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimu tap. Yakât otmâ yen hânân yu kandi mansai. Yeŋgât kapi tatmâ arap yamâ kutyeŋe yuwu. Ponto, Galatia, Kapatokia, Asia, otmu Bitini.

Emet inânŋan Awoŋnenŋe Anitâŋe manmanyeŋahât topŋe nâŋgâop. Yawu nâŋgâm Kiristo hâŋgângumu ge tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otmâ yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgiŋetgât ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwiyeŋe mem hewewen tuhuyehop. Mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgim nine nanne baratne sâm meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap.

Nâmâ Petoro. Yesu Kiristohât aposolo manbehât ikŋak âi sâm nihimu mem mansan.

Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe eŋgatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâmu manmâ yâhânomaihât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Manman kârikŋan mannom sâm biwinenŋaŋe yakât mem mansain.

3-4 Kutdânenŋe Yesu Kiristohât âwâŋe Anitâŋe yâk mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain. Yakât otmâ Anitâŋe umam sâningim tosanenŋe pilâm manman âiŋe ningimu manmain. Yawu otmâ nine nanne baratne sâm menenekmâ himbimân yâhâ manman kârikŋan manmâ yâhânomgât pat kuningiop. Manman kârikŋan koko salehâk mannom nâŋgâm heroŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâin. Manman yaŋe biatbuap, me bâlewuapgât dop âlâ ki tap. Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nâŋgâm bulâŋanâk manman kârikŋan mannom sâm biwinenŋaŋe yakât mem manmâ Anitâ mepaem manmâ yâhânom. 5 Otmu Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristoŋe âwurem ge menenekmu himbimân yâhâmunŋe manman kârikŋahât pat Anitâŋe kuningiop yakât bulâŋe ningimu menom.

6 Yakât otmâ heroŋe nâŋgâm mannomai. Sâp yiwereŋe yuâmâ umatŋe topŋe topŋe kakyeŋan yâhâmu hâhiwin kakŋan mansai. 7 Hâhiwin kakŋan manmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otmâ mannomai. Yawu manŋetâ sâp ki kâlep otmuâk Kiristoŋe âwurem ge meyekbuap. Meyekmu biwiyeŋaŋe yâkâlen tiŋâk kepeim tem lâuwaŋgim gai yakât nâŋgâm Anitâŋe heroŋe nâŋgâyiŋgim manman kârikŋan katyekbuap. Manman kârikŋan katyekmu manŋetâ yanâmâ Kiristohât lohimbiŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmu Anitâ mepaenomai. Umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmap yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât orotmeme âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Emetgât saran aim kânâŋgâmunŋe sâp kâlep kinmâ ki morok

miâk sâm yuwu otmain. Kokolo ya saran hâwimain. Hâwim saran topŋe lâm kâlehen gewuap ya kâlâpŋe umunŋe semu yanâmâ lâum kânâŋgâmain. Yawu tuhumain yan hân kâlehen tatmâ hambe kundutŋe ki kumu morok membuap. Yakât dopŋeâk umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmap yan Anitâŋe menenekmu manman kârikŋan mannom. Yakât nâŋgâm orotmeme kiŋgoŋ ya bet pilâm kârihem kinnomai. Yawu. 8-9 Emelâk Yesu Kiristoŋe olop miop ya ki ekbi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim gai. Otmu sâp yiwereŋe yuâmâ yâkŋe himbimân tatmu ki ekmai. Yawu gârâmâ yeŋe yâkât tem lâum hoŋ bawaŋgimai. Otmu yâk orop himbimân manbisâihât nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim mannomai. Yawu manŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap yakât bulâŋe yiŋgimu menomai. Yakât nâŋgâm heroŋe nâŋgâm manmâ yâhânomai.

10-11 Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk Yesu Kiristo hâŋgângumu ge nengât tosahât otmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ sâtgum muop. Mumu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu ikŋe orowâk laŋinŋe kârikŋan tawot. Yâhâ hânân ki giop yan Yesu Kiristoŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge Anitâhât poropetelipŋe yeŋgât biwiyeŋan kioŋop. Biwiyeŋan kioŋmâ Anitâŋe Kiristo hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap yakât den biwiyeŋan katmu sâm tetem lohimbi ekyongominiwi. Otmu Kiristoŋe gewuap sâp yan wuân kulem tetemu eknomai yakât topŋe nâŋgâne sâm nâŋgâm kiwilim âi pâi tuhuakminiwi. 12 Den yakât topŋe nâŋgâne sâm otŋetâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâroŋ pilâyiŋgiop. Mem pâroŋ pilâyiŋgimu yeŋak munomai yakât kakŋan den yakât bulâŋe tetewuap nâŋgâwi. Den ya emet inânŋan ekyongominiwi yakât bulâŋeâmâ sâp yiwereŋe Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge nen Kiristohât aposololipŋe mem hewewen tuhunenekmap. Yawu otningimu Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgim manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap. Otmu emelâk Anitâhât poropetelipŋaŋe yakât topŋe nâŋgâne sâm otbi yakât dopŋeâk aŋelolipŋaŋe gurâ nâŋgâne sâm otmai.

Anitâhât tem lâuwaŋgim kilik milik mannom.

13 Manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yamâ Yesu Kiristoŋe âwurem ge meyekbuawân Anitâŋe yiŋgimu menomai. Ya yiŋgimu menomaihât nâŋgâm biwiyeŋaŋe mem biwi golâek manmâ galemahom mannomai. 14 Emelâk Anitâ yet Kiristo yetgât topyetŋahât pâpgum yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ yu ya ekŋâlem orotmeme bâleŋe otminiwi ya ki witgum otmâ mannomai. Orotmeme bâleŋe ya pilâm Awoŋnenŋe Anitâ, Koko Salek Amboŋe tem lâuwaŋgim mannomai. 15 Tem lâuwaŋgim manman bâleŋambâ keterakmâ kilik milik manmâ yâhânomai. 16 Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe Mose den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

> “Nâ Koko Salek Amboŋe. Yakât otmâ yeŋe manman bâleŋambâ keterakmâ manŋetgât nâŋgâman.” Yawu sâop.

17 Anitâŋe tânyongoâkgât “Awoŋnenŋe” sâm ulitgumai. Yawu gârâmâ Anitâ biwinenŋe ekmapŋe lok âlâhât nâŋgâmu yahatmu âlâhât nâŋgâmu gemu yawu ki otmap. Yâkŋe otmain memain yakât matŋe âlâku ikŋiâk

ikŋiâk dopnenŋanâk kâpekningimu ârândâŋ otmap. Yakât otmâ sâp patoen Kiristoŋe âwurem ge menenekmu kapinenŋe himbimân tap yan yâhâmunŋe Anitâŋe matŋe dopnenŋanâk kâpekningiwuap. Yakât nâŋgâm yeŋe ewe katmâ mannomai. 18 Emelâk tâmbâlipyeŋaŋe orotmeme bâleŋe ya imbiâk mambiâk otmâ manminiwi. Otmu yeŋe gurâ manman ya torokatmâ yawuâk manmâ gawi. Nen lohimbi kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yawu gârâmâ Anitâŋe tosa yakât matŋe kâpekningiop yan hângât wahap âlâlâ, goli me siliwa tuhu tuhuŋe, me tewetsenŋe, yawu yakât ki nâŋgâop. 19-20 Emelâk embâŋân hân himbim ki kândikyotgowân ikŋe nanŋe ombe bisiŋe, Yesu Kiristo, hâŋgângumu ge nengât tosahât matŋe meningiwuapgât nâŋgâm sâpŋe kalop. Sâp kalop ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ otmu sâp bâiŋe yuâmâ Kiristo hâŋgângumu giop. Hâŋgângumu ge koko salehâk manmâ nengât tosahât otmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. 21 Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yawu otmu yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋyekmu yapâ gâtŋaŋe âwâŋe Anitâ yâkâlen gurâ yawuâk biwiyeŋaŋe kepeim manmai. Otmu Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yawuâk yen gurâ mumuŋambâ mem yahatyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâŋgâm biwiyeŋaŋe mem mansai. Yakât otmâ biwiyeŋe galemahom târârâhâk mannomai.

22 Yeŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kiristohât den bulâŋe lâum manmâ gaŋetâ yapâ biwiyeŋe kelihakmu manmai. Yawu manmâ bukulipyeŋe orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Yawuhât otmâ buku konok oraŋgim tânahom mannomai. 23-25 Nen lohimbi kerekŋe meŋlipnenŋe yeŋgât tepyeŋambâ tetewin. Yakât otmâ munomgât pat mansain. Emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya den yan yuŋe miap. Den yamâ yuwu tap.

“Hahop suriŋe pilâm kuririŋ sâm kinmu ekmunŋe âiloŋgo loŋgo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopŋeâk lohimbiŋe âi meŋetâ bulâŋe tetemu bukulipyeŋaŋe ekmâ nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmap. Yawu gârâmâ muŋetâ kut patyeŋe biatmu ya yeŋgât den pat ya lohimbi nelâm yongowuap. Yâhâ Anitâŋe lohimbi nengât tihitnenŋe otmâ yâhâwuap yakât den pat ya ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâwuap. Den yawu tap.”

Anitâhât den ya nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâumu topnenŋe mem tetemap. Yakât otmâ den ya ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai. Yapâ Anitâŋe manman âiŋe yiŋgimu mem mansai. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Mâmâ âwâlipyeŋaŋe mem ga katyekmâ galemyongomai. Yawu gârâmâ hâmbâi âwâ mâmâlipyeŋaŋe mum pilâyeknomai.

Yâhâ Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgiopŋe mum pilâyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkŋeâmâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

2

1 Yakât otmâ orotmeme bâleŋe kerehâk bet pilânomai. Yawu otmâ bukulipyeŋe yeŋgât ki nâŋgâm bâleyiŋgim den belângen sânomai. Me biwiyeŋe ki kurihiakmâ den perâkŋe kâityongonomai. 2 Yawu manmâ yâhânomai yan manman kârikŋahât bulâŋe menomai. Yakât den âlâen

hâum sâmune nâŋgâŋet. Imbilipnennŋaŋe naom mem ga katyekmâ nam yiŋgiŋetâ nem yanâmâ ŋâtâtâk sâm yahatmai. 3 Yakât dopŋeâk yeŋe Kutdâhât den pat âlepŋe ya nâŋgâm biwiyeŋan katmâ manŋetâ nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakyiŋgimu manmâ yâhânomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.

Kiristohâlen biwinennŋaŋe kepeim hoŋ bawaŋgim mannom.

4-7 Nennŋe Kiristohâlen biwinennŋaŋe kepeim hoŋ bawaŋgim mannom yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

> “Nâŋe kât âlâ ekmune âlepŋe otmu mem Yerusalem kapi Sion pumŋan tap yan katmune tatmap. Lohimbi âlâ me âlâŋe ya ekmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai ya yeŋgâlen bulâŋe tetemu biwiyeŋe dopŋan otbuap.” Den yawu tap.

Yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe yâkât nâŋgâŋetâ gemu hâkâŋ otmai. Yawu otmâ mansai ya yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Anitâhât den âlâ kulemguwi ya yuwu tap.

> “Emet tuhuwiân nep lokŋe nak âlâ ekmâ bâleŋe sâm mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe oap.” Den yawu tap.

Nak ekmâ bâleŋe sâm mem ketetbi ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ otmu lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe oap yamâ Kutdânennŋe Yesu Kiristo. Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu tap. Otmu yeŋe manman bâleŋambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim Anitâhât lohimbi otmâ biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ yen orowâk tatmap. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhuyekmu Anitâ mepaem hoŋ bawaŋgim mannomai. Yawu otmâ manŋetâ Kutdânennŋe Yesu Kiristoŋe yeŋgât sâm Anitâ ulitgumu nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. 8 Otmu Anitâŋe den âlâ poropete ya ekumu kulemguop ya yuwu tap.

> “Kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipŋe yeŋgât kâiyeŋan teŋ sâwuap. Kâiyeŋan teŋ sâm yongomu ki ekmâ nâŋgâm inâk arinomai.” Den yawu tap.

Kâiyeŋan teŋ sâm yongomu inâk arinomai yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ helekŋe otmu pilâm yaŋak hiliwahonomai. Yawu gârâmâ lohimbiŋe Kiristohât den pilâmai yaŋe hiliwahonomai yakât Anitâŋe emelâk sâm kalop.

9-10 Otmu yeŋe gurâ yawuâk omoŋ bâleŋan manmâ Anitâ ki nâŋgâwaŋgiminiwi. Yawu manminiwi yan Anitâŋe yeŋgât nâŋgâmu giop. Otmu yeŋe hiliwahonomaihât pat manbi. Yawu manbi yamâ iknahâk nâŋgâyiŋgim iknje lanjinŋaŋe biwiyeŋan pilâmu haŋ sâyiŋgiop. Haŋ sâyiŋgimu omoŋgât manman bâleŋambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ nine nanne baratne sâm meyehop. Meyekmâ iknje pat kuyiŋgimu yâkât komot bulâŋe otmâ mansai. Yawu manmâ mepaem hoŋ bawaŋgimai. Otmu yâkŋe yu ya otyiŋgimu ekŋetâ ewe membe otmap yakât den pat yeŋe lohimbi ekyongoŋetâ nâŋgâm mepaenomaihât meyehop.

Hânân yu kandi mansain.

11 Bukulipne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe himbimân manman kârikŋan mannomaihât pat Anitâŋe pat kuyiŋgiop. Yakât otmâ yenâmâ

hânân yu kandi mansai. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋaŋe biwiyeŋe mem bâleyiŋgimu manman bâleŋahât paŋgoŋân kioŋmaihât biwiyeŋe galemahom senŋe âlâlâ ki ekŋâlenomai. 12 Yawu otmâ pâku lohimbiŋe hakyeŋan sâmai ya yeŋgât senyeŋan uwawapŋe bia mannomai. Uwawapŋe bia manŋetâ Anitâŋe yâk yeŋgât biwiyeŋan kioŋmu yâkŋe yeŋgât manmanyeŋe ya ekŋetâ biwiyeŋan hâumu Kutdâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâ heroŋe otbaŋgim mepaenomai.

Gawamangât girem den lâum mannom.

13 Otmu lohimbiŋe Kutdânenŋahât nâŋgâŋetâ yahalâkgât yeŋe lohotŋan manmâ gawamangât lok kunŋe tem lâuwaŋgim mannomai. 14 Otmu yâkŋe galemlipyeŋe katyekmu yâkât sâtgât otmâ lohimbi galemyongom mansai. Yawu manmâ lohimbiŋe otŋetâ bâlemap ya sâm hâreyiŋgim matŋe yiŋgiŋetâ memai. Yâhâ lohimbiŋe orotmeme âlepŋeâk otmai ya yeŋgât nâŋgâm heroŋe otyiŋgimai. Yakât otmâ yeŋe galemlipyeŋe yeŋgât amutgen târârâhâk mannomai. 15 Târârâhâk manŋetâ yanâmâ lohimbi Anitâhât den nâŋgâm hilipgumaiŋe sâm ge katyekne sâm otŋetâ umatŋe otmu pilânomai. 16 Yeŋgât kunyeŋe yamâ Anitâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâhât denâk lâunom sâm gawamangât girem den ki loŋgâenomai. Yawu nâŋgâm gawamangât girem den loŋgâem tosa menomai yamâ Anitâhâlen tosa ya ki kârâm pilânomai. Yawu manmâ Anitâhât tem lâum gawamangât lok kunŋahât amutgen mannomai. 17 Yawu manmâ lohimbi kerek yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatbuap. Otmu Anitâ ewewaŋgim Kiristohât lohimbi buku otyiŋgim manmâ yâhânomai.

Lohimbiŋe hâhiwin ninginomai yan matŋe ki kâpekyiŋginom.

18 Lok nombotŋaŋe lok kutdâ hoŋ bayiŋgim manmai yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok Kutdâlipyeŋe nombotŋaŋe yen nombotŋe lohotŋan otyiŋgiŋetâ âiloŋgo manmai. Yâhâ lok kutdâlipyeŋe nombotŋe âlâŋeâmâ yen nombotŋe hâhiwin yiŋgiŋetâ umatŋe kakŋan manmai. Yâhâ yeŋeâmâ lok kutdâlipyeŋe kerek yeŋgât lau lâuyiŋgim huruŋ huruŋ manmâ hoŋ bayiŋginomai. 19-20 Otmu lok kutdâlipyeŋaŋe imbiâk hâhiwin yiŋginomai. Yawu otyiŋgiŋetâ yeŋe hâhiwin kakŋan Anitâhât den lâum ewe katyekmâ hoŋ bayiŋgim mannomai. Yawu otŋetâ yanâmâ Anitâŋe yeŋgât nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. Yâhâ yeŋe otmâ hilipguŋetâ yakât matŋe hâhiwin yiŋgiŋetâ umatŋe kakŋan mannomai. Umatŋe yawu yiŋginomai yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. 21 Yâhâ lok kutdâlipyeŋaŋe imbiâk hâhiwin yiŋginomai yan yeŋe orotmeme âlepŋeâk otmâ matŋe ki kâpekyiŋginomai. Yawu mannomaihât nâŋgâm Anitâŋe meyehop. Emelâk yakât dopŋeâk Yura papatolipnenŋaŋe Kiristo mem bâleŋe âlâlâ mâŋgâeŋetâ sâtgum muop. Yâkŋe yawu olop yakât dopŋeâk yeŋe gurâ yawuâk otŋetâ yan Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu ârândâŋ otbuap. 22 Otmu Kiristoŋe ki otmâ hilipguop. Me den perâkŋe âlâ ki sâop. 23 Otmu Yura papatolipnenŋaŋe hâim hilit balit tuhuwi yakât matŋe ki kâpekyiŋgiop. Otmu mem âlâlâ tuhuwi yan otbaŋgiwi yakât matŋe menomai ki sâop. Otmu howanân kuŋetâ muop yan Anitâŋe biwinenŋe ekmâ matŋe dopnenŋan ningimu ârândâŋ otmap yakât nâŋgâm umut biwiŋe yâkâlen karahop. 24 Yeŋe orotmeme bâleŋe bunewâk pilâm Anitâhât tem lâum orotmeme âlepŋeâk otnomaihât Kiristo ikŋahâk yeŋgât tosahât otmâ kaweyeŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. Muop yapâ gâtŋaŋe Anitâŋe tosayeŋe pilâm meyehop. 25 Emelâk ki meyehop yan girawu manbi yakât den âlâen hâum

sâmune nâŋgâŋet. Lama yeŋgât galemyeŋe bia yakât otmâ ihilâk mahilâk manmai. Yakât dopŋeâk yeŋe amboyeŋe biahât otmâ ihilâk mahilâk otmâ manminiwi. Yâhâ sâp yuâmâ Kiristoŋe umut biwiyeŋe galemgum tihityeŋe otmap yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim lohotŋan manmai.

3

Imbilipyeŋe yeŋgât sâop.

1-2 Otmu imbilipyeŋe yeŋgât sâmune nâŋgâŋet. Lok kutdâ yeŋgât hoŋ bawalipyeŋaŋe lau lâuyiŋgimai yakât dopŋeâk imbilipyeŋaŋe loklipyeŋe ewe katyekmâ lau lâuyiŋginomai. Yawu otmâ Kiristohât den lâum lohotŋan mannomai yanâmâ loklipyeŋe Kiristohât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiŋe manmanyeŋe ekmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyeŋe katŋet sâm yeŋe loklipyeŋe ki kendâyiŋginomai. 3 Me loklipyeŋaŋe yekmâ Kiristohât heroŋe otbaŋgiŋetgât somotyeŋe mendeŋnomai yan senŋe âlâlâ sekŋe âlepŋe orop ki menduhum mendeŋnomai. Me sâŋgum me hâk katipŋe âiloŋgo loŋgo ki haŋgalakmâ senŋe âlâlâ sekŋe âlep âlep yaŋe meŋâleaknomai. 4-6 Emelâk Yura tâmbâlipnenŋe yeŋgât imbilipyeŋaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe hikum tem lâuwaŋgim loklipyeŋe ewe katyekmâ amutyeŋan manbi. Yawu manŋetâ loklipyeŋaŋe manmanyeŋe ekmâ Anitâ heroŋe otbaŋgim mepaewi. Awaraham imbiŋe, kutŋe Sara, yâkŋe lokŋahât lau lâuwaŋgim yâkât amutgen manop. Otmu Anitâŋe yen meyekmâ Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya yawuâk kuyiŋgiopgât otmâ yenâmâ yâk yetgât sen manmai. Yakât otmâ imbilipyeŋaŋe Saraŋe olop yawuâk otmâ loklipyeŋe ewe katyekmâ amutyeŋan mannomai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yakât topŋe loklipyeŋaŋe ekŋetâ âlepŋe otbuap. Yeŋe yawu manmâ loklipyeŋe lohotŋan otyiŋgim manmâ yâhânomaihât Anitâŋe nâŋgâmap.

Loklipyeŋe yeŋgât sâop.

7 Otmu loklipyeŋe yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imbilipyeŋaŋe yeŋgât wâtyeŋan manŋetâ tihityeŋe otmâ mansai. Yakât Anitâŋe yeŋgât nâŋgâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yawuâk imbilipyeŋe yeŋgât kuyiŋgiop. Yawuhât otmâ Anitâhât den lâum imbilipyeŋe ewe katyekmâ lohotŋan otyiŋginomai. Yawu ki otyiŋginomai otmuâmâ yu me yakât Anitâ ulitguŋetâ ki nâŋgâyiŋgiwuap.

Yuwu otmâ âiloŋgo mannom.

8 Yen kerekŋe manman âiloŋgoân manŋetgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manmâ yeŋahâlâk ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatmu yâk orop tânahom mannomai. 9 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgim den bâleŋe hâiyeknomai, me nombotŋaŋe mem ge katyeknomai. Yanâmâ yeŋe yakât matŋe kâpekyiŋgine sâm ki nâŋgânomai. Yawu otmâ mem sânduk tuhuyekmâ buku otyiŋgiŋetgât Anitâŋe meyekmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai. Yawu mannomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman sânduhân katyekmâ tihityeŋe otmâ yâhâwuap. 10 Manman yawu yakât emelâk lok âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe heroŋe kakŋan manne sâmâmâ yuwu otmâ mannomai. Den belângen ki sahaŋginomai. Me den golâ ki gahaenomai. Me den bâleŋe ki hâiaknomai. Me ki den perâkŋe kâirahonomai. 11 Orotmeme bâleŋe yawuya bet pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum buku oraŋgim mannomai. 12 Yawu mannomai yanâmâ Anitâ mepaem yu me yakât ulitgunomai yanâmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otbuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya witgum otmâ mannomai yamâ pilâyekbuap.” Den kulemguop ya yawu tap.

13 Bukulipne, yeŋe orotmeme âiloŋgoâk otnehâlâk nâŋgâm mannomai yanâmâ lok âlâ me âlâŋe ki mem ge katyeknomai. 14 Yawu gârâmâ yeŋe orotmeme âiloŋgo otmâ manŋetâ lok bâleŋaŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ Anitâŋe meyekbuap. Yakât nâŋgâm lok bâleŋe yeŋgât ki kiŋgityeŋahât otnomai, otmu umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmap sâm yakât ki gorâyiŋgiwuap. 15 Yawu nâŋgâm Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim ewe katmâ tem lâuwaŋgim manmâ yâhânomai. Otmu âwurem ge meyekbuap yakât nâŋgâm biwiyeŋaŋe mem mannomai. Yakât topŋe lohimbi nombotŋaŋe nâŋgânehât âiyongoŋetâ yakât ki hâum pâpgum kopa otnomai. 16 Den matŋe ekyongonomai yan Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm ewe katmâ lohotŋan ekyongonomai. Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtŋan kinmâ târârâhâk manmai. Yawu manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe sâm bâleyiŋgimai. Yâhâ hâmbâi âlâkuâk sâm bâleyiŋgim pâpgum pilâŋetâ lohimbi nombotŋeâmâ ya yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋetâ kakŋe otbuapgât yeŋe biwiyeŋe galemahom mannomai. Yawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ oap nâŋgâm biwiyeŋan ki hâuyekbuap. 17 Yâhâ Anitâŋe lohimbi belângen manmai ya yeŋgât mâtâp ki maŋguyiŋgimu yeŋgât manmanyeŋe âlepŋe ya ekmâ sâm bâleyiŋgim hâhiwin kakŋan katyekŋetâ yanâmâ yâkŋe tihityeŋe otbuap. Yâhâ yeŋahâk otmâ hilipguŋetâ yakât matŋe yiŋgiŋetâ umatŋe kakŋan mannomai yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otbuap.

18 Otmu yeŋe târârâhâk manŋetâ hâhiwin yiŋgiŋetâ biwiyeŋe ki orotok sâwuapgât nâŋgâm nâŋe Kiristoŋe olowân hâum sâmune nâŋgâŋet. Nen lohimbi kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yâhâ Kiristoŋeâmâ ki otmu bâleop. Anitâŋe nen kaok nâŋgâningiâkgât Kiristo ikŋak tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmu umutŋe miop. 19-20 Kândikum emelâk lohimbiŋe orotmeme bâleŋe otmâ manminiwi yan tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Noa, yâkŋe Anitâŋe matŋe yiŋgimu hiliwahomaihât girem den ekyongop. Ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu orotmeme bâleŋe pilâŋetgât Anitâŋe mambotyiŋgiop. Mambotyiŋgiop yan girem den ya nâŋgâŋetâ helekŋe otmu orotmeme bâleŋe tâtâem otmâ yâhâwi. Yawu otŋetâ imbiŋe naomlipŋe otmu iranlipŋe meyekmu orowâk waŋga kâlehen yâhâwi. Waŋga kâlehen yâhâ tatŋetâ toŋgelâk pato gem niŋ niŋ sâm gam yâhâ lohimbi Anitâhât hâkâŋ otmâ belângen manbi ya aksisihâk haranyongomu muwi. Sâp patoen lohimbi yaŋe hiliwahonomaihât pat Anitâŋe kuyiŋgiop. Yakât otmâ umutyeŋe hâruyekmu peke kâlehen kinmai. Ya yeŋgâlen Kiristohât umutŋaŋe ari ikŋe den pat ekyongomu nâŋgâwi.

Otmu lohimbi nombolân kalimbu waŋga kâlehen yâhâ tatŋetâ hâmeyeŋe kinop ya yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Toŋgelâk gem to niŋ niŋ sâm waŋga ya kundutmu yahatmu waŋga kâlehen lohimbi tatbi

ya hâmeyeŋe kinop. 21 Yakât dopŋeâk mem toen katyekŋetâ manman kârikŋahât pat otmâ mansai. Toen mem katyekŋetâ manman kârikŋahât pat otmâ mansai yamâ to piriakŋetâ hâkyeŋe salek otmap yawu bia. Yeŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ Anitâŋe biwiyeŋe ekmu ârândâŋ otmu yâkât pat mansai. 22 Otmu Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yen gurâ yawuâk mem yahatyekmu Kiristo orop himbimân manbisâihât pat kuyiŋgimu mansai. Kiristoŋe Anitâ orop tatmutâ aŋelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboŋe, senduk baneârâ, susun me sâtŋe metŋe topŋe topŋe hânân yu tai kerek yeŋgât kunyeŋe pato tatmap.

4

Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim kârihem mannom.

1 Kiristo mem âlâlâ tuhuŋetâ muop yan Anitâŋe menekbuap nâŋgâm yâkâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim sâtgum muop. Otmu yakât dopŋeâk lohimbi belângen manmaiŋe yen mem âlâlâ tuhuyekŋetâ mansai. Yawu otyiŋgiŋetâ Anitâŋe menenekbuap nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim kârihem mannomai. Kârihem manŋetâ umatŋe ya pesuk sâyiŋgiwuap yakât kakŋan biwiyeŋe yâkâlenâk kinbuap. Yawu otmâ manŋetâ Manman Bâleŋahât Amboŋaŋe mem ge katyekbe sâm hâum pâpgum pilâwuap. 2 Yakât nâŋgâm sâp yupâek lohimbi belângen manmai ya yeŋgât nâŋgân nâŋgân bâleŋe ki watnomai. Girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuapgât nâŋgâm yâkât den tem lâuwaŋgim mannomai. 3 Pâku lohimbiŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ orotmeme bâleŋe otmâ manmai yakât dopŋeâk yeŋe manminiwi yamâ yuwu. Ekŋâleaŋgim tepyeŋe uk sâmu otmâ hilipguminiwi. Otmu to kârikŋe nem biwi hâlim otmâ ki orotŋe otminiwi. Otmu Porom Lâpio hâwim kânâŋgâŋetâ kinmu ulitgum kâwâ konda otmâ manminiwi. Emelâk orotmeme yawu otmâ manminiwi ya pilâwi. 4 Yawu gârâmâ sâp yuâmâ pâku lohimbiŋe “yen orowâk to kârikŋe nem heroŋe otne,” sâŋetâ ki nâŋgâyiŋgimai. Yawu otmai ya ekŋetâ sâtŋe otmu meme sâsâ tuhuyekmai. Yawu otyiŋgiŋetâ kârihem kinmai yan sâm bâleyiŋgim senyeŋan gemai. 5 Otmu sâp patoen Anitâŋe lohimbi kerek, emelâk muwi, me sâp yiwereŋe mansain, me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât biwinenŋe ekmâ sâm hâreningiwuap. Sâp yan lohimbi belângen manmaiŋe yawu otyiŋgimai yakât den âiân katyekmâ matŋe umatŋe yiŋgimu menomai. 6 Emelâk embâŋâmbâek lohimbi kerekŋe otŋetâ bâlemu yaŋak mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe tatmâ yâhâwuap yakât dopŋeâk umutyeŋe tatmâ yâhâwuapgât Kiristoŋe ya yeŋgâlen ari ikŋe den pat ya ekyongomu nâŋgâwi.

7 Manmannenŋe pesuk sâmu Anitâŋe biwinenŋe ekmâ matŋe kâpekningiwuapgât sâp utâpguap. Yakât otmâ biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum yu ya teteyiŋgiwuap ya ekmâ ki pârâk pilânomai. Yawu otmâ Anitâ ulitgum manmâ yâhânomai. 8 Otmu bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu naŋgaŋgimain yan otŋetâ bâlemap yakât tosa hewewenâk pilâyiŋgimain. Yakât otmâ yeŋe bukulipyeŋe orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. 9 Otmu lomba takaŋetâ emetyeŋan dâim yâhâ katyekŋetâ tatŋetâ sot um yiŋginomai. Yawu otnomai yakât kakŋan ki sâm guhunŋnomai. 10 Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan kioŋmâ mâmâŋe otyiŋgimu bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteyiŋgimap. Bulâŋe teteyiŋgimap yakât dopŋanâk âi mem

tânahom mannomai. 11 Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât den lohimbi kâsikum yiŋginomai yan den ya tâŋ tâŋâk kâsikum yiŋginomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohât komot tânyongonomai yan Anitâhât wâtŋan kinmâ tânyongonomai. Yawu otyiŋgim mannomai yan Wâtgât Amboŋe Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge manman âiŋe mem teteyiŋgiop yakât nâŋgâm lohimbiŋe Ambonenŋe Anitâ sâm heroŋe otbaŋgim mepaem yâhâmbisâi. Ya bonŋanâk.

Umatŋe âlâlâ teteningimap yan topnenŋe tetemu ekmain.

12 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp yiwereŋe yu umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgâm mansai yakât nâŋgâŋetâ ki sâtŋe otbuap. Umatŋe yawuya lohimbi ârândâŋ teteyiŋgimu biwiyeŋe âlâhâlen kepeiŋetâ tatmap yakât topŋe tetemu ekmai. 13-14 Emelâk Kiristoŋe orotmeme âlepŋeâk otminiop yamâ Yura papatolipnenŋaŋe mem âlâlâ tuhuŋetâ hâhiwin nâŋgâop. Otmu yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim orotmeme âlepŋeâk otmai yakât lohimbi belângen manmaiŋe nâŋgâŋetâ gemu sâm bâleyiŋgim mem âlâlâ tuhuyekmai. Mem âlâlâ tuhuyekmai yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yeŋgât biwiyeŋan ge mem hewewen tuhuyekmap. Mem hewewen tuhuyekmu Kiristoŋe âwurem ge meyekmu manman kârikŋan manmâ heroŋe nâŋgâmbisâihât biwiyeŋe huruŋ sâmu heroŋe nâŋgâmai. 15 Yeŋe lohimbi âlâ me âlâ ki yongoŋetâ munomai. Me kombo ki tuhuyiŋginomai. Me ki otmâ hilipgunomai. Me bukulipyeŋe yeŋgât manmanyeŋe ya ki mem bâleyiŋginomai. Yâhâ orotmeme bâleŋe sâm aran yuwuya âlâ otŋetâ lohimbiŋe matŋe yiŋgiŋetâ hâhiwin nâŋgânomai yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. 16 Yâhâ yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim orotmeme âlepŋe otnomai yan lohimbi belângen manmaiŋe yekŋetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yawu otyiŋgiŋetâmâ Kiristohât pat mansai yakât nâŋgâm Anitâ mepaem topŋe ki kurihinomai.

17 Anitâŋe lohimbi kerek kuwiknenekbe sâm oap. Yakât otmâ topŋe katmâ ikŋe lohimbi nengât biwinenŋe ekmâ umatŋe kaknenŋan katmu nâŋgâmain yan kuwiknenekmap. Kuwiknenekmap yamâ hâhiwin getek nâŋgâmain. Yawu gârâmâ lohimbiŋe Kiristohât den pat nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm belângen manmai yâhâmâ matŋe umatŋe ondop âlâ kândâkdâ yiŋgimu menomai. 18 Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

> “Lohimbiŋe Anitâhât den lâum manmai ya kuwikyekmâ ya yeŋgât kakyeŋan umatŋe katmu hâhiwin nâŋgâmai. Yawu otyiŋgim yakât kakŋan meyekmâ manman sânduhân katyekmu mannomai. Yâhâ lohimbiŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm orotmeme bâleŋe tâtâem otmai yâhâmâ hâmbâi yakât matŋe amokŋan yiŋgimu menomai.” Den yawu tap.

19 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lohimbi belângen manmai ya yeŋgât mâtâp ki maŋguyiŋgimu yaŋak yeŋgât manmanyeŋe ekmâ hâhiwin yiŋgimai. Yawu otyiŋgiŋetâ Anitâ Tihit tihit Amboŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeim orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai. Yawu otŋetâ tihityeŋe otmâ emelâk pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yiŋgimu menomai.

5

Galem yeŋgât sâop.

1 Kiristoŋe ikŋe komot yeŋgât galemyeŋe man sâm âi nihimu mem
mansan. Galemyeŋe mansan yakât nâŋgâm lok nombotŋe gurâ yâkât
komot yeŋgât galemlipyeŋe mansai ya yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet.
Kiristo orop manbin yapâek nâŋe hoŋ bawaŋgim gaman. Otmu Yura
papatolipnenŋaŋe mem âlâlâ tuhuŋetâ hâhiwin nâŋgâm sâtgum muop
yakât topŋe lohimbi ekyongom gaman. Yakât otmâ Kiristoŋe âwurem
ge ikŋe lohimbi menenekmâ manman kârikŋan katnenekmu mannom
yan nâŋe yâkât sâtgât otmâ aposolo nombotŋe orop lohimbi galemy-
ongonom. Yakât nâŋgâm girem den yuwu sâmune nâŋgâŋet. 2-3 Yen
Anitâhât lohimbi yeŋgât galemlipyeŋe manŋet sâm âi yiŋgiwi. Âi ya
tiŋâk mem Anitâhât tem lâum lohimbi hoŋ bayiŋgim heŋgeŋgum man-
nomai. Târârâhâk manmâ hoŋ bayiŋgiŋetâ yekmâ girawu manŋetâ
Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât topŋe tetemu ekmâ heŋgeŋgunomai.
Yeŋe yawu otmâ galemyongom hâmeŋahâlâk ki nâŋgânomai. Me âi ya
hâkâŋ kakŋan ki tuhunomai. Me yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu lohimbi
umatŋe kakyeŋan katnomai. 4 Yawu otyiŋgim mannomai yanâmâ. Kun-
nenŋe pato Yesu Kiristoŋe âwurem ge yeŋgât nâŋgâmu yahatmu yakât
hâmeŋeâmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lohimbi inŋe yeŋgât sâop.

5 Yâhâ lohimbi inŋe mansaiŋeâmâ galemlipyeŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋetâ
yahatmu amutyeŋan mannomai. Yen kerekŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu
huruŋ huruŋ manmâ buku oraŋgim hoŋ bahaŋginomai. Den yan yuŋe
emelâk lok âlâŋe Anitâhât den âlâ kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu
tap.

> "Lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe
> nâŋgâyiŋgimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me
> âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai yamâ mem
> hewewen tuhuyekmâ tihityeŋe otmap." Den yawu tap.

6 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp yiwereŋe yuâmâ yeŋe umatŋe
kakŋan mansai. Yâhâ hâmbâi Anitâŋe ikŋahâk nâŋgâmu ârândâŋ otbuap
yan manman sânduhân katyekmu mannomai. Yakât nâŋgâm Anitâ
Wâtgât Amboŋe yâkât amutgen karakmâ tem lâuwaŋgim mannomai.
7 Yâkŋe tihityeŋe otmap gârâmâ yeŋe yâkât wâtŋan kinmâ umatŋe âlâlâ
kakyeŋan yâhâwuap yakât nâŋgâm ki gorâyiŋgiwuap.

8 Kasanenŋe Satanŋe mem bâlenenekmu hiliwahonomgâlâk nâŋgâmap.
Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet.
Puaiaŋe bau membe sâm to ginŋan sip galem tuhum tatmap. Yawu otmu
bau to ginŋambâ tomot tuhumu in yawu urutmâ lâum toen kioŋmap. Toen
kioŋmu harangumu mumu yanâmâ nem kereŋgetmap. Yakât dopŋeâk
nenŋe manman bâleŋahât paŋgoŋân kioŋmâ hiliwahonehât Satanŋe
paŋgoŋ katmap. Yakât otmâ yeŋe hiliwahomaihât nâŋgâm biwi golâek
manmâ galemahom mannomai. 9 Kiristohât lohimbi hânŋan kulemŋan
manmâ arai ya yeŋgât kakyeŋan umatŋe âlâlâ yâhâmu hâhiwin nâŋgâm
mansai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim mansai.
Yâhâ yeŋe umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgâm mansai. Yakât
otmâ ya yeŋgât nâŋgâm yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim
wâtŋan kinŋetâ Satanŋe mem ge katyekbe sâm hâum pâpgum pilâwuap.
10 Sâp ki kâlep otmuâk umatŋe yu pesuk sâmu Anitâ Biwi Sânduk otmu
Tihit tihit Amboŋaŋe manman sânduhân katyekmu mannomai. Yawu

otmu yâkât wâtŋan kinmâ biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum mannomai. Otmu Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yiŋgimu menomai. 11 Anitâ Wâtgât Amboŋe heroŋe otbaŋgim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Den bâiŋe sâm hâreop.

12 Bukulipne, den bâiŋe sâm hârewoman. Nâŋe bukunenŋe Sila den pâŋe tâlâwâk yu ekumune yeŋgât kulemguap. Anitâ ikŋak mâmâŋe otnihimu Kiristohât den bulâŋe lohimbi kâsikum yiŋgim gaman. Otmu yeŋgât biwiyeŋe orotok sâmapgât Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât ekyongoan. Otmu Kiristohât den ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai yawuâk manmâ yâhânomaihât naŋgan.

13 Otmu Kiristohât lohimbi nâ orowâk Bawilon kapiân mansain yâkŋe yawuâk nâŋgâyiŋgiain. Otmu nanne Mareko orowâk tânahom Kiristo hoŋ bawaŋgimait yâkŋe gurâ yawuâk nâŋgâyiŋgiap.

14 Yen Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansaiŋe heroŋe naŋgaŋginomai.

Otmu Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu wâtŋan kinŋetâ biwiyeŋe sânduk sâmu mannomai. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Petoro

2 Petoro
Petoroŋe ekap betŋan kulemguop.

O bukulipne,

1 Nâmâ Simon Petoro. Yesu Kiristoŋe aposolo âi sâm nihimu mem hoŋ bawaŋgim manmâ gan. Anitâŋe Yesu Kiristohât aposololipŋe nengât biwinenŋe mem hewewen tuhumu Kiristohâlen biwinennaŋe kepeim manmain. Otmu yakât dopŋeâk yeŋgât biwiyeŋe mem hewewen tuhumu yâkâlen biwiyenaŋe kepeim manmai. Anitâ yet Yesu Kiristo dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ Kiristoŋe lohimbi âlâhât nâŋgâmu yahatmu âlâhât nâŋgâmu gemu yawu ki otmap. Yâkŋe lohimbi hârok ârândâŋâk wawaenenekmap.

2 Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe eŋgatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmawot. Yawu otmawot yakât yâk yetgâlen biwiyenaŋe kepeim denyetŋe lâum manmâ gai. Otmu yawuâk torokatmâ manŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyenaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâm yâhâwuapgât nâŋgâm Anitâ ulitgum gaman.

Kiristohâlen biwinennaŋe kepeim kârihem mannom.

3-4 Anitâ yahat yahatŋe, Wâtgât Amboŋaŋe menenekmâ ikŋe laŋinŋan katnenekmu orowâk mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ Yesu Kiristoŋe âwurem ge menenekmâ himbimân yâhâ manman âiloŋgoân katnenekmu mannom. Yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nenŋe yâkâlen biwinennaŋe kepeim tem lâuwaŋgim manmunŋe mâmâŋe otningimu târârâhâk manmain. Otmu yawuâk torokatmâ manmâ yâhâmunŋe nenekmu ârândâŋ otmu Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap. Sâp yan Hiliwaho Hiliwaho Amboŋaŋe âlâkuâk biwinennan kioŋmu ekŋâleaŋgim otmâ hilipgunomgât dop ki tetewuap. Yawu otmâ Anitâŋe mem koko salek tuhunenekmu yetŋe orowâk Kiristo orop biwinennaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manman âiloŋgoân manmâ yâhâmbisâin. 5 Yakât nâŋgâm Kiristohâlen biwiyenaŋe tiŋâk kepeim manmanyeŋe kelihakmu kârihem mannomai. Yawu manŋetâ wuân me wuân teteyiŋgiwuap yan girawu otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuapgât nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap. 6 Otmu nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap yakât kakŋan otŋetâ bâlemapgât biwiyeŋe galemahom mannomai. Yawu manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe senyenan genomai me otmain yawuâk otŋet sâm eŋgatyenan genomai. Yawu otŋetâ Kiristohâlen biwiyenaŋe tiŋâk kepeim Anitâhât tem lâuwaŋgim uwawapŋe bia manmâ ki lohotŋe otnomai. 7 Yawu otmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyenaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi kerek buku otyiŋgim manmâ yâhânomai. 8 Den sâm aran yu tâŋ tâŋâk watmâ Kiristohât tem lâuwaŋgiŋetâ manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yeŋgâlen tetem heŋgeŋguwuap. Yawu otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristohât biwinan girawu tatmap ya nâŋgânomai. 9 Yâhâ Kiristoŋe tosayenahât otmâ mumu Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgiop yakât ikŋe lohimbi nombotŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe manguakmu gulip malap manmai. Yawu manmâ den sâm aran yu nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât ki nâŋgâm manmai.

10 Yâhâ yenâmâ Anitâŋe dâiyekmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem
hewewenŋ tuhuyekmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetâ nine nanne baratne
sâm meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Pat yakât bulâŋe
biatyiŋgimapgât yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim yu ya otŋetgât den
ekyongoan yu watmâ manmâ yâhânomai. Yawu manmâ ki otmâ tâpikgum
Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleŋan arinomai. 11 Otmu sâp patoen
Anitâŋe biwiyeŋe ekmâ matŋe kâpekyiŋgiwuap yan Kutdânenŋe Yesu
Kiristoŋe âwurem ge sârereyekmu Anitâŋe manman kârikŋan katyekmu
heroŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi.

Petoroŋe mum pilâyekbuapgât sâop.

12 Den ekyongoan yu emelâk aposololipŋe lok nombotŋe orop yen
kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm
gai ya naŋgan. Yawu gârâmâ den yu nâŋgâm mem mete tuhum man-
nomaihât ekyongom yâhâwom. 13-14 Aiop sâp ki kâlep otmuâk mum
pilâyekbom yakât emelâk Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe eknohop. Yakât
otmâ inânŋan den ekyongoan yu nâŋgâm biwiyeŋan katmâ nâŋgâmâk
manŋetgât biwiyeŋan kioŋmâ yâhâwom. Yakât nâŋgâmune ârândâŋ
otmap. 15 Otmu pilâyekbom yakât kakŋan den kulemgum katyiŋgian yu
sâlikum nâŋgâm mem mete tuhum mannomai.

Anitâŋe Yesu kun kundenŋe mem âlâ tuhumu ekbi yakât Petoroŋe sâop.

16 Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem gewuap yan wâtŋe pato tetemu
ekmunŋe âlâ kândâkdâ otbuap yakât den emelâk kâsikum yiŋgiwin.
Den kâsikum yiŋgiwin yamâ lokgât nâŋgân nâŋgân ki watmâ den golâ
kâsikum yiŋgiwin. Nenŋe yâk orop manmâ yâkŋe olop miop ya ekmunŋe
âlâ kândâkdâ otmu Anitâ orop dopyetŋe konohâk oap yawu nâŋgâwin.
17-18 Nenŋe yâk orowâk pumŋe âlâen yâhâwin yan âwâŋe Anitâŋe yâkât
nâŋgâmu yahatmu kulem âlâ yuwu memu ekmunŋe âlâ kândâkdâ olop.
Anitâŋe Kiristohât kun kundenŋe mem âlâ tuhumu sennŋaŋe emetsenŋe
pilâmu irik irik sâmap yawuya tetemu ekbin. Otmu sâŋgumŋaŋeâmâ kaok
bolaŋ bolaŋ otmu ekbin. Yawu otmu Anitâ yahat yahatŋe, Laŋinŋahât
Amboŋaŋe yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe
biwinaŋe yâkâlâk nâŋgâman.” Anitâŋe himbimâmbâ den yawu sâmu
nâŋgâwin.

19 Otmu embâŋân emet inânŋan Anitâŋe poropetelipŋe den âlâlâ
ekyongomu kulemguwi yakât bulâŋe tetewuap nâŋgâm eŋgat yâhâp ki
otmain. Otmu yeŋe gurâ Anitâhât den tâŋ tâŋâk watnomaihât nâŋgâm
den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Kapi âlâen arine sâm otmâ omoŋdâŋe
lambe saum ya laŋinŋan mâtâp ekmâ arimain. Yâhâ emet haŋ sâwe
sâm otmap yanâmâ pitu kâmŋe papato yaŋe tetemap. Yawu tetemu
tatmâ yaŋak emet haŋ sâmu emetsenŋe ga takamap. Yakât dopŋeâk
Kiristoŋe ki âwurem gemu mansain sâp yuâmâ Anitâhât den sâlikum
nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu Kiristohât mâtâp watmâ yâhânom. Yâhâ
âwurem gewuap yanâmâ ikŋe laŋinŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋan
pilâmu Anitâ yet Kiristo yetgât biwiyetŋan âlâlâ tatmap ya topŋambâek
nâŋgânom. 20-21 Emelâk emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋaŋe
yâkât den kulemguwi yamâ yeŋe nâŋgân nâŋgân ki watmâ den ya
kulemguwi. Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât den biwiyeŋan katmu
ya kulemguwi. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk otmâ

den ya sâm kusânmâ bukulipyeŋe ekyongonomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm mannomai.

2

Lok perâkŋe yeŋgât sâop.

1 Emelâk Anitâhât poropetelipŋaŋe yâkât den Isirae lohimbi ekyongominiwi. Sâp yan lok perâkŋaŋe oain sâm oain sâm otmâ den perâkŋe kâityongominiwi. Yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den kelaŋgatmâ kâsikum yiŋginomai. Yâhâ Kiristoŋe yeŋe tosahât otmâ kaweyeŋan kinmu kuŋetâ muop yakât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betgumai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. 2 Otmu Kiristohât den kelaŋgatmâ kâsikum yiŋgiŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu lohimbi dondâŋe hioŋakmâ yâk yeŋgâlen torokatnomai. Yâk yeŋgâlen torokatnomai yan lohimbi belângen manmaiŋe manmanyeŋe ekmâ sâm ge katyekmâ Kiristohât den pat nâŋgâŋetâ gewuap. 3 Lok perâkŋaŋe yeŋgât iri sikumyeŋe ekŋâlem meyiŋgine sâm den golâ ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tewetsenŋe yiŋginomai. Yawu otyiŋginomai yakât matŋe umatŋe yiŋgimu menomaihât Anitâŋe sâp kalop. Sâp kalop ya ekmu ârândâŋ otmu matŋe yiŋgimu mem hiliwahonomai.

4 Bulâŋanâk Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgimu menomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kândikum emelâk aŋelo nombotŋaŋe Anitâhât den kum otmâ hilipguwi yakât matŋe nâpumân panyekmu ge omoŋ kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhâŋetâ sâp pato tetewuap yan den sâm hâreyiŋgim matŋe umatŋe yiŋgimu mem hiliwahonomai. 5 Otmu emelâk embâŋân lohimbiŋe Anitâ betgum orotmeme bâleŋe otmâ manminiwi. Yawu otmâ manŋetâ lok âlâ, kutŋe Noa sâm, lohimbiŋe Anitâhât den lâum manŋetâ yekmu ârândâŋ olâk sâm yâkŋe girem den ekyongominiop. Otmu girem den ya ekyongomu nâŋgâŋetâ helekŋe otmu orotmeme bâleŋe tâtâem otŋetâ yaŋak Anitâŋe nâŋgâmu toŋgelâk giop. Toŋgelâk gemu to niŋ niŋ sâm lohimbi bâleŋe ya asisihâk haranyongop. Yâhâ lohimbi nombolân yâhâp Noa orop waŋgaen yâhâ tatbi yawuâk hâmeyeŋe kinop.

6 Otmu kapi yâhâp, kutyetŋe Sotom yet Gomora, ya ambolipŋaŋe gurâ Anitâhât hâkâŋ otmâ orotmeme bâleŋe otminiwi yakât matŋeâmâ kâlâpŋe ge sem gulip tuhuyehop. Ya yeŋgât den pat nâŋgâmunŋe tetemap yan lohimbiŋe orotmeme bâleŋe otmai yakât Anitâŋe matŋe yiŋgimu menomai nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otmain. 7-8 Kâlâpŋe Sotom otmu Gomora kapi ambolipŋe sem gulip tuhuyehop yan Anitâŋe lok âlâ, kutŋe Lot sâm, yâkât nâŋgâwaŋgimu hâmeŋe kinop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lotŋe Anitâhât tem lâuwaŋgim orotmeme âlepŋeâk otminiop yakât ekmu ârândâŋ olop. Yâhâ kapi ambolipŋaŋeâmâ Anitâhât den kum den bâleŋe sahaŋgim orotmeme bâleŋe hilâm ârândâŋâk otŋetâ Lotŋe yekmu tepŋe dondâ bâleminiop. Yawu manopgât otmâ Anitâŋe nâŋgâwaŋgimu hâmeŋe kinop.

9-10 Yakât dopŋeâk lohimbi Anitâhât tem lâuwaŋgim manmaiŋe manman bâleŋahât paŋgoŋân kioŋmaihât meyekmâ manman âlepŋan katyekmu manmai. Yâhâ lohimbiŋe Anitâhât den kum yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ orotmeme bâleŋe ekŋâlem otmai yakât matŋe umatŋe sâp patoen yiŋgimu menomai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat kuyiŋgimu mansai.

Lok perâkŋe ya yeŋgât wâtyeŋe pato ki tatyiŋgiap. Yawu gârâmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu Anitâhât aŋelolipŋe ikŋe orop himbimân tatmai ya yeŋgât nâŋgâŋetâ gemu sâm bâleyiŋgimai. Yawu otmâ aŋelo yaŋe matŋe ningimai sâm yakât ki gorâyiŋgimap. 11 Yâhâ Anitâhât aŋelolipŋe ya yeŋgât wâtyeŋe pato tatyiŋgiap. Yawu tatyiŋgiap yamâ yâkât senŋan kinmai yan aŋelo bukulipyeŋe nombotŋaŋe otmâ hilipguŋetâ Anitâŋe betyongomu tatmai ya yeŋgât ki sâm bâleyiŋgimai.

12 Yâhâ lok perâkŋe ya yeŋgât topyeŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe soŋgo bau otmu nâi seloŋ topŋe topŋe katmu ekmain yamâ umut biwiyeŋe bia. Otmu nenŋe hat ari kum taka um nenomgât sâm kalop. Yâhâ lok perâkŋaŋe yu yakât topŋe nâŋgâm pâpgum ihilâk sâm bâlemai. Yakât otmâ yekmunŋe biwiyeŋe bia mansai yawu otmap. Otmu soŋgo bau kumain yakât dopŋeâk sâp patoen Anitâŋe lohimbi perâkŋe ya hilipyongowuap. 13 Yâkŋe lohimbi hâhiwin yiŋgiŋetâ umatŋe kakŋan manmâ gai. Yakât matŋe sâp patoen Anitâŋe yeŋe gurâ yawuâk hâhiwin yiŋgimu umatŋe kakŋan mannomai. Otmu yâkŋe yuwu otŋetâ dondâ bâlemap. Lohimbi senyeŋan kinmâ yu ya ekŋâlem otnehâlâk nâŋgâm otmâ hilipgumai. Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yeŋgâlen torokatmâ to kârikŋe nem biwiyeŋe hâlim otmu otŋetâ bâlemu aŋun yiŋgimai. 14 Otmu imbi âlâ me âlâ yekmai yan ya yeŋgât nâŋgâm biwiyeŋaŋe otmâ tâpikgum tosa memai. Otmu orotmeme bâleŋe ya ekŋâlem otnehâlâk nâŋgâmai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe biwi yâhâp manmai ya yeŋgât eŋgatyeŋan geŋetâ otmâ tâpikgumai. Bukulipyeŋe yeŋgât iri sikumyeŋe miaknehâlâk nâŋgâm mem lohotŋe tuhuyekmai. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgimu menomaihât pat kuyiŋgimu mansai.

15 Yâkŋe Kiristohât mâtâp bulâŋe ya pilâm lok âlâ, kutŋe Bileam, Beoro nanŋe, yâkŋe olop yawuâk otmai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bileamŋe hâmeŋe membom nâŋgâm Isirae lohimbi sait kakyeŋan pilâwe sâm ariop. 16 Arimu Anitâhât aŋelo âlâŋe Bileamgât doŋgi launŋe mem purik pilâwaŋgimu amboŋe den ekuop. Den ekumu nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgimu sait kakyeŋan ki pilâop. Yawu.

17 To senŋe saŋ kititiŋ sâmap yapâ to ki osomain. Otmu elem kârikŋe memu emet mem maŋgumap yamâ gelâk ki gemap. Yakât dopŋeâk lohimbiŋe lok perâkŋe yeŋgât denyeŋe nâŋgâŋetâ den yaŋe buku ki meyiŋgimap. Yakât otmâ sâp patoen Anitâŋe lok perâkŋe ya pilâyekmu yaehen ge omoŋ bâleŋaŋe sâhâyekmu tatnomai. 18 Yâkŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu nâŋgân nâŋgân tâŋât lohimbi kâsikum yiŋgimai yakât yâkŋe nâŋgâŋetâ yahatmap. Otmu lohimbi nombotŋaŋe pâku lohimbi yeŋgâlembâ dâiakmâ Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ sâp ki kâlep oap. 19 Lohimbi yawuya yeŋgât eŋgatyeŋan ge lok perâkŋaŋe yuwu sâm ekyongomai. “Kiristoŋe girem den yapâek holaŋnenekmu eŋgatnenŋeâk watmâ yu ya otmâ mannomgât dop tap.” Yawu sâm eŋgatyeŋan geŋetâ orowâk otmâ tâpikgumai. Yawu otmâ Manman Bâleŋe Amboŋahâtpaŋgoŋân yâhâpŋe kioŋmâ yâkât amutgen manmai. 20 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbiŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâholaŋyekmâ tihityeŋe otmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe bet pilâwi ya miwirikum Manman Bâleŋe Amboŋahâtpaŋgoŋân âlâkuâk kioŋmâ yâkât amutgen mannomai yanâmâ hiliwahonomaihât pat mannomai. Yawu mannomai yanâmâ emelâk Kiristohâlen biwiyeŋaŋe ki kepeiwi

sâp yan tosayeŋahât matŋe menomai sâop ya wangim Anitâŋe matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. 21 Lohimbi nombotŋaŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât topŋe pâpgum orotmeme bâleŋe tâtâemâk otmâ belângen manmai. Lohimbi yawu yamâ Anitâŋe matŋe yiŋgimu menomai. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ Kiristohât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai. Yawu otmai yakât kakŋan yâkât nâŋgâŋetâ gemu orotmeme bâleŋe miwirikum Kiristo betgunomai. Yawu otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâŋe lohimbi belângen manmai matŋe yiŋgimu menomai ya wangim matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. 22 Kiristo betgumai ya yeŋgât nâŋgâm den âlâen hâum sâmain yakât nâŋgâmune bulâŋe oap. Den yamâ yuwu tap. Sosoŋe mohatmap yamâ benŋe yâhâpŋe nemap. Otmu bauŋe bokosohân dakakmap. Dakakmu hâkŋe bokosohâk pato otmap ya hârâŋ sâm bererek sâm gemu âlâkuâk ari bokosohân dakakmap. Yakât dopŋeâk lohimbi orotmeme bâleŋe aŋgoân otbi ya miwirikum otŋetâ dondâ bâlemap.

3

Bulâŋanâk Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap.

1 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât topŋe emelâk kâsikum yiŋgimune nâŋgâwi. Otmu yeŋe den ya nâŋgâm biwiyeŋan katmâ galemahom târârâhâk manŋetgât pepa âlâ kulemgum katyiŋgimune ekbi. Otmu yâhâpŋe yu kulemgum katyiŋgian. 2 Emelâk Anitâŋe ikŋe poropetelipŋe den ekyongomu kulemguwi. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe nen ikŋe aposololipŋe den eknongomu kâsikum yiŋgimunŋe naŋgai. Den ya kerehâk nâŋgâm heŋgeŋgum biwiyeŋan katmâ manmâ yâhânomaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 3 Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotŋaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ yu ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. Yawu manmâ Kiristoŋe âwurem ge menenekbuapgât sâop den yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe bia otmu yuwu sâm yeŋgât senyeŋan genomai. 4 “Kiristoŋe “Âwurem ge meyekbom,” sâop yamâ nenŋe ki eksain. Wosan taka tap ya sâŋetâ ari ekne. Anitâŋe hân himbim kândikyotgowâmbâek lohimbi nengât manmannenŋe dop konohâk tatmâ gamap. Otmu tâmbâlipnenŋe mum gara gara otbi yawuâk nen gurâ mumain.” Yawu sâm senyeŋan genomai. 5 Yawu sâm senyeŋan genomai yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ sânomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kândikum emelâk topŋe katmâ Anitâŋe sâmu biaembâ hân himbim teteop. Otmu saru keterakmu hân teteop. Otmu elem kulewoŋboŋ tetem yapâek gelâk gemap. Gelâk gemu yaŋak nak me senŋe âlâlâ topŋe topŋe tetem âi omoŋ omoŋ otmâ yahatmap. 6 Otmu lohimbiŋe Anitâ betgum otŋetâ bâleop yakât matŋe yâkŋe sâmu toŋgelâk gemu to niŋ niŋ sâm lohimbi otmu senŋe âlâlâ waŋgaen ki yâhâwi ya aksisihâk haranyongop. 7 Otmu sâp pato tetewuawân Anitâŋe sâmu hân himbim ekmain yu kâlâpŋe sem gulip tuhuwuapgât sâm kalop. Sâp yan Anitâŋe lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ sâm hâreningiwuap. Yawu otmâ lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe ki kepeimai yamâ matŋe yiŋgimu mem hiliwahonomai.

8-9 Otmu lohimbi nombotŋaŋe “Wongât Anitâŋe Kiristo in yawu ki hâŋgângumu âwurem gemap?” yawu sâmai yakât yuwu sâmune nâŋgâm

biwiyeŋan katŋet. Anitâŋe sâpgât ki nâŋgâmap. Yakât otmâ yambu 1000 yakât biwiŋan yu ya tetemap yakât nâŋgâmu hilâm konok biwiŋan tetemap yawu otmap. Yamâ aŋgoânâmâ lohimbiŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu manŋetgât nâŋgâm mambotyiŋgimap.

10 Kutdânenŋe âwurem gewuap yakât nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Kapi ambolipŋe yeŋgât kasalipyeŋaŋe sâp girawuân taka itit kiom tuhuyiŋginomai ya ki ekyongomai. Kapi ambolipŋaŋe ki nâŋgâmâk manŋetâ kasalipyeŋaŋe pârâk sânsânâk taka yongom kiom tuhuyiŋgimai. Yakât dopŋeâk Kiristoŋe pârâk sânsânâk gewuap. Sâp yan kâlâp punduŋ sâm himbimân emetsenŋe pitu âlâlâ ya kerehâk munŋe orowâk sem gulip tuhuwuap. Otmu hânân yu senŋe âlâlâ topŋe topŋe yu gurâ yawuâk sem gulip tuhuwuap. 11 Yakât nâŋgâm yeŋe manman bâleŋambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim târârâhâk mannomai. 12-13 Otmu Anitâŋe sâmu kâlâp pato punduŋ sâm himbimân emetsenŋe pitu otmu hânân senŋe âlâlâ ya kerehâk sem gulip tuhuwuap. Yakât kakŋan yâhâpŋe sâmu hân himbim aŋgo tetewuap. Hân himbim aŋgo tetemu yan mem katyekmu koko salehâk manŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap. Yakât pat emelâk kuyiŋgimu tap. Yakât otmâ sâp pato tetemu Kiristoŋe âwurem ge meyekbuap yakât nâŋgâm biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kilik kilik sâmu mambotbaŋgim mannomai.

14 Yawu mambotbaŋgim mannomai yanâmâ Anitâŋe yekmâ “nine nanne baratne koko salek,” sâm kaok nâŋgâyiŋgiwuap. Yakât nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manmanyeŋe kelihakmu kârihem mannomai. 15 Otmu Anitâŋe Kiristo in yawu ki hâŋgângumu âwurem gewuap. Otmu ki âwurem gewuap yan lohimbiŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgiwuapgât mâtâp ki hâreakmâ tâŋ sâwuap. Yakât nâŋgâm “Wongât Anitâŋe in yawu ki hâŋgângumu gemap?” yeŋe yawu ki sânomai. Den yan yuŋe Pauloŋe den kulemgum katyiŋgimu ekbi ya miap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem bukunenŋe Paulo yâkât biwiŋan katmu yâkŋe kulemgum katyiŋgimu ekbi. 16 Pauloŋe ekap âlâlâ katyiŋgiop yan den yuwuâk kulemgum katyiŋgiop. Yawu gârâmâ den kulemgum katyiŋgiop ya lohimbi nombotŋaŋe sâlikum nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimu nâŋgân nâŋgânyeŋe hâlim milim otmap. Yakât otmâ den ya kelaŋgatmâ bukulipyeŋe kâsikum yiŋgimai. Yawu gârâmâ emelâk Anitâhât poropetelipŋe otmu lok nombotŋaŋe yâkât den kulemguwi ya yâkŋak yawuâk kelaŋgatmâ bukulipyeŋe kâsikum yiŋgimai. Yakât otmâ yeŋahâk otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat mansai.

17 Den yu emet inânŋan ekyongoan. Lok nombotŋaŋe Anitâhât den kum yeŋe eŋgatyeŋeâk watmai. Lok yawuyaŋe yeŋgâlen taka eŋgatyeŋan geŋetâ nâŋgân nâŋgânyeŋe hâlim milim otmu manman bâleŋahât paŋgoŋân kioŋmaihât biwiyeŋe galemahom mannomai. 18 Otmu sâp yiwereŋe yuâmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya wangim yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim yâkât den tiŋâk lâum mannomai. Yawu otnomai yanâmâ yâkŋe tihityeŋe otmu manman âlepŋahât bulâŋe yeŋgâlen teteap ya wangim bulâŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yakât nâŋgâm Kiristo mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,

Petoro

1 Yoane
Yoaneŋe ekap aŋgoân kulemguop.

O bukulipne,

1-2 Anitâhât Kâi Toka yaŋe manman kârikŋahât amboŋe oap. Otmu Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop tatmâ gaowotŋak tatmâ gawot. Otmu himbim pilâm ge imbihâlembâ tetem lok otmâ hohetnennŋan manop. Otmu nen aposololipŋe menenekmu orowâk manbin. Manbin yan manman kârikŋan mannom yakât den pat eknongomu nâŋgâmunŋe bulâŋe olop. Yakât otmâ nenŋe den pat ya yen ekyongom gawin. Den ya torokatmâ ekap yu kulemgum katyiŋgian. 3-4 Nenŋe Anitâ yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwinennŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu biwi hero kakŋan manmain. Otmu yeŋe yawuâk manmâ Kiristohât lohimbi orop naŋgaŋgim buku oraŋgim mannomaihât ekap yu kulemgum katyiŋgian.

Anitâ Koko Salek Amboŋe laŋinŋan tatmap.

5 Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât topŋe ikŋe nanŋaŋe sâm tetem eknongop. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ Koko Salek Amboŋe laŋinŋan tatmap. Otmu lohimbiŋeâmâ omoŋ biwiŋan manmâ orotmeme kiŋgoŋ otmâ tosa mem manmai. Yâhâ Anitâhâlen ya âlâ ki tap. 6 Nenŋe “Anitâ orop biwinennŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap,” yawu sâm bukulipnenŋe ekyongomain. Yawu ekyongomain yamâ nenŋe otmunŋe bâlem gamap yan den perâkŋe kâityongom Anitâhât den bulâŋe ya ki lâumain. 7 Yâhâ nenŋe Anitâ Koko Salek Amboŋahât den nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu yâkât tem tiŋâk lâuwaŋgim manmain. Yawu otmâ manmain yan Kiristoŋe nengât tosahât otmâ sârerenenekmâ muop yakât nâŋgâm Anitâŋe nenŋe tosa otmain ya pilâningimap. Tosa pilâningiap nâŋgâm bukulipnenŋe orop biwinennŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaemain.

8 Nenŋe Anitâhât den bulâŋe yakât pâpgum, “Nenŋe koko salehâk manmain,” sâmain otmuâmâ perâk sâmain. Nenŋe yawu otmâ hiliwahonomgât mâtâp ya watmain. 9-10 Yâhâ nenŋe “Orotmeme bâleŋe âlâ ki otmain,” sâmain yanâmâ Anitâhât den nâŋgâmunŋe ki bulâŋe otmap. Yawu otmâ “Anitâŋe den perâk sâmap,” yawu nâŋgâm hilipgumain. Nenŋe tosanenŋe sâm tetemunŋe Anitâŋe pilâningiwuapgât den sâm kalop ya kum ondop âlâ ki otbuap. Yakât nâŋgâm biwinenŋe ekmâ orotmeme bâleŋe wuân me wuân otbin yakât nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu bukulipnenŋe yeŋgât senyenŋan kinmâ sâm tetem Anitâ ulitgunom. Yawu otnom yanâmâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningiwuap.

2

Kiristoŋe Anitâ orop tatmâ nengât sâm ulitgumap.

1-2 Yeŋe otŋetâ bâlemu tosa memaihât ekap yu kulemgum katyiŋgian. Yesu Kiristoŋe ki otmâ tâpikguop yamâ lohimbi kerek nengât tosanenŋahât otmâ kawenennŋan kinmu kuŋetâ muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân yâhâ Anitâ orop tatmâ nengât sâm ulitgumap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlewuap yan yakât nâŋgâm

Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitguŋetâ yâkŋe Kiristohât nâŋgâm tosayeŋe pilâyiŋgiwuap.

3 Nenŋe Anitâhât tem lâuwaŋgimain yan yâkŋe nenekmu ârândâŋ otmu yâk orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap yawu nâŋgâmain. 4 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe “Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain,” sâmai yamâ yâkât den loŋgâemai. Lohimbi yawuyaŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ helekŋe otmu den perâk sâmai. 5-6 Yâhâ nenŋe Anitâhât den tâŋ tâŋâk watmâ tem lâuwaŋgimain yan yâkŋe wawaenenekmâ mâmâŋe otningimap. Mâmâŋe otningimap yakât bulâŋeâmâ Yesuŋe buku otningiop yawuâk nenŋe bukulipnenŋe orop buku oraŋgim manmain. Ya ekmâ yâk orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap yawu nâŋgâmain.

Nenŋe buku oraŋgim mannom.

7 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristoŋe lohimbi kerek buku otningiop. Yakât otmâ yeŋe Anitâ orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristoŋe buku otyiŋgiop yawuâk yeŋe gurâ buku oraŋgim mannomaihât den emelâk kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâwi. Den yu yawuâk kulemgum katyiŋgian. 8 Yâhâ Anitâ orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim manmain yakât mâtâpŋe aŋgoân Kiristoŋe watmu yâkâlen bulâŋe tetemu ekbin. Otmu Anitâhât laŋinŋe bulâŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan pilâmu haŋ sâyiŋgimu mâtâp yawuâk watmâ buku oraŋgim mannomai. Yawu otmâ mannŋetâ yanâmâ Omoŋ Amboŋahât wâtŋe gewuap.

9 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe “Anitâhât laŋinŋaŋe biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu tem lâuwaŋgim mansain,” sâmai. Yawu sâmai yamâ bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyiŋgimai. Yawu otmâ Anitâhât den nâŋgâm pâpgum omoŋ biwiŋan manmai. 10 Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ bukulipyeŋe orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Lohimbi ya yeŋgât biwiyeŋan Anitâhât laŋinŋaŋe pilâmu haŋ sâyiŋgimu tem lâuwaŋgim târârâhâk manmai. Yawu manŋetâ lohimbiŋe manmanyeŋe ekŋetâ âlepŋe otmap. 11 Yâhâ lohimbiŋe bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyiŋgimai ya yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan omoŋ sahakyiŋgimu ihilâk mahilâk otmâ manmai.

12-14 Kiristoŋe himbimâmbâ ge nengât tosahât otmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Yakât den pat ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Anitâŋe tosayeŋe pilâyiŋgiop. Yawu otmu yâk orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap.

Otmu lohimbi papato yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâhât den tiŋâk lâum kârihem kinŋetâ Manman Bâleŋahât Amboŋaŋe mem ge katyekbe sâm pâpgum pilâyekmu mansai. Ya yawuâk mannomaihât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyiŋgian.

Otmu lohimbi sombo yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Kiristoŋe tatmâ gaopŋak tatmâ gap. Yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ gaŋetâ yu oap. Yakât nâŋgâm heroŋe nâŋgâyiŋgim yeŋgât den yu kulemguan.

Anitâhât tem lâuwaŋgim mannom.

15-16 Lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât hâkâŋ otmai. Yawu otmâ Manman Bâleŋe Amboŋahât amutgen manmâ yuwu otŋetâ bâlemap. Hâk sânduhân mansain sâm yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemai. Yeŋe

eŋgatyeŋeâk watmâ senŋe âlâlâ ekŋâlem ihilâk otmai. Yawu otŋetâ dondâ bâlemap. Yakât otmâ lohimbi yawuya yeŋgâlen ki torokatnomai. Yâhâ yeŋe yâk yeŋgâlen torokatmâ yâkŋe otmai yawuâk otnomai yanâmâ nenŋe yekmunŋe Awoŋnenŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeim mansai yawu otbuap. 17 Manman Bâleŋe Amboŋahât wâtŋe gewuap. Otmu lohimbiŋe senŋe âlâlâ ekŋâlemai yaŋe biatbuap. Yakât otmâ lohimbi bâleŋe ya yeŋgâlen ki torokatnomai. Yawu otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm tem lâuwaŋgim manŋetâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lok perâkŋe yeŋgât sâop.

18 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristoŋe âwurem gewuapgât sâpŋe utâpguap. Otmu sâp ya tâlâhuwuap yan lok âlâŋe tetem Kiristo mem ge katmâ yâkât kaweŋan kinmâ lohimbi yeŋgât nâŋgân nâŋgânyeŋe mem hâlim tuhuyiŋgiwuap. Yakât den emelâk ekyongomune nâŋgâwi. Yâhâ sâp yuâmâ lok yawuya dondâhâlâkŋe teteŋetâ yekmain. Yakât otmâ Kiristoŋe âwurem gewuapgât sâpŋe utâpguap yawu nâŋgâmain. 19 Emelâk lok ya nen orop manbin yamâ biwinenŋaŋe ki kepeiakmâ konohâk olop. Ya yeŋgât topyeŋe lohimbiŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât Anitâŋe nâŋgâmu pilânenekmâ ariwi. Yâhâ yâkŋe nen orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk olop mâne ki pilânenekmâ arimbâi.

20-21 Yâhâ yenâmâ Kiristoŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwiyeŋan kioŋmu yaŋak ikŋe den bulâŋe nâŋgâm heŋgeŋgumai. Yakât otmâ nâŋgân nâŋgânyeŋe kuwikyiŋgiwe sâm den ki kulemgum katyiŋgian. Yeŋe Kiristohât den nâŋgâm heŋgeŋgumai yakât otmâ lok nombotŋaŋe topyeŋe kurihiakmâ Kiristohât den kelaŋgatmâ ekyongomai ya nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu topyeŋe tetekŋan tetemu ekmai. Yakât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyiŋgian.

22 Lok yaŋe Kiristohât den kelaŋgatmâ yuwu ekyongomai. “Yesuŋe lohimbi tihitnenŋe olâkgât Anitâŋe yâk ki hâŋgângumu giop. Kiristoâmâ nen orop dop konohâk mansain.” Yawu sâm Kiristohât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betgumai yakât dopŋeâk âwâŋe Anitâhât nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betgumai. 23 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ nanŋahât hâkâŋ otmâ betbaŋgimai yan Yesuhât hâkâŋ oain sâm yan âwâŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ betbaŋgimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ nanŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeimai otmuâmâ âwâŋahâlen gurâ yawuâk kepeimai.

24 Otmu den pat âlepŋe kâsikum yiŋgim gai ya biwiyeŋan katmâ lâum manŋetgât naŋgan. Yawu otmâ mannomai yan Kiristo yet Anitâ orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. 25 Yawu manŋetâ yanâmâ Kiristoŋe manman kârikŋan manmâ yâhâmbisâihât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yiŋgimu menomai.

26 Lok perâkŋaŋe Kiristohât den kelaŋgatmâ kâsikum yiŋgimai. Den ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristo betgumaihât den yu kulemgum katyiŋgian. 27 Yâhâ yenâmâ Kiristoŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwiyeŋan kioŋmâ mâmâŋe otyiŋgim gap. Yawu otmâ den bulâŋeâk biwiyeŋan katmu yu me yakât ki nâŋgâm hilipgumai. Otmu yawuâk otyiŋgim yâhâwuap yanâmâ Kiristohât den nâŋgâm heŋgeŋgum mannomai. Yawu nâŋgâm heŋgeŋgunomai yanâmâ lok nombotŋaŋe taka den kâsikum ninginet sâm ki âiyongonomai.

Kiristohât tem lâuwaŋgim mannom.

28 Otmu Kiristoŋe ikŋe lohimbi yen orop menenekbe sâm âwurem
gewuap yan yeŋe aŋulakmâ kâmgumaihât Kiristo orop biwiyeŋaŋe
kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwaŋgim mannomai. Yawu otmâ man-
nomai gârâmâ yâkŋe gewuap yan nenŋe yen orop yâkât senŋan kinmâ
hâmeŋe âlepŋe ningiwuapgât nâŋgânom. 29 Anitâmâ Koko Salek Amboŋe.
Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe târârâhâk manmai ya yekmunŋe An-
itâŋe nine nanne baratne sâm meyekmu mansai yawu otmap.

3

Awoŋnenŋe Anitâŋe wawaenenekmap.

1 Bulâŋanâk Awoŋnenŋe Anitâŋe wawaenenekmâ nine nanne baratne
sâm menenekmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât nâŋgâmunŋe âlâ
kândâkdâ otmap. Lohimbi belângen manmaiŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ
gemu bet pilâm Kiristohâlen biwiyeŋe ki katbi. Yakât otmâ nengât
gurâ yawuâk hâkâŋ otmâ betnongom mansai. 2 Anitâŋe nine nanne
baratne sâm menenekmu mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen manman
âiŋe ningimu menom yakât topŋe tipiŋe naŋgain. Yawu gârâmâ Kiristoŋe
âwurem ge menenekbuap. Sâp yan manman âiŋe ningiwuap yamâ ikŋe
manman koko salek yawuya ningimu menom. 3 Manman ya ningimu
menomgât nâŋgâm biwinenŋe mem mannom. Otmu Kiristoŋe koko
salehâk tatmap yawuâk manne sâm yâkât wâtŋan kinmâ orotmeme
bâleŋe bet pilâm manmâ yâhânom.

4 Lohimbiŋe otŋetâ bâlemap sâm Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgân ya lohimbi
kerek nengât biwinenŋan katmu tatmap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me
âlâŋe otŋetâ bâlemap yan Anitâhât den ya loŋgâem tosa memai. 5 Lohimbi
kerek nengât tosa pilâningiwe sâm Kiristo Manman Koko Salek Amboŋaŋe
himbimâmbâ ge koko salehâk manmâ nengât tosahât otmâ muop. 6 Yakât
otmâ lohimbi âlâ me âlâ yâkâlen biwiyeŋe kepeimaiŋe orotmeme bâleŋe
bet pilâwi ya ki miwirikum otmâ manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâ
orotmeme bâleŋe tâtâem otmaiŋe yâkât den ki nâŋgâmai, otmu yâkâlen
biwiyeŋaŋe ki kepeim manmai.

7 Lohimbi âlâ me âlâŋe den perâkŋe kâityongonomai ya nâŋgâŋetâ bulâŋe
otmapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristohât biwiŋan nâŋgân nâŋgân
âlâlâ tatmap yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu emelâk Kiris-
toŋe Anitâhât tem lâum yu ya otminiop ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop.
Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât tem lâum manmai ya yeŋgât gurâ
yawuâk Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. 8 Yâhâ kândikum emelâk topŋe
katmâ Anitâŋe lohimbi tuhuyelehop yapâek Satanŋe yâkât den kum
lohimbi kâityongom gamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme
bâleŋe tâtâem otmaiŋe Satanŋe Anitâhât den kumap yawuâk den kumai.
Yawu otmâ Satangât pat otmâ mansai. Yâhâ Satanŋe lohimbi nengât
biwinenŋan kioŋmu orotmeme bâleŋe otmâ yâhâmaingât Anitâ nanŋaŋe
mâtâp maŋguwaŋgiwe sâm himbim pilâm hânân ge manop.

9 Anitâ ikŋak lohimbi menenekmâ nine nanne baratne sâm mâmâŋe
otningim gamap. Yakât otmâ nenŋe orotmeme bâleŋe bet pilâwin ya
miwirikum tâtâem otnomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ orotmeme
bâleŋe ki otmâ manmain. 10 Nen Anitâhât pat otmâ manmainŋe lohimbi
Satangât pat otmâ manmai ya orop oset guset manmain. Yakât otmâ
manman girawuya manŋetâ yekmunŋe topyeŋe tetem heŋgeŋguwuap

yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋe Anitâhât ki tem lâuwaŋgimai. Yawu otmâ bukulipyeŋe orop biwiyeŋaŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgimai. Lohimbi yawuyaŋe Anitâhât pat ki otmâ mansai.

Bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

11 Yâhâ yeŋeâmâ lohimbi kerek nâŋgâyiŋgim buku otyiŋgim mannomaihât den emelâk kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâwi. 12 Emelâhâmâ lok âlâ, kutŋe Kain sâm, yâkŋe Bâleŋe Amboŋahât amutgen manmâ iminŋe kumu muop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Iminaŋe hotom umu Anitâŋe ya ekmu ârândâŋ olop. Yâhâ iknak hotom umuâmâ Anitâŋe ya ekmu ki ârândâŋ olop. Yakât otmâ iminahât nâŋgâm bâlewaŋgiop. Yawu gârâmâ Kainŋe olop yawu ki otnomai.

13 Otmu lohimbi belângen manmaiŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyiŋginomai yan biwiyeŋe ki yahatbuap.

14 Emelâk nen Kiristohât lohimbiŋe yâkâlen biwinenŋaŋe ki kepeiwin yan hiliwahonomgât pat manbin. Yawu gârâmâ biwinenŋe yâkâlen katmunŋe Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningimu manmain. Yakât bulâŋeâmâ bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nâŋgâmain. Yâhâ lohimbi bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyiŋgimaiŋeâmâ hiliwahonomaihât pat manmai. 15 Kiristohât lohimbi âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyiŋgimai. Yawu otmai ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu bukulipyeŋe yongoŋetâ muai yawu otmap. Otmu nenŋeâmâ yekmunŋe manman kârikŋahât pat ki mansai yawu otmap. 16 Kiristoŋe sârerenenekmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop yan buku konok orotgât mâtâp bulâŋe teteop ya nâŋgâmain. Yâhâ yakât dopŋeâk nenŋe bukulipnenŋe hewewenâk tânyongonom. 17 Otmu lohimbi nombotŋe iri sikumyeŋe pato tatyiŋgimapŋe bukulipyeŋe nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ umatŋe kaknan manmai ya ki tânyongomai. Ki tânyongoŋetâ ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeim mansai yawu otmap. 18 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe bukulipnenŋe “Âlepŋe tânyongonom,” sâm launennŋaŋak ki sânom. Yawu otmâ biwinenŋaŋe kepeiyekmâ hewewenâk tânyongonom.

Anitâŋe wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap.

19 Nenŋe biwinenŋaŋe bukulipnenŋe kepeiyekmâ tânyongomain yan Anitâ Manman Bulâŋahât Amboŋaŋe mâmâŋe otningimu mansain yakât bulâŋe ya tetemu ekmain. Yawu otyiŋgimain yan Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap yawu biwinenŋaŋe nâŋgâmain. 20 Yawu gârâmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap me bia yakât nâŋgâm biwi yâhâp otmain yanâmâ Anitâ biwinenŋe ekmapŋe wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap ya nâŋgâmunŋe biwinenŋe ârândâŋ otmap. 21 Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap yawu biwinenŋaŋe nâŋgâm yu yakât pahâk ulitgumain. 22 Otmu nenŋe girawu manmunŋe nenekmu ârândâŋ otbuapgât topŋe nâŋgâm tem lâuwaŋgim mannom yanâmâ yu yakât ulitgumunŋe âlepŋe nâŋgâningiwuap. 23 Nenŋe Anitâ nanŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim mannomgât yâkŋe sâm kalop. Yakât otmâ nenŋe Kiristohât tem lâuwaŋgim bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannom. 24 Otmu Anitâŋe den âlâlâ sâm kalop ya lâum manmain yan yâkŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge nengât biwinenŋan kioŋmu Anitâ orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya nâŋgâmain.

4

Lok perâkŋe yeŋgât topyeŋe

1 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. “Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe
den âlâlâ biwinennan katmu sâm tetem ekyongomunŋe nâŋgâŋet,” sâm
lohimbi âlâ me âlâŋe eŋgatyeŋan geŋetâ denyeŋe in yawu nâŋgâmai. Yakât
nâŋgâmune ki ârândâŋ otmap. Lok perâkŋe dondâhâlâkŋe den yawu sâm
lohimbi kâityongomai. Yakât otmâ den sâm tetemai ya Wâtgât mâmâŋahât
Heakŋe biwiyeŋan katmu sâmai me weke bâleŋahâlen kândiwahom den
sâmai yakât topŋe nâŋgâne sâm yuwu âiyongonomai. 2 “Yesuŋe lohimbi
nengât tihitnenŋe olâk sâm Anitâŋe himbimâmbâ hâŋgângumu ge lok
otmâ manop. Ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim
mansai me bia?” Yawu âiyongoŋetâ “Oŋ,” sânomai otmuâmâ âlepŋe
nâŋgâyiŋginomai. 3 Yâhâ “Bia,” sânomai otmuâmâ betyongonomai. Yâhâ
Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lohimbi yawuya yeŋgât biwiyeŋan den ki
katmap. Yâhâ hâmbâi lok âlâŋe tetem topŋe kurihiakmâ Kiristohât
kaweŋan kinbuap yakât den emelâk ekyongomunŋe nâŋgâwi. Yawu
gârâmâ sâp yuâmâ lok yakât kunŋe, kutŋe Kâitgu Kâitgu Amboŋe, yâkŋe
lok perâkŋe mâmâŋe otyiŋgimu den ekyongomai.

4-5 Yâkŋe mâmâŋe otyiŋgimu den ekyongomai yan lokgât nâŋgân nâŋgân
tâŋât watmâ den ekyongomai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmaiŋe
denyeŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat man-
sai. Otmu Ambonennŋe Anitâ Wâtgât Amboŋaŋe lok perâkŋe yeŋgât
amboyeŋe Satan ya mem ge kalop. Yakât otmâ yeŋe Anitâhât wâtŋan
kinmâ lok perâkŋe yeŋgât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap. 6 Otmu nen
gurâ yawuâk Anitâhât pat mansain. Yakât otmâ Kiristohât lohimbiŋe
Anitâhât den topŋambâek nâŋgâne sâm otmai ya yâkât den kâsikum
yiŋgimunŋe nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mansai. Yawu otmai yan Wâtgât
mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhuyekmu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap
ya nâŋgâmain. Yâhâ lohimbi hiliwahonomaihât pat mansainŋe nengât den
nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmai. Yawu otmai yan Kâitgu Kâitgu Amboŋaŋe
nâŋgân nâŋgânyeŋe mem hâlim tuhuyiŋgimu yaŋak nengât den nâŋgâŋetâ
gemu bet pilai ya nâŋgâmain.

Biwi Kepeiak Kepeiak Amboŋeâmâ Anitâ

7 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ
orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmai yamâ Anitâŋe
nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yawu otmâ mâmâŋe
otyiŋgimu biwiyeŋaŋe bukulipyeŋe kepeiyekmâ tânyongomai. Otmu nen
gurâ yawuâk Anitâŋe mâmâŋe otningimu mansain. Yakât otmâ bi-
winennŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannom. 8 Biwi
Kepeiak Kepeiak Amboŋeâmâ Anitâ. Yakât otmâ lohimbi nombotŋaŋe
bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâm bâleyiŋgimai ya yekmunŋe lohimbi belângen
mansai yawu otmap. 9 Anitâŋe wawaenenekmâ manman kârikŋahât
pat kuningiwe sâm ikŋe nanŋe ombe bisiŋe hâŋgângumu ge nengât
tosahât otmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Anitâŋe yawu olop
yan wawaenenekmap yakât bulâŋe teteop. 10 Nennahâk Anitâhâlen
biwinennaŋe ki kepeim manbin. Aŋgoân iknahâk wawaenenekmâ
ikŋe nanŋe hâŋgângumu tosanennahât otmâ kawenennan kinmu kuŋetâ
muop. Yawu otningiop yakât topŋe nâŋgâm yanâmâ yâkâlen bi-
winennaŋe kepeim mansain.

11 Anitâŋe wawaenenekmâ yawu otningiop. Yakât otmâ nenŋe
bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.
12 Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ nenŋe bi-
winenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim manmain yan Anitâ
nen orop tatmap yakât bulâŋe tetemu ekmain.
13 Nenŋe Anitâ orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu man-
munŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋan kioŋmu
Anitâ nen orop tap ya nâŋgâmain. 14 Anitâŋe lohimbi kerek tihitnenŋe
otbe sâm ikŋe nanŋe hâŋgângumu ge sârerenenekmâ kawenenŋan kinmu
kuŋetâ muop. Nenŋe yâk orop manbin yapâek yâkât den pat âlepŋe
lohimbi ekyongom gain. 15 Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât nanŋe
Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgimai yakât lohimbi ekyongo-
mai yamâ biwiyeŋaŋe Anitâ orop kepeiakmâ konohâk otmu manmai.
16 Nenŋe yakât nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap.

Biwi Kepeiak Kepeiak Amboŋeâmâ Anitâ. Yakât otmâ nenŋe bukulip-
nenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmain. Yawu ot-
main yan Anitâ orop gurâ biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu man-
main. 17 Nenŋe yawu otmunŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu sâp pa-
toen yâkŋe lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ matŋe kâpekningiwuap
yan nenŋe Kiristohât mâtâp watmain yakât hâmeŋe âlepŋe ningimu
menom nâŋgâm Anitâhât senŋan kinnom.
18 Nenŋe Anitâ orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap yakât
nâŋgâm kiŋgitnenŋahât ki otmain. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâ
orop biwiyeŋaŋe ki kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât nâŋgâm matŋe
ningiwuap sâm kiŋgityeŋahât otmai.
19 Aŋgoân Anitâŋe wawaenenekmâ biwiŋaŋe kepeinenehop. Yakât
nâŋgâm nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim lohimbi buku otyiŋgim man-
main. 20 Yâhâ lohimbi Anitâhât pâpgumaiŋe “Anitâhâlen biwinenŋaŋe
kepeim mansain,” sâmai yamâ bukulipyeŋe orop manmâ ki buku
otyiŋgimai. Yawu manŋetâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeim manmai
yakât bulâŋe tetemu ekmain. 21 Yâhâ nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe
kepeim manmain. Yawu manmâ bukulipnenŋe orop buku oraŋgim
mannomgât Yesu Kiristoŋe sâm kalop. Yakât otmâ ya otnehâlâk nâŋgâm
manmâ yâhânom.

5

Manman Bâleŋahât Amboŋaŋe ki mem ge katnenekbuap.

1 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe âwâ mâmâlipnenŋe
nâŋgâyiŋgimain yawuâk imi atalipnenŋe otmu wârâ toulipnenŋe
nâŋgâyiŋgimain. Yâhâ Yesuŋe lohimbi nengât tihitnenŋe olâk sâm
Anitâŋe hâŋgângumu ge lok otmâ manop. Nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe
kepeimunŋe Anitâŋe nine nanne baratne sâm menenekmu yâk
orop biwnenŋaŋe kepeakmâ konohâk otmu manmain. Otmu
lohimbi nombotŋaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeimai yamâ imi
atalipnenŋe otmu wârâ toulipnenŋe nâŋgâyiŋgimain yawuâk yâk yeŋgât
nâŋgâyiŋgimain. 2 Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim yâkât den
lâumain yakât bulâŋeâmâ yawu otmâ yâkât nanŋe baratŋe orop buku
oraŋgimain nâŋgâmain. 3-4 Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimain
yakât bulâŋeâmâ yâkât denŋe tem lâuwaŋgim manmain. Yakât yuwu
sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋe nine nanne baratne sâm menenehop yapâek

mâmâŋe otningimu yâkâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim kârihem manmâ gain. Yawu manmâ tem lâuwaŋgimunŋe ârândâŋ merândâŋ otmu Manman Bâleŋahât Amboŋaŋe mem ge katnenekbe sâm hâum pâpgumap. 5 Lohimbi belângen manmai yâhâmâ Manman Bâleŋahât Amboŋaŋe in yawu mem ge katyekmu yâkât amutgen manmai. Yâhâ nenŋe Anitâ nanŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom yanâmâ Manman Bâleŋahât Amboŋaŋe mem ge katnenekbuapgât dop âlâ ki otbuap.

Yesu Kiristoŋe himbimâmbâ ge lok otmâ manop.

6 Anitâŋe ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge lok otmâ hohetnenŋan manop. Hohetnenŋan manmâ âi topŋe katbe sâm olop yan nambenaŋe mem toen katmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe himbimâmbâ ge Kiristo mâmâŋe otbaŋgiop. Otmu âi ya mem manmâ manmâ benŋe howanân kuŋetâ muop. Howanân kuŋetâ muop yakât kakŋan mumuŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât topŋe nâŋgâmunŋe bulâŋe olâkgât Wâtgât mâmâŋahât Heak, Bulâŋe Amboŋaŋe biwinenŋan kioŋmap. 7-9 Nambenaŋe mem toen kalop sâp yan Kiristo âwâŋe Anitâŋe yâkât topŋe sâm tetem lohimbi ekyongomu nâŋgâwi. Otmu Kiristo muop sâp yan Anitâŋe nâŋgâmu kulem âlâlâ teteop. Otmu den sâop otmu kulem teteop ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmu yakât ekmâ nâŋgâmunŋe bulâŋe olop. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bukulipnenŋaŋe den pat eknongoŋetâ nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap. Yâhâ Anitâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmu Kiristohât den nâŋgâmain me kulem tetemu ekmain ya bulâŋe dondâ otmap. 10 Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ nanŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yeŋgât biwiyeŋan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe kioŋmu biwiyeŋe ârândâŋ otmap. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋeâmâ Anitâŋe nanŋahât topŋe sâm tetem eknongop yakât den pat nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap. Otmu Anitâŋe den perâkŋe sâmap yawu nâŋgâŋetâ otmap. Yawu nâŋgâm biwiyeŋe alitmai. 11 Anitâŋe ikŋe nanŋe hâŋgângumu ge manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop ya watmâ manmain. 12 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ nanŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai yâhâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu manmai. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋeâmâ Anitâ nanŋahât hâkâŋ otmâ biwiyeŋe alitmâ manmai. Yakât otmâ Anitâŋe hiliwahonomaihât pat kuyiŋgimu manmai. 13 Yâhâ yeŋeâmâ Anitâ nanŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ yâkŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât nâŋgâm eŋgat yâhâp otmaihât ekap yu kulemgum katyiŋgian.

14 Otmu girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum yâkât nâŋgân nâŋgân ya watmâ ulitgumunŋe yanâmâ nâŋgâningimap. Yakât otmâ yu yakât pahâk ulitgum manmain. 15 Nenŋe yâkât nâŋgân nâŋgân watmâ ulitgumunŋeâmâ nâŋgâningiwuap ya nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap. Yakât otmâ yu yakât ulitgumain yan âlepŋe ningiwuap nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otmain.

16 Otmu bukulipyeŋaŋe otŋetâ bâlewuap yan hiliwahonomaihât mâtâp ki watnomai ya yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋe Anitâhât den loŋgâem otŋetâ bâlewuap yan Anitâ ulitguŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan kioŋmu orotmeme bâleŋe ya pilânomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe manman âlepŋan katyekmu mannomai. Yâhâ bukulipyeŋe nombotŋe

âlâŋeâmâ biwiyeŋe kârikŋe otmu Anitâ betgum manmai. Yawu manmâ hiliwahonomaihât mâtâp watmai ya yeŋgât nâŋgâm yeŋe Anitâ ki ulitgunomai. 17 Lohimbi âlâ me âlâŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgumai yamâ sâp âlâen yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ otŋetâ bâlemu tosa memai. Yawu gârâmâ biwiyeŋe ki kârikŋe otmâ manmai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat ki mansai.

18 Anitâŋe nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu manmaiŋe yâkât den ki loŋgâem orotmeme bâleŋe tâtâem otmai ya nâŋgâmain. Yâhâmâ Anitâ nanŋaŋe tihityeŋe otmu yaŋak Manman Bâleŋahât Amboŋaŋe mem ge katyekbe sâm pâpgumap.

19-20 Lohimbi belângen manmaiŋe Manman Bâleŋe Amboŋahât amutgen manmâ hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ nenâmâ Anitâ nanŋaŋe tihitnenŋe otbe sâm himbimâmbâ giop. Nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâ Manman Kârikŋahât Amboŋaŋe yakât pat kuningimu mansain. Yawu manmunŋe nâŋgân nâŋgânnenŋe keterakningimu Anitâ Bulâŋe Amboŋahât topŋe nâŋgâmain. Otmu yâkât wâtŋan kinmâ topŋe tipiŋe nâŋgâmain ya wangim topŋambâek nâŋgânom. Otmu Anitâ yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nâŋgâmain.

21 Den bâiŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâ yet Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai. Yawu gârâmâ yeŋe yâk betyotgom âlâhâlen biwiyeŋe ki katnomai. Yawu.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

2 Yoane
Yoaneŋe ekap betŋan kulemguop.

O bukulipne,

1-2 Yeŋe Kiristo Bulâŋe Amboŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ Anitâŋe yâkât pat kuyiŋgimu mansai. Nenŋe yâk orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâin. Yakât otmâ nâ kunyeŋe manmâ galemyongom mansanŋe, nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgian. Otmu lohimbi nombotŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansaiŋe gurâ nâŋgâyiŋgiai. 3 Awoŋnenŋe Anitâŋe nanŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop nâŋgâningim tihitnenŋe otmutâ biwinenŋe sânduk sâekgât naŋgan. Yawu otningimutâ yâk yetgât wâtyetŋan kinmâ den bulâŋeâk alahum buku oraŋgim mannom.

Biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannom.

4 Nenŋe Kiristohât den bulâŋe lâum mannomgât Anitâ Awoŋnenŋaŋe sâm kalop. Yakât otmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe Kiristohât den tiŋâk lâum mansai ya yekmune âiloŋgo otmu heroŋe nâŋgâyiŋgiman. 5-6 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yen kerekŋe biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim manmâ yâhânomaihât emelâk den kâsikum yiŋgimune nâŋgâwi. Den kâsikum yiŋgiwan ya yiwereŋe yawuâk kulemgum katyiŋgian. Yakât otmâ nenŋe yen orop yawuâk biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den lâum buku oraŋgim manmâ yâhânom.

Lok perâkŋe yeŋgât sâop.

7 Lok perâkŋe yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok perâkŋe dondâhâlâkŋe Kiristohât lohimbi nengâlen torokatbi. Yamâ nenŋe yâk orop biwinenŋaŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu manbin. Yawu manbin ya pilânenekmâ ari yuwu sâm lohimbi ekyongomai. “Lohimbi nengât tihitnenŋe olâkgât Anitâŋe Yesu Kiristo himbimâmbâ ki hâŋgângumu giop. Yâhâmâ lohimbi nen yuwuya,” yawu sâm Yesu mem ge katmai. 8 Yâhâ nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkât âi meŋetâ, manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteyiŋgimu mansai. Bulâŋe ya yawuâk teteyiŋgim yâhâwuapgât biwiyeŋe galemahom mannomai. Yawu otmâ yâkât âi tiŋâk mem mannomai otmuâmâ sâp patoen yakât hâmeŋe Anitâŋe dopyeŋan ikŋiâk ikŋiâk yiŋgimu menomai.

9 Lohimbi nombotŋaŋe bukulipyeŋe den kâsikum yiŋgimai yan Kiristohât den bulâŋe yakât andemŋe wangim yeŋe nâŋgân nâŋgân torokatmai. Lohimbi ya yeŋgât nâŋgâmunŋe yâkŋe Anitâ orop biwiyeŋaŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ Kiristohât den tâŋ tâŋâk kâsikum yiŋgimai. Ya yeŋgât nâŋgâmunŋe yâkŋe Awoŋnenŋe Anitâ yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. 10 Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den andemŋe wangim âlâ kâsikum yiŋginomai yamâ emetyeŋan ki dâim yâhâ katyekmâ sot um yiŋginomai. Me ki heroŋe otyiŋgim yâk orop den huhunomai. 11 Yâhâ heroŋe otyiŋgim yâk orop den huhunomai otmuâmâ yâkŋe den perâkŋe

lohimbi kâsikum yiŋgimai yakât matŋe Anitâŋe yâk yiŋgiwuap ya yen gurâ yawuâk yiŋgimu menomai.

Den bâiŋe sâm hâreop.

12 Nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katyiŋgimbâm yamâ nâŋgâmune umatŋe otmu pilâm den pâŋe tâlâwâk yu kulemgum katyiŋgian. Yâhâ hâmbâi nâŋe yeŋgâlen takamune eŋaknom yanâmâ den yu torokatmâ alahum heroŋe naŋgaŋginomgât naŋgan.

13 Otmu Anitâŋe kapi yu ambolipŋe meyekmâ Kiristohât pat kuyiŋgimu manmai yaŋe orowâk nâŋgâyiŋgiain.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

3 Yoane
Yoaneŋe ekap kalimbuŋe kulemguop.

O bukune Gaio,

1 Nâŋe Kiristohât lohimbi yeŋgât kunyeŋe manmâ nâŋgâyiŋgim yâkât den kâsikum yiŋgim gan. Otmu gâ gurâ yawuâk den kâsikum gihim biwinaŋe kepeihekmâ manmâ gan. Yakât otmâ ekap yu kulemgum katgihian. 2-4 Gâŋe biwihe galemahom heŋgeŋgum Kiristohât den tiŋâk lâum yâkât mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ gat. Yakât bukulipnenŋe nombotŋaŋe taka gâhât den pat eknohoŋetâ nâŋgâm heroŋe dondâhâlâk otban. Yawu gârâmâ sâp âlâen den pat nâŋgâman yan yawu ki otman. Yawu mansat yakât nâŋgâm yuwu sâm gâhât Anitâ ulitguman. “O Awoŋ, gâŋe Gaio nâŋgâwaŋgirâ umatŋe âlâ kakŋan ki yâhâwuap. Yawu otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhâwuapgât nâŋgâm ulitgohoan.” Yawu sâm gâhât Anitâ ulitguman.

Yoaneŋe bukuŋe Gaio mepaeop.

5 Nâŋe kapi yu ambolipŋe lok nombotŋe hoŋ hâŋgânyongomune gâhâlen takawi. Takawi sâp yan gâŋe Kiristohât den lâum manmat yakât nâŋgâm dâiyekmâ emelan katyekmâ sot um yiŋgion. 6-7 Otmu purik sâm takawi yan Kiristohât lohimbi nengât sennenŋan kinmâ buku otyiŋgion yakât den pat eknongoŋetâ nâŋgâm heroŋe nâŋgâhihiwin. Otmu nâŋe âlâkuâk hoŋ hâŋgânyongomune pâku lohimbi kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongom mansai. Den pat ekyongom mansai yakât hâmeŋe ninginet sâm ki ekyongonomai. Yawu gârâmâ nep mem mannomai yaŋe gâhâlen takaŋetâ tatmâ yapâ mâtâp meyiŋgirâ pilâm âlâengen ari nep menomai. Yawu otyiŋgirâ Anitâŋe nâŋgâhihimu ârândâŋ otbuap. 8 Nen Kiristohât lohimbi wosapâ me wosapâ manmainŋe lok yawuya yeŋgât nâŋgâyiŋgim senŋe âlâlâ tânyongonom. Yawu otyiŋgimunŋe yâkŋe Kiristohât den pat sâm haok tuhuŋetâ liŋgarakmâ ariwuap.

Dioterepe yet Demetirio yâk yetgât sâop.

9 Otmu yeŋe gurâ yawuâk lok yawuya yeŋgât nâŋgâyiŋgim senŋe âlâlâ tânyongoŋetgât den tâlâwâk kulemgum katyiŋgimune ekbi. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Dioterepe, yâkŋe ikŋahâk lohimbi yeŋgât kunyeŋe manbe sâm nâhât den kakŋan sâmap. 10 Otmu imbiâk nâhât den belângen sâmap. Nâŋe lohimbi hâŋgânyongomune yeŋgâlen takaŋetâ ki buku otyiŋgimap. Otmu bukulipŋaŋe buku otyiŋgimai sâm kuyiŋgim topŋe âlâlâ mâŋgâeyekmap. Yakât otmâ nâŋe sâp âlâen yeŋgâlen takawom yanâmâ yâkât orotmeme bâleŋe sâm aran yu lohimbi senyeŋan kinmâ sâm tetemune nâŋgânomai.

11 Bukune, yuwu sâmune nâŋgâ. Dioterepeŋe otmu bâlemap yawu ki otbuat. Lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe tâtâem otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeimai yawu otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme âlepŋeâk otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeimai yawu otmap. Yakât otmâ gâŋe gurâ orotmeme âlepŋeâk otmâ yâhâwuatgât naŋgan.

12 Yâhâ bukunennje âlâ, kutnje Demetirio, yâknje târârâhâk manmap. Otmu yâkât manmannje ekmâ nen Kiristohât lohimbinje nâŋgâwaŋgim mepaemain. Nâŋe den ki meman ya naŋgat. Yakât otmâ den yan yu nâŋgârâ bulânje otbuap.

Den bâinje sâm hâreop.

13 Nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katgihimbâm yamâ nâŋgâmune umatnje otmu pilâm den pâŋe tâlâwâk yu kulemgum katgihian. 14 Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk gâhâlen takamune eŋakmâ den alahuromgât naŋgan.

15 Biwihe huruŋ sâmu manbuatgât nâŋgâm Anitâ ulitguman.

Bukulipyeŋaŋe orowâk nâŋgâhihiain. Otmu bukulipnennje gâ orowâk mansai ya yeŋgât gurâ nâŋgâyiŋgiain ya ekyongowuat.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

Yut

O bukulipne,

1 Awoŋnenŋe Anitâŋe wawaeyekmâ mem hewewen tuhuyekmu Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe katbi. Yawu otbi yan Anitâŋe meyekmâ Kiristoŋe himbimâmbâ âwurem ge meyekbuapgât pat kuyiŋgimu manmai. Nâ Yut, Yakowo iminge. Nâŋe Yesu Kiristo hoŋ bawaŋgim manman. Yakât otmâ yeŋgât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyiŋgian.

2 Otmu yeŋgât nâŋgâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. “O Awoŋ, gâŋe bukulipne yeŋgât nâŋgâyiŋgim mem hewewen tuhuyekdâ yanâmâ yâk yeŋgât biwiyeŋe sânduk sâmu buku oraŋgim mannomaihât nâŋgâm ulitgohoan.” Yawu sâm ulitguman.

Lok perâkŋaŋe Kiristohât den kelaŋgatminiwi.

3-4 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe yen orop manman kârikŋahât pat kuningiop. Pat kuningiop yakât bulâŋe menom sâm girawu manŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap yakât topŋe kulemgum katyiŋgian. Yawu gârâmâ emelâk lok nombotŋaŋe Anitâhât nâŋgâŋetâ gemu betbaŋgim topyeŋe kurihiakmâ yeŋgâlen torokatbi. Yeŋgâlen torokatbi yapâek yu ya ekŋâlem tepyeŋe yahatmu otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ eweakmâ tosa ya kârâm Kiristohâlen pilâm yuwu sâmai. “Kiristoŋe girem den yapâ holaŋnenehop. Yakât otmâ nenŋe eŋgatnenŋeâk watmâ yu ya ihilâk otnom,” sâmai. Yawu sâmai yan Kutdânenŋe Kiristo Tihit tihit Amboŋe yâk mem ge katmâ yâkât den kelaŋgatmâ lohimbi den perâkŋe kâityongom eŋgatyeŋan gemai. Yâhâ Kiristoŋe Anitâhât den bulâŋe nen aposololipŋe kâsikum ningiop. Otmu nenŋe den yawuâk yen kâsikum yiŋgim gain. Otmu lok perâkŋaŋe yeŋgât eŋgatyeŋan gem nâŋgân nâŋgânyeŋe mem hâlim tuhuyiŋgimaihât yeŋe Kiristohât den tâŋ tâŋâk watmâ manŋetgât pepa yu kulemgum katyiŋgian. Yâhâ lok perâkŋaŋe matŋe mem hiliwahonomai yakât emet inânŋan Anitâhât hoŋ bawalipŋaŋe den kulemguwi.

5 Den kulemguwi yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguai. Yawu gârâmâ den ya mem mete tuhum manŋetgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kândikum emelâk Isirae lohimbiŋe Aihita hânân umatŋe kakŋan manminiwi. Yawu manŋetâ Kutdâŋe manman âlepŋan katyekbe sâm den ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Aihita hân pilâwi. Pilâm taka lok ki manmaiângen manbi yan Anitâŋe den âlâ ekyongop ya nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop. Yakât otmâ Kutdâŋe matŋe yiŋgimu mem hiliwahowi.

6 Aiop, emelâk embâŋân Anitâhât aŋelolipŋaŋe otmâ hilipguŋetâ matŋe yiŋgiop ya yeŋgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe aŋelolipŋe âi yiŋgimu mewi. Yâhâ aŋelo nombotŋaŋe âi yiŋgiop ya hâkâŋ otmâ pilâwi. Yawu otbi yakât matŋe nâpumân pilâyekmu ge omoŋ kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhâŋetâ sâp pato tetewuap yan den sâm hâreyiŋgim matŋe umatŋe yiŋgimu mem hiliwahonomai.

7 Aiop, kapi yâhâp, kutyetŋe Sotom otmu Gomora, otmu kapi tipi tapi hâlâŋmâ tatmâ ariop ya ambolipŋaŋe aŋeloŋe otmâ hilipguwi yawuâk otmâ hilipguwi. Yâkŋe kâwâ konda otmâ orotmeme ki orotŋe yawu otmâ manminiwi. Yakât matŋe kâlâpŋe himbimângembâ gem punduŋ sâm sem gulip tuhuyehop. Sotom otmu Gomora kapi ambolipŋaŋe otŋetâ

bâleop yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe orotmeme bâleŋe tâtâem otmai. Yawu gârâmâ yâkŋe Sotom otmu Gomora kapi yakât den pat nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimu Anitâŋe yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe yakât matŋe yawu yiŋgimu menomai yakât topŋe nâŋgâmbâi.

8 Aiop, Isirae lohimbiŋe otbi, otmu aŋelo nombotŋaŋe otbi, otmu Sotom otmu Gomora kapi ambolipŋaŋe Anitâhât den kum otŋetâ bâleop yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe yuwu otŋetâ bâlemap. Yâkŋe aman topŋe topŋe ekmâ yakât nâŋgâŋetâ yahatmu Kutdâhât den kum kâwâ konda otmai. Otmu Anitâhât aŋelolipŋe ikŋe orop himbimân tatmai ya yeŋgât nâŋgâŋetâ gemu sâm bâleyiŋgimai. 9 Otmu aŋelolipŋe yeŋgât kunyeŋe, kutŋe Mikae sâm, yâkât wâtŋe pato tatbaŋgiap. Yawu gârâmâ emelâk tâmbânenŋe Mose muop. Mumu Mikaeŋe hanguwe sâm otmu yanâk Satan orop nekamân olowot. Yawu otmutâ Mikaeŋe Anitâ ewewaŋgim Satan yuwu sâm hârewaŋgiop. “Anitâ ikŋak matŋe gihiwuap.” Yawu sâop.

10 Anitâŋe soŋgo bau otmu nâi seloŋ topŋe topŋe kalop ekmain yamâ umut biwiyeŋe bia. Yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe umut biwiyeŋe bia yawu manmai. Yâkŋe yu yakât topŋe nâŋgâm pâpgum ihilâk sâm bâlemai. Otmu yu ya ekŋâlem ihilâk otmai yaŋe manmanyeŋe mem bâleyekmu mansai. 11 Yawu otmai yakât Anitâŋe matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. Emelâk lok âlâ, kutŋe Kain, yâkŋe iminahât nâŋgâm bâleop yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe lohimbi nâŋgâm bâleyiŋgimai. Otmu emelâk lok âlâ, kutŋe Bileam, yâkŋe hâmeŋe membom nâŋgâm Isirae lohimbiŋe otŋetâ bâleâkgât sait kakyeŋan pilâwe sâm olop. Yakât dopŋeâk yâkŋe hâmeŋahâlâk nâŋgâm Kiristohât den kelaŋgatmâ lohimbi kâsikum yiŋgimai. Otmu emelâk, lok âlâ, kutŋe Kora, ikŋahât nâŋgâmu yahatmu Mose mem ge katbe sâm olop yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe Kiristohât aposololipŋe nen mem ge katnenekne sâm oai. Yakât Anitâŋe matŋe amokŋan yiŋgimu mem hiliwahonomaihât pat kuyiŋgimu mansai. 12 Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yeŋgâlen torokatmâ to kârikŋe nem biwiyeŋe hâlim otmu otŋetâ bâlemu aŋun yiŋgimai. Yawu otmâ yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu otmâ hilipgumai. Ya yeŋgât topyeŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Elem kârikŋe memu emet mem maŋgumap yamâ gelâk ki gemap. Otmu kâpi kâmetmain yaŋe esen yambuŋaŋak pato otmap yamâ bonŋe âlâ ki kinmap. Yakât dopŋeâk lok perâkŋaŋe den âiloŋgo lohimbi ekyongomai ya nâŋgâŋetâ den yaŋe buku ki meyiŋgimap. Otmu kâpi ya hârâtŋe kum pilâmunŋe hâlâlâŋ sâmu lâum menduhum katmâ kâlâwân umunŋe semap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe lok perâkŋe matŋe umatŋe yiŋgimu hem kâlâwân kioŋnomai. 13 Otmu siru memu saru pato pilâmap yan saru tuŋ sâmu gaharaŋe tetemu ekmain. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yeŋgât orotmemeyeŋe bâleŋe tetemu aŋulakmai. Otmu omoŋe pitu kinmu ekmain ya omoŋeâk tetembisâpgât Anitâŋe kalop. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâŋe omoŋ bâleŋan tatmâ yâhâmbisâihât pat kuyiŋgimu manmai.

14 Otmu emelâk lok âlâ, kutŋe Enoko, Aramgât sen ya tetem gaŋetâ gaŋetâ komot nombolân yâhâp olop yan teteop. Yâkŋe emelâk emet inânŋan lok perâkŋe yeŋgât yuwu sâop.

“Sâp pato tetewuap yan Kutdâŋe aŋelolipŋe kiŋgitŋe orowâk meyekmu himbimâmbâ genomai. 15 Himbimâmbâ genomai yan Kutdânenŋaŋe lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ sâm hâreningim otmain

memain yakât matŋe dopnennŋanâk kâpekningiwuap. Otmu lohimbi nombotŋaŋe kunyeŋe kârikŋe otmu Anitâhât den kakŋan sâmai, otmu nombotŋaŋe yâkât den kum orotmeme bâleŋe tâtâem otmai yâhâmâ matŋe amokŋan yiŋgimu menomai." Yawu sâop.

16 Lok perâkŋaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ yu ya otŋetâ bâlemap. Yawu otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâyiŋginetâ yahatmu senŋe âlâlâ tânyongoŋetgât mem lohotŋe tuhuyekmai. Otmu orotmeme bâleŋe otmai yakât huhopŋe yamâ umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmap. Yawu teteyiŋgimap yan yakât sâm guhuŋmâ tosa yu lohimbi nombotŋe yeŋgâlen kârâm pilâmai.

Girem den ekyongop.

17 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emet inânŋan Kutdânennŋahât aposololipŋaŋe lok perâkŋe yeŋgât nâŋgâm den yuwu sâm yen ekyongowi ya mem biwiyeŋan katmâ nâŋgâm mannŋetgât naŋgan. 18 Den yamâ yuwu sâwi. Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotŋaŋe yeŋe eŋgatyeŋeâk watmâ Anitâhât den kum yu ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe yiŋgiwuap sâm yeŋe ekyongonomai. Yawu ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ porap otmu yeŋgât den kakŋan sâm senyeŋan genomai. 19 Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ yâkŋe biwiyeŋe alitŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nâŋgân nâŋgân âlepŋe âlâ biwiyeŋan ki katmap. Yawu otmâ lokgât nâŋgân nâŋgân tâŋât watmâ Kiristohât lohimbi yeŋgât eŋgatyeŋan geŋetâ hioŋakmai.

20-21 Yâhâ yenâmâ Anitâhât den bulâŋe kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâwi. Den ya tiŋâk lâum yâkât amutgen mannŋetâ tihityeŋe otbuap. Yawu otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhuyekmu bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu sâp pato tetewuap yan Kiristoŋe âwurem ge meyekmu Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu umam sâyiŋgim manman kârikŋan katyekmu mannomai. Yakât nâŋgâm bukulipyeŋe orop Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mambotbaŋgim mannomai.

22 Otmu lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den nâŋgâm biwi yâhâp otmai. Lohimbi yawuyamâ lohotŋanâk otyiŋgim den kâsikum yiŋginomai. Yawu otyiŋginetâ nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimu yanâmâ yâkŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim mannomai.

23 Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâ yeŋgât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Bukunenŋe âlâhât emet semu imbiŋe naomŋe meyekmu in yawu hânân kioŋnomai. Yakât dopŋeâk sâp patoen lohimbi nombotŋaŋe hem kâlâwân kioŋmaihât Kiristohât den kâsikum yiŋginetâ nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim mannomai.

Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ biwiyeŋe kârikŋe otmu orotmeme bâleŋe otnehâlâk nâŋgâm manmai. Lohimbi yawuya yeŋgât nâŋgâm tepyeŋe nâŋgâyiŋginomai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmai yawu ki otnomai.

Anitâ mepaeop.

24-25 Ambonenŋe Anitâ yahat yahatŋe embâŋâmbâek tat tat kârikŋe tatmâ gaopŋak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yeŋe manman bâleŋahât paŋgoŋân kioŋmaihât Anitâ wâtgât Amboŋaŋe tihityeŋe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai. Yawu mannŋetâ meyekmâ nine nanne baratne koko salek sâm ikŋe laŋinŋe himbimân tap

yan katyekmu heroŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi. Yakât nâŋgâm heroŋe nâŋgâwaŋgim mepaem yâhâmbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Yut

Hâmb**â**i **tetewuap yakâ**t **den.**

Yesu Kiristoŋe yu ya teteningiwuap yakât topŋe sâm teteop.

1 Nâ Yeweri nanŋe, Yoane. Aŋgoânâk Yesuŋe hoŋ bawalipŋe 12 nen menenehop. Nâ yâk yeŋgât komolân gâtŋe nâŋe pepa yu kulemgum katyiŋgian. Yakât topŋe yuwu.

Anitâhât biwi nâŋgân nâŋgânŋan tatmap yapâ Yesu Kiristoŋe den yu nâŋgâmu bulâŋe otmu aŋeloŋe âlâ hâŋgângum yuwu sâm ekuop. “Nâhât komot aŋgoân den yukât topŋe sâm ekyongowan yamâ sâp yiwereŋe yu sâm teteknan tuhum yu ekgohowe. Ekgohomune pesuk sâmu yâkŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât gâ hâŋgângohomune hânân ge sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm hâŋgângumu gem nâhâlen den yu sâm teteop. 2 Sâm teteop yakât topŋe yuwu tap. Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâŋe sâm kalop ya sâm tetem yen Yesuhât komot galemŋe mansai yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. 3 Sâp pato utâpguap. Yakât otmâ yeŋe yen yu me ya tetewe sâm oap yakât den yu sâlikumâmâ Yesuhât komot sâm tetem ekyongonomai. Otmu lohimbi nombotŋaŋeâmâ den yu nâŋgâm lâum mannomai yamâ Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu heroŋe otmâ mannomai.

Yesu Kiristo yâkât topŋe

4-6 Nâmâ Yoane. Nâŋe Asia hânân Yesuhât komot kapi nombolân yâhâp ya yeŋgât pepa yu kulemgum katyiŋgiwoman. Yakât yen sâlikum topŋe nâŋgânomai. O Bukulipne, yeŋgât nâŋgâm nâŋe Anitâ yuwu sâm ulitguman.

“O Anitâ, gâ tatmâ gaon, tatmâ gat, yaŋak tatmâ yâhâwuat. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak ya gâhâlen tatmap yaŋe Asia hânân kapi nombolân yâhâp tatmâ arap ya ambolipŋe mâmâŋe otyiŋgimu yeŋgât biwiyeŋe sânduk sâmu manŋetgât nâŋgâm mepaeheksan. Anitâ gike eŋgatgeâk nange hâŋgângurâ ge gâhât tem lâuhihim kinmâ topge sâm teteop. Sâm tetemu lohimbi nombotŋaŋe ekŋetâ bâlemu kuŋetâ muop. Otmu yaŋak mumuŋambâ yahatnomgât mâtâp aŋgoân mem kusânningiop. Mumuŋambâ yahatmâ hânŋe hânŋe lok kutdâ topŋe topŋe mansai yeŋgât kunyeŋe tatmap. Yawu tatmap gârâmâ lohimbiŋe yâkâlenâk biwiyeŋaŋe kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ himbimgât pat kuyiŋgiop yakât bonŋe ya menomai. Yawu.” Yawu sâm yeŋgât nâŋgâm Anitâ ulitguman.

Otmu Yesuhât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋeâmâ nengât tepŋe dondâ nâŋgâningimap. Yawu nâŋgâningim Anitâŋe âi sâm waŋop ya biwiŋaŋe kepeim manmâ nengât tosahât otmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Mum yahalop. Yakât otmâ biwinennŋe yâkâlenâk kepeim manmunŋe himbimgât pat kuningiop. Yakât nâŋgâm nen aŋun ki otne. Anitâ tâŋ tâŋâk mepaem ulitgum manmâ yâhânehât Yesuŋe mâtâp mem kusânningiop. Otmu Yesuŋe mâmâŋe otningimu Anitâhât tem lâum âiŋe tuhum yâhânehât mâtâp ya gurâ yawuâk mem teteningiop. Yâhâmâ Laŋinŋe otmu Wâtgât Amboŋe. Yakât otmâ mepaem manmâ yâhâmbisâin.

7 Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yesuŋe elem kulewoŋboŋ kakŋambâ âwurem gewuap. Gemu yan lohimbi nombotŋaŋe kasa

otbaŋgim mem tuhuwiŋe ekmâ isem matŋe yiŋgiwuapgât tep bâle nâŋgânomai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe yâk yeŋgâlen torokatmâ yâkât kasa manmai ya gurâ yawuâk isem tep bâle nâŋgânomai. Ya bonŋanâk.

8 Anitâ Ambonenŋe yâhâmâ emelâk embâŋân hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gaop. Otmu torokatmâ tatmâ yâhâwuap yakât kakŋan tatatŋe pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâmâ wâtŋe pato nandoroŋe tatbaŋgiap. Otmu Anitâŋe yuwu sâop. “Nâŋe sâmune hân himbim âliwahap topŋe topŋe ki tete teteŋambâ teteheop. Otmu yâhâpŋe sâmune biatbuapgât dop gurâ tatnihiap.” Yawu sâop.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yoanehât biwiŋe mem purik pilâmu ehop.

9 Bukulipne, yenâmâ Asia hânân Yesuhât komot mansai. Yeŋe Yesuhât den pat âlepŋe sâm lohimbi ekyongoŋetâ, lok nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ ki ârândâŋ otmu, mem ge katyekne sâm mem bâleyekmai. Otmu nâ gurâ yawuâk mem bâlenekmai. Yawu otninginetâ nenŋe ki lohotŋe otmâ kinmain. Yawu otmâ sâp ârândâŋâk Yesuhât lau lâum kinmâ hoŋ bawaŋgim gamain. Otmu nâŋe Yesuhât den pat ya lohimbi ekyongomune yawuâk lok nombotŋaŋe gurâ nâŋgâŋetâ bâlemu nâ menekmâ mâtuŋa âlâ, kutŋe Patimo sâm, yan katneknetâ mansan. 10 Manmune Sande âlâen Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwine mem purik pilâop. Yawu otmu den kârikŋe isemu nâŋgâwan. Yâhâ den nâŋgâwan yamâ lâmun kunmain yakât dopŋe bia, ya wangim isemu nâŋgâwan. Otmu yuwu sâm eknohop. 11 “Yoane yu me ya sennan yiwereŋe tetemu eksat. Yawu gârâmâ gâŋe pepa mem kulemgum katdâ Asia hânân kapi tipi tapi nombolân yâhâp tai ya yeŋgât dopyeŋan arimu sâlikum nâŋgânomai. Kapi yamâ kutyeŋe, Simirina, Epeso, Peahamon, Tiatira, Sariti, Pilarepia, Laorika yawu. Pepa yu yeŋgât kulemgum katdâ arimu ekmâ sâlikum nâŋgânomai.” Yawu sâm eknohop.

12 “Den yu âlâŋe eknohoap” yawu sâm eŋgatne kakŋambâ olelem lambe nombolân yâhâp goliŋak tuhuwi yan sem kinmu ekban. 13 Otmu ya yeŋgât hohetyeŋan lokbân kundenŋe yawuya kinmu ekban. Otmu sâŋgum kaok âlâ hârândâŋâk mânuŋakmâ kinop. Yâhâ eŋgatŋanâmâ kâiput kâlep goliŋak tuhuwi ya âmbâkum kinmu ekban. 14 Yâhâ somotŋe yamâ iwit iwit pato elembân kaok ekmain yawuya. Yâhâ senŋe yamâ kâlâp nimbilamŋe yawuya. 15 Yâhâ kâiŋe yamâ kât sem hiŋ hurunduŋ sâmap dop yawuya. Yâhâ denŋe munŋeâmâ to tâlâm pato yerâm kinmu munŋe nâŋgâmain yawuya. 16 Otmu pitu nombolân yâhâp ya bâtŋe bonângen mem kinop. Otmu launambâmâ tewet konohâk yamâ sâtŋe nombot nombot nelaŋ nelaŋ ya ge kinop. Yâhâ kun kundenŋe yamâ sikop hâumu irik irik sâmap dop yawuyaŋe laŋinŋe pilâop.

17 Yawu tetem kinmu ekmâ kiŋgitnahât otmâ kâiŋe topŋan ba pare pare otmâ mum yawu iwan. Yawu imune lok yaŋe bâtŋe bonângen mem katnekmâ yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, kiŋgitgahât ki ot. Hâlihâk kindâ topne sâm tetem ekgohowe. 18 Aŋgoân embâŋân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu lok otmune yaŋak benŋe nohoŋetâ muwan. Otmu mumuŋambâ yahatmâ tan. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Nâmâ manman kârikŋe amboŋe. Yakât otmâ yâhâpŋe mumbomgât dop âlâ ki tap. Manman kârikŋe manmâ yâhâwom. Yawu gârâmâ lohimbi torokatmâ manŋet me hiliwahoŋet yakât nâŋe konok sâmune pesuk sâwuap. Otmu lohimbi nombotŋe mum hemgât pat oai

yâk holaŋyekbom me hemân hâpunyekbomgât dop ya gurâ yawuâk. Yamâ nâhât wahap. Topne yawu.

19 Otmu nâŋe sâp yiwereŋahât me hâmbâihât tetewuap yakât topŋe kerek sâm tetewe. Sâm tetemune kulemgum metemâmâ pepa yu kapi nombotŋe yu tete tatmâ arai ya yeŋgâlen kerehâk katdâ arimu ekmâ nâŋgâŋet. 20 Otmu bâtne bonângen pitu nombolân yâhâp meyekmune yeksat yakât topŋe yuwu sâm tetemune nâŋgâ. Pitu nombolân yâhâp yamâ kapi nombolân yâhâp ambolipŋaŋe nâhât komot mansai ya yeŋgât aŋelo umutyeŋanâk âlâku konok konok. Otmu lambe nombolân yâhâp goliŋak tuhum katŋetâ sem tap yamâ nâhât komot kapi nombolân yâhâp ya." Yawu sâop.

2

Epeso kapi ambolipŋe yâk yeŋgât sâm kalop.

1 Yesuŋe yuwu sâm tetem eknohop. "Yoane, gâŋe Epeso kapi ambolipŋe yeŋgât yuwu kulemgum katyiŋgirâ ariâk. Nâ Yesu. Bâtne bongen pitu nombolân yâhâp mem kinsan. Otmu lambe nombolân yâhâp goliŋak tuhum katŋetâ sem tatmap ya yeŋgât hohetyeŋan galem kinmâ bam gaman. 2 Nâ yeŋgât manmanyeŋe ya kerehâk nâŋgâmune âlepŋe nanŋe oap. Lok bâleŋe, lok perâkŋe yeŋgâlen taka yuwu sâm kâityongowi. "Yesuŋe âi sâm ningiop ya tuhum mansain." Yawu sâm yen kâityongom yeŋgâlân torokatne sâm takawi. Yawu sâm takaŋetâ yapâ gâtŋaŋe umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiop. Yakât yeŋe yâk yeŋgât topyeŋe ekŋetâ ki ârândâŋ olop yakât otmâmâ watyekbi. Ya nâŋgâmune âlepŋe nanŋe oap. 3 Otmu yenâmâ lok bâleŋe yaŋe yeŋgâlen torokatne sâm otŋetâ yanâmâ yeŋe nâhât tem lâum sâtgum manmâ gawi. Otmu nâhât den nâŋgâm ki hâkâŋ otbi. Yakât nâŋgâmune âlepŋe oap.

4 Yawu gârâmâ den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Biwiyeŋan tap ya ekmâ nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Aŋgoân embâŋân Anitâhât den pat âlepŋe nâŋgâm yanâmâ nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manbi. Yâhâ sâp yiwereŋeâmâ biwi yeŋaŋe pâlâmŋe otmâ mansai. 5 Yâhâ aŋgoânâmâ biwiyeŋe nâhâlen katmâ denne lâum manbi ya yawuâk torokatmâ manŋetgât naŋgan. Yawu gârâmâ yeŋe denne ki lâum mannomai yanâmâ sâmune yeŋgât hohetyeŋambâ lambe laŋinŋe hindakmâ yeŋgâlen omoŋ sahakbuap.

6 Otmu nâŋgân nâŋgân âlâ nâŋgâm gawi ya nâŋgâmune âlepŋe oap. Komot âlâ, kutyeŋe Nikolao sâm, yâkŋeâmâ yuwu sâmai. "Âlepŋe, orot-meme ihilâk mahilâk otmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yakât denŋe bia." Yawu sâmai. Yamâ yeŋgâlen takamâmâ yawu otŋetgât sâm kendâyiŋgiŋetâ yeŋe hâkâŋ otmâ watyekbi. Nâ gurâ yawuâk yâk yeŋgât nâŋgâm hâkâŋ otmâ manman. Yawu gârâmâ yeŋe yâk yawu otyiŋgiwi yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap.

7 Yeŋgât hohetyeŋan gâtŋe âlâ me âlâŋe lohotŋe ki otmâ nâhât den lâum manmai. Yakât otmâmâ munomai sâp yanâmâ âlepŋe nâŋe sâmune Anitâhât kalamân manmangât nak âlâ kinsap yakât kehetŋe nemâmâ yaŋe tânyongomu manman kârikŋan yan torokatmâ manmâ yâhânomai. Otmu Epeso kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen nâŋgâm heŋgeŋgum manmâ yâhânomai." Yakât yawu sâop.

Simirina kapi ambolipŋe yâk yeŋgât sâm kalop.

8 Otmu Yesuŋe ikŋe komot Simirina kapi ambolipŋe mansai yâk yeŋgât yuwu sâm eknohop. “Lohimbiŋe Simirina kapiân manmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe nâhâlen katmâ mansai yamâ gâŋe den yuwu kulemgum katyiŋgirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Aŋgoân embâŋân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwom. Otmu mumune yan hân kâlehen katnekbi. Nâŋe yapâ yahatmâ tanŋe yuwu sâm tetemune nâŋgâŋet. 9 Yeŋgât kasalipyeŋaŋe yen mem bâleyekmâ kombo meyiŋgiŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ âlâlâhât pâin guin otmâ gai. Ya naŋgan. Otmu nâŋe mâmâŋe otyiŋgimune nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manmâ gaŋetâ yakât nâŋe matŋe âiloŋgo yiŋgiwomgât emelâk ya sâm katban. Otmu Yura lok nombotŋaŋe yeŋgât sâm bâleyiŋgiwi. Ya gurâ topŋe naŋgan. Yawu gârâmâ yâkŋe Anitâhât pat bulâŋe ki mansai. Yâhâmâ lok bâleŋahât pat oai. 10 Otmu umatŋe âlâlâ yuwu yawu teteyiŋgiwuap yakât kiŋgityeŋahât ki otnomai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Satangâlen torokatmâ manmâ bâleŋahât pat mansaiŋe yen biwiyeŋahât topŋe ya nâŋgâne sâm mem âlâlâ tuhuyeknomai. Otmu mumuhât pat kuyiŋgim nombotŋe mem pâi emetŋan katyeknomai. Yawu otyiŋgiŋetâmâ yeŋe kârihem kinŋetâ yanâmâ nombotŋaŋeâmâ munomai. Otmu nombotŋe âlâŋeâmâ hâhiwin nâŋgâm sâtgum mannomai. Yawu otmâ manŋetâ yakât kakŋanâmâ hilâm bâlâk ŋerek otmu yanâmâ pesuk sâyiŋgiwuap. Yâhâ yakât kakŋan yenâmâ hâk sânduhân manmâ yâhânomai. Otmu munomaiŋe mumuŋambâ yahatŋetâ yen kerehâk manman kârikŋan torokatmâ manmâ yâhânomai. 11 Simirina kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen yukât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Nâŋgâm heŋgeŋgum nâhâlenâk biwiyeŋaŋe kepeim manmâ yâhâm yâhâpŋe munomaihât dop âlâ ki otbuap.” Yakât yawu sâop.

Peahamon kapi ambolipŋe yâk yeŋgât sâm kalop.

12 Otmu Yesuŋe ikŋe komot Peahamon kapiân mansai yâk yeŋgât yuwu sâm eknohop. “Lohimbi nombotŋe Peahamon kapiân manmâ biwiyeŋe nâhâlen katmâ mansai ya yeŋgât den yuwu kulemgum katyiŋgirâ ariâk. Nâ Yesu. Tewet sâtŋe nombot nombot nelaŋ nelaŋ yakât ambonŋe nâ. Nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. 13 Kapi ambolipŋe yeŋgât manmanyeŋahât topŋe ya nâ naŋgan. Kapi yanâmâ lok sesenŋgâlâkŋe Satangâlen torokatmâ orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ mansai. Yawu otmâ nâhât komolân gâtŋe âlâ, kutŋe Antipatoro, yâkŋeâmâ nâhât tem lâum manmâ yâk yeŋgâlen lohotŋe ki otmâ manop. Ya kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yakât yen kiŋgityeŋahât ki otbi. Yawu otmâ kârihem kinmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Ya nâŋgâmune ârândâŋ oap. 14 Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe orotmeme âlâ yuwu otmai yamâ nâŋgâmune bâleap. Yeŋgâlembâ nombotŋaŋe lok âlâ, kutŋe Bileam sâm, yâkât orotmeme bâleŋe ya watbi. Bileamŋe aŋgoân lok âlâ, kutŋe Balak sâm, ya ekumu Isirae lohimbiŋe kasalipyeŋe yeŋgât Porom Lâpiohât hotom uminiwi yapâ mem neŋet sâm ekyongop. Yawu otmâ torokatmâ kâwâ konda otŋetgât kendâyiŋgiop. Yawu olop yakât Bileamŋe tosa pato miop. Otmuâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe orotmeme yawuâk torokatmâ otŋetgât sâm kendâyiŋgim mansai. Ya nâŋgâmune dondâ bâleap. 15 Otmu yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe Nikolao yeŋgâlen torokatmâ ihilâk mahilâk

otmâ mansai. Yakât nâŋgâmune yawuâk dondâ bâleap. Yakât otmâ ekyongoŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe nâhâlenâk katŋetâ kinâkgât sâm ekyongoan. 16 Otmu den sâm tetean yukât nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmâmâ nâhâlen yâhâpŋe taka ki torokatnomai. Yawu otnomai yamâ nâŋe taka kuk otyiŋgiwom. Yawu otmâ launan tewet sâtŋe nombot nombot nelaŋ nelaŋ yaŋe nem hilipyongowuap.

17 Yamâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe yâk yeŋgâlen lohotŋe ki otmâ mannomai yâhâmâ mem lâtâpyongom manman kârikŋe yakât sot yiŋgimune nem mannomai. Otmu laŋgatyekmâ âlâku ikŋe kutŋe kândâk kândâk kulemgum iri tete osom katyiŋgiwom. Kut ya lok âlâ me âlâŋe ekmâ nâŋgânomaihât dop ki tap. Âlâku ikŋe amboŋan amboŋan ekmâ naŋgaŋginomai.

Peahamon kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan yakât mâmâŋe otyiŋgimu den yukât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yakât otmâ yu kulemguwe sâm oan. Yesuŋe Peahamon ya yeŋgât yawu sâm eknohomu kulemguan.

Tiatira kapi ambolipŋe yâk yeŋgât sâm kalop.

18 Otmu Yesuŋe ikŋe komot Tiatira kapiân mansai yâk yeŋgât yuwu sâm eknohop. “Yoane gâ Tiatira yeŋgât ekap yuwu kulemgum katyiŋgirâ ariâk. Nâ Yesu, Anitâhât nanŋe. Otmu nâmâ senneâmâ kâlâp kokotŋe laŋ laŋ sâmap yawuya. Yakât otmâmâ nâmâ yohân ekman. Otmu kâineâmâ kâlâp milu umunŋe kâtŋe sem hiŋ hurunduŋ sâmap yawuya. Yakât otmâ kasalipne tâlim hilipyongowom. Topne yawu.

19 Otmu yeŋgât manmanyeŋahât topŋe ya nâ naŋgan. Otmu orotmemeyeŋe ya gurâ nâŋgâm metean. Yeŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi ya yawuâk torokatmâ manmâ gai. Otmu biwiyeŋe hikuakmâ buku oraŋgim mansai. Yâhâ lohimbi nombotŋe senŋe âlâhât pâinmâ mansai yâk tânyongoai. Otmu lohimbi belângen mansaiŋe mem bâleyekŋetâ yengu yawuâk ki lohotŋe oai. Emelâk orotmemeyeŋe âlepŋe otbiâke yamâ yiwereŋe oai yuŋeâmâ kândikum gâtŋe ya tâtâem wangim oai yakât nâŋgâm biwine heroŋe oap.

20 Yawu gârâmâ benŋe yeŋgât orotmeme konohâk otŋetâ ki ârândâŋ otmap. Imbi bâleŋe âlâŋe yeŋgât hohetyeŋan kinmâ den perâkŋe kâsikum yiŋgimap ya ki watŋetâ ariap. Yâkŋe yuwu sâmap. “Nâ Anitâhât poropete imbi. Yâkât lau lâum denŋe sâm tetean.” Yawu sâmap. Yamâ den memap. Emelâk imbi yawuya âlâ, kutŋe Yesewe sâm, yâk ihilâk mahilâk otmâ manmâ Anitâhât komot, Isirae lohimbi, mem dâiyekmâ imbilipyeŋe yekmâ ihilâk otŋetgât sâm ekyongominiop. Yawu sâm ekyongop yaŋe dondâ bâleop. Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ imbi âlâ ya hohetyeŋan taka mansapŋe Yesewe olop yawuâk otŋetgât haoŋmâ kendâyiŋgiap. Otmu yâhâmâ kasalipyeŋe yeŋgât Porom Lâpio yakât hotom umai yapâ mem neŋet sâm ekyongomap. Ya nâŋgâmune dondâ bâleap. 21 Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imbi yaŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe nâhâlen kalâkgât mambotmâ manmâ gan. Yawu otmune ya hâkâŋ otmâ kârikŋe dondâ oap. Kârikŋe otmâ manmâ orotmemeŋe kiŋgoŋ yamâ ki sâm tetem betbaŋgimap. 22 Yakât otmâmâ kundat umatŋe dondâ tetewaŋgimu yan nâŋe ya sâm waŋmune hâhiwin nâŋgâm yâhâwuap. Otmu lohimbi nombotŋe yâkâlen torokatbiŋe tosayeŋe ya ki sâm tetem biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe nâhâlen katmâ mansai yakât matŋe umatŋe dondâ yiŋgimune

mem sâtgum mannomai. 23 Otmu lohimbi nombotŋaŋe imbi bâleŋe yâkât komolân torokatmâ otbi mewi ya ekŋetâ ârândâŋ olop yamâ nâŋe matŋe yiŋgimune mem hiliwahonomai. Yawu otyiŋgimuneâmâ nâhât komot hânŋan kulemŋan mansaiŋe ekmâ topŋe yuwu nâŋgânomai. “E, Yesuŋeâmâ orotmemenenŋe me biwinenŋan girawu tap yakât topŋe ekmâ nâŋgâm ba takamap. Otmu yu me ya otmain yakât matŋe ya tâŋ tâŋâk ningiwuap.” Yawu sâmâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai.

24 Otmu yen nombotŋaŋe imbi yukât orotmeme kiŋgoŋ yan torokatmâ ki otmai. Otmu yâkât komolipŋaŋe Satangât topŋe sâm kusânmâ ekyongomunŋe nâŋgâŋet sâm otŋetâmâ yan yeŋe betyiŋgim mansai. Yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap. Yakât umatŋe âlâ ki teteyiŋgiâkgât naŋgan. Otmu yenâmâ yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. 25 Aŋgoânâk nâhât tem lâum torokatmâ manbi. Yawuâk otmâ torokatmâ manmâ gai. Yawu gârâmâ yâhâpŋe yawuâk torokatmâ manmâ yâhâŋetâ nâŋe taka matŋe âiloŋgo yiŋgimune menomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. 26-27 Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu gewan. Gemâmâ wâtŋan kinmâ tem lâuwaŋgim gawan. Otmu yakât dopŋeâk yenâmâ âi sâm yiŋgimune nâhât wâtnan kinmâ yâhânomai. Otmu sâp pato tâlâhumu yanâmâ nâŋe mâmâŋe otyiŋgimune kasalipnenŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ mannomai ya yongom itit kiom tuhuyeknomai. 28 Yawu otyiŋgiŋetâmâ pesuk sâwuap. Otmu sâp patoen yen orowâk heroŋ maroŋ otmâ manmâ yâhânom. 29 Yakât otmâ Tiatira kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ mâmâŋe otyiŋgimu den yukât topŋe nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mannomai.” Yawu sâop. Yesuŋe Tiatira kapi ambolipŋe yeŋgât den yu sâm tetem eknohomu kulemgum katyiŋgian.

3

Sariti kapi ambolipŋe yâk yeŋgât sâm kalop.

1 Otmu Yesuŋe ikŋe komot Sariti kapiân mansai ya yeŋgât yuwu sâm eknohop. “Yoane, gâ den yuwu sâmune kulemgum katyiŋgirâ Sariti ambolipŋaŋe sâlikum nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Nâ Yesu. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu pitu nombolân yâhâp meyekmâ kinman.

Nâŋe yeŋgât manmanyeŋe ekmune ki ârândâŋ otmap. Yeŋe topyeŋe kurihiakmâ lok sensenân orotmeme âlepŋeâk otmâ gai. Yakât otmâ lohimbi dondâŋe yekmâ topyeŋe yuwu nâŋgâm tâpikguai. “Maiŋ, lohimbi yuŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ya galemai. Otmu yâkŋe yakât pâlâmŋe ki oai.” Yawu sâmai. Yawu sâmai yamâ pâpgum topŋe ki nâŋgâm sâmai. Nâŋeâmâ biwiyeŋe ekmâ “biwiyeŋe mumuŋe,” yawu naŋgan. 2-3 Yenâmâ biwiyeŋe pârâk pilâm ekŋet. Awoŋne Anitâŋe yeŋgât manmanyeŋe ya ekmu ki ârândâŋ otmap. Otmu nâku yawuâk ekmune ki ârândâŋ otmap. Manman aŋgoânâk manbi yaŋeâmâ himbimgât pat kuyiŋgiop ya biatbe sâm oap. Yen ya biatyiŋgimap sâm emelâk aŋgoânâk miti nâŋgâm yan biwiyeŋe nâhâlen katmâ orotmeme âlepŋe otmâ manbi ya yawuâk torokatmâ manŋet. Yawu manmâ orotmemeyeŋe bâleŋe ya bet pilâm biwi golâek manmâ yâhâpŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe nâhâlen kepeim manŋetgât naŋgan. Yâhâ ki otnomai yamâ benŋe kasalipyeŋaŋe inâk pârâk sânsânâk taka itit kiom tuhuyiŋgimai yakât dopŋeâk nâŋe

yeŋgâlen pârâk sân sânâk takawom. Sâp yan takawom yakât yeŋe ki naŋgai.
4 Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe sambe bia, getek âlâ yaŋe tipiŋe âlepŋe
oai. Yâhâ yen salek salehâk tosa barak mansai yamâ yongonmune
nâhâlen torokatŋetâ sâŋgum kaok bolaŋ bolaŋ âlâku ikŋe kândâk kândâk
yiŋgimune haŋgalakŋetâ nine orop tatmâ yâhânom. 5 Yawu otmâ tosa
barak manŋetâmâ nâŋe yeŋgât nâŋgâm nâhât komolân gâtŋe salek salek
yawu sâwom. Otmu emelâk manman kârikŋahât pat kuyiŋgim pepa
âlâ mem kutyeŋe kulemguwan. Yamâ kutyeŋe yâhâpŋe ki hârewom.
Nâŋeâmâ awoŋne otmu aŋelolipne yâk yeŋgât senyeŋan kinmâ yeŋgât
kutyeŋe yongonmune nâhâlen torokatŋetâ orowâk tatmâ yâhâmbisâin.
6 Otmu Sariti kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe
den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât mâmâŋe otyiŋgimu nâŋgâm
heŋgeŋgunomai." Yesuŋe yawu sâop.

Pilarepia kapi ambolipŋe yâk yeŋgât sâm kalop.

7 Otmu Yesuŋe den âlâ yuwu sâm eknohop. "Nâhât komot Pilarepia
kapiân mansai ya yeŋgât ekap yuwu kulemgum katyiŋgirâ ariâk. Nâmâ
Yesu. Orotmemene âlepŋe nanŋe mem koko salehâk manmâ gaman.
Yu me ya otmune bonŋeâk tetemap. Anitâŋe aŋgoânâk yuwu sâm âi
nihiop. "Isirae yeŋgât lok kutdâyeŋe, kutŋe Dawiti sâm, yâkât kaweŋan
kinbuat. Yan kinmâ manman kârikŋahât gahatŋe ya mem hindâwuat.
Mem hindârâ aŋ sâm kinmu yakât kakŋan lok âlâ me âlâŋe ya mem
maŋgunomaihât dop ki otbuap. Yâhâ gahatŋe ya mem maŋguwuat yamâ
lok âlâ me âlâŋe mem hindânomaihât dop gurâ ki otbuap." Yawu sâm âi
nihiop. Yawu gârâmâ gahatŋe yakât amboŋe yamâ nâ konok. 8 Otmu
yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Manmanyeŋe ya ekmune ârândâŋ oap.
Yeŋe biwi golâek manmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Otmu nâhât
kutne ki kurihim hâkâŋ otbi. Yakât nâŋgâmune âlepŋe oap. Otmu yeŋe
nâhât den pat âlepŋe sâm tetem ekyongoŋetgât emelâk nâŋe gahatŋe ya
mem hindâmune kinsap ya naŋgai. Otmu kasalipyeŋe âlâ me âlâŋe ya
maŋgunomaihât dop âlâ ki tap.
9 Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yura lok nombotŋaŋe nâhât hâkâŋ otmâ
manmâ yeŋgâlen taka yuwu sâmai. "Nenâmâ Isirae lohimbi tâŋ tâŋ
mansain. Yakât otmâ nenâmâ Anitâhât pat otmâ mansain," yawu sâmai.
Yawu sâmai yan yeŋgât hâkâŋ otmâ sâm mem ge katyeksai. Yawu
otyiŋgiŋetâ nâŋgâmune bâleap. Yakât otmâmâ yuwu sâm hâreyiŋgian. "Lok
perâkŋe, amboyeŋe yamâ Satan," nâŋeâmâ yawu sâm hâreyiŋgian. Yakât
otmâ nâŋe mem dâiyekmâ yeŋgât amutyeŋan katyekmune mannomai.
Yanâmâ yeŋgât yuwu sânomai. "Bâe, Yesuŋe lohimbi yu yeŋgât tepŋe
nâŋgâmu âlepŋe nanŋe oap yakât nen mem ge katneneksai." Yawu
sânomai.
10 Otmu lohimbiŋe hânŋan kulemŋan manmai yeŋgât topyeŋe teteâkgât
nâŋe sâmune umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yâhâ yeŋgâlenâmâ ki
tetewuap. Sâp yanâmâ nâŋe tihityeŋe otmune yeŋe kârikŋe otmâ manno-
mai. 11-12 Yâhâ yenâmâ emelâk Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop
ya biatyiŋgimapgât nâŋgâm biwiyeŋe galemahom mannomai. Yawu
otmâ mannomai yan kasalipyeŋaŋe mem ge katyekŋetâ kârikŋe otmâ
mannomai. Yawu manŋetâ nâŋe kâlep ki otmuâk takawom yanâmâ yen
meyekmâ Anitâhât miti emetŋe himbimân tap yakât saran kârikŋe sâm
kânâŋgâyekbom. Kânâŋgâyekmune ki putuk sâm ge kunomai. Manman

kârikŋahât pat yukât bulâŋe yiŋgimune menomai yan Awoŋnahât kapi pato, kutŋe Yerusalem kapi âiŋe sâm, himbimân tap ya gewuap. Gemu ya ambokunomai. Yakât patŋe yawuâk kuyiŋgiop. Otmu nâ ninahât pat Anitâŋe emelâk kunihiop. Yawu gârâmâ yawuâk nâhâlen torokatmâ ya mem ambokunomai.

13 Pilarepia kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yâkŋe mâmâŋe otyiŋgimu den yukât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai." Yesuŋe yawu sâm teteop.

Laorika kapi ambolipŋe yâk yeŋgât sâm kalop.

14 Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. "Yoane, nâhât komot Laorika kapiân mansai ya yeŋgât ekap yuwu kulemgum katyiŋgirâ ariâk. Nâ Yesu. Aŋgoân embâŋân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nâŋe tatmâ gawan. Otmu nâ Anitâ orop topnetŋe konohâk otmu yapâ gâtŋaŋe Anitâŋe âi sâm nihiop. Âi sâm nihimu nâŋe yâkâlen kândiwahom hân himbim pitu âlâlâ topŋe topŋe katban. Otmu lohimbiŋe Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ haŋ sâyiŋgiâkgât den bulâŋe ekyongom manban. 15 Nâŋe yeŋgât biwiyeŋe ekmune ki ârândâŋ otmap. Yenâmâ pâlâmŋe manmai. Yakât otmâ nâŋe yeŋgât ukenŋe ki nâŋgâyiŋgian. Otmu ŋasin gurâ ki nâŋgâyiŋgian. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sot nemunŋe pâlâmŋe otmu âkâm pilâmain yakât dopŋeâk yen nine komolâmbâ yekmune pâlâmŋe otmu watyekbom.

16-17 Otmu yeŋgât topyeŋe teteâkgât torokatmâ sâwe. Yeŋeâmâ yuwu sâmai. "Nenâmâ Anitâŋe nâŋgâningimu ârândâŋâk oap yakât iri sikum me senŋe âlâlâ ya dondâ tatningiap. Hop sambe kakŋan mansain." Yawu sâmai. Yamâ den memai. Yeŋe topyeŋe ya nâŋgâne sâm hâum pâpguai. Yenâmâ kopa. Otmu nâŋgâŋetâ ki keterakmap. Otmu topŋe ekmâ nâŋgâne sâm yakât pâinmâ hâum pâpgumai. Otmu âlâlâ yakât gurâ pâlâmŋe mansai. Yawu naŋgan. 18 Yawu gârâmâ yu otŋet sâm ekyongomune torokatmâ otmâ manŋetâ ârândâŋ otbuap. Yiwereŋe yuâmâ senyeŋe bok sâmu âlâlâ yakât ekmâ topŋe ki naŋgai. Yâhâ gâmâlâhâmâ nâŋe sâmune senyeŋe hâreakmu âlâlâ ya ekmâ topŋe nâŋgânomai yakât dop tatnihiap. Otmu nâhâlen torokatmâ salek salehâk mannomaihât nâhâlen mâtâp tap. Yawu gârâmâ orotmemeyeŋe bâleŋe ya pilâm nâhâlen gamâmâ nâhât manmanne ya mem haŋgalakmâ salek salehâk manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manŋetâ lohimbi nombotŋaŋe yekmâ yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatmu yakât ki aŋulaknomai. 19 Otmu lohimbiŋe nâhâlen torokatmâ mansai yaŋe nine orop biwinenŋe kepeiakmâ konok otmu mansai. Otmu yawuâk torokatmâ mannehât nâŋgâm nâhât komolân gâtŋe âlâ me âlâŋe otmâ tâpikgune sâm otŋetâmâ nâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem kusân yiŋgiman. Mem kusânyiŋgimune ekmâ nâŋgâm heŋgeŋgum manman âlepŋan manmai. Otmu yeŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ hiliwahomaihât sâmune umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuap. Otmu yeŋgâlen takamune umatŋe yawuya teteyiŋgimapgât yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya bet pilâm orotmeme âlepŋeâk otmâ manmâ yâhânomai.

20 Nâŋe yeŋgât emet hawiŋan kinmâ den sâmune eŋgatne munŋe naŋgai. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhât den towatŋe nâŋgâm yahatmâ launan membuap yâhâmâ nâ orop biwi konohâk otmâ lau konok nem manmâ yâhânom. 21 Otmu nâŋe himbimâmbâ ge Awonaŋe âi sâm nihiop ya tuhum pesuk pilâmune ârândâŋ oap. Yakât dopŋeâk yeŋe gurâ nâhât den nâŋgâm lâum manŋetâ ârândâŋ otbuap otmuâmâ nâŋe sâmune

nâhâlen torokatŋetâ orowâk Awoŋne hâlâŋmâ tatmâ yâhânom. 22 Laorika kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ yâkŋe mâmâŋe otyiŋgimu den yukât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai." Yesuŋe yawu sâm teteop.

4

Himbimgât gahatŋe hindakmâ aŋ sâm kinmu Anitâhât kaweŋe ehop.

1 Otmu ya biatmu himbimân gahatŋe âlâ hindakmâ aŋ sâm kinmu ekban. Otmu den me mun pato âlâ emelâk nâŋgâwan ya yawuâk yâhâpŋe tetemu nâŋgâwan. Yamâ yuwu sâm eknohop. "Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâŋe sâm kalop. Garâ yu tiripgohomune ek." Yawu sâop.

2 Yawu sâmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu yanâk yâhâ tatmâmâ âlâ yuwu ekban. Anitâŋe kawe talop yan laŋinŋe pato siliŋ siliŋ sâmap yawuyaŋe kundenŋan yerâmu ekban. 3 Otmu hambe mohat yawuya yaŋe kakŋan hawamgum laŋinŋe golâ golâ pato pilâm kinmu ekban.

4 Otmu lok kunŋe 24, hâk katipŋe kaok bolaŋ bolaŋ yawuya hiŋ hârândâŋ sâsâŋe ya mânuŋakmâ tatbi. Otmu ŋerendeŋ goliŋak tuhuwi yawuya yaŋe kunyeŋan hawamgum hororaŋgim tatbi. Otmu yâk yeŋgât kawe tatatyeŋe pato yamâ Anitâ hawamgum ikŋiâk ikŋiâk tatbi. 5 Yâhâ Anitâ patoyeŋe talop yâkâlembâ belek sâmu ekban. Otmu denŋeâmâ himbim guŋguruŋ sâmu mun pato pilâmap yawuya yakât dop olop. Otmu yâkâlembâmâ kâlâp laŋinŋe sem kilik kilik sâmap yawuya sem kinop. Otmu sem kilik kilik sâop yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak yâku yawuâk, dop yawuâk olop. 6 Otmu Anitâhât dâtâpŋan saru pato nâŋ nâŋ sâmu yan emetsenŋaŋe siliŋ siliŋ sâm hâumu beleŋ sâmap dop yawuya yaŋe kâwinân liŋgarakmâ nâŋ nâŋ sâm iop.

Otmu soŋgo papato yawuya imbât mumuhât dop bia yaŋe hawamgum nombot nombot tatbi. Yâhâ senyeŋe yaŋak pato, bet kulet otyiŋgiop. 7 Aŋgoân ekban yamâ pusi papatoŋe, kutŋe laion sâm, yakât kundenŋe yawuya. Yâhâpŋe ekban yamâ bulimakao pato yawuya. Yâhâ kalimbuŋe yamâ lok kundenŋe yawu. Yâhâ imbâtŋe yamâ tiwa yawuya. 8-9 Âlâhât konok konok peŋgamyeŋe nombotgen kalimbu, nombotgen kalimbu yawu talop. Otmu omoŋe hilâmŋe haoŋmâ ârândâŋ Anitâ yuwu sâm kiki mewaŋgimai.

"Anitâ patonennŋe gâhât tatatge, gâhât wâtge, gâhât orotmemehe ya ae seŋ seŋ me hou sâ sâ. Otmu gâhât nâŋgâmunŋe yahatmap. Gâ embâŋân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Yakât otmâ gâhât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâek otmap."

Yawu sâm kiki mewaŋgimai.

10 Otmu sâp âlâ me âlâen kep mem mepaemaiân yan lok kunŋe 24 ya kerekŋe ŋerendeŋyeŋe ya mem yâkât eŋgatŋan horatbaŋgimai. 11 Horatbaŋgim nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm kiki mewaŋgimai.

"O, Anitâ patonennŋe. Gike nâŋgân nâŋgângan otmat. Otmu gike wâtgan kinmâ hân himbim kândikyotgon. Otmu gikak âliwahap topŋe topŋe hânân kalon yaŋe torokatmâ yâhâwuapgât dop tatgihiawâk. Otmu nâŋgârâ biatbuapgât gurâ dop yawuâk tatgihiap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. Otmu gâhât kutge konok sâm haŋ tuhumunŋe yupâ yapâ arimu ârândâŋ merândâŋ otmâ liŋgarakmâ imap." Yawu sâmai.

5

Lama Nanŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahalop.

1 Otmu Anitâ patoŋe bâtŋe bonângen pepa âlâ mem goŋgoŋgumu ekban. Pepa yamâ nombot nombot kulemguop ya sâlikumai sâm mem goŋgoŋgum gâoŋ nombolân yâhâp sâhâop.

2 Otmu nâŋe aŋelo kârikŋe âlâ ekban. Yâkŋe yahatmâ kinmâ kârikŋe halahum yuwu sâop. “Pepa gâoŋân tap ya âlâŋe mem holaŋmâ mewalakum sâlikuwuap?” Yawu sâm den kârikŋan sâop. 3 Yâhâ himbimân gâtŋe, me hânân gâtŋe, me wosapâ wosapâ gâtŋe âlâ me âlâŋe mem mewalakuwuapgât dop bia. Bia kârikŋe. 4 Yawu ekmâ yaŋak nâŋgâmune dopŋan ki otmu eŋgat hako nâŋgâm hâk ŋâik ŋâihâk isewan. 5 Nâŋe yawu isemune lok kunŋe 24 tatbi yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk. Yura yeŋgât komolân gâtŋe pusi pato âlâ, kutŋe Laion, yamâ Dawitihât sen, yâkŋe mumuŋambâ yahatmâ yan Manman bâleŋahât Amboŋe, kutŋe Satan, yâk mem ge kalop. Yâkŋe âlepŋe gâoŋ ya holaŋmâ pilâm mem mewalakuwuapgât dop tap. Yâkât wâtŋe pato tatbaŋgiap. Yakât ki nâŋgârâ gorâhihimu ise. Pak sâm ek.” Yawu sâop.

6 Yawu sâmu pak sâm Anitâhât gotŋan soŋgo papato ya otmu lok kunyeŋe ya yeŋgât hohetyeŋan Lama Nanŋe emelâk kum gâiwi, gutŋe orowâk yaŋe yahatmâ kinmu ekban. Otmu wâtŋe pato nandoroŋe tatbaŋgiop yakât dop kum ŋilipŋeâmâ nombolân yâhâp. Otmu biwinenŋe ekmâ nâŋgâmap yakât dop kum senŋe gurâ nombolân yâhâp. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak kinmap yakât dop yawuya olop. Otmu nengât nâŋgân nâŋgânnenŋe kusânakmu Anitâhât topŋe nâŋgânehât ikŋak emelâk hâŋgângumu giop. 7 Otmu Lama Nanŋe yâkŋe yâhâ Anitâhât bâtŋe bongen pepa talop ya miop.

8 Memu yan soŋgo papato otmu lok kunŋe yâkŋe ba mem kuku parahu tuhum mepaewi. Yawu otmu lok kunŋaŋe waŋgam mem kep kuwi. Kep kum yakât kakŋan kondo goliŋak tuhum katŋetâ talop ya kâlehen to kukŋe suk suk yaŋe pindindiŋ sâm iop ya kondo konok konok mem Anitâhât lohimbi bulâŋe ulitgum mansai ya dop yongom yâk yeŋgât denyeŋe nâŋgâekgât mem uk pilâŋetâ Anitâhât hâmeŋan yâhâop. 9-10 Yawu otmâ yan Lama Nanŋe ya ekmâ mepaem kiki yuwu sâm mewaŋgiwi.

> “Gâŋe lohimbi komotŋe komotŋe, emetsenŋe gahaŋehen geheŋehen, emelâk manbi, âun yu mansai, mâne hâmbâi tetehem mannomai yapâ gâtŋe lok âlâ me âlâŋe gâhât nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap yâk sârereyekmâ kaweyeŋan kinbe sâm hânân gion. Hânân gerâ gâ gohoŋetâ mum yahatmâ benŋe Anitâhât senŋan kinmâ yâk yeŋgât sâm ulitgumat. Yakât otmâ yâkŋe Anitâhât pat otbi. Yakât otmâmâ Anitâhât komolân torokatmâ mepaem hoŋ bawaŋgim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ lohimbi nombotŋe âlâ manman âiloŋgo loŋgo manŋetgât galemlipyeŋe sâm katyekdâ galemyongom manmâ yâhânomai. Otmu yawu otŋetgât wâtge pato tatgihiap yaŋe pepa yu mem mewalaku.”

Yawu sâm kiki mewaŋgiwi.

11 Yawu sâm kiki mewaŋgiŋetâ aŋelo kiŋgitŋe orowâk, sâlipyongonomgât dop bia, yaŋe yanâk tetem kurâp kinmâ hawamyongom yuwu sâm mepaewi.

12 “Lama Nanŋe ya kuŋetâ yapâ mum yahalop. Yakât otmâ mepaem manne. Otmu yâkât orotmemeŋe, me tatatmemeŋe, me nâŋgân nâŋgânŋe yamâ hou sâsâ. Otmu yu me ya otbuapgât dop yakât wâtŋe ya emelâk Anitâŋe waŋop. Yâkŋe âlâlâ yakât amboŋe oap.” Yawu sâm mepaewi.

13 Yawu sâm mepaem kinŋet Anitâŋe âliwahap topŋe topŋe emelâk embâŋân kalop, soŋgo bau, saruân gâtŋe, hân kâlehen gâtŋe, wosapâ wosapâ gâtŋe, otmu lohimbi himbimgât pat otbi yâk kerekŋe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanŋe yâk yetgât yuwu sâm mepaeyelekbi.

“Anitâ yahat yahatŋe otmu Lama Nanŋe yetgât wâtyetŋe ya dop konohâk. Otmu âwâ nan yetgât nâŋgân nâŋgânyetŋe me, me orotmemeyetŋe me, me kutyetŋe ya dop konohâk tatyitgiap. Yakât otmâ mepaeyelekne.” Yawu sâm mepaeyelekbi.

14 Yawu sâm mepaeyelekŋetâ yan soŋgo papato imbât tatbi yâkŋe nâŋgâŋetâ ârândâŋâk otmu “Ya bonŋanâk,” yawu sâwi. Yawu sâŋetâmâ lok kunŋe 24 yâkŋe yawuâk sâm mepaeyelekbi. Yawu.

6

Lama Nanŋe yâkŋe gâoŋ nombolân konok ya mem holaŋmâ pilâop.

1 Yawu sâm mepaeyelekŋetâmâ Lama Nanŋaŋe pepa ya mem kinmu ekban. Yâkŋe gâoŋ nombolân yâhâp yapâ gâtŋe konok mem holaŋmâ pilâop. Mem holaŋmâ pilâmu soŋgo papato munomaihât dop bia ya yeŋgât kunyeŋe yaŋe yahatmâ halahuop. Halahumu eŋgatŋe munŋe yamâ himbim guŋguruŋ sâmap yakât dopŋe nâŋgâwan. Otmu yâkŋe yuwu sâop. “Gam ari.” 2 Yawu sâmu, beâsi kaok kaok yakât kakŋan lok âlâ tatmu ekban. Yâhâmâ beâsi yakât kakŋan talop yamâ lok papatoŋe ŋerendeŋ kunyeŋan horaraŋgimai yawuya kunŋan horatbaŋgiwi. Otmu yaŋeâmâ kuk otmâ kasalipŋe itit kiom tuhuyekbe sâmâmâ tembe nananŋe teikum gâitmâ hâum ariop.

3 Arimu yanâk Lama Nanŋaŋe pepa gâoŋ yâhâpŋe ya mem holaŋop. Mem holaŋmu soŋgo papato ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Gam ari.” 4 Yawu sâmu yanâk beâsi kuriŋ yaŋe teteop. Yakât kakŋanâmâ lok âlâ talop yaŋe asama pato miakmâek gam ariop. Otmu lohimbi hioŋakmâ kapam ahoŋetgât Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgim hâŋgângumu giop.

5 Arimu Lama Nanŋaŋe gâoŋ kalimbuŋe ya mem holaŋop. Mem holaŋmuâmâ soŋgo pato âlâŋe yuwu sâop, “Gam ari.” Yawu sâmu yanâk beâsi heleŋ ya teteop. Yakât kakŋanâmâ lok âlâ talop yaŋe sot me senŋe âlâlâ kakŋan katmâ dop memai ya miop. 6 Ya memu soŋgo papato tatbi yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe kârikŋe halahum yuwu sâm lok beâsi kakŋan talop ya ekuop. “Gâŋe sot âlâ mem amaŋ tipiŋan mânuŋdâ tatmu hâmbâi po tetewuap yanâmâ yakât hâmeŋe mem yahatbuat. Otmu sot mem itâkalân mânuŋmâ yakât hâmeŋe gurâ mem yahatbuat. Otmu hânŋan kulemŋan po pato tetem ki liŋgarakmâ imbuap yakât otmâ wain toŋe otmu nak âlâ, kutŋe oliwa sâm, yakât toŋe yakât hâmeŋaŋeâmâ amutgen talâk.” Yawu sâm hâŋgângumu giop.

7 Arimu benŋe Lama Nanŋaŋe gâoŋ imbâtŋe ya mem holaŋop. Mem holaŋmu soŋgo papato bâiŋe yaŋe kârikŋe halahum yuwu sâop. “Gam ari.” 8 Yawu sâmu yanâk beâsi gimbaŋ kâiâk mâiâk yaŋe teteop yakât kakŋanâmâ lok âlâŋe talop. Otmu yâkât kutŋeâmâ Mumuhât Mâtâp Pato

yawu. Otmu yâkât betŋan lok âlâ, kutŋe Hiliwaho Hiliwaho sâm, yaŋe watmâ takaop. Yâkŋeâmâ lohimbi mem kâsip misip tuhuyekmâ komot imbât katyehowot. Yawu otmâ komot konohâmâ yongomutâ hiliwahoŋetgât wâtyetŋe tatyitgiop. Otmu sâmutâ mesek umatŋe teteyiŋgimu lohimbi nombotŋeâmâ mum hiliwahowi. Me soŋgo sâtŋaŋe tetem yiŋgiŋetâ muwi. Me po pato tetemu yanâmâ kapam ahom muwi. Otmu kulem yu teteâkgât yâkŋe gem surutuk sâm ba ariowot.

9 Arimutâ yanâk gâoŋ momeŋe ya mem holaŋop. Mem holaŋmu yuwu tetemu ekban. Hotom u uminiwi yakât alata Yerusalem yeŋgât opon kâmbukŋan talop ya dop kum âlâ yawuya himbimân katmu talop ya tetemu ekban. Yaŋeâmâ embun lohimbi emelâk yongoŋetâ muwi ya yeŋgât umutyeŋe ya tatŋetâ ekban. Yâk yeŋgât topyeŋeâmâ yuwu. Embâŋân aŋgoân lohimbi nombotŋaŋe manmâ Anitâhât tem lâum manmâ kasalipyeŋe yeŋgât Porom Lâpio yakât hâkâŋ otbi. Otmu lohimbi nombotŋaŋe Yesu mepaem manŋetâ yakât kasalipyeŋaŋe yongoŋetâ muwi. Komot yâhâp ya yeŋgât umutyeŋe ya ekban. 10 Otmu Anitâ yuwu sâm ulitguwi. “O, Ambonenŋe, topge yamâ ikŋiâk tap, ki otmâ tâpikgumat. Yakât otmâ nen kerekŋe yuwu sâm âihohomunŋe nâŋgâ. Lohimbiŋe hânân manmâ kasa otningim nongoŋetâ muwin yakât sâp girawu yaen gâŋe matŋe otyiŋgiwuat?” Yawu sâwi.

11 Yawu sâŋetâ yanâk Lama Nanŋe yaŋe sâŋgum kaok konok konok yiŋgimu meŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yen tipiŋe tatmâ nâŋgâŋet. Aŋgoân yen yongoŋetâ muwi. Otmu yapâ torokatmâ bukulipyeŋe yawuâk yongoŋetâ mum gawi. Otmu torokatmâmâ hâmbâi nombotŋe âlâ yawuâk yongoŋetâ munomai ya Anitâŋe yekmâ nâŋgâmu dopŋan otbuap. Yanâmâ yen yongowi yakât matŋe nâku kâpekyiŋgiwom.” Yawu sâop.

12 Yawu sâm gâoŋ nombolân konokŋe ya mem holaŋop. Mem holaŋmu yan yuwu tetemu ekban. Yanâmâ mososoŋ pato miop. Memu yan hilâmgât emetsenŋe irik irik sâop yamâ kâlâp gâwuŋe yawu olop. Yâhâ omoŋgât emetsenŋe yaŋeâmâ kuriŋ kuriŋ hâum hepnenŋe gemu ekmain yakât dopŋeâk olop. 13 Otmu siru pato memu nak esenŋaŋe beretek sâm hânân gemap yakât dop otmu himbimâmbâ pitu yaŋe aksihâk beretek sâm gewi. 14 Yâhâ nenŋe sâŋgum mem pâŋ pâŋ kepehemain. Yakât dopŋeâk himbim yamâ ba nombot ga nombot, nombot nombot yaŋe yawu kepeiahop. Otmu pumŋe papato otmu mâtuŋa yaŋe aksihâk kaweyeŋe pilâm orotok sâm gulip malap otbi. 15 Otmu lohimbi kerek, lok papato me inŋe, lok kunŋe me tâŋât, kaok me heleŋ, iri sikumyeŋe orop me umburuk mansai, lok topŋe topŋe kerehâk ya tetemu wosapâ ba misiŋgurakne sâm hâum pâpguwi. 16-17 Ya misiŋgurakne sâm hâum pâpgum yan yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ sâp pato tâlâhuap. Yawu otmâ Anitâ otmu nanŋe yâk yetŋak kuk pato otningim sâmutâ âlâlâ yakât wâtŋe biatbe sâm oap. Yakât otmâ nen yu gulip otmâ metenomosain yukâ. Anitâ nanŋâitŋe ewun tatmâ nenekdomosawot yamâ embaken hân kâlehen hangunom. Nen yâkât senŋan âlepŋe wâtnenŋe tatningimu eknomgât dop âlâ ki tap. Yakât girawu otmâ misiŋgurakne. Yakât otmâ kât pato me, pumŋe lauŋe yaŋe nenehâkgât naŋgain.” Yawu sâwi.

7

Isirae lohimbi komotŋe komotŋe ya yeŋgât kundenyeŋan undip katyehop.

1 Otmu ya biatmu yakât kakŋan aŋelo imbât kinŋetâ yekban. Aŋelo imbât yaŋeâmâ hân nombot nombot siru pato dondâ pilâop yakât mâtâpŋe kum maŋguwi. Kum maŋguŋetâ nâŋ nâŋ sâop. 2 Yawu otmu yan aŋelo âlâŋe sikop gahaŋehen tetem kinmâ Anitâ manman amboŋe yâkât komot ya yeŋgât kundenyeŋan undipŋe katyekbe sâm kinop. 3 Yawu kinmâ bukulipŋe yuwu sâm ekyongop. “Yen siru ya ki pilâŋetâ miâk. Nenŋeâmâ aŋgoân sâp yiwereŋe yu Anitâhât lohimbi yamâ ikŋahât undip katyekmunŋe tâŋ tâŋâk tetemuâmâ yakât kakŋan siru ya pilâŋetâ miâk. Mem yan Anitâhât kasa ya meteyehâk. Otmu undipŋe orowâk katyekmunŋe kinnomai yamâ ki meyekbuap.” Yawu sâop.

4 Otmu Isirae lohimbi Anitâhât komolân gâtŋe yongonŋetâ nâŋgâwan yamâ emelâk yâkât pat otbi. Yâk yeŋgât dop yamâ menduhuakŋetâ 144,000. Otmu Isirae lohimbi yuŋe hioŋakmâ komot kâi nombotgen yâhâp otbi ya yeŋgât dopyeŋe yuwu. 5 Yura yâk yeŋgât komolân gâtŋe yapâmâ 12,000 yakât dop. Otmu Luwen yâkât komolân gâtŋe gurâ 12,000. Otmu Gat yâkât komolân gâtŋe gurâ yawuâk 12,000. 6 Otmu Asehât komolân gâtŋe gurâ yawuâk 12,000. Otmu Naptalihât komolân gâtŋe ya gurâ yawuâk 12,000. Otmu Manasehât komolân gâtŋe gurâ yawuâk 12,000. 7 Otmu Simiongât komolân gâtŋe gurâ 12,000. Otmu Lewihât komolân gâtŋe gurâ 12,000. Otmu Isasahât komolân gâtŋe gurâ 12,000. 8 Otmu Sewulungât komolân gâtŋe gurâ 12,000. Otmu Yosepgât komolân gâtŋe gurâ 12,000. Otmu bâiŋeâmâ Benyamingât komolân gâtŋe 12,000. Lohimbi komot yuŋe Anitâhât pat otbi.

Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe kinmâ Anitâ yet Yesu mepaeyelekbi.

9 Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakŋan lohimbi kiŋgitŋe orowâk hânŋan kulemŋan manbi yaŋe taka menduhuakmâ kinŋetâ yekban. Otmu lohimbi ya sâlipyongonomgât dop bia. Yaŋe Anitâ otmu Lama Nanŋe yâk yetgât gotyetŋan kinbi. Kinmâ sâŋgum kaok bolaŋ bolaŋ mânuŋakŋetâ ge eŋgatyeŋambâ hârâtâhâk kinmâ ariop. Yâkŋe awu tawu mem lapu lapu tuhum yuwu sâm Anitâ mepaem kinbi. 10 “O, Anitâ Tihit Amboŋe. Gâŋe nen gike pat sâm kuningion. Yakât otmâ ki hiliwahonom. Otmu gike nange, Lama Nanŋaŋe nengât tosahât otmâ umatŋe miop. Yakât otmâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ nenŋe manman âlepŋan manmâ gain.” Yawu sâwi.

11 Yawu sâŋetâmâ aŋelo kiŋgitŋe orowâkŋe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanŋe, soŋgo papato imbât, lok kunŋe yâk kerek hawamyongom kurâp kinbi. Kurâp kinmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. 12 “Nen Anitâ Ambonenŋahât wâtŋan manmain. Yâk nâŋgân nâŋgânŋe âiloŋgo. Otmu âlâlâ yakât amboŋe oap. Yâhâmâ laŋinŋanâk tatmâ gamap. Manman amboŋe yu bulâŋe. Otmu yâkŋe buku âiloŋgo otningim gamap yakât mepaembisâin.” Yawu sâwi.

13 Yawu sâŋetâ lok kunŋe 24 yâk yeŋgâlen gâtŋaŋe yuwu sâm âinohop. “Lohimbi yu sâŋgum kaok bolaŋ bolaŋ mânuŋakmâ kinsai ya wosakembâ takai? Otmu topyeŋeâmâ girawu?”

14 Yawu sâm âinohomu yuwu sâm ekuwan. “Nâmâ wongât âinohoat? Gâŋe eknohoâyâ.”

Sâmune sâop. “Lohimbi yuâmâ emelâk kasalipyeŋaŋe mem ge katyekne sâm mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gawi. Yawu otyiŋgiŋetâ sâtgum manmâ biwiyeŋe Yesuhâlenâk katmâ manbi. Yakât otmâmâ emelâk Lama Nanŋe hepŋaŋe tosayeŋe pirim ikŋe pat kuyiŋgiop.

15 Yakât Anitâhât sennŋan kinmâ sâp ârândâŋ yâk mepaem hoŋ bawaŋgim manmai. Yawu otmâ manmâ yâhâŋetâ Anitâ manman amboŋaŋe galemyongom mâmâŋe otyiŋgimap. 16-17 Otmu Lama Nanŋe yamâ Anitâhât sennŋan kinmâ gamap. Yawuhât yâku yawuâk yâk yeŋgât galem otmâ manman kârikŋe yakât to sennŋanâk dâiyekmâ arimu yan nem piriakmâ mepaeakmâ mannomai. Yawu otmâ Anitâŋe yâk yeŋgâlen umatŋe âlâlâ teteyiŋgimapgât manman sânduhân katyekmâ wawaeyekbuap. Yakât kakŋanâmâ yâhâpŋe torokatmâ eŋgat hako otmâ gilâp isenomaihât dop ki tap. Me sotgât yâhâpŋe ki po yiŋgimu munomai. Me tohât eŋgatyeŋe ki saŋ sâwuap. Me sikopŋe yongomu yan wâtyeŋe ki houŋ sâwuap." Yawu sâop.

8

Lama Nanŋe yâkŋe gâoŋ bâiŋe ya mem holaŋmâ pilâop.

1 Ya ekmune biatmu Lama Nanŋaŋeŋe gâoŋ nombolân yâhâpŋe ya mem holaŋop. Mem holaŋmu yanâk mun ya bialop. Mun ya biatmu Anitâ hawamgum kinbiŋe in tatmâ hutuk sâm kinbi. 2 Yawu kinŋetâ kâlep ki otmâek aŋelo nombolân yâhâp yaŋe Anitâhât sennŋan tetem kinŋetâ yekban. Kinŋetâ Yesuŋeâmâ lâmun nombolân yâhâp ya yiŋgimu mewi. 3 Otmu yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâŋeâmâ kondo goliŋak tuhuwi ya memâmâ alata yan hotom uwi yakât nombotgen ari kinop. Otmu lohimbi nombotŋe alata amutgen kinmâ yan Anitâ ulitgum manbi ya yeŋgât den ya haŋ sâm yâhâmu tepŋe nâŋgâyiŋgiâkgât Yesuŋe to kukŋe suk suk yamâ gâimu kondoân ya pik sâm iop. 4 Pik sâm imu aŋeloŋe mem moselemu Anitâhât hâmeŋan yâhâop. Yâhâmu yanâmâ tepŋe nâŋgâyiŋgiop. 5 Otmu ya pesuk sâmu aŋelo yaŋe alata yapâ kâlâp mem kondo kâlehen katmâ mem ari akŋangen panmu hânân sem tok sâm giop. Hânân gemu elem ya tok sâm belek sâmu himbim guŋguruŋ sâop. Himbim guŋguruŋ sâm arimu mososoŋ pato miop.

Aŋelo kândikuŋe lâmunŋe kunop.

6 Otmu aŋelo nombolân yâhâp yaŋe lâmunyeŋe âlâku konok konok miakmâ kunne sâm otmâ menduhuakmâ kinŋetâ yekban.

7 Aŋelo aŋgoân lâmun kunop, sâp yanâmâ gelâk kândâk kândâk otmu kâlâp yaŋe hepŋak pato otmâ hânân kioŋmu ekban. Yâhâ hânân giop yaŋeâmâ puŋ sâm hewukŋe nombotŋeâk siop. Komot kalimbu gârâmâ yakât hohetyeŋambâ gâtŋe konohâk yaŋeâmâ sem meteop. Yâhâwâmâ talowot.

Aŋelo yâhâpŋaŋe lâmunŋe kunop.

8 Yawu otmâmâ aŋelo yâhâpŋaŋe lâmunŋe kunmu yan wahap âlâ giop. Yamâ kâlâp pato yawuya. Yaŋeâmâ ge saru kâlehen giop. Saruân gemu yan saru torehenŋe giowângen yaŋeâmâ hewâk pato olop. 9 Hewâk pato otmu saruân gâtŋe yan iwi ya aksihâk muwi. Otmu nombotŋe saruân waŋga mem bam gam otmâ manbi yâk gurâ yawuâk saru kakŋan gulip otbi. Yâhâ nombotŋe pato yamâ âlepŋe hâmeyeŋe kinop.

Aŋelo kalimbuŋaŋe lâmunŋe kunop.

10-11 Aŋelo kalimbuŋaŋe lâmunŋe kunop. Kunmu pitu pato âlâ, kutŋe Kalak sâm, yaŋe sem laŋ laŋ sâm kioŋop. Yaŋe himbimâmbâ ewapâ gemu yan to sennŋe sennŋe yakât nombotŋeâk kalak olop. Komot kalimbuŋambâ

komot konohâk yaŋeâmâ kalak olop. Yâhâ yâhâp yamâ ukenŋe yawuâk olowot. Yawu otmu lohimbi nombotŋaŋe to kalak newi yaŋe muwi.

Aŋelo imbâtŋaŋe lâmunŋe kunop.

12 Aŋelo imbâtŋaŋe lâmunŋe kunop. Kunmâ dewutâ emetsenŋe pitu topŋe topŋe laŋinyeŋe yamâ kâtâpgumu omoŋguop. Otmu dewutâ nombotŋe yamâ nombolâk pilâmu nomborâmâ omoŋguop. Otmu emetsenŋe yawuâk, otmu pitu gurâ yawuâk laŋinyeŋe inin pilâmu sânduk sâm iop. Yawu otmu hilâmgât emetsenŋe ya kâtâpgumu hilâm kârikŋan omoŋ sâhâop. Otmu dop yawuâk omoŋgât emetsenŋe ya gurâ kâtâpguop.

13 Otmu ya biatmu yakât kakŋan âlâ tetemu yuwu ekban. Tiwa pato pâp pâp sâm haŋân yâhâm arimu ekban. Haŋân yâhâm ari kârikŋe halahum yuwu sâop. “Bâe, âlâlâ teteap yuâmâ ki orotŋe. Aŋelo nombotŋe âlâ yâkŋe lâmunyeŋe kunne sâm oai. Kunŋetâ sâp yanâmâ umatŋe topŋe topŋaŋe lohimbi kakyeŋan yâhâwuap. Hâmbâi yan girawu otnomai sâm nâŋgâm oan yukâ.” Yawu sâop.

9

Aŋelo momeŋaŋe lâmunŋe kunop.

1 Aŋelo momeŋaŋe lâmunŋe kunop. Kunmu yan pitu pato âlâŋe himbimâmbâ gemu ekban dop yawuya aŋelo âlâŋe himbimâmbâ gem hânân kioŋop ya tetemu ekban yakât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋe hem nâpumŋe yapâ âlâlâ bâleŋe topŋe topŋe holaŋmu yahatmâ ariâkgât himbimâmbâ giop. 2 Gem hem nâpum yakât gahatŋe ya mem pilâmu aŋ sâmu utun pato gam yâhâm emetsenŋe ya kâtâpguop. Kâtâpgumu omoŋ pato sahahop. 3 Otmu utun yâhâop yakât biwiŋambâ dimuŋ tem pato ya teteop. Tetem utun ya biwiŋambâ gemâmâ kulahâ bâleŋaŋe ningimap dop yawuâk yiŋgiop. 4 Otmu amboyeŋaŋeâmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ nak me senŋe âlâlâ esenŋe ya nene sâm ki genomai. Me Anitâhât lohimbi undip katyiŋgiŋetâ yâkât pat otmâ mansai yâk yekmâmâ hâhiwin ki yiŋginomai. Yâhâ nâŋe mâmâŋe otyiŋgimune ari lohimbi tâŋât, undipyeŋe bia yamâ hâhiwin pato yiŋginomai. 5 Hâhiwin yiŋgiŋetâ sâtgum manŋetâ emetsenŋe mome pesuk sâmu yanâmâ sânduk sâwuap.” Yawu sâm hâŋgânyongop. 6 Hâŋgânyongomu ge lohimbi yiŋgiŋetâ hâhiwin nâŋgâwi ya biatyiŋgiâkgât mâtâp hâum pâpgum manbi. Hâhiwin ya yawuâk nâŋgâm manŋetâ emetsenŋe mome pesuk sâmu yanâk hâkyeŋe sânduk sâop.

7 Otmu dimuŋ yaŋeâmâ yiŋgine sâm beâsiŋe beren beren otmâ kinmap dop yawuâk otmâ kinŋetâ yekban. Yâhâ kunyeŋeâmâ ŋerendeŋ goliŋak tuhumai yawuya mem lok papatoŋe ŋerendeŋ horaraŋgimai dop yawuyaŋe horaraŋgim kinŋetâ yekban. Kun kundenyeŋe yamâ lok nengât kun kunden yawuya. 8 Yâhâ somotyeŋe yamâ kâkâlep yaŋe silik solok sâm giop. Yâhâ sâtyeŋe yamâ puaia sâtŋaŋe kâkitik sâmap, dop yawuya. 9 Yâhâ dihinyeŋahât katipŋe yamâ hâmbâ kârikŋe yawuya. Yâhâ peŋgamyeŋe mun pato pilâop yamâ gâmut huwuwuŋ sâm gam arimu nâŋgâmain yawuya bia. Ya wangim dop âlâ olop. 10 Yâhâ sopyeŋeâmâ bosoŋ bosoŋ sopŋe yawuya. Otmu yaŋeâmâ lohimbi kârâyekmu hâhiwin pato nâŋgâwi. Hâhiwin pato nâŋgâwi yakât kakŋan emetsenŋe mome pesuk sâop. 11 Otmu amboyeŋe yamâ aŋelo âlâ hem nâpum pato tumuŋe ki ehekŋe yakât amboŋe. Aŋelo yakât kutŋe yamâ Isirae yeŋgât denân

Awaron, yâhâ Girik denân Apolion sâmai. Yakât topŋeâmâ yuwu tap. “Kiom Amboŋe.”

12 Otmu aŋelo momerâŋe lâmunyeŋe kunbi yapâ umatŋe teteop yamâ bialop. Otmu umatŋe yâhâpŋe otmu kalimbuŋe tetewe sâm olop.

Aŋelo nombolân konokŋaŋe lâmunŋe kunop.

13 Aŋelo âlâ nombolân konok yaŋe lâmun ya kunop. Kunmuâmâ alata amutgen kinbi yaŋe Anitâ yuwu sâm ekuwi. 14 “Emelâk aŋelo imbât yaŋe to pato âlâ, kutŋe Euparata sâm, yan lohimbi bâleŋe yaŋe matŋe menomai yakât mambotmâ tatŋet sâm dâmân kâlehen katyekŋetâ tatbi. Katyekŋetâ tatŋetâ emelâk yongone sâm yakât hewewen otmâ mitiwahom tatbi. Yâhâmâ matŋe yiŋgiŋetgât aŋelo lâmun kunmâ kinsap yu hâŋgângurâ holaŋyekmu ariŋetgât naŋgain.” Yawu sâwi.

15 Yawu sâŋetâ yanâk ari holaŋyekmâ lohimbi kâsipyongoŋetâ komot kalimbu otbi ya yeŋgât hohetyeŋambâ gâtŋaŋe komot konok mem gulip tuhuyekŋetgât sâm hâŋgânyongop. 16 Hâŋgânyongomu emelâk arine sâm bunewâk heŋgemahom tatbihât yapâ yahatmâ ariwi. Otmu yâk yeŋgât kapam lok beâsi kakŋan tatbi ya sâlipyongonomgât dop bia. Yamâ komot pato, 200 milion yawu.

17 Otmu kapam lok beâsi kakŋan ariwiŋe kapamgât hâk katipŋe topŋe topŋe mem haŋgalakbi. Nombotŋe kisi kisi, nombotŋe kuriŋ, kâlâp koketŋe kuhuluŋ kuhuluŋ yakât dop me hep yawuya, yâhâ nombotŋe gimbaŋ yawuya. Yâhâ beâsi yeŋgât towatyeŋe yamâ yuwu. Kunyeŋe yamâ pusi pato, kutŋe Laion sâm, yâkât kunŋe yawuya. Wâtyeŋe pato tatyiŋgiop yakât lauyeŋambâmâ kâlâp pato sem kilik kilik sâm punduŋ sâm kinmap yawuya ekban. Yaŋe ari lohimbi kâsipyongoŋetâ komot kalimbu otbi ya yeŋgât hohetyeŋambâ gâtŋe komot konok sem gulip tuhuyekŋetgât sâwi. 18-19 Yamâ betyeŋehen otmu dâtâpyeŋehen yamâ sâtŋeâk hârok. Yâhâ hapeyeŋahât sâtŋe yamâ mumakgât sâtŋe dop yawuya bia. Ya wangiap. Yaŋe lohimbi kerek hilipyongomu hâhiwin dondâ nâŋgâm muwi.

20 Otmu lohimbi komot kalimbu tatbi. Yapâ gâtŋe komot konok emelâk gulip otbi. Yâhâ komot yâhâp tatbi yaŋeâmâ orotmemeyeŋe bâleŋe ya ki bet pilâwi. Yamâ kunyeŋe kârikŋe otmâ torokatmâ weke bâleŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ bonŋe otmu mepaeyekbi. Yâhâ Porom Lâpio yawuya yeŋgât umutyeŋe ya hâwiwi, me kâtŋak gâiwi, me goliŋak me siliwaŋak um kutakum yaŋak mepaewi. Yawu otmâ wahap tâŋât, hâliŋe bia, yakât nâŋgâŋetâ yahalop. 21 Otmu kombo meyiŋgine sâm dondâ yongoŋetâ muwi. Me sait bâleŋe, me karasuŋa, me kâwâ konda me âlâlâ ya otbi. Yawu otmâ manmâ Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe ki kepeiwi. Orotmeme bâleŋe ya torokatmâ otmâ manbi.

10

Aŋelo âlâŋe pepa mem Yoane waŋmu niop.

1 Otmu ya pesuk sâmu aŋelo âlâ ekban. Yamâ wâtŋe pato nandoroŋe tatbaŋgiop yaŋe himbimâmbâ elem kulewoŋboŋ biwiŋambâ gemu ekban. Aŋelo yakât kun kundenŋe yamâ sikopŋe siliŋ siliŋ sâm hâumap yakât dop otmâ laŋinŋe pilâmu yâkât kun kundenŋan yamâ hambe mohat yaŋak pato otmu ekban. Kâi pawutŋe yamâ kâlâp semu koketŋaŋe laŋ laŋ sâm imap dop yawuya. 2 Yâhâ bâtŋan pepa mem talop yaŋe pereren sâop.

Otmu kâiŋe perereŋ sâm bonângenŋe saruân tâlim kanehenŋe hânân tâliop. 3 Yawu otmâ yan halahuop. Halahumu elem pato ya hâreakmu himbim guŋguruŋ sâmu nâŋgâwan. 4 Topŋe ya nâŋgâm kulemguwe sâm ot tatmune benŋe, Yesuŋe himbimâmbâ den âlâ yuwu sâop. “Yoane, elem kulewoŋboŋ munŋe pilap yakât topŋe ki kulemgu. Yamâ inâk ândâwâk nâŋgâm biwihanâk katbuat.” Yawu sâop.

5 Otmâ aŋelo yaŋe bâtŋe bongen siwirahom panmâ himbimân ekmâ yuwu sâop. 6 “Anitâ manman amboŋe. Gâ embâŋân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Wâtge kârikŋe pato tatgihiap. Yawu tatgihiapgât otmâ himbimân, hânân, toen, saruân, me senŋe âlâlâ wosapâ wosapâ tatmâ arai ya gâŋe sârâ tetewi. 7 Wâtge pato yawu tatgihiap yakât otmâ sârâ sâp pato yu emelâk tâlâhuap. Yakât otmâmâ sâp yiwereŋe yu alata amutgen kinsai ya yeŋgât nâŋgâmâmâ kasalipyeŋe matŋe bâleŋe yiŋgirâ meŋet. Otmu emelâk gâŋe poropetelipge den ekyongorâ sâm tetem gawi yakât bulâŋe yiwereŋe teteâkgât yakât aŋelo nombolân yâhâpŋaŋe lâmunŋe ya kunâk.” Yawu sâop.

8 Yawu sâmu yanâk Yesuŋe himbimâmbâ yuwu sâm eknohop. “Aŋelo kâiŋe nombotŋe hânân tâlim nombotŋe saruân tâlim pepa mem pereren tuhum kinsap ya ari bâtŋan me.” Yawu sâop. 9 Yawu sâmu arimune aŋelo yaŋe yuwu sâm eknohop. “Pepa yu gihimune mem ne. Nendâmâ lauhan membuap. Yâhâ nem kut pilârâ tepgan gewuawâmâ tepge irik irik sâmu hâhiwin nâŋgâwuat.” Yawu sâm eknohop.

10 Yawu sâm mem nihimu newan. Mem nemune kâkânan bâok sâop. Yâhâ tepnan giop yanâmâ hâhiwin nihiop. 11 Hâhiwin nihim yanâmâ yuwu sâm eknohop. “Gâ ihilâk lohimbi hânŋan kulemŋan kapi wosapâ me wosapâ manmâ arai ya yeŋgâlen ari yu me ya teteyiŋgiwuapgât topŋe sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm eknohop.

11

Anitâhât hoŋ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetŋe

1 Otmu kapam dop tuhu tuhu ya mem nihim yuwu sâm eknohop. “Gâ yahatmâ ari. Anitâhât opon kâmbukŋahât ginŋe hotom umai yakât tuŋguŋe nombot yakât dop tuhum ek. Otmu lohimbi nombotŋaŋe Anitâ hoŋ bawaŋgim mepaem kinsai ya amonŋe kinsai ya sâlipyongom dopyeŋe nâŋgâ. 2 Yâhâ Anitâhât topŋe ki nâŋgâmai yamâ yaehen tai yâhâmâ kasalipyeŋaŋe taka emet kapiyeŋe Anitâhât kaweŋe tap ya limbâroŋgum hâhiwin yiŋgiŋetâ sâtgum mannomai. Sâtgum manŋetâ emetsenŋe 42 pesuk sâwuap. Yakât otmâ yâhâmâ ki sâlipyongowuat. Pilâyekdâ in tatnomai. 3 Yawu otmâ hâhiwin nâŋgâm sâtgum manŋetâ yan nâŋe hoŋ bawayâhâtne yâhâp katyelekmune lohimbi yaŋe munomaihât kou kendâmahom kunyetŋan kepeim Anitâhât topŋe sâm ekyongom manmutâ emetsenŋe 42 pesuk sâwuap.” Yawu sâop.

4 Yâhâ Anitâhât hoŋ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ nak âlâ, kutŋe oliwa sâm, yawuya. Me balam yâhâp sem kilik kilik sâm kinmap yawuya. Yâkŋeâmâ Anitâ hoŋ bawaŋgim yâkât topŋe sâm tetem ekyongom mandomawotgât sâm yitgiop.

5 Yâhâ tetemu ekban yakât torokatmâ yuwu sâwe. Lohimbi nombotŋaŋe orotmeme bâleŋe otmâ mansaiŋe yotgone sâm gotyetŋan ariŋetâ yâk yetgât lauyetŋambâ kâlâp punduŋ sâm seyekbuap. Yakât sâm kalop. 6 Lok yâhâp yaŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ gelâk âlâ ki giâk sâmutâ ki

gewuap. Sâp yan Anitâhât den ekyongoromawot. Yâhâ to senŋaŋe hep olâk sâmutâ hep otbuap. Me kundat umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiâkgât nâŋgâromawot ya gurâ âlepŋe teteyiŋgiwuawâk. Yakât wâtyetŋe pato tatyitgiap.

7 Otmu Anitâhât den ya sâm tiŋ pilâromawot yan hem nâpum bâleŋahât amboŋe yaŋe yapâ yahatbuap. 8 Yahatmâ kapi âlâ kutŋe âiŋe Sotom sâm, otmu kutŋe âlâmâ Aihita, yan Kutdâyetŋe howanân kuŋetâ muop kapi yan ari kasa otyitgim yotgomu mundomawot. 9 Yawu otyitgimu yan mitihât kasa hânŋan kulemŋan kapi wosapâ me wosapâ gâtŋaŋe yâk yetgât den pat ya nâŋgâm taka yelekmâ mem hanyotgomaihât galemyetŋe kinŋetâ ki mem hanyotgonomai. 10 Yawu otŋetâmâ nombotŋaŋe yuwu sânomai, “Bâe, hoŋ bawa yâhâp yuŋe taka hâhiwin kakŋan katnenekmutâ sâtgum manmâ gain ya muawot.” Yawu sâm bukulipyeŋe orop yeŋeâk heroŋe naŋgaŋgim senŋe âlâlâ aŋgi guŋgi otmâ yâhânomai. Otmu yâk yetgât sâm torokatyitgim oŋ giriŋ otnomai. 11 Yawu otŋetâ hilâm kalimbu otmu âlâhât nombolâk ya pesuk sâmu imbâtŋan hilâm kârikŋan yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyitgimu yahatdomawot. Yahatmâ kinmutâ yan lohimbi nombotŋaŋe gotyetŋambâ gam arinomai yaŋe yelekmâ umutyeŋe arimu kiŋgityeŋahât dondâ otnomai. 12 Yawu otmutâ yanâk himbimâmbâ Yesuŋe den âlâ yuwu ekyotgowuap. “Yet yuân gayet.” Yawu sâm ekyotgomu elem kulewoŋboŋ biwiŋambâ yâhâmutâ kasalipyetŋaŋe yelekŋetâ sâtŋe otbuap.

13 Yâhâromawot yanâk mososoŋ pato membuap. Memu emetyeŋe mem gâsuk tuhumu amon âlâek yaŋe putuk sâwuap. Otmu lohimbi matŋe 7000 yongomu munomai. Muŋetâ yanâmâ lohimbi nombotŋe ki hiliwahonomaiŋe Anitâhât kulem ya ekŋetâ sâtŋe otmu yâkât nâŋgâŋetâ yahatbuap. 14 Umatŋe yâhâp teteap yamâ pesuk yap. Yakât kakŋan kalimbuŋe yu tetewe sâm oap.

Aŋelo nombolân yâhâpŋaŋe bâiŋe lâmunŋe kunop.

15 Aŋelo bât nombolân yâhâpŋe, bukuyeŋe bâiŋe yaŋe lâmun kunop. Kunmuâmâ aŋelo kiŋgitŋe orowâkŋe den kârikŋan yuwu sâŋetâ gemu nâŋgâwan. “Kutdânenŋe Anitâŋe nanŋe hâŋgângumu ge lohimbi yeŋgât lok kutdâ manmâ tihityeŋe otmâ manbisâp yakât sâp emelâk tâlâhuap.” Yawu sâm mepaewi.

16 Otmu lok kunŋe papato 24 ya Anitâ hawamgum tatmaiŋe yuwu sâm Anitâ kiki mewaŋgiwi.

17 “O, Anitâ, Wâtgât Amboŋe. Embâŋân hân himbim ki kândikyotgonâmbâek tatmâ gaon. Otmâ tatmâ gamat.

Sâp yiwereŋe yu topŋe katmâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai yamâ gâŋe galemyeŋe pato otmâ yâhâwuat. Yakât nâŋgâmunŋe hân himbim pâroŋ oap.

18 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe gâhât topge ekmâ nâŋgâhihiŋetâ gemu betgihim komolipge mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otmâ orotmeme bâleŋe otmâ manmâ gai yakât matŋe yiŋgiwe sâm oat. Matŋe yiŋgiwe sâm otdâ kuk pato otmâ ahone sâm oai. Otmu gâŋe lohimbi kerek yeŋgât biwiyeŋe ekmâ nâŋgâm matŋe yiŋgiwuatgât sâp ya tâlâhuap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain.

Otmu sâp yiwereŋe yuâmâ poropete nombotŋaŋe gâhât tem lâum manmâ gawi, me lohimbi nombotŋaŋe gâhâlen biwi nâŋgân

nâŋgânyeŋaŋe kepeim manmâ gawi, yâkŋe hâmeŋe âlepŋe menomaihât sâp yu tâlâhuap. Yakât sâm gâ mepaeheksain."

19 Yawu sâm kiki mewaŋgiŋetâ Anitâhât opon kâmbukŋe himbimân tap yakât gahatŋe ya hindakmâ aŋ sâm kinop. Hindakmâ aŋ sâm kinmu yakât kâlehen girem den sâm kulemgum kalop yakât katipŋe ya tetekŋan otmu ekban. Yawu otmâ belek sâm himbim guŋguruŋ sâm gelâk kândâk papato giop. Yawu otmâ yan mososoŋ pato memu hân hârohâk sân sân sâop. Yawu tetemu ekban.

12

Imbi âlâŋe naom memu puaiaŋe nem kereŋgetbe sâm olop.

1 Kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Imbi âlâ hâk katipŋe mânuŋakmâ talop yakât kundenŋeâmâ sikopŋe siliŋ siliŋ sâm hâumap yawuya. Yâhâmâ omoŋgât emetsenŋe laŋinŋe pilâop yakât gotŋan kinop. Yâhâ kunŋe mâpuŋanâmâ pitu kâiân yâhâp tatbi. 2 Otmu imbi yamâ tepdâek. Yawu gârâmâ naom ya membe sâm hâliliakmu hâhiwin nâŋgâm isem talop.

3 Yawu olop yakât kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Puaia kuriŋ bâleŋe yawuya. Kunŋeâmâ bât nombotgen yâhâp. Yâhâ kunŋe ya ârândâŋâk lok papatoŋe ŋerendeŋ horaraŋgimai yawuyaŋe hârâtâhâk horaraŋgim talop. Yâhâ ŋilipŋeâmâ bât nombot nombot hârok. 4 Yâhâ yaŋe himbimân pitu kâsipyongomu komot kalimbu otbi. Komot konok yamâ aksihâk hapeŋaŋe gâwâreyekmu pek sâm hânân gewi. Yâhâ komot yâhâp yamâ pilâyekmu yanâk tatbi. Otmu imbi yaŋe naom ya memu puaiaŋe nembe sâm imbi yakât gotŋan ba kinop. 5 Yâhâ imbi yaŋe naom miop yaŋeâmâ hâmbâi lohimbi hârok yeŋgât lok kutdâ manmâ tihityeŋe otbuapgât Anitâŋe emelâk sâm kalop. Otmu puaiaŋe nembe sâm otmu sâp yan Anitâŋe sâmu naom ya himbimân yâhâmâmâ orowâk talowot. 6 Yawu otmu imbi yaŋeâmâ kiŋgitŋahât otmâ sururuk sâm ari lok ki manmaiângen Anitâŋe yâkât kawe mem heŋgeŋguwaŋgim kalop yan ariop. Yan arimu Anitâŋe tihitŋe otmâ yâhâmu emetsenŋe 42 ya pesuk sâop.

7 Yâhâ imbi yaŋe lok ki manmaiângen ariop sâp yanâmâ himbimân kapam pato teteop. Kapam pato tetemu yan aŋelo patoyeŋe, kutŋe Mikae sâm, yâkŋe aŋelolipŋe meyekmu puaia yakât komolipŋe ya yongom mem ge katyekbi. 8 Mem ge katyekmâ himbimâmbâ watyekŋetâ hânân yuân gewi. 9 Yawu gârâmâ puaia kunsain yâkât kutŋe yamâ Haknenŋan Sâmap, otmu kutŋe âlâmâ Satan, yaŋe lohimbi kerehâk kâityongom mem lohotŋe tuhunenekmap.

10-11 Otmu alata amutgen kinbi yaŋe yuwu sâŋetâ nâŋgâwan. "Satanŋe Anitâhât senŋan kinmâ haoŋmâ ârândâŋ nen Anitâhât komolipŋe den âiân katnenekmâ mem bâlenenekbe sâm gamap. Yawu gârâmâ Anitâŋe nanŋe sârerenenehâkgât hâŋgângumu gem nengât sâm muop ya mumuŋambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ yâkŋe sâmu yâkât aŋelolipŋaŋe Satangât komolipŋe watyekŋetâ giai. Otmu Lama Nanŋe yâkâlen torokatmunŋe mâmâŋe otningimu Satan otmu yâkât hoŋ bawa me mitihât kasa takaŋetâ lohotŋe ki otmâ manbin. Yawu otmâ kârihem kinmâ Lama Nanŋe yâkât tem lâuwaŋgim mepaewin. Mepaemunŋe yakât matŋe kasalipŋaŋe taka nongoŋetâ muwin. Yawu gârâmâ Anitâ Kutdânenŋe wâtŋe pato tatbaŋgimapŋe nen

mem heŋgeŋgunenekbuapgât mâtâp teteap. 12 Otmu Lama Nanŋe ya mumuŋambâ mem yahalop yan Satan mem ge kalop. Yâhâ yakât dopŋeâk nenŋe Satangât hoŋ bawa ya mem ge katyekbin. Topŋe yawuhât otmâ himbimân gâtŋe yeŋe heroŋe otbaŋgim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe Satan mem ge katbuap yakât Satanŋe nâŋgâm kuk pato otmâ yakât matŋe sâm hânân ge lohimbi mem ge katyekbe sâm olop. Yawu gârâmâ yakât nâŋgâm tepnenŋe dondâ bâleap." Yawu sâŋetâ nâŋgâwan.

13 Yakât otmâ puaiaŋe yuwu nâŋgâop. "Bâe, hânân gian yukât matŋeâmâ imbi yakât naom ya muâkgât naŋgan" yawu sâop. 14 Yawu sâop yakât otmâ Anitâŋe sâmu tiwa peŋgamŋe yaŋe imbi ya âlihitbaŋgiwi. Âlihitbaŋgiŋetâ yahatmâ pâp pâp sâm lok ki manmaiângen Anitâŋe kawe heŋgeŋguwaŋgiop yan ariop. 15 Arimu puaia kuriŋ bâleŋe yaŋe imbi ya hilipguwe sâm launŋe aŋmu yapâ uwurup pato gam kioŋop. 16 To yaŋe gam kioŋmâ imbi ya nem kereŋgetbe sâm olop. Yawu olop yamâ imbi yaŋe torokatmâ manmâ yâhâmu emetsenŋe 42 pesuk sâekgât Anitâŋe sâmu pumŋe âlâŋe bâok sâm to ya lâum kurihiop. Lâum kurihimu imbi ya hâmeŋe kinop. 17 Hâmeŋe kinmuâmâ puaiaŋe ekmâ kuk bâleŋe olop. Kuk bâleŋe otmâ imbi yakât komolipŋaŋe Yesuhât den pat âlepŋe ya nâŋgâm mem biwiyeŋan katmâ Anitâhât tem lâum manbi. Komot yeŋgât puaia yaŋe kuk bâleŋe otyiŋgim itit kiom tuhuyekbe sâm ariop. 18 Ari saru sâtŋan kinop.

13

Soŋgo sâtŋe kârikŋe yamâ kunŋe nombolân yâhâp.

1 Saru sâtŋan kinmâ halahumu soŋgo âlâ, sâtŋe kârikŋe, yaŋe saruâmbâ gamu ekban. Soŋgo sâtŋe kârikŋe yamâ ŋilipŋe bât nombot nombot hârok. Yamâ lok kutdâ yeŋgât irimut hораraŋgimai ya ŋilipŋan konok konok horarakmâ talop. Kunŋe yamâ nombolân yâhâp yanâmâ Anitâ watmâ yâkât kaweŋan kinbe sâm yan ikŋe kutŋe konok konok kulemguakmu talop. 2 Yâhâ orotmemeŋe yamâ yinsiwet kârikŋe yawuya. Yâhâ kâiŋe bâtŋe yamâ tiwa yawuya. Sâtŋeâmâ puaia sâtŋe yawuya. Yâhâ puaia ya emelâk ekban yakât wâtŋan kinmâ tem lâuwaŋgiop. 3 Yâhâ soŋgo yamâ emelâk kasaŋaŋe kunŋe nombolân yâhâp yakât hohetyeŋan gâtŋe konok kuop. Kumu hepŋe pato ga kioŋmu wip sâm benŋe yaŋak sâwâewaŋgiop. Sâwâewaŋgimu lohimbi hânŋan kulemŋan manbiŋe ya ekŋetâ sâtŋe olopgât yâkâlen torokatmâ yâkât nâŋgâŋetâ yahalop. 4 Nâŋgâŋetâ yahatmu yuwu sâwi. "Bâe, soŋgo kârikŋe bâleŋe âlâlâ kerek wangiyeksap. Yawu gârâmâ lok girawu yaŋe mem ge katbuap?" Yawu sâm soŋgo yakât nâŋgâŋetâ yahalop. Yawu gârâmâ soŋgo ya konok ki mepaewi. Soŋgo yakât amboŋe puaia yaŋe mâmâŋe otbaŋgiop yakât otmâ yâk yâhâp yâhâp nâŋgâyitgiŋetâ yahatmu mepaeyelekbi.

5 Anitâŋe ya ki ekmâ sâyitgiopgât soŋgo yaŋe Anitâhât nâŋgâmu gemu mem ge katbe sâm yuwu sâop. "Anitâ ya emelâk wâtŋe biatmu mem ge katsan." Yawu sâm ikŋahât nâŋgâmu yahalop. Yawu otmâ kârikŋe otmâ manmu emetsenŋe 42 ya pesuk sâop. 6 Yâhâ soŋgo sâtŋe yaŋe Anitâ mem ge katbe sâm yakât sâm bâlewaŋgiop. Dop yawuâk himbimân manbi ya yeŋgât sâm bâleyiŋgim manop. 7 Yawu otmâ Anitâhât lohimbi ya kuk otyiŋgim kerehâk mem lohotŋe tuhuyekmâ mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ lohimbi hânŋan kulemŋan manbi ya yeŋgât kunŋe

manop. 8 Yakât otmâ lohimbi nombotŋe Anitâhât pat ki otbi yamâ soŋgo yakât nâŋgâŋetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotŋe Anitâhâlen torokatmâ manbi yaŋeâmâ soŋgo ya ki mepaewi ya yeŋgât topyeŋe yuwu. Emelâk embâŋân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop sâp yanâk lohimbi yaŋe biwiyeŋe Lama Nanŋe kuŋetâ muop yâkâlenâk katmâ mannomai yâk yeŋgât Anitâŋe nâŋgâop. Yâk yeŋgât nâŋgâm kutyeŋe pepaen kulemgum Lama Nanŋe waŋmu memu manman kârikŋe yakât pat kuyiŋgiop. Yawu. 9 Otmu yeŋe den kulemguan yu sâlikum topŋe nâŋgâŋetâ keterahâk.

10 Lohimbi nombotŋaŋeâmâ hâhiwin kakŋan mannomai. Ya teteyiŋgiwe sâm otbuap yan ki misiŋguraknomai. Yawu otnomaiân kasalipyeŋaŋe mem pâi emetŋan katyeknomai yan sâtgum mannomai. Yâhâ nombotŋeâmâ kapamŋe mem yongonomai. Ya teteyiŋgiwe sâm otbuap yan âlâengen ki arinomai. Ya ihilâk yongonomai. Umatŋe ya teteyiŋgiwuawân yakât nâŋgâm Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manŋetâ Anitâŋe meyekbuap. Otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yan yakât nâŋgâm ki gorâyiŋgiwuap.

Soŋgo sâtŋe kârikŋe âlâŋe lohimbi menduhuyekmâ ikŋe kulem bâtyeŋan otmu meteyeŋan kalop.

11 Otmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Soŋgo sâtŋe kârikŋe âlâ ekban yaŋe hân tumuŋambâ pindilakmâ yahalop. Ŋilipŋeâmâ lama loknahât ŋilipŋe ekmain yawuya. Yâhâ denŋe eŋgatŋe yamâ bau hulin yerâmunŋe hâok hâok sâmap yawu. 12 Otmu yamâ emelâk aŋgoânâk soŋgo sâtŋe kârikŋe ekban yaŋe emelâk mâmâŋe otbaŋgiop. Mâmâŋe otbaŋgiop yâkât lohimbi yaŋe nâŋgâŋetâ yahatmu yâkâlen torokatmâ manŋetgât sâm ekyongop. 13 Otmu Anitâŋe mâtâp maŋgum ki mem ge kalop yakât otmâ haoŋmâ ârândâŋ kulem topŋe topŋe meminiop. Yawu otmâ lohimbi senyeŋan kinmâ sâmu kâlâp pato âlâ himbimâmbâ ge hânân punduŋ sâmu ekbi. 14 Yawu otmâ yakât lohimbi dondâ yuwu sâm kâityongop. “Yen soŋgo kunŋe sâwâeop yakât umutŋe hâwiŋetâ kundenŋe teteâk.” Yawu sâm yiŋgiop. 15-17 Yawu sâm yiŋgimu Anitâŋe mâtâp ki maŋguyiŋgiop yakât otmâ yâkât tem lâum umutŋe ya hâwiŋetâmâ mâmâŋe otbaŋgimu yahalop. Yahatmâ ikŋe mepaem manŋetgât den sâm yiŋgiop. Den sâm yiŋgim lohimbi topŋe topŋe, geheŋe me yahat yahatŋe, kutyeŋe orop me kutyeŋe bia, iri sikum tatyiŋgiop me umburuk manbi, ya kerehâk menduhuyekmâ iknahât kulem towatŋe bâtyeŋan otmu meteyeŋan kalop. Yawu katyiŋgimu yapâ gâtŋaŋe yâkŋak sot me senŋe âlâlâ ya ari puluhunomaihât dop ya teteyiŋgiop. Yawu otyiŋgimu yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu mepaem manbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe yâkât ki nâŋgâŋetâ yahalop yakât otmâmâ matŋe yiŋgimu mem muwi. Yawu. 18 Otmu yeŋe den kulemguan yu sâlikum nâŋgâŋetâ keterahâk. Yâhâ soŋgo sâtŋe kârikŋe ya tetewuap yamâ dopŋeâmâ 666, dop yaŋeâmâ lok âlâhât kut ya miop. Yawu.

14

Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Lama Nanŋe otmu Âwâŋe yetgât nâŋgâŋetâ yahalop.

1 Otmu ya pesuk sâmu kulem âlâmâ yuwu tetemu ekban. Pumŋe pato âlâ, kutŋe Sion sâm, yamâ Yerusalem kapi yan tap yakât dop yamâ himbimân tap. Lama Nanŋe yaŋe yan kinmu ekban. Otmu yanâmâ lohimbi

dopyeŋe 144,000 Anitâŋe meyekmâ himbimgât pat kuyiŋgiop yâkŋeâmâ yâkât sennan kinbi. Kinmâ amboyâhâtyeŋe, Lama Nanŋe otmu Âwâŋe, yâk yetgât kutyetŋe yamâ yeŋe meteyenan kulemguakmâ kinbi. 2 Otmu sâp yanâk munŋe yuwu tetemu nâŋgâwan. Tâlâm pato âlâ yerâmu munŋe pilâmap yakât dop, me himbim guŋguruŋ sâmu nâŋgâmain dop yawuya, me âlâmâ, lok dondâŋe menduhuakmâ waŋgam kunŋetâ nâŋgâmain yawuya, yaŋe haŋâmbâ gemu nâŋgâwan. 3-5 Otmu lohimbi 144,000 yaŋe soŋgo papato imbât otmu lok kunŋe 24 yaŋe Anitâhât dâtâpŋan kinbi yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewaŋgiwi. Kiki mewaŋgiŋetâ nâŋgâwan. Otmu lohimbi yu yan yuŋeâmâ hânân yuân ihilâk mahilâk ki manbi. Yâkŋe uwawapŋe bia manbi. Otmu den perâkŋe me den guruk ki sâm manminiwi. Lohimbi yawuyaŋe Lama Nanŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ yâkât tem lâum manminiwiŋe Anitâ yet Lama Nanŋe yetgât pat manbi. Yawu otmâ yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewaŋgiŋetâ yekban. Kiki yakât topŋeâmâ lok ihilâk mahilâk manbi yaŋe ki nâŋgâwi. Lohimbi Yesuhâlen torokatmâ manbi yâkŋak kiki yakât topŋe nâŋgâm mewaŋgiwi.

Anitâŋe aŋelolipŋe kalimbu hâŋgânyongomu denŋe sâm tetewi.

6 Kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâŋe aŋelo âlâ hâŋgângumu haŋâmbâ pâp pâp sâm ari lohimbi hânŋan kulemŋan mansai yâk yeŋgâlen ari yuwu sâm ekyongop. 7 “Yeŋe biwiyeŋe Yesuhâlen katmâ yâkât tem lâum manmâ embâŋân aŋgoânâk Anitâŋe pat kuyiŋgiop ya meŋet. Anitâŋe lohimbi topyeŋe ekmâ den sâm hâreyiŋgiwe sâm oapgât sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâmâ yenâmâ yâkât tem lâuwaŋgim yâk konok mepaeŋet. Ambonenŋe Anitâŋe hân himbim kândikyotgop. Otmu âliwahap topŋe hânân kalop. Yakât yâk konok mepaem mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

8 Otmu yakât kakŋan aŋelo âlâ tetemu ekban. Yâkŋe yuwu sâop. “Kapi âlâ, kutŋe Bawilon sâm, yakât ambolipŋaŋe lohimbi nombotŋe hânŋan kulemŋan manmâ ariwi ya yeŋgâlen ariwi. Ari yeŋahâk orotmemeyeŋe kiŋgoŋ otbi ya yawuâk otŋetgât sâm kendâyiŋgiŋetâ nâŋgâyiŋgiwi. Yakât matŋeâmâ Anitâŋe itit kiom tuhuyekmu kâwurumŋe kinâk.” Yawu sâop.

9-11 Otmu yakât kakŋan aŋelo âlâ kalimbuŋe tetem yan den kârikŋe halahum yuwu sâop. “Lohimbi nombotŋaŋe soŋgo sâtŋe metŋe ikŋe otmu yâkât umutŋe nahân hâwiŋetâ golâ otmâ yahalop yâk yetgât nâŋgâŋetâ yahalop. Otmu yâk yetgât kulem yamâ bâtyeŋan otmu meteyeŋan kulemguakmâ mansai ya yeŋgât Anitâŋe kuk pato otyiŋgim gap. Kuk otyiŋgimu yakât otmâ lohimbiŋe Lama Nanŋe muop yâkât aŋelo koko salek ya yeŋgât senyeŋan kinŋetâ kâlâp patoŋe seyekbuap. Seyekmu sâtgum manmâ yâhânomai. In yawu ki pesuk sâyiŋgiwuap. Sâp kâlep seyekmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

12 Yâhâ yenâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe Yesuhâlen katmâ Anitâhât den lâuwi yamâ ya yawuâk torokatmâ mannomai. Otmu biwiyeŋe yakât galemŋe oraŋgim mannomai.

13 Yesuŋe Anitâhât gotŋan kinopŋe yuwu sâm eknohop. “Yoane. Gâ den yuwu sâmune kulemgu. Lohimbi biwiyeŋe nâhâlen kepeim mansai yâk yeŋgât kasalipyeŋaŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ munomai. Yamâ sâp âlâen yâkŋe manman kârikŋe memâmâ manman sânduhân manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu Anitâhât Wâtgât

mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâm ekuop. “Bulâŋanâk yat. Yâhâmâ Anitâ hoŋ bawaŋgim hâhiwin kakŋan manmâ yâhânomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe nâŋgâmu munomai yanâmâ bulâŋe yiŋgiwuap.” Yawu sâop.

Himbimâmbâ gem lohimbi mem hâwuruyehowot.

14 Kulem ya pesuk sâmu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâŋe Yesu hâŋgângumu âwurem gewuap yakât yuwu tetemu ekban. Yesuŋe kaperam âlâ goliŋe tuhu tuhuŋe ya karakmâ, iri goleakmâ, âom kela bâtŋanâk tatmu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ giop. 15 Otmu aŋelo âlâŋeâmâ Anitâ yâkâlembâ gemu ekban. Otmu yaŋeâmâ aŋelo âlâ elem kulewoŋboŋ yakât kakŋan talop ya yuwu sâm ekuop. “Bâiŋ, bonŋe memehât sâp yu tâlâhuap. Yakât otmâ âom kela yaŋe nak kehetŋe mem hâwurum mânuŋdâ pik sâek.” Yawu sâm ekuop. 16 Ekumu âom kela yaŋe mem mânuŋmu pik sâop.

17 Yawu sâmu yanâk aŋelo âlâ Anitâhât opon kâmbukŋambâ pilâm giop. Yâkŋe tewetŋe sâtŋe welâk welâk ya mem giop. 18 Mem gemu yakât kakŋanâmâ aŋelo âlâ alataen kâlâp um katminiop ya pilâm giop. Yaŋeâmâ den kârikŋe sâm aŋelo tewet mem manop ya yuwu sâm ekuop. “Hânân wain kehetŋe emelâk purup pato kinsap. Yawu gârâmâ gâŋe tewet miakmâ ge hârem bonŋe me. Ya mem mendârerâ toŋe giâk.” Yawu sâop. 19-20 Yawu sâmu tewet miakmâ ge bonŋe ya hârem mem mendâremu toŋe yaŋe gem hep olop. Hep otmâ waŋga âlâ kapi yakât betŋan kinop yan ge kinop. Yan ge kinmâ lak sâm moseleakmâ hânân ge pik sâm deŋgân pato olop. Yâhâ deŋgân yakât kâlepŋeâmâ 300 kilomita yawuya olop. Otmu yakât tumuŋeâmâ lok kinmu nekamŋan otbuapgât dop olop. Yakât dopŋeâk lohimbiŋe kunyeŋe kârikŋe otmu orotmeme bâleŋe otmâ manmâ gai yakât matŋe meŋetgât Anitâŋe pilâyekmu genomai.

15

Aŋelolipŋe nombolân yâhâp yaŋeâmâ bumbum âlâlâ ikŋiâk ikŋiâk mewi.

1 Otmu yakât kakŋan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât opon kâmbukŋe himbimân tap yakât kâlehen aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kinŋetâ yekmune sâtŋe olop. Yawu otmâ aŋelo yaŋeâmâ bumbum nombolân yâhâp ikŋiâk ikŋiâk mewi. Yâhâ bumbum yamâ Anitâŋe matŋe bâiŋe yiŋgimu meŋetâ bialâkgât. 2 Ya mem kinŋetâ yan saruwân yawuya pato ekban yamâ omoŋânâk hewam sikopŋe kumu siliŋ siliŋ sâmu topŋe kuririŋ sâmap yawuya olop. Yâhâ saru ginŋan Anitâhât lohimbi yaŋe iliwetmâ soŋgo sâtŋe metŋe ya, otmu yakât umutŋe nahân hâwiŋetâ yahatmâ golâ olop ya, otmu soŋgo sâtŋe kârikŋe lokgât dop 666 ya miop, ya yeŋgât den kum mem ge katyekbi yaŋe saru ginŋan kinmâ buŋam tâliwi. 3-4 Yâhâ Moseŋe Anitâhât tem lâum manop yâkât heroŋe nâŋgâm buŋam mem tâliwi. Yâhâ âlâmâ Lama Nanŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu buŋam yuwu sâm tâliwi.

“O Anitâ, kutdânenŋe. Gâ wâtge pato dondâ tatgihiap. Âi memat yamâ mendâ âlepŋe nandoroŋe otmap. Orotmemehe ekmunŋe ae seŋ seŋ, yae yoŋgâe otmap. Gâŋe lohimbi topŋe topŋe yeŋgât kunyeŋe otmâ tatmâ gaonŋak tatmâ gat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ himbimân taiŋe, me nen hânân tainŋe gâ konok mepaehekmain. Otmu kut patŋe sâm haŋ tuhumunŋe ârândâŋ merândâŋ otmâ imap.

Gâ konok uwawapŋe bia, âiloŋgo loŋgo tatmat. Yakât otmâ mepaehekmâ yâhânom. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arain nengât tihitnenŋe otmat yakât ga mepaehekmâ mannom." Yawu sâwi.

5 Otmu yakât kakŋan âlâ yuwu tetemu ekban. Opon kâmbukŋe himbimân tap yakât gahatŋe ya hindakmâ aŋ sâm kinop. 6 Aŋ sâm kinmuâmâ Anitâhât welâmŋe ya hawamgum sâŋgum kâlep hikuŋetâ ge hârândâŋâk kinop ya tetemu ekban. Yâhâ yan soŋgo papato imbât mumuhât dop bia hâlâŋakmâ tatŋetâ yekban. Yâhâ gotyenan aŋelo nombolân yâhâp kinbiŋe sâŋgumyeŋe kaok bolaŋ bolaŋ mânuŋakbi. Otmu dihinyenan kâiput goliŋe tuhum âmbâkuŋetâ giop. 7 Otmu lohimbi orotmemeyeŋe kiŋgoŋ otmâ manminiwiŋe matŋe mem hâhiwin kakŋan mannetgât soŋgo pato âlâŋe aŋelo nombolân yâhâp ya kondo konok konok mem yiŋgimu mewi. Otmu kondo ya kâlehen bumbum topŋe topŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk yaŋe pik sâm iop. Yakât Anitâ manman amboŋaŋe matŋe sâm yiŋgiwuapgât kondo ya mem kinbi. 8 Yawu otmâ kinŋetâ yan Anitâ laŋinŋe amboŋe ikŋe wâtŋe pato tatbaŋgimapŋe kuk bâleŋe olop. Yawu otmu opon kâmbukŋahât kâlehen utun bâleŋe sahahop. Utun sahakmâ maŋgumu opon kâmbukŋahât kâlehen yâhânomaihât dop ki olop. Yawu otmu aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kumâmâ bumbum bâleŋe moseleŋetâ ge lohimbi bâleŋe yeŋgâlen teteop. Otmu yakât kakŋanâmâ kâlehen yâhânomaihât dop ya teteop.

16

Bumbum moseleŋetâ ge lok bâleŋe yeŋgâlen umatŋe topŋe topŋe teteop.

1 Anitâŋe aŋelolipŋe nombolân yâhâp ya yuwu sâm ekyongop. "Yen gemâmâ matŋe yiŋgiwom yakât bumbum teteyiŋgiâkgât moseleŋetâ giâk." Yawu sâm hâŋgânyongomu gewi. 2 Aŋgoân hânân moselemu giop yakât topŋeâmâ yuwu. Lohimbi nombotŋaŋe soŋgo kârikŋe yakât kulem towatŋe meteyenan tuhuaŋgim nahân umutŋe hâwiŋetâ yahatmâ golâ olop ya mepaewi. Komot yaŋeâmâ bitâp me use kârikŋe ya teteyiŋgiâkgât bumbum ya hânân moselemu giop.

3 Yâhâ aŋelo yâhâpŋaŋeâmâ kondoŋe mem saruân moselemu giop. Moselemu gemu saru yamâ lok hiliwahoŋetâ hepyenaŋe gam gara gara otmâ korokŋe pilâmap dop yawu olop. Yâhâ saruŋe hep gara gara olop yakât kâlehen senŋe âlâlâ tatbi yamâ kerek mum metewi.

4 Yâhâ aŋelo kalimbunaŋe kondoŋe mem to senŋan moselemu giop. To senŋan moselemu giop yamâ aksihâk hep otmâ meteop. 5-6 Moselem yan Anitâ yuwu sâm ekuop. "O Kutdâne, gâ embâŋâmbâek tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yâhâ lohimbi bâleŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ gâhât hâkâŋ otmâ orotmeme bâleŋe otmâ manminiwi ya kerekŋe matŋe mem mum meteŋetgât hâŋgânnohorâ ge moselemune giap. Moselemune gemu yan gâŋe den sâon yakât bulâŋe teteap ya nâŋgâmune ârândâŋ oap. Yâhâ poropetelipge nombotŋe yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ muwi. Muŋetâ yan hepyeŋe hânân giop yakât matŋe gâŋe hep bâleŋe yu yiŋgirâ neŋetâ dopŋan oap. Ya nâŋgâmune ârândâŋ oap." Yawu sâop. 7 Yâhâ alata amutgen kinbiŋe Anitâ yuwu sâm ekuŋetâ nâŋgâwan. "Bulâŋanâk Anitâ Kutdânenŋe gâ wâtge kârikŋe tatgihimap. Yakât otmâ den âiân katyekmâ matŋe yiŋgirâ miai ya ekmunŋe dopŋanâk oap." Yawu sâwi.

8 Yâhâ aŋelo imbâtŋaŋe kondoŋe mem sikowân yan moseleop. Moselemu Anitâŋe sâmu sikop yamâ pilâm irik irik sâm kâlâpŋe sem laŋ laŋ

sâmap yawu otmâ sem meteyehop. 9 Otmu kâlâp pato yaŋe punduŋ sâm lohimbi ya dondâhâlâk seyehop. Sem bâleyekmu nâŋgâm nâŋgâm iliwetmâ Anitâ bumbum amboŋe yakât awat pilâwaŋgiwi. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe ki kepeiwi.

10 Yâhâ aŋelo momeŋe yaŋeâmâ bumbum âlâ moselemu soŋgo sâtŋe metŋe yâkât kaweŋan giop. Gemu omoŋ pato kum kepeim imu benŋe lohimbi yâkâlen torokatbiŋe hâhiwin pato nâŋgâm nimbilamyeŋe pâŋan ihim hâreakbi. 11 Yawu otmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâ himbim amboŋahât awat pilâwaŋgim orotmemeyeŋe bâleŋe ya witgum otmâ manbi.

12 Yâhâ aŋelo nombolân konokŋaŋe kondoŋe mem to âlâ, kutŋe Euparata sâm, yan moselemu giop. Moselemu gemu to yaŋe aksihâk saŋ kititiŋ sâop. Saŋ kititiŋ sâmu yan lok kunŋe nombotŋe emetsenŋe gahaŋembâ takanomai ya yeŋgât mâtâp meyiŋgiop. 13 To ya saŋ sâmu yan puaia yakât launŋambâ weke bâleŋe yamâ kesuŋ pâlâmŋe yawuya gemu ekban. Âlâmâ nakŋe mem umutŋe hâwiŋetâ yahatmâ golâ olop yakât launŋambâ kioŋmu ekban. Âlâmâ poropete âlâ den perâkŋe sâm kâityongop yakât launŋambâ gemu ekban. 14 Otmu weke bâleŋe dondâ yaŋeâmâ kulem topŋe topŋe ya mewi, yaŋeâmâ lok kutdâ bâleŋe yâk yeŋgâlen arim kapamgât kuk teteâkgât mâmâŋe otyiŋgiŋetâ Anitâ kum mem ge katne sâm yakât menduhuakbi. Yawu tetemu ekban.

15 Yâhâ den âlâ Yesuŋe yuwu sâop ya sâwe. “Nâŋe hâmbâi pârâk sân sânâk takawom. Otmu nâhât pat mansai yenâmâ hewewen otmâ âlâlâyeŋe ya mem dunŋan tuhuakmâ mambotnihim mannomai. Aman pâlâmŋe ki inomai. Yenâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom nâhât mambotmâ mitiwahom mannomai. Yawu otmâ manŋetâ nâ takawom yan ki aŋulaknomai. Yawu otmâ heroŋe otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

16 Otmu kapam tetewuap yakât den âlâ torokatmâ sâwe. Weke bâleŋe yaŋeâmâ lok kutdâ dondâ mâmâŋe otyiŋgiŋetâ kapi âlâ, kutŋe Amaheron sâm, yan menduhuakbi.

17 Yâhâ aŋelo nombolân yâhâpŋaŋeâmâ kondoŋe ya haŋân moselemu gemu yanâk Anitâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Bâiŋ, pesuk yap.” 18 Yawu sâmu yanâk belek sâmu himbim guŋguruŋ sâop. Himbim guŋguruŋ sâmu yanâk mososoŋ pato miop. Mososoŋ nombotŋe memap yakât dop bia, wangim dondâ miop. 19 Otmu kapi pato, kutŋe Bawilon sâm, yan orotmeme bâleŋe dondâ otmâ manminiwi. Yakât Anitâŋe nâŋgâmu bâlemu matŋe meŋetgât sâmu mososoŋ pato memu Bawilon kapi ya hioŋakmâ komot kalimbu otbi. Otmu ya hâlâŋmâ kapi tatbiâ yamâ biatmu kâwurumyeŋaŋak kinop. 20 Otmu saru tânâmŋan mâtuŋa pato tipiŋe tatbi yamâ aksihâk guhulakmâ meteop. Otmu pumŋe gimbâŋe ya hâlâŋmâ talop ya gurâ bâok sâm gulip otmâ meteop. 21 Yawu otmu kât kârikŋe kândâk kândâk giop. Yaŋe gemâmâ lohimbi nombotŋe kât yaŋe kum tâtuk meyehop. Yâhâ nombotŋe âlâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât awat pilâm sâm bâlewaŋgiwi.

17

Imbi kondarâ yâkât topŋe

1 Aŋelo nombolân yâhâp yaŋe kondoyeŋe mem manbi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâm eknohop. “Garâ arire. Yu tetemu eksat yukât

pâŋe konok topŋambâek nâŋgâhât tiripgohomune ek. Imbi yuâmâ imbi kondarâ. Yâkŋe ihilâk mahilâk manmâ to hâlâŋmâ kinsap. Yâhâ yiwereŋe tosaŋahât matŋe Anitâŋe waŋmu hâhiwin pato nâŋgâm yâhâwuapgât dop oap. 2 Yawu gârâmâ imbi kondarâ yukât topŋeâmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Lok papato seseŋgâlâkŋe imbi kondarâ yukâlen torokatmâ yâk orop senŋe âlâlâ aŋgi guŋgi otbi. Otmu orotmemeŋe bâleŋe otminiop ya yawuâk otmâ manbi. Yawu otbi yakât otmâ yaŋe biwiyeŋe mem hâlim tuhuyekmâ gaop. Topŋe yakât otmâ garâ tiripgohomune ek." Yawu sâop.

3 Yawu sâm dâinekmâ pumŋe âlâ lok ki manmaiângen yâhâwit. Yan yâhâmutŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Imbi kondarâ yaŋe soŋgo sâtŋe metŋe yakât kakŋan yâhâmu yaŋe sokom talop. Soŋgo yamâ kuriŋ. Otmu yakât ŋilipŋe yamâ bât nombot nombot hârok. Yâhâ kunŋeâmâ nombolân yâhâp. Yaŋe Anitâhât kaweŋan kinbe sâm ikŋe kutŋe konok konok kulemguakmâ talop. 4 Otmu imbi yaŋeâmâ sâŋgum kuriŋ hârândâŋâk mânuŋahop. Mânuŋakmâ karaŋ karaŋ hahitŋaŋe tuhuŋetâ âiloŋgo nandoroŋe olop ya pilahop. Otmu kâiput goliŋak tuhu tuhuŋe ya âmbâkuahop. Otmu bâhârâ yamâ goliŋak tuhum miop. Bâhârâ memu yanâmâ orotmemeŋe kiŋgoŋ topŋe topŋe ya ikŋe manmanŋahât bonŋe yaŋe yan pik ŋâtâk ŋâtâk sâm iop. 5 Yâhâ meteŋanâmâ ikŋe kutŋe ya kulemgumu talop. Kut yamâ yuwu. "Bawilon kapi ambolipŋaŋe orotmeme kiŋgoŋ otmâ gawi. Yâhâ imbilipyeŋe yamâ imbi kondarâ. Yâk yeŋgât mâmâyeŋe yamâ nâ." Ikŋe kutŋe meteŋan yawu kulemgumu talop. Yâhâ kut ya lok âlâŋe ekmâ nâŋgâwuapgât dop bia. 6 Imbi yaŋeâmâ emelâk lohimbi nombotŋe biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop yamâ kerek sâmu yongoŋetâ muwi. Yongoŋetâ muŋetâ yan imbi yaŋeâmâ yekmu âlepŋe otmu biwi hâlim pato olop. Yawu otmu ekmune sâtŋe otmu pârâk pilâwan.

7 Otmu aŋeloŋe yuwu sâm eknohop. "Girawuhât nâŋgârâ ki orotŋe oap? Imbi yuâmâ soŋgo sâtŋe metŋe yaŋe sokomap. Yâk yetgât topyetŋe yuwu sâmune nâŋgâ. 8 Soŋgo sâtŋe eksat yukât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ emelâk hem nâpumân kioŋmâ gulip olop. Yapâ gâtŋaŋe hâmbâi yâhâpŋe yahatmâ gawuap. Gamâmâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhâlen ki torokatmâek yaehen manmâ gai. Ya yeŋgât kutyeŋe yamâ emelâk Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân manman kârikŋahât pepaen Yesuŋe ki kulemgum kalop. Lohimbi yaŋe soŋgo sâtŋe ya ekmâ yuwu sânomai. "Bâe, yuâmâ emelâk manmâ gam gulip olop. Yaŋe yâhâpŋe yiwereŋe teteap." Yawu sâm nâŋgâŋetâ âiloŋgo loŋgo otbuap.

9 Otmu aŋeloŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. "Den yan yukât bulâŋe tetewuap yakât topŋe ekmâ nâŋgânomai. Kunŋe nombolân yâhâp yamâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop. Yâhâ imbi yakât dowâmâ kapi pumŋe nombolân yâhâp yakât tânâmŋan talop ya. Yâhâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop yamâ lok kutdâ nombolân yâhâp. 10 Yâhâ lok kutdâ yamâ momerâ yaŋe muwi. Yawu gârâmâ âlâmâ nombolân konokŋe sâp yiwereŋe yu galemyeŋe otmâ mansap. Yâhâ bâiŋe yamâ hâmbâi tetewuap. Yâhâ tetewuap yanâmâ sâp tâlâwâk galemyeŋe otbe mâne Anitâŋe sâmu mumbuap. 11 Yawu gârâmâ soŋgo sâtŋe yamâ aŋgoânâk manmâ gaop. Yâhâ yiwereŋeâmâ ki mansap. Gâmâlâhâmâ yahatmâ lok kutdâ nombolân yâhâp yâk yeŋgâlen torokatmâ nombolân kalimbuyeŋe

otmâ manbuap. Manmâ yâhâm kâlâwân arimu pesuk sâwuap. Topŋe yawu."

12 "Otmu ŋilipŋe bât nombot nombot hârok yeksat yamâ lok kutdâ bât nombot nombot yâk yeŋgât dop oap. Yâkŋe yiwereŋe ki mansai, hâmbâi tetenomai. Tetem manŋetâ soŋgo sâtŋe yaŋe mâmâŋe otyiŋgimu orowâk torokatmâ tatmâ yâhânomai. Yâkŋe galemyeŋe otmu sâp tâlâwâk mannomai yakât kakŋan mum biatnomai. 13 Yâhâ mannomaiân nâŋgân nâŋgânyeŋe hikuakmâ soŋgo sâtŋe yamâ yâkât wâtŋan kinmâ yâhânomai. 14 Yâkât wâtŋan kinmâ yan Lama Nanŋe mum yahalop ya kune sâm yâk orop kasa oraŋgim mannomai. Yamâ Lama Nanŋaŋe mumuŋambâ yahatmu âwâŋaŋe sâmu wâtŋe pato nandoroŋe tetewaŋgiop. Yawu otmâ lok topŋe topŋe manmâ gai ya yeŋgât kunyeŋe otmu lok kutdâ ya yeŋgât kunyeŋe pato mansap. Yakât otmâmâ kasalipŋe yongom mem ge katyekbuap. Yâhâ lohimbi yaŋe biwiyeŋe yâkâlen katmâ manŋetâ yakât Anitâŋe ikŋe pat kuyiŋgiop yâhâmâ yâkŋe lok kutdâyeŋe pato oapgât yâkâlen torokatmâ kasalipyeŋe yongom pesuk pilâyeknomai. Yawu."

15 Otmu aŋeloŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. "Yoane gâ emelâk eksat. Imbi kondarâ yamâ to hâlâŋmâ kinsap. Yâhâ to yakât dopŋeâmâ yuwu. Lohimbi komotŋe komotŋe hânŋan kulemŋan manmâ den topŋe topŋe sâmai ya yeŋgât dop oap. 16 Otmu ŋilipŋe bât nombot nombot hârok eksat yamâ lok kutdâ yâk yeŋgât dop oap. Yâkŋe soŋgo sâtŋe metŋe yâkâlen torokatmâ imbi kondarâ ya kasa otbaŋginomai. Kasa otbaŋgim imbi yakât lembân tâkŋe ya mem holaŋbaŋginomai. Mem holaŋbaŋgiŋetâ hâk barak kinbuap. Yawu kinmâ itit kiom tuhuŋetâmâ kâwurumŋaŋak kinbuap. 17 Otmu yamâ inâk ki tetewuap. Anitâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan ya katmâ mem hewewen tuhuyekmu soŋgo sâtŋe ya orowâk menduhuakmâ imbi kondarâ ya mem ge katnomai. Anitâŋe sâop yakât bonŋeâmâ yawu tetewuap.

18 Otmu imbi kondarâ yamâ kapi pato tap yakât dop. Kapi pato yakât patoyeŋaŋeâmâ lok kunŋe hânŋan kulemŋan tatmâ arai yâk yeŋgât kunyeŋe otmâ tatmap.

18

Anitâŋe sâmu Bawilon kapi kâwurumŋaŋak kinop.

1 Kulem ya pesuk sâmu yakât kakŋan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Aŋelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban yakât wâtŋe pato tatbaŋgiop. Otmu gem yan yâkât laŋinŋe pato yaŋe hânân pilâmu laŋ laŋ sâop. 2 Yâkŋe kârikŋe halahum yuwu sâop. "Kapi kutŋe Bawilon yamâ emelâk kâwurumŋaŋak kinsap. Yiwereŋeâmâ weke bâleŋe dondâ mansai. Otmu nâi bâleŋe ki neneŋe, sopŋan hepdâek, sâmai dop yawuya, ya pik sâm iap. 3 Emelâk lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâk yeŋgâlen torokatmâ orotmeme kiŋgoŋ otmâ gam biwi hâlim otbi. Yawu otmâ manbi. Yâhâ lok kutdâŋe gurâ yawuâk orowâk orotmeme bâleŋe ya otbi. Lohimbi nombotŋaŋe yâku aŋgi guŋgi otne sâmâmâ yawuâk yan torokatmâ hângât senŋe âlâlâ otmu bâleŋe topŋe topŋe otmâ manmâ gamai yawuya Anitâŋe kerehâk yongom tâtuk meyehop."

4 Yawu sâmu Yesuŋe yuwu sâop. "Yen nine komot Bawilon kapiân mansai ya yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bawilon kapi ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe me kiŋgoŋ ya otmâ manmâ gamai yakât matŋe yiŋgimune hiliwahonomosai. Yawu gârâmâ yen orowâk yongomaingât orotmeme

bâleŋe ya pilâm pilâyekmâmâ nâhâlen ga torokatmâ manŋet." Yawu sâm ekyongop.

5-6 Yawu sâm aŋelolipŋe yuwu sâm ekyongop. "Kapi yukât ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe otbi yakât topŋe Anitâŋe kerek naŋgap. Yakât otmâmâ matŋe yu yiŋgiap. Kapi yu ambolipŋe yeŋgât orotmeme yamâ imbi kondarâ yeŋgât orotmeme yawuya. Ya nâŋgâmune dondâ bâleap. Otmu kasalipyeŋe mem bâleyekbi. Yakât matŋe yâku yakât dopŋanâk mem purik pilâm yiŋginomai. Emelâk kapi ambolipŋaŋe menduhuakmâ orotmeme bâleŋe ya otbi. Yakârâmâ yâku kârikŋe otmâ matŋe kâpekyiŋginomai. 7 Yâhâ emelâk kapi ambolipŋaŋe hop sambe kakŋan manmâ yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu hâmeyeŋe bitminiwi. Yakât yengu matŋe tâŋ tâŋâk purik pilâm yiŋginomai. Yawu otnomai yakât kakŋanâmâ yâkŋe dondâ isem buiakmâ mannomai. Yâhâ yiwereŋeâmâ ambolipŋaŋe biwiyeŋaŋe yuwu naŋgai. "Bâe, nenâmâ yiwereŋe hop sambe kakŋan mansain. Yawu manmâ lohimbi dondâ tânyongom mansain. Yâhâ imbi nombotŋaŋe kambut manmâ tep bâle nâŋgâm isem mansai. Yâhâ nenâmâ umatŋe âlâ hâtnongowuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhânom. Tep bâle nâŋgâm ki isem buiaknom." Yawu naŋgai. 8 Yakât otmâ sâmune pârâk sân sânâk umatŋe bâleŋe topŋe topŋe yâk yeŋgâlen tetewuap. Po pato tetewuap. Me bumbum, me aman kundat, me aman mesek topŋe topŋe ya teteyiŋgimu hâhiwin pato nâŋgâm isem buiaknomai. Isem buiakmâ manŋetâ yan kasalipyeŋaŋe taka itit kiom tuhuyekmâ kapiyeŋe uŋetâ sewuap. Yakât umatŋe ya yiŋgiwomgât dop tap." Yawu sâop. Sâop yawuâk tetemu ekban.

9 Kasalipyeŋaŋe taka kapiyeŋe uŋetâ siowân yanâmâ lok kutdâŋe aŋgoânâk manmâ gawiân orotmeme bâleŋe Bawilon kapi ambolipŋe ya orop otmâ gawi yaŋeâmâ kâlepŋan kinmâ kapi patoen ekŋetâ kâlâp sem utun duk duk sâm yahalop. Utun ya ekmâ yan isem tep bâle otmâ biwiyeŋe ahoakbi. 10 Yawu otmu ekmâ kiŋgityeŋahât otmâ kâlepŋan kinmâ ekmâ yuwu sâwi. "Bâe, bâe, Bawilon kapi patoen yan hop sambe pato kinop. Yâhâ yiwereŋeâmâ pârâk sân sânâk kasalipyeŋaŋe taka matŋe yiŋgiai. 11 Yâhâ aŋgoânâmâ yâk orop senŋe âlâlâ aŋgi guŋgi otmâ gem yâhâm manbi. Yâhâ yiwereŋeâmâ emelâk manbi ya pilâm hou latmâ mansai." Yawu sâm tep bâle otmâ isewi. 12 Yâhâ torokatmâ yuwu sâwi. "Aŋgoânâmâ Bawilon kapi pato yakât biwiŋan hop sambe pato iminiop. Ehekŋe ki ehekŋe, nâŋgân nângânŋe ki nâŋgân nâŋgânŋe, senŋe âlâlâ topŋe topŋe tuhuwi. 13 Yawu tuhum mem manŋetâ wuân me wuân âlâhât pâin guin âlâ bia, senŋe âlâlâ topŋe topŋe ya kerehâk tatyiŋgiop. Otmu kapi kârikŋe bâleŋe. Kasalipyeŋe mem ge katyekŋetâ yâk yeŋgât amutgen manmâ hoŋ bayiŋgim gawi. Yâhâ sâp yiwereŋe yuâmâ kerek biatyiŋgiap.

14 Bâe, senŋe âlâlâ topŋe topŋe mem hop sambe kakŋan manminiwi. Yâhâ nep topŋe topŋe torokatmâ tuhuwi yiwereŋe ya emelâk biatmâ kititiŋ yap. Otmu senŋe âlâlâ yu me ya ekŋâlem aŋgi guŋgi otmâ manbi. Ya gurâ kerek kititiŋ yap. Otmu yukât kakŋan yâhâpŋe âlâ torokatmâ tetewuapgât dop âlâ ki tap," yawu sâwi.

15 Otmu lok nombotŋe kapi kâlepŋehembâ taka yan âi topŋe topŋe tuhum hâmeŋe papato meminiwi yaŋeâmâ "Kâlâp yuŋe punduŋ sâm senenekmap," sâm yakât kâlepŋehen kinmâ ekbi. 16 Yawu ekmâ kinmâ yuwu sâwi. "Bâe, bâe, kapi yuâmâ aksihâk kiom balu balu oap. Emelâhâmâ Bawilon ambolipŋe, me buku nombotŋe kâlepŋehembâ

takawi yanâmâ hâk katipŋe kulem topŋe topŋe yawuya mânuŋakmâ manminiwi. Otmu kâiput topŋe topŋe ya goliŋak tuhum âmbâkuakbi ya ekŋâlem yawuya mem bam gam otbi. 17 Yawu otminiwi yakât matŋeâmâ yiwereŋe yu meŋetâ eksain." Yawu sâwi.

Otmu waŋga ambolipŋe, me nep loklipyeŋaŋe waŋgaen kinmâ ekbi. Otmu nep lok nombotŋaŋe hikinângen kinmâ ekbi. 18 Lok ya kerehâkŋe kâlepŋan kinmâ senyeŋaŋak pilâm ekmâ yuwu sâwi. "Bâe, kapi yan ya yu mon? Senŋe âlâlâ ya kerehâk gulip otmâ meteap. Hâpuwân pekatŋe sem yawu tuhuap. Bâleŋe dondâ oap." Yawu sâwi. 19 Yawu sâŋetâ biwiyeŋe orotok sâop. Otmu yakât tep bâle nâŋgâm yan kou kendâm ahowi. Isem tep bâle nâŋgâm yan torokatmâ yuwu sâwi. "Bâe, kapi pato enda eksain. Endaŋe âlâlâ ya kerehâk biatmâ kititiŋ yap. Yamâ nen waŋga ambolipŋe âlâengembâ tohom kapi yanâk aŋgi guŋgi otmâ yapâ tewetsenŋe pato dâim hop sambe kakŋan manne sâm gain. Ya yiwereŋe kâlâpŋe mem hote alikŋe tuhuap. Yakât girawu otnom? Me wosapâ ari tewetsenŋe yawuya menom? Ya pesuk yap yukâ." Yawu sâm isem buiakmâ kinbi.

20 Yawu teteyiŋgiop yakât aŋelo yaŋe yuwu sâop. "Yen emelâk poropete nombotŋe manbi, otmu aposolo manbi, otmu Anitâhât komot otmâ yâkâlen torokatmâ manbi, yenâmâ kapi yu ambolipŋaŋe kasa otyiŋgim mem gem katyekbi. Mem ge katyekŋetâ yakât matŋe yu Anitâŋe yiŋgiap yakât yen heroŋe kakŋan manmâ yâhânomai." Yawu sâop.

21 Yawu sâmu aŋelo wâtŋe kârikŋe tatbaŋgiopŋe kât pato âlâ mem yahatmâ saru tumuŋan pilâmu giop. Gemu yanâk yuwu sâop. "Nâŋe pilâmune giap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe kapi pato Bawilon yukât ambolipŋe ya yawuâk pilâyekmâ gem tepyeŋe kum huhumu gulip oai. Gulip otŋetâ kâwurumyeŋaŋak kinsap. 22-24 Emelâhâmâ Bawilon yan imbi aŋgi guŋgi otmâ manbi. Otmu kepgât senŋe âlâlâ topŋe topŋe mem ekŋâlem kinmâ oŋ giriŋ kakŋan manbi. Hop sambe kakŋan manbi. Âli hawat topŋe topŋe ya meŋetâ lohimbi dondâŋe ya ekmâ yu bonŋe mon sâm yan nâŋgâm tâpikgum manmâ gawi. Yakât otmâ lohimbi hânŋan kulemŋan tatmâ ariwiŋe yâk yeŋgâlen torokatmâ biwiyeŋe hikuakmâ manbi. Yawu manmâ gam hop sambe pato teteyiŋgimu âlâlâhât ki pâinmâ manbi. Otmu heroŋe otmâ buŋam me kep topŋe topŋe tuhum eŋgat nombotŋe watmâ yakât yeŋahât sâm mepaeakmâ manbi. Otmu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaeakmâ manbi. Yakât otmâmâ Anitâ poropetelipŋe nombotŋaŋe yâkât den sâm tetem ekyongowi. Den sâm ekyongoŋetâ nâŋgâŋetâ gemu yongoŋetâ kerehâk mum metewi. Emelâk Anitâhât komot ya mem ge katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekbi yakât matŋeâmâ yâku yu teteyiŋgiap. Sâp yiwereŋe yuâmâ manman ya emelâk biatmâ kititiŋ yap. Emelâk hân yuân torokatmâ âi topŋe topŋe mem yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu manmâ gawi. Sâp yiwereŋe yu gurâ biatmâ kititiŋ yap. Kapi yu yâhâpŋe mem miwirikuŋetâ tetewuapgât dop âlâ ki tap. Yawu." Yawu sâop. Aŋeloŋe kât pilâmu saru tumuŋe kâlehen giop yaŋe yakât topŋe sâm teteap.

19

Anitâŋe matŋe yiŋgiop yakât otmâ ikŋe lohimbiŋe mepaewi.

1 Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakŋan den âlâ yuwu nâŋgâwan. "Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe menduhuakmâ tatmâ Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu yâk yetgât gotyetŋan kinmâ Anitâ heroŋe otbaŋgim yuwu sâm

mepaewi. 2 “O, Anitâ, Wâtgât Amboŋe, Gâŋe yu ya otbe sâm ya otdâ âlepŋe nandoroŋe otmap. Tihitnenŋe otdâ gâhât amutgen manman sânduhân manmâ yâhânom. Yâhâ imbi kondarâ yâkŋe orotmeme bâleŋe otminiop. Otmu buku nombotŋaŋe yawuâk otŋet sâm kendâyiŋgim gaop. Yakât matŋe gâŋe yu waŋdâ memu pesuk yap. Yawuhât mepaeheksain. Otmu gâhât komot nombotŋe gâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi yamâ imbi kondarâ yaŋe kasa otyiŋgim yongomu muwi. Yakât gâŋe matŋe yu waŋmu memu pesuk yap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. 3 Gâŋe kapi pato yu ambolipŋe matŋe yiŋgimu kâwurumŋaŋak kinsap. Yukât kakŋan yâhâpŋe miwirikum torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ heroŋe otgihiain.” Yawu sâwi.

4 Otmu lok kunŋe 24 otmu soŋgo papato mumuhât dop bia yaŋe Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âlepŋe dondâ nenŋe Anitâ konok mem mepaene. Ya bulâŋanâk.” Yawu sâwi.

5 Otmu yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Yenâmâ Anitâ hoŋ bawaŋgim launŋe lâum yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim mansai. Yen lok topŋe topŋe, lok geheŋe me kutyeŋe orop, yen kerehâk menduhuakmâ Anitâ konok sâm mepaem manŋet.” Yawu sâwi.

6 Yawu sâŋetâ yanâk den âlâ yuwu tetemu nâŋgâwan. Himbimân gâtŋe dondâŋe menduhuakmâ tatmâ Anitâ mepaeŋetâ munyeŋe nâŋgâwan. Munyeŋeâmâ himbim guŋguruŋ sâmap yawu, me to tâlâm pato yerâmu munŋe pilâmap yawu. Yawu otmâ yuwu sâwi. “O, Anitâ, Kunnenŋe pato, Manman Amboŋe, gâŋe tihitnenŋe otmâ tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. 7-8 Otmu lohimbi miakmâ heroŋe otmâ mansai yakât dopŋeâk gâŋe lohimbi nombotŋe Lama Nanŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gawi yakât pat kuyiŋgiop. Pat kuyiŋgiop ya Lama Nanŋaŋe meyekmâ ikŋe manman kapiân mem ari katyekmu heroŋ maroŋ otmâ manmâ yâhânomai. Yakât sâp yu tâlâhuap. Yâhâ lohimbilipŋe sâŋgum kaok bolaŋ bolaŋ mânuŋakmâ mambotmâ kinsai. Sâŋgum kaok mânuŋakmâ kinsai yamâ manman uwawapŋe bia manmâ gawi yakât dop. Yakât otmâ mepaeheksain.” Yawu sâwi.

9 Yawu sâŋetâ aŋeloŋe yuwu sâm eknohop. “Den yuwu sâm ekgohomune kulemgu. “Lama Nanŋaŋe yiwereŋe lohimbilipŋe pat kuyiŋgiop yâk orop meyekmâ bât kuaŋgim heroŋ maroŋ otmâ yâhânomai yakât sâp tâlâhuap. Lama Nanŋaŋe yakât bulâŋe mem tetemu lohimbiŋe yâk orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heroŋe kakŋan manne sâm oai yakât sâm ekyoŋgorâ tep âlep nâŋgâŋet.” Den ekgohoan yuâmâ Anitâŋe sâop.” Yawu sâm eknohop.

10 Den yawu sâm eknohomu nâŋe aŋelohât gotŋan bam mepaewe sâm otban. Yawu otmune yuwu sâm kunihiop. “Kâmbuk. Pilâ. Gâ otmu gâhât bukulipge yenâmâ Anitâhât hoŋ bawa, Anitâhât launŋe lâum hoŋ bawaŋgimai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoŋ bawaŋgiman. Yesu yamâ Anitâhât nanŋe bonŋe. Den ekgohoan yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihim biwine mem hoŋ hoŋ tuhunekmu den yu ekgohoan. Yawu gârâmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nâŋgâm mepaeyelekmâ yâhânom.” Yawu sâm eknohop.

Soŋgo sâtŋe metŋe bukuŋâit pilâyelekŋetâ hemân giowot.

11 Himbim pâroŋ sâmu yakât biwiŋan yuwu ekban. Beâsi kaok kaok âlâ ekban. Lok kakŋan talop yakât topŋeâmâ yuwu. Anitâŋe âi sâm waŋop

ya biwiŋaŋe kepeim galemgum heŋgeŋgumap. Yâhâ lok yeŋgât orot-memeyeŋe sâwuap ya bulâŋanâk. Yâkŋeâmâ lohimbi den âiân katyekmâ mem kâsipyongowuap. Mem kâsipyongomu ârândâŋ merândâŋ otbuap. Yâhâ yâkŋeâmâ matŋe menomai yakât topŋe katbuap. 12 Yâkât senŋeâmâ kâlâp nimbilamŋe yawuya. Yâhâmâ lok kutdâŋe ŋerendeŋ goliŋak tuhuwi yawuya yaŋe kunŋan horatbaŋgiŋetâ tatmu ekban. Yâhâ ikŋe kutŋe yamâ ikŋahâk naŋgaŋgimap. Lok âlâŋe ki nâŋgâwaŋgimap. 13 Yâhâmâ sâŋgum kaok kâlep mânuŋahop yaŋe ge hârândâŋ sâm kinop yamâ hepŋak pato. Yâkât kutŋe âlâmâ yuwu sâmai. “Anitâhât Kâi Toka.” Yawu.

14-16 Otmu lohimbi bâleŋaŋe matŋe meŋetgât Anitâŋe sâop yakât otmâ lauŋambâ tewet sâtŋe nombot nombot nelaŋ nelaŋ yaŋe ge kinop. Yaŋe mem lohimbi sambe galemyongom hâhiwin yiŋgimu umutyeŋe arimu kiŋgityeŋahât otmâ hu halak tuhuwi. Otmu sâŋgum kaok yan otmu ârâŋan yuwu kulemguŋetâ talop. “Lok topŋe topŋe manmâ gai ya yeŋgât kunyeŋe. Otmu lok kutdâ ya yeŋgât kunyeŋe pato mansap.” Yawu kulemguŋetâ talop. Otmu yâkŋe sâmu himbimgât kapam lok dondâŋe yâkâlen menduhuakbi. Menduhuakmâ yanâmâ hâk katipŋe kaok bolaŋ bolaŋ ya mânuŋakmâ beâsi kaok kakŋan tatmâ hawamgum Kutdâyeŋe orowâk lok bâleŋe yongone sâm tohowi.

17 Menduhuakmâ tohoŋetâmâ aŋelo âlâ tetemu ekban yaŋeâmâ sikop senŋan kinop. Sikop senŋan kinmâ kâe kâe nombotŋaŋe pâp pâp sâm haŋân gam ariwi ya yongonmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe sâp pato kalop ya tetewe sâm oap. Yakât otmâ yen kerek taka menduhuakŋet. 18 Yâhâ lok bâleŋe komotŋe komotŋe beâsi kakŋan tatmâ taka ahone sâm oai. Ahom yan himbimgât kapam lokŋe yongom tâtuk meyeknomai. Yongom tâtuk meyekŋetâmâ yeŋe taka nem meteyeknomai.” Yawu sâm ekyongop.

19 Yâhâ soŋgo sâtŋe metŋe otmu lok kutdâ manbi yâkŋe kapam ku ku loklipyeŋe ya hâruyekŋetâ kerehâk yoŋgone sâm menduhuakbi. Yakât otmâ lok beâsi kakŋan talop, kutŋe “Anitâhât Kâi Toka,” yâkŋe ikŋe kapam lok hâruyekmâ orowâk menduhuakmâ yongone sâm otbi. 20 Yâhâ soŋgo sâtŋe metŋe yaŋe ikŋe hoŋ bawa ya aŋgoân mâmâŋe otbaŋgimu yâkŋe kulem topŋe topŋe mem lohimbi kâityongop. Kâityongom ikŋahât kulem towatŋe bâtyeŋan otmu meteyeŋan towat kalop. Yakât otmâmâ lo-himbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâk yetgâlen torokatmâ soŋgo sâtŋahât umutŋe hâwim mepaeyelekbi. Yawuhât himbimgât kapam lok yaŋe yâhâp yâhâp ya pilâyelekŋetâ hem topŋehen yaken gemutâ kâlâpŋe seyelehop. 21 Otmu lok beâsi kakŋan talop yâkât lauŋambâ tewet kâlep, sâtŋe nombot nom-bot nelaŋ nelaŋ yaŋe mem kasalipŋe hâreyekmu mum metewi. Mum meteŋetâ kâe kâeŋe taka nem meteyekbi.

20

Satan ya kum sâhâm pilâmu iop.

1 Ya pesuk sâmu yanâk aŋelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban. Aŋelo yaŋe gem puaia, yakât kutŋe âlâmâ Satan, ya sâhâwe sâm tâk kârikŋe mem giop. Tâk kârikŋe miakmâek hem nâpumângen kioŋop. 2-3 Kioŋmâ ge Satan kum sâhâm pilâmu yambu 1000 yakât biwiŋan im ariop. Im arimu yambu 1000 ya pesuk sâmu holaŋmu gamâmâ sâp tâlâwâk biwiŋan lohimbi kâityongop.

4-6 Kulem ya pesuk sâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât gotŋan lohimbi dondâŋe menduhuakmâ kinŋetâ yekban. Yâkŋeâmâ lohimbi meyekmâ den âiân katyekmâ sâm hâreyiŋgiŋetgât Anitâŋe âi ya sâm yiŋgiop. Komot ya yeŋgât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋe aŋgoân Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk lâum manbi. Yawu manmâ Yesu ki betguwi. Me lok bâleŋaŋe soŋgo sâtŋe metŋe otmu ikŋe umutŋe hâwim katbi ya yetgât ki nâŋgâyitgim mepaeyelekbi. Me yâkât kulem towatŋe ya meteyeŋan me bâtyeŋan ki katŋetâ talop. Yawu otmâ betyitgim manŋetâ yakât yâk yetgât hoŋ bawalipyetŋaŋe kasa otyiŋgim eŋgatyeŋe hâreŋetâ muwi. Otmu yâkŋe aŋgoân mumuŋambâ yahatmâ Yesu Kiristohâlen torokatmâ yâkât komot galemyongom tepyeŋe heroŋe otmu manŋetâ yambu 1000 olop. Yâhâ aŋgoân yahatbi yaŋeâmâ Anitâ yet Yesu Kiristo yâk hoŋ bayitgim mepaeyelekmâ Yesu orop tatmâ yambu 1000 ya torokatmâ manmâ yâkât komot galemyongom manbi. Otmu yakât kakŋan himbimân manman kârikŋahât pat otbi yakât otmâ hiliwahom hem nâpumŋan ki gewi. Yambu 1000 ya pesuk sâmu lohimbi nombotŋe âlâŋe mumuŋambâ yahatbi.

Yambu 1000 pesuk sâmu Satanŋe yâhâpŋe tetem lohimbi kâityongop.

7 Yambu 1000 pesuk sâmu yakât kakŋan aŋelo âlâŋe hem pato ya nâpum kurumbu yakât kâlehen kioŋmâ ge Satan mem holaŋop. 8 Mem holaŋmu yapâ yahatmâ gamâmâ lohimbi nombotŋe hânŋan kulemŋan manmâ Yesuhât hâkâŋ otbi ya kâityongomu lohotŋe otŋetâ yan dâiyekmâ manop. Yawu otmâmâ kâsipyongomu komot yâhâp otbi. Âlâ, kutŋe Goho sâm, âlâmâ kutŋe Mahoho sâm, yâk kerekŋe Yesuhât hâkâŋ otmâ manbi. Yâkŋe menduhuakŋetâ dopyeŋe saru ginŋan sak ekmain yakât dop. Ya sâlipyongonomgât dop âlâ ki otbuap. 9 Yaŋe menduhuakmâ taka Anitâŋe ikŋe lohimbi wawaeyehop ya kerek hilipyongone sâm hawamyongowi. Hawamyongom kinŋetâ Anitâŋe sâmu yan himbimâmbâ kâlâp punduŋ sâm ge sem gâwu gâwu tuhuyehop. 10 Kâlâpŋe sem meteyekmu pesuk sâmu Anitâŋe amboyeŋe Satan ya mem hem nâpum kâlehen pilâmu giop. Otmu soŋgo sâtŋe metŋe otmu hoŋ bawaŋe mâmâŋe otbaŋgimu den perâkŋe sâm kâityongop ya yâhâp yâhâp emelâk pilâyelekmu giowot ya yetgâlen gem torokatmu kâlâpŋe seyekmu hâhiwin pato nâŋgâwi. Otmu hâhiwin ya pesuk sâyiŋgiwuapgât dop âlâ ki tap. Hâhiwin dondâŋan manmâ yâhâmbisâi.

Anitâŋe lohimbi kerekŋe otbi mewi yakât den sâm hâreyiŋgiop.

11 Kulem ya pesuk sâmu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâŋe kakŋan tatat kaok bolaŋ bolaŋ yan ge tatmu ekban. Ge tatmu yan hân himbim dâiakmâ pilahowot. 12-13 Otmu lohimbi in muŋetâ kurihiyekbi, me saruŋe neyehop, me girawu girawu tuhuyekmu muwi, lok geheŋe me lok kutyeŋe orop, ya kerehâk mumuŋambâ yahatmâ yâkât gotŋan kinŋetâ yekban. Kinŋetâ Anitâŋe pepa topŋe topŋe ya mem mewalakum lohimbi golâ manbiân yan otbi mewi yakât topŋe kulemgumu tatmap yapâ ekmâ mem sâlikuop. Otmu Anitâ ikŋak pepa ya mem sâlikumâmâ otbi mewi ya yeŋgât topyeŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk den âiân katyekmâ matŋe yiŋgiop. 14 Otmu lohimbi nombotŋe hem kâlâpgât pat otbiŋe yan gem torokatmâ sâp kâlep manmâ yâhânomai. Yâkŋe âlâ holaŋakmâ hâk sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap 15 Yâhâ Anitâŋe ikŋe pat kuyiŋgiop ya yeŋgât kutyeŋe kulemgumu tatmap yaŋeâmâ yâhâpŋe yakât kakŋan

hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. Yaŋeâmâ manman kârikŋe yakât kapiân ari tatmâ heroŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi.

21

Anitâŋe sâmu hân himbim aŋgo teteowot.

1 Ya pesuk sâmu hân himbim hâŋgiŋe ya Anitâŋe sâmu bialop. Otmu yâhâpŋe sâmu hân himbim âiŋe tetemu ekban. 2 Otmu Anitâŋe kapi âiŋe tuhuop, kutŋe “Yerusalem Aŋgo” sâm yaŋe himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ekmune âlâ kândâkdâ olop. Otmu nenŋe imbi miakne sâm otmâ meŋâleakmain yakât dopŋeâk kapi ambolipŋaŋe meŋâleakbi. 3 Otmu aŋelo âlâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Kutdânenŋe Anitâŋe lohimbi orop haoŋmâ ârândâŋ tatmâ tihityeŋe otmâ yâhâwuap. Yawu otmâ yâk orop biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâi. 4 Yawu manŋetâ yâkŋe sâmu umatŋe topŋe topŋe yâhâpŋe ki teteyiŋgiwuap. Me hâhiwin nâŋgâm ki torokatmâ mannomai. Me ki mum kou kendâm ahonomai. Me yâhâpŋe gilâp âlâ ki iseaŋginomai. Wawaeyekmâ hâk sânduk yiŋgimu tep âlep nâŋgâm heroŋ maroŋ kakŋan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

5 Yawu sâmu Anitâ Kutdânenŋaŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Sâmune emelâk âliwahap kerek biatsai. Yakât otmâ aŋgo kândikyongowoman. Den yan yu bulâŋanâk. Yakât otmâ yeŋe nâŋgâm biwiyeŋan katmâ manŋetâ biwiyeŋe ki gewuap. Yawuhât den yan yu kulemgum katdâ talâk. 6 Nâŋe embâŋâmbâek hân himbim ki kândikyotgowan yapâek tatmâ gan. Niniâk kârikŋeâk tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Âlâlâhât topŋeâmâ nâ. Otmu nâhât sâtgât teteopgât nâhât sâtgât biatsap. 7 Lohimbi nombotŋe nâhâlen torokatmâ ki lohotŋe otbiŋe manman kârikŋahât to nene sâm otŋetâmâ âlepŋe nâŋe torokatmâ hâmeŋe barak yiŋgimune nem yâhânomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai ya yeŋgât nâŋe nine nanne baratne bulâŋe sâm meyekbom. 8 Yawu gârâmâ lok bâleŋe yeŋgât topyeŋe yuwu. Bukulipyeŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgimâihât lohimbi nombotŋaŋe nâhât den pilâm hâkyeŋe ihiwe ihiwe otmu dâiakmâ hurunduŋ sâm ariwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe nâhâlen kepeim ki manŋetgât ihilâk tuhuyekbi. Nombotŋaŋe den perâkŋe sâm kâirahowi. Me den miaŋgiwi. Me den gurukŋe sahaŋgiwi. Yâhâ nombotŋe kâwâ konda otmâ manbi. Me imbilipyeŋe betyeŋehen kioŋbi. Me loklipyeŋe betyeŋehen kioŋbi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ karasuŋa, me lok yeŋgât sait, me hawat topŋe topŋe meminiwi. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ Porom Lâpio topŋe topŋe tuhum kânâŋgâŋetâ kinmu yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi. Lok yawuyaŋe hem nâpum kâlehen geŋetâ kâlâpŋe seyekmu hâhiwin kakŋan manmâ yâhâmbisâi. Yawuhât yâhâpŋe yapâ holaŋakmâ yahatmâ âi ya torokatmâ tuhunomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu bulâŋanâk.” Yawu sâop.

Kapi âiŋe, kutŋe “Yerusalem Aŋgo” sâm, ya teteop yakât topŋe.

9 Otmu aŋelo nombolân yâhâp lohimbi hilipyongowi yakât kondo ya mewi yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâm eknohop. “Garâ Lama Nanŋe yâkât pat sâsâŋe ya tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

10 Yawu sâmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu aŋelo yaŋe menekmu pumŋe pato âlâen yâhâwit. Yan yâhâ kinmune,

Anitâhât kapi âiŋe, kutŋe Yerusalem Aŋgo, ya himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ambolipŋe Lama Nanŋahâlen torokatne sâm meŋâleakmâ gewi. 11 Otmu yan Anitâhât laŋinŋe pato haoŋmâ ârândâŋ sem kinmap. Sem kinmu yan kapi yaŋe kaok tembaŋ tembaŋ olop. 12 Otmu kapi yamâ dâmân kâlep pato yaŋe kâlehen talop. Otmu yakât gahatŋe kâiân yâhâp tap. Yâhâ aŋelo kâiân yâhâp yaŋeâmâ gahatŋe yakât âlâku kândâk kândâk galemgum kinbi. Otmu Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp yâk yeŋgât kutyeŋeâmâ gahatŋan ikŋiâk ikŋiâk kulemguŋetâ tatmap. 13 Otmu kapi yakât dâmân tuhum hawamguwi yakât gahatŋe yamâ ârândâŋâk kalimbu kalimbu yawu katŋetâ talop. Gahatŋe yamâ betŋehen kalimbu, otmu dâtâpŋehen kalimbu, otmu ginŋehen kalimbu, yawuâk yawuâk ya katŋetâ tatmu ekban. 14 Otmu dâmân ya hoŋ hoŋ sâmap sâm kâtŋak mem topŋan kum kuratgum tâtâkuwi. Kâtŋe kum kuratguwi yanâmâ aposolo kâiân yâhâp yâk yeŋgât kutyeŋe ya ikŋiâk ikŋiâk kulemgum katŋetâ tatmap.

15 Aŋelo yaŋe kapam dop tuhu tuhu âlâ goliŋak tuhuwi ya mem Yerusalem kapi aŋgo yakât dop kuop. 16 Yâhâ kapi yakât dopŋeâmâ âlâhât tipiŋe. Yakât otmâ yakât ginŋe ârândâŋâk yakât dop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Yâhâ yapâ topŋe katmâ ewaken haŋân upu lato yâhâop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Nombot nombot yawuâk kerek. 17 Yâhâ yakât dâmânŋeâmâ bapŋan bapŋan dopŋe 64 mita yawu. 18 Dâmân yamâ kât âlâ, kutŋe Yasipa sâm, kaok muŋgen muŋgen yaŋe tuhuop. Kapi yamâ goliŋak pato tuhuop ya laŋinŋe pato pilâm imap. 19 Yâhâ dâmân yakât topŋan kâtŋak kum kuratguwi yakât topŋe yuwu. Aŋgoân kuratguwi yakât kât kârikŋe kaok muŋgen muŋgen, yakât kutŋe Yasipa. Yâhâ yâhâpŋe kât âlâ golâ golâ, kutŋe Sapaia. Yâhâ kalimbuŋe kât âlâ kaok kâtâp metâp, kutŋe Ahet. Yâhâ imbâtŋe kât âlâ golâ golâ, kutŋe Emerali. 20 Yâhâ momeŋe yamâ kât kuriŋ kâiâk mâiâk, kutŋe Onikisi. Yâhâ yakât betŋan kât âlâ kuriŋ kuriŋâk, kutŋe Konilian. Yakât betŋanâmâ kât âlâ gimbaŋ muŋgen muŋgen, kutŋe Kirisolait. Yâhâ yakât betŋanâmâ golâ kâiak mâiak, kutŋe Bereli. Yakât betŋanâmâ gimbaŋ tekop tekop, kutŋe Topasi. Yakât betŋanâmâ golâ otmu ŋaoŋ kâtâp metâp, kutŋe Kirisopasi. Yakât betŋanâmâ âlâmâ ŋaoŋ ŋaoŋ, kutŋe Haiasin. Yâhâ bâiŋe yamâ kuriŋ kuriŋâk, kutŋe Ametisi. 21 Otmu gahatŋe kâiân yâhâp yamâ emet âli âliŋe yamâ pitiŋa hâkŋe kândâkdâek yaŋe tuhuop. Yâhâ kapi yakât mâtâp yâhâm gem otmai yamâ goliŋak tuhuwi yamâ laŋinŋe orowâk belek belehâk yawuya.

22 Anitâhât kapi pato yamâ ikŋe kai sombem yan Lama Nanŋâit tatmawot. Yakât otmâmâ yan opon kâmbukŋe âlâ ki tuhuŋetâ tap. 23 Yanâmâ Anitâhât laŋinŋaŋe irik irik sâm pilâm laŋ laŋ sâmap. Nenŋe lambe mem saum katmunŋe laŋinŋe pilâmap dop yawuya bia, ya waŋgim dop âlâ otmap. Otmu Lama Nanŋe ikŋe laŋinŋaŋe pilâmu laŋ laŋ sâmap. Yakât otmâmâ sikop me omoŋgât emetsenŋe laŋinyetŋe ki pilawot. 24 Yanâmâ kapi ambolipŋe yâkŋe yan yâhâm gem heroŋe maroŋe otmâ Anitâ yet Lama Nanŋe mepaeyelekmâ manmâ yâhâmbisâi. 25-26 Kapi yanâmâ laŋinŋe pato yaŋe pilâmu laŋ laŋ sâm âiloŋgo loŋgo otmâ imu yakât kâlehen omoŋ me, me kâtâp metâp, me yuwu yawu âlâ ki tatbuap. Yakât otmâ gahatŋe ki maŋgunomai. Inâk aŋ sâm kinmu yan lohimbiŋe yâhâm gem Anitâ yet Lama Nanŋe mepaeyelekmâ hoŋ bayitgim manmâ yâhâmbisâi. 27 Yakât otmâ lohimbi orotmeme bâleŋe otmâ manbi ya

orowâk ki tatnomai. Yâhâ den perâkŋe sâminiwi ya gurâ yawuâk yan ki mannomai. Emelâk Lama Nanŋaŋe ikŋe pat ya kuyiŋgim pepa âlâ mem kutyeŋe kulemguop lohimbi yaŋak kâlehen yâhâm genomai.

22

Manman kârikŋe yakât topŋe

1 Otmu aŋelo yaŋe manman kârikŋahât to senŋe âiloŋgo loŋgo gam gemap yakât kakŋan gilik belek sâm imap ya tiripnohomu ekban. To senŋeâmâ Anitâ yet Lama Nanŋe yâk yetgâlen tap. 2 Yapâ hindakmâ gem huhum liŋgarakmâ kapiân sombem ya ârândâŋ otmâ imap. Yawu otmâ imu manman kârikŋahât nak yaŋe to ya hâlâŋmâ nombot nombot kinmâ arap. Nak yakât kehetŋe yaŋeâmâ haoŋmâ emetsenŋe ârândâŋ bonŋaŋe âiloŋgo loŋgo imu nem yâhâpŋe ki hiliwahonomai. Yâhâ esenŋe nem hâk sânduhân mannomai. Neŋetâ yan mesek me umatŋe topŋe topŋe ya ki teteyiŋgiwuap. 3 Otmu kapi yanâmâ Anitâhât kasalipŋeâmâ ki ganomai.

Anitâ yet Lama Nanŋe yâk yetgât kaweyetŋe yan tatmu lohimbi kerekŋe mepaeyelekmâ hoŋ bayitgim manmâ yâhâmbisâi. 4 Yâhâ lohimbi kerekŋe Kutdâyeŋahât senŋan manŋetâ ikŋe kutŋaŋeâmâ yâk yeŋgât meteyeŋan kulemgumu tatbuap. 5 Yâhâ Anitâ ikŋahâmâ yâk yeŋgât laŋinŋe pato otmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ sikop yaŋe ki pilâwuap. Yanâmâ yâhâpŋe omoŋ âlâ ki tetewuap. Yakât otmâ lambe ki miakmâ mannomai yamâ Anitâhât laŋinŋan tatmâ yâhânomaihât torokatmâ hâk sânduhânâk mannomai.

Bulâŋanâk Yesuŋe yâhâpŋe âwurem gewuap.

6 Yâhâ ya pesuk sâmu yakât kakŋan aŋelo yaŋe den yuwu sâm eknohop. “Den yan yuâmâ bulâŋe gâŋgâŋâk miap. Emelâk Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu poropete yeŋgâlen tetem yâkât den sâm tetem ekyongop. Dop yawuâk Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu âlâlâ topŋe topŋe tetewuap yakât tiripgohomune eksat.” Yawu sâop.

7 Yawu gârâmâ emelâhâmâ Yesuŋe yuwu sâop. “Nâmâ yeŋgâlen burunduŋâk takawomgât sâp tâlâhuap. Yen pepa yu sâlikum den yan yu lâum mannomai yanâmâ âlepŋe. Den yan yukât bulâŋe yeŋgâlen tetewuap.” Yawu sâm eknohop.

8 Yâhâ nâ den kulemguan yu emelâk nâŋgâwan. Otmu âlâlâ tetewuap ya gurâ ekban. Aŋeloŋe yu me ya tetewuap ya tiripnohopgât yâkât gotŋan bam mepaewe sâm otban. 9 Yawu otmuneâmâ yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, pilânek. Nâ gurâ gike yuwuya. Nerâmâ Anitâhât hoŋ bawa. Gâ otmu gâhât bukulipge nombotŋe yeŋe Anitâhât den sâm tetem ekyongom mansai. Otmu nâ gurâ yeŋe oai yawuâk otmâ mansan. Lohimbi nombotŋe pepa yu sâlikum ekmâmâ Anitâhât den lâum manmâ hoŋ bawaŋginomai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoŋ bawaŋgiwom. Yakât otmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nâŋgâm mepaem yâhânom.

10 Otmu den yukât bonŋe tetewuap yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ gâmâ Anitâhât den yuâmâ pepaen kulemgum katmâ yan ki mem kurihiwuat. Tetekŋan lohimbi senyeŋan sâm mem mewalakum tiripyongowuat. 11 Otmu Lama Nanŋe burunduŋâk takawuap yakât sâpŋe utâpguap. Gârâmâ lohimbi nombotŋe orotmeme bâleŋe otmâ manmaiŋe torokatmâ otmâ yâhânomai. Yâhâ lohimbi nombotŋeâmâ orotmeme âlepŋe otmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim manmai yaŋeâmâ yawuâk otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

12 Yawu sâm tiŋ pilâmu Yesuŋe yuwu sâm eknohop. “Nâ yuwu sâmune nâŋgâ. Sâp ki kâlep otmuâk âwurem gewom. Nâŋe lohimbiŋe otbi mewi yakât matŋe mem kâpekmâ âlâku amboŋan amboŋan yiŋgimune menomai. 13 Nâmâ Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Otmu nâmâ âlâhât amboŋe. Wahap yu me ya hânân yuân katyekban ya kerehâk nâŋgâm meteyeksan.

14 Nâmâ lohimbi yeŋgât kunyeŋe pato. Lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai yâkŋe Anitâhât kapi ya ambokunomaihât pat kuyiŋgiwan yamâ âlepŋe ambokum mannomai. Otmu nâŋe manman kârikŋahât sot yiŋgimune menomai yan ârândâŋâk nem torokatmâ mannomai. 15 Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ mansai, me senŋe âlâlâ ihilâk mahilâk gulip malap otmâ torokatmâ manmâ gai, me lohimbi nombotŋe kasa otyiŋgim yongom manmâ gai, me nombotŋe hânân âlâlâ Porom Lâpio topŋe topŋe yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâk yeŋgâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manmâ gai, me manman bâleŋe yakât mâtâwân torokatmâ otmâ manmâ gai, me den perâkŋe sâm kâirahom kombo mianŋgim gai, me den mem manmâ gai, yamâ Anitâŋe dâiyekmâ iknan katyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâmâ dâmân yaehen tatmâ hâhiwin nâŋgâmbisâi. Yawu.

16 Nâ ahonakmune nâŋgâ. Nâmâ Yesu. Nâmâ Dawitihât sen. Nâmâ pitu kâmŋe pato emet ki orotok sâmuâk tetemap nâmâ yakât dop. Nâhât sâtgât aŋelo ya gem den ya sâm ekgohoap. Yawu gârâmâ gâŋe den ya nâŋgâm nâhât komot ya sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâop.

17 Yawu gârâmâ Yesuhât pat manmai ya Yesuŋe getek ge menenehâkgât biwiyeŋaŋe kilik kilik sâmu Yesuhât mambotmâ mansai. Otmu yen nombotŋaŋe ekap yu ekmâ sâlikunomai yan yenâmâ getek teteâhâk yawu nâŋgâŋet. Otmu getehâk tetem gewomap yakât otmâ yen nombotŋe manman kârikŋahât tohât biwiyeŋe kilik kilik sâmap yenâmâ in yawu biwiyeŋaŋe Yesuhâlen katŋet. Yawu otnomai yanâmâ Yesuŋe tep âlep nâŋgâyiŋgim meyekmu yâk orop manman sânduhân torokatmâ manmâ yâhânomai.

18 Nâŋe den yu bulâŋe tetewuap yakât yu tâŋ tâŋâk ekmâ nâŋgâm kulemguan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe den yu tatmu ya wangim yeŋe nâŋgân nâŋgânyeŋe watmâ den âlâ torokatmâ sânomai yaŋeâmâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai. 19 Yâhâ lok âlâ me âlâŋe den yu nâŋgâŋetâ tâŋât otmu mem ge katmâ yeŋe eŋgatyeŋeâk den âlâ torokatmâ sânomai ya gurâ matŋe umatŋe menomai. Anitâŋe ikŋe kapi âiloŋgo yakât pat kuyiŋgiop ya bâtyeŋan hindâwuap. Otmu ikŋe kapiân yâhâ manman kârikŋahât nak kehetŋe nenomaihât mâtâp maŋguyiŋgiwuap. Yawu teteyiŋgimapgât girem den yan yu nâŋgâm biwiyeŋan katmâ manmâ yâhânomai.

20 Otmu Yesuŋe den yukât bulâŋe oap yakât iknak yuwu sâop. “Nâ ninak sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ burunduŋâk takawomgât sâp utâpguap.” Yesu iknak yawu sâop. Otmu den sâop yakât bulâŋe teteâkgât naŋgan. Getehâk tetem giâkgât naŋgan. Yesu Kutdânenŋe gâ hoŋâk taka.

21 Otmu Yesuŋe dikin kârikin otningimu yakât amutgen nelâm manne. Bâiŋ. Pesuk yap. Yawu.